40 éves
a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület
(Ungarisch Historischer Verein Zürich)

ACTA HISTORICA HUNGARICA TURICIENSIA
XL. évfolyam 2. szám

Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont
Folyóirata 2025/B

A ZÜRICHI MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET 133. SZ. KIADVÁNYA

ISSN 2297-7538

Zürich, Budapest, Adelaide, Athén, Bangkok, Beijing, Beregszász, Boulogne Sur Mer, Brno, Carrigmore, Csikszereda, Felsőőr, Heidelberg, Helsingborg, Honolulu, Koppenhága, Lendva, London, Pozsony, Szabadka, Vancouver

Szerkeszti
a ZMTE Tudományos Tanácsa

BEKE Zoltán magánkutató, a ZMTE elnöke beke@pobox.sk

BÉRCZI Szaniszló C. Sc. fizikus csillagász, ny. egyetemi docens, Eötvös Loránd Tudományegyetem, bercziszani@caesar.elte.hu

CSÁMPAI Ottó C. Sc. etnoszociológus, ny. habilitált egyetemi docens, Nagyszombati Egyetem, csottoster@gmail.com

DARAI Lajos C. Sc. filozófus, professzor emeritus Kodolányi János Egyetem, darailajos@gmail.com (főszerkesztő)

† **FRISNYÁK Sándor** D. Sc. földrajztudomány, professzor emeritus, Nyíregyházi Egyetem, drfrisnyaksandor@gmail.com

GÁSPÁR Róbert mérnök, történész gasrob75@gmail.com

GEDAI István C. Sc. történész, numizmata, ny. főigazgató, Magyar Nemzeti Múzeum

HARAI Dénes C. Sc. katonapedagógus, ny. ezredes, egyetemi tanár, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, harai.denes@uni-nke.hu

HARASZTI Zsuzsanna magánkutató haraszti.zs.karolina@gmail.com

JÁVOR Miklós Ph. D. történész, író, javormiklos1@gmail.com

J. ÚJVÁRY Zsuzsanna Ph. D. történész, egyetemi docens, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, zsujvary@gmail.com

KÖLTŐ László dr. univ. régész, mérnök, ny. múzeumigazgató Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága, koltolaszlo48@gmail.com

NYÁRI Gábor Ph. D. történész, főigazgató, Rendszerváltás Történetét Kutató Intézet és Archívum, nyari.gabor1986@gmail.com

PANDULA Attila D. Sc. történettudomány, habilitált egyetemi docens, Eötvös Loránd Tudományegyetem, attila.pandula@gmail.com

SZEDERKÉNYI Tibor D. Sc. földtudomány, ny. egyetemi tanár, Szegedi Egyetem, Pécsi Egyetem, szedertib@gmail.com

SZEKERES István írástörténet kutató, szekeresistvan1917@gmail.com

RIHMER Aurél történész, granasztoi@yahoo.com

VIZI László Tamás Ph. D. történész, mb. rektor, Kodolányi János Egyetem, lvizi@kodolanyi.hu

ZÁHONYI András mérnök, íráskutató, azahonyi4@gmail.com

Kapcsolat kizárólag elektronikus levelezéssel. A szerkesztőség levélcíme:
zmtehu@gmail.com
Kézirat alakja: Word, 16-os lapszélesség, 12-es betű, szimpla sorköz.

TARTALOM

ELNÖKI MEGEMLÉKEZÉS 6

Beke Zoltán (Rozsnyó):

40 éves a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület (Ungarisch Historischer Verein Zürich), a ZMTE 7

A ZMTE ÉLETRAJZÁHOZ 18

Csihák György (Zürich):

Boldog órák szép emlékeképpen” 19

Darai Lajos (Kápolnásnyék):

Tisztelt Árpád Fejedelem-díjat Adományozók! 27

Zachar József (Budapest):

Előszó: „Magyar történelem. Tízezer év – ezer oldalról”. Oktatási segédkönyv 30

Csihák György (Zürich):

Ünnepélyes előszó oktatási segédkönyvünk II. kötetéhez 35

MAGYAR ŐSTÖRTÉNET 42

Mi a magyar őstörténet? Három válaszcsokor (1993–2008) 43

Fejes Pál (Szeged):

A legrégebbi őstörténet kutatása a „szólétra-elv” módszerével 53

Kálnási Árpád (Debrecen):

A finnugor elmélet érvrendszere. A nyelvtudomány és a magyar őstörténet 78

Götz László (Sankt Pölten):

Keleten kél a Nap. (Összegző tanulmány) 88

Forrai Sándor (Budapest):

A magyar rovásírás eredetének őstörténeti háttere 98

Juba Ferencz (Bécs):

Szittya-görög-magyar összefüggés őstörténeti tengeri hajózásunk vonatkozásában 110

Vámos Tóth Bátor (Honolulu):

Tamana – a földrajzi névkutatás módszere 113

Csihák György (Zürich):

Paál Zoltán: Arvisura 120

Cser Ferenc (Queanbeyan):

Az Arvisura „igazsága” 129

Henkey Gyula (Kecskemét):
A magyar kontinuitás magyarországi népességek antropológiai vizsgálata alapján 145
Sárkány Kálmán (Budapest):
Csodaszarvas mondáink és legendáink 158
Sebestyén László (Budapest):
A magyar őstörténeti felfogás az 1100. évfordulón 165
Cser Ferenc (Melbourne):
Gondolatok a magyar nép és nyelv Kárpát-medencei eredetéről 177
Radványi Irène-Henriette (Stockholm):
A hikszoszok turáni eredetéről 214
Váralljai Csocsán Jenő (Oxford):
A Szent Korona eredete 223
Blaskovics József (Prága):
Néhány Árpád-kori személy- és helynév tanúsága 227
Csihák György (Zürich):
A magyarok története. Tarih-i Üngürüsz. (Könyvismertetés) 236
Lukács József (Kassa):
A zempléni ó-magyar fejedelmi sír 248
Nagy Kálmán (Budakeszi):
A magyarok hadművészete a fejedelmek korában 264
Pandula Attila (Budapest):
Ősi elemek továbbélése a középkori magyar fegyverzetben, viseletben, a Szent László falfestmények alapján 270
Gyimóthy Gábor (Zollikerberg):
Egy és más: XIII. Gergely pápa naptár módosítása, a „Kitalált középkor", az Avarok és Árpád származása 287
MAGYAR MŰVELTÉSÉG 293
Gonda Ferenc (Budapest):
A magyar nemzet őskultúrájának a története 294
Vida Dénes (Bécs):
Hunok, magyarok és a védikus műveltség 312
Cser Ferenc (Melbourne):
A magyar népművészet történelmi vonatkozásai 317
MAGYAR NYELV 334
Simon Zoltán (Toronto):
A magyar nyelvről 335

Gyimóthy Gábor (Zollikerberg):

Nyelvleckéztetés, az ezer utáni kilencedik száz 342

MAGYAR ÍRÁS 410

Forrai Sándor (Budapest):

Az írás bölcsője és a magyar rovásírás 411

MAGYAR NEMZET 421

Csámpai Ottó (Pozsony):

A magyar nép fejlődése a nemzetségektől a modern nemzetig. (Etnoszociológiai összefoglalás) 422

NEMZETI NAGYJAINK 443

Borsos Szabolcs (Marosvásárhely):

Bolyai Farkasról a 21. század kontextusaiban 444

JELENÜNK, JÖVŐNK 453

Cey-Bert R. Gyula (Bangkok):

Lélektani elemzés a magyar történelem tükrében 454

Rókusfalvy Pál (Budapest):

Tespedő nép vagy ébredő nemzet? Az én felelősségem 461

Csámpai Ottó (Pozsony):

A Kárpát-medence népeinek jövője a XXI. században 469

Darai Lajos (Kápolnásnyék):

Határt szabhatunk-e, s ki és hol húzza meg azt? 476

IRODALOM 489

Csámpai Ottó (Nyitracsehi):

Vászoly könnye – Vazul nyitrai herceg tragédiája 490

Darai Lajos (Kápolnásnyék):

Teremtő időtermészet. Kritika 494

Darai Lajos (Kápolnásnyék):

A világűr a Világúr 527

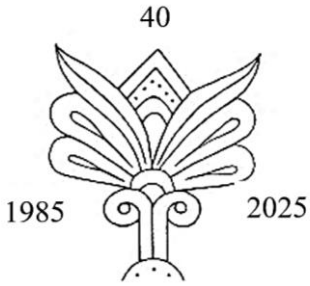
E SZÁMUNK SZERZŐI 675

EDDIGI ACTA HISTORICA HUNGARICA TURICIENSIA SZÁMOK 686

ELNÖKI MEGEMLÉKEZÉS

Beke Zoltán (Rozsnyó):

40 éves
a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület (Ungarisch Historischer Verein Zürich), a ZMTE

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület (ZMTE) 1985-ben azzal a céllal alakult, hogy elősegítse a magyar történelem, jelesül a magyar őstörténet kutatását. Zürich Kanton és Zürich városa 1986-ban az FD 16.10.86/10506 számú határozattal elismerte, hogy az Egyesület svájci közérdekű intézmény, ezért adómentessé tette. Azóta az Egyesület részére tett pénzadomány az adakozó adóalapjából levonható. A 40 év során az Egyesületet az öt világrészen élő, különböző nemzetiségű és anyanyelvű tagjai szorgalmas munkával és önzetlen adományokkal tartották fenn, mint minden tekintetben független és semleges szervezetet.

Az Egyesület és a tagok egymás nézeteit kölcsönösen tiszteletben tartják. Idézem az ZMTE alapító Nyilatkozatát:

„Baráti kézfogásra nyújtjuk kezünket minden irányban. Tevékenységünk politikától mentes, tisztán tudományos, baráti és ismeretterjesztő. Nincsenek sem anyagi, sem társadalmi céljaink – szerelmünk a magyar nép és történelme, valamint nyelve. Mélyen tiszteljük tagjaink, barátaink és az érdeklődő egyének elkötelezettségeit, amelyek azonban semmiféle következménnyel nem járnak sem egyesületünkre, sem a többi tagjára.

Minden célunk pozitív. Külső nyomástól mentesen, a legtisztább tudományos szellemben akarjuk tanulmányozni és kideríteni – mindenek előtt – a magyar nép, vagy népek igazi eredetét, őshazánkat vagy őshazáinkat, valamint a magyar nyelv eredetét, ma élő nyelvünk és népünk rokonait.

Nem utasítunk eleve vissza semmiféle elméletet, azonban elvárjuk, hogy a bizonyítékok és az érvek szigorúan tudományos alapon álljanak. Nem egyezünk bele, hogy bárki bármitől kijelentse, hogy az már megoldott és ezért mindenki köteles magáévá tenni.

Teljes tisztelettel vagyunk úgyszintén az emberiség nagy családjának többi tagja iránt, miközben elvárjuk tőlük ugyanezt a tiszteletet népünkkel szemben. Meggyőződésünk szerint, jövőnk új, dicső temploma csak a tiszta erkölcs alapjára építhető; ennek előfeltétele egymás kölcsönös tiszteletben tartása és az erőszak minden formájának és következményének eltüntetése.

A jelen és a jövő kérdéseinek a történelemkutatással való összefüggésével tisztában vagyunk. A mi álláspontunkat ezennek teljes terjedelemben nyilvánosságra hozzuk.”

És az előadásokon a Házirendünk pedig a következő:

„1. Az elhangzott és írásban közölt dolgozatok kizárólagos tárgya a magyar történelem és a magyar nyelv, valamint a szorosan kapcsolódó témakörök, különösen hangsúlyozandó, hogy semmiféle politikai, filozófiai vagy vallási közleménynek itt helye nincs.

2. Az itt elhangzott és/vagy ide küldött dolgozatok közlési joga kölcsönösen az Egyesület és a szerző tulajdona. Az Egyesület hasznot nem kereső társaság, így közleményeit önköltségi áron, vagy ingyenesen adja át az érdeklődőknek. Ugyanez vonatkozik a hangszalagra, filmre és minden egyéb információra.

3. Az Elnökség kéri a résztvevőket, hogy tárgyilagosságukat őrizzék meg és jóhiszeműen hallgassák végig a legellentmondóbb nyilatkozatokat is és semmiféle személyi kérdést ne vessenek fel. Az előadókat, a hozzászólókat semmi módon ne zavarják.

4. Az előadók előadásukat az elnöknek mondják, illetve olvassák. A hallgatóság részéről közbeszólásnak, hangos megjegyzésnek helye nincs. Kérdések írásban feltehetők és kiigazítások ugyancsak írásban átadhatók az elnöknek. Az elnök csoportosítja mind a kérdéseket, mind a helyreigazításokat és a beszélgetés alkalmával felveti.

5. A vezetés a mindenkori elnök kezében van; megszólítása: Elnök Asszony! Elnök Úr! Az elnök a saját legjobb belátása szerint vezet.”

Az Egyesület előbb évente más-más országban Magyar Őstörténeti Találkozót rendezett, főleg szakemberek részvételével, mígnem ezt a tevékenységünket végleg Magyarországra költöztettük, és már összesen eddig 32 találkozónál járunk. Közben Zürichben, majd több európai városban havonta tudományos előadásokat tartottunk, Budapesten és Budakalászon tartunk most is. Ezen kívül még tizenhárom Magyar Történelmi Iskolát szerveztünk többnyire a Magyar Őstörténeti Találkozókkal egyidőben ugyanott, majd pedig hat kétéves, 120 órás határontúli történelemtanár-továbbképzést tartottunk, valamint számos övezeti történész találkozót és tematikus konferenciákat több rangos közreműködő szervezettel.

Ezeket részletesen tartalmazza a Dr. Csihák György örökös ZMTE-elnökünk halálakor közzétett összefoglaló az ő ***elnöki tevékenységének eredményeiről a Zürichi Magyar Történelmi Egyesületben***. Ide kattintva e visszatekintés részletesen megnézhető:
https://epa.oszk.hu/01400/01445/00069/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2024_1_008-072.pdf

E gazdag egyesületi élet részletei mutatják Csihák elnök úr szervezői-vezetői erényeit:

– az alapítás óta minden évben havi előadásokat szervezett előbb Zürichben, majd több más helyszínen (Pozsony, Budapest, Hódmezővásárhely, Szabadka, Budakalász),

– kutatócsoportokat hívott életre és működtetett: magyar őstörténeti munkacsoport, régi magyar nyelvű rovásírások munkacsoport. Szent Gál munkacsoport, Horthy-korszak vizsgálata munkacsoport, történelmi meseíró munkacsoport.

– asztaltársaságokat szervezett Adelaidben, Hobartban, Melbourne-ben, Sydney-ben, Christchurch-ben, Göteborgban, Alsóőrött, Csikszeredában, Kolozsvárott, Marosvásárhelyen, Szabadkán, Kassán, Pozsonyban, Rozsnyón, Hódmezővásárhelyen és Budapesten,

– honlapot indított: www.zmte.org,

– 32 alkalommal Magyar Őstörténeti Találkozót szervezett Benidorm, Zürich, London, Felsőőr, Altenberg, Szent Gallen, Szentendre, Kaposvár, Tapolca, Budapest, Nyíregyháza, Mártély, Hódmezővásárhely, Budakalász helyszíneken,

13 alkalommal Magyar Történelmi Iskolát szervezett Szeged, Tab, Tapolca, Budapest, Nyíregyháza, Mártély, Hódmezővásárhely helyszíneken,

9 Övezeti Történésztalálkozót szervezett Székelyudvarhely, Komárom, Csikszereda, Decs, Rozsnyó helyszíneken,

14 tematikus tudományos tanácskozást Székesfehérvár, Tiszadob, Esztergom, Budapest, Pilisszántó helyszíneken,

6 alkalommal magyar határontúli történelemtanár-továbbképzést (Marosvásárhely, Kassa, Szabadka, Magyarkanizsa, Zenta, Komárom helyszínen),

– kétéves villámpostai úton folyó vitát vezényelt világjárvány alatt,

– felelős szerkesztője volt 127 nyomtatott és elektronikus kiadványnak.

– ezen egyesületi életet előző elnökünk 32 *Emlékkönyvben* képekkel is megörökítette, ezek könyv alakban az alsóbodoki iskola kiállításán láthatók, míg elektronikusan itt: https://epa.oszk.hu/html/vgi/kardexlap.phtml?id=1445 31–33. évfolyam.

Tudományos tanácskozásaink írott anyagát könyvkiadványokban jelentettük meg az 52. számig, és utána *Acta Historica Hungarica Turiciensia*[1] periodika-néven csak elektronikusan, visszamenőleges sorszámozással, jelen szám a 133. A könyvalakú kötetek beszkennelten az OSZK MEK és az European Libraryban láthatók, az elektronikus kötetek pedig az OSZK EPA felületén. Utóbbiak vagy tematikus számok, vagy a Várvidéki Várgondozó Társasággal közösen létrehozott Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont folyóiratai. Az egyes számok elérhetők a ZMTE-honlap Elektronikus könyvtárából is. ZMTE-kiadványjegyzék e kötet végén a linkekkel.

A ZMTE számára szakembernek számít, akitől a ZMTE Tudományos Tanácsa előadást elfogad. Az előadó és az előadás megítélését szigorúan csak szakmai szempontok vezetik.

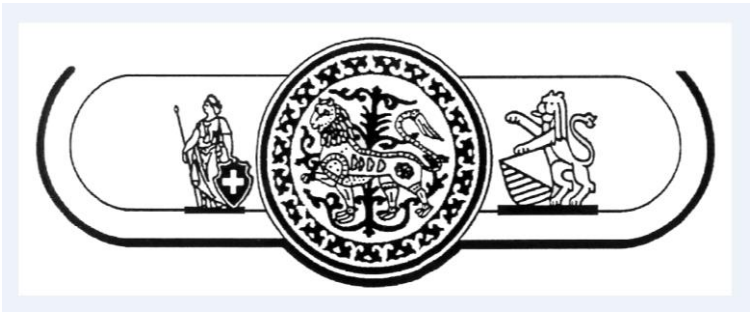
A budapesti előadások 2025-ben is az Arny10 Kultúrházban vannak, a budakalásziak pedig a Kós Károly Művelődési Központban. A két Meghívót lásd a kötet függelékében.

A 40. évforduló alkalmával e kötetben a ZMTE „nagy öregjeitől” és az Acta Historica Hungarica Turiciensia állandó szerzőitől válogatunk tanulmányokat, hogy az ismétléssel újra felhívjuk a figyelmet az egyes témákra, és megmutassuk, milyen magasszintű szakmai munka folyt eddig az Egyesületben s milyen nagyszerű tagjaink végezték. Az ide beválogatott írásokat inkább annak mutatványának tekintjük, hogy azokban a kötetekben mennyi jó irás, felismerés és emlékezés jelent meg, érdemes a többi szerzőt is tanulmányozni a mai olvasónak. Tartalmi szempontból pedig kiemelendő, hogy a hazai tudományos közvélemény előtt már évtizedekkel nálunk megjelent a több ágból építkező őstörténetünk gondolata, az egyoldalú finnugor eredet elméletének megsemmisítő kritikája, a magyar műveltség saját jellegzetességeinek bemutatása, ezen belül a könnyűlovas harcmodor elemzése, a földműves-kézműves-fémműves népi élet hiteles ábrázolása, a történelem segédtudományinak magasszintű felhasználása, a Kárpát-medencei és a tágabb földrajzi színtér értékelése a magyar őstörténet szempontjából.

Szerénytelenség nélkül mondható, a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület teljesítménye lenyűgöző. Az ember csak most látja, hogy mennyire sokoldalú volt a ZMTE munkássága az elmúlt 40 évben. Ugyanakkor a 40 év alatt természetes, hogy a tudomány változott, és ezt a tényt figyelembe kell venni, mégha a figyelmes olvasó tud is olvasni a sorok közt, azaz megfelelően értékelni az olvasottakat, hogy a tudományos előre lépéshez adták a biztos vezérfonalat és a lépcsőfokokat. Így aztán a maguk nemében nem fog rajtuk az idő, megalapozottságuk, elkötelezettségük mérvadó maradt. Így ha az eltelt idő alatt a magyar eredetkutatás és történetírás sokat haladt előre rögös útján és hatalmasat változott, az a most újra közreadott tanulmányoknak és szerzőik munkásságának is köszönhető.

[1] Zürich latin neve: Turicum.

Függelék

UNGARISCH HISTORISCHER VEREIN ZÜRICH

INFO

Zürichi Magyar Történelmi Egyesület
Ungarisch Historischer Verein Zürich

Sekretariat des Treffens zur Frühgeschichte der Ungarn
Magyar Őstörténeti Találkozók Titkársága

CH-8047 Zürich, Postfach 502
Postscheckkonto: Zürich 80 36214-1
(nur über Post/csak postán)

Präsident/Elnök:
Dr. György J. Csihák
Telefon: 0043/3352/31872

Öffentliche Vorträge am zweiten Dienstag jeden
Monats um 19 Uhr
CH-8047 Zürich, Winterthurerstrasse 135.
Telefon: 0041/1/3623303

Gemeinnütziger Verein
Svájci Közérdekű Egyesület

Kapcsolati cím Magyarországon
Dr. Sárkány Kálmánné
H-1053 Budapest, Papnövelde utca 3.
Telefon: 0036/1/2667349

Nyilvános előadás
minden hónap utolsó előtti csütörtökjén 17 órakor
H-1051 Budapest, Arany János u. 10.
Telefon: 0036/1/3116287

E-mail: tapolca@c3.hu
Honlap: www.c3.hu/~tapolcas

ZÜRICHI
MAGYAR
TÖRTÉNELMI
EGYESÜLET

A ZMTE 25. évfordulója kötetéből:[2]

Treffen zur Frühgeschichte der Ungarn
A Magyar Őstörténeti Találkozón résztvevők száma

Ort Helyszín	aus Ungarn Magyarországról				aus anderen Lädern Más államokból				Total összesen				Vorträge Előadások	
	Expert szakember	Gast vendég	Total összesen	davon gratis ebből ingyen	Expert szakember	Gast vendég	Total összesen	davon gratis ebből ingyen	Expert szakember	Gast vendég	Total összesen	davon gratis ebből ingyen	persönlich személyesen	eingesandt beküldve
Benidorm 1986	4	1	5	3	9	4	13	-	13	5	18	3	15	3
Zürich 1987	8	5	13	8	13	22	35	-	21	27	48	8	35	3
London 1988	20	14	34	23	19	28	47	1	39	42	81	24	56	13
Felsőőr 1989	26	36	62	19	25	24	49	1	51	60	111	20	38	9
Altenberg 1990	13	4	17	13	11	12	23	4	24	16	40	17	23	8
St. Gallen 1991	20	14	34	12	21	44	65	5	41	58	99	17	32	8
Szentendre 1992	21	52	73	-	10	8	18	-	31	60	91	-	23	4
Kaposvár 1993	11	84	95	-	12	1	13	6	23	85	108	6	30	4
Tapolca 1994	24	31	55	-	15	2	17	9	39	33	72	9	30	5
Tapolca 1995	18	104	122	-	8	35	43	1	26	139	165	1	18	4
Tapolca 1996	12	121	133	-	13	32	55	2	25	153	188	2	15	2
Tapolca 1997	28	136	164	1	19	81	100	12	47	217	264	13	19	-
Tapolca 1998	11	67	78	1	15	153	168	1	26	220	246	2	19	3
Tapolca 1999	14	126	140	1	25	124	149	134	39	250	289	135	22	8
Felsőőr 2000	9	5	14	1	13	20	33	-	21	26	47	1	14	6
Szentendre 2001	21	84	105	-	35	154	189	82	56	238	294	82	34	12
Budapest 2003	18	60	78	-	2	43	45	-	20	103	123	-	28	5
Nyíregyháza 2004	16	49	65	-	9	49	58	-	25	98	123	-	20	3
Mártély 2006	17	77	94	-	5	27	32	-	22	104	126	-	28	6
Hódmezővásárhely 2007	30	56	86	-	6	13	19	2	36	69	105	2	38	4

Ungarisch Historische Schule
A Magyar Történelmi Iskolán résztvevők száma

Ort Helyszín	Total Teilnehmer Összesen			davon Referent Ebből oktató			% in Total Összesen %-ban		Vorträge elhangzott előadások
	Total fő	aus Kontinent világrészből	aus Land országból	Total fő	aus Kontinent világrészből	aus Land országból	Frauen nők	unter 30Jahren 30 éven aluliak	
Szeged 1992	124	3	11	20	3	7	61	72	24
Tab 1993	178	4	13	28	4	7	65	66	41
Tapolca 1994	184	4	10	19	4	6	58	78	23
Tapolca 1995	186	2	12	12	2	7	38	70	10
Tapolca 1996	225	54	15	16	1	4	67	72	15
Tapolca 1997	298	3	15	18	1	5	57	79	16
Tapolca 1998	246	3	9	21	2	3	69	81	16
Tapolca 1999	289	4	13	21	1	6	62	68	23
Felsőőr 2000	47	4	12	21	4	12	26	15	20
Szentendre 2001	294	4	13	25	1	5	63	79	23
Budapest 2003	123	4	14	25	4	13	36	20	16
Nyíregyháza 2004	135	1	14	33	3	12	48	42	36
Mártély 2006	126	3	13	15	3	10	25	26	32

[2] *1985–2009. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Őszinte Története.* ACTA HISTORICA HUNGARICA TURICIENSIA XXV. évfolyam 1. szám 222.

A történelemtanár-továbbképzés Ajánlója

A **Kodolányi János Főiskola** 1992-ben alakult, Magyarországon az első, humán képzést folytató, nem állami és nem egyházi felsőoktatási intézmény. Fenntartója Székesfehérvár Megyei Jogú Város Közgyűlése által létesített Önálló Főiskolai Közalapítvány. A főiskola előbb angol, francia és német nyelvtanári, majd idegenforgalmi és szálloda szakos közgazdász, gazdálkodási szakos közgazdász, valamint kommunikáció szakos diplomát adó képzéseket folytatott. Legújabban már nemzetközi kapcsolatok, valamint vendéglátó és szálloda szak is indult.

A főiskola székesfehérvári, nyíregyházi, orosházi, budapesti, fürstenfeldi, valamint siófoki helyszínén a hallgatók száma meghaladja a kilencezret.

Az itt meghirdetett továbbképzés célja:
(0140021)

a legújabb magyar történeti kutatásoknak a történelemoktatásban hasznosítható megismertetése; a 21. században megfelelő oktatási, kutatási módszertan elsajátításának elősegítése; a nemzettudat és a nemzeti történelemtudat történelemtanárok számára szükséges színvonalú közvetítése; állásfoglalás és mintaadás; a történelemtanítás tartalmi kérdéseinek, valamint nemzetközi vonatkozásainak tisztázására.

Előfeltétel:

főiskolai, vagy egyetemi diploma.

A **Zürichi Magyar Történelmi Egyesület** svájci közérdekű intézmény, 1985-ben alakult, székhelye Zürich. Az elfogulatlan, szabad történelemkutatás eszményét tűzte maga elé, s mint ilyen, az egyetemes magyarság egyetlen független tudományos kutatóműhelye. Tevékenységéhez a fordulat óta minden magyar államfő és oktatási miniszter írásban gratulált.

Néhány adat az egyesületről:

négy világrész 20 országában 239 felvett tag

8 országban 42 nagyrendezvény több, mint 25 ezer résztvevővel

52 kötet könyv mintegy 60'000 példányban, minden magyarországi nagy könyvtárban és további 70 ország 156 könyvtárában

rendszeres, havonkénti előadások a világ több városában

történelemoktatás a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen, Budapesten

asztaltársaság a következő városokban:
Adelaide, Budapest, Christchurch, Csikszereda (Miercurea Ciuc), Felsőőr (Oberwart), Göteborg, Hobart, Kassa (Košice), Kolozsvár (Cluj-Napoca), Marosvásárhely (Tg. Mures), Melbourne, Pozsony (Bratislava), Rozsnyó (Rožnava), Szabadka (Subotica) Sydney

Cím: 8047 Zürich (Svájc), Postfach 502
Postcheckkonto Zürich 80-36214-1
BIC: POFICHBEXXX; IBAN: CH 13 0900 0000 8003 6214 1
zmte@freemail.hu www.zmte.hu

2008. tavaszán

AJÁNLÓ

A Kodolányi János Főiskola (KJF)
és a
Zürichi Magyar Történelmi Egyesület
(ZMTE)

ajánlja, szervezi és lebonyolítja

a magyar történelem tanításának tartalmi és módszertani megújítása

c. programot
a Magyar Köztársaság oktatási minisztere
T 300730-1676/1999 sz. alapítási és
T 302460-780/1999 sz. indítási engedélyével
(Nyt. sz.: 02-0008-04; Akkr. sz.: AL-0517)
általános*- és *középiskolai történelemtanárok számára.

Megszervezhető bármely településen, ahol megfelelő hely és legalább 20 hivatalos jelentkező van. A szomszédos országokban az oktatók költségének egy részét a két szervező intézmény vállalja.

A legjobb vizsgázók bekerülhetnek oktatóink közé, előadhatnak a ZMTE iskoláiban, történelmi találkozóin, előadásuk rangos kiadványba kerülhet.

A továbbképzés időtartama 120 óra,
díja 58'600,- Ft/fő.

Kérje ingyenes, részletes tájékoztatónkat és tantervünket:

dr. Darai Lajos Ph.D.,
főiskolai tanár, a továbbképzés felelőse

Kodolányi János Főiskola
H-8000 Székesfehérvár, Fürdő út 1.
Telefon: +36 (22) 543-300, +36/30/9892320
lmdarai@mail.kodolanyi.hu
www.kodolanyi.hu

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület
Tudományos Tanácsa
az oktatási miniszter által jóváhagyott tanterv és tananyag összeállítója, a továbbképzés szervezője
és előadói:

Elnök:
dr. Zachar József D.Sc.
történész, egyetemi tanár, Budapest,

Titkár:
dr. Bérczi Szaniszló C. Sc. csillagász, fizikus, ELTE docens, Budapest
dr. Csihák György közgazdász, történész, a ZMTE elnöke, Zürich
dr. Darai Lajos C.Sc. filozófus, MTA bizottsági tag, főiskolai tanár, KJF, Székesfehérvár
Jenei Erzsébet történész, középiskolai tanár, Magyarkanizsa
dr. Szabó A. Ferenc C.Sc. politológus, egyetemi tanár, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest

Tag:
dr. Csámpai Ottó Ph. D. etnoszociológus, hab. egyetemi docens, Nagyszombati Egyetem, Pozsony
dr. Frisnyák Sándor D.Sc. történelmi földrajzos, egyetemi tanár, Nyíregyháza
dr. Harai Dénes Ph. D. egyetemi tanár, főigazgató, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest
dr. Költő László megyei múzeumigazgató, Kaposvár
Nagy Kálmán ny. huszárezredes, hadtörténész, Budakeszi
Vitéz Rihmer Aurél könyvtáros, történész, Budapest
Slavics Magdolna Mr. Sc. Ph., Szabadka
dr. Szabó István Mihály mikróbiológus, az MTA rendes tagja, ny. tanszékvezető egyetemi tanár, Budapest
dr. Szederkényi Tibor D.Sc.
a földtudomány doktora, egyetemi tanár, Pécs
dr. J. Újvári Zsuzsanna C.Sc.
történész, PPKE, BTK egyetemi docens, Budapest
dr. Vizi László Tamás Ph. D. történész, tanszékvezető főiskolai docens, KJF, Székesfehérvár

az oktatásban résztvevő további személyek:

dr. Botlik József Ph. D. történész, egyetemi docens, PPKE, BTK, Piliscsaba
dr. Cey-Bert R. Gyula pszichológus, a Gasztronómiai Világszövetség elnöke, Bangkok, tanszékvezető főiskolai tanár, KJF, Siófok
Csajághy György zenetanár, népzenekutató, tárogatóművész, Pécs
Csajághyné Duha Julianna
zenetanár, népzenekutató, kürtművész, Pécs
dr. Csapó József C.Sc. biológus, ny. szenátor, Nagyvárad
dr. Cser Ferenc D.Sc. vegyész, Melbourne
Csomor Lajos aranyműves, Pákozd
dr. Csurgai-Horváth József **levéltárigazgató, Székesfehérvár**
dr. Demeter Zsófia C. Sc. történész, főiskolai tanár, KJF, múzeumigazgató, Székesfehérvár
Dolnics Zoltán történész, Miskolc
Dudás Rudolf nyelvész, Vancouver
dr. Földesi Margit Ph.D. történész, egyetemi docens, Pázmány Péter Tudományegyetem, Budapest
dr. Henkey Gyula C.Sc. antropológus, Kecskemét
Kassai Lajos ijkészítő, sportoló, Kaposmérő
dr. Kálnási Árpád Ph.D. nyelvész, KLTE, Debrecen
dr. Kovács Imre Endre perjel, Csorna
dr. Kováts Zoltán C.Sc.
népesedéskutató, MTA bizottsági tag, Szeged
dr. Lukács László D. Sc. néprajzos, főiskolai tanár, KJF, Székesfehérvár
dr. Magyar Kálmán régész, Kaposvár
Marton Veronika nyelvtanár, Győr
Mesterházi Zsolt magyar ókorkutató, Budapest
dr. Nagy Ákos gyógyszerész, Adelaide
dr. Pandula Attila Ph.D.,
ELTE BTK docens, Budapest
dr. Rókusfalvy Pál D.Sc.
pszichológus, ny. egyetemi tanár, Budapest
Sancz Klára Lujza ny. muzeológus, Budapest
dr. Süli-Zakar István C.Sc.
történelmi földrajzos, tanszékvezető egyetemi tanár, Debrecen
dr. Szakály Sándor D. Sc..
hadtörténész, Budapest
dr. Sallai János C.Sc. hadtörténész, Budapest
dr. Szegfű László C.Sc.
történész, tanszékvezető főiskolai tanár, Szeged
dr. Szerencsés Károly C. Sc. történész, egyetemi docens, Pázmány Péter Tudományegyetem, Budapest
Szekeres István irástörténet kutató, Budakalász
dr. Szabó József Ph. D. hadtörténész, Budapest
dr. Szabó Pál C. Sc. történész, Szeged
dr. Szabó Péter C. Sc. történész, KJF rektor, Székesfehérvár
dr. Timaru-Kast Sándor orvos, Ingelheim
dr. Vajda Gábor az irodalomtudomány doktora, Szabadka
dr. Váralljai Csocsán Jenő egyetemi tanár, Oxford
Záhonyi András ősi írások kutatója, Budapest

Tanterv*

- **A történelemkutatás módszertana** (10 ea + 10 gy)
  - régészet, őstörténet, családtörténet, antropológia, rétegzett térképek, zenetörténet, írott források stb.
- **Magyar őstörténet kutatás** (10 ea + 10 gy)
  - nyelvtudomány, régészet, embertan, genetika, néprajz, finn-ugor elmélet, sumer-magyar rokonság, szkita, hun, avar őstörténeti örökség, az ősi magyar állam stb.
- **Középkori és újkori történelmünk** (16 ea + 12 gy)
  - a több honfoglalás, könnyűlovasság, hadjárataink, Szt. István és a Szent Korona, a magyar állam, Hunyadi Mátyás, Dózsa György, a török kor, Habsburgok, 1848-1849, kiegyezés, az első és a második világháború és következményei, 1956 stb.
- **Művelődéstörténet** (10 ea + 10 gy)
  - ősi műveltségünk, világképünk, jelek, jelképek, nyelvünk, írásunk, zenénk, ősvallásunk, címerünk és nemzeti színeink, állami- és közösségi jelképeink stb.
- **Műveltségünk keleti és nyugati kapcsolatai**
  (10 ea + 10 gy)
  - nyelvünk, népmeséink, népzenénk és ősvallásunk keleti kapcsolatai és párhuzamai, a magyar konyha, bizánci és római hatások, a magyar lovagság, reneszánsz, vallási türelem, viselet és tánc stb.
- **Összefoglaló áttekintés** (4 ea + 2 gy)
- **Módszertani tanulságok** (2 ea + 1 gy)
- **Tartalmi következtetések** (2 ea + 1 gy)

Írásbeli és szóbeli vizsga az elhangzottak, valamint a kötelező szakirodalom alapján.

* Az oktatási miniszter által hitelesített oktatási program

002_A_W

TESTIMONIUM

EDITUM
ET **SUPREMA SCHOLA UNIVERSITARIA ALBA REGIENSI**
„JOANNES KODOLÁNYI"
ET **„SOCIETATE RERUM HISTORICARUM HUNGARICARUM TURICENSI"**
CURANTIBUS

PARTICIPI DOCTRINAE SUB TITULO

„DE DISCIPLINA RERUM HISTORICARUM HUNGARICARUM ET VIA ET RE REVISENDA"

ARGUMENTA HUIUS ERUDITIONIS DESCRIPTIONI CONGRUUNT, QUAE PERMISSIONE INSTITUTIONIS CONDENDAE T 300730-1676/1999 ATQUE EFFICIENDAE T 302460-780/1999 MINISTRO RERUM AD DISCIOLINAS ET STUDIA PERTINENTIUM REI PUBLICAE HUNGARICAE.

DOCTRINAE STUDIOSAE/ -O *Édes Katalin*

NATAE/ -O DIE _____ MENSE _____ ANNO _____

SOLI NATALI _____

NOMINATA/-US OFFICIA PRAESCRIPTA DOCTRINAE EXPLEVIT.

ET ALBA REGIA ET TURICI DATUM *11. December 2010.*

MINTA

Dr. GEORGUS J. CSIHÁK,
SOCIETATIS RERUM HISTORICARUM HUNGARIACARUM TURICENSIS H. T. PRAESES

Dr. PETRUS SZABÓ,
SUPREMAE SCHOLAE UNIVERSITARIAE ALBA REGIENSIS RECTOR MAGNIFICUS

Nyt. sz.: 02-0008-04 Akkr. sz.: ALF-025

TANÚSÍTVÁNY

MELYET KIADTUNK A

KODOLÁNYI JÁNOS FŐISKOLA ÉS A
ZÜRICHI MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET
SZERVEZÉSÉBEN LEBONYOLÍTOTT
„A MAGYAR TÖRTÉNELEM TANÍTÁSÁNAK TARTALMI ÉS MÓDSZERTANI MEGÚJÍTÁSA"
CÍMŰ KÉPZÉS RÉSZTVEVŐJÉNEK.

A KÉPZÉS TARTALMA A MAGYAR KÖZTÁRSASÁG OKTATÁSI MINISZTERE T 300730-1676/1999. SZ. ALAPÍTÁSI ÉS T 302460-780/1999. SZ. ENGEDÉLYÉVEL RENDELKEZŐ PROGRAMMAL MEGEGYEZŐ.

NÉV: *Édes Katalin*

SZÜLETÉSI ÉV: _____ HÓ: _____ NAP: _____

SZÜLETÉSI HELY: _____

NEVEZETT A KÉPZÉSI PROGRAMBAN ELŐÍRT KÖTELEZETTSÉGÉNEK ELEGET TETT.

SZÉKESFEHÉRVÁR-ZÜRICH *2010. december 11.*

MINTA

Dr. CSIHÁK J. GYÖRGY
ELNÖK
ZÜRICHI MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET

Dr. SZABÓ PÉTER
REKTOR
KODOLÁNYI JÁNOS FŐISKOLA, SZÉKESFEHÉRVÁR

ZMTE 16 Asztaltársága két világrész 8 országában[3]

AUSTRALIA
István **Nagy** (Adelaide)
2/13 Lassie Ave.,
Windsor Gardens SA 5087
T: 08/83678581
E-mail:
vandomis@webmedia.com.au

Géza **Katona** (Hobart)
11 Zomay Ave., Dynnyrne 7005
Tasmania
T: 03/62233174
katona@tasmail.com

József **Kozsik** (Melbourne)
9 Hilbert Courth
East Oakleigh Vic. 3166
T: 03/95684590
E-mail: cserenc@netscape.net

Károly **Gerecs** (Sydney)
13 Bangalla Road
Concord West NSW 2138
T: 02/97431748
E-mail: gerecs@tpg.au

AUSTRIA
László **Kelemen**
A-7501 Unterwart 300
T: 0043/3352/38788
E-mail: office@umiz.at

MAGYARORSZÁG
Sancz Klára Lujza
H-1117 Budapest,
Hamzsabégi u. 20.
T: 0036/1/2095960
E-mail: sanczklara@pim.hu

Szalkai László
H-6800 Hódmezõvásárhely
Futó Mihály u. 12.
T: 0036/62/243929
E-mail:
cseresznyes@mail.cserko.sulinet.hu

NEUSEELAND
Steven Andras **Toth**
12 Webb Street, Christchurch
T: 03/3557448

ROMANIA
László **Barabási**
Széki út 157,
RO-530203 Miercurea Ciuc
T: 0040/98/302501
E-mail: barabasil@freemail.hu

Dr. József **Faragó**
Dragalina 8/14
RO-400024 Cluj-Napoca
T: 0040/264/193666
E-mail: faragojozsef@usa.net

Anna & Lajos **Sipos**
Str. Moldovei 13/B
RO-540542 Tg. Mures
T: 0040/265/244139
E-mail:
molnarj@ms.sapientia.ro

SERBIA
Lajos **Szabó**
Partizanskih baza 17
YU-24000 Subotica
T: 00381/24/547504
E-mail: gsepsey@tippnet.co.yu

SLOWAKIA
Kornélia **Csala**
Mäsiarska 59
SK-040 01 Košice
T: 00421/55/6254184
E-mail: obcklub@stonline.sk

Dr. Ottó **Csámpai**
Vyšehradská 13
SK-851 06 Bratislava
T: 0042/903/453514
E-mail: csotto@netax.sk

Zoltán **Beke**
Dovčíková 1
SK-048 01 Rožnava
T: 00421/905/968338
E-mail: beke@pobox.sk

SWEDEN
Frigyes **Hutter**
Kantyxegûngen 8
SE-42147 Västra Frölunda
(Göteborg)
T: 0046/31/479789
E-mail:
fredrikhutter@hotmail.com

[3] 2003-es állapot. Lásd *20 Jahre Ungarisch Historischer Verein Zürich. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület 20 éve.* ACTA HISTORICA HUNGARICA TURICIENSIA XIX. évfolyam 2. szám. 31.

Az egyik tudományos tanácskozásunk meghívója:

38
1985 2023

MEGHÍVÓ

a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület (ZMTE)
Torma Zsófia emlékülésére

Ideje: 2023. január 27. 14,00–20,00 óráig
Helye: a Kós Károly Művelődési Ház (KKMH) Díszterme
2011 Budakalász, Szentendrei út 9. https://koskarolymh.hu/

A tudományos emlékülés tárgyköre:
190 éve született Dr. Torma Zsófia, az első magyar régésznő

Megnyitó: ***Dr. Csihák György**, a ZMTE elnöke*
Előadások:
***Dr. Anders Kaliff** régész, Uppsalai Egyetem:* Torma Zsófia és a civilizáció bölcsője. Erdély úttörő régésznője és felfedezései
***Dr. Madarassy Enikő** fizikus, matematikus, Stockholm:* Az első tudományos módszerrel dolgozó magyar régésznő, aki elsőnek kezdte kutatni a tordosi kultúrát
***Mandics György** írás- és művelődéstörténész, ZMTE:* Szakértők az Akadémiákra, az amatőrök a mennybe mennek
***Tábori László** író, kelet-kutató:* Torma Zsófia helye a szaktudományban
***Friedrich Klára** tanár, rovásírás kutató:* Torma Zsófia életének és eredményeinek jelentősége a XXI. században
***Záhonyi András** íráskutató, ZMTE:* A Tordos–Vinča kultúrkör leleteinek jelrendszere
***Haraszti Zsuzsanna Karolina** a rendezvény szervezője, ZMTE:* A Torma Zsófiáról írott könyv szerzőjének, Anders Kaliffnak és magyar segítőinek a rövid bemutatása
***Lippai Bertalan** írástörténész:* Torma Zsófia és a folyómenti kultúrák öröksége
***Sancz Klára Lujza** ny. muzeológus, ZMTE:* Tisztelgés Torma Zsófia, első régésznőnk előtt
***Horváth Veronika** régész, Magyarságkutató Intézet Régészeti Kutatóközpont:* Szemelvények a Kárpát-medence és Elő-Ázsia kora vaskori kulturális kapcsolatairól Torma Zsófia munkásságában és régészeti vonatkozásairól a jelenlegi kutatások tükrében

Az emlékülés nyilvános, mindenkit szeretettel várunk, a ZMTE Nyilatkozat és Házirend érvényes

Budapest, 2022. január 14. ***Dr. Csihák György** ZMTE elnök*

A rendezvény ergo **az együttműködésével** 333 **támogatásával valósul meg.**

Az első benidormi Magyar Őstörténeti Találkozó kötetének előszava[4]

Minden népet meghatároz a múltja, és minden nép mai életével saját jövőjét írja. Ezért tehát, ha az olvasó azt kérdi, hogy miféle könyvet tart a kezében, az a válasz: *mágikus tükör* ez, amelybe ha tekint, a magyar nemzet messzi múltjába lát és a jövőjébe is néz.

„*Sagittis hungarorum libera nos, Domine!*" – imádkoztak Európa-szerte, midőn eleinket megismerték, s alig száz év múltán az első keresztény királyunk már a történelem egyetlen koronáját hordta, amely máig szent.

Csoda történt? – vagy egy nem mindennapi kulturális örökség *lőn testté* a Kárpát-medencében?

A magyar föld gazdagsága, mélyének kincsei, népe szorgalmának gyümölcse ezer év óta csábította a gyilkos hódítók özönét, s önvédelmi harcában őrlődött a magyar. A XV. században a magyar királyságnak annyi lakosa volt, mint amennyi a mai Franciaország területén élt akkor. Ma világszerte van talán tizenötmillió magyarajkú ember.

Az újvilág fölfedezéséig Magyarország volt Európa fő arany-, ezüst-, só- és vágóállat-szállítója. Corvin Mátyás idejében egy középparasztnak negyven marhája volt. Az egész középkorban a szolgáknak is volt lovuk, ami Bizáncban sem létezett. A renaissance virágkorát Magyarországon élte. A Szent Péter bazilika a magyar tulajdonú Szent István zarándokház helyére épült, abban az időben, amikor Rómába csak a magyar vagyon vándorolt zavartalanul. A német-római császárok eközben adó fizetésére kötelezték a pápát.

Véletlenek sorozata ez a történelemben, vagy egy egészséges növény kiterebélyesedése, amelyet jó földbe ültettek, s *gyökerei az élet vizéhez érnek*?

A trianoni békeparancs kidolgozásánál a Kárpát-medencéből és környékéről egyetlen lakossági statisztikát tartottak szakszerűnek, a magyarét. Ezen statisztika szerint az akkori Magyarország lakóinak többsége önmagát nem tartotta magyarnak. Ők máig úgy tudják, hogy a Kárpát-medencébe előbb jöttek, mint a magyar. Pont ők nem rettegték a magyarok nyilait? Meglehet. Ezek a népek ma embertanilag éppúgy felerészben törökös megjelenésűek, mint a magyar. Sőt: mint Árpád népének honfoglalói, akik viszont a Kárpát-medencében már bejövetelükkor felerészben törökös népességet találtak. *A Corpus Juris Hungarici jogbiztonságot adott nőnek és férfinek, magyarnak és idegennek, kereszténynek és zsidónak.* Akkor, amikor Európa népei patriarchális rendszerű, egynyelvű és egyhitű országokat igyekeztek létrehozni tűzzel és vassal. Ez a történelmi igazság.

A keresztény Európa történelme nem ismer még egy népet, amely annyi forradalmat hajtott volna végre, mint a magyar. *A magyarok forradalmai vértelenek.*

Van ennek oka? A történelemben mindennek van oka.

A magyar vérében érdekes sajátosságokat hordoz, – ez a haematológia megállapítása – különleges nyelvet beszél, jellemző zenei anyanyelve van és zenei nagyhatalom. Népművészete páratlan gazdagságú, archaikus ihletésű és sokirányú ezoterikus tudásról árulkodik, a gyökerei Közel- és Távol-Keletre nyúlnak. *A Kárpát-medencében található régiségek és nevek az emberi múlt legnagyobb mélységeibe vezetnek, az etnikum hatezer éve folyamatos.*

Miért kell mindezt újra kutassuk és fölfedezzük? Mit és miért felejtettünk el a máig vezető hosszú-hosszú úton? Merre és hová vezet térben a Kárpát-medencéből, és időben a mától visszafelé? *Milyen jövő van írva ebben a múltban?*

Zürich/Turicum, 1988. ígéret hava — Csihák György
a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület elnöke

[4] https://mek.oszk.hu/06300/06366/06366.pdf

A kötet utószava

Ahogy az utószó szellemi fogódzóin gondolkodom, feleségem a konyhában meggyújtja a gyertyákat. 1988. november első napja vagyon. Ha minden hozzánk tartozónak gyújtana, harminc-negyven szálat kellene az ablaktőre tennie... Végül négy szálat gyújt meg, az ötödiket a jeltelen sírokban pihenőkért... Miközben sercegnek a gyertyák, a kora estében ugatnak a kutyák a szálkai „hóstát" udvarain.

Az eszem kereke fordul egyet a szomorúságból, és Spanyolhon tájaira repül Benidormba, a Hawaii szállóba, a földszinti „sufnis" folyosóterembe, ahol alig másfél-tucat „ősmagyar" méricskéli egymást...

„Trombitaszóra" gyűltünk össze a nagyvilágból, itthonról, külhonból „magyarkodni"! Eddig soha nem láttuk egymást, mégis mintha régen ismerősök lennénk. Mintha piciny – idegenek számára láthatatlan – jel lenne mindnyájunkon.

Ahogy visszagondolok több mint két esztendő távlatából az első találkozónkra, tisztemhez szabottan csak „ilyen" összefoglaló gondolat jut eszembe. Talán a summás összefoglaló penzumát az Időre testálva, inkább az emocionálisabb életrezzenetek kívánkoznak ki belőlem.

Ötvenöt évet kellett megérnem, hogy a tenyérnyi hon keleti csücskéből, a szovjet-román-magyar hármashatár töviből érkezve az említett szállodában megismerkedhessen a kötetben szereplő magyarokkal. Repülőgépen ekkor ültem először, nyugaton harmadjára jártam. Harminchat éves voltam, amikor először átléptem a nyugati határt. Bár a keleti határt is csak felnőtt koromban, egyetemi tanulmányaim után... Generációm itthon maradt részének általános sorshelyzete mindez! Útitársam, Sárkány Kálmán, nyolcvan évét meghaladva életének utolsó negyven évét kellett, hogy lemorzsolja ahhoz, hogy együtt remegjünk-féljünk a repülőn.

A külhoniaknak harminc évet kellett várniok, hogy így együtt a témában találkozhassunk. Ha semmi más haszna, értelme nem lett volna választott elnökünk, dr. Csihák György szervező munkálkodásának és hű társa, Hanni asszony áldozatos készség-segítségének, akkor is nemzeti tettként könyvelhetjük el az anyagi áldozatokat is vállaló kezdeményezésüket.

Az egymásra találáson túl egymás gondolatait is megismerve jóleső érzéssel nyugtáztuk „kintiek" és „bentiek", hogy a nemzetért, a magyarságért való szellemi tenni akarás nem kopott ki belőlünk.

Ha felkészültségünk, ismereteink hiányosak is, nem mindenben elégítik ki a céhbeliek kényes igényét, egymás munkálkodásába beletekintve, egymást segítve biztosabb alapokon építkezhetünk tovább.

A folyamat lehetőségének létrejötte, a megteremtődése szerintem Benidorm legfőbb eredménye. Teleki Pál sorával zárva: „Merjünk magyarok lenni!"

Benidormban mertünk!

Farkas József

A ZMTE ÉLETRAJZÁHOZ

Csihák György (Zürich):

„Boldog órák szép emlékeképpen”[5]

Bakos Ibolya volt talán a legkedvesebb alapító tagunk. (Dolgozatomban kövérrel írom egyesületi tagjaink nevét) Annyi köze volt a történelemhez, hogy szerette és érdekelte. Kisfizetésű tisztviselő volt egy nyomdaterméket is előállító helyen Bernben és ott maga gépelte és készítette kis magyar történelmi tárgyú füzeteit. Ott sokszorosítgatta és küldte nekünk, akik szintén érdeklődtünk. Írt legalább öt ilyen könyvecskét, történelemtudományunk becses emlékei. Sokan így kerültünk kapcsolatba egymással és egy idő múltán egyes útjaihoz, füzeteihez tanácsot, útmutatást is kért olvasóitól.

Elment például a makarok királyához – az út végén szamárháton. Nevünkben is üdvözölte a királyt, aki nagyon örült annak, hogy találkozott egy magyarral. Nem tartott minket se őseinek, se rokonainak, még azt sem várta, hogy egynyelvűek legyünk. Egyszerűn csak tudta, hogy együtt voltunk a hun birodalomban.

Ibolya élete végéig csillogó lelkű, kedves gyermek maradt. Imádott zenélni, énekelni, táncolni. Színes selyemből virágos kosarat készített, egyet én is kaptam Tőle a hatvanadik születésnapomra, ami polcomat díszíti. Amint magokból készített képei, egyesületünk számára készített színes, égetett agyagkorsói. Írt mesekönyveket, amit tele tett ügyes magyaros rajzokkal – lelke virágaival.

Mint egy kedves, kis rokokó baba él emlékezetünkben Gyöngyike, aki Zürichben Zürrerné néven élt, és Révész püspök özvegye volt. Egy szó kérésre, ünnepségeinken gyönyörűen szavalt.

Kedvesen emlékszem egyesületünk több olyan tagjára is, akiknek se képét, se nevét soha nem jeleníthettük meg. Kétségkívül, van közöttük például olyan, aki tudományával azért nem kíván a színre lépni, mert az a szumérnak nevezett tudományághoz tartozik. Ám vannak olyanok is, akik a tudomány olyan ágát művelik, amiről azt mondják ők, hogy nem viszik a nagynyilvánosság elé, mert például sokan nem értik. Szeretettel gondolok rájuk is, mert igen sok jó tanácsot, sőt figyelmeztetést kaptam tőlük.

Bakos Ibolya hozott össze például **Juba Ferenczcel,** az egyetlen magyarral, aki tengerész kapitány, hajóorvos és jogász doktor volt. Aki saját gyűjteményével megalapította, szülővárosában, Komáromban – aminek a Duna mindkét oldalán díszpolgára lett – az első magyar hajózástörténeti múzeumot és Komárom főterén, saját költségére felállíttatta a magyar tengerész emlékművét. Ő hozott össze **Götz Lászlóval**, aki, amíg élt, az összes magyar közül a legtöbbet tudott abból, amit tudni lehetett a korai magyar történelemről.

Ibolya révén kerültem kapcsolatba **Kovárczy Istvánnal** Malmőben, aki jó harminc éven keresztül Északi Vártán névvel kiadott egy füzetet, amit maga gépelt, sokszorosított és küldött világszerte. Kért érte valami előfizetési díjat, amit fizetett, aki tudta. Ennek egy-egy példánya adta közre, például a Trianoni szerződés egyetlen hiteles kiadását, amihez úgy jutott, hogy egy barátunknak volt Luzernben. Ezt ő legépelte és innen van nekünk – amiből a magyar Külügyminisztérium közlése szerint nekik egy van, de olyan állapotban, amit nem lehet már sokszorosítani (lásd levelük a honlapunkon). De nekünk van. Éppen így kaptuk a Párizsi szerződés eredetijét is, amit a második nagy háború után kötöttünk.

Aradi Erik is így került egyesületünkbe, aki viszont Melbourne-ben adta ki magyar történelmi füzeteit, és terjesztette világszerte. Akkoriban Padányi Viktorral az élen Ausztráliában egy hatalmas magyar történésznemzedék élt. Olyanok, mint **Vass Ferenc, Endrey Antal,** vagy Varsányi Gyula. Többségük később egyesületünk tagja is lett. Általuk

[5] *A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület 30 éve = 30 Jahre Ungarisch Historischer Verein Zürich.* Acta Historica Hungarica Turiciensia 31/2. 2016. pp. 240-249. ISSN 2297-7538

került egyesületünkbe **Nyeső József** Konstanzból – mert a sokféle füzetnek ő volt az egyik terjesztője. Az egyik ilyen füzet volt a Dél-Amerikában szerkesztett „A Nap Fiai" – amelynek minden szerkesztő-kiadója egyesületünk tagja lett. Az utolsó előtti szerkesztője volt **Jánszkyné Papp Éva** – akinek az apja volt a lap első kiadója – és az utolsó a kedves **Barczikay Klára** – Bakos Ibolya gyermekkori barátja. Abban az időben, nekünk, Nyugaton élő magyaroknak, volt legalább tizenöt ilyen és igen színvonalas, magyar történelemmel foglalkozó szakfüzetünk – ami így terjedt szerte a világban. Mindenki ingyen dolgozott, sőt a munka eredménye csak szellemi maradt, mert a legtöbben ugyan szívesen megkapták, olvasták, de alig volt olyan, aki fizetni is tudott érte. Nem volt nagy baj – csináltuk. Magyarországi szakemberek is szívesen adtak írást, hiszen lett egy olyan lehetőségük, ahol megjelentették azt, amit csak a fiók számára írták. Így került körünkbe Erdélyi István, aki akkor a Magyar Tudományos Akadémia Régészeti Intézetének volt helyettes vezetője, a náluk dolgozó **Kiszely István**, de a Magyar Heraldikai Társaság elnöke **Kállay István** professzor is, aki rendre küldte rendezvényeinkre **Pandula Attilát**, aki akkor nála volt az ELTE-n adjunktus. Ő ma már az MTA doktora, és sokszorosan kitüntetett utóda Kállaynak a Magyar Heraldikai Társaság élén és jelenleg vezeti a „Horthy-korszak történelemtudományos vizsgálata" nevű munkacsoportunkat.

A „hivatalosított magyar történelemtudomány" ezen képviselői, abban az időben támogattak egy sor nagy öreget, akik mind előrevitték a tudományt, közülük sokan lettek egyesületünk tagjai, mint **Gonda Ferenc, Sárkány Kálmán** és **Henkey Gyula**. Henkey jogász létére a történelemtudomány kandidátusa lett. A tudományága által meghatározott egységes etnikai-embertani rendben, egymaga felmért közel negyvenezer embert. Ezáltal a Kárpát-medence népessége embertani szempontból pontosan fel van mérve, ami egyedüli teljesítmény az egész világon. Mert ő mért, nemcsak tudományosan kiválogatott hazai, erdélyi és felvidéki magyart, de tótot messze északon Turóc megyében, továbbá betelepült svábokat, de sokácokat és bunyevácokat is a Duna mentén. Sokat mondó embertani adatokat közölt, például a kínai agyagkatonákról. Nem tudni, hogy a mindenkori magyar kormány, miért nem használja adatait? Pedig ez a teljesítmény nemcsak Nobel-díjat kíván, hanem létünk és megmaradásunk igen fontos eszköze, kelléke, igazolása.

Ilyen szakember a régész **Költő László** is, jelenlegi magyarországi alelnökünk, aki elsőként talált és feltárt olyan avar temetőt, ahová bizonyítottan Árpád honfoglalói is temetkeztek.

Büszkék vagyunk arra, hogy többen nálunk találtak otthonra – tudományos szempontból. Ilyen például **Szekeres István,** aki mára az egyik legjelentősebb írástörténet kutató szakember, aki már megírta az írástörténet-kutatás tudományos módszertanát is. Jelenleg ő vezeti a „Régi magyar nyelvű rovásírások" munkacsoportunkat Budakalászon, ahol olyan nemzetköz híres szakemberek is közreműködnek, mint **Bérczi Szaniszló, Farkas László, Mandics György, Záhonyi András.** Ebbe a körbe tartozik **Timaru-Kast Sándor,** marosvásárhelyi, eredetileg **Timár** nevet viselő, jelenleg Németországban élő kutató**,** aki orvosként élve és dolgozva, mára valamennyi élő magyar közül a legtöbbet tud a kelták műveltségéről.

Aradi Erik hozta egyesületünkbe Melbourne-ből **Kazár Lajost,** a Koidzsiki magyarra fordítóját, Nagy Ákost Adelaide-ből, aki elsőként foglalkozott a magyarok vércsoport vizsgálatával. Ő hozta egyesületünkbe **Hideo Matsumoto** professzort, az Oszakai Orvostudományi Intézet igazgatóját, a vércsoportkutatásból, genetikai kutatásba menő tudomány megalkotóját, az úgynevezett „marker gén" vizsgálatok megkezdőjét.

Amikor kitaláltuk, hogy legyen Magyarországon Magyar Történelmi Iskolánk, akkor az elsőt akkori Magyarországi alelnökünk, **Fejes Pál** az MTA doktora, tanszékvezető egyetemi tanár szervezte. A másodikat **Darai Lajos** professzor, majd a következő tízet Pandula Attila. Nem is akárhogy. Amikor például Makovecz Imre lépet a színpadra,

elmondta, hogy járt ő már az Angol Királyi Akadémián is, de ott sem kapott olyan levelet, mint itt. Pandula ugyanis mindenkinek megírta, hogy maradjon otthon a tornacipő, nálunk zakóban és nyakkendőben kell fellépni.

Az iskolák sorába tartozik az első, és mindmáig egyetlen „Magyar huszártörténeti konferencia". Kezdeményezője volt az a **Nagy Kálmán**, aki mint huszárkapitány lóháton végigharcolta az egész háborút. Az ő testvére volt Nagy Ákos.

Az akkori „Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemmel" közösen szerveztük, például a második világháborúval foglalkozó iskolánkat 2001-ben. A rendezvény szervezésébe bekapcsolódott, az akkori, még egyedülálló, magyar történelmi Vitézi Rend is. A rend akkori főkapitánya Radnóczy Antal volt, aki a háború végén a Moszkvában tárgyaló magyar küldöttség összekötő tisztje volt, aki iskolánkban bemutatta Teleki Géza ott készített jegyzőkönyvét.

Az egyetem akadémikus tábornok rektora tudományos tanácsunkba delegálta két professzorát **Harai Dénest** és **Szabó A. Ferencet**, akik hűséges segítő társaink lettek.

Akkoriban még a „hivatal" is segített. A Határon Túli Magyarok Hivatala elnöke **Lábody László**, vagy a hasonló nevű minisztériumi főosztály vezetője Töttössy Istvánné, majd Egyed Albert. Sőt, még a miniszterelnökségen dolgozó Tabajdi Csaba, vagy Pokorni Zoltán, majd Magyar Bálint és Fodor Gábor oktatási miniszter is. Egyik erdélyi rendezvényünkön Egyed mondta, hogy amíg teheti, támogat egy olyan egyesületet, amely elviszi a magyar történelem szeretetét Londontól Csikszeredáig. Az ilyen erdélyi rendezvényeink során csatlakozott hozzánk – többek között – **Barabási László** múzeumigazgató, a Hargita Megye elnöke **Sántha Pál Vilmos**, továbbá **Faragó József**, **Ferenczi István** és **Csapó József** kolozsvári professzorok. Utóbbi újra feltámasztotta a székely székeket és így ő lett – hosszú idő után, a történelmi magyar alkotmány alapján, első szabadon választott magyar vezető: a Székely Nemzeti Tanács elnöke.

Itt említem meg, hogy az egy hétig tartó magyar történelmi iskoláink előkészítője, szervezője és lebonyolítója iskolavezetőségünk volt Pandula Attila vezetésével. Amikor a két magyar oktatási miniszter engedélyével megkezdtük a „hivatalos" oktatásunkat, akkor ez a vezetőség átalakult tudományos tanáccsá. Vezetésére felkértük **Zachar Józsefet**, aki több mint egy évtizeden át, haláláig vezette ezt – az egész tudományos munkánkat szervező – testületet. Zachar a legszebben kitüntetett magyar történész, az MTA (a történelemtudomány) doktora volt. Mint történész viselte Ausztria és Franciaország legmagasabb kitüntetését is. Tanácsunk vezetését Zachar után átvette **Gedai István** kandidátus, a Magyar Nemzeti Múzeum főigazgatója, a Magyar Numizmatikai Társaság elnöke, a hasonló nevű nemzetközi társaság örökös díszelnöke. Az ő idejében tanácsunk üléseit a Múzeum gr. Széchenyi Ferenc termében tartottuk.

A csiksomlyói után, az egyetemes magyarság második legszebb rendezvénye a háromévente tartott „Ausztrál–Újzélandi Magyar Találkozó", amit évtizedeken át szervezett Adelaide-ben – amikor ott volt a találkozó – Herendi János és családja. Ők hívtak meg és ott találkoztam Farkas Sándorral, aki azóta is szerkeszti az „Adelaide-i Magyar Értesítő-t." Az ő felesége utazott az „arany vonattal" Nyugatra és ő hozott össze az USA-ban élt Ladányi Frigyessel, aki ennek a vonatnak volt a vezetője. Így közölhettük a rendezvényünk kiadványában, eredetiben az esemény hiteles iratait annak, ami a Magyar Nemzeti Bank aranyvonatával akkor történt.

A Melbourne városában rendezett ilyen Ausztrál találkozón hallottam először **Cser Ferenc,** az MTA doktora előadását, aki akkor valahol ott dolgozott. Meghívtam egy magyar őstörténeti találkozónkra, amit akkor éppen a házamban tartottunk. Itt találkozott Darai professzorral és ketten elindítottak egy új folyamatot a korai magyar történelem kutatásában.

Cser 2000-ben, magánkiadásban kiadott egy könyvet „Gyökerek. Töprengések a magyar nyelv és nép kárpát-medencei származásáról." Előadásában szinte semmi olyat nem

találtam, amit előzőleg itt-ott ne olvastam, vagy hallottam volna erről. Könyve olvasása közben is egyre ez járt az eszemben. Amit hozzátett, az a maga zsenialitása. A mozdonyt se kellett „feltalálni". Ismert volt már minden: a gőz ereje, a sin, a kerék, a dugattyú. A feltaláló nem talált fel semmit – csak összerakta a maga zsenialitásával – és lett belőle a mozdony. Kettejük barátsága sok közös könyvükben jelenik meg és ma már számos követőjük van. Új út lett ebből, a tudományban.

A Vitézi Renddel, a St. Gallenben lakott barátunk, **Somorjai Béla**, a Rend levéltárosa hozott össze. Ő szervezte Nagykállói Nagy Gyula solothurni lakóssal a Szent Korona menekítése helyére az emlékművet. Ők tárták fel a menekítés pontos történetét, ők keresték meg az eset amerikai szereplőit. Somorjai pedig az ügy minden iratával nálunk mutatta be több rendezvényünkön ezt a történetet. Amikor a budai várban, a Hadtörténeti Intézettel közösen szerveztünk erről előadást, ahol megjelent az akkor még élő összes koronaőr.

Miután jobban megismert minket Bagossy László, még halála előtt elintézte, hogy az általa és **Egyed Attila** által, Calgaryban szervezett alapítvány egyesületünknek adományozta az Encyclopaedia Hungarica-t, a mindmáig egyetlen magyar szemléletű történelmi lekszikont. „A közel két évtizedig tartó szerkesztői munkát a szerkesztő Bizottság keretében 70 szerkesztő, 14 szaktanácsadó 252 cikkíró, 482 adatszolgáltató, 6 művészeti munkatárs, 12 lektor és a törzs 8 munkatársa végezte, összesen 844 személy." Írta beszámolójában Bagossy 1999. április 15-én. Az egyesületünk által „Magyar történelem. Tízezer év – ezer oldalról" címmel kiadott oktatási segédkönyv, valamint a több mint húsz kiváló magyar szakember által írott „Magyarok őstörténete. Összefoglaló" – a Lekszikonnal, az egyetemes magyar nemzet legjelentősebb közös és független szellemi alkotása az elmúlt hatvan évben. Oktatási segédkönyvünk 635 oldalon 29 szerző 42 dolgozatát tartalmazza 4 világrész 11 országából.

Oktatási segédkönyvünket „A magyar történelem oktatásának tartalmi és módszertani megújítása" címen, két magyar oktatási miniszter által engedélyezett, „Történelemtanárok továbbképzése" című rendezvényünkhöz írtuk. A rendezvény két-két évig tartott, hat helyszínen, ahol eddig kiosztottunk, az elvégzést igazoló, 146 latin és magyar nyelvű okiratot, amit aláírok egy Magyarországon akkreditált felsőfokú oktatási intézmény rektorával. Az egészet **Darai Lajos**, ma emeritus professzor, az MTA kandidátusa találta ki és szervezi mindmáig, aki akkor a társszervező Kodolányi János Főiskola oktatási rektor helyettese volt.

Gosztonyi Péter elsők között tartott előadást, miután Zürichben megalakultunk és előadássorozatunkat ott megkezdtük. Általa kerültünk kapcsolatba a berni Kelet-Európa Intézettel. Ott dolgozott **Révész László**, aki a térség történetéről ott több mint kétszáz dolgozatot és könyvet írt. Barátja volt a svájci katolikus főlelkész **Mehrle Tamás** dominikánus professzor, aki a pápa megbízásából megkezdte Mindszenty József szentté avatásának vizsgálatát.

Az Intézet igazgatója volt, egyik alapító tagunk **Sager Péter,** aki később az Európa Parlament (Strasbourg) egyik alelnöke lett, akinek felesége Stauffer lány volt. A Staufferek hozták Magyarországra a krémsajtot, ezért viseli címlapján az egyik sajt máig a medvét. Sagernak köszönhetjük, hogy Magyarország az elsők között került ebbe a parlamentbe.

Különösen kedves emlékem **Agathon Aerni**, aki akkoriban a berni konzuli kar doaenje volt és Bern diplomata negyedében lévő házában élt. Ha jól emlékszem, Tobago konzulja volt. Elbeszélése szerint, a róla vezetett titkos iratban állt, hogy valami különös kapcsolat fűzi, egy bizonyos Agnes királynéhoz. Ez az Agnes pedig nem más, mint az a Habsburg, aki férje halálhírére, összecsomagolta Árpád családjának minden vagyonát – és már akkor is! – Svájcba menekült vele. Agathon így került kapcsolatba Agnes királynéval – és az egyesületünkkel. Ő hozta hozzánk a Berni Történeti Múzeum igazgatóját, az odamenekített magyar kincsek kiváló ismerőjét, **Germann Georg** professzort, akinek

ezekről a kincsekről írt kétnyelvű tanulmányát egyesületünk adta ki. Az előszót **Caratsch Claudio**, Svájc akkori budapesti nagykövet írta. Ő pedig, amikor egyesületünk húsz éves születését ünnepelte, meghívta rezidenciájára az egész elnökségünket. A díszebéden minden asztalfőn egy, Magyarországra akkreditált nagykövet ült. Mivel räto román volt, őt kérte akkori svájci alelnökünk, **Lindegger Peter** professzor a magyar himnusz lefordítását arra a nyelvre, amit ő szívesen elvégzett. Sőt, volt akkor egy magyar származású énekes, aki száz nyelven éneklelt himnuszokat. Caratsch megkérte, hogy ezt a szöveget ellenőrizze éneklési szempontból, majd rendezett szűkebb hazájában, Graubündenben egy ünnepséget, ahol, ez az ember el is énekelte. Egy svájci követ nem fogadhat el állomáshelyén kitüntetést. Caratsch miniszter nagy magyar kitüntetést kapott ezért, amit el is fogadhatott.

A húszéves születési ünnepi ebédünkön, Budapesten nem vett részt, Lindegger – mert útja akkor éppen Kínába vezette. Ugyanis, amikor a dalai láma menekült, akkor ő szervezte befogadását Svájcba, ahol később Rikonban, egy budista kolostort alapított, ahol a dalai láma nagybátyja lett az apát. Ettől kezdve a lámának ez lett a legfőbb tartózkodási helye Európában. Lindeggert ahányszor kerestem, mindég volt valahol a világban, néha Kínában, egyszer éppen a prágai Károly Egyetemen, mert ott éppen szanszkrít nyelvet tanított. Ő csinálta első levélpapírunkat, aminek kinézete máig alig változott. Amikor a szövegeket kellett rajta kidolgozni és egyeztetni, akkor a zürichi egyetem egy szobájában hat egyetemi tanár tanakodott efölött. Fontos volt, nem csak a helyes, de az ügyet pontosan visszaadó fordítás is.

Nehezemre esik arról beszélni, hogy miként alapítottuk az egyesületet – mert igazából nem alapítottuk. Csak alakult.

Svájcban máig nagy szerepük van a céheknek. Tagjaik, nagyobb helyi ünnepségen kivonulnak, szépen kiöltözve. A cipészek bőrköténnyel, kaptafával, az építészek rövid ujjú ingben, nagy vonalzókkal, a hentesek is szerszámaikkal, és így tovább. Mesterember már alig van közöttük, de Svájcban ők képviselik a valóságos hatalmat, vagy egy részét. A céheknél kevésbé fontosak az asztaltársaságok. Egy ilyenbe keveredtem, ahol véletlenül voltak többen, akiknek volt valami magyar kapcsolatuk.

A Deutsche Burschenschaft, egy, az egész német nyelvterületet behálózó diákszövetség – amelyben nem csak mostani diákok vannak, hanem a régebbiek is. A szövetséget a Staufen család alapította a 18. század végén azzal a céllal, hogy a diákok fogjanak össze a német egység megteremtéséért. Az alakuló ülésen részt vett egy akkori diák, Otto von Bismarck. A Staufen család színe a piros, a fehér és a zöld. Ennek a Burschenschaftnak tagja lehettem.

Csihák György tagfelvételkor a Deutsche Burschenschaft piros-fehér-zöld sapkájában.

Az Európa Burschaschft erste Sprecherje (elnöke) volt a múlt század nyolcvanas éveiben **Manz Heinz** zürichi orvos, akinek az édesapja alapította az első betegbiztosítót Svájcban. Ez a Heinz is ott ült asztaltársaságunkban, **Koenig Marco**val, aki a modern történelem professzora volt a zürichi és a londoni egyetemen. Őt küldte a svájci kormány 1956-ban Budapestre, a helyzet megítélésére. Valaha parancsnoka volt annak a repülőtérnek, ahonnan az utolsó magyar király indult szerencsétlen magyarországi útjára. Heinzzel jó barátok voltak, és mindketten igen jelesül viselkedtek, amikor 1956-ban sok magyar menekült Svájcba.

Az asztalnál ült néha Staehlin Jenő, aki akkor a svájci külügyminisztériumban a keleti ügyek vezetője volt, egy bázeli patrícius család tagja, édesanyja magyar grófnő. Ő mondta egyszer, hogy most nem a menekültek segélyezésére, nem ruhanemű küldésére lesz szükség, hanem a nemzettudat erősítésére. Mert a közeljövőben nagy változások lesznek, főleg Közép-Európában, és ott csak az erős nemzettudattal rendelkező népek fognak állva maradni. Mire **Schmugge Ludwig**, a Zürichi Egyetem Történeti Intézete igazgatója mondta, hogy a nemzettudat alapítója és erősítője, a tisztességes nemzeti történelemírás, történelemoktatás és történelemtanítás. És erre mondtam én, hogy ez az, ami nekünk, magyaroknak évszázadok óta hiányzik. Akkor pedig arról kezdtünk beszélni, hogy mit tegyünk és ebből lett ez az egyesület. De hogyan?

Kezdtük Zürichben azzal, hogy szerveztünk magyar történelmi tárgyú előadásokat. Első előadónk volt Manz és elnökölt Gilde Barna, aki egy nyomdában takarítóként kezdete, később Nyugaton élő kiváló magyarok könyvkiadója lett, kiadta Duna nevű időszaki lapját, amiben könyveit és azonos nevű kiadóját hirdette.

Akkor ismerkedtem meg **Sugár Dénessel**, aki a Sorbonne-on végzett, ahol összeismerkedett az akkori Etyióp császár rokonaival. Ők meghívták Etyiópiába, etyióp gróf lett, ahonnan a császár meggyilkolása után a vezérkarral együtt menekült Londonba, majd Spanyolországba. Erősen érdekelte a magyar történelem, és amikor egy magyar őstörténeti találkozó terve Zürichben felmerült, rögtön meghívta a találkozót Benidormba, ahol az első találkozónk létre is jött. Úgy volt, hogy jön László Gyula, akit az egyik barátja, **Farkash Dániel** meghívta. Farkash olajvezetékeket tervező mérnökként Európa és Dél-Amerika nagy vezetékeit tervezte. Dél-Amerika őslakóival szerezett tapasztalatairól, Budapesten a Gellért szállóban beszámolt, ahol László Gyula vezette be beszámolóját, amit a New York-i Érdy Miklós, későbbi rendezvényeink szorgalmas látogatója is hallott.

László végül nem tudott eljönni, panaszoltam is neki, hogy kevesen voltunk, amire visszaírta, hogy élete legjobb magyar őstörténeti találkozóit Kolozsvárott, kettesben tartották Baráth Tiborral. Lászlóval találkoztunk később Zürichben, amikor bemutatkoztam neki, azt mondta: de jó székely neved van!

Így alakult lassacskán az egyesület és Benidormban már megtartottuk a második rendezett taggyűlésünket is. Ekkor jutott eszébe valakinek, hogy egyesületünket el kellene ismertetni Svájcban. Sokan máig úgy vélik, hogy ott be van jegyezve, amire Svájcban nincs lehetőség. Viszont szerencsére lehet közhasznúságot kérni, amit Zürich város és Kanton a mi esetünkben elismert – ami eddig egyetlen olyan szervezetnek sem sikerült, amely a nevében viselte ezt a nevet, hogy „magyar”. Két évvel ezelőtt felszólítottak ismételten, hogy mutassuk be irataink és közhasznúságunkat megerősítette város és kanton. Akkora már persze volt bankszámlánk, címünk és alapszabályunk – amit azóta sem kellett változtatni, és mindössze másfél oldal. Igen ám, de a svájci kötelmi jogban az egyesületekre vonatkozó jogszabály se több. Igaz viszont, hogy mi aszerint működünk.

Nagy gondot fordítunk a pénzügyek pontos kezelésére. Ezt köszönhetjük **Szakallos Hildának**, első pénzügyesünknek, aki akkor a kanton „gyámhatósága” volt – és a mi pénzügyi kezelésünket megalapozta. Hivatalában milliárdos vagyonok kezelője volt. Ha ő

valamit aláírt, akkor az egész Zürich Kantonban senkinek eszébe sem jutott, hogy ott hiba lehet. Nem is volt. Azóta sincs nálunk.

Második magyar őstörténeti találkozónkra Zürichbe eljött feleségével **Nádasy T. Jenő,** az angliai magyar menekültek akkori első embere, aki mindjárt meghívott minket Londonba – ami mindannyiunk számára felejthetetlen lett. Nem utolsó sorban azért, mert az ottani magyar ház vezetője, egyben az ottani katolikus magyarok vezetője, **Tüttő György** pápai prelátus volt, aki lévén sümegi származású, majd tapolcai rendezvényeinket gyakran látogatta. Egy ottani ökumenikus istentiszteletünk alkalmával mondott beszédében, pápai lilában azt mondta, hogy: ”A való igazság az, hogy Géza fejedelem, de főleg Szent István sem Keletet, sem Nyugatot választotta, mert mindkét oldalon az államhatalmak igyekeztek az Egyházat a maguk uralma alá vetni, hanem az igazi szikla-alapot választották, a tiszta evangéliumi krisztusi hitet.” (17. sz. kiadványunk, 11. old.)

Londonban tartott magyar őstörténeti találkozónk alkalmával Szabolcsból **W. Vityi Zoltán** elhozta az angol királynő általa összeállított családfáját – a magyar vonatkozásokkal. **Váralljai Csocsán Jenő**, akkor az oxfordi egyetem professzora, telefonon tudatta ezt a királynő titkárával, aki azonnal fogadta küldöttségünket. Azóta már a trónörökösnek Erdélyben birtoka van, ahová évente ellátogat.

Egyesületünknek lassan világhíre lett. Így került hozzánk az Arvisura több kötetének eredeti szövege, amit Pál Zoltán azzal bízott ránk, hogy egyedüli mindenféle megjelentője lehetünk. Ugyanígy jutott hozzánk az eredeti Tarih-i Ügürüsz lefényképezett mása, amit utóbb **Blaskovics József,** a prágai Károly Egyetem dékánja lefordított magyar nyelvre és megjelent – mint egyedül hiteles kiadása – Budapesten, 1982-ben, a Magvető Könyvkiadó gondozásában, hatezer példányban.

Épp ennyire vagyunk büszkék, egy másik, de még szerencsétlenebb sorsú kiadványra: „Documented Facts and Figures on Transylvania, compiled by The Danubian Research Centre and The Transylvanian World Federation Under the supervision of **Albert Wass de Czege** moderator. (Dokumentált tények és adatok Erdélyről, összeállította a Duna Kutató Központ és az Erdélyi Világszövetség gróf czegei Wass Albert de Czege moderátor felügyelete alatt.)”

A nyolcvan oldalas, valamivel nagyobb, mint A/5 méretű könyvecskét a munka szorgalmazója, egy akkor Sao Paolóban élő gyártulajdonos Zolcsák István hozta Zürichbe, ahol asztaltársaságunkat kérte, hogy jelentessük meg német nyelven is. A feladat bonyolult volt, mert a főleg amerikaiaknak írt szöveget úgy kellett német nyelvre ültetni, hogy Európában legyen jól érthető. Akkoriban nagy port vert fel szereplésével egy Király Károly nevű, marosvásárhelyi illetőségű személy, aki az akkori román diktátor, Ceausescu kormányában miniszterelnök helyettes volt. Tehát a szöveget az időhöz is illeszteni kellett. A társaság engem bízott meg a feladattal, elvégeztem, de nem jelent meg, okát nem ismerem.

Legjelentősebb sikerünknek azt tartom, hogy háromszor jelölték egyesületünket, az EU René Descartes tudományos díjára. A svájci külügyminisztérium utasította az ottani ügyvivőt, hogy kövesse figyelemmel. A díjkiosztó bizottság elnöke felhívott telefonon és közölte, hogy noha az egyik előterjesztés szinte teljesen megegyezik a kiírás szövegével, a díjat mégsem kapjuk meg, mert Brüsszelben politikai döntések születnek és a svájciakat nem szeretik.

Az egyik előterjesztés, a Szent Gallen kultúrája című kiállítás volt. Magyaroknak ehhez az a közünk, hogy az ottani krónika talán az egyetlen napi lejegyzése egy valóságos eseménynek, amely egészen biztosan Árpád honfoglaló népéhez köthető. A kiállítást egy Szent Gallenben tartott rendezvényünkön kezdeményeztük. Kivitelezője volt az ottani apátsági könyvtár egy régebbi – prof. dr. dr. **Duft Johannes** pápai belső prelátus – és az akkori igazgatója prof. dr. **Ochsenbein Peter** – valamint az apátsági levéltárból lett kantonális levéltár akkori igazgatója prof. dr. **Vogler Werner**. A kiállítás 1990

augusztusától, 2002 februárjáig bejárt 50 országban 160 helyet 30 nyelven. Magyarországon látta a kiállítást Debrecen, Sopron, Keszthely és Budapest múzeumában összesen mintegy 150’000 személy. Budapesten a kiállítás a Magyar Nemzeti Múzeumban ott volt, ahol valaha a magyar országgyűlés is ülésezett. A legtöbb helyen egyesületünk tagjainak a helyszínen is kellett segíteniök. Pozsonyban például, mikor megérkezett a szállítmány, nem volt, aki kirakja. A helyzetet **Csámpai Ottó** kandidátus, a Nagyszombati Egyetem tanára, akkori ottani alelnökünk gyors helyzetfelismerése megmentette. Ő szervezett Pozsonyban, hét éven át, minden hónapban, egyesületünk nevében magyar történelmi tárgyú előadásokat.

Egy idő után, magyarországi tagjaink kezdeményezésére magyarországi tagozatunk alakult. Első ülésre a Kossuth Klubban került sor, ahol akkor magyarországi vezetőink, **Németh Péter** és **Pandula Attila** fogadta a zürichieket, prof. **König Marco**t és **Loewengreen Irént**. Irénke egy svéd királyi herceg felesége volt, férje **Alex**, éveken át volt a könyvelőnk.

Farkas József, a Szatmári Múzeum akkori igazgatója akkor nem volt jelen, de addigra már számtalan rendezvényünk fő szereplője volt. Ő szorgalmazta leginkább, hogy nagyrendezvényeink anyaga jelenjen meg kötetekben is. Az első köteten rengeteget dolgozott és múzeuma ki is adta volna. Sajnos, nem engedhettük, mert akkor Nyugaton elterjesztették volna, hogy a Kádár-rendszer kiküldöttei vagyunk.

Emlékezetes, hogy az első időben, csak Zürichben rendeztünk évzáró ünnepséget, ahol Farkas többször jelen volt. Egy alkalommal még a vacsorát is ő főzte, maga hozta hazai anyagból, valami harminc főnek: húslevest – amibe még a fehér répát is elhozta, mert akkor a svájciak azt nem ismerték – na, és a sütnivaló húst is. Reggelire az egész társaságnak szatmári reggelit készített: szalonnás, hagymás, kolbászos rántotta, a tetején apróra vágott fokhagymával és erős piros paprikával. Mindezt le kellet öblíteni szatmári szilvapálinkával és tokaji fehér borral. Hogyan hozta át mindezt annyi határon, ennyi embernek – maradjon az ő titka.

Ilyenkor mindég telt ház volt minálunk. Eljött mindég **Dani Pál** Londonból, **Zichy Irén** Stockholmból és még ki tudja mennyi kedves ember, mikor, mennyien és honnan? Egyszer ott volt a kedves **Bergou Gizike** is Budapestről. Pandula, például, legalább kétszer volt akkor ünnepi előadónk.

Igazi családi összejövetelek voltak, sok mókával, örömmel, szeretettel. Szép volt.

Írtam jó kedvemben, Zürichben, az Úr 2016. esztendeje Újkenyér (Nyárutó) havában

Darai Lajos (Kápolnásnyék):

Tisztelt Árpád Fejedelem-díjat Adományozók![6]

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesületnek adományozott Árpád fejedelem díjat 2012. december 16-án vehette át egyesületünk három tagja – Csámpai Ottó, Darai Lajos és Szekeres István – Erdélyi Géza felvidéki püspök kezéből, aki szintén tagja Egyesületünknek.

Árpád emlékdíj.[7]

Van az etikának egy szigorúbb meghatározása, mint amivel eddig többnyire találkoztunk, és ez manapság, amikor eljutottunk végre az etikaoktatás újra bevezetésének küszöbére, időszerű és korszerű. Az etika az emberi cselekvést szabályozó, az erkölcsi tényeket megalapozó tudomány. Az erkölcs pedig az ember önfelfogásának egyik alappillére, az önmegvalósítás akaratát irányító érték ígéret és a jó elérésének jutalma is egyben. Ebből az emberi természet törvényéből kibújni nem lehet, ez tesz mindenkit szellemi személlyé, azaz szabaddá. Kérdés, hogy honnan van bennünk az ehhez szükséges lelki-szellemi tartalom, ki vagy mi segíthet minket ebben?

A társadalmi együttműködés, az emberi cselekvés összehangolása létrejöttének feltételei között a háttérben ugyanezeket az erkölcsi elveket találjuk, vagy ha nem, meg sem valósulhat a valós érdekek számbavétele, a javak megfelelő elosztása a résztvevők között különböző erőfeszítésük szerint. Ismeretes, hogy ennek az együttműködésnek terhei vannak, amit közösen kell viselni, társadalmi szerepet, kötöttséget kell vállalni és teljesíteni. Ezért az igazságosság szempontja elsődleges a hatékonyság érdekében. Látjuk eközben, hogy

[6] Budapest, 2012. december 16-án elhangzott beszéd az Árpád-díj átvételekor.
[7] https://epa.oszk.hu/01400/01445/00016/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2016_2_198-203.pdf.

feltárhattuk ugyan az erkölcsösség társadalmiasult ösztönzését és ellenőrzését, de azzal még az előbbi kérdésre nem válaszoltunk: Honnan van bennünk az erkölcsös élethez szükséges lelki-szellemi tartalom, ki vagy mi segíthet minket ebben?

E kérdések méginkább feltolulnak, ha a mai valóság felől közelítünk, mert nem vigasztal bennünket, hogy nemcsak magyar vonatkozásban hiányzik az erkölcsi alap, de az emberiséget is ádáz küzdelemben ostromolja az embertelenség. Irodalmi emlékek jutnak eszünkbe: „Mintha újra hallanók a pusztán / A lázadt ember vad keserveit"; szinte újra érvényes, hogy „Hányszor támadt tenfiad / Szép hazám, kebledre, / S lettél magzatod miatt / Magzatod hamvvedre!" Nem túlzás fiataljaink helyzetfelismerésére azt mondani: „Szerte nézett s nem lelé / Honját a hazában". S hozzá tehetem: „Nem én kiáltok, a föld dübörög".

A magyar föld is dübörög. Alig élünk, rosszul élünk, úgy látszik, sorsunkba nincsen beleszólásunk. Szinte üldözött lett az igazság, az igaz ember, a magyar ember hazánkban és a Földön is. A világban a nyugati ember alapelvárása az élettől – legalábbis látszatra – a kényelem és szórakozás, a keleti emberé még mindig a munka, ahol bizonyíthatja egész emberségét, tudását, rátermettségét. Ez utóbbi a magyarokra is teljességgel vonatkozott a múltban, s a jövőben is így kell maradjon! Különben hová jutunk, meddig tudunk egyáltalán megmaradni, mit építenek belőlünk a törvénnyé, természetté tett társadalmi folyamatok?

E nagy nemzeti és emberi nehézségek miatt megszólalásunknak vagy hallgatásunknak nagy a jelentősége. Csoda, hogy eddig kibírtuk, mert régóta fenekedik emberségünkre az embertelenség. Lépnünk kell megmaradásunk, a honmegtartás és az emberiség érdekében. És hogy megvan hozzá az alapunk, a magyar műveltség és a magyar történelem, azt éppen a most először díjazott Zürichi Magyar Történelmi Egyesület bizonyítja.

Ha választ akarunk adni a kérdésre, hogy mit adott a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület, vagy ahogy mi mondjuk, a ZMTE a magyarságnak, mivel járult hozzá eddig történelmi és nemzettudatunk nagyszerű világához, e beszéd szűkre szabott lehetőségei nem elegendők rá. Még arra sem, hogy magát egyesületünket, egyesületi életünket kellő mélységben bemutassam. Megköszönöm a lehetőséget, hogy ennek a díjnak kapcsán felvillanthatok most pár jellemző mozzanatot a teljesség igénye nélkül. A negyedszázadnál is hosszabb idejű működésünk legtöbb eredményét elérhetővé tettük az egyesület www.zmte.org című honlapján, illetve a Magyar Elektronikus Könyvtárban.

A ZMTE eredményes kutatások összefogója, támogatója és megjelenítője volt mindig. Tagjai eleinte a korábbi szabad világ svájci és magyar tudósai, akiket nem kötöttek ideológiai korlátok, és a magyar történelem igazságtalanságai és hamisításai ellen kívántak tenni. Kezdettől fogva voltak, s utóbb egyre többen lettek magyarországi és Kárpát-medencei tagok, kutatók is, akik előbbiek hatását közvetlenül élvezve bátran nyúltak a megoldatlan kérdésekhez, közelítették az értékes, igaz és érdekes történelmi folyamatunkat. Ezekből csak az általam legfontosabbnak tartottakat emelem ki most e rövid időben, s ha méltatlanul mellőzök is vele minden más komoly eredményt és kutatót, a tájékoztató képrajzolást rólunk talán teljesíthetem valamennyire. Hangsúlyozva, hogy a Zürichi Magyar Történelmi Egyesületet egyfajta társakadémiának tekintem, a magyar tudományt gazdagító, kiegészítő vállalkozásnak, amely eleve és szándékosan olyan tudományos területeken indított és indít kutatást, ahol a hazai tudósok nem annyira tevékenyek, vagy az általánosabb kérdések mentén támogatott kutatói kör nem érdekelt, de éppen a nemzetközi tudományos élet kiterjedtebb és érzékenyebb megismertetése által az egyéni indíttatások beteljesítésén túl, egyetemes és magyar küldetést teljesít. Ez utóbbi pedig nem korlátozódik kifejezetten a kutatásra, hiszen a környező országok magyar történelemtanárait továbbképző tanfolyamaink, valamint előadás sorozataink nagy hiánypótlást végeznek.

Nézzünk hát egypár kutatási eredményt:

Ahogy a római kor végi pannóniai kereszténységről se emlékezik meg történetírásunk, úgy a hunok, avarok és az árpádi magyarok saját kereszténységét sem fogadják el, hanem a

korábbi hitviták eredményeként kialakult korabeli nyugati pogányozást szajkózzák még mindig, pedig elég sok adat és szerző bizonyítja, hogy sajátos kereszténységünk a keleti változatok párhuzamának tekinthető. Nemrég elhunyt tagunk, a ZMTE Tudományos Tanácsát hosszú évekig vezető kiváló történész, Dr. Zachar József, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, habilitált egyetemi tanár, összegyűjtötte ezeket. És elénk tárva felhívta a figyelmünket nem csupán ennek a tudományos ténynek a nagyszerű értékére, hanem egyenesen arra, hogy „miközben eleink mindenkor isteni elhivatottságuk tudatában léptek fel és az emberiség javára cselekedtek, hol csak példamutatással, hol egyértelmű fellépéssel", azóta „nem hagyott magunkra bennünket Istenünk, Hozzá fordulva és nemzeti öntudatra ébredve, új magyar jövendőt építhet a magyarság".[8] Ezen isteni útmutatást régmúltunktól a késői kor történelemhamisítása megtagadta, a magyar jövő építés reményének letörésére. Zachar József fő kutatási területét sokkal későbbi történelmi időszakaink jelentették, ahol szintén korszakalkotóan működött. Kutatásunk az ő eredményeit megerősítő folytonossági, azonossági nyomokra lelt, s az új tényekről szóló beszámolóhoz az általa feltárt bizonyítékok egyúttal magyarázatként szolgálnak.

Több kutatónk is foglalkozott a hun–avar–magyar folytonosság kérdésével, új megvilágításba helyezve az utóbb – félrevezetően – honfoglalásnak nevezett, valójában a Kárpát-medencei hatalmi egységet helyreállító folyamatot. Ennek során felmerült és bizonyítást nyert, hogy az itt élő lakosság műveltségre, nyelvre és embertani, genetikai, vércsoporti jellemzőkre tekintettel teljes azonosságot mutat a Kárpát-medence egészében, sőt ez néhány szomszédos népre is áll, amit csak az itteni földműves népesség folytonosságával és kiterjedésével, majd sorozatos visszajövetelével magyarázhatunk.

E meglepő tényeket csak a legkorszerűbb, legújabb kutatási eszközökkel és módszerekkel lehetett elérni, amelyek használatát egyesületünk tagjai számára a gazdagabb külföldi tudományos eszköztár, illetve a legnehezebb tudományos kérdések végére járásának igénye ösztönözte. Ez a tudományos elkötelezettség azonban nemcsak a kifejezett újdonság iránt, hanem a korábban a magyar történelemtudomány által felhalmozott értékek megőrzése és gyarapítása iránt is megnyilvánult. A magyarországi újabb keletű változásokkal pedig ezt a szellemi készletet az ország történeti és nemzettudatának, jelképeinek megújításával kapcsolatban a felelős tényezők és a nagyközönség rendelkezésére tudtuk bocsátani.

Utoljára szólok még egy fontos dologról. Különösen egyesületünket kezdettől fogva vezető elnökünknek, Csihák Györgynek a szívügye ez, és a ZMTE hatásának is köszönhető, hogy ma már széles körben beszélnek róla. Ez a tudományos nézetrendszer felmutatja a történelmi alkotmányunkhoz vezető és azt beteljesítő műveltségi folyamat jelentőségét, hogy e közjogra épített alkotmány történelmi mélységű nemzeti emlékezet, olyan jövőt akaró igyekezet, amely a legmegbízhatóbb társadalmi eszköz állam és polgárai életének fenntartására. Ugyanakkor a többi nemzet és állam számára is mintaként szolgál – azok vándorhódítása, birodalmi elnyomása, illetve területrablása után. Mert az alkotmányos alapba nem illik az embert és társas közösségét, azaz a közjogot csorbító cselekvés, esemény, elv, – míg a jogot és az erkölcsöt helyreállító életerő kiküszöböli e hibát, előbb elvi szinten, majd gyakorlatban. Ha ma minket jogtalanul felhasználó és romboló befolyás érint, a magunk hagyományából kell erőt merítenünk az azt kiküszöbölő megoldáshoz. Legalapvetőbb eszme nyelvünkben, gondolkodásunkban és megnyilvánulásunkban a mellérendelés, a cselekvő és alkotó tevékenységben megjelenő egyenrangúság, együttműködés. Ma már bolygónyi és emberiségi méretben is ez az egyetlen üdvözítő lehetőség.

[8] Zachar József: *Egy az Isten, egy a Nemzet. Írások Jézus-hitű magyar eleinkről.* Heraldika, Budapest, 2006. p. 8.

Zachar József (Budapest):

Előszó a „Magyar történelem. Tízezer év – ezer oldalról" című Oktatási segédkönyv elé[9]

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Oktatási segédkönyve elé önként kínálkoznak a Petrovics István és Hrúz Mária fiából önként Petőfi Sándorrá és e néven világhírűvé vált költő szavai: „Magyar vagyok. Büszkén tekintek át a múlt tengerén …"

Az itt szereplő írások minden megfogalmazóját ez a gondolat vezérelte, de ahányan vannak, annyifélét láttak meg. Van közöttünk, aki az isteni végtelenséget, van, aki a földi viharfelhőket, mások a veszélyes sziklaszirteket, megint mások a kikötési pontokkal előírt biztos hajózó utat, s meglátásuk alapján ezt helyezték mondanivalójuk középpontjába.

A huszonkilenc szerző negyvenkét dolgozata, ahogyan egymást követően sorjáznak, a sajátos megközelítésen túl az egyéni látásmódot is tükrözi. Minden társunk azt fejti ki, amit és ahogyan meglátott. Mi többiek, valamennyien, vállaljuk, hogy a látásmód, a kutatás és a véleménynyilvánítás szabadsága olyan emberi jog, amelyet határozottan elfogadunk.

Ezért nem törekedtünk egységes nézet kialakítására, végleges álláspont elérésére, hanem éppen ezért vállaltuk minden szerző, egyébként eleve figyelemre méltó, gondolatainak a szabad kifejtési lehetőségét.

Még az sem történt meg, hogy a szerkesztés során átfésültük volna az egyes szövegeket, hanem úgy döntöttünk, hogy minden társunk maga áll helyt mondanivalójáért.

Ugyanakkor nem kerülhettük meg, hogy a függelékben felsorolt fogalmak ottani értelmezését mindannyiuktól megkívánjuk és törekedjünk a helyesírás egységes képére.

Kötetünk, címéből fakadóan, két fő részre oszlik. Az elsőben nagyívű áttekintések adnak vezérfonalat az általunk képviselt új történetszemlélet, a táj, az ember, a nemzetség, a törzs, a törzsszövetséggé alakulás, a néppé, majd nemzetté szerveződés, a küldetés, annak örök, főleg kezdeti és jelenkori megnyilatkozása vonatkozásában.

A második szerkezeti egység az eredet embertani, genetikai, régészeti, nyelvi, zenei, vallási, néprajzi megközelítésére, a szkíta, a sumér, a kelta, a hun, az avar előnépekkel való kapcsolat feltárására, a Kárpát-medence korai lakosságának bemutatására, az őslakók, a honfoglalók és a csatlakozottak nemzetté válási folyamatának elemzésére, a népességfejlődés, a középkori nemzetségek, a honfoglalás és a honbiztosítás, a tengerhez kötődés hátterének a körüljárására, az önkormányzatiság jelentőségének, a huszadik századi szétszaggattatás okainak, a Szent Korona meghatározó Kárpát-medencei szerepének a megértetésére irányuló tanulmányokat és közleményeket tartalmaz. Ezt a részt egy, az egész utolsó ezeregyszáz év történelmi alapkérdéseit átfogó nagyobb lélegzetű dolgozat zárja.

Ezzel a tartalmi összeállítással az eddigi történelemtanítási tartalmi és módszertani továbbképzés során elsődlegesen felmerült kérdések kapnak megválaszolást, vagyis feltétlenül indokolt az eddig ebben az összefüggésrendszerben nem hozzáférhető anyag közreadása.

Ez a mű a jövőben is rendületlenül az egész Kárpát-medencében tovább folytatni kívánt szervezetszerű, az oktatási megújítást célzó tanári tovább-képzés szándékának a kinyilvánítását és ehhez a hozzáférhető írásbeli alapismereti összegzés átnyújtását jelenti.

---

[9] *Magyar történelem. Tízezer év – ezer oldalról. Oktatási segédkönyv.* Zürich- Budapest, 2002. *Acta Historica Hungarica Turiciensia* XVIII. évfolyam 1. szám. https://mek.oszk.hu/05900/05939/05939.pdf

Természetszerűleg a teljességre törekvés nem lehetett célkitűzés, ennek nemcsak terjedelmi korlátai vannak, hanem ennek határt szab a Zürichi Magyar Történelmi Egyesületben közösségre talált kutatók érdeklődése is.

Jelen kötetünkben teljesen érthetően leggazdagabb a kezdetektől az Árpád-ház uralmának végéig terjedő korszakkal foglalkozó anyagegyüttes. Ennek az oka pedig egyszerűen az, hogy magyarként alapkérdés valamennyiünk számára, kik vagyunk, honnan jöttünk, mire hivattunk, az e kérdésekre adandó választ pedig számos megközelítéssel kereshetjük, és így sokszínű eredményre juthatunk. Mivel pedig történetírásunkban eddig elsődlegesen ez a sokoldalú válaszadás szorult háttérbe, helyesnek véltük, ha erre helyezzük a hangsúlyt.

Ennek pedig az lett az ára, hogy a már eddig is részletesebben és árnyaltabban feltárt későbbi korokkal kapcsolatos dolgozatok ezúttal kimaradtak. E döntésben egyúttal benne van az igény szerinti folytatás lehetősége, ami egyértelműen a jelen mű fogadtatásától függ.

Befejezésül nem marad más hátra, mint az, hogy segédkönyvünket a továbbképzési oktatásunkban résztvevők és az ez iránt érdeklődők figyelmébe és jóindulatába ajánljuk. Mindezt abban a reményben, hogy közösen sikerül hozzájárulnunk nemzeti múltunk valós megismeréséhez és megismertetéséhez.

Adja Isten, így legyen.

Alsórákos, az Úr születése szerinti 2002. esztendő Mindszent havában,

a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Tudományos Tanácsa nevében
Prof. Dr. habil. Zachar József D. Sc. elnök

TARTALOMJEGYZÉK

I. TÍZEZER ÉV …

DARAI LAJOS MIHÁLY (Kápolnásnyék):
TUDOMÁNY – EGY TÖRTÉNELEM 11
FRISNYÁK SÁNDOR (Nyíregyháza):
A KULTÚRTÁJ KAILAKULÁSA A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN 33
FODOR ISTVÁN (Budapest):
EURÓPAI LÉTÜNK KEZDETE 45
CSIHÁK GYÖRGY (Zürich):
A MAGYAR NEMZET MÚLTJA 55
CSIHÁK GYÖRGY (Zürich):
A MAGYAROK ŐSTÖRTÉNETE 67
CSÁMPAI OTTÓ (Pozsony):
A MAGYAR NÉP FEJLŐDÉSE A NEMZETSÉGEKTŐL A MODERN NEMZETIG (ETNOSZOCIOLÓGIAI ÖSSZEFOGLALÁS) 79
CSAPÓ I. J ÓZSEF (Nagyvárad):
AUTONÓM NEMZETI KÖZSSÉG, VAGY ÖNFELADÓ NEMZETI KISEBBSÉG 105
RÓKUSFALVY PÁL (Budapest):
MAGYAR KÜLDETÉS: A NEMZET MÚLTJA, JELENE ÉS JÖVŐJE 109

II. … EZER OLDALRÓL

HENKEY GYULA (Kecskemét):

A MAGYAR NÉP ETNIKAI-EMBERTANI KÉPE 119
NAGY ÁKOS (Adelaide):
A VÉRCSOPORT JELENTŐSÉGE A MAGYAR ŐSTÖRTÉNET GENETIKAI KUTATÁSÁBAN 135
SZEKERES ISTVÁN (Budakalász):
ÍRÁSTÖRTÉNET ÉS MAGYAR ŐSTÖRTÉNET. BEVEZETÉS A TÖRTÉNETI (IDEOGRÁFIKUS) JELTÖRTÉNET MÓDSZERTANI ALKALMAZÁSÁBA 149
KÁLNÁSI ÁRPÁD (Debrecen):
A FINNUGOR ELMÉLET ÉRVRENDSZERE. A NYELVTUDOMÁNY ÉS A MAGYAR ŐSTÖRTÉNET 173
GÖTZ LÁSZLÓ (St. Pölten):
AZ URÁLI-FINNUGOR NYELVEK GENETIKUS NYELVCSALÁDI ELMÉLETÉNEK ELLENTMONDÁSAIRÓL 185
CSER FERENC (Melbourne):
GONDOLATOK A MAGYAR NÉP ÉS NYELV KÁRPÁT-MEDENCEI EREDETÉRŐL 195
DUDÁS RUDOLF (Vancouver):
SZUMER-SZKÍTA ÖRÖKSÉGÜNK 225
TÍMÁR (TIMARU) SÁNDOR (Ingelheim):
KELTÁK ÉS MAGYAROK 243
CEY-BERT RÓBERT GYULA (Bangkok):
A MAGYAR ŐSVALLÁS 265
CSAJÁGHY GYÖRGY (Pécs):
MAGYAR NÉPZENE KELETI PÁRHUZAMA, EREDETE, ŐSTÖRTÉNETI VONATKOZÁSOK TÜKRÉBEN 285
DU YAXIONG (Beijing):
A PENTATONIKUS SKÁLÁK CSOPORTOSÍTÁSA 293
FARKAS J ÓZSEF (Mátészalka):
A NÉPRAJZ ÉS A MAGYAR ŐSTÖRTÉNET 297
JUBA FERENCZ (Bécs):
A MAGYARSÁG KÖTŐDÉSE A TENGERHEZ 303
TOMKA PÉTER (Győr):
A 9. SZÁZAD RÉGÉSZETE ÉS A MAGYAR ETNOGENEZIS 317
KÖLTŐ LÁSZLÓ (Kaposvár):
A KÁRPÁT-MEDENCE RÉGÉSZETI VÁZLATA, ARCHAEOMETRIA 323
KÖLTŐ LÁSZLÓ (Kaposvár):
MEGJEGYZÉSEK AZ AVAR-MAGYAR FOLYAMATOSSÁG KÉRDÉSÉHEZ A VÖRSI 8-10. SZÁZADI TEMETŐ KAPCSÁN 327
SZEGFŰ LÁSZLÓ (Szeged):
A KÁRPÁT-MEDENCEI „SZLÁVOK“, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL MEGALÉ 333
HERÉNYI ISTVÁN (Budapest):
A HONFOGLALÁS ELŐTT A MAGYAROKHOZ CSATLAKOZOTT TÖRZSEK, TÖRZSTÖREDÉKEK (ETNIKUMOK) 345
HERÉNYI ISTVÁN (Budapest):
A KÁRPÁT-MEDENCE NÉPEI ÁLMOS-ÁRPÁD HONFOGLALÁSÁIG 349
NAGY KÁLMÁN (Budakeszi):
A 895. ÉVI HONFOGLALÁS 359
NAGY KÁLMÁN (Budakeszi):
HONBIZTOSÍTÓ HADJÁRATOK A HONFOGLALÁS UTÁN 373
NAGY KÁLMÁN (Budakeszi):

A HONFOGLALÓ MAGYAROK HADMŰVÉSZETE 385
HORVÁTH LAJOS (Veresegyház):
„A KÉT ERDÉLY“ 399
KOVÁTS ZOLTÁN (Szeged):
A NÉPESSÉGFEJLŐDÉS VÁZLATA A HONFOGLALÁSTÓL 1920-IG 403
CSIHÁK GYÖRGY (Zürich):
SACRA REGNI HUNGARICI CORONA – MAGYARORSZÁG SZENT KORONÁJA ÉS A MAGYAR KÖZJOGI RENDEZÉS KÉRDÉSEI MA 417
HORVÁTH LAJOS (Veresegyház):
A MAGYARORSZÁGI NEMZETSÉGEK A KÖZÉPKORBAN 435
CSIHÁK GYÖRGY (Zürich):
MAGYAR - NÉP - NEMZET - KISEBBSÉG - AUTONÓMIA, MAGYARUL ÖNIGAZGATÁS, ÖNKORMÁNYZAT, ÖNRENDELKEZÉS 443
DARAI LAJOS MIHÁLY (Kápolnásnyék):
A KANTI GONDOLATOK BEFOGADÁSI FOLYAMATA A MAGYAR FELVILÁGOSODÁSBA 453
SANCZ KLÁRA LUJZA (Budapest):
SZÉCHENYI ISTVÁN KÜZDELME ANYANYELVÜNK VÉDELMÉÉRT, A MAGYAR NEMZETI SZELLEM ÉS NYELV FELVIRÁGOZTATÁSÁÉRT 461
CSAPÓ I. J ÓZSEF (Nagyvárad):
AZ ÖNKORMÁNYZÁS MÚLTJA ÉS JELENE A TÖRTÉNELMI ERDÉLYBEN 473
HORVÁTH LAJOS (Veresegyház):
TRIANON UTÁNI FÖLDREFORMOK A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN 485
CSAPÓ I. J ÓZSEF (Nagyvárad):
AZ 1921. ÉVI FÖLDREFORM ROMÁNIÁBAN. JOGTIPRÁS, BIRTOKFOSZTÁS, DISZKRIMINÁCIÓ 497
PARÁDI J ÓZSEF (Budapest):
A POLGÁRI MAGYAR ÁLLAM RENDVÉDELMI RENDSZERÉNEK KIÉPÜLÉSE 1867-1914 505
ZACHAR J ÓZSEF (Budapest):
MAGYAR TÖRTÉNELEM A BÉKEKÖTÉSEK TÜKRÉBEN A VÉGLEGES HONFOGLALÁSTÓL NAPJAINKIG (896-1996) 521
FONTOSABB FOGALMAK
ŐSTÖRTÉNETÜNK, ŐSHAZÁNK, ŐSEINK-ROKONAINK 571
HONFOGLALÁSUNK, MAGYAR, KALANDOZÁSAINK 572
ÁLLAMALAPÍTÁSUNK, RÉGIÓ (ÖVEZET), NEMZET, HAZA 573
NEMZETISÉG, ETNIKAI CSOPORT, NÉPRAJZI CSOPORTOK 574
NEMZETTUDAT, NÉP, IDEOLÓGIA, GLOBÁLIS, INTEGRÁCIÓ, POLITIKA, KONFLIKTUS, EMPIRIZMUS, SZUVERENITÁS 575
ALKOTMÁNYUNK TÖRTÉNELMI JELLEGE 576
FÜGGELÉK
ALAPÍTÁSI ENGEDÉLY 581
INDÍTÁSI ENGEDÉLY 582
OKLEVÉL 584
DIPLOMA 585
AJÁNLÓ 586
ZMTE TUDOMÁNYOS TANÁCSA 587
AZ OKTATÁSBAN RÉSZTVEVŐ TOVÁBBI SZEMÉLYEK 588
TANTERV 590
A KODOLÁNYI JÁNOS FŐISKOLÁRÓL 591

A ZÜRICHI MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET 18 ÉVE 592
JAHRE UNGARISCH HISTORISCHER VEREIN ZÜRICH 593
A ZÜRICHI MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET KÜLDETÉSNYILATKOZATA 594
ZIELSETZUNGEN DES UNGARISCH HISTORISCHEN VEREINS ZÜRICH 596
HYMNUS UNGIARAIS 599
HISTORICAL SOCIETY OF ZURICH (HHSZ) 600
DARAI LAJOS MIHÁLY (Kápolnásnyék):
MAGYAR TÖRTÉNELEM. TÍZEZER ÉV – EZER OLDALRÓL
(ÖSSZEFOGLALÓ) 602
A ZÜRICHI MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET EDDIG MEGJELENT KIADVÁNYAI 630
ELŐKÉSZÜLETBEN 633
ENCYCLOPAEDIA HUNGARICA 634
INFO 635

Csihák György (Zürich):

Ünnepélyes előszó oktatási segédkönyvünk II. kötetéhez[10]

Isten segítségével ismét leteszünk egy önértékű kulcsot nemzetünk megmaradásához, mivel köztudomású, hogy minden nemzet megmaradásának kulcsa, saját tisztességes nemzeti történelme. Mi pedig ennek megteremtésén és terjesztésén fáradozunk ebben az egyesületben, immáron harminc éve.

Kiadványainkat nem magunk minősítjük tudománynak: megtette két magyar oktatási miniszter, amikor engedélyt adott nekünk a történelemtanárok továbbképzéséhez ezzel a címmel: „A magyar történelem oktatásának tartalmi és módszertani megújítása." Az engedély mellékletében pedig szakirodalomnak besorolták addigi és jövendő kiadványainkat.

Természetesen ehhez szükséges egy Magyarországon akkreditált felsőfokú oktatási intézmény és ez a 2017-ben 25 éves Kodolányi János Főiskola, amely várhatóan hamarosan elnyeri az egyetemi rangot. Ennek az engedélynek a szellemében szerveztünk és tartottunk eddig hat városban ilyen előadássorozatot és e 120 órás tanfolyam sikeres elvégzői számára kiadtunk 183 latin és magyar nyelvű okiratot, a két miniszter négy engedélyszámával. Minden sorozat két évig tartott és vizsgával végződött. Az eddigi felvidéki, erdélyi és délvidéki helyszíneken és tanfolyamokon 71 tanár oktatott. Két helyen a vizsgán olyan kiváló dolgozatok szerepeltek, hogy kiadhattuk két önálló kötetünkben. A szervezés irányítását a KJF és a ZMTE egyaránt Darai Lajosra bízta.

Előzménye volt az a tizenhárom Magyar Történelmi Iskolánk, egyenkint egy hét időtartammal, ahol rendszeresen végig vettük az egész magyar történelmet a legkorábbi időtől napjainkig. Ezen iskolák előadásait kiadtuk tizenhárom kötetben. Megtalálható papíron háromszáz magyarországi és további hetven ország százötvenhat könyvtárában. A többi és az újabb kiadványink – az előbbiek társaságában – digitálisan elérhetők honlapunkon, valamint a Magyar Elektronikus Könyvtárban (MEK) és az Elektronikus Periodika Archívumban (EPA), sőt még az European Libraryban is – és mind ingyen letölthető.

Az oktatási anyag témavázlata – ha tetszik a tanterv – összetetten teljes, tehát felöleli az egész magyar történelmet, beleértve a vallástörténetet. Az egyes fejezetek kiterjednek a történelem segédtudományai tárgyára is, mint például a filozófiára, szociológiára, nyelvtörténetre, írástudományra, genetikára, régészetre, hadtörténetre, tehát felöleli mindazt, amit ma történelemtudománynak nevezhetünk.

A korai magyar történelemmel húsz, egyenként egy hétig tartó, Európa hat országában megrendezett Magyar Őstörténeti Találkozón foglalkoztunk. Valamennyi rendezvény kötete megjelent és elérhető a fenti rendben.

Rendezvényeinket gondosan előkészítettük. Az iskolákat kezdetben az iskolavezetőségünkben, dr. Pandula Attila az MTA (történelemtudomány) doktora, ELTE docens vezetésével, utóbb pedig valamennyit tudományos tanácsunkban, amit haláláig Zachar József, habilitált egyetemi tanár, az MTA (történelemtudomány) doktora, a nemzetközileg legszebben kitüntetett magyar történész vezetett. Zachar halála után, tudományos tanácsunk vezetését átvette Gedai István, a Magyar Nemzeti Múzeum nyugalmazott főigazgatója, nemzetközi hírű szakember. Köteteink szerkesztője korábban

[10] *Alapvetés. Tanulmányok a magyar eredetről és következményeiről. Oktatási segédkönyv II. Acta Historica Hungarica Turiciensia* 31. évf. 5. sz. 2016. https://epa.oszk.hu/01400/01445/00019/pdf/

jómagam, majd ugyanezen tudományos tanács tagjai, különösen Darai Lajos jeleskedett eddig ebben.

Az oktatási segédkönyv első kötete Magyar történelem. Tízezer év – ezer oldalról címmel jelent meg 635 oldalon, 29 szerző 42 dolgozatával, 4 világrész 11 országából. Ez a mostani második kötet pedig másfélezer oldal és 30 szerző 37 dolgozatát tartalmazza, 3 világrész 6 országából. Fontos tudni, hogy külföldi szerzőink nem az utolsó húsz-harminc évben utaztak ki az országból. Mindannyiuknak menekültként kellett, nehéz körülmények között megélniük, majd az ottaniak elismerésével érvényesülniük, és eszükbe sem juthatott, hogy miután megérkeztek, akár követelőzniük lehetett. Több nyelvet megtanulva, a helyi szükséges elismerést megszerezve lehettek a magyar történelem kiváló kutatói is.

A hazaiak tudásával kiegészítve, gyakran olyan tudást is tudunk közvetíteni, ami hazai körben esetleg ismeretlen, vagy ha ismert is, nem áll az oktatás homlokterében. A tudománynak ez a része a Hazában – esetleg támogatás hiányában – elsikkad, miáltal tanulóink ismerete a világról szegényesebb lehet.

Napjainkban a nemzetközi kihívások egyre árnyaltabbak, élesebbek és igen gyorsan változnak. Az ilyen világban főként az oktatásra hárul a fiatal nemzedékek tudományos felkészítése, mert ma már egymagában a család nem képes elég gyorsan választ találni ezekre a kihívásokra, az egyházak pedig eléggé kiestek ebből a szerepből. A nemzet számára pedig gyakran elvesznek, akik hiányos ismeretekkel indulnak a világba, hogy tudásukat bővítsék, vagy egyszerűen csak azért, hogy kenyerüket ott keressék. Szakmailag lehetnek bármily képzettek, ha magyarságtudatuk gyenge, akkor az ilyen egyéniségek nem válnak magyar személyiségekké, hanem hamarosan felolvadnak valamely nagy nemzet olvasztó tégelyében, vagy a nemzetköziségben. A tisztességes nemzettudat építéséhez, erősítéséhez pedig éppen a miáltalunk közvetített tisztességes nemzeti történelemkutatás, történelemírás és történelemoktatás kell.

Az I. kötet semmilyen vonatkozásban sem elavult – a második kötet pedig az első bővítése, részint kiegészítése a tudomány újabb felismeréseivel. A két kötet és a tulajdonunkat képező Encyclopaedia Hungarica az egyetemes magyar nemzet – a talán tizenötmillió magyarnak – az utóbbi hetven esztendő legjelentősebb közös és független szellemi teljesítményére épül és egyúttal annak megjelenítése.

Nem gondoljuk, hogy minden tekintetben istenit hirdetünk, ám igenis javasoljuk mindenkinek, akit a valóságos és tisztességes magyar nemzeti történelem érdekel, hogy kiadványainkat tekintse mércének. Legyen a forrás bármely eredetű, mérje azt mindenki a miénkhez – és vegye elő józan eszét, mint ellenőrt.

Aki egész tevékenységünket gondosan tanulmányozza, könnyen megállapíthatja, hogy például itt, ebben a kötetben is, az egyes dolgozatok tudományos súlya nem egyenlő, tartalma esetleg egy másik, itt szereplő dolgozattal ellentmondó is lehet. Ennek oka, nem okvetlenül csak a szerzőben keresendő, hanem jórészt magában az adott tudományágban. Például a régészet igen régóta kialakult tudományág, míg a genetika, mint tudomány, igen fiatal, megállapításai – mégpedig tudományos megállapításai – ellentétesek lehetnek, más tudományban régebben kialakult nézetekkel. Ezeket a különbözőségeket bátran vállaljuk, lehetőséget adva általa másoknak is a helyes út keresésére – amit, lám, magunk is teszünk.

Kötetünk az átfogó tanulmányok áttekintő ismertetései mellett új eredményekben gazdag. Vitatott területeket is érintenek szerzőink, nem riadva vissza az elavultságok ostorozásától, valamint bátran felvállalják az ismeretlenbe hatolás kockázatát és élvezik az újdonságba merülés élményét.

Egyik ilyen tárgykör a magyar nyelv és írás eredete, kapcsolatai, beleértve a jelképek írását, hímzését és faragását, öntését stb. Utóbbiakkal korai történelmünk sok-sok rejtélyére derül fény, meglepő összefüggések tárulnak fel, amire eddig talán azért nem gondoltunk, mert megszoktuk a nekünk szabott kereteket, csak sejtve, hogy a hatalmi érdekek és játszmák

múltunk igazságait is felemésztették. Most az új megközelítéssel még írott források hiánya sem jelent akadályt.

Ugyanakkor nagy eredményeket értek el e téren a korábbi évszázadok egyes magyar kutatói, akiket a közelmúlt tudományiskolai vaksága eltemetett, tehát már ismertetésükkel is előre lépünk. Arra szintén felkészülhet olvasó közönségünk, hogy a tudományos elkötelezettség és hűség miatt egészen szokatlan kapcsolatok feltárásától sem riadtunk vissza, de ezeket is közkinccsé akarjuk tenni, mert a következő nemzedékek számára több forrásadat kerülhet elő, ami bizonyossággá érleli majd ezen úttörő kezdeményezéseinket.

Említést érdemel, hogy nemcsak a történelemben, hanem az emberi műveltségben is kitüntetetten szerepelnek elődeink, őseink, aminek feltárása közel sincs még teljessé téve, akár zenénket tekintjük, akár egyéb teljesítményeinket az archaikus gondolkodástól a gyógyításig, a tájalakítástól a jelképhasználatig, a fémművességtől az államszervezésig. Ezekre is sort kerítünk itt, hogy egyre lépegessünk előre a magunk megismerésében.

Bizonyos sorsfordító folyamatok elemzése se maradhatott ki, amint a jövőre irányuló gondolkodás, a múltbeli tanulságok megidézése, a jelenbeli feladatok kijelölése sem. Különösen, ha olyan eszközöket használhatunk fel az önismerethez és a tervezéshez, előre nézéshez, amikről eddig nem sejtettük, hogy egyszer még rendelkezésünkre állnak. Pedig igen, és a Kedves Olvasó is megismerkedhet velük alább.

Mivel nemzetünk jövője múltunkból tágul, van reményünk ezek után, hogy gazdag múltunk eligazít és erőt ad ettől kezdve méginkább, mint eddig, minden korosztálynak, minden törekvésnek és célnak. Hiszen nem akármilyen helyünk van a nemzetek emberiségi családjában, és itt barátsági lépéseket tettünk minden más nép, különösen szomszédaink felé. Szeretnénk, hogy együttműködve is és külön, a saját utunkon mindnyájan jobban boldoguljunk ebben az évszázadban, mint a megelőzőben történt.

Ezekkel a gondolatokkal indítom útjára ezt a kötetünket, úgyis, mint eddigi munkánk egyik „zászlós hajóját”. Szeretettel üdvözöljük mindazokat, akik bármi módon részesei ennek a nemzetmentő tevékenységünknek. Köszönet a szerzőknek és mindazoknak, akik eddigi áldozatos munkájukkal sikereinket elérték. Köszönet az eddigi és a még következő társainknak oktatási munkánkban. És hála a magyarok Istenének, hogy mindezt megérhettük.

Zürich–Budapest, 2016. Adventjén, álom (télelő), azaz december hónapban

TARTALOM

BÉRCZI Szaniszló :

Az idő mérése a történelemben – időskálák a természettudományban 19-29 [976.46 kB - PDF]

BÉRCZI Szaniszló :

Indukciós fejlesztő szakaszok a magyar nyelv korai fejlődés-történetében 30-54 [1.29 MB - PDF]

CSAJÁGHY György :

Összefoglaló gondolatok a magyar népzenéről és népi gyökerű műzenéről 55-128 [2.38 MB - PDF]

CSÁMPAI Ottó :

A magyarság küldetéstudata a kettős kereszt jelképrendszerében **129-141** [526.88 kB - PDF]

CSÁMPAI Ottó :

Paradigmaváltások az embertanban **142-152** [910.92 kB - PDF]

CSER Ferenc , DARAI Lajos :

A mellérendelő magyar társadalom kialakulása **153-297** [2.38 MB - PDF]

CSIHÁK György :

Gondolatok a mai magyar állam kormányzásáról **298-319** [1.19 MB - PDF]

DARAI Lajos :

A magyar állam jelleme: képviselet, nemzet **320-426** [3.40 MB - PDF]

DARAI Lajos :

Műveltségünk és nyelvünk titka, írása **427-581** [3.37 MB - PDF]

EŐRY Ajándok :

A magyarországi akupunktúra története **582-587** [906.38 kB - PDF]

ERDÉLYI Géza :

Függő sorsú magyarság a Felvidéken. A Szlovákiai Református Keresztyén Egyház élete és munkája 1920-2015 **588-602** [857.95 kB - PDF]

FARAGÓ Károly :

Általános megközelítési módszer a magyar saját írásunkhoz **603-637** [2.09 MB - PDF]

FARKAS László :

Az írás keletkezése, létrehozására ható körülmények vizsgálata, az írásanalitika elméletének és módszerének alkalmazásával. Az írás látható

(tudatos) és láthatatlan (tudatalatti) sajátosságainak, genetikai dimenziójának kutatása638-664 [1.50 MB - PDF]

FRISNYÁK Sándor :

Tájhasználat és gazdasági térszerveződés a középkori Magyarországon665-679 [1.02 MB - PDF]

GÁSPÁR Róbert :

Az ázsiai hunok apai vonalú leszármazása és azok lehetséges kapcsolatai a kelet-ázsiai nyelvcsaládok mai népességével680-685 [886.94 kB - PDF]

GEDAI István :

A magyar pénzverés születése686-707 [1.15 MB - PDF]

GYIMÓTHY Gábor :

Beszéljünk a nyelvekről! A magyar nyelv szépsége708-739 [1.04 MB - PDF]

HARAI Dénes :

Az archaikus népi gondolkodás740-788 [1.28 MB - PDF]

JÁVOR Miklós :

Valódi jövőkép vagy politikai ideológia: "Harmadik utas" gondolkodás a két világháború között789-801 [757.40 kB - PDF]

J. ÚJVÁRY Zsuzsanna :

A Batthyányak a hazáért…802-810 [649.17 kB - PDF]

J. ÚJVÁRY Zsuzsanna :

Békétlen békeviszony: az oszmán uralom előrenyomulása a XVII. század első felében a Magyar Királyságban811-846 [1.01 MB - PDF]

MANDICS György :

Titokzatos, rovott magyar krónikák847-875 [1.58 MB - PDF]

MESTERHÁZY Zsolt :

A Kárpát-medencei népek összeolvadásának története. Honfoglalások kora: Kr. e. 2200 – Kr. u. 1250876-932 [2.16 MB - PDF]

NÓGRÁDY Mihály :

A nevek bizonyítanak. A magyarok nevei, kilétük és őshazájuk933-978 [1.38 MB - PDF]

NÓGRÁDY Mihály :

Isten szavunk eredete979-993 [1.07 MB - PDF]

PANDULA Attila :

A történeti ikonográfia994-1006 [793.38 kB - PDF]

PROKOPP Mária :

Új szempontok a Mohács előtti történelmünk tanításához1007-1014 [899.42 kB - PDF]

RIHMER Aurél :

A magyar királyi hatalom eredete1015-1067 [1.04 MB - PDF]

RÓKUSFALVY Pál :

Az értelmiség lényege és feladata az Ige fényében. A keresztény magyar értelmiség küldetése1068-1078 [766.05 kB - PDF]

SANCZ Klára Lujza :

Gróf Széchenyi Istvánnak, a Haza modernizálását segítő, legjelentősebb cselekedete és annak előzményei1079-1095 [722.71 kB - PDF]

SZEKERES István :

A székely írás három ábécéjének történeti összevetése1096-1131 [1.77 MB - PDF]

TIMARU-KAST Sándor :

A Kelták, a Nyugat Magyarjai1132-1190 [1.39 MB - PDF]

VÁRALLJAI CSOCSÁN Jenő :

A nagyszentmiklósi kincs eredete1191-1270 [5.56 MB - PDF]

VÁRALLJAI CSOCSÁN Jenő :

’Lehel kürtje’ jelentősége1271-1348 [5.77 MB - PDF]

ZÁHONYI András :

A mezopotámiai kultúra és mai párhuzamai1349-1375 [1.41 MB - PDF]

ZÁHONYI András :

Módszertani példák a székely-magyar rovásírásos feliratok rendszerszemléletű értelmezéséhez1376-1380 [996.63 kB - PDF]

A tanulmányok szerzői1381-1383 [452.82 kB - PDF]

Függelék1384-1440

MAGYAR ŐSTÖRTÉNET

Mi a magyar őstörténet?
Három válaszcsokor (1993–2008)

I. válasz[11]

Csihák György (Uster):
Megítélésünk szerint *a magyar őstörténet több szálból fonódott*, – az egyik szál évezredeken keresztül a Duna-medencében.
Nyelvtanilag és embertanilag is számtalan rokonunk élt és él a világban, amiből azonban nem következik, hogy akár fajtánk, akár pedig nyelvünk valami jellegtelen keverék volna.
Amióta Álmos népe a Kárpát-medencébe jött, azóta népünk embertani összetétele változatlan, nyelvünk pedig szabályos fejlődéssel megőrizte ezen honfoglalásunk idejénél régebbi alapjait. A magyarság embertanilag mintegy felerészben törökös megjelenésű, nyelvrokonai pedig a ragozó nyelvet beszélők.
A magyar őstörténelem mindannak az összessége, ami elsődleges összefüggésben áll a ma élő magyarságnak a Kárpát-medencében való kialakulásával és tartós államalapításával, vizsgálata pedig a társadalomtudományok, valamint az embertan tárgykörébe tartozik.
Magyar Őstörténeti Találkozónk célja, hogy általa elősegítsük az eme témakörrel kapcsolatos tudományos eredmények korlátozástól mentes bemutatását, elfogulatlan szakmai megvitatását és minél szélesebb körű terjesztését. A történelmi folyamatokat általában Árpád házának kihalásáig, tehát 1301-ig követjük, azonban egyes szakterületeken, mint például a néprajz, a népzene vagy a nyelvészet, a fejlődés természetesen napjainkig vizsgálható.

Erdélyi István (Budapest):
A hagyományos felfogás szerint az államalapítás előtti történelmünk tartozik ide, a magyar nyelv és vele együtt az ősmagyar nép kialakulása – pontosabban önállóvá válása – idejétől kezdve. Időben ez kb. a Kr. e. I. évezred derekától Szent István király uralkodása kezdetéig terjedő időszak. Az ősmagyar és az őstörténelem kifejezés némileg megtévesztő, mert egyáltalán nem őstársadalmi vagy más ősrégészeti témákat kell ezen belül művelnünk. *Részben ókor, részben korai középkor ez*, ahol népünk járta hosszú vándorútját az őshazától a Duna-medencéig.

Farkas József (Mátészalka):
Sokan úgy vélik, hogy *őstörténetünk* tisztázott kérdés. Sajnos nem, mert *tele van megoldatlan kérdésekkel*, nemcsak részletekben, hanem alapvetően is. Őstörténetírásunk hosszú időn keresztül azonosult a magyar nyelv őstörténetének kutatásával. Az utóbbi évtizedekben az állattan, a növénytan, a néprajz és más tudományok is bekapcsolódtak az őstörténeti kutatásba, s ezzel megszűnt a nyelvtudomány kizárólagos uralma, de nem szűnt meg a nyelv útmutatása.
Végre megszűnőben van az a hitünk is, hogy nyelvünk őstörténete azonos népünk őstörténetével. Abban is kétkedünk már, hogy a magyarság ősidőktől fogva ugyanaz, csak különböző hatások érték, amelyek néplényegén nem változtattak. Ezt időtávlatokban a

[11] *A Második (Zürichi) Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai.* Ungarisch Historischer Vérein Zürich, Zürich, 1993. pp. 23-27. ISBN 963028926-2 https://mek.oszk.hu/06400/06487/06487.pdf.

néphit, a népmesék stb. is igazolják. A nyelv elválaszt, hiedelmeink összekötnek. Mai szóval élve a mai kutatónak sokrétű módszerrel szükséges a múlt felé közelednie.

Fischer János Ernő (Zürich):
Egy mondattal kifejezve: a Nemzet emlékezete és az ezt kutató tudományágak.
A mai tudomány megállapítása szerint népekre, közösségekre a pszichológiai meghatározó tényezők kivetíthetők. Vagyis a népekre és ezeknek egymásra hatására az egyéni tudathoz hasonló magatartásformák jellemzők. Ezek a folyamatok leírhatók, elemezhetők és az egyéni tudathoz hasonlóan – bár lényegesen lassúbb reakcióidővel – visszafordíthatók. De ugyanúgy, mint az egyéné, a nemzet teljes léte is visszafordíthatatlan. Mivel a nemzeteket is áttételezett alkalmazási hatások jellemzik, tévesen értelmezett és betartott őstörténelem-hagyomány nélküliség összeomláshoz vezet.
Az egész nemzet alapvető létének tényezője a tárgyilagos őstörténelmi tudat. Túlzásokkal rosszul értelmezett nemzetköziség a belső pszichológiai egyensúlyát borítja fel a vezető közösségnek. Ezt az elmúlt évtizedek világosan és egyértelműen tükrözik a történelmünkben. Egy kimért, higgadt, mindenfajta szélsőségeket nélkülöző, az európai és a világszerkezetbe való tagozódásunk alapfeltétele az előítéletmentes őstörténelmi tudomány, a magyarságtudomány és a népi kultúránk közös szeretetteljes ápolása.

Kiszely István (Budapest):
Az őstörténet egy meghatározott terület lakóinak történetével, illetve egy nép kialakulásával foglalkozó tudományág. Vizsgálódásának ideje a nemzetté válásig, illetve az államszerveződésig tart, ezután már a szűkebb értelemben vett történelemről beszélünk.
Ezért a címben feltett kérdés értelmetlen és megválaszolhatatlan. Egy nép őstörténete csakis azon esetben fejezhető ki viszonylag egyszerűen, ha az azonos adott területének – országának – őslakosságával. Ilyen ország azonban viszonylag kevés létezik.
Ahhoz, hogy a feltett kérdésre megfelelhessünk, a „magyar" kifejezést kétfelé kell bontanunk: 1) a Kárpát-medence népeinek őstörténetére; 2) a „honfoglalással" bejött népcsoport őstörténetére. Mivel közel sem bizonyos, hogy „a honfoglaló magyarság" egyidőben jött az országba, ezért e kérdést is csak több lépcsőben tudjuk megoldani.
Mivel a magyarság mai szállásterülete nem azonos ötvöződési helyével, ezért egyaránt szükséges a Kárpát-medence embermúltjának és az e területre érkezett honfoglaló magyarság – „Árpád népének" – kialakulásának és múltjának tanulmányozása.
Egy népet nyelve, (szellemi és anyagi) kultúrája és főbb testi alkata határoz meg. Mivel nyelvet cserélhet (pl. a szerbek, bolgárok, normannok stb), kultúrát változtathat, a legstabilabbnak egy nép biológiai adottságai mutatkoznak.
Mivel egy népet nyelve, szellemi és tárgyi kultúrája, valamint biológiai megjelenése egyaránt meghatároz, ezért a régészek, antropológusok, népzenekutatók, nyelvészek, ősállatkutatók, ősnövénykutatók, néprajzosok stb. kutatásai szükségesek ahhoz, hogy részeredményeiket a történész összefoglalva, a magyarság őstörténetét meghatározza.
Mivel a Kárpát-medencébe érkező magyarság sok néppel és népcsoporttal állt kapcsolatban, ezért ezek tanulmányozása és ismerete nélkülözhetetlen őstörténetünk felvázolásához.
Amíg a XIX. század folyamán a magyarság eredetéről vallott elképzelések elsősorban a nyelvtudomány alapján vallott nézetek köré csoportosultak, ezért a magyarokat azon nyelvet beszélő népektől származtatták, amelyek ma is a mienkhez hasonló nyelvet beszélnek. Az idők folyamán azonban egyre inkább kivilágosodott, hogy népünk kultúrája (zenéje, népművészete, hiedelemvilága, állattartása stb.) távol áll a mai ugor népekétől, a két népcsoport testi alkata között pedig szinte semmi hasonlóság vagy megegyezés sincsen. Ezért ma a kutatások olyan népek felé irányulnak, amelyek olyan testi alkatúak és olyan

biológiai sajátosságokkal rendelkeznek, mint azok, amelyek kelet felől az országba bejőve a Kárpát-medencét elfoglalták.
A magyar történelemnek legfontosabb és legkevésbé ismert területe tehát népünk őstörténete. Kétségtelen, hogy távoli múltunk idejéből is van némi nyomunk származásunkat illetően. E „fonalak" azonban csak akkor gombolyíthatók vissza, ha a 896 előtti, mintegy 1200 évnyi időszakot jól megismerjük és eme kornak írásos és régészeti–embertani bizonyosságait dokumentáljuk.
Jelenleg az i. e. 4–3. évszázad és i. u. 896 közötti idő főbb kutatási területei a következők:
1) Meg kell ismerni mindazon területek őstörténetét, amelyeken elődeink éltek vagy átvonultak. Ilyen területek közé tartozik Mongólia, elsősorban az Orchon folyó környéke, Dzsungária és a két, Nyugat- és Kelet-Turkesztán. Mivel e területeket a legutóbbi években „nyitották meg" a kutatások előtt, ezért e vidék interdiszciplináris kutatása mindennél fontosabb.
2) Mivel az első „hun" törzsszövetség tagjairól és helyéről egyre több tárgyi és írásos dokumentum kerül elő, ezért fontos meghatározni a hun törzsszövetségnek a magyarok őseihez való viszonyát. A kutatás jelen pillanatában feltételezhető, hogy a hun törzsszövetség török nyelvű, keleten maradt része azonosítható az „első avarhullámmal".
3) Tisztázni kell a türk törzsszövetség tagjainak (ogur, bolgár-török, oguz, ujgur stb.) egymáshoz való viszonyát, mert ezeknek feltételezhetően egyik része volt az, amely az ugor népek lakta területre vonult és a vogulokkal (és más ugor népekkel) együtt élve nyelvváltás után Levédián és Etelközön át jött be a Kárpát-medencébe. E törzsszövetség másik tagja pedig a „déli" útvonalon vonult a Kárpát-medencébe, vagy az ugor nyelvű csoporttal egyidőben, vagy előtte.
4) Amennyiben a „honfoglalók" elődeinek életére és szokásaira hasonlatosságot keresünk, úgy fontos megismernünk azon helyben maradt népek szokásait (pl. az ujgurokét), akik a magyarok elődeivel egy törzsszövetségben voltak.
Mindezek előrebocsátása után meg kell állapítanunk, hogy amíg a honfoglalás közvetlen és távolabbi előzményeit nem ismerjük, illuzórikus „a magyarok őshazájáról" beszélnünk. Jelen kutatásaink alapján feltételezhető a „hun", az „avar" és a „honfoglaló magyar" népcsoport etnikai folyamatossága, az időszámításunk előtti ősi szállásterületünkre azonban még egyértelmű bizonyossággal nem rendelkezünk. Ennek meghatározásához még hosszú, interdiszciplináris (antropológiai, nyelvészeti, néprajzi, történelmi, népzenei, régészeti stb.) kutatásra van szükség. Úgy tűnik, hogy szerény mértékben végzett kutatásaink jó irányban haladnak.
De a magyarság eredetét egyértelműen bizonyított nézettel eddig nem rendelkezünk, ezért mindenkinek joga és kötelessége a saját szakterületén olyan részadatokat gyűjteni, amelyek segítik e nem kis feladat elvégzését.

Simon Zoltán (Toronto):
Két szóban összefoglalva: nem tudom.
Talán négy tudomány összefonódásából keletkezett: a történettudományból, a régészet ből és az embertanból, valamint a nyelvészetből.
Az igazságot kutató önkéntes csoportok, mint a miénk is, szem előtt tartják, hogy az őstörténet valamilyen – politikai és pártérdekek felett álló – nemzetközi dolog legyen. Szerintem a nemzeti öntudat nem iktatható ki belőle, de ez lehetőleg csak minimális szerepet kapjon a kutatásban. Az eredmények később is felpántlikázhatók nemzeti színekkel.
Ne más népek őstörténetét kicsinyítsük, mert azokat nem is ismerjük kellőképpen. Azok rombolása helyett inkább a magunk őstörténetét építsük, és ezzel nőni fog a nemzetközi, világnyelveken való elismertetés esélye.

Egy nemzet őstörténetét én egy nagy folyóként képzelem el. A folyamoknak pedig általában nem egyetlen forrásuk van, hanem rengeteg, közben pedig szigetek tarkítják. A jelen pillanatban valahol a torkolat közelében képzelhetjük el magunkat. Csakis innen lehet elindulnunk, és fokozatosan visszafelé kísérni a múlt felé, vagyis a források felé. Közben tucatnyi beömlő oldalágat látunk, ezeknek a nép-folyóknak az anyaga beleolvad a magyar népbe. Végül eljuthatunk olyan ponthoz is, ahol a két összeömlő folyóág nagyjából egyforma vízhozamú (mint a Duna és az Inn találkozásánál). Ilyenkor megtörténik, hogy a kisebbik neve válik a fő folyóévá: Missouri helyett Mississippit mondunk. Elvileg tehát nincs kizárva, hogy a Magyar vagy Megyer törzs nem volt mindig nagyobb, mint a többi törzs.

A történetírás és a régészet eredményein lehet plasztikai műtétet végezni: ezt a románok már feltalálták. Az általunk jól ismert és nagyra becsült Kiszely professzornak teljesen igaza van hozzám írt levelében: a nyelv megváltozik, de az embertani jellemzők megmaradnak egy népnél. Mégis eszembe jut egy rossz hasonlat: vegyük az „igazi" ősmagyarokat egy kis feketekávénak egy kávéscsésze alján. Öntsünk a színfekete folyadékba félóránként egy kiskanálnyi tejet. Mire a csésze színültig telik, a folyadék színe is fehéres lesz, és a vegyelemzés kimondja: tejjel van dolgunk.

Ha ugyanezt a kísérletet a nyelvvel végezzük el, másként történik. A kezdeti kis „fekete" magyar nyelvbe beleolvad a nála mindig kisebb mennyiségű idegen tej-összetevő, szinte abszorbeálva. Csak megfelelő lassan kell adagolni. A váz és a külső látszat egyaránt azt fogja mutatni, hogy a magyar nyelv magyar maradt. (Ez a hasonlat tetszetősebb, ha a porózus kokszot képzeljük el kiindulásként és gázokat adagolunk.)

Egy nagy nyelvet nem lehet úgy felfogni, mint egy szűk és rongyos télikabátot: ha nem tetszik, egyszerűen elcseréljük. A nyelvcsere kivételes dolog. Életképes, magas kultúrájú népek sohasem választják az önkéntes beolvadást. A nyelv hordozza a nép egész múltját szavai története tükrében, szólásmondásaiban, nyelvi fordulataiban és nyelve egész logikai felépítésében. A nyelv olyan, mint az emberi test génjei. Ha ez a kódolás hiányozna, a test csak egy kusza torzszülött, szörnyeteg lenne.

Az időfolyamon visszafelé hatalmasat ugrani nem szerencsés ötlet, csak lassan lehet visszafelé hajózni rajta. A vízeséseket kénytelenek vagyunk megkerülni, hátunkon szállítva csónakunkat, ami fáradságos dolog. Mégis úgy tűnik, hogy sok őstörténész egyszerűen átugrik néhány évszázadot, évezredet, sőt évmilliót is. Kimondva azt az alaptételt, hogy például a magyar nép a vértesszőlősi ősember egyenes leszármazottja és a világon a magyar a legősibb, pontosabban egyedüli kultúrnép.

Meglepően intelligens emberek egyes könyveket szentírásnak tekintve, habozás nélkül dicsekednek vele, hogy népünk Mu-ról származik, amivel megint csak megelőztük a világ kultúrnépeit. Csak olyan könyvekre alapozzák nézetüket, amelyeket csupán nyerészkedési, haszonszerzési vágyból írtak és adtak ki, és amelyek 99%-a zagyva hazugság. Az ilyen típusú könyvek állítólagos professzorok állítólagos felfedezéseiből merítenek, de tárgyi bizonyítékokat a világ egyetlen múzeumában sem találnak róluk.

A felkészült őstörténésznek szilárdan kell állnia a tudomány talaján. Minél régebbi egy téma, annál inkább járatosnak kell lennie a történetírás, a néprajz, a földrajz, a geológia, az őslénytan, a földrajzi- és személynév-összehasonlítások, valamint a vallások ismeretében. Nem lehet például a magyar őstörténetről százmillió éveket ugorva a Gondwána őskontinensre és a földtágulási elméletre, a dinoszauruszokra és sárkánygyíkokra ugranunk, mert amikor ezek léteztek, akkor még nemhogy ember nem volt a világon, hanem egyetlen emlősállat sem.

Ilyen alapvető ismeretek nélkül őstörténelemhez kezdeni nem ajánlatos. Nem érthetünk egyet viszont olyan nézetekkel, hogy aki görög vagy sumir nyelven nem tud írni-olvasni, annak nem szabad őstörténésznek lennie. Szerintem az egyedüli alapfeltétel az őszinte

magyar nemzeti érzés az igazság szeretete mellett, és ez a jó őstörténész szíve és motorja. Igen fontos a magyar nyelv alapos ismerete és annak felismerése, hogy a magyar nemzet és a magyar nyelv egyáltalán nem volt mindig egységes. Hasznos ismerni az egyes nyelvjárások közötti különbségeket, a dialektusok szókincsét. Nem vallana alapos felkészültségre, ha valaki a jelenlegi magyar nyelvet mostani egységében próbálná rokonítani a világ bármely nyelvével. Nincs a világon olyan távoli nyelvecske, amelyet a magyarral nevetséges dolog lenne összehasonlítani, csak roppant sok munkát igényel. Amíg egy magyar nyelvjárási, poliglott szótárhoz hasonló munkát ki nem adunk, addig nyelvészeti értelemben tudományos rokonkeresésről szó sem lehet. Krónikáinknak és legendáinknak hitelt adva, talán a csodaszarvas és a nőrablás időpontjával kellene kezdeni az igazi magyar őstörténetet.

Az őstörténész szabadsága és lendülete a madáréhoz hasonlítható. Ezzel nem szabad visszaélni. Minden őstörténész-munkaközösségen belül szavazásra kellene feltenni a kérdést: törekszünk-e tudományos babérokra, teljesen az igazat írva még akkor is, ha az nem túl színpompás? Avagy nem tudósok szeretnénk lenni, csak bohócok, akik szórakoztatni szeretnénk a hálás közönséget légből kapott, mámoros ihletű fantázia-írásokkal?

Némely fantáziadús kutatók ilymódon nagy lökést adtak a magyar őstörténet kialakulásának, de egyúttal siralmasan le is járatták azt. Mégis, szerepüket pozitívnak tekinthetjük: ha ilyen sántító logikájú, úgynevezett „nagy művek" nem kerültek volna a könyvpiacra, közülünk ma nem sokan lennénk itt. Én magam sem. Amikor 11 évvel ezelőtt Kanadába érkezve megpillantottam a magyar őstörténeti munkák hosszú sorát egy könyvesboltban, étel helyett azokra költöttem a pénzem. Egyesek közülük kitűnők, érdekesek voltak. Minden második viszont olyan, hogy megjegyeztem magamban: – „Na, ilyen könyvet én is tudnék írni!" És ki is adtam egyet nemsokára magyarul, egyet később angolul. Nem fontos, hogy nem aratott bombasikert, de látható, hogy egy gyenge könyvnek is lehet pozitív eredménye, ha áttételesen is.

A másik dolog, hogy semmiféle ma élő „híres" embertől ne fogadjunk el készpénzként állításokat. Ha valaki vastag betűs főcímként szedeti ki könyvében, hogy a magyar és a maori vagy az etruszk nyelv azonosak (AZONOSAK!), akkor sem lehet letagadnunk, hogy ez hatalmas lódítás vagy tárgyi tévedés a magyar olvasók félrevezetésére. Az azonos szó azt jelenti, hogy azonos, és még az ikrek sem azonosak egymással. Ha a nyírségi és a zalai nyelvjárás soha nem volt azonos, akkor hogyan beszélhetett volna Árpád apánk tiszta etruszk nyelven? (Az etruszk szövegeket egyébként el tudják olvasni, de értelmét még senki nem érti.)

Az ilyen szemfényvesztések hatására Magyarországon az a kép alakult ki az emigrációs őstörténészekről, hogy az egy új, betegesen eltorzult képzeletű, furcsa vallási szekta, akiknek a tudományhoz semmi közük sincsen. Ennek szemléltetésére itt szeretnék hivatkozni az Új Tükörben megjelent, „Nemzeti szorongás vallása" című folytatásos írásra, amely még csak nem is túlságosan ádáz hangvételű.

A cikk írójának el kellett volna küldenem az alábbi nyelvészeti elméletet a kanadai indiánok magyar eredetéről: A Mu szigetéről Kr. e. 18.423. április 1-jén űrhajókon elmenekülő karamagya táltosnép először Vénkőhelyre (mai neve Vancouver) érkezett. A Kalamalka folyót követve (mai neve Kalamajka) eljutottak Albertéba. Egy kimondottan magyar név, gondoljunk csak Albert Flórira. Innen eljutottak Saskatchewan tartományba (eredeti magyar neve: „Száz kacsa van", Kecskemét analógiájára). Következő állomásuk Torontó volt. Tiszta magyar név a Tó-rontó, mivel sok szennyvízzel rontja az Ontario-tavat. Az ősmagyák végül eljutottak Ottawába is. Ez ma Kanada fővárosa, ősi magyar kultúrcentrum, jelentése Öt-tava, az Öt-tó vidékének névadója. Egyes karamagya törzsek eljutottak az Atlanti-óceán partjáig is, Halifax városáig. (Eredeti magyar neve: „Halat fogsz".) Innen már könnyedén átlábalhattak a Kárpát-medencébe, hiszen akkor a tenger igen sekély volt.

Végezetül csak arra kérném Önöket, amire Bobula Ida kért engem egyik utolsó levelében: fontoljam meg, hogy milyen szerzőkre hivatkozom, hitelt érdemlő-e az illető, vagy megrögzött mesemondó. Általában minél régebbi egy szerző, mondjuk ókori, annál megbízhatóbbnak tartom a mondanivaló lényegét tekintve. Úgy vélem, hogy hasznos követni a régi mondást: „Járt utat ne hagyj el járatlanért!" Ahol írott feljegyzések állnak rendelkezésünkre, könnyebb az adatok közti kisebb-nagyobb ellentmondásokat eltüntetni, mint az egyéni képzelet útjára lépni, figyelmen kívül hagyva az írott adatokat.
Ne féljünk felépíteni saját elméletünket bármiről, de előtte ismernünk kell a jelentősebb, a témára vonatkozó könyveket. Ha bármiben nem értünk egyet egy professzor állításával, az nem jelenti, hogy csak a professzornak lehet igaza, és nekünk nem. Sokszor maguknak a professzoroknak a nézetei is ellentétben állnak más professzorokéval.
Ha egy nehezen hozzáférhető forrásmunkában két fontos adatot találunk, de újság szerkesztőnk nem ad sok helyet cikkünknek, inkább csak az egyiket közöljük le, de utána említsük meg a megfelelő hivatkozást. Pl. mintegy 12 évvel ezelőtt olvastam, – talán egy Hídfő-kiadványban – hogy Ramszesz fáraó thébai, memnoiumi felirata szerint Khatasar hettita (szittya) király testvérének címe: a madsar nép fejedelme. Azóta sem sikerült erre semmi eredeti forrásmunkában rábukkannom. A felirat talán hiteles, talán nem, az utókor aligha tudja kibogozni nekünk.
Köszönöm szépen szíves figyelmüket, és hogy megtiszteltek ezeknek a csupán személyes nézetek türelmes meghallgatásával. Mindezekből azt láthattuk, hogy az őstörténet kutatáshoz főleg igazi magyar szív kell, roppant mennyiségű idő és alapos munka. Minden őstörténész egyenrangú fél a maga munkaterületén. Egyikünk sem bírálhatja a másikunkat fölényesen, legfeljebb az utókor. Adja a Jóisten, hogy utódaink még évezredek múltán is lelkesen, magyar nyelven vitatkozhassanak népünk őstörténetének kérdéseiről.

Vámos-Tóth Bátor (Honolulu):
Gimnáziumi iskoláskoromban történelemtanárunk legfontosabb, legalapvetőbb kérdése ez volt: „A történelemben mire támaszkodik tudásunk?" Ezt kellett rá felelnünk: „Leletekre és forrásokra!" Az elmúlt idők eseményeit a régészeti leletekből és az adott korszakot leíró írásos munkákból ismerjük meg – mondtuk egyöntetűen. Már akkor felvetődött bennem a kétely: megismerjük, de ez az ismeret tükrözi-e a történelmi valóságot? Egy kőbalta vagy egy szalagdíszes kancsó mennyiben lehet fokmérője a jól vagy rosszul megállapított időszak műveltségi egészének? A talált használati eszközökből következtethetünk-e az Értelmes Ember értelmi színvonalára, életmódjának, életvitelének sokrétű milyenségére? Azután a görög, római, arab történetírók nem torzították-e el az eseményeket, nem voltak-e részrehajlók saját népcsoportjuk, törzsük, nemzetük javára? Vajon ezen történetírók nem egyfajta felsőbb utasításra írtak-e úgy az elmúlt világról, ahogy utasító-rendelőik megkívánták? Úgy gondolom, ezen kérdések indították a francia felvilágosodás nagy bölcselőjét, Voltaire-t is azon megállapítás megtételére, miszerint az emberi őstörténet nem más, mint elfogadott (hozzátehetjük: elfogadtatott) Mese-Regény! Korunk ügyeletes írója, Sütő András, pedig még világosabban vázol az „Idő markában" c. művében: az engedelmes múltat – úgymond – hamis tanúzás végett a törvényerőre emelt illúziók koronként átfestik! Mindez azt mutatja kétségtelen, hogy a történelemírásnak nem volt mérhető, tényekben kifejezhető hitele, hogy a történelem – ahogy Henry Ford mondta 1919-ben – „félrevezető fecsegés" (History is bunk). László Gyula írja a „Vértesszőlőstől Pusztaszerig" c. munkájában, hogy az írott források sok olyan történelmi eseményt elhallgatnak, pl. a Római Birodalom határai mentén, amikről viszont az ásatások leletei kétségtelenül tanúskodnak.
Az őstörténeti bizonytalanságot–valótlanságot azután az is előmozdította, – különösen hazánkban – hogy a nyelvészeti önkényes visszakövetkeztetéseknek szinte kizárólagos szerepet juttattak. A magyar őstörténet a finnugor „őstörténet" része, mondták – mivel pár

száz hasonló uráli és finn szó nyomán ezt így Habsburgok kívánták. Azt a tényt, hogy a magyar nép jellemző embertani képe sehogy sem egyezik a finnugornak vélt csontokkal, és hogy műveltségünk művészeti, zenei, néprajzi összetevői sem képezik a közeli rokonság egybevetésének tárgyát, hatalmi szóval elhallgattatták! Ám maga a pár száznyi nyelvi összecsengés sem elégséges a közeli nyelvrokonság megállapítására. Kiderült ugyanakkor az is, hogy ezek a finnugornak mondott szavak többnyire megtalálhatók a mongol, török, dravida nyelvekben is! Kiss Jenő, erdélyi írónk, a „Korunk" c. folyóirat 1980/4. számában arról ír, hogy az új Magyar Történelmi-Etimológiai Szótár bizonyítja: szavaink mintegy ötven (!) százalékára nincs magyarázat: azok ismeretlen, bizonytalan, „vitatott" eredetűek! Szerinte a magyar nyelv – ahogy Jókai is megállapította – eurázsiai ősnyelv! A finnugor őstörténet tarthatatlanságát csak az embertan, a tárgyilagos régészet, rovásírás-történet, néprajz, növénytan, állattan, gazdálkodás-, ipar-, településtörténet, alakszerkezettani nevészet (:Tamana:) hiteles adataival tudjuk kimutatni! Azzal viszont, hogy a finnugor szavak jelentéstani „bizonyítékai" helyett pl. az etruszk, ó-egyiptomi, szumir szavak kétes elemzésére építjük őstörténeti helyünk, hova tartozó rokonságunk megállapítását, csak a finnugristák malmára hajtjuk a vizet. Kimondjuk ezzel ugyanis, hogy pár száz szó összehasonlítása elegendő őstörténeti, néptörténeti minősítésre. Tovább menve: a nyelvészeti leletek sokkal inkább hozzájárulnak az őstörténeti összkép felvázolásához, ha azok nem a holt és így különbözőképpen értelmezendő nyelvekből, hanem a ma is élő nyelvekből (pl. a magyar esetében magából az ősgazdag magyar nyelvből, az élő dravida, baszk, japán, kecsua nyelvből) sorozódnak. Ha azután ezen holt nyelvi „magyarológuskodásunkat" még vak hiedelmi képzelgésekkel is megtoldjuk– megdicsfényezzük, akkor saját magunk kövezzük a „History is bunk" Henry Ford-féle megállapítás érvényességi útját!

A magyarság embertani és műveltségi őstörténetéről csak a fent említett tudományágak ténybiztos adatainak elfogulatlan összesítő ötvözése nyomán kapunk képet. Ez az összkép az eddig is már meglévő adatok (pl. Kiszely István régészeti és embertani tényei, Forrai Sándor rovásírás-története, Surányi Dezső növénytani adatai, Molnár V. József művészettörténeti kutatásai, Kemény Ferenc ésszerű nyelvi megállapításai, Simon Zoltán számítógépes nyelvészeti adatai, a Tamana három törvénye stb.) felhasználásával és az újabb ténykutatások eredményeinek beépítésével kerekedhet tudatformáló érték-egésszé! A Magyar Őstörténeti Találkozóknak az lehet a nemes feladata, hogy ennek az összeegyesítő munkának színhelye leend! Kovácsoló műhelye annak a Tény-Biztos Magyar Ós-Történetnek, amely az Igazságosabb Jövőbe néző tudattal vértezi fel gondokat oldó, gondolkodó társainkat, jelesül Újainkat – szabadabb Értelem-Jövőnk leendő alkotóit!

II. válasz[12]

Őstörténet:

Magyar őstörténetnek tekintjük a magyarság (külső emberi megjelenésünk, társadalmunk, kultúránk, nyelvünk stb.) kialakulása történetét a legrégibb időtől a kereszténység felvételéig. Vizsgálatainkat kiterjesztjük a következő időre is, az Árpád-ház férfiágon való feltételezett kihalásáig (1301).

A múltat feltáró törekvések a valósághű magyar történetírást hivatottak segíteni a kutatási eredmények közrebocsátásával és megvitatásával, a magyarság jelenének és jövőjének a szolgálatában.

[12] *Magyarok őstörténete. Összefoglaló*. ZMTE 3. sz. kiadványa, harmadik bővített kiadás, Zürich–Budapest, 2007. pp. 35-39. ISBN 963 9204 37 4 https://mek.oszk.hu/06300/06375/06375.pdf.

A magyar őstörténet kutatása csak komplex módon folytatható, a történeti forrásanyag felhasználásával, a társtudományok szoros együttműködése révén. A magyar őstörténet részének tekintjük és ezért kutatnunk kell az olyan népek történetét is, amelyek jelentős része hozzánk csatlakozott, mint például a besenyők, a jászok, az úzok stb. Ilyen komplex kutatást kell a Kárpát-medencében is végezni az eredeti kárpát-medencei összetevő népelem meghatározására. Fontos feladat a székelyek eredetének a tisztázása.
Gondos felderítésre vár a kazár korszak és állam, továbbá az uráli, a turk, valamint az indoeurópai népek magyar őstörténeti vonatkozású múltja és jelene. Beható elemzést kíván népünk szempontjából a Kaukázuson túli (déli irányban) népek története is.
A kutatás során állandóan szem előtt tartandó a környező népek kölcsönös egymásra hatása.

Őshazánk:
Őshazánknak nevezzük azt a földrajzi területet, ahol a magyarság magja és „mi”-tudata (közösségi tudata) kialakult.
A magyarság őshazája nem tévesztendő össze azokkal a területekkel (=szállásterület), ahol őseink időlegesen megállapodtak. Eddig őshazánk helyére vonatkozólag a legkülönbözőbb elméletek láttak napvilágot, ami szorosan összefügg a rokonság fogalmának tisztázatlanságával (néprokonság, nyelvrokonság stb.) és azzal, hogy az ősmagyarság több ágból tevődött össze, jóllehet a magyarság kialakulásában a fő ág (mag) mellett a többi ág nem játszott elsődleges szerepet.

Őseink – rokonaink:
A magyarság őseinek tekintjük azokat az eleinket, akiknek a vérségi leszármazottai vagyunk.
A rokonság és ezen belül a néprokonság kérdése őstörténetünk egyik legbonyolultabb része. Az igen fontos nyelvrokonság tisztázása mellett tekintetbe kell venni a genetikai, a kulturális és más rokonsági ismérveket is. Több, eddig rokonnak hitt nyelvről például kiderült, hogy rokonságuk helyett úgynevezett nyelvi szövetség tagjai voltak.
Egyes kiragadott dolgokat vagy jelenségeket rokoni ismertető jegyként lehet felfogni, de nem lehetnek a rokonság döntő ismérvei.

Honfoglalásunk:
Honfoglalásunkon azt a történelmi eseménysorozatot értjük, amelynek végeredményeképp Álmos és Árpád magyarjai és a hozzájuk csatlakozott népek a Kárpát-medencében véglegesen megtelepedtek. Ide számítjuk azokat az eseményeket is, amelyek a honfoglaláshoz vezettek, illetve annak következményei voltak.

Magyar:
Magyarnak nevezzük azt a népet, amely Krisztus után ezer táján a Kárpát-medence egészére kiterjedő egységes magyar, keresztény államot létrehozta.
A honfoglaló magyar nép külső testi megjelenésére nézve
– mintegy felerészben turanid, pamíri és elő-ázsiai jellegű;
– nyelve a magyar, amely a ragozó nyelvek csoportjába tartozik (agglutináló, azaz a szótő a toldalékolás hatására nem változik);
– írásosan áthagyományozott jogtörténete azzal a Vérszerződéssel kezdődik, amely a honfoglalás előtt Álmost tette meg legfőbb vezetővé. E jogtörténet gerince az Aranybulla (1222) és a Szent Korona tana (1351).
A fentiek a mai magyar népre is jellemzőek, valamint az, hogy
– nemzeti azonosságtudata van;
– vallása túlnyomó többségben a nyugat-európai latin kereszténység történelmi fejlődését követi. Vallási téren jellemzője a nagyfokú türelmesség;

– öröklődő sajátosságaiban jelentős mértékben őrzi ősei tulajdonságait, amelyek némelyike a másoknál megfigyeltektől eltér;
– ősi sajátos tárgyi és szellemi műveltséggel rendelkezik, amelyből kiemelkedik önálló írása (rovásírás), népművészete, mythologiája, valamint zenei anyanyelve, amelyre jellemző az ötfokúság és a párhuzamos szerkezet, az ereszkedő dallam és a hangsúlytalan végződés.

Kalandozásaink:
„Kalandozásaink" fogalmán azokat a hadjáratainkat értjük, amelyeket eleink utolsó honfoglalásunk körüli időben, a Kárpát-medencén kívüli területeken folytattak. Eddigi ismereteink szerint ezekben a hadjáratainkban a Kárpát-medence akkori többi lakói (avarok, sclávok stb.) is részt vettek.
A korabeli rendelkezésünkre álló külföldi írott források ezeket a hadjáratainkat úgy tűntetik fel, mint rablóhadjáratokat. A tények szakszerű elemzése alapján azonban kimutatható, hogy ezek a hadjáratok döntő többségükben, a magyar diplomáciának a korban szokásos kiegészítői voltak. A valóságos, vagy a feltételezett ellenfél erejének a felmérését, esetleg megsemmisítését szolgálták, szinte kivétel nélkül más erőkkel, államalakulatokkal szövetségben.
Ezen típusú hadjáratainak megszűnése az akkori európai erőviszonyok alakulásával (egységes német császárság kialakulása stb.), másfelől a magyar állam belső megszilárdulásának a tényével függött össze.

Államalapításunk:
A magyarok Európa területén elsők között egységes és római keresztény államot hoztak létre, amely több mint egy évezredes alapítása óta és helyén napjainkig folyamatosan fennáll. Ezen állam irányítására a magyarság vezette be és tartja fenn azt a rendszert, amelyet ma parlamentarizmusnak nevezünk.
Államalapításunk legfontosabb e:seményei:
– a Vérszerződéssel kezdődő és a latin kereszténység gyakorlatával összhangba hozott jogrendünk kialakítása;
– Álmos illetve Árpád népének vonulása a Kárpát-medencébe;
– a Kárpát-medence teljes elfoglalása Álmos, majd Árpád magyarjaival és a hozzájuk csatlakozott népekkel;
– a honfoglalást követő katonai és diplomáciai tevékenység;
– a kereszténység felvétele, valamint államunk és a királyság intézményének megszervezése, amelynek során a feudalizmus egyes elemei is meghonosodtak hazánkban.

III. válasz[13]

Cser Ferenc (Queanbeyan), Darai Lajos (Kápolnásnyék):
Az ember eurázsiai, afrikai, ausztráliai és amerikai megjelenése az egyetemes őstörténet legszélesebb kerete, de nem kizárólagos alapja, mert ez utóbbi még nem ismert és a többnyire ugyanazon a helyen létrejött és élt előember alakjában megelőzi az embert. Mindez azt jelenti, hogy e legszélesebb keret kizárja a földön kívülről jött beavatkozást, de megengedi eltérő helyszínek emberelődeinek párhuzamos létrejöttét és egymásra hatását. Valamint az időrend alsó határát is kitolja a felső őskőkoron túl, az alsó őskőkor igen messzi távlataiba.

[13] Őstörténetünkről röviden. Acta Historica Hungarica Turiciensia 23/2. (2008.) V. ö. Cser, Darai: Kárpát-medencébe gyökérző magyar ókor. Acta Historica Hungarica Turiciensia 23/4. (2008.)

Az európai őstörténet színpada a Kaukázustól a Kárpát-medencén át az Ibériai-félszigetig tart, s a szereplők e teljes teret bejátsszák, ám a tágabb környezettel kapcsolatban nemcsak a két vég felőli külső hatást mutatnak, hanem innét is van kiáramlás Ázsia, illetve Afrika irányába. Ez az őstörténet sokkal bővebb, tagoltabb és sokrétűbb összefüggéseket mutat tehát, mint az a hamis elmélet, hogy ide mindig minden, már kifejlett alakban máshonnét, Európán kívülről érkezett volna.

A Kárpát-medence és környezete magyar őstörténetét akár részleteiben is bemutathatjuk a kezdetektől, tehát az alsó őskőkortól az őstörténet történelemmé válásáig. Párhuzamosan futtatva az embertípusok, a régészeti kultúrák, a sejti átörökítő jelzők változásait, a nyelv és a műveltség, valamint a testi megjelenés jellegzetességeit. Beleszőve az eredeti emberi közösség mellérendelő szerveződésének átalakulását alárendelővé, sőt még a felsőbbrendűség társadalomformáló erejének összefüggéseit is a vallások szerepkörével az emberek életében. Minden korszakból és eseményből kitűnhet, hogy ott az eredményeket az emberösszesség, és nem az uralkodói, vezetési zseniség érte el, s azt a gazdagságot csakis az egész nép tudta megteremteni, amit régóta már az emberi élet görget magával. Bizonyosságként előáll az az összefüggés is, hogy a Kárpát-medence emberanyaga és a környezet hatásai által kialakult teljesítmény hozta létre az itteni embert és nyelvét, műveltségét, aki aztán a keresztségben végezetül a máig maga által használt magyar nevet kapta, bár a környező népek most mind más, korábbi elnevezéssel illetik.

Van a Kárpát-medencei ősmagyarságnak különböző, még teljes összefüggésében kevéssé feltárt külső hatása, kiterjedése a kezdetektől az őstörténete végéig. Ez a befolyás eddig különböző beállításokban tárgyalva jelent meg, bármiféle innét kiinduló kezdemény teljes tagadásától az egész eurázsiai, sőt afrikai, amerikai és óceániai térség magyarnak tekintéséig. E két véglet hátrányainak felszámolására alkalmazni kell a legkorszerűbb módszereket is az oda–vissza hatások és áramlások kimutatására és magyarázatára: az emberi gondolkodás természetéről ismerteket, az általános nyelvészet eredményeit, az embertan és az örökléstan vonatkozásait, a művelődéstörténet, a vallás- és a politikatörténet összefüggéseit.

A csodaszarvas mondánk fedi le a hivatásszerű hatalomszervezés gyakorlatát a Kárpát-medencében. Őstörténetünk betetőződése nemcsak a magyar nevezetű nép és állam létrejötte, hanem a hódító elit megrögzítése az erővel kivívott helyzetében. Ebben olyan megegyezést kell látnunk, amikor a beérkező hódítók a maguk keresztelő helyzete és berendezkedést teremtő gyakorlata mellett érvényesülni engedték a helyben találtak ősi joggyakorlatát is, mely két rész ötvöződése lett a Szent Korona Eszme. Az uralkodó elit ugyanakkor az egyedüli megmentő, a hős, a szent, valamint a haladó szellem hordozója szerepét fokozatosan átvette és betöltötte. Ám hosszú távon mégis a többség leghasznosabb tapasztalatai emelkedhettek általános gyakorlattá.

De az őstörténet által meghatározott magyar történelem alakítói, az uralkodó elit az európai környezetben nem maradhatott közömbös és elzárt, állása egyre kapósabb lett, ezért nyugati hatásra ő is egyre kapzsibb lett, megfeledkezve eredeti feladatáról és erkölcseiről. Az idegen érdekeket érvényesítő királyokkal egyetemben az idegen hódítások elleni lázadások lettek a mi újabb történelmi eseményeink, amiket az uralkodók megengedtek ünnepelni, nehogy győztes dolgot, önállóságot tehessünk ilyen szerepkörbe.

Fejes Pál (Szeged):

A legrégebbi őstörténet kutatása a „szólétra-elv” módszerével

A „szólétra-elv”: a fordítás általánosítása[14]

Már nem emlékszem, hogy kb. 10 évvel ezelőtt mi indított arra, hogy a legkülönfélébb nyelvek szavait bonckés alá vessem. Talán a Phaistosi korong elképesztően ostoba fordításai. vagy az ugariti eposzokban talált nevek és fogalmak összecsengése térben távoli népek szavaival, esetleg a helynevek, melyek makacsul ismétlődnek az irdatlan távolságok ellenére (és akkor Vámos-Tóth Bátor „TAMANA” helyneveiről még nem volt tudomásom), stb, stb. Tudom, hogy nagyon sok időm ment el hiábavaló próbálkozásokkal, bár kezdettől fogva sejtettem, hogy a modern szavak valamennyi nyelvben eredetileg rövid etimonokból álló mondatok voltak. Ezeket a sztereotip szerkezeteket elől, vagy hátul egy-egy gyökkel megtoldották, vagy megrövidítették; így születtek a különféle nyelvekben a hasonló szerkezetű szavak, melyek valamit megőriztek ugyan az ősi mondat értelméből, de ez a felvett jelentés nagyon áttételesen érvényesül és a történelmi indíték ismerete hiányában az esetek többségében rendkívül nehéz kiderítem, miért következik az ősi mondat mondandójából, a primer jelentésből, a szó mai modern jelentése?
Ez a keserves elemző munka több év alatt mégis konvergensnek bizonyult és lehetővé tette néhány szabályszerűség kimondását, melyet röviden el kell mondjak, ellenkező esetben előadásomból egy szó sem lesz érthető.

i). Az első felismerés abban összegezhető, hogy rendkívül ősi időkben (kb. 40.000 évvel ezelőtt) **létezett egy közös ősnyelv.** A gondolat nem eredeti, hiszen az u.n. "nosztratikus" nyelvfejlődési elmélet felállítói is ezt állítják. Én ehhez annyit tudok hozzátenni, hogy a közös ősnyelv mögött közös őshaza (és -történelem) húzódik meg, melynek helyét É.-India DEL.HI körzetében (pontosabban: attól kb. 80 km-re északra, a ma "CHĀN.DŪ.HORĪ"-nak nevezett tó, az ősi HŪ.DŪ szomszédságában) vélem megtalálni. Kr.e. kb. 48.000 táján **itt** telepedett le a WÜRM II. eljegesedés kiváltotta éhinség elől Kína területéről menekülő "homo sapiens".

Az ősi krónikák már a kezdeti időkben is több elvándorlásról tájékoztatnak. Az emberiség történelme szempontjából ezek közül kiemelkedően fontos volt a 100.000 fölötti létszámot menekülésre késztető és kb. Kr.e. 44.500-ra datálható EESS.HĀ népvándorlás.

Az EESS.HĀ HU(N) szó; jelentése: "hó". Ennek a történelmi eseménynek **magyar vonatkozása** is van, u.i. az ősi görög hagyományok szerint[1] az EESSĀ atyja μάκαρ, értsd: MĀG.GĀR volt. A sokak számára meghökkentő, sőt elfogadhatatlan történelmi idő helyességét több forrásból is bizonyítani lehet; ezek közül egyet említek: az EESSĀ déli irányú menekülői eljutottak Dél-Indiába HĀDEESS.HĀN.HĀL.LŪR > [HIND] ADICHANALLUR központtal, majd a szigetről-szigetre ugrás technikájával Észak-Ausztráliába is. Az ABORIGINES "GĀGŪDJŪ" törzs egyik öregje az ausztráliai letelepedés idejét Kr.e. 41.000-re teszi.[2] Ősi istenüket ma is nagy tisztelet övezi; "ĀLMUDJ"-nak hívják.

Az EESSĀ elvándorlói az **ott, akkor** beszélt nyelvet, akkori hitvilágukat és élettapasztalataikat vitték magukkal, azon túl, ami családjuk és saját életük fenntartásához nélkülözhetetlen volt.

Egymással rövid, néhány szótagból álló szavakkal (etimonokkal) tartották a kapcsolatot. Ezekből idővel "mondat-sztereotípiák" alakultak ki, melyekben a szógyökök helye "megmerevedett". Ezeket - több kevesebb sérülés után - ma, mint modern szavakat ismerjük.

Vannak olyan vélemények (lásd pl. [3]), hogy ezek a struktúrák nagyon rövid életűek: kialakulnak és néhány ezer év után elenyésznek. **Ez az állítás hamis!** Több ezer szót gyüjtöttem össze és elemeztem; az ősi sztereotíp szószerkezetek elképesztő túlélést mutatnak, valószínűleg azért, mert szakrális jelentés húzódott meg mögöttük.

[14] *Honfoglalásunk és előzményei. Keresztény egyházak és történelmi szerepük a Kárpát-medencében. A Negyedik Magyar Őstörténeti Találkozó és Ötödik Magyar Történelmi Iskola előadási és iratai Tapolca 1996.* ZMTE, Budapest–Zürich, 1997. pp.37-41. https://mek.oszk.hu/06500/06503/06503.pdf.

A Vámos-Tóth Bátor által összegyüjtött "TAMANA" helynevek elterjedése bizonyító erejű annak kimondásában, hogy a Föld "akkor" lakható területeit gyakorlatilag az EEŠŠ.HÃ menekülői és későbbi leszármazottjai népesítették be. (A "gyakorlatilag" szó magyarázatát elhagyom). A letelepedés helyén (miután a kapcsolat az őshazával többnyire végérvényesen megszakadt) a nyelv önállóan fejlődött tovább: új fogalmak alakultak ki, de ennek nyomán elkezdődött a nyelvi divergencia, amely ma is tart. Ennek ellenére az azonos szerkezetű (de esetenként eltérő jelentésű) homonímák, ill. az eltérő szerkezetű (de azonos jelentésű) szinonímák egymással nagyon közeli rokonságban vannak.

Gyanítható, hogy az ősi "mondat-sztereotípiák" egyes ősi etimonjainak "lefordítása", más szógyökkel való helyettesítése egyszerűsítés, vagy más okok miatt már az ősi időkben megtörtént. Ennek folyományaként a ma beszélt nyelvekben viszonylag sok olyan szót találunk, melyek egyetlen, vagy kevés számú azonos jelentésű szógyökben különböznek egymástól.

Egyetlen rövid példát hadd mutassak be. Említettem, hogy az ősi haza központját egy tó, az ősi HŪ.DŪ = "HŌ.TŌ" képezte. A tó jelentősége rendkívüli, amit bizonyít, hogy a földkerekség számos tavának neve ebből a tó-névből eredezik. Gyanítható, hogy az azték MONTEZUMA TENOCHTITLAN-jának elrendezése, a mesterséges tó szigetére épített város ősi emlék, ugyanis számos jel arra vall, hogy a "HŌ.TŌ" is mesterséges tó volt, benne a tihanyihoz hasonló félszigettel, melyre a legősibb várost telepítették (v.ö. a Marsigli-féle hagyatékban talált székely rovásboton olvasható: "Zsinboneusok-városa" fogalommal).

Kisázsiában és Afrikában a HŪ.DŪ helyett ékírásos szövegekben, törzsnévként (lásd Ruandát) a HŪ.TŪ (D > T szabályos hangváltozás) szerkezetet találjuk. A "hó" megjelölésére Indiában a "BALA" szó alakult ki; a HŪ.DŪ-ból BALA.DŪ > BALA.TŌ vált, melyet a HON szóval megtoldva: BALA.TŌ.HON > BALATON szavunk fejlődött ki (a szó AVAR eredetű). Ugaritban (és talán az ősi hazában is) a HŪ.DŪ nem a HUN, hanem a HUM gyökkel egészült ki: HŪ.DŪ.HUM > [UG] UDUM. A rövidült : TŌ.HON-t a DON folyó nevében, a DŪ.HUN.HA > DUNA folyónk nevében láthatjuk megörökítve.

Ezzel a sor még nem merült ki: a [HUN] MAH.HÃN.EE jelentése is "hó". A MAH.HÃN.EE.TŌ.HON > "MANETON" egyiptomi név; SZÉT egyik tudós papját hívták így; PTOLEMAEUS PHILADELPHUS (Kr.e. kb. 309 tája) korában élt és azzal tette magát halhatatlanná, hogy "Aiguptiaka" c. munkájával sikerült a feje tetejére állítani az egyiptomi történelem kronológiáját.

Az amerikai APACHI indiánoknál MAH.HÃN.EE.TŌ.HŪ > "MANITOU" istennévvé értékelődött fel. Ebben a fogalomban 5 elemi etimon található; véletlenszerű létrejöttének valószínűsége zérus, így bizonyossággal állítható, hogy az APACHI indiánok ősei észak-indiából vándoroltak be Amerika területére.

NEPÃL fővárosának: EEG.HÃ.DEE.MAH.HÃNEE.DŪ > KÃTMÃN.DŪ nevében is a "MÃN(I).DŪ" szerkezetet találjuk, ékesszóló bizonyítékaként a közös eredetnek, hiszen ezeket a fogalmakat **az őshaza elhagyása után** egyetlen népnek sem volt módja valamilyen "nemzetközi fórumon" egyeztetni.

ii). A második felismerés szükségszerű folyománya az előbb elmondottaknak, amely abban összegezhető, hogy a modern szó rekonstruált, helyreállított alakjának egy-egy szógyöke helyettesíthető egy rokon nyelv azonos jelentésű szógyökével/szógyökeivel, anélkül, hogy az ősi "mondat-sztereotípia" lényegi mondanivalója megváltoznék. Ez a helyettesítés mindaddig ismételhető, amig el nem jutunk egy olyan alakig, melynek jelentését már megértjük.

A módszert amerikai matematikusok alkalmazták először nyelvi játékok céljára, és "szólétra-elvnek" ("word-ladder principle") nevezték el. Az eljárás a közönséges értelemben vett fordítás általánosítása, amikoris nem kötjük ki, hogy a szóhelyettesítésben csak két nyelv érintett. Rendkívüli egyszerűsítést jelent, hogy az ősi (tegyük hozzá: HU(N)) nyelv izoláló tipusú volt, amely hosszú ideig nem ismerte a nyelvtant: nem létezett sem főnév-, sem igeragozás; a melléknéveket nem fokozták; a szórenddel fölöttébb nagyvonalúan bántak, azt kizárólag szakrális szempontok szabályozták (így pl. teljességgel értelmetlen "előrehozott", vagy "hátravetett" jelzős szerkezetről beszélni, miként a nyelvi rokonság kritériumaként a finn-ugor nyelvészet által kiszabott több, mint 50 nyelvtani feltételnek sincs semmi értelme!). Mindebből következik, hogy a "szólétra-elv" alapján készített fordítás - akárhány nyelvet használunk is fel annak elkészítésére - **"tükörfordítás"** lehet, amig a nyelvben meg nem jelenik a "nyelvtan".

A "nyelvtan" kibontakozása helytől függően **óriási időeltéréssel** következett be. O. Masson cyprusi[4] glosszáriumában a 324.-325. old.-on található egy JASTRIKA-ból származó, balról jobbra futó szakrális szöveg, amelyet fordított irányban(!) transzliteráltak. Ez a "nagyon ősi" szöveg HU(N) nyelvű ugyan, de magyar mondatokat is fel lehet benne ismerni; pl. "LOPI IVE MI" = "lopja bárányunkat". Ebben a szövegben **már van nyelvtan**. Kr.e. 10.000 táján Indiában már a verselés szabályairól vitatkoztak. Egy kb. Kr.e. 1700 tájáról származó KILIKIA-i (Kisázsia) hettita hieroglíph szövegben (melyet én fordítottam le) nyoma sincs a nyelvtannak, miként a jón görög betűkkel írt, HU(N) nyelvű PRAISOS-i (Kréta) krónika szövegében sem, amely Kr.e. 400 tájáról származik.[5]

A "szólétra-elv" gyakorlati felhasználása föltételezi:

- az ősi szöveg szavainak rekonstrukcióját: a hiányzó magánhangzók pótlását; (ha szükséges) a módosult mássalhangzók ősi alakjának visszaállítását; az "elkopott" kettős mássalhangzók helyreállítását;
- a szöveg etimonjainak elkülönítését ("vágás"), ami egyértelműen nem mindig hajtható végre;
- az etimonok lefordítását valamilyen érthető nyelvre, gondoskodva a szógyökök illeszkedéséről(!);

- az ősi szöveg szavainak rekonstrukcióját: a hiányzó magánhangzók pótlását; (ha szükséges) a módosult mássalhangzók ősi alakjának visszaállítását; az "elkopott" kettős mássalhangzók helyreállítását;
- a szöveg etimonjainak elkülönítését ("vágás"), ami egyértelműen nem mindig hajtható végre;
- az etimonok lefordítását valamilyen érthető nyelvre, gondoskodva a szógyökök illeszkedéséről(!);

Az elmondottakból következik, hogy unikális fordítás a "szólétra-elv" alapján **nem** készíthető. Számos fordítás adódik aszerint, hogy a szöveget hogyan "vágjuk" és az egyes ősi etimonok jelentését melyik nyelv szinonimájával helyettesítjük. Több ezer ősi szószerkezetet elemezve végig, azt tapasztaltam, hogy az alternatív fordítások lényegi mondanivalója nem változik meg.

iii.) A szófejtésnél érvényesülő harmadik szabály a "szavak összecsengésének elve", az angol "acrophonic principle", pontosabban annak szigorú érvényre jutása. Egyszerű dologról van szó és ennek ellenére valószínűleg ezt a legnehezebb megérteni.

Az elv lényege az ősi "szakrális fogalom" ⇔ "közszó" kapcsolat; annak tisztázására, hogy a közszó mit őrzött meg az ősi szakrális fogalomból; annak eldöntése, vajon a szógyökök egy adott sorrendű halmazán a modern közszót, mint jelentést kell-e érteni, vagy vissza kell térni az ősi szakrális jelentéshez?

Megkísérlem ezt is egy példán bemutatni és ez egyben az első példa lesz a "szólétra-elv" alkalmazására is.

Az ausztráliai GĀGŪDJŪ törzsnek van krokodil-istene: "GINGA", "aki" akkor kapta a hátára a dudorokat, amikor az EESSĀ idején a tűz az őshazában, "MARRAWUTI"-ban megperzselte. Ez a "MARRAWUTI" a mi őshazánk is, ezzel az ősi szerkezettel:

| 'MĀ.HĀ.HĀR.'ĪRĀ.BĀ.BŪ.DEE
| M Ā R R Ā W ŪT Ī (B.B > W; EE > 'Ī)

Aláhúztam a szerkezetben az [ENG] ABODE, [MAGY] ABODI szót, u.i. "akkor" ez a szó jelentette azt, hogy "szállás". Egyértelműen Indiáról van szó. A lényeg az, hogy ismerték a krokodilokat, talán az ALLIGĀTOR-okat is. Nekünk az egyszerűbb szószerkezet miatt ez utóbbiakra van szükségünk. A szakrális fogalom ⇔ közszó kapcsolat a jelen esetben ez:

'HAL.HĀL.EEG.HĀDŪR ⇔ 'ALL'IGĀTOR (EE> 'Ī; HŪ> HŌ)

szakrális fogalom közszó

Az "alligátor" egy gyilkos, ragadozó hüllőnek a neve. Ez **lett** a szakrális fogalomból. De miről volt szó eredetileg? Szerencsére az alligátor szó oly egyszerű szerkezetű, hogy az eredeti etimonok félreérthetetlenül látszanak, így könnyen meg lehet állapítani a fogalom ősi, primer jelentését is.

Az ősi "EEG" etimonnak sok jelentése volt: "egy", "Isten", "ég", (azaz "menny"), "ég(ni)", később: "hegy", de volt "HĀZ" jelentése is.

Az ősi "HĀD" gyökről egy "HĀ" ("parancs" jelentésű) etimont le lehet választani, így: HĀD ≡ HĀ.HAD. Nézzük meg mi lesz ennek a következménye:

| 'HAL.HĀL.EEG.HĀD.'ŪR
| HĀZĀ.HADŪR
| HALĀL.HĀZĀ.HADŪR(nak a)

Ez a "HĀDŪR" azonos az egyiptomi "gonosz HĀTŌR"-ral, aki kis híján elpusztította az emberiséget. (A részletekről lásd [6], 46. old.-t). Ebben egy csellel sikerült HĀTŌR-t megakadályozni. Emlékszem rá, egy fél napot dolgoztam azon, hogy megtudjam, mi volt ez a "csel"? Megtudtam: a "fejvesztett menekülés", az "ĀMŌK (futás)".

Az "alligátor" fogalom ősi megalkotója egyenlőségjelet tett az őshazát tűzzel felperzselő és népét dárdával öldöklő HĀRĀPPĀ-i HĀDŪR, név szerint "KERET" (lásd [7], 69. old.) és a gyilkos alligátorok közé.

Az "acrophonic principle" egyfajta "tudathasadást" igényel az epigráfiával foglalkozótól: látnia kell a közszót, de azt is sejtenie kell, hogy mi volt az ősi szerkezet és abból milyen szakrális jelentés következett. Ez a "sejtés" megtaníthatatlan, évek elemző munkája alakítja ki, csaknem 100%-os biztonsággal.

A sikeres szófejtéshez mindez kevés, amit az elfecsérelt több ezer óra és az elhasznált óriási papírmennyiség bizonyít. Azonban ez sem adhat felmentést az esetleges tévedés alól. **Ma már biztos vagyok abban**, hogy az előzőekben vázolt módszer szinte az egyetlen módja annak, hogy az óriási HU(N) nyelvű epigráfiai hagyatékot Perutól Krétán át MŌĀB-ig megszólaltassuk és ezzel az őstörténelem olyan részleteire derüljön fény, amely kiesett az emberiség tudatából.

Még egy példát szeretnék bemutatni a "szólétra-elv" gyakorlati alkalmazására, ami már valóban elvezet az őstörténelem "sűrűjébe".

A. J. Evans: "Scripta Minoa"-ját[8] böngésztem, amikor az 5. oldalon a következő fogalommal találkoztam:

HAD.I.RAT MEKTOUBAT

Az első szó nyilvánvalóan a [MAGY] "hadjárat", a második azonban egy értelmetlen fogalom. Átugrottam volna a témát, ha Evans nem jelezte volna, hogy ez a furcsa "hadjárat" az északnyugat-afrikai ÍDÍN. SÁLÁH-val áll kapcsolatban. Mivel nem mindennapi dolog ennyire egyértelműen magyar szóval találkozni Északnyugat-Afrikában, elhatároztam, kiderítem mi lehet az értelme a második: "MEKTOUBAT" szónak.

Részletes kéziratom tanúsítja, hogy ez a feladat nem volt egyszerű és a téma szép lassan "tengeri kígyóvá" nőtte ki magát. Rövidre fogva a lényeg az, hogy ÍDÍN.(HÁ).ŠŠ.HÁL.L.ÁH a dél-algériai TÁŠŠÍ.L-Í-fennsík lábánál fekszik; M.G.B.M. Flamand francia epigráfus a település közelében sziklafeliratokat talált. Ezzel van összefüggésben a "MEKTOUBAT" szó. A téma érdekességét a [MAGY] "hadjárat" szó és az adja, hogy a település neve egy óriási ár pusztításáról tanúskodik; nézzük csak:

ÍD.ÍN.HÁŠŠ.HÁL.ÁL.ÁH

sújtá.ÍN.HÁZÁ.HAL.ÁL.ÁH

én.háza(mat).halál.ár(ja)

Az "ÍD" az [ENG] HIT = "sujtani" ős; nyelvi sztereotípia. A HÁŠŠ (v.ö. [GER] HASS) valójában "bosszú", tehát a szöveg: "sújt(ott).engem. (a) bosszú.halál(os).ár(ja)"-ként is értelmezhető, miután a [SUM] ÁH ugyancsak sztereotíp módon a "vízár" megjelölésére szolgált.

Globális pusztítást "vízár" az elmúlt kb. 50.000 évben kétszer okozott: Kr.e. kb. 32.000-ben a MÁ.HALÁL.ÉL-özönvíz sujtotta az emberiséget; majd valamikor Kr.e. 9600-7000 között ez a pusztítás mégegyszer megismétlődött. (Ezzel a második özönvízzel a Tollmann házaspár, Alexander és Edith foglalkozik részletesen: "Und die Sintflut gab es doch" c. könyvében[9]). Azt gyanítottam, hogy a "MEKTOUBAT" szó a vízárral van kapcsolatban. Több hónapos "hétvégi" munkával négy-öt, egymástól független elemzést készítettem el, melyek közül az elsőt **részletezés nélkül** mutatom be. A "hadjárat.MEKTOUBAT" **egyik** jelentése ez:

"HÁZ(át).HÁG.GÁR.ÉEN.Í.(népnek).sujt(á).ár(ja a).bosszú(nak).veri.népé(t).MÁG.GÁR(t)".

Ez a "HÁG.GÁR.ÉEN.Í" = ("HÁG.GÁR őre") fogalom **a mi magyar népünknek a népneve volt** még a St. Gallen-i kalandozások (**Kr.u.** 926) idejében is, amint az J. DUFT és T. M. Sipos: "Die Ungarn in Sankt Gallen" c. könyvéből kiderül (lásd [10]). Ez a felismerés volt a "tengeri kígyó" farka. Később sikerült ősi görög hagyományok nyomára bukkanni Ovidiusnál[11] és a "székely" Diodorus Siculus-nál[12], melyekből sikerült megtudni, hogy a MÁ.HALÁL.ÉL-özönvíz idejéig, Kr.e. kb. 32.000-ig létezett egy HAT.TÍ birodalom, amely kb. India nyugati vidékétől az Atlanti-Óceánig terjedt; MÁG.GÁRÍÁ-nak, azaz "Magyariá"-nak hívták. Központja a már akkor tengeri hatalom: a "MINOS-i KRETA" lehetett, gyanúm szerint. Ebből nagyon sok minden következik, egyebek között az a több helyen is, a sejtés szintjén megfogalmazott állítás, hogy: "nagy volt hajdan a magyar". Sajnos az is igaz, hogy **a történelmi nagyság egyszer elmúlik és soha (!) sem tér vissza.**

De nézzük meg, mit árul el a "szólétra-elv" szerint készített második elemzés?

Egyszerűsítendő az elemzés technikáját, előljáróban néhány bevezető mondat.

Az ősi nyelvben az "E" hang kettős volt: "EH.HE" (nem bizonyítom). A [GER] EHE = "házasság", azaz az önmagában álló "EH.HE"-nek (nagy valószínűséggel) ez volt a jelentése. "Házasság" szavunk szerkezete:

HÁZ.HA.HÁŠ.Š.HÁG > "házasság",

ahol a HA ≡ GÁR.EE, GÁR.Í.

Az ősi HÚ > "hó" szónak számos szinonímáját mutattam be korábban; itt a HÚ ≡ EEŠŠ.HÁ, ÍŠŠÁ szinonímát fogom felhasználni.

Az [ENG] BAT < BÁD (D > T) szó jelentése "denevér", melynek ez volt az ősi szerkezete: *DEEN.(EE).N.EEB.EER.

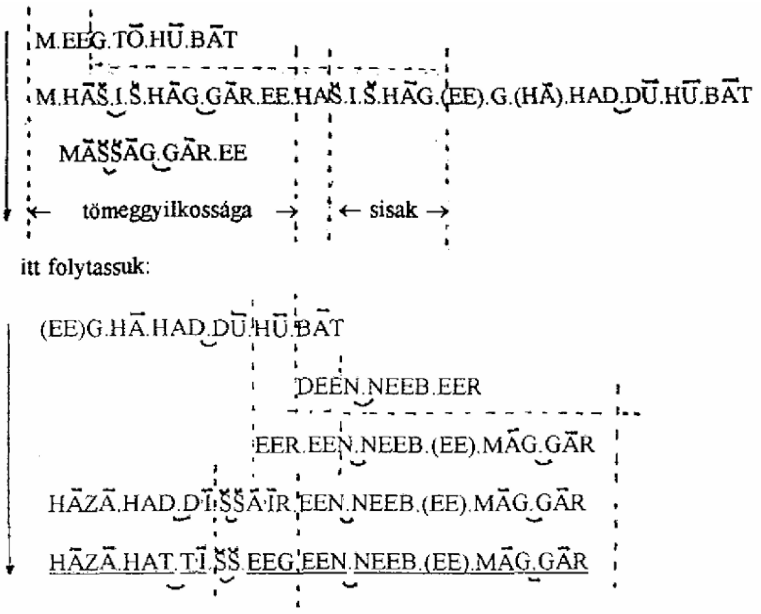
A [GER] HODE jelentése: "here"; ősi szerkezete: *EEREE volt.

Az [ENG] CHAIR < ŠŠ.HÁ.ÍR szó jelentése: szék" < *ŠŠ.EEG.

Az "arab" ≡ [AR] nyelvben a "MÁGÁR" szó jelentése: (víz)ér < *EER.

Érdemes tudni, hogy az [ENG] MASSACRE < *MÁ.HÁŠ.I.Š.HÁG.EE.GÁR.EE szó jelentése: "tömeggyilkosság".

Az elemi gyökök fordítását egymás alá írva ezt kapjuk:

azaz:

"tömeggyilkosság(á).Š.I.Š.HĀG.(ja).HĀZĀ(t).HAT.TĪ.szegény.
népé(nek).magyar(nak)".

A "tömeggyilkosság" után álló "HĀ" gyök az **őshazára** utal vissza, ahol az EEŠŠĀ menekülést hasonló (tűzvészt követő) vízár (az 1. lokális özönvíz) váltotta ki. Ez a gyök elhagyható.

A "Š.I.Š.HĀG" (>"sisak"), az [ENG] HELMET < ˚EEL.L.(HĀ).MEET, ha kifejtjük, ezt jelenti: "hág(ja).pokol.hada.halál.hadúr(nak). HĀZĀ(t).India.HAD(ának)", ami ősi emlék és **itt** már nem állja meg a helyét. A "sisak" (mint "sisakos KATA") a székely néphagyományban a leggonoszabb gonosz. A PHAESTOS-i korongon előforduló szójelek között a H. Jensen-féle csoportosításban a 2. jel olvasata (véleményem szerint): Š.I.Š.HĀG, amely a szövegben többször is előfordul.

Érzékelhetjük, hogy a "szólétra-elv" szerinti két fordítás **nem azonos**, de - úgy gondolom - nem szükséges bizonygatni, hogy **a fordítások lényegi mondanivalója ugyanaz.**

A "MEKTOUBAT" fogalom nyelvi remekmű. Egy **részletesebb elemzésből** az is kiviláglik, hogy
- a pusztítást **tengerár**okozta; amit érdemes az ugariti "KERET" eposz ama állításával összevetni, hogy ..."hatszorosukat a tenger árja... pusztította el" (loc.cit.);
- a kérdéses sziklavésetet a JĀR.REED (="szív") korszakban (kb. Kr.e. 31.500-29.000) egy SŪMEER területéről kiküldött "hadjárat" alkalmából készítették, amelynek az volt a feladata, hogy a meteorbecsapódás kiváltotta pusztítás következményeit fölmérje.

A HĀGIA TRIĀDA-i (Kréta) HT 118. sz. tábla (általam elkészített) értelmezéséből kiderül, hogy a MĀ.HALĀL.ĒL-özönvíz 300.000 embert pusztított el; Kisázsia és Egyiptom (az ősi WEERŪMĀ) a[illegible] lakosságának kb. 40 %-át. Az ősi HU(N) nép ezt a csapást soha többé nem heverte ki; csillaga egyszer s minden[illegible]a leáldozott!

Irodalom

[1] Ókori Lexikon, II/1. kötet. (Franklin Társ., Bp., 1904), 1. old.
[2] Natl. Geogr. Mag., 173 (1988), 266. old
[3] Róna-Tas A.: "A nyelvrokonság". (Gondolat, 1978).
[4] O. Masson: "Les inscriptions Chypriotes syllabiques".
[5] J. Friedrich: "Kleinasiatische Sprachdenkmäler" (Walter de Gruyter, Berlin, 1932).
[6] J. H. Breasted: "A history of Egypt". (Bantam, N.Y., 1937).
[7] "Baal és Anat", ugariti eposzok (Prometheus könyvek, Helikon, Bp., 1986).
[8] A. J. Evans: "Scripta Minoa". (Clarendon, Oxford, 1909).
[9] A Tollmann, E. Tollmann: "Und die Sintflut gab es doch" (Droemer K[illegible]r, München, 1993).
[10] J. Duft, T. M. Sipos: "Die Ungarn in Sankt Gallen". (Komissionsverla[illegible], St.-Gallen, 1992).
[11] Ovidius: "Metamorphoseon libri", 6, 124 (Gierig, 1821).
[12] Diodorus, Siculus: "Bibl. istoriké", 5, 56 sk. (Bekker, 1853).

A történelmi idő és a „szólétra-elv”[15]

Az utóbbi 5-6 évben élőszóban és írásban közreadott epigráfiai tanulmányaimat és elemzéseimet elég sokan olvasták, annak ellenére, hogy a legautentikusabb médium, az Akadémiai Kiadó, ezeket a "tanokat" politikumnak tekintette és kiadásuk elől elzárkózott. (Hogy miként válhat politikummá az ősi magyarság sorsának kutatása, amely elsősorban a Mediterraneum és Kisázsia területén feltárt több ezer éves írásos archeológiai leletekre hagyatkozik, szintén megérdemelne egy külön tanulmányt). Az igazsághoz tartozik, hogy az Akadémiai Kiadó nem amiatt zárkózott el egy millecentenáriumi könyv kiadása elől, mert epigráfiai hozzáértésemet nem találta megfelelőnek. Külföldi és itthoni levelezőtársaim azonban az általam alkalmazott általánosított fordítási módszer: a "szólétra-elv" használhatóságát is megkérdőjelezték, ismét mások datálásaimat nevetségesnek, "képtelennek" a "valóságtól teljesen elrugaszkodottnak" stb. nyilvánították, amely "csak arra jó, hogy lejárassam magamat". Valószínűleg ettől kell a legkevésbé tartanom; amatőr kutató vagyok, aki elvethet bármilyen hagyományt, ha meg tudja indokolni, hogy miért teszi.

A "szólétra-elv" - hitem szerint - az eurázsiai HU(N) ősnyelv megértésének kulcsa. Az egyetlen nyelvi módszer, amely hozzáférhetővé teszi a glosszáriumokban már nyilvánosságra hozott és még publikálásra váró epigráfiai hagyatékot. Lényege a nyelvtant nem ismerő szövegek etimonról etimonra történő "tükörfordítása". A módszert bírálók "nem hiszik, hogy az ősnyelv annyira primitív lett volna, hogy nem volt nyelvtana". Ha egy kutató "hit" alapján utasít el valamit, saját magát minősíti. Egy ilyen előadás keretei között korlátozott a módszer bemutatásának lehetősége, de akit a téma érdekel, megelőző írásaimban (lásd pl. [1]) elég részletesen foglalkoztam vele.

A történelmi idő ügye sokkal bonyolultabb. A legősibb krónikák kronológiailag helyes sorrendben mutatják be az ősi multat, de ehhez nem adnak koordináta rendszert. Valószínűnek tartom, hogy a krétai PRĂĪSŌS-ban fellelt három epigráfiai emlék, a "barxe", "nomos" és "neikar" töredék (lásd [2]), melyek ismereteim jelenlegi szintjén "töredék" voltuk ellenére hézagmentesen illeszkednek egymáshoz, kivételt képez: 38-39.000 éves intervallumot fog át és néhány ponton ismert, vagy valószínűsíthető történelmi eseményekhez köthető. Úgy tűnik, hogy 1-1 sor 1000 év legfontosabb eseményeiről ad számot. Mivel mindhárom tábla mondanivalója szorosan kapcsolódik a magyar(!) őstörténelemhez, továbbá elsősorban ettől a krónikától remélhető, hogy "nevetségesnek" minősített datálásaimat hihetővé tegyem, a későbbiekben súllyal támaszkodom a legősibb eseményeket bemutató "barxe" töredékre. (A három név gyanúm szerint az eseményekben szereplő nép, az EE$̆$$̆$Ā ősmagyar népének 3 történelmi korszakát jelöli, de ezt biztonsággal kijelenteni csak akkor lehet majd, ha ismertté válik a nevek eredete). Ahhoz azonban, hogy a "barxe" töredék mondanivalóját megérthessük, megelőzően néhány más történelmi forrásba is bele kell tekintenünk.

[15] *Honfoglalásunk és előzményei. Keresztény egyházak és történelmi szerepük a Kárpát-medencében. A Negyedik Magyar Őstörténeti Találkozó és Ötödik Magyar Történelmi Iskola előadási és irata i Tapolca 1996.* ZMTE, Budapest–Zürich, 1997. pp. 42-49. https://mek.oszk.hu/06500/06503/06503.pdf.

A LEMNŌS-i sztélé ([3]).

LEMNŌS az Égei tenger kicsiny szigete. 1885-ben itt találta meg Cousin és Dürrbach az ó-phrygiai jelekkel írt sztélét, melynek mondanivalója mindmáig ismeretlen. A szöveg HU(N) nyelvű; jelentőségét növeli, hogy minden jel szerint a Kr.e. kb. 1200-1100-as kataklizmát (óriási földrengés és szökőár) követően innen elvándorolt ósmagyar EEŠ͡ŠĀ nép később "ETRUSK" néven vált ismertté.

A sztélé 1. sora így szól:

EEŠ͡Š.HĀ.EEŠ.EEŠ > [LEMNŌS]'ĪZĀ.'ĪZ (EE > Ī, Š͡Š > Z)

[MAGY] hó. esés

A krónikák mindig a **legfontosabb eseményt** örökítik meg, és a "hóesés" nem nagyon tartozik ezek közé. Tudni kell azonban, hogy az **ősi HU(N)-ok**, a mi őseink, a "hó" ([HUN] EEŠ͡ŠĀ) népe voltak, hiszen Ovidius [4] és a székely DIODORUS SICULUS [5] írásaiból megtudhatjuk, hogy az ĪSĀ atyja *mákár* (értsd: MĀG.GĀR) volt. Vegyük ehhez hozzá azt, hogy az "esés" számos nyelvben (a magyarban is) "bukást" is jelent.

A "hó" [ENG] ŠŠ.HĀ.NŪB.EEB > SNOW (HŪ > O, B.B > W) és az "esés" "hindi" ≡ [HIND] EEGEER.HŪ.HUN.HĀ > GĪR.NĀ (EE és HŪ hiány, EE > Ī) szinonímájával a "hóesés" beszédesebbé válik:

"'ĪZĀ.'ĪZ" ≡ "ŠIŠ.hág(ja).EEGĀR.'Ī.én.nép(em).EEGEER. →

→ HŪ.HUN.HĀ(t)".

A "ŠIŠ.HĀG" idők múlásával "sisak" szavunkká vált, és bár a székely néphagyomány szerint "sisakos KATA" a leggonoszabb gonosz, nem érzékeljük, miről van szó. A "sisak" [ENG] és [GER] szinonímája szinte sérületlen: EEL.MEED > HELMET és tömérdek információt hordoz:

"EEL.MEED" ≡ ŠĀR.REET.TŌ.HON.HĀDĀ.HALĀL.HĀ (HALĀLĀ).HALĀŠ͡Š.HĀZ

amihez illesztendő a szöveg folytatása:

"EEGĀRĪ.én.nép(em)...stb. ≡ HĀ.MĀG.GĀR.('Ī).én.nép(em).EEGEER.→

→ HŪ.HUN.HĀ(nak a)

Vegyük észre, hogy az eredeti szövegben az EEGEER.HŪ.HUN.HĀ **tárgyesetben** állt, a **módosított** szöveg azonban már **birtokos esetet** igényel. Ilyen okok is nyilván közrejátszottak abban, hogy a nyelvtan kb. Kr.e. 10.000-ig nem fejlődött ki, bár még Krisztus születésének idejében is sok szöveg készült nyelvtan nélkül.

A MĀG.GĀR.('Ī) fogalom az EEGĀR.'Ī szó fordítása:

EEGĀ.HĀR.'Ī ≡ HĀ.Š͡ŠĀR.'Ī, de [HIND] Š͡ŠĀRĪ > SĀRĪ ≡ MĀGĀR.

Észre kell azonban venni, hogy

GÃ.HÃR. ĒĒN.EE.NEEP.EEGEER... ∈ { GÃR.ĒĒN > [ENG] GREEN = "zöld"
NEEN.EEP.EE > NINIVE (településnév)

Több év kellett annak bizonyításához, hogy "zöld" szavunk ősi szerkezete:

'ŠŠEE.HŪL.LŪ.HŪD > "zöld" ∈ HŪL.LŪ.HŪD > "Hold"

volt, melyben "Hold" szavunk rejtőzik. Ha lefordítjuk ezt a szerkezetet:

"székely.LŪ.WEER" = "székely.NEEP.HÃD.HŪ.HUN.HÃZÃ"

eredményre jutunk. A szumer" = [SUM] LŪ jelentése: "ember", de a [HIND] LŪ = "szél" < 'ŠŠ.EEL, jól érzékelhető, hogy ugyanakkor:

"székely.LŪ.WEER" = "székely.ŠŠEEL.WEER.(EE).NEEP.EEGEER..".stb.

is egy fordítás. A ŠŠEEL.WEER > [ENG] SILVER, [GER] SILBER (EE > I, B.B > W > V) nem más, mint "ezüst" < EEŠŠU.HUŠŠ.EED (v.ö. HUSZT, ÖSSZÉT stb.) szavunk.

Ősmagyar székely népünk tehát nem csak LŪ.WEER ([GER] LUWISCH), az ezüst népe is. Akinek ez a megjelölés tetszik, javaslom olvassa el Hesiodos: "Munkák és napok" c. költeményét (lásd [6]), nagyon sok mindent meg fog tudni ősi magyar népünkről. Hesiodos még kapcsolatban volt az őstörténelemmel (élt kb. Kr.e. 780 táján), bár abból, hogy az "ezüst kor" az "arany kort" (Kr.e. kb. 48.000 és 44.500 között) közvetlenül követte, sejteni lehet, hogy az "ezüst kor" Hesiodostól is hihetetlen távolságban volt.

A LEMNOS-i sztélé 1. sora négy olyan fogalmat hozott felszínre, amely hallatlan fontossággal bír őstörténelmünk szempontjából:
1.) az EEŠŠ.HÃ, EEŠŠÃ.HÃR = HŪ.HÃR exodus fogalmát, melynek a hagyományok szerint MÃG.GÃR volt az "atyja"; a "Halotti beszéd"-ben "IŠA"-ként ismerjük;
2.) a ŠÃR.REED'Ī.'ĪDŪ.HUN.HÃ fogalmát, melyet ŠÃR.REET-ként, mint földrajzi területet és mint dunántúli "vízfolyást" ugyancsak ismerünk;
3.) a ŠŠEEGEEL.'Ī > "székely" népnevet és
4.) a MÃG.EE.GÃR > MÃG.GÃR > { "görög" = [GR] mákáp ; [MAGY] "magyar" }
népnevet, amely szorosan kapcsolódik az EEŠŠÃ-exodus "atyjának" fogalmához, "mákáp"-hoz.

Nézzük meg, van-e s ha igen, hol van nyoma a ŠÃR.REET.TŌ.HON"-nak az őstörténelemben, és létezhetett-e "székely.nép", netán "magyari.székely.nép" ilyen hihetetlenül távoli múltban?

"ENKI és NĪN.HURSÃG" c. szumer eposz ([7]).

A szumer mitológiában megtaláljuk a "ŠÃR.REET.TŌ.HON"-t. D'ĪL.HŪN < DEEL.HŪ.HUN a neve, ahol a "D'ĪL" gyök a [MAGY] "tél" (EE >'Ī, ill. EE > "é") a "HŪ.HUN" pedig az [ENG] MOON, azaz a

[MAGY] "Hold". A "MŪ.HUN" eredeti jelentése: "határ.hon" volt. (Látjuk majd, onnan a fogalom, hogy Észak-India HU(M)-ok lakta területe a JÁMŪNĀ folyó nyugati ágától keletre helyezkedett el; a nyugati oldalt más fajú nép lakta).

A magyar nyelvben jelen van a DEEL > D'ĪL, "tél" alak, de családnévként a valószínűleg ősibb:

'ŠĀR.REED.'Ī'ĪD.EE > [HIND] ŠĀR.DĪ = "tél"

is, amit jól példáz egykori énekesünk, Sárdi János neve.

Ha a szumer: "D'ĪL.MŪ.HUN" "D'ĪL" gyökét a [HIND] szinonimával, továbbá a MŪ (= ŠŠ.HĀ = HĀD = "határ") gyököt az egyenértékű: "ŠŠ.HĀ etimonnal helyettesítjük:

ŠĀR.REED.D.EE.ŠŠĀ.HUN ∈ EEŠŠĀ = "hó" > HŪ
= HŪ →
ŠĀR.REED.D Ū. HUN > ŠĀR.REET.TŌ.HON (D > T, Ū > Ō)

és ezt már réges-rég megtudhattuk volna a HU(M) nyelv ismeretében, ugyanis már közel 50 éve, hogy S.N. Kramer professzor (életének utolsó periódusában a Tel Aviv-i egyetem hebraisztika tanszékének vezetője volt) a vonatkozó ékírásos szumer agyagtáblát elolvasta és a lefordított eposznak az "ENKI és NĪN.HUR.SĀG" (= "asszony + ország") címet adta.

A szumer EN.KI < EEN.HĀG.'Ī a nagy vízisten, a négy terentő istenség egyike. A (helyreállított) fogalom jelentése: "(az).én.fájdal(o)m(as)" (v.ö. HĀG.EE > [ENG] ACHE), azonban ha ezt kifejtjük, a

"(HĀ)B.HĀ.BŪ.HUN.HĀ.HALĀŠŠ.HĀZĀ.EEN.(EE).EER.EED.EE.EE.T. →

→ JŪ.HUN.HĀ.HĀR.'Ī.'ĪBĀ.D'Ī.HĀG.GĀR.HĀLŪ.HUM".

értelmezéshez jutunk, ahol az aláhúzott "(EE).EER.EED.EE.EET" > "eredet" és "HĀG.GĀR.HĀLŪ.HUM" > "magyar.háló.HON" (a "HUM" etimont v.ö. az [ENG] HUM és [ENG] HOME-val), de ugyanakkor > "magyar.álon" is, érdemel különleges figyelmet.

A történelmi időről az "eredet", a [LAT] GEEN.HĀ.N.EEŠŠ.EEŠŠ > GENESIS árulkodik. Az ősi "arany kor", az ĒĒ.ĐĒĒN" > "Éden" idejéről van szó, egyébként a szumer eposz is erről szól (lásd [7]).

Az eposzból azt is megtudjuk, hogy D'ĪL.MŪN-nak istennője is volt: "N'ĪN.SĪKĪL" < NEEN.(EE).ŠŠEEG.EEL('Ī), azaz "asszony + székely" = "székely.asszony"-nak hívták. (Hadd jegyezzem meg, Kramer professzort nagyon nehéz lenne elfogultsággal vádolni, szakértelme és tárgyilagossága példátlan!).

A "HĀLŌ.HON" fogalom is "megrázó": egyfelől tanúsítja, hogy ott, az Éden hazájában ismerték a hálót(!), és azt: 'Ī.HĀ.L'Ī > [HIND] JĀ.L'Ī = "Ī.HĀ + nép" gyökökkel fejezték ki. Így

MĀG.GĀR.HĀLŪ.HUM = "MĀG.GĀR.'Ī.HĀ + nép + HUM"

azaz "magyaria + nép(ének) + otthona(a)" lehetne egy fordítás. Én (itt nem részletezhető okból) az [ENG] HUM jelentését fogadom el, amivel a

HUM = HĀB.HŪ.HUN.HĀz = HĀzĀ. { HŪDŪ.HUM / WEERŪ.HUM } .HĀ.MŪ.HUN

értelmet nyeri, ahol a zárójeles (...) fogalom jelentése:

(...) = HŪ.HUR.REED.EE.EE.D.EE.HĀ = 'ĪN.D'Ī.HĀ

azaz India. Ez volt a neve az ősi Egyiptomnak is, és ha ránézünk az előbbi szerkezetre, láthatjuk, hogy az egyiptomi HĀ.MŪ.HUN > 'ĀMŌN vallás eredete édeni időkig nyúlik vissza. A fogalom egyébként "HĀG.EEGĀR.HĀD" értelmű.

A "HŪ.DŪ.HŪM" (="hó-tó + HUM") az ugariti "Keret" c. eposzban "'UDUM"-ként maradt fenn (lásd [8], 69. old.).

Az "'ĀR.PĀD'Ī.magyar.háló.HOM" nem csak "Magyaria" Indiában élő népéről, hanem egy "HĀR.'Ī'ĪBĀD" nevű (isten-)király dinasztia létéről is árulkodik, mikként ezt egy másik írásomban kifejtettem [1].

A HĀLŌ.HOM > "álom" ősi szava: ŠŠ.HĀB.HĀ.BŪ.HUN.HĀ > [HIND] SĀP(Ō)N.HĀ volt. Ez a fogalom rejlik: HĀZĀ.FŌN (mai térképeken olvasható, Dél-Libanonban), LĪŠŠĀBŌN = "nép(E) + (az)álom(nak a)", azaz Portugália fővárosának, a magyar "Sajóbábony", a "babona" és sok más szó szerkezetében is.

Aligha gondolhattuk volna, hogy a magyar népnek "EEDEEM-i időkig visszanyúló történelme van, hiszen a meglehetősen partikuláris érdeklődésű finnugor nyelvtudomány és az arra támaszkodó történettudomány (több, mint 100 év alatt és hány ember munkájával!?) **jó ha ebből kb. 2000 évet lát.**

Megtudtuk tehát, hogy a "székely" (="széke + (a)nép(nek a))", a "MĀG.GĀR.'Ī.HĀ" (>"Magyaria"), "MĀG.GĀR" (>"magyar") ősi fogalmak, összefüggnek az ősi indiai hazával. Terjedelmi okok miatt nem tudtam megmutatni, hogy ez a "ŠĀR.REET" a JĀMŪN.HĀ ("Jamuna") határfolyó bal oldalán terült el kb. Dunántúl méretében, DEL.HI-tól kb. 80 km-re, északra.
Kíséreljük meg azt kideríteni, **mikor** pusztult el?

PRĀĪSŌS-i barxe töredék (lásd [2]).

Jelenlegi ismereteim szerint az EEŠŠĀ-exodus idejének tisztázását - néhány más, közvetett tájékoztatást félretéve - a PRĀĪSŌS-i barxe-töredék megfejtésétől várhatjuk. A archaikus (Kr.e. kb. 800) görög betűket O.Conway írta át a mai görög ABC-re. Becsületére legyen mondva, nem hagyta el a szöveg ősi indiai írással írt jeleit, sőt a "kipontozásokat" is hűen visszaadta (l. később).

Az EEŠŠĀ fogalma a barxe-töredék 4. sorában jelenik meg először, így a történelmi idő: 48.000-(3*1000) = Kr.e. kb. 45.000.

Leírom először a helyreállított HU(N) szöveget, majd alája a görög betűs szöveget:

[HUN]'HĀ.HĀR.EE.{GŪ.HUR / G E E R}.EEG.'ŪG.HĀL.EEŠŠĀ.ŠŠEE.HŪ.EEŠŠĀ.[...]

α ρ κ ρ κ ακ λ ε σ | υ ε σ [...]

ahol a [...] "kipontozás" olvasata: HĀRŪ.HUM.BŪ.HUN.ˌD.

A szöveg fordítása viszonylag egyszerű, de eléggé hosszadalmas, így azt rövidíteni kényszerülök. A ↓ jelig a szöveg így szól:

"ár(ja).{EEGŪR / EEGEER}(vagyok).én ↓ ."

Analógiák alapján az "EEGEER" olvasat valószínűbb; a menekülők ezt a szerkezetet "vitték magukkal" (v.ö. GEER.EEG > [ENG] GREEK = "görög").

A ↓ jeltől jobbra látható szöveg nyelvi és történelmi kincsesbánya". Két helyen is megjelenik benne az EESSĀ, sőt az "EESSĀ.HĀR" = HŪ.HĀR is, de az [ENG] HOAR = "dér" szavunk; az [ENG] DEER viszont: SSĀ.HĀR.'Ī'Ī.BĀ.SS > "szarvas"-sá alakult. A "szarvas" is az EESSĀ szimbólumává vált (lásd pl. a provance-i barlangrajzokat).

↓ A ↓-től jobbra lévő szöveg fordítása így szól:

(HĀ).MĀGˌGĀR.HĀD.HĀZ↓HĀGˌGĀR.JĀSSĀGˌ'Ī.HĀ.SSĀ.SSĀRĀMEE.NEEB.→

→HĀDĀ.ŠĀRˌREETˌTŌ.HON.HĀ.NEESS.HĀBĀ↓HIT(="sujtá").→

→ HADĀLŪ.HUM(át).HĀ.BŪRŪ.HUM.HĀ.HADĀR.EEGĀ(="házá").↓

Hosszasan lehetne ezen a szövegen elmélkedni, de itt erre nincs lehetőség. **Néhány megjegyzés azonban föltétlenül ide kívánkozik.**

- Szögezzük le egyértelműen: "magyar.hadház"-ról van szó! Tehát a "MĀGˌGĀR" fogalom is visszamegy az EESSĀ időkig.

-A "SSĀGˌ'Ī.HĀ" (lásd az aláhúzást) azonos a [HIND] SHAKYA (olv.: "szákjá", u.i. az Y a J fonémával egyenértékű) fogalommal és egy faj (az EESSĀ ősmagyar faját; [ENG] RACE), a ma kb. 1500-adik generációnál tartó indiai BRAHMIN kaszt (!) tagjait jelöli. Kőrösi Csoma Sándor összegyűjtötte eredetmondájukat [9] (a mi eredetmondánkat!), de a rébuszokban írt szövegre senki sem figyelt fel, és még kevésbé gondolta volna bárki is, hogy nekünk magyaroknak közünk lehet hozzá!

- A "JĀSSĀSSĀ.HĀRĀ.MEE.nép" (lásd a hullámos aláhúzást) fogalmával Schlachermeyr-nél is találkozhatunk [10], de nem krétai istenséget ("Gottheit") jelöl, - ugyanis jelentése - miként azt a [1] dolgozatomban megmutattam:

↓ JĀSS.HĀZ↓HĀGˌGĀR.'Ī.EEN.'Ī.SSEGEEL.'Ī.NEEB↓
"Jász.HÁZ↓HĀGˌGĀR. ĒĒN.'Ī.székely. nép.↓

A Krétán fellelt szakrális tárgyakon az utókornak szánt üzenet arról árulkodik, hogy Kréta az EESSĀ-exodus révén Kr.e. 44.500 után népesült be (barlangi kultúrája is volt!), és népe ősmagyar. A dolog pikantériája az, hogy Kr.u. 926-ban, a St. Gallen-i kalandozások idején, a svájci annalesek szerint (lásd [11]) népünket (HĀGˌGĀR.EEN.'Ī >) "AGARĒN'Ī" néven nevezték. **Az ősi krétai és a magyar nép tehát azonos eredetű!**

- Újabb bizonyítékát találtuk a SSEGEEL'Ī > "székely" fogalom

ősiségének. (V.ö. a ŠŠEE.ŠŠEG.EEL.'ĪLŪ.HUN > "SESKLŌN" kultúra fogalmával és keletkezési idejével [10]).

- Nyugtázhatjuk a ŠĀR.REET.TŌ.HON fogalom megjelenését! De mi lehet az a: NEEŠŠ.HĀBĀ? A kérdés már csak azért is indokolt, mert ez a fogalom viszont a szumer népet "leplezi le"; ugyanis, ha nem lett volna közük hozzá, nehezen lenne elképzelhető, hogy "A kapa terentése" c. szumer eposzt az: "Ó, NĪŠŠĀBĀ dicsértesséI" mondattal zárják (lásd [12]). Nos, a fogalom ezt jelenti:

(HĀ).NEEŠŠ.HĀBĀ = HĀG.GĀR.ĒĒN.EEN.HĀ =

(EE)GŪR.HUN.HĀ; MĀG.GĀR.EEN(HŪ).WĀR.HĀŠŠŪN.HĀ.HAD. →

→ ŠĀR.REET.TŌ.HON.HĀ.

Ugye nem szükséges kommentálnom!?

Mondjuk ki végre a rendelkezésre álló számos bizonyíték alapján, hogy a "nyár" szumer népe ősmagyar (lásd: MĀG.GĀR.EEN) EEŠŠĀ nép volt, amely indiai eredetű. Mivel a Földgolyó "akkor" lakható területeit előbb, vagy utóbb ez a nép népesítette be a kb. 120.000-re becsült (krétai adat) menekült révén, egyszerűen képtelenségnek minősülnek Komoróczy Gézának "aczélos" hangnemben megfogalmazott állításai, melyek a [12] munka 8. és 9. old.-án olvashatók, miszerint a szumer nép "rokontalan" és "az i.e. 4. évezred derekán jelent meg Mezopotámiában". Komoróczyt és másokat is megtévesztette a 40.000 évet meghaladó kultúrális hagyaték, benne a viszonylag primitív kezdetekből szinte "túlfejlesztett" írás, hallatlanul bonyolult nyelvtanával.

Végül is a kigúnyolt amatőr szumerológusoknak, Bobula Idától Gosztonyi Kálmánon és Padányi Viktoron át, a már "profi" Badiny J. Ferencig, volt igazuk; ők ezt kezdettől fogva tudták, vagy legalábbis sejtették!

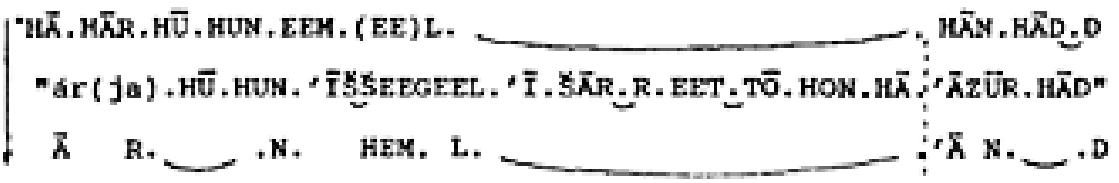
- A "HAD.HĀLŪ.HUM" azonossá vált a "hatalom" szavával.

- A "HĀBŪ.HUR.HŪ.HUM" HĀBŪR részlete már "háború" jelentésű. A hozzáadott "HŪ" valójában ragadvány, mivel gyakran szerepelt együtt a HŪ.HUN (="hó.hon") és HŪ.HUM (="'Ī.HĀZĀ.'ŪR.REED.D'Ī") etimonokkal. A számos kivétel között egyik legérdekesebb a: HĀBŪR.EEG.EEN.HĀ.NEEŠŠ.EEŠŠ > "'ĀBŌRĪGĪNES", azoknak a bennszülötteknek (a saját) "megjelölése", akik a GENESĪS házából ("EE") a háború ("HĀBŪR") miatt menekültek el.

- A "HADĀR.EEG.HĀ" = "határ.házá", a JĀMŪN.HĀ folyótól (ősi név!) nyugatra lakó idegen fajú (HARAPPA-i) nép megjelölése, u.i. a HUM.HĀ = BŪ.UN.HĀZĀ = {"gyilkos.halál.HĀBŪR.EE.HĀZĀ" / "(a).bűn.HĀZĀ"}
(v.ö. BŪ.'UN.EET = BŪ.'UN.sujt"; a "Halotti beszédben": "BUNET"; ténylegesen ott Indiát jelöli).

Mivel a barxe-töredék 5. sorában is előfordul az EEŠŠĀ szó, ennek idejeként az 1000 éves intervallumot megfeleztem, így lett az EEŠŠĀ-exodus ideje Kr.e. kb. 44.500, amely dátum kitűnően összhangba hozható a Cromagnon-i kultúra kezdetének az Encyclopedia Americanaban olvasható Kr.e. 42.000-es dátumával, vagy az ausztráliai 'ĀBŌRĪGĪN "GĀGŪDJŪ" nép kb. Kr.e. 41.000-es

letelepedésével, az északi:

(a HĀR.HĀN.'Ī.ŠŠEEGEEL'Ī...stb. olvasat is kifogástalan) területén. Hadd jegyezzen meg, a mai "KĀKĀDŪ Nemzeti Park" területén, és tágabb körzetében található tömérdek kézlenyomat (lásd [13]) az (EE)G.EEŠŠ (="HALĀŠŠ('Ī)"), vagy "HĀN.HĀD'Ī'ĪD" stb. rövidítéseként) bizonyítja, hogy a GĀGŪDJŪ nép az EEŠŠĀ népe, és még néhány évtized, és hozzá lehet tenni: "...volt". Mára alig néhány százan maradtak.

Az ősi haza pontosabb helyének megbeszélését India északi területein itt elhagyhatjuk; egy másik írásomban részletesen foglalkoztam vele. A "HĀBŪR" leírása megtalálható a MAH.HĀB.HĀRĀTĀ-ban, úgy, ahogyan azt Kr.e. kb. 1500 táján elképzelték. A valóságban valószínűleg sokkal egyszerűbb, de annál szörnyűbb lehetett: a halász nép életterét jelentő hatalmas (Dunántúl nagyságú) nádast felgyújtották, így KĀÍN nem egyszerűen "agyonütötte " HĀBEEL(LĀ) > 'ĀBEL-t a bibliai HĀVÍLLĀ házában, ahogyan a BIBLIA (< BEE.BEEL.LEE.HĀ = "vitéz.ŠĀR.REET.TŌ.HON.ár.(i)nép.ŪR.REED.éj.EEŠŠĀ.HĀR") ezt leírja, hanem elevenen megégette! A szörnyű tűzár nyomán alakult ki az első (lokális) őzönvíz. Aki életben maradt, azt lándzsával (az akkori legkorszerűbb harci eszközzel) lemészárolták. Kb. 40.000 halott maradt temetetlenül, kb. 120.000 ember, az EEŠŠĀ népe HĀMŪG-futással mentette az életét. De ha valaki(k)nek veszteni(ük) kellett, milyen szerencse a szerencsétlenségben, hogy ők veszítettek!

Irodalom

[1] Fejes P.: "A Nap fiai" (Buenos Aires), XXXIV, (1996), márc.-jún.
[2] J. Friedrich: "Kleinasiatische Sprachdenkmäler", (Walter de Gruyter, Berlin, 1932).
[3] H. Jensen: "Die Schrift", (VEB Deutscher Verlag, Berlin, 1969).
[4] Ovidius: "Metamorphoseon libri, 6, 124 (Gierig, 1821).
[5] Diodorus, Siculus: "Bibl. istorikó", 5, 56 sk. (Bekker, 1853).
[6] Lásd: Panyik István, Sellei Sarolta: "Kréta, Mükéne, Trója", (Képzőműv. Kiadó, Budapest, 1980), 1.-3. old.-k.
[7] S.N. Kramer: "Sumerian Mythology", (Harper, Philadelphia, 1961), 55. old.
[8] "Baal és Anat", ugariti eposzok (Prometheus könyvek, Helikon, Bp., 1986).
[9] Alexander Csoma de Kőrös: "Tibetan Studies" (Akad. Kiadó, Bp., 1986) 27.-34. old.-k.
[10] F. Schachermeyr: "Die Minoische Kultur des alten Kreta", (W. Kohlhammer Verlag, Stuttgart, 1964), 256. old.
[11] J.Duft, T.M. Sipos: "Die Ungarn in Sankt Gallen (Komissionsverlag, St.-Gallen, 1992.)

A PINSEC-i gerendafelirat. Zárszó[16]

A címben szereplő "zárszón" azt értem, hogy sikerült túljutnom az 1991. májusában a ZMTE zürichi közgyülésén elhangzott előadásom címén, amely így szólt: "A PINSEC-i gerendafelirat egy lehetséges olvasata".

Azóta eltelt 3 év, és ezalatt módomban volt - Dr. Csihák György, a ZMTE elnöke jóvoltából - a gerendafelirat **hiteles** "pacskolatához" hozzájutni, így ellenőrizhettem a több helyen is nyilvánosságra hozott, átrajzolt szöveget. Sajnos **ezek a másolatok lényeges részletekben hibásak**, így a Zürichben elmondottakat **alapvetően** módosítanom kell. Az írás jellegéből következően az, amit el kívánok mondani, még mindig csak egy "lehetséges" olvasat, de a szóba jövő alternatívák a mondanivaló lényegén **nem** változtatnak és ehhez további új gondolatokat hozzátenni már nem tudok.

De hadd menjek vissza egy pillanatra a "történet" elejére.

A svájci Val d'Anniviers (Eifischtal), továbbá Leuk és Montana im Wallis lakói úgy tudják, hogy ők a HUN-ok leszármazottai. Ezt a kérdést elsőként M.T. Bourrit vetette fel 1781-ben megjelent "Description des Alpes Pennines et Rhétiennes" c. munkájában, s a téma azóta is élénk érdeklődés tárgya. A Honfoglalás előtti magyar történelem szempontjából is fontosnak tűnik A.K. Fischer: "A HUN-ok a svájci Eifischtal-ban és utódaik a mai napig" c. könyve, amely 1884-ben jelent meg. A.K. Fischer magyar származású volt. Újabb 100 évnek kellett eltelnie B. Savioz 1985-ben megjelent könyvéig, melynek címe: "Valaisans descendants d'Attila", azaz "Valais(-kanton)iak, mint Attila leszármazottai". Látni fogjuk tüstént, hogy B. Savios téved, a Valais (="hóesés") kanton népe **nem** Attila népe, hanem avar/magyar menekült: HĀG.GĀR.ĒEN.'Ī, azaz "HĀG.GĀR.ór-nép",akik a Nagy Károllyal vívott Kr.u. 791-es súlyos vereség **után** menekültek Svájc területére. Ez a tény jól behatárolja a PINSEC-ben talált gerenda**felirat** készítésének idejét kb. Kr.u. 800-820 közé. A közelmúltban elvégzett dendrokronológiás vizsgálatok tanúsága szerint a gerenda faanyaga **nem régebbi**, mint kb. Kr.u. 1500, ami csak úgy magyarázható, hogy **az eredeti feliratot a ház épitésekor átmásolták az új gerendára!**

Hosszasan azzal sem érdemes foglalkozni, hogy a zürichi W. Gyr 1942-es eredetű: "La vie rurale et alpestre du Val d'Anniviers" c. értekezésében "mesterségesen gerjesztett" néphitről és legendáról beszél. Tévedését maga a gerendafelirat cáfolja. Így lesz a legendából valóság!

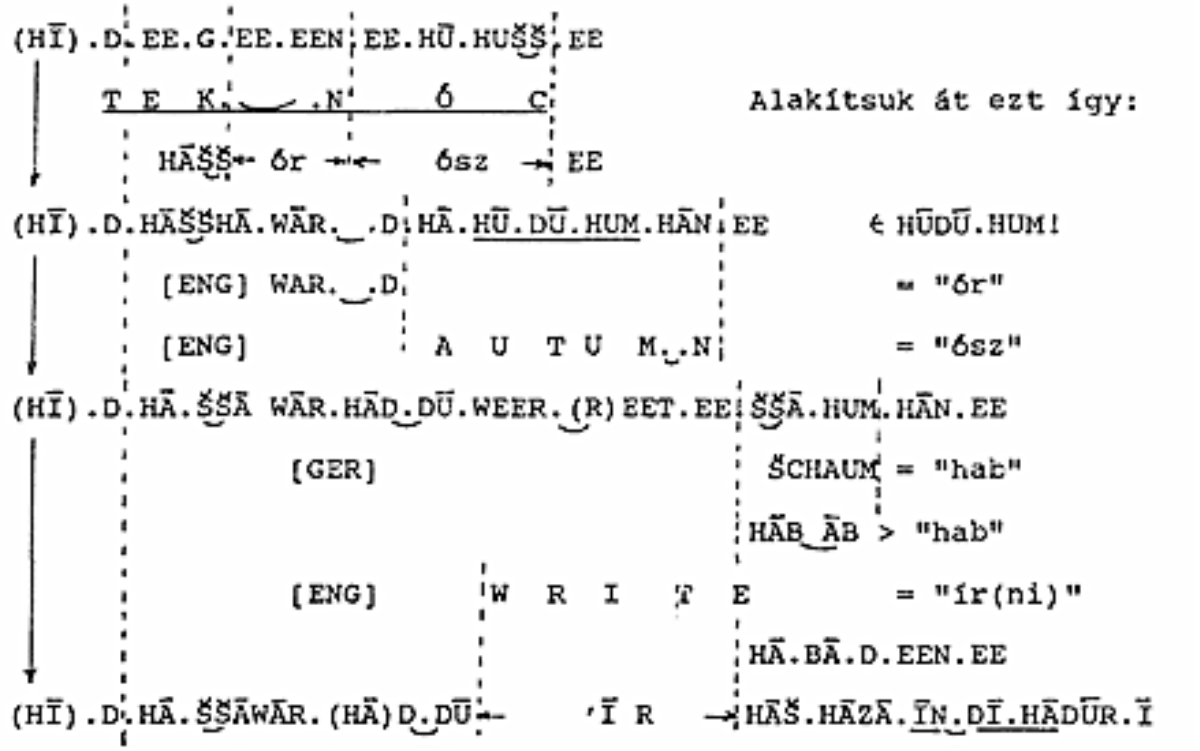
Jóllehet a svájci M. L'Eplattenier, a téma jó ismerője 1991-ben azt írta, hogy hazánkban élénk érdeklődést váltott ki, vajon a Valais-Kantonban megtalálják-e a HUN-ok (ill. AVAR-ok) nyomait, a Magyar Televízió (Lovass Ferenc, Molnár Péter) és a Magyar Nemzet szerkesztőgárdájának (Kiszely István, Hankó Ildikó) kezdeti érdeklődése hamar lelohadt. Hankó Ildikó és Vittay Győző néhány, a Magyar Nemzetben megjelent írása után a témára a feledés homálya borult, miután az sehogysem illett bele a finnugor nyelvművelők és történészek 100 év óta "sulykolt" ügyeletes elméletébe.

A PINSEC-i felirat engem megdöbbentett! Hosszú évek óta

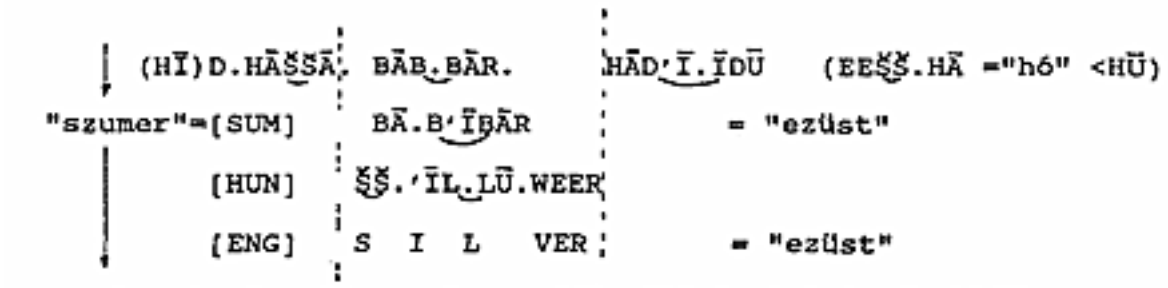
[16] *A Harmadik (Tapolcai) Magyar Történelmi Iskola Előadásai és Iratai.* Zürichi Magyar Történelmi Egyesület, Budapest–Zürich, 1994. pp. 77-88. ISBN: 963 85 274 12 https://mek.oszk.hu/06300/06365/06365.pdf.

foglalkozom epigráfiával, az "írás" tudományával; tömérdek ósi szöveget elemeztem végig, és kényszerítő erővel rá kellett jöjjek arra, az írás keletkezési **idejéről** és kialakulásának **helyéről** közkézen forgó nézetek, az t.i., hogy az írás a kisázsiai körzetből és kb. Kr.e. 5000 tájáról származik, **alapvetően és "drámaian" téves!** Az időt és helyet illetően egyetlen információ tekinthető hitelesnek és elfogadhatónak: azok a fogalmak, melyekkel az "ír", "írás" és azzal összefüggő szavak (pl. BUSTROPHEDON [="ökörszántás"] írás) a számtalan nyelvben jelölődnek, továbbá az íráshoz fűződő legendák, pl. az, hogy Kínában az írást a "teknócnek" tulajdonítják. Ezt az elemzést 6-7 nyelv viszonylatában az "ír", "írás" és más, ezzel összefüggő fogalmakkal elvégeztem. Bemutatásuk itt nem lehetséges, de érdemes megnézni a megmosolyogtató kínai legendát, már csak azért is, mert **pontos információt szolgáltat az írás kialakulásának idejéről és helyéről is.**

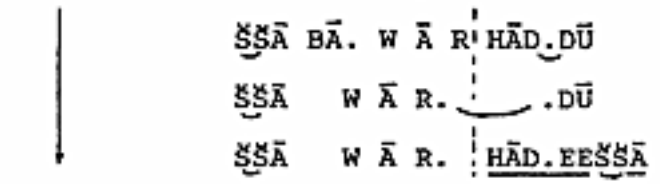
A "teknóc" szó szerkezete ez:

A "ŠŠĀWĀR.(HĀ).D.DŪ.'Ī" > "SĀWĀR TŌĪ" szó bizánci források szerint (l.[1]) ósi hazánk egyik jelzője, ami már csak azért is érdekes, mert az "'ĪR" szó eredetileg "EER" volt és az "arab" = [AR]MĀGĀR = "ér" kapcsolat miatt az "írás.HĀZĀ" felfogható: "MĀG.GĀR.HĀZĀ"-ként is. Az átalakított "teknóc" **ősi hazánkat, és az írás keletkezésének helyét egyaránt Indiába teszi.**
Az időt illetően a

szerkezet mérvadó, amely az idő múlásával leértékelődött:

A HĀD.EEŠŠĀ, benne az EEŠŠĀ = "hó" jelentésű és a "görög" = [GR]HĀDES = "alvilág" fogalommal a bibliai EEN.EE.HŪ.HUŠŠ (lásd a "teknőc" szerkezetét!) > "ENŌS" korszakba, a felső PALEOLITIKUM-ba tartozik, **melynek ideje kb. Kr.e. 44.500!** Ha igaz az általam jelzett "D" fonéma-kettőzés, **az írás még a "baráti.idű" idejében, tehát Kr.e. 44.500 előtt kialakult!** (Elárulom, hogy az időt nem a bibliai genealógia alapján adtam meg; a krétai PRĀĪSŌS egy Kr.e. kb. 400-200 táján, jón görög betűkkel írt krónikájából származik. Lásd [2]).

Mivel ez az idő adat kb. 40.000 évvel eltér a "hivatalos" álláspontól, részletesen indokolnom kellene az eltérés okát. Röviden arról van szó, hogy a ma emberének kapcsolata a múlttal már Krisztus születése idejében megszakadt. Számtalan glosszárium áll ugyan a kutatók rendelkezésére, melyek egyszerűen eloszlathatnák az írás kialakulásával kapcsolatos tévhitet. Ez mégsem történt meg, mert a szövegeket nem tudják elolvasni, vagy ami még rosszabb: az elolvasott, HUN nyelven írt szövegeket nem tudják értelmezni.

Az EEŠŠĀ népvándorlást ember által okozott kataklizma: az őshaza nádas/szittyós területének felperzselése, az ezzel előidézett óriási lokális esőzés és azt követő árvíz (az első vízözön) idézte elő. Ez volt az az idő, amikor HŪDŪ.HUM.HĀ > HŪ.TŪ.HUM.HĀ (lásd a "teknőc" szó elemzését!)-ban, az ugariti "Keret" eposz szerinti: 'ŪDŪM-ban PĀB'ĪL (értsd: "BĀBEEL") uralkodott és a HARAPPA-i "Keret" király, 'ĒJ "kedvence", PĀB'ĪL király leányának: MEEŠŠEET.HŪ.HUR.HĀ.'Ī.J.HĀ kezének elnyerésért megostromolta (legyünk pontosak: "elpusztította") 'ŪDŪM-ot (lásd [3]). A történet kedves, de tüstént másként látjuk, ha elárulom, hogy a leány neve ezt jelenti:

"NEEP.EE.ŠŠ.EEP.HUL.LŪ.HĀZ(Ā).ŠŠĀB'ĪB.EER.'Ī.HĀ"

vagy:

"NEEP.EE.ŠŠ.EEP.HĀDĀ.TŪRĀN.'Ī.BĀN.EEN.HŪ.HUN.N.'Ī.HĀ"

ahol a záró részletet mi "PANNÓNIA"-ként ismerjük; ezt jelenti:

"holló.HĀZ¦'ĀZŪR'Ī.ezüst.HĀZ¦HUN.N.'Ī.HĀ"

amiből következtetni lehet a Kárpát-medencében megtelepült nagyon ősi kultúrák (a Vaskapu-i, az Olt-völgyi, a vésztói/körösi, nyugatmagyar/ Pannon stb.) keletkezési idejére is.

Vegyük észre azt is, hogy a HADA.TURAN szó eredetileg:

HĀD.HĀD.HŪ.HUR.HĀN

volt, amely a HAT.TŪ, HAT.T'Ī szavak mellett, D.D > D rövidüléssel: HĀDŪR > HADŪR és a TŪRĀN > TURĀN fogalmat is kitermelte. Az ősi TŪRĀN nem a HĀ.HĀRĀL'Ī > "ARAL" tó síksága volt, hanem az "EEGŪRŪ-mező", az indiai DEL.HĪ-tól északra. Ez a terület volt az ősi HĀRĀLĪ is, az "arany-ország". A "TURĀN-i átok" az ősi pusztulás, melynek emléke 46.000 éven át fennmaradt.

A "Biblia", a HĀRĀ.MEE.HŪ.HUŠŠ > "'ARAMEUS" nép történelmi krónikája tehát igazat mond: a BĀBEEL-i korban a JĀMŪN.HĀ-folyó híd órtornyának az építése miatt a népet is, hazáját is elpusztították. Az Isten még a nyelvüket is "összezavarta". Eredményét ma jól láthatjuk: még az értő nyelvészek (a nosztratikusok kivételével!) sem látják ezek közös, ősi eredetét.

A Bibliában leírt eseményeket Kisázsiából Indiába kell helyezni tehát, és a bábeli torony, az "ÉTEMENĀNKĪ" építésének kb. Kr.e. 2200-as idejét bő **40.000 évvel vissza kell tolni az időben! Miként az írás keletkezésének idejét is!** Az okokat most ne firtassuk!

Az indiai írás (ténylegesen:"proto-írás"), mint ennek a korához képest hihetetlenül intelligens népnek a szellemi öröksége **szétszóródott az egész akkor lakható Földgolyón!** Ez az írás maradt fenn:

- a perui CUENCA-ban; a fogalom újabb meglepetés okozója, ugyanis az átalakított szerkezet ez:

ŠŠŪ.EEN.EEG.HĀ = NĀZ.ĀREET.EEN.HĀZĀ =

= "halál.HĀZ('Ī).ŠĀR.(R).EET.EEN.HĀZĀ."

A szöveget a CHĪMŪ indiánok (a fogalom jelentése: "árva.MĀG.GĀR.HĀD"!) aranylemezbe és kőbe vésték. Ősi indiai eredetüket **elefánt ábrázolás** is bizonyítja. (Az Amerikai Kontinensen ősi időkben **nem** éltek elefántok!).
- HARAPPA-i pecséthengereken;
- **valamennyi krétai agyagtáblán**, kő- és fémveseteken, melyek kb. Kr.e. 33.000-nél régebbiek (pl. a PHĀESTŌS-i P.121. tábla, Kr.e. kb. 36.000); Kr.e. kb. 33.000 **után** már a lineáris A írást használták (pl. a HĀGÍA TRÍĀDA-i HT. 118. tábla, Kr.e. kb. 31.500-ból); az ősi írás (olvasható) **díszítőelemként** maradt fenn, főleg pecséteken, pecséthengereken, gyűrűveseteken.
- ősi szumer agyagtáblákon, főleg EL.ŪBĀ'ĪD-ból és 'ŪR-ból; ilyen pl.az EL.ŪBĀ'ĪD-i (általam) kb. Kr.e. 40.000-re datált "ovális templom" alapító okirata, melyet a "hadisten" tiszteletére emeltek;
- a Karibi-öböl Fernandina szigetén kb. Kr.u. 1510-ig élt LŪCĀYĀN (<LŪ.G.HĀ.EE.EE.HĀN = "székely.LŪWEER.HĀZĀ¦HALĀL.HĀD.EEŠŠĀ.¦

MÃG.GÃR.EEGŪR") nép megmentett "hagyatékai" között **néhány** ilyen "ligatúra" (olvasható jelhalmaz) található;
- a francia PROVANCE és HISPANIA barlangfeliratai, idoljai, vezéri pálcái, agancsokon látható karcolatok stb. mind ezzel az írással készültek;
- ilyen írás található az N. Vlassa által leírt tatárlakai hálósúlyokon;
- számos korai etruszk (< EE.D.EERŪ.HUŠŠ.EEG = "szép.én.erős. HÃDÃ.MÃG.GÃR") nyelvemléken is ez az írás ismerhető fel; különös érdeklődésre tarthat számot az u.n. MAGLIANO (< MÃG.L'Ī.HÃNŪ = "MÃG.GÃR.'Ī.nép.HÃZÃ.BŪ") ólomkorong felirata;
- néhány évvel ezelőtt a grúziai TBILISI-ből számos, a korai keresztény időkből (Kr.u. 600-800) származó feliratmásolatot hoztam magammal; néhányukon ezzel az írással írt szöveg látható;
- a magyar "Halotti beszed" szövegében is előfordul néhány ilyen ligatúra, (melyet eddig senki sem vett észre);
- végül ilyen írás látható a svájci PINSEC (<(HÃ).B.EEN.EEŠŠEEG = "(HÃ).BŪRŪ.HUN.EEN.JÃŠŠÃG.HÃZ.'ÃWÃR.HÃD.EEN")-ben talált gerenda feliratán.

Ha bárki megnézi ezt a listát, látnia kell, hogy **óriási területről van szó**(!), és ezek a népek ugyanazt az írást **akkor és arról a helyről** vihették csak magukkal, **amikor és ahol** még együtt voltak! Kivételes esetektől eltekintve soha többé nem találkoztak! Ez a hely egyértelműen az indiai: HŪ.DŪ.HUM.HÃ, ha úgy tetszik: WEERŪ.HUM.HÃ = = MÃG.GÃR.'Ī.HÃ.HAD.HÃZÃ.'ĪN_D'Ī.HÃWÃR.'Ī.ŠŠEEB.EEN.HUN.HÃZÃ ", és az idő kb. Kr.e. 44.500.

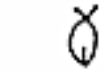
Érdekességként hadd tegyem hozzá, hogy a "MÃG.GÃR.'Ī.HÃ" = = "magyaria" kb. Kr.e. 32.000-ig az 'ÃD(Ã).ZS.EM (Perzsia)-től az Atlanti Óceánig terjedő HAT.T'Ī birodalom neve volt, és minden jel szerint **Kréta volt a hatalom központja**! Ez azonban már egy másik történet!

Az ősi indiai proto-írás: **szótagírás**. Kezdetlegessége ellenére is meglehetősen bonyolult; megfejteni nem volt könnyű. Az egyszerű szógyököket lineáris jelekkel jelölik, melyek legjellemzőbben egy mássalhangzó + egy magánhangzóból állnak. A mássalhangzóhoz kötődő magánhangzó (kivételes esetektől eltekintve) rögzített, de hogy éppen milyen, azt az olvasás iránya (a PINSEC-i szövegnél nyíllal jelzem!) dönti el. **A rögzített magánhangzók és a viszonylag kevés mássalhangzó kevés "mozgási lehetőséget" biztosít!** Ebből következik az ezzel az írással készült szövegek legjellemzőbb tulajdonsága, az ugyanis, hogy a **szöveg nyelve ősi HUN nyelv**, amely valamikor beszélt nyelv volt, de pl. a PINSEC-i gerendafelirat készítése idejében már anakronizmusnak számított; csak az írástudók értették. Ahhoz, hogy a szöveget meg lehessen érteni, **le kell fordítani!**

Ez a feladat nagyon nehéz, ugyanis - bármilyen nyelvet veszünk is igénybe a fordításhoz - a mai szavak sérüléseit ki kell javítani; továbbá, a szinonim szavak sokasága miatt **nem egy, hanem több olvasat is "helyes"-nek minősül.** Az eddigi tapasztalataim szerint az u.n. "szólétra-elv" szerint készített fordítások **lényegi mondanivalója nem változik, sőt, azt akarva sem lehet megváltoztatni!** A módszer tehát nem "divergál" - ha

helyesen alkalmazzuk.

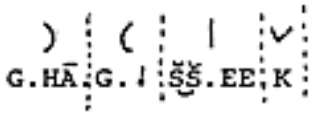
Az írás "elvét" egyetlen példával szemléltetem. A ligatúra a PHĀESTŌS-i P. 121. sz. agyagtáblán látható:

és az olvasata: GĀ.GĀŠ.SEEK, azaz a Hódmezővásárhely és Orosháza között lévő kis település: "Kakasszék" neve.

A ligatúrán 3 lineáris jel található:) (olvasata: G + HĀ, a vízszintes olvasási irány miatt); | (olvasata: ŠŠ.EE, a ↓ irányú olvasás miatt) és V = K.

Ha összerakjuk a ligatúrát:

A 2. "G" fonéma utáni ↓ magánhangzó **nincs** definiálva. A szöveg kontextusából derül ki/**nem** derül ki, hogy ↓ = HĀ. A 2. "HĀ" gyök utáni: ŠŠ kettős fonéma **megengedetten** több féle módon csoportosítható /"vágható" (ne menjünk ebbe bele), pl. így is:

G.HĀ.G.HĀ.Š.ŠŠ.EEK > "Kakas.szék"

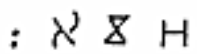
A fogalom jelentése ez:

"HĀZĀ.szabad.MĀG.GĀR"

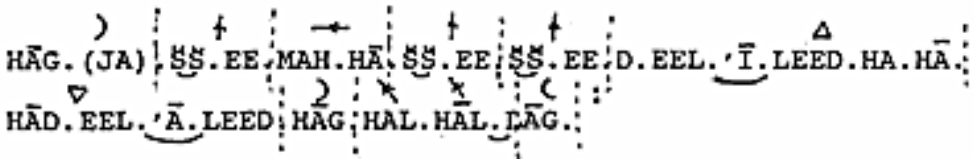
Ennyi bevezetés után lássuk a PINSEC-i gerenda feliratát. Elsőként bemutatom az olvasat és a pacskolat alapján kijavított és ellenőrzött szöveget, melyről a német nyelvészek (hallomásból tudom) több-kevesebb joggal mondták, hogy az épület készítési évét vélik benne felismerni; természetesen római számokkal. Milyen kár, hogy nem mutatták meg: **hol** és **milyen** római számokat látnak?

A szöveg mondattani jelei (:) három mondatot jelölnek ki. A "fordításból" kitűnik, hogy **több, mint három mondatról van szó**, de célszerű a szöveget a mondattani jelek szerint tagolni.

Az 1. mondat így szól:

A jobbról balfelé haladó szöveg **közvetlen olvasata** ez:

A fordítás így szól:

"HĀG.(JA).MĀG.GĀR.'Ī.(HŪ).HUN.HĀ(t).HALĀL.¦HAL.EEVĪLĀT'Ī.HADA.
MĀG.GĀR.'Ī.L'ĪL.'Ī.(HŪ).HUM.HĀ(nak).¦WEER'Ī.HĀZĀ(t).'ŪR_DŪN_G.
(="ördög").orgyilkos(s).bosszú.HĀBŪRŪ.HĀZĀ.KĀRŪLŪ(nak)¦
HĀŠŠ.HĀG.GĀR.'Ī.HĀ.nemes.HĀN.(EE).NEEP(et,a).TŪR.(REE).D.DŪ.
HUŠŠ(it). HĀG.(JA).HALĀL.LAK(a)."

Néhány megjegyzés:

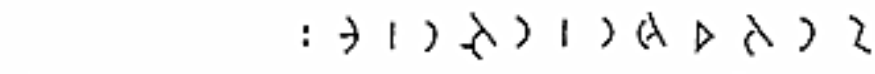
- Nem lehet tudni, vajon a "HUN" és később a "liliom" szavakban van-e "HŪ" gyök;
- Az "EEVILĀT" szó az elemzés során megjelenő [HUN]HĀB.'ĪŠŠ > [ENG]ABYSS = HAL.(EE).V'ĪL.HĀ.L.HĀ.HĀG.(EE) > "alvilág(i)" fogalomból alakul ki;
- A "HŪ.HUR.(R.)EED.'Ī.'ĪDŪ.HUN.EEG" az ősi indiai haza megjelölése, benne az "EER.EED.EE.EET", a [LAT] (EE)G.EEN.HĀ.N.EEŠŠ.'ĪŠŠ > GENESIS szavával, amely (Balaton-) KENEŠ.E településünk nevében maradt fenn. Az eredeti szerkezet többszöri sérülés után vált "ördöggé": > 'ŪR_DŪ.HUN.EEG > > 'URDUNG > "ördög".

  A Régi Magyar Glosszárium [4] VRDUNG.HUD-ról:

  HŪ.HUR.(R).EED.'Ī.'ĪD.HŪ.HUN ¦ EEG.HŪD
  ¦ HĀŠŠ.EE.ŠŠĀW'ĪR

  és VRDUNGUM.INCHEN < {...} .DŪ.HUN.EEG.Ū.HUM.EEN.HĀŠŠ.(HĀ).ŠŠ.'ĪN-ról tud, melyben jól látszik az [ENG]ASSASSIN = "orgyilkos" szó! Az ősi indiai haza sok tekintetben hasonló orgyilkos háborúnak vált áldozatává!
- Úgy gondolom, könnyen kitalálható, hogy az "orgyilkos(s).bosszú.HĀBŪRŪ.HĀZĀ.KĀRŪLŪ" a kétes származású, "frank"-nak nevezett Nagy Károlyt jelöli, akinek ez az ördögi cselekedete Kr.u. 791-re datálva így jelenik meg a Sankt Gallen-i AA (Alemanische Annalen) és GSA (Grössere Sanktgaller Annalen)-ben: "Karolus rex Hunorum regnum vastat", azaz "Nagy Károly király megsemmisíti a hunok birodalmát" (lásd [5], 9. old.). Ez a nép egyszerre volt HU(N), HĀWĀR (>"avar") és MĀG.GĀR (>"magyar"). A következő mondat azt is elárulja, hogy a nép TŪ.HUR.(R).EED.DŪ.HUŠŠ, ha úgy tetszik: "ordosi" eredetű volt: a kínai "Sárga-folyó" nagy kanyarjának területéről vándorolt be a Kárpát-medencébe, kb. Kr.u. 630 után. Azonos László Gyula avar/magyarjaival!

Nézzük a 2. mondatot:

HAL.EEL.LŪ.HUL.EE.LŪ.GĀL.EE.LĀGŪ.D.EEL.LEED.HA.HĀ.HAL.'ĀL.

ĒL.LEE.G.HĀG.HŪ.HUŠ.'Ī.ŠŠ.EE.HĀG.HAL.'ĀL.HĀG.(JA).

MĀG.GĀRŪ.HUŠ.'Ī.ŠŠ.EE.G.EE.MAH.HĀ

A fordítás így szól:

"HAL.élő.MĀG.GĀR.'Ī.G.EERĀL.'Ī.(="király")HAL.'ĀL.(t).

JŪD.HĀŠ.HĀZ.I.Š.I.Š.HĀG.(JA).MĀG.GĀR.'Ī.HĀ(t).

HAL.'ĀL.(i).pokol.HĀZ.HĀG.(JA).EE.ŠŠ.EEG.EEL.'Ī.

NEEP.határá(t).HADŪR.HĀZ.'Ī.MĀG.GĀR.'Ī.sereg(et).

HAL.'ĀL.HĀG.(JA).MĀG.GĀRŪ.hósi.szék(t).HUL.LŪ.WEER.

HĀZĀ(t).szabad.MĀG.GĀR.'Ī.HAD(nak)."

Ismét néhány megjegyzés:

- Meglehetősen rosszul vagyok ellátva avar/magyar forrásokkal, így csak gyanítom, hogy BAJÁN volt az ütközetben elesett magyar király.
  Mondtam korábban, hogy az indiai írás mássalhangzó-készlete szegényes volt: **biztosan nem volt** pl. "R" és "B" fonémája. Ez kényszerítette a szöveg íróját az ósi időkben ismert "szumer" [SUM]LŪ.GĀL = "király" szinoníma használatára.
- Arra lehetne gondolni, hogy a "JŪDĀŠ.HĀZ", az "árulás" keresztény szimbóluma ismeretlen volt Krisztus születése előtt. Ténylegesen **a fogalom hihetetlenül ősi!** Ugyanez igaz a CHĪMŪ településre: "CUENKA" nevében megjelenő "NĀZĀRET" szóra is. A téma részletes megbeszélése keresztény dogmákat sért, ezért azt javaslom, ne foglalkozzunk velük.
  A székely néphit szerint a Š.I.Š.HĀG > "sisak" a leggonoszabb gonosz", a:

  Š.I.Š.HĀG.HŪ.HUŠŠ.HĀG.HĀ.D.HA.(HĀ) > "sisakos.KATA" szimbóluma. Az eredeti szerkezet az ósi indiai hazáig megy vissza; ezt jelenti:

  "I.Š.I.Š.HĀG.(JA).ŠŠĀW'ĪR.HĀZ(at).JĀMŪN.HĀ.folyó.HĪD.

  EEGĀR.'Ī.(HĀ-t)"

  A PHĀESTŌS-i korongon a "sisak" a 2. szimbólum Jensen [6] összeállításában.
  A "MĀG.GĀR.'Ī.HĀ" ósi indiai hazánk **egyik** neve. A szó kb.

Kr.e. 32.000-ig fennmaradt; a HAT.T'Ī birodalom neve volt, amely Perzsiától (= HĀD.HĀZ.'Ī.ŠŠ.EEM > ĀDZSEM) az Atlanti Óceánig terjedt. Központja valószínűleg a M'ĪNOŠ.'Ī.K('Ī)REET.HA volt. Az írás mássalhangzókban mutatkozó szegénysége a MĀG.GĀRŪ szó leírására sem alkalmas. A "⊸)" jelek csak "MAH.HĀG" > "MĀG" gyököt jelölik. Szerencsére ennek a gyöknek a jelentése (v.ö. [ENG]SEED = "mag", "latin" = [LAT] SED = "de") önmagában is "MĀG.GĀR".

A "MAH.HĀ" = "MĀ" az istenek **kisázsiai panteonjában** megtisztelő helyet foglal el (lásd [7]). Jelentését a "fordításban" megadtam. A HUL.LŪ.WEER = HUL.LŪ.HŪD > "Hold" voltaképpen nem csak egy kisázsiai ósmagyar nép neve ([GER] LUWISCH), nem csak a soproni: "Lővér(ek)" emlékeztetnek rá, de - igaz, alaposan sérülve - **ez a "Hold" magyar szava is!** Erre vezethető vissza az általánosan használt hold-szimbólum, zászlókon, pénzvereteken. Így a "HUL.LŪ.WEER.HĀZĀ" helyett "Hold-HĀZĀ(t)" is írhattam volna.

A fogalom elsősorban a kisázsiai: ŠŠ.EET.'Ī.T.HA > "szittya" (jelentése: MĀG.GĀR.(R)EET.TŪ.GĀR.'Ī) népekre jellemző; jelzi, hogy az avar/magyar népben a belsőázsiai HUN.EEN = "HUN'ŌR" összetevő mellett jelentős volt a Kisázsiából menekült MĀG.HĀ.GŪR = ŠS.EEG.EEL.'I.LŪ.WEER.HĀŠŠ.EE.HĀ.M'ĪNŌR (benne: [ENG] 'ASEA.MINOR = "Kisázsia"), azaz MĀGŌR kontingens is. Nyílván ez magyarázza a kisázsiai MAH.HĀ > "MĀ" szerepeltetését is.

A "TŪGĀR.'Ī + MAH.HĀ" együtt: TŌGĀR.(.).MAH.HĀ > "TOGAR MAH", a "szittya ósatya" nevét szolgáltatja (lásd [8], 6. és 30. old.-k). Jelentése: DŪ.HUŠ.HĀŠŠ.'Ī.ŠŠEEG.EEL'Ī, ahol a DŪ.HUŠ.HĀ > "tusa".

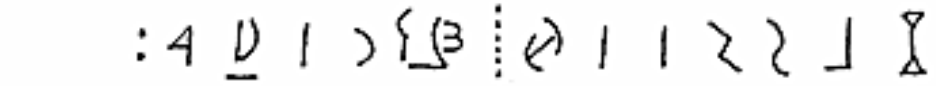
Az "akkád" = [AKK]MĀGĀRŪ szó jelentése: "béketűrő" = [HIND] ŠŠĀWĀR, ahonnan óshazánk egyik jellemző fogalma, a "ŠŠĀWĀR TŌ'Ī" származik. Jelentése:

"ŠŠ.EEG.EEL.'Ī.MĀG.GĀR.Ū.WĀR.HĀŠŠ.HĀB'ĪB.EER.'Ī.NEEP.EE.

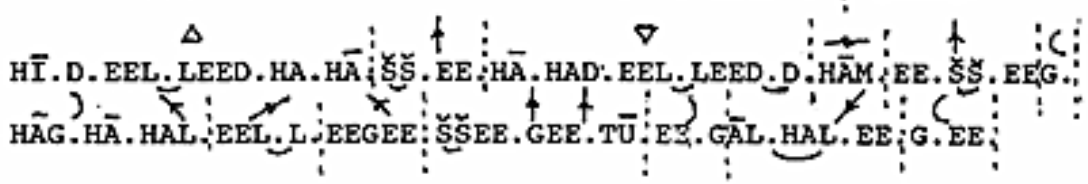
MĀG.GĀR",

ami "Magyaróvár" városunkra irányítja a figyelmet!

Végül nézzük - a kissé hosszúra sikerült - **4.** mondatot:

Nézzük a latin betűs átírást, először a ⋮ jelig:

A szöveg fordítása így szól:

"sujt(á).JŪDĀŠ.HAZ.'ĪGĀR.'Ī.Ázsia.HAD.élet.TŌ.WĪRĀG.HĀ.(t).

HĀR.'Ī.ĪBĀD.HĀZ.'Ā.(HŪ).HUN.HĀZ.('Ī).ŠŠĀBĀD.('Ī).

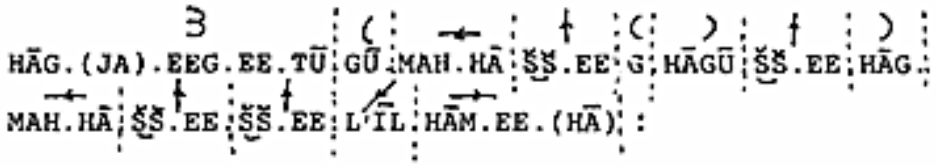
JĀŠŠ.HĀZ.('Ī).MĀG.GĀR.'Ī.HĀ(t).HAL.élő.MĀG.GĀR.órházá.

HĀT.TŪ.EEG.EE.R.'Ī.NEEP.HAL.HĀŠŠ.'Ī"

Ismét néhány megjegyzés:

- Megvallom, én az "'ĀR.('Ī.'Ī.)BĀD.HĀZĀ"-n vagyok megdöbbenve! Ne essék félreértés: a fogalom ősi(!), miként a "hóvirággal" összefüggő: GĀR.'Ī.'Ī.BĀD > "KĀR.PĀT" szó is, tehát az avar/magyar nép a Kr.u. 895 (896)-os Honfoglalás előtt is használhatta. Erre a lehetőségre Grandpierre K. Endre is utal "Aranykincsek hulltak a Hargitára" c. könyvében. Hogy a HĀR.('Ī.'Ī).BĀD.'Ī fogalom nem specifikusan a kárpátmedencei magyarokra jellemző, abból is következik, hogy a MĀG.GĀR.EEB > "MAGHREB" országnak minősülő MAROKKÓ szerkezetében is ez a fogalom rejtve jelen van.
- A [GER] EGAL, [SUM] HĒGĀL a Régi Magyar Glosszárium szerint (loc.cit.) "EGERILE" = EEGEER'Ī.NEEP, mivel a "HAT.T'Ī" = [HAT] LEE,L'Ī szó jelentése: "nép".
- A HALĀŠŠ.'Ī ősi fogalom, jelentése: "Ázsia.HĀR.PĀD.HĀZ. HĀG.GĀR.JĀŠŠĀG", de szeretném hangsúlyozni: a fogalom a haza elhagyása után alakult ki, így az őshazában nem volt: 'ĀR.BĀD. HĀZĪ.dinasztia!

A szöveg olvasata így folytatódik:

A szöveg fordítása a következő:

"HĀG.(JA).PEŠ.TĪŠ.HADŪR.'Ī.MĀG.GĀR'Ī.HĀ.HAD.JĀŠŠ.HĀZ(át).

WEER.'Ī.széké(t)(és)NEEP(ét).MĀG.GĀR(Ū).ŠŠĀWĪR.hatalom.

HĀZ(ának).sujt(á).tűz-vihar.HĀWĀR.'Ī.HĀ(t).

Ide is kívánkozik néhány megjegyzés:

- A tömérdek temetetlen halott mindig kiváltja a pestis-járványt. Ez magyarázhatja, hogy az avar kincsek összegyűjtése után (állítólag 30 szekérre valót gyűjtöttek össze!) Nagy Károly csapatai elhagyták az országot. (A kincsek között ott volt az avar

királyok [később, II. Szilveszter pápa jóvoltából:Szent István] koronája is. Hogy a történet még "szebb" legyen, a közelmúltban megtudhattuk [lásd "Magyar Nemzet", 1994. aug. 25.], hogy az "ördögi KÃRŪLŪ"-t evvel a koronával koronázta meg III. Leo pápa 800-ban!)
Sajnos a szövegből nem derül ki, hol volt az avar/magyar nép "széke"? Sokat töprengtem ezen, és arra a következtetésre kellett jutnom, hogy ez a település Székesfehérvár volt. A név ósi avar/magyar időkben ez volt:

ŠŠ.EEG.EE.ŠŠĀ.BĪ.BEER.HŪ.WĀR = "széke.szabír.hóvár"

Ki tudja miért, így rövidült:

SZÉKE Š.____.FEHÉR._.VÁR

azaz a "szabír" szó Š fonémáját a ŠŠEEG > "szék" szóhoz illesztették, a "ŠŠĀB.Ī" és a "HŪ" gyököket elhagyták. Magyaróvár "jobban járt", ennél csak a HŪ > HŐ > Ő szórövidülés figyelhető meg.

Ez a tény magyarázza Székesfehérvár fontosságát, azt a tényt is, hogy az árpádházi királyok hosszú időn át ide temetkeztek.

Aki figyelmesen végignézi ezt a nyelvemléket, bizonyára egyetért velem abban, nagy hibát követett el a magyar történettudomány, hogy évtizedeken át figyelmen kívül hagyta László Gyula fejtegetéseit az avar/magyarokról! Az "ĀGĀR.ĒĒN.Ī"nép, a Honfoglalás magyarjai egy, már kb. 160 éve fennálló "magyaria" népét találták itt, annak a történelmét folytatták mind a mai napig. Ha ehhez hozzávesszük azt, hogy Heltai Gáspár krónikája szerint (lásd [9], 55.old.) a HUN Attila zászlóin "aranykoronás keselű van megírván", ezt a kb. 160 évet további kb. 260 évvel megtoldhatjuk, ugyanis a "keselű" szó jelentése ez: "MĀG.GĀR.EEN". Hadd tegyem hozzá: a "kondorkeselyű" (a "kerecsensólyom" mellett) azonos a magyarok TURUL-madarával!
Hadd reméljük, hogy egyszer majd fény derül ősi történelmünk eddig ismeretlen részleteire is!

Irodalom

[1] Ligeti Lajos: "A magyarság őstörténete", (Franklin Társulat, Bp., 1943), 174. old.
[2] J.Friedrich: "Kleinasiatische Sprachdenkmaler" (Walter de Gruyter, Berlin, 1932) 145.old.
[3] "Baal és Anat", ugariti eposzok (Helikon, Bp., 1986), 69. old.
[4] Régi Magyar Glosszárium (Akadémiai Kiadó, Bp., 1984).
[5] J. Duft - T.M.-Sipos: "Die Ungarn in Sankt Gallen" (Komissionsverlag, St. Gallen, 1992), 9.old.
[6] H. Jensen: "Die Schrift" (VEB Deutscher Verlag, Berlin, 1969).
[7] X.S.Thani Nayagam: "Tamil Culture and Civilization", (Asia Publ. House, Bombay, 1970), 26. old.

[8] Kohn Sámuel: "Héber kútforrások és adatok Magyarország történetéhez", (Akadémiai Kiadó, Bp., 1881), 6. és 30. old.-k.
[9] Heltai Gáspár: "Krónika a magyarok dolgairól", 55. old.

Kálnási Árpád (Debrecen):

A finnugor elmélet érvrendszere. A nyelvtudomány és a magyar őstörténet[17]

Az előadás tulajdonképpen két részre tagolódik: az elsőben *nyelvünk finnugorsága* összefoglaló címszó alatt a finnugor nyelvtudománynak e témakörrel kapcsolatos véleményéről beszélnék, a másodikban pedig *az uráli őshaza elméletéről, felfogásáról.*[18]

Nyelvünk finnugorsága

A nyelv grammatikai eszköztárának gerincét a névszó és igeragozás, a mód-, idő- és számjelek, a névmások, számnevek és mondattani jelenségek alkotják. Két nyelv azonos, helyesebben hasonló volta a megfigyelő számára elsősorban a szavakban tűnik fel leginkább és legelőbb. Ám a szavak hasonlósága csalóka is lehet. Az egy vagy több nyelvből vándorútra induló, szinte az egész világot bejáró kultúr szavak nem lehetnek a rokonság bizonyítékai.

Szintúgy nem a kisebb területeken elterjedt, inkább csak néhány, egymás szomszédságában élő nép által beszélt nyelvek egyikéből a másikába átkerült, úgybevezett jövevényszavak sem. Nyelvrokonság szempontjából nem mérvadó a hangutánzó, hangulatfestő szavak esetleges hasonlósága sem, például a kakukk madárnév is ilyen. Mint ahogy nincs bizonyító erejük az egész világon elterjedt, úgynevezett gyermeknyelvi szavaknak, például az apa vagy a mama.

Mely szavak hát azok, melyek a siker reményében tudományos hitelességgel összevethetők? Az úgynevezett alapszókincs szavai döntők. Az alapszókincsbe tartoznak azok a szavak, melyek a világ összes nyelvében ősidőktől fogva megtalálhatók, mert közismert, nélkülözhetetlen dolgokat, cselekvéseket jelölnek. Ilyenek a testrésznevek, a rokonságnevek, névmások, belőlük származó szavak, a számnevek, a természeti jelenségek elnevezései, földrajzi kifejezések, néhány általános növény- és állatnév, alapvető cselekvéseket kifejező igék.

Ha az alapszókincs szavai alapján két vagy több nyelvről feltehető, hogy rokonai egymásnak, akkor tovább búvárkodhat a kutató e nyelvekben. Gyarapíthatja az etimológiailag azonos szavak számát, s azokból megrajzolhatja két vagy több nép egykori együttélésének történeti, kulturális hátterét. A szókincs segítségével megállapíthatja a nyelvekben bekövetkezett hang- és alaktani változásokat, azok viszonyát a másik nyelv megváltozott rendszeréhez, s a megfelelések alapján kikövetkeztethető a rokonnak nyilvánított nyelvek közös őse, az úgynevezett alapnyelv is.

A világnak bármely két nyelvéből mutathatók ki azonos vagy nagyon hasonló szavak. Ezek azonban nem okvetlenül a nyelvrokonság bizonyítékai. Tulajdonképpen azt mondhatjuk, minél

---

[17] *Az Első (Szegedi) Iskola Előadásai és Iratai.* ZMTE, Zürich, 19993. pp. 55-72. ISBN 963 8465 00 X https://mek.oszk.hu/06400/06488/06488.pdf.

[18] Ez az 1993-as előadásszöveg a magyar nyelv jellegzetességeit jól foglalja össze, leszámítva, hogy az azóta bebizonyosodott következő tényt nem veszi figyelembe: A valóságos európai őstörténeti időrendben nem uráli, hanem Kárpát-medencei vonatkozó alapnyelv mutatkozik a magyar és rokon nyelvei számára, a rénszarvasokkal innen északra vonuló rénszarvasvadászok, a szalagdíszes kerámiájú, keletre kiáramló földműves nép és a helyben maradók nyelveként. Lásd Cser Ferenc, Darai Lajos: A mellérendelő magyar társadalom kialakulása. *Alapvetés. Tanulmányok a magyar eredetről és következményeiről. Oktatási segédkönyv II. Acta Historica Hungarica Turiciensia 31/5.* 2016. ISSN 2297-7538 https://epa.oszk.hu/01400/01445/00019/pdf/. – *A szerk.*

inkább hasonlít az egyik nyelv egy szava egy másik nyelvhez vagy másik nyelv egy szavához, annál gyanúsabb a rokonság. A szavak összevetésének módja az ún. szabályos hangmegfelelések elvének alkalmazása. Ennek az elvnek a kiindulópontja az, hogy minden nyelv változik, s szinte ki van zárva, hogy két nyelv minden tekintetben egyformán módosuljon az idők folyamán. Itt lévén a változás törvényszerűségét kell megtalálni.[19]

Ezek után tekintsünk át néhány szabályos hangmegfelelést, szem előtt tartva az ugyan nem a legközelebbi, de a legismertebb rokon finn nyelvet. Szó eleji helyzetben lévő finn és finnugor alapnyelvi *k*-nak a magyarban megfelelhet *k* és *h.* Ilyen például a finn kete, a magyar kéz szó, kivé, a kő, köve alakra gondoljunk, a kala–hal és a kule–hall stb. A példákból kitűnik, hogy a magas magánhangzók előtt a *k* megőrződött, ám mély magánhangzók előtt *h*-vá változott (kala–hal). A szó belseji finnugor *k* viselkedése is kettős, de itt a hangkörnyezettől függetlenül lehet *v* folytatás is, de el is tűnhetett a *k.* Ilyen a teke–tesz, a te része, de ilyen a tevőben a tev igető. Vagy éppen a joke–jó, ez a magyar földrajzi nevekben ma is megvan, gondoljunk a Sajóra, Berettyóra, ami Berek-jó, azaz berki folyó jelentésű szó. Aszó eleji helyzetben levő *t* a magyarban általában megmaradt. Ilyen a te, ti, teke, tesz, vagy éppen a talve, tél szavakat összevetve.

A szó belseji finnugor *t* magyar megfelelője *z,* gondoljunk a száz, vagy éppen a fazék szavakra. A száznak szata, a fazéknak pedig put a finn megfelelője.

A szó eleji finnugor *p*-nek *f* felel meg. Ilyen a pu–fa, pe–fő, fej és a pata, ahogy említettem, a fazék és így tovább. A szó belsejében viszont a finn és a finnugor *p* magyar folytatása a *v.* A repo, a magyar ravasz szó – ez a rókának a régi elnevezése, végső soron nem is olyan régi, mert helynevekben a mi vidékünkön elég gyakori az ilyen helynév, hogy Ravaszlyuk. Egyáltalán nem valami ravasz lyukról, hanem rókalyukról van szó, tehát a rókának a régi magyar neve őrződött meg így a helynevekben. Ami a *p*-*v* megfelelést illeti, a zárhangok réshangúsodása közönséges jelenség. A finn nyelvben is találkozunk ilyennel, tehát a *p*-nek *v*-vé válásával, ilyen az *orpo*–árva, de *orvot*–árvák.

Az *m* a szó elején változatlanul megmarad – másik hangmegfelelés. Ilyen a finn mene, a menni szó töve, vagy a meny, tehát a rokonságnév. De szó belseji helyzetben *v*-re is változik. Meg is maradhat, ugyanakkor vokalizálódhat, azaz magánhangzósodhat is. Itt is több példa van, így az ime–emik, tehát a szopás igetöve, az emlőre gondoljunk, a kom, – cseremiszben kom a magyar hám – vagy a finn nime–név és a lieme–lé, leves szavakra gondolhatunk.

Az *n* mind szó eleji, mind pedig szó belseji helyzetben megmarad. Gondoljunk a nime–név vagy a mene–menni szavakra.

A szó belseji nazális+zárhang kapcsolatok a magyarban egyszerűsödtek, mégpedig úgy, hogy a nazális tag eltűnt, de zöngésítette a mögötte álló zárhangot. (A nazális különben az orrhangúságot jelenti. Az *n* például nazális hang.) Néhány példát: a vogulból – ugye, a legközelebbi rokon nyelvnek tartjuk – a pent–a föd, a finn amta–ad, vagy éppen a lintu–lúd szavak megfelelői, a vogulban a hump–hullám, ez a hab szavunknak felel meg, ilyenek.

Az ilyen és ezekhez hasonló hangváltozások egyáltalán nem egyedülállók, s nemcsak a finnugor nyelvekben figyelhetők meg. Megtalálhatók a világnak tán az összes, de legalábbis az eddig ismert nyelvcsaládjaiban. E változások általában nem egycsapásra, nem átmenetek nélkül jönnek létre. Gyakorta előfordul, hogy egy nyelvben a változásnak csupán a vég-, illetve kiindulópontja ismeretes, de nem tudjuk az átmeneti fokozatot. Van rá eset, hogy ez az átmeneti állapot ugyanazon nyelvcsaládnak egy másik nyelvében mint létező állapot fennáll.

Tudjuk, hogy a magyar *h* a finnugor *k*-ból fejlődött a finnugor eredetű szavakban. A fonetikai változások törvényszerűsége alapján feltehető, hogy a *k*-*h* változás a kemény *h,* a nyelvészetben használatos jelölés szerint az *x,* átmeneti fok közvetítésével ment végbe. A

[19] Ennek egyik módja a glottokronológia mint kiavulástan. Itteni tárgyunkra alkalmazását lásd ebben a kötetben Cser Ferenc: *Gondolatok a magyar nép és nyelv Kárpát-medencei eredetéről* című tanulmánya „A magyar nyelv" fejezetét.

zárhangoknak ilyen spirantizálódása, tehát réshangúsodása megfigyelhető más nyelvekben, például az indoeurópai nyelvcsaládban is.

A hangmegfeleléseket elsősorban a mássalhangzók körében tudta tisztázni a tudomány. Ezek állandóbb, kevésbé változékony hangok, mint a magánhangzók. Ennek ellenére a magánhangzók körében is törekszik a nyelvészet szabályos hangmegfelelések kimutatására. Itt azonban az eredmény nem olyan egyértelmű, mint a mássalhangzók esetében. Sok esetben be kell érni a magánhangzók hangszínének magas vagy mély megállapításával.

A hangtan és az alaktan közötti határterületeken helyezkedik el a morfológia, mely többek között a hangok egymáshoz kapcsolódásának lehetőségeit, illetőleg szabályait vizsgálja. Tehát a másik terület, ahol érdemes vizsgálódni az összehasonlító nyelvészet területén, ez a morfológia, közhasználatú szóval alaktannak szokás ezt nevezni.

A finnugor nyelvekben szó elején mássalhangzócsoportok nem fordulnak elő. Ez a megállapítás természetesen az alapszókincs tagjaira, a belső keletkezésű szavakra s a régebbi jövevényelemekre egyaránt érvényes. Ismert példa: a latin scola szót a magyarban iskola formában ismerjük, s a finnben koulu alakban találjuk meg. De más példák is lehetnek: a skatulya. Erre persze mondhatják, hogy az skatulya. Viszont ha a népnyelvi példákat bevesszük, akkor – gondoljanak arra, hogy a népnyelv archaikusabb, mint a köznyelv, tehát a régi állapotokat jobban őrzi, hiszen nem szabályozták rendszerszerűén, hanem ahogy a nép azt maga a használatban kialakította – a skatulyának egyes helyeken is skatulya hangalakja van, másik helyen, a mi vidékünkön, katulya jelentése van, tehát így a scola–iskola típushoz ezt a példát is lehet kapcsolni.

Nem vonatkozik azonban feltétlenül a fenti megállapítás az újabb idegen elemekre, például a trolibusz, strand szavakra, melyeket a nyelv nem asszimilált, azaz nem igazított már a saját rendszeréhez. Ugyancsak nem érvényes a hangutánzó szavakra sem. A hangutánzó szavak, ahogy említettem, ilyen szempontból különleges helyet foglalnak el a szókincsen belül.

A szókészletnek a szabályos hangmegfelelés által korlátozott óvatos elemzése azonban nem elegendő a nyelvrokonság eldöntéséhez. Nem elég ugyanis, ha a nyelvnek csupán egyik, ám nagyon lényeges összetevőjét fogjuk vallatóra. A szavak bizonyító erejét jelentősen növeli a nyelvtani rendszerben fellelhető hasonlóság. Nagyon lényeges tehát a szavak mellett a nyelvtani rendszer hasonlósága is.

A világ nyelveit alaktani szempontból, elnagyoltan, négy nagy csoportra lehet felosztani. A magyar és rajta kívül még sok száz más nyelv az úgynevezett agglutináló vagy ragozó nyelvek közé tartozik. Van flektáló, agglutináló, izoláló és inkorporáló nyelvtípus, és mivel összesen körülbelül – ez megint csak hozzávetőleges szám – 3000 nyelvről szokás beszélni, önálló nyelvről. Más kérdés, hogy egyes esetekben a számítást nem lehet egzakttá tenni, mert van, amit nyelvjárásnak vesznek, más vélemények szerint pedig ugyanaz nem nyelvjárás, hanem külön nyelv. Tehát így, akkor, ha néggyel osztjuk ezt a 3000-es számot, akkor 700-800 körül lenne az egy típusra eső nyelveknek a száma.

Ezekben a nyelvekben a szavakat grammatikai toldalékokkal, tehát a magyarra vonatkoztatva most már a továbbiakat, azaz a ragozó nyelvekben, grammatikai toldalékokkal, jelekkel, ragokkal kell ellátni. E toldalékok nem olvadnak össze a szótővel, hanem áttekinthetően, könnyen szételemezhetően kapcsolódnak a tőhöz és egymáshoz. Külön jelük van e nyelvekben az egyes grammatikai funkcióknak, külön jele van a többes számnak, az esetragok pedig mind egyes, mind többes számban azonosak. Gondoljunk egy ilyen egyszerű példára: katona-ság-ban. Vagy: tanul-hat-atlan-ság-á-ról és így tovább. Akár több képző is mehet, általában különben a nyelvi elemeknek a sorrendje: szótő és utána a toldalékok, a toldalékokon belül pedig fontossági sorrendben a képző, jel és rag, a helyzetviszonyító, tehát a határozórag. A birtokos személyragozás ilyen szempontból már egy kicsit különlegesen viselkedik, mert: ház-am-ban, tehát nem ház-ban és utána az m, hanem először a birtokos személyrag, és utána a helyhatározórag. Ennek alapján tették meg sajnos egyesek, eléggé el

nem ítélhető módon, a birtokos személyragot személyjelnek, de ez már más terület. Tehát a lényeg az, hogy ez az alapforma. Az igeragozásban a helyzet azonban már nem ennyire egyértelmű a magyar esetében. Például: élek, élünk, de a következetesen agglutináló nyelvekben a többes számú igealaknak él+többes jel+-ek alakulat kellene lenni. Az élünk szóban és általában a magyar igeragozásban azt tapasztalhatjuk, hogy az agglutináló jelleg bizonyos mértékben keveredik a flektálóval. Itt utalnék arra, hogy tiszta típus nincsen, mert gondoljunk az egyik nagy világnyelvre, az angolra, ezt flektálónak szokás tekinteni, de ugyanakkor ma már egyre több jel mutat arra, hogy kezd az izoláló – gondoljunk csak a sok egyszótagú szóra – nyelvtípus irányába eltolódni.

A tipológiai jegyek alapján a magyar a világnak sok más nyelvéhez is hasonló. A tipológiai jegyeket tartalommal megtöltő, konkrét hangokból felépülő morfémák szerint viszont elég kicsire zsugorodik a magyarral rokonítható nyelvek száma, tehát amikor a forma után a tartalom is előtérbe lép. A szerkezetben egyezésen túl az úgynevezett anyagi egyezés szükséges a nyelvrokonság kimondásához.

Tekintsük át akkor a magyar nyelv néhány legfontosabb, s finnugor rokonságát bizonyító alaktani elemét. A mai magyar nyelvben a névszóragozás eseteinek száma az úgynevezett akadémiai nyelvtan szerint 28 (elég nagy szám). Ezek között természetesen van elavulóban levő, nem termékeny alak, mint például a Győrött, Kaposvárt *-t* helyhatározó rag, a *naponta* időhatározórag vagy a hivogatólag *-lag, -leg* állapothatározórag. Rokon nyelveink közül a finnben, az észtben, a zürjénben, a vottyákban szintén magas az esetragok száma, ha az a magyarét nem is éri el. A szamojéd nyelvek eseteinek száma általában 5–6, az obiugor nyelvekben pedig ennél is kevesebb esetet találunk.

Az esetek számának ilyen nagymérvű felduzzadása az esetek jelentésének konkretizálódását, az elvontabb határozói viszonyok kialakulását eredményezte. Ugyanakkor megfigyelhető, hogy a most már különböző, bár rokon jelentést hordozó esetek nemegyszer azonos rag-magot tartalmaznak. A jelentésben különbség más-más ragelemnek a hozzá kapcsolódásából fakad. Például: a finnben a helyhatározó ragok az irányhármasságon (tehát a hol–honnan–hová-n) belül a külső *-on, -en, -ön, -ra, -re* és a belső *-ból, -ből, -ba, -be* helyviszony kifejezését is megkülönböztetik. Az ősi uráli alapnyelvi na–hol és a ta–honnan kérdésre megfelelő helyviszonyragok megtalálhatók az inessiusi sza–sz-n-a, tehát *-ban,* az adessiusi la–l-n-a, *-on,* illetve az elatiusi *-ból* jelentésű szta és az ablativusi el–ta *-ról* ragokban egyaránt. Tehát a magok ott vannak az ún. testes határozóragokban is.

E néhány példából is kitűnik, hogy az alapnyelvi egyszerű ragok csak ritkán maradtak meg változatlan formában. Magyarban például az említett uráli una locativus rag három esetragban is megmaradt, megtalálható, az *n* rész a lényeg itt, az *-on, -en, -ön* (asztalon, tehát külső helyragozás), az *-an* (boldogan, tehát a módhatározói, állapothatározói viszonyban) és a *-ban, -ben* helyhatározói (házban). Látjuk tehát, hogy szekunder ragok elemeként is szerepelhet, sőt a locativusi funkciókból levezethető állapot- és módhatározói jelentésben is.

Az esetragokon kívül ez az ősi rag megőrződött határozószókban is, gondoljunk csak a kinn, künn, benn, fönn, vagy a nyelvjárási hun (hol) példára. Újabb bizonyíték arra, hogy a nyelvjárások azért milyen értékes dolgok, mert itt ősibb állapotot őriznek.

A hasonló jelentésű *-t, -tt* (Győrött, Kolozsvárt, itt, ott, amott, mellett, együtt, között, oldalt stb.) ma már nem aktív rag, állandósult, mondhatni megkövesült.

A hová viszonyrag, a lativus, az uráli alapnyelvben a *-k* volt. Ez a magyarban vokalizalodott, azaz a szó végén magánhangzóvá vált. Leginkább határozószókban maradt fenn, a felé, a mellé, mögé, közé, belé, ide, oda, haza, alá stb. szavakban. A vokalizálódás minden nyelv történetében előforduló jelenség, tehát magánhangzósodás. Szóvégi *-k* esetében a következőképpen mehet végbe a *-k* és a *-g* (a zöngés *g,* gammával jelezve) és a vokális, tehát a magánhangzó, mely vokális, azaz magánhangzó az előző magánhangzóval diftongust, azaz kettőshangzót alkot.

Ugyanakkor az *-é* magyar lativus a finnugor *-jé* folytatása is lehet. Az *-é* esetragként vagy annak alkotóelemeként is megőrződött a magyarban például a *-vé* állapothatározóban (fává válik valaki).

A magyar nyelv esetrendszere azonban emellett, tehát amit ősi finnugor örökségnek tartunk, bővült belső kialakulású ragokkal, és ilyen például a tárgyesetnek a *-t* ragja.

Az uráli alapnyelvről kialakult elképzelés szerint az alapnyelv éppúgy nyelvjárásokra bomlott, mint bármely ma beszélt nyelv. A mai nyelvállapotot ismerjük, itt Szegeden észre lehetett venni, aki nem erre a vidékre való, hogy jóval másképpen beszélnek, mint a Dunántúlon vagy éppen, mint ahogy mi Szatmárban beszélünk, tehát ezek a nyelvjárások. Nyilván ezek megvoltak korábban is, és azt lehet mondani, hogy még inkább megvoltak, hiszen kisebb népesség sokkal nagyobb területen szétszóródva élt, és nem volt meg az úgynevezett normanyelv, ami a nyelvnek az egységesülése irányában hat, gondoljunk arra a nyelvre, amit a televízió, rádió, újságok vagy éppen az irodalmi művek, könyvek használnak, az esetek nagy részében legalábbis.

Több rokon nyelvünkben, például a lappban, a vogulban, osztjákban, szamojédban, az egyes és a többes számon kívül még úgynevezett duális, azaz kettős szám is található, tehát nem kettes szám, hanem kettős szám, tehát egyes szám, többes szám, és ide a kettő közé tegyük a kettős számot. Ez a magyarból kiveszett, mindössze talán egyetlen emléke él nyelvünkben, ez is feltételes azért az egyik magyarázat szerint, maga a *kettő* számnév. A melléknévileg használt *két* számnév etimológiai megfelelője a vogulban a kit, az osztjákban a ket, ugyanakkor e nyelvekben önálló számnévi használatban, kitig – például a vogulban – alakot is találunk. Ezeknek szabályos megfelelője a kettő, mely az eredeti szóvégi *-k* fentebb már említett magánhangzósodása után alakult ki.

Nyelvünk finnugor voltának bizonyítéka az a grammatikai eszközkomplexum, melybe a személyes névmások, valamint a belőlük kialakult birtokos és igei személyragok tartoznak. Az uráli nyelvek személyes névmásai közti hasonlóság szembetűnő. Az alapforma az uráli alapnyelvre vonatkoztatva a me, te, sze, ezt következtették ki. A finnben tehát az én, te, ő, mi, ti, ők formánál a mine, szine, hen, me, te, he, a lappban mon, ton, szón, mi, ti, szi. És hogy ez hogyan funkcionált: Ugyanezek a morfémák látták el a birtokos személyragok és az igei személyragok funkcióját is, bizonyára az alábbi módon: ház-te, tehát a ház, és utána az, hogy a tied, ezt a személyes névmást önállóan hozzávetették, és ebből lett a házad, tehát maga a *-d* elem erre az ősi névmási alakra vezethető vissza. Vagy éppen igealaknál az *olvasod* formát az olvas+te. A névmás lassan elvesztette önálló hangsúlyát, szorosan az előtte álló főnévi vagy igei elemhez tapadt.

Itt esetleg érdemes megnézni, hogy hogyan viszonyul a ragozási rendszeren belül a magyar többes szám első személyű *-nk*-ja és a finn hosszú *-m*-e, és mindkettő az uráli *-mek* formához. A nyelvtörténet segítsége nélkül ezt a kérdést szintén nem tudnánk megválaszolni, illetve feltevésekre lennénk utalva. A *Halotti beszéd*ből viszont ismerjük az *imádjomuk, vogymuk* és *isemüküt* (ősünket) szavakat, kiejtés szerinti átírásban így lehet ezeket mondani. A Halotti beszéd az 1200-as évek végén íródott, első összefüggő nyelvemlékünk. Egyszerű hangátvetéssel a vogymukból vogyumk, ebből pedig mintegy fonetikai törvényszerűség szerint a vogyunk, a *k* előtt az *m* képzési helye hasonul a *k*-hoz, és *nk* lesz az *mk*-ból, mert a képzési hely zárhang, és így ez a hasonulás meg kell hogy történjen. A finn morfémából a *k* hiányzik. A finn nyelvjárásokból és a finnhez közel álló rokon finnségi nyelvekből ismeretesek olyan adatok, amelyekben ez az m–magánhangzó–k alakváltozat szerepel a többes szám első személyben.

Összefoglalva ezt a részt tehát, látjuk, hogy a nyelvhasonlításnál, nyelvrokonításnál milyen nagyfokú körültekintésre van szükség. Nem lehet csak az egybehangzó szavakat, nyelvtani eszközöket egybevetni. Ismerni kell az összehasonlítandó nyelvek történetét, nyelvjárásait

(melyek, mint említettem, nem egyszer élő nyelvemlékek) s a mai rendszerét, így és csakis így juthatunk el megbízható eredményekhez.

Most a mód- és az időjelekről röviden. A magyar nyelv módjelei az uráli korra mennek vissza. A felszólító mód jele a *-j*. Az adj, kapj, menj formákra gondoljunk, mely az uráli kikövetkeztetett *-k*-nak a folytatása. Ez a *k az* ősmagyarban zöngésült *g*-vé vált, amit gammával

jelölünk, azaz réshangúsodott, ebből jött létre a mai *-j* forma. A *-k* módjelet több rokon nyelvünk változatlan formában megőrizte, így például a mordvinban és a finnben is megvan. Más rokon nyelvekben a *k*-nak valamilyen folytatása fejezi ki a felszólítást. A feltételes módot jelölő *-na, -ne és* a *-ná, -né* az uráli *-nek* feltételes óhajtó jel folytatása.

Az uráli nyelvekben két idő, jelen és múlt idő található. A jelen időt külön grammatikai morféma a magyarban nem jelöli, de például a vogulban, osztjákban igen. Ahol jelöletlen, ott jelöletlensége állítja szembe a múlt idejű paradigma jelöltségével. A jövő idő, valahány rokon nyelvünkben csak megvan, mindenütt másodlagos, tehát későbbi fejlemény. Eredetileg a mondatkörnyezetből kiderült a beszélőnek az időre vonatkozó szándéka. Gondoljunk arra, hogy mi is meglehetősen ritkán használjuk az igazi jövő időt, tehát az úgynevezett fog-os jövőt, az összetett jövőt, hanem inkább azt mondjuk, hogy „Holnap elmegyek a színházba". Azt is lehet, hogy „Holnap el fogok menni", vagy „Majd írok neki", „Majd írni fogok neki", csak itt bizonyos stilisztikai különbség van ma már, legalábbis a nyelvművelés azt mondja, hogy a *fog-os* jövőt akkor, ha a jövőre vonatkozó dolog határozottabb, akkor célszerű használni. Vannak, akik viszont semmilyen formában nem szeretik, én magam, mivel ott a Tiszaháton ezt szokásos használni, többször is kaptam olyan figyelmeztetést, hogy ha nyelvész vagyok, ne használjam a fog-os jövőt. Lehet használni, mert nem nyelvhelyességi probléma a használata, csak éppen bizonyos különbség már van a szimpla, azaz a jelennel kifejezett jövő és e között.

Az uráli nyelvek adatai alapján az uráli alapnyelvben használt két múltidőjel rekonstruálható, a *-j* és az *-s*. A *-j* folytatása az egykori elbeszélő múlt *-é, -e* és az *-á, -a* formája, gondoljunk a nézém és adá szavakra. Ilyen példákat különben szép számban lehet találni a – sajnos – modernizált Károli-Bibliában. Azért mondom, hogy sajnos, hogy modernizálták, mert mint nyelvemlék is nagyon értékes alkotás volt, és kár volt átírni, különösen olyan formában, ahogy azt a Bibliatanács csinálta, mikor azt mondja: „Látá Isten, hogy jó", helyette: „látta". A régies formát érdemes lett volna legalább a Bibliában megőrizni.

A következő egység a melléknevek fokozása. A melléknév fokozásánál használatos a *-b* és annak alakváltozata, a hosszú *-bb*. Ez egykori demündüv augmentatív képző, tehát nagyítást kifejező képző volt, és ez vált a magyarban és a finnben is a középfok jelévé. Például idősb, idősebb – gondoljuk, hogy ez bizonyos intenzitásbeli, mértékbeli növekedést jelent – vagy a jobb, eredetileg jóbb formában, illetve egy *b*-vel jób formában. Ennek az ősi *mp* volt a megfelelője, és ebből alakult a magyarban a *b*. Úgy, mint közszavakban a hab és a vogul hump kapcsolata, vagy a vogulban az emp szó.

A prozódikus sajátosságok közül, ez tehát újabb terület a nyelvhasonlítás területén, a hangsúly az, amit érdemes kiemelni. A finnugor nyelvekben az önállóan ejtett szó hangsúlya általában kötött. Magyarban a szóhangsúly az első szótagra esik. Ugyanígy van a finnben, a lappban, a vogulban is. Némely finnugor nyelvben idegen hatásra a hangsúly a szónak valamely hátrább eső szótagján van (cseremisz, vottyák), feltehetőleg a környező török nyelvek hangsúly viszonyainak hatására. Gondoljunk most arra, ha ezt esetleg kétkedéssel fogadnák, hogy sajnos a magyar köznyelvi hangsúlyozás és hanglejtés (a hanglejtésformát is ide lehetne venni) mennyire átalakulóban van, és különösen az ifjúság nyelvében az éneklő hangsúly-, illetve hanglejtésviszonyuk az, ami ellen már annak idején Kodály Zoltán elkezdte a harcot. Lőrincze Lajos segítségével próbált harcolni, de sajnos ennek olyan nagy eredménye nem volt. Az igazán jó az lenne, ha a televízióban, a rádióban, tehát ahol hangzós szöveg van, ott ügyelnének erre a helyes kiejtési formára. De amikor az angol sláger, az angol nyelvnek vagy éppen a francia

nyelvnek a ritmikája szerint hangsúlyoznak, vagy éppen a hanglejtést így szabályozzák, akkor bizony veszélyben van nyelvünknek ez az ősi finnugor jellege.

Itt még ehhez annyit, hogy többen mondták, akik voltak ilyen területen, hogy nemegyszer megtörtént velük, hogy távolabb, mondjuk egy villamoskocsi belsejében, ahol nem értették a beszédet, a hangsúlyviszony alapján azt gondolták a finnül beszélőről, hogy magyarul beszél, mert a hangsúlyviszonyok annyira közösek ezekben a nyelvekben.

A következő egység: a magyar nyelv tőszámnevei. A tőszámnevek közül a két, kettő, három, négy, öt, hat, hét, nyolc, kilenc, húsz, száz stb. legalább a finnugor korból maradtak fenn. Kérdezhetnék, hogy mi van az eggyel, és mi van a tízzel. Itt utalnék egy fontos szakirodalomra, hogy akit a szavak története foglalkoztat, érdeklődik iránta, a nyelvtudomány jelenlegi állása szerinti magyarázatát megtalálja *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótárában,* – mi úgy nevezzük, hogy TESZ, rövidítve – ahol az egyről azt lehet olvasni, hogy vitatott eredetű, de hajlanak a finnugor egyeztetésre, és a tízről pedig, hogy iráni átvétel. Finnugor szónak tekinthetjük a száz szavunkat is, ez is elhangzott, annak ellenére, hogy könnyen felismerhető benne az indoeurópai szatem = száz szó. Ez az árja szó azonban még a finnugor együttélés korában, tehát a szamojédok kiválása után került át a finnugor alapnyelvbe.

Megtalálható valamennyi finnugor nyelvben, részt vett e nyelvek fonetikai változásaiban. A szó a finnugor alapnyelvben szata alakú volt, mai finnugor nyelvbeli alakjai száz és így tovább. A hasonlóság, illetve a kapcsolat a hangok megfelelő változását figyelembe véve nyilvánvaló.

A hang- és az alaktanon kívül a mondattannak van szerepe. A következő egység tehát a mondattan. Meg lehet figyelni, hogy a nyelvtannak az alkotórészei, elemei szerint megy ez, először a szókincs mint általános, és utána jön a grammatikának a három nagy pillére, a hangtan, alaktan és a mondattan. A mondattannak is van szavazati joga a nyelvrokonság eldöntésében. A szintaxis, a mondattan, azon szabályok összessége, amelyek alapján a morfémák egymással meghatározott viszonyba kerülnek, s a nyelvi közlés ellátására alkalmassá válnak. A szintaktikai jegyek között nem anyagi, hanem szemléleti egyezésekről vagy különbségekről beszélhetünk. Ilyenformán hasonló jelenségek a rokoninál szélesebb körben is észlelhetők. Ezek tipológiai, tehát típusbeli egyezések, azonban a nyelvtan többi szintjével együttesen, és nem különválasztva sokat nyomhatnak a mérlegen.

Nézzünk néhány jellemző sajátosságot. Az uráli nyelvekre jellemző a habeós szerkezet hiánya. Míg az indoeurópai nyelvek a birtoklást külön ige segítségével fejezik ki (Ich habe ein Buch, I have a book stb. – tehát „Bírok egy könyvet” – ’szép magyarsággal’ lefordítva), addig az uráli nyelvek jelölt vagy jelöletlen birtokos jelzővel és birtokos személyraggal, birtokos személyragos birtokszóval fejezik ki: „könyvem van”, „jó lovam van”, „nincs pénzed” és így tovább. Hasonlóan, megfigyelhető ez a jelenség a finnben is: minul on nelke = van szekfűm.

A következő egység, amit megemlíthetünk, az uráli nyelvekben a tagadás kifejezésére külön tagadó ige szolgál. Az indoeurópai nyelvekben tagadószó használatos, mely mellett a főige mind állító, mind tagadó mondatban változatlan formában áll (Ich lese ein Buch és Ich lese nichts – tehát: Olvasok egy könyvet és Nem olvasok). Az uráli nyelvekben ezzel szemben a tagadó ige ragozódik, a főige pedig változatlan tőalakban szerepel. A finn erre a jó példa: en mene=nem megyek, et mene=nem mész, ej mene=nem megy, emme mene=nem megyünk, ette mene=nem mentek, ejvet mene=nem mennek. Tehát az en, et, ej, emme, ette, ejvet a tagadó igének az egyes és többes számú három alakja. Hasonlóság másutt is van. A magyarban a tagadó ige nem mutatható ki, illetve végső soron kimutatható, mert a *nincs* szót szófajilag igének kell tekintenünk, nincs, nincsen, nincsenek formában megvan a magyarban csökevényes változatban.

A birtokos személyragok determináló használata, a következő egység, azért fontos jelensége az uráli nyelvek szintaxisának, mivel a magyar kivételével e nyelvekben nincsen határozott névelő. (A határozott névelő: a kutya, a határozatlan: *egy* kutya.) Ezt a birtokos

személyragok pótolják, elsősorban a 3. és 2. személyűek. Annak ellenére, hogy a magyarban a határozott névelő kifejlődött, mégis megtalálható a birtokos személyragok determinatív, tehát meghatározó jellege, gondoljunk ilyen mondatra, hogy „Aprajanagyja az udvaron játszik". Ide már nem tesszük hozzá, hogy *az* apraja, a nagyja az udvaron játszik. Hasonló megvan a finnben is: „Szurensza pienensza leikipi hassza".

A számnév a következő egység a mondattanon belül. A számnév után egyes szám áll, pl.: három gyermek, a vogulban: urem amp=három eb. Egyes számban használatosak a páros testrészek is: a magyarnak reszket a keze. A finn is azt mondja: cipő van a lábán=henelle on kenget jalassza, és nem jalojsza, a lábain. Ugyancsak a páros testrész egyike a *fél* jelzőt kaphatja. Ezért mondjuk mi, hogy félszemmel vagy éppen félkézzel, vagy félszemű vagy féllábú valaki, pedig ha meggondoljuk, akkor egykezű, egylábú, de az az egységes szemlélet mutatkozik meg benne, hogy a páros testrészt egy egésznek veszi.

A következő egység az állat- és gyümölcsnevek egyes számban használata: halat fog, almát szed. A német die Äpfel abnehmen, tehát almákat szed.

Az egyeztetés a jelző és a jelzett szó között ismeretlen. A latinban például páter bonus=jó apa, patrem bonum= ó apát. A magyarban: szép lányt, szép lánynak, sőt szép lányoknak és így tovább, tehát a jelző nem egyeződik. Van egy viszony, amikor egyeztetjük, egyeztetni is kell, amikor értelmezőszerűen hátra kerül: a lányok, a szépek; a lányokat, a szépeket, de ez már külön dinamikai egység, és egyesek nem is veszik igazán jelzős szerkezetnek.

Az uráli nyelvekre jellemző az ősi kötőszóknak a hiánya is; itt például gondoljunk a magyarra is, hogy a *Halotti beszédben* „hadlavá holtát", azaz hallotta a halálát, most azt mondjuk, hogy „hallotta, hogy meghal". Olyan nagy nyelvész, mint Bárczi Géza, erről a jelenségről azt mondta, hogy bizony az ilyen szép, tömör igeneves szerkezetek kiveszése nagy kárára van a magyar nyelvnek, de hát mit csináljunk? Különösen gondoljunk nemcsak a hogyra, egyrészt a hogyra, és hogy hány helyzetben használjuk, hogy iskolás gyerekek hogy-oznak állandóan a dolgozatban, másrészt pedig az összetett, nehézkes, bürokratikus kötőszók használatára. Ilyen szempontból nyelvünk bizony nem túlzottan gyarapodott értékben.

Az uráli őshaza elméletéről, felfogásáról

Az uráli őshazáról néhány szót. A következő egység lenne. Itt az őstörténetről kell röviden elmondani, hogy az, mint komplex tudomány, írásos emlékekre alig támaszkodhat, és így különböző más tudományoknak az eredményeit hívja segítségül az ilyen kérdések tisztázásában.

Az uráli őshazával kapcsolatban a múlt század közepétől[20] fogva vannak hipotézisek. Az első, amit érdemes megjegyezni, legalábbis a finnugrisztika ezt jegyzi meg lényegesnek, a finn Kasztren és az észt Vedemann ún. ázsiai őshazaelmélete, amely Belső-Ázsiába helyezte őshazánkat.

A hagyományos vagy klasszikus őshazaelmélet a növény- és állatföldrajz nyelvészeti alkalmazásán alapszik. Ez nyelvészeti paleontológia, lényege a következő: ha a rokon nyelvek szókészletének egybevetésével összeállítjuk az alapnyelvben feltehetőleg ismert állatok és növények neveit, akkor képet alkothatunk arról, hogy milyen fauna, azaz állatvilág, és flóra, növényvilág vette körül őseinket a régi lakóhelyükön. És ennek alapján az állatok és növények együttesen ahol előfordulnak, ott kell valahol keresni az őshazát, természetesen figyelembe véve a közben lezajlott éghajlati változásokat és így tovább – gondoljunk csak a mostani időjárásra, hogy ilyenek azért régen is voltak.

Ennek alapján a finn iskola a Volga nagykanyarja és az Oka folyó közé, a magyar őstörténészek inkább a Káma torkolatvidéke és az Urál hegység közé helyezték az őshazát.

[20] Tehát a XIX. század közepétől. – *A szerk.*

Végső soron, ha megnézzük, eléggé közel állnak ezek egymáshoz, úgyhogy azt lehet mondani, hogy ez a nézet nagyjából megegyezik. Van azonban egy újabb felfogás, amely szerint az uráli, illetve finnugor népek ősi lakóhelye az Uraitól egészen a Baltikumig terjed, tehát óriási területre terjed ki. Régészeti, aztán a fésűs kerámia és más bizonyítékokat hoznak itt pro és kontra, és itt megemlítem még László Gyulának a nagyon előremutató vélekedését, aki a bizonyos fanevek alapján próbálta meghatározni, valamennyi uráli nép körében ismert, vagyis az alapnyelv korából származó fanévről, szerinte két-háromról beszélhetünk, ez az erdei fenyő, a nyírfa és az égerfa. És ennek alapján meg pollen-analízis, tehát a talajban található virágpor maradványok alapján, jutott arra az eredményre, hogy az uráli társadalom a Rigától az Okáig – tehát végső soron hasonló jellegű – terjedő területen élt, és a közép-lengyelországi őskőkori szvidéri kultúra kialakítója és fenntartója volt.[21]

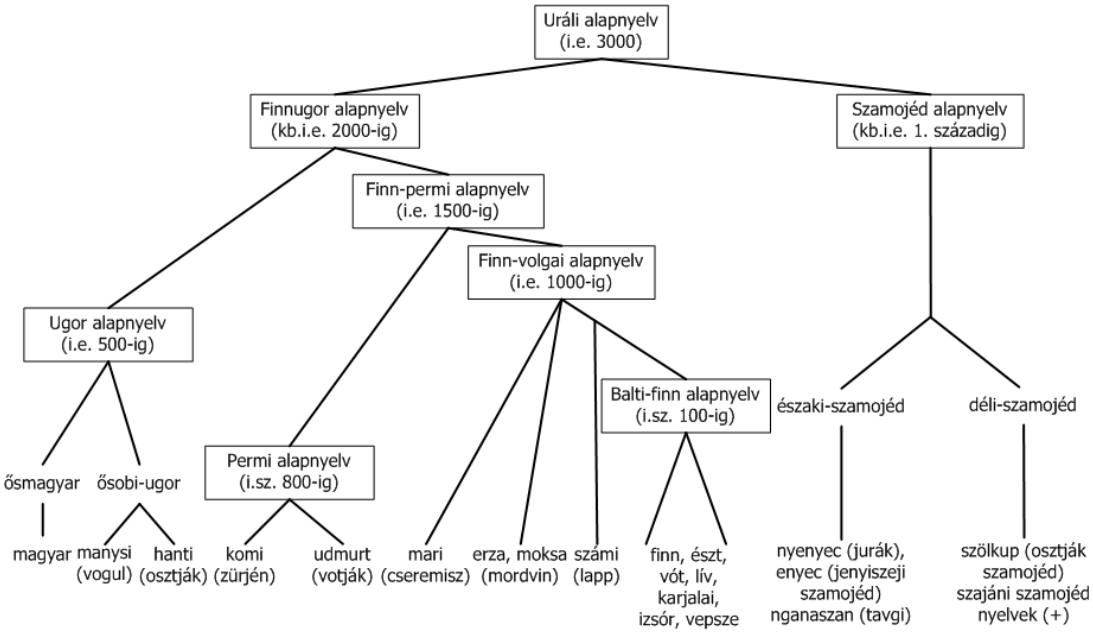
Hajdú Péter viszont azt mondja, hogy ezt bizonyos kritikával kell kezelni, és több fanévnek, tehát növénynévnek a vizsgálatát is célszerű figyelembe venni. Ugyanis az uráli, sőt a finnugor alapnyelvekre az a jellemző, hogy a tajga fáinak a neveit kivétel nélkül megtaláljuk benne, tehát nemcsak ezt a hármat, hanem többet is, és ennek alapján végső soron az ő felfogása az előbb már említett őshaza elmélethez közelít, merthogy ennek alapján azért szűkíteni lehet az őshaza helyét, tehát a szibériai tajga vidékén, ezen a részen található volt a magyarok őshazája. Tehát elődeink lakóhelye a Nyugat-Szibériában az Ob alsó folyása és az Urál-hegység között lehetett.

Aztán kronológiai, tehát időrendi dolgokról lehet még szólni, hogy az alapnyelvből az egyes nyelvek hogyan váltak el.

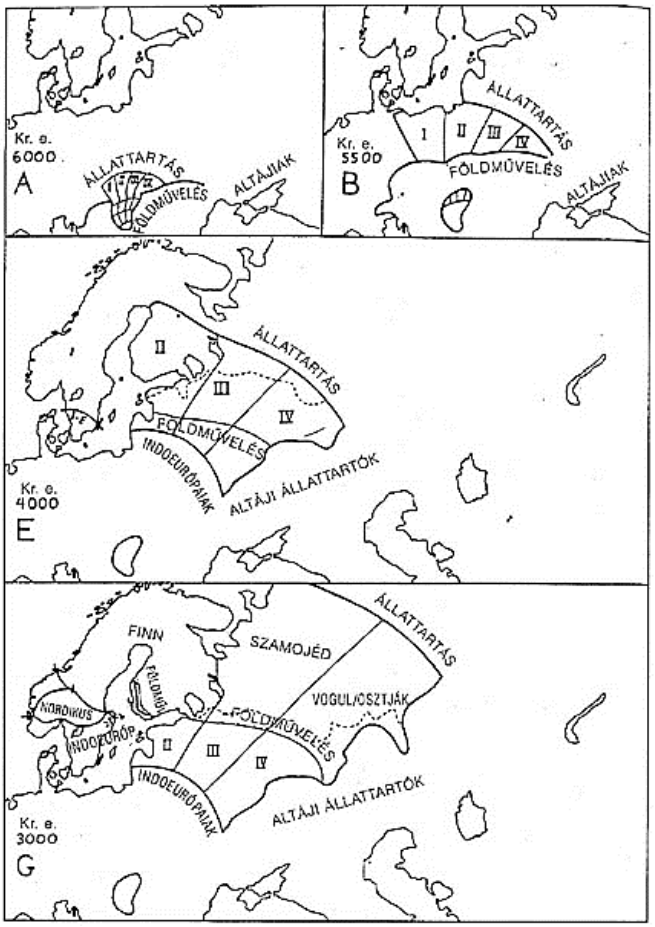
Az uráli alapnyelv, amely az i. e. *ÍV. évezred* előttig volt, aztán a két fő ága ennek: a finnugor alapnyelv kb. az i. e. III. évezred végéig, a szamojéd alapnyelv a másik ágon, ez körülbelül időszámításunk kezdetéig, és két részre tagolódott. Számunkra ez nem olyan érdekes, hanem inkább a finnugor alapnyelv, amely ugor alapnyelvre, az i. e. III. évezred végétől az i. e. I. évezred közepéig, az ősmagyar és a másik ág, az ősi obi-ugor, a vogulok és osztjákok, mint a nyelvtudomány szerint a legközelebbi rokonaink, és egy másik ágra, a finn permi alapnyelvre, az i. e. III. évezred vége–i. e. II. évezred közepéig, tagolódik, s ennek két ága a permi alapnyelv, ide a zűrjén és vottyák tartozik, s a finn volgai alapnyelv, szintén két ágból: a volgai nyelvek (ezek között megfigyelhetik, hogy az elnevezések is helyhez kötődők, tehát végső soron a családfa, azt lehet mondani, hogy egy térképnek is megfelel nagyjából), volgai nyelvek a cseremisz és a mordvin, és az úgynevezett közfinn alapnyelv és külön a lapp; közfinn alapnyelv, ahová ilyen nyelvek tartoznak, mint a finn, a karjalai, az izsór, depsze, vót, észt és a lív. Ezek közül, úgy hiszem, ismerős azért a többség számára a finn, az észt, esetleg a karjalai; az izsórról, lívről, vótról azt lehet mondani, hogy inkább csak „vótak" ezek a nyelvek, mert néhányan még talán beszélik, de inkább értik, de lehet, hogy már napjainkban épp az a néhány öregember is meghal, tehát itt már csak eszmei tagozódásról van szó.

[2121] „A swideri kultúra ... időszámításunk előtt 11 000, illetve i. e. 8200 körül létezett az őskőkorszak végén. Területileg a mai Lengyelország, Fehéroroszország, Oroszország Kalinyingrádi területét, valamint Litvániát, továbbá Ukrajna északi vidékeit fedte le... A swideri kultúrát önálló régészeti kultúraként ismerik el, amely az utolsó jégkorszakot követően a gleccserek visszahúzódásával a jégpáncél fogságából újból kiszabaduló területeken visszamaradt homok-, illetve hordalékdűnéken jött létre." (https://hu.wikipedia.org/wiki/Swideri_kultúra.)
Az 1. lábjegyzetben írtakkal összhangban Grover S. Krantz „Az európai nyelvek földrajzi kialakulása" (Ősi Örökségünk Alapítvány, Budapest, 2000. https://mek.oszk.hu/02600/02612/html/) című könyvében a szvidéri kultúrát szintén a Kárpát-medencéből eredezteti: „Legalább egy esetben itt megfordul a népesség vándorlásának általánosan elfogadott iránya. Általában azt állítják, hogy az uráli magyarok egy bizonyos keleti pontról vándoroltak Kr. u. a 9. században Magyarországra. Ehelyett úgy vélem, hogy sokkal korábbi időben az összes egyéb uráli nyelvűek terjeszkedtek kifelé Magyarországról" (p. 10). – *A szerk.*

Táblázatosan az „uráli nyelvcsalád” feltételezett rokonsági viszonyai:[22]

Grover S. Kranz összefüggő táblázata:[23]

[22] https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/4/46/Ur%C3%A1li_nyelvek_rokons%C3%A1gi_viszonyai. Csak a szemlélet kedvéért. Az eredeti írásból hiányzik. – *A szerk.*

[23] Kranz 2000. p. 46.

Götz László (Sankt Pölten):

Keleten kél a Nap
(Összegző tanulmány)[24]

1981-gyel kezdődően, ***Keleten kél a nap*** összefoglaló főcím alatt, eddig négykötetnyi nyelvészeti és történettudományi értekezés sorozatot adtam ki. Az egyes kötetek a következők:

I. kötet: Az elő-ázsiai Ősnyelv felé (Az európai nyelvtudomány és történelemszemlélet kritikája). Altötting, 1981.

II. kötet: Kettős mértékkel... (A magyar őstörténetkutatás módszereiről és eredményeiről). Altötting, 1981.

III. kötet: „Boncold csak, nyelvész!" (A finnugor nyelvtudomány módszerei és eredményei). Wien, 1982.

IV/1. kötet: A szumér kérdés (Régészeti, etnogenetikai, nyelvfejlődési és kutatástörténeti elemzés). Wien, 1984.

Amint a címekből is látható, könyveimben oly sokrétű és szerteágazó témakörökkel foglalkozom, hogy azokat egyetlen, szűkre szabott előadás keretében gyakorlatilag lehetetlen érdemben tárgyalni. Ezért csupán rövid tartalmi áttekintést kívánok adni, egyes fontosabb részletkérdések kissé bővebb bemutatásával.

Az I. kötetet módszertani alapvetésnek szántam, amelyben felsorolom és megokolom az eddigi őstörténeti és nyelvfejlődési, nyelvhasonlítási módszerek fonákságait és melléfogásait, majd megkísérlem új oldalakról közeledni a kérdésekhez, olyan vizsgálati metodikával, amely meggyőződésem szerint sokkal ésszerűbben megalapozott, főleg pedig tetemesen átfogóbb, komplexebb az eddig alkalmazott kutatási módszereknél.

A kötet 1. fejezetében röviden felvázoltam az utóbbi évtizedek régészeti kutatásainak eredményeit a minket érdeklő nyugat-eurázsiai térségben. Ez azért igen fontos, mert belőlük evidens módon következik, hogy az európai tudományosságban az elmúlt 150 év folyamán alkalmazott őstörténeti és nyelvfejlődési elképzelések szöges ellentétben állnak a régészet konkrét tárgyi tényeivel.

A 2. fejezetben az indogermanisztika őstörténeti és nyelvészeti alaptéziseinek keletkezésével és általános elterjedésével foglalkozom. Bemutatva egyúttal azt is, hogy ezeknél az őstörténeti és nyelvfejlődési, valamint nyelvhasonlítási vizsgálatoknál szinte sehol sem alkalmaztak kielégítően megalapozott, valóban tudományosnak nevezhető módszereket. S e hiányos módszertani alapvetés következményeként a XX. század derekára így kialakult általános őstörténeti és nyelvtudományi koncepció úgyszólván egyetlen részletkérdésben sem tud felmutatni szolid, tényszerű bizonyítékokat, hanem csupán különféle, többé-kevésbé tetszetős hipotézisláncolatokat, amelyek elsősorban és legfőképpen az indogermán nyelveken beszélő népek történelmi és nyelvi kultúrprioritásának eleve tényként feltételezett szemléletére épültek fel.

Hangsúlyozni szeretném, hogy ebben a fejezetben mindenütt tudatosan arra törekedtem, hogy az 50-100 év előtti idők ismeretanyagából kiindulva, azaz önmagukban szemlélve mutassam meg az indogermanisztika őstörténeti és nyelvészeti alaptételeinek belső ellentmondásait. Mert ilymódon sokkal plasztikusabban rajzolódik ki az a rendkívül fontos tudománytörténeti mozzanat, hogy a XIX. századi és XX. század eleji indogermanisztikai

[24] *Az Első (Szegedi) Iskola Előadásai és Iratai.* ZMTE, Zürich, 1993. pp. 19-38. ISBN 963 8465 00 X https://mek.oszk.hu/06400/06488/06488.pdf.

kutatás gyakorlata még a korabeli ismeretanyagba beágyazva, valamint az akkori indogermanisták által fennen hangoztatott elvi-módszertani követelmények tükrében sem tekinthető tudományosan megalapozottnak és tárgyilagosnak, hanem minden jel szerint csupán az előbb említett indogermán kultúrprioritás elképzelésének alátámogatására és bizonygatására szolgált. Mégpedig igen gyakran a tudományos kutatásban megengedhetetlen eszközök igénybevételével, mint például forrásfélremagyarázás, forráselhallgatás, sőt, nem egyszer forráshamisítás is (vö. az ófelnémet nyelvemlékekben teljesen rendszertelenül váltakoznak a b és p, valamint a d és t hangok, amely tényeket Grimmék a hangtörvények kidolgozásakor következetesen ignoráltak).

Mindehhez járulnak azután az 1. fejezetben ismertetett újabb régészeti tények, amelyek végérvényesen bebizonyították, hogy az európai tudományosságban 1945 előtt képviselt szemlélet, az őstörténeti és nyelvfejlődési elképzelések egytől-egyig velejéig elhibázottak voltak, s az újabb vizsgálatoknak mind nyelvészeti, mind pedig őstörténeti téren teljesen új alapokból kell kiindulniok.

A 3. és 4. fejezetben az ún. hangtörvények és szabályos hangváltozások látszólagos érvényességének mélyebb és szélesebb körű nyelvi összefüggéseit mutatom be. Konkrét szópéldákkal sokszorosan igazolva, hogy ezek a hangváltozások túlnyomórészt nem időbelileg egymás után következnek be, – ahogyan az akadémikus nyelvészet véli – hanem egyugyanazon nyelven belül egyidejűleg is tömegesen kimutathatók. Vagyis egészen nyilvánvalóan nem a nyelvek időbeli fejlődésének jelei, hanem legelsősorban jelentéstani (szemantikai) szerepük van: nevezetesen egy-egy általános jelentésű, gyűjtőfogalom jellegű alapszó tőmássalhangzói megváltozása útján az eredeti tőszóhoz jelentésbelileg közelálló új szavak keletkeznek.

Például: a német „Garten” (kert) szó eredeti jelentése sövény, fonadék, bekerített hely, kerítés volt. Ennek megfelelően az indogermán hangtörvényes nyelvészet a szó származását így vezeti le: ógörög chórtos (bekerített hely, karám), ebből eh→h „hangfejlődéssel” latin hortus (kert), majd további h→g „hangfejlődéssel” gót garda (karám), ebből ófelnémet garto (kert), végül mai német Garten (kert). Íme, – mondják a nyelvészek, – ez az egzakt „hangfejlődés”, pontosan úgy, ahogy Grimm hangtörvényei a gégehangoknál előírják: k vagy eh→h→g.

A valóságos nyelvi helyzet azonban egészen másképpen fest. A gégehangok mindegyik variációja ugyanis az előbb felsorolt nyelvek mindegyikében egymás mellett egyidejűleg megtalálható, mégpedig igen közeli jelentésárnyalatok megnevezésére.

Ógörög: goryt-os (tegez – azaz „fonadék”), kyrt-e (fonadék), kyrt-ia (kosár – azaz „fonadék”), kart-alos (kosár – azaz megint csak „fonadék”), chórt-os (karám).

Latin: goryt-us (tegez), crat-is (fonadék), hort-us (kert).

Ófelnémet: gart (város – azaz „bekerített hely”), gart-o (kert), krat-to (kosár – azaz „fonadék”), chraz-zo (szekérkas - azaz „fonadék”), hurd (fonadék).

Mai német: Gart-en (kert), Krat-te (kosár – azaz "fonadék"), Krät-ze (hátikosár – azaz ismét csak „fonadék”), Hürd-e (karám).

E példa egyúttal megmutatja azt is, milyen gazdag – jelentésbelileg és hangtanilag szorosan egybetartozó – szócsaládokkal rendelkeznek a nyelvek, valamint élesen rávilágít arra is, hogy a hangtörvényekkel és az időbelileg egymás után bekövetkezőknek gondolt szabályos hangváltozásokkal az egyes nyelvek ezen terebélyes szóbokraiból nyelvenként csak egy-egy szót tudnak kiragadni és ún. „szabályos hangfejlődési” sorba állítani, míg az illető szócsaládok összes többi szavait külön-külön, a szóbokortól mesterségesen elválasztva szemlélik és etimologizálják.

A hangváltozások ezen elsődleges szemantikai szerepének felismeréséből következik, hogy valóban módszeres, komplex nyelvhasonlítások a jövőben csak úgy végezhetők, ha az egyes nyelvek hangtanilag és jelentéstanilag szerves összefüggésben álló szócsaládjait

együttesen vizsgáljuk, és így – összességükben – vetjük egybe más nyelvek szintén együttesen szemlélt hasonló szóbokraival. Ezt a nyelvvizsgálati eljárást legegyszerűbben szemantikai–fonetikai nyelvhasonlítási módszemek nevezhetjük.

Az I. kötet 5. fejezetében ezen új nyelvhasonlítási módszer gyakorlati alkalmazásának lehetőségeit vázoltam fel, – a nyelvcsaládi határokon túlmutató nyelvvizsgálatok vetületében is – valamint egyúttal bemutattam néhánytucatnyi jellemző párhuzamot a szumér és a szemita, indogermán, magyar nyelvek között található, többszáz szóra rúgó szótári megfelelésekből.

A II. kötettel, amelyben a finnugor eredetű magyarság nyelvészeti hipotéziséből kinőtt magyar őstörténeti konstrukciók visszásságait és belső ellentmondásait tárgyalom, nem szükséges most hosszasabban foglalkozni. Az ott szőnyegre kerülő kérdések általában – legalábbis nagyvonalakban – amúgyis közismertek, s ha valakit, aki olvasta könyveimet, egyes részletek közelebbről érdekelnek, az előadás után bővebben elbeszélgethetünk róluk.

Jelenleg csak arra szeretnék nyomatékosan rámutatni, hogy őstörténet-kutatásunk az uráli-finnugor népek őshazáját, illetve pontosabban mondva, őshazáit – mert hiszen akkurátusan megkülönböztetik a kb. Kr. e. 6000-4000 közé gondolt uráli ősnépet, ősnyelvet és őshazát, valamint a kb. Kr. e. 4000-2000 tájára helyezett finnugor ősnépet, ősnyelvet és őshazát (hogy az ugor és előmagyar ősnépekről, ősnyelvi fokozatokról és őshazákról ne is beszéljek) – olyan földrajzi térségekben keresi, amely területeken a régészeti kutatások jelenlegi állása szerint a Kr. e. 4000-et meg előző időkben nem éltek emberek, 4000 és 2000 között pedig csak gyér paleolitikus–mezolitikus csoportok mutathatók ki, amelyek száma az újabb etnográfiai kutatások egyértelmű tanúsága szerint nem haladta meg – jobban mondva nem haladhatta meg – a halász-vadász-gyűjtögető gazdasági foknak megfelelő 0,01–0,09/km^2-es népsűrűséget. Hangsúlyozom, ezek a népsűrűségi adatok a halász–vadászokra vonatkoztatva nem olyasféle spekulatív munkahipotézisek, mint például az uráli-finnugor ősnép és ősnyelv elképzelése, hanem a különböző, még nemrégiben is halász–vadász fokon állt, izolált népcsoportoknál végzett etnográfiai vizsgálatok során megállapított tények, amelyek egyszerűen abból adódnak, hogy egy bizonyos terület halai, vadjai és ehető bogyói – pontosabban mondva ezek évi szaporulatai, illetve terméshozamai – csak a fent említett gyér lakosság megélhetésére elégségesek. A 0,01 és 0,09 közötti tetemes ingadozás abból adódik, hogy a népesség száma mindenütt és mindenkor a földrajzi környezet kedvezőbb vagy kedvezőtlenebb ökológiai adottságainak függvénye. Így például a 0,09/km^2-es maximum csak kivételesen kedvező ökológiai viszonyok mellett érhető el, mint amilyeneket némely trópusi–szubtrópusi vidéken találunk, ahol a banán, datolya, kókuszdió a szó szoros értelmében az ölébe hullik a gyűjtögetőnek. Ebből viszont az is következik, hogy a finnugrisztika által nyelvészeti spekulációk segítségével őshazaként kijelölt Oka–Káma–Belaja-környéki területeken – nem is beszélve a Hajdú Péter-féle Alsó-Ob-menti tundrákról – az előbb említett népsűrűségi adatoknak nyilvánvalóan csak az alsó szegmentumával, azaz nagyjából csupán 0,01-0,03/km^2-es népsűrűséggel számolhatunk, mégpedig egészen az ottani neolitikum kezdetéig, kb. Kr. e. 2000-1800 tájáig. Szemléltető példával élve ez a népsűrűség azt jelenti, hogy a mai Magyarország 93 000 km^2-es területének megfelelő bármely északkelet-európai vagy észak nyugat-ázsiai térségben Kr. e. 2000-et megelőzően csupán mintegy 930-2790 főnyi halász–vadász népesség talált magának megélhetést. De még ha a maximálisan lehetséges 0,09/km^2-es népsűrűséget vennénk is alapul, – ami azonban, amint előbb láttuk, ezekre az északi területekre vonatkoztatva gyakorlatilag lehetetlen, – akkor sem jutnánk többre 8370 főnél 93 000 km^2-en.

Úgy gondolom, nem kell bővebben bizonygatnom, hogy ilyen alacsony népsűrűség mellett semmiesetre sem beszélhetünk ún. „alapnépességek”, netalán nagyobb területeken többé-kevésbé egységes közös „alapnyelvek” kialakulásáról – amint a finnugrisztika teszi. A száraz valóság tehát az, hogy mivel Kr. e. 4000-et megelőzően a Volga nyugat–keleti

irányú felső folyásának szélességi fokától északra a régészet megállapítása szerint sem Kelet-Európában, sem Nyugat-Ázsiában nem éltek emberek, a finnugrisztika Kr. e. 6000-4000 közé helyezett ún. uráli ősnépét és ősnyelvét – akár a Kámánál, akár az Alsó-Ob-menti tundrán mindenestől a mesék világába kell utalnunk. A Kr. e. 4000-2000 tájára kikövetkeztetett ún. finnugor ősnépet és ősnyelvét pedig a fent közölt népsűrűségi adatok tükrében – igen enyhén szólva teljesen valószínűtlen hipotézisként kell értékelnünk.

A III. kötet témái közül feltétlenül ki szeretném emelni az 1. fejezetet, mert annak külföldi szakirodalmi hivatkozásaiból és bő, szószerinti idézeteiből egyértelműen megállapítható, hogy a modern nemzetközi őstörténet- és nyelvkutatás legnevesebb kapacitásainak egész sora az utóbbi 40-50 évben elvi-módszertani meggondolások és kimerítő metodikai elemzések alapján kereken elvetette az indogermán nyelvcsaládfa hipotézisét, de a közös ősnép és ősnyelv elképzeléseit is. Kiderült, hogy az indogermán nyelvek nem alkotnak genetikus nyelvcsaládot, hanem minden valószínűség szerint sok kisebb-nagyobb nyelvből, hosszú időkön keresztül fennállott szomszédság és állandó érintkezések útján areális[25] nyelvszövetség módjára lassan és fokozatosan alakultak ki, nagyjából a Kr. e. 3/2. évezred fordulóját követő időkben, s végső konszolidálódásuk csak a Kr. u. 1. évezredben fejeződött be. Ugyancsak kimutatták, mégpedig szintén alapos, elvi-mód szertani vizsgálatok útján, hogy a feltételezett közös indogermán ősnyelv hangtörvényes alapon megkísérelt rekonstrukciója eleve lehetetlen.

Ezek az újabb indogermanisztikai felismerések számunkra – azaz finnugor vonatkozásban – óriási horderejűek, mert nem kevesebbet jelentenek, mint az egész finnugrisztika teljes csődjét, mégpedig mind nyelvészeti, mind pedig őstörténeti téren.

Először is az uráli–finnugor nép- és nyelvcsalád egész időrendi konstrukciója, a 6-8000 éves uráli, a 4-6000 éves finnugor és a 3-4000 éves ugor ősnépek és ősnyelvi fokozatok teljes egészükben elválaszthatatlanul összefüggenek az indogermanisztika 1945 előtti időrendi és genetikus nyelvcsaládi elképzeléseivel, az indogermán ősnépi és ősnyelvi fokozatok egykori kronologizálásával. A finnugrisztika nyelvcsaládi időrendje ugyanis egyedül és kizárólag egy sor olyan szón alapul, amelyek számos indogermán nyelvben, és ugyanúgy, a finnugor nyelvek jó részében is megtalálhatók. Ezekről a szavakról az indogermanisztika annak idején, a XIX. században azt állította, hogy a még osztatlan indogermán ősnyelv szókincséhez tartoznak, illetve részben a már elkülönült indo-iráni ősnyelvhez. Mivel pedig e szavak sok finnugor nyelvben is előfordulnak, úgy okoskodtak, hogy e szavakat még a finnugor nyelvi egység korában kellett átvenniök a finnugoroknak, vagyis a finnugor ősnyelvi egység nagyjából egykorú volt az indogermán ősnyelvvel, illetőleg az indo-iráni ág önállósulásának kezdeteivel. Az indo-irániak kiválását pedig annak idején (még a XIX. században) kb. Kr. e. 3000 tájára gondolták helyezhetni, mivel a rekonstruált közös indo-iráni szókincsben nincsenek földművelési szavak, s ebből arra következtettek, hogy az indo-irániaknak még a földművelés megismerése előtt kellett elszakadniok a többi indogermántól. A földművelés kezdeteit viszont a múlt század végén és századunk elején, konkrét abszolút időrendi adatok teljes hiányában, úgy gondolomformán, a Kr. e. 3. évezredre becsülték.

Pusztán ezen indogermán nyelvészeti spekulációk és többrendbeli tétova, teljesen hipotetikus jellegű becslések alapján került tehát a finnugor alapnyelv is kb. Kr. e. 4000-2000 közé. Nomármost, miután maga az indogermanisztika adta fel az indogermán ősnép és ősnyelv hipotézisét, s az indogermán nyelvek kialakulását areális nyelvkiegyenlítődésként értelmezi, amelynek kezdetei csak a Kr. e. 2. évezred első felében foghatók meg legkorábban, milyen jogon, de legfőképpen, milyen tudományos adatok, bizonyítékok alapján beszél a finnugrisztika továbbra is változatlanul, mintha mi sem történt volna időközben, Kr. e. 4000-2000 közötti finnugor alapnyelvről?! Hiszen láttuk, hogy a finnugor

[25] Az areális magyarul területi, az area=terület latin szóból. – *A szerk.*

nyelvcsaládi időrendi konstrukció teljes egészében az egykori, ma már teljesen elavult indogermán nyelvcsaládi időrend elválaszthatatlan függvénye, azzal áll vagy bukik.

A második, még az előzőnél is döntőbb csapás azáltal érte a finnugrisztikát, hogy a modern nyelvkutatás kimutatta: a feltételezett közös ősi indogermán nyelv hangtörvényes alapon eszközölt rekonstrukciója a priori lehetetlen – még ha lett volna is valaha ilyen ősnyelv. Ezzel kapcsolatban feltétlenül hangsúlyozni kell, hogy bár az indogermán nyelvek számos igen régi nyelvemlékkel rendelkeznek, amelyek – ha a még nem teljesen indogermanizálódott, de már preindogermánnak nevezhető hettita nyelvet is idevesszük – már a Kr. e. 2. évezred derekán feltűnnek, ennek ellenére mégis kiderült, hogy még ezeknek a valóban ősi és tekintélyes számú nyelvemlékeknek segítségével is elvileg lehetetlen egy közös ősi nyelvállapotot rekonstruálni.

Hogyan állunk viszont ilyen körülmények között a finnugrisztika által hangtörvényes alapon visszakövetkeztetett közös uráli, finnugor és ugor alapnyelvekkel, amelyeket nyelvészeink mint konkrét, egykor valóban létezett ősnyelvekként tartanak számon, sőt velük kapcsolatban egyenesen „végérvényesen bebizonyított" nyelvi és népi leszármazásról, az ezekbe a kikövetkeztetett ősnyelvi fokozatokba besorolt rekonstruált hangalakokról pedig mint „megdönthetetlen nyelvtörténeti tényekről" beszélnek? Nos, hogy mit is ért a finnugrisztika „nyelvtörténeti tényeken", az az alábbiakból hamarosan kiderül. Vegyük ezért szemügyre a valóságos – nem hangtörvényes alapon kikövetkeztetett – nyelvi tényeket.

A magyar nyelv legrégebbi emlékei 950 táján jelentkeznek, Bíborbanszületett Konstantin császár néhány fennmaradt név- és közszóközlésével (pl. Atelkuzu). Ezután jó fél évezredes szünet következik a finn nyelv XVI. századi első emlékeiig, majd további 200 éves megszakítással feltűnnek a többi finnugor nyelv emlékei is a XVIII–XIX. században. Vagyis magyarán mondva a finnugor nyelveknek a magyaron kívül gyakorlatilag nincsenek nyelvemlékei, értve ezalatt olyan szövegeket, amelyekből a nyelvek hangtörvényes alapon feltételezett fejlődésére vonatkoztatható adatok kihámozhatok lennének, ami pedig mindenféle hangtörvényes, szabályos hangváltozásokkal dolgozó nyelvvizsgálati módszer nyelvi visszakövetkeztetéseinek elsődleges és elengedhetetlen előfeltétele. A száraz valóság ugyanis az, hogy a finn nyelv, első nyelvemlékeinek megjelenése óta, gyakorlatilag semmit sem változott, a többi finnugor nyelv pedig csak annyiban, hogy ezek a töredéknépek és -nyelvek a XIX. század eleje óta az eloroszosodás többé-kevésbé előrehaladott állapotában leledzenek, aminek konkrét bizonyítéka Munkácsi Bernát 1888–89-es vogul-osztják kutatóútján szerzett tapasztalata. Munkácsi ugyanis útibeszámolójában maga vallotta be, hogy semmi hasznát sem vette Reguly magával vitt 1845-ös szójegyzékének, mert 1888-ban a vogulok már egészen másképpen ejtették ki a szavakat. Ami pedig a magyart illeti, ebben sem mutatható ki – 1000 évre visszamenőleg sem – egyetlen egy valódi, hangfejlődésként értékelhető mássalhangzó-változás sem.

Miféle – konkrét, nyelvemlékekben adatolható – hangváltozásokra építi tehát a finnugrisztika a maga „hangtörvényeit" és „szabályos hangváltozási" elképzeléseit, s miből következteti vissza az uráli, finnugor és ugor ősnyelvi szavak hangalakjait? Bizony nem másból, mint egyedül a különböző finnugor nyelvek szavainak mai hangalakjaiból, mert mint láttuk, valódi történeti hangváltozások – értve ezalatt a mássalhangzók ún. „eltolódását" egyetlen finnugor nyelvben sem adatolhatok. Ilyen körülmények között tehát a kikövetkeztetett uráli, finnugor és ugor ősnyelvi szavak rekonstruált hangalakjai az égvilágon mindennek nevezhetők, csak „megdönthetetlen nyelvtörténeti tényeknek" nem. Az előbb elmondottakból láthatjuk, hogy az indogermanisztikában az utóbbi évtizedekben bekövetkezett alapvető módszertani és szemléleti változások a finnugor nyelvészet lába alól valósággal kihúzták a talajt, és a finnugor ősnépi és ősnyelvi elképzelések végérvényesen elvesztették minden tudományos hitelüket.

Még sokat lehetne beszélni a finnugrisztika hangtörvényes szemfényvesztéseiről, például arról, hogy a többi finnugor nyelv szavainál gyakran 600-800 évvel korábbról adatolható magyar szavak hangalakjait gyakorlatilag figyelembe sem veszik az ősnyelvi szavak rekonstrukcióinál. Avagy arról, hogy a finnugor etimológiai szótárakban található, uráli, finnugor vagy ugor korinak állított, kikövetkeztetett „csillagos" szavak mássalhangzói szinte kivétel nélkül, majd minden esetben megegyeznek az északi finnugor nyelvek megfelelő szavainak mai mássalhangzóival, holott mindenféle hangtörvényes nyelvhasonlítás alapvető elvi-módszertani kiindulópontja éppenséggel az a meggyőződés, hogy a szavak mássalhangzói az idők folyamán kérlelhetetlen szükségszerűséggel szabályosan és törvényszerűen megváltoznak.

A IV/1-es kötet első fele tulajdonképpen az I. kötet régészeti fejezetének kibővített változata. Az I. kötet elején ugyanis csak egészen röviden, mintegy „távirati stílusban" vázoltam fel az újabb régészeti kutatások eredményeit, mert nem akartam mindjárt a könyvsorozat kezdetén úgyszólván elriasztani az olvasókat a régészeti lelőhelyek, kultúrkörök, kerámiatípusok tömegének száraz felsorolásával és részletes tárgyalásával, ami meglehetősen egyhangú olvasmány lett volna. A három előző kötettel azonban, úgy gondolom, már eléggé előkészítettem az érdeklődő olvasóközönséget e rágós falat megemésztésére. Semmi esetre sem mondhattam le ugyanis a nyugat-eurázsiai régészeti kutatások mai állásának részletekbe menő, aprólékos ismertetéséről, mert őstörténeti és nyelvtörténeti.szemléletemben központi helyet foglalnak el az utóbbi évtizedek ásatásainak eredményei, s egész koncepciómat végeredményben legfőképpen a régészet tárgyi tényeire alapozom. Ez az eljárás éles módszertani ellentétben áll az őstörténet-kutatásban és nyelvtudományban eddig általánosan alkalmazott, ún. spekulatív vizsgálati módszerekkel, amelyek lényege az, hogy a kiindulópont minden esetben valamilyen többé-kevésbé ésszerű, vagy legalábbis nem eleve lehetetlen munkahipotézis, amihez azután az ún. segédtudományokból igyekeznek alátámasztó adatokat összegyűjteni. E szemléletmód keretében természetesen domináns szerep jutott a történeti nyelvészetnek, különösen azóta, mióta a hangtörvényekkel és a szabályos hangváltozásokkal megfoghatni vélték a nyelvek fejlődésének, elágazódásainak, kapcsolatainak mintegy természettudományos egzaktsággal nyomon követhető szakaszait. Így tehát a nyelvészet kb. 120-130 év óta mindenféle őstörténeti kérdés legfőbb tudományszakának számított, s mellette az egyéb rokon diszciplínák, mint például a szűkebb értelemben vett őstörténet-kutatás, a néprajz, de az embertan és a régészet is, csak a segédtudományok szerepét tölthették be. Feladatuk gyakorlatilag abban merült ki, hogy a nyelvészek különböző nyelvrokonsági, nyelvfejlődési, sőt mi több, ősműveltségi, ősnépi és őshaza-meghatározási hipotéziseihez kiegészítő adatokat szolgáltathattak. Ha pedig valamilyen történelmi forrás, néprajzi adat, embertani tény vagy régészeti lelet nem volt beleilleszthető az éppen divatos nyelvtörténeti vagy egyéb munkahipotézisekbe, akkor ezekről egyszerűen nem vettek tudomást (vö. pl. az obi-ugoroknak a magyarságtól teljesen elütő embertani képével, ami már a múlt század vége óta közismert tény, de a finnugor nyelvészeti indíttatású magyar őstörténet-kutatás mindmáig nem hajlandó tudomásul venni).

Magam viszont fordított módszerrel dolgozom. Semmiféle előre megfogalmazott munkahipotézist nem állítok fel, hanem legelőször a régészet konkrét tényeit gyűjtöm össze, s csak ezután igyekszem a leletekben, kultúrkörökben, valamint ez utóbbiaknak a leletekből kibontható összefüggéseiben, párhuzamaiban, egymáshoz való időbeli és térbeli viszonyulásaiban megnyilatkozó egykori őstörténeti képet megragadni és lehetőség szerint ellentmondásoktól mentes logikus rendszerbe foglalni. Számomra tehát a régészet nem segédtudomány, hanem éppen ellenkezőleg: a történeti nyelvészetet és az őstörténetkutatást tekintem a régészet segédtudományainak. Szemléletemben mindenféle spekulatív nyelvészeti és őstörténeti hipotézis vagy koncepció kizárólag annyiban nyer

létjogosultságot, amennyiben ellentmondásoktól mentesen összhangba hozható a régészeti kutatások mindenkori állásával.

Meggyőződésem szerint a jövőben csakis ezzel a régészeti súlypontú őstörténet-kutatással lehet megbízható, szilárd eredményeket elérni, mert amint könyveimben sokszorosan megmutattam, az eddig alkalmazott nyelvészeti orientációjú spekulatív vizsgálati módszerek sorozatosan zsákutcába vezettek. Gondoljunk csak az előadásom elején említett uráli–finnugor őshaza-meghatározási kísérletek csúfos kudarcára: olyan területeken kerestek „őshazákat", ahol a kérdéses időszakban nem éltek emberek. Mellesleg megjegyezve, ez a megállapítás pontosan ugyanígy vonatkozik a Közép-Ázsiától Skandináviáig terjedő különböző indogermán őshaza-hipotézisekre is: egyetlen, indogermán őshazaként feltételezett területen sem mutatható ki Kr. e. 2000-3000-et megelőzően élelemtermelés, hanem mindenütt csak halász-vadász hordákat találunk, a fentebb bemutatott rendkívül alacsony népsűrűséggel. Ez a tény viszont gyakorlatilag kizárja, hogy ezeken a területeken bármiféle kompakt „alapnépesség", még kevésbé nagyobb térségben egységesen beszélt ősnyelv kialakulhatott volna. Már ebből az egyetlen példából is világosan felismerhető, miért kell őstörténeti kérdések eldöntésekor legelsősorban a régészet tényszerű tárgyi eredményeire támaszkodnunk, és mindenféle, pusztán nyelvészeti megalapozású koncepció hitelét csakis a régészeti kutatások eredményeihez mérnünk.

A IV/1-es kötetben tehát az olvasó megtalálja a nyugat-eurázsiai régészeti kutatások mai állásának tömör, kézikönyvszerű össze állítását. Ebből a régészeti felmérésből egyértelműen megállapítható, hogy a földművelés, állattenyésztés, azaz az újkőkor vagy neolitikum Elő-Ázsiában több évezreddel korábban megkezdődött, mint Nyugat-Eurázsia bármely más területén. Az élelemtermelő gazdasági forma viszont kb. százszor annyi ember megélhetését teszi lehetővé, mint a halász-vadász fokozat. így Elő-Ázsiában a neolitikum kialakulása után valóságos demográfiai robbanás következett be, a népesség mintegy két évezred alatt megszázszorozódott. Majd – miután a népszaporodás a neolitikus földművelés termelékenységi szintje által megszabott felső határt túlhaladta – kb. Kr. e. 6000-rel kezdődően, hullámszerűen többszörösen megismétlődő, hatalmas méretű gyarmatosítások következtek be, eleinte a közvetlenül csatlakozó területeken, később azonban lassanként szinte egész Európában és NyugatÁzsiában, a legészakibb területeket kivéve, az Atlanti-óceántól Indiáig és az Altajig. Ezeket a szakaszosan bekövetkezett gyarmatosításokat a régészeti leletek világánál pontosan nyomon tudjuk követni, annak ellenére, hogy Nyugat-Eurázsia hatalmas területei régészetileg még csak igen felületesen átkutatottak.

Ezt a gyarmatosítási folyamatot pontosan úgy kell elképzelnünk, mint ahogyan az utóbbi évszázadokban Észak-Amerika gyarmatosítása végbement. A földművelő, állattenyésztő, később már fémművességgel is rendelkező elő-ázsiai telepesek vagy leigázták, vagy kiirtották, vagy pedig északabbra szorították a helyben talált, igen gyér számú halász-vadász hordákat, éppúgy, mint Amerikában is történt az indiánokkal.

E vándorlásokkal kapcsolatban feltétlenül hangsúlyozni szeretném azt az eminens fontosságú antropológiai tényt, hogy az ún. kaukázusi-europid nagyrassz, azaz a fehér emberfajta földrajzi elterjedettsége Nyugat-Eurázsiában szinte pontról pontra megegyezik azokkal a területekkel, amelyekre a régészeti leletek tanúsága szerint a tömeges elő-ázsiai neolitikus és kora fémkori gyarmatosító hullámok az idők folyamán eljutottak. Ez pedig a bizonyosságot megközelítő valószínűséggel arra vall, hogy Európa és Nyugat-Ázsia lakossága túlnyomó többségében ezen Elő-Ázsiából érkezett földművelő gyarmatosoktól származik.

S itt kapcsolódik bele ebbe a globálisan szemlélt őstörténeti képbe az az első pillantásra valóban meglepő körülmény, hogy az Elő-Ázsiából ismert legrégebbi kultúrnyelv, a szumér, szinte minden nyugat-eurázsiai nyelvben százszámra menő szoros szótári párhuzamokkal rendelkezik. Ezeket a nyelvi összefüggéseket az akadémikus európai nyelv- és őstörténet-

kutatás – s így természetesen a finnugrisztika is – dilettánsok és megszállottak fantáziaszüleményeiként értékeli, és vizsgálatukat teljesen tudománytalan hóbortnak bélyegzi. Az egyik legfőbb érv e nyelvhasonlítások ellen az, hogy ilyesmi szöges ellentétben áll a hangtörvényekkel és a szabályos hangváltozásokkal, mivel a kérdéses szumér szavak 4-5000 év távlatában sem mutatnak fel úgyszólván semmilyen hangváltozásokat, hanem túlnyomórészt megegyeznek a mai nyelvek velük összevetett megfelelő szavainak hangalakjaival, illetve csak egészen lényegtelen hangtani különbségeket árulnak el. A másik leggyakoribb ellenvetés szerint a szumér nyelv csak átmeneti jellegű, jelentéktelen, ún. „sziget nyelv" lett volna, amelyet csupán a mai Irak déli felében használtak, de ott sem túl hosszú ideig. Nyilvánvaló tehát, – állítják, – hogy semmi esetre sem lehet kontinentális méretű masszív szumér nyelvi hatásokkal számolnunk a nyugat-eurázsiai nyelvekben.

Ha azonban közelebbről megvizsgáljuk ezt a kérdést és összevetjük elsősorban az Elő-Ázsiából kiindult, évezredeken ke resztül hullámszerűen többszörösen megismétlődő tömeges gyarmatosítások régészetileg kétségbevonhatatlanul bizonyítható tényével, valamint ehhez szorosan kapcsolódóan a I V/1 -es kötetem ben bemutatott, több mint 2000 évig tartó abszolút szumér kulturális, politikai és nyelvi dominanciával, – nemcsak Dél-Irak ban, hanem Elő-Ázsia hatalmas területein, a Perzsa-öböltől az örmény hegyvidékig és Közép-Iránt ól Kelet-Anatóliáig és a szíriai partokig, – továbbá az előbb említett, szintén cáfolhatatlan antropológiai adattal, s végül, de nem utolsósorban, azzal az igen magas fokon valószínűsíthető felismeréssel, hogy a hangtörvények minden jel szerint nem a nyelvek belső lényegéből fakadó törvényszerűségek, és a hangváltozások szintén nem a nyelvek időbeli fejlődésének csalhatatlan bizonyítékai, hanem elsősorban és legfőképpen a szavak szemantikai szétágazódását tükrözik, nos, ha mindezen szempontokat figyelembe vesszük, alaposan megfontoljuk és józanul mérlegeljük, akkor a kérdéses összefüggések a szumér és a mai nyelvek között egyszeriben érthetőkké, sőt egyenesen szükségszerűen elvárhatókká válnak. Ilyen körül mények között viszont éppenséggel az akadémikus nyelvészetnek és őstörténet-kutatásnak a szumér nyelvhasonlítások elleni fent említett érvelési módját nevezhetnénk fantáziaszüleménynek vagy akár tudománytalan hóbortnak is, mivel kétségkívül igen nagyfokú őstörténelmi ignorancia kell annak feltevésére, hogy az előbb említett, ismételt és tömeges elő-ázsiai gyarmatosításoknak semmiféle nyelvi nyomai sem maradtak volna fenn.

Végeredményben tehát ezek a régészetileg egyértelműen ki mutatható tömeges elő-ázsiai gyarmatosítások elengedhetetlenné teszik a szumér nyelv fokozott figyelembevételét mindennemű jövendőbeli nyelvvizsgálatnál, mégpedig nemcsak szumér–magyar, illetve szumér–finnugor viszonylatban, hanem éppúgy a többi nyugat-eurázsiai nyelvcsoport, nyelvcsalád nyelvfejlődési és nyelvhasonlítási vizsgálataiban is. Vagyis – s ezt jól jegyezzük meg magunknak – nem valamiféle „exkluzív" szumér–magyar nyelvhasonlításról vagy netalán népi leszármaztatásról van szó, hanem ennél sokkal, de sokkal nagyobb horderejű nyelvtörténeti kérdésről. Nevezetesen arról, hogy ezek a még ma is tömegesen található, igen szoros és frappáns szumér nyelvi megfelelések Nyugat-Eurázsia szinte valamennyi nyelvében, régészeti és őstörténeti ismereteink mai fokán csakis egy ősi nyelvi koiné, azaz nyelvközösség, illetve közlekedő nyelv vagy lingua franca egykori létezésével magyarázhatók az elő-ázsiai térségben, az ottani neolitikus és korai fémkori időkben.

E nyelvközösség nyelvi elemeinek tömege az Elő-Ázsiából kiindult földművelő, állattenyésztő, majd később már fémművességgel is rendelkező gyarmatosokkal jutott el Európa és Nyugat-Ázsia délebbi területeire, s ez új lakóhelyeken az idők folyamán egyfelől saját belső fejlődés útján eleinte nyelvjárásokra, később önálló külön nyelvekre oszlott, másfelől pedig a halász-vadász őslakosság nemzetiségi, törzsi nyelvei a közöttük vagy közvetlen szomszédságukban élő elő-ázsiai gyarmatosok nyelvjárásait többé-kevésbé eltorzítva – pidginizálva – kisebb vagy nagyobb mértékben átvették, illetve beépítették saját

nyelvszerkezetükbe, oda idomították a maguk hangrendjéhez. Ez a pidginizáció – francia gyarmati területeken kreolizációról beszélünk – a legtöbb volt európai gyarmaton már alig 100-200 éves gyarmati uralom után kifejlődött, mennyivel inkább be kellett tehát következnie az egykori elő-ázsiai gyarmatokon, amelyeken a gyarmatosítás sokkal hosszabb ideig tartott, s ráadásul a gyarmatosítók és az őslakosság közötti kultúrakülönbség is sokkal nagyobb volt, mint a modern európai gyarmatokon.

Ha most ezt a nyelvfejlődési szemléletet átvisszük a magyar és a finnugor nyelvek rokonsági viszonyára, ez magyarán azt jelenti, hogy az ún. uráli-finnugor nyelvcsalád esetében nem genetikus, azaz leszármazás-beli nyelvrokonsággal állunk szemben, hanem csupán sok kis paleolitikus–mezolitikus halász-vadász közösség eredetileg különálló nemzetiségi nyelveinek egy délről érkezett, elsöprő kultúrfölénnyel rendelkező földművelő-állattenyésztő-fémműves népcsoport nyelvének domináns hatásaira bekövetkezett részleges nyelv-kiegyenlítődéséről, vagyis egy ún. areális nyelvszövetségről beszélhetünk, éppúgy, ahogy ezt az újabb tárgyilagos indogermanisztikai kutatások az indogermán nyelvek kialakulása mikéntjének esetében is megmutatták.

Ez a konvergens nyelvi fejlődés eleinte nyilvánvalóan csupán a mindennapi érintkezés szükségleteire korlátozódott, főleg a cserekereskedelemben (a finnugoroknál prémek!) elengedhetetlen kölcsönös megérthetőség fogalomkörére, s csak huzamosabb egymás mellett vagy egymás között élés és állandó, rendszeres kapcsolatok révén fokozatosan került sor arra, hogy a déli kultúrnyelv szavai és nyelvtani elemei tömegesebben átjutottak és beépültek az őslakosok nyelvjárásainak szerkezetébe és hangrendjébe.

A kérdéses, déli eredetű kultúrnyelv pedig a régészeti leletek tanúsága szerint azon telepesek nyelve volt, akik Kr. e. 2000 és 1500 között több hullámban tömegesen elözönlötték a Dél-Urál vidékét és az Oka, Káma, Középső-Volga, Ufa, Urál, Ob, Irtis folyók mellékét (bel novói, abasevói, gerendavázas és katakombasíros kultúrák Kelet-Európában, andronovói műveltség NyugatÁzsiában). A telepesek nyugatabbi részlege zömmel Transzkaukáziából és a Kubán-kultúra területéről érkezett, a keletebbi, Ob–Irtis-vidéki csoportok pedig a dél-turkesztáni korai bronzkori kultúrkörből (Namazga IV. és V. periódusa), azaz mindannyian az elő-ázsiai őskultúrák elsődleges gyarmati területeiről, amely helyeken az elő-ázsiai telepesek már jóval korábban, a Kr. e. V. évezreddel kezdődően meghonosították az élelemtermelő gazdasági formát.

Magam e déli, végső fokon elő-ázsiai eredetű Volga–Urál–Ob-vidéki korai bronzkori gyarmatosok nyelvét tekintem a magyarban található tömeges szumér nyelvi párhuzamok forrásának. E tekintetben teljes mértékben csatlakozom László Gyula azon nézetéhez, hogy a finnugor nyelvlánc részleges areális egységesedésének forrása az ősmagyar nyelv lehetett: ennek domináns hatásaira egyenlítődtek ki többé-kevésbé az egyes finnugor nemzetségek, törzsek eredetileg különböző nyelvei (lásd László Gy.: *Őstörténetünk.* 1981, 43. old.). Míg azonban László Gyula a szvidéri kultúra népességévei kapcsolja össze az előmagyarokat, addig én e Dél-Urál-vidéki, végső fokon elő-ázsiai eredetű gyarmatosokban látom a magyar nép és nyelv fokozatos kialakulásának legkorábban megfogható kezdeteit.

Ajánlott irodalom

Badiny Jós Ferenc: Káldeától Ister-Gamig I. A sumir őstörténet. Buenos Aires, 1971.
Badiny Jós Ferenc: *Az Ister-gami oroszlánok titka.* Buenos Aires, 1979.
Baráthosi Balogh Benedek: *Szumirok.* Buenos Aires, 1973.
Bobula Ida: *A szumir–magyar rokonság.* Buenos Aires, 1962.
Bobula Ida: Kétezer magyar név sumir eredete. Mexico, 1969.
Bobula Ida: Sumerian Affiliation. A Plea for Consideration. Washington, 1951.
Childe Gordon: Vorgeschichte der europäischen Kultur. 1949.

Csőke Sándor: A sumer ősnyelvtől a magyar élőnyelvig. New York, 1969.
Csőke Sándor: *Sumir–magyar egyeztető szótár.* Buenos Aires, 1970.
Csőke Sándor: Sumer–magyar összehasonlító nyelvtan. Argentína, 1972.
Csőke Sándor: Sumer-finnugor-mongol-török összehasonlító nyelvtan I-II. 1974-1976.
Csőke Sándor: *A magyar nyelvben továbbélő sumer.* Sumer-magyar tanulmányok III. 36
Csőke, Alexander: Sumerisch-ungarische vergleichende Grammatik. Austria, 1980.
Daimel, Anton: *Sumerisches Lexikon* I—IV. kötet. 1928-1933.
Daimel, Anton: *Sumerische Grammatik.* 1939.
Érdy Miklós: A sumir, ural–altáji, magyar rokonság kutatásának története. New York, 1974.
Fettich Nándor: Újabb adatok az őskori kocsihoz a Kárpát-medencében. Ethnográfia (Bp.), 1969.
Gosztony (Gosztonyi) Colman-Gabriel: Dictionaire d'étimologie sumérienne et grammaire comparée. Paris, 1975.
Gosztonyi Kálmán: *Összehasonlító szumer nyelvtan.* Svájc, 1975.
Götz László: *Keleten kél a nap I—IV. 1981–1984.* Az ötödik kötet kiadása folyamatban
Hérodotosz: *Historien* (H. W. Haussig magyarázataival). 1955.
Komoróczy Géza: *A szumir irodalom kistükre.* Bp., 1970.
Komoróczy Géza: Gilgames. Agyagtáblák üzenete. Bp., 1974.
Kalicz Nándor: Agyag istenek. Bp., 1974. László Gyula: Őstörténetünk. Bp., 1981.
Makkai J.: A tartariai (Alsótatárlaka) lelet és Délkelet-Európa újabb kőkora. Álba Regia 4.1966.
Makkai J.: A tartariai (Alsótatárlaka) táblácskák. *Magyar Tudomány*, Bp., 1970.
Novotny Elemér: Sumer-magyar. Svájc, 1977.
Oláh Béla: Édes magyar nyelvünk szumir eredete. Buenos Aires, 1980.
Oláh Béla: *A Nimrud hagyomány.* Buenos Aires, 1985.
Padányi Viktor: *Sumir magyar nyelv.* Ausztrália, 1961. Keleti Figyelő
Perlov, Borisz: *Tatárlaka üzenete.* Oroszul: Tehnik I Mologyezs, 1975/12. Magyarul: Forrás, 1981. november
Soproni S.: *A budakalászi kocsi.* Fólia Archeologica, Bp., 1954. VI.
Torma Zsófia: *Sumér nyomok Erdélyben.* Buenos Aires, 1972.
Trubetzkoy, N. S.: *Gedanken über das Indogermanenproblem.* Acta linguistica 1.1939.
Varga Zsigmond: *Ötezer év távlatából.* Debrecen, 1942.
Varga Zsigmond: Az ősmagyar mitológia szumir és urál-altaji öröksége. San Francisco, 1956.
Magnus Magnusson: *Ásóval a Biblia nyomában.* Bp., 1985.
Vlassa, N.: Kulturelle Beziehungen des Neolitikums Siebensbürgens zum Vorderen Orient. Acta Musei Napocensis 7.1970.
Vlassa, N.-Saveanu, S.: *Meglátogattak-e bennünket a sumerok*? Magyar Őskutatás II. 6. 1977. Buenos Aires. Románul: Magazin, 1970. dec. Bukarest
Woolley, L: Mesopotamien und Vorderasien. 1961.
Zakar András: *A sumer hitvilág és a Biblia.* Garfield, 1973.
Zakar András: *A sumer nyelvről.* Svájc, 1975.
Zakar András: *A magyar őstörténet felé.* Buenos Aires, 1978.
Zürichi Magyar Történelmi Egyesület: *Magyarok őstörténete. Összefoglaló áttekintés.* Budapest, 1992.

Forrai Sándor (Budapest):

A magyar rovásírás eredetének őstörténeti háttere[26]

A magyar rovásírás eredetéről máig is fennmaradt emlékeiről a „Küskarácsontól Sülvester estig” főcímmel, és „Egy botra rótt középkori székely kalendárium és egyéb rovásírásos emlékeink” alcímmel 1985-ben könyvem jelent meg. Ebben kimutatom, hogy az írástörténetben minden összefügg egymással, így a magyar rovásírás is az írás történeti fejlődésének szerves része, azt nem lehet csupán a türk írásból eredeztetni, ahogyan többen még ma is vélik. Az írástörténetnek történelmi háttere is van, amit szintén összefüggéseiben kell vizsgálni, a történelmi eseményeket tehát nem lehet egymástól függetlenül tárgyalni, ahogyan általában teszik, mert ez zavarokhoz, hamis eredményhez vezet. Ezért évezredekre visszamenőleg a valóság megközelítéséhez az összefüggések figyelembevételével valamennyi segédtudományra, így az írástörténetre is feltétlenül szükség van. A kutatók ezt általában mellőzik.

Az említett könyvemben a magyar rovásírás eredetét a kb. 3500 éves föníciai rovásokra vezetem vissza, kimutatva, hogy ezzel van rovásírásunknak legszorosabb kapcsolata. Ez azt jelenti, hogy elődeinknek, vagy kisebb csoportjának ott kellett lennie az ősforrásnál. Továbbá kimutatom, hogy a föníciai alapjelekből hangrendünknek megfelelően logikailag is egységes jelrendszerünk alakult ki. Az Árpád-kori nyelvezetet őrző középkori székely rovás botnaptár, valamint egyéb rovásírásos nyelvemlékeink ismertetése kapcsán bizonyítom, hogy rovásírásunk rövidítési rendszere már akkor nyelvünk törvényeire épült, így a kor legfejlettebb rövidítéses írása lett, amely logikailag mai gyorsírásunk rövidítési rendszerével kapcsolatos.

A következő könyvem 1988-ban jelent meg: „Az írás bölcsője és a magyar rovásírás” főcímmel és „Újabb adatok ősi írásunk történetéhez” alcímmel. Ebben már a kb. 6500 éves erdélyi tatárlakai és a kb. 4800 éves tordosi írásos emlékekből indulok ki, *utalva* a rovásjeleinkkel való alaki összefüggésekre, valamint *a krétai, föníciai, egyiptomi és mezopotámiai írással való összefüggésekre. Ezzel bizonyítom az írás eredetének két bölcsőjét: a Kárpát-medencét és a Közel-Keletet* Mezopotámia központtal. Külön táblázatban mutatom ki a székelymagyar rovásírás több ezeréves ősi elemeinek kapcsolatát az egyiptomi és mezopotámiai írással, valamint a magyar rovásírás jeleinek írástörténeti összefüggéseit. Lehetőséget kaptam a két könyvem egybeszerkesztett és kibővített kiadásának elkészítésére. Ebben már Biró Józsefnek: „A szabír nép őstörténete” című munkáját is felhasználom. Könyvem idevonatkozó részét röviden ismertetem, kiegészítve azon magyar hangzású földrajzi nevekkel, amelyek a Közel-Keleten, a mai Olaszország etruriai részén és a Kárpát-medencében is előfordulnak.

Csodálatos, hogy már a székely botnaptár rovója is utalt az írás közel-keleti és Kárpát-medencei bölcsőjére és egyúttal rovásírásunk eredetének őstörténeti hátterére, amikor a névünnepek és egyéb ismeretek felsorolását ezzel a két szóval fejezi be: Perzsia, Pannónia. A rovó tudatában még élt eredetmondánknak, a Csodaszarvas mondának perzsiai változata,

---

[26] *A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Negyedik Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai Felsőőr/Oberwart 1989.* ZMTE, Budapest–Felsőőr, 2005. pp. 106-120. ISBN 963 9349 10 0 https://mek.oszk.hu/05900/05927/05927.pdf.

amely szerint Nimród két fiával, Hunorral és Magyarral, a Mezopotámiával határos Perzsia területén űzték a csodaszarvast, onnan Meotisz vidékére kerültek, a két testvér tovább, egészen Pannóniáig, azaz a Kárpát-medencéig űzte a szarvast, „ahol a saját nyelvüket beszélő népek éltek". Ez a változat csak akkor vált ismertté, amikor a Magvető Kiadó 1982-ben magyar nyelven is megjelentette „A magyarok története" őskrónikát. (Eredeti címe: Tarih-i Üngürüsz, törökből magyarra fordította Blaskovics József.) Az írással együtt tehát őstörténeti háttérként eredetmondánk is összekapcsolja a Kárpát-medencét a Közel-Kelettel. Tekintettel arra, hogy az írás eredetének vizsgálatát időrendi sorrendben az erdélyi tatárlakai és tordosi írásos emlékekkel kezdtem, ezért ennek őstörténeti hátteréül először röviden a Kárpát-medencét ismertetem.

A Kárpát-medence ősidők óta alkalmas volt – földrajzi fekvésénél és kedvező éghajlati viszonyainál fogva – emberi kultúra kialakulására. Ezt bizonyítják az eddigi régészeti kutatások eredményei. Általános vélemény, hogy egyetlen terület a Kárpát-medence, ahol a megtelepedett ősember továbbfejlesztette civilizációját és őshonossá vált. Ennek bizonyítékaként néhány valódi ősember telephelyét említem: Subalyuk a Bükk hegységben, a tatai vadásztelep, az érdi nagytábor és a Jankovich barlang. Kormeghatározásukra álljon itt egy idézet László Gyula „Vértesszőlőstől Pusztaszerig" című könyvének (Gondolat, Budapest, 1974.) 37. oldaláról: „Emberősünk sohasem volt tapasztalatlan, nem a nulla pontról indult el természet- és környezetismerete, hanem kiszámíthatatlanul messziről hozta magával nemzedékek ezreinek felgyülemlett tapasztalatait. Millió évekre nyúlnak vissza ezek, vagy csak másfélmillióra, netán egyre, vagy éppenséggel csak félre? Ki tudná? A vértesszőlősi ember több százezer éves lehet, de már kőszerszámokkal, tűzzel élt, s hitt valamiféle koponyavarázslatban."

A kedvező földrajzi viszonyok között a demográfiai robbanások eredményeként szaporulat következett be, ami magas fokú kultúra kialakulását eredményezte. Napjainkban is gyakran kerülnek elő a régészek ásója nyomán fejlett, kultúrájukat igazoló leletek. Nem véletlen tehát, hogy egy egyedülálló több ezeréves íráskultúra kialakulhatott. Említettem, hogy ez az íráskultúra az írás másik bölcsőjével, a Közel-Kelettel is szoros kapcsolatba került. *Az újabb kutatási eredmények azt bizonyítják, hogy a közel-keleti íráskultúrának létrehozója a szabír nép volt.* A Kárpát-medencének a Közel-Kelettel évezredekre visszamenő kapcsolatából logikusan következik, hogy mindkét területen egymással rokon etnikum élhetett. Régészeti adatok bizonyítják, hogy a Kárpát-medencében időszámításunk előtt kb. hatezer évre visszamenőleg szabír nyomok mutathatók ki. Bíró József 1986-ban Buenos Airesben megjelent: „A szabírok őstörténete" című könyve összefoglalja ezen ősnép életével kapcsolatos eddigi kutatási eredményeket. Részletesen foglalkozik a szabírok közel-keleti történelmével, valamint kárpát-medencei jelenlétével. A bevezetőben a szabír népnévre vonatkozóan a következőket állapítja meg: „Ma már ismeretesek előttünk az őscsaládfa népeinek nevei, mint: mahgar, hun, kus, mauri, szkíta, szaka, hurri, subar-szabír, stb." A szabírok kárpát-medencei tartózkodásával kapcsolatban idézi Gordon Childe-nak a „The Danube in Prehistory" című könyvében (Oxford, 1929.) megjelent megállapítását: „A Kárpát-medencében egy magasfokú sumér kultúra létezett, úgy i. e. 3500 táján, amely időpont kb. megfelel a sumérok Mezopotámiában való megjelenése időpontjának is." Az eddigi régészeti leletek alapján a szerző megállapítja, hogy „.az ős-szabíroknak már jelentős kultúr-központjaik voltak a Kárpát-medencében úgy i. e. 5500 táján. Különösképpen a Körös és Olt-völgyi kultúrák képviselték jelentékenyen ezt az időszakot." Majd így folytatja: „... az Olt-völgyi erősdi kultúra (Erdély, Hargita megye) mintegy kétezer évvel megelőzi a sumeroknak a történelem színpadára való jutását. Az erősdi kultúrkörhöz tartoznak a tordosi írásos leletek, valamint a szomszédságában lévő Oltszemen talált leletek. Erősdről kb. 2500, Oltszemről kb. 1000 db leletet tartanak számon, amelyek mezopotámiai kultúrkörre utalnak."

A Kárpát-medencében a szabír istenanya neve „Eres”, azaz erős jelentésű szó, amelyből az Erősd ma is létező helységnevünk származik. Itt említem meg, hogy Palesztinában is ismert egy Heres vagy Herés nevű helység, amely ugyanebben az alakban Krassó-Szörény vármegye Lugos járásában ismert. Az összefüggés lehetséges. Röviden utalok még Birónak arra a megállapítására, hogy a Kárpát-medencében a Körös kultúrkörben több mint negyven, helyi agyagból formált istennő szobrocskát találtak, amely ős-szabír eredetre utal, míg Méhtelken egy csoportban hatvan került elő. Ezekhez hasonló szobrocskákat a szabírok más szállásterületein is találtak. Fontosnak tartom a szerző azon megállapítását, hogy a szabír-sumér régészeti írásos leletek „egy és ugyanazon agglutináló nyelvet beszélő hatalmas népnek a tulajdona volt.” Ebből logikusan arra kell következtetnünk, hogy a magyarral rokon ragozó nyelv ősidők óta ismert volt a Kárpát-medencében.

Biró József kimerítően foglalkozik a szabír-magyarság itteni történelmével, összefoglalóan megállapítja: „Amint látjuk tehát, a mezopotámiai és a Kárpát-medencei nép ez időpontban egy és ugyanannak nevezhető, úgy régészeti, mint embertani alapon. Vallásuk, kultúrájuk és nyelvük ugyanaz és szerves részei annak a nagy ős-szabír területkörnek, amelynek határai elnyúlottak a Földközi-tengertől messze az Aral-tóig, a Hindukushig és az Indus völgyéig is, terjesztvén a földművelés mesterségét, valláskultuszával és kultúr vívmányaival egyetemben.”

Hasonló véleményt fejt ki Radics Géza: „Eredetünk és Őshazánk” című (USA, 1988.) tanulmányában a magyarságnak a Kárpát-medencei és közel-keleti őstörténetével kapcsolatban. Elveti a Bach-korszak előítéletei alapján kialakult szemléletet. Logikai képtelenségnek tartja Árpád bejövetelétől számítani a magyarság megjelenését a Kárpát-medencében. Érvei alátámasztására – többek között – Berzsenyi Dánielt idézi (51. old.): „Régóta gyanús lévén előttem az a régi előítélet, mely szerint többnyire azt hittük, hogy mindazon szavaink, amelyek az idegenekhez hasonlítanak, kölcsönzetek és idegenek, arra határoztam magamat, hogy némely szavunk származatját minden figyelemmel megtekintsem, s nyelvünk becsületét e részben is oltalmazzam.” – Majd pedig így folytatja: „Bukdozásaim haszon nélkül nem maradtak, sőt örömmel tapasztaltam, hogy mindenütt többet találtam, mint kerestem, elannyira, hogy csakhamar általláttam azt, hogy a magyar nyelv tán az egész óvilág nyelveinek gyökere és anyja; mert nyilván tapasztalám azt, hogy a legközönségesebb természeti tárgyoknak nevezeteit nemcsak az igen rokon déli és keleti, de még az egészen idegennek vélt európai nyelvekben is általában a magyar gyökerekből lehet származtatni.”

Sajnálatos, hogy Hunfalviék még Berzsenyit sem tartották arra érdemesnek, hogy nyelvünkre vonatkozó megállapításait figyelembe vegyék, mielőtt még a módszertanilag is helytelen finnugor elmélettel előálltak.

Az eddigiekből láthattuk, hogy a Kárpát-medence nemcsak az írás eredetének, hanem a szabír magyarság révén őstörténetünknek is egyik bölcsője. A továbbiakban a közel-keleti bölcső tárgyalásánál ez a történelmi háttér folytatódik.

Erdélyi István régész (Volgai bolgárok, Élet és Tudomány 1975. november 1.) idézi Jelena Halikova kazányi régész azon megállapítását, hogy a volgai Bolgárország Szuvar nevű városának neve a magyarok őseivel függ össze, mivel a magyarok régi neve szavar volt, amely eredetileg a szabír-szavír népnévre vezethető vissza. Bár a cikk ezt nem említi, de Djakonov leningrádi kutató a hurri és urartui nyelvről írt munkájában (Hurrisch und Urarttäisch– oroszból fordította: Karl Sdrembeck– R. Ritzinger, München, 1971) közöltek szerint a szabírok legdélibb szállásterülete a Kaukázus előterében volt. Innen kerülhettek északabbra a volgai bolgárok földjére, valamint a cikkben is megjelölt helyekre a népvándorlás során. Ez a népvándorlás az asszírok állandó kegyetlen támadására, nyomására történt északra, nyugatra és észak-keletre. Djakonov szerint az észak-kelet felé kirajzó szabírokról nevezték el Szibériát, amit ma is magyar hangzású földrajzi nevek igazolnak.

Szerinte a sumér alapszó Su-bir név, ősi mezopotámiai eredetű. A Kaukázus déli lejtőjéről valóban könnyen eljuthat egy törzs, akár a szkítákkal együtt Fönícia területére is, ahol akkor a különböző szemita csoportokon kívül a szabírokkal együtt más népek is éltek, akikre a föníciai elnevezés gyűjtőnévként is szolgált.

Djakonovnak a szabír nép történetével kapcsolatos megállapítását minden téren alátámasztja a Kárpát-medencével kapcsolatban említett Biró Józsefnek a „Szabírok őstörténete" című munkája. Külön fejezetben részletesen foglalkozik a szabír nép közel-keleti őstörténetével, idézve az ezzel kapcsolatos legújabb kutatási eredményeket. Ebből a rovásírásunk eredetének megértésével kapcsolatban néhány fontosabb történelmi adatot közlök. Djakonovval együtt a szerző is hiteles történelmi adatokkal igazolja a szabír-sumér-magyar népnév azonosságát. Ezzel kapcsolatban így ír a szabir-magyarokról: „Ma már minden tétovázás nélkül mondhatjuk, hogy ők rakták le a hatalmas sumér civilizáció alapjait is, beleértve a kerék, az írás feltalálását, az írott történelem elindítását, az öntözőcsatorna-rendszerű földművelés bevezetését és a széleskörű és magas fokú kézművesipar megalkotását."

A szabír nép őstörténetével kapcsolatban a szerző Charles Berlitz „Atlantis the eighth continent" című könyvéből a következőket idézi: „Az új felfedezések alapján az őstörténelmet át kell írni." Ezzel kapcsolatban Biró megállapítja, hogy az új régészleletek alapján őseinknek a szabíroknak mind a világ, mind a magyar őstörténelemben egyaránt – gondos kutatásra alapozott – fontos szerepkör jut, az észak-mezopotámiai térkör tizedik évezredétől kezdődően. Őstörténelmünk pontos megírását nehezíti az, hogy a szabírok több évezredes őstörténelmük folyamán különböző ágakra és csoportokra osztódtak és legtöbbször királyaik, fejedelmeik és törzsvezéreik után nevezték el törzseiket, népüket, valamint országaikat.

Padányi Viktor: „Dentumagyaria" című könyvének 240. oldalán ezt írja: „... magyar névnek feltűnő és évezredeken át állandó előfordulása van a szabír földdel és szabír néppel kapcsolatban." Ezért nem véletlen, hogy a Közel-Kelet mai térképein is még tucatjával találunk olyan magyar hangzású földrajzi neveket, amelyek a Kárpát-medencében is ismertek. Ezt a tényt alátámasztja Birónak az a megállapítása, hogy magyar őstörténetet a legrégibb időktől fogva a honvisszafoglalás koráig a szabírok nélkül elképzelni nem lehet. Egyik történelmi bizonyítékként említi, hogy a 896-os honvisszafoglaló magyarságnak legalább négy törzse – élükön a Megyer törzzsel és annak fejével, Árpáddal – szabír magyar volt. Ismeretes, hogy a bíborban született görög császár és történész Konstantinosz Porphyrogenitos azon közlése, a „De administrando Imperio" című munkájának 38. fejezetében, hogy Árpád két unokája – Vérbulcsú és Tormás – amikor Kr. u. 948-ban Bizáncban járt, magukat és őseiket „Sabartoiasphaloi"-nak nevezte.

Erre vonatkozóan Dümmerth Dezső: „Az Árpádok nyomában" című könyvének (Panoráma, 1977.) 33. oldalán a következőket írja: „Mi a történeti valóság a magyarok eredethagyományában? Jordanes és bizánci írók említik a hunokhoz tartozó népek között, a Szkítiában, a Meotisz (a mai Azovi-tenger) mellékén lakó szabírokat is. Krónikáinkban ez a név nem szerepel, de 948 körül Bizáncban Bulcsú vezér és Árpád dédunokája, Tormás, úgy informálják a bíborban született Konstantin császárt, hogy a magyarokat régen 'erős szabírnak' (szavartü aszfalü) nevezték. Konstantinnak 'A birodalom kormányzásáról' (De administrando imperio) szóló munkája tehát hitelesen őrizte meg azt a valóságot, hogy a magyarok őseit – legalábbis a nép egy részének őseit – a szabírok között kell keresnünk."

Árpád személynevünk ősiségével kapcsolatban Biró hivatkozik Budge E. A. Wallis „The book of the Dead." (London, 1956.) című könyvében (oldalszám nincs) a következőkre: „A lakosság eredete és népisége szempontjából a legfontosabb mozzanat az, hogy az észak-egyiptomi dinasztia megalapítójaként is egy ER-PAT, ER-PET, azaz Árpád nevű királyt tisztelnek, akinek neve mellett gyakran szerepel az őshazájára, a Zab-folyó

vidékére utaló ZAB név, amit az egyiptológusok SAB, SEB alakban írnak át." Michael Haberlandt „Ethonology" (London, 1920.) című könyvében (oldalszám nincs) ezt írja még ezzel kapcsolatban: „A görögös formában írt Osiris, aki Kr. előtt 3400-3200 táján uralkodott, magát szintén ER-PAT, SAB-UR ősétől származtatta."

Rovásírásunknak az egyiptomi hieroglif írással való kapcsolatánál megemlítem a felső-egyiptomi Karnak város egyik templomának hieroglif feliratában Arad, Maghara, Árpádváros nevét Kr. e. kb. 1500-ból. Ezen városnevek a mai térképeken is szerepelnek és léteznek. Az idézetek azt bizonyítják, hogy feltehetően sokezer éves szabír-magyar településről van szó. Ennek a népnek tehát közvetlen köze kellett, hogy legyen az egyiptomi és a föníciai írás kifejlesztésében. A szabír nép őstörténetével kapcsolatos a Zab-folyó, mint kultúr központ. Erről a Cambridge Ancient History I. kötet 2. rész 609. oldalán a következőket írja: „A Zab-folyó menti ősnépről a sumér agyagtáblákon már történelmileg bizonyított adatokat találunk. Erről a népről a cseréptábla írók, mint AS, vagy SA népről emlékeznek meg és a későbbi történelem nagy SU, vagy SUBARIAN népnek fogja nevezni azokat Sumir-Akkádban." Nem véletlen, hogy nálunk Nógrád megye salgótarjáni járásában Zabar helységnév ismert. „Ar" végződésű helységnevek még Szabolcs-Szatmár megyében Kisar, Nagyar; Zala megyében Zalaszabar; Baranya megyében Hercegszabar, Székelyszabar; Vas megyében Szombathely, melynek eredeti neve Szabaria vagy Szavaria. A földrajzi nevek etimológiai szótára szerint Arad városunk első szótagja az ar=ur szavunkkal azonos. Ez a végződés a következő népnevekhez is kapcsolódik: magy-ar, av-ar, szav-ar, sub-ar, stb. Megemlítem, hogy az ókorban a Holt-tengertől keletre szintén volt egy Ar vagy Ar Moab nevű város, ami Moab tartomány fővárosa volt. A görögök és a rómaiak Areopolisznak nevezték. Kr. után 342-ben földrengés romba döntötte. Feltehető, hogy az Ar városnév, azaz úr jelentésű szó a zabar vagy szabar népnév egyik szótagja. Ismeretes Mesa moab királynak 34 soros rovásfeliratos köve, amit Dibon (ma Dhiban) városában állíttatott fel Kr. előtt 835-ben. Az emlékkő a király haditetteit örökíti meg úgynevezett föníciai, elsősorban moab jelekkel. Ugyanis a moabitáknak is szerepük volt a föníciai rovásírás kialakításában, ezt részletesebben ismertetem a „Küskarácsontól Sülvester estig" című könyvem 14. oldalán.

A továbbiakban Biró József részletesen leírja, hogy a szabírok a Zab-folyó környékéről kiindulva fokozatosan hogyan hódították meg az egész Közel-Keletet. Hogyan jutottak el – vitorlával ellátott, kátránnyal bélelt, gyékényből fonott hajókkal – a Fekete-tenger, a Földközi-tenger környékére, a mai Perzsiába, a Dunán fel a Kárpát-medencébe, stb. Számunkra a magyar rovásírás kialakulásának szempontjából egyik fontos tényező a szabír-magyarságnak a Földközi-tenger környéki tartózkodási helye, mert csak így érthető meg az a szoros kapcsolat, amely az egyiptomi és a föníciai írás között fennáll. Ezzel kapcsolatosan megemlítem Gottwald és tudós társai részéről „The tribes of Jahwe, Maryknoll" (New York, 1981.) című könyvükből azt a tényt, hogy a hurriták – vagyis a központi szabírság nyugati ága – Kr. előtt a 14. évszázad táján is még éltek a Jordán-folyó völgyében. Még ide kívánkozik Birónak a régészeti leletekre támaszkodó azon megállapítása, miszerint az ős-szabírok Jerikóban Kr. előtt 7000-ben már megjelentek.

A magyar rovásírás eredetével kapcsolatban Simon Péternél is szinte törvényszerűen bontakozik ki a szabír-magyar őstörténeti háttér. Ezzel kapcsolatban elég csupán néhány megállapítására hivatkoznom: „A tibarok, tabarok azokhoz a szabír törzsekhez álltak területileg és egyébként is közel, akiket protohettitáknak, vagy hattiaknak nevez a tudomány." A szabír népnév néha „asphaloi" jelzőt is kap. Ezt azzal magyarázza, hogy „az Eufrátesz vidékén is van oly terület, ahol már az ókorban olaj és szurok tört fel a földből, vagy a folyó vize alól és a lakosság a szurkot a vízből kihalászva, falazásnál, a téglák összeragasztására használta fel, tehát az 'asphali' jelző erre a területre is utalhat." A magyar hangzású földrajzi nevekkel kapcsolatban ő is a következő megállapítást teszi: „A Holt-

tenger keleti partvidékén az ókorban volt egy Machaerus nevű hegycsúcs, a Holt-tenger vidékétől északra eső területen pedig Emesa, Arad és Árpád nevű városok léteztek, oly környezetben, ahol a Kr. előtti 18. századtól kezdve – régészetileg bizonyítottan – szabírok, hurriták nagyarányú bevándorlása indult meg." (ELTE kiadás, Magyar Herold, Budapest, 49. oldal.) Az a tény, hogy rovásírásunk itt a Kárpát-medencében egyedül tudott többezer éves ősi elemeket megőrizni, ennek történelmi hátterét bizonyítva érezhetjük. Eddig is tapasztalhattuk, hogy a történelmi valóság kiderítése az írástörténet segítsége nélkül elképzelhetetlen.

Galánthay Tivadar, a neves orientalista, az arab, a török, a kínai és a koreai nyelvre gyorsírást szerkesztett. Ő volt az első, aki rámutatott a magyar és a föníciai rovásírásnak az egyiptomi képírásból való kialakulására. Tanulmányának rövid tartalmát a Gyorsírászati Lapok 1913–14. évi 52. évfolyamának 9. száma közölte: „A magyar ősírásról és a benne lévő gyorsírási elemekről" címmel. Ebben nem fogadja el azt az álláspontot, hogy ősi írásunkat az ótürkből vettük volna át. Külön táblázatban mutatja ki a magyar rovásírásnak az egyiptomival való szoros kapcsolatát. Ezt a kapcsolatot történelmi háttérrel is igazolja. Hivatkozik Campbell John Francis of Islay „The Hittites: Their inscripcions and their history" című könyvére, amelyben leírja, hogy a „magharokat" a kaldesi csata idejében (Kr. előtt 1350 körül) Szíria nyugati felébe helyezi és Maara, vagy Maghara városának tájékára, aminek közelében ma is van Mesghara nevű község (egyes atlaszokban Mesrara). A csatában résztvett törzsek között Arad nevű törzs is szerepel, amelynek hasonló nevű városa Szíria tengerpartján feküdt. Ettől észak-keletre feküdt Árpád, amelynek romjait még most is így nevezik. A Kárpát-medencében lévő Aradon kívül viszont több kisebb település is viseli az Árpád nevet, köztük a legnagyobb Bihar megye szalontai járásában Árpád nagyközség, ahol 1849-ben többek között Táncsics Mihály és Arany János is bujdosott. Campbell megállapítása szerint a föníciaiak Kr. e. 1500 körül III. Thotmesz fáraó uralkodása idején fejleszthették ki betűírásukat, a rovásírást. Ezen megállapítását Campbell arra alapozza, hogy az egyiptomi Karnak városának hieroglif felirata szerint III. Thotmesz birodalma területén magharok is éltek és a hettitákkal együtt harcoltak. Bizonyságul a feliratban szereplő Arad, Árpád és Maghara várost említi. Campbell magharok alatt kifejezetten a magyarokat érti. Feltehetően a szabír-magyarokról lehet szó. Megállapítja továbbá, hogy a magyarok itt Naharina (Naharin, Nahiri, Neuri, Mihri) nevű népszövetségben éltek és a legtovább bírtak ellenállni az asszír nyomásnak, Árpád városa is öt évig állta az ostromot. Kr. előtt 700 körül a győztes asszírok e terület lakói között nagy áttelepítéseket hajtottak végre és helyükre Mezopotámiából arámiakat is telepítettek. M. F. Albricht ugyancsak az angol kutató Campbellhez hasonló eredményre jutott a maghar nevekkel kapcsolatban, amikor „Archeology of Palestina" című könyvének 66. oldalán megállapítja, hogy „Maghar rét a Tábor-hegytől kb. 10 km-re fekszik, amely bibliai alakítással Názáretnek van írva." A „magyar" népnevünk „gy" hangja több nyelvben ismeretlen, ezért a földrajzi nevek latin betűs átírásában a magharon kívül még számos változata ismert. Többek között: Madzsar, Madjar, Magar, Magor, Mogor stb. Ez utóbbi a Csallóközben Árpád-kori település, mai nevén Magyar község.

Galánthay volt az első, aki rámutatott a magyar rovásírás eredetének őstörténeti hátterére. Véleménye szerint, a kutatási eredmények alapján, a Közel-Keleten kellene keresni a magyarság eredetét és nem a Kaukázusban. Szerinte elsősorban Árpád romjai környékén való ásatások járnának meglepő eredménnyel. Sajnos, ez a mai napig sem történt meg. De amint láttuk, a szabír-magyarság révén a Kárpát-medencét is tekinthetjük az őshazánknak, mint az írás egyik bölcsőjét. Az eddigi régészeti adatok alapján – szerintem is – további alapos kutatásra volna még szükség. Ezt a Közel-Kelet és a Kárpát-medence ősi kapcsolatai, azonos földrajzi nevei is feltétlenül indokolják. A Kaukázus csak egy közbeeső állomás volt a két „bölcső" között és innen történhettek a kirajzások a szélrózsa minden

irányába és vissza, melyeknek nyomai máig is megmaradtak. Európaiak vagyunk ugyan, mai őshazánk is Európa, de számtalan szállal kötődünk a Közel-Kelethez és Ázsiához ősidők óta. *Sürgős feladatunk: megtanulni újból Kárpát-medencei szemléletben gondolkodni,* a Bach-korszakban és Trianonban eltemetett igázásokat feltárni, népünk és a világ tudomására hozni. Már az eddigiek alapján tényként állapíthatjuk meg, hogy a ma élő európai népek közül egyedül a magyarság rendelkezik olyan ősi írásbeliséggel, amelyet a latin betűs írás átvétele után máig is őriz, és amelynek segítségével őstörténetünket évezredekre visszamenően megközelíthetjük a valóságnak megfelelően.

A Közel-Keleten és Olaszország Etruria területén található magyar hangzású földrajzi nevek felsorolása

A magyar rovásírás eredetének őstörténeti hátterével kapcsolatos előadásomban utalok arra, hogy a mai napig is számos olyan magyar hangzású földrajzi név található a Közel-Keleten és Olaszország Etruria területén, amelyek azonos vagy hasonló alakban előfordulnak a Kárpát-medencében is, bizonyságául annak, hogy ezeken a területeken ősidők óta egyazon, ragozó nyelvet beszélő népek éltek. Erre előadásomban néhány példával utalok. Fontosnak tartom azonban, hogy jóval több példával szolgáljak a „véletlen" jelzők elkerülése végett. Külön felsorolom azokat a földrajzi neveket, amelyeket nyelvészeink valamilyen oknál fogva idegen eredetűnek tartanak, annak ellenére, hogy mind a Közel-Keleten, mind Etruria területén több ezer év óta magyar hangzásúak.

Forrásul elsősorban Révai Nagy Lexikona és Kiss Lajos: „Földrajzi nevek etimológiai szótára" (Akadémia Kiadó, 1980.), valamint Vámos Tóth Bátor: „Tamana. Kárpát-medencén kívüli magyar hangzású földrajzi nevek gyűjteménye" (kézirat, Honolulu) szolgált. Hivatkozom „A történelem segédtudományai" című (Eötvös Lóránd Tudományegyetem, 1986) kiadványban Kristó Gyula „Történeti földrajz" című fejezetére, amelyben *a földrajzi nevek eredetét is a történelem segédtudományai közé sorolja. Megállapítja, hogy a Kárpát-medencében előforduló magyar helynevek zöme valóban személy-névadás eredménye és nagy részük már Árpád bejövetele előtt magyar hangzású volt*, tehát őstörténetünk kutatásánál ezen földrajzi neveket feltétlenül figyelembe kell venni. A kutatás alapjául szolgált egy Washingtonban 1967-ben kiadott térkép, Czellár Katalin „Iraq" című könyvében, továbbá Révai Nagy Lexikonjában erre vonatkozó térképek.

Mezopotámia

Ur városa az Eufrátesz jobb partján (kb. 5500 éves város) található. Uruk, Nimród egyik városa volt. Ezzel kapcsolatos helynevek a Kárpát-medencében:

Urkut Veszprém megye, Uri Pest megye, Ura Szabolcs-Szatmár megye.

Tursaku: Tur előtagú szavunk folyó- és számos helységnevünk különböző szóösszetételeiben előfordul.

Kis: Kis előtagú helységneveink száma a Kárpát-medencében több mint száz.

Adab: Ada Tisza menti helység Bácskában (ma Jugoszlávia), Olaszországban a volt Etruriában Adda folyó ismert.

Ghammas: Gabás változatban helység Somogy megyében.

Zab Saghir: (patak) Zabar változatban helység Nógrád megyében (a Tigris mellékfolyója: Nagy-Zab, Kis-Zab), a szabar, szabír népneveinkkel azonos, amelynek változata Szabária (kb. 3000 éves) helységnevünk is. Saghir utótagjában a Ság szó magas hely Celldömölktől délnyugatra, valamint Ságod, Ságújfalu és Ságvár összetételben helységnév.

Baba Gurgur: Babarc változatban helységnév Baranya megyében.

Barda Balka: Balkány változatban helység Szabolcs-Szatmár megyében.

Kut: Kutas változatban helység Somogy megyében, Kutasó Nógrád megyében, Kutfej és Nagykutas stb. összetételben helység Zala megyében és Kadarkut Somogy megyében.

Fara: (lásd Etruriában is) Farás változata Győr-Sopron megyében.

Borsippa: Borsi alakban helység Zemplén megyében, II. Rákóczi Ferenc szülőhelye.

Karand: Korond alakban helység az erdélyi Székelyföldön.

Magwa: Magosliget változatban és összetételben Szabolcs-Szatmár megyében.

Balad: Bala alakban Palesztinában és az erdélyi Székelyföldön helységnév.

Kondor és Kandar: Kondorfalva Vas megyében, Kondoros Békés megyében.

Karaj: Karaj kisközség Nyitra megyében (ma Szlovákia).

Kán: Kán helységnév Baranya megyében és Etruriában Tar + Kán helységnév.

Arak: Arak Máriakálnokhoz tartozó település Győr-Sopron megyében.

Budayr: Számos Buda összetételű helységnevünk ismert, a többit lásd az etruriai Buda helységnévnél.

Ain Zalah: az utótag nálunk Zala folyó- és helységnév Zala megyében.

Asia-Bak: Bak község Zala megyében, ezen kívül Bakháza összetételben helység Somogy megyében, Cibakháza helység Szolnok megyében.

Hilla: Hillye változatban Homokmégyhez tartozó település Bács-Kiskun megyében.

Madzsar El-Kebir: magyar népnevünket őrzi, számos magyar előtagú helységnevünk ismert.

Madar: Madaras helység Bács-Kiskun megyében, Kunmadaras helység Szolnok megyében.

Szava-tó: Szava helység Baranya megyében, továbbá fogalmat is jelölő szavunk és Száva folyó.

Szamarra: Zamárdi Somogy megyében, a magyar szamár főnév származéka.

Csabais: Csabacsüd helység Békés megyében, ezen kívül Békéscsaba, Piliscsaba, Rákoscsaba, Hejőcsaba stb. helységnév ismert.

Dokan: Duka változatban helység Vas megyében.

Khálisz: Kál alakban helységnév Heves megyében, Kál Bulcsúval együtt a magyar hadak vezére volt.

Akar Kuf: Balatonakarattya település nevének második tagja, az akar igéből képzett akarat főnév birtokos személyraggal ellátott alakja.

Szalmán Pák: Szalmatercs helység Nógrád megyében, Páka község Zala megyében (Pák magyar családnév is).

A felsorolt többezer éves magyar nevet viselő helységnevek közül Kiss Lajos: „Földrajzi nevek etimológiai szótára” a következő földrajzi neveinket minősíti idegen eredetűeknek:

Tur folyó- és helységnevek szláv eredetűek,

Ada szerbhorvát átvétel,

Zabar helység a szabír-magyar népnév egyik változata, ennek ellenére szerb-horvát eredetűnek minősíti,

Babarc helységnevünket szláv eredetűnek tartja,

Buda is szerinte valószínűleg szláv eredetű, annak ellenére, hogy Atilla hun király testvérének neve (lásd még az etruszk földrajzi neveknél Buda helységre vonatkozókat),

Kondor valószínűleg német,

Zala szlovén, illetve szláv eredetű,

Hillye-t a német Hille névből származtatja (?),

Szava és ennek Száva alakját a sova, bagoly jelentésű szláv szóból eredezteti,

Dokan, Duka változata szláv eredetű,

Páka szláv eredetű.

A 32 helységnév közül a földrajzi nevek etimológiai szótára szerint 11 idegen eredetű, ami elég magas szám, amely feltétlenül felülvizsgálatra szorul.

A felsoroltakon kívül még néhány magyar fogalmat jelölő helységnevet találunk, amely földrajzi névként a Kárpát-medencében nem fordul elő.

Palesztina, Egyiptom

A Révai Lexikon 1922-es Palesztina térképén még számos olyan magyar hangzású földrajzi név található, amelyek a Kárpát-medencében ma is léteznek. Ezek közül egynéhányat említek:

Arad: a 13 aradi vértanúról ismert városunk,

Árpád: Bihar vármegye nagyszalontai járásának nagyközsége és arról nevezetes, hogy itt bujkált az 1848-as szabadságharc leverése után Táncsics Mihály, Arany János, Kuthy István és Szacsvay Imre, aki vértanúhalált is szenvedett itt.

A palesztinai Alma helység azonos Horvátországban a Fruska-Gora egyik hegynevével, egyik változata pedig Balatonalmádi.

Bala: község az erdélyi Maros-Torda vármegyében. Baláta palesztinai folyó, nálunk tó a dunántúli Nagykanizsa mellett. Neve feltétlenül összefüggésben van a Balaton nevével, mivel mind a két névben a tó fogalma szerepel és azonos hangzású. A Balaton egyúttal egy község neve is a tótól távol eső Heves megyében, amely eredetileg mocsaras terület volt, tehát a vízzel kapcsolatos. Azt hiszem nyelvészeink egyik legnagyobb tévedése, hogy ezen földrajzi nevünket a Blatьnъ szláv szóból származtatják, amikor Palesztinában is vízzel kapcsolatos fogalmat jelöl a Baláta folyó neve. (Ez talán fordítva lehetséges.)

Baka: a régi Pozsony vármegye községe a dunaszerdahelyi járásban.

Fara: nálunk Farád nagyközség Sopron vármegye csornai járásában.

Heres: az erdélyi Krassó Szörény vármegye kisközsége a lugosi járásban.

Heres mellet van Azzun-helység: nálunk Győr megyében Asszonyfa és Baranya megyében Boldogasszonyfa helység található, Erdélyben pedig Asszonyfalva, Asszonynépe kisköz ség van, Nagybánya régi neve is Asszonypataka volt. Régi oklevelekben, kódexekben az asszony szót még asson vagy azzon alakban tudták latin betűkkel leírni.

Szára: Szár nagyközség Fejér megyében, Zár kisközség Szepes vármegyében, Dalmáciában Zára, IV. Béla menedékhelye a tatárjárás idején.

Jata (Juta): Juta Somogy vármegyei kisközség a kaposvári járásban, Jutas változata Veszprém megyei község és Árpád egyik fiának neve.

Kan-Kán: Kán kisközség Baranya megye hegyháti járásában.

Ráma és Kumrám: Rama folyó és hercegség neve a Boszniához csatolt ozorai bánság területén, Rám-hegy Nógrád megyében.

Turra: Tura nagyközség a Pest megyei aszódi járásban, két változata: Turréte kisközség Nyitra vármegyében és Turricse kisközség Szatmár megye fehérgyarmati járásában.

Attil: Somogy megyében Attala helység, Atilla hun király nevéből.

Tábor: Jézus életében szerepet játszó Táborhegynek ma is ez a neve (Prága mellett hasonló nevű hegy ismert). Makra: Makra a Mátra-hegy tövében fekszik.

Tur: folyó az Aranyos baloldali mellékvize Kolozs és Torda-Aranyos vármegye határán, Tordatur község mellett, Tur a Tisza baloldali mellékfolyója Szatmár megyében az Avas hegységben ered. Több községünk nevében is szerepel a Tur név, Turkeve, Tordatur, stb.

Dada: Tiszadada nagyközség Szabolcs vármegye dadai alsó járásban, Dad helység Komárom megyében.

Szemna: Szenna helység Somogy megyében, Szienna pedig Olaszországban etruszk város.

Kawa: Káva kisközség Pest megye monori járásban (kut kávája).

Nakfa: Etiópia észak-nyugati illetve közép-keleti részén fekszik, az utóbbi az ország egykori fővárosa volt. Nálunk Nak kisközség Tolna megye dombóvári járásban.

Kerma: Kerka változatban a Mura mellékvize és előfordul még számos összetételben, Kerta helység Veszprém megyében.

Napata: nálunk Napkor helység Szabolcs-Szatmár megyében.

Tokai: Tokaj hegy és helység Borsod-Abaúj-Zemplén megyében.

Jordániában a Wadi Zarqa folyó (wadi = időszakos vízfolyás) mentén brit régészek nemrégen 9000 éves, fejlett kultúrájú város romjait tárták fel, amelynek lakói – megállapításuk szerint – ismeretlen okok miatt Kr. e. 6200-ban Mezopotámiába költöztek. (Magyarország, 1988/14. sz.) Ezen kívül a térképen még Zerqa változatban 3 települést találunk Palesztinában. Nálunk Vas megyében Zarkaháza kisközség ismert.

Száj, Karima és Meder (mélyedésben lévő helység) helységnév egyúttal magyar fogalmat is jelöl.

Mádi: (helység Kairó mellett) Mád helység BorsodAbaúj-Zemplén megyében.

Palesztinán kívül a mai Egyiptom és Etiópia északi részén a kusok földjén is számos olyan magyar hangzású helységnév ismert, amely a Kárpát-medencében ma is létezik.

Természetes, hogy az évezredek folyamán főleg a fontosabb helynevek megváltozhatnak aszerint, hogy melyik nép uralma alá kerülnek. Példa erre Názáret, aminek eredeti neve „Maghar-rét", vagy is Magyar-rét, valamint a szkíta eredetű Jeruzsálem neve, ennek eredeti szkíta neve Hierosolyma volt. A kisebb települések és környékük helynevei, dűlők, dombok stb. rendszerint napjainkig is meg tudták őrizni eredeti nevüket. Nem célom évezredekre visszamenőleg ezek felkutatása, a megváltozott földrajzi nevek eredetének megállapítása, ami szakemberek számára külön feladat lenne, csupán ősi írásunk eredetéhez a megfelelő történelmi hátteret igyekeztem bizonyítani a felsorolt példákkal.

Nem tudni, hogy Árpád bejövetele már hányadik honfoglalás, vagy éppen honvisszafoglalás lehetett. Az a tény, hogy többezer éves földrajzi nevek máig is fennmaradtak a történelmi Magyarország területén, arra utal, hogy ezzel a kérdéssel sokkal komolyabban kell foglalkozni a szakembereknek, mint eddig tették. Felül kell vizsgálni elsősorban azon földrajzi nevek eredetét, amelyek a Közel-Keleten is, nálunk is azonos hangzásúak, mert a földrajzi nevek etimológiai szótára ezeknek a neveknek a jó részét idegen eredetűeknek vagy feltehetően idegen eredetűeknek tünteti fel.

Ezek a következők:

Tura, Tur szláv eredetű,

Káva szláv eredetű,

Nak a német Nock személynévből származó,

Kerka szláv eredetű,

Napata nálunk Napkor szláv eredetű,

Makra nálunk Mátra feltehetően szlovák eredetű,

Dada feltehetően a szerb-horvát Dedo vagy a német Dado személynévből eredeztethető,

Szenna Olaszország Etruria területén Szienna, nálunk Szenna szláv eredetű,

Baláta szláv eredetű.

A Kárpát-medencében is előforduló 21 helységnévből a földrajzi nevek etimológiai szótára szerint összesen 10 nem magyar eredetű. Hogyan lehetséges ezen nevek idegen eredete, amikor a Közel-Keleten és más ókori népek területén ezen földrajzi nevek több ezer éve őrzik magyar hangzásukat és abban a korban sem sclávok, sem más ma élő európai népekkel kapcsolatuk nem lehetett. Sajnos, a Bach-korszak elnyomó politikájának egyik következménye volt az a belénk oltott kisebbségi érzés, aminek hatása alatt nyelvészeink azon szavaink egy részét, melyek más nyelvekben is azonos, vagy hasonló alakban fordulnak elő, csak mi vehettük át más nyelvekből és megfordítva elképzelhetetlen.

Az ilyen egyoldalú szemlélet ellentmond a kölcsönhatás egyetemes érvényű törvényének, hiszen ez utóbbin alapszik a népek közötti kölcsönös megértés és egymás kultúrájának megbecsülése. Összehasonlítható nyelvészeink nem minden esetben kutatnak tovább, hogy az illető szó hogyan került a szóban forgó nyelvbe? Módszertanilag tehát hibás utat követnek. Rovásírásunk esetében például megállapították, hogy a türk rovásírással kapcsolatos, s megtörtént a megfellebbezhetetlen következtetés: a magyar rovásírás a türk írás „átvétele", minden további kutatás tehát fölösleges. Közvéleményünk nagy részében ma már él a gyanú, hogy az ilyen egyoldalú „átvételek" körül valami nincs rendben, mivel minden népnek van valami kultúr kincse, amit át tud adni másoknak, csak mi magyarok volnánk ebben kivételek?

A felsorolt földrajzi neveink átvételéről pedig azért sem lehet szó, mert a névadás idején az illető népek még nem élhettek a Kárpát-medencében.

Etruria

Az a tény, hogy a magyar rovásírásnak az etruszkéval szoros kapcsolata van, valamint az etruszk magyar számrovás teljes azonossága belső szerkezetileg is, azt bizonyítja, hogy a két nép valamikor szoros kapcsolatban volt egymással. Ennek egyik bizonyítéka az is, hogy Olaszország etruriai területén, tehát Rómától északra számos olyan magyar hangzású földrajzi nevet találunk, amely nevek ma is megtalálhatók a Kárpát-medencében. Ezek között több az olyan apróbb település, amely csak az igen részletes térképen van feltüntetve, így többek között az Imola mellett lévő Buda helység is:

Aba + Dia: Aba helységnév Fejér megyében, Dia összetételek: Diakovár a mai Jugoszlávia területén Eszéktől délnyugatra, Diaszó egy völgy neve Balatonzamárdi mellett.

Turi: Nálunk a Tur folyó nevének egyik változata (Egyiptomban Tur és Turra).

Vára: Várad Baranya megyében, Nagyvárad a Sebes-Körös mellett, valamint több Vár összetétellel kapcsolatos földrajzi helynév ismert (Japánban Odavára helység).

Futa: Futak Újvidék mellett.

Fara: Farád helység Győr-Sopron megyében.

Tar + Kán: Tar helység Nógrád megyében, Tarpatak a Tátrában, Kán helység Baranya megyében (tarkán udvari méltóság volt).

Tisza + Nána: Tiszanána helység Heves megyében.

Imola: Imola helység a volt Gömör megye putnoki járásban, ősi női személynevünk is.

Luka: (olasz írásmódja Luca) Luka helység Borsod-Abaúj-Zemplén megyében, 1927-től Bodroghalomnak nevezik.

Buda: Budapest összetételben, 1872-ben egyesítették Budát Pesttel, ezenkívül számos Buda összetételű helységnevünk ismert, Atilla hun király öccsét Budának hívták (lásd: Arany János: „Buda halála" című eposza).

Sienna: Szenna Somogy megyében, Szemna Egyiptomban, Szenna egy patak neve Olaszországban.

Alma-folyó: lásd a palesztínai Alma helységnél.

Baj-folyó: Baj helység Komárom megyében, Baja város Bács-Kiskun megyében. (Baján avar fejedelem nevéből.)

Rigó-folyó és Rigó-hegycsúcs: Rigómező Szerbiában, a magyar történelemben a rigómezei csata néven ismert.

Kana-folyó: Kán kisközség Baranya megyében, a palesztinai Galileában szintén Kána, ami Jézus első csodatételéhez fűződik, amikor egy menyegzőn a vizet borrá változtatta.

Sovata olasz helyesírással: Szováta Erdélyben a Székelyföldön kisközség Maros-Torda vármegyében (gyógyüdülő).

Padan: Padány helység Pozsony megyében a dunaszerdahelyi járásban.

Horka-patak: Kraszna-Horka kisközség a volt Árva megyében (ma Szlovákia), Horka régi személynevünk, Anonymus szerint Tuhutum (Töhötöm) fia I. Gyula vezér, valamint Zsombor atyja.

Bana: helység Komárom megyében.

Nézzük meg, hogy Kiss Lajos által szerkesztett Földrajzi helynevek etimológiai szótárában ezek közül melyeket tart idegen eredetű névnek:

Aba Dia nevében Dia nevét és a Diakó helység nevét szerb-horvát eredetűnek tartja.

Turi: a Tur folyó nevének magyar képzős alakja, szerinte szláv eredetű, annak ellenére, hogy Palesztinában, Egyiptomban, sőt Mezopotámiában külön és szóösszetételekben is ismert.

Tiszanána, valószínűleg szláv eredetű, a Nána német vagy cseh személynévből származik.

Luka szláv eredetű.

Buda valószínűleg szláv eredetű, annak ellenére, hogy a hun személynév Mezopotámiában, azaz a mai Irakban Budayr néven ismeretes.

Sienna, nálunk Szenna szláv eredetű, az egyiptomi felsorolásban Szemna, itt tehát három országban is helységnévnek csekély változatairól van szó.

Sovata, illetve Szováta zavaros magyarázattal szláv eredetű.

Horka: Kraszna-Horka összetételben szláv eredetű „szép hegyecske“ jelentéssel. Anonymus Horka névmagyarázatának figyelmen kívül hagyásával.

A mai Olaszországban az egykori Etruria területén 16 olyan magyar hangzású földrajzi név található, amelyek több ezer év óta máig őrzik eredeti nevüket és valamennyi a Kárpát-medencében is ismert. Ebből nyelvészeink a felsorolt nyolc földrajzi nevet idegen eredetűnek minősítik, amint a mezopotámiai, palesztínai és egyiptomi magyar hangzású földrajzi nevek egy részénél is tették. A számadatok tükrében ennyi véletlen egybeesésről nem lehet szó.

Fontos, hogy elsősorban a Kárpát-medencei őstörténeti kutatásokban földrajzi neveink eredete megbízható társtudományág legyen.

Juba Ferencz (Bécs):

Egynémely szittya-görög-magyar összefüggés lehetősége őstörténeti tengeri hajózásunk vonatkozásában[27]

A magyar Szent Korona gyöngyében, egykori Fiuménkban működő M. Kir. Tengerészeti Akadémia és Cs. Kir. Haditengerészeti Akadémia 14-18 éves magyar növendékei szinte kivétel nélkül hazánk tenger nélküli területeiről kerültek felvételre. A trianoni ország kereskedelmi tengerészetében a legkiválóbb tengerészanyagot tengert soha nem látott fiaink adták. A magyar (osztrák–magyar) haditengerészetben különösen a „tengerész" beosztásokba kerültek. Csupán példaként említünk meg egyeseket. Tengerész volt Xántusz János, a budapesti állatkert megalapítója, a híres veszprémi újságalapító, Kompolthy Tivadar, valamint fia, Jób, aki kínai császári mandarin lett ugyanúgy, mint a másik, kínai császári mandarinná lett Faragó Ödön. Sepsimartonosi Gyújtó Károly Velence révtengernagya lett. A trianoni országvesztés után külföldön kapkodtak fiumei végzettségű tengerészeink után. A század legkalandosabb sportvitorlázója gróf Festetich Rudolf volt a „Tolna II."-vel. Magyar volt – már csak neve után is – Tyrker, a Helmskringla szerint Leifs Erik nevelőapja, aki a vikingeknek az észak-amerikai parton fekvő Vinland nevét sugalmazta. Nem kell azonban olyan messze mennünk. Föld körüli útjuk utolsó szakaszára most készül a magyar Fa és társa, miután kis hajójukkal, a „Szent Jupáttal" a Horn-fokot már körülhajózták. Az osztrák-magyar hajóraj szlávoktól erősen befolyásolt körülményeit ismerve, szinte hihetetlen, hogy annak utolsó parancsnoka magyar ember lett, Nagybányai Horthy Miklós tengernagy. Tengeri rátermettségünkre említhetnénk még számos példát. Sőt, büszkén mondhatjuk, hogy a fiumei akadémiánkon ebben a szellemben nevelt kapitányok éppen kiválóságuk miatt lettek az izraeli tengerészet megalapítói, mint Radán Alfréd, Bíró György, Sági stb. Haditengerészetünk utolsó tengernagyi törzskari főnöke, Konek Emil, szintén a Kisalföldről került a tengerre.

Csekélységem gyermekkorától kezdve, már az első csehszlovák megszállás idején tengerész akart lenni. Ezért kissé hóbortosnak véltek, de – mondták szüleimnek – majd kinövi a gyerek. Nem nőtte ki, hivatásos tengerész lettem. „Budapest" tengerjárónk III. tisztjeként kerültem hajómmal 1942-ben az Azovi-tengerre. Már a Kercsi-szorosban, de különösen a tenger keleti csücskében lévő Jeiskben az volt az érzésem, hogy otthon vagyok. Sok évvel később megírtam 1954-ben „Hajóegészségtan" c. könyvemet, amit azonban csak 1957-ben adott ki a Medicina Kiadó.[28] Ebben foglalkoztam a tengerész emberi tulajdonságaival. Azt írtam, hogy a magyar azért jó tengerész, mert nomád életének valamiféle fajtabeli emlékezései jutnak felszínre. Jóval később olvastam Padányi Dentumagyariáját,[29] és abban véleményét, hogy Ady „Az eltévedt lovas" c. költeményében egy „ősi sejtre ráégett kép tér vissza tizenhárom évszázad ködös mélységeiből". E sorok megrázó hatása alatt kezdtem gyűjteni anyagot „A magyar tengeri hajózás őstörténeti

[27] *A Második (Zürich 1987) Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai. Zürich 1987.* Ungarisch Historischer Vérein Zürich, Zürich, 1993. pp. 57-58. ISBN 963028926-2 mek.oszk.hu/06400/06487/06487.pdf
[28] Juba Ferencz: *Hajóegészségtan.* Medicina Könyvkiadó, Budapest, 1957. .
[29] Padányl Viktor: *Dentumagyaria.* Turul, Veszprém, 1989.

vonatkozásai" c. tanulmányomhoz. Ennek során tapasztaltam, hogy ezen a téren csodálatos távlatok nyílnak őstörténetünk felderítése tekintetében.[30]

Rendkívüli mértékben tömörítve az eddig elért kutatási eredményeket, azt látjuk, hogy a Kárpát-medencét feltöltő és számos ötvöződés katlanában tisztuló magyar etnikum a „régi Kelet" tengereinek a partján élt. Kapcsolatai a Kaszpi-tenger partjaitól délre távolodott szumirokkal, az elő-ázsiai kultúrnépekkel, továbbá a hunokkal, szittyákkal, avarokkal nyelvileg, embertanilag, régészetileg, történelmileg bizonyíthatók. A történelmi idők hajnalán Elő-Ázsián át, annak földközi-tengeri partjairól Krétán át jutott a Balkánra, – sőt részben az Appennin-félszigetre, – majd a Kárpát-medencébe. Nagy Sándor szerint[31] ez az etnikum adta a hegyek, vizek, települések mai napig megmaradt nevét. Ezért kimondottan elgondolkodtató, hogy milyen összefüggések húzódhatnak meg a föníciaiak lófej-, és az etruszkok kimondottan szittya típusú hajóorrdíszei között. Rendkívül ősi lovas-nomád és totem kapcsolatokat sugalmaz ez a tény, és őstörténetünk szempontjából feltétlenül kimunkálást igényel. Ez az etnikum, amely a fent vázolt úton jutott a Kárpát-medencébe, a Kaszpi-tenger, Azovi- és Fekete-tenger Duna-vonalán is eljutott oda. Ennyi tengeri és tengerparti tartózkodás során nem is kell csodálkoznunk, hogy a magyarságban tengeri ösztön alakult ki.

Őstörténetünk kutatásával kapcsolatban fel kell azt a tényt is említenünk, hogy az ember már évezredekkel ezelőtt elérte a földgolyó minden pontját.[32] Ezt a tényt számos szakmunka bizonyítja, amelyek közül csupán a magyarokat említeném meg, mint Baráth Tibor munkái, Csicsáky Jenő „Mu"-tanulmányai és Vámos-Tóth Bátornak a manapság már mindkét féltekén ismertté váló felismerései az ősi „Tamana" kultúráról.[33]

A hajóorvoslás keletkezéséről tartott előadásomban, a düsseldorfi XXX. nemzetközi orvostörténeti kongresszuson, rámutattam, hogy ennek kezdeteit a Szumir–Egyiptom–Földközi-tenger–Tordos kulturterületen találjuk meg. A hivatalos orvostörténet szerint az istenek orvosa Paeion volt, ezért a gyógyimákat „paianeknek" nevezték. Paeion összeköttetésben állott a Kis-Ázsiából származó Apollónnal. Ennek a Paeion névnek a hallatára felmerült annak a kérdésnek a lehetősége, hogy vajon van-e valami kapcsolat a Dukai Takách Gusztáv által említett[34] Paion–Pannon törzzsel, amely a Kárpát-honban akkor már otthon lévőkhöz csatlakozott. Ez Kr. e. 800-ban hagyta el kis-ázsiai, Balat nevű otthonát, és a Kaukázuson át érkezett. – Apollónt nemcsak a gyógyítás, hanem a nyilazás isteneként is tisztelték, és ez utóbbi miatt kapta a „paion" melléknevet. Régebbi neve Szöllősy szerint[35] Ap-Ulu, a későbbi etruszk nyelvben pedig Ap-lu, ami a szumir és hettita nyelvek alapján „Nap-lsten-Lényének" felelne meg. Szöllősy szerint Homérosz idejében a Kárpát–Duna-medencét még sűrű homály fedi, és a népleírás az Észak-Balkánon kezdődik a trákokkal, akiknek szomszédai a „kanca-fejő" népek, azaz a szittyák. Országukat nevezik a Hyper-Boreusok országának, azaz az északon-túli országnak, ahova Apolló is megtér hattyú vontatta szekerén. Apolló felesége Koronis, fiuk Asklepios. Ennek orvosi tehetségét az ősorvos, Cheiron kentaur képezte ki. Kétségtelen, hogy a lovával összenőtt – minden jel szerint szittya – lovasalak képzete az újkőkorban elő-ázsiai befolyás alatt jutott érvényre a görögöknél. A szittya, híres aranykincsek felismerhető görög befolyása vitathatatlanná teszi a két – vagy eggyé forrott? – etnikum kapcsolatát. Ennek meggyőző bizonyítékát szolgáltatja Dr. Aczél Józsefnek a fiumei leánygimnázium akkori igazgatójának a szittya–görög–magyar

[30] Juba Ferencz: *A magyar tengeri hajózás őstörténeti vonatkozásai*. Szerző kiadása. Bécs, 1982.
[31] Nagy Sándor*: A magyar nép kialakulásának a története.* Transsylvania Könyvkiadó Vállalat.
[32] Juba Ferencz: *A hajóorvoslás keletkezése az újkőkortól az újkorig.* Előadás. 1986.
[33] Ugyanott.
[34] Dukai Takách Gusztáv: Hozzászólás. *A Nap Fiai* folyóirat. XIII. évfolyam 7-8. szám. 1975. július-augusztus. 201. oldal.
[35] Dr. Szöllősy Zoltán: Ókori adatok hazánkról. *A Nap Fiai* havi folyóirat. XVI. évfolyam 5-6. szám. 1978. május-június. 123. oldal.

kapcsolatokról írott könyve.[36] Az orvostudománynak a szittya aranyedényeken ábrázolt alapvető tevékenységét, mint a sebellátás, kötözés, vérzéscsillapítás, foghúzás, szittya eredetűnek kell tekintenünk.

Mindezek ismeretében és tudván azt, hogy minden mitológiai mondában rejtőzik valamiféle reális mag, nem kell csodálkoznunk, hogy a görög mitológia szerint itt, Kolchisban, a Fekete-tenger keleti partján, a mai Potinál őrizték az aranygyapjút, amelyet Jasonnak el kellett hoznia. Götz is rámutat arra,[37] hogy a szittya fémművességi tradíciók a Kaukázusban évezredek óta kimutathatók és nyomon követhetők. Hermann Schreiber: *Die Hunnen* c. könyvében is kénytelen már írni, – a 40-41. oldalon, – hogy a szittyákkal kapcsolatos előítélet, mint oly sok más, hamisnak bizonyult, és a szittyák művészete, amit mi az ékszerekről, sírleletekből stb. ismerünk, stílusbelileg a legbájosabb és legeredetibb mindazok közül, amit Ó-Európa nyújtani tud. Jasonnal kapcsolatban is figyelemre méltó, hogy neve ős-jász kapcsolatokat sugalmazhat, hiszen az ős-jászok, a jazigok már a Kaukázusban keveredtek a hunokkal, és a Kr. e. V. századtól már megjelentek a Kárpát-medencében. Az aranygyapjú-monda eredete viszont abból a tényből származik, hogy itt Kolchisban az aranykitermelést birkaprémek segítségével végezték. Ezeket lerögzítették a folyók fenekén. Finom szőrszálai között fennakadtak a hordalék aranyszemecskéi. A prémeket csak ki kellett emelni a vízből és az aranyat kirázni.

Jason „Argó" nevű hajójával indult el Kolchis úticéllal. Hajóorvosa Asklepios volt. Médea segítségével Jason el is hozta az aranygyapjút. Nos, sajnálatomra, ezideig nem sikerült nekem az e mögött a monda mögött elrejtőző őstörténeti valóságunkat kihámoznom. Ez pedig rendkívül fontos lenne a szittya-görög-jász-magyar összefüggések világos megrajzolása érdekében.

Hasonlóan sok kutatást igényelne még a királyi szittyák törzséből származó Anacharsis[38] személyének és életének a pontos felderítése. Már maga az is csodálatos, hogy szittya létére a hét görög bölcs egyikeként tisztelik.[39] Strabo azt írja róla, hogy nagynevű filozófus volt, hogy Arabisszal együtt nagy becsületben éltek, mert honfitársaiknak barátságos, romlatlan és igazságos jellemet tanúsítottak, a könnyedség, tökély és igazság nemzeti jellegét tüntették fel. Strabónál olvasható Ephorus közlése: Anacharsis, a skytha bölcs találta fel a fújtatót, a kéthegyű horgonyt ós a fazekaskorongot. Csodálatos bölcsességét pedig Cicero magasztalja feltűnően. Azt is meg kell említenünk, hogy a maga idejében minden valószínűség szerint nagyobb tengeri utakat tett, amelyek alatt a tengeribetegségtől sokat szenvedett. Ezt egy megállapításából valószínűsíthetjük, amely szerint háromféle ember létezik csupán: élő, halott, meg olyan, aki a tengert járja.

Végezetül elnézést kell kérnem, hogy kész megállapítások helyett csupán kérdőjelekkel tudok szolgálni és csak a homályos kétségek számát gyarapítottam. Szolgáljon mentségemül báró Eötvös Lóránt ismert mondása. Arra a vádra, hogy a tudomány csak a káoszt tette láthatóvá, úgy válaszolt, hogy éppen ez már egy eredmény, mert a teremtett világosság által lehetett a káoszt felismerni, ami már nagy haladás. Ezzel vigasztalódva remélem, hogy a felvetett kérdőjelek is hozzásegítenek ahhoz, hogy tengeri kérdésekkel általában nem foglalkozó őstörténet-kutatóink figyelmét erre az ismeretlen területre irányítsam. Úgy érzem, hogy ez a figyelemfelhívás még akkor is megérte a befektetett munkát, ha az alapok tévesek.

---

[36] Aczél József: *Ősgörög eredetünk s a kun-szkíta nyelv. Történelmi és nyelvészeti tanulmány.* Veszprém, 1926.
[37] Götz László: *Keleten Kél a Nap.* II. kötet. Szerző kiadása. 137-138. oldal, Altötting.
[38] Zajti Ferenc: *Magyar Évezredek.* Budapest, 1939. Szerző kiadása. Vitéz Fodor Árpád Nyomda - Fővárosi Nyomda RT.
[39] Uo.

Vámos Tóth Bátor (Honolulu):

Tamana – a földrajzi névkutatás módszere[40]

Tisztelt Hallgatóság, Kedves Barátaim, Szeretett Gondtársaim! A tavalyi, II. Őstörténeti Találkozón hetven perces, delejes szalagról történő előadásomban felvázoltam a Hawaii-on immáron 11 éve végzett TAMANA kutatásaim eredményeit. Most, 1988 tavaszán a több mint 10 000, Kárpátokon kívüli Kárpát-azonos Tamana Név gyűjteménye 2200 (kettőezer-kettőszáz) oldalra nőtt; a három szótagú neveket tartalmazó Tamana Lajstrom mint egy 2500 címszóból tevődik össze, az ún. Elsőrendű Tamana Nevek (ETN) száma (olyan 3 vagy ennél több szótagú kárpátoki név, amely ugyanolyan alakban jelenik meg a világ különböző tájain) 3000-ról 3330-ra gyarapodott. A tavalyi, zürichi előadásban szőnyegre került a felfedezett-felismert három Tamana törvény. Az a törvénytény ugyanis, hogy a Kárpát-azonos ősi földrajzi nevek (Tamana nevek) a Föld azonos tájain találhatók ugyanolyan alakban, egymás szomszédságában – mondhatnók: gócpontosan – a szintén Kárpát-azonos mándi díszjelek[41] és öthangú dallam kíséretében, amelyeket csak újonnan fedeztek fel, vagy amelyek hegyekkel, erdőkkel, mocsarakkal körülzárt-védett tájak a világ különböző részein. Pl.: a csak ötven éve (!) repülőről feltárt Új-Guineai-felföld, a ma még most sem teljesen ismert Guyanai-felföld, Ruanda–Burundi járatlan, mocsaras-fennsíkos vidékei, Közép-Ázsia elzárt völgyei, lakatlan, sivatagos tájai. Itt ezeken a „madár sem látta" helyeken maradhatott fenn legbiztosabban az egykoron az egész Földet átölelő Tamana névrendszer füzére. Ezen nevek közül azután a víz- (patak, oázis), erdő- és aprósziget-nevek többnyire fennmaradtak „felfedezésük" után továbbra is; ezeket nem igen változtatták meg a „csapást vágó birtokba vevők". Az a tény továbbá, hogy ezeken a területeken a Tamana nevek, mándi díszjelek mellett pl. a Guyanai-felföldön több tízezer éves szobrok tömegét, az Új-Guineai-felföldön meg legalább 10.000 éves öntözőberendezés maradványait, Közép-Ázsiában pedig 30 000 éves dinoszauruszokat (!) is ábrázoló, kavicsra égetett festményeket is találtak –

---

[40] *A Harmadik (Londoni) Magyar Őstörténeti Találkozó előadásai és iratai, London 1988.* Ungarisch Historischer Verein Zürich, Budapest–Zürich, 1999. pp. 157-160. ISBN 963 85684 5 3
https://mek.oszk.hu/05900/05930/05930.pdf.

[41] „Mande, nyugat-afrikai népcsoport, amelynek különböző mande nyelvei a Niger-kongó nyelvcsalád egyik ágát alkotják. A mande elsősorban a nyugat-szudáni szavanna-fennsíkon él, bár elszórtan máshol is találhatók kisebb mande eredetű csoportok, amelyek tagjai már nem mutatnak mande kulturális jegyeket, például Sierra Leone, Libéria és Elefántcsontpart trópusi esőerdeiben. A legismertebb mande csoportok közé tartoznak a bambara, a malinke és a soninke. A mande népeknek tulajdonítják a mezőgazdaság önálló fejlődését i. e. 3000-4000 körül; és erre a mezőgazdasági alapra épült Nyugat-Afrika néhány legkorábbi és legösszetettebb civilizációja, beleértve a ghánai Soninke államot és a mali birodalmat, amely a 14. század elején érte el fénykorát. (https://www.britannica.com/topic/Mande) „A mande sziklarajzokat különböző motívumok jellemzik, köztük emberi alakok, állatok és geometriai minták, amelyeket gyakran vörös vagy fehér pigmentekkel ábrázolnak. Ezek a sziklabarlangokban és barlangfalakon található műalkotások tartalmazhatnak kézi sablonokat, vonalas rajzokat és más egyszerű formákat. A műalkotások gyakran találhatók olyan területeken, ahol feltűnő természeti adottságok vannak, mint például sziklák vagy vízforrások közelében." (https://www.google.com/search?sca_esv...) – *A szerk.*

értelemszerűen húzza alá a magasszintű ősi egyetemes műveltségből való fennmaradás igen erős valószínűségét!

A Tamana felismerés lényege: A Föld ún. „fehér foltjain" talált ősi földrajzi nevek, ősi mándi díszjelek, ősi öthangú dallamok azért egyeznek a Kárpát-medencei ősi földrajzi nevekkel, mándi díszjelekkel, öthangú népdallal, mert mindannyian az egész Földet átfogó, tízezer évekkel ezelőtt még eléggé egységesnek mondható, egyetemes műveltség fennmaradt hírnökei! Ha a világ hegy- és vízrajzi térképére nézünk, akkor csakhamar megállapíthatjuk: a Kárpát-koszorúval körülvett Duna-medence a világ egyik legnagyobb, településre alkalmas, védett helye; kiváló terep arra, hogy az ősi Tamana nevek, a magas műveltséget, elvont gondolkodást tükröző mándi díszjelek, a természettel összhangban lévő öthangú dallam fennmaradhasson. Ugyanúgy, ahogy az űrfényképek kirajzolták a pilisi ős-őssolymári fal, a Balaton-melléki békkállai Ménhír-dolmenek maradványait, ugyanúgy, ahogy pl. a baranyai Szárhegy tövében a kikericsvirág – átvészelve a jégkorszakot – fennmaradt, ugyanúgy, ahogy a pilisi len nevű sárga virágunk – dacolva a zord idővel – fennmaradt ott, a pilisi Csobánka határában, ugyanúgy, ahogy Csobánka falu neve fennmaradt dél-bulgária 3000 éves hegyei között. További Tamana nevek (pl. AKA+LÁN, ÁRPÁD+CSIK, ARDA, KARAKAS, MAGYARI, TURJÁN) társaságában. Az, hogy ezek közül ott Bulgáriában pl. AKA+LÁN volt a spanyol hódítás előtti maja királyság neve azon a Yucatán-félszigeten, ahol TELCSÁK kikötőváros, de TELCSÁK nálunk Árpád-kori határváros a Délvidéken – csak meghatványosítja a Tamana törvény érvényességét!

Ebben az előadásban most a fenti tételt legújabb kutatómunkám eredményeivel támasztom alá, erősítem meg. Dr. Tóth László, volt veszprémi tanulmányi felügyelő kartársam és jóbarátom, 1987 decemberében megküldte a Budapesti Nyelvtudományi Társaság legújabb kiadványát: a Pápai Járás Földrajzi Neveinek Tárát. Ebben a csaknem 400 oldalas kötetben a szerzők továbbra is azzal a sikertelen módszerrel dolgozták fel a begyűjtött neveket, hogy azokat nyelvileg, ill. szóhasonlításos szótalálgatásokkal közelítették meg. Az eredménytelenség természetesen nem is maradt el.

Itt most az I-es táblán felsorakoztatjuk a pápai járás 61 községnevét nyelvi, szójelentés-találgatási alapon – ahogy a szerzők tették. (Az I-es tábla bemutatása). Ha átfutunk a négy oszlopon, rögvest megállapíthatjuk: a pápai járás helységneveinek csaknem hatvan százaléka szóokoskodással nem magyarázható meg! A 61 név közül 11 személynevektől származik, 22 községnek pedig nem is kísérlik meg szójelentéstani értelmezését. Ez azt jelenti, hogy a nevek 54 %-ára nem találnak magyarázatot! CSÓT, DERESKE, TAPOLCA esetében azután olyan „magyarázatot" adnak, ami egyszerűen elfogadhatatlan. Pl. CSÓT: „Tatárfutáskor az ellenség több rejtőző családot kicsalt (KI-CSÓT) rejtekhelyéről, ezért lett a falu neve CSÓT." Hasonló megmosolyogni való „elemzést" adnak pl. a Tolna megyei Földrajzi Névtárban OZORA falu nevéről: „Az ozorai várban lakó török basa eltűnt ZÓRA nevű lányát így siratta: Ó-ZÓRA! Ó-ZÓRA! Így lett a falu neve OZORA." Az viszont, hogy a tatárjárás idején is nyilván volt neve CSÓT-nak (CSÓT párja pl. CSÓT+Őr türkisztáni falu, ld. I/a. táblát!), az, hogy OZORA bánság már az Árpád-korban is létezett – úgy látszik, könnyen elkerülte a jelentés-sulykolóistáknak a figyelmét! Az I/a. táblán azután láthatjuk: CSÓT+Úr a Kaszpi-tenger keleti partján van (39,22-57. 01.) – jeles öthangú zenés környezetben. A Tamana lajstromban pedig: OZORA nigériai, távol-keleti (KÁM+CSATKA félszigeten!), új-guineai község és japán hegy neve is; viszont Nigériában, Új-Guineában, Japánban egyaránt ott van Tamana helységnév mándi díszjelek, öthangú zene kíséretében! Mindez azt jelzi: a pápai járás 36 nevével (59 %) csütörtököt mond a finnugor cserkészgetés; azaz a földrajzi nevek elemzésére a Nyelvtudományi Társaság nem kimondottan illetékes hatóság. A pápai járás 59 %-ot kitevő harminchat nevéből 11 személynevektől származik, 25 pedig ismeretlen eredetű – azaz a pápai járás községneveinek 59 %-ára nincs magyarázat. Viszont mindezen 36 név ugyanilyen alakban megtalálja párját

a világ különböző tájain, és közülük sok felleli testvéreit a Kárpát-medence más-más vidékein is! A fenti tény viszont azt jelenti: a pápai járás községneveinek ötvenkilenc százaléka Tamana név!

I. tábla

A pápai járás hatvanegy (61) helységnevének Tamana feldolgozása
(A Pápai Járás Földrajzi Nevei. Magyar Nyelvtudományi Társaság. Budapest, 1987.)

Nyelvi magyarÆzatra nem szorul (23)	Elfogadhat nyelvi magyarÆzatot adnak (2)	SzemØlynevektıl szÆrmaztatjÆk (11)	Nincs magyarÆzat, vagy a nyelvi magyarÆzat nem fogadhat el* (25)
AD`SZ	H GY SZ ("H lgy rØsze")	B B	ACS`D
B K`S	TER SZ ("T´z Ør")	CSIKV`ND	BAKONY
FARKASGYEP		D M-D`M	B D GE-BEDEGE
GERGELYI		GIC	CS T*
GYARMAT		KESZ -KESZI	D`KA
HOMOK		KOPP`NY	D BR NTE-DEBRENDTE
IHARK T		PATONA	DERESKE*
K TTORNY LAK		SZAL K	GANNA
KOV`CSI		TEVEL	GECSE
MALOMSOK		UGOD	GENCS
MEZ LAK		VIN`R	G RZS NY
MIH`LYH`ZA			GYIM T
N METB`NYA			GYIR T
NY`R`D			J`K
SALAMON			KEMENES
SIK`TOR			K P*
SZENTIV`N			L`ZI
SZENTP TER-P TERD			MARCAL
SZERECSENY			N R`P
SZ CS			P`PA
TAK`CSI			ROM`ND
TAM`SI			TAPOLCA*
VARS`NY			VANYOLA
			VASZAR
			VAT

Tehát:	Nyelvi magyarázatra nem szorul .....23 = 38 %
	Nyelvi magyarázat elfogadható .....2 = 3 %
	Személynevektől származik .....11 = 18 %
	Nincs magyarázat, a nyelvi magyarázat nem fogadható el .....25 = 41 %
Azaz:	*A pápai járás hatvanegy helységnevéből harminchat név (11+25) = ötvenkilenc százalék (59 %) - Tamana név!*

Itt most a 36 név közül BAKONY, SZALÓK, TEVEL nevénél időzzünk el egy kicsit. BAKONY-BAKON: sziget neve a Fülöp-szigeteki Luzonon, éspedig ott 5 km választja el csupán a tőle délre eső BALATON falutól. De ott Luzonon BALATON szomszédai ilyen nevek: JÁGÓNAK, TITISZÁN falu, KARINGÓ sziget. Ám nálunk JÁGÓNAK falu Dombóvár alatt, a székelyföldi Barcaságban pedig a hun-avar árkok – más néven KARINGÓ-k – mentén éppen a TYITYISZÁN-kútnál ivott áldomást Atilla király (Orbán Balázs elbeszélése szerint). Ime: BAKON, BALATON, JÁGÓNAK, KARINGÓ, TITISZÁN egy rakáson Luzonon; nálunk a BALATON északi, ill. déli társa. BAKONY hegység és JÁGÓNAK falu, a Székelyföldön pedig KARINGÓ-árok és TYITYISZÁN-Kút egymáshoz kapcsolódik. De menjünk csak tovább. BAKON+Szeg falu és BALATON Szittyó egymás szomszédai nálunk Bihar megyében a Berettyó mentén; egymás szomszédai, akárcsak a BAKON sziget BALATON falu szemközti szomszédja Luzonon. De utazzunk csak tovább Tamana bakoni füzérén és eljutunk a mándi díszjeles, öthangú népdalos Inka-Bolíviába: itt BAKON szintén hegy neve (18.41-64.53), éspedig ott két PIRITI nevű falu

társaságában. De: PIRITI+Kút nálunk a BALATON-parti BAKONY-ban, a szigligeti Királyasszony szoknyája hegy (az űrfényképek földpiramisnak rajzolták) és Hegymagas falutól északra lelhető.

SZALÓK: ősi nevünk, névnapja ma van, január 29-én. SZALÓK azután megint a Fülöp-szigeteken „ütött tanyát"; éspedig ott a mindanaói erdős hegyek zugában falu (7.59-123.39) nem messze a MAGYAR falutól (7.32-124.19). Ilyen hun-avar-magyar és Kisalföld-szigetköz-azonos nevek kíséretében: Bala+BUDA, BALAM+Bán folyó, Máté+BÉR falu, KOPÁND+Un, KALOBI patak, LAM-BAJÁN, BODAK, SZAVA falu és a GALÁNTAI hegy (BUDA, BALAMBÉR, Hun, KOPÁND, LAM magyar, BAJÁN avar hercegi-királyi név, BODAK, SZAVA, GALÁNTAI, KALOBI mind szigetközi név). Ezen kárpátoki-szigetközi, hun-avar-ma gyar neveknek Mindanao elzárt tájain való csoportos előfordulása előtt – ott MAGYAR FALU térségében – a finnugristák csak tehetetlenül-szótlanul „szobroznak"; érzik, hogy ez esetben a mentségvárul használt „véletlenizmussal" már nem hozakodhatnak elő. SZALÓK példája világos és kézzelfogható: a fenti nevek a Tamana ősgyökér fennmaradt tanúi! Milyen más magyarázat lehetséges?

TEVEL: szintén ősi nevünk; névnapja: X. 13. Ám TEVEL – amint azt az I. táblán is láthatjuk – falu neve Csádban (14.29 21.29), éspedig ott az ABA+GANNA hegy közelében. Viszont ha a pápai járás térképére nézünk, akkor rögtön megállapíthat juk: TEVEL és GANNA itt is egymás közelségében lelhető. (A világ hegy- és vízrajzi térképén a Kárpát-medence mellett a csádi hegyekkel körülvett síkság szintén nagy kiterjedésű elzárt-védett terület.) Csádban különben ilyen jellegzetes Tamana nevek: BODOR, BARANDA (BARANDA nálunk TORON+TÁL-ban, de BARANDA baszkhoni falu is), BARTA+SZEGI, BOROTA, CSONGOR, KÉZAI, PÁPA, SZITYA falu, KUKULA, MAGARÉ, SZEGILONG, ÚZ+ONGA patak-oázis, a Tokodi hegy. Itt kiegészítő nyomatékkal említjük meg: nálunk KUKULA+major BOROTA falu határa, de a majaföldi Yucatánon KUKULA falu TELCSÁK kikötő szomszédja. (Láttuk: nálunk TELCSÁK délvidéki határváros az Árpád-korban.) Az új-guineai KUKULA falu pedig (5.41-151.06) ott KÁLI+LONG község (5.43-151.19) tőszomszédja; viszont nálunk Szegi+LONG falu Zemplénben, Szegi+LONG meg itt Csádban ér-patak neve. (Az már ez után csak ráadásos tanúbizonyság Tamanára, hogy SZEGI+DÁN falu Mindanaón van, ott az IZA+MÁL törzs lakóhelyétől északra, és ugyanaz az IZA+MÁL Maja-Yucatánon KUKULA és TELCSÁK közelségében van. A Tamana világ összefüggések elragadók!

KÚP-ról azt mondja az 1987-es Pápai Járási Névtár, hogy mivel „a falu két emelkedett domb között fekszik egy mélyedéses Kupában – innen a KÚP név". Csakhát a KUPA az mélyedés, a KÚP meg emelkedés értelmű nyelvünkben. A szótalálgató magyarázkodás itt meg egyenesen tótágast áll… KÚP, KUPI, KÚP+ÚRI mind folyónév Közép-, Távol-Kelet-Ázsiában és Inka-Bolíviában, ott a BAKON hegy hazájában. Ám KÚP község határában a Bakonyi Nagyerdőség, majd ezen belül a Kupi és Imári erdő közrefogta tájon – KAKOTA-Erdő a legárulkodóbb Tamana név! Már említettük: a patak- és erdőnevek az ősi közös gyökér kiváló hírnöktanúi, hiszen a csermelyek, erdős-bozótos tájak neveit változtatták meg legkevésbé a századok, ezredek folyamán!

Az alábbi tíz magyarhoni név mind erdőt jelöl, és mind a tíznek megtaláljuk a párját a világ különböző helyein:

1) BAMBULA Tolnában, de BAMBULA Jáva szigetén falu, ott a KÜKÜLLŐ folyó közelében (vö.: KÜKÜLLŐ folyóval Erdélyben!);

2) DARAGON a Bakonyban, de DARAGON mindanaói falu, ott MAGYAR falu közelében;

3) KALAKACS a Bükkben, de KALAKACS iráni város és bulgáriai hegy is;

4) KARAKUBA a Vértesben, de KARABUKA van mind az öt földrészen, KARABU KA+BURA azután patak a Guayanai-felföld táján, ott a HARAKULA patak közelében (vö.: HARAKULA szittya király neve);

5) KANTAVÁR a Mecsekben, de KANDAVÁRI tanzániai falu is, ott a KILIMÁN+CSOMA hegy táján;

6) KULKULA Baranyában, de KULKULA folyó Etiópiában, ott a SAJÓ és SZUHA patak társaságában;

7) SUKORO a Bakonyban, de SUKORÓ Pónape vizein szigetrész neve és SUKORÓ kelet-brazíliai indián törzs is;

8) SARVAJ a Bakonyban, de SARVAJ indiai község is, ott KARTAL város és az ÚR+MÁL folyó táján;

9) SZABATON Tolnában, de SZABATON Fülöp-szigeteki falu is;

10) TARKUTA a Nyírségben, de TARKUTA patak neve Ausztráliában.

Nos, KAKOTA erdő neve igen kiváló Tamana nyomravezető, hiszen KAKOTA falu a kolumbiai Andokban és a japáni Ajnu-földön egyaránt URI+MAKÓ város közelében lelhető. Azután: a japán Ajnu-földön ilyen további Tamana nevek: BENKE, DOBA, JÁKI, MAKARA+PÉT, MOCSA, TÓ+VÁRI falu, az INÓ hegy és a PENKE+TÓ tava. (Nálunk PENKE domb Balatonalmáditól északra, BENKE+TÓ pedig a pápai járásban Kéttornyúlak határában van.) Itt említjük meg: Patrie, J. T.: *The Genetic Relationship of the Ainu Language.*

Honolulu, 1978. c. művében meggyőző szótani és alaktani példákon igazolja: az ajnu nyelv az altáji nyelvekkel mutat kétségtelen rokonságot! (Pl. ez a mondat: SZÉP MONKOAN =SZÉP MUNKA VAN magyarul!) De menjünk csak tovább KAKOTA mentén.

KAKOTA falu Bolíviában is, ott a KARAPANCSA falu táján! Nálunk KARAPANCSA (ugyanígy!) bácsi telep és baranyai ér csatorna neve! S végül KAKOTA falu ott van a zambiai erdős, mocsár szegélyzete magas felföld elzárt táján is, abban a Zambiában, ahol tizennégy folyónak KÁLONGA a neve. (Nálunk három KÁLONGA van a tiszaháti MÁNDOK határában.) Mindezen adatfüzér megmutatja: KAKOTA „őserdeje” ott a KÚP-i elzárt-erdős tájon ugyanúgy az ősi Tamana gyökér fennmaradt tanúja, mint az inka-andoki és Ajnu-földi KAKOTA, mindkettő ÚRIMAKÓ mellett, vagy a zambiai KAKOTA, ott a mintegy 12.000 négyzetkilométrnyi észak-zambiai mocsárrengetegtől délre eső hegyi erdőségben. Végül itt van KÚP-tól nyugatra a KURALI tó, de KURALI falu Türkisztánban, ahol a CSÓT+ÚR és GECSE oázis (38.21-60.07) is megtalálható (CSÓT, GECSE viszont mindkettő ott van a pápai járásban KÚP-tól északkeletre.) KURALI azután falu Etiópiában, abban az országban, ahol GANNA falu és megint GECSE község is fellelhető. Ez a kúpi-kakotai-kurali őserdei Tamana kirándulás világi körbetekintő utazás is volt.

A másik, erdőkkel szegélyezett falu: UGOD – ott a SZÁKI-kút, a PÁHI-tó és SZALAI-víz nevekkel. UGOD ősi nevünk, név napja: május 16. A névtár megjegyzi: UGOD neve UGOD ispántól ered, aki viszont a CSÁK nemzetségből származik. Nos, UGOD falu a Fülöp-szigeteken, Észak-Luzonon, éspedig ott a PÁPA folyó (18.01-120.41) és a DÁM+CSÁK hegy (16.07-120.46) között. Milyen szépen egyezik a pápai járási UGOD-CSÁK, Nagy+DÉM-DÁM, PÁPA az észak-luzoni UGOD, DÁM+CSÁK és PÁ PA nevekkel. Még kitalálni se lehetne ilyen egyezőségeket! De az UGOD melletti PÁHI tó is „kitesz magáért”, hiszen PÁHI falu határában, ott a kelet-afrikai Tanzániában több ezer éves, öthangú dalokat furulyázó ember sziklarajzát találták meg. (L.: *National Geographic*, 1983/7). PÁHI+Nán azután falu megint Luzonon, ott JÁGÓNAK szomszédságában; ott a BAKON és KARINGÓ sziget, BALATON és TITISZÁN falu közelében. De a SZALAI vízfolyás és a SZÁKI-kút szintén a Fülöp-szigetekre utaztat el – SZALAI ott pl. kilenc város-község neve is. SZÁK+SZÁK faluból pedig hét is van egy rakáson, ott SZEBU szigeten

(10.00-123.00), éspedig ott HUBAI falu közelében. Történelmi tanulmányainkból tudjuk: a HUBA törzset a 10. században nálunk a szigetközi tájon találjuk; de a szigetközi neveink közül pl. GALÁNTAI, BODAK, KALOBI, SZAVA a Fülöp-szigeteki Mindanaón is megtalálható, ott a MAGYAR falu és SZALAI város (8.52-124.47) térségében! Lám: a pápai UGODOT nemcsak erdők gyűrűje veszi körül, hanem UGOD körül PÁHI-SZALAI-SZÁKI Tamana köre is ott füzéreskedik.

Végül ott van a GIC-i erdők tarkította táj: KANDI-CSÁNGOTA-SOKORÓ nevekkel. A pápai névtár szerint GIC egy GIC nevű embertől kapta nevét. De GICU-fokot ott találjuk a japán Okinawa szigeten, és közelében leljük SURI és CUHA községet. Ám nálunk CUHA patak és CUHA-erdő, valamint a SURI dűlő, mind GIC falutól úgy 15-20 km-re van délre-délkeletre! KANDI azután falu neve az afrikai Dahomey-Beninben, éspedig ott a SOKORÓ falu közelében (10.42-2.42); de itt a GICI KANDI+Ház tövében folyik el a SOKORÓ ér, és SUKORÓ ugyanakkor a GIC-től 8 km-re északkeletre lévő LÁZI község része is. KANDI továbbmenve Sri Lanka nagyvárosa is, és ott nem máshol, mint a TAMANA folyó közelében. SOKORÓ folyó Kolumbiában is, éspedig ott a KURAL domb táján; de SOKORÓ folyó Etiópiában is, abban az Etiópiában, ahol GANNA, GECSE, KURALI falu ugyanúgy megtalálható, MINT A PÁPAI JÁRÁSBAN. S VÉGÜL csángota: MEGINT Dahomey-Beninben lelhető falu képében, éspedig ott ATA+HUSZÁR falu (9.42-1.30) szomszédságában! De: ATTYA-Puszta- ATA+Puszta, itt a pápai járásban KÚP-tól északkeletre az IMÁRI erdő és az ÜRGE-hegy közrefogta tájon, míg HUSZÁR-puszta szintén itt a pápai járásban UGOD falutól keletre az Erdő-Földek és a Somberek-Várhegy közti földön lelhető! Itt kell megemlítenünk az idekívánkozó további adatfüzért: Mindanaón ATA+HON falu (8.59-125.21) SZALAI város szomszédságában van; aztán nálunk ATA+KÁM ősi nevünk (névnapja: 7.23.), de ATA+KÁMA Andok-táji indián törzs Észak-Chilében, ott nem máshol, mint a CSÁNGÓ törzs (23.00-71.00) szomszédságában; azon CSÁNGÓ törzs közelében, akik a mi CSÁNGÓ magyarjainkhoz hasonlóan azonos mándi díszjelekkel szövik-ékesítik ruháikat, azonos öthangú dalokat furulyáznak.

A 360°-os névösszefüggések bemutatásának végéhez érve összefoglalásképpen a következőket állapíthatjuk meg:

1) a pápai járás földrajzi neveinek szójelentéstani feldolgozása korlátolt és szűkkörűen helyhez kötött; a nevek többségére nem alkalmazható eredményesen, és az itt előforduló neveket még Kárpát-medencei párjaikkal sem vetik egybe; 2) a pápai járás névállománya az egész Kárpát-medencére jellemző; így az itt talált adatösszefüggések a Kárpát-medence egészére is vonatkoztathatók;

3) a kárpátoki nevek több mint fele a mai nyelvtudomány szóelemző módszerével nem magyarázható meg. Ezek a több mint ötven százalékot képező nevek Tamana nevek: hasonmás párjaik, névszerkezeti ikertestvéreik mind megtalálhatók a világ különböző tájain, főleg annak elzártabb, újonnan feltárt vidékein;

4) a kárpátoki Tamana nevek egyharmada személynevekből eredeztethető;

5) a kárpátoki Tamana nevek párjai a világban nagy többségben a Kárpát-medencei magyarságra jellemző mándi díszjelek és öthangú zene kíséretében jelennek meg;

6) ezek a mándi-pentaton Tamana nevek szerte a világban az egész földre kiterjedő egyetemes ősműveltség fennmaradt hírnökei;

7) ezek az ősi földrajzi nevek a Kárpát-medencében maradtak fenn igen élenjáró számtömegben, hiszen a Kárpát-medence az egyik legnagyobb, hegyekkel-erdőségekkel körbefogott, jól védett lakóhelyterület a világon;

8) ennek az egész fölre kiterjedő, időben hozzánk legközelebb eső, értelem-vezette ősműveltség-rendnek (ami még 15.000 éve eléggé egységes lehetett) a mai magyar műveltség kimagasló, adatgazdag hordozója – milliós szavú nyelvével, lakóhelye földrajzi

neveinek többségét kitevő Tamana névszerkezeteivel, az elvont gondolkodást tükröző mándi díszjeleivel, a természettel összhangban lévő öthangú zenéjével;

9) a hiábavaló jelentéstani találgatásokat mellőzve, a 360°-os alakszerzettani összehasonlító Tamana elemzés a földrajzi névkutatás tárgyilagos, adatbiztos mester-módszere, ahol a Kárpát-medencei névszerkezetek ismerete, a Tamana módszer alkalmazása minden eredményt váró őstörténeti kutatás nélkülözhetetlen kalauza;

10) mindezekből ránk, magyar kutatókra, az a tudományos felvilágosító kötelesség hárul, hogy a 360°-os összefüggések megláttatásával a szűk látókörű, babonákkal és izmusokkal megterhelt és lefokozott eszünket felszabadítsuk! Legyünk így zászlóvivői az ész-rendből, összefogó alkotásból fakadó igazabb holnapnak.

Csihák György (Zürich):

Paál Zoltán: Arvisura[42]

Néhány hónappal ezelőtt egy érdekes hír járta be a világot: Charles, angol trónörökös, aki maga is kiképzett pilóta, különrepülőgépével hazafelé utaztában egy ufót észlelt. A repülőgép vezetője is. Azonnal értesítettek két ellenőrző állomást, ahonnan a szolgálattevő vadászok sietve a megadott célra repültek, és maguk is igazolták a látottak valódiságát.

Az efféle hírek ma már alig keltenek feltűnést. Könyvek sora foglalkozik az ufókkal, nyilvánosságra hozott és titkos adatok forognak közszájon. Az ufók újabban hozzátartoznak mindennapi életünkhöz. Rejtélyük megfejtésére többféle elmélet kering. Néhány évvel ezelőtt pl. az ismert német folyóiratnak, a Spiegelnek a hasábjain az ördögnek Mexikóban élő földi képviselője nyilatkozatát olvashattuk róluk. Az ufók itt járnak, állandóan figyelnek bennünket, néha embereket visznek el magukkal, akár egész buszra valót. Nekem az a gyanúm, hogy kapcsolatot keresnek hozzánk, emberekhez, de ez valahogyan nem sikerül nekik. Vajon hogy lehet ez?

Az Arvisurában arról olvashatunk, hogy Káltes asszony szekerén az égiek küldöttei jöttek a Birodalmi Nagy Szálakra. A küldöttek. Káltes asszony földjéről érkeztek, ahol a civilizáció tízezer évvel előttünk jár. Megesett, hogy Káltes asszony szekere elromlott, s a küldöttek ittrekedtek. Előfordult az is, hogy valamelyik küldött ittmaradt, tudatosan. Az égiek ellátták a Nagy Szála résztvevőit tanácsokkal, de sok mindent hoztak is magukkal. Tételesen fel van sorolva a puli, a kuvasz, a komondor, a delfin, bizonyos magvak stb. Az égiek hoztak magukkal spermát, amivel megtermékenyítették az önként jelentkező papnők közül azokat, akiket gondos kiválasztás után erre alkalmasnak találtak. A megtermékenyítés időpontját asztrológiailag igen gondosan meghatározták, mert így születtek a földön az égiek, a kiválasztottak, a beavatottak. Ezeknek ohm-jelű koponyájuk lett, amit az utódok néhány generáción át örököltek. Néha valószínűleg hiba csúszott a számításba, s torzszülöttek jöttek a világra.

A Birodalmi Nagy Szálában a 24 hun törzsszövetség vezetői gyűltek tanácskozásra a földkerekség minden tájáról – nem tudni, milyen időközönként, mely alkalomból és hol.

Az egyik Arvisurában szó esik egy ilyen Száláról, amely valahol Egyiptomban lehetett, és Nimrud is részt vett rajta, de nem ő lehetett ott a földiek közül a legelőkelőbb személyiség. Az erre a Szálára igyekvő amerikai küldöttek útközben fogságba estek, gályára kerültek evezős rabnak, de Gadafi hajósai kiszabadították őket, s mikor megérkeztek a Szálára, nem kellett őket tájékoztatni, mert az eseményeket végig figyelemmel követték. Nyilván beavatottak voltak, akik egymással térben és időben a legnagyobb távolságban is kapcsolatot tudnak teremteni. Ők közvetítettek a földiek és Káltes asszony földje között is. Egy Arvisurában arról olvashatunk, hogy egy beavatott Lipcsében a bombatámadás pusztítása elől úgy menekült meg, hogy megkérdezett egy évszázaddal azelőtt Lipcsében élt beavatottat, aki őt egy remek búvóhelyre kalauzolta.

Az égiek figyelmeztették Nimrudékat, hogy Káltes asszony földje újabban igen gyorsan távolodik a Földtől, aminek az lesz a következménye, hogy hosszú ideig nem tudnak majd hozzánk ellátogatni. Egyúttal aggodalmuknak adtak kifejezést amiatt, hogy a Föld a gyilkos halak hónapjában és különösen annak vége felé nagy veszedelembe fog kerülni. Az

[42] *Első Magyar Őstörténeti Találkozó (Benidorm, 1986.) Előadásai és Iratai. Acta Historica Hungarica Turiciensia I. évfolyam 1. szám.* Zürich, 1991. pp. 71–74. ISBN 963 02 8926 1
http://mek.oszk.hu/06300/06366/06366.pdf

emberiséget háborúk és betegségek fogják pusztítani, a Földön a természeti katasztrófák sora lesz. Ezt követi majd ismét egy boldog korszak, a Vízöntő jegyében. Akkorra majd Káltes asszony szekere ismét gyakrabban ellátogat a Földre.

Asztrológusainktól tudjuk, földünk jelenleg a Halak jegyének utolsó idejében s a Vízöntő korszak elején van. Az ilyen földtörténeti korszakok átmeneti ideje egy-két évszázadot is kitesz. Filozófusaink jelzik, hogy a racionalizmus századai után ismét a morál korszak közelít.

Az Arvisurák rovósámánjai szerint az Arvisura szó igazmondást jelent. Az Arvisurákat arany lapokra letisztázták, és egy-egy sámánközpont alvilágában helyezték el. Arvisura-rajongók megszervezték Magyarországon az ásatások ellenőrzését: nehogy egyetlen ilyen arany lap is eltűnjön! Dél-Amerikában tudunk egy törzsről, amely a dzsungel mélyén, egy hegy hozzáférhetetlen gyomrában nagy mennyiségű aranylemezt őriz. Embert oda nem engednek, s ehhez megvannak az eszközeik is. Egy hazánkfia járt ebben a teremben, s szerinte az aranylemezek írásokat őriznek. De tudomásunk van arról is, hogy spanyol hódítók Amerikában tonnaszám olvasztottak ilyen lemezeket! Arvisura-törvény minden város alapításánál az alvilág kiépítése. Csak felkapom a fejem, amikor egy-egy hazai lap arról tudósít, hogy pl. egész Pécs keresztbe-kasul alá van turkálva! Senki nem tudott róla, nemrégiben jöttek rá. Egerben is ez a helyzet. A beszámolók valami borpincéről dadognak, de hamar abbahagyják. A talált lukakat sürgősen betömik. Fölöttük lakóházak állnak.

Tudjuk azonban, hogy mikor Budán a sziklakápolnát építették, majd amikor a háború után a fürdők elszökő forrásvizei után kutattak, megállapították, hogy egész Budát egy barlangrendszer hálózza be. Újabban kiderült, hogy Dömös, Nagymaros és Kismaros alatt is kiterjedt barlangrendszer húzódik. E vidékeken szőlőt sohasem termeltek. Viszont megértettem a történelemből, hogy Mátyás király miért járt oly gyakran a Visegráddal szembeni parton. A történészek valami Piroskát kerestetnek ott vele. Az Arvisurák viszont arról tudósítanak, hogy Mátyás halála után gyermekeit a sámánok Jászvásár környékére menekítették. Szilágyi Erzsébet Aranyasszony, Mátyás pedig beavatott volt. Vajon miféle holló vihette ama titokzatos levelet Prága városába?

Az Arvisurák alapján még egy dolgot megértettem a magyar történelemből, ami azelőtt soha nem volt világos. Miért fenyegette szünet nélkül, a legszigorúbban a pápa IV. Bélát, aki apostol volt, mint maga a pápa? Miért óvta őt vadul attól, hogy az ördög küldöttével, a nagy kánnal Béla – aki a kereszténység pajzsa, Isten kardja – nehogy szövetségre lépjen? Ki érti ezt? Én sohasem értettem. Nos, kérem, azért, mert Béla nem egyszerűen csak magyar király, hanem a 24 törzs szövetsége legnyugatibb területének a feje volt, miként Attila is. Attila annak idején Ordoszból azt a parancsot kapta, hogy terjessze ki a birodalom határait a Keleti Nagy Víztől a Nyugati Nagy Vízig. Nyugaton Róma állta útját, ezért ideiglenesen parancsnoksága alá rendelték a törzsszövetség katonai erejének egy részét. Tudta ezt mind nagyon jól a pápa. IV. Béla azt a parancsot kapta Ordoszból, hogy a törzsszövetség nyugati erejével törjön nyugatra a mai Ausztria vonalán, miközben a mai lengyel síkon a keleti erők nyomulnak előre. Évszázadokkal később ezért kereste a török is a magyarok szövetségét. Nos, a IV. Béláról szóló Arvisura címe: A szószegő király. Igen, Béla ingadozott, s végül megtagadta az ordoszi sámánközpont parancsát. Ezért fordult vissza Berlin alól Batu kán, hogy megbüntesse az áruló királyt! Az áruló életét pedig nem az Adria lágy hullámai mentették meg, amint a józanész ellenére minden történelemkönyv állítja, hanem Pósa prépost.

Egyes kutatók szerint ez a Pósa azonos lehet Anonymussal, akit állítólag kóbor tatárok öltek meg, mikor már békés öregkorát éldegélte valahol délen, a Szörényi bánság egy csendes plébániáján. Mit tud erről az idézett Arvisura?

Pósa, ordoszi sámán, a nagykán pájcájával érkezett Budára. Különböző iratokból, így a mongolok titkos krónikájából is tudjuk, hogy a pájca birtokosa előtt a törzsszövetség minden

tagjának arcra kellett borulnia, és a tulajdonos utasításait követniök kellett. Nos, a Zára várát körülvevő csapatok parancsnokának Pósa megmutatta pájcáját, mire a csapatok azonnal eltávoztak a vár alól. Ezt követően egyébként is otthonukban támadt dolguk, de ordoszi parancsra egy csoport visszatért, hogy megbüntesse az áruló Pósát, aki nyilván nem az ordoszi parancs értelmében járt el, amikor megmentette a 24 hun törzsszövetség legnyugatibb területének árulóvá lett parancsnoka életét. Így az Arvisura.

Tulajdonképpen még nem mondtam meg, hogy mi is ez az Arvisura–Igazmondás. Az Arvisura a 24 hun törzsszövetség rovósámánjainak feljegyzései. Minthogy mindenkit papok tanítottak, a tudás szakmai iránya szerint mindenki, aki képzettséget nyert, pap, azaz sámán lett. Így lett pl. kovács sámán, gyógyító sámán, kereskedő sámán – és az íródeák, rovósámán.

A rovósámánok dolga volt, hogy lejegyezzék annak a közösségnek a dolgait, amelyben éltek. Mesterségük az írás volt, ezért az írást is fejlesztették, nemzetközi konferenciákon a technikát, a nyelvtant, az időmérést egyeztették. Az Arvisurák olvasásakor az ember hajlamos arra, hogy bosszankodjék afölött, hogy milyen együgyű dologra pazarolják idejüket, miközben igazi nagy dolgokat éppen csak megemlítenek. Sőt, ha ezeket az Arvisurákat egymás után olvassuk, meg kell állapítsuk, hogy igazán fontos dolgokról egy betűt sem találunk. Nos, tudnunk kell, hogy részint nem minden Arvisura áll rendelkezésünkre, másrészt meg kell értsük, hogy minden sámán a maga dolgát kellett ellássa, a maga közösségének dolgairól számolt be, s ami ma nekünk fontosnak tűnik, azt sok esetben inkább a helyi események jobb megértése kedvéért vagy önnön irodalmi kedvteléséből jegyezte le. Így egyes Arvisurák unalmasan hosszúak, részletesek, mások az érthetetlenségig tömörek, elnagyoltak, sok bennük az ismétlés, néhol ugyanaz a dolog ismétlődik ugyan, de nem azonos módon. Ez bizony nagyon is természetes. Példának okáért hasonlítsuk össze ugyanarról a napról, de a világ különböző pontjáról való mai újságok tartalmát!

A hasonlat nagyon valós. Mit olvashatunk erről az Arvisurákban? Akik járatosak Ázsia irodalmában, sok ismerős dolgot fognak találni: Tóremek élete, szerelme, harca. Csodálatos szép teremtés-legenda, életfa-leírások. A 24 hun törzsszövetség élete elkezdődik az Ataisz nevű kontinensen. Ataiszról van egy sámán-térkép: a Csendes-óceánban volt, északi csücskét képeznék a Hawaii-szigetek. Szó esik Atlantiszról is. Érdekes módon pont oda helyezik, ahová Platón is: Herkules oszlopain túlra. Déli csücske a Kanári-, északi az Azori-szigetek lennének. Atlantisz pusztulásáról nem esik szó, annál több Ataisz pusztulásáról. A leírás kísértetiesen egybevág mindazzal, amit ma egy atomrobbanásról olvashatunk. Bizony felrémlik annak gondolata, hogy az emberiség elpusztítja önmagát, amit evilági történelme során lehet, hogy többször is megtett. Gondoljuk csak meg: őstörténelmi ismereteink legfeljebb a Krisztus előtti 6-8 ezer évig nyúlnak vissza. Vértes László barátom annak idején Vértesszőlősön 400.000 éves emberi település maradványait tárta fel. Mennyi emberi gyarlóságra volt idő ezalatt?!

Ataisz pusztulása után az következett be az Arvisurák szerint, amit bármelyikünk könnyen elképzelhet. A szellemi irányító és az anyagi ellátó központ kiesése következtében Ataisz gyarmatai lezüllöttek, és igen eltérő módon folytatták életüket. Gondoljuk el, milyen tragédia lett volna, ha a modern gyarmatosítás fénykorában egyik napról a másikra elpusztul Európa. Vagy akár ma? Például, egy dzsungelben működő titkos radarállomás személyzete egy darabig még élne a készletekből, javítgatná a radart is. Aztán elpusztul a szerelő, el a kezelő is. Az emberek összeházasodnak a környék bennszülötteivel, néhány emberöltő múlva az emberek imádnák a radar roncsait, mert már csak arra emlékeznének, hogy valamikor őseik idején igen fontos volt. De ma már senki sem tudná, miért.

Ataisz gyarmatain is ez történt. Bizonyára voltak a bányász helyeken bányász sámánok, másutt korongozó sámánok, megint másutt ékszerkészítő vagy éppen ilyen-olyan agronómus sámánok. Ha meghaltak, nemigen volt utód. Ohm-fejű tán egy sem. Az ataisziak keveredni

kezdtek a környék bennszülötteivel. Egyesek elvadultak, még az emberevésre is visszaszoktak. Megint mások az emberből csak az agyvelőt ették meg, mert arra emlékeztek, hogy ott valami fontos van.

A katasztrófa alkalmából egyesek Ataiszban voltak, mások éppen hajón utaztak, megint mások valamely gyarmaton tartózkodtak. Elpusztultak az iratok, nyilvántartások, a legfőbb papok, a központi intézmények. Bizonyára igen kevesen tudták, hogy egyáltalán hol vannak a gyarmatok, s mely utakon lehet oda eljutni. Platón leírásaiból tudjuk, hogy Atlantisz földalatti dokkjain egyszerre 130 hajót lehetett javítani. Kérem, el tudják képzelni, mit veszített el a világbirodalom Ataisz pusztulásával? Platón leírása Atlantisz birtokairól ugyancsak meglepő egyezést mutat az Arvisura adataival Ataisz gyarmatait illetően. Ezek voltak: Egyiptom, Mezopotámia, általában a Földközi-tenger medencéje, a Kárpát-medence, India, a két Amerika egy része. Általában tehát az a terület, amely a jégkorszakok idején is aránylag kellemesen lakható volt. Nos, Ataisz pusztulása után született az Arvisura-törvény a kalandozásokról: Ataisz gyermekeinek szüntelenül kutatniok kellett az elpusztult Ataisz elszakadt népei után! Hajón, lovon, gyalog. Így aztán nincs is azon semmi csodálni való, ha az Arvisurák itt-ott hiányosnak tűnnek, ha nagy időközökről nincs híradásunk, ha néhol egymásnak ellentmondanak.

Kérem, aki úgy gondolja, hogy ide tudományos találkozóra és nem mesedélutánra jött, s ezen könyvismertetésem untatja, nyugodtan álljon fel és menjen el, nem veszem zokon. László Gyula is nagyon lekicsinylően ír az Arvisurákról. De tetszik hallani? – ír róluk. A magyar történelemtanárok részére írt Őstörténetünk című és a Tankönyvkiadó Vállalat által 1981-ben kiadott, mintegy 172, tenyérnyi nagyságú lapon írt könyvében mintegy 40 oldalt szentelt a „Más megoldás is elképzelhető” című fejezetnek. Itt több olyan dologról ír, ami a hazai történelemkönyvekből, de a legtöbb tudományos munkából is kimarad. Az Arvisurákról tudtommal hazai pályán még senki egy betűt sem közölt. Kivéve László Gyulát, aki könyvének ezen fejezetében, pl. a sumir rész megírására nem kisebb szakembert kért fel, mint Zakar Andrást, akitől közöl is 7 oldalt. Viszont önmaga az Arvisurákról több mint öt oldalon át ír ebben a könyvében. Megemlíti, hogy odahaza az Arvisura-imádók tábora alakult, s szinte szemére veti az emigrációnak, hogy még nem adta ki! Legfőbb kérdése az, hogy hol, mikor és kik írták az Arvisurákat, milyen nyelven, és egyáltalán, hogy került Magyarországra.

Most olyan történet következik, amit László Gyula sem tud, s bizonyára ő is szívesen hallgatna!

Kezdjük azzal, hogy hogyan került erre az asztalra az Arvisura két kinyomtatott példánya.

Ezt a zöldet Németországból hozta a posta, feladó nélkül, és állítólag Magyarországon készült. Ez lenne a földalatti irodalom első darabja. Kanadából is hozott a posta négy kötetet, ugyancsak feladó nélkül. Ez utóbbiak A4 formátumú, géppel írott, igen rosszul olvasható másolatok. Összeegyeztettem ezzel a zölddel, és megállapítottam, hogy egyezik a kézirat két kötetének mintegy 90%-ával. A kéziratban néhol több, néhol kevesebb van. Évek múltán arról értesültem Kanadából, hogy egy Fejér Albert nevű ember a saját neve alatt kiadta az Arvisurákat. Ez a fekete könyv az. Összehasonlítottam a zöld könyvvel, s mintegy 80%-os azonosságot állapítottam meg. Mindkét könyv tartalmaz egész Arvisurákat, továbbá egyes részeket, ami a másikban nincs. Mit ír Fejér a maga könyvéről? Ő gyermekkora óta kutat a magyar őstörténelem területén, s amint az már lenni szokott, aki keres, az talál! Ő ezt találta. Kedves olvasó, ne kérdezz, csak higgy! Majd a tudósok szorgos kutatással igazolják az Arvisurák igazmondását. Így Fejér barátunk. Ez bizony nem hangzik valami tudományosan, s vajmi kevéssé alkalmas egy tudományos alapossággal dolgozó kutató kételyeinek eloszlatására.

A zöld könyv előszavából megtudjuk, hogy Paál Zoltán ózdi kohász munkája. Ő maga palóc, s mint ilyen a palauzok (ebből lett a palóc népnév) leszármazottja. Sohasem foglalkoztatták történelmi kérdések. A második világháborúba a legvégén kapcsolódott be, mint fiatal legényke. Besorozták, a Felvidéken partizánokkal harcba keveredett, és fogságukba esett. Ott ismerkedett meg Szalavare Túrával, s tőle vannak az Arvisurák. Miután már ennyit megtudtam, érdeklődéssel kezdtem lapozgatni a fent említett, alig olvasható kézirat hátralevő két kötetét, amelyben annak történetét ígérte Paál Zoltán, hogy hogy is jutott az Arvisurák birtokába. A több mint 600 oldal átböngészése után tudtam többet, de nem mindent. Mi derült ki? Szalavare Túra a manysi nép fősámánjának a fia. Tudvalevő, hogy a manysik az Ural- hegység délkeleti előterében, Tyumen környékén élnek. Az Arvísurákból megtudható, hogy abban az időben a papa volt a 24 hun törzsszövetség fősámánja. Ő mondta tehát fiának, a háború kezdetén, hogy menjen katonának, jusson el a Kárpátok medencéjébe, vigye oda az Arvisurákat, mert ott van a törzsszövetség legnagyobb élő népe, a magyar. Túrát mint szovjet partizánt dobták le a Kárpátokba, ahol összetalálkozott Paál Zoltánnal, akinek szakadatlanul adta az Arvisurákat, mígnem valahol Szombathely környékén egy golyó kioltotta Túra életét. Az átadás módjáról sok szó esik. Túra időnként elővesz csomagjából valami italt, és abból iszik. Néha révületbe esik és mesél. De mesél ébren is és álomban is. Leírnak medvevadászatot és medvetort, a Kárpátokban, és néha Paál is révületbe esik. Közben kiderül, hogy neki is ohm-jelű koponyája van. De miként tudta leírni vagy megjegyezni ezt a töméntelen szöveget és adatot? Egy levelében pl. azt írja Paál, hogy van vagy tíz kötetre való szövege és adata, de nem meri leírni, mert fél, hogy a bolondok házába zárják, pedig meg tudná oldani pl. az ufók rejtélyét is.

Joggal kérdezhetné valaki, hogy ez az egyszerű manysi gyerek hogyan intézte el a világháború forgatagában, hogy pont Magyarországra kerüljön. Lehet, hogy ma már Önök sem lepődnek meg semmin, pedig a java még hátravan. Paál ugyanis leírja, hogy a Vörös Hadseregben a beavatottakból önálló egységet szerveztek, amelynek tagjait a különböző alakulatokhoz osztották be. Főleg partizánokhoz kerültek, minthogy sem drótra, sem egyéb technikai eszközre nem volt szükségük ahhoz, hogy egymással vagy akár a főparancsnoksággal kapcsolatba lépjenek. Ezen beavatott egység legfőbb szervezője Ottó Kuusinen elvtárs volt. Úgy vélem, ő gondoskodott Túra és Paál találkozásáról is.

Hanem szegény Paál Zoltán már igen öreg volt, amikor a Népszabadság 1981. október 3-i számában – tessék, itt bemutatom – egy féloldalnyi cikkre lettem figyelmes. Először azt gondoltam, hogy csak azért akadt meg rajta a szemem, – igazán véletlenül akadt a kezembe, és véletlenül láttam meg pont ezt a cikket – mert nekem is tán ohm-jelű a koponyám, s bizony nem kis idő telt bele, amíg rájöttem az okára. A cikk címe: „Ottó Kuusinen elvtárs születésének századik évfordulójára." A cikkből megtudni, hogy az elvtárs finn földön született, de még akkor, amikor ott bizonyos területek hol ide, hol meg oda kerültek, mindenesetre az elvtárs ide került, a forradalomban ezt és ezt csinált, majd Komszomol-főnök volt valahol, végül a KB egyik titkára lett. Tetszik érteni: egyik titkára.

Neki most van születésének századik évfordulója, s ezért kell a magyar párt napilapjában egy fél oldalon át erről írni. Hm. Most, hogy Gorbacsov söpör, ezrével repülnek az efféle apparatcsikok. És ki tudná összeszámolni csak azt, hogy hány ilyen söprés volt? Egy külön napilap teljes terjedelmében sem volna elég mindezen elvtárs születésének 100-ik évfordulójára nekrológot írni. Miért pont Ottó Kuusinent tiszteljük meg ennyire? Én nem tudok egyetlen egy elvtárs születésének 100-ik évfordulójáról sem, amelyről egyáltalán valahol valaki megemlékezett volna. Ottó Kuusinen az egyetlen. Mondottam, Paál Zoltán, ózdi kohász ekkor már aligha volt az élők sorában.

Az előbb említett gépelt kézirat végén minden érthető ok nélkül leírja Paál, hogy a szombathelyi múzeumban több koponyát látott. Az egyik ohm-jelű volt, és ő beszélgetett vele.

Néhány évvel ezelőtt a német televízió egy meglepő műsort sugárzott. Egy idős angol lady, akit a nevelőapja pókeren nyert, a következő történetet adja elő. A megrögzött agglegény apuka a póker-partyt követő hajnalon kitörölte pókerezéstől elfáradt szeméből az álmot, s ijedten nézett nyereményére, ő meg vissza. Azonnal indulnia kell Dél-Amerika dzsungeljébe, mert valami fontos fölfedeznivalója van. No, de mit kezdjen a csöppnyi leánykával? Magával vitte. Ami ezután a képernyőn megjelent, az a BBC speciális forgatócsoportjának munkája volt. Eredetiben követhettük az old lady meséjének útját a képernyőn. Repültünk vele a gyermekkorában megtett úton, majd csónakon közlekedtünk vad folyókon, átkeltünk néhány égbenyúló hegyen, megküzdöttünk krokodillal, moszkitókkal, bennszülöttekkel, teherhordókkal, betegségekkel, mígnem hipp-hopp megérkeztünk a tetthelyre. Egy faluba, ahol a pókeres papa, valami 60 évvel ezelőtt, egy akkor már elvesztett, a dzsungel által már benőtt, és azt hiszem, a XII. században elpusztult falut talált. A televíziósok erre a falura az old lady elbeszélése alapján találtak. A falu kultikus helyén, az oltárkő alatt – a helyet pontosan megmutatták – a pókeres papa egy hegyikristályból készült koponyára lelt. A koponya máig az old ladynél van. Az egész környéket átkutatták, – akkor is, most is – de semmit sem találtak, amit a kristály koponyával összefüggésbe hozhattak volna. Mondanom sem kell, hogy az egész kirándulás kiváltó oka az old lady, illetve hegyikristály koponyája. Amit most elmondok, azt is mind láthattuk a televízió képernyőjén. A hölgy elunta a koponyát, mármint a kristályt, s egy múzeumnak akarta ajándékozni. Megjárta a Britisht meg a Metropolitant és még néhány, más nevezetes helyet, de rövid ott-tartózkodás után mindenünnen kitették a nevezetes koponya szűrét. Nem csoda, a lady is belefáradt a dologba. A koponyát ugyanis koncertre és színházba kell vinni, vacsorázni kell vele járni, mert ezt kiköveteli magának. Nem csoda, ha senkinek sem kell egy ilyen nyűgös koponya.

A koponya két részből áll, miként minden tisztességes koponya: egy felsőből, és külön az alsó állkapocs részből. Nincs is a földön több ilyen hegyikristály koponya. Egy hasonló van a British Museumban. Az a koponya azonban két lényeges dologban eltér a ladyétől: egy darabban van, s a megmunkálása durva. Pontosabban olyan, amilyen lehet. Mexikóban találták, és valami ezerévesnek tartják. Korát ugyebár nem lehet pontosan meghatározni. Nos, itt kapcsolódtak be a történészek, régészek, sőt hegyikristály-szakemberek Bécsben, Amszterdamban és még sok más helyen. Az interjúkat eredetiben hallhattuk. Ladynket többen kicsit hazudósnak tartják, mert sokallják a mesét a póker-partytól a vacsorázni járó koponyáig. A muzeológusok nem voltak valami beszédesek, csak mosolyogtak, és nem voltak hajlandók megmondani, hogy miért nem kell a koponya. Hallgattak, akárhogy is faggatták őket a közismerten kíváncsi televíziós riporterek. Nem és nem. Az Istennek sem. Van azonban még egy bökkenő a dologban, ez pedig a koponya megmunkálásának a technikája. Egyesek azt mondják, az old lady hazudik, mert a koponya megmunkálása olyan technikára vall, amely sem a XII. században, sem akkor, amikor állítólag találták, tehát úgy 60 évvel ezelőtt, nem létezett. Csakhogy minden szakember egybehangzó véleménye szerint – és ezt is mindenki láthatta, hallhatta a televízióban – olyan technika a Földön ma sincs kérem, amivel ezt a koponyát készítették. Ezzel az old lady madarakat etetve elsétál valami elhagyatott angol tengerparton, magával víve a talán maga által sem ismert titkot, hiszen ő csak egy reggelig tartó póker-party emléke. A hegyikristály koponya pedig azóta is nála van, hacsak meg nem halt, mármint az old lady.

Lehet, hogy ennek a történetnek semmi köze sincs az Arvisurákhoz, magam sem állítom, hogy van. Csak ide kívánkozott, mert a film megnézése után perceken át dermedten ültünk, s nekem mindig eszembe jut, ahányszor a kezembe veszem ezeket a könyveket. Lehet, hogy már tényleg nekem is ohm-fejem van?

Aki az Arvisurákat olvassa, minden bizonnyal megragadja archaikus hangulata, stílusbeli gazdagsága, nyelvi szépsége. Feltűnik, hogy e titkos regék mennyi életörömet

sugároznak. Sehol nyomát sem lelni a gyűlöletnek, bosszúvágynak, sem mindannak, ami évezredek óta a politikát irányítja. A népek összefogását idézi a távoli Szibériától Vizcaya sámán földjéig, a suomák országától az indijókig. Maguk a történetek is lebilincselők, megkapók, többnyire hallatlanul tömörek, mint a magyariak nyelve. Nincs az a fantázia, ami ezeket a történeteket kitalálja. Kiegészíti több sámántérkép, továbbá a fősámánok, aranyasszonyok névsora, egyes családok és népek családfája. Hallatlanul érdekes betekintést nyerünk a felsorolt népek mindennapi életébe, amit hiába is keresünk bármely történelemkönyvben. Tudjuk például, hogy a mai napig sem tisztázott pl. Árpád népének hatalmi rendje. Mi az, hogy kende, gyula, horka stb? Mi volt a nők szerepe? Mi lehet az oka annak, hogy sohasem vettük át, a sémita vallásokkal sem, a nők lenézését?

Az Arvisurából megtudjuk, hogy a 24 hun törzsszövetség irányítása Ataisz után különböző helyekről, majd legtovább Ordoszból történt. Ordoszt a Kínai Nagy Fal építésénél éppen ezért kikerülték. Az ordoszi központ parancsait az egész birodalomban végre kellett hajtani, s mindenki csak a végrehajtó volt. A legfontosabb döntéseket a birodalmi Nagy Szálában hozták, ahol pl. az Aranyasszonynak volt talán a legnagyobb személyi hatalma. Az Aranyasszony amolyan rendfőnöknő volt, aki mindenekelőtt a papnők – a rimalányok – vezetője volt. Viszont megtudjuk azt is, hogy amikor Attila megsebesült, a rómaiak gyűrűjéből a rimalányok tyumenje mentette ki, akik az Aranyasszony parancsára hagyták abba a sebesültek gondozását, s kapcsolódtak be közvetlenül a harcokba. Az ezt követő visszavonulást nem a súlyosan megsérült Attila, hanem az Aranyasszony szervezte, mert Nekecse fősámán elveszítette a forgatagban a sámánok üstjét, – mint tudjuk, nemrégiben találták meg a csatatéren egy ásatás során – amiért Nekecse később életével lakolt. Lám, az Aranyasszony legalább a második volt a rangsorban, a fősámán előtt. Róma kapujában nem Attila, hanem az Aranyasszony tárgyalt a pápával. Attila csak a hadakat vezette – ha egészséges volt.

A birodalmi Nagy Süanban (ez valami versengés volt) a lányok a fiúkkal együtt indultak, s ha a versenyt megnyerték, – ami gyakran megesett – akkor férjet választhattak. A gazdag leányok több férjet is választottak, akik azután az asszony nagy távolságokban levő birtokait igazgatták. Ezek az asszonyok sorba látogatták birtokaikat, talán férjeiket is, de ez utóbbiról nem szól az igazmondás.

[Megismételt közléskor[43] a következőkkel lett kiegészítve:]

[43] *A magyar huszárság története. A lovasműveltség sajátosságai (Nyíregyháza, 2004)*. Budapest-Zürich, 2004. 163-164. ISBN 963 9349 07 0 és ISSN 2297-7538 *Acta Historica Hungarica Turiciensia XIX. évfolyam 1. szám.* – A szerk.

Otto Kuusinenre emlékezve

SZÜLETÉSÉNEK SZÁZADIK ÉVFORDULÓJÁN

Otto Vilhelmovics Kuusinen, akinek élete és forradalmi tevékenysége a sorsfordító történelmi események áramába tagolódott bele, 1881. október 3-án született a finnországi Laukaában. A szegény falusi szabó fia korán árvaságra jutott, de nevelőanyja gondoskodásából tanulhatott; a helsinki egyetem bölcsészhallgatója lett. 1904-ben néhány társával együtt belépett a Finn Szociáldemokrata Pártba, s rövidesen negyvenfős egyetemista pártszervezetté fejlesztették csoportjukat.

Kuusinent magukkal ragadták 1905 forradalmi eseményei. A filozófia fiatal kandidátusát a kibontakozó általános sztrájk során beválasztották a sztrájkbizottságba, majd a megalakuló Vörös Gárda egyik alegységének parancsnokává tették meg, a későbbiekben a *Työmies (Munkás)* című politikai lap rovatvezetője. A szociáldemokraták 1906. évi kongresszusán Kuusinennek nagy része volt abban, hogy a párt elfogadta a balszárny álláspontját, s a forradalmi harc útját jelölte meg tevékenységének fő irányául. Megválasztották a párt végrehajtó bizottságának póttagjává és a *Socialistinen Aikakauslehti* (Szocialista Híradó) szerkesztőségének titkárává nevezték ki.

Növekvő elméleti tudása, elvszerű és harcos magatartása elismerést és népszerűséget szerzett neki, s 1908-ban, a munkások sikerrel fáradozott a párt tömegbefolyásának növelésén.

1921 elején tért vissza Szovjet-Oroszországba. Lenin közvetlen munkatársainak egyikeként a Kommunista Internacionáléban tevékenykedett. A Komintern III. kongresszusára ő készítette el a *Tézisek és kommunista pártok szervezeti építéséről, munkájuk módszereiről és tartalmáról* című dokumentumtervezetet. Ezen a kongresszuson beválasztották a Kommunista Internacionálé Végrehajtó Bizottságába, majd később az elnökségbe is, és a Komintern egyik titkárává lett. Két évtizeden át tevékeny részese egész sor Komintern-dokumentum megszövegezésének, gyakori szereplője a Komintern kongresszusainak és plénumainak. Lenin nézeteinek egyik leghívebb támogatója és alkalmazója volt.

Az 1920-as, 30-as évek fordulóján a nemzetközi kommunista mozgalomban megnövekedett a munkásegységfront megteremtésének szükségessége. A A Kommunista Internacionálé Végrehajtó Bizottságának XII. plénumán (1932. augusztus—szeptember) Kuusinen előadói beszédében felszólította a kommunista pártokat, hogy egységfront-politikájuk alapjává az osztályharc aktuális és közvetlen, gyakorlati céljait tegyék, s küzdjenek a szociáldemokrata és szindikalista munkások megnyeréséért is. A Komintern VII.

Népszabadság 1981 október 3., szombat

7. Weltkongress der Komintern 1935 (von links): Palmiro Togliatti, Dmitri Manuilski, Klement Gottwald, Georgi Dimitroff, Otto Kuusinen und Wilhelm Pieck (Bild «Sowjetunion heute»)

«Hauptfeind» bekämpfte, übernahm sie Hitlers Parolen gegen die «Versailler Ketten» und verunglimpfte, der NSDAP ähnlich, die Weimarer Republik. Mit *Ernst Thälmann* hatte sich die Komintern ein willfähriges Werkzeug verschafft. Der Hamburger Arbeiter war als populärer Demagoge unfähig, selbständig zu denken, und begnügte sich damit, Moskauer Direktiven auszuführen. Die Errichtung der Hitler-Diktatur wurde von der Komintern nicht als eine Niederlage, sondern als eine Etappe des siegreichen kommunistischen Vormarsches gekennzeichnet. So nannte das Exekutivkomitee im April 1933 die NS-Diktatur «eine vorübergehende Erscheinung», es gelte, «den bewaffneten Aufstand vorzubereiten».

Von der Bolschewisierung zur Stalinisierung

Die weltrevolutionären Erwartungen hatten sich nicht erfüllt. Ausserhalb Russlands zählten die kommunistischen Parteien in Europa 1928 eine halbe Million Mitglieder, die sozialdemo-

Hilfe er benötigte, beruhigen, indem er auf weltrevolutionäre Ziele verzichtete. Das bedeutete freilich nicht, dass er die Kontrolle der kommunistischen Parteien überhaupt aufgab. Doch deren Formen hatten sich verändert, und in der Folge blieb auch das Wesen der Sache nicht unberührt. Zu einer Neuauflage der Komintern kam es nicht mehr.

1947 entstand das Kommunistische Informationsbüro (Kominform) als Instrument des Kalten Kriegs, dessen sich Stalin gegen die Westmächte bediente. Das Kominform zählte nur neun Mitgliedsparteien, sieben gehörten zum sowjetischen Machtbereich, nur zwei, die französische und die italienische KP, standen ausserhalb dieser Sphäre. Der Charakter eines russischen Organs war *unverschleiert*. Das Kominform, eine Karikatur der Komintern, verteidigte vorbehaltlos Stalins Politik gegen den Marshallplan, gegen die jugoslawische Unabhängigkeit, und es billigte die Repression im kommunistischen Herrschaftsbereich.

Arvisura Paál Zoltán életében egyszer jelent meg Magyarországon, Ózdon. A kötet kisbetűs írógéppel 13,5 x 18 centiméteres tükörbe írt, egyszerű technikával, fehér papírra fekete színnel sokszorosított 270 oldalt tartalmaz. Zöld karton borítója kezdetlegesen van fóliával leragasztva. Az előszót Paál Zoltán ózdi kohász írta 1972-ben, a kötet megjelenésére utaló dátum 1977. Példányszám, az előállítás helye nincs feltüntetve, helyette ez áll: „Az eredeti kéziratok megtalálhatók: 466/75 Heves megyei Múzeumok igazgatósága Egervár Múzeum – 25-2/76/B Balassagyarmat, Palóc Múzeum – 1001. sz. alatt a Néprajzi Adattárban – 62-18-1/75 Keszthelyi Balaton Múzeum, valamint a Kőrösi Csoma Társaságnál.”

Cser Ferenc (Queanbeyan):

Az Arvisura „igazsága”[44]

I. Írásom kiváltó oka

Egyik barátom meghívott, hogy tekintsek meg egy videót, mely egy előadássorozat 3. tagja volt, és amely a magyar őstörténet fontos szakaszát taglalta. Elmentem, megtekintettem Matek Kamill *Istenek magyarjai* sorozatának *A Nap Birodalma* című előadását és aztán leforrázva tértem haza.

A videó alapja ugyanis a Csendes-óceán közepén elterülő kontinensnyi földrészek vélt története és a magyar őstörténet kapcsolatának elemzése, a „bizonyítékok” bemutatása volt. Bizonyítékok? Igen, amit az előadó annak fogadott el. Köztük olyan, hogy volt egy nagy Ujgur-birodalom mintegy 25-30 évezreddel a jelen előtt, aztán, hogy az emberiség szülőhazája a Mu, az elsüllyedt kontinens a Csendes-óceán közepén, majd hogy a Szíriusz körzetéből az Ataiszra – az elsüllyedt kontinens helyén hirtelen felbukkanó másik kontinensre – érkező Anyahita népe (2 asszony és 5 férfi) teremtette meg az emberi civilizációt. Ahogy a Mu elsüllyedt valamikor 11 évezrede (pontos évszám is szerepel, meg az is, hogy augusztus 23-án történt a katasztrófa), ugyanúgy az Ataisz is elsüllyedt 5038-ban. Nyomtalanul. Míg az előbbi nyomait megtalálhatjuk a Csendes-óceán vulkáni szigetein, az utóbbiból talán Hawaii-szigetek maradtak meg.

A Mu eszméjét Csicsáky Jenő bolygó hajóskapitánynak a James Churchwood írásaira épített könyveiből, az Ataiszra vonatkozókat Paál Zoltán Arvisura c. könyvéből ismerjük. Csicsáky könyveivel nem kívánok itt foglalkozni, ellenben az Arvisura néhány állítását – mondhatnánk alapvető tézisét – kívánom a természettudományi ismeretek alapján elemezni. Különösen azért, mert az Arvisura magát igazszólásnak, azaz az igazság könyvének tekinti. Nézzük meg ezért ezt az „igazságot”.

II. Az Arvisura keletkezése

Mindenekelőtt magáról a könyvről és az Arvisurák keletkezéséről. Arvisurák, merthogy ezek állítólagosan eredetileg arany lapokra rovásírással vésett emlékezések, riportok, melyeket egy-egy rovásíró táltos, beavatott készített és kézről-kézre öröklődött Anyahita első rovott lemezével kezdődően napjainkig, amikor is az utolsó lapokat immár az éppen élő Paál Zoltán készítette el. A könyvében[45] 350 ilyen Arvisura található. Van közöttük rövidebb, de van közöttük több oldal terjedelmű, és valójában a könyv 1454 oldalából ezek 1168 oldalt foglalnak el. A 123. oldalon kezdődik az 1. Arvisura, majd az utolsó az 1286. oldalon, és állítólag Kr. e. 8508 és 1980 közötti időszakot fogja át. Az egymást követő Arvisurák időrendben nem azonos sorrendbeli eseményeket közölnek, bennük gyakran felidézett beszélgetéseket, szép modern magyar nyelven. Paál Zoltán maga erről így vélekedik (24. oldal):[46] *„Tura elbeszéléseit meséknek nevezem. A mesék valóságát igazoló eredeti iratok ugyanis – mint előbb kifejtettem – ma még nincsenek a kezemben. De ha vállalt kötelezettségemet harminc éven át híven teljesítem, megkapom – s akkor a mesék valósággá válnak. Addig az a nagy erő tartja fogva az Arvisurákat, amely évezredeken át*

[44] Az előző, mondjuk úgy: pozitív, de mégis hitetlenkedő megközelítés után nézzünk egy negatívat! – A szerk.
[45] Paál Zoltán: Arvisura [Igazszólás] I-II. Regék a hun és magyar törzsszövetség rovásírásos krónikájából. Püski Kiadó, Budapest, 2005. ISBN 9789639906716 1512 oldal
[46] Ugyanott 23. o.

megvédte, megőrizte, megtartotta őket. Ezt az erőt kell tisztelnünk, mert a világ egyik legnagyobb csodáját teremtette meg."

Az első oldalak az Arvisurák keletkezésének a történetét mesélik el, ahogy Paál Zoltán ózdi kohász 1945-ben, a II. világháború eseményei közben megismerkedett egy manysi (vogul) fiatalemberrel, Turával, a manysi fősámán, Szalaváré apó unokájával, aki aztán a partizánok közé fogadta őt, és Igor Szalmi, magyar nyelvet és finnugor nyelvészetet tanult mordvin (ezra) kapitánnyal egységben végül beavatta mesemondónkat az Arvisura alapjaiba, *om* jelű rovó sámánná, jóssá, a világ titkait megálmodó és lejegyezni képes sámánná. Szalaváréval megismerkedett az a Zsirai Miklós nyelvész is, akinek a finnugor nyelvekről és azok kölcsönös függéséről szóló könyve, a *Finnugor rokon*ságunk 1935-ben jelent meg, és akihez végül Paál Zoltán is elviszi az Arvisuráit, hogy tiszteletét lerója a finnugor nyelvész előtt. Hiszen könyvében a meseszerű „minden magyar" – azaz inkább hun – gondolat mellett valójába a magyarságnak finnugorizmushoz kapcsolt alaptételei köszönnek vissza. Arról akár már szót se ejtsünk, hogy a manysi és esetleg orosz nyelven tudó és beszélő Tura miként tudott oly szépen elbeszélgetni a csak magyarul beszélő Paál Zoltánnal, hiszen a kettejük anyanyelve oly távol áll egymástól, hogy csak néhány szó hasonló hangzásáról ismerszik meg a „rokonságuk". Ugyan az Arvisura-hívők hevesen tiltakoznak annak finnugor kapcsolata ellen, az igazság viszont az, hogy Paál Zoltán a finnugorizmus iskolai tanai alapján indítja a könyvét, a magyar rokonságot az Ural mögé, a medvék földjére helyezve.

Lásd pl. a 9. oldalról (valamennyi idézett szöveget az eredeti helyesírással vettük át): *„Az ősi sámánhit szerint a világhónapok váltása idején, tehát kétezer évente az egyes rokoni népek át kell hogy adják egymásnak a szellemi- és hitélet központját, ill. azt a feladatot, hogy gondoskodjanak a hitvilág fennmaradásáról és a múltban felhalmozott szellemi örökség és ismeretanyag megőrzéséről. Mivel a világhónapok során a halak jegyéből a vízöntő világhónapjába következett az átmenet, ez azt jelentette, hogy a manysik, akik közel kétezer év óta végezték ezt a feladatot, a közeljövőt tekintve át kellett, hogy adják megbízatásukat az úzoknak. Szalaváré apó tehát tudatosan késztette fel Turát a hatalmas feladatra, mert benne látta a biztosítékát annak, hogy azt végre is tudja hajtani, indul a vándormadarak útján, és a Göncölszekér járását figyelve megtalálja a magyarokat, valamint az úzokat, mivelhogy ők következnek a szellemi központ gondozásában".*

III. Az Arvisurák legfontosabb állításai

Foglaljuk most össze röviden az Arvisurák lényegi mondandóját, a magyar társadalom, nyelv és műveltség származásáról alkotott nézetek mögötti történelmi anyagot. Erre talán Szabó Ágnesnek a XIV. Ausztráliai, Új-Zélandi Magyarok Kulturális Találkozója emlékkönyvében megjelent előadás-összefoglalója a legalkalmasabb: *„Ágnes ismertette, hogy a Szíriusz naprendszerből Káltes bolygóról több hullámban érkeztek tanítók. Anyahita két asszonnyal és öt férfivel alkotta a 11. társaságot, akik Kr. e. 8500 körül érkeztek az Ataisz földrészre. Égi szekerük megsérült, így a Földünkön ragadtak. Anyahita 3 legfiatalabb fia, Úr, Él és Van felvették anyjuknak az egeiktől hozott vallását, mely a feltétel nélküli szeretetre alapuló Egyistenhit volt. Ezt a befogadó Egyisten hitet vette fel a Van nemzetség fia Magyor és felesége Emőke. Magyor később (Kr. e. 8450 körül) kiérdemelte a* ***MAGYAR*** *nevet és Ataiszon megalapította az* ***Ősmagyar Egyházat****, mely örökéletű. Néhány évezred múltán, Kr. e. 5038-ban Ataisz elsüllyedt. Mielőtt ez megtörtént volna, a széki-hun származású Magyar fejedelem és XII. Armogúr fia, Buda elmenekült Ataiszról. Ezt követően az új földön, Úr és Uruk városához közel, újra megteremtették a feltétel nélküli szeretetre épülő Egyisten hitet. A Magyar nemzetség kimenekítette az Ataiszon élt Hun törzs rovásiratait. Magyar, Kurd és Hunor Magyar fejedelem három fiának a neve volt."*

A fenti megfogalmazásból az Arvisura 4 tétele hámozható ki, éspedig:

1. Szíriusz Kaltes nevű bolygójáról Kr. e. 8500 körül érkezett emberek lakták Ataiszt.

2. A Kaltes bolygó lakói a földön ragadtak és itt az emberekkel keresztbe házasodva hoztak létre törzseket, hoztak létre egyházat, ahogy pl. a 104-105. oldalon olvashatjuk: *„A Kaltes-asszony szekerén érkező beavatott emberek ősi, 10 000 tűzszerzési évvel magasabb műveltségének egyik bizonyítéka az volt, hogy megszüntették az emberevést. Joli-Tórem Földjén az volt az ősi időben szokásban, hogy a törzsek a fiatal lányokat és a gyermekeket elrabolták egymástól és megették. Ez a szokás akkor szűnt meg, amikor Anyahita és 7 társa Égi-szekere elromlott és kénytelenek voltak Ataiszban maradni. Itt az 5 férfi és 3 nő először egymás között házasodott, majd később a régebbi időkben Kaltes-asszony Földjéről jött keverék leszármazottakkal is”*

3. Ataisz Kr. e. 5038-ban elsüllyedt, amint ezt pl. a 150. oldalon is olvashatjuk: *„A 8470. tűzszerzési évben Ataisz, a jégkor elmúltával a nagy vízáradatában földrengések és tűzhányók működése közben elsüllyedt. Úr városának közelében, a 8500 tűzszerzési évben újabb, Kaltes-asszony Földjéről érkezett szekér leszállása történt.”*

4. Kimenekítették a hunok iratait és létrehoztak Urukban egy egyházat, amit az Arvisurák következetesen uruk-mani egyháznak neveznek, és aminek fősámánja képviseli egészen a XVIII. század végéig is annak papi elitjét. Lásd például a 22. oldalról: *„Ujgurban az uruki-mani hit államvallássá lesz. Az uruki-mani hit az uruki-mani biblia alapján áll, melynek létrehozója Mani uruki esperes volt. Az Oscus táblák is tanúskodnak arról, hogy az egyistenhit milyen széles körben elterjedt. A régi Arvisurák még Arvisura Anyahita földre érkezésekor emlékeznek meg arról, hogy az egyistenhitet a 10 000 évvel magasabb műveltségű Kaltes asszony bolygójáról hozták. Arvisura Anyahita és kilenc társa, miután gépük az ataiszi Kékleny hegységnek ütközött, nem tudtak visszautazni földjükre. Eleinte egymás között házasodtak, de később a földiekkel is. Több mint egy fejjel magasabbak, agyuk a 10 000 éves, fejlettebb kultúrfoknak megfelelően nagyobb volt, így a földiekkel való házasságuk, a földiek születési adottságainál kedvezően jelentkeztek.”*

Tegyük ehhez még hozzá, – ami ebből az összefoglalóból hiányzik, – hogy

5. Ataisz mediterrán éghajlatú föld volt, – ezt pl. Szili István tollából a 221. oldalon így látjuk: *„ATAISZ-ról, a mediterrán éghajlatú földrészről: A hunok ezt a gazdagon termő földrészt ezen a néven nevezték. Magas kultúrát teremtettek. Lépcsőzetesen kialakított, csatornázott öntözéses területein minden megtermett. Itt három szinten kialakított mesterséges kultúrszinteket teremtettek. A sík területen, valamint a dombok és hegyek lejtős területein lépcsőzetes talajművelést folytattak. Földalatti alagútjaikban, melyek az egész földrész területét, különösen a hegyeket összekötve behálózták, földalatti raktárakat létesítettek. Ez háború esetén azt a célt is szolgálta, hogy hadsereget tudtak észrevétlenül az ország egyik végéből a másikba átcsoportosítani.”*

6. Ataisz hatalmas tűzijáték, vulkáni tevékenység közben süllyedt el a Csendes-óceánba. Ez a motívum számtalanszor említésre kerül, pl. a 202. oldalon: *„A 8470. tűzszerzési évben Ataisz, a jégkor elmúltával a nagy vízáradatában földrengések és tűzhányók működése közben elsüllyedt.”*

Tegyük még azt is hozzá, hogy

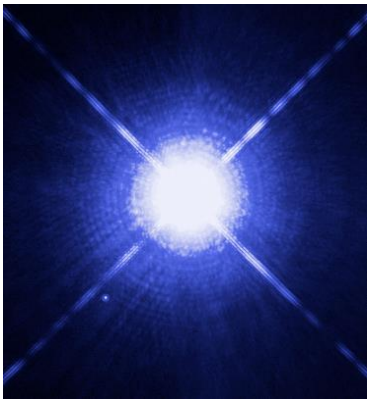
7. Az Arvisurákat rovásírással arany lemezekre rótták és ezek a lemezek most valahol rejtőznek – ahogy ezt pl. a 122. oldalon olvashatjuk: *„A fősámánok mindenkori kötelessége lett, hogy a hun törzs-szövetség eseményeit a valóságnak megfelelően megörökítsék. Ezért történetírásuknak ’Arvisura’ azaz ’Igazszólás’ nevet adták és ezeket Agaba törzsének Ataiszból hozott aranylemezeire rótták, hogy az idő foga el ne pusztítsa őket. A fősámán mellett mindig rovósámánok működtek, mivel a fősámánok látása idővel meggyengült.”*

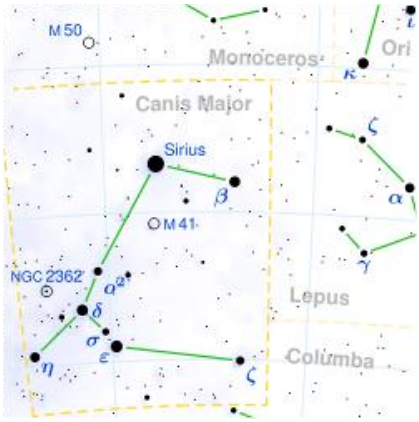
IV. A legfontosabb állítások és az igazság

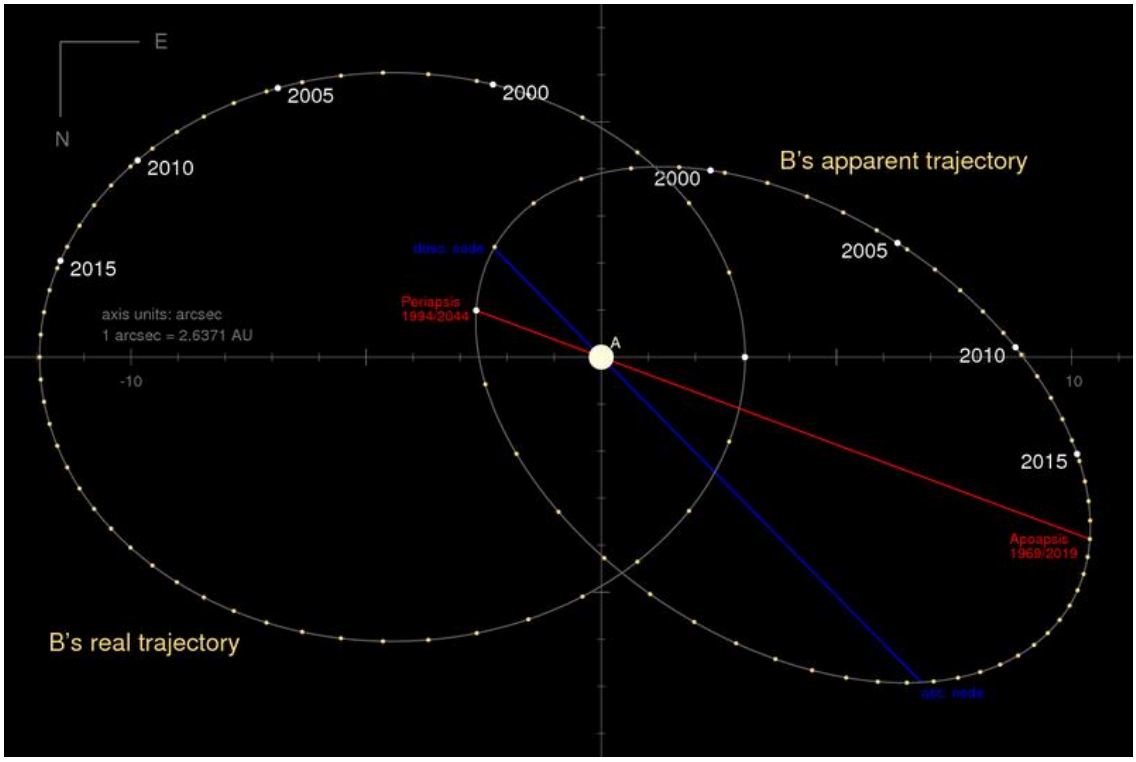
A jelen munkában ezt a 7 tételt óhajtjuk elemezni, hangsúlyozottan a természettudományos ismeretek alapján. Még ha vannak is sokan, akik a természettudományt ugyanolyan vallásnak tekintik, mint a sámánizmust, vagy a judaizmust, minek papjai szintén dogmákat emlegetnek, és amely hazai temploma a mélyen megvetett Magyar Tudományos Akadémia. Mégis, a dogmák és a tudomány tételei között azért komoly különbségek vannak – és az itt felhasznált „dogmák” azért több millió kísérlettel alátámasztott „tudományos tételek”. A fizika alaptételeit igazolja pl. a világűrbe kiküldött szondák igen pontosan előre megtervezett és megvalósított útja, a műszaki élet számtalan alkotása.

1. Szíriuszról érkezett emberek, akiknek a műveltsége 10 évezreddel jár a földi emberé előtt – ahogy ezt pl. a 151. oldalon olvashatjuk: *„A 10.000 tűzszerzési évvel magasabb műveltségi fokkal bíró tudomány megérkezett beavatottjai a hegyen épült gazdaságokból irányították a tudás elterjesztését.”*

A Szíriusz, az égbolt egyik legfényesebb csillaga, az Orion csillagkép déli sarka. Fehér fénye igen magas felszíni hőmérsékletről tanúskodik, villogása nem csak a légkör jelensége, hanem a csillag saját fényének változása. Amit a csillagászat a Szíriusz-rendszerről tud, az sajnos nem engedi meg azt a feltételezést, hogy onnan a földre fejlett civilizációjú ember érkezzék. A Szíriusz-rendszer ugyanis mintegy 200 millió éve keletkezett, kettős-csillag rendszer, ahol a Szíriusz kísérője mintegy 100 millió éve összeomlott, manapság immár fehér törpe. A rendszer az alanti két ábrán látható:

A felső ábra a Szíriusz távcsöves képe, ahol a főcsillag melletti apró, alig fénylő kísérője is látható. Az alsó ábra pedig a kettős rendszer egymáshoz képesti látszólagos és valódi pályáját szemlélteti a megfelelő évek szerinti elhelyezkedést jelezve.

A két csillag egymáshoz képesti pályája nagyjából az Uránusznak a Naphoz mért keringési távolságával jellemezhető, de sokkal inkább elliptikus, mint az Uránusz pályája. Tekintve, hogy a Szíriusz felszíni hőmérséklete 10 000 C°, a Szíriusz biológiai zónája talán valahova a két pálya közé esne, ahol viszont stabil bolygópálya elképzelhetetlen. A Szíriusznak ezért nem lehet élhető Kaltes nevű bolygója, ahonnan ember érkezhetne a Földre.

2. A Szíriuszról érkezettek „fejlettebbsége”

Az előző pontból már egyenesen következik a második tétel értelmetlensége is, merthogy ha érkezhetett volna onnan, – azaz lenne a Szíriusz környékén a biozónába eső bolygó, – azon az ember a földi emberénél „nagyobb fejlettségben” nem létezhetne, hiszen a Földön erre 4,5 milliárd év állt rendelkezésre, a Szíriuszon ennek alig huszada.

Komolyabb gondot okoz azonban, egy élettani tétel: amennyiben a gének-beli különbség egy bizonyos, nagyon kis értéket meghalad, két egyed nem képes szaporodóképes utód nemzésére. Ez a kis szám kevesebb, mint 1% – amire bizonyíték, hogy bár az ember és a csimpánz génállománya 99%-ban azonos, kettejükből szaporodóképes utód már csak azért sem származhat, mert ez a különbség már egyáltalán az utód képződését is gátolja. Már pedig a gének változása egy-egy környezethez igazodik, nem létezik előre elrendelt fejlődési lépés, és még ha a Szíriusz környezetében lenne is életre alkalmas bolygó és az is 4,5 milliárd éves lenne, a génelemek egymásra rakodása bizonyára nem lenne a földiével azonos. A Kaltes bolygó népe nem létesíthetett a Földön törzseket eredményező kolóniát.

3. (és 6.) Ataisz és MU elsüllyedésének a gondolata talán Atlantiszére vezethető vissza. Itt komolyabbak a gondok, mint első pillanatra vélnénk. Lássuk a geológia adatait.

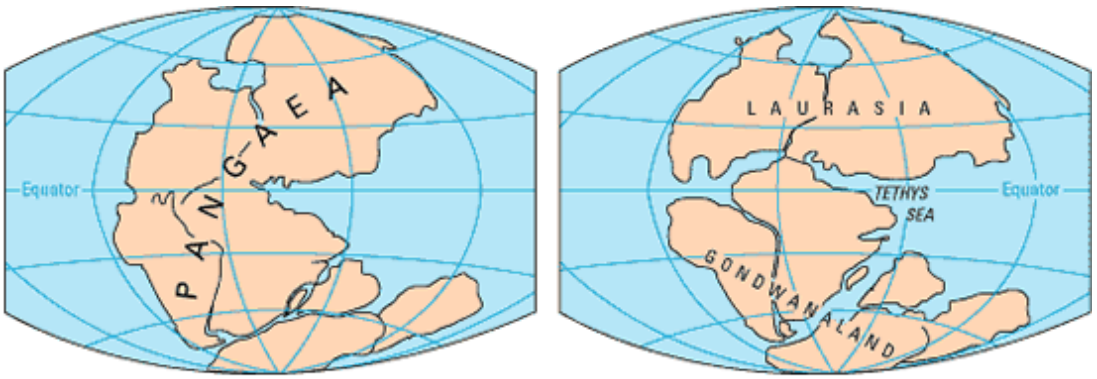
A földön kontinensek vannak, melyeknek kőzet-összetétele nem azonos az óceán fenéken található kőzetével. Az óceán feneke SiAl kőzetekből áll, azaz szilikátokból és

aluminátokból, a kontinensek kőzete ehhez képest fémeket is tartalmaz. Ennek elsődleges következménye, hogy eltérő a sűrűségük: az óceánfeneket alkotó kőzetek sűrűsége 3,0 kg/l, a kontinenseket alkotóé pedig 2,8 kg/l. A kontinensek kisebb sűrűségükből eredően 'úsznak' az óceánfenék kőzetei felett. Hogy ez mennyire így van, arra a XX. század közepén felismert kontinens-vándorlás és az ún. lemez-tektonika adja meg a magyarázatot.

Hogy mi a lemeztektonika pontos fizikai oka, az még vitatott. Az viszont nem, hogy a ma ismert kontinensek néhány százmillió évvel ezelőtt egymáshoz és a Föld forgástengelyeihez képest nem ott voltak, ahol ma megtalálhatók. Az alanti ábrán látható módon, mintegy 250 millió évvel ezelőtt a ma ismert kontinensek egy Pangeának nevezett egységben létezhettek – amire nemcsak az egyes kontinensek peremvonalainak tükörképi megfelelői, hanem az egyes kontinenseken élő állat- és növényvilág sajátságai is igazolást nyújtanak.

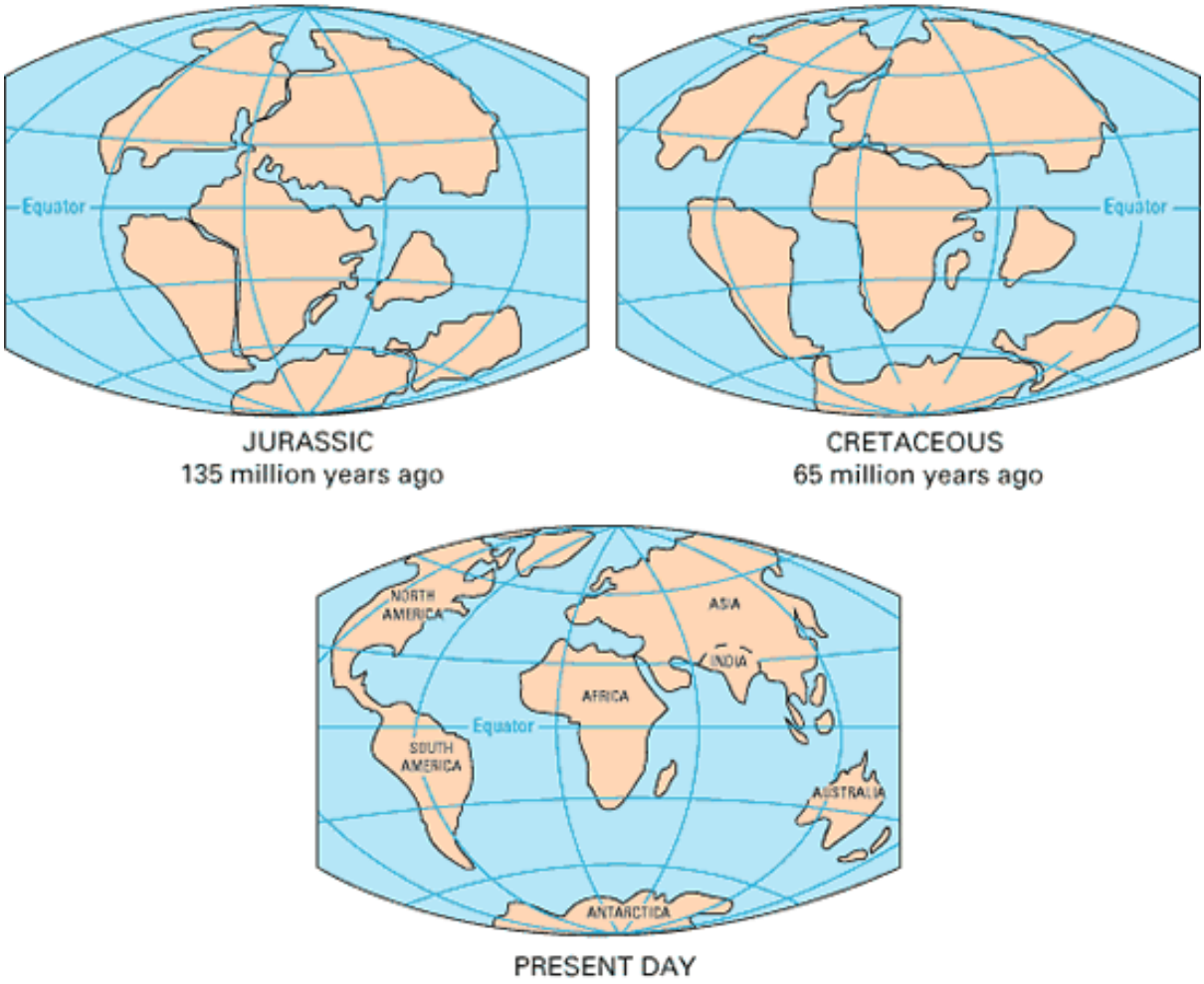

A mai kontinensek egymástól eltávolodtak és közöttük a magma feltolulása látható – akár ez a feltolulás jelenti a kontinensek egymáshoz képesti távolodását, akár ez csak valami más erő következménye. Mindenesetre az óceánfenekeken megvizsgált kőzetek megszilárdulásának a kora egyértelműen jelzi a fokozatos eltolódást. Ez a folyamat látható az idő függvényében az alanti ábrán.

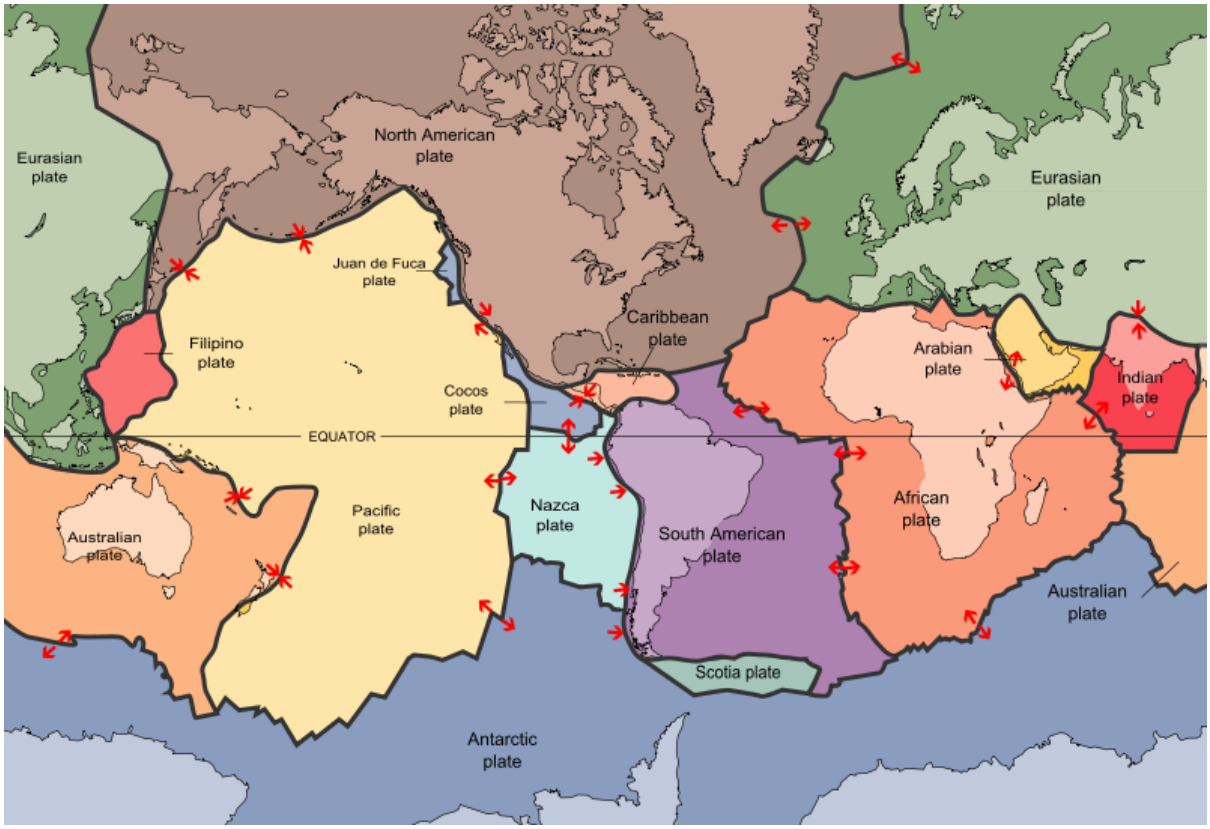

PERMIAN
225 million years ago

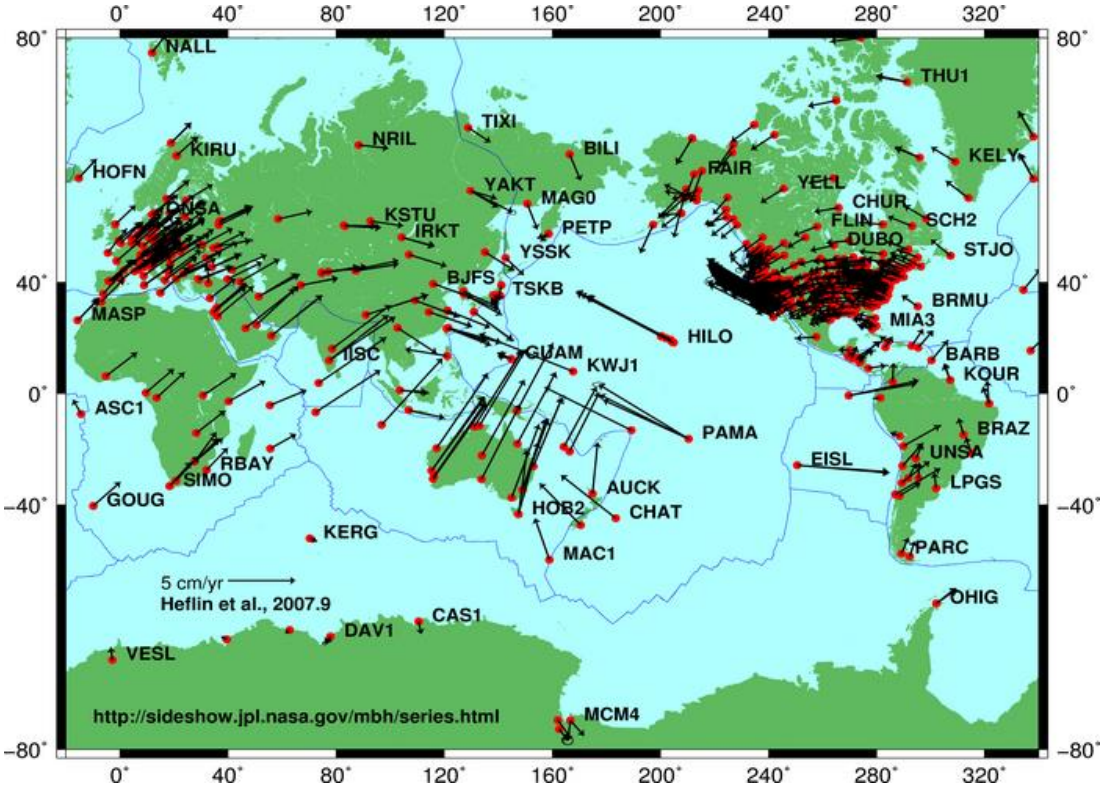
TRIASSIC
200 million years ago

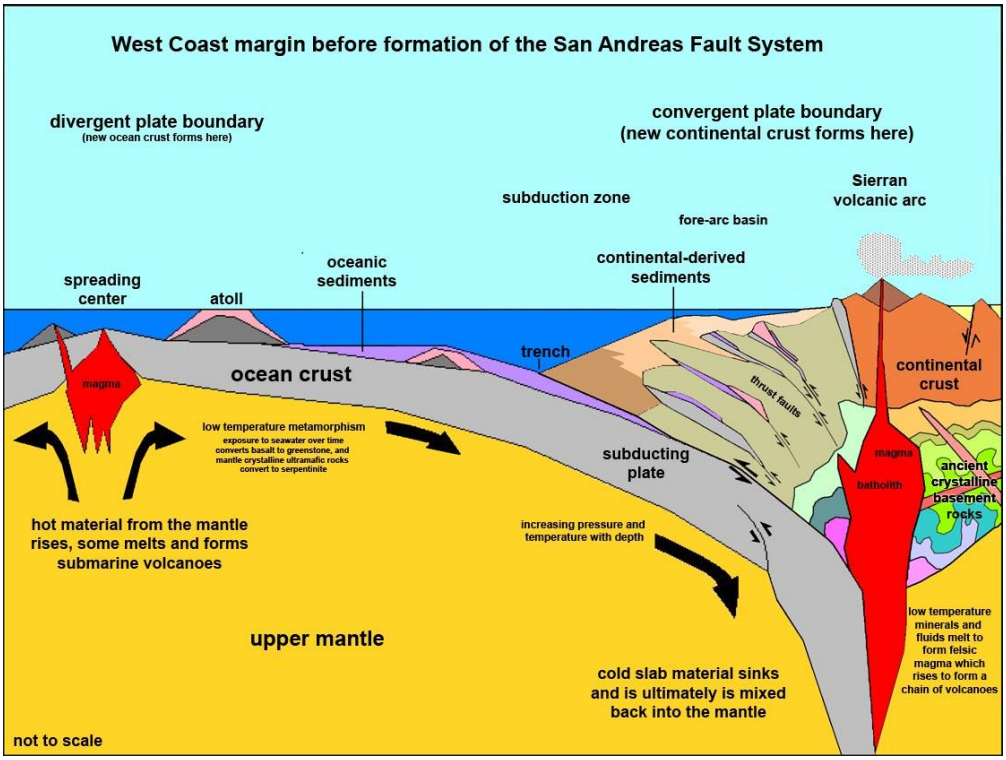
A föld szilárd kérge tehát egymáshoz képest mozgó lemezekké osztható. Vannak kontinens és vannak óceánfenéki lemezek. Az alanti ábra jelzi az egyes lemezek határait és nyilakkal azt is, hogy hol találhatók az ún. táguló és hol az ún. alábukó zónák.

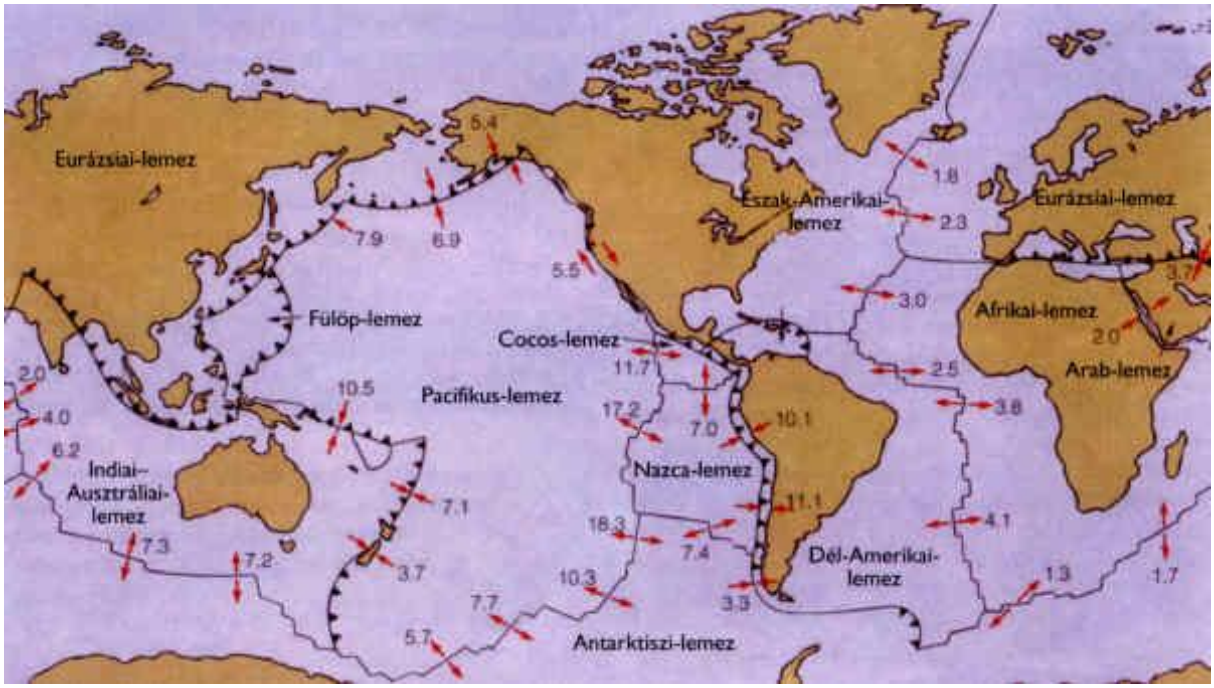
Az, hogy milyen sebességgel és irányban mozognak manapság ezek a lemezek, a GPS bevezetése óta folytatott mérések már eléggé egyértelműen megmutatják. Az alábbi ábrán az egyes kontinensek egymáshoz képesti elmozdulását jelzik a nyilak mind irányukkal, mint a nyíl eltorzított hosszával. Az Ausztrália mozgását jelző nyilak például mintegy évi 6 cm-es elmozdulást jelentenek.

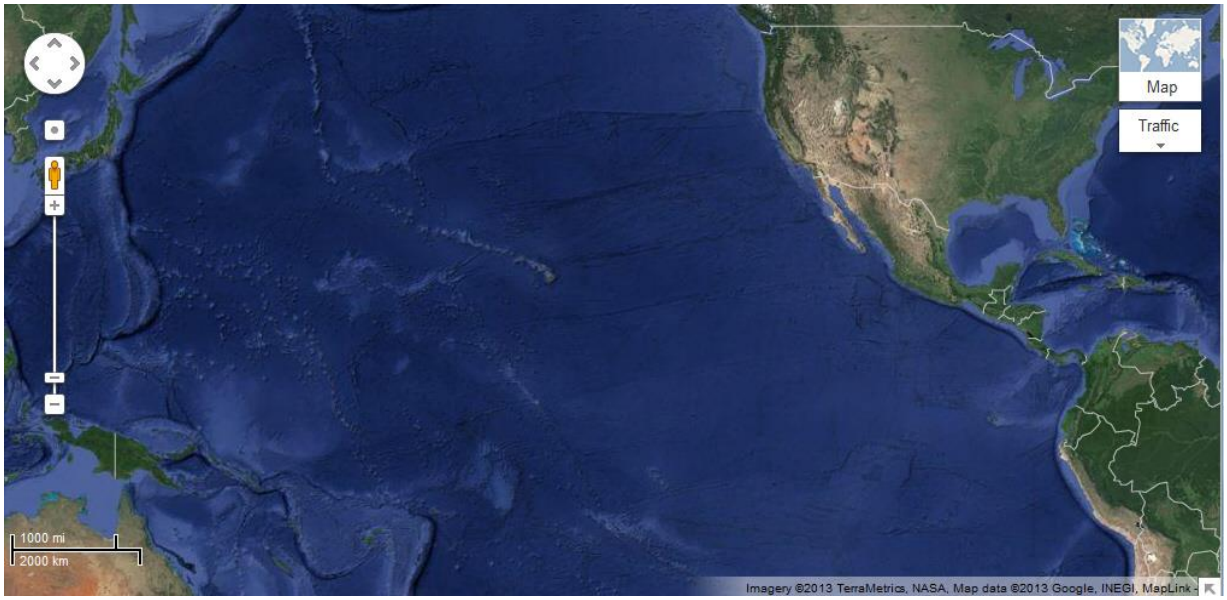
A mechanizmust az alábbi ábra szemlélteti eltorzított magassági méretek mellett:

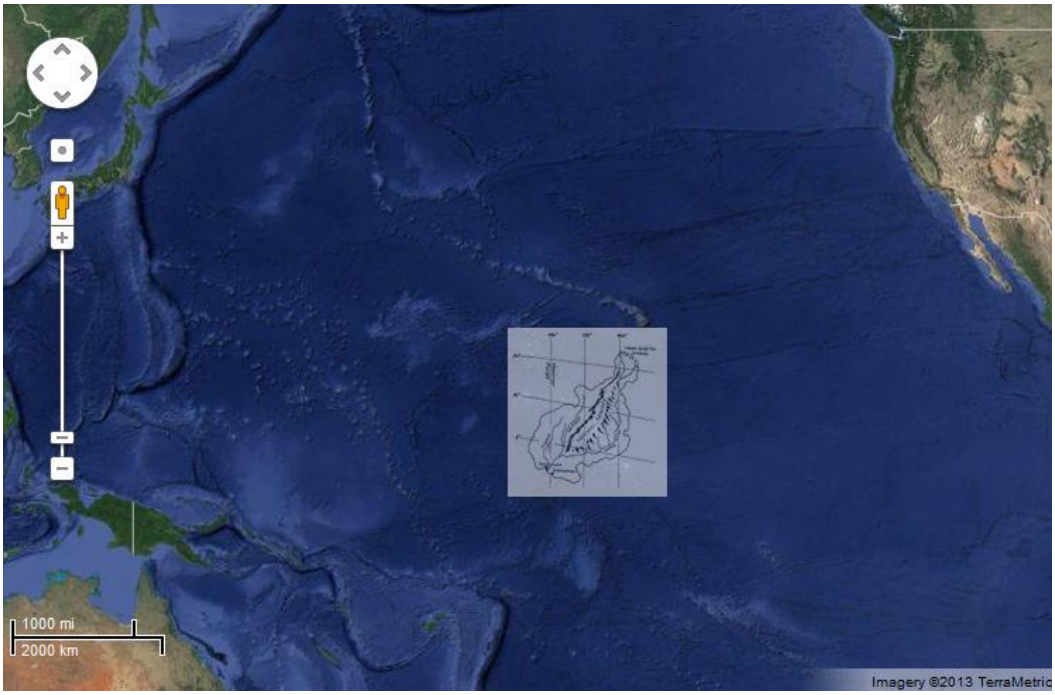
A mozgás az óceáni fenéken feltoluló – majd megszilárduló és óceáni feneket alkotó – magmától indul. Ez a lemez a kontinens lemez pereménél alábukik, azt maga előtt tolja és a mélységbe kerülve ismét megolvad. Közben a tengeri üledékek – melyek karbonátokat és kén tartalmú kőzeteket tartalmazhatnak – a mélybe kerülve elbomlanak és a gáz áttörve a kontinens lemezt a felszínre kerül, ahol vulkánok alakjában találkozunk vele. Közben természetesen a megolvadt kőzetet is magával sodorja. Ennek köszönhetők a vulkáni láncok az alábukó zónák peremén. Az egyes zónákat pedig a következő ábrán láthatjuk:

Akkor most vessük tekintetünket a Csendes-óceáni térségre. Ausztrália, Ázsia és Amerika között itt helyezkedett el az előadás szerint mind Mu, mind Ataisz, utóbbi természetesen az Arvisurákra hivatkozva. Az alanti ábra a Google-térképek szerinti óceánfeneket szemlélteti.

Helyezzük ide be az Arvisura szerint Ataiszt:

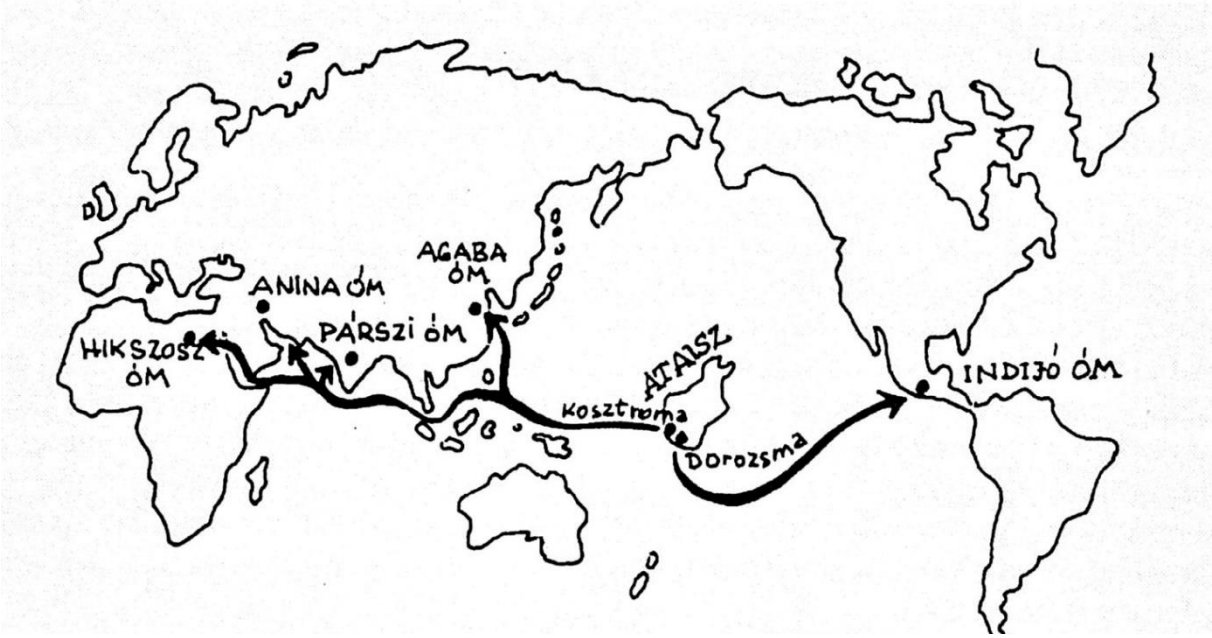

Azt az Ataiszt, ami mintegy 7 évezrede vulkánok és egyéb tűzijáték kíséretében (6. tétel) elsüllyedt. Olyannyira, hogy a több kilométeres vízoszlop alatt ennek nincs nyoma – annak ellenére, hogy az USA szonár mérései szerint a tengerfenéken Ataiszhoz hasonlítható alakú lapos felület található.

De ok sincs rá. Miért süllyedt volna el egy kisebb sűrűségű kontinens a nagyobb sűrűségű óceánfenékbe? Nyomtalanul? Az adott területen nincsenek vulkáni szigetek sem, melyek egy alábukó lemez pereménél találhatók meg. Minthogy a lemez-tektonikai

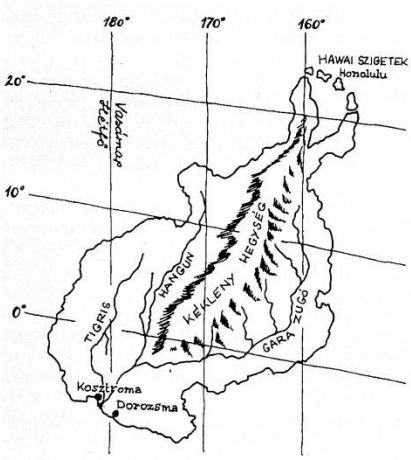
mozgások sebessége kicsi – pl. Ausztrália évi 6 cm-t közeledik Ázsiához – még ha a lemeztektonika sodorta is volna a kontinenst egy másik lemez alá, az is évmilliókba tellett volna, nem pedig néhány évbe, sőt, napba.

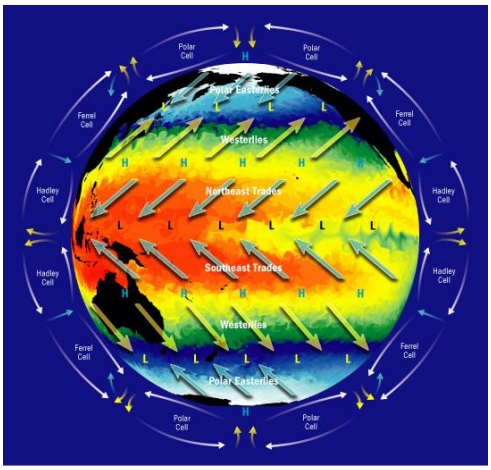
Viszont az Arvisura szerint: az elsüllyedt Ataisz lakói hajóikkal szétszéledtek a Földön és Amerikától Eurázsiáig mindenütt kultúr-centrumokat alkottak:

Egyelőre tekintsünk el a 4. tételtől és vegyük az 5. tételt:

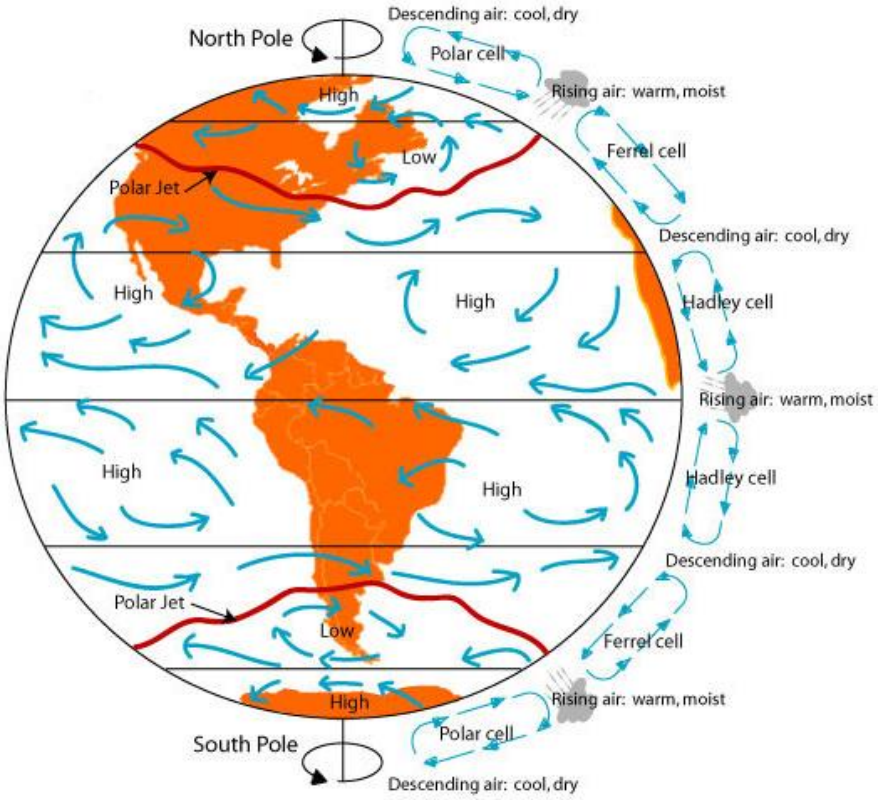
5. Ataisz mediterrán éghajlatú volt, ahol aztán a letelepedett törzsek gabonát termeltek a lovas-kultúrájuk mellett. Hogyan is állunk a Föld időjárás-gépével? Milyen éghajlatú lehet egy kontinens, mely az egyenlítőtől nagyjából a Ráktérítő magasságáig terjed és melyet észak-keletről dél-nyugat irányban keresztbe szel egy hegylánc, ahogy az Arvisurában ábrázolják?

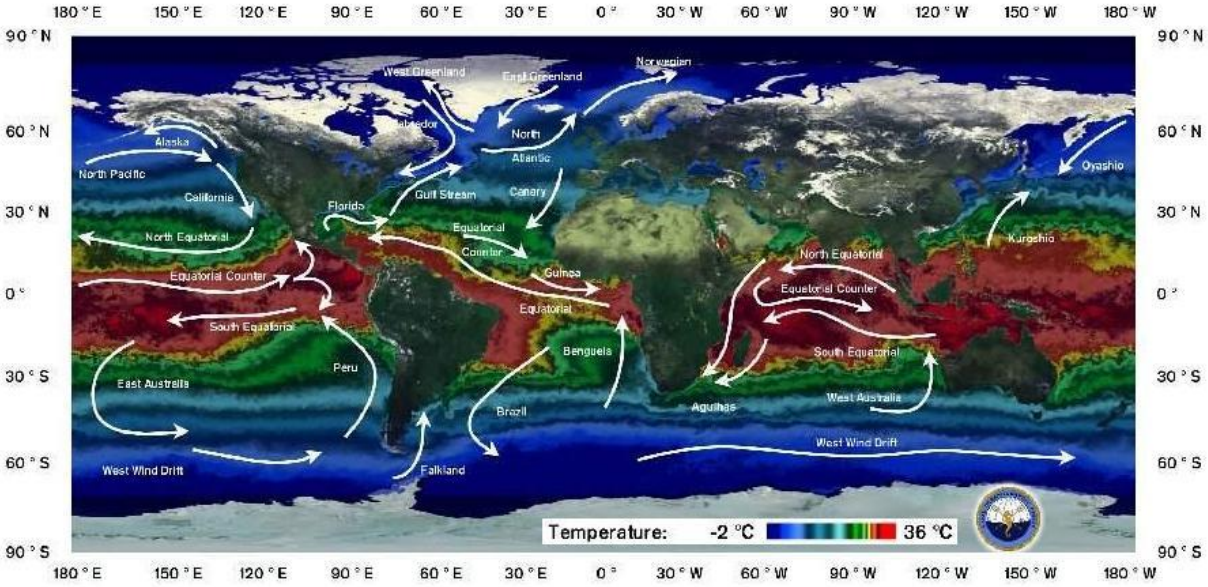

A mellétett ábrán a Föld globális hőmérsékleti zónái láthatók. Az egyenlítőtől távolodva fokozatosan hidegebb időjárási zónákat találunk. Az időjárás hajtó motorja ugyanis a Nap, mely a föld felszínéhez képest merőleges sugaraival azt a területet jobban fölmelegíti, mint azokat, melyekhez képest súrolva érkezik, ezért a földi egyenlítő környezetében – természetesen évszaktól függő helyzetben – alakul ki az a zóna, ahol a fölmelegített levegő kisebb sűrűsége miatt fölfelé száll. Ez a levegő aztán több kilométeres

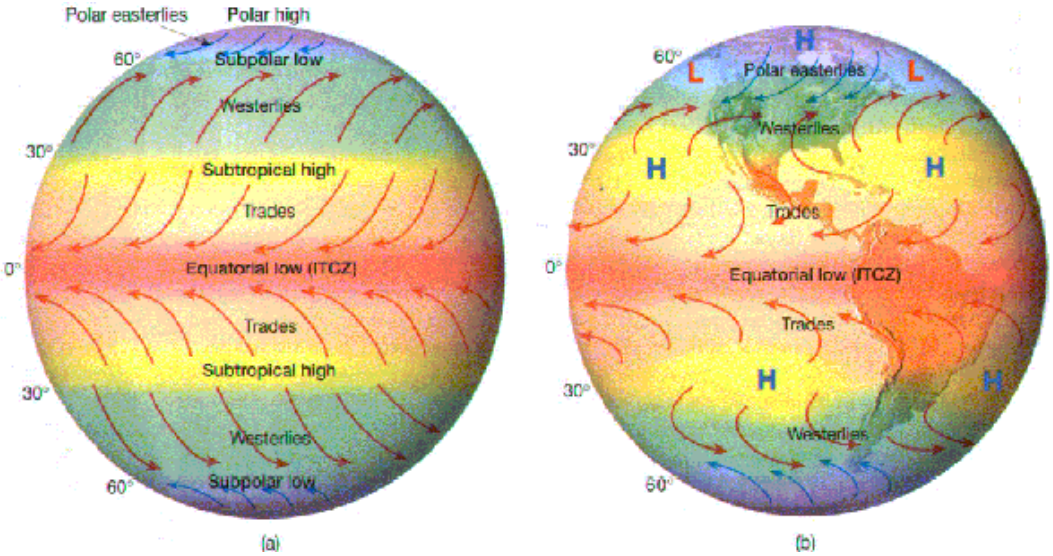
magasságban a pólusok felé húzódik, majd leszáll, amivel a szomszédos zónához tartozó levegőt is lefelé szállítja. Cirkuláció zónák alakulnak ki, lényegét tekintve 3 a Földet körbeölelő időjárási öv jön így létre, ahogy az alanti ábra is szemlélteti.

A Föld klímája:

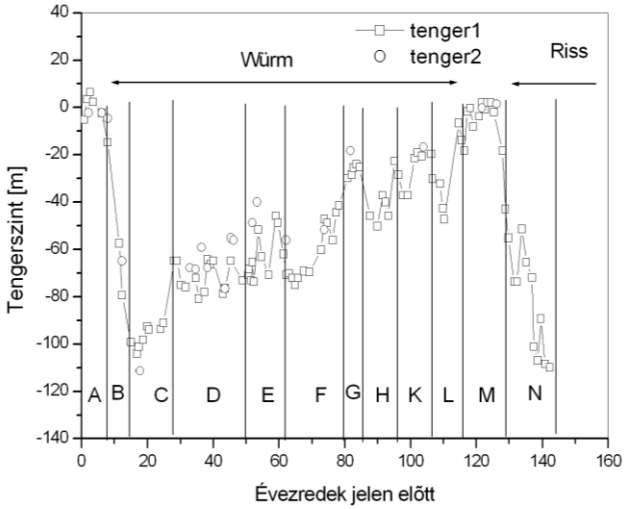
A felszálló zóna csapadékos, a leszálló száraz. Ezért alakultak ki a Föld klíma zónái – ezért található mind az északi, mind a déli kontinenseken pl. sivatagi zóna, ahogy az alanti ábrán a H jel szemlélteti. Az ábrán a nyilak az uralkodó szélirányokat jelzik.

Ataisz tehát az Arvisurák szerint a trópusi időjárási zónában feküdhetett, ahol meleg, csapadékos az időjárás – különös tekintettel, hogy óceán övezte minden oldalról. Ennek a kontinensnek nem lehetett volna mediterrán éghajlata, ami csakis szubtropikus száraz zóna felett létezik – ahogy valóban ma is ott található. Viszont a lótenyésztés füves legelőket követel meg és ezek a mediterrán zóna felett száraz, viszonylag hűvös időjárási zónában teremnek leginkább. A lovak őshazája a füves sztyeppe, ami az északi földrészeken biztosított a lovaknak életteret. Térjünk most vissza a 4. tételre:

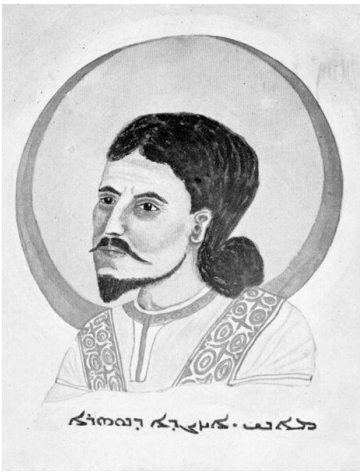
4. Anyahita és csapata a Káltes bolygó egyistenhívő ősvallását hozta a Földre, ami aztán Ataisz elsüllyedésével került Urukba és lett annak ősi vallása, a mani-jelzővel kiegészítetten. Ennek papjai sámánok, akik közül a legképzettebbek, a beavatottak főssámánok, akik aztán a történelmet az Arvisurákba vésetik.

Uruk – és általában Mezopotámia – a Kr. e. 6. évezredig ember által nem lakott vagy száraz, vagy mocsaras terület volt. Oda az első emberi települések az utolsó nagy jégtömb elolvadása és az óceánokba zúdult több millió köbkilométernyi víz okozta tengerszint oszcillációt követően jelentek meg. Uruk városa Ataisz elsüllyedésének jelzett időpontjában éppen emiatt víz alatt volt, egy korábbi kicsiny települést néhány méteres vízréteg öntötte el. Az Arvisurák Ataisz elsüllyedését nagyjából a jégkorszak kiolvadásának időpontjához teszik, ami természetesen nem helyes. Az alábbi ábra szemlélteti a világóceánok szintjének az évezredek szerint változását – és ebből is jól látható, hogy a würm jégkorszak már 14 évezreddel a jelen előtt kiolvadt és csakis az utolsó nagy kanadai jégtömb elolvadása történt Kr. e. 5500 körül, mint annak utolsó eseménye.

De miért is nevezik az Arvisurák ezt a kereszténységgel analóg vallást uruk-mani vallásnak? Ráadásul 5 évezreddel Jézus élete előtt miért idézik magát Jézust abban? Bizony ez teljes anakronizmus! Minthogy Árpád népéről föltehető volt a manicheus vallás gyakorlása, ezt vetíti vissza Paál Zoltán arra az időszakra, amikor még tételes vallások nem mutathatók ki a régészeti leletekben. Figyeljünk most csak magára Manira és a manicheus vallásra!

Mani a Kr. u. 3. évszázadban (216/217 – 276/277), Perzsiában élt. Prófétának tekintették és valójában a keresztény felfogás részéről elítélt gnosztikus szellemet képviselte és hirdette. Ebben ugyan a sötétség és a fény ellentéte alapvető jelentőségű, de a vallás híveinek egyik alapvető szerepe az volt, hogy ne szaporítsák az isteni lelket, ami a szaporodással csakis a gonoszt, a sötétséget bővíti. A gnosztikus hitvilág alapvetően konfliktusban állt, főleg a római vallásfelfogással. Mani, miután állítólag nem sikerült meggyógyítania I. Bahrám uralkodó fiát, aki meghalt, maga is halálos ítéletet kapott: elevenen megnyúzták! Az általa alapított vallás pedig keletre terjedt, zömmel a turk népesség követte. A Krisztus előtti időszakban tehát nem volt manicheus vallás, az zömmel a Kr. u. 1. évezred produktuma. A Római Birodalom területén 297-ben betiltották.

Itt kell megemlíteni, hogy az Arvisurákban végig ott a sámán – ami alapvetően a szibériai hitvilág része – és ott áll még Mária Terézia idején is a fősámán, mint beavatott főpap. Az elképzelés csupán az európai vallások hitgyakorlatának a kivetítése, hiszen a sámánok egyedek voltak, nem szolgáltak hierarchiában, nem létezett sem al-, sem fősámán. Különösen elképzelhetetlen, hogy egy XVIII. századi uralkodó mellett – vagy vele szemben – egy fősámán a politikai színtéren jelen lehessen anélkül, hogy annak bármiféle nyoma az iratokban, a régészeti adatokban ne lenne megtalálható. Naiv elképzelés.

7. Az Arvisurák aranylemeze

Végezetül térjünk az utolsó tételre, miszerint **az Arvisurákat arany lemezekre vésték.**

Az arany-lemezes múltbeli feljegyzések gondolata a XIX. századi mormonok „találmánya". Az emlékezet rögzítésének módja korábban a kőbe vésés, agyagba nyomás és égetés volt, majd a Kr. e. utolsó évezredből ismerjük a bőrhártyára festést – ami mindenképp a korábbi egyiptomi gyakorlat szélesebb körű kiterjesztése volt. Aranyra vésett emlékeket a régészet az etruszk kultúrából ugyan ismer, mégis nem tekinthető általános gyakorlatnak. Amikor a Holt-tengeri tekercsek írói tartósabb feljegyzést akartak és fémet választottak a feljegyzések rögzítésére, akkor sem az aranyat, hanem a rezet választották. Nem véletlenül.

Az arany a Nap fénye, nemes fém, puha, könnyen alakítható. A tiszta arany annyira képlékeny, hogy néhány mikrométer vastagra nyújtott hártyáját helyezik templomok, szent helyek kupolájára a napot szimbolizálandó, ahol évtizedekig megtartja csillogását, mígnem a szél szállította por azért lassan elkoptatja. Nagyon puha fém. A sűrűsége 20 kg/l közeli. A papíré 1,5 kg/l.

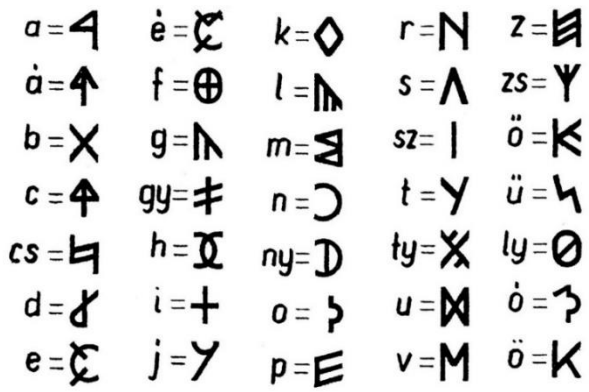
Puhasága és nemessége teszi alkalmatlanná feljegyzések nagy mennyiségben való tárolására. Amit eddig arany lemezre vésve találtak, azok 72*72 cm-es 1,5 mm vastag lemezre karcoltak voltak. Ha vékonyabbra karcolják, akkor azon az arany képlékenysége miatt hamarosan összefolyik a belekarcolt jel. Arany lemezre, filmre festeni meg éppen azért nem lehet, mert az arany olyannyira nemes fém, hogy a festék megszáradva egyszerűen lefújható róla. Továbbiakban, minthogy nem képződik rajta felületi oxid réteg, az egymásra helyezett arany lemezek nyomásra – esetleg a lemezcsomag saját súlya alatt is, – összehegednének, a lemezek egymástól aztán elválaszthatatlanokká válhatnak. Ez a lemezek raktározását bonyolítja. Nem véletlen, hogy arany használati tárgyakat nem tiszta aranyból, hanem ezüsttel való ötvözeteiből állítanak elő (18-21 és nem 24 karátos arany).

Ha az Arvisura 1100 oldalnyi szövegét rovásírással mégis arany lemezekre bekarcolnánk, akkor az olvashatóság érdekében a könyvben szereplőnél nagyobb jelekkel kellene azt végrehajtani, így az Arvisurák esetleg több tíz tonnát nyomnának. Ezt kezelni képtelenség.

V. A rovásírás kérdése

Van még egy kérdés, amire itt ki kell térnünk a hitelesség vizsgálatakor.

Az Arvisurákban a bevezető szakaszokban a szerző rovásírás változatokat mutat be és elemez. Itt csupán egyet óhajtunk kiemelni, ahol jól láthatók a magyar ékezetes jelek is. Mondjuk, a manysi nyelv magánhangzói – de a mássalhangzói is! – alapvetően eltérnek a magyartól, és ha az ősi írás manysi körökből származnék – ahogy az egész történet felvezető meséjéből következik – akkor ott egészen más hangzókat illene jelölni. Ettől most tekintsünk el, és nézzük meg a magyar hangzók jeleit. Csak mellékesen megjegyezve, hogy Paál Zoltán az Arvisurák nyelvéül az *uz* nyelvet jelölte meg, amit a magyarral azonosnak vélt.

A jelkészletben a rövid és a hosszú magánhangzók jelei között a különbség egy vonalka – azaz ékezet. A magyar hangok ékezetes átírása azonban csak az utóbbi néhány évszázad terméke, amikor is korábbi latin betűkre ékezet került. Az Arvisurákban ősi írásnak bemutatott jelek bizony nagyon is nem ősiek, jelenkoriak.

VI. Következtetés

A természettudományos és régészeti ismeretek birtokában megvizsgáltuk az Arvisurák néhány olyan tételét – melyek az egész történet szempontjából meghatározó jelentőségűek – és szembesítettük a tudományos ismeretekkel. A tételek sorra elbuktak. Igazságtartalmát tekintve a könyv többi része sem közelít jobban az alcímhez: *Igazszólás*. Legendának, mesének elfogadható, hiszen Paál Zoltánról a lánya is így nyilatkozik a bevezető szakaszban, hogy nagy mesemondó volt. Aztán az a kérdés, hogy egy ózdi kohász miként juthat ilyen ismeretek birtokába, amit aztán meseszerűen megfogalmaz, egyszerűen megválaszolható – ugyancsak a könyv elején bemutatott személyek felsorolásával és néhányuk levelének idézésével: adták neki az ötletet és ő mesébe foglalta a gondolatokat. A könyv végén neveket olvashatunk, megfeleléseket, és elborzad az olvasó, hogy azonos név hányféle változatban jelenik meg, és még inkább, hogy miként kerülnek azok oda? Ugyanúgy, ahogy az ősi térképeken városok nevei – mint Debrecen, vagy Miskolc – is megjelennek, holott azok története azért eléggé jól ismert és nagyon nem felel meg az Arvisurákban foglaltaknak.

Mindannyiunknak vannak ismerősei, akik hivatkoznak az Arvisurákra, amint számos írás szerzője is, mint valamiféle adatforrásra, illetve tanítanák a történelmet az Arvisurák alapján. Ne tegyék!

Adatforrás? *Igazszólás*? Aligha. Az „igazság könyve” éppen az igazsággal áll hadilábon.

Az Arvisura egy gazdag fantáziájú, iskolázatlan, félművelt, mesemondó ember elképzeléseit tükrözi, történelmileg hiteltelen.

Henkey Gyula (Kecskemét):

A magyarság kontinuitása magyarországi népességek antropológiai vizsgálata alapján[47]

Az antropológiának általam követett ága, az etnikai embertan, a történeti embertannal együtt, embertani jellegek alapján igyekszik következtetéseket levonni egy-egy nép származására nézve. Azaz nem más, mint az embertani vizsgálatok adatai alapján írott történelem, tehát a régészettel, néprajzzal, nyelvészettel együtt a történelem egyik kiegészítő része is. Ugyanis Földünk egyes tájain kialakult egy-egy jellegegyüttes, amelyet rassznak vagy típusnak nevezünk. Véleményem szerint azonban egyes népek származására nézve az antropológia biztosabb adatokat tud nyújtani, mint a többi társtudomány, mert míg hiteles adataink vannak arra nézve, hogy egyes népek felcserélték nyelvüket, hagyományaikat, kultúrájukat, az embertani jellegek a genetika szabályai szerint öröklődnek, így a feltárt temetők koponyái és a mai népességek jellegei is hiteles adatokat szolgáltatnak a származásra, valamint az esetleges keveredés irányára nézve.

Az általam eddig vizsgált 22.618 magyar, 218 szlovák, 308 bunyevác, 165 sokác és 430 német adatainak összesített eredményei, figyelembe véve a más antropológusok által 1945 után publikált 11 helység adatait is, jelentős támpontot nyújthatnak a Kárpát-medencei népességek, ezen belül súlypontilag a magyarság kontinuitására nézve, összevetve az embertani adatokat a 17–18. századi demográfiai, népesedéstörténeti, helytörténeti és újratelepülési adatokkal is.

Mielőtt a mai népességek adatainak értékelését elkezdeném, vázolnom kell a honfoglaló magyarokra és a nekik a Kárpát-medencében meghódolt népekre, népcsoportokra jellemző embertípusokat. A honfoglaló magyarok főbb embertípusainak és típuscsoportjainak arányát Lipták Pál 1958. évi összefoglalója alapján adom meg. A törökös magyarokhoz kapcsolódó turanid (24,0%), pamíri (kb. 20,0%), elő-ázsiai (kb. 2-3%) típusok együtt kb. 46-47%-ban voltak kimutathatók, míg a finnugor népeknél gyakori uráli (12,5%) és a kelet-balti (4,2%), együtt 16,7%-ban volt észlelhető, a lapponoid típus túlsúly pedig egy koponyánál sem volt említve. A magas termetű, hosszú fejű, keskeny arcú europid jellegegyüttes előfordulása 16,7%, amelynek jelentős része közel áll a Csebokszarov által atlanto-pontusinak nevezett keleti mediterrán változathoz. Lipták azt is említi, hogy 14,1%-ban kimutatott gracilis, hosszú fejű, keskeny arcú csoport koponyáinak egy részén a pontuszi típusnak – azaz a mediterránok egyik keleti ágának – jellegei mutathatók ki. Bár a keleti mediterránok nagy számban észlelhetők a rokon népek közül a türkméneknél, azerbajdzsánoknál, baskíroknál, kazáriai tatároknál, de mert arányuk jelentős a mordvinoknál is, a keleti mediterránokat sem a török, sem a finnugor réteghez nem sorolom, annak ellenére, hogy Csebokszarov a mordvinok atlanto-pontusinak nevezett típusát a közép-ázsiai eredetű szarmaták beolvadására vezeti vissza. Az 1955. és 1958. évi Lipták-összefoglalók tipológiai rendszerével megegyező álláspont jellemző Nemeskéri János és Gáspárdy Géza 1954. évi összefoglaló jellegű tanulmányára, és ezt a felfogást képviselte Bartucz Lajos is az 1950-es

[47] *Első Magyar Őstörténeti Találkozó (Benidorm, 1986.) Előadásai és Iratai. Acta Historica Hungarica Turiciensia I. évfolyam 1. szám.* Zürich, 1991. pp. 55–62. ISBN 963 02 8926 1 http://mek.oszk.hu/06300/06366/06366.pdf.

évektől haláláig, amely a korábbi Bartucz-álláspontól elsősorban azzal tér el, hogy a pamíri típust nem a turanid típus alaptípusának, hanem önálló típusnak tekinti. Számomra Lipták 1962 előtti munkái és szóbeli közlései annyira meggyőzők voltak, hogy ma is az 1953 és 1961 közötti Bartucz–Lipták–Nemeskéri felfogást követem, annak ellenére, hogy 1962-től Lipták részben megváltoztatta korábbi tipológiai rendszerét, és újabban csak a turanid típusnak erősen mongoloid jellegű változatát sorolja a turanidok közé, amely az általam vizsgáltak között csak 1/2%-ban mutatható ki, míg e típusnak túlnyomóan europid jellegű változatait (az általam vizsgáltak 27,2%-át) cromagnoid-C-nek jelöli. A Lipták-tankönyvben utalás van arra, hogy ezen új típus komplexumába azokat a cromagnoid formákat sorolja, amelyek a cromagnoid-A típus rövid fejűvé válása következtében jöttek létre egymástól függetlenül, így a Dánia őskorában fellelhető „Borreby" típust és a Szibéria bronzkorában előforduló „Andronovo" típust. Megítélésem szerint a Borreby típusnak magyar szempontból csak elméleti jelentősége van, ugyanis nem tudok arról, hogy magyarokon vagy magyar koponyákon e típust valaki meghatározta volna, viszont a turanid típus az andronovói típusból alakult ki mongoloid keveredéssel (Lipták, Acta Orient), tehát a turanid típusnak alaptípusa. Ginzburg szerint az andronovói típusnak turaniddá való átalakulása az időszámításunk utáni első évezredben ment végbe, de gyenge mongoloid keveredés már az i. e. I. évezred közepétől kezdve a szakáknál (szkítáknál) és a korai uszunoknál kimutatható (Homo 1966). Iszmagulov szerint Kazahsztán területén a turanid típus túlnyomóan europid formái túlsúlyban voltak a XII. századig, és a mongoloid jellegek túlsúlya csak a 12–18. század folyamán alakult ki (Naszelenyie Kazahsztana ot epochi bronzü do szovremennoszty 1970). Tekintettel arra, hogy a honfoglaló magyarok, valamint a Magyarországra költöző szkiták, szarmaták, besenyők, kunok és jászok elődei is mind eljöttek Közép-Ázsiából a 12. század vége előtt, a magyar turanidokra nem lehet jellemző a Kirgisztánban és Kazahsztán keleti részében is csak a mongol korban, a 12. század után kialakult erősen mongoloid jellegű változat.

A honfoglalók által itt talált típusok közül a gracilis mediterrán a csiszolt kőkorban még többségben volt, az alpi nagyrészt a bronzkorban és a kelták beköltözésével került hazánkba, a dinári elsősorban az illírekkel hozható kapcsolatba. Bár az ősi germánoknál az északi és a cromagnoid (utóbbi Liptáknál 1962 óta cromagnoid-A), az ősi szlávoknál a kelet-balti, az északi és a cromagnoid típus volt a gyakori, de a hazánkba betelepült germánok és szlávok jelentős mértékben keveredtek az itt talált kő-, réz-, bronz- és vaskori népek maradványaival, valamint keletről érkezett sztyeppei állattenyésztő népekkel. A keleti sztyeppékről érkező szkiták, szarmaták, avarok, onogur-bolgárok, kuturgur-bolgárok és a 8. században az onogur bolgárokkal beköltözött finnugor réteg főleg turanid, pamíri, keleti mediterrán, elő-ázsiai, mongoloid és kelet-balti típust hoztak hazánk területére. A honfoglaló magyarokhoz az említettek közül a szarmaták (főleg az alánok és a jazigok, kisebb mértékben a roxolánok) álltak a legközelebb, azzal az eltéréssel, hogy a finnugorokra jellemző típusok hiányoztak közöttük, viszont gyakoribb volt az elő-ázsiai és a dinári típus. Mongoloid elemeket tartósan csak az avarok hoztak hazánk területére. A besenyők, kunok és jászok tovább gyarapították a honfoglalók közép-ázsiai jellegét, a jászok ezen felül magukkal hoztak egy keleti dinaroid formát is, amely az oszéteknél és egyes ősi észak-kaukázusi népeknél is észlelhető. Az Árpád-korban, valamint a 18. században jelentős számban érkeztek a Kárpát-medencébe németek, de mert az általam vizsgált helységekben a magyarok között a német eredetű családnevek a 0,1%-ot sem érik el, a német keveredésnek nem is lehetett említésre méltó szerepe a népesség kialakulásában, a szlovákok, bunyevácok és sokácok pedig részben a magyarok őseivel azonos vagy azokkal rokon elemekből alakultak ki, így a velük való összeházasodás nem eredményezett jelentősebb tipológiai változást.

Az általam eddig vizsgált magyarokra 22.618 személy adatai alapján elsősorban a nagyközepes termet jellemző. Legmagasabb a termet a dunántúli őslakos népességeknél, a

jászsági őslakosoknál és a palóc centrumbelieknél, legalacsonyabb a Duna–Tisza-közi bevándoroltaknál. A jászsági őslakos férfiak átlaga a magas, a Duna–Tisza-közi telepes és a nagykunsági őslakos nők átlaga pedig a közepes termetkategóriába esik. A magyaroknál a fejjelző eléggé egységes, minden csoportra a rövid és túlrövid fejjelző a jellemző. A legnagyobb mértékben rövid a palócok és a Duna menti őslakosok, legkisebb mértékben rövid a kiskunsági őslakos férfiak fejjelzője. Az orrhát profilja és a szemszín a legkevésbé egységes jellegek közé tartozik. Az orrprofil megoszlásánál a férfiaknál a sorrend egyenes, konvex (domború), konkáv (homorú), nőknél általában egyenes, konkáv, konvex, csak a kiskunsági ós a Tisza-menti őslakos nőknél áll a konvex orrhát a második helyen. Őslakos népességeknél a konvex, bevándoroltaknál a konkáv orrhát előfordulása fokozódik, jászsági őslakos férfiaknál a konvex forma megközelíti, a dunántúli őslakos férfiaknál meg is haladja az egyenes gyakoriságát. Szemszínnél az előfordulás sorrendje barna, kevert, világos, csak az egyéb palóc férfiaknál van a világos szemszín a második helyen. Az őslakos népességek többségénél, elsősorban a nagykunságiaknál, a kiskunságiaknál, a Duna mentieknél és az őrségieknél emelkedik a barna, az egyéb palócoknál pedig a világos szemszín aránya. A hajszín a legegységesebb jellegek közé tartozik, a barna-fekete „P–Y" hajszínárnyalatok előfordulása minden csoportnál férfiaknál 94%, nőknél 94% felett van.

A vizsgált szlovákok, bunyevácok és sokácok, de kisebb mértékben a németek is aránylag közel állnak a magyarokhoz. A szlovákok és a sokácok termete alig tér ei a magyar átlagtól, a bunyevácok magasabbak, a hajósi németek pedig alacsonyabbak. A fejjelző minden vizsgált nemzetiségnél rövid és túlrövid, legkisebb mértékben a németeknél. A konvex orrhát előfordulása lényegesen fokozódik a sokácoknál és a bunyevácoknál, kisebb mértékben a németeknél, a konkáv forma aránya a szlovákoknál emelkedik a magyar átlaghoz képest. A bunyevácoknál a barna szemszín gyakorisága hasonló, mint a nagy- és kiskunsági magyaroknál, a kevert szemszín aránya a sokácoknál, a világos szemszín elsősorban a németeknél, kisebb mértékben a szlovákoknál fokozódik. A barna–fekete hajszín előfordulása sokác férfiaknál és bunyevác nőknél kissé fokozódik, a németeknél és a szlovákoknál kissé csökken a magyarokhoz képest.

A magyaroknál a leggyakoribb típusok a turanid (27,7%), a pamíri (9,3%), az elő-ázsiai (6,7%), a kelet-balti (5,2%) és a dinári (5,2%), a meghatározatlanok aránya pedig 34,5%. A magyarság török rétegével kapcsolatba hozható turanid, pamíri és elő-ázsiai típusok együttes előfordulása 43,7%, a lapponoid, az uráli, valamint a kelet-balti típusnak finnugor jellegű formái együtt 4,7%-ban mutathatók ki, tehát a törökös jellegegyüttesek túlsúlya a finnugor formákhoz képest kilencszeres, de úgy, hogy a vogulokra és osztjákokra jellemző uráli típus előfordulása csak 0,1%. Az ősi szlávoknál gyakori jellegegyüttesek aránya 3,1%, az ősi germán formáké pedig 0,5%. (Az utóbbi százalékot úgy kaptam, hogy a kelet-balti típust 50-50%-ban finnugor és szláv jellegű formáknak, az északi és a cromagnoid típust pedig szintén fele-fele arányban számítottam szlávnak, illetve germánnak.) A szláv jellegű formák 3,1%-os gyakorisága merőben ellentétes egyes korábbi történeti és régészeti feltevésekkel, de pl. összhangban van Tretyakov professzor álláspontjával, aki szerint a honfoglalás korában szlávnak tartott népek vagy nem voltak szlávok, vagy nem voltak tiszta szlávok. Nem látszik igazoltnak az a feltevés, hogy a törökös réteg csak a vezetők között volt jelentős, ugyanis a folyamatos lakosságú jobbágy és kurtanemes népességeknél hasonló arányú a törökös túlsúly, de Lipták történeti embertani munkáiból is megállapítható, hogy az ugor réteghez kapcsolódó uráli típus a honfoglalók vezető rétegében is eléggé jelentős volt. A turanid típus aránya őslakos népességeknél általában, de különösen Kalocsa környékén, a kiskunságiaknál, a középső Tisza mentieknél, a palóc centrumbelieknél, a Vas megyeieknél és a nagykunságiaknál emelkedik, a pamírié a palócoknál és a Vas megyeieknél, az elő-ázsiaié a Duna-Tisza közi őslakosoknál, a meghatározatlanoké a telepes községekben növekszik az átlagoshoz képest. Azon újra települt községekben, amelyekben a szlovák

eredetű családnevek előfordulása a Palócföldön a 20%-ot, az Alföldön a 10%-ot meghaladja, közel egyenlő arányban emelkedik a kelet-balti típus finnugor és szláv jellegű formáinak gyakorisága. A dinári típus előfordulása a jászsági őslakosoknál, valamint a Duna–Tisza-köze délnyugati részében növekszik, utóbbi vidéken elsősorban dalmát eredetű nevek jelentősebb előfordulása esetén. A keleti mediterránok aránya a kiskunsági és a Tisza-menti őslakos népességeknél emelkedik.

A lapponoid típus nagyobb gyakorisága szétszórtan, egyes folyóparti településeken észlelhető. Az uráli típusnak nincsenek gyakorisági gócai, a helységek többségében nem is volt kimutatható. Őslakos népességeknél jelentősen fokozódik a törökös jellegegyüttesek túlsúlya, a Duna–Tisza-közi őslakosoknál arányuk 47,7%, a finnugor formáké 2,8%, az arány tehát 18 az 1-hez. A Dunántúlon eddig a Fejér megyei ceceieket, nádasladányiakat, a Somogy megyei kőröshegyieket, valamint a Vas megyei őriszentpéterieket, kemenesmagasiakat és ostffyasszonyfaiakat vizsgáltam. Cece eredetileg besenyő település volt, de a helyi református egyház története szerint lakosai a török megszállás második felében Komárom megyébe menekültek, s bár a törökök kiűzése után visszatértek, de egyidejűleg nyugat-dunántúli jobbágyok is települtek a községbe, akikkel az őslakos eredetűeknek tekintett köznemesek összeházasodtak. Bár Cecén is turanid és pamíri a két leggyakoribb típus, de ezek aránya a magyar átlaghoz csökken, viszont az erősen kevert meghatározatlanoké jelentősen, a dinári és az alpi típusoké pedig kis mértékben emelkedik. Nádasladányt Nagy Lajos a 60–70%-ban folyamatos lakosságú Fejér megyei községek között említi. A 18. század első harmadában a helyi református egyház anyakönyvében csak magyar eredetű családnevek fordulnak elő, viszont a katolikus anyakönyvekben három német eredetű családnév is gyakori. A Hutvágner család szájhagyománya szerint ősük a 18. század végén érkezett Bakonybélből, és az utódok folyamatosan összeházasodtak az őslakókkal. Bár az általam vizsgáltak között 12,4%-ban mutathatók ki apai és anyai ágon német eredetű családnevek, – messze a legnagyobb mértékben az eddig vizsgált magyarok között – a turanid és pamíri típus gyakorisága meghaladja a magyar átlagot, az ősi germánokra jellemző északi és cromagnoid típus előfordulása teljesen jelentéktelen (0,6-0,6%), viszont a dinári típus aránya 4%-kal, az alpi 0,4%-kal haladja meg a magyar átlagot. Az alpi típusba soroltak 80%-ánál, a dinári típusba soroltak felénél voltak kimutathatók apai vagy anyai ágon német eredetű családnevek. Nádasladányban a törökös jellegegyüttesek aránya 50,6%, a finnugor formáké 3,3%, a szláv alakoké 1,5%. Somogy megyében Kőröshegy a Borovszky-monográfia szerint a leginkább folyamatos községek közé tartozik. Az 1828. évi összeírásban szereplő 110 családnévből csak kettő a délszláv, és egy a német eredetű. Kőröshegy is azon községek közé tartozik, melyekben a turanid és a pamíri típus előfordulása igen jelentős mértékben meghaladja a magyar átlagot, a törökös típusok együttes aránya 63,1%, a finnugor formáké 2%, az ősi szláv és germán változatoké pedig 0,8%, illetve 0%, a keleti mediterránok gyakorisága 9,4%, több, mint kétszerese az országos átlagnak, a dinári típus gyakorisága 5,4%, csak 0,4%-kal haladja meg az eredeti magyar átlagot. A Borovszky-monográfia Somogy megyei kötetében kifejtett antropológiai álláspontok szerint Somogy megye északi felének, „Külső-Somogynak" magyarságára a honfoglalók és a velük összeolvadt karanténok embertani jellegei egyaránt jellemzőek. Bár a nyelvileg elszlávosodott karanténok mai utódaira, a szlovénekre – mint általában a nyugat-balkáni őslakosokra – elsősorban a dinári típus jellemző, viszont e típus a kőröshegyi magyaroknál a törökös jellegegyüttesek 10%-át sem éri el, a gracilis mediterrán, az atlanto-mediterrán, az északi és cromagnoid nem mutatható ki, a keltáknál és a hazai svábnak nevezett németeknél gyakori alpi típus előfordulása pedig a 2,5%-os magyar átlaggal szemben csak 3,4%. Vas megyének az embertani vizsgálatok szempontjából azért van igen nagy jelentősége, mert nem volt török megszállás alatt, így az ottani magyar népességek a legnagyobb mértékben folyamatosnak tekinthetők. Őriszentpétert a többi őrségi településsel

együtt a honfoglaló magyar gyepűőrök utódai lakják. Az Őrséget a törökök nem szállták meg, említésre méltó keveredésről sem tudunk, így az őriszentpéteriek jól megőrizhették a honfoglalók embertani jellegeit. Vizsgálataim szerint az őriszentpéteri őslakosok azon magyar népességek közé tartoznak, melyeknél a legnagyobb mértékben maradtak fenn a honfoglalók törökös rétegével kapcsolatba hozható típusok (67,8%-ban), a finnugor jellegegyüttesekhez képest a túlsúly huszonötszörösnél is nagyobb, a turanid (41,2%) és a pamíri (24,3%) típus után a türkméneknél gyakori keleti mediterrán változat áll a harmadik helyen (7,4%), ezen felül még a dinári típus előfordulása említésre méltó (6,6%), és ugyancsak meghaladja a magyar átlagot. Kemenesmagasiban az 1828. évi összeírásban nem találhatók sem szláv, sem német eredetű családnevek, az általam vizsgáltak között is csak a szomszédos községekkel való összeházasodás folytán észlelhető néhány német, délszláv és szlovák eredetű családnév apai vagy anyai ágon, a turanid (34,1%), pamíri (17,1%) a leggyakoribb típusok előfordulási sorrendje, a törökös típusok együttes aránya 55,3%, a finnugor formáké 4,8%, az ősi szláv és germán jellegegyütteseké 1,5%, illetve 0,3%. Az 1828. évi összeírásban Ostffyasszonyfán csak magyar eredetű családnevek fordultak elő, az általam vizsgáltak között 4,8%-ban német, 3,2%-ban horvát eredetű nevek mutathatók ki. A leggyakoribb típusok a turanid (34,4%), a pamíri (19,4%) és a dinári (10,8%). Az apai vagy anyai ágon német nevűekhez az átlagnál lényegesen nagyobb mértékben kapcsolódik az erősen kevert, meghatározatlan jellegegyüttes. A törökös típusok együttes aránya 59,2%, a finnugor formáké 4,4%, az ősi szláv és germán jellegegyütteseké 1,1%, illetve 0,0%. A három utóbbi népesség megoszlása azért látszik különösen fontosnak, mert Vas megye elkerülte a török megszállást, és a magyarság folyamatossága a vizsgált területek közül itt a legnagyobb mértékű.

Ha az eddigi dunántúli vizsgálatok eredményeit együttesen értékeljük, azt láthatjuk, hogy e népességek általában a magyar átlagnál jobban őrzik a törökös réteggel kapcsolatba hozható típusok együttes arányát, az egyetlen kivétel az újra települt Cece, a finnugor forrnák aránya megközelíti a magyar átlagot, viszont meglepő, hogy az ősi szláv és germán jellegegyüttesek az átlagos előfordulást sem érik el. Igazoltnak látszik Bartucz álláspontja, hogy Somogy megyében a turanidok gyakorisága meghaladja az országos átlagot, általában a dinári típus előfordulása is emelkedik, de nem olyan mértékben, mint ahogy azt Bartucz becsülte. Jól látta meg Bartucz, hogy a mediterrán jellegek aránya nyugaton jelentős, délen kisebb mértékben emelkedik, de megállapítható volt, hogy mind Vas, mind Somogy megyében a keleti mediterránok gyakorisága emelkedik, ezen belül elsősorban a türkméneknél gyakori változat, viszont a dél- és nyugat-európai eredetű gracilis és atlanto-mediterránok aránya alig éri el a magyar átlagot.

Vizsgálataim eredményei alapján az a következtetés vonható le, hogy a magyarság törökös elemeire jellemző típusok gyakorisága a falusi és mezővárosi lakosságnál a honfoglalókhoz képest alig csökkent, a vizsgált 97 helység közül a törökös típusok négyben, Kisújszálláson, Csongrádon, Őriszentpéteren és Kőröshegyen a 60%-ot is meghaladják, mind a négyben a keleti mediterránok előfordulása is jelentős, az utóbbiba soroltak közül a türkméneknél gyakori változat volt mind a négy helységben a túlnyomó. Igazoltnak látszik tehát Bartucznak az a feltevése, hogy a honfoglalás után a Kárpát-medencébe beköltöző besenyők, kunok, jászok és más rokon elemek jelentős mértékben pótolták a magyarság közép-ázsiai eredetű rétegének vérveszteségeit. Az uráli típus igen jelentős csökkenése egyrészt annak tudható be, hogy a honfoglalás után nem tudunk újabb finnugor eredetű népcsoport beköltözéséről, másrészt a honfoglalók között túlnyomóan urálinak minősített koponyák Lipták vizsgálatai szerint a karosi 3-as kivételével mind csak kevert formák.

A mai magyarok között leggyakoribb öt típus főbb jellegeit is szükségesnek látszik vázolni a jó áttekintés érdekében.

A turanid típusnak hazánkban leggyakoribb változatára, az alföldire a nagyközepes vagy magas termet, széles-igen széles, enyhén hosszú fej, rövid fejjelző, széles-igen széles, középmagas arc, széles arcjelző, egyenes orrhát, barna-fekete haj és barna vagy zöldes szemszín a jellemző. Az eléggé gyakori, erősen andronovói jellegű változat termete kifejezetten magas, a fej méretei fokozottabban nagyok, az arc pedig igen széles. A markáns pamíri típus termete nagyközepes, a fej középhosszú, enyhén széles, a fejjelző rövid, az arc enyhén széles vagy középszéles, középmagas, az arcjelző általában közepes, az orrhát egyenes vagy hajlott, a hajszín barna- fekete, a szemszín barna vagy zöldes. A lényegesen gyakoribb pamiro-turanid átmeneti formánál a fej méretei nagyobbak, az arc szélesebb.

Az elő-ázsiai (armenid) típus termete közepes, kisközepes, a fej méretei hasonlók, mint a pamíri típusnál, az arc középszéles vagy enyhén széles, enyhén magas, az arcjelző középmagas vagy magas, az orr nagy, hajlott, az arc síkjából igen erősen kiálló, a haj barna-fekete, a szem barna vagy zöldes. Az elő-ázsiai típusba soroltak között hasonlóan gyakori a turaniddal kevert, átmeneti forma, melynél a fej méretei nagyobbak, az arc szélesebb és a termet nagyközepes.

A kelet-balti típusra a közepes-kisközepes termet, enyhén hosszúszéles fej, rövid fejjelző, széles, alacsony arc, széles arcjelző, rövid, homorú orr, világos szemszín és sötétszőke haj a jellemző, azonban a magyarországi kelet-baltiak többségénél ettől eltérően a haj gyakrabban barna, mint sötétszőke. A fenti klasszikus kelet-baltihoz közel hasonló arányban észlelhető erősen lapponoid jellegű kelet-balti formánál a termet átlagban csak kisközepes, az arc fokozottabban alacsony, az orr még rövidebb, a haj pedig szinte kizárólag barna.

A klasszikus dinári típus termete magas, fejének méretei és az arcszélesség hasonlók, mint a pamíri és elő-ázsiai típusnál, de az arc egyben igen magas, az arcjelző pedig igen keskeny, az orr nagy, hajlott, az arc síkjából erősen kiemelkedő, a haj barna-fekete, a szem általában barna vagy zöldes, de világos szemű változat is van. A jászoknál észlelhető keleti dinaroid formánál a fej méretei nagyobbak, az arc szélesebb, kevésbé magas, az orrhát pedig igen erősen kiemelkedő.

Az öt leggyakoribb típus a vizsgált és tipológiailag meghatározható magyarok 83%-át teszik ki, mind az öt gyakori típusnak a fejjelzője rövid és túlrövid, s mert a magyar elő-ázsiai és dinári formák arca szélesebb és kevésbé magas, mint általában leírják más országokban az antropológusok, ezért a magyarok a fej és arc méretei, jelzői szempontjából egységesebbek a közép-európai népek átlagánál. A leíró jellegek közül a magyarok az orrhát profiljának megoszlása szempontjából a legkevésbé egységesek, viszont a hajszín a legegységesebb jellegek közé tartozik, a magyar 24-60 év közötti férfiak és nők több mint 96%-a barna és fekete hajú.

Györffy György szerint a magyarok száma a honfoglalás előtt 500.000 lehetett, a honfoglalás után megmaradt magyarság számát 400.000-re, a Xlll-ik .századig a Kárpát-medencében beolvadt szlávokét, avarokét, bolgárokét és talán gepidákét együtt 200.000-re becsüli. A korábban itt élő népek közül a Dunántúlról a frank-bajor, a Kisalföldnek a Dunától északra eső részéből a morva katonai vezető és középréteg a honfoglalás következményeként elvonult, Mályusz Elemér és Fügedi Erik szerint pedig a szlávoknak a magyarságba be nem olvadt és a szlovákok ősi magjának tekinthető része a folyóvölgyeket észak felé benépesítő magyar családok elől a XII. században először a turóci medencébe vonult vissza, majd onnan továbbköltözött a liptói medencébe és a legmagasabb hegyvidéki tájra. Györffy György szerint egyes északi folyóvölgyekbe, így a Hernád és a Tárca völgyében magyarokon és kabarokon kívül besenyők is letelepedtek. Ezzel összhangban van, hogy Jan Eisner a „Slovensko v praveku" (Szlovákia az őskorban) című munkájában azt írja, hogy a XII. századtól kezdődő magyar betelepülések következtében megszűnt az ősi Szlovákia. (Eisner azt is említi, hogy a szlávok az avar korban Szlovákia területén is együtt éltek és temetkeztek

az avarokkal, a szláv emlékek ebből a korból csak egyes zugokban maradtak fenn.) A Kniezsa István által készített XV. századi térkép északon csak Trencsén megye északi felében, Árva és Liptó megyében, Szepes megye északi részében, valamint a Garam felső folyása mentén mutat ki összefüggő szláv népességet, de a szlávok között vannak már a Györffy György szerint az Árpád-kor második felében e területre beköltözött, fehér-horvátnak nevezett déllengyelek is, akik többsége beolvadt a szlovákokba, és csak az első világháború után Lengyelországhoz csatolt volt Árva és Szepes megyei csücsökben maradt meg lengyelnek. Györffy György szerint az erdélyi szlávok Háromszékben a székelyekbe, Dél-Erdélyben a románokba olvadtak be. A románok első állandó letelepedése a déli Kárpátokban a XII. századra tehető. A XV. században délen nemcsak az egész Bácska és a Bánát, hanem Szerem megye északi fele és Szlavóniának Baranyától délre eső, északkeleti része is színmagyar volt.

Bakács István szerint a török hadjáratok alkalmával elmenekült a lakosság, majd a veszély elmúltával ismét visszatért. Az erdők, a mocsaras területek és a nádasok lehetőséget nyújtottak az elrejtőzésre, a lakosság másik része északra és nyugatra, a Habsburgok kezén maradt országrészbe, valamint a törökök által megkímélt nagy alföldi mezővárosokba, pl. Debrecenbe, Kecskemétre, Nagykőrösre, Jászberénybe húzódott. Az Alföldről menekülő magyarok túlnyomó többsége észak felé, az 1881-es és 1910-es népszámlálások szerint már szlovák vagy részben szlovák lakta területre húzódott. Pl. a csépaiak Hont megye és Nógrád megye északi részébe, a nagykörűiek szintén észak felé menekültek palócok és szlávok lakta területekre. A helytörténeti adatok szerint mind a csépai, mind a nagykörűi őslakosok palócokkal együtt tértek vissza, de szlovákok is jöhettek velük, mert Csépán 15%, Nagykörűben 10% a szlovák eredetű nevek aránya. A kalocsai érsek jobbágyainak egy részét Nyitra megyébe menekítette át, és a törökök kiűzése után ezen jobbágyok utódait visszatelepítés céljából összeírták. Egyes általam vizsgált Duna és Tisza menti községekben, így Ordason és Ókécskén is feljegyeztem a szájhagyományt, mely szerint a falu a török korban folyamatosan lakott volt, de egy-egy defterezés alkalmával az ősök állataikkal együtt a nádasba húzódtak. Pápai Béla cikke szerint Baranya és Tolna megye őslakossága nagyobb mértékben vészelte át a török időket, mint ahogy azt az akkori telepítési politika intézői állították. Ezzel összhangban van, hogy Barabás Jenő szerint egyes Mecsek vidéki német falvakban jelentős a magyar nevűek aránya, ezek őseit a betelepített németek beolvasztották. A Baja környéki Nemesnádudvaron is rátelepültek a németek a magyar őslakosságra, az 1725. évi urbáriumban szereplő nevek 20%-a magyar. Kalocsa környékén nem ritkulhatott meg túlzottan a lakosság, mert a XVIII. sz. első felében Kalocsa környékiek is részt vettek Jánoshalma és Dávod újra telepítésében. Rajtuk kívül Jánoshalmára még Baranyából és Aszód környékéről, Dávodra pedig még Palócföldről érkeztek magyar telepesek. Dávodon a Kalocsa környéki származásúak a Palócföldről érkező családok leszármazottait "tótokként" emlegetik. Bakó Ferenc kutatásai szerint a török korban elpusztult Heves megyei községek újra telepítésében jelentős szerepük volt azon jobbágycsaládoknak, akik őseit a török megszállás elől a földesurak Gömör megyei birtokukra telepítették 58 át, más elnéptelenedett községek pedig a fennmaradt szomszéd községekből népesültek be, a szlovák és a német betelepülés pedig nem volt olyan arányú, mint ahogyan azt korábban levéltári adatok alapján kimutatták. Ugyanis a szlovákok jelentős része csak átmenetileg lakott a Palócföldön, ezek rövid idő után tovább vonultak az Alföld leginkább elpusztult déli része felé, míg egyes betelepülőkről Bakó levéltári adatok alapján kimutatta, hogy alkalmi munkások voltak (pl. német templomépítők), akik vállalásuk teljesítése után elvonultak. Bakó Ferenc az Agria 19. kötetében megjelent tanulmányában húsz palóc község kontinuitásával foglalkozik, és azt négy község kivételével részben vagy egészben bizonyítottnak veszi. Az egyes községek adatainak tárgyalása során és az összefoglalásban is leszögezi, a magyar családnevek aránya a 18. század elejére, közepére jelentősen

emelkedik, aminek okát abban látja, hogy a magyar kurtanemes családokat korábban nem írták össze, másrészt jelentős számban sorolja fel azokat a szlovák nevű átmeneti betelepülőket, akik egy idő után tovább költöztek, az őslakosnak tekinthető családok számának jelentős növekedését pedig adatokkal igazolja.

Felveti azt is, ha a kurtanemes családokat is figyelembe vennénk, a palócföldi őslakosság kontinuitása nagyobb mértékű lenne, annál is inkább, mert egyes községekben a 18. században a kurtanemesek a népesség többségét tették ki, ezen felül továbbélésük azon községekben is kimutatható, amelyek az elnéptelenedett helységek között szerepelnek. Az észak felől érkezőket általában az őslakosság is és a helyi hatóságok is „tótnak" tartották, ezért lehetséges, hogy a Gömör megyei színmagyar Balogfalváról, Feledről, Felfaluból, Iványiból, Kelemérről, Kerekgedéről, Rimaszécsről, Serkéről érkezőket Soós levéltári adatok alapján a szlovák telepesek között említi. Néprajzi kutatások alapján Katona Imre is úgy látja, hogy a szlovák lakta területekre menekült magyarok utódai fokozatosan tértek vissza a Palócföldre vagy a Palócföldön keresztül őseik származási helyére, gyakran a velük összeházasodott szlovákokkal együtt. Katona a betelepültnek tartott csongrádi magyarok jelentős részét is Hont megye középső részéből visszatelepülnek tartja. Ő azt is tapasztalta, hogy az őslakosok nemcsak a szlovák származásúakat, hanem az északról érkező magyarokat, valamint a Szlavóniából betelepülőket is Tóthnak nevezték el, és ez a ragadványnév idővel családnévvé vált. A Mátraalja palóc őslakossága is "tót"-ként emlegeti mindazon palócföldi községek egész lakosságát (pl. a pétervásáriak a bükkszékieket, terpesieket, szajlaiakat), melyekbe a 18. században szlovák telepesek is érkeztek. Ugyanezt a bükkszékiek, terpesiek, szajlaiak is említették, de megjegyezték, sem szüleik, sem nagyszüleik nem beszéltek szlovákul, és volt olyan is, aki mind a négy magyar nevű ősét is felsorolta. Az egyházi hatóságok részéről is megnyilvánult az őslakosok előítéletével megegyező állásfoglalás. Bakó említi az Agria 19. kötetében, hogy „bár 1771-ben Bükkszéken a magyar és az idegen nevű családok aránya 24 a 3-hoz, az 1746. évi canonica visitatio szerint a községben mégis több a tót, mint a magyar, de négy kivételével a tótok is mind beszélnek magyarul". Bakó valószínűnek tartja, hogy valamelyik északi megye - talán Gömör - kétnyelvű telepeseit minősítette az egyházi hatóság szlováknak. A palócföldi, továbbá a Palócfölddel északon közvetlenül érintkező Hont, Nógrád és Gömör megyei szlovák lakta területek településtörténetének további kutatása igen jelentős lehet a magyarság kontinuitása szempontjából, mert az eddigi adatok arra utalnak, hogy az Alföld jelentős része a vidékek felől települt újjá vagy töltődött fel. Bárth János szerint a Kalocsa környéki Miske és Géderlak Pest megye északi részéből települt újjá, de mert vizsgálataim szerint az alföldi őslakosságnál gyakori elő-ázsiai típus mindkét községben jelentős számban észlelhető, viszont mind a palócok, mind a szlovákok között csak igen kis számban mutatható ki, bizonyosnak látszik, hogy a két község újratelepítésében alföldi származású magyaroknak is szerepük volt. Levéltári adatok alapján is igazolható, hogy Gömör megyének 1910-ben túlnyomó többségben szlovák anyanyelvű, északi részében 1662-ben igen jelentős számban éltek magyarok, ami megállapítható a csetneki uradalom részére szolgáltatásokat teljesítő jobbágyok nevei alapján, annak ellenére, hogy a jobbágyok között a Habsburgok kezén maradt országrészbe igen jelentős számban menekülő köz- és középnemesek nem is szerepelhetnek.

Az újratelepítések során erősen hátrányos helyzetben voltak a Bécs által rebellisnek tartott magyarok, ezek közül is elsősorban a protestánsok, és ezt a megkülönböztető bánásmódot nemcsak a kamara és az új osztrák földbirtokosok, hanem a magyar katolikus főpapok és a Habsburgoknál érdemeket szerezni akaró főurak is követték. Még a volt kuruc fővezér, Károlyi Sándor is telepített katolikus németeket az Alföld északkeleti részébe, amely nem volt tartós török megszállás alatt, és ahol a magyar őslakosság szinte teljes egészében fennmaradt. A 'földesurak jelentős része azonban nemcsak a katolikusok

számarányának növelésével kívánt Bécsben érdemeket szerezni, hanem el is űzte lakóhelyükről a vallásukhoz ragaszkodó református magyar jobbágyait. A Kalocsa menti Foktőről Batthyány József érsek kiűzte azokat a református jobbágyokat, akik tiltakozni mertek az erőszakos katolizálás ellen, és csak azok maradhattak meg lakóhelyükön, akik áttértek a katolikus vallásra. A Nyitra környéki Komjátról és Ürményből is elűzték a református magyarokat, de mindkét községben a katolikusok is magyarok voltak, de ezek idővel elszlovákosodtak. A Heves megyei református lakosság rekatolizációja során az egri püspök Kisköre és Sarud népét űzte el. Á bécsi abszolutizmus Szolnok megyében is elérte, hogy csak katolikusok betelepedését engedélyeztette a földesurakkal. A bécsi körök célkitűzéseit itt Is megkönnyítette, hogy a Rákóczi-szabadságharc alatt kitelepített református magyar jobbágyok visszatelepítését is meg lehetett akadályozni. így maradt hosszú ideig lakatlanul Fegyvernek, Tiszapüspöki, Tiszavarsány, Szanda, Alcsi, Szentivány és Szolnok egy része is, mért nem volt katolikus betelepülő, reformátusoknak viszont nemcsak a betelepülést, hanem a visszatelepülést sem engedélyezték. 1736-ban Taksony azért szűnt meg községként létezni, mert Szeleczky Márton földesúr elűzte jobbágyait református vallásuk miatt. Az erőszakos katolizálás az egész országra jellemző volt, de a 18. században a törököktől visszafoglalt területeken volt a legnagyobb méretű. A református magyarok egy része belefáradt a zaklatásba, katolizált, és ezzel biztosította maga és családja számára a helyben maradást vagy az elpusztult községekbe való település lehetőségét. A Bácskában és a Bánátban még fokozottabban akadályozták magyarok, elsősorban a reformátusok letelepedését. Tiszaroffon, Tiszaabádon, Tiszafüreden, Tiszaszőlősön, Tiszaszentimrén és Tiszaigaron 2000, a Nagykunságból pedig 3000- magyar kérte áttelepítését a Bácskába, de a helytartótanács csak a kurtanemesként kezelt nagykunságiak áttelepülését engedélyezte. A telepítési adatok azonban arra utalnak, hogy Bécs célja nemcsak a katolikus vallás arányának növelése volt, a hátrányos megkülönböztetés elsősorban nem a protestáns vallás, hanem a Habsburg-ellenesnek minősített magyarok ellen irányult. Ugyanis amíg akadályozták protestáns magyaroknak a Bácskába és a Bánátba való telepítését, a legtermékenyebb dél-alföldi területek közül a Bánátba németeken kívül görögkeleti szerbeket és románokat, a Bácska déli részébe, valamint Békés és Csanád megyébe pedig evangélikus szlovákokat telepítettek. Bécs célja délen a magyarok elszigetelése volt a török kapcsolatoktól. Az újratelepítők neve alapján arra lehet következtetni, hogy a telepes evangélikus szlovákok nagy számban fogadtak maguk közé magyarokat, de a befogadott magyaroknak el kellett fogadniok a szlovákok meghatározó szerepét, ami rövid idő után beolvadással is járt. A Békéscsabát újratelepítő családok közül több volt a magyar, mint a szlovák nevű, a magyar nevűek száma Szarvason is megközelítette a szlovák nevű telepesekét, a Duna-Tisza közi Kiskőrös és Dunaegyháza újratelepítői között is igen jelentős volt a magyar nevűek száma. A négy említett alföldi helységben az újratelepítők között kb. egyenlő a magyar és a szlovák eredetű családnevek aránya. A palócföldi szlovák eredetűnek tartott községekben is jelentős számban mutathatók ki magyar nevű újratelepülők.

A református magyar jobbágyoknál még lényegesen rosszabb helyzetben voltak a református papok és tanítók. Az erőszakos katolizálás következtében Pozsonyban 1673 és 1674-ben református lelkészt és tanítót ítéltek halálra koholt' vádak alapján. Aki lemondott a papi hivatásáról, az megszabadult, de 41 lelkészt, aki túlélte a kínzásokat, gályarabként adtak el. Kevés volt a magyar katolikus papok száma is. Ez is oka lehetett annak, hogy egyes magyar falvak végleg vagy átmenetileg szlovákká, románná, dalmáttá váljanak. Néhányat említek a 18–19. században elszlovákosodott községek közül. Ilyenek a Nyitra környéki Komját, Ürmény, Nagy Emőke, Ghymes-Kosztolány, Felső-Elefánt, Szalakusz, Kis Lapát, Czabaj, Salgó, Újlak, Üreg, a Bars megyei Alsógyőröd, a Hont megyei Dalmad, a Kassa környéki Benyék, Bölzse, Bukócz, Buzafalva, Hernádgecse, Hernádgönyü, Hilyó, Kassa-

Béla, Kassa-Újfalu, Királynépe, Koksó-Baksa, Miszlóka, Alsó Olcsvár, Rás, Rozgony, Hernádtihany, de a Bárth által idézett levéltári adatok alapján átmenetileg elszlovákosodott a Kalocsa környéki Miske is, ahová nagyobb részben magyar és kisebb részben szlovák katolikusok települtek, a Kalocsa környéki Bátya és Dusnok pedig dalmáttá vált, de az 1881-es, az anyanyelvét első ízben feltüntető népszámlálás szerint Miske és Bátya több mint 95%-ban magyar, és Dusnokon is abszolút többségben vannak a magyarok. Egyes elszlávosodott helységekben elsősorban az apai vagy anyai, vagy mindkét ágon előforduló magyar családnév ébresztette rá a lakosok jelentős részét a magyar származásra. Ennek tudatosításában 1867 után, főleg 1880 és 1914 között a helyi papoknak, tanítóknak, tanároknak is szerepük volt. Ebben az időszakban lett újra magyar többségű az átmenetileg elszlovákosodott Bars megyei Tajnasári, Alsópél, a Hont megyei Csánk és Szántó, a Gömör megyei Jolsva, a Kassa környéki Bocsárd, Hernádgönyü, Pőlyi és a Zemplén megyei Kazsó. 1945 után a magyar öntudat jelentős fokozódása észlelhető a korábban túlnyomóan szlovák anyanyelvű Nógrád megyei Lucfalván, a Pest megyei Vácegresen, a Bács-Kiskun megyei Dunaegyházán, valamint a csávolyi, bajaszentistváni és katymári bunyevácok között. Katymáron több Vácity nevű említette, hogy bár a bunyevác közösséghez sorolják, ő magyarnak tartja magát, magyar volt az őse is, és Váczynak hívták, csak a környezet nevezte el őket „Vácitynak". Máshol is gyakori volt, hogy a környezet és a szláv papok „kicsavartak" magyar neveket. így lett Csikérián a Viziből Vizin, Bajaszentistvánon az Andrásiból Andrasity, Bátyán a Miklósiból Miklosity, a Jánosiból Jánosíty, szlovák nyelvterületen pedig a Szabóból Sabo, a Sebőből Sebo (a Bars megyei Berekalján – régebbi nevén Podluzsány – minden második szlovákot Sebonak hívnak) stb.

Bár románokat nem vizsgáltam, de görgényszentimrei, vaslábi, gyergyóvárhegyi román katonatársaim több mint 80%- ának magyar neve volt (Szőcs, Magos, Salamon stb). Mindezek ellenére úgy látom, a családnevek megoszlása nem ad megbízható képet a magyarság fennmaradásának mértékére nézve. A török megszállás elől menekülő magyarok ugyanis nagyrészt nem magyar nyelvterületen telepedtek le, a környezettől részben másik nevet kaphattak. Szlovák hangzású nevek olyan északról újratelepült magyar falvakban is előfordulnak, ahol a levéltári adatok nem utalnak szlovák betelepülésre, nincs adat arra nézve, hogy a községben szlovákul beszéltek volna, vizsgálataim szerint pedig a honfoglaló magyaroknál és a kunoknál gyakori turanid, pamíri és elő-ázsiai típusok nagy arányban mutathatók ki, A szlováknak tartott Lucfalván és Vácegresen 21,6, illetve 32,5%-ban észlelhető a turanid, a pamíri és az elő-ázsiai típus együtt, míg a kelet-balti típus szlávos jellegű formái, valamint az északi és cromagnoid típus együtt csak 10,8, illetve 10,4%-ban mutatható ki, a finnugor formák aránya Lucfalván 7,4%, Vácegresen 9,6%, lényegesen nagyobb, mint a 4,6%-os magyar átlag. Lucfalvával kapcsolatban meg kell még jegyeznem azt is, hogy a szlovákoknak tartott törzsökös lakosok között eléggé gyakoriak a német eredetű családnevek is, így lehetséges, hogy az északi és a cromagnoid típusba soroltak részben német beolvadás eredményeként mutathatók ki. Az általam vizsgált bunyevácoknál és sokácoknál a három törzsökös típus előfordulása 35,8, illetve 34,6%, az illírekkel kapcsolatba hozható dinári gyakorisága 25,8, illetve 18,8%, míg a szlávokra jellemző formák nem érik el a magyaroknál kimutatott 3,1%-ot sem. Az utóbbi azért nem meglepő, mert Skerlj vizsgálatai szerint Jugoszlávia középső részében is csak hasonló arányban voltak szláv jellegegyüttesek kimutathatók, viszont ott a dinári változatok előfordulása az 50%-ot is meghaladta. A magyar eredetű családnevek aránya Lucfalván 18%, Vácegresen 48%, de az előbbi községben 14%-ban egyéb, főleg német és latin eredetű nevek is előfordulnak, közöttük a Szartorisz név is, mely a Nógrád megyei magyar nemes családok jegyzékében is szerepel, és a család másik neve Pap volt. Bár a csávolyi és a katymári bunyevácok között is eléggé jelentős számban mutathatók ki magyar családnevek, de a törzsökös magyarokra jellemző típusok aránya lényegesen meghaladja a magyar eredetű családnevek előfordulását.

Mindez még lényegesen fokozottabb mértékben észlelhető a hercegszántói sokácoknál, akiknél a magyar nevek gyakorisága az 1%-ot sem éri el. Fennáll annak lehetősége, hogy a török megszállás második felétől kezdve Magyarországra betelepülő bunyevácok és sokácok vonulásuk során Szlavóniában, Dél-Baranyában és a Bácskában magukba olvasztották a félreeső, erdővel borított vagy mocsaras helyeken fennmaradt magyar őslakosságot, de a gyűjtőnéven dalmátnak is nevezett bunyevácok és sokácok kialakulásában szerepük lehetett az avar korban Dalmáciában letelepedett onogur-bolgároknak, az átmenetileg Bosznia-Hercegovinát is elfoglaló bolgároknak, valamint a bizánciak szolgálatában a Balkánon határőrszolgálatot ellátó besenyőknek és kunoknak. Mindezen felül – hasonlóan, mint a megszállt területek magyarságánál – az ozmán-törökökkel való tartós együttélésnek is voltak biológiai következményei. A környezetünkben élő népek közül azonban talán mégis a szlovákok állnak hozzánk embertani szempontból a legközelebb, mert náluk nemcsak a törzsökös magyarságra jellemző típusok mutathatók ki igen jelentős mértékben, hanem a mai magyar átlagnál lényegesen nagyobb arányban maradtak fenn közöttük a finnugor jellegegyüttesek is. Az embertani vizsgálatok eredményeit alátámasztja Katona Imre közlése, aki szerint mind a Békés megyei, mind a Nyíregyháza környéki szlovákoknál a néprajzi és a folklór gyűjtések adatai szerint jelentős magyar beolvadás feltételezhető. A turanid, pamíri és az elő-ázsiai típus, valamint a kelet-balti típusnak finnugor formái kisebb mértékben az általam vizsgált németeknél is kimutathatók voltak. A magyarok közül a felszabadulás előtt a budapestiek tértek el a legjobban a falusi és mezővárosi magyarságra jellemző embertani képtől, de 1945 után igen jelentős számban kerültek a fővárosba a paraszt származású magyarok, így Budapest mai lakossága is közeledett a vidékiek embertani megoszlásához.

Összefoglalva az eddigi eredményeket, a mai falusi és mezővárosi magyarság szinte teljes egészében, 43,7%-ban tartotta fent a honfoglalók törökös rétegével kapcsolatba hozható turanid, pamíri és elő-ázsiai típus jellegeit, és ez részben a korábban a Kárpát-medencébe érkezett közép-ázsiai eredetű népek, a szarmaták, az avarok, az onogurok maradványainak, valamint a honfoglalás után betelepült, hasonló eredetű besenyők, kunok és jászok beolvadásának eredménye lehet. Folyamatos magyar népességeknél a törökös embertani jellegek gyakorisága még nagyobb mértékű, jobbágy és kurtanemes eredetű községekben e téren megegyező az embertani kép. Az ugor réteg a honfoglalás után nem kapott utánpótlást, így az uráli típus aránya igen jelentősen csökkent, a 4,7%-ot kitevő finnugor jellegegyüttesekből 4,6% a keleti finn népekhez áll közel. Bár a szláv formák 3,1%-os előfordulása kevésnek tűnhet, de Tretyakov szerint a honfoglaláskori szlávnak tartott népek nem voltak tiszta szlávok, és ezzel összhangban van, hogy W. Kocka, lengyel antropológus, 10. század körüli szlováknak tartott koponyákon csak 32%-ban határozta meg az északi és a cromagnoid típust együtt, 21%-ban mutatta ki a turano-lapponoidnak nevezett összevont jellegegyüttest. Kelemen András matematikai-statisztikai számításokkal bizonyította, a magyarság az embertani méretek szempontjából egységes tömböt alkot, a környező népek többségétől jól elkülönül, és az adatok azon erdélyi román községek vonatkozásában közelednek a magyarokhoz, melyekben több évszázados magyar-román együttélés és keveredés mutatható ki. Időközben szintén a Penrose-módszerrel az is igazolható volt, hogy az általam vizsgált szlovákok, bunyevácok és sokácok hasonló mértékben állnak közel a magyarokhoz, mint az egyes magyar néprajzi csoportok egymáshoz. Igen jelentős adatnak látszik, hogy nemcsak a magyar falusi és mezővárosi lakosság, hanem a környezetünkben élő szlovákok, bunyevácok és sokácok is elég jól őrzik a törzsökös magyarokkal, ezenkívül a szlovákok a finnugor népekkel azonos embertani formákat is. Az ozmán-török által elpusztított területek benépesítése során a 18. század elején még a magyarság többségét képező reformátusokkal szemben hátrányos megkülönböztetés érvényesült, ezért egy részük katolizált, de mert az evangélikus szlovák

eredetűnek tartott helységek jelentős részében az újratelepítők között kb. annyi a magyar, mint a szlovák családnév, feltételezhető, hogy a magyarok egy része – valószínűleg zömmel a leghátrányosabb helyzetben levő reformátusok – csatlakozott az evangélikus szlovák telepesekhez, és így biztosította a maga és családja számára a megélhetés lehetőségét. Ez azzal járt, hogy el kellett fogadniok a szlovákok meghatározó szerepét. Katolikus magyarok és szlovákok együttes településére nézve is vannak adatok, s bár tudunk olyan községekről is, melyeket a telepesek többségének magyar neve ellenére a hivatalos iratok szlovákként említenek, de az eredetileg kétnyelvű katolikus községek többségében az 1881-es népszámlálás során a lakosság szinte kivétel nélkül már magyar anyanyelvűnek vallotta magát. Az átmeneti vagy végleges elszlovákosodást elősegítette, hogy a telepes magyarok egy része a török korban szlovák környezetben élt és kétnyelvűvé vált. Egyelőre nem dönthető el, hogy a török megszállás második felétől kezdve Dalmácia és Bosznia felől Dél-Magyarországra települő bunyevácok és sokácok Szlavónia, Bácska és Dél-Baranya területén magukba olvasztották-e az erdős és mocsaras vidékeken fennmaradt magyarokat, vagy pedig őseik a Dalmáciába az avar korban betelepülő onogurokkal, a Bosznia-Hercegovinát is időlegesen megszálló bolgárokkal és bizánci szolgálatban a Balkánon határőrszolgálatot ellátó besenyőkkel, kunokkal keveredtek-e, és ennek következtében mutatható ki közöttük jelentős számban a turanid, az elő-ázsiai és a pamíri típus. Vélin István, hercegszántói sokác helytörténész, a nagyközepes termetű, erős alkatú, rövid fejjelzőjű, széles arcú, egyenes orrú, barna hajú és szemű jellegegyüttest – melyet én a turanid típus alföldi változatával azonosítottam az első világháború előtt megjelent monográfiák szövege és képei alapján – tartja az eredeti sokác típusnak, és szerinte a magas termetű, szikár alkatú, keskeny arcú, nagy és domború orrú dinári típus csak a bosnyákokkal való keveredés folytán lett a sokácoknál gyakori. Hasonló állásfoglalás olvasható a Borovszky-monográfia Bács-Bodrog megyei kötetében is. Bár levéltári és anyakönyvi adatok alapján is kimutathatók magyar nevű családok a 17–18. században a környezetünkben élő népeknél, de az embertani vizsgálatok eredményei szerint lényegesen nagyobb arányban észlelhetők elsősorban a szlovákok, bunyevácok és sokácok között a honfoglaló magyaroknál gyakori típusok, mint ahogy az a családnevek alapján várható lenne.

Függelék

Budapest és az ipari központok embertani összetételére nézve csak becslésekre vagyunk utalva, ugyanis etnikai embertani vizsgálatok csak több generáción keresztül együtt élő népességek esetében végezhetők el, viszont az ipari központok és főleg Budapest lakossága a 19. század utolsó harmadától kezdve folyamatosan töltődik fel bevándorlókkal. Az is hozzájárul az embertani különbségek fokozódásához, hogy míg a falvakban és a mezővárosokban a magyarok elsősorban szlovákokkal, bunyevácokkal és horvátokkal házasodtak össze, addig Budapesten és a dunántúli ipari központok jelentős részében a német származásúakkal való keveredésnek volt leginkább meghatározó szerepe. Hutterer Miklós szerint a hazai német polgárság a hazai köznemességben találta meg természetes szövetségesét, az 1848-as szabadságharc mellé állva a magyar nemzeti fejlődést választotta, és magyarrá vált. A szabadságharc lelkes hívei voltak, és szintén elmagyarosodtak az eredetileg többnyire németajkú zsidó vallásúak is, akik túlnyomó része Kelet-Lengyelországból és Ukrajnából vándorolt be, és nagyrészt olyan családokból származott, amelyek alaprétegét a kazár eredetű zsidó vallásúak képezték, és akikre Németországból kivándorló zsidók telepedtek rá, Egyes adatok, pl. az Aszód környéki volt zsidó község (ma Vácegres) neve, is arra utalnak, hogy a honfoglalás előtt a magyarsághoz csatlakozott kabarok között is lehettek zsidó vallásúak. Visszatérve Budapest és egyes, nagyrészt szintén

német alaplakosságú ipari központok népességének további alakulására, a kiegyezés után jelentős számban telepedtek ezekbe köznemes és elszegényedett középnemes magyar családok, majd a nagyarányú ipari fejlődés folytán egész Európából, de elsősorban németek lakta területekről szakmunkások és műszaki értelmiségiek, valamint a történeti Magyarország különböző vidékeiről magyarok és szinte minden nemzetiségből a fővárosba és az ipari központokba érkező szegényparasztok, akik segédmunkásokká, betanított munkásokká lettek, de pl. a budapesti építkezések román segédmunkásai szinte kivétel nélkül visszatértek Erdélybe. Az első világháború után Magyarország lakossága 90%-ban magyar anyanyelvű volt, így a falusi bevándorlók túlnyomó többsége is magyar volt, és a vidéki magyarok aránya Budapesten és a dunántúli ipari központokban a felszabadulás után tovább emelkedett, mert a nemzetiségi lakosságnak korábban kétharmadát kitevő németek kb. fele részét kitelepítették az országból.

A történészek részéről felmerült az az igény, hogy Budapest és az ipari városok bevonása után az egész hazai magyarság embertani összetételére nézve kapjanak betekintést. Nagyrészt Bartucz becsléseire támaszkodva kísérlek meg ehhez támpontot nyújtani az alábbi helységek figyelembevétele után: Budapest (a csatolt külvárosokkal), Pécs, Komló, Dorog, Tatabánya (a csatolt községekkel), Ajka, Sopron, ezeknek 1910-ben 996.000 magyar anyanyelvű lakosuk volt. Feltételezve azt, hogy az első világháború végétől kezdve a fenti városokba bevándoroltak tipológiai összetétele megegyező a mai falusi és mezővárosi magyarok átlagával, a falusi és mezővárosi eredményeket 90%-nak tekintem, és ezekhez hozzáveszem 10%-os arányban Budapest és a hat ipari központ magyar alaplakosságát (a 10.315.000 fős hazai lakosságból 96,6%, azaz 9.959.460 a magyarok száma, Budapesten és a hat ipari központban 1910-ben magyar anyanyelvű volt 995.600, tehát szinte pontosan 10%-a a mai hazai magyarságnak). A Bartucz által 1938-ban rekonstruált, társadalmi rétegekre lebontott embertani kép alapján elvégzett becslés főbb eredményei:

1. A törökös réteggel kapcsolatba hozható típusok aránya a fővárosban és az ipari központokban jelentősen kisebb, így a vidéki 43,7%-os gyakoriság helyett becsült országos magyar átlag 41,0-re csökken.

2. A finnugor réteg jellegegyüttesei a vidéki 4,7%-hoz képest csak 4,6%-ra csökkennek (vizsgálataim szerint a hazánkba települt szlovákoknál a finnugor formák aránya a magyar átlaghoz képest nagyobb).

3. Az ősi szlávnak tekinthető jellegegyüttesek (a kelet-balti, északi és cromagnoid típusba soroltak fele része) aránya a vidéki 3,1%-ról 3,3%-ra emelkedik.

4. A germán formák (az északi és cromagnoid fele része) előfordulása a vidéki 0,5%-ról 0,7%-ra növekszik.

A budapesti és a dunántúli ipari központok magyar alaplakosságánál az alpi és az északi típus ötszörös, a cromagnoid típussal kapcsolatban kétszeres arányát vettem figyelembe a vidéki átlaghoz képest, a dinári és a kelet-balti típus gyakoriságát a vidéki átlaggal megegyezőnek vettem. A Bartucz által megadott leírástól csak a dinári típus esetében tértem el, mert míg Bartucz szerint e típus előfordulása a városokban csökken, viszont én azt észleltem, hogy német eredetű vidéki népességeknél az alpi típus gyakoriságát a dinári megközelíti, s mert Budapest és az említett dunántúli ipari központok alaplakosságának magyarságánál elsősorban német keveredéssel kell számolnunk, a dinári típus nagyvárosi arányát nem csökkentettem.[48]

[48] A típusok képi megjelenítését lásd Henkey későbbi előadásában: Mátyus Gyula beszélgetése Dr. Henkey Gyula antropológussal. *Acta Historica Hungarica Turiciensia* 24. évfolyam 2. szám. 2009. ISSN 2297-7538 https://epa.oszk.hu/01400/01445/00002/pdf/acta_hist_01445_2009_2_007.pdf. – A szerk.

Sárkány Kálmán (Budapest):

Csodaszarvas mondáink és legendáink[49]

Az emberül élő kígyóval szimbolizált termékenység-istenhit mellett egy hasonló isteni hiedelem, honfoglalásunk mitikus vezérállata, a „szarvas” is foglalkoztatta népünk képzeletvilágát. Ősi mondáinkban egy-egy villanásra feltűnő lénye arra mutat, hogy népünk egy része benne látta jólétének – az ember-, állat- és növényvilág szaporodásának – előmozdítóját.

A szarvas tisztelet már az ősidőkben is élt.

A filozofikus szemlélet a körülötte levő lények vagy természeti jelenségek megnyilvánulásában látta az emberfeletti (isteni) erők működését. Így ősszel a rengetegbe elvonuló, agancsait vesztő, tavasszal csillogó szőrzettel, ékesebb agancskoronával megjelenő szarvasban az újjászületést látta.

Sokat foglalkoztatta a történészek világát, de írásos emlékek hiányában csak sejtették, de nem tudták mibenlétét meghatározni. Mircea Eliade a kelet-európai népek hitvilágával foglalkozva, az „Eltűnő istenekről” szóló tanulmányában azt írja, hogy kivesztek az emberi tudatból a szimbólumok, képmások, amelyek a régi mesés időkben, amikor egy-egy állat képviselte a világi titkot és azok jelentőségét, és tették érthetővé a világot – mert nem volt hasznos a mindennapi életben. Ennek ellenére tovább élnek a képzeletben, álmokban, irodalmi és művészi alkotásokban. Ezért felbecsülhetetlen érték az emberi tudás számára.

Most újabb írásos emlékek bukkantak fel a porosodó könyvtári polcokról és az ősidőkben homok alá került agyagtáblákból. Így a latinból törökre, onnan magyarra fordított Magyarok története és a Mezopotámiában fellelt, megfejtett és közzétett mítoszokban.

Ezeket mutatom be, mert ha eddigi tudomásunk is felbecsülhetetlen értékű, mennyivel inkább azok lesznek az új történelmi adatók és mítoszok, amelyek érthetővé teszik és megvilágítják csodaszarvas mondáinkat.

Ez a hiedelemvilág nem folytatása az emberformájú termékenységisten kultuszának, hanem isteni tevékenység továbbélése egy olyan nép szarvasában, amelynek éltető erejében addig is hitt.

Hopp Ferenc, a Kelet-Ázsiai Művészeti Múzeum igazgatója, a keleti népek jelképeiről L. Karizmos, J. Iten-Maritz és Effi Biedrzynsky tudósokra hivatkozva azt írja, hogy a szarvak az erőt, becsületet, termékenységet, a szarvasok pedig a hosszú életet és az újjászületést jelképezték.

Első eredetmondánk csak nemrég került napvilágra, dr. Blaskovics József, prágai turkológus professzor fordításában. Ennek mítikus alakja egy hirtelen megjelenő és eltűnő, csodálatos színekben pompázó vad. Megjelenése és mondai őseinkre kifejtett hatása szarvasszerű lényt sejtet. Egymás után két változatban van meg. Röviden kivonatolva közlöm mindkettőből azokat a mítikus részeket, amelyek tartalmilag egyezők vagy kiegészítik egymást, és lényegükben hasonlók a Kézai krónikájához fűződő szarvashoz, valamint a honfoglalás idején hazánk területén feltűnő szarvas mondákhoz és legendákhoz. Továbbá a honfoglalás és az azt megelőző korszak régészeti leletei között fennmaradó iparművészeti szarvas ábrázolásokat a bennük levő mítikus elemek megértése és összehasonlítása végett.

---

[49] *Első Magyar Őstörténeti Találkozó (Benidorm, 1986.) Előadásai és Iratai. Acta Historica Hungarica Turiciensia I. évfolyam 1. szám.* Zürich, 1991. pp. 81–84. ISBN 9630289261 http://mek.oszk.hu/06300/06366/06366.pdf.

Magor és Hunor királyfiak, Nimród elsőszülött fiai, akik egy sátorban laktak atyjukkal, vadászni mennek. Egyszer csak egy csodálatos vad tűnt fel előttük, amely különféle színekben pompázott. Üldözőbe vették, de Perzsia határán a hegyek közé érve eltűnt. Sem nevét, sem fajtáját nem ismerték.[50] A királyfiak a szomorúság és bánat tengerébe merültek. Visszatérve kérték atyjukat, hogy az eltűnés helyén, Adzsem (Perzsia) határán levő hegyes vidéken monostort építtessen számukra, ahol a világ népeitől elvonulva saját gondjaikkal foglalkozhatnak. Nimród kérésüket meghallgatta. Öt évig éltek a monostorban teljes elvonultságban. Aztán szívük rejtekében felébredt az uralom utáni vágy. Megismerve a hatalom örömeit, visszatértek. Feleségül vették Perzsia közelében egy tatár bég két csodaszép lányát. Nimród halála után Hunor apósához fordult, aki Dzsidia tartományát neki adományozta. Ez a tartomány Szamarkandtól a Fekete-tengerig terjedt. Így Hunor Adzsem szomszédságában telepedett le. Később, miután megsokasodott, Pannóniába költözött, amelynek bőséges folyamai, sok gyümölcse és termése volt, és az ő nyelvükön – azaz Hunor népének nyelvén – beszéltek az ottani népek.

Egy másik elbeszélés szerint így szól a történet:

Hunor[51] törzsének előkelőségeivel vadászni ment, mikor is váratlanul egy csodás színben pompázó vad tűnt fel előttük. A vad egy másik törzs tartománya felé menekült. Mikor Hunor a vadat megpillantotta, megragadta szívét ez a szerencsés jel. Így szólt: „Ha ezt a vadat elejtem, ebben az országban sikerül elérnem a nyugalmat, de ha nem, sorsszerűen el kell foglalnunk Pannónia tartományát, amelyről kedvező híreket hallottunk." Utána vágtatott, de azon a helyen, ahol a vad zsákmányul kellett volna essen, eltűnt a szeme elől. Hogy hívják, miféle fajta, nem tudta. Ekkor Hunor azt mondotta: Ez jel és utalás nekem és népemnek, hogy ebben az országban nem élhetünk, más országban kell letelepednünk. Hunor katonaságot kezdett gyűjteni, de meghalt, és így rokona, Kattar bégfi vette át a vezetést, és jött népével Pannóniába. (Dr. Blaskovics J. Magyar Nemzet 1978. I. 3. B. Továbbá ld. Magyar őstörténet. Tarih-i Üngürüsz. Budapest, 1982.)

Mint azt Kézai krónikájának megfelelő helyén olvassuk, Ménrót elsőszülött fiai, Hunor és Magor, akik apjuktól megválva külön sátrakba költöztek, vadászni mentek ... egy szarvas üsző bukkant fel előttük ... amint üldözték, Meotisz ingoványaiba menekült, ahol végképp eltűnt. Meotisz vidéke a perzsiai hazával szomszédos. Az ingoványt bejárva visszatértek, atyjuk engedélyét kérték az ottan való letelepedésre, és öt esztendeig ki sem mozdultak onnan. Azután kikalandoztak. Férjeik nélkül otthon maradt asszonyokra, gyermekekre bukkantak, akiket magukkal vittek. Köztük volt Dula alán fejedelem két leánya, akiket feleségül vettek. Hosszas tartózkodás után hatalmas nemzetséggé kezdtek növekedni... Elköltöztek, illetve megszállták Skytiát. Itt elszaporodtak, mint a föveny, végül is tovább jöttek a Tisza folyóig. (Győrffy Gy. 183. old.)

Szent László legendája:

Amint ott állottak ... egy szarvas jelenik meg előttük, melynek szarvai rakva égő gyertyákkal ... azután fut az erdő felé ... egy helyen megáll. A katonák nyilaznak rá ... elmenekül és a Dunába szökellék. Monda Szent László: „Bizony nem szarvas, hanem Isten angyala vala." Mi lehet a sok égő gyertya, amelyet a szarvain láttunk? – kérdezi Géza király. Nem gyertyák azok, hanem tündöklő szárnyak tollai, azért állt meg, hogy oda építsük Szűz Mária egyházát – mondja Szent László... Géza király tehát megalapítá a váci egyházat és azt sok birtokkal és faluval megajándékozza. (Sebestyén Gy. Budapest, 1904. I. 30. old.)

Bors vezér várépítése:

(A magyarok cselekedeteiből kivonatolva.)

[50] Vesd össze: Sarabha a titokzatos vadállat. Lásd a Jegyzetben az írás végén. – *A szerk.*

[51] Magor és népe visszamaradt Adzsem közelében.

Bors vezér a Garam folyó mellett lovagolt. Egy szarvas futásnak eredt előttük, és nekivágott a hegytetőnek. Bors üldözőbe vette és a hegyen lenyilazta... A hegy ormán egy várat építtetett ... igen erős várat emelt: egyszersmind a maga tulajdon nevét ruházta rá, úgy hogy Bors várának hívják. (Sebestyén Bp. 1904. II. 329. old.)

A csodafiú szarvas regéjéből:

Ne siess, ne siess, Uram, Szent István király az én halálomra. Én sem vagyok vadlövő vadad, hanem én is vagyok az atya istentől hozzád követ... Homlokomon vagyon fölkelő fényes nap. Oldalamon vagyon árdeli szép hold. Jobb vesémen vannak az égi csillagok... (Sebestyén Gy. 333-334. old.)

Ha a szarvasok üldözéséhez nem fűződnének mitikus jelentőségek, és az üldözők között nem volnának különös képzeletbeli lények, elkönyvelhetnénk az elejtésükre való törekvést egyszerű vadászatnak, így azonban érthetetlennek látszik, miért igyekeznek halálba vinni a tiszteletben álló, senkinek sem ártó szarvast. Az ősi mítoszok ugyan a városállamok emberalakú termékenységistenéről szólnak, de ismerték a körülöttük levő népek hiedelemvilágát, így a szarvast is.

Az alvilág ördögeiről is kell még szólnom. A kezdeti eposzokban alakjuk nincsen meghatározva, csupán azt hangsúlyozzák, hogy nem esznek, nem isznak, és hogy könyörtelen, megvesztegethetetlen lények.

A vadak szemében a vadász is félelmet keltő lény, aki elől menekülni kell, nehogy a halálba vigye őket. Egyébként Hunor és Magor is mitikus lénynek a fiai. Nimródot azonosítják Ninurta termékenység- és háborús istennel. Anyjuk Enkissza. (Meglátásom szerint Enki istennő mása.)

Évezredek teltek el, melyben megváltozott összetételű népek mítikus hiedelmeinek egymásra ható változásai mutatkoznak. A lényeg: a szaporodást, a bőséget előidéző hitbeli tevékenység ugyanaz.

A változások nem történnek simán. Legyőzött népek legyőzött istenei helyét a győzők más istenei foglalták el. A legyőzöttek nem pusztultak el teljesen. A hiedelmek nehezen engedtek fel. Látszólag fejet hajtottak, de rejtve tovább éltek az új hit új alakjaiban. Szép példája ennek a legendában leírt fénylő jelenség, amelyben Géza király a csodaszarvast, az új hitben erős László pedig az Úr Angyalát látja, vagy a csodafiú szarvast, aki magát az Atya Isten követének tartja.

A termékenységisten-hitvilágra vonatkozó mondákat elemezve nézzük meg először is, miben mutatkozik meg az isteni jelleg. Dumuzi termékenységisten, Anyja és az ég nagy kígyója (más helyen Detur juh istennő), ő maga Uti napisten sógora. A Tarih-i Üngürüszben közölt első eredetmondánk vadja csodás színekben pompázott. Megjelenése a királyfiak népének nyugalmát, eltűnése a kényszerű elvándorlást jelezte. Abban a korban, a perzsák körüli hit világában az isteni jelleget a fényességgel jelezték.

Kézai szarvasa nem pompázott fényben, mégis arra késztette a királyfiakat, hogy ott telepedjenek le, ahol eltűnt.

Bors vezér szarvasa is mítikus lény. Azt sugalmazta, hogy a szarvas elejtése közelében építsen várat, és ott alapozza meg nemzetsége jövőjét.

A legenda szarvasa világított.

A csodafiú szarvas magát Isten követének mondja. Homlokán fénylő nap, oldalán árdeli szép hold és világító sörény.

A szentéllyel való kapcsolat:

Dumuzinak szentélye volt a királyi udvarban, ahol a szent nász misztériumát ápolták. Nimród fiai az általuk épített monostorba vonulnak, és ott tűnődnek nemzetségük jövőjének

megalapozásán. A Kézai mondájában szereplő királyfiak elrejtett helyen, az ingoványban töltenek öt évet. Bors vezér pedig várat épített, ahol családja jövőjét biztosítja. A legenda szarvasának megállása helyén is várat építenek, de azt már nem az anya istennő, hanem az Isten anyja tiszteletére.

Az üldözésben való folyamatosság:

Dumuzinak, az emberformájú istennek, az alvilág istenének az őrei az ördögök. Az eredetmondák csodálatos vadját, a csodaszarvast és a csodafiú szarvast is az uralkodó hatalom végrehajtói, királyfiak, katonák üldözik, nyilazzák, hogy a sötét, rideg alvilágba kényszerítsék. A kínzások miatti fájdalmak, a tehetetlenség tudata, kétségbeesés már abban a korban is foglalkoztatta az írók, képzőművészek képzeletét, így a hanyatlás fájdalmas kifejezése mutatkozik a zöldhalompusztai lelet – az aranyszarvas – mozdulatán.

A zöldhalompusztai leroskadó, fejét hátrafelé fordító aranyszarvas. Az állat fejét, lábait zsinórminta díszíti. Az agancs és a nyak közötti felületen kampós csőrű madárfej látható. A szarvas mellett oroszlánfigurákkal díszített aranyláncot találtak. Hasonló tárgyak előkerültek sztyeppevidéki kurgánokból. Rendeltetése a régészek szerint viselője társadalmi helyzetét és hatalmát jelképező pajzsdísz és a Kr. e. 6. században került a földbe.[52]

A rémület kifejezése van meg a bulgáriai (garcsinovói) préselő mintán. Az üldözött szarvas mögött oroszlán griff, előtte ragadozó madár, amely rátámad. A madár aránytalanul nagy csőre és karmai ördögi kegyetlenséget éreztetnek. (Thrák régészeti katalógus 202. lelt. sz. Szépművészeti Múzeum, 1978.)

Garcsinovói bronz préselőminta az 5. századból.[53]

[52] https://mnm.hu/hu/kiallitasok/kelet-es-nyugat-hataran/vaskor

[53] https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D1%8A%D1%80%D1%87%D0%B8%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BE#/media/%D0%A4%D0%B0%D0%B9%D0%BB:NHMB-Garchinovo-Stamp-anvil-5centuryBC--copy.jpg

A bőség és szaporodás misztikuma miben mutatkozik meg?

Így mi az oka a vágynak, hogy a királyfiak meg akarják szerezni a váratlanul feltűnő vadat, és miért szomorodnak el, amikor a vad váratlanul eltűnik?

A királyfiak, mint elsőszülöttek, atyjuk palotájában laktak, de már közelgett az idő, amikor önálló életet élhettek. Ez felvetette a gondját a család, tovább menően a nemzetség megalapításának. Előfeltétele a területszerzés, bőven termő állat- és növényvilággal. Ennek kutatására indulnak.

Ősi hiedelemvilági jelenség tűnik fel. Az isteni lényt ismerik fel benne, aki minden élőt tovább teremtő, életet adó erejét hordozza magában. Úgy érzik, gondjaik meg lesznek oldva, mert a vad elejtésével, alvilágba kerülésével és újra születésével megújul az élet, szaporodás és bőség következik be.

Bors vezér az ország biztonságának megóvása végett területkutatásra indul. Felbukkan ismét a „szarvas". Azon a helyen, ahol a szarvast lenyilazta, építi fel várát, és annak saját nevét adja, hogy megalapozza nemzetsége jövőjét.

A Legenda szarvasának megállása helyén épített egyházalapítást is követi a bőség, falvak, birtokok adományozása.

Az új hit felvétele után megjelennek a csodafiú szarvasok, akik mint az új Isten követei bőséget, jólétet kívánnak, és összeregélik az ifjú párokat. Nem szeretkeznek, hanem házasodásra regélik (varázsolják) az ifjakat.

Sebestyén Gyula megállapítja, hogy a regélés szokása már a középkori népeknél is megvolt, ahol leánykéréssel és szaporodással szerepelt a régi szokások között. Megállapítása szerint keleti eredetű, és a magyar emlékek révén bizonyítható, hogy a keleti népek perzsa közvetítés útján megismerhető napkultuszának emlékei közül valók. Későbbi tanulmányában azt írja, hogy Babylónia volt a tűz- és napimádás fő fészke. (Sebestyén Gy. 1904. I. 343. old.)

Sebestyén Gy. felismerte a csodaszarvas áldást hozó szerepét, de azt teljesen az égitestek járásának misztikus világába helyezte.

A megjelenés ténye

A megjelenés itt látomás. Fénylő jelenség, amely váratlanul lép fel, és gyorsan tűnik el. Megmutatkozik minden „szarvas"-mondánkban.

Régi elbeszélésekben nagy szerepe volt a látomásnak, sugalmazott és cselekvésre késztetett. A Magyarok Történetének (Tarih-i Üngürüsz) elbeszélése szerint Kattar kánt is Iszkendernek egy látomása bírta a Pannóniában való letelepedésre (dr. Blaskovics 28. old.).

A vad elejtésének és eltűnésének helye nem egyértelmű. Az elejtés helye szent hely, ahol a halál és az újjászületés nagy misztériuma lejátszódik. Ez a hely a „kígyó" szimbólumú istenség esetében a föld mélyében, a szarvas szimbólum esetén általánosságban van megjelölve, mint az ingoványban, a vízben, a hegyen. Mindenütt azt jelenti, hogy ott van a hely, ahol az elkövetkező jólét, szaporodás előfeltételei megvalósulnak. Nincs helye további keresésnek. Megépítik ott az egyházat, a várat.

Sikertelenséget is jelent. A hely mégis mítikus jelentőségű, mert az üldözők közelében maradhatnak az üldözöttnek, és megnyílhat ismét a találkozás lehetősége. A közelségben közelebb juthatnak céljaik megismeréséhez.

A királyfiak elvonulása valóban sikerre vezetett, mert megismerkedtek a hatalom megszerzésének feltételeivel: területszerzéssel, házassággal, szaporodással. A felsorolt hagyomány- és hitbeli elemek egybevetése után megállapítható, hogy a mezopotámiai termékenységisten (Dumuzi) kultuszának képzete népünk egy részénél az emberformájú „sárkányban", más részénél a csodaszarvas mondákban él tovább. Bár a két isteni lény megjelenési alakja és tevékenysége különböző, megújhodást, bőséget, szaporodást jelentő

tartalmában ugyanaz. Mielőtt e fejezetet lezárnám, fel kell említenem a következő ellenvetést:

1) A mezopotámiai liturgikus költemények megírása óta több ezer év telt el, és azért nincs lehetősége a felismerésnek! Szerintem nem azon múlik a felismerés, hogy időközben mennyi idő telt el, hanem hogy mennyi írásbeli, avagy tárgyi emlék maradt fenn. Az általam hivatkozott ősi világ – időbeli távolsága ellenére – egészen közel van hozzánk. Előttünk, az asztalunkon, miként a régi görögök és rómaiak hitvilága, hétköznapi élete, amelyet kétezer éves idő- és térbeli távolság ellenére jobban ismerünk, mint saját ezeréves honfoglaláskori életünket.

2) Továbbélést az újabban felmerült adatok ismeretében nem lehet figyelmen kívül hagyni, mert olyan kérdések merülnek fei és vetődhetnek fel ezután is, amelyekre csak ezek figyelembevételével lehet választ adni. Ilyenek pl. a nagyszentmiklósi kincslelet edényein látható ábrázolások, amelyeknek közel kétszáz éve folyó magyarázata – mint László Gyula idevonatkozó tanulmányában kitűnik – megfejtetlen maradt.

Jegyzet:

Sarabha a titokzatos vadállat. Erről a titokzatos állatról szólnak az ind mesék. Úgy írják le, mint hatalmas vadállatot, amely még az oroszlánnál is erősebb. A külsejére vonatkozó elképzelések különfélék és ellentmondásosak, a kecskével, de leggyakrabban a szarvasok családjával hozzák kapcsolatba. A Rigvédában az ind himnusz említi a sarabhát ... mint valami mítikus személyiség jelenik meg, mint aki az égi szférához tartozik.

Kézai szarvas-elbeszélése nem azonos kultúrkörbe tartozik, ami arra utal, hogy Hunor és Magor népe sokáig külön élt egymástól. Ugyanis a magyarok körében leírt vadászaton csak az első változatban van együtt Magor és Hunor. A második változatban csak Hunor megy vadászni, csak ő vonul el apósához, és ő kezd katonaságot gyűjteni, hogy Pannóniát megszerezze. Magor neve nem szerepel tovább, nem megy Pannóniába, és Attila utódai között sem fordul elő neve. Miután Perzsia közelében vadásztak, nyilvánvaló, hogy ott maradt. Neve csak századok múlva, Kézai és Anonymus krónikájában s egy-két keleti kútfőben olvasható.

Az, aki elfog egy sarabhát, isteni hatalmat nyer. Ezt figyelembe véve Hunor azért örült meg a hirtelen felbukkant szarvasnak, mert úgy érezte, hogy elfogásával itt az alkalom az isteni hatalom megszerzéséhez és hazai uralmának megszilárdításához.

A ragadozó és szarvas közötti küzdelem ugyancsak más kultúrkörbe tartozik, de amint Mircea E., Renée Grosset-re hivatkozással írja, ez is mezopotámiai világon alapszik. (Mircea 157. old.)

Hogy a szarvasban és kígyóban az őskor bölcselői isteni lényt láttak, közlöm itt Dumuzival, az emberformájú termékenységistennel való összefonódás egyik mítoszi jelenetét: Dumuzit az ördögök elfogják, és az alvilágba (halálba) kényszerítik. Utu napistenhez folyamodik segítségért: „Kezemet változtasd szarvasévá, alakom másítsad meg, ördögeim kezéből így kicsúszhatnék...” Utu könnyeit elfogadja, kezét átváltoztatta, alakját megmásította, s ő mint erős fejű kígyó, átkelt a hegység rétjein.

A három eredetmonda a két kultúrkörre s a két rokon nép kétszeres egyesülésére mutat. A két első, a fel nem ismerhető csodálatos vadjával és kolostorba vonulásával Belső-Ázsiára és Indiára, a harmadik a dáma mezopotamicus szarvassal Mezopotámiára utál. Az első mondában egy tatár fejedelem, a harmadikban egy alán fejedelem lányait veszik feleségül a királyfiak.

Minthogy csak Hunor költözött el népével a tatár tartományba, Magor helyén maradt (Perzsia határán). A másodszori egyesülés akkor történik, amikor jelenlétüket a Kaukázus közepén az alánokkal szomszédos helyen találják. Valószínűleg a déli hadjáratai folytán Kaukázus hegyei közé menekülő hunoknak és az alsó Zab folyónál élő magyaroknak a

menekülései okozták a kaukázusi letelepedést, amely később a nyugatról visszatérő és Szkitiában megerősödő hunokkal való szövetségre vezetett a Pannónia visszaszerzése végett.

Hazánkban az eredetmondák mítikus elemei összefonódva mutatkoznak.

Irodalom:

Blaskovics József: Magyar Nemzet 1977. január 3. A magyarok története, Budapest, 1982.

Magvető. Budapest, levéltár-beli közlései, 1977., 1980. Prága.

Hét évszázad magyar versei. Budapási, Szépirodalmi Könyvkiadó. Népköltészet cím alatt. 1966.

Ipoly A.: Magyar mitológia. Budapest, l929. 302. old.

Gombos Károly: Lakáskultúra 1980/3. és bővebben kifejtett levele.

Kézai S.: Gesta Hungarorum. Budapest, 1963. 49. old.

Komoróczy G.–Rákos S.: Gilgames - Agyagtáblák üzenete. Budapest, 1974.

László Gyula: A nagyszentmiklósi kincs. 1978.

Mitológiai ABC. Budapest, 1970.

Sebestyén Gy.: A honfoglalás mondái I-II. 1904. II. 201. old.

G. M. Bongard-Levin: Szkitiától Indiáig. Budapest. 1981.

Mircea Eliade: Zaimoxis. The wanishing God. USA. Chicago, 1972.

Sebestyén László (Budapest):

A magyar őstörténeti felfogás az 1100. évfordulón[54]

Vagy egy fél esztendeje került a kezembe Csokonainak egy 1802-ben, Kultsár István barátjához írott levele. A témánkat és bennünket is leginkább érintő részét hallgassák meg: „Egy dolog van Gebhardi magyar históriájában, ami engem úgy is mint magyart igen interesszál, hogy a magyarok csak azért vették fel őseiknek a hunnusokat, hogy a maguk nemzetének történetkönyveit az Atila fényes tetteivel felcsicsézhessék. Én azt tartom, hogy nemes nemzetem dicsőségének nevelésére Atila nem szükséges: de mégis úgy tartom, hogy Schlöser után, aki (én legalább úgy ítélek) egy a nemzeti részvétellel legteljesebb írók közül, megbántanak bennünket némely újabb, s az újításra viszketőbb német írók, amidőn azt akarják imígy, amúgy megvitatni, hogy a hunnusok és a magyarok nem egy nemzetből voltának... A németeknek minden erőssége csak tagadó, állítót bennek egyet se láttam, nékünk pedig minden lerontott okaink mellett is megmarad kettő, ti. 1. hazai régi historikusaink, kik, ha nem régebbiek is Béla király nevetlen íródeákjánál, de történeteiket a régi (még a tatár pusztítás előtt meglévő) krónikáinkból szedték; és 2. egész nemzetünknek hagyománya, mely a legutolsó legírástudatlanabb parasztjainknál is megvan, amelyet ha históriai s antropológiai crisisre vészünk, talán a legcsalhatatlanabb bizonyság, a dátumok nemlétében énelőttem a legtiszteletesebb.” Majd odébb: „Szokása szerint csak enyeleg és vagdalódzik Schlöser, mikor azt mondja az éjszaki históriájában, hogy a magyaroknak csak annyi közük van a hunnusokhoz, mint a frankoknak a zsidókhoz. NB. Az öregúr csak olyan embere volt a magyaroknak, mint a franciáknak, melyet megmutatni nem volna nehéz.” (Csokonai a jellemzett németek közül Fischer, Spittler és Büsching nevét említi.)

Azon túl, hogy felfogásomnak tetszőek voltak e sorok, két okból is jelentősek: a Hunfalvy-korszak előtt íródtak, s az általános iskolázást megelőző időben tanúsítja velük egy magyar zseni a népben élő hagyomány meglétét. Ám, nézzük hamar Gebhardit. Munkáját (Geschichte Ungarn in der allgemeinen Weltgeschichte) már 1802-ben közreadta Hegyi József. „Akik a görög és deák krónikákhoz folyamodtak, midőn Atillára akadának, nemzetüket hunnok maradékának kezdék állítani, hogy históriájokat Atilla cselekedeteivel ékesíthessék.” így Gebhardi, ahogy lényeglátóan jellemezte szemléletét költőnk. Van viszont e munkában néhány érdekes adat is.

Thunmann Jánost idézve például, hogy „már 750-ben voltak oly magyarok, akik Pannóniából Németországra rontanak”. Adat volna ez a korábbi ittlétre? Majd, hogy „a kazárok Bat-Baján volt tartományinak elfoglalása után, 680 táján a Tisza, Maros és Szamos vizei között állapodtak meg”. Ehelyt mindenképpen a Nestor-krónika e soraira kell gondolnunk: „Majd a fehér ugrok jöttek és ők következtek a slovének földjén. Ezek az ugrok pedig Iraklij (Heraklius) császár idejében jeletek meg, aki karddal támadt Chozdroj perjsi (Chosroes perzsa) császárra.”

Az úgynevezett kettős honfoglalás elgondolásának a bizonyítékát kell itt látnunk, de mivel az árpádi magyarokat Nestor fekete ugróknak nevezi, e „kazárok” sokkal inkább magyarok kellett legyenek. Kazárok ugyanis nem következtek un. slovén földön. Emellett Fejér szerint a Volgán túli kazárokat és országrészüket hívták fehérnek s éppen az innenső

[54] *A Kilencedik (Tapolcai) Magyar Őstörténeti Találkozó előadásai és iratai.* Ungarisch Historischer Verein Zürich, Budapest–Zürich, 1995. pp. 107–114. ISBN-963 85274 1 2 *Acta Historica Hungarica Turiciensia* IX. évf. 1. sz. https://mek.oszk.hu/06700/06769/06769.pdf

részt és népét feketének. A bizánciakat negyvenezer fős sereggel segítő kazárok keleten, a derbenti szoroson kellett lemenjenek a Kaukázus alatti egyesüléshez és támadáshoz, hogyan jöhettek, keveredhettek volna hát éppen ezek az igen távol lakók Kijev térségébe? Kézenfekvőbb a következtetés, hogy a jelentős hadi mozgásban, a kazár haderő távoli nagy lekötöttségében inkább a nyugatabbra tartózkodó magyarok élhettek a Nestor szerinti, ezúttal fehér ugrok a hunok, majd az avarok nyomán és példájára a Kárpát-medencébe való bevonulás lehetőségével. E nagyon is lehetséges tényhez megvilágító adat lehet a Képes Krónika állítása, hogy a második bejövetel 677-ben volt.

Hanem a Hunfalvy-iskola előtti külföldi munkák közül több is olyan vélekedéseket hangoztat, amelyeket mai tudósaink is mintegy készen kapva, általában szinte változatlanul ismételgetnek. Mert ezek igazak, helytállóak volnának? Korántsem, mert ezeket, így Schlöser állításait már a múlt század első felében erősen vitatták, s ami fontos, meggyőzően. Már emiatt is kézenfekvőnek látszik őstörténetünkről innen vizsgálódni, a fő értelmezésekben innen kiindulni, hiszen bizonyossá is vált, hogy néptörténetben, földrajzi terekben és nyelvi, nyelvészeti álláspontokban innen erednek azok az eltérések és elágazások, amelyek változatlanul problematikusak. Már a kezdeti értelmezésekkor tévesnek bizonyult kiindulások ismeretében most már kételkedés nélkül vállalni kellene a sok bizonysággal erősített dél-kaukázusi eredet vizsgálatát is.

Különösen, hogy a magyarságra máig fel nem mért tragédiájú II. világháború után, főként az emigrációban, egy olyan történész és nyelvész nemzedék nőtt fel és munkálkodott, amelynek ebbeli eredményeit bűnös vétek volna elherdálódni hagyni, s közkinccsé nem tenni. Ne tévesszen meg, s mindenképpen ne bátortalanítson el senkit a változatlan elhallgatás és tagadás, – ezt különben már nem is érzik az ellenzők szükségesnek, oly magabiztosak – mert minden nagy dologban tudni kell egyenes igent és nemet mondani. Dolgozatom ebben a szellemben készült.

Á tévutak kezdeteinél

Nézzük mindenekelőtt Schlösert, a legfőbb sugalmazót, aki ismerte Anonymust, s nemzetközileg is úgy tudják róla a szakmában, hogy a jegyző elkeseredett ellenzéke volt. Legtöbb történészünk átvette tőle azt a véleményt, hogy a legrégibb latin források Ungária, Hungária neve, s nyomában európai elnevezéseink az orosz ugor, ugri szóból erednek. Ez azonban képtelenség, ha meggondoljuk, hogy az ó-orosz, a Nestor-krónikát csak a 12. századtól ismerheti a világ, azt viszont, hogy a hunok országának Hungária a neve, már Kr. u. 417-ben leírta Világkrónikájában, a megjelenéstől rendre olvasott Paulus Orosius katalán szerzetes. A középkorban nálunk is ismeretes e szerző, említi Kézai is. Akár éppen mára szóló okulásul, ne restelljük idézni Orosiust: „Pannónia európai ország, amit nemrég a hunok foglaltak el, és amit ez a nép saját nyelvén Hungáriának nevez.” Vagyis 1600 éve így neveznék ezt az országot, amelyben most mi is együtt vagyunk? Gondolom, nem kár e kitérőért!

Azt a nálunk is ismert, szinte refrénszerű szöveget, hogy a messzi keletről jövő népeket elnevezték hunnak, türknek, amíg közelebbről meg nem ismerték őket, Schlöser állítja először. A legszívósabban megmaradt tévedése azonban az, hogy a magyarok a „finn világból”, az Uralból jöttek. Ebben Nestornak arra a mondatára épített, hogy „az ugorok megjővén kelet felől, átvergődtek a nagy hegyeken, melyek ugor hegyeknek neveztettek el...” Itt kétségtelenül a Kárpátokról szól a krónika, de a kelet felől nem a messzi Uralt jelenti, Nestor ugyanis később ezt is írja: „A Fekete-tenger északi oldalán van a Duna, és vannak a kaukázusi hegyek, amelyeket ugor hegyeknek neveznek.” E mondat fontosabb második felét halljuk oroszul is. „I kavskasijkya gory, reksze Ugor'skija.”

E cáfolatot egy Pozsonyban, 1827-ben megjelent munkából veszem: Abkunft der Magyaren, Schlöser in seinem Nestor. Szerzője G. P.-vel jelöli magát. A magabiztos professzort egyébként Anonymus is megtéveszthette, mert Moszkvától északra, Szuzdalon át vonultatja a magyarokat, olyan térségen át, amelyet csak később népesítettek be és neveztek el Szuzdalnak. A Taksony idejében beköltözött bolgárok izmaelitaként, III. Béla alatt is tevékeny szerepű pénzemberei téveszthették meg Anonymust is. Belevág Schlöser szemléletébe, hogy a baskírokat szintén finn eredetűnek gondolta.

Hatása igen erős Seilig Casselre is. A Berlinben 1848-ban kiadott „Magyarische Alterthümer"-je ezt jól tanúsítja, különösen Anonymus megítélésében: „A hun nevet nem ismeri, ahogyan Reginóból tanulta, a magyarok szkíták, Szkítiából jöttek, hogy Álmos Atilla leszármazottja." Kísértetiesen a mai hazai hang. De általánosságban is: „Az Atilla-monda lehetetlen, hogy magyar talajon keletkezett volna. A két nép azonosítása nem hazai, átvett eredetű. Az Atilla-monda tartalma egy tanult, egy bibliai és egy német részre oszlik." Íme, a hazai történetírás úgyszólván külföldi forgatókönyve. Abban is, „...hogy birtokuk legitimitásának a látszatát adják, magukat örökösnek tekinthessék, hunoknak kellett lenniök. Atillától kellett származniuk. Maguk is nagy tisztességnek tekintették, ily nagy ősiséggel bírni." Az ily módon koholt birtokjog nálunk ma is uralkodó álláspont. Még olyan kihívó fogalmazásban is, mint Kristó Gyuláé: „Tetszett Anonymus hiúságának, hogy magyar létére az Árpád-dinasztiát hozzákötheti Atillához."

Feltűnő, hogy nem élnek történészeink az úgynevezett birtokjog elemzésekor a Nestor Krónika e szavaival: „Majd a fekete ugrok mentek Kijev mellett, később, Oleg idejében elűzték a frankokat és örökölték azt a földet." Ha ezt a fogalmazást együtt értelmezzük Anonymus szavaival, hogy „...az orosz vezérek kérték Álmos vezért, hogy Pannóniába menjenek, amely előbb Atilla király földje volt", azonnal összefüggést kell látnunk a nestori „örökölték" felfogással. Sőt, az orosz értesülésekre általában jobban odafigyelhetünk, amelyeknek igenis lehet valóságalapjuk, I. Endre kint-tartózkodása és házassága révén, de a későbbi, halicsi összefüggések miatt is. Az Igor ének például csak hunként említ bennünket, a halicsi harcok megéneklésekor.

Mielőtt teljessé válhatott volna nálunk a dél-kaukázusi és közel-keleti térség kikapcsolása a történeti érdeklődés köréből, meglepő módon két munka is tanúsítja az érzékeny figyelmet iránta. Gregor Dankovszky: „Der Völker Ungarischer Zunge", Pozsony, 1827. című írása és Fejér György könyve „A kazárokról." Pest, 1851.

De előbb az úttévesztésről: Reguly Antalt még ügybuzgalma, ügyszeretete, az északi régiók az ő számára való elsőrendű fontossága tartotta távol a déli irányú haza iránti érdeklődéstől. Szerintem igen csekély lehetett a történelmi műveltsége is. Tehetségét persze nem lehet és nem szabad kétségbe vonni. Kevés olyan ember van nálunk, aki rövid néhány év alatt a szakműveltség terén olyan hatásúvá válhatott, mint ő. Iskolát teremtett, katedrák biztos megülői visszhangozzák tételeit. Hite szerint „...hol a nyelv rokon, ott a népnek is, mely azt beszéli, rokonnak kell lennie... ha itt nem találunk rokont," – a finnugoroknál – „azt másutt nem fogjuk megtalálni" – írja. De ami tévútra vitte: „A Kaukázus népei és a magyar közt sem gondolhatunk rokonságra, minekutána annyi tudósok vizsgálatai, újonnan Sjögren, ki a magyar nyelvet ugyan tanulta és ösmeri, legkevesebb nyomait sem találta e rokonságnak, és még meddig akarunk ily homályos utak után nézni, rokonságunk ily árnyékain építeni." (Anders Johann Sjögren finn történész és nyelvész: Ueber die finnische Sprache und Ihre Literatur. 1821.)

Ámulva olvasom Reguly leveleinek nagy jövőjűvé vált fejtegetéseit. Bevallom, nem tudtam, hogy már tőle erednek. „Nem lehetne a mostani, zürjén kimondás utáni Jogra a régi Jugrával egy név, valamint talán a vogulok tulajdonneve mansi, gyökere a magyar névnek? A vogulok zürjén szomszédjuktól Jogra nevet viselnek, ez elevenen emlékeztet a régi Ugor

vagy Jugor névre: legalább az orosz, kinek „ö” hangja nincsen, ezt csak így mondhatja ki.” E feltevésekből is forgatókönyv vált volna? Igen, a magyar nyelvészeté.

Még egy keveset Regulyból, ezúttal főként az általa hivatkozott Christian Frahn miatt, aki Gosztonyi Kálmán közlése szerint „De Chazaris” című, 1822-ben Szentpéterváron megjelent munkájában arról az igen nagy horderejű felismeréséről is szólt, hogy a bizánci szerzők, – a császárok is – „...ha a magyarokról írnak, nevüket mindig o+ü-vel, amely u-nak ejtendő és nem ü-vel, mint a türk nevűekét írják”. E jelöléskülönbség más-más népeket is jelent Gosztonyi szerint, az újak a türk, a keleti, valóban török nyelvű népeket, a régebbi, a türk, a nyugati, az eltérő szkíta nyelvű népeket jelöli. Ezek neve Gosztonyi szerint a szumír eredetű TUR+UK="nép-fia", "fianép" szó.

Tehát Reguly Antal: „Frahn, amelyeket Kazánban tartózkodása alatt ösmérni tanult, a finnokat a kazárok maradékának hiszi, és hogy a Volgabulgárok nagyobbrészt finn népségekből állottak, arrul az újabb kutatások nem hagynak kétséget.” Majd meglátjuk e vélekedés nyelvi okait.

Kézai gazdátlan öröksége

Szólnom kell egy különben kitűnő mai kezdeményezésről. Négykötetes kézirat forog közkézen 30 fős szerkesztőgárda munkájának gyümölcseként. Bevezetés a magyar őstörténet kutatásának forrásaiba címmel. A szerkesztő vezetők: Hajdú Péter – Kristó Gyula – Róna-Tas András.

Forráskutatásuk földrajzi határai: Uráli–finnugor korszak: nagyjából a Kárpátok–Balti-tenger, Urál–Nyugat-Szibéria, Kazahsztán–Elő-Kaukázus és a Fekete-tenger által határolt terület. A Kárpát-medencét csak az avaroktól vontuk be munkánkba – írják a szerkesztők, gondolva arra, hogy az avar korban a honfoglalásig továbbélő esetleges korábbi régészeti kultúrák, illetve etnikumok említést kapjanak. Bizonyos források kimaradtak, jegyzik meg, például a keleten maradt magyarság. Szomorúan meglepő közlés!

A kézirat szövegéből idézett sorokra talán megvilágító válasz lehet Róna-Tas szerkesztő előszavának e néhány mondata: „Az elmúlt időszakban – őstörténetünk egészét vagy részét érintően új elmélet látott napvilágot. Ezek egy része a tudományon belül keletkezett, másrészük a tudományon kívüli dilettantizmus terméke volt.”

Ez eléggé homályos és rejtezkedő stílusú fogalmazásban „az új elmélet” feltehetően a dél-kaukázusi térség, a mezopotámiai ókor megvilágítására, magyar szempontú vizsgálatára irányulhatott. Ha nem így volna, talán a szegedi csoport forráskutatása kiterjedne a dél-kaukázusi térségre is, sőt a Kárpát-medencei forrásanyag legalább a szarmata, jazig, hun időket is felölelné. Persze, ha a magyar múlt volna a kutatás célja, és nem a finnugor korszak, ezek nem maradhatnának ki. Ha pedig a tudós szerkesztők a jogász Regulyra, a jogász–közgazdász Hunfalvyra is gondoltak volna, e nem tanult nyelvészekre, talán nem fitymálódnának a dilettantizmus termékeire célozgatva.

Lássuk végre a meglepetést, hogy a Pozsonyi Akadémia egy görögtanára már 1827-ben könyvet ad ki, hogy magyar törzsneveket bizonyíthasson a Zagrosz-hegységben, s az Eufrátesz vonalától a Káspi-tenger délkeleti öbléig. Forrásanyaga Strabon Geográfiája és Ptolemaiosz térképének 1533-beli baseli kiadása. A Keszi törzs nevére, amelyet először említ, Fehér Mátyás Jenő is rábukkant Perzsia délnyugati vidékén (M. Tört. Szle., 1972.). Bizonyítja Dankovszky a Magyar, a Tarján, a Kürtgyarmat törzs nevének meglétét is. Említ Megere (magyar) és Závár (sabar, sabír) nevű várost az akkori örmény térségben. Róna-Tasék „tudományon belüli” szaktekintélyei talán nem kellene hátat fordítsanak e térségnek, ha másért nem, Konstantin császár szabortoi asfaloi nevű magyar néprészének, s további sorsának kutatásáért. Nem is olyan légből kapott igény ez. Bartholomaeus Anglicu (1220–1240) és Vincent de Beauvais (1190–1264) 13. századi enciklopédisták már állították azt,

hogy a magyarok eredeti hazája Külső-Szíriában volt. Ez Macartney professzor közlése, mondván, hogy külföldi források szerint a magyarok eredetileg a Kaukázustól délre laktak, a Kappadókia és Kolchis közötti térségben. Mint majd látjuk, ezt Fejér György is mindennapos természetességgel állítja, bár forrást sajnos nem közöl. A kazárok nyelvéről szólva viszont megjegyzi: „Mind a Bulen Philer (bolgár), mind a hun és magyar nép Syro-Kaldeai (pontusi) volt, hol Magóg nyelve közkeletben, csupán szójárásban különbözött."

Ami az említett kappadókiai lakhelyet illeti, Endrey Antal idézi Herodotost, aki szerint a görögök az itteni népeket nevezték szíriaiaknak. A Külső-Szíria megnevezés ily módon korántsem képtelenség. (E. A.: A magyarok eredete, Melbourne, 1982.)

Nekünk magyaroknak azonban Kézai Simon mester krónikája a legfontosabb kútfőnk e térség magyar múltbeli fontosságának a felismerésére és kutatásának múlhatatlan szükségességére, Idézzük is bizonyságképpen ehhez a ránk örökül hagyott és útjelzőnek számító mondatait: „Menróth óriás (Nemróth változatban is a középkorban Nimród neve), ki a nyelvek megkezdődött összezavarodása után Eviláth földjére mene, melyet ez időben Persia tartományának neveznek, és ott nejétől Eneth-től két fiat nemze, Hunort tudniillik és Mogort, kiktől a hunok vagy magyarok származtak. De mivel Menróth óriásnak Enethen kívül, mint tudjuk, több neje is volt, kiktől Hunoron és Mogoron kívül több fiakat és leányokat is nemzett, ezen fiai és maradékaik Persia tartományát lakják, termetre ós színre hasonlítanak a hunokhoz, csakhogy kissé különböznek a beszédben, mint a szászok és a thüringek."

Ezeket az állításokat minden Kézai (1282) után írott krónikánk átvette, a mester hun történetével együtt. Azt pedig a kutatás kétségen kívül bizonyította, hogy ez az eredetmagyarázat ősi magyar hagyományon alapszik, s noha van bibliai párhuzamossága, leglényegesebb állításai inkább babiloni pogány mítoszokban gyökereznek. Az úgynevezett Eviláth földjét egy Kr. után 500-ban írott Keresztény Topográfia című munka is egyenesen Hunniának nevezi. Számos históriai emlékezés szól e térségből Menróthról (Nimródról) is, utódairól azonban egyedül a magyar huntörténet. Mint láttuk még olyan kiterjesztéssel is, hogy némi nyelvjárásbeli eltéréssel rokon népek is származtak ez „ősapa" nyomán, ami meg is felelhet a valóságnak a hun-szkita népek és nyelvek változatosságára, a mi témánkban talán még a kazár–magyar kapcsolódásra is gondolva.

Ide tartozhat, hogy feltűnő Hérodotosz Kürosz-történetének a mítoszbeli hasonlósága a mi Álmos-mondánkkal ebből a régióból. Ezúttal a méd király álmodja Mandané nevű lányáról, hogy öléből forrás fakadt és ez a forrás elárasztotta országát, majd pedig Ázsiát. Ismétlődő álmában leánya öléből egész Ázsiát beárnyékoló szőlőtő fakad. E mítosz a hatalmassá vált perzsa Kürosz születését és az akkori Ázsia feletti hatalmát jövendöli és idézi fel.

A több adatért, így a 10. századi nyugati hadjáratokban általa háromszor is említett Csaba név miatt is nálunk nagyrabecsült bajor Aventinus ugyancsak Perzsiából (Khus földjéről) vezeti Maeotis földjére a magyarokat.

Sok adat keltheti fel a figyelmünket, Theophilactus Simokatta például, ahogyan a pártos I. Arsák Dara városát Média szomszédságában a mazarok egykori városaként említi, alapítása után 300 év múlva.

Padányi Dentumagyariájában – s őt megelőzően Lukácsy Kristófnál – egymást érik a dél-kaukázusi magyar vonatkozások, főként ottani szabír múltunk bizonyítására. Ezeket nem is említve, hisz hozzáférhetők, azaz azért nem hagyható szó nélkül, hogy rá se hederítsenek történészeink Padányi elemzésére, hogy Lebédia mezopotámiai szó, hogy „asszűr" kormányzati, közigazgatási és katonai fogalmak, mint khasanu (kusán), szálat (zsolt, zulta), tartan (tarján), vezír (vezér), kudur (kádár), kundu (kende), zakánu (zakanos), pekhu (beké), harku (horka), csitar (csitár) stb. egytől-egyig megvannak a honfoglaláskori magyar

nyelvben, és ugyanolyan jelentéssel. Érdekesség, hogy Marquart szerint a múlt században a Levédiánknak, a rajta átfolyó vizek régiójának a neve, még Lepedika volt.

Jól felismerhető jelenség, hogy a szabar, szabir múlt, egyáltalán a Kaukázuson túli magyar lakozás lehetőségének a kutatása sem a finnugoristáknak, sem a turkológusoknak nem állt érdekében, mert egyrészt ellenkezett a felfogásukkal, másrészt leküzdhetetlen ellentétben állt saját bizonyításukkal, ti. a szerintük elfogadott nyelvhez tartozó nép tartózkodási helyével.

Még a turkológusok kevésbé érezhették ártalmasnak, mert a hunokat és a kazárokat egyaránt török eredetűnek tekintették és keletről vonultatták a Káspi-térségbe. Sőt, úgy vélték, például a kiváló tudós Thury József, hogy az Ektak–Altaj–Arany-hegyi havasoktól kiinduló törökökkel egyidőben tűntek fel a kazárok. Mint látni fogjuk, Fejér György szerint nem, mert Krisztus után a 2. században egészen másutt, Perzsia keleti határán tusakodtak a perzsákkal. Sok ellenkező adat idézhető a hunokról is. Csak három meglepőt lássunk ezekből. A Grúzia megtérése című Grúz (georgiai) krónika a hunokat honni nevükön (a -ni többesszámképző) a középkaukázusi Zanavban, a Kur folyó medencéjében már a Krisztus előtti 4. századbeli eseményekkel együtt említi. A krónika szavai szerint ezek a hunok az elő-ázsiai Chaldeából vándoroltak át a Kaukázusba.

Ptholemausnál a Kr. utáni 2. században Európai Sarmatia népei között a Boristhenes tájékán említtetnek meg. Tyrusi Marinus (Kr. u. 80-100) Európa keleti szélén, vagyis akkori földrajzi fogalmak szerint a Don folyótól nyugatra ismerte őket.

A hun-magyar kapcsolatnak még a lehetőségét is elvitathatta az olyan érvelés, hogy a hunok keletebbre voltak, s így nem lehetett a magyarokkal közös tartózkodási helyük. Feltehetően ez okból nem tetszhetett Hunfalvynak Prokopius görög szerző 560-ban írt állítása, hogy a Maeotis partvidékén régi időktől fogva mindig hunok laktak királyok uralma alatt. Majd, hogy ezek egyikének két fia volt, Uturgur és Kuturgur, kik apjuk halála után a birodalmat megosztották, s fiataljaik egy szarvas nyomán haladva az utat felfedezték, s a Maeotison, ezen a gázlón fegyveresen átkeltek, és a gótokra törtek. Nem érintve most a szarvas-mondát, gróf Zichy Jenő kutató és híres kaukázusi, valamint távolkeleti expedíciószervezőnek vitázó sorait lássuk: „Hunfalvy végzetes tévedését az ő finn-ugor elméletével Prokopius adatának kicsinyítéséből származtatom. Ez az adat a hunokat vándorlás közti hosszabb megállapodásukban nem annyira az Urálhoz, ahol aránylag csak rövid ideig lehettek letelepedve, hanem főleg a Kaukázushoz kapcsolja. Prokopius adatainak rendkívüli jelentőséget tulajdonítok. Egybehangzik Jordanes és Ammianus Marcellinus állításaival.” E vitát az élezte ki, hogy Hunfalvy szerint Prokopius a régi és újabb időket egymással összezavarta, így az uturgurok és kuturgurok ősiségét. Az egykori históriai felfogás máig ható és össze nem békített kettéválasztásának része van hun-kapcsolatunk áldatlan tagadásában ma is.

S még miket volt képes ez a Prokopius állítani?: „A hunok, akiket sabaroknak is neveznek..." (II. De bello Persica, p. 179, 180.) Csak így egyenesen. Országa négyszáz évvel későbbi császára, B. Konstantin a magyarokról írta lényegében ugyanezt: „Az egyik rész kelet felé, Perzsia vidékén telepedett le, s ezeket a turkok régi nevén mostanáig sabar-toi asfaloinak hívták.” E népnév pedig, különböző megfejtési kísérletei ellenére is, a Közel-Keletre irányít bennünket, még megbízható agyagtáblák régmúlt beli szövegei szerint is.

A kazárok és a kabarok nyelve

Fejér Györgynek „A kazárokról” című könyvéből (Pest, 1851) csupán néhány alapvető magállapítást, adatot lássunk. Ezek hitelességét, forásértékűségét ezúttal nem vizsgálom, mintegy csupán a kívánatos és leendő kutatási irány számára említem.

„Vannak tudósok, kik a magyarokat a kazár nép egyik Megere nevű nemzetsége ivadékainak hirdetik, így, legújabban Kari Fridrik Neumann" (Völker des Südlichen Russland in ihrer geschichtlichen Entwickelung, Leipzig, 1847). A Megere nemzetség újbóli említésekor Fejér „Megere felekezetétől" kifejezést használ. Törzset is érthetett ezen. Sok szerzőt sorol fel, mondván, mindegyikük így származtatja népüket.

Mirkond (Geschichte der Szeldschukischen) perzsa íróból így idéz: „Fehér hunok. A perzsáktól kiűzettetve a Kaukázus hegység napkeleti oldalánál, Ibériában telepedtek le, és a Kaspi-tenger partjáig terjedtek, melyet Kazar-tengernek neveztek el. A kazárok neve Perzsiában Gyssr volt. Kazáriát állandóan Nagy Szkítiának nevezik." Népük a Nestor-krónika soraiban is így bukkan fel: „A skufoktól (oroszul szkítáktól), mégpedig a kazároktól jövének, akiket bolgároknak neveznek." A Kalevala-gyűjtő Lönnrot Illés szerint a pétervári kormányzóságban nagy számban élő finneket, csudokat az oroszok szkítának nevezik. (Levél Hunfalvyhoz, 1862.) „A 3. sz. végén a kappadókiai Pontosból kiköltözött őseleink kénytelenek voltak a Vaskapun túl lakhelyet engedni." Csak így egyszerűen állítja ezt, mint már jeleztem. Összefügghetnek ezzel a Berbenti Krónika e sorai?: „Kb. 260 évvel Mohamed születése előtt (Kr. u. 310.) feltűnt mogol (Fejér mogort ír) népek egy csapata, észak-nyugatra terjeszkedett és Madzsar várost alapította." Később Fejér: „A mogorokkal együtt harcoltak az arabok ellen." Ugyancsak a Derbenti Krónika: „Egy idegen nép számos törzse, Gyssr (Karar, gazar) néven betört a lesgek lakóhelyére, akiket a perzsák az ország délnyugati részéből, Armenián át a Kaukázus felé űztek és tallannak neveztek." Chorenei Mózes szerint országuk neve Lesgistán volt, s azonos a mai Dagestánnal.

Klaproth (Kaukasische Sprachen, Berlin, 1814.) több hun személynevet említ, olyan eltérésekkel, hogy Atila az Adila, Zolta, Szilta, de Uld, Ellák, Dingizik és más név is a hunnal egyezően hangzik, s megvan náluk. Ezt már Gróf Zichy Jenő kutatása is megerősíti. Talált itt Klaproth Hunéb, Hunzák községet. Álmos neve mint Ármus, Sarolta mint Zárolta él közöttük. Az itteni lezgek egyik töredékét máig is avarnak nevezik. Dagesztán egyik nagy bérces vidékének Hunság a neve. A Káspitól nyugatra a Kuma folyó partján van Nagy-Madsar, Kicsik-Madsar romja, majd két óra járásra egy tó, Madsar-szu (víz) s egy 60-80 verst hosszú, Madsar nevű folyó is. Arméniában ismeretes volt Hunor város (Hunoracerta). Ugyan miért kellett nálunk a Hunor nevet az onogurból kifejteni? Mintha az onogur „perszonifikálódott" volna?

A kazár–magyar kapcsolat tényszerű megismerése a Párizsban élt s a Sorbonne-on kutató, tanító Gosztonyi Kálmán, elsősorban nyelvészeti, de történéti munkássága által is vált időszerűvé és fontossá. Ő úgy látja: „A magyar nyelv a szkíta-kazar válfajú hun, avar és más nyelvek eltűnése után a (hajdani) szkíta-kazar nyelvcsalád tagjaként a maga bőségében magányosan maradt meg. Az élő nyelvek közül – nézete szerint távolabbról, mint azt hittük, hiányt pótolva – mégis elsőbben a finn-ugor nyelveknek oldalági rokona. A magyarral egyező finnugor testrész-szavak száma 11. Az ókori szumír testrésznevek ezredévek után, ami meglepő, 45-en egyeznek a magyar nyelv megfelelő szavával. (Többé-kevésbé valószínűleg a szkíta, kazár holt nyelvekben is ez így volt.)"

„A török nyelvi műveltségi szavak nem török, hanem korábbi, a magyart is megelőző nyelvekből ismeretesek, belőlük őstörténetet kivonni nem lehetséges." Fontos megállapításai: „A szkíták nem Iránból, hanem Iránon át kerültek Kr. e. 1000 táján a Kaukázuson keresztül Európába." „Ami a finneket illeti, ők Moszkváig is laktak." (Dictionnaire d'etymologie sumerienne et grammaire comparée par Colman Gábriel Gostony, Paris, 1975.)

Érdekes, hogy a hantik tankönyvei szerint, dél-urali őshazájukat a 9. században hagyták el, mint mondják, a türkök támadása miatt. Mostani lakóhelyükre az Obhoz pedig a 11. században mentek. Mint mondják, törzseik egy része nyugatra költözött. Hősmondáik sziper néven gyakran szabír kardról és páncélról szólnak.

Jól megítélhető a kazár-magyar nyelv lehetséges kapcsolata a bizánci császár e közlése alapján is: „A kabarok megtanították a turkokat a kazár nyelvre és a mai napig azt a nyelvjárást használják, de amellett bírják a turkok másik nyelvét is."

Hunfalvi Pál ezt így értelmezi:""Szokás e két nyelven csak két tájnyelvét (dialektust) érteni a magyarnak: ámde idegenek előtt, milyenek a magyarra nézve Konstantin és forrásai, a tájnyelvek különbsége nem tetszik föl; az idegen nem képes a németnek vagy szlávnak tájnyelveit megkülönböztetni. Konstantin két különböző nyelvről hallott volt." Nem tudott volna még Hunfalvy Bulcsuék és az erdélyi Gyula bizánci látogatásáról? Másként érthetetlen, hogy a császár fülére bízza a különbségtevést.

Arany János (Összes Művek X. kötet, Akad. K., Bp. 1965.): „Érdekes, amit egy görög író (Const. P.) a kozárokról feljegyzett: hogy ti. ezek között belső villongás ütvén ki, egy részök a magyarokhoz menekült és éppen ezért kabarnak (kóbor) neveztetett, s hogy ez a magyarokat kazár nyelvre tanította, de beszélik úgymond a másik magyar nyelvet is. Látszik eszerint, hogy a kazár nyelv csak nyelvjárásilag különbözhetett a magyartól."

Győrffy György (Krónikáink és a magyar őstörténet): „Ha ez az értesítés (a császáré) szó szerint nem is vehető, annyit bizonyossá tesz, hogy a magyar törzsszövetség egy részében török–magyar kétnyelvűséggel számolnunk kell, és ez az informátor előtt nem volt ismeretlen. A Karoldu („fekete menyét") és a Saroldu („fehér menyét" névpár tanúsága szerint pedig a magyarság vezető rétegének egy része a 10. század második felében még bolgár-török nyelven beszélt." A mai Andreák, Brigitták, Beáták stb. divatnevei alapján mint ítélhetne majd nyelvünkről az utókor? Az idézett honfoglaláskori nevek sem bizonyíthatnak kétnyelvűséget. Elfogadhatóbb, hogy a kabarok magyar nyelvjárást beszéltek. E mellett jöhettek Árpádokkal törökül beszélők is, például a kumánok vagy éppen a Krím térségéből esetleg csatlakozó khorezmi zsoldosok közül. Ez azonban külön bizonyítást igényelne.

A kazár nyelvről Hunfalvy még azt is mondja: „A török szavak a kabarból kerültek a magyarba, Így a kabarok nyelve a csuvas-török volt. A kazárok is ilyen nyelvűek voltak, minélfogva a csuvasok az ő maradványaik."

Ez a csuvas összefüggés több formában is felvetődik, de általában úgy, hogy ez a török nyelvnek az úgynevezett r-ező ága, s ezt beszélték a bolgárok is. Thury József is kitér a témára, említi, hogy Rösler Róbert (különben krónikásaink nagy ellensége) a tatárokat a volt bolgárok utódainak tudja, s emiatt szerinte mindkét nép török nyelvű. Horworth, e vélekedés alapján is, már kijelenti, hogy a bolgár nép tehát török nyelvű és nemzetiségű volt. Ebből pedig az is világos, – mondja – hogy a hunok is török nyelvű és nemzetiségű nép voltak, mert hiszen a bolgár hun törzs. Ilyen egyszerű ez! Elegendő nyelvi adatok nélkül is, csupán spekulálni.

Mint idetartozó, különös figyelmet kell érdemeljen dr. Mészáros Gyula véleménye az úgynevezett csuvasos török nyelvről, annál is inkább, mert 1906 őszétől három évig kutatta a csuvasságot, illetve az ősmagyar múlt emlékeit a helyszínen, a csuvas földön. Úgy találta, hogy „...az óbolgár elemnek feltüntetett állítólagos ótörök elemek a törökség szótári anyagával semminemű közösséget nem tartanak. Ezek a csuvasban magyar nyelvű maradványok."

Az úgynevezett Magna Hungáriából „...menekülő magyarok egy másik keleti ága baskurt név alatt eltörökösödve, ősi személy-, család- és nemzetségneveket hagyott hátra" – írja. Majd kijelenti: „...minden történelmi alapot nélkülöz a finnugor nyelvcsaládi csoport". Mészáros e sorait, több fontos megállapításával egyetemben „A másfélezer esztendős magyar nemzet" című, New Yorkban megjelent könyvében olvashatjuk.

Moravcsik Gyula: „...bármiként értelmezik is a szöveget (a császárét), arról tanúskodik, hogy a magyarok a kabar csatlakozás révén kétnyelvűek voltak."

Gosztonyi Kálmán: „A kabarok nyelvét (glotta) Konstantin császár nyomban nyelvjárásnak minősíti (dialektos). Egyéb alig is lehetett, hiszen hozzáteszi, hogy a két félen

kölcsönösen eltanulták a szólásukat a magyarokkal egyben, nyilván a császár idején. Egy emberöltő sem lett volna elég egy ősi korban egy valóban idegen nyelv eltanulására."

Hazai munkáink a türk, türk, onogur, hunugur, ogur, ugor neveket keverve, mondhatni összevissza használják. Világos különböztetést, oknyomozó meghatározást egyedül Gosztonyinál találhatunk. E vizsgálódásában szinte kapóra jöhetett számára Theophilaktos Simokatta közlése a türk kagánnak N. Jusztinos császárhoz írt leveléről. A levél beszámol egy nagy nép, a Fekete Til (Volga) mellett lakó ogórok (a második 'o' hosszú, ómega) súlyos tudományos problémát előidéző névátírásáról. Íme: „1826-ban Klaproth, 1878-ban pedig Horworth és nyomukban magyar történetírók a 6. századbeli ogórok nevét a 600 évvel később, a 12. században az orosz Nestornál felbukkanó ugor, ogor, ogr elnevezéssel egynek vették. Tévesen. Klaprothnak szüksége volt erre Deguignes mongol-elméletével szemben a saját kiterjesztett finnugor elmélete támogatására. Magyar történészek és nyelvészek pedig a magyar nép és nyelve származtatására egy elképzelt „ugor előnép" török leigázását kívánták valahol felmutatni. Maga a leigázási „ötlet" különben a szentpétervári Ariszt Kunyik orosz akadémikushoz is vezet, aki szerint az ugor eredetű magyarok a török érintkezés által lettek lovas nemzetté. Legalább is ebben Kunyikra hivatkozik Hunfalvy.

Különös, miként igyekszik hiteltelenné tenni az ogór nevű nép meglétét a turkológus felfogást képviselő Vámbéry: Miközben a nevet rosszul is idézi (jóllehet az ő idejében Nagy Géza és Munkácsy Bernát pontosan szól a névről), ezt írja: „Theophilactos Simokatta valami ogur (így!) népről szól, mely a Til (Itil, a Volga) mellett lakik és a türköktől legyőzetett. Azonban ilyen határozatlan és bizonytalan adatokat, nézetünk szerint, nem szabad tudományos elmélet bebizonyítására elfogadnunk."

A hideg égövi ugorok nem lehettek azonosak a Kaukázus felett lakó ogórokkal, mondja Gosztonyi, és nem győzi hangsúlyozni, hogy a kaukázusi „unugur" helyett az „onogur" elnevezés törökösítő, önkényes olvasat, különösen, hogy az unugur tíz ugort jelentene. A korabeli forrásokból ilyen olvasat és jelentés nem olvasható ki.

Ha már Padányi „asszír" eredetű fogalmait, szavait említettük, s olyanként, amelyekről tudomást sem vesz a magyar történetírás, Gosztonyinak is van megszívlelendő névfejtése. Ő úgy látja, hogy UGUR szumír jelentése kard. Az „unu.un" a lakóhely szumír szavának felel meg. UN+UGUR betű szerinti mása az unugurnak. Jelentése „(lakó-) hely+kard". Ahány ember, annyi kard: „helye a kardnak", harcosok lakóhelye. Az ungar-us, hungur-us stb. név csak az „unugur"-ból eredhet. Az onogur ellenkezik a felismeréssel, hogy a kazárok nem voltak törökök és magyar águknak sem volt igazi török néppel döntő kapcsolata.

Még a törzsnevekről: „utri-gur 'nap(-fényes)kard', kut-ri+gur 'hasító, vágó', 'keresztbe kard', sar-a-gur 'kertje, vagy összessége kardoknak'. Még annyit: „unug, a szumír Uruk városnak igazi szumír neve."

Közelebb jőve a kazar-magyar nyelv nyomainak felderítésében, feltétlenül említeni kell Hatvani Turkoly Sámuel 1724-ben és 1725-ben Asztrahánból írott leveleit. Az időben ő katonaként ismerhette meg Oroszország déli területeit. „Most Krímben a tatár Chán protekciója alatt hét magyar faluk vannak, melyekben magyarul beszélnek – állítja. Én azon hét falukban voltam is, olyan ország pedig, ahol magyarul beszélnének, több nincsen a mi Magyarországunknál." Tudósítását még csak úgy értékelték, hogy ezek a magyarul beszélők kazárok lehettek. Frahn szól is a menekülésükről: „...némelyek közülük a Kokas-hegy zugaiba vonultak."

A titokzatos magyarok

A kazár és magyar nép kapcsolatának szemmel látható különösségére több külföldi tudós is felfigyelt már. Macartney szerint „figyelemre méltó tény, hogy ennek az egész időszaknak, – kb. a 7. század közepétől a 9. század végéig, ameddig a két nép együtt lehetett

– ellentétben a térség jelenségeivel, nincs feljegyzése, akár csak egyetlen fegyveres ütközésről is a kazárok és a magyarok között. Míg mindegyikük háborúba keveredett, bonyolódott, közvetlen vagy távolabbi szomszédaival." Majd tovább: „eredetük és korai vándorlásuk már régóta zavarba ejtette a tudósokat... A finnek rokonaik, ... eredetileg nincsenek rokonságban a szteppék szláv és türk népeivel, amelyek közé kerültek. Egy etnikai kuriózum a magyarság, és az is maradt mind a mai napig."

Marquartot (Osteuropaeische und ostasiatische Streifzüge, Leipzig, 1903.) a mindkét népre illesztett türk név foglalkoztatta. A kazárokat – úgy tudja – 765-ben nevezik utoljára turknak a bizánciak, a magyarokat először 839-ben vagy 840-ben. E szót szerinte az alánoktól kölcsönözhették.

Jó megfigyelése: itt a magyarok saját nevét kell érteni, nem pedig olyan általános megnevezést, mint szemitát a zsidókra, latint a spanyolra stb. Erősíti e felismerést Konstantin császár, aki a kabarokkal, besenyőkkel együtt említve őket, csak rájuk mondja, hogy turkok. Miért teszi ezt, ha a besenyők a kabarok, kazárok törökök volnának? Illetve, reájuk ezt inkább rámondhatta volna, mint a magyarokra?

Turcea népet időszámításunk kezdetekor Plinius említ szarmata népek között, s ugyanígy Pomponius Méla.

Ephesusi János egyháztörténetében egy monda szól arról, hogy az iráni hegyekből három testvér 30 ezer szkítával Alánia területére érkezett az 500-as évek végén. Két testvért, Kazarigot és Bulgarioszt megnevezik. A harmadikat nem. Viszont hogy a monda szerint a Türk elnevezésű kapun jöttek át, Marquart úgy véli, ez lehetett, vagyis e türk szó a harmadik testvérnek, a magyarnak a neve. A három népnek ezt az együtt említését s egyben testvérként is szólva róluk, nyelvi tudósítások erősíteni látszanak. Gosztonyi Kálmán érintett nyelvrokonsági, azonos nyelvi magyarázatához, állításaihoz kétségtelen alapot szolgáltatnak. Ilyen arab tudósításokra gondolhatunk: Ibn Fozlan: „A kazárok nyelve a török és a perzsa nyelvtől különbözik, és egyetlen nép nyelvével sincs neki bármi közössége."

„A kazárok a törökökhöz nem hasonlítanak." Ibn-Haukal: „Az (igazi) kazárok nyelve a török és a perzsa nyelvtől merőben különbözik: az (ó-) bolgárok nyelve hasonló a kazárok nyelvéhez; a bartas nép más nyelvvel él, mely különbözik az oroszok nyelve és a kazárok nyelvétől." Abual-Cassin: „A bolgárok ugyanazt a nyelvet beszélik, mint a kazárok. A bartasok nyelve tőle különbözik." (A bartas nép egyébként Horworth szerint is azonos a mai finnugor mordvin néppel.)

E tudósítások első forrása Ibn-Fozlan, Moktadir Billah kalifa tanúsága, aki a Hargira 309. évében (921-ben) kazár földön, a kazár kagán Volga-menti hűbéresénél, a bolgár királynál és a khovarezmiai törököknél járt.

A kazárokat már nem kérdezhetjük meg, bolgár véleményt pedig nem ismerünk. Továbbításuk helyett viszont történeti munkáink, könyveink és tanulmányaink általában hallgatnak.

Egy új szempontú kicsinyítőnk és befeketítőnk

Ily sors jutott volna osztályrészül Artúr Koestler „A tizenharmadik törzs", alcímében a Kazár birodalom és öröksége című könyvének is? Tény, hogy nem kapott szükséges visszhangot, s ami furcsább és elszomorítóbb is, magyar szemléletű és érdekű hozzászólást sem. Mivel írása a témánkba vág, szólásra kényszerít bennünket. Fordítása 1990-ben jelent meg Budapesten. Tudományosan nem különösebben értékes könyv, amit mi ez ideig elmondtunk a kazárokról, az históriailag messzebbre látó, visszafele az időben természetesen, és számunkra lényegesebb megállapításokat is tartalmaz.

Koestler könyvének legjellemzőbb indítéka és vonása az öröm, szinte az elragadtatás, hogy egy olyan jelentős birodalom, mint a kazár, zsidó vezetésű lehetett. Az viszont, hogy a

szerző Budapesten született, s emiatt közösséget érezne velünk, sajnos nem tapasztalható a munkájában. Sőt ellenkezőleg, amit persze ilyenféle idézetekkel igazolhatunk: „A magyarok hét hordából állottak...” Nézzük tovább: „Értesülünk Szt. Cirillnek, a szlávok apostolának félelmetes találkozásáról egy magyar hordával. Kazáriába vezető útján, 860-ban.” „Gyakran voltak távol, kirabolva messzi országokat. Ezt a kockázatos szokást megengedhették maguknak mindaddig, amíg csak kazár hűbéruraik és békés szlávok voltak közvetlen szomszédaik.” „A kazárok királyt adtak nékik, aki megalapította az első magyar dinasztiát. Néhány kazár törzs csatlakozott a magyarokhoz, és mélyrehatóan átformálta etnikai jellegüket.” „Bizonyos jelek szerint a szakadár kabar törzsek között, amelyek de facto átvették a magyar törzsek vezetését, voltak zsidók, vagy a judaizáló vallás hívei. Talán éppen a karaita, fundamentalista szekta hívei voltak.”

Vasziljev orosz szerzőre hivatkozva az amerikai Dunlopot így idézi: „A 10. században a magyar Taksony vezér ismeretlen számú kazárt hívott meg, hogy birtokán telepedjenek le. Igen valószínű, hogy a bevándorlók között meglehetős számban kazár zsidók is voltak. Feltételezhetjük, hogy mind a kabarok, mind pedig a későbbi bevándorlók magukkal hozták hírneves kézműves mestereiket, és ezek tanították meg a magyarokat művészetükre.” „A kabar-kazárokat mint ügyes arany- és ezüstműveseket ismerték. Az eredetileg primitívebb magyarok ezt a jártasságot csak új hazájukban sajátították el tőlük.”

Egy helyütt minden átmenet nélkül László Gyuláról megjegyzi: „...történelmi magyarázatait óvatossággal kell kezelni.” Ugyan ki sugallhatta ezt neki, s éppen a leginkább magyar szemléletű tudósunkról?

A Szent István ellenében lázadó Gyuláról, szerinte: „mint várni lehet, kazár volt.” „Büszke a hitéhez, és visszautasította, hogy keresztény legyen” – úgymond.

Külön-külön nem is reagálva az idézetekre, annyit mindenképpen mondani kell, hogy a szovjet Artamanov, az amerikai Dunlop és a magyar Zakar András szerint zsidó államcsíny zajlott le Kazáriában. Először a 700-as évek végén, inkább csak egy úgynevezett zsidózó szekta került fölülre, akik nem a Talmud alapján állottak még. S éppen a 9. századi tényleges hatalomátvétel okozhatta a polgárháborút és az úgynevezett kabaroknak a kiválását. Emiatt nem is valószínű, hogy zsidó vallásúak lettek volna közöttük.

Tudni való, hogy a karaita szekta a babiloni-perzsa exilium körében fejlődött ki. Később iszlám áramlatok is befolyásolták. Első vezetőik általában mohamedán példákat követtek. Még érdekesebb és különös adat, hogy a zsidó elemet a Kaukázusban – fajilag már jóformán nem is, csak vallásilag – Szamária lakóinak egy ideszakadt része képviselte. A Krímben is nagy számban élő szamaritánusok lehetséges kutatása elképesztő távlatokat nyithat közel-keleti vizsgálódásokhoz is. Hírek szerint e népcsoportot Nagy Sándor egy prefektusának a megölése miatt költöztették át a Kaukázusba, és makedónokat telepítettek közéjük. Gyóni Mátyás, illetve Rosenbaum Manó írása igazíthat el e téren. Még annyit, hogy Szabriél-Obádja kazár udvarának talmudista zsidóvá tétele 863-ra tehető. Ez időben megy az erőszakos térítés miatt panaszos küldöttség III. Michael bizánci császárhoz, missziós segítséget kérve.

Egyébként Magyarország még ma is fennáll, a nagy birodalmú Kazáriát pedig már a 10. században megdöntötték. Oka az is lehet, hogy elsősorban mohamedán zsoldos katonákra támaszkodtak a vezetők, s nem is maradt a birodalomban a magyarok kiválása után csak 10-12 ezer mohamedán zsoldos és feltehetően 10 ezer barszil katona.

Arab tudósítások szerint viszont a magyarok, míg Levédiában laktak, 20 ezer katonával vonultak ki. Egyáltalán nem lehettek hát alárendelt, jelentéktelen szerepűek a kazárok mellett. Az pedig egyszerűen téves adat, hogy Taksony idejében kazárok jöttek volna be. Ezek bolgárok voltak.

A Cirill-legenda szerint a magyarok vezetője csókkal búcsúzott az apostoltól. Miért hát Koestler megbélyegző szavai? A kabarok csupán katonai segédnép voltak a magyarok

mellett. Ezért is volt a bolgár hadjáratban például Levente, Árpád-házi herceg a vezetőjük. A két nép, illetve a kabarok és a magyarok közötti műveltségi és egyéb értékkülönbség teljességgel alaptalan dicsekvés. Mi szüksége volt erre a szerzőnek? Az ember nem tud szabadulni attól a gondolattól, hogy e mű állításai és szelleme szerint itt nem is a magyarok foglaltak országot, ők csak az alárendelt segédnép lehettek. Ugyan, Koestler úr!

Dentumagyaría

Pusztán a tisztességadás okából is említést kell tenni végezetül Padányi Viktor elgondolásáról, ő a szabír és az onogur népcsoportok szövetségéből, vérszerződéséből eredeztette és látta a honfoglalás népét.

Abban feltétlenül igaza van, amit Al-Tabari is állít, hogy amikor a Kaukázustól délre, Al-Laksz környékén harcok voltak az arabokkal, valóságos karaván̈ok, 50 ezer főre tehető népcsoportok vonultak északra menekülésszerűen, s az is elfogadható, valószínű is, hogy Dentumagyariát ezek a menekülők alapították. A magyar történettudomány adós még a mély főhajtással azért, hogy bizánci és arab források nyomán fellelte Padányi Upas ibn Madár, Magyar nembéli Upas személyét. Végre egy adat, egy személy, egy konkrét hely a Lebédia előtti magyar történelemből. Mint tudjuk, az arab Marwant hadseregével áll szemben 737 és 740 között ez a szabír felkelő csoport. Végre magyar történész is felfigyel a szabír jelenlétre Yazid ibn-Usaydnak, Arménia helytartójává való kinevezése idején, a 700-as évek közepén. A kalifa parancsára kazár hercegnőt is vesz feleségül. Mindenesetre a császár által említett régi nevű, szabír nevű turkok, magyarok már ez időben is ott vannak délen, tehát az elszakadás sem a 9. században történhetett. Ezt eddig csak Marquart Streifzüge-jéből tudtuk.

Padányi koncepciója, hogy a szabírok, Dentumagyaría népe eleve függetlenek ós önállóak voltak a kazárok mellett, nem vonható kétségbe, hiszen szabíron a régi néven nevezett népet értjük, s a kazárok melletti szerepükön, helyzetükön sem érthetünk mást, mint ami tanulmányunk állításaiban, elemzéseiben benne volt, s a magyarok eszerint sem voltak alárendelt helyzetben!

Padányinak is megvan a nyelvi alátámasztása, a Mezopotámiából, a dél-kaukázusi térségből hozott szkítának mondható nyelv, mint a szabír nevű nép anyanyelve. Teljes pontosan ezt ő így fogalmazza: „A magyar nyelv egész szerkezete és ősi szókincsének egész széles alapja délkaukázusi szumír.” Egybehangzóan erősítheti e nézetet a főként Gosztonyi által képviselt tudomány, hogy szkíta-magyar nyelvű nép él ma a Kárpát-medencében. Aminthogy a középkorban általánosan, szkíta nyelvnek tartották és írták nyelvünket. Nem ellenkezik ezzel a história sem. Utóvégre a történelem szintjére birodalomszervezőként eljutott kazárok a szabírokkal – ekkor ők alkották a kazár törzsszövetség magvát – és hunugorokkal voltak együtt, s hogy névadóként melyik képviselte az új egységet, ez a vezető csoportok döntésén múlhatott.

A szkíta, hun-féle népek nyelvére, illetve együvé tartozásukra igen mérvadó forrásaink vannak. Íme Strabon: „Ária kiterjedt Médiának és Perzsiának egy részére, úgy szinte Bactriának és Sogdiának déli részére, és az itt lakók mindnyájan egy nyelvet beszéltek, csak kevés különbséggel.” (A görögök Áriát nevezték Médiának.)

Nagy Sándor így figyelmezteti katonáit: „A sogdok, dahák, szakák, masszagéták saját joghatóságuk alatt vannak együtt, de ha a mi hátunkat látják, akkor üldöznek bennünket, azok ugyanis egy nemzethez tartoznak.”

Padányihoz hasonlóan, ha nem is hozzá fogható szuverenitással és szinten, s vele korántsem ellentétben e tanulmánynak is célja a magyar régmúlt, a magyar őstörténet feltárása, megismerése és megismertetése. E törekvésemben szorosan kapcsolódtam az eddigi hazai álláspontokhoz, nehogy egy merőben más és az eddigiektől független, s ílymódon kevésbé hasznosítható eredményhez jussak.

Cser Ferenc (Melbourne):

Gondolatok a magyar nép és nyelv Kárpát-medencei eredetéről[55]

Bevezetés

A magyarság eredetét a XIX. század folyamán alapvetően két elgondolás próbálta meg leírni: a kizárólag a nyelvi rokonságra épülő ú. n. *finnugor*[56] és a nyelvi, valamint a kulturális hagyományokra alapozó ú. n. *török* elmélet.[57] A kiegyezést követően az előbbi lett a Magyar Tudományos Akadémia egyetlen elfogadott származtatási elmélete, és azóta a magyar történelemtudomány ezt tanítja, ezt hirdeti, ezt ragozza. A hivatalos történelemtudomány semmiféle más megoldást nem fogad el, és a bármely más megoldásban gondolkozókat tudománytalannak, tulipántos álmodozónak, akár *politikai alvilág*nak is nyilvánítják.

A finnugor elképzelés lényege az, hogy valamikor, talán hat-nyolc évezreddel a jelenkor előtt (JE) létezett valahol az Urál környékén egy *ősnép* és egy *ősnyelv*, amiket a történelemtudomány *uráli ősnép*nek, *uráli ősnyelv*nek nevez. Ebből a kezdetekben leszakadtak a mai szamojéd népek és nyelvek, majd egy következő lépésben, az immár finnugornak nevezett maradék kettéoszlott a finn és az ugor ágra. Ezek közül az egyik – az elképzelésektől függően vagy a finn, vagy az ugor – az Ural ellentétes oldalára költözött, ahol aztán mindkettő újból csak két ágra bomlott: a finn a baltira és a permire, az ugor meg a magyarra és az ugorra. Ez utóbbi elágazást valamikor a JE 3. évezred elejére, közepére helyezik. A magyarok ekkor valahol az Obtól délre élhettek, és az elképzelések szerint ekkor kezdődhetett meg a magyarság addigi halász-vadász műveltségének a levetkőzése, az állattenyésztő életmód fölvétele, és a magyarság lovas-nagyállattenyésztő néppé szerveződése.[58] Minthogy a környező műveltségek ekkorra már egytől-egyig fémfeldolgozó, lovas-nagyállattenyésztők voltak, a magyarnak tőlük tanulva kellett legyőznie a köztük lévő hihetetlen nagy műveltségbeli különbségeket. Ezek a népek – megoldási felfogástól függően – türk, vagy iráni népek lehettek. Azonban egyetlen konkrét népet, vagy törzset sem tud a hivatalos tudomány megnevezni, mert nem hogy erre, de még a magyarság feltételezett helyére vonatkozóan sincs megegyezés a történészek között.

Később a magyarság a hivatalosan elfogadott elmélet szerint a sztyeppén különböző helyeken bolyongott, hogy aztán már a Kr. u. évszázadokban a Káma és a Volga közötti területen legyenek felfedezhetők. Ezt követően őseink türk (elsősorban a kazár) népek alatt élhettek, majd a Kr. u. IX. század végén önállósodtak és Európa legerősebb katonanépeként, a föltételezések szerint ekkor a szinte teljesen üres Kárpát-medencébe költöztek, ahol nagyon hamar – egy évszázadon belül – létrehozták Európa legkorszerűbb keresztény államát I. István királlyal a trónon.

---

[55] *Magyar történelem – tízezer év ezer oldalról. Oktatási segédkönyv.* Zürich–Budapest, 2002. pp. 195–222. ISBN 963 86100 1 8 *Acta historica Hungarica Turiciensia* XVIII. évfolyam 1. szám. https://mek.oszk.hu/05900/05939/05939.pdf.

[56] Lásd pl. Budencz (1871), Zsirai (1935), Diószeghy (1978) vagy Glatz (1996), pp.: 8. 1. - 40

[57] Példának okáért Kiszely (1996), Osetzky (1977), Götz (1991), Padányi (1989), Nagy (1987).

[58] Glatz (1996), p.: 8.

Mindezen elképzelések alapja a magyar és az ú. n. finnugor népek nyelveinek a rokonsága. Régészeti adat, ami az elképzelést egyértelműen igazolná, azonban nincs. Olyan is kevés van, ami valamiként elősegítené, támogatná. Példának okáért *ugor* népet és nyelvet eleddig senki nem talált, sem a fönt megnevezett, sem a távolabbi körzetben. A szó mesterséges, de a jelentése sem ismert.

Ha igaznak fogadjuk el az elképzelést, akkor a magyarság a Kárpát-medencei megjelenésekor sztyeppei, lovas-nagyállattenyésztő nép lehetett. Eme műveltség forrásainak a szókészletét kellene a nyelvében föllelni, a nyelvszerkezetnek valahol a türk és az iráni nyelvek között kellene elhelyezkednie. Azt kellene tapasztalnunk, hogy a külső hatások csökkenésével, vagy a Kárpát-medencében talált más népek nyelvének a hatására az államalapítástól kezdődően a magyar nyelvnek az angolhoz hasonló mértékű, rohamos változáson kellett volna átesnie, de még ma is erősen változó nyelvi környezetet kellene érzékelnünk. Minthogy a 'tanító' népek műveltsége nagyságrendekkel magasabb színtűnek föltételezett, mint a Kr. e. 1. évezredi magyarságé, a hit, a mese és a regevilágunknak ugyancsak ezeknek a népeknek a hit, mese és regevilágát kellene tükröznie. Ugyancsak a magyar népesség embertani megjelenésének is a föltételezett uráli, és a későbbi szálláshelyeken föllehető embertani jegyeket kellene mutatnia.

Nézzük meg most, hogy mi is a valóság?

A magyar nyelv

A magyar nyelv a ragozó nyelvek családjához tartozik.[59] Ezeken belül ú. n. *akkuzatív* nyelv, ami azt jelenti, hogy közvetlen tárgy esetében a tárgyat ragozza. Első-szótaghangsúlyos nyelv, a hosszabb szavakban a páratlan szótagok mellékhangsúllyal rendelkeznek. Következetesen alkalmazza a magánhangzó harmóniát, miszerint nem csak a ragok magánhangzói illeszkednek a szó hangállományához, hanem az egyszerű magyar szavakban vagy csak magas, vagy csak mély hangzású magánhangzók lehetnek. A magas hangzásúak gyakran a közelséget, a mélyek a távolságot fejezik ki. Határozott és határozatlan névelőt használ a nyelv. Az igeidőket közvetlen ragozással képezi, az összetett igeidők ugyan a múltban még léteztek, a mai nyelvből már kikoptak, régiesnek hangzanak. Az összetett igeidőkben is a főigét ragozta, a kiegészítő szavak (*vala, volt*, stb.) változatlanok maradtak. A mondatok szórendje szabad, a szavak mondatbeli szerepét ragokkal fejezi ki, a ragokat a szó végére illeszti. A birtokost helyezi előre, a birtokot a birtok mögé, és a birtokot ragozza. Tárgyas és részlegesen kettős igeragozása van. Alapszókészletének zöme egy, vagy kéttagú szó, amikből képzőkkel, majd ragokkal képez fogalmakat.[60] A magyar nyelv ma is egységes, nem szakadt nyelvjárásokra.

A nyelvek rokonságát a nyelvtani, hangtani és szótani hasonlóságok és egyezések száma és azok mértéke határozza meg. A hasonlóságokat és az egyezéseket a nyelvszerkezet, a hang- és a szókészlet, a szóképzés, a mondattan és a nyelvtani elemek összességének figyelembevételével kell vizsgálni. Már a bevezetőben említett sajátságokban sem egyezik a magyar valamennyi rokonával. A magyarral közvetlen rokonnak tekinti a nyelvtudomány a két ugor nyelvet, az osztjákot és a vogult, amelyek mintegy harminc nyelvjárását az Ob környékén mintegy tizenhatezer ember beszéli. A magyar nyelvet tizennégy millióan beszélik. A balti finn ág legnagyobb nyelve a finn, melyet öt és fél millióan beszélik. A következő az észt, amelyet egy millióan, majd a lapp, amit mintegy kétszázötven ezren beszélik. A permi águhoz tartozik a votják, a zürjén, a cseremisz, a mordvin és a jurák, amit összesen mintegy másfél millióan

[59] Crystal (1997), p.: 295.
[60] Különösen érdemes megemlíteni Bowring (1830) ebbéli állásfoglalását, p.: viii.

beszélik.[61] A 22,5 millió finnugor nyelven beszélőből tehát 14 millióan magyarul beszélnek, és ez a legnagyobb lélekszámú nép, mégis a nyelv megnevezése nincs a nyelvcsoport nevében. Ott van azonban az ugor, jóllehet sem ilyen nyelvet, sem ilyen nevű népet nem ismer a történelem. A második legnagyobb nyelv, a finn viszont ott van. Ennek bizonyára nem tudományosan indokolható, hanem politikai okai vannak.

A magyar nyelv hangkészlete nagyon bő.[62] Teljes ajakmozgással 9 magánhangzót formálunk, mindegyiknek van hosszú és rövid változata. Itt meg kell különböztetnünk az *a*-t az *á*-tól, mert ugyan az *á* hosszabb, mint az *a*, de mégsem az *a* hosszú változata. Ugyanez vonatkozik az *e* és *é* viszonyára is. Mindkét hangpár képzése eltérő módon történik. Ha összehasonlítjuk a rokonokéval, akkor azok a magyarhoz képest kevesebb és más hangzókat használnak, a kiejtésük sokkal zártabb módon történik.[63] Mássalhangzóink száma 26, és mindegyiknek van kettőzött, ú. n. hosszú változata is. A rokon nyelvek – különösen az ugor nyelvek – kevesebb mássalhangzót, és a magyar teljes vertikumú kiejtésétől eltérően, sokkal inkább hehezett, selyp és pöszített hangokat használnak.[64]

A rokonítási elméletek elsődleges alapját a szókészlet képezi. Collinder szerint a magyarnak 504 finnugorra visszavezetett szótöve ismert.[65] Ezeken felül még néhány százról fölteszik, hogy *esetleg* finnugor alapú, ahogy Budenz, ill. Lakó etimológiai szótárában sokkal több szót sorolnak fel, de csak '*potenciálisan egyeztethető*' megjegyzéssel kísérve.[66] A szóeredetek levezetése gyakran ellentmondásos, megengedhetetlen módon kaotikusan változó mássalhangzókkal és értelmezéssel operálnak. A közvetlen rokonnak vélt osztják és vogul nyelv több mint ezer finnugornak vélt szóval rendelkezik. Mindazon magyar szavakat viszont, amelyek nem vezethetők le a finnugor nyelvekből, a magyar nyelvtudomány a magyar nyelv kölcsönzött szavainak tekinti.[67] Ebből a szempontból teljesen lényegtelennek vélik azt, hogy az adott szó a magyar nyelvben esetleg egy szóbokor meghatározó elemét képviseli, miközben az u. n. kölcsönző nyelvben nem, sőt, esetleg ott még hangtanilag is idegen. Ez a fajta szemlélet határozottan előítéletet tükröz.

A nyelvrokonítási vizsgálatokhoz használható a Swadesh és Lees által kidolgozott ú. n. glottokronológiai vizsgálat.[68] Ebben kiválasztunk egy olyan alapfogalom-készletet, ami lehetőleg nem hangutánzó szavakból áll és nem a műveltséget jellemzi, majd meghatározzuk, hogy az összehasonlítandó nyelvekben az ezeket megjelölő szavak mekkora hányada vonatkoztatható ugyanarra a hangalakra. Minél több az azonos hangalakra visszavezethető szó, annál közelebbi a rokonság, annál kisebb idő telt el, amióta a két nyelv nem érintkezik egymással. Az elgondolás alapja az, hogy a nyelvekből hasonló sebességgel kopnak ki a szavak. A műveltséget nem tükröző száz magyar *alapszó*t az alábbiakban foglalom össze,[69] ahol dőlt betűkkel szedtem mindazokat a szavakat, amelyeket Collinder szótára[70] finnugor alapúnak vél:

én, te, mi, ez, az, ki, mi, nem, mind, *sok,* egy, *kettő,* nagy, *hosszú*, kicsi, nő, fér(fi), ember, *hal*, madár, kutya, *tetű, fa, mag*, levél, gyökér, *kéreg, bőr*, hús, *vér*, csont,

[61] Crystal (1997), p.: 306.

[62] Collinder (1957), pp.:367-371 .

[63] Collinder (1957), pp.: 321, 327 a két ugor nyelvnél, táblázatosan lásd Cser (2000) Függelék III. Táblázat.

[64] Cser (2000), p.: 100-101.

[65] Collinder (1977), pp.: 188-191, ill. Cser (2000), Függelék I. Táblázat.

[66] Budenz (1873), Lakó (1967), Lakó (1970) és Lakó (1978) – számtalan helyen megtalálható.

[67] Marácz (1998), de Götz (1994) is több helyen is jogosan bírálja ezt a felfogást.

[68] Swadesh (1952), Lees (1953).

[69] Crystal (1997), p.: 333 alapján.

[70] Collinder (1977), pp.: 367-371.

zsír, tojás, *szarv*, farok, *toll*, *szőr*, *fej*, *fül*, *szem*, orr, *száj*, *fog*, *nyelv*, köröm, *láb*, térd, *kéz*, has, nyak, *mell*, *szív*, *máj*, *iv*-(iszik), *ev*-(eszik), harap, lát, *hall*, *tud*, *alv*-(alszik), (meg)*hal*, (meg)*öl*, *úsz*-(ik), száll, *men*-(gy), *jön*, *fek*-(szik), ül, *áll*, *ad*, *mond*, *nap*, hold, csillag, *víz*, *es*(ő), *kő*, homok, föld, *felhő*, füst, tűz, hamu, *ég*, út, *hegy*, piros, zöld, sárga, *fehér*, fekete, *éj*(jel), meleg, hideg, tele, *új*, jó, kerek, száraz, *név*.

Látható, hogy a finnugor eredetűnek tekintett szókészletből 56 tartozik a Swadesh és Lees által meghatározott 100 alapfogalomhoz. Ezek zöme egytagú szó. Az etimológiai szótárak szerint ezek szinte kizárólag uráli eredetűek, azaz régebbiek, mint 7 évezred. Az egyenletes kikopás tétele szerint ekkor a magyar nyelv stabilitása sokkal nagyobb, mint az egyébként vizsgált nyelveké, mert évezredenként a száz magyar alapszóból csak 9 kopott ki, miközben a hivatkozott nyelvekből 14. A rokon nyelvek közül a finnek mintegy 50 alapszava finnugor eredetű, de ebből csak 14 vezethető le a magyaréval azonos hangalakból.[71] A glottokronológia szerint a finn és a magyar távolsága így legalább 12 évezred. Ez azt jelenti, hogy ha el is fogadjuk a nyelvi családfát, a két nyelvnek még a jégkorszak fölmelegedése idején el kellett válnia egymástól. Ámbár ha figyelembe vesszük azt is, hogy mindkét nyelv változási sebessége kisebb, mint a tétel fölállításához használt nyelveké, akkor ez a távolság ennél az időtartamnál is sokkal nagyobb. A magyar és az obi-ugor nyelvek között 23 szó vonatkoztatható egymásra, így az ezek közötti távolság is legalább 5-6 évezredes,[72] ami ugyancsak sokkal nagyobb, mint amit az elméletek állítanak (2-2.5 évezred).

A glottokronológia tehát azt mutatja, hogy a finnugor nyelvek rokonsági foka meglehetősen kicsi. Sokkal kisebb, mint pl. az indoeurópai nyelvek legkisebb rokonsági foka[73] (kelta/örmény) és messze kisebb, mint pl. a török (türk) nyelveké, amelyek ugyan 2-3 évezrede váltak el egymástól, de még mindig kölcsönösen megértik egymást.[74] A magyar és a legközelebbi rokonai azonban már nem.

Érdemes megvizsgálni a magyar–sumér rokonsági fokot is. Ezt is elvégeztem Halloran[75] szótárából merítve a sumér szavakat, és kitűnt, hogy a megegyező hangalakú szavak száma itt is csekély, ezért a magyar–sumér távolság is nagyon nagy. Messze nagyobb, mint amit akármilyen sumér–magyar származtatási modell megkívánna. Az egymásra vonatkoztatható szavak alapján a magyar és sumér távolsága is több mint 7 évezred, azaz a magyarnak és a sumérnak már akkor el kellett volna válnia egymástól, amikor a sumérok még meg sem jelentek a történelem színpadán.[76]

A műveltségeket kifejező szavakat is érdemes vizsgálat alá venni, mert ezek alapján végigkísérhetjük, hogy az adott nyelvet beszélők milyen környezetben éltek, egy-egy műveltségi elem felvételekor kikkel álltak kapcsolatban. Ennek kifejezésére az alább felsorolt fogalomkört határoztam meg, ahol igyekeztem a kezdet-beli letelepedett társadalmi formához tartozó műveltségi elemeket megszólaltatni. Dőlt betűkkel szedtem itt is a Collinder[77] szótárában megtalálható, finnugor eredetűnek vélt szavakat.

---

[71] Cser (2000), p.: 96.
[72] Cser (2000), p.: 96 ill. lásd még a Függelék I. Táblázatát.
[73] Renfrew (1987) pp.: 113-117, ill. Lockwood (1972), de a rokonság mértéke jól érzékelhető Childe (1926) bevezető nyelvészeti részében is.
[74] Rédei Károly Népszabadság 1998. március 17., Kiszely (1996), p.: 74.
[75] Halloran (1998).
[76] Cser (2000), p.: 97.
[77] Collinder (1977), pp.: 188-191.

erdő, barlang, folyó, tó, tenger, part, *ház, fal*, kapu, ablak, kémény, udvar, kert, mező, legelő, sarló, eke, vödör, tál, köcsög, balta, *kés*, kanál, villa, tű, cérna, búza, árpa, rozs, széna, szalma, répa, káposzta, bab, bor, szőlő, sör, bükk, éger, *nyír*, tölgy, *fenyő*, alma, körte, szilva, barack, tök, alom, kecske, *juh*, tehén, ökör, tyúk, kakas, bika, ló, kacsa, *szarvas,* medve, *kígyó, hal, vaj*, tej, sajt, túró, hám, iga, nyereg, zabla, kapa, agyag, cserép, kerék, *arany, ezüst*, réz, bronz, *vas, öv*, szánt, arat, vet, csépel, őröl, süt, *főz*, szó, *fon, ró, nyíl, új, varr, ell*(ik), legel, isten, ördög, pap, ötvös, takács, bognár.

A magyar és a finnugor nyelvek ebben a vonatkozásban még nagyobb távolságra vannak egymástól, mint az alapszókészletüket tekintve. Ugyanakkor itt már több a sumérral rezonáló szó, ami esetleges egy újkőkorszaki kulturális hatást már tükrözhet. A szókészletben azonban van egy halom olyan szó is, ami megint csak arra utal, hogy a magyar nyelv meglehetősen régen megismerkedett, pl. a fémfeldolgozó műveltséggel. Erre egyértelműen utalnak a fémek nevei. A magyar *vas* szó finnugor eredetűnek véleményezett és ott ércet jelent. A finn a rezet nevezi *vaski* névvel. A *réz,* az *ezüst* azonban sem nem finnugorok, sem nem indoeurópaiak, sem nem türkök.

Márpedig bármelyik eredeztetési elgondolást is tekintjük, a fémeket a magyar csakis indoeurópai (iráni), vagy türk népektől ismerhette meg. A magyar szavak azonban nem ezt tükrözik. Az *aranyat* a szanszkrit mélyebb rétegéből származó *hieranya* szóból próbálják meg levezetni[78] (azaz nem finnugor eredetű a szó). Márpedig, ha a szanszkrit mélyebb rétegeiből ered, akkor a szónak meglehetősen idősnek kell lennie a magyarban is. Amikor a magyar nyelv ezt a szót kölcsönözhette, a magyar a származtatási elképzelések szerint vagy a türk népek hatása alatt állt, vagy nem ismerte a fémeket. Ha pedig ismerte, akkor az átvétel akár fordított is lehet.

Fel kell még arra is hívnom a figyelmet, hogy a magyar nyelv szókészletének rendkívül nagy hányada az ú. n. *őselem,* azaz *etymon*, ami azt jelenti, hogy egyszerű hangutánzó, mozgást leíró, vagy gyermeknyelvi szó. A magyar törzsszókészlet kétharmada tartozik ide, míg a más nyelvekben ez az arány sokkal kisebb. Még a türk nyelvekben találunk 25% körüli őselemet, de pl. az angol nyelvben ez már kevesebb, mint 5%.[79]

A magyar nyelv a többes számot következetesen *–k* hanggal fejezi ki, míg a rokon nyelvekben *–i* és *–s* a többes szám ragjaiban föllelhető jel.[80] A baszk nyelvben ugyancsak *–k* fejezi ki a többes számot,[81] de megjelenik ez a hang az örmény igeragozásban is, ahol egyébként a személyragok a magyaréval azonosak.[82] A finnugor nyelvek közül a lappban találkozunk a többes számú első személy ragjában a *–k*-val, és a mordvinban fordul elő még két helyen.

A magyar nyelv kétféle igeragozást használ: a tárgyatlant és a tárgyast. Tárgyas igeragozása Európa nyelveinek általában nincs, az ugor nyelvek mellett még a permieknek van. A magyarban van kettős igeragozás, ami egyetlen finnugor nyelvben sincs, van ellenben az ergatív nyelvekben, mint amilyen a baszk és a sumér.

A magyar és az ú. n. rokon nyelvek nem azonos módon képezik a múlt időt. A magyar következetesen *–t-* hangot használ a múlt idő ragjában, a többi nyelvben a rag *–s-*, ill. *–i-* hangot

[78] Collinder (1977), p.: 141.
[79] Kiss (1999), p.:100.
[80] Collinder (1957), pp.: 374, lásd az összehasonlítást Cser (2000), Függelék IV. Táblázatában.
[81] Laka (1998).
[82] Lockwood (1972), p.: 179.

tartalmaz. A magyar rag sokkal inkább összhangban van a szász gyengeragozás *–t, -d* ragjával, mint a „rokonokéval”.

A magyar egyes és többes számot használ, az ugor nyelvek azonban használják a duális többest is, ami az indoeurópai nyelvek korai szakaszát is jellemezte.

A magyar igék közül kifejezetten hiányzik a birtoklást kifejező ige (*habeo, haben, have,* stb), és a magyar ezt a fogalmat a *nekem van* szókapcsolattal fejezi ki. Ebben hasonlít a türk nyelvekre. Az indoeurópai nyelvek közül ez az ige hiányzik a kelta nyelvek egy részéből, a szanszkritból és az örményből.[83] Az ige hiánya a birtoklás fogalmának alárendelt szerepére utal a magyar műveltségnél. Az ige egyébként hiányzik a többi finnugor nyelvből is.

A magyarban van határozott és határozatlan névelő, ami a finnugor nyelvekben általában nincs. A személyes névmás egyes szám első személyét a magyar az *én* szóval fejezi ki. Valamennyi rokon nyelvben erre *m* hangzót tartalmazó szó szolgál, de ez a hang fejezi ki szinte minden európai nyelvben is ezt a fogalmat. A magyar a kivétel. Az egyes szám második személy ragja a *–d*, és ebben egyezik Európa valamennyi nyelvével.

Meg kell még említenem a magyar szóképzés sokoldalúságát és hatékonyságát. Egyik legfőbb jellemzőt az igekötők adják. Ezekkel az alapigék jelentése módosítható meglehetősen széles mértékben. A rokon és a környező nyelvek nem, vagy csak korlátozott mértékben használnak igekötőket.

A képzők családja is hatalmas a magyar nyelvben, és ezek a fogalmak pontos meghatározásához hihetetlen nagy segítséget jelentenek. A magyar nyelvben megfogalmazhatunk eleddig ismeretlen fogalmakat is úgy, hogy minden magyarul tudó azt a fogalmat a szó alapján megérti. A szomszéd nyelvekben a fogalmakat leíró új szót előbb körül kell írni ahhoz, hogy mások megértsék.

Külön érdekessége a magyarnak, hogy ragokat is ragozhat, és így alkothat új kifejezést. Példa erre a *tőlem, hozzád,* stb. Hasonló módon ragokat személyraggal, birtokos raggal más finnugor nyelv nem láthat el, azonban az egyes számban a magyarral azonos raggal, hasonlóképen fejezik ki ezeket a fogalmakat a kelta utódnyelvek.[84] Többes számú ragjaik már nem követik a magyart, nincsenek a magyaréhoz hasonlóan rendszerben.

A magyar nyelv változása nem csak a kikopó szavak kis száma, hanem a legrégebbi magyar nyelvi emlékek alapján is meglehetősen lassú. A legrégebbi magyar szövegek – pl. a *Halotti beszéd* – latin írásmódja ellenére is még minden nehézség nélkül megérthetők.[85] Ez azt is jelenti, hogy a magyar nyelv a mai kifejezőkészségével már a honfoglalás idején is rendelkezett. Az angol, vagy a francia nyelv hasonló korú szövegei a mai angol, vagy francia anyanyelvűek számára is már egyáltalán, vagy csak alig érthetők meg. Talán ennek a lassú változásnak köszönhető az, hogy a magyar nyelv az elmúlt évezred alatt sem szakadt szét nyelvjárásokra, egységes, egyetlen nyelvként maradt meg és él ma is.

Mindezek a jegyek arra utalnak, hogy a magyar nyelvnek kellett lenni egy hosszú, zárt letelepedett időszakának, amikor mind a nyelvtani rendszere, mind a nyelvi logikája kialakult és rögződött. Erre sem a finnugor, sem a Közép-ázsiai (türk) származástani elképzelés nem nyújt lehetőséget.

[83] 28 Lockwood (1972), p.: 171.
[84] Ó Se (1994), Robertson (1993).
[85] Glatz (1996), p.: 89.

A szétszórt népesség évszázados vándorlása nem nyelvfejlesztő, hanem a nyelvet izoláló, azt nyelvjárásokra bontó hatású. Lásd erre kiváló példaként a szláv, a germán ill. a türk nyelvek felbomlását.

A magyar műveltségnek a honfoglalás idején írása volt, a rovásírások egyik fajtája.[86] Ezt a kereszténység fölvételétől kezdve törvények tiltották, mégis a paraszti társadalomban túlélt. Írásjelei a kora rézkori Közép-Európa írásjeleivel harmonizálnak.[87]

Végezetül még a zenei anyanyelvünkről néhány szó. A magyar népzene ötfogású hangrendszerből építkezik. A környezete – beleértve a finn és balti finn népeke zenéjét – hétfogású hangrendszerű. Az ugor népek hangrendszere a tonalitást sem éri el, vagy csak háromfogású.[88] Ötfogású hangrendszere van a türk népek egy részének és a távol-keleti japánnak. A magyar népzene ereszkedő dallamívű és ez nem föltétlenül jellemzi a türk népek zenéjét.[89] Ötfogású még az írek népzenéjének egy része. A magyar tehát ebben is különbözik a közvetlen rokonainak tekintett népektől, műveltségektől.

A magyarság embertani képe.

A honfoglalás kori magyarság embertani képét Bartucz és Lipták dolgozta fel. Kiszely elemzi a Kárpát-medence honfoglalás korát megelőző időszakainak is az embertani, képét ill. szembesíti a Kárpát-medencei embertani adatokat az eredeztetési modellek ú. n. őshaza helyszíneinek a megfelelő embertani anyagával.[90]

A jelenkori magyarságról Henkeytől[91] kaphatunk adatokat. Az embertípusok alcsoportra osztásában a testmagasság, a test robosztussága és a koponya jellemzői számítanak meghatározóknak. A jelenleg élő ember tipizálásához fölhasználják még a bőr, a haj és a szem színét, ill. a szőrzetet, annak mennyiségét és göndörítettségét.[92] Ez utóbbiak a temetkezési helyekről előkerült csontvázak osztályozásában általában nem játszanak szerepet, jóllehet néhány mumifikálódott tetemnél ezek is megállapíthatók.

Ugyancsak a vércsoport és bizonyos gén-sajátságok is segítenek ma már a csoportosításban, de a történelem előtti embernél ezek még szintén nem nagyon jöhetnek számításba, jóllehet csonttöredékek alapján újabban már ezek a jellemzők is meghatározhatók.

Az AB0 vércsoport rendszer statisztikus elemzése ellenben már ma is kézzelfogható eredményekre vezetett, ahogy azt dr. Nagy Ákos legújabb tanulmánya alapján értelmezhetjük.[93]

A koponya legfőbb jellemzői: hosszúság, szélesség, magasság és a forma. A hosszúság a felülnézet-beli koponya legnagyobb méretét, a szélesség a koponya legnagyobb szélességét, a koponya jelzőszám pedig a szélesség és a hosszúság arányának a százszorosát jelenti. Alapvetően három típust különböztetnek meg: hosszú, rövid és közepes koponyát (koponyajelző kisebb, mint 75, nagyobb, mint 80, illetve 75-80).[94]

[86] Forrai (1994), Győrffy (1997).
[87] Gimbutas (1991), p.: 310, Rudgley (1999), pp.: 58-71.
[88] Lükő (1942), pp.: 291-319.
[89] Csajághy (194).
[90] Lipták (1954, 1957, 1977), Kiszely (1976).
[91] Henkey (1993), (1998), (1999).
[92] Garn (1976), Kiszely (1976).
[93] Nagy (2000).
[94] Kiszely (1976), p.: 141.

A koponya szélesség mellett az arc, és homlok szélességet is meg szokás adni. Ismeretesek széles és keskeny arcú típusok. Ez a koponya magasságra vonatkoztatott szélességet jelenti. Ezen belül is fontos a járom-csont ill. az állkapocs szélessége.

Fontos még a koponya alakja, azaz a homlok, a tarkó görbültsége. Vannak alacsony és magas, meredek, vagy lapos homlokú, vannak csapott, görbült, vagy csúcsos tarkójú embertípusok.

Fontos még az orr formája, ami egyenes, konkáv és konvex lehet.

A koponya magassága a fej magasságát jelenti. Alacsony és magas koponyájú típusokat különböztetnek meg.

Testmagasságot tekintve alacsony és magas típust tartanak nyilván.

A test felépítése lehet robosztus és lehet vékony (filigrán, azaz idegen szóval: *gracile*).

A testhosszúság arányában is vannak különbségek. Melegövi típusoknál általában a láb hosszú a törzshöz képest, a hidegövieknél ez fordított.

Biológiailag az emberiség egyetlen fajhoz tartozik, de ezen belül több alcsoportra (fajta) osztható fel. Öt alapvető csoportot különítenek általában el: veddo-ausztralid, europid (eurázsiai), mongolid, afrikoid és amerindid.[95] Ez akár öt eredetre is utalhat, jóllehet az eredet kérdése ma még nyitott.[96]

A magyarság szempontjából, az ötből kettőt kell figyelembe vennünk: az europidot és a mongolidot. Az utóbbi tipikusan hidegövi, azaz alacsony, rövid lábú, széles, lapos arcú, gracilis típus. Több vonatkozásban rokona a neandervölgyinek, aki szintén rövid lábú, széles arcú, de az arca nem lapos, robosztus testfelépítésű, és vastag csontú. Kiszely meg is említi, hogy a mongolid is a neandervölgyiből eredhet, jóllehet a mongolid azért vékony csontozatú.

A robosztus, vastag csontozatú, de hosszú lábú ázsiai ősember a jávai ember, akinek fejformáját a későbbi ausztralid embernél vélik fölismerni.[97]

Velük szemben áll az afrikoid ill. europid ember ugyancsak hosszú lábakkal, de vékony, magas testfölépítéssel, és hosszú, keskeny arcú fejjel.

Az europid embertípusokat a mai ‘rendőrségi’ források általában kaukázusinak jelölik. Ez természetesen nem egyetlen embertípus megjelölésére szolgál. A klasszikus kaukázusi europid embertípus hosszúfejű, keskeny arcú, vékony testalkatú. Ezek közül a magas testalkat az indoeurópaiak és a nordikus emberek klasszikus jellemzője,[98] az alacsony termet meg a keleti mediterrán emberé.

Velük szemben állanak viszont a crômagnon típusok, amelyek általában hosszú és széles fejűek, széles elsőarcúak, robosztus testalkatúak és vastag csontúak. A crômagnon A típushoz magas, a B típushoz alacsony testalkat tartozik. Az utóbbi rövidebb koponyájú változatát kelet-európainak (kelet-balti) nevezi Kiszely.[99]

Az európai földrész legrégebbi embertípusai ezek. Rövid, kerek koponyájú, meredek homlokú, kis közepes testmagasságú ember az alpi típus. Az alpi embertípus a jégkorszak végén

[95] Kiszely (1976), pp.: 166, 175.
[96] Gamble (1993), pp.: 65-73 , ill. Leakey (1994), pp.: 86-89.
[97] Flood (1995), p.: 75.
[98] Kiszely (1976), pp.: 140-141.
[99] Kiszely (1976), p.: 144.

(mezolitikum) jelent meg Európában. Az alpi típushoz közel áll a lappid. Igen rövid fejű, kifejezetten alacsony, igen széles arcú emberek.[100]

A keleti mediterrán típushoz vékony testalkat, hosszú, ill. igen hosszú fej és keskeny, lágyan kecses arc tartozik. Ennek három altípusa van, az iráni, a transzkáspi és az indid. Közép mediterrán típushoz tartozik a pontuszi, a *gracilis* mediterrán és az Észak-afrikai. A kaspi változat magas, a pontuszi kisközepes, az iráni nagyközepes testmagasságú.[101] A nyugati mediterrán magasabb és kissé robosztusabb testalkatú, mint a keletiek. Vékony és alacsony testalkat, hosszú fej és keskeny arc jellemzi már az átmeneti kőkortól ismert protomediterrán típust.

Az armenid (taurid, előázsiai[102]) szintén meglehetősen régi embertípus. Rövid, közepesen rövid, ill. kerek fejű, lapos homlokú, vékony és közepes termetű, a Kaukázustól délre általánosan elterjedt típus. Ennek és a mediterránnak a keveréke alkotja a sumér–akkád civilizáció embertípusát.[103]

Később alakultak ki keveredés révén az uralid, a pamíri, a turanid[104] és a dinári (adriai) embertípusok. Valamennyit rövid, vagy közepesen rövid fej jellemzi. A turanid (Europo-mongolid) kialakulását Lipták az időszámításunk. kezdetére teszi.[105] A pamíri és a turanid középmagas fejű, a turanid széles, a pamíri közepesen széles arcú (járomcsontú), nagyközepes, vagy nagy termetű. A turanid feje nagy, a pamírié kicsi.[106] Az uralid típus szintén Europomongolid,[107] azaz széles járomcsontú, rövid fejű, de erősen hátrahajló és az arctól hátrafelé szélesedő koponyájú, alacsony arcú, mongolid jellegű (alacsony, vékony termetű). Europid-mongolid keverék, mongolid túlsúllyal. A dinári típus közepesen széles, rövid, ill. túl rövid fejű, keskeny arcú, magas termetű fajta.[108]

Számunkra külön figyelmet érdemelnek a Cro-Magnon típusok. Az A típus általában Nyugat Európában fordul elő, a B típus pedig Közép és Kelet Európában. Magyarországon a B típus főleg az Alföldtől északkeletre található meg, de általánosan elterjedt a Kárpátoktól északkeletre, közvetlen azok környezetében, valamint ettől északra. A szlávok és a finnek klasszikus embertípusa. Elképzelhető, hogy ez a két embertípus a kaukázusi és az őshonos nyugat-európai (neandervölgyi) ősember keveredésével jött létre.[109] Jóllehet, egy ilyen keveredésre utaló konkrét archeológiai (csont) adatokat találhatunk,[110] mások mégis hevesen ellenzik a gondolatot.[111] Lipták a Kárpát-medencei embertípusok vizsgálatánál bevezette a Cro-Magnon C és C+ turanid típusokat is, de ezeket Henkey a turanidok közé sorolja.[112]

A Cro-Magnon B és mongol típusok keverékeként jöhetett létre az uráli típus. A nordikus típus a klasszikus kaukázusi és a Cro-Magnon típusok keveredésével magyarázható.

---

[100] Kiszely (1976), pp.: 145-146.
[101] Henkey (1998), p.: 50.
[102] Lipták (1977), p.: 239.
[103] Roux (1992), p.: 81, Osetzky (1977) ugyancsak megemlíti ezt a 48. lábjegyzetében, p.:98.
[104] Osetzky (1977), pp.: 113, 197.
[105] Lipták (1955), p.: 238, idézi Osetzky (1977), a 93. lábjegyzetében, p.: 103.
[106] Henkey (1998), p.: 48
[107] Lipták (1977), p.: 244.
[108] Henkey (1998), p.: 49. Kiszely (1976), pp.: 147-148.
[109] Clarke (1965), ahol a Bükki és általában az északi Kárpátok-beli kultúrákat említi. pp.: 70.
[110] Clarke (1965), pp.: 54-66.
[111] Lásd Gamble munkáit.
[112] Henkey (1998), p.: 48.

A jelenkori magyarságot többségében a rövid és közepesen rövid fejű, széles arcú ember típus jellemzi. A testalkatot tekintve a közepesen magas alkat, inkább nehéz, mint vékony csontozat a jellemző. Ezzel szemben a környező ún. indoeurópai embereket a vékony csontozat, hosszú fej és keskeny arc uralja. Egyik népesség sem homogén, egész Európa lakossága kifejezetten kevert típusú, csak az átlagok jelzik ezt a különbséget. Henkey a magyarság típusait a Közép-Ázsia jelenkori lakosságával veti össze, akiket ugyancsak a rövid fej és a mérsékelten közepes testmagasság jellemez. Ebből ki nem mondottan arra következtet Henkey, hogy a magyarság eredete Közép-Ázsia. Azonban a robosztus csontozat, a széles arc és emiatt a közepes ill. rövid fej nem föltétlenül kell, hogy elvigyen minket Közép-Ázsiába, ugyanezek a típusok lehetnek a Kárpát-medence jégkorszaki Cro-Magnon típusú emberének is az utódai.

Végezetül a genetikai és a vércsoportelemzésről néhány szó. A magyar nyelvű etnikumban a környezetéhez képest kicsi a 0-vércsoport százalékos mennyisége, amit ellentételez az AB vércsoport szokatlan nagy százalékos részesedése.[113] Az A és a B vércsoport nagyjából megfelel a terület környezetében tapasztaltnak. Ugyancsak nagy az AB vércsoport aránya a 0-hoz képest a honfoglalás előtti Kárpát-medencei leletekben, amiből Nagy Ákos arra következtet, hogy az AB mutáció elsődleges az örmény-asszír eredetű A-val és a mongol eredetű B-vel szemben (azaz nem azok keveredéséből származik), ugyanakkor a mutáció föltehetően a Kárpát-medencében jött létre. Ez egy nagyon fontos szerológiai adat, ami a magyarság Kárpát-medencei eredetének eléggé határozott jele.

A legutóbbi emberi génvizsgálatokban, amit több mint ezer európai férfin folytattak, az Y kromoszómát elemezték.[114] A kromoszóma mentén különféle módosulásokat, alléleket mutattak ki és ezekből egyértelműen következett, hogy Európa legősibb génjét, az ú.n. *aurignaci* gént a magyar lakosság hordozza a legnagyobb mértékben (63%). Hozzájuk legközelebb a lengyel, az ukrán és a horvát lakosság áll (45-50%), majd fokozatosan ez az allén elhal. Ez az allén nem található meg Észak-Európában, így a rokonainknál sem, jóllehet, az ott végzett vizsgálat azért nem elégséges a kapcsolat tagadásához. Az anatóliai eredetű géneket nem lehetett a földrész középső részén kimutatni, az csak a Földközi-tenger partjai mentén terjedt, ezért Renfrew vissza is vonta az általa képviselt elgondolást,[115] miszerint a földművelés újkőkorszaki terjedésével maga az ember is terjedt. Anélkül, hogy a részletekbe merülnénk, a fenti rövid eredmény már önmagában azt jelzi, hogy a legősibb gén a Kárpát-medencében és annak északi szomszédságában jelenhetett meg, hiszen a horvátokat csakis az avar korban telepítették át a Duna alsó szakasza mellé, korábban a szvidéri műveltség területén éltek.

A vércsoport és genetikai vizsgálatok a magyarságot megint csak a Kárpát-medencéhez kötik, nem pedig Ázsia nyugati, északi pereméhez.

A magyar népi műveltség

Az eredeztetési vizsgálatoknál nem tekinthetünk el a műveltségek, a kultúrák összehasonlításától sem. Különösen azért nem, mert a nyelvre épülő rokonítási elméletek azonnal a műveltségre is kiterjedtek és a magyar nép műveltségi elemiben is a tundra halász-vadász műveltségi elemeit, azok sámánisztikus felfogását igyekeztek keresni.

[113] Nagy (2000), pp.: pp.: 14, 20, 29, 35, 64

[114] Semino (2000).

[115] Gibbons (2000).

A magyar népi ábrázoló művészetet a növényi elemek jellemzik.[116] Állatokat ritkán ábrázolnak, azok is zömükben madarak, vagy legelésző állatok, mint pl. a szarvas. Ragadozó állatokat a magyar népművészet szinte sehol sem ábrázol.

Ha szembe állítjuk vele az eredeztetési elmélet forrásait, akkor azt kell látnunk, hogy mind az ugor népek, mind a sztyeppei lovas nagyállattenyésztők nagyon nagymértékben ábrázolják a ragadozó állatokat. Köztük is a ragadozó madarakat. Pl. az Árpád-házi legenda szerint a turulmadár (sas-szerű nagymadár) a törzs totemállata. Mégis, már a honfoglalás kori temetőkben sem találunk ragadozó állatot ábrázoló sírmellékleteket, a ritkán előfordulókat is zömmel a sztyeppei területeken.

Ha a magyar népmese és regevilághoz fordulunk, meglepetéssel kell tapasztalnunk, hogy a magyarságnak nincs teremtéslegendája. Ám de néven nevezett isteneik sincsenek. Az ugoroknak ellenben jól kifejlett származási legendáik és istentől eredeztetett királyaik voltak, amiket Kazár Lajos a japán eredetmondákkal talált hasonlónak.[117]

A népi hiedelemvilág kutatói azt a kínos kérdést úgy próbálták meg megoldani, hogy bizonyára ilyenek a magyar hiedelemvilágban is voltak, csak a magyarság ezt már elfelejtette.[118] Ha viszont azt nézzük meg, hogy mit tartalmaz ez a hiedelemvilág, és milyen erkölcsi alapfelfogás jellemzi, akkor azonnal el kell ezt a vélekedést vetnünk.

Ugyanis a magyar népmesék alapfelfogása az, hogy a hős akkor ér célt, ha önmaga jó. A belső jóság nem külső, isteni parancsra történik, nem a megtorlástól való félelem váltja ki, hanem a jóra való törekvést fejezi ki, mint célt.

A magyar népi hitvilágot a lélek és nem annak megszemélyesített formájának, az isteneknek a tisztelete jellemzi. Lükő Gábor elemezte ezt a gondolatkört és kijelentette, hogy a magyar népi hitvilágot elsősorban a lélek érdekelte, és az is főleg akkor, amikor a testből távozik.[119] A képi ábrázolásban is a lélek jelképeit foghatjuk meg, mint pl. ami a madár, a kígyó, a béka, a szikra, és a föld (levegő, víz, tűz, föld). Ezeket a lélekelemeket a magyar műveltség nem személyesítette meg, hanem azokkal együtt, egyenrangú kapcsolatban élt. De lélekelemként fogható fel a mesék hősét segítő és átváltozásra hajlamos állatok is (bukát vető és mássá alakuló róka, kakas, légy, darázs, méh, stb)[120].

A népi hiedelemvilágban ugyancsak ezt tapasztalhatjuk: nincs nyoma Istennek, még kevésbé isteneknek![121]

Sámánisztikus felfogásra utaló elemeket is csak a sztyeppei részeken lehet elvétve találni,[122] sem a népi mese, rege és hiedelemvilágunkat nem jellemzik az elrévedő, látomásokkal manipuláló sámánok.[123] A magyar hiedelemvilág táltosai sem sámánok, ők sokkal inkább tudós tanítók, közösségi orvosok, esetleg papok.[124]

A falusi élet még a XVIII. században is az ország tekintélyes területén (>30%) faluközösségekben zajlott.

---

[116] Lásd például Viski (1928), Domanovszky (1981), vagy Lükő (1942).
[117] Kazár (1996), p.: 224, a 14. lábjegyzet.
[118] Példának okáért Komjáthy (1955), p.: 387.
[119] Lükő (1942), p.: 30.
[120] Burányi (1999), p.: 48, ill. több mesét Kovács (1994) és Illyés (1966) kötetéből.
[121] Dömötör (1981).
[122] Diószegi (1973), pp.: 104, Diószegi (1978) pp.: 287-288.
[123] László (1967), p.: 35.
[124] Kiszely (1996) p.: 467.

Nem jellemezte a közösségeket a föld magántulajdona, azon a faluközösség együttesen gazdálkodott. Ez nagymértékben mellérendelő szemléletet tükröz. Az emberek nem voltak egymásnak alárendelve és egymásnak kiszolgáltatva.

Ez csakis II. József korában szűnt meg, amikorra a maradék faluközösségeket is sikerült a Habsburg uralomnak fölszámolnia és létrehoznia a föld magántulajdonának a teljességét.[125]

A mellérendelő szemléletet fejezi ki a föntiekben bemutatott jellemzők sora is (lélekhit, ragadozó állatábrázolások hiánya), de ezt fejezi ki a magyarság találmánya, a Koronatan is.[126]

A Koronatan eredete a XI. századig visszavezethető, amikor is I. László királyunkat már nem az addig királyinak nevezett, hanem az országhoz rendelt koronával koronázták királlyá. A Képes Krónika Salamonig következetesen királyi koronát említ, I. Géza és László korától kezdve pedig ország koronát.[127] A magyar korona latin neve is ezt jelenti: *sacra regni hungarici corona*, azaz a hun törzs országának megszentelt koronája. Az ország és nem a király koronája![128] A Koronatan sajátsága az, hogy a Korona az ország birtokosa, tulajdonosa és a korona alá tartozik valamennyi magyarországi ember, beleértve az egyszerű parasztot és a királyt is. A király a kormányzásra, az uralkodásra a Koronától kapott jogosítványt és nem ő birtokolja az országot, mint ahogy ez volt a szabály egész hűbérúri Európában. A Koronatan mellérendelő szemléletét később Werbőczi roppantotta meg és emelte ki a nemességet a jobbágyokkal szemben, akik addig nem voltak szolgák, mint a többi európai hasonló helyzetű ember.

Az alárendelő szemlélet volt uralkodó Európában már a JE 8. évezredtől kezdődően. Az istenek és azok földi helytartói, a királyok, a rabszolgaság, az uralkodó nemesek és uralom alá vetett szolgák kifejezetten az alárendelő szemléleti mód megnyilvánulásai. Alárendelő szemléleti módú társadalmakra általában a társadalom kettőssége a jellemző.[129] Más műveltség, más jelképek tartoznak az uralkodó előkelők és más az alattuk élő, letelepedett népekre. Általában azt láthatjuk, hogy a leíró történelem, a regék az uralkodó előkelők történetét, mozgását, változásait közlik, az alattuk élő letelepedettek, szolgák műveltségét legfeljebb az uralkodókéba beolvasztják.

A régész is szívesebben dolgozza fel a néhány gazdag sír tartalmát, mintsem vesződik a szegény ember sírjainak tömegével. Magyarországon László Gyula volt az első, aki a szegény ember régészének tartva magát, komolyan foglalkozott a népi települések sírjaival és maga is kimutatta: nem szabad a gazdagok sírjaiból az alattuk élő nép műveltségére, jellemzőire következtetni75.[130]

A letelepedett népességre már az ú.n. honfoglalás idején is a növényeket ábrázoló, mellérendelő szemlélet volt a jellemző, ezért a mai műveltség elemit visszavezethetjük a honfoglalás előtti népességre is. Ez a jellemzőjük élesen megkülönbözteti a magyarságot mind a föltételezett elődeitől, mind pedig Árpád honfoglaló népétől.

Ez utóbbiak csak az uralkodó előkelőket és nem a magyar népi tömegeket jelentették.

[125] Tagányi (1878), pp.: 347-351.
[126] Zétényi (1997), p.: 17.
[127] *Képes Krónika.*
[128] Csihák (1999), pp.: 51-54.
[129] Lásd pl. Mellaart (1981), p.: 12.
[130] László (1997), pp.: 5-9.

A Kárpát-medence történelme a kőkortól napjainkig

Mielőtt a Kárpát-medence történetét végig kísérnénk, foglalkoznunk kell az időrendek kérdésével. A XX. századi történetírás zömmel olyan időrendben mozgott, ami ma már kétségtelenül hibásnak mondható. A legújabb kori geofizika már abszolút időmeghatározási eszközöket hozott létre és ezek segítségével nem csak a közelmúlt, hanem a távoli jégkorszakok időrendje is meglehetősen egyértelműen rögzíthető. A legkorábbi idők rendjére az oxigént tartalmazó üledékek izotóp összetétele és a kiülepedés idejének más független fizikai módszerrel való meghatározása adja meg a választ. A jelenkorhoz közeli idők pontos meghatározására meg két módszer is ismert, az egyik a szén izotópok alapján becsült keletkezési idő, a másik pedig a kovát tartalmazó anyagok eltemetésének időpontja a termolumineszcencia módszerével meghatározott foton kibocsátás alapján.

A jégkorszakok időrendje a következő:[131] A Mindel időszak évezredekkel a jelen előtt kezdődött. Első lehűlése 475 és 435, az utolsó lehűlése 320 évezredekkel ezelőtt tetőzött. A Riss első lehűlése 235 évezrede, a jégkorszak hidegtetőzése pedig 165 évezrede volt. Az utolsó jégkorszakot, a Würmöt 125 évezrede nagy fölmelegedés előzte meg. Aztán kezdetben csak lassan hűlt, és ezért pl. Közép-Európában nem érzékelhető a 95 évezrede történt első tetőzése. Folyamatosan hűlt tovább, és a 70-65 évezredekkel ezelőtt volt a második, immár valódi hidegtetőzése.

Ezt követő kismértékű fölmelegedés után azonban fokozatosan tovább hűlt, míg 22 évezredekkel ezelőtt a Kárpát-medencében tundrai körülményeket okozva tetőzött. A fölmelegedése 18-15 évezredekkel ezelőtt váltott gyorsuló mértékre, majd még három kisebb-nagyobb visszahűlést követően (idősebb *dryas* JE 1., az ifjabb *dryas* a JE 9., és egy rövid lehűlés a JE 8. évezredben) a világóceánok JE 7.5 évezredekkel ezelőttre érték el a jelenlegi vízszintjüket, azaz ekkorra fejeződött be a jégkorszak fölmelegedése, az északi féltekét borító jég elolvadása.[132] A Fekete-tenger erre az időszakra területének a felére zsugorodott, mert kiszáradt, ám benne édesvízi élet volt. Az utolsó hírtelen olvadáskor a Boszporusz átszakadt és a Fekete-tenger ekkor rendkívüli gyorsan sós vízzel töltődött fel, az esetlegesen a partján lévő emberi települések részben elpusztultak, részben a környezetbe elmenekültek.[133]

A Kárpát-medencébe már a Mindel időszakban megjelent az ősember, a *homo erectus*. A Dunántúlon, több helyen is ismert a kavicskultúrájuk (Tata, Buda). Vértesszőlősön koponya töredéket is találtak, immár a korához képest fejlett koponyára utal: térfogata a későbbi neandervölgyi emberéhez volt mérhető. A leletek kora 325 és 275 évezredekkel a jelenkorunk előttiek. Pattintott kavics szerszámokat készítettek.[134]

A Würm lehűlésekor már nem csak a Dunántúlon (Tata, Érd, Buda) találunk emberi telepeket, hanem a Bükk hegységben is (Subalyuk barlang).[135] Az emberi leletek azonban csak fogakat eredményeztek, a műveltségek pedig határozottan vadász műveltségek voltak, ahhoz igazodó zömmel kavicsból pattintott szerszámokkal.

Subalyuk vadászott állata a kőszáli kecske volt, ami önmagában komoly fegyvertény, mert az egyik legóvatosabb állat Eurázsiában, amit még golyós fegyverrel sem könnyű leteríteni.[136] Szerszámaikat mousteri szerszámoknak nevezik és Európában a Dordogne

[131] Zeuner (1946), Winograd (1988), p.: 177, Lorius (1985), p.: 594, Flood (1995), p.: 86 és Cser (2000), pp.: 13-15, 222-223.
[132] Ryan (1998), pp.: 104, 154-158, Oppenheimer (1998), pp.: 30, 37-38, Lorius (1985), p.: 592, 1. ábra.
[133] Ryan (1998), pp.: 188-201.
[134] Kretzói (1990), pp.: 180, 216, 531, Gáboriné (1980), pp.: 124, 138.
[135] Gáboriné (1980), p.: 116.
[136] Gáboriné (1980), pp.:116-117.

völgyétől a Dnyeperig, majd az orosz síkságot kihagyva, a Kaukázustól a Tien-Sanig találhatók meg a telepeik82.[137] A bükki műveltség embere túlélte a jégkorszak első komolyabb lehűlését és ipara átalakult a Szeleta emberének műveltségévé, ami egészen a jégkorszak fölmelegedéséig nyomon követhető. A Szeleta műveltséget a gyönyörűen megmunkált nagy méretű lándzsahegyek jellemezték. A Dunántúlon is folytatódtak a korábbi műveltségek, és itt találjuk meg a legkorábbi csonteszközöket is (Tata). A vadászott állat itt a barlangi medve volt, épp úgy, mint korábban az érdi műveltségnél.[138]

A Bükk nyugati oldalán mintegy 40 évezreddel a jelen előtt jelent meg a csonteszközöket készítő ember műveltsége. Emberi csontleletet nem találtak, ám de az eszközei alapján a mintegy 5 évezreddel későbbi, francia országi *aurignaci* műveltség legkorábbi megjelenésének tekintik. Rá jellemző az a gén, amit föntebb már bemutattunk, a legősibb európai, modern ember génje. Az Istállóskő műveltsége madárra vadászott, finom csont eszközeiből nyílhegyeket is készített. Itt találták meg a világ legrégebbi hangszerét, medvecsontból faragott sípot, amin ötfogású dallam volt megszólaltatható.[139]

A Würm tundrai jellegű lehűlését megelőzően a 28.-29. évezredben jelent meg a Kelet-Európában kialakult (Don mellett található a műveltségnek a *moustier*iből az ú.n. *gravetti*be történő átfejlődése) mamutra vadászó nép, akik a mamutot követve kerültek be a Kárpát-medencébe. Kifejezetten síkvidéki műveltségük volt, merthogy a vadászott állatuk nem ment 400 m tengerszínt feletti magasság fölé. A Kárpát-medencében kellett megélniük vadászott állatuk kihalását és itt tértek át a tundrai szarvas vadászatára. A korábbi népességgel együtt éltek, mert vadászterületük más volt. A *gravetti* népe kifejezetten a későbbi lovas-nagyállattenyésztő műveltségek szokásai szerint téli és nyári szálláshellyel rendelkezett, merthogy követte a vadászott állata vonulását. A Kárpát-medencében a téli szálláshelyük volt. A legrégebbi telepük a Bodrogkeresztúri, majd a Dunakanyarban, a Dunántúl több pontján, Szeged környékén ismertek telepeik. A nevüket a jellegzetes nyílhegyeik alapján kapták.[140]

Sárváron a későbbi tundrai vadásznépekéhez hasonló sátrak nyomait ásták ki a régészek. Ők voltak az első sátorlakók.[141] Velük párhuzamosan a dombvidékeken tovább folytatódtak a korábbi *mousteri* műveltségek, de fokozatosan átalakulva, mígnem a hideg tetőzésekor ott is megjelentek a *gravetti* szerszámok. A Pilis több barlangjában találkozunk az ú.n. *barlangi gravetti* műveltség[142] elemivel. Emberi leletet azonban nem találtak a régészek, ezért az ember típusára csakis a szerszámaik alapján következtetnek. A két műveltség keveredése itt azért tetten érhető.

A Würm fölmelegedésekor a rénszarvasok északra vonultak és őket követték a *gravetti* műveltség emberei is. A dombvidéki műveltségek területén a legfelsőbb rétegeket a csapadékos időjárás elmosta, ezért nincs adatunk, hogy túlélték-e azok a műveltségek a jégkorszakot.[143] Mégis, két adattal rendelkezünk: a Subalyuk környékén egy éves gyermek csontvázát találták meg, akiről föltételezték, hogy cigánygyerek elásott teteme, de a kormeghatározás 2 évezredes kort mutatott ki.[144] A másik adat, hogy az újkőkorszakban, amikor a Kárpát-medence síkvidéki folyampartjaihoz (Kőrös-Tisza) Anatóliából gabonatermelő népesség érkezett, a dombvidéki

[137] Gábori (1978), pp.: 37, 39, 68, 81, 135, 262-263, 274-278.

[138] Gáboriné (1980), pp.: 119, 169.
[139] Gáboriné (1980), p.: 178.
[140] Gáboriné (1980), pp.: 207.
[141] Gáboriné (1980), pp.: 219-223.
[142] Gáboriné (1980), pp.: .244-248,
[143] Gáboriné (1980), p.: 199.
[144] Gáboriné (1980), p.: 173.

területeken túlélő emberek pedig mintegy száz év alatt átvették az új típusú műveltséget és kifejlesztették az ú.n. vonalkerámia bükki műveltségét. Ennek kora a korszerű adatok alapján a JE 9. évezred, azaz JE 8500 körüli.

Ekkor volt a Würm utolsó kisebb lehűlése, amikor Anatólia kiszáradt és onnan a korábbi, immár kerámiát készítő műveltségek eltűntek.

A Boszporusz átszakadásakor a Fekete-tenger mentén egyszerre több műveltség is megjelent.[145] Jellemzőjük, hogy már a háziasított búzát és az árpát ekés földműveléssel termelték, embert formáló edényeket készítettek, ismerték a rézöntés technikáját és alárendelő szemléletük volt: isteneket tiszteltek. A Kárpát-medencében a Duna-Tisza összefolyás mellé telepedtek, és hamarosan fölváltották a virágzó Kőrös-Tisza műveltséget. Vinča a legjelentősebb telephelyük, ahonnan Vinča műveltségen nevezik őket. Rezet bányásztak, mert Rudna Glavánál 25 mélyre vezető bánya alján korabeli kerámiát találtak.[146] Rezet öntöttek immár a JE 8. évezred végén, több mint két évezreddel megelőzve a sumér műveltség megjelenését. A Szegvár-Tűzköves (Szentes) mellett kiásott 7 évezredes szobor vállán rézsarlót lehet látni. Ez is azt jelenti, hogy rezet önteniük kellett, mert természetes rézből ilyen eszköz nem készíthető. A szobor vállán lévő rézsarló egy példányát Zaleszentmihályon, régészetileg nem datálható helyen meg is találták.[147]

Ez a műveltség már írt. Írásjeleiket nem csak a Tatárlakai táblákon,[148] hanem számtalan cseréptöredéken, nem csak a Kárpát-medencében, hanem a Balkánon több helyen meg lehetett találni. Így pl. Theszalonikiben, Karanovó műveltségében, majd Erdélyben is több helyen.[149] Torma Zsófia a XIX. században már ásott ki ehhez a műveltséghez tartozó írásjeleket tartalmazó cseréptöredékeket.[150] Az írásjelek mintegy kétharmada megtalálható a későbbi ú.n. Lineáris A írásjele között, aminek a fele viszont a még későbbi Lineáris B jeleinek felelt meg.[151] A lineáris A jeleit találjuk meg aztán a ciprusi írásjelek között is. Az itt megtalált írás nem kereskedelmi, elszámoló jellegű, mint a másfél-két évezreddel később megszületett sumér írás, hanem minden bizonnyal vallási emlékeket rögzítő. A Tatárlakai tábla 13 írásjeléből nyolc megtalálható a székely/magyar rovásírás jelei között is.[152]

A Kárpát-medencében ekkor három fajta műveltséget találunk.[153] A Tisza (Vinča) műveltséggel érintkezett nyugaton az alföldi vonalkerámiás műveltség, ami átterjedt a Dunántúlra is. Északon a Bükki műveltséget találjuk, ami embertanilag nem hígult fel a tiszai műveltség emberével, de nem is vette át annak embert formáló kerámiáját sem. Később kottafejes műveltség néven terjedt át a Kárpátokon egészen a Dnyeperig és alkotta a Cucuteny műveltséget JE 6 évezreddel.[154] A földművesség mellett az ércbányászat, a fémöntés és a fémfeldolgozás jellemezte a műveltséget, olyannyira, hogy a tőle délre, keletre élő pásztor műveltségeket is innen látták el rézzel.[155]

A kottafejes műveltség terjedt aztán tovább Európa nyugati felére, ahol faluközösségek és mellérendelő szemlélete, istenek hiánya jelezte. Childe ezt a műveltséget öreg-európai, ill.

[145] Mellaart (1981), pp.: 101, 248-248.
[146] Renfrew (1978), p.: 209.
[147] Gimbutas (1982), p.: 84.
[148] Forrai (1994), pp.: 24-26, Gimbutas (1982), p.: 88, Rudgley (1999), p.: 59.
[149] Gimbutas (1991), pp.: 310-347, Rudgley (1999), pp.: 59-70.
[150] Forrai (1994), pp.: 24-26.
[151] Rudgley (1999), p.: 70.
[152] Forrai (1994), p.: 25.
[153] Makkay (1982, pp.: 47-67, Kalicz (1970), p.: 43.
[154] Gimbutas (1991), p.: 103, Gimbutas (1982), pp.: 33-36.
[155] Gimbutas (1991), p.: 361.

Duna I és Duna II műveltségnek nevezte és kiemelte békés jellegét, meg azt, hogy más forma mezőgazdaságot folytatott, mint a korabeli folyamközi ill. balkáni műveltségek. A gabonatermelés során kimerült földet itt elhagyták, de előbb betelepítették erdővel, majd amikor az megerősödött, az erdőt fölégették és visszatértek. A hamuval ugyanis visszakerültek a termőföldbe a kilúgozott elemek.[156] Nem a folyamközben megismert tellek jellemzik az itteni településeket, hanem időszakonként odébb költöztek, majd tovább, majd vissza, de nem pontosan ugyanarra a helyre.

Erre az időre az orosz sztyeppe pásztornépei befogták a lovat és kialakították a harci baltát – kezdetben kőből, később rézből – és a JE 6. évezred közepén megindult délnyugat felé az első kurgán invázió1.[157] Ennek forrása az orosz sztyeppe déli peremén élő halomsíros műveltség volt. Ennek során a harcibaltások fölégették a balkáni műveltségeket és megjelent ott is a sztyeppén ekkorra már egyeduralkodó társadalmi tagozódás és annak jele: a gazdag ember sírja a szegény mellett. Különösen gazdagok voltak azok a sírok, amik fölé hatalmas dombot – kurgánt – emeltek, ahová a főnököt temették, gyakran udvaroncaival és ágyasaival egyetemben. Az első kurgán invázió még mindent fölégetett és pásztor műveltséget vitt a korábbi földművelő helyére.[158]

Az inváziót követően néhány emberöltővel később azonban újra helyreállt a földművelés, hogy aztán a következő, a második kurgán invázió idején, a JE 5,5 évezreddel, a lovaskocsi birtokában már ne égessék föl azt, hanem rátelepedve, úr és szolga viszonyt teremtve folytassák az alárendelő szemléletű műveltséget1.[159] Ennek a forrása az orosz sztyeppe északkeleti területe, a Volga és Káma vidéke volt. A korábbi faluközpontok közösségi házai átalakultak urasági erőddé, ahol már az urak hitének megfelelő formájú kerámia és rézeszközök sorozata készült. Ám ebben az időszakban jelent meg ezen a területen a bronz is, ami a környezet bronzával ellentétben, mint ötvöző elemet nem arzént – később ónt – tartalmazott, hanem antimont1.[160] A Kárpát-medence antimon

bronzának a minősége olyan jó volt, hogy később még a vaskorszak megérkezését is késleltette, mert a Kr. e. 5. évszázadban ez a bronz még mindig olcsóbb és jobb volt, mint a korabeli vas.[161] A második kurgán invázió elsősorban a Kárpátokon belül a Tisza és a Duna mentén haladt északra, majd nyugatra, de nem hatolt be a dombvidéki műveltségi területekre. Ugyanakkor a Kárpátoktól északra is haladt és ekkor a Dnyeper keleti oldalától a vonalkerámia műveltsége északra, északkeletre 'menekül' és az Ural nyugati területeit foglalja el.[162] A glottokronológiai eredményekkel összhangban ekkor távozhatott az ugor műveltség Európa közepéről és kezdett a nyelve lepusztulni, hogy mára mintegy harminc nyelvjárásban csak töredékeiben tartalmazza mindazt, amit a magyar nyelv még ma is bír.

A harmadik kurgán invázió forrása immár a Kárpát-medence nyugati fele volt. JE 5 évezreddel indult el Somogyvár-Vinkovciból az ú.n. harangedény műveltség nyugatra és teljessé tette Európa indoeurópaizálódását.[163] Ezzel egyidőben jelent meg – ettől függetlenül – a már sumér nyelvűnek mondható műveltség a Folyamközben.

A Kárpátok északkeleti területein – a medencén belül és kívül egyaránt – a vonalkerámiás műveltség szinte érintetlenül továbbélt eddig. Ez több mint három évezredes viszonylag

[156] Childe (1954), pp.: 62.
[157] Gimbutas (1991), pp.: 358-359.
[158] László (1974), p.: 75.
[159] Gimbutas (1982), p.: 34, Gimbutas (1991), p.: 385, Sherrat (1998a), p.: 169.
[160] Bárczi (1999), p.: 10.
[161] Bárczi (1999), p.: 11.
[162] Sherrat (1998a), p.: 169.
[163] Gimbutas (1991), pp.: 392-393. Renfrew (1987), pp.: 86-93, László (1974), p.: 94.

egységes fejlődést jelent. Ennek magva a bükki műveltség volt, aminek a maga korába a Felvidéken, egészen az Alföld pereméig, majd Erdélyben több mint 700 telepe ismeretes.[164] ***Ha egy műveltség ennyi ideig viszonylag folyamatosan fejlődhet, akkor a műveltséghez tartoznia kell egy viszonylag fejlett nyelvnek is. Ha a továbbiakban nem találkozunk olyan eseménnyel, aminek során ez a műveltség kiirtódott volna, akkor a területen élők nyelvében még ma is meg kell találnunk a hosszú ideig fejlett műveltség nyelvét, mint utódnyelvet***.

A harmadik kurgán invázió most sem érintette az Észak-kelet Kárpátok környezetét. Sőt, az egységes sírokat, azaz a gazdag sírjának a hiányát egészen a Kr. e. VII. századig megfigyelhetjük, elsősorban Erdélyben.[165]

Ekkorra pedig már a kimmerekkel is találkozhattunk, akiknek a vezértörzse erre a területre telepedett be, amikor a szkíták Kr. e. 700 körül elüldözték őket a sztyeppei területükről. Ebben az időszakban a Dunántúlon már az urnasíros műveltséggel találkozunk. Ez a műveltség hatott a későbbi etruszk területen lévő Villanova műveltségre, ahová ugyanakkor Erdélyből szállítanak rezet.[166] Érdekes, hogy nem csak a fémet szállították, hanem vele együtt ment a mester és a családja is, ott dolgozta fel a fémet, majd visszament eredeti telephelyére. Nem olyan fajta kereskedelemmel találkozunk itt, mint amilyet a Folyamközben folytattak! Az erdélyi területeken ekkoriban terjedt el a temetkezéseknél a csónakos temetkezési mód két madárral a csónak két orrában. A madár pedig a lélekszimbólum.

A vaskorszak küszöbére érkeztünk. A Kárpát-medencében azonban nem ez az időszak, amikor legelőször vasat öntöttek. A Tátra térségében már a JE. 4. évezred elejéről ismert vaskohó.[167] Ennél sokkal korábbról ismertek olyan kemencék, amelyiknek a hőmérséklete már 1600 °C fölött lehetett, ami a vas olvasztásához kell.

Korábban még a vas tárgyakat szivacsos vasból kalapálással készítették el, mert a fémfeldolgozó, fémöntő műhelyek nem voltak képesek a vas olvadáspontjára fölmelegíteni a reakciós elegyet és a vas szivacsos formában redukálódott az érceiből. A Kárpát-medencében mégsem terjedt el ekkor a vasolvasztás, mert a vas eszközök önmagukban alkalmatlanok voltak, pl. fegyverként mindaddig, amíg az acélt föl nem találták. Amint említettem, a Kárpát-medence bronza annyira jó minőségű volt, hogy egyszerűen nem volt még szükség a vasra.

A szkíta időkben a Kárpátok északi-keleti környezetében nyugalmat találunk. Ugyan föltehető, hogy a szkíták ‘hatalma’ átmenetileg kiterjedt erre a területre is, de a műveltséget illetően semmiféle drasztikus átalakulást nem lehet kimutatni. Herodotos maga is írta, hogy a szkíták nem egységesek, számtalan velük együttműködő, esetleg nekik adózó törzs tartozik alájuk, akiket egyaránt szkítáknak neveznek, de ezek akár meg is tagadhatják a szkíták katonai támogatását – mint ahogy ez Dáriusz hadjáratakor meg is történt.[168] A szkíták sztyeppei uralma a Kr. e. 3. században megroppant, és a szarmaták elől részben Iránba vonultak, ahol megalapították a médek birodalmát,[169] míg másik részük a Kárpátokon belülre telepedett, ahol a helyi lakosságban feloldódtak.[170]

A szkítákat a szarmaták és a dákok követték. Az ő hatásuk már annyiban jelentkezett, hogy megszűnt a sírok egyformasága Erdélyben, de a népesség átalakulásáról még ekkor sincs

[164] Gimbutas (1991), p.: 43.
[165] László (1974), p.: 82, Taylor (1998), p.: 378.
[166] Bárczi (1999), p.: 11.
[167] Taylor (1998), pp.: 377-378.
[168] Herodotos *4:87*, p.: 243, Taylor (1998), p.: 381.
[169] Ascherson (1996), pp.: 223-224.
[170] László (1974), p.: 103.

hírünk. Ezenközben nyugatról a kelták látogattak a Dunántúlra, majd a műveltségük (a halott hamvasztása) fokozatosan elterjedt a keleti területeken is, de a népesség átalakulása még ekkor sem figyelhető meg. A népességben a bükki kultúra utódnépe, a Cro-Magnon B még mindig meghatározó mértékben megtalálható. A vaskohászat azonban erőre kapott már ebben az időszakban. A vaskohók azonban itt sem olyan hatalmas üstök, mint amiket ma használnak, hanem a faszénégető kemencékhez hasonlítottak, mint amilyet, pl. Jósvafő határában magunk is találtunk.[171]

A rómaiak Kr. u. első században kiszorították a keltákat, akiknek utolsó csoportja az északi Felvidékre költözött és az ottani népességbe beolvadt.[172] A rómaiak átalakították a Dunántúl műveltségét, de ők sem okoztak komoly mértékű lakosságcserét. Ugyan a hatalmukat átmenetileg kiterjesztették az erdélyi terület déli részére, de ez az uralom nagyon rövid idejű volt. Az ide telepített katonai erő szíriai volt, ezért az utódnyelvként nem a latinnal analóg románt, hanem valamilyen arab nyelvet várhatnánk. A románok nyelve ezért innen nem eredeztethető.

A rómaiak idején kezdődött meg a Kárpátokon kívülről való betelepedés is. Szarmata törzsnek vélték a régészek azokat, akik Kr. u. 270 körül az Alföld északi peremére telepedtek be, de sírmellékleteik között nem volt fegyver. Olyan szarmata törzset még más régész nem talált, amelyiknek a sírjaiban ne lett volna fegyver. Ezekében nem volt.[173] A szarmatákat az általuk felfegyverzett őslakosok a végén leverték. Ekkor északról megindult a germán törzsek délre telepedése és a Kárpátokon belülre előbb a vandálok, majd 400 körül a hunok elől menekülő ostrogótok települtek be. Ők a dunántúli sztyeppei jellegű területeire, akiket aztán a keletről beáramló hunok tovább kergettek (Kr. u. 405). A hun betelepülés is csak a sztyeppei területeket érintette, ott sem százezres, hanem csak néhány tízezres tömeget, miközben a Medence lakossága több százezres lehetett. Az ostrogótok távozását követően a Dunántúlra folytatódott a lakosság betelepedése. A hunok összeomlását követően (456-8) érkeztek a lombárdok (500), akiket aztán az avarok tessékeltek ki (K.u. 558), ill. olvasztottak magukba.

Mindezen időkben a Kárpátok északi és a keleti peremén nem tapasztalható népesség változás, műveltségváltás. A bükki műveltség lakosságát még mindig itt érezhetjük, ezért a nyelvének erre az időre még itt föllelhetőnek kell lenni.[174] Az egyetlen komolyabb mértékű változást az jelenti, amikor 670 körül az ú.n. griffesindás nép áramlik be a Kárpát-medencén belülre és telepszik le a földművelésre alkalmas területeken.[175] Eredetüket a Volgához teszi László Gyula, ám megjegyzésre méltó, hogy a griffes-indás műveltség népére semmi olyasmi nem jellemző, ami a korabeli Volgai népességet meghatározta.[176] Így pl. nem találjuk meg náluk azokat az edényeket sem, ami a Volga mellett települőket a környezetüktől megkülönböztette. A griffes-indás jelzőt a sírmellékleteken talált hímzés alapján kapták. Ez azt jelenti, hogy a műveltség felfogása nagymértékben egyezett a későbbi magyarságéval: nem azokat a jelképeket hímezték az eszközeikre, ruháikra, amik a sztyeppei nagyállattenyésztőket jellemezte, hanem olyanokat, amiket a letelepedett, a földműves ember használt. László Gyula bennük látja a magyarság első hullámát. Ez el is fogadható, csak azzal a megszorítással, hogy nem a Volga mellől, hanem esetleg éppen csak a Kárpátok szomszédságából indultak és telepedtek a Kárpát-medencén belülre, de a korábban már itt élő magyarok mellé.

[171] Cser (2000), p.: 5.
[172] Szabó (1971), p.: 17.
[173] László (1974), pp.: 156-157.
[174] Cser (2000), p.: 161.
[175] László (1974), p.: 207, László (1967), p.: 51.
[176] László (1974), p.: 219.

Az avarokat Kr. u. 800 körül nyugatról a frankok verték le, keletről pedig a turk törzs, a bolgár terjesztette ki hatalmát a Kárpátokon belülre (Kr. u. 803).[177] Ekkor tűnt fel a sztyeppén az a katonatörzs, akik később Árpád honfoglalóiként a Kárpát-medencébe költöznek 895-896-ban. A hivatalos elképzelések szerint Árpád népe hét törzs szövetségében több százezres népességet jelentett. Lovas nagyállattenyésztők voltak, de furcsa módon a Kárpát-medencébe településüket követően földművelő mezőgazdaságra tértek át a nem sztyeppei területeken.

Furcsa módon közös temetőket használtak a Medencében lakókkal, akik számát a hivatalos felfogás képviselői csupán néhány tízezerre becsülik,[178] és akiket elsősorban szláv töredékeknek vélnek. Erre Anonymus Gestájában olvasható *sclau* latin szóból következtetnek. Ám de a szó akkori jelentése kizárólagosan szolga, fogoly[179] és nem szláv nyelvű, merthogy Anonymus felsorolja a Kárpát-medencén kivűl élő szerbeket, horvátokat, lengyeleket, ukránokat az akkor ismert saját nevükön.

Vita van arról is, hogy kik is voltak Árpád honfoglalói. A krónikáink szerint hun utódok, Árpádot Attila családjából eredeztették. Erre vonatkozó adatok valójában is vannak.[180] Krónikáink azonban nem említenek törzseket, sem törzsi vezetőket, hanem csak kapitányokról, seregparancsnokokról írnak. A hét kapitánynak egyenként háromezernyi hadereje volt és ez a turk törzsi szervezetek alapján[181] valójában is csak egyetlen törzset jelent.

A föltételezett törzsnevekkel meg az a helyzet, hogy megfelelnek a turk hadrend csapatneveinek. Így nem feltétlen jelenti azt, hogy két helyen azonos nép, vagy törzs élt volna, ha Árpád ú.n. törzsnevei megjelennek, mert a hadrend szerinti a nevek különböző türk törzsek telepeit is egyazon névvel illethetik.

Adatok vannak arról, hogy Álmos és katonái a IX. század első felében nyugat felé terjesztették hatalmukat, és ellenőrzésük alá vették a Dnyeper menti településeket.[182] Kijevben megszervezték a kardkovácsoló ipart, és ott találkoztak a Kárpát-medencéből jövő küldöttekkel, akik kérésére telepedtek be aztán a Kárpátmedencébe.[183]

Az ú.n. ‘vérszerződés’ uralkodó nemesség és letelepedett népesség közötti szerződésnek fogható fel. A honfoglalás során Árpád katonanépe elsősorban a legeltető területekre telepedett be, a hegy- és dombvidéket viszont ellenőrzése alá vette. Anonymus a Gestájában utal is Bors vezérre,[184] akiről a helyi lakosok várat neveztek el (Borsod) és megjegyzi, hogy a *–d* képző, *azok* nyelvén kicsit jelent. Már pedig, ha szláv töredékek éltek a Medencén belül, azok egyikének a nyelvén sem jelent a *–d* képző kicsit. A magyar nyelvében ellenben igen.

A honfoglaláskor a Dnyeper és a Kárpátok között hét kunkapitány is élt a népével, és ők is betelepedtek a Medencén belülre. Folytatódott tehát az, ami a szarmata időben elkezdődött, majd az avar korszak alatt a griffesindás népességgel folytatódott: a Kárpátok külső peremén élő, hajdani Cucuteny műveltség maradványa a medencén belülre költözött! Felfogásom szerint a Medence domb- és hegyvidékén élőkkel egyetemben, ők alkották a magyar nyelvű és magyar műveltségű népességet.

[177] Dümmerth (1977), p.: 510.
[178] Glatz (1996), pp.: 8-9.
[179] Dominu (1883), p.: 357.
[180] Dümmerth (1977), pp.: 40, 76-77.
[181] Padányi (1989), pp.: 23-24.
[182] Padányi (1989), pp.: 317-318.
[183] Padányi (1989), p.: 353.
[184] Anonymus 16, 96 old.

Összefoglalás és következtetések

Láthattuk, hogy a Kárpátok keleti oldalán több évezredig virágzott egy földműves és fémfeldolgozó műveltség, aminek szemléletére az egalitáriusság és nem az alárendelés volt a jellemző. Az ilyen hosszú ideig élő műveltséghez mindenképpen tartozik egy utódnyelv. Minthogy azt is láthattuk, hogy ennek a műveltségnek és emberének az utódait mindvégig megtaláljuk a Kárpát-medencén belül, ezért a honfoglalás kori adatok, népek egyikének a nyelvét kell hozzájuk rendelnünk. A Kárpát-medencébe a műveltség virágzását követően betelepülő törzsek, népek nyelve zömmel a türk nyelvek közé sorolható, ezért elsősorban türk nyelvet kellene itt megtalálnunk.

Ezzel szemben a Kárpát-medencén belül élők kis részben szláv, vagy germán, ám zömében magyar nyelven beszélnek.

Láthattuk azt is, hogy a magyar nyelv fejlettsége, hangzó- és szókészlete, nyelvtana mind egy hosszú ideig letelepedett, zárt, nagy sűrűségben élő időszakot igényel. Ezt a hivatalos származási elképzelések képtelenek biztosítani. Egyszerűen azok szerint érthetetlen nyelvünk tömörsége, szavainak ősi jellege, a magánhangzó harmóniája, a ragozás következetessége és a szóképzés hihetetlen hajlékonysága.

Ellenben logikusan összetartozónak foghatjuk fel a két jelenséget, azaz kijelenthetjük, hogy ***a magyar nyelv és a magyar nyelvet beszélők az utódai ennek a hosszú ideig békésen fejlődő műveltségnek***. Ezzel összhangban van a magyarság mellérendelő kulturális szemlélete, népi ábrázoló művészete, népdalai, népmeséi, regéi, de embertani összetétele és genetikai jellemzői is.

Feldolgozott és ajánlott irodalom

Anonymus (1977): *Gesta Hungarorum*, Hasonmás Kiadás. Pais Dezső ford. Magyar Helikon, Budapest.

Barabás (1977) Jenő: *A magyarság anyagi műveltsége a VI.-IX. században.* in: *Magyar Őstörténeti Tanulmányok,* Ed: Bartha A., Czeglédy K és Róna-Tas A., Akadémia Kiadó, Budapest. pp.: 15-22.

Bárczy (1999) Zoltán: *Újabb adatok a Kárpát-medence bronzkori kohászatáról*. *Turán* **XXIX** (Új **II**), pp.: 11-16.

Bárdi (1996) László: *A lovasnomád népek útja Belső-Ázsiától a Kárpát-medencéig. Nemzeti Történelmünk III.* Tanulmánykötet a honfoglalásunk 1100. évfordulója tiszteletére. pp.: 87-118. Ed. Magyar Kálmán, Kaposvár.

Benkő (1977) Loránd: *Magyar nyelvtörténet - magyar őstörténet.* in: *Magyar Őstörténeti Tanulmányok,* Ed:

Bartha A., Czeglédy K és Róna-Tas A., Akadémia Kiadó, Budapest. pp.: 45-63.

Benveniste (1973), Emile: *Indoeuropean Language and Society*; Faber and Faber, London.

Beöthy (1878) Leo: *A társadalom keletkezéséről.* in: *A magyar néprajz klasszikusai; Az ősi társadalom magyar kutatói*, sz. Ortutay Gyula. Gondolat, Budapest, 1977. pp.: 27-140.

Beöthy (1882) Leo: *A társadalmi fejlődés kezdetei.* in: *A magyar néprajz klasszikusai; Az ősi társadalom magyar kutatói*, sz. Ortutay Gyula. Gondolat, Budapest, 1977. pp.: 141-200.

Bobula (1982) Ida: *Sumir-Magyar rokonság kérdése*, Editor Esda. Buenos Aires.

Boda (1998) Sarolta: *Én hiszek a krónikáknak*; *Beszélgetés László Gyula régészprofesszorral. Turán* **XXVIII**, (Új **I**), #1, pp.: 57-61.

Bowring (1830), Sir John: *The Poetry of the Magyars*, London.

Budenz (1873) József: *Magyar-ugor összehasonlító szótár*. MTA Könyvkiadó Hivatala, Budapest.

Burrow (1965), T.: *Sanskrit Language*, Faber & Faber, London.

Childe (1926), Gordon V.: *The Aryans, A Study of Indoeuropean Origins*. Kennikat Press, London.

Childe (1954), Gordon V.: *What Happened in History*. Penguin books, Harmondsworth. Reprinted in 1964.

Childe (1957), Gordon V.: *The Dawn of European Civilisation*, 1st edn. Routledge.

Collinder (1957), Björn: *Survey of the Uralic Languages*, Almquist & Wiksell, Stockholm.

Collinder (1977), Björn: *Finno-Ugric Vocabulary*, H. Buske Vrlg, Hamburg, 2nd ed.

Cornides (1791) Dániel: *Értekezés a régi magyarok vallásáról.* In: *Az ősi magyar Hitvilág.* A magyar néprajz klasszikusai; Szerk. Diószegi Vilmos, Gondolat, 1987. pp.: 13-32.

Crystal (1997), David: *Cambridge Encyclopedia of Languages* II. Edition, Cambridge Univ. Press.

Csajághy (1994) György: *A magyar népzene keleti párhuzama, eredete, őstörténeti vonatkozások tükrében*, in: *A Harmadik (Tapolcai) Magyar Történeti Iskola Előadásai és Iratai*, Magyar Történelmi Iskola, Ed. Csihák György, Budapest-Zürich.

Csajághy (1996) György: *A felgyői avar síp zenei- és történeti háttere.* in.: *Nemzeti Történelmünk III.* Tanulmánykötet a honfoglalásunk 1100. évfordulója tiszteletére. pp.: 119-192. Ed. Magyar Kálmán, Kaposvár.

Cser (2000) Ferenc: *Gyökerek; Töprengések a magyarnyelv és nép Kárpát-medencei származásáról*, Melbourne.

Csihák (1999) György: *Sacra Regni Hungarici Corona.* Zürichi Magyar Történelmi Egyesület, Budapest-Zürich.

Csomor (1985) Lajos, Lantos Béla, Ludvig Dezső és Poór Magdolna: "*A magyar korona"- Az aranyműves vizsgálat eredményei. Életünk*, Szombathely,

Cunliffe (1998), Barry: *Prehistoric Europe; An Illustrated History*, Oxford Univ. Press, Oxford.

Cunliffe (1998a), Barry: *Iron Age Societies in Western Europe and Beyond, 800-140 BC.* in: *Prehistoric Europe*, Ed. B. Cunliffe, Oxford Univ. Press, Oxford. pp.: 336-372.

Czeglédy (1977) Károly: *Ugorok és türkök Kazáriában*. in.: *Magyar Őstörténeti Tanulmányok*. Ed.: Bartha A.

Czeglédy K. és Róna-Tas A. Akadémia Kiadó, Budapest. pp.: 5-64.

Diószegi (1973) Vilmos; *A pogány magyarok hitvilága*. Akadémia Kiadó, Budapest.

Diószegi (1978) Vilmos: *Az ősi magyar hitvilág*. Szerkesztői megjegyzések. Gondolat, Budapest.

Domanovszky (1981), György: *A magyar nép díszítő művészete*, Akadémiai kiadó, Budapest.

Dömötör (1981) Tekla: *A magyar nép hiedelemvilága*, Corvina, Budapest.

Du Cange (1954) Dominu: *Glossarium Mediae et Intimae Latinitatis*, Tomus Septimus, (az 1883-1887 kötetek változatlan utánnyomása, Akademische Druck, Graz).

Dümmerth (1977) Dezső: *Az Árpádok nyomában* Panoráma, Budapest.

Fagan (1989), Brian M.: *People of the Earth; An introduction to world prehistory*. VI. kiadás. Scott, Forshman, London.

Fáy (1994) Aladár: *A magyarság díszítő ösztöne*, Püski, Budapest.

Firth (1975), Raymond: *Human Types.* Abacus, London

Flemming (1976), Stuart: *Dating in Archaeology; A guide to Scientific Techniques*. Dent, London.

Flood (1995), Josephine: *Archaeology of the Dreamtime; The story of prehistoric Australia and its people.* Angus & Robertson, Sydney.

Gábori (1974) Miklós: *Ala Tau – Ararát. Régészeti utazások.* Gondolat, Budapest.

Gáboriné (1980), Csánk Vera: *Az ősember Magyarországon*, Gondolat, Budapest.

Gamble (1995), Clive: *Time Walkers*, Penguin Books, London.

Gamble (1998), Clive: *The Paleolithic Europe, 700,00-40,00 Years Before the Present.* in: *Prehistoric Europe*, Ed. B. Cunliffe, Oxford Univ. Press, Oxford. pp.: 5-41.

Garn (1969), Stanley M.: *Human Races*. Second Ed. Charles C. Thomas, Springfield.

Gibbons (2000), Anne: *Europeans Trace Ancestry to Paleolithic People*, Science **290**, pp.: 1080-1081.

Gimbutas (1963), Marija: *Die Indoeuropäer; Archeologische Probleme.* Scherer.

Gimbutas (1982), Marija: *The Goddesses and Gods of Old Europe 6500-3500 BC Myths and Cult Images*, Thanes and Hudson, 2nd Ed, (újra nyomtatva: 1996).

Gimbutas (1989), Marija: *The Language of the Goddesses: Unearthing the Hidden Symbols of Western Civilization*, Thames and Hudson, London.

Gimbutas (1991), Marija: *The Civilization of the Goddess*, Harper, San Francisco.

Glatz (1996) Ferenc: *Magyarok Krónikája*, 2. Kiadás, Officina Nova, Budapest.

Götz (1994), László: *Keleten kél a nap,* Püski, Budapest.

Gulya (1977) János: *Megjegyzések az ugor őshaza és az ugor nyelvek szétválása kérdéséről*. in: *Magyar Őstörténeti Tanulmányok,* Ed: Bartha A., Czeglédy K és Róna-Tas A., Akadémia Kiadó, Budapest. pp.: 115-121.

Győrffy (1997) György & Harmatta János: *Rovásírásunk az eurázsiai írásfejlődés tükrében*, in: *Honfoglalás és Nyelvészet*, Ed. Kovács l. és Veszprémy L. a *Honfoglalásról Sok Szemmel* sorozat III. Kötete, Ed. Győrffy Gy, Balassi Kiadó, Budapest.

Halloran (1998), John A.: *Lexicon of Sumerian Logograms* Version 2.1.

Hawkes (1973), J.: *The First Civilizations* Penguin Books, Harmondsworth.

Hayes (1990), John Lewis: *A Manual of Sumerian Grammar and Texts*, Undena, Malibu.

Henkey (1993) Gyula: *Az embertan és a magyar őstörténet.* in.: *Az Első (Szegedi) Iskola Előadásai és Iratai.* A Zürichi Történelmi Egyesület Kiadványa, Zürich. pp.: 94-114.

Henkey (1998) Gyula: *A magyar nép embertani képe. Turán* **XXVIII** (Új **I**), 2. szám, pp.: 22-34.

Henkey (1998a) Gyula: *A rábaközi magyarok embertani képe I. Turán* **XXVIII** (Új **I**), 3. szám, pp.: 45-50.

Henkey (1998b) Gyula: *A rábaközi magyarok embertani képe II. Turán* **XXVIII** (Új **I**), 4. szám, pp.: 53-58.

Henkey (1999) Gyula: *A magyarság keleti elemeinek embertani képe I. Turán* **XXIX** (Új **II**), 1. sz. pp.: 38-44.

Herodotos (1954): *The Histories*, Ford. Aubreay de Sélincourt, Penguin Books, London.

Hóman (1928) Bálint, Szekfű Gyula.: *Magyar Történet* I.

Howarth (1994), Patrick: *Attila, King of the Huns; The Man and the Myth.* Constable, London.

Illyés (1966) Gyula: *Hetvenhét magyar népmese*. Móra Ferenc könyvkiadó, Budapest.

Ipolyi (1853) Arnold: *Magyar mythologia*. Magyar Kultúra, 1977.

James (1991), Peters: *Century of Darkness,* Rutgers Univ. Press, New Jersey.

Kalicz (1970) Nándor: *Agyag istenek,* Korvina, Budapest.

Kálmány (1885) Lajos: *Boldogasszony, ősvallásunk istenasszonya*. In: *Az ősi magyar Hitvilág.* A magyar néprajz klasszikusai; Szerk. Diószegi Vilmos, Gondolat, 1987. pp.: 319-339.

Kálmány (1887) Lajos: *Mitológiai nyomok a magyar nép nyelvében és szokásaiban.* In: *Az ősi magyar Hitvilág.* A magyar néprajz klasszikusai; Szerk. Diószegi Vilmos, Gondolat, 1987. pp.: 353-365.

Kálmány (1893) Lajos: *Világunk alakulásai nyelvhagyományainkban*. In: *Az ősi magyar Hitvilág.* A magyar néprajz klasszikusai; Szerk. Diószegi Vilmos, Gondolat, 1987. Pp.: 295-319.

Kálmány (1917) Lajos: *Összeférhetetlen tátosainkról*. In: *Az ősi magyar Hitvilág.* A magyar néprajz klasszikusai; Szerk. Diószegi Vilmos, Gondolat, 1987. pp.: 365-372.

Kandra (1897) Kabos: *Magyar Mitológia*. In: *Az ősi magyar Hitvilág.* A magyar néprajz klasszikusai; Szerk.

Diószegi Vilmos, Gondolat, 1987. pp.: 373-420.

Kazár (1982) Lajos: *Ko-Dzsi-Ki;, 'Régi történetek feljegyzései'*, Magyar Történeti Társulat, Sydney.

Kazár (1996) Lajos: *Északi Belső-Ázsia: a japánok, uráliak és altájiak valószínű egykori hazája.* in.: *Nemzeti Történelmünk III.* Tanulmánykötet a honfoglalásunk 1100. évfordulója tiszteletére. Ed. Magyar Kálmán, Kaposvár.

Képes Krónika, Kálti Márk, Geréb László fordítása, Szépirodalmi Kiadó, Budapest. 1978.

Kerr (1998), Richard A.: *Black Sea Deluge May Have Helped Spread Farming 7500 BP*. *Science*, **279**, p.: 1132.

Kézai Simon Mester Magyar Krónikája. Fordította: Szabó Károly. Magyar Elektronikus Könyvtár, http://www.mek.iif.hu/portaszint/tarsad/mo_kozep/kezai/ címről, 1999.

Kiss (1999) Dénes: *Bábel előtt. Isten nyelve, avagy képességünk a magyar nyelv.* Miskolci Bölcsész Kiadó, Miskolc.

Kiszely (1976) István: *Sírok, csontok, emberek; Embertan a régészetben.* Gondolat, Budapest.

Kiszely (1996), István: *A magyarság őstörténete*. (*Mit adott a magyarság a világnak*.), Püski, Budapest.

Komjáthy (1955), István: *Mondák könyve*, Móra, Budapest.

Kovács (1994) Ágnes: *Icinke-picinke; Népmesék óvodásoknak*. Móra, Budapest.

Kovács (1997) Vilmos: *Kik voltak...? Nyelv- és őstörténeti írások a honfoglaló magyarság kialakulásáról.* Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, Ungvár.

Kozák (1999) József: *Az istállóskői csontsíp és egy magyar furulyatípus*. *Turán* **XXIX.** (Új **II**), #2, pp.: 3-10.

Kretzói (1990), Miklós: *The Vertebrate Palaeonthological Research at the Site.* in: *Vértesszőlős: Site, Man and*

Culture, Ed.: Miklós Kretzói and Viola T. Dobos, Akadémia Kiadó, Budapest. pp.: 183-219.

Kretzói (1990a), Miklós: *The Vertebrate Microfauna of the Vértesszőlős Travertine.* in: *Vértesszőlős: Site, Man and Culture*, Ed.: Miklós Kretzói and Viola T. Dobos, Akadémia Kiadó, Budapest. pp.: 241-247.

Laka (1998), Itziar: *A Brief Grammar of Euskara, the Basque Language*, Euskal Herriko Unibersitatea, WWW. Elektronikus kézirat.

Lakó (1967) György: *A magyar szókészlet finnugor elemei* I, Akadémiai Kiadó, Budapest.

Lakó (1970) György: *A magyar szókészlet finnugor elemei* II, Akadémiai Kiadó, Budapest.

Lakó (1978) György: *A magyar szókészlet finnugor elemei* III, Akadémiai Kiadó, Budapest.

Lánczy (1878) Gyula: *A faluközösségek eredete. Ősi család és tulajdon.* in: *A magyar néprajz klasszikusai; Az ősi társadalom magyar kutatói*, sz. Ortutay Gyula. Gondolat, Budapest, 1977. pp.: 224-332.

László (1967) Gyula: *Hunor és Magyar nyomában*, Gondolat, Budapest.

László (1974) Gyula: *Vértesszőlőstől Pusztaszerig.* Gondolat, Budapest.

László (1977) Gyula: *Kovrát kagán fiainak történetéhez*. in.: *Magyar Őstörténeti Tanulmányok*. Ed.: Bartha A. Czeglédy K. és Róna-Tas A. Akadémia Kiadó, Budapest. pp.: 225-230.

László (1978) Gyula: *Kettős Honfoglalás.* Budapest.

László (1981) Gyula: *Őstörténetünk,* Tankönyvkiadó, Budapest.

László (1990) Gyula: *Őseinkről. Tanulmányok.* Gondolat Kiadó, Budapest.

László (1995) Gyula: *Honfoglalás, országalapítás*. Kézirat. SBS Rádió Magyar Adáshoz küldött anyag.

László (1996) Gyula: *Régészeti tanulmányok.* in.: *Nemzeti Történelmünk III.* Tanulmánykötet a honfoglalásunk 1100. évfordulója tiszteletére. pp.: 215-226. Ed. Magyar Kálmán, Kaposvár.

László (1996a) Gyula: *Góg és Magóg népe*. Örökségünk, Budapest.

Leakey (1994), Richard: *The Origin of Humankind*, Phoenix, London.

Lees (1953), R.B.: *Languages*, **29**, 113,

Lipták (1954) Pál: *An anthropological survey of Magyar prehistory. Acta Linguistic Hungarica*, **4**, pp.: 137-170.

Lipták (1955) Pál: *Zur Frage der antropologischen beziechungen zwischen dem Mittleren Donaubedecken und Mittelasien. Acta Orient. Hung.* **V**. pp.: 271-312. Osetzky (1977) idézetében.

Lipták (1977) Pál: *A magyar Őstörténet kérdései az antropológiai kutatások alapján*. in: *Magyar Őstörténeti Tanulmányok*, Ed. Bartha A, Czeglédy K és Róna-Tas A. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977. pp.: 231-242.

Lockwood (1972), W.B.: *Panorama of Indo-European Languages*. Hutchinson University Library, London.

Lorius (1985), C., J. Jouzel, C. Ritz, L. Merlivat, N.I. Barkov, Y.S. Korotkevich & V.M. Kotlyakov.: *A 150,00-year climatic record from Antarctic ice*, *Nature*, **316**, #6029, pp.: 591-596.

Lükő (1942) Gábor: *A magyar lélek formái.* Exodus, Budapest.

Magyar (1993) Kálmán: *A honfoglalás és az Árpád-kor régészeti emlékei*, *Nemzeti Történelmünk I*. Jubileumi kötet, Magyar Kálmán, Kaposvár.

Magyar (1994) Kálmán: *Az Árpád-kor régészeti kutatásának módszertanáról.* in.: *A Harmadik (Tapolcai) Magyar Történeti Iskola Előadásai és Iratai*. pp.: 113-122. Magyar Történelmi Iskola. Ed. Csihák György. Budapest.

Magyar (1996) Kálmán: *A magyar őstörténet- és a honfoglalás kutatásáról.* in.: *Nemzeti Történelmünk III.* Tanulmánykötet a honfoglalásunk 1100. évfordulója tiszteletére. Ed. Magyar Kálmán, Kaposvár.

Magyar (1996a) Kálmán: *A honfoglalás ("kettős honfoglalás") újabb forrásairól.* in.: *Nemzeti Történelmünk III.* Tanulmánykötet a honfoglalásunk 1100. évfordulója tiszteletére. pp.: 227-240. Ed. Magyar Kálmán, Kaposvár.

Makkay (1982) János: *A magyarországi neolitikum kutatásának új eredményei*. Akadémiai Könyvkiadó, Budapest.

Makkay (1996) János: *Magyarország Európa közepén*. in.: *Nemzeti Történelmünk III.* Tanulmánykötet a honfoglalásunk 1100. évfordulója tiszteletére. pp.: 7-40. Ed. Magyar Kálmán, Kaposvár.

Marácz (1998) László: *A Finnugor-elmélet tarthatatlansága nyelvészeti szempontból*, *Turán* **XXVIII** (Új **I**) #5 pp.: 11-28

Marácz (1999) László: *Módszertan-elméleti irányelvek a magyar nyelv kutatásához. Turán* **XXIX** (Új II) #6, pp.: 23-34.

Mellaart (1981), James: *The Neolithic of the Near East*, Thames and Hudson, London.

Mellars (1998), Paul: *The Upper Paleolithic Revolution*, in: *Prehistoric Europe*, Ed. B. Cunliffe, Oxford Univ.

Press, Oxford. pp.: 42-78.

Miske (1904) Kálmán: *Die Bedeutung Velem St. Veist als prähistorischen Guss-Stätte mit Berücksichtigung der Antimon-Bronzfrage. Archive für Anthropologie*, Neue Folge Braunschweig 2. k. 2. a. pp.: 124-128.

Mithen (1998), Steven J.: *The Mesolithic Age.* in: *Prehistoric Europe*, Ed. B. Cunliffe, Oxford Univ. Press, Oxford. pp.: 79-135.

Nagy (1993) Kálmán: *A magyarok hadművészete a fejedelmek korában*. in.: *Az Első (Szegedi) Iskola Előadásai és Iratai.* A Zürichi Történelmi Egyesület Kiadványa, Zürich. pp.: 73-84.

Nagy (1995), Ákos: A *Cultural and Historical Review of Central Europe*. Academia Press, Melbourne.

Nagy (2000) Ákos: *A kor halad, a vér marad. A vércsoport jelentősége a magyar őstörténet kutatásában.* Magyar Őstörténeti Kutató és Kiadó, Budapest.

Ó Sé (1994), D. & J. Sheils: *Írish; A complete Course for Beginners*; 2nd Ed, Teach Yourself, Hodder Headline Pub. London.

Oakley (1966), Kenneth: *Frameworks for Dating Fossil Man*. Weidenfeld and Nicholson, London.

Oakley (1990), Kenneth: *Analytical Work On Fossil Bones from Vértesszőlős.* in: *Vértesszőlős: Site, Man and*

Culture, Ed.: Miklós Kretzói and Viola T. Dobos, Akadémia Kiadó, Budapest. pp.: 543-544.

Oppenheimer (1999), Stephen: *Eden is the East; The Drowned Continent of Southeast Asia*. Phoenix, London.

Orbán (1982), Balázs: *A Székelyföld*. Válogatás *A Székelyföld leírása történelmi, régészeti, természetrajzi és népismereti szempontból*, 1-6. kötetből, Pest, 1868 – Budapest, 1873.

Osetzky (1977), Dénes: *A Magyarság Török Ősei*, Árpád Munkaközösség Kiadványa, Sydney.

Osmond (1990), J.K.: *Th230/U234 Dating of Vértesszőlős.* in: *Vértesszőlős: Site, Man and Culture*, Ed.: Miklós Kretzói and Viola T. Dobos, Akadémia Kiadó, Budapest. p.: 545.

Padányi (1989), Viktor: *Dentu-Magyaria*, Turul, Veszprém.

Pap (1997), Gábor: *Angyali korona, szent csillag*; *Beszélgetések a magyar szent koronáról*, Jászsági Művésztelep – Tőtevény kiadás, Jászberény.

Pringle (1998), Heather: *The Slow Birth of Agriculture, Science*, **282**, pp.: 1446-1450.

Renfrew (1973), Colin: *Before Civilization; The Radiocarbon Revolution and Prehistoric Europe*. Jonathane Cape, Thirty Bedford Sq. London.

Renfrew (1987), Colin: *Archaeology and Language*, J. Cape, London.

Robertson (1993), B. & I. Taylor: *Gaelic; A Complete Course for Beginners* Teach Yourself Books, 2nd. Ed. Hodder Headline, London.

Roux (1992), Georges: *Ancient Iraq*, Penguin Books, London..

Rudgley (1999), Richard: *The Lost Civilizations of the Stone Age*, The Free Press, N.Y.

Ryan (1998), William & Walter Pitman: *Noah's Flood; The New Scientific Discoveries about the Event that Changed History*. Simon & Scuster, N.Y.

Sági (1994) Károly: *A fenékpusztai későrómai erőd ásatási eredményei*. in: *A Harmadik (Tapolcai) Magyar Történeti Iskola Előadásai és Iratai*, pp.: 191-198. Magyar Történelmi Iskola, Ed. Csihák György, Budapest-Zürich.

Semino (2000), O., G. Passarino, P.J. Oefner, A.A. Lin, S. Arbuzova, L.E. Becknam, G. De Benedictis, P. Francalacci,

A. Kouvatsi, S. Limborska, M. Marcikiae, A. Mika, B. Mika, D. Primorac, A. S. Santachiara-

Benerecetti, L.L. Cavalli-Sforza, P.A. Underhill: *The Genetic legacy of paleolithic Homo sapiens sapiens in Extant Europeans: A Y Chromosome Perspective.* Science **290**, pp.: 1155-1159.

Sherrat (1998a), Andrew: *The Transformation of Early Agrarian Europe: The later Neolithic and Copper Ages 4500-2500 BC*, in.*: Prehistoric Europe*, Ed. B. Cunliffe, Oxford Univ. Press, Oxford. pp.: 167-202.

Solecki (1971), R.S.: *Shanidar: The First Flower People*. Alfred Knopf, New York.

Stone (1999), Richard: *Black Sea Flood Theory to Be Tested*. *Science* **283**, pp.: 915-916.

Swadesh (1952), M.: *Int. Journ. of Amer. Linguistic*, **16**, p. 157, 1950; *Proc. Amer. Philol. Soc*.: **96**, 457.

Szabó (1878), Károly: *A magyar vezérek kora*, Rath Mor, Budapest.

Szabó (1971), Miklós: *A kelták nyomában Magyarországon*. Hereditás. Corvina Kiadó. Budapest.

Szekeres (1993), István: *Őstörténetünk írásjelekben*. in: *Írástudományi Tanulmányok; Bronzkori magyar írásbeliség.* Szerk. Varga Géza, Írástörténeti Kutató Intézet, Budapest.

Szekfű (1917), Gyula: *A magyar állam életrajza*, 'Újságüzem' könyvkiadó és nyomda, Budapest.

Szigeti (1995), István: *A Szent Korona titka*. Aachen. 2. Kiadás, Lakitelek.

Szöllősy (1999) Kálmán: *A Nagyszentmiklósi aranykincs és rovásfeliratai – a vesztes fejedelem*. *Turán* **XXIX** (Új **I**). pp.: 17-48.

Tagányi (1878?), Károly: *A faluközösségek története Magyarországon.* in: *A magyar néprajz klasszikusai; Az ősi társadalom magyar kutatói*, sz. Ortutay Gyula. Gondolat, Budapest, 1977. pp.: 336-380.

Taylor (1998), Thimoty: *Thracians, Scythians, and Dacians*, in.: B. Cunliffe: *Prehistoric Europe; An Illustrated History.* Oxford Univ. Press, Oxford. pp.: 372-410.

Thoma (1990) Andor: *Human Tooth and Bone Remains from Vértesszőlős*, in: *Vértesszőlős: Site, Man and Culture,* Ed.: Miklós Kretzói and Viola T. Dobos, Akadémia Kiadó, Budapest. pp.: 253-262.

Time-Life (1994), Books*: Lost Civilizations; Celts: Europe's People of Iron*, Alexandria, Virg.

Todd (1998), Malcolm: *Barbarian Europe, AD 300-700.* in: *Prehistoric Europe*, Ed. B. Cunliffe, Oxford Univ. Press, Oxford. pp.: 447-482.

Tullar (1977), Richard M: *The Human Species*. McGraw-Hill, New York.

Vikár (1977), László: *A magyar népzene volgai török és finnugor kapcsolatai* in: *Magyar Őstörténeti Tanulmányok,* Ed: Bartha A., Czeglédy K és Róna-Tas A., Akadémia Kiadó, Budapest. pp.: 291-303.

Világszép Népmesék, Móra, Budapest, 1962.

Viski (1928) Károly, Bátky Zsigmond és Győrffy István: *Magyar Népművészet.* A Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Tára megbízásából és anyagi támogatásával kiadja a Kir. Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest.

Whittle (1998), Alasdair: *The First Farmers.* in: *Prehistoric Europe,* Ed. B. Cunliffe, Oxford Univ. Press, Oxford. pp.: 136-166.

Winn (1981), S.M.M.: *Pre-Writing in Southeastern Europe: The Sign System of the Vinca Culture ca. 4000 BC,* Western Publishers, Calgary.

Winn (1981), S.M.M.: *Pre-Writing in Southeastern Europe: The Sign System of the Vinca Culture ca. 4000 BC,* Western Publishers, Calgary.

Winograd (1988), Isaac J., Barney J. Szabo, Tyler B. Coplen & Alan C. Riggs: *A 250,000 Year Climatic Record from Great Basin Vein Calcite: Implications for Milankovitch Theory, Science,* **242**, pp.: 1275-1280.

Winter (199?) Erzsi: *Szibériai rokonaink,* Duna TV, Fuji és Soros Alapítvány. A kiadói évszám nincs megadva.

Zétényi (1997) Zsolt: *A Szentkorona-eszme mai értelme*. Püski, Budapest.

Zeuner (1946), Frederick E.: *Dating the Past; An Introduction to Geochronology*. Metheuen & Co. London.

Zsirai (1935) Miklós: *Finnugor rokonságunk*, MTA, Budapest. Uráli nyelvrokonainkkal kapcsolatos legújabb ismeret- és forrásanyag rövid összegzésével közreadta: Zaicz Gábor, Trezor Kiadó, Budapest, 1994.

MAGYAR ÓKOR ÉS KÖZÉPKOR

Sebestyén László (Budapest):
Szkíták, hunok, magyarok[185]

Nemigen találkozhatunk ma olyan történésszel hazánkban, aki ezt a három népnevet együtt említené, különösen olyan értelemben és céllal, hogy ezek között szoros egymásutániság, egymásból eredés lehetne.[186] A magyarságnak a szkítákról és a hunokról való leválasztása a múlt század második felétől tapasztalható. Hogy megértsük az okát, a szkíták eredetmagyarázatát kell először látnunk. Mindenekelőtt tisztában kell lennünk azzal, hogy a szkítákkal való rokonságért érdemes volt versengeni, kivált az indoiráni, indoeurópai népeknek, hiszen, különösen az utóbbiak, a mindenkori kultúrák élén gondolták magukat. Hogyan is tartozhattak volna más néphez a szkíták, akikről azt írta Ephorusz a Kr. e. VI. században, hogy „a fújtató, a kétágú horgony és a fazekaskorong feltalálója a közülük való Anakaroi volt; vagy Heziodosz (Kr. e. VII. század) szerint „szkíta találta fel a rézöntést". Aiszkhülosz (Kr. e. 525-456) állítja, hogy „az acél szkíta jövevény az ő világukban". De nemcsak az, mondja Higinusz (Kr. e. 31-Kr. u. 14.), mert az ezüst felfedezője is szkíta volt. Akármint van, német nyelvészek kisütötték a múlt század első harmadától kezdve, hogy a szkíták egy nomád iráni nép nyelvét beszélték, ők maguk is iráni nép. Legyünk jóhiszeműek, s tekintsük állításaikat a tiszta tudomány eredményének, viszont azért nézzük is meg, miből mire jutottak. Főként három tudósi munka érdemleges: Kaspar Zeuss: *Die Deutschen und die Nachbarstamme.* München, 1837.; W. Thomaschek: *Kritik der áltesten Nachrichten über den skytischen Norden.* Wien, 1888. és Karl Müllenhof: *Über die Herkunft und Sprache der pontischen Scythen und Sarmaten.* Berlin, 1892. Sikerült elérniük ez írásoknak, hogy a bizánciak s általában a régebbi írók általános felfogását, hogy ti. a szkíták a népvándorlás kora óta föltűnt, különféle urál-altaji vagy másképp turáni népekkel, hunokkal, turkokkal, magyarokkal, kunokkal stb. voltak valamiféle rokonsági viszonyban, most felváltotta az iráni eredet tudata és hite.

A korábbi felfogás megváltozása főként nálunk rendkívül föltűnő, ha meggondoljuk, hogy míg még a múlt század elején is a szkíta múlt kutatása és magyarázása a magyar történettudomány fő ága volt, addig ez írásokat követően, mint valami múló divatot, elhagytuk, s lomtárba hajítottuk tudományos életünkből.

Annak ellenére történt ez így, hogy tudósi felvértezettségben egyáltalán nem voltunk felkészületlenek. Nagy Géza régész-történészünk meggyőzően bizonyította a német nyelvészek véleményének gyenge lábon állását, azt, hogy nagyon gyér, többé-kevésbé eltorzított és többféleképp is magyarázható nyelvmaradványokra építették állításaikat. E szavak közt van vagy 10-12, jelentés szerint is ismert szó, 10 mondai és istennév, a többi személynév, földrajzi és népnév. Ma már szükségtelen is idézni Nagy Géza szavankénti és helytállónak bizonyult elemzéseit, célszerűbb az e századi német tudományból idézni, így M. Wasmer szkítakutató eredményeit a *Reallexikon der Vorgeschichte XII*. (1928) lapjairól. Összefoglalása szerint a szkíta-iráni nyelvrokonság igazolására mindössze csak 6 olyan szóalakot tudott felmutatni, amelynek eredete szerinte is bizonyítottnak látszott. E szavak: az Enáeresz, Ojórpata, Paralátaj nép-, azaz törzsnevek, továbbá a -peirt, -kszaisz és -ária

[185] *Az Első (Szegedi) Iskola Előadásai és Iratai.* Zürichi Magyar Történelmi Egyesület, Zürich, 1993. pp. 39-53. ISBN 963 8465 00 X https://mek.oszk.hu/06400/06488/06488.pdf.

[186] Három évtized múltán feléledt az érdeklődés magyar tudományos körökben az itt elemzett összefüggések iránt. Az alábbiak tükrében igen érdekfeszítő bizonyos korai latin nyelvű nyomtatott könyvszövegek alapján Fábián Sándor érvelése, bizonyítása a tudást jelentő scita latin szó és a szkita nép, a tudás népe vonatkozásában, valamint a „Kárpát-medencei Meotisz" következményei tekintetében. Hiszen Sebestyén László feltárt tényeit igen jól megmagyarázzák. És ezt megerősíti a Kárpát-medencei magyar népi, nyelvi és műveltségi folytonosság rengeteg bizonyítéka is. Lásd Fábián 2021, Cser 2000. – *A szerk.*

személynévrészek. Ez bizony kiáltóan szegényes eredmény, mondja nagyszerű tudósunk, Mészáros Gyula a *Chattiak és skythák* c. könyvében, 1938-ban. De még hozzáteszi, hogy a hatból az oiorpata kiveendő, mert szarmata eredetű. Jegyezzük meg, hogy Nagy Géza az összetett szó -pata, ölni-t jelentő szórészét a sumerbői eredeztette.

Azt talán nem is kell említenem, hogy mi nem a dicsőségért versengünk, bár sumer ügyben ez nagyon is kijár nekünk, helyesebben e rokonságot, összefüggést vallóknak. Elegendő a társadalmi és életforma-beli hasonlóságokat, egyezéseket említeni, azt, hogy a szkíták lovas, nyilas nép voltak, vallásukban a természeti erőket tisztelték, a tűz, a föld, a víz, a nap volt tiszteletük tárgya, szövetségkötésük módja a vérszerződés volt, lovat áldoztak, lóval temetkeztek, a hadisten képében kardot tiszteltek, a meghódolást, mint nálunk is, a föld és a víz átadása jelképezte.

S ha a honfoglalás ideje-beli bizonyítékokat keressük, krónikákból, feljegyzésekből, törvényekből igenis egész csokorra valót tudunk csak hirtelenében is fölmutatni. Kezdjük mindjárt Anonymusszal. Ő teljesen azonosította a szkítákat a magyarokkal, mikor ezt írta: „a hungarusok igen vitéz és hadi viszontagságokban felette hatalmas nemzete... eredetét a szkíta nemzetből vette, amelyet saját nyelvén dentumogernek neveznek". Kitűnő meglátás az itt is előadó Endrey Antalnak a véleménye, hogy Anonymus ezt senki külfölditől nem vehette, ez csak régi magyar hagyományból eredhet. Bizonyítja a dentumoger szó, melyről senki nem tesz említést, nincs rá külföldi forrás. Azért fontos ez, mert történészeink szerint a szkíta vonatkozást egyszerűen Regino prümi apáttól vette át, s innen merítette a magyarok szkíta eredeztetését.

A későbbiekben válik fontossá, a hun összefüggések tárgyalásánál, hogy Anonymus a magyarokat a hunokkal együtt szkíta népnek tekintette. A szkíták első királyától származtatta Attilát és az Árpádokat is. Ezt sem vehette külföldi forrásból, de azért azt ráfogják, hogy a Magógról magyarrá állítást ötletként Sevillai Isodorusból meríthette.

De mit szóljunk a komoly tudósnak számító, a cordobai egyetemen tanult II. Szilveszter pápa állításáról? Ugye tudjuk, a koronát ő küldte Istvánnak. Nos, ez a pápa III. Ottó német császárt dicsőítő iratában ezt mondta: „Mienk, mienk a római birodalom. Erőt ad gyümölcsben Itália, katonát adó Gallia és Germánia, s nem hiányzik nálunk a szkithak hatalmas királya sem." Minket, a mi népünket értette a szkítákon.

A Vata-féle lázadás leverése után I. Endre két törvényben is utal a magyarok régi vallására. Legelsőbb: megparancsolta, hogy „minden magyar avagy jövevény Magyarországon, ki a scythiai ősi pogány szokást el nem hagyja, Jézus Krisztus igaz vallására nyomban vissza nem tér és nem hallgat a szent törvényre, melyet a dicsőséges István király adott vala, feje és jószága vesztével bűnhődjék". A 4. paragrafus is idetér: „A szentségtelen scytha szokásoktól és hamis istenektől forduljanak el és rontsák el a bálványokat." Az első pont területi vonatkozású, mert szkítiait mond, a másik már meghatározás: szkíta szokást nevez meg. A Gellért-legendában is szkíta bálványokról szólnak. A Képes Krónika a hunokról szólva így fogalmaz: „mihelyt egy szkíta elesett, Attila nyomban másikat állíthatott helyére". Aquileja ostromakor így jellemzi Attilát: „szkíta észjárással parancsot adott, és egymillió vitézétől egy-egy nyerget kért". Ezzel egyben a hunok szkítaságát is jellemzi, illetve vallja.

Nemkülönben Kézai sem. Őtőle többek között ezt olvashatjuk: „Keve kapitányt szkíta módon ünnepélyesen eltemették az országút mellett, hol kőbálvány van felállítva." A régi vallás szívósságáról még szólhatunk; Szent László törvénye pedig az első dekrétum 22. fejezetében így védekezik ellene: „Aki pogány módra kutak mellett áldoz, avagy fának és forrásnak és kőnek ajándokot ajánl, akárki legyen, egy ökörrel bűnhődjék érte." Ily okból is a papoknak ugyancsak kijárhat még 1114-ben is. Lőrinc esztergomi érsek ugyanis így rendelkezik: „Minden kanonok a klastromokban, minden káplán az udvarokban tudományos nyelven, azaz deákul beszéljen, és senki semmit meg ne tartson a pogány vallás-beli

szokásokból, mellyet aki cselekszik, ha tette nagyobb, 40 nap tartson különös pönitenciát, ha kisebb, megveretve hét nap böjtöljön.

Azért Taksony és Géza alatt nagyobb vallásszabadság volt, legalábbis Pilgrim püspöknek VII. Benedek pápához 974-ben írott levele szerint, ha némiképp talán dicsekvő is, erről tanúskodik: „Mert maguk a magyarok, ámbár még egy részük a pogányság bilincsében van, a mindenható Isten kegyelmének munkája által senkinek alattvalóik közül nem tiltják a megkeresztelkedést, sem a papokat nem gátolják, hogy bárhova menjenek. Hanem oly egyetértők a pogányok a keresztényekkel és oly barátságosan vannak egymással, hogy beteljesedni látszik Ézsaiás jövendölése: a farkas és a bárány együtt legel, az oroszlán szénát eszik." Szkíta ügyben lássunk még egy pápai véleményt, immár későbbről. II. Pius pápa 1501-ben kiadott Cosmographiájában írja: „Azt tartják, hogy a Duna partját lakó hungarok is a szkíták neméből valók."

Históriailag hogyan lehetséges ez? Kezdjük azzal, hogy már Hérodotosz szerint is hazánkban éltek szkíták. A Kr. e. VI. században jelenhettek meg itt. Tárgyi kultúrájuk az i. e. VI-III. században keletkezhetett a Kárpát-medencében, ezt jelzi vaszablák sorozata, 25 bronztükör, 67 vasfokos, húsznál több állatalakos tegezdísz, 23 bronzcsörgő, többszáz nyílcsúcs, vastőrök és kardok. Ezek Bakay Kornél adatai, s nem tartalmazzák az árpádi magyaroknak a szkíták fémkultúrájára és fémtárgyaira, így az aranyszarvasra emlékeztető, velük azonos régészeti hagyatékát.

Sokkal fontosabb összefüggés, hogy a magyarságnak ugyanott van a bölcsője, a koronként feltalálható helye, ahol hun-szkíta népek éltek. Nagyon érdekes, hogy a szkíták nyomai a Közel-Keleten és Kis-Ázsiában lelhetők fel a legrégibb időktől. A – mondhatni – legizgalmasabb adat C. Plinius Secundustól ered az első századból. Azt állítja, hogy a szkíták azonosak a régi világ arameusaival. Szó szerint ezt mondja: „a szkíta népet, kiket a perzsák szakának neveznek, általában az ókori arámiakhoz állítják a legközelebbi nemzetnek". Nemzeti nevüket nem is a görögöktől ismerjük, hanem az asszíroktól: asguzai, is-ku-za a nevük, a z c-nek ejtendő. Ha ez így van, nem is lehet valószínű, hogy a görög szkütha szó bőrruhást jelent, s hogy ily módon minden, a Fekete-tengertől északra lakó népet a mostohább északi tájban szükséges bőrruházatáról neveztek kivétel nélkül szkítának.

A C. Plinius Secundus által említett időben, korban Szíria lakóinak arámi volt a neve, s Szíria ekkor magában foglalta Palesztinát, Júdeát, Föníciát, Babiloniát, Mezopotámiát, Kilíkiát, Antiókhiát. Én magam külön is felfigyeltem a Kr. e. 240-ből való, Polibius V. könyvében olvasható tudósításra. Ez így hangzik: „Philoteria ama tó mellett fekszik, melybe a Jordán nevű folyó beömölvén ismét kiömlik a rónaságra, az úgynevezett szkíták városa körül."

Nem lehet célom e rövid órában teljes szkíta történelmet adni. Annyit még, ami a velünk való kapcsolatot illetheti, hogy a Kr. e. 7. századtól a 3. századig róluk olvashatni a legtöbbet a Fekete-tengertől a Kaukázusig, illetve a Kaszpi-tengerig terjedő területen. E térségbe a Kaszpi déli részéről, az Arax folyó mellől jöttek fel, ahová Szíria és Média területéről II. Sargon asszír uralkodó (Kr. e. 722-705) végleges hódítása után húzódhattak. Nagyon fontos tény, hogy a Kr. e. 6. században igen nagy számban telepítettek médeket a Fekete-tengertől északra. Több adat is szól arról a Kr. utáni első századból, hogy hunok és szkíták a Kaszpitól keletre és nyugatra találhatók. Ide húzódtak vissza később a megdöntött pártusok szkíta népek beli szövetségeseikkel, így jöttek innen ki később a kazárok is, akikről később lesz szó.

De most nézzük a hunokat, akikről szintén leválasztanak bennünket mai historikusaink, holott a szkíta kapocs is elveszít egy fontos láncszemet ezáltal. E vizsgálódásunkban nem hagyható figyelmen kívül, hogy bennünket, magyarokat korszakonként szkítának, turknak, hunnak neveztek az esedékes források írói. Hogy miért lettünk turkok, arra Theophilactes Simokatta nyújt felvilágosítást a VII. századból: „A perzsák a tőlük északra lakó szakákat

szokták turkoknak nevezni." A szaka elnevezés, mint ismeretes, a szkítát jelenti a perzsáknál, illetve jelentette.

Hogyan függhet össze a szkíta és a hun? Erre Priszkosz rétor megmaradt és Bíborbanszületett Konstantin művében megőrződött követi jelentése nyújthat számunkra megvilágító tényeket. Világtörténetileg Priszkosz tekinthető az Attila-kori hun birodalom legjobb ismerőjének, mert személyesen járt Attilánál. Felnőtt korú férfi volt, szónok és bölcsész, jó megfigyelő. Evagriosz egyháztörténész így emlékezik meg Priszkosz munkájáról: „Ez időben támadt Attilusznak, a szküták királyának nagyhírű háborúja, melyet körülményesen és legokszerűbben leír Priszkosz szónok." Ezt a részt, a háborúleírást mi nem ismerjük. De nem kerülheti el a figyelmünket, hogy ebben az idézetben is szkíták királya van. Egy királyt nem illethetnek olyan jelzővel, mint egy térség népsokadalmát, amelyikről csak azt tudni, hogy bőrruhája van, s ezért így is lehetséges elnevezni. Tudniuk kell, kellett a címét. Idézzünk akár félmondatokat is a követi jelentésből, amelyben váltakozik a szkíta és a hun megnevezés és nem véletlenszerűen, hanem pontos, tudatos tartalommal, az érződik, mintha a szkíta konkrét nép, nemzet volna, s benne ugyanúgy a hun is, valahogy annak meg felelően, ahogyan Attila címében benne volt az, hogy a hunok, a médek, a gótok, a dánok királya. Ily konkrétan érződik benne a szkíta is, amint Priszkosz azt is mondja, hogy Attila udvarában „a szkíta királyok egész hada nyüzsgött".

Tudunk róla, hogy más-más nevű szkíták voltak az ún. királyi szkíták, a földművelők, a nagyállattartók, még ha ezek az elnevezéskülönbségek akár csupán a görög tudósítók szemléletéből fakadó jelzős nevek voltak is, mint például melanklenek, fekete zekések, gelonok, vidámak, vígak, vagy az arimaszpok, egyszeműek, ami valójában vaksit, gyengénlátót jelenthetett, mintha azt gondolta volna, aki így nevezte el őket, hogy olyan gyengén lát, mint egy félszemű.

A Tarih-i Üngürüsz is különböztet népen belül, amikor Hunor népéről azt írja a Pannóniába indulás előtt: „látták, hogy Hunor népéből tízezer ember gyűlt össze, és a nem rendkívüli teremtményekből is kétszáznyolcvanezer férfi gyülekezett össze". A fordító, Blaskovics József, kiváló turkológus, ezt úgy értelmezi, hogy Hunor népe rendkívüli, azaz nem közönséges, átlagon felüli, előkelő és vitéz nép. E hasonlat annyiban nem vág feltétlenül ide, hogy ebben nincs népnév-beli különböztetés.

Mindenesetre lássuk, hogy Priszkosz miként tudósít úgy, hogy a szkíta megjelölés nem tartalmatlan, valódi tájékozatlanságból eredő, szokványos jelző csupán. „Ismét jött követül egy, a háborúban nagy tetteket mívelt szküta férfiú, Edekon..." A fordító, Szabó Károly, egyébként Egyeknek érti és olvassa Edekon nevét, elhagyván a görögösítő on-t, s gy-vé téve a görögben hiányzó kettős mássalhangzót. – Majd tovább, Rusztikiosz követségi tagról mondja: „ki velünk együtt jött a szkíta földre". „A követség nemcsak a rómaiaknak, az unnoknak is javukra lesz." A követség vezetőjének arra a válaszára, hogy a rómaiaknál szkütha nemzet beli szökevény nincs, Attila így felel: „Míg a rómaiak és unnok közti viszályok ki nem egyenlíttetnek, addig semmit nem vásárolhatnak". Vagy Priszkosz egy megjegyzése: „Éppen akkor Onegesziosz Attilász öregebb fiával az akatzir nemzet ellen volt kiküldve, mely szkütha nép s Attilász által hódíttatott meg." „Lányok fogadták Attilát szkütha dalokat énekelve. Bort hoztak, mi a szkítáknál a legnagyobb megtiszteltetés jele." „Amint a lak kerítése körül sétálék, egy ember, kit öltözékéből szkütha barbárnak gondoltam, hellén nyelven üdvözölt, vagyonos szküthának látszott, szépen volt öltözve, s feje körös-körül le volt nyírva." Maximonosz ajándékot ad a hun főembernek, mondván, „ha egyezséget szerzend a rómaiak és unnok között". Erre a válasz: „Azt gondolják, elárulja urát, elfeledkezik szkütha neveltetéséről?" Priszkosz írja a legidősebb Attila-fiúról: „az akatzirokon és a szkütha tengermelléken tanyázó több nemzeten uralkodott".

A várható perzsiai hadjáratról szólva igen érdekes megjegyzést tesz a görög követség egy tagja, Rómulosz, mert olyan ismeretet tulajdonít a hunoknak, amellyel nem

rendelkeznének, ha nem volnának egyben szkíták is. Halljuk Rómuloszt: „Nem nagy távolságra esik Szküthiától a médok földje, s ismerik is az unnok ezen utat, mert egykor oda be is ütöttek s benyomultak a médok földjére." Erről az egykori benyomulásról, amely 800 évvel ezelőtt volt – a római követség idejétől számítva –, Hérodotosz így tudósít: „Meotis tavától Phasis folyójáig és a Colchokig harmincnapi útja van egy jól menőnek. Colchisból pedig nincs messze átkelni Médiába, hanem csak egy nép van közöttük, a saspirok. Az ezeken keresztülmenők Médiában lehetnek. A scythák azonban nem törtek be ezen a részen, hanem egy föllebbi, sokkal hosszabb úton kanyarodva, jobbukon lévén Kavkáz hegye. Itt a médok megütközvén a scythákkal és meggyőzetvén a csatában, megfoszttattak uralmuktól. A scythák pedig egész Ázsiát foglalták el."

E példákat még folytatni lehetne, s végig az derülne ki, hogy az akkori görögök a hunokat valóban szkíta népnek tartották. Ez annál is inkább így igaz, mert a Kr. e. harmadik századig élt görögök, Hérodotosz, Hékataiosz és a többiek mind, akik a szkítákról írtak, még a Földközi-tenger mentén létesített görög gyarmatokból közvetlenül szemlélték az akkor még szkítáktól benépesített területet, szkíta földet és népeket láttak, most azonban legfeljebb a Krím-félszigeten éltek még szkíták és a Kubán vidékén, a Kaszpi-tenger két oldalán. Vagyis itt már nem érvényesülhetett a Krisztus előtti évszázadokban kialakult szemlelet. Itt már tudni kellett ténylegesen, diplomáciai érintkezésekből, közvetlen személyes tapasztalatokból, hogy szkíták-e a hunok vagy sem.

Ugyanezt mondhatjuk azokról a türkökről, akiket a perzsák korábban szakának, szkítának tartottak és neveztek, s a bizánciak, éppúgy keverve a megnevezéseket, mint a hunok esetében, mindig-mindig a szkíta megjelöléssel is élnek. Jó példát szolgáltat erre például Menander a VI. századból, aki azért is mérvadó ismeretű személy, mert nyilatkozata szerint a gétáktól, tehát egy szkíta néptől származik. Ilyen tudósításairól tudunk: „A turkok fejedelmének követe, Mániák – korábban szogdiai fejedelem volt –, szkíta betűkkel és nyelven írt levelet vitt Jusztinosz császárhoz." Itt a kultúra megjelölése a fontos.

Menander két bizánci követségben is járt a turkoknál, Kr. u. 569-ben és 576-ban. Így számol be az elsőről, ahogyan ismerteti a tűztiszteleti szertartáson átesett küldöttség fogadását: „tömjénágakkal tüzet gyújtván szkíta nyelven valami barbár igéket mormol tak..." E jelentés magyar nyelven megjelent szövegéhez azt a lapalji megjegyzést fűzte a szerkesztő szerző, hogy „Menander, mint más bizánci írók is, gyakran azonosítja a turkokat a régi szkítákkal". Azok után teszi a magyar munka ezt a megjegyzést, hogy Menander tudósítása így kezdődik: „Miután a turkok, akiket régen szakáknak neveztek, követeket küldtek a béke ügyében Jusztinosz hoz." Tehát Menander tudja, hogy ezek szkíták, annál is inkább, mert ő géta származású, s feltehetően ezért is került be a küldöttségbe, amelynek nem ő a vezetője, hanem egy Zimarchos nevű görög,

A második követségjárásról, ahol a vezető Valentinosz, így tudósít Menander: „Valentin elindult kísérőivel és 106 turkkal. Akkortájt ugyanis már régebbi idő óta turkok tartózkodtak Bizáncban, akiket ebből az alkalomból küldött oda népük. Úgyhogy mindezekből az úgynevezett turkok törzséből összegyűlt százhat szkíta férfi." Itt álljunk is meg. Ugyanaz a felváltva használt névmegjelölés, mint Priszkosznál. Emellett az is figyelemre méltó, hogy a bizánci udvarban összegyűjtött, tehát nyelvükről, népükről közvetlen ismeretet szolgáltató személyekről van szó. Egy Menander ismeretű és tudású ember nem hordhat össze tudatlanságból hetet-havat.

Érdemes tudni, hogy a turkoknak és kazároknak is a későbbi időkben rendszeresen tartózkodtak embereik a bizánci udvarban, s a császári rendtartás azt is gondosan előírta, hogy mely teremben legyen az étkezési helyük, s mindenik így ott-tartózkodó nép képviselőinek a saját nemzetük viseletében kell ott megjelenniük. Így tudjuk például azt is a X. századból, Liutprand német-római követ tudósításából, hogy „a bolgár követ feje magyar módra volt borotválva".

Hogy a turk–szkíta, görög szóhasználat szerinti összefüggést érzékeltessük, lényegében elébe vágtunk annak a későbbi, számunkra fontos ténynek, hogy a honfoglalás idején mindkét bizánci császár, Bölcs Leó és a fia is, Bíborbanszületett Konstantin – ez utóbbi már a X. század közepén –, turknak nevezett bennünket. De ez utóbbi például régebbi nevünket is említi, azt, hogy sabartoi asphaloi, s ez azért igen-igen fontos, mert ez a népnevünk a vele említett régi lakhelyünkkel abba a régióba, Kis-Ázsiába és a Közel-Keletre visz bennünket, ahol pedig a szkíta népek élettere volt az időszámításunk előtti évezredekben. Egy ilyen történeti képben feltűnő magyar régmúlt visszatéríthet bennünket krónikáink igen lényeges állításaihoz, s ezzel egyben a múlt század közepéig történetszemléletünkben és világlátásunkban nagy egészében kialakult szemléletünkhöz. Mert akármint van, abba nem igen nyugodhatunk bele, hogy a Kr. utáni ötszázas évektől visszamenőleg nincs rólunk sem írásbeli adat, sem régészeti bizonyíték, ha megmaradunk a finnugor nyelvészeten alapuló őstörténeti felfogásban, amely tagadja a hun–magyar kapcsolatot. Pedig középkori források szerint a hunok Szkítiából, a Kaszpi és a Don közötti vidékről indultak ki. Ezt az újabb kutatások is megerősítik. A francia Deguignes által kétszáz évvel ezelőtt közreadott vélemény a hiung-nukról, akik a kínai fal mellől i. e. 35-ben űzettek el, lényegében semmi továbbit nem tudunk, mert tisztázatlan az Európa felé vezető útjuk. Egyedül a szkíta–hun összefüggés a históriai bázisunk a lényegében meggyőző magyar krónikák szerinti megvilágításban.

Viszont itt is meg kell vizsgálnunk az elutasító álláspontok megalapozottságát, azt a ma iskoláinkban is tanított véleményt, hogy a magyarság hun eredete fikció, hogy a magyarságnak nem volt sem genetikai, sem történelmi kapcsolata a hunokkal. Vagy, hogy az azonosságnak ez a hiedelme a keresztény nyugaton keletkezett a X. században; ilyen hatás érvényesült a Nibelung énekből is.

Mielőtt az egész elutasító érvrendszerre kitérnénk, ezt a Nibelung-hatást nézzük meg, mert ezt már maguk a németek is meg cáfolták, tudniillik nemhogy a Nibelung-énekből lehetett a magyaroknak tudomást szerezniük Attiláról, hanem éppen fordítva, a dal anyagát itt gyűjtötték fel Géza fejedelmünk udvarában. Az énekhez mellékelt kis versike *Klage* címen így szól: „Evégből most mindjárt útnak indítom követeimet Hunországba: ott bizton rátalálok az emlékekre; mert nagyon helytelen volna ám, ha az nem lenne megőrizve. Ez a legnagyobb esemény, ami ezen a világon valaha megtörtént.” A németek szerint Pilgrim püspök maga is itt járt az anyag összegyűjtése végett.

Kézből cáfolhatósága miatt említsük meg röviden azt az állítást is, hogy a Hunor–Magor név az onogur–magyar kapcsolat perszonifikált mondai emléke, hogy a Hunor szó Onour formában hangzott. S ez az egész nyelvi bravúroskodás azért van, mert nem abból indulnak ki, hogy hunogur. Pedig több forrás így említi a magyarokat. De ez még semmi ez ügyben, ha tudjuk, hogy örmény írók szerint a Kaszpi-tenger mellett, az Arax folyó vidékén (emlékszünk, honnan jöttek fel a szkíták a Kr. e. III-II. században a Fekete-tenger feletti térségbe?) volt egy Hunoracerta nevű város, amelyet örményből lefordítva Hunor-városnak neveztek.

A legbántóbb azonban az az állítás, hogy Anonymus csupán azért említi Attilát, mert jogcímet igyekszik kovácsolni a magyaroknak az ország elfoglalására. Ide írom erről a mai fogalmazású sommás történészi véleményt: „A magyar honfoglalás ily módon nem volt egyéb, mint a Pannóniába visszatérő hun-magyarok jogának érvényesítése.” Ezt a vádat, mert az, egy Selig Cassel nevű történész fogalmazta meg először *Magyarische Altertümer* c. 1848-ban megjelent könyvében.

S mit kapott ezt követően Anonymus a század második felének német történészeitől, például Eduárd Röslertől? Igen tanulságos: „A jegyző fő iránya a magyarok eredetéről egy hamis nézet megalapítására megy ki, hogy ti. a magyarokat Attila népeitől származtassa... Neki elviselhetetlennek látszhatott őseit a német krónikások leírása után rabló csordáknak

képzelni, melyek az országra rohannak, s az ellenállásra erőtlen, számtalan népség lerohanása után a véráztatta földet megszállották. A jogeszméje erkölcsi nagyságában kelt föl benne, s most már nem lőn elég neki, hogy a magyarok a jelenre jogállapotban élnek, mely rájuk nézve birtokuknak a szomszéd népek részéről történt elismeréséből keletkezett. Nem, utálva azon képzeletet, hogy valaha önkény és jogtalanság által jutottak birtokukhoz, átvitte jogfogalmait őseinek idejére, s az elkövetkezett jogtalanságot legalább sok nemzedékkel hátrább, egészen ismeretlen ősapáira, a hunokra igyekezett hárítani. Most már a magyarok azon hivatásban tűnnek fel, hogy jogukat keresik: ők nem hódítanak, hanem csak visszafoglalják elvesztett sajátjukat."

Szép, ugye? S ezt mi nemhogy megcáfoltuk volna, elfogadtuk. Tudóskodó szövegezésben ugyanezt olvastam magyar szerzőtől is.

Kitűnő és feltétlenül igaz viszontválaszaink vannak. Halljuk előbb Anonymust, aki olyan tényszerű, valósággal finom és jámbor fogalmazása, mint általában egy papi ember. A Szkítiából való kijövetel után ezt írja: „A választásuk arra esett, hogy majd Pannónia földjét keresik fel. Erről ugyanis a szállongó hírből azt hallották, hogy az Attila király földje, akinek ivadékából Álmos vezér, Árpád apja származott." Árpádnak Salán vezérhez szóló üzenetét már határozottabban fogalmazza: „Az én ősapámé, a nagyhatalmú Attila királyé volt a Duna–Tisza-közén elterülő föld, egészen a bolgárok határáig, ami most az uratoké."

Lássunk azonban még egy mondatot, amelyet semminemű külföldi forrásból nem nyerhetett, ezért ez perdöntően fontos: „Az orosz vezérek kérték Álmos vezért, hogy Pannónia földjére vonuljanak, amely előbb Attila király földje volt." Ez a közlés azáltal válik rendkívüli horderejűvé, hogy az óorosz krónika ezt mondja: „Majd azután fehér magyarok jöttek, és örökölték a szlávok földjét, miután elkergették a frankokat, akik azelőtt foglalták el a szlávok földjét." Ugye föltűnt a krónikás fogalmazása, hogy „örökölték" a szlávok földjét? Így kap értelmet Anonymus híradása, hogy az orosz vezérek kérték Álmos vezért, hogy Attila király földjére, Pannóniába vonuljanak. Ez a véleményük és egyben kérésük támasztja alá azt a fogalmazásukat, hogy a magyarok örökölték a szláv földet. Elismerik, hogy Álmos népe örököse Attila népének. Hogy lehet ezek után elfogadni a rösleri álláspontot?

Sok bizonyítékunk van a magyarság saját emlékezésére a hunokra. Csak néhányat lássunk. Kézai írja: „Etele király címerén is, melyet tulajdon pajzsán szokott hordani, koronás fejű madár vala ábrázolva, melyet magyarul turulnak hívnak. Mert ezt a címert hordták volt magukkal a hunok mindig a hadban Gyeics (Géza) vezér idejéig." Vannak híradások arról, hogy a Passauban eltemetett „Gizella királyné sírkövén is glóriás sas van". Ez szinte hihetetlen: Szent István özvegye is vállalja az előző pogány uralkodó ház címerét. Pénzeinken is rajta van a turul évszázadokon át. Országunkat pedig Szent Istvántól kezdve Hungáriának nevezik a latin nyelvű okmányokon éppúgy, mint a pénzeken.

Említetlenül hagyván a sok pozitív bizonyítékot, az idő rövidsége miatt is csak egyetlen összefüggésre térjünk még ki. Hékataiosz, a Kr. e. VII. században élt görög földrajzíró azt állítja: „Nem hallottam másokról, hogy a Dunától északra laknának, csak a sigginekről. Azt beszélik magukról, hogy a médektől vándoroltak ide. Méd viseletben járnak." Ha ehhez melléteszem a Tarih-i Üngürüsz tudósítását: „Egy nap Adzsem (Perzsia) országának padisahja Kosztantinije (Bizánc) fejedelme ellen hadjáratot indított, és emiatt Dzsidijja országának uralkodójától segítséget kért. Dzsidijja fejedelme segítségül Hunor népéből, akik tatárok voltak, húszezer katonát gyűjtött össze, és Adzsem padisahjához küldte (ezt a sereget). Amikor Adzsem padisahja is Kosztantinije ellen ment, az említett Hunor népét támadás érte, mely aztán ily módon elvált Adzsem padisahjától és Pannonija tartományába költözött. Amikor abba a tartományba érkeztek, látták, hogy csodálatosan bőséges folyamai vannak nagy számban, sok gyümölcse és bő termése van annak az országnak, és az ő nyelvükön (Hunor népének a nyelvén) beszélnek (az ottani népek)." Nincs vajon Hékataiosz

közlése a sigginekről s e Perzsiából való bejövetel között összefüggés? Időpontját még nem tudjuk, de azt a krónika megírja, hogy ezután jöttek be 375-ben, újabb hullámban a hunok. Fejtsük meg ezt a dolgot. Szép feladat, s rendkívül fontos is!

Végezetül, a Torontóban elhunyt Hallay István barátom emlékére is, aki a most hallható forrást felderítette, zárjuk e kis összefoglalót a XVIII. században készült Acta Sanctorum *Szept. 2., Szent István, Magyarország királyának az ünnepe* c. írással. Noha nem magyarok írták, határozottan állítja a hun–avar–magyar egyenes leszármazást, több krónika bizonyítása alapján.

Radványi Irène-Henriette (Stockholm):

A hikszoszok turáni eredetéről[187]

Történelmünk folyamán igen gyakori az ókori kelet történetével kapcsolatos régészeti módszerek, eljárások meghamisítása. Ennek egyik fő és elrettentő példánya a hikszoszok története.

Ázsiai uralkodó nép volt. Egyiptomi uralkodásuk ideje az ország történetének egyik legsötétebb szakaszához kapcsolódik. Azt tudjuk, hogy Egyiptomba a közeli Palesztina területéről érkeztek. Ezen kívül későbbi források nem sokat beszélnek eredetükről, csak hirtelen feltűnésükről, Egyiptomba érkezésükről, birodalmuk gazdasági, politikai felépítéséről s uralmuk utolsó szakaszáról.

A kutatók próbálkoztak a hiányokat a régészet segítésével kitölteni, a rejtélyeket megoldani. Először is népi, faji összetételüket. Különböző kutatók úgy találták, hogy egy-két kivétellel az összes tulajdonnév szemita, de ez is csak feltevés. A hikszoszok között megkíséreltek bizonyosságot szerezni és némi képviselőit találni a hurritáknak (amely nép ez időben túlsúlyban volt az akkori északkeleti Szíria területén). Szórványos tulajdonnév, ami talán hurrita eredetű, nem jelent sokat, hiszen akit Smithnek hívnak, még nem jelenti azt, hogy az illető angol.

De hogyan tud a kérdésen a régészet másképp segíteni? Egyiptom területén pár helyen talált hikszosz sírból előkerültek festett vázák. Halványan egy bizonyos cserépfajtára emlékeztetnek, ami olyan területen fordul elő, ahol a nép anyanyelve a hurri volt. Kétségtelen fennáll a hiedelem, hogy a cserepek a bevándorló lakossággal kerültek egyiptomi lelőhelyükre. Egy későbbi vizsgálat kimutatta, hogy a talált vázák csak hasonlítanak az északkeleti Szíria területén készítettekhez.

Ezzel az okoskodással azonban azt is mondhatnánk, hogy az 1700-as évek Európájában nyüzsgött a kínai, mivel a szalonok kínai porcelánnal voltak megtöltve. Hasonló alapokon hitték, hogy a hikszoszok között árják is voltak.

A régészeti leletek segítségével igyekeztek a kutatók bebizonyítani, hogy a hikszoszok egykor egész világbirodalom felett uralkodtak Egyiptom határain kívül. Ez az elmélet akkor vetődött fel, amikor Krétán egy fedőt találtak egy hikszosz uralkodó nevével, s aztán Bagdadban egy kereskedőnél bukkant fel egy kőoroszlán.

Eddig a kommentár az egyik legismertebb svéd egyiptológus tollából.

Azt jól sejtette, hogy e nép Egyiptom határain kívül egy összefüggő, nagy birodalom ura volt és az a megjegyzése is érdekes, hogy a hikszoszok között árják is voltak. Ehhez csak azt szeretném fűzni, hogy Säve-Södenberg nem tartja különösebben fontosnak a hikszoszok eredetét és történelmét közelebbről tanulmányozni, merthogy ő Egyiptom történetével foglalkozik.

E bevezető után nézzük meg, kik is voltak a kusok, akiket a történelem hikszosz néven tart nyilván és mindenütt nagyon szűkszavú feljegyzések, elbeszélések emlékeznek róluk.

Kr. e. a 2. évezredben a Szíriát birtokba vevő szemiták a maguk előtt levő népességet nyugatra szorították. Az asszíriai szemiták beözönlése elől nyugatra menekülő hikszoszokról

---

[187] *A Harmadik (Londoni) Magyar Őstörténeti Találkozó előadásai és iratai, London 1988.* Ungarisch Historischer Verein Zürich, Budapest–Zürich, 1999. pp. 117-122. ISBN 963 85684 5 3
https://mek.oszk.hu/05900/05930/05930.pdf. A Szerző azonos a későbbi Zichy Irène-Henriette-tel.

Manetho, egyiptomi görög pap, történetíró, készített beszámolót, több mint ezer évvel az események lezajlása után. Az embertan szakértői bizonyosnak tartják, hogy a csiszolt kőkor és a bronzkor határán az Indus-völgyben két emberfajta élt egymással összefonódva. Ezt abból következtették, hogy ugyanazon a helyen találták meg az egyiknek és a másiknak is a csontmaradványait.

Az egyik fajta sötét bőrű emberekből állt, akik inkább alacsony termetűek voltak. A hajuk azonban nem volt gyapjas, az arcuk sem deformált, tehát nem tekinthetők négereknek. A típust egy bronzszobrocskával szokták bemutatni, amely egy fiatal Indus-völgyi táncosnőt ábrázol. Protoaustraloid néven tartják nyilván. A másik emberfajta arcszínét barnába hajlónak mondják, és típusát meglehetősen kiemelkedő, vékony orral, barna hajjal és barna szemmel gondolják. A koponyaleletek vizsgálata alapján megállapították, hogy a lakosság többsége e típushoz tartozott. Ez a „mediterrán" fajta azonos volt a Mezopotámia, Kánaán, Egyiptom kultúráját megteremtő fajtával: az árja Indus-fajjal.

Az Indus-völgyi sötétarcú népben a kus emberfajta képviselőit látjuk. A világ ismert első magas kultúrái között az Indus-völgyi árja-kus kultúra időrendben a harmadik, vagyis közvetlenül Egyiptom és Mezopotámia kultúrája után következett. A kutatók úgy vélik, hogy közös forrásból eredt a mezopotámiaival és egyiptomival. Kibontakozása és virágzása Kr. e. kb. 2500-tól Kr. e. 1500-ig tartott. Régészeti nyomait eddig kb. 30 helyen tárták fel. Az Indus-völgyi kultúra, nagy kiterjedése ellenére is, feltűnően egységes volt. Nyelve is ugyanaz az egységes nyelv volt.

Gazdasági szempontból nézve, az Indus-völgyi kultúra elsősorban pásztorkultúra, fémművességgel párosulva. Aranyat, ezüstöt, rezet bányásztak és értettek a bronzöntéshez. Békés természetű népnek ismerték a körülöttük élők.

Főistenüket nőalakban képzelték, megjelenési formáját Szin-nek, Hold-istennőnek nevezték. Védnöksége alá helyezték az Indus folyót is, aminek a Szin nevet adták. Völgye lett a Szin Ta (Hold-táj, Hold-istennő földje). Valószínű Szin Ta volt a birodalom neve is.

Az Indus-völgyi Szin Birodalom pusztulását a nyugat felől betörő árja néphullámmal hozzák kapcsolatba, amely az Oxus és Kaszpi térségből kiindulva, Kr. e. 1650-1500 között a Gangesz völgyét népesítette be. A népvándorlás a bennszülött lakókat arra kényszerítette, hogy áthúzódjanak az ország kevésbé értékes részeire.

Az elvándorló kusok tekintélyes része pedig Dél-Mezopotámiába, az ott élő árják közé költözött, ahol kassi, kassitai (kus földi) néven, Kr. e. 1550-1500 között folyamatosan átvette a hatalmat. Egy másik részük a Hindukus-hegység szorosain keresztül leereszkedett az Oxus völgyébe és a Kaszpi-tó felé eső síkságon beolvadt az árja lakosságba. Egy harmadik indiai árja-kus keveredésű nép, amely a Tigris és az Eufrátesz közén tanyázott, még messzebb ment nyugatra, és a Vörös-tenger északi részén, a Szín- (ma Sínai-) félszigeten és a Nílus-delta keleti részében, Szuezben telepedett le. Ez utóbbi kus telepeseket a történettudomány hikszosz néven tartja nyilván.

Az Indus völgyében élt árják és kusok nyelvére való vonatkozásokat és utalásokat elsőként nemcsak magyar szerzők munkáiban találhatjuk. Pl. néhány magyar szó, ami ma is használatos: hon, hely, Ta, úr, kos, barát, szín stb. Ptolemaiosz, alexandriai tudós 2. században készített munkájában szerepelnek az árja kusok által fennmaradt földrajzi elnevezések, mint pl. a Tarim-medencében kasia-törzs, A-ska-tag Kas hegy, Kas-gar város stb., mindegyik nevében a kus elnevezés valamilyen formában. Észak-India Kas-mir tartománya is ide sorolható. Dél felé haladva megszűnnek a kus nevek és a Gujarat nevű államban találunk egy-két területet.

Hasonló elhelyezkedésben találjuk a második Indus-völgyi kultúrát létrehozó elemnek, a mediterrán fajtának elnevezéseit is. E két népcsoport azonos sorsközösségben élt. Árja maradványaik még a mai napig is olyan mitológiai emlékeket őriznek és olyan nyelvet beszélnek, amely a Duna vidékén letelepült magyarság nyelvével és mitológiai emlékeivel

sok tekintetben azonos. Plinius római író az 1. században pl. India lakosait elősorolva jelzi, hogy ott „úr népek" élnek, s azok között egynek, a leghatalmasabbnak magyar a neve (Indiam accolunt Magari… uri… Abaortae, Osii). Megerősítik feljegyzését a régi lexikonok is, mert szerintük a mondott időben India északi részében, a Kína felé eső határvidékén olyan nép lakott, „amelyet mind a mai napig magyarnak neveznek. Hatalmas nép, amely hála győzelmes fegyvereinek, híres országot birtokol (qui etiam nun vocatur Megori. Ingens populus et ipsi armorum gloria inclytum regnum possident)."

Hevesy Vilmos, külföldön élő magyar nyelvész, foglalkozik az árja-kus ikernép gondolatával, s fejtegetéseiben megvilágítja, hogy az Indus völgyében élő népréteg, amely ilyen magas kultúrát létrehozott, a magyar nyelvet beszélte.

A fantasztikus mennyiségben rendelkezésünkre álló magyar szavak tömegének sem akarunk hitelt adni, mert a finnugor elmélet hipnotikus bűvöletéből még nem egészen szabadultunk ki és saját őstörténetünkkel szemben tele vagyunk gátlásokkal.

A Szin-félsziget gazdag rézbányái, valamint e bányák körül található féldrágakövek (lapis lazuli, türkiz), azonkívül a gránit építőanyaga vonzotta az indiai kusokat a félszigetre. Árjákkal való keveredésükre a félszigeten nem kerülhetett sor, mivel az ott élő árják az elzárkózás politikáját folytatták. A bányavidéket a félsziget többi részétől apró erődökkel elkerítették, s az Egyiptomba vezető utat is eltorlaszolták. Később (Kr. e. 2300) egy nagyobb erődvonalat is építettek, amely a Földközi-tengertől, a mai Szuezi-csatorna mentén a Vörös-tengerig húzódott. Fő eleme a Zár nevű vár volt, amelyet Szala, Zala átírásban is ismerünk. A bejáratok előterepének figyelésére az egyiptomiak a sivatag szélén élő kusokat is felhasználták, mert rájuk vonatkozik „az ajtó mezőségére vigyázók" elnevezés. Így a Szin-félszigetre elsőként betelepedett kusok problémája észrevétlen lekerült a napirendről.

A kérdés csak a Kr. e. 2. évezredben merült fel újra, amikor az Asszíriát birtokba vevő szemiták a maguk előtt lévő népeket nyugatra szorították. Ez utóbbi csoportban érkező kusokat a történelem hikszosz néven ismeri. A kusok hikszosz elnevezését csak uralkodásuk és letűnésük után 860 évvel később említi Manetho és Flavius Josephus.

Tény, hogy – leszámítva a szó eleji görög H-protézist – a szumér *ak* hegyet jelent; ennek magas hangú változata *ik* és *ék*, magyar nyelvünkben is egytöves, két hangból álló ősi gyökszava, amely hegyes vagy hegyben végződő alkalmatosságot jelent.

A feljegyzésekből, hogy a hikszoszok lóval és szekérrel, sőt harci szekérrel közlekedtek és már bronz, elvétve vas harceszközeik voltak, arra következtethetünk, hogy a név második szótagja a lovat harcra idomító, a küllős harci szekeret feltaláló és alkalmazó kus népnevet fedi (a Bibliában chus, az asszír szövegekben kasszu, történészeknél kusita, kasszita). A szó tehát (h)ik+kusz; ebből a hikosz, végül hikszosz alak. Így értelme: a hegyi kusok népe.

Az egyik abu-hasszáni sírfeliraton a korabeli fáraó megörökítette őket, amint marháikat maguk előtt hajtva, asszonyostól, gyerekestől, szekereket húzó lovakon érkeznek. Ez a közlekedési eszköz Egyiptomban akkor még ismeretlen volt. A Nílus-deltának Tehenu és Retenu tartományneve is tőlük származik.

A hieroglifeken szereplő idegen nevek a Nyugat történészeinek alapot adnak e nép szemita jellegének alátámasztására. Így az egyik felirat megemlíti Ják-Abu-Él uralkodó vagy herceg nevét. Ez, szerintük a bibliai Jákobbal azonos. Holott a ják törzsnév, amely a Kaszpi-Aral-tó vidék Ják-ar, görög fordításban Jak-szártesz, Laxartes nevére mint vidéknévre utal. Abu megfelelője a szumér ab = apa, atya; vagy aba = vezető, főember, vezér, pl. Aba Sámuel király vagy Thonus-Aba besenyő vezér. Egyébként a felirat Abu-ja csupán hangváltozat. *El* megfelelője a szumér *il* = magasságos, felső (isten, király s papi méltóság nevek díszítője). Kánaáni és ugariti táblákon is szerepel oly időben, amikor a zsidó nép még nem is létezett.

Hikszosz hercegi, hercegnői nevek közül ismerjük még Anather és Khiar feljegyzését. Az ugariti (kánaáni) mitológiában Anat Istár-Astarte leánytestvére. A szumér-babiloni

mitológiában pedig Anata Enlil anyja. A név tehát nem szemita eredetű; egyszerűen anyát, nénét vagy nénit jelent.

Khi-ar, helyesen Ki-ár, ahol a szumér *ki* = föld, *ár* = folyóáradás, csatorna (magyarul árok). E herceg neve tehát vidéknév. Nem ismeretlen nyelvünkben sem, pl. Alföld = vidék, Alföldi = családnév. A mai Quantir (Kantir) nevű helységtől délre, a mai Tell el Daba dombján, áradásmentes területen épült fővárosuk, Avaris. Ettől északra, a hikszosz korszak megdöntése után, a Ramszesz-uralkodók ellenvárosaként Pi-Ramesse városát építették, miután az egyiptomiak Avarist lerombolták s építőanyagát, faragott köveit elhurcolták.

Később a napisten tiszteletére felépítik Hiero-Solymát (Jeruzsálem), s 200.000-es tömegükkel letelepednek.

Az asszíriai szemiták beözönlése elől nyugatra menekült hikszoszokról Manetho a következőképpen ír: „Timaus király uralkodása alatt az Isten valamilyen okból elfordult tőlünk és a napkelet felé eső földrészből, meglepő módon, alacsony származású emberek érkeztek határainkhoz. Nagy merészen országunkba is betörtek és uralmát könnyűszerrel magukhoz ragadták – anélkül, hogy tulajdonképpen csatát vívtak volna velünk."

Az egyiptomiak meglepetését Manetho jól érzékelteti, de a bejött nép személyazonosságáról csak annyit mond, hogy „pásztorkirályok népe volt". Azt sem említi, miért féltek annyira az asszíroktól, mi volt a nyelvük, sőt még az általa használt hikszosz nevet sem magyarázza közelebbről.

Manetho leírása, hogy a hikszoszok kelet felől jöttek, helytállónak látszik, hiszen abban az időben a politikai robbanás Egyiptomból nézve – valóban a napkelet felé eső részekben, – a Tigris vonalánál következett be. Ebből az is valószínű, hogy akiknek uralomváltozás következtében onnan el kellett menekülni, csakis az elbukott I. Asszuri és az I. Babiloni Birodalom felelősei lehettek; tehát elsősorban a kormányzó „úr-törzsek" és az ő politikájukat követő segédnépek, a helybeli kus tömegek. Menekülés közben egyéb, pánikba esett kisebb néptöredékek is csatlakoztak hozzájuk, nevezetesen sémita pásztorok s talán mongol elemek is.

Eszerint a nyugatra menekülő népáradat feltehetően a régi Kelet leomló keleti feléből indult el, s nagyobb részben kus összetételű lehetett. Amíg az úr-törzsek Kánaánba igyekeztek, a kus csoportok a Szín-félszigetre vonultak: mindegyik oda, ahol fajtestvérei támogatására számíthatott. Így Egyiptom határaihoz a kusok érkeztek.

A jövevények kezdetben a Szin-félszigeten állapodtak meg, mert Szuez területére nem mertek belépni. Az már egyiptomi birtok volt, határain tekintélyes várak ügyeltek Egyiptom területi épségére. A várakat csak igen csekély számú katonaság őrizte, vagy nem is igen őrizte, mint a Zár nevű erődöt, így ott át tudtak szivárogni Szuezbe.

Egyiptomot a kus invázió olyan időben érte, mikor ott a központi hatalom tekintélye aláhanyatlott és a Deltában uralkodó kiskirályok egyikének sem volt elég ereje a mocsarak közt húzódó, költséges erődvonalak karbantartására, személyzete élelemmel való ellátására. E körülmények tették lehetővé, hogy a keletről menekülő kusok fokozatosan beljebb nyomuljanak a Deltába, ahol aztán felszaporodva, ők is választottak maguknak közülük való nemzeti fejedelmet.

A meglepetés az egyiptomiak között akkor kezdődött, amikor a kusok fejedelme a maga korszerűbb felszerelésével: messzehordó, összetett íjakkal, gyorsan mozgó harckocsikkal helybeli kiskirályokat egymás után legyőzve, ura lett Észak-Egyiptomnak anélkül, hogy az őslakosokkal egyetlen csatát is vívott volna – miként Manetho is elmondja.

A jövevények azonban nem lehettek olyan sokan, ahogy Manetho előadása nyomán gondolni lehetne. A Szin-félszigetnek csak az értékesebb részét, főleg az Akabai-öböl környékét szállták meg sűrűbben, Szuezben pedig a régi határvédő várvonaltól nyugatra, a Nílus főágáig nyúló vidéket. Ez utóbbi jól védhető, s gazdaságilag is igen értékes terület volt. Ez volt a tulajdonképpeni hikszosz uralom hatalmi alapja, itt tartózkodott a haderő

zöme, s innen indult királyuk minden gazdasági év végén, hogy a kisebb fejedelmek adóját behajtsa. Uralmuk, a korabeli történészek megítélése alapján, körülbelül 150 évig tartott.

A hikszoszok kus voltáról közelebbi bizonyítékot találunk hátrahagyott történelmi emlékeikben. Egy ránk maradt királyszobor pl. bizonyítja, hogy nem voltak sem mongolok, sem szemiták, hanem árjával kevert, világosabb bőrű kusok, árja-kusok vagy fekete magyarok.

Manetho szerint a Szuez vidékére jött kusok roppant féltek üldözőiktől, a szemita asszíroktól, ezért a legsürgősebben kijavították a Földközi-tengertől a Szuezi-öbölig húzódó régi várvonalat, s kelet felé Egyiptom minden bejáró ajtóját lezárták. A várakba kus őrséget helyeztek, a főbejárat mögött pedig hatalmas katonai tábort állítottak fel. Ez a tábor nem volt más, mint egy óriási földvár, azaz sáncokkal bekerített hatalmas mező. Korabeli példák alapján úgy képzelik el, hogy a mezőt 10-15 m magas, 30-40 m széles földhányással vették körül, amelyhez kifelé még egy, 15-20 méter hosszú stratégiai lejtő is csatlakozott. Manetho adata szerint ez a Delta bejáratát őrző hikszosz vár 10 000 acre területet ölelt fel.

A keletről jött, sötétes arcú kus-magyarok s a Delta-beli fehér magyarok közt kezdetben igen nagy volt az ellenséges érzület. Az őslakók megvetették a „barbár" betolakodókat. Idővel azonban a gyűlölködés alábbhagyott, és az őslakosság, a jövevényekkel együtt, bensőségesen együttműködött az ország közigazgatásában és kormányzásában. Királyaik már nem nevezték magukat kusoknak, hanem árjáknak és magyaroknak, jó csengésű egyiptomi címeket használtak.

Az egyik hikszosz király címei: „Ária ősúr, őse Ra; a Sópuszták ura; (Delta-beli) Sötét magyarok ura; Szinben magyar úr." E címekből minden félreértést kizáróan kiderül, hogy az ún. „hikszoszok" fekete magyarok voltak, akik a Szin-félszigeten és a Delta keleti részében élve, idővel teljesen átvették az egyiptomi kultúrát. A fekete magyarok sikeres együttműködést alakítottak ki a Delta lakosságával, s uralkodójukat Közép-Egyiptom lakossága is elismerte.

Dél-Egyiptomban, a thébai királyság területén azonban nem volt ilyen egyszerű a dolog. Amikor erre a tájra is ki akarták terjeszteni hatalmukat, a thébaiak fegyveresen ellenálltak. A háborúskodás évtizedekig elhúzódott, és a küzdelem utolsó jelene te az Avarisban táborozó 240.000 fekete magyar körülzárása volt. A vérontást mindkét fél el akarta kerülni, ezért a várat a védők harc nélkül feladták, miután szabad elvonulást biztosítottak nekik. A kusok ekkor minden kincsüket felpakolták, és Szíria–Kánaán irányába, Kr. e. 1576-ban elhagyták Egyiptomot. Ezzel a hikszoszok egyiptomi szereplése befejeződött. A menekült kus király továbbra is Egyiptom királyaként viselkedett és a trón visszafoglalásáról álmodozott.

Észak-Egyiptom népének elvándorlása mintegy száz esztendeig szakadatlanul folytatódott. A győztes fáraókat nyugtalanította, hogy a kivonult fehér és fekete magyarok katonai és politikai csoportjai a szomszédos kánaáni területen állapodtak meg és Egyiptomot illető politikai céljaikat nem adták fel. Szétmorzsolásukat, megsemmisítésüket I. Tutmosis (Kr. e. 1525-1512) tűzte ki céljául. Seregével rendre megostromolta a Földközi-tenger és az Eufrátesz nagykanyarja közti erősségeket. Az üldöző hadjáratokat a XIX. dinasztia is folytatta.

A régi Kelet nyugati felében a fehér magyarok győzelmesen visszavették uralmukat, de az is tény, hogy az Európa felé vezető utakon a Kr. e. 2. évezred közepétől kezdve már nagyobb tömbök vonultak a Balkánon felfelé, keresve, hol tudnának új hazát találni.

A régi Keleten új világpolitikai helyzet volt kialakulóban: a magyar-turáni népek egymás közti békéjének megteremtése. E kiterjed szövetségi hálózatnak köszönhető, hogy a Kr. e. 13. századtól kezdve az őshazai magyar népek politikai alakulatai egymással jó viszonyban éltek, és fő törekvésük a béke megóvása volt. A magyar-turáni népek egymás közti békéjének megteremtése ez időben már sürgős volt, mivel a környező sivatagi

területekről nagyobb tömegben más fajtájú népek érkeztek, ahol később a magyar kultúrában kiművelődve önállóan szervezkedni kezdtek, s a magyar területekből itt is, ott is fontos országrészeket szakítottak ki. A sivatagi népekkel az élethalálharc ismét elkezdődött…

Áttekintve a történelem eddig még eléggé ködös fátyolán, végső megállapításainkat a következőkben összegezhetjük.

A régi Keleten a történelem hajnalától kezdve a Kr. e. 13. század közepéig a magyar nyelvű népek vitték a főszerepet, akik magukat sokféle néven nevezték, de valamennyien az úri, árja népek családjába tartoztak.

Ez a felismerés az ókori egyetemes történetnek közös és szilárd alapot ad, mert ezentúl azt egy egységes nyelvi, kulturális és népi folyamatnak tudjuk elképzelni. A történetírás történetében ez az eredmény kétségtelenül új fejezetet nyit, mert az ókor történetét eddig csak mint szétesőő, tarka népi, kulturális és vallási egyveleget mutatták be.

Az eddigi kutatások során kimutatható, hogy a Kaukázus–Irán-vidéki magyar országok létszáma az őshazánkban a Kr. e. 13. század derekán mintegy harmincmillió (30.000.000!) lelket számláló magyar-turáni törzset éltetett.

Amilyen örömmel vesszük tudomásul a kutatások idevágó eredményét, ugyanolyan rémülettel tesszük fel a kérdést: hová lettek, mivé lettek milliókat számláló turáni-magyar véreink?!

Rövid tanulmányomat szeretném Kézdy Vásárhelyi Zoltán dr.: „A magyarok útja Indiától Pannóniáig” c. könyvének záró idézetével befejezni: „A tudományok terén akárkivel vetekedni – ismervén magam gyengeségét – nem volt szándékom.”

Irodalom

Africa, countries of the Nile. the Nat. Geogr. magazine, 1963. okt.
Albricht, W. F.: The Archeology of palestine. London, 1960
Alberry, A. J.: The Legacy of Persia. Oxford, 1953
Baldois, F.: Egypten, Pyramidernas & Mysteriernas Land. Uppsala, 1943
Baráth T.: A magyar népek őstörténete I-III. Montreal, 1968-1974
Bárczy G.: A magyar nyelv életrajza. Budapest, 1963
Bárczy G.: A magyar szókincs eredete. Budapest, 1958
Bendeffy L.: Kunmagyaria, a kaukázusi magyarság története. New York, 1955
Birket-Smith: The Path of Culture, etc. Madison & Milwaukee, 1965
Bobula Ida dr.: A sumér-magyar rokonság kérdése. buenos Aires, 1961
Bobula Ida dr.: Sumerian Affiliations. Washington, 1951
Bouillet: Dictionnaire classique de l'Antiquité secrée et profane. Paris, 1841
Bryant, J.: A New System, etc. vol. IV. London, 1807
Brodrick-Morton: A concis dictionary of Egyptian Archeology. London, 1922
Budge, E. A. Wallis: The Book of Dead. London, 1956
Budge, E. A. Wallis: The book, etc. The Hierogliphic Transcript, etc. N. Y., 1960
Budge, E. A. Wallis: Egyptian Language, etc. London, 1958
Budge, E. A. Wallis: A History of Ethiopia, Nubia & Abyssinia. Osterhout, 1970
Budge, E. A. Wallis: The gods of the Egyptians. vol. II. New York, 1904 Budge,
E. A. Wallis: A History of Egypt. vol. I-VIII. Osterhout, 1902
Chiera, E.: They Wrote on Clay, etc. Chicago, 1956
Childe, G.: The Prehistory of European society. London, 1958
Childe, G.: What Happened in History. Edingburgh, 1954
Clark-Rundle: Myth & Symbol in ancient Egypt. London, 1959
Cleator, P. E.: Lost Languages. New York, 1961

Contenau, G.: La civilisation des Hittites et Hurrites du Mitanni. paris, 1948
Cottrell, L.: The Anvil of civilization. New York, 1957
Cottrell, L.: The Bull of Minos. London, 1956
Csollány D.: A székely-magyar rovásírás történetéhez. Budapest, 1966
Csőke S.: A sumér ősnyelvtől a magyar előnyelvig. New York, 1969
Csőke S.: Őstörténet. Északi Vártán, Södertälje, 1982
Davidson, B.: The Lost Cities of Africa. Boston, 1970
Davies, S.: Race Relations in ancient Egyipt, Greek, Egyptian, Hebrew, Roman. London, 1951 Dawson, CH.: The Age of Gods. Boston, 1928
de Burgh, W. G.: The Legacy of the Ancient World. London, 1955
Dictionnaire des communes, France metropolitaine, etc. Paris, 1956
Diószegi V.: Az ősi magyar hitvilág. Budapest, 1971
Drosse, J.: L'empire du prétre-Jean. L'Ethiopie médiévale. Paris, 1957
Dowson, J.: A classical dictionary of Hindu Mythology, etc. London, 1953
Edwards, I.: The Piramids of Egypt. London, 1955
Egypte l'Encyclopédie par l'Image. Paris, 1930
Egyptian Art (Guide to collections), Egyptian Mythology, Egyptian Wall Paintings from Tombs & Temples. New York, 1962
Encyclopaedia Biblica. London, 1903
Epstein, I.: Judaism. A Historical Presentation. London, 1960
Ferenczy E.: A magyar föld népeinek története a honfoglalásig. Budapest, 1958
Fettich N.: A szilágysomlyói kincs. Budapest, 1932
Filip, J. (Horváth F. ford.): A kelta civilizáció és öröksége. Budapest, 1966
Flavius, J. (Révay ford.): A zsidók története XI-XX. könyv. Budapest, 1966
Frankfurt, H.: The Birth of Civilization in the Near East. New York, 1956
Gaer, J.: How the Great Religions Began. New York, 1956
Gardiner, S. A.: Egyptian Grammar. An Introduction etc. London, 1969
Gilgames. Ékírásos akkád eposzok. Rákos S. ford. Budapest, 1960
Goldberg, B. Z.: The Sacred Fire. The History of Sex in Religion. N. Y. 1962
Gonda J.: A Sanskrit Reader. Utrecht, 1935
Gosztonyi K.: Művelődéstörténeti és nyelvtudományi egyeztetések. Paris, 1959
Gouvril, F.: Langue et littérature bretonnes. Paris, 1952
Gurney, O. R.: The Hittites. Bungay, 1964
Györffy Gy: Krónikáink és a magyar őstörténet. Budapest, 1948;
A magyarok elődeiről és a honfoglalásról. Kortársak stb. budapesti, 1958
Haberlandt, M.: Ethnolgy. London, 1920
Hajdu P.: Finnugor népek és nyelvek. Budapest, 1962
Hall, H. R.: The Ancient History of the Near East, etc. London, 1952
Hambis, L.: Le Sibérie. Paris, 1957
Harrison, R. K.: Teach Yourself Hebrew. London, 1955
Hawkes-Woolley: Prehistory & the Beginning of Civilization. N. Y. 1963
Henning von d'Osten: Die Welt der Perser. Stuttgart, 1956
Hering, E.: Az írás rejtélye (Vajda E. ford.) Budapest, 1966
Herodotos: History. vol. II., Every Man's Library. pp 405-406. London, 1949
Herodotos: The Histories. Trad Aubre Selincourt. Edinburgh, 1961
Hieroglyphen. Schrift und Text im alten Ägypten. München, 1985
Hooke, S. H.: Babilonian & Assyrian Religion. London, 1953
Hubert, H.: Les Celtes. vol. II. Paris, 1950
Hus, A.: Les Etrusques. Pauple secret. Paris, 1957
Huré, J.: Histoire de la Sicilie. Paris, 1957

Hood, M. S. F.: The Tartaria Tablets. Scientific American, May 1968
Ispay F.: Magyar föld- és néprajz. Cleveland, 1958
James, E. O.: Prehistoric Religion. London, 1957
James, T. G. H.: Sculptures Egyptiennes. Collection d'Art UNESCO Jewish People(the), Past and present. Vol. I. New York, 1946
Koranen, sv. ford.: Ake Ohlmark, Budapest, 1983
Kézdy Vásárhelyi Z. dr.: A magyarok útja Indiától Pannóniáig. Budapest, 1939
Kitto, H. D. E.: The Greeks. Edinburgh, 1956
Kramer, S. N.: Sumerian Mythology. New York, 1961.: The Sumerians, Their History, Culture &Character. Chicago, 1964; Twenty-five first in Man's Recorder History. From the Tablets of Sumer. Indian Hills, 1956
Krohn, Gy.: A finnugor népek pogány istentisztelete. (Bán A. ford.) Budapest, 1908
Kállay F.: A pogány magyarok vallása (utánnyomás). New York, 1971
László Gy.: Őstörténetünk legkorábbi szakaszai, stb. Budapest, 1961
Ligeti (szerk.): A magyarság őstörténete. Budapest, 1943
Lloyd, S.: Early Anatolia. London, 1956
Lukácsy K.: A magyarok őselei, stb. Kolozsvár, 1870
A magyar őstörténet kérdései. A M. Ny. T. vitaülése 1953. dec. 1. Budapest, 1955
Magyarország helységnévtára. Budapest, 1944
Magyarországtól elcsatolt területek községeinek és városainak névjegyzéke. Budapest, 1944
Manetho: The History of Egypt; The Book of Sothis; The Sacred Book (Transl. av. Waddel W. G.). London, 1924-1930
Marques-Riviere: Histoire des doctrines ésothériques. Paris, 1950
Maspero, G.: History of Egypt, Chaldea, Syria, Babilonia & Assyria. London Masson-Oursel: Ancient India and Civilization. London, 1951
Mertz, B.: Temples, Tombs & Hieroghlyphs. The Story of Egyptology. N. Y. 1965
Mészáros Gy.: Kelet-Európa néptörténete: chattiak és skythák. Szeged, 1938
Mészáros Gy.: A másfélezer esztendős magyar nemzet. New York, s. d. Molem: L'Iran ancien. Paris, 1965
Mongait, A. L. (szerk.): Archeology in the USSR. Moscow, 1959
Moór E.: A nyelvtudomány mint az ős- és néptörténet forrástudománya. Budapest, 1963
Moscati, S.: Histoire et la civilisation des peuples Sémitiques. Paris, 1955.;
The Face of the Ancient Orient. A Panorama of Near Eastern Civilizations in Preclassical Times. N. Y. 1962.;
Ancient Semitic Civilizations. New York, 1960
Németh Gy.: A nagyszentmiklósi kincs feliratai. Budapest, 1932
Nougayroll-Aynard: La Mésopotamie. Paris, 1965
Padányi V.: Dentumagyaria. Buenos Aires, 1963
Petrie-Flinders: Egypt & Israel. London, 1912.;
Wisdom of the Egyptians. Vol. LXIII. London, 1940
Petit, P.: Précis d'histoire ancienne. Paris, 1971
Pittard, E.: Les races et l'histoire, etc. Paris, 1953
Ragozin, J. A.: Chaldea from the Earliest Times to the Rise of Assyria. London, 1896
Rice, T.: The Schithians. London, 1963
Róheim, G.: Hungarian & Vogul Mythology. New York, 1954
Saks, E.: Aesti. An Analys of Ancient Eurpean civilization. Montreal, 1960 121 Schmöckel, H.: Das Land Sumer. Stuttgart, 1956.;
Ur, Assur und Babylon. Drei Jahrtausende im Zwischenstromland. Suttgart, 1955
Sebestyén Gy.: A magyar rovásírás hiteles emlékei. Budapest, 1915
Somogy E.: Szumirok és magyarok. Budapest, 1903

Steffensen: Ancient Greece. The univ. hist. of the world. New York, 1966
Szöllősy Z. dr.: Szittyák, hunok, avarok, magyarok. Schloss Teising, s. d.; Egyiptom turáni népe: a hikszoszok. Buenos Aires, 1976 S
weet, H.: The History of Language. London, 1930
Säve-Söderberg: Egyptisk egenart. Stockholm, 1945
Säve-Söderberg: Faraoner och människor. Stockholm, 1945 T
cherikover, V.: Hellenistic Civilization & the Jews. Philadelphia, 1959
Thomas, E.: Archäologische Funde in Ungarn. Budapest, 1956
Uxbond (Hevesy V.): Munda-Magyar-maori, etc. London, 1928
Vámbéry Á.: A magyarság bölcsőjénél, stb. Budapest, 1914
Vercoutter, J.: L'Egypte ancienne. Paris, 1957
Waddell, L. A.: A Sumer-Aryan Dictionary. London, 1927.; Egyptian Civilization, its Sumerian Origin of Egyptian Hierogliphs. London 1930.; The Indo-Sumerian Seals Deciphered. Discovering Sumerians of Indus Valley as Phoenicians, Barats, Goths, etc, Famous Vadic Aryans 3100-2300 B. C. London, 1925.; The Phoenician Origin of Britons, Scots and Anglo-Saxons. London, 1924
Woolley, L.: Ur of the Chaldees. London, 1954
Winchell, A.: Preadamites or a Demonstration of the Existence of Men Before Adam. Chicago, 1890 Zamarovszsky, V.: Kezdetben volt Sumér (Csorba L. ford.). Pozsony, 1966
Zamarovszky, V.: A felséges piramisok (Varga E. ford.). Pozsony, 1981
Zsirai M.: A finnugorság ismertetése. Budapest, 1963

Váralljai Csocsán Jenő (Oxford):

A Szent Korona eredete[188]

A Szent Korona görög koronáján a Mindenható trónjából fakadó vizek partján álló jegenyefák az élet fái, amelyek a Jelenések könyvének 22. fejezete szerint minden hónapban gyümölcsöt hoznak, s levelei a nemzetek gyógyulására szolgálnak.

A Mindenható fölött az ametiszt köve az utolsó vacsora kelyhére, Krisztus szenvedésére és a Halak jegye miatt a görög IXOYC szimbólumra utal.

A Mindenható lába alatt azért találunk gyönyörű zafír követ, mert a Kimenet könyve 24. fejezete szerint Mózes Izrael Istene lába alatt zafírkő művét látta.

A zafírt a középkorban szent kőnek tartották, abból volt igen gyakran a püspökök gyűrűje, amint arról III. Ince pápa is intézkedett. A görög korona négy nagy kulcsköve is mind zafírból van, ami jól mutatja, hogy a korona szent, amint a pártázaton és a függőkön még további 6 zafírt találunk.

A Szent Koronán Gábor arkangyal a Mindenható előtt áll, amint Gábor mondta Zakariásnak, hogy az Úr színe előtt áll. A lengyel–magyar krónika szerint ő jelent meg II. Szilveszter pápának is a korona küldése végett, s az ő szobra van ezért az ezred évi emlékmű oszlopán.

A Szent Koronán Szent Demeter képe arra utal, hogy a magyarországi Szerémvárott halt vértanúhalált, s Szent György a magyar lovagrendnek lett a védőszentje. Közöttük és az égi erők fővezérei között azért találunk gránátköveket, mert azok vol tak a keresztes lovagok kövei is.

A görög koronát VII. Dukasz Mihály küldte Magyarországra, akit a híres platonikus bölcselő, Psellos Mihály nevelt, aki VII. Gergely pápával igyekezett az egyház egységét helyreállítani, s aki trónjáról 1078-ban lemondva, szerzetes lett és efezusi ér sek.

A görög koronán I. Géza király képe mutatja, hogy az uralkodása alatt, 1074 és 1077 között készült, s arcának körvonala, kiálló arccsontjával s orrának alakjával nem üthet véletlenül testvérének, Szent Lászlónak győri hermájára.

A világon azonban nincsen olyan korona, amin a viselőjének a képe lenne, soha senki se hordta kalapján a saját képét. Ezért a görög korona se készült Géza királynak, hanem csak olyan valakinek, aki az ő uralma alatt állott: aki őt uralta. Nem valószínű azonban, hogy a görög korona Géza király görög hitvesének, Areté Synadené királynénak a koronája lett volna, mert a görög női koronák emeletesek voltak, s a Szent Korona görög koronáján még véletlenül sincs női ábrázolás, teljes ellentétben a Nyitrán talált Monomachos-koronával. Ezen görög koronának az alakja egyébként megegyezik a görög császári koronával, a Sínai-hegyen őrzött ikonon, sőt a japán sámánkirályok koronájával is. Ezenkívül a pártázat ablakzománca (a jour zomanc) teljesen egyedülálló. Wessel 66 bizánci zománca közül csak a Szent Koronán fordul elő, és egész fölfogásában elüt a görög korona többi bizánci zománcától; ezek az ablakzománcok tehát nem tartoztak hozzá.

Az ablakzománcok pártázata nélkül a görög korona pedig hercegi korona csak, amint azt Szent László leánya sógorának, Komnenosz Izsáknak Chora-beli mozaikján láthatjuk. Mindebből csak az következhet, hogy a görög korona csak az I. Géza királytól függő hercegé lehetett, ami csak annyit jelenthet, hogy Szent László hercegi koronája volt, amíg ő viselte a herceg séget I. Géza korában a bihari és a nyitrai részeken.

---

[188] *A harmadik (londoni) Magyar Őstörténeti Találkozó előadásai és iratai London 1988.* ZMTE, Budapest–Zürich 1999. pp. 161-162. https://mek.oszk.hu/05900/05930/05930.pdf.

Aligha véletlen, hogy a Szent Korona latin koronáján a keresztpántok csúcsánál található mind a négy apostol írt az „élet koronájáról” (Jak 1 12, II Tim 4 8, Jel 2 10, l Pet 5 4). Ugyancsak döntő jelentőségű, hogy a latin korona fönnmaradt mind a nyolc képe apostolokat ábrázol.

A II. világháborút követő, mítoszfosztó tanulmányok azonban gyakorlatilag teljesen elhanyagolták a bizánci rekeszzománcok technikájának időrendi vizsgálatát, hiszen nem is idézik Claus Wessel vagy Marvin Gross munkáit. Ezekből ugyanis kiderül, hogy Szent István halála után a hátteret teljesen kitöltő rekeszzománcok készítése megszűnt, amint azt például a Nyitrán talált Monomachos-korona is bizonyítja. (Ezért a Szent Korona keresztjével átfúrt rekeszzománc se tartozhat az apostolok sorozatához, amit sokkal karcsúbb alakja s szemállása is bizonyít.)

A Szent János, Szent Tamás és Szent Fülöp képén megjelenő indák stílusa azonban alapjában megegyezik boldog Gizella magyar királynénak anyja, burgundi Gizella sírjára készített kereszten levő rekeszzománcokkal.

A latin korona apostolainak eredetét illetően azonban megcáfolhatatlan tény, hogy Szent János lemezének a fölső szélén a neve vége után kétségtelenül látható, hogy azon ott eredetileg lyukat öntöttek még azelőtt, hogy a jelenlegi keresztpántok ba illesztették volna. Ugyanilyen lyuk van szent Péter neve kezdeténél is, s ebből csak az következhet, hogy az összes apostol lemezbe ilyen lyukat öntöttek.

Ezek a lyukak azonban kétségtelenül bizonyítják, hogy az apostolok eredetileg koronát alkottak, mert ezeknek a lyukaknak semmiféle más rendeltetése nem lehetett, minthogy azok révén az apostollemezeket koronába foglalják, amint a hasonló lyukak a Monomachos-korona lemezein mutatják. Ugyanezekből a megfontolásokból az is elkerülhetetlenül következik, hogy a latin koronába épített 54 átfúrt igazgyöngy is ugyanabba a koronába tartozott, amint azt Dukasz Mihály és Dukasz Konstantin képe mutatja a görög koronán, mert másképpen teljesen érthetetlen lenne, miért raktak használt gyöngyöket a gyönyörű görög korona fölé, hacsak azok ereklyét nem alkottak.

Az a tény viszont, hogy a Szent Korona latin koronájának lemezei apostolokat ábrázolnak, elkerülhetetlenül Szent István korára keltezi azt a koronát, amit az apostolképek eredetileg alkottak.[189] Ezen a koronán kívül ugyanis csak három olyan korona van, amit az apostolokkal díszítettek, s mind a három a 10. századból való: az egyik VI. Leó korából a velencei Szent Márk bazilika kincstárában, a másik II. Ottó hitvesének, Theophanónak a révén került nyugatra, s most a bambergi pericopa codexet 161 díszíti a müncheni könyvtárban. A harmadik a német-római császári korona, aminek a főoldalán a 12 drágakő a 12 apostolt jelképezi, s azt is a II. Ottó és II. Konrád közötti időre keltezik. Konrád halála után (1039) azonban az apostolok ábrázolása el tűnt a koronákról, amint az kitűnik lord Twinning könyvéből. Ebből viszont csak az következhet, hogy a magyar Szent Korona latin koronáját alkotó apostol is Szent István korából származik, s (minthogy aligha kerülhetett a Szent Koronába máshonnan, mint Magyarországról) hogy az Szent István koronája volt, mert Szent István korában Szent István volt a magyar király, s előtte a pogány magyar uralkodók nem hordtak volna apostolkoronát. (Az erdélyi Gyulának, ha keresztény koronája volt, azon csak görög felirat lehetett volna.)

A Szent Korona latin koronájában levő apostolkoronát illetően korántsem közömbös, hogy Hartvik püspök szerint, amikor II. Szilveszter pápa Astrik révén koronát küldött, azt mondta, hogy "Én apostoli vagyok, ő viszont méltán Krisztus apostola", és így aligha véletlen, hogy Szent István koronáján éppen apostolokat találunk. Hartvik azt is megjegyezte, hogy II. Szilveszter azonfelül keresztet küldetett a királynak az apostolság

[189] Később Szigethy István sokkal korábbra teszi a Korona keletkezését, ezért is került itt Váralljai Csocsán írása a Magyar Ókor rovatba. Lásd Cser Ferenc, Darai Lajos: A magyar műveltség és a Szentséges Korona jelentősége. *Acta Historica Hungarica Turiciensia* 40/1. https://epa.oszk.hu/01400/01445/00073/pdf/EPA01445. – *A szerk.*

jeleként, s így került Werbőczy szerint a kettőskereszt a magyar címer be. Ezt a történészek már igen hosszú évtizedek óta kétségbe vonták, pedig Szent István pénzein gyakorlatilag majd minden kereszt kettőskereszt, amint erre Györffy György már rámutatott.

Amennyiben III. Henrik Aba Sámuel koronáját Szent Péter sírjához küldte, azzal csak elismerte, hogy Magyarország nem tartozik a német-római birodalomhoz. A források azonban sehol sem mondják, hogy Aba Sámuel koronája, amit III. Henrik 1044-45-ben Rómába küldött volna, Szent István koronája lett volna, s egyébként is nevetséges azt hinni, hogy Szent István nak, akinek annyi aranykincse volt, csak egy koronája lett volna. A Szent Korona latin koronájának fönti elemzése világosan kimutatta, hogy az apostoli korona Szent Istváné volt, s az esztergomi Porta speciosa III. Béla király korából (1173-1196) világosan mutatja, hogy Szent István király a koronáját fölajánlotta nyilvánosan a székesfehérvári Nagyboldogasszonynak. I. Ulászló koronázásából világos, hogy Székesfehérvárott a koronázó templomban, Szent István szobrán is korona volt. Ezért alig hihető, hogy Szent István a Nagyboldogasszonynak, az Égi Királynőnek a székesfehérvári szobrán ne hagyott volna koronát, s az egész magyar történelmi hagyomány szerint, amint azt a Porta speciosa is bizonyítja, az a Szent Korona.

Szent István palástja Horváth János szerint a Hiszekegyet, Tóth Endre szerint a Mindenszentek litániáját, Kovács Éva szerint a Te Deumot ábrázolja.

Azonban az első látásra kétségtelen, hogy a koronázási palást fősávján a 12 apostol ül trónon, s a trónon ülő 12 apostol a keresztény ábratanban szükségképpen az utolsó ítéletre utal, amint azt az Utolsó Ítéletnek a konstantinápolyi chora-beli templomban (Karye Dzsami) és a Velence melletti Torcellóban levő nagyméretű ábrázolásai mutatják. Mindezek Krisztus szavára utalnak Szent Máténál (19,28): „Bizony mondom nektek: Ti, akik követtetek engem, a világ megújulásakor, amikor az Ember fia dicsőséges trónjára ül, együtt ültök vele tizenkét trónon, hogy ítélkezzetek Izrael tizenkét törzse fölött."

Azt, hogy a koronázási palástón az apostolok ábrázolása az utolsó ítéletre utal, bizonyítja a köztük mandorlában megjele nő Krisztus is, mert ugyanilyen formában jelenik meg Chorában és Torcellóban is. Az utóbbi két helyen Krisztus trónját még készítik a 9. zsoltárnak a Septuagintában levő 8. verse szerint, s ez megint bizonyítja, hogy a koronázási palást is ezt ábrázolja, mert nyilvánvaló, hogy a trón készítése volt azon a mandorla alakú képen, amit a koronázási palástról jelentős mérték ben levágtak. A torcellói ábrázolásból világos, hogy a palástón van még ma is részben az egyik ősszülő térdelő alakja, s az egyik álló angyal a szárnyával.

Az apostolok fölött a próféták sora közepén az „A Ù", „principium et finis" fölirat félreérthetetlenül idézet a Jelenések könyvéből (18), s szintén a palást ábrázolásának apokaliptikus jellegét mutatja, s egyúttal az ábrázolás végső értelmét: az Őr a Kezdet és a Vég: a múlt a prófétákban, és a végső jövő az apostolokkal való ítéletben.

A próféták fölött az égben ragyogó Szűzanya a Napbaöltözött Asszonyt mutatja megintcsak a Jelenések könyvéből, s mellette a mennyei erők szolgálnak az Úrnak az Apokalipszis 22. fejezete szerint, amint a palástón levő legrégibb, Magyarországról fönnmaradt versek föliratai mutatják.

A koronázási palást apokaliptikus látomása nyilvánvalóan szoros összefüggésben áll azzal, hogy amint azt Györffy György kiszámította, Szent Istvánt éppen az 1000. évet követő első napon, a millenniumvárás pillanatában koronázták meg királlyá, s így a koronázási palást is azt tükrözi. Ebből az következik, hogy a koronázási palást is eredetileg a jövőbeli koronázások céljára s éppen a király számára készült. A középkori krónikaírók ugyanis följegyezték, hogy amint a palástot is, fölirata szerint, Gizella királyné a székesfehérvári koronázó templom számára készítette, a koronázó főpap számára is készített Gizella arra a célra való vállruhát. Igaz ugyan, hogy a koronázó palást fölirata szerint ez a palást eredetileg „miseruha" lett volna, azonban eredetileg a magyar irályokat a koronázásra papi ruhába

öltöztették, amint azt Callimachus Experiens följegyezte I. Ulászló koronázásakor, s gróf Révay Péter koronaőr még tudta, hogy a királynak a koronázáskor korábban nemcsak papi cinguluma (öve), de papi stólája is volt! A magyar király ugyanis a koronázáskor papok módjára mindig kétszín alatt áldozott, ami világos nemcsak I. Miksa, de Szapolyai János koronázásának a leírásából is.

Azt, hogy a koronázási palástot eredetileg is koronázásra szánták, az alsó sorában levő vértanúk sora mutatja. Ezen a vértanúknak éppúgy a fején van a koronája, mint Szent István királynak és Boldog Gizella királynénak, sőt mindegyiküknek országalmája van, meg királyi lándzsája, amint a királynak koronázáskor, s ez eltér a vértanúk koronájának szokásos ábrázolásától.[190]

Az égi és a földi koronák összeolvadása a palástón tulajdonképpen Szent István Intelmeit tükrözi. Szent István Intelmeiben ugyanis az égi és a földi korona összeolvadása a Szent Korona tanának a gyökere, amint arra Eckhardt Ferenc már rámutatott (*A Szent Korona-eszme története,* Budapest, 1941).

László Gyula azonban már kifejtette, hogy a koronázási palástón a vértanúk sorának a díszítése megegyezik a nagyszentmiklósi kincsek csészéjének indás díszítésével a 19. aranyedényen. A 7. aranyedényen viszont a koronás táltoslovakon és szárnyaskoronás táltosoroszlánokon lovagló táltoskirályok ábrázolásán az égi és a földi korona gondolata éppen úgy egybeolvad, mint Szent István Intelmeiben, vagy a koronázási palástón.

[190] V. ö. Váralljai Csocsán Jenő: 'Lehel kürtje' jelentősége. *Alapvetés. Tanulmányok a magyar eredetről és következményeiről. Acta Historica Hungarica Turiciensia* 31. évf. 5. sz. (2016.) pp. 1286-87, 1314. https://epa.oszk.hu/01400/01445/00019/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2016_5_1271-1348.pdf. –*A szerk.*

Blaskovics József (Prága):

Néhány Árpád-kori személy- és helynév tanúsága[191]

A magyarság a honfoglalás előtt egy évezreden keresztül a török (türk) népek szomszédságában élt. A lovasnomád törökök magas pusztai kultúrájának erős befolyása alatt állt, átvette szervezetüket, életmódjukat, szokásaikat, viselkedésüket, és több török etnográfiai csoportot olvasztott magába, úgyhogy a történelem színpadán való megjelenésekor egy török nép benyomását keltette, ahogy ezt az egykorú történelmi források bizonyítják.

De nemcsak megjelenésében, szokásaiban és „vallási" hiedelmeiben, hanem neveiben és nyelvében is megmutatkozott a török kultúra hatása. A magyar nyelv gazdagodott, több száz kulturszót vett át a török nyelvből. Divatossá váltak a török személy- és méltóságnevek is, főleg a vezető réteg tagjainak a sorában. A török nevek viselése azonban nem jelentette azt, hogy nemzetiségüket is megváltoztatták, mint ahogy később magyarok maradtak a keresztény nevek fel vétele után is.

A honfoglalás- és Árpád-kori személy- és helynevek nagy részét tehát a török nyelvek segítségével tudjuk etimologizálni. A turkológiának ezért nagy szerepe van a magyar őstörténeti kutatásoknál, a török kölcsönszavak, a régi személy és helynevek vizsgálatánál. Gombocz Zoltán vetette meg az alapját a török kölcsönszavak vizsgálatának, Németh Gyula pedig az onomisztikának, a török névtudománynak. Kettejük eredményét azután Rásonyi Nagy László szélesítette ki, és nagyszámú tanulmánnyal egészítette ki.

Az elmúlt évtizedekben az ezirányú kutatás gazdag eredményt hozott, s ma sem zárult le, sok probléma maradt nyitva, újak is vetődtek fel, de az eredmények kecsegtetők, érdekesek, sőt néha meglepők voltak.

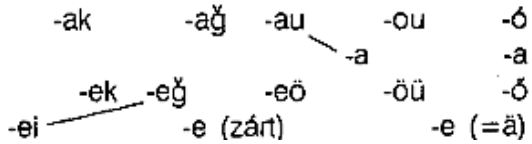
Vizsgálódásaim céljául most néhány személy- és helynevet választottam, amelyeknek a kutatók eddig kevés figyelmet szenteltek vagy helytelenül magyaráztak.

1) Elsőnek vegyük figyelembe az -ó, -ő-re végződő, hangváltó tövű nevek egy csoportját, amelyek a mai nyelvben -ó/ai/aja, illetve -ő/ei/eje végződéssel ismertek. Pl. disznó - disznai/disznaja, csikó - csikai/csikaja, apró - apraja, mező - mezei/mezeje, erdő - erdei/erdeje, Csicsó - Csicsai, Salló - Sallai, besenyő - Besenyei stb.

Az ilyen típusú nevek az ótörökben -ak, -ek (-uk)-ra végződtek, és az ómagyarba való átvételükkor -ağ, -eğ alakot öltöttek. Vö. régi okleveleink samtag (szántó), mezeg (mező) alakú neveivel. (A szóvégi hangzót a tudományos irodalomban gammával [-γ] jelölik, a mélyhangú -i-t pedig kétpontos ï betűvel. A török nyelvtudományi irodalomban ğ illetve i betűvel írják. Ezt az átírást alkalmaztam az alábbiakban.)

Ezek a végződések a 10-12. században fokozatosan diftongussá alakultak, majd a 13. századtól -ó, -ő végződéssé egyszerűsödtek (Bárczi 70-73, 85-86.). Vázlatosan szemléltetve:

[191] *Első Magyar Őstörténeti Találkozó (Benidorm, 1986.) Előadásai és Iratai. Acta Historica Hungarica Turiciensia I. évfolyam 1. szám.* Zürich, 1991. pp. 27–31. ISBN 9630289261 https://mek.oszk.hu/06300/06366/06366.pdf.

Ezt a hangváltoztatást már az 5-10. században átvett ótörök kölcsönszavakban is megfigyelhetjük, pl. ótörök päčänäk - ómagyar băšänäğ, - 12-13. sz. băšänäü - besenyő; a bolgár török ǯisnağ - ómagyar gisnağ - 1055 gisnau, 1267 giznou - disznó; ótörök big, bek - ómagyar beğ - beü, böü - bő; ótörök käsäk, kesik - ómagyar Kesiğ, Kesüğ - Kesző - Keszi stb. Hasonlóan: ót. Čarlak - óm. Csarlağ - Csarlau - Csarló - Csalló; Šarluk - Šarluğ - Šarlau - Sarló, Salló.

Ezt a fejlődési irányt a régi szlovák névalakok bizonyítani látszanak: Šarluky, Šarluhy (Salló), Kosihy (Keszi), Pečeneg, Szantok (Szántó). (Az -y végződés a tb. ragja a szlovákban.)

A másik fejlődési irány szerint a szóvégi -ğ a 10–12. sz.-ban teljesen lekopott, főleg a birtokos személyrag felvétele esetén, úgyhogy a régebbi, mezeğe, feğe, ǯisnaga alakokból már 1055-ben mezee, fee, gísnaa alakok keletkeztek, ma: mezeje, feje, disznaja stb.

Az eredetileg –ağ, -eğ-re végződő szavaknak a 3. sz. birtokos személyrag és az -i melléknévképző felvételekor azonban -a, -e végződésük van, mint láttuk, tehát: disznai - disznaja, mezei - mezeje, erdei - erdeje, apraja stb.

Az -ó, -ő végződésű alakhoz a helyhatározó ragok és a tb. jele járulnak, pl. mező-t, mező-kön, disznó-k, erdő-ben stb.

Ebbe a csoportba sorolhatók az alábbi mai helyneveink: Csalló(köz), Salló, Imő, Szimő, Szántó, Kesző, Besenyő és még egynéhány. (Az utóbbi három név magyarázata más művekből közismert.)

Csallóköz földrajzi név előtagja ebben az alakban már 1267-ben fel volt jegyezve. Az etimológiai szótárak szerint a Csalló folyótól kapta a nevét, amely északról határolja Csallóközt, de ennek a folyónévnek az eredete ismeretlen.

A Csalló névnek legrégibb alakja Csarló lehetett, s ebből fejlődött ki mai alakja a tarló - talló, sarló - salló szavakban mutatkozó asszimiláció folytán. A FESz szerint a kutatók többnyire egy Čarlak – Čarlağ szóból származtatják, amelynek jelentése „síró, rívó, erős hangot adó”, és a čarla- „rí, hangosan sír” ige származéka (az alapul szolgáló ige számos török nyelvben megvan).

Van azonban az anatóliai törökben is egy šarla- (şarla-) ige, amelynek egész szócsaládja van: şarla-, şaril-, şarilda-, şarlanti- stb. Ennek az alapigének a jelentése: csobog, csobogó, zuhogó hangot ad.

A şarla-t igéből szabályosan képzett şarlak alapalakból indulhatunk ki, amely Csarlağ alakban kerülhetett az ómagyarba. A másodlagos ş - ç hangfejlődés az ómagyarban alakulhatott ki. Csallóközben sok a török településre mutató nyom, és ezért valószínű az is, hogy a Csalló előbb magyar köznév volt, amiből a 13. századi Csalló személyneveink keletkezhettek (Rásonyi). A şarlak szó jelentése „csobogó, zuhogó, sebes folyású víz által kiadott hang”. Miért kapta a Csalló folyó ezt a nevet? Pozsony alatt, ahol a Kis-Duna kiágazik a Nagy-Dunából, a Csallóköz talaja alacsony síkság, alig a Nagy-Duna szintje felett. Áradáskor azonban a Duna szintje néhány méterrel is megemelkedik, és az árvíz hangos csobogással, zuhogással, valóságos katarakta módon ömlik a Kis-Dunába. Ezt diákkoromban többször láttam (négy évig ott laktam), és a vereknyei hídról csodáltuk a zuhogó áradatot.

Csicsó, ma Čičov község Csallóközben, komáromi járás. Előfordul mint személynév (Csicsák, Csicsáky) és ragadványnév is (Csicsik, Csicsák, Csicsó). Már az első adatok (1261-ben Chichow, Chichoufolua) is arra mutatnak, hogy személynévből keletkezett. Az etimológiai szótárak szerint azonban a személynév eredete ismeretlen. Alapul vehetjük a

čičäk, čečäk, čičak török szavakat, amelyek számos török nyelvben megvannak. Jelentésük: 1) virág, 2) fekete himlő. (Az anatóliai çiçekbozuğu szó jelentése „himlőhelyes".) Régente gyakori volt a himlőhelyes ember, és valószínű, hogy a személynév ebből a szóból keletkezett, mint ragadványnév. Ha figyelembe vesszük a fent említett hangfejlődést, akkor a Csicsó helynév a következő fejlődésen ment keresztül: török çiçek, çiçak - óm. čičağ - csicsau, csicsou - csicsó.

Imely, szl. Imel', (népi kiejtése: Imő) k., komáromi járás. Részletesen dokumentáltam a Magyar Múlt 1974. évi 1. számában a 8-9. oldalon. Röviden: az Imő hn. az ómagyar ineg - inő - imő hangfejlődéssel az ótörök inäk - inaq méltóságnévből keletkezett. Ennek jelentése „tanácsadó, bizalmi férfi". Rendesen a törzsfő nagybátyja vagy bátyja viselte ezt a címet. A faluban és a közeli környéken avar- és honfoglaláskori sírokat tártak fel, ennélfogva indokolt a törökös törzsszervezettel összefüggő elnevezés.

Szimő, ma szl. Zemné k., érsekújvári járás. 1113-1206 között Yeme alakban van feljegyezve. A név alapja a török sinek „szúnyog" jelentésű szó, amely személynévként is előfordul. Hasonló hangfejlődésen ment át, mint az Imő helynév.

2) Vizsgálódásaim másik csoportját a „sár" főnévből személy- és helynevek alkotják. Az ómagyar sár szó jelentése „fehér". Egyezik a bolgár-török šar szóval, mely szintén „fehéret" jelent. Régiségét és jelentését bizonyítja a magyarok honfoglalás előtti korából származó várának a neve: Sarkel („fehér ház, fehér erőd"), melyet a bizánci forrásokból ismerünk. Továbbá Géza fejedelem első feleségének, Szent István király anyjának a neve: Saroltu. A név jelentése „fehér menyét". (Párhuzamosan előkelő lánynév is ismeretes az Árpádok idejéből: Karoltu „fekete menyét".) A fehér szín a török népeknél a fejedelmi méltóságot és magát a fejedelmet szimbolizálta (fehér ló, fehér zászló, fehér épület, vö. Székesfe hérvár nevével). Az oszmán-török szultánok szimbóluma is a fehér zászló volt.

A magyar sár szó eredeti alakja egy csuvasos típusú šárig, šári „fehér" szó lehetett. A magyar sárga szónak is ez az alapszava. A szó megfelelői megvannak az összes török nyelvben. A köztörökben szár, szári, szarig, sári alakban fordul elő, és jelentésváltozáson ment keresztül, mert többnyire „sárga, szőke" jelentése van.

A Sár mint személynév is előfordul 1131-ben. Ebből már az Árpádok korában több helynév keletkezett Sári alakban (Sári, azaz Sáré, a Sár nevű személyé. Vö. Püski, Királyi). A nyitrai járásban van két Sári nevű település. Mindkettő már 1075-ben Sári alakban volt feljegyezve. 1920-ban egyesítették a szomszédos Tajna (ma Tajná) községgel, és mint önálló falunevek megszűntek.

A lévai járásban van két Sáró nevű falu. 1075-ben Sarou, Sarow, 1272-ben Saroy. Mindkettőt 1943-ban Šarovce né ven egyesítették. A Šarovce név fordítása: Sáré, a Sár családé.

A Sáró név alapszava a bolgár-török šari, šarig, melyből szabályos -q (-k) képzős eredeti alakjára lehet következtetni: šariq - šarig - Šarou - Sáró.

A Salló (Sarló) több település nevében fordul elő:

Nagysalló k. 1276 Sorlou, 1773 Šarluky, 1808 Šarluhy, 1927 Tekovské Šarluny, 1948 óta Tekovské Lužny k., lévai járás.

Mezőkissalló (Tekovské Lužianky), lévai j. 1948-ban Nagysallóhoz csatolták. 1339 Saro, 1347 Kyssarlow, 1773 Malé Šarluky, 1808 Malé Šarluhy, 1927 Tekovské Šarlužky.

Garamkissalló, 1280 Sarlou, 1404 Kyssarlo, 1786 Malý Ssallow, 1927 óta Šalov k. lévai járás.

Három kicsinyítőképzős alak is előfordul:

Sarluska, Sarlóska, 1399-ben Sarlow, 1808 Ssarluh. 1664 Kis Sallócska, 1920 Šarlužky, 1948 óta Lužany, tapolcsányi járás.

Sarlucska, 1113 Sorlo, 1570-ben még két település volt: Nagy és Kis Sallucska, 1898-ban mindkettőt a szomszédos Kajsza községgel egyesítették Sarló-kajsza néven, 1920 Sarlužky-Kajsa, 1940 óta Šarlužky k. nyitrai járás.

A FNESz a Salló helynevet a magyar „sarló" közfőnévből eredezteti, és mint ahogy a Sarlós alakváltozatok is bizonyítják, sarlókészítők és sarlóval adózók települése volt. Ez a magyarázat szerintem teljesen elfogadhatatlan.

Helyes nyomon haladunk, ha a Salló, Sarló helynevet egy bolgár-törökös (csuvasos) Šarluq, Šarlik alakra vezetjük vissza, amely a „sár" alapszóból szabályos -luq, -lük főnévképzővel alakult „fehérség, a fehér, fehérlő, a fehérek" jelentéssel. A szlovák Šarluky, Šarluny alakok is ezt a nézetet támogatják, amelyek egy régebbi szóvégződést őriztek meg. (Az y a tb. ragja a szlovákban.)

A Sarló személynévként is előfordul, s így ezek a helynevek személynévből is keletkezhettek. A fehér, fehérlő, fehér színű népi hozzátartozást jelöl, vö. fehér hunok, fekete hunok, karakalpak „fekete sapkások", akkoyounlu „fehér juhos", karakoyunlu „fekete juhos" (azaz fehér, illetve fekete bársonybőrsapkát, föveget viselők) elnevezések török népeket jelen tettek. (A színeknek nagy szerepük volt a török népek törzsi szervezetében.)

Sáros. Sáros vármegye neveként a Nagy Sáros, valamint Sárospatak helynév egyik összetevőjeként szerepel. 1217-ben Sarus, 1262-ben Saaros alakban van feljegyezve. Az etimológiai szótárak a magyar „sár, sáros" (Kot, kotig, Schmutz, lehmig) szóból származtatják. Ennek azonban ellentmondanak a régi szlovák Šariš, Velký Sariá, Šarišsky Pótok helynévi alakok. Ha a magyar „sár, sáros" szó lenne az alapja az elnevezésnek, akkor Sárospataknak Blatenský (=sáros) Pótok lenne a neve. Az alapul szolgáló szó tehát nem a „sáros", hanem a Šariš lesz. A sáros - šariš szó a magyarban a csuvasos sari, sarig = sár, azaz „fehér" szóból -iš, -is főnévképzővel szabályosan alakult, és jelentése „fehéres, szürke". Sáros megye tehát a „fehér, fehéres" színű mészkő szikláitól kapta a nevét, mint ahogy a Fehér Kárpátok, Fehérhegy stb.

A Šariš szó kezdőhangja š- bolgár-törökös jelleget mutat. A šarig és az ómagyar sár szónak a köztörökben szókezdő hang felel meg: sarig, sari alakban. Jelentése azonban „sárga". A Šariš alapszóhoz további adatokul szolgál az anatóliai törökben és több más török nyelvben ma is élő sarişin „szőke, sárga" jelentésű szó. (Ezzel kapcsolatba hozható Volgográd városának régi neve: Caricin.)

A Sáros helynevek tehát a bolgár-törökkel való kapcsolatra utalnak. Mint a történelemből ismeretes, a bolgár-törökök a honfoglalás előtt birtokukban tartották Erdélyt és Északkelet-Magyarországot. Erre a kapcsolatra utal a Laborc (Laborec) patak neve is, amely Anonymus szerint Alpbár („hős párduc") nevű bolgár vezér után kapta a nevét: Albarcu (Alpbars-su „'Alpbars patakja"). A bolgárokra más helynevek is utalnak: Sáros megyében Nagysáros k. mellett van Kanaš falu, amely a bolgár „kanaš" méltóságnév alapján kapta a nevét. Jelentése „tanácsadó", amely szinonimája az inak (inaq, inal) méltóságnévnek. (Lásd fentebb az Imely [Imő] helynév ismertetésénél.)

Szepes megye Sáros megye közvetlen nyugati szomszédja. A Szepes helynevet a FNESz szerint a magyar „szép" szóból származtatják. 1150/13-14. században Zepus alakban mint helynév, 1279-ben ugyancsak Zepus alakban mint személynév szerepel. Szlovákul Spis. Ha figyelembe vesszük, hogy az északkeleti Felvidéket a honfoglalás előtt a bolgár-törökök uralták, ahogy fentebb említettem, akkor talán összefüggésbe hozhatjuk az ótörök sap-, sep- igével, amelynek jelentése „eltér, eltávolodik, letér (az ismert útról, területről)". Ennek az igének szabályos iş-, uş- képzős alakjáról lehet szó, melynek jelentése „távoli, távolabbi, eltért, eltávolodott terület". Ezt a feltevést támogatja a szlovák Spiš névalak, amely a hangzókivető tövű nevek analógiájára a szepes (Szepis) szóalakból keletkezett, vö. a szláv pes-psa, lev-lva, ves-vsi stb. A Spiš névalak a magyarból vagy még a bolgárból való átvételre mutat.

3) További érdekes csoportot alkotnak azon személy- és helynevek, amelyekben a „Bod” szó szerepel. Ez a név már a régi magyar nyelvben „bot” alakban ismeretes török jövevényszó. Török nyelvi alakja „bud”, jelentése „ág”. Nemcsak a növények, hanem a nemzetségek és családok „ágát” is ezzel a szóval jelölték. Régi magyar alakja is Bud vagy Bod, és előfordul mint személynév és helynév is. Pl. Bod sziget (csallóközi település), továbbá Tarnabod, Heves megyei község nevében.

Kicsinyítő-becéző képzős alakja a Buda személy- és helynév. Boda alakban ma is számos család neve. A FNESz szerint többnyire a szláv Budimir, Budivoj névből származtatták. Ennek ellentmond a Buda helynév török alakja: Budun, és szláv alakja: Budin. Mindkettő jelentése „Budé”', vagyis az „ágé”, azaz az uralkodó család vagy nemzetség egyik ágának a birtoka, települése. A török -un végződés birtokjel a török nyelvben, mint Mehmedin „Mehmedé’, Mahmudun „Mahmudé”, mint a magyar -é. A szláv -in végződés szintén birtokjel, amely egyesek szerint a török -un, -in birtokjel átvétele. A Buda helynév tehát a család „ágainak” volt a települése, míg a „fő” ágé (fejedelemé) az Árpádok korában Székesfehérvár volt.

Az -a kicsinyítő-becéző képzős alakok ómagyar alakulatok voltak a törökös nevekben is, pl. Habar (Kabar) - Habara, Tatár - Tatara, Gogol - Gogola stb. (Ezeknek eredete további kutatást igényel.)

A Bodak (Bodok) személy- és helynév a Bud szónak szabályos származéka. Török kölcsönszó a magyarban. Török alakja a budaq, jelentése „ágazat, ág”, tehát a nemzetség vagy család, többi (távolabbi) ágát jelentette. Személynévként is gyakori, sőt a bolgároknál is, ezért a szót szláv eredetűnek tartották, noha török kölcsönszó a bolgár nyelvben. Ismerünk egy Bódog kun nemzetségnevet is, amelyből a Bodoglár (=Bódogok, azaz Bodogék) Kiskunmajsához tartozó településneve származik. Az újszülötteket a török népeknél a család „ágainak” nevezték. Ez annyira elfogadott és hagyományos szokás volt, hogy Köprülü Ahmed pasa nagyvezír a krími hercegnek, Mehmed Girejnek 1663-ban írt levelében ezt a megszólítást használta: „A nagy kánok dicső, új ága, a dicső fejedelmek fiatal (zsenge) hajtása...”

A Bodak, Bodok hn. tehát a nemzetség „ágainak” birtokát, szállását jelentette. Számos település őrzi ma is ezt a nevet. A nyitrai járásban van egy, a tapolcsányiban is egy hn. szlovákul Obdokovce, azaz „Bodakék faluja”. A metatézis bo-ob szláv jelenség, mint az Alba - Labe, Albarcu - Laborec névnél már láttuk. Csallóközben is van egy Bodak község (ma Horny Bár).

Ezek a helynevek a 13. században Budák, Bodak, Bodok alakban szerepelnek.

A fentebb felvázolt -ak, -ek szóvégzetek hangtani fejlődése szerint a Bodak név a következő hangfejlődést mutatja: Bodak - bodag - bodau - Bodó.

A Bodó ma is gyakori személynév.

4) Gazdag csoportot alkotnak azok a helynevek, amelyek alapja végső fokon az ótörök „baj”, „gazdag, előkelő úr” jelentésű szó. Személy-, nemzetség- és méltóságnevekben szerepel. Ilyenek: Baj, Baja, Bajcs, Bajta, Bajka, Vajka, Vajta, Bojta. Ezek kicsinyítő-becéző képzős alakjai az ősi Baj személynévnek. Eddig figyelmen kívül maradt a Bajka, Bajta és Vajka község neve Mátyusföldön, illetve Csallóközben:

Bajka község a lévai járásban 1286-ban Bayka.

Bajta község, érsekújvári járás, 1261-ben Bozta, ma Bajtava.

Vajka község a nyitrai járásban, 1287-ben Wojk, 1945 óta Vajka nad Žitavou, 1960 óta Lučnica nad Zitavou.

5) Külön csoportba soroltam azokat a helyneveket, amelyeknek magyarázata szándékos szlavizálás igyekezetét mutatja.

Komárom. ‚A FNESz és a CsH szerint az eddigi tanulmányok: alapján ennek a helynévnek végső elemzésben a szláv „komár" (=szúnyog) köznév az alapja. Bizonyítékul hozzák fel á szerb-horvát Kamarani, Komarna, cseh és szl. Komárno, fehér-orosz Kamaryn helynévi alakokat.

Ezek az összehasonlításul és bizonyítékul felhozott adatok azonban teljesen félrevezetők. Ugyanis nem a csallóközi Komáromra vonatkoznak többnyire, hanem a „komár" szóból képzett más helynevekre. Ennek a félrevezető elképzelésnek a nevek hasonló hangzása lehetett az oka (népi etimológia). Sőt a CsH szerint a magyar Komárom és Komorn a szlovákból való átvétel (!!!). Ezt a teljesen nevetséges állítást a CsH azonban semmiféle adattal nem tudja bizonyítani. A felhozott „bizonyító" adatok 300-500 évvel később keletkeztek, mint a Komáromról való történelmi feljegyzések, amelyeket azonban egyszerűen nem vesz tudomásul. Az első feljegyzés 1075-től Camarum alakban említi a települést. Ez az -m végzet latinosítás, mert a többi, 1124-1216 és 1217-1345 közötti évekből származó tucatnyi adat egyöntetűleg Camarun, Komarun alakot tüntet fel. Ezzel szemben a Kamarani 1303-ból, Komárov 1355-ből, Komarowce pedig csak 1402-ből származik.

Komárom helynév eredetének meghatározásánál tehát nem vehetjük alapul a CsH és a FNESz felhozott adatait, ha nem alapul a Camarun alapalakból indulhatunk ki. A Camarun helynévi alak a Kamar (kabar) népnévből származik, az -un végződés pedig a török nyelvekből jól ismert birtokjel (lásd fentebb). Camarun jelentése tehát: „kabaré", „kabaroké", tehát a kabari törzs(ek) szállása, birtoka. A kamar-kabar szavakban mutatkozó b-m hangváltozás általános a török nyelvekben, pl. tatár (ótörök) atabiz - közt. atamiz; ben, bin - szerb, men, min stb. A felhozott fehérorosz kamarin jelentése szintén „kamaré" (azaz „kabaré")

A magyar és latin krónikák és más források is a honfoglaló magyarsághoz csatlakozó kabar-kazár törzseket hunoknak nevezték, így érthető Anonymus tudósítása, mely szerint Árpád vezér Komáromot és környékét Ketel kabar vezérnek adományozta, akinek a fia, Oluptulma, Komáromban várat épített. Teljesen érthető tehát, hogy Komáromot és várát ősi szokás szerint Kabarunnak, azaz „Kabaré"-nak nevezték. További bizonyítékul vehetjük a Komárommal szomszédos Őrs (ma Őrsújfalu, szl. Nova Stráž) és Ócsa (Nemesócsa, szl. Zemianska Olča) települést, amelyet a kabarok vezére, Őrsur (Őrsüuru) és apja, Ócsád kun vezér alapított.

A többi Komárov, Komárno stb. helynév alapjául a komár - szúnyog szót tartják. Ezeknek a csallóközi Komáromhoz azonban semmi kapcsolatuk nincs.

Szolnok. A régi feljegyzések szerint 1124 és 1217 között többszőrösen Zounuc. Talán összefügg vele az 1180-ból származó Zolnic személynév.

Általában a szláv Solnik „sóárusító, sóhivatalnok" szóból származtatják, a szláv sol „só" alapszóból kiindulva az Udvarnok, Fegyvernek nevek analógiája szerint. Ez a származtatás azonban elfogadhatatlan, mert erre semmiféle bizonyíték sincs. Nem is szólva arról, hogy a fő sószállító útvonal nem is erre vezetett, hanem északról a Sáros megyei Solivar (Sóvár) fő sótermelő helytől délnek a Tisza felé vezetett.

Újabban azonban a magyar „szó" főnév valamilyen származékának tartják, melynek jelentése „szószóló, követ" lenne. Ez az elképzelés talán a „szónok" szó befolyása alapján keletkezhetett. Ez a szó azonban csak 1805-ben jelent meg a magyar irodalomban, mint nyelvújítási szó.

Mint a történelemből ismeretes, a sószállító utakat és tiszai átkelőhelyeket és más távolabbi őrhelyeket is (vö. Csau szán, szl. Čauša a Felső-Nyitra völgyében) a 10. századtól kezdve a besenyők ellenőrizték. Figyelembe véve, hogy a besenyő török nyelvű nép volt, a Zounuc (olv. szounuk, szovunuk) személy- és helynevet egy „sovunuk, savunuq" besenyő

nyelvi alakkal magyarázhatjuk. (Olvasata mint: csausz - çavuş.) A savunuq szó jelentése „védő, védelmező, győző". Ennek alapszava számos török nyelvből ismert sav- „elűz, elkerget" ige, s ennek visszaható igei alakja savun- „megvéd, megvédelmez" jelentéssel. A szóvégi uq-, ük- szabályos igenévképző, amely a török személynevekben már a 7. századi orchoni ótörök (türk) feliratok személyneveiben is előfordul: Sebük - Tekin, Satuq Buğra Kán.

A Saunuc (Szavunuk) tehát besenyő személynév, és a Szolnok helynév magyar névadással ebből alakult ki.

Micsérd. Ma Nova Košariská, somorjai járás, Csallóköz. 1258-ban Misser, 1437 Mischesdorf, 1453 Misserd alakban szerepel az okiratokban. Egyes kutatók tévesen a német „mischen" (kever) ige valamilyen származékának tartották. Legutóbbi magyarázata Püspöki Nagy Pétertől származik, aki az Irodalmi Szemle 18. évf. 714. oldalán (Pozsony, 1978.) az alábbi magyarázatot adta: „A falut a mellette folyó Ér nevű Duna-ágról nevezték el Érdnek. Ehhez járult az Árpád-kor elején a Mise jelző, amely talán az Ér menti faluk valamelyikének templomába vezető 'mise-útról' ragadt az Érre, innen pedig a falura."

Németh Gyula kitűnő tanulmányában Magyar und Mišer, in. Acta Orient. Hung. 23. évf. (1972) 293-299. kimutatta, hogy a helynévben a miser, mizsér népnév rejlik, amely az Árpád-korban egy török nyelvű csoportot jelölt. Etimológiailag a „magyar" népnév magas hangrendű „megyer" változatából származik.

Ehhez annyit kell hozzátennem, hogy a kazáni tatárok egy nagy népcsoportját ma is mešernek (meščernek) hívják (oroszul meščerjaki). Összehasonlításul a tatár - mešer úgy viszonylik, mint a magyar - székely vagy a cseh - morva megkülönböztetés. A mešerek szerintem az őshazában (Magna Hungaria) rekedt magyarok utódai, akikről Julianus barát tudósításából értesülünk. A 13. sz. közepén azonban a mongol támadás elől menekülve északabbra költöztek, és az erősebb „rokon" volgai tatároknál találtak menedéket. (Ezt a nézetemet Németh Gyula is, Hasan Eren, az ankarai Török Nyelvtudományi Intézet (TDK) igazgatója is, aki a magyar őstörténet egyik legkiválóbb ismerője, megerősítette.)

Tokaj. Nevét a besenyőktől kapta, akik, mint fentebb említettem, az Árpádok korában, mint könnyű és gyorsan mozgó lovasok, a tiszai átkelőhelyeket ellenőrizték. Tévesen a csagatáj toqay „folyómenti erdő" szóból származtatták. De már 1219-ben előfordul, Tukay alakban, mint személynév. Ebből alakulhatott ki helynévvé. Mint személynév a tatárban is ismeretes: Gabdulla Tukay, klasszikus tatár költő és író (1886–1913).

6) A besenyő, kun, kazár, uz, berendi és káliz nép-, illetve törzsnévből, valamint az ómagyar törzs-, méltóság-, nemzetség- és személynévből keletkezett helynevek száma Csallóközben és Mátyusföldön több tucatnyira tehető. Pl. Beseňov, Pečenice, Plavecky (palóc, azaz besenyő) Štvrtok, Kozárovce, Tornóc, Berend, Berencs, Kalász (Káliz) stb. Ugyan csak: Tarján, Timače, Niver (Neverice, azaz hitetlenek, vagyis kazárok, besenyők) stb. Ezideig nagyrészük elkerülte a kutatók figyelmét. Ide sorolható több más helynév is, pl. a Čiliz (tör. ciliz – „vékony, sovány") főnév, amely egy kis Duna-ág és a mellette fekvő község neve. Továbbá Bős, Böd, Kamocsa, Behynce (Bőfalú község neve); Kunigis dűlő név Imely község határában stb.

Sajnos, ilyen rövid összefoglaló előadás keretében ezekre nem lehet kitérni, külön tanulmányban kellene velük foglalkozni.

7) Családnevek. Nagy a száma a család-, ragadvány- és csúfneveknek, melyeknek jelentését nem ismerjük. Sokszor azonban évszázados hagyományokat őriznek. Nagy részük a török nyelvek alapján etimologizálható. Pl. Bigyik (t. biyik „bajusz", azaz bajuszos), Csicsik „himlőhelyes", Keszan „vágó, szegő", Kajnár „forró (víz)", Káldy „megmaradt" (védőnév), Toldy „kövérkés, pufók", Csömez „sámán, pogány szertartás végzője", Cagán

„fejő, tehenes”, Cucor „nyest”, Kutak „boldog”, Toronesik „kis unoka” stb. Ezeket a neveket, nagy számukat tekintve, külön előadásban kellene összefoglalni.

8) Néhány köznév tanúsága is rendkívül érdekes. Pl. az akác (fa), melynek népies neve agacs (török ağac „fa”). Az akácfa, mint ismeretes, Amerikából származik (Robinia pseudoacacia). Az irodalmi nyelvben csak 1783 óta van feljegyezve. A magyarlakta területeken gyorsan elterjedt, és „szinte jellegzetesen magyar fává lett”. Hangrendi felépítése a nép emlékezetében akkor még élő „agacs” török eredetű szóra emlékeztetett, és ebben a szóalakban terjedt el annyira, hogy a szlovákba is bekerült agáč alakban.

Ebbe a csoportba tartozik a pompos nevű népi sütemény, mely kenyérlisztből készült, és „teljesen üres”, azaz töltelék nélküli. A török „bomboş”, „teljesen üres” szóból keletkezhetett.

A kalkis csíráztatott gabonából készült, kelesztett, mérsékelten édes süteményféle a török „kalkis”, „élesztett, csíráztatott” szóból származik.

*

Régi személy- és helyneveink tükrében néhány olyan problémát vázoltam fel, amelyek a honfoglalás és az Árpádok korára nyúlnak vissza. Ezekből bepillantást nyerhetünk őseink életének egy-egy mozzanatára. A részletesebb dokumentációt mellőztem, mert akkor többszörösen túlléptem volna egy ilyen rövid előadás keretét. Ugyancsak ezért a csallóközi és mátyusföldi nevekre korlátoztam figyelmemet, mert ez némileg elhanyagolt terület. A figyelembe vehető nevek száma a néhány tucatnyit is meghaladná.

A felsorolt nevek bizonyságul szolgálnak a magyarság településeinek meglétére olyan helyeken is, ahol ma már csak az egyre fogyó személy- és helynevekben maradt nyomuk. Ezeket is a többszöri helynév-szlávosítás lassan eltünteti. A történelmi fejlődés nyomainak eltüntetését a szlavisták is (többnyire magyarok) elősegítik, akik még a tősgyökeres magyar neveket is szláv alapszavakból magyarázzák. Ezért tekintettem feladatomnak néhány személy- és helynév helyes magyarázatának megtalálását, hogy őseink kulturörökségéből megmentsek valamit az utókor számára. Munkámat a cseh szakemberek megértő jóváhagyással kísérték, az oroszok pedig dicsérő elismeréssel támogatták.

Csupán néhány magyar amatőr „tudós” támadt rám, és intrikával, sőt evidens hazugságok felhasználásával igyekezett munkámat megalázó hangnemben letaglózni, de egyetlen adatomat sem tudták megcáfolni.[192]

Néhány fontosabb forrásmunka:

Bárczi - Bárczi Géza, Magyar hangtörténet. Budapest, 1958.

CsH - Lutterer - Majtán - Šárámek, Zemépísná iména Ceskoslovenska (Csehszlovákia földrajzi nevei) Praha 1982.

FNESz - Kiss Lajos, Földrajzi nevek etimológiai szótára. Budapest, 1978.

MM - Magyar Múlt, Sydney, 1974. 1. sz.

MTESz - Magyar Történelmi Etimológiai Szótár I-III. Budapest, 1967-76.

Németh - Németh Gyula, A honfoglaló magyarság kialakulása. Budapest, 1930.

Rásonyi - Rásonyi Nagy László, Török adatok a magyar Etymológiai szótárhoz, in: Nyelvt. Közi. LI. évf. Budapest, 1941.

[192] Újabb időben megjelent a magyar és a szlovák nyelv valós kapcsolatát tovább elemző írás (Varga Csaba: *Szlovák, a kismagyar nyelv, avagy: a szlovák nyelv a magyar nyelv egyik sajátos változata.* Fríg Kiadó, 2010. https://www.leventevezer.extra.hu/Kismagyar.pdf), de a török nyelvnek a „török hódoltság kora” előtti hatását erre Blaskovics József nyomán lehet és kell tovább kutatni. – *A szerk.*

VSO - Vlastivedny slovnik obci na Slovensku I-III. (Szlovákia helyneveinek honismereti szótára) Bratislava 1977-1978.

Csihák György (Zürich):

A magyarok története. Tarih-i Üngürüsz[193] ***(Könyvismertetés)***

Mélyen Tisztelt Hölgyeim és Uraim,
a beavatottak szerint a Török Állami Levéltárban mintegy 70-80 millió kézirat hever. Ebből eddig mintegy 200 ezret feldolgoztak, úgy három millióról sejtik, hogy mit tartalmaz. A többiről biztosan lehet tudni, hogy mikorra pusztul el végképp. A Tarih-i Üngürüsz egy a 80 millió irat közül, tehát egy a megmentettek közül.
Páratlanul értékes őstörténeti anyagot őrző régi kódexről van szó, amelynek tartalma nemcsak a széles közönség, de a tudományos közvélemény előtt is jórészt ismeretlen, noha közel 120 éve felfedezték. Felfedezték, de oly módon (és ez nálunk nem ritkaság), hogy mégis felfedezetlenül maradt.
Gesztánk nem most süllyedt el először. Százados elmerülését megelőzően jó három századra merült el az ismeretlenségbe. A kódexre ugyanis I. Szülejmán tolmácsa és íródeákja, Terdzsüman Mahmud bukkant rá a mohácsi vészt követő években Székesfehérvárott, és Tarih-i Üngürüsz (Magyarok Története) címmel ő ültette át törökbe. Ettől az időponttól több mint 300 éven át semmi jel a kódexről. 1860 táján rövid időre előkerült. De ha a székesfehérvári megtalálásától visszafelé nyomozunk, a kódex ismét eltűnik (ki tudja hány századra?), hiszen középkori krónikásaink éppúgy nem tudnak róla, mint az elmúlt század történészei.
A Tarih-i Üngürüsz – mint említettük – I. Szülejmán szultán tolmácsának és íródeákjának munkáját dicséri. Ez a művelt, széleslátókörű diplomata ott volt 1543-ban Székesfehérvár ostrománál, s mielőtt még a győztesek az iszlám előírásai szerint tűzre hajigálták volna a királyi könyvtár „hitetlen szellemben" fogant műveit, kimenekített néhányat a pusztulásra szánt kéziratok és kódexek közül. Terdzsüman – valószínűleg óvatosságból – csak egyetlen könyvről beszél, krónikája azonban másról tanúskodik. A törökök szorgalmasan gyújtogattak ugyan, ám gyakran megtörtént, hogy az általuk fontosnak, vagy értékesnek vélt kéziratokat elrejtették és a szultán könyvtárába szállították. Gondoljunk csak a Corvinákra. Minden esetre az ilyen könyvmentési akciót ajánlatos volt elhallgatni, mert könnyen kiválthatta volna a vallási fanatikusok, elsősorban az iszlám papok haragját. Mahmud Terdzsüman a magával vitt latin nyelvű krónikákat törökre fordította, s ezen források alapján írta meg az üngürüszök történetét. A lati nyelvű krónikák soha többé nem kerültek elő, az viszont majdnem bizonyos, hogy köztük volt egy XI. századi krónika is, amelyet történész körökben „magyar ősgeszta" néven emlegetnek.
Mint szólottunk róla, Terdzsüman Mahmud nagy értékű kéziratának másolata már egy évszázaddal ezelőtt felszínre bukkant: Vámbéry Ármin, a neves keletkutató hozta haza törökországi útjáról, és 1860-ban benyújtotta a Magyar Tudományos Akadémiának, ahol Török F., 57. sz. könyvtári jelzet alatt található. A 210 lapos ún. szülüsz írástípussal írt kódex címe, későbbi kézírással bejegyezve az első oldalon van: Tarih-i Üngürüsz. Alatta alcím: Iszkendername (Nagy Sándor Könyve). A címek alatt két bejegyzés található: „A tulajdonos

[193] *A Kilencedik (Tapolcai) Magyar Őstörténeti Találkozó előadásai és iratai.* Ungarisch Historischer Verein Zürich, Budapest–Zürich, 1995. pp. 43–51. ISBN-963 85274 1 2 *Acta Historica Hungarica Turiciensia* IX. évf. 1. sz. https://mek.oszk.hu/06700/06769/06769.pdf

neve: a nyomorult Mehmed Emin el-Vala Szaud Túszjánzude" és Ex Libris Resid el-Üngürüszi (ez Vámbéry török neve). Mindkét bejegyzés alatt egy-egy halvány pecsétlenyomat.
Vámbéry a leletről rövid ismertetőt is közreadott. A rákövetkező évben, 1861-ben Budenz József jelentetett meg terjedelmes ismertetőt a Magyar Akadémiai Értesítőben, a kézirat részleges fordításával. A krónika ennek ellenére (vagy éppen ezért?) mégis egy újabb évszázadra feledésbe süllyedt. Lehetséges, hogy ezt a kézirat felfedezésének körülményei magyarázzák? Tény, hogy sem Vámbéry, sem Budenz nem nyilatkozik hízelgően.
„Azt hinnem, – írja jelentésében Vámbéry – hogy nehezen lehetne (a török fordító) művében összehasonlítás útján is az eredeti szövegre ráismerni. Az irály tiszta keleti. Mahmud a török olvasóvilág ábrándos, reges olvasmányai iránt táplált hajlamának hódolt, ő Kliót nem igen kímélte és számtalan mesével szőtte át a beszéd fonalát." (idézi Blaskovics.)
Budenz József viszont, úgy tűnik, mintha felismerné a krónika jelentőségét, rendkívüli értékeit: „magyar historikus előtt igen érdekes, de még magyar nyelvész előtt is igen becses irodalmi emlék"-nek minősíti s elvégzendő feladatként a MTA Történelmi Osztályára testálja „annak kimutatását és megállapítását, hogy létezett-e valaha az illető korban írott latin–magyar krónika." (id. B.)
Ámde Budenz ezzel mintha kifogyna az elismerésből, s a geszta értékeit jobbára mellőzve, fogyatékosságait hangsúlyozza. S habár a török fordító szerint „nem költött új történeteket", ez nem sokat jelent: „a magyar őstörténeti mesék, Nimród, Hunor, Magor, Sicambria, Firenko, Paris fia stb. mind ott vannak krónikáinkban. Nincs is mit csodálkoznunk ezen, hisz maga mondja, hogy latin könyvből merített." (id. B.)
De Budenz még ennél is tovább megy, a krónikát silánynál silányabbnak bélyegzi, mondván: „a magyar történetek némely pontját egy szóval sem említi, olyanokat se, amelyekről a legkevésbé sem tehetjük fel, hogy magyar krónikában, akármilyen silány volt legyen is az, nem találhatta volna fölemlítve." (id. B.) S a továbbiakban vállveregető jóakarattal pellengérezi ki a török fordító tudatlanságát, hozzá nem értését: „Nos ezek a furcsa félreértések, melyeket tanuló diáknak ugyan nem, de Mahmud Terdzsümannak mégis szívesen elengedünk, ki különben talán többet forgatta a kardot, mintsem a latin grammatikát!" (i. B.)
Csodálnivaló-e, ha ezek után a Tarih-i Üngürüsz inkább elfelejtetté vált, semmint felfedezetté? S mi vált benne felfedezetlenné, mennyi felbecsülhetetlen értékű őstörténeti adalék! Egy teljes évszázadnak kellett eltelnie, hogy a krónika ismét felszínre kerüljön!
Vámbéry azt írta, hogy Terdzsüman magyar származású és a törökök ejtették fogságba gyermekkorában, s hogy ezért érdeklődött volna a magyar történelem iránt. Óriási tévedés! Azóta előkerültek a Terdzsümanra vonatkozó iratok.
Ezekből pontosan megállapítható, hogy 1510-ben született Passauban, előkelő bajor nemesi családból származott és nem sokkal a mohácsi csata előtt került II. Lajos magyar király udvarába, ahol apródként szolgált. A mohácsi tragédia után török fogságba esett. Igen ám, de a szultán pártfogásba vette az előkelő családok tehetséges fogoly gyermekeit és a legkiválóbb nevelésben részeltette őket. A fogoly apród a Mahmud nevet kapta, mely a törököknél olyan hétköznapi név, mint nálunk a Pista. Hogy a sok Pistát meg tudják különböztetni, mindegyiknek adtak valamilyen előnevet, esetleg éppen a foglalkozásuk alapján. így lett á Mahmud – Tolmács – azaz Mahmud Terdzsüman. Magyarul nemigen tudhatott.
Bizonyítják ezt a Tarih-i Üngürüszben szórványosan előforduló germanizmusok. Az egykori kis apród rendkívül magas pozíciót töltött be később, hiszen a szultánnak nemcsak tolmácsa, de titkára, bizalmasa, tanácsadója is volt. Prágában halt meg egy diplomáciai küldetése során 1575-ben. A Tarih-i Üngürüszt 1550 és 1560 között írhatta.
Az eseményeket nagyjából a következőképpen rekonstruálhatjuk:

Mohács után 17 évvel I. Szülejmán árulás útján kézre kerítette Székesfehérvárat, s főemberi, valamint csapatai kíséretében ott találjuk tolmácsát és íródeákját, Terdzsüman Mahmudot is. Fél évezreddel ezelőtt a tolmács nem azt jelentette, amit manapság. A több nyelvet beszélő, írástudó és tollforgató tolmács nagy tekintélynek örvendett, és tudós számba ment. A szultán személyes tolmácsa pedig közvetlen környezetéhez tartozó bizalmasa, amolyan titoknoka volt, következésképpen főrangú embernek számított. Szülejmán mögött tehát ott léptet Mahmud is. A várak török birtokbavétele, mint tudjuk, a lakosság lemészárlásával vagy evakuálásával járt együtt. A hadi eseményekben beálló fordulattól, visszaütéstől, rajtaütéstől tartva nagy számú katonaság települt a várba, a török tüzérség ellepte a bástyákat, a várfalakat, az utakon mindenütt állig felfegyverzett katonák strázsáltak. Megkezdődött – az iszlámnak a hitetlenek irataira vonatkozó rendelkezései értelmében – a fél évezredes királyi könyvtár kincseinek megsemmisítése. Két lehetőség volt: vagy felgyújtották a könyvtárat, vagy – ha ez akadályba ütközött – kihordták a könyveket és máglyába rakva égették el.
Terdzsüman Mahmud, a szultán tudós tolmácsa ott van a könyvmáglyáktól füstös utcákon, beszédbe elegyedik a felbecsülhetetlen értékű kódexek tüzénél fűtőző, didergő katonákkal, szeme megakad a Magyarok Történetén és kimenti a füstölgő zsarátnokhalomból. Valószínűbb azonban, hogy nem egészen így történt a kódex megtalálása, s a török hadvezetőség éppen Mahmudot bízta meg a könyvtár megsemmisítésének irányításával: tisztsége, képzettsége, nyelvtudása révén ő volt a legrátermettebb erre a feladatra. A könyvtár anyagát megsemmisítése előtt áttekintette: így juthatott hozzá a latinul írt kódexhez.
Művének bevezetésében ezt írja: „Usztulni Belgirád (Székesfehérvár) nevű várban egy latin nyelvű könyv került a kezembe. Midőn megtekintettem (láttam, hogy) Üngürüsz tartományának régi időktől való történetét tartalmazza... elhatároztam, hogy lefordítom."
Mahmud szavai félreérthetetlenek: egyetlen könyvet talált, azt lefordította. Néhány bökkenő azonban tüstént kiütközik az anyagból. Vegyük csak sorra őket. A Tarih-i Üngürüsz a mohácsi csatával, vagyis az 1526-os évvel zárul, tehát 1526 és 1543 között kellett íródnia, s így lehetett az egyik legfrissebb könyv a székesfehérvári könyvtárban. Különös tehát, hogy – állítása szerint – csak egyetlen könyvet választott, még különösebb, hogy valamennyi közül éppen az egyik legújabbat. Világos, hogy ez a csekélyebb értékűek közé tartozott, sorait az idő még nem szentesíthette. Kérdésünk: miért emelt volna ki a sok közül csupán egyetlenegyet? Ez ellentmond az ésszerűségnek. De miért hallgatná el az igazságot Mahmud? Feltűnően óvatosan fogalmaz: „egy könyv került a kezembe": vagyis a könyv átmenetileg sem volt a tulajdonában. Vajon miért fogalmaz ilyen óvatosan Mahmud?
Nem ördöngösség a nyomára jönnünk. A székesfehérvári magyar királyi könyvtár kincseit nem egyszerű török katonák háborús garázdálkodása semmisítette meg. A könyvtár elpusztítása, mint arra már rámutattunk, felsőbb rendeletre történt. Érthető hát, ha valaki a máglyára szánt könyvek közül akárcsak egyet is elsajátított, a bőrét kockáztatta, mert szembehelyezkedett a hadparancsnokság és az iszlám rendelkezéseivel. Terdzsüman Mahmud tehát, amikor a Magyarország történetét tartalmazó kódexet (kódexeket!) megszerezte, a fejével játszott. Mahmudunknak alapos oka volt tehát az óvatoskodásra. Bölcsen, teszi, ha munkája bevezetőjében hangsúlyozza: a) hogy a fordításhoz használt könyv nem volt a tulajdona, csupán kezébe került, b) nem több, egyetlen könyv kerül a kezébe, c) az is csupán azért, hogy ura számára hasznosítsa.
A fentiek, úgy érezzük, meggyőzően valószínűsítik, hogy Terdzsüman Mahmud nem csupán egyetlen könyvet szerzett, és nem egyetlen kódexből fordította művét.
Ez már Budenznak is feltűnt: „azt kell megkérdeznünk, – írta 1861-ben megjelent tanulmányában – hogy csak egy könyvből merített ő minden anyagot egész a mohácsi csatáig? – vagy talán a legújabb kort, mikor maga a török is már szerepel, maga fejéből, a maga egyebünnen vett tudása szerint írta-e meg?" Budenz azonban a több kódex kérdését

végül is nemleges válasszal zárja. Ám Budenz tetszőleges állításai nem állják ki a bírálatot. Az a tény pedig, hogy az írásban váltakozva hol egy, hol pedig több kútfőről van szó, szerintünk éppen ellenkezőleg, azt bizonyítja, hogy több forrást használt, hisz másként teljesen értelmetlen volna az egyes és többesszám változó használata a kútfőkre való utalásnál. Csak abból indulhatunk ki: ahol egy kútfőre hivatkozik, ott valóban egy forrása van, ahol több forrásra utal, ott több forrást is használ. A kézirat ugyanis számos, olyan őstörténeti elemet őrzött meg, amelyről középkori krónikáinknak nincs tudomása. Ez arra enged következtetni, hogy Mahmud őstörténeti forrása régibb középkori krónikáinknál. Írásában a magyar honfoglalással lezáruló őstörténeti anyagot csaknem egy évszázadnyi rés választja el az anyag második részétől. Az Árpádtól Szent Istvánig terjedő időszak eseményei pedig egyszerűen kimaradtak a krónikából. Ez arra mutat, hogy az őstörténeti rész anyagát szolgáltató kódex itt lezárult, a másik kódex pedig az államalapítással kezdődött.

Mint már említettük, Terdzsüman török nyelvű krónikáját Vámbéry találta meg a múlt században, Isztambulban, s nem volt valami nagy véleménnyel szerzőjéről. Budenz végképp lejáratta, amikor azt mondta kódexünkről, hogy „még a silányabbnál is silányabb". Budenz el is vette a kutatók kedvét egy évszázadra, s csak 1971-ben fogott bele a Tarih-i Üngürüsz fordításába dr. Blaskovics József, a prágai Károly Egyetem turkológus professzora.

Blaskovics József egy Komárom melletti faluban született, s már gyermekkorában elbűvölték a török időkről szóló mondák. Nagyapja azt is elmesélte neki, hogy falujukban sok a kun név, s hogy az ő családjuk is kun eredetű. Előbb kovácsinasnak adták, majd nagy nehézségek árán elvégezte a gimnáziumot, utána a tanítóképzőt, aztán segédtanító lett egy csallóközi faluban. Közben minden szabadidejét a török nyelv tanulásának szentelte. Sokat segített neki a pozsonyi török konzul, akitől könyveket kapott. A szegedi pedagógiai főiskola elvégzése után beiratkozott a budapesti egyetemre, ahol olyan világhírű turkológusoknak volt a tanítványa, mint Fekete Lajos, Germanus Gyula és Németh Gyula. De közbeszólt a háború és a tehetséges tanítvány csak 1949-ben doktorálhatott a prágai Károly Egyetemen, ahová rögtön meg is hívták, hogy szervezze meg a török és a magyar tanszéket. Ezt ő elvállalta, sőt a prágai Magyar Kultúra (Háza) megalakításában is sokat segített. Ugyanitt 25 éven át vezette a magyar nyelvtanfolyamokat, körülbelül 15 ezren tanultak nála, akárhová megy, mindenütt ismerik és szeretik.

Blaskovics professzor több magyar nyelvkönyvet írt, ma is használják ezeket Csehszlovákiában. A modern török irodalom történetéről írott könyve szakmai körökben szerte a világon ismertté tette a nevét. Amíg Nazim Hikmet élt, barátok voltak, a török költő verseit is ő fordította először magyarra. Blaskovics József azt tartotta legfontosabb feladatának, hogy szülőföldje: Komárom és Érsekújvár környéke törökkori adatait összegyűjtse és feldolgozza, főleg az egykori hódoltsági falvak jobbágyainak élete érdekelte. Több mint negyvenezer korabeli adat volt a birtokában, és élete végéig fáradhatatlanul dolgozott. Megírt 32 kötet könyvet és vagy kétszáz tudományos dolgozatot. Vannak köztük nyelvkönyvek, történeti munkák, nyelvtudományi értekezések, fordítások. Megjelentek magyarul, csehül, szlovákul, törökül, oroszul, lengyelül, bolgárul, angolul, németül. Egyszóval, ez lenne röviden az életpályája. Neki úgy tűnt, hogy csak egy hétig tartott, mert reggeltől estig dolgozott, sokszor még a feleségével is csak levél útján beszélgetett.

A Tarih-i Üngürüszt Terdzsüman arab betűkkel írta, de török nyelven. Közönséges folyóírás volt ez, abban az időben bármelyik írnok el tudta olvasni. Ma azonban ez különleges feladat, mert csaknem ötszázéves kéziratról van szó, amely az akkori nyelvformát rögzítette, s a nyelv azóta sokat változott. A másik gond az arab betűs írás, amely nem ismer kis- és nagybetűket, írásjeleket, és a szavak is két-három, olykor négy betűcsoportba tagolódnak, emiatt nem lehet tudni, hogy hol kezdődik vagy végződik a szó. Némelyik betűcsoportot többféleképpen is lehet értelmezni, s az igazi megoldás csak az illető szövegrész elemzése

után derül ki. Újra és újra el kellett olvasnia az egészet, míg meg nem bizonyosodott a valódi jelentésről. Ennél még nagyobb gondot okoztak az adózásra, vagy a hadi felszerelésekre, hadmozdulatokra vonatkozó írások.
Ezek valódi titkos írással készültek, s már annak idején is csak a különlegesen kiképzett írnokok tudták elolvasni.
Végülis az alig 340 kisméretű oldal fordítási munkája tíz évet vett igénybe! Ne feledjük, hogy egy széles nemzetközi kapcsolatokkal rendelkező tudósról van szó. Egy-egy jelnek a mai magyarba való átültetéséhez évekig kellett a világ legkülönbözőbb sarkán élő tudósokkal levelezni!
Terdzsüman Mahmud, a geszta törökre fordítója szerint a Tarih-i Üngürüsz az alábbiakkal ismerteti meg olvasóit:
1) Miként virágzott fel az üngürüszök országa.
2) Miképpen lett Üngürüsz a neve.
3) Régi fővárosuknak mi volt a neve.
4) Miért nevezték fővárosukat Budinnak.
Izgalmasnál izgalmasabb kérdések ezek, hiszen – hogy csak az utolsót vegyük – krónikásaink nem kevés szót fordítanak rá, hogy megmagyarázzák Buda városának a nevét, de áthidalhatatlannak látszó ellentmondásokba keverednek, és a kérdés mindmáig tisztázatlan.
Nem csekélység tehát, amit Terdzsüman Mahmud ígér, valójában azonban ennél hasonlíthatatlanul többet ad.
Szerénység volna részéről? Aligha! Több joggal feltételezhetjük, hogy nem ismerte kellően a magyar történelmet, kivált az őstörténelmet, s nem volt képes a maga teljességében felmérni anyagának páratlan értékeit; nem ismerte fel azt, hogy az általa fordított anyag számos olyan felbecsülhetetlen értékű történelmi elemet tartalmaz, amely egyetlen más krónikánkban sem lelhető, s amely döntő segítséget nyújthat őstörténelmünk homályos kérdéseinek tisztázásához!
Tegyük mindjárt hozzá, hogy mivel a Tarih-i Üngürüszben jó néhány elnagyolt rész, hézag található, ez arra vall, hogy az alapul vett latin források maguk is töredékesek voltak. A szultáni tolmács színezte, regényesítette az anyagot, ahol ezeket a réseket kelleti befoltoznia. Éppen ezért nagy hiba lenne Terdzsüman krónikáját teljes bizonyító értékű történeti forrásként kezelni. Hogy mennyi benne a történeti mag, azt majd a történészek kiderítik. A Tarih-i Üngürüsz legalább annyira szépirodalmi mű is, mint amennyire történelmi, de mindenféleképpen figyelemre méltó alkotás. Itt meg kell álljunk egy pillanatra, hogy szót ejtsünk a Tarih-i Üngürüsz irodalmi hovatartozását illetően.
Mahmud a népi desztánokat választotta mintául, művére ezeknek minden sajátossága ráillik. Egy „mű” népi desztánt alkotott. A népi desztánokat az ozanok (regősök, hírmondók), később az ásikok (vándorköltők, trubadúrok), népi elbeszélők (recitátorok, rávijián, nákilán) terjesztették évszázadokon keresztül szóbeli úton. Írásba foglalásuk csak a legújabb időkben történt. A. desztánra jellemző csodálatos elem (a csodaszarvas) felbukkan mindjárt a mű elején, a titokzatos bölcs aggastyán is megjelenik a semmiből már Hunornak és Magornak, majd Iszkendernek kétszer is, végül Szent Istvánnak és tanácsot ad nekik. Atilla és Géza király pedig egy szent remetétől kér tanácsot.
A verseket Mahmud a népdalok mintájára maga költötte. Versei tizenegy szótagosak, páros rímelésűek, és a szöveg hangulatához alkalmazva 4–20 sorosak. Sőt van egy 30 és egy 40 soros is köztük, de sokszor megelégszik kétsoros verssel. A versforma egy-kettő kivételével a tujúg, amely török nemzeti versforma. Tizenegy szótagos verssorokból, páros rímelésű négysoros versszakokból áll. A tajúgnak verslába is van: fálláíün fáiitatün fáilát.
Mahmud annyiban gazdagította a népi desztánokat, hogy neki nem egy vagy több személy a hőse, hanem egy nemzet. És ez nagy érdem. Ha mindezt figyelembe vesszük,

megállapíthatjuk, hogy Mahmud irodalmi értékű művet alkotott, amely méltó helyet foglalhat el a török irodalomtörténetben. Olyan „hibák és tévedések", mint amilyeneket Budenz is rovására ír, teljesen közömbösek a török olvasó számára, és a mű irodalmi értékére semmi befolyással sincsenek, mert magának a műfajnak a koncepciójából következnek. A kitűnő újkori és modern történelmi regényekben is sokszor közölnek történelmi tényekkel nem egyező adatokat az írók.

Mahmud műve a keleti irodalom más jellegzetes tulajdonságaival is rendelkezik. Magától értetődő, hogy ha kedves olvasmányt akart nyújtani olvasóinak, és azt akarta, hogy az idegen fogalmakat, szokásokat, történeteket megértsék, illesztenie kellett azokat a XVI. századi török szokásokhoz, fogalmakhoz, társadalmi légkörhöz. Ezért szerepelnek művében padisahok, bégek, bégfiak, szerdárok, vezírek, divan, defter, huri, rája stb. Üngürüsz, Lengyelország, Németország stb. csak egy-egy „tartomány" volt az óriási oszmán birodalom lakójának szemében.

Az ókori és népvándorláskori hely- és személyneveket is a XVI. század neveivel helyettesítette. Még Nagy Sándor korában is nemcse, leh, cseh, firenk tartományról beszél, sőt Bécset is abban a korban említi. Mindez azonban nem Mahmud tudatlanságát és tévedéseit bizonyítja, hanem aktualizálási törekvését, amely művének műfajából és művészeti törekvéseiből következik. A török irodalomban később is szokás volt idegen irodalmi műveknek ilyen adaptálása, mohamedán mezbe való átültetése. Gondoljunk Shakespeare és Moliere műveinek adaptálására a XIX. században.

A török krónikás az üngürüsz névvel kezdi – s mint említettük – sohasem beszél magyarokról, avarokról, hunokról, mindig csak Hunor népét emlegeti, az üngürüszöket, vagyis azokat, akik Hunortól származnak. Aztán leírja a csodaszarvasmonda, a magyarság eredetmondája két változatát. Ezek sok tekintetben eltérnek a Kézai-féle történettől: reálisabbak, részletesebbek, aprólékosabbak annál.

Terdzsüman szerint Hunor népe már Atilla előtt elfoglalta Pannóniát, méghozzá egy Kattar nevű vezér vezetésével. De had idézzem a krónikát: „Amikor Kattar meghalt, mindannyian feketébe öltöztek, keservesen gyászolták öt, drága testét rózsavízbe mosdatták és betették a föld mélyébe. Ezek után Sicambria – Mahmud írásában Szikamberija (azaz Óbuda) – trónja előtt összegyűltek Kattar bégjei, előkelő emberei és így szóltak: „Ennek a tartománynak a megszerzése előtt, annyi időn át, oly sok fáradtságot, megpróbáltatást viseltünk el, hogy végül Allah kegyelméből alkalmat találtunk az elfoglalására... Most újra döntő pillanathoz értünk, tehát az volna a jó, ha egy közülünk való, előkelő nemest ültetnénk a trónra, mert akkor nem kellene félni, hogy elveszítjük ezt az országot. Ezek után tanácskoztak, a gondok tengerébe merültek és megválasztották Atillát vezérükké." (i. B.)

Az üngürüszök újabb hulláma jött Pannóniába, s az ott talált emberek az ő nyelvükön – kimondhatjuk tehát: magyarul! – beszéltek. Majd újabb fehér folt következik, aztán újra megjelenik Hunor népének egy Szkítiában lakó ága: Álmosaknak a Pannóniában élő rokonok üzentek, hogy jöjjenek utánuk. A krónika leírja, hogyan választották meg Álmost, majd Árpádot, s hogyan jöttek be honfoglaló őseink és foglalták el a Duna–Tisza-közét, majd egész Magyarországot. A krónika teljes egészében bizonyítja tehát a két honfoglalást, a harmadikat pedig valószínűsíti. De más török források is megemlékeznek a Kárpát-medence népeiről, s azok szerint is három magyar hullámot lehet megkülönböztetni.

Terdzsüman épp hogy csak megemlíti Árpád fiát és unokáját, azután mindjárt rátér Géza fejedelem és Szent István uralkodására. Az Árpád-házi királyokról minden benne van a krónikában, egészen a tatárjárás utánig. Ekkor Terdzsüman ismét rövidít, bizonyára itt ért véget az a latin nyelvű forrás, amelyből a szerző ezt a részt fordította.

Szerencsére a mohamedán fanatizmus hiányzott Mahmud Terdzsümanból. Elismeréssel szól Szent Istvánról, IV. Béláról még azt írja, hogy kiváló szervező volt, okos és jóindulatú, népéhez kegyes; V. István viszont összeférhetetlen, részeges király. III. Endre korát megint

részletesen tárgyalja, és érdekes módon szimpatikussá teszi az utolsó Árpád-házi királyt. S aztán sorra veszi Vencelt, az Anjoukat, Zsigmondot, V. Lászlót, Mátyást és a Jagellókat. Vajon hogyan vélekedett a mohácsi csatavesztésről? Nem nagyon boncolgatja az okokat, inkább a csata lefolyását meséli el. Annyit mégis megemlít, hogy a szultánt nagyon felháborította II. Lajos viselkedése, mert a király két ízben is visszautasította a török békeajánlatot, méghozzá 1520-ban és 1524-ben. „Gonosz lelkű papok beszélték rá ezt a jóindulatú királyt, hogy szegje meg az esküjét. Márpedig a szerződésszegés becstelen dolog, mely büntetést érdemel" – írja Terdzsüman. A török birodalom biztosítani akarta a hátát, míg keleten a perzsákkal hadakozott, éppen ezért Szülejmán szultán egy semleges, vagy méginkább törökbarát Magyarországot szeretett volna, amelyet nem fűznek szoros kötelékek a Habsburgokhoz. Terdzsüman ide vonatkozó megjegyzései teljességgel igazolják Perjés Géza feltételezését a szülejmani békeajánlatokról.

Célszerű, ha itt áttekintésül, röviden felsoroljuk a krónika páratlan bőségű őstörténeti anyagának legfontosabb új elemeit, eltekintve azoktól, amelyeket maga Terdzsüman Mahmud jelölt meg műve tárgyául.

1) Az üngürüsz népnévről.
2) Magyarország nagyságáról és a magyarok mérhetetlen sokaságáról.
3) A csodaszarvas monda két ismeretlen, ősi változata.
4) A hunok Pannóniába költözése a mondai ősidőkben.
5) A 373. évi pannóniai hun honfoglalás ismeretlen első szakaszának története.
6) Kémek küzdelme a tárnokvölgyi csatában.
1) Elveszett regösénekek nyomai.
8) Miként tette adófizetőjévé Atilla a római birodalmat.
9) Buda Atilla elleni lázadása és a lázadás leverése.
10) Miként furakodott a cselszövő Detre Atilla bizalmába.
11) Atilla fiainak viszálya.
12) A 896. évi honfoglalás ismeretlen előzményei.

A továbbiakban rövid ismertetését adjuk az első három témának.

1) Az üngürüsz (hungarus) népnévről:

Senki számára, egyetlen nép számára sem lehet közömbös, miért hívják úgy, ahogy hívják. Nem csoda hát, ha a kettős magyar népnév (magyar és hungár) mindmáig tisztázatlan kérdése már őseinket is izgatta. Anonymus többször is kitér erre, s Árpád Hung váránál történő vezérré választásához a következő megjegyzést teszi: „Ezért hívták Árpádot Hungvária vezérének; összes vitézeit pedig Hungról hungvárusoknak nevezték el az idegenek nyelvén, és ez az elnevezés mostanáig él az egész világon."

Anonymus népi etimologizálása a hagyomány elhomályosulásából fakadhat: Anonymus korára már bizonyára érthetetlenné vált, miért van a magyarságnak két neve, s miért nevezik őket mindenütt hungárusoknak. Hungvárnak viszont már Árpádék honfoglalásakor ez volt a neve, s mivel más magyarázat nem volt kéznél, és Árpád ott szállt meg, mintegy magától kínálkozott magyarázatul a Hungvár név. Csakhogy, szerintünk, Anonymus szem elől téveszti, hogy szófejtésének igazolásához a Hungvár helynevet is meg kellene fejtenie, s azt is, hogy helynév csak tartós ottlakás esetén ragadhat a lakóira, semmiesetre nyomban beköltözés után. Sokkal gyakoribb azonban, hogy a helység kapja azokról nevét, akik létesítették, vagy huzamosabb időn át lakói voltak. Föltehető hát, hogy Hungár várát valamikor a hungárok építették, s róluk nevezték el a várat Hungvárnak. A Hungár szó második tagja azonban a Hungvár szóban ismétlésként hatott, kiejtése is nehézkes volt, s így a második szótag kiesésével a szó Hungvárra egyszerűsödött. A hagyomány elhomályosulása folytán tehát Anonymus az elhomályosult népnevet voltaképpen önmagával magyarázta.

Minden esetre jellemző, hogy a hungár népnévbe az etimologizálás kedvéért egy idegen v betű ékelődött.
Lehetséges azonban egy másik magyarázat is e Hungvár névalak-változásra és az anonymusi szófejtés keletkezésére. Anonymus ugyanis a fentebb mondottakhoz később mintegy kiegészítésül hozzáfűzi: „Szálán vezér Árpádot csúfondárosan Hungvária vezéreként üdvözölte, embereit gúnyosan hungvárusoknak nevezte." Meglehet, hogy a bolgár vezér – amennyiben ez eseményrésznek van valós történeti háttere – valóban csúfondároskodott, méghozzá olyképpen, hogy szójáték szerűen a v hangot a népnévbe ékelve Hung váráról, ahol Árpádnak átmeneti főhadiszállása volt, lekicsinylő értelemben Hung-várinak, azaz Hung-v-árusnak torzította el a Hungária, hungár nevet, s Árpádék ezt vették zokon, Anonymus azonban – három évszázad múlva – már nem volt tisztában ezzel, s a torzított, lekicsinylő tartalmú, hungváriak elnevezést azonosította a Hungária, hungár névvel.
Érdekes módon, a Tarih-i Üngürüsz is kitér a hungár népnév magyarázatára. Az őstestvérpár, Magor és Hunor, egy csodaszép leánytestvérpárt vesz feleségül. „Mivel ez így történt, – fűzi hozzá az eseményekhez a Tarih-i Üngürüsz – az elbeszélt szavak azt bizonyítják, hogy Üngürüsz népe Hunor nemzetségéből származott... Hunor neve pedig később Hüngürüszre változott." (i. B.)
Meglepően egyszerű, eredeti magyarázat! Hunor neve tehát csupán jelentéktelen módosulással változott Hungárra, azaz, mivel a hungár nép Hunor nemzetségéből ered, hungárnak nevezték őket.
Nem feladatunk eldönteni e kérdést. Minden esetre a Tarih-i Üngürüsz népnévmagyarázata inkább összhangban van őstörténelmi hagyományainkkal, mint az anonymusi szófejtés. Anonymus szófejtésének ingatag voltát az is jelzi, hogy Kézai krónikája már más magyarázatot ad mondván: „az Ung nevezetű folyónál szállának meg, hol várost építenek, mely folyóról nevezték őket a nyugoti nemzetek hungár-oknak."
2.) Magyarország nagyságáról és a magyarok mérhetetlen sokaságáról:
Van a Tarih-i Üngürüsznek egy olyan pontja, amely a mai magyar fül számára hihetetlennek, egyenesen valótlannak hangzik, s alkalmasnak látszik arra, hogy rontsa a krónika hitelét. Szent István uralkodásáról szóló részben ugyanis a következőket olvashatjuk: „Isztefan király pedig összehívta a végtelen Üngürüsz valamennyi bégjét, kibontotta zászlait, kitűzte a harci jelvényeket, megpergette a kis és nagy dobokat, megszámlálhatatlan fegyveres seregével elindult, és a Kán ellen ment." (i. B.)
Miféle végtelen Üngürüszről beszél a krónika? Regék regényes világának levegője csap meg bennünket, és felébred bennünk a gyanú: nem szertelen keleties túlzások ezek a szavak? Nem a török fordító betoldásai?
Különösképpen azonban azt találjuk, hogy a Tarih-i Üngürüsz fenti híradása csaknem szószerint egyezik a XII. századi bizánci és arab szerzők hazánkról adott beszámolóival. „Jó ború, jó fegyverű nép, – írja a magyarokról Konsztantinosz Manasszesz – vasat viselő, páncélos, Ares megszállottja, megszámlálhatatlan tömegű nép, mely sokaság dolgában meghaladja a tenger fövényét, vitézsége és harcban való jártassága a tribullusokét, dákokét s a gepidákét, vakmerőség terén legyőzhetetlen, merészsége verhetetlen, harcban ellenállhatatlan, önálló, szabad, emelt fővel járó, s szabadságszerető, a maga ura."
Egy másik XII. századi bizánci szerző a következőket írja az egykorú magyarságról: „A földkerekség egyik uralkodójának sem szokott adót fizetni, minden időben féktelen és önfejű volt: mert számuk nagyobb, mint a mezők fűszálaié, kezük harcra termett, mindnyájan lándzsát hordoznak, nehéz fegyverzetűek és páncéllal borítottak; s csillámló sisakjukról égig hatol a fény; lovuk is tüzes és nemes; nagy bennük a hadi virtus és a hév. S bizony volt idő, amikor e megszámlálhatatlan népnek a híre széltében rémületet keltett s mint szövetséges is félelmetes volt." (i. B.)

Mindezt aligha lehet elfogultsággal, túlzással magyarázni, hiszen a hazánkkal akkortájt szemben álló bizánci tábor historikusainak a tudósítása ez. Szavahihetőségüket megerősíti Abu Hamid al Garnati arab utazó, aki 1150–1153-ig Magyarországon tartózkodott. Hazánkról, személyesen szerzett tapasztalatairól többek között az alábbiakban emlékezik meg útleírásában: „Megérkeztem Magyarországra, melyet a baskírok, vagyis magyarok laknak, bátrak, felettébb nagyszámúak, 78 városuk van, várakkal, körülöttük falvak, hegyek erdők és kertek. Az országban ezerszám élnek besenyők, de rajtuk kívül horezmiek is. A magyarok uralkodójukat kiralinak nevezik, birodalma többszörös a bizáncinak, serege megszámlálhatatlan... Hatalmas serege és vitézsége miatt minden nép fél tőle."
A Tarih-i Üngürüsz idézett helyének ily nagymértékű egybeesése a XII. századi bizánci és arab kútfőkkel megkockáztathatóvá teszi azt a feltevést, hogy az idevágó rész magyar forrása is egy korai, XII. századi krónika lehetett, jóllehet anyagának nem ez a legrégibb rétege.
3) A csodaszarvasmonda ismeretlen új változatai:
Krónikás hagyományainkból mindeddig egyetlen csodaszarvasmondát ismertünk, illetve ennek többé-kevésbé romlott külföldi variációit. Mert mind az V. századi bizánci Priszkosz rétor, mind a VI. századi gót püspök, Jordanes és a bizánci Prokopiosz, csupán a közismert, magyar mondahagyomány romlott változatát őrizte meg.
A Tarih-i Üngürüsz két mondát tartalmaz, mindkettő egytőről fakad a meotiszi mondával, ám az eltérések köztük hasonlíthatatlanul jelentősebbek: ez arra utal, hogy a két monda régen, még a történelem előtti időkben különült el a meotiszi mondától. Épp ezért a két monda őstörténeti jelentősége felmérhetetlen.
Az első csodaszarvasmonda:
Az üngürüszök történetének elbeszélése ezzel a mondával kezdődik: „Az évszakok hírnökei és a hírek elmondói ilyenképpen adták elő. A régi időkben a Madzsar törzs nemzetsége Nemród gyermekeitől származott. Nemródnak volt egy Ankisza nevű felesége, s ettől a feleségétől két fia született. Az egyiket Magornak, a másikat Hunornak hívták. Ők voltak Nemród első fiai, és állandóan atyjuk palotájában tartózkodtak.
Egy nap Nemród vadászatra ment, és magával vitte a fiait is. Vadászat közben Nemród egy elejtendő vadra bukkant.
Azonnal nyomába eredt, és üldözni kezdte. Fiai is mindenfelé vadat kémleltek, s egyszer csak egy csodálatos vad tűnt fel előttük, amely csodálatos színekben pompázott. Önkénytelenül is a vad után fordultak lovaikkal vágtában. A vad azonban elmenekült, és Adzsem (tartomány) határán a hegyek közé érve eltűnt.
A két királyfi, bármily soká kereste a vadat, nem találta meg. Sem a nevét, sem a fajtáját nem ismerték. A két királyfi gyorsan elfáradt, a szomorúság és a bánat tengerébe merült. Azután azon tanácskoztak, hogy mitévők legyenek.
Majd visszatértek atyjukhoz, és arra kérték, hogy Adzsem határán, azon a hegyes vidéken egy monostort építtessen számukra, amelyben lemondva a világról lakhatnak, és a világ népétől visszavonulva saját gondjukkal foglalkozhatnak.
Nemród kérésüket meghallgatta, és parancsot adott, hogy azon a helyen egy monostort építsenek. Miután a monostor felépült és elkészült, a két királyfi beleköltözött, hogy saját hitvallásuk szerinti imádságokkal foglalkozva jó ideig ott töltsék életüket. Ők azután azon a helyen sok hónapon és éven keresztül laktak. A világi néppel nem érintkeztek, imádsággal és alázatossággal, (elmélkedéssel) foglalkoztak, s a világ örömeiről lemondtak.
Ily módon öt évig laktak a monostorban, és ott nyugodtan éltek. A hatodik év kezdetén azonban a két legény elméjét megragadta a világ (örömeinek az) íze. Szívük rejtekében felébredt a hatalom utáni vágy.
Mikor ezek ilyen (lelki)állapotban voltak, egy nap egy titokzatos személy érkezett hozzájuk. Elmagyarázta nekik a világi hatalom (lényegét) és az uralkodás utáni vágyat, s (ezzel) őket megrendítette. A két legény ennek a személynek megtévesztő (elbeszélése következtében)

elhatározta, hogy a monostort elhagyja, mert (elméjük) a hatalom utáni vággyal volt elfoglalva.
Abban az időben Adzsem országának közelében egy bégnek két csodaszép lánya volt. Magor és Hunor ezt a két lányt feleségül vette.
Miután ez így történt, a hírmondó szavai azt bizonyítják, hogy Üngürüsz népe Hunor nemzetségéből származott.
Mivel Hunor neve később Hüngürüszre változott. Nemród halála után Hunor egész népével apósához, a tatár kánhoz folyamodott, és őnála telepedett le. A kán is megtisztelte őt, és Adzsem szomszédságában egy egész ország fejedelemségét adományozta neki.
Midőn Nemród meghalt, Adzsem trónjára egy másik fejedelem került. Azt a vidéket pedig, (melynek Hunor volt a fejedelme), Dzsiddija tartománynak nevezték. Tatár tartomány volt, mely Szamarkandtól a Fekete-tengerig terjed.
Egy nap Adzsem országának padisahja Kosztantinije fejedelme ellen hadjáratot indított, és emiatt Dzsidijja országának uralkodójától segítséget kért. Dzsiddija fejedelme segítségül Hunor népéből, akik tatárok voltak, húszezer katonát gyűjtött össze, és Adzsem padisahjához küldte (ezt a sereget). Amikor Adzsem padisahja is Kosztantinije ellen ment, az említett Hunor népét támadás érte, mely aztán ily módon elvált Adzsem padisahjától, és Pannonija tartományába költözött.
Amikor abba a tartományba érkeztek, látták, hogy csodálatosan bőséges folyamai vannak nagy számban, sok gyümölcse és bő termése van annak az országnak, és az ő nyelvükön (azaz Hunor népének a nyelvén) beszélnek (az ottani népek).”
A mondaváltozat tehát a Kárpát-medencébe érkezéssel lezárul. A történet – ha csupán az események síkjáról nézzük – világos és érthető. Ha azonban a történések okait keressük, kiderül, hogy a monda valójában számunkra valamiért érthetetlen, mintha a szavak alkotta nyelv mögött egy másik, immár érthetetlenné homályosult nyelven szólna hozzánk, a jelképek ősi nyelvén.
Lapozzunk csak vissza, fussuk át mégegyszer a mondát, s rájövünk: sok mindent nem értünk. Miért tűnik el pl. Nimród a csodálatos vad felbukkanása előtt, s egyáltalán, ha nincs szerepe a további mondai történésben, úgy mi az értelme, hogy kikíséri vadászatra fiait? Mi az a csodálatos vad, ami a két fiú előtt felbukkan? Miért menekül Irán határai felé? Miért rendülnek meg annyira az eltűnésén? Min tanakodnak? Miért építenek szentélyt azon a helyen, ahol a vad eltűnt, miért zárkóznak be öt évre abba a szentélybe, s öt év letelte után miért jelenik meg a „titokzatos személy”, látogatásának mi a jelentősége, s miért hagyja ott a két fiú nyomban ezután a szentélyt? Miért szerepelteti a monda a megszokottól eltérő rendben a két testvért, miért említi Magort mindig elsőként, s miért marad ki nyomtalanul Magor a további történetből? Végül pedig, miért kerekedik fel nyomban a perzsa király oldalán harcoló Hunor, mikor megtudja, hogy népét támadás érte, s miért költözik éppen Pannóniába? És egyáltalán: mi köze mindennek a csodálatos vaddal való találkozáshoz?
A kérdéseknek erre az özönére nem kapunk választ a monda szószerinti szövegében, s ha az mégis magában hordja mindezekre a kérdésekre a választ, úgy rá kell eszmélnünk, hogy a szavak szerinti nyelv mögött egy másik, titkos nyelv rejtőzik, s a szavak kirajzolta történés mögött egy másik, titkos történés. Ősi, mágikus jelenségek vonulnak el szemünk előtt, amelyek minden mozzanata, jelentése jelképes és rejtett, titkos, természetfölötti, mágikus eredőkre épül, melynek felfogását mi már régen elfelejtettünk. Belátható, hogy mindezek fölfejtése szerteágazó, bonyolult feladat.
A Tarih-i Üngürüsz másik csodaszarvasmondája:
„Egy másik elbeszélés szerint így szól a történet: Egy napon Hunor összegyűjtötte törzsének tekintélyes előkelőit, és vadászatra indult. Vadászat közben egy hegyhát mögül váratlanul egy vad tűnt fel előttük, mely csodálatos színekben pompázott, de egy másik törzs (tartománya) felé elmenekült. Mikor (Hunor a vadat) megpillantotta, azonnal megragadta a

szívét ez a szerencsés jel. Így szólt: 'Ha ezt a vadat elejtem, ebben az országban sikerül elérnünk a nyugalmat, de ha nem sikerül elejtenem, sorsszerűen el kell foglalnunk Pannonija tartományát, melyről (kedvező) híreket kaptunk!'– így határozott, s ezzel a gondolattal azonnal a vad után vágtatott.
A vad pedig menekült, s amint egy másik törzs (tartományának) határához értek, Hunor már-már megközelítette, de azon a helyen, ahol zsákmányul kellett volna esnie, a vad eltűnt a szeme elől. Hogy hívják és mi fajta, nem tudta.
Mikor Hunor ezt a helyzetet látta, így szóit a mellette levő előkelőségekhez: 'Ez nem a véletlen dolga. Ez jel és utalás nekem és népemnek, hogy végül is ebben az országban nem élhetünk. Ennek az az orvossága és gyógyszere, hogy más országban kell letelepednünk' – mondta. De azután még sok idő telt el.
A másik ok (amiért Hunor más országba akart letelepedni) az volt, hogy Hunor Dzsidijja népével nem volt igazi (békés) kapcsolatban, nem élt velük barátságban. A szomszédos országokat is megtámadta, sok országot harccal és erőszakkal leigázott, melyek megértették, hogy (Hunornak) ellenállni nem képesek. Ők (Hunorék) pedig azon gondolkoztak, hogy saját hatalmuk alá hajtják Pannonija tartományát és a nyugati országokat.
Az itt kifejtett okoknál fogva Nemród fia, Hunor katonaságot kezdett gyűjteni. Mikor Hunor népe összegyűlt, megszámlálták és összeírták. Látták, hogy Hunor népéből tízezer ember gyűlt össze, és a nem rendkívüli teremtményekből is kétszáznyolcvanezer férfi gyülekezett össze. Mikor Hunor ezt a csodálatos óriási hadsereget összegyűjtötte, élete nem lett hozzá hű, és közben eltávozott ebből a világból.
De Hunor rokonai között volt egy hatalmas bégfi, nevét Kattarnak mondták. Hunor utódául őt választották meg a hadsereg fővezérévé."
A monda innen nagy kitérőkkel és megszakításokkal kanyarog tovább. Kattar Pannónia visszafoglalására irányuló tervét „a regős szava szerint" főemberei megéljenzik:
„Amikor Kattar fővezérnek ezeket a szavait a bégek hallották, Kattar tervét és szép bölcsességét roppantul megcsodálták, és megéljenezték őt. És abban a pillanatban megesküdtek, hogy annak a tartománynak az elfoglalására azonnal elindulnak.
'Hol vagy, Pannonija tartománya!' kiáltással kibontották zászlaikat, megszólaltatták a kis és nagy dobokat, és Iszá próféta (Jézus Krisztus), aki legyen megdicsőítve és felmagasztalva, háromszázhetvenharmadik évében csapataik egymás után elindultak."
A hunok beköltöztek a Kárpát-medencébe, ahol az „Üngürüsz népet találták". Itt ér véget a monda.
Csodaszarvasmondáink száma ezzel háromra bővül. Érdekes volna tudnunk, a három közül melyik keletkezett előbb, melyik tehát az ősmonda? A kérdést bonyolulttá teszi, hogy mindhárom monda kiindulási pontja, tulajdonképpeni magja – a csodaszarvas felbukkanása és eltűnése – nagyjából azonos időben való keletkezésre utal, míg a mondák további cselekménye és lezáródása egymástól nagyon is távoli korokban történik.
A három csodaszarvasmonda hatalmas mondafüzérré, egymáshoz illeszkedő egységes mondakörré bővül. E mondakör magába öleli az üngürüszök történetét, beleértve a magyar őstörténetei, s ez utóbbinak a hagyományromlás folytán fellazult, széttöredezettnek látszó eseménymozzanatai e mondák révén mintegy összefüggő eseménytömbbe szerveződnek.
E mondakör néhány különös sajátossága mellett nem mehetünk el szó nélkül. Ezek közül talán a legmeglepőbb az időtartam problémája. A mondai események vizsgálatából ugyanis félreérthetetlenül kitűnik, hogy e mondák korántsem zárulnak le a csodálatos vad felbukkanásával és eltűnésével, ez csupán a monda kiindulópontja, s az ebből fakadó fejlemények évszázadok, vagy éppen évezredek történéseit ölelik át. A monda tehát egyetlen roppant időívet alkot a vad felbukkanásától a honfoglalásig. Meglehetősen szokatlan az a vonása is, hogy szinte szétválaszthatatlanul egybeszövődik az őstörténeti eseményekkel, a monda tehát egyfelől őstörténeti jellegűvé, az őstörténet pedig mondai jellegűvé válik.

Végül nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy mindhárom monda tárgya a Kárpát-medencébe való költözés.
Hiszen csodaszarvasmondák ismeretesek más népek mondavilágában is.
Végezetül említsük meg, hogy a Magvető Kiadó gondozásában 1982-ben megjelent kiadása a Tarih-i Üngürüsznek Magyarországon pillanatok alatt elkelt, s ma már beszerezhetetlen. A könyv tartalmazza még az 1740. évi Névtelen Magyar Történet, Macar Tarihi, vagyis Madzsar Tarihi kódexet is, amelynek ismertetésére most nem térünk ki.
Nem sorolom fel, ezen ismertetőhöz tartozó, és évszázadokra visszanyúló irodalmat sem, viszont nagyon remélem, hogy a mai napon a Tarih-i Üngürüsz fölött nem a gyászbeszéd hangzott el, amelynek visszatérő refrénje: emléked örökké élni fog, s utánna a korcsmában, vidám borozgatás közben már minden egyébről szó esik, csak az összejövetel okáról nem.

IRODALOM

Magyar Nemzet	1976. jan. 3
Kortárs	1979. dec. 12
Új Tükör	1981. aug.

A könyv megjelent a Magvető
Kiadónál 1982-ben, a
„Magyar Hírmondó“ sorozatban.
Címe: A magyarok története.
Tarih-i Üngürüsz. Madzsar Tahiri.
Ez az eredeti kiadás.
ISBN 963 271 7198
ISBN 0209 6471

Lukács József (Kassa):

A zempléni ó-magyar fejedelmi sír[194]

1. Zemplén vármegye földrajzi fekvése

Zemplén vármegye területe 6301,58 km2, vagyis 1.089,854 kat. hold. Magyarország északi részének leghosszabb és legfeltűnőbb alakú vármegyéje volt. A galíciai (Gácsországi) határszéltől, a Csertész község felett levő hágótól, mintegy 157,5 kilométer hosszúságban nyúlik a Tisza és a Sajó egyesüléséig.

Amegye határai: Észak felől Gácsország, Galícia, ma határos Lengyelországgal, amelytől a Beszkidek választják el. Sáros megye felől a Tapoly és Ondava folyó, Abaúj és Borsod vármegye felől a Tokaj-hegyaljai hegylánc, a Hernád és a Sajó folyó alkotja határát.

Kelet felől Ung megyétől a Latorca, Szabolcstól pedig a Tisza, a Takta és a Török-ér választja el.

Zemplén vármegye hegységeit általában véve négy csoportba szokták osztani, úgy mint 1) zempléni Beszkidek, 2) zempléni Vihorlát, 3) Eperjes–Tokaj-i trachit láncolat és 4) külön álló halomcsoportok. A Beszkidek legmagasabb csúcsa a Hrubki 1185 m, a Strib 1044 m., az udvaci rókaközi csoportban.

A Zemplén megye második tekintélyes hegylánca, a Vihorlát. E hegység öt csúcsának mindegyike meghaladja az 1000 méter magasságot. Legmagasabb a Vihorlát 1074 m, a Nezsabec 1027 m, a Motrogun 1019 m, a Sninsky-Kamen vagy Szinnai-kő 1007 m és a Skala 1005 m.

A Zempléni szigethegység Velejtétől Sölöskéig mindössze 15 km hosszú, legnagyobb hegye, a toronyai határban lévő Csókás, vagy Messzelátó, csak 472,2 méterre emelkedik a tenger fölött. Ez a szigethegység alsó részében a Nagyalfölddel érintkezik, mert dél-keleti és déli részén a Bodrog folyó határolja. A Zemplén szigethegység között, a Bodrog partján található Zemplén község. Ez a község Árpád-korban székhelye volt a megyének.

2. Ó-magyar fejedelmi sír feltárása

A korábbi években folytatott terepkutatás eredményei alapján, a Szlovák Akadémia nyitrai Archeológiai Intézete ásatások sorozatát indította 1958-ban Zemplén község határában, a Szélmalom dombon.

A helyszíni munkálatok alapján már rövid időn belül megállapítást nyert, hogy itt egy nagykiterjedésű horizontális hamvasztásos temetkezés vár feltárásra. Ezek keretében több kurgán temetkezés is megjelent, jellegzetes kúpszerű formájukkal. Mindkét sírtípus nagyjából a kora-római és közép-római korból származik. Formailag ezektől eltért a 4. sz. kurgán – az ó-magyar honfoglaló kurgán, mert amíg a többi kurgánt formailag köralakú kúp képezte, ez a 4. sz. kurgán egy nagykiterjedésű ovális alakú sírt képezett.

Az ásatások 1958-tól kezdődtek, s Budinszký-Krièka professzor vezette, aki az említett ó-magyar fejedelmi sírt – a 4. sz. megjelölt kurgánt – 1959-ben tárta fel. Ovális alapformájának méretei: 21 méter hosszú, 18 méter széles volt, és 1,6 magasan domborodott a terep fölé. A feltárási munkálatok szabályos módon, sávos módszerrel történtek. A feltárás alatt derült ki, hogy a kúp halomját teljes egészében szőlőhomokkal feltöltötték, ami azért különös, mert

[194] *A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Kilencedik (Rozsnyói) Övezeti Történésztalálkozó Előadásai és Iratai Rozsnyó, 2000.* ZMTE, Rozsnyó–Budapest–Zürich, 2002. pp. 48-65. ISBN 963 86100 2 6 https://mek.oszk.hu/06700/06792/06792.pdf.

hasonló homok legközelebb Szölöske vagy Szomotor község határában található cupán, kb. 15 km-re onnan, a Bodrog mentén. A helyszínen csak sóderes kavicsos és agyagos föld található. A feltárási munkálatok eredményeképpen előkerült a 4. sz. kurgánból több cserépanyag, valamint bronz és más fémtárgyak, amelyek a római korból származtak és fémkarikák is, valószínűleg a késői római korból.

Eljutva az eredeti talaj szintjére, kezdett kirajzolódni maga a sírgödör a halom közepén. A sírgödör körül elszórva 12 hamvasztásos sír mutatkozott. Ezek mindegyikében urnát tártak fel, amelyeket a kelta–dák időszakra lehet megjelölni. Meg kell azonban jegyezni, hogy ezek a sírok nem tartoznak a magyar honfoglaló sírhoz, már csak azért sem, mert ezek a hamvasztásos sírok néhány száz évvel hamarább létesültek temetkezés alkalmából. Ezek után tehát már csak a magyar honfoglaló sírral kívánok foglalkozni.

A sírgödör hossza 3,7 méter, szélessége 2,4 méter, és 144 cm mélyen az eredeti talajba volt beásva. Ebben volt az egydarab tölgyfából kivájt koporsó. A lábfej oldalon a sírgödörben három lépcsőfok volt. A sír, s egyben a koporsó tájolása kelet–nyugati irányba történt – a holttest benne fejjel nyugati irányban feküdt. A téglalap alapú sírgödör ki volt ácsolva. Alját és oldalait 2,5 colos tölgyfadeszkával kibélelték. A koporsó maradványain nem volt található egyetlen szeg, egyetlen vasalás vagy maradványa sem. A sírt 2,5 colos tölgyfadeszkákkal lefedték. Szöget nem használtak, mindent faékkel rögzítettek. A szájhagyomány szerint, a tölgyfa a magyarok szent fája. A koporsón kívül, a sírgödörbe volt helyezve, északi oldalon a fejedelem lova – magyar temetkezési szokás szerint. A deszkák fölé terméskövekből piramist építettek. Erre a kőpiramisra több szekérnyi szőlőhomokot hordtak. Természetesen, ezer év során, az időjárás következtében, magassága fokozatosan csökkent.

A fejedelem a koporsóban, teljes díszruhában és teljes felszerelésben nyugodott. Ott volt az övgarnitúrája a díszkarddal, feje mellé volt elhelyezve az ivócsészéje, s a tegezébe 5 db nyílhegy volt helyezve. A tarsolyában megtalálták a csiholóvasat. A fejedelmi tetemláb talpánál, benn a koporsóban volt elhelyezve az egész lószerszám nyereggel, méghozzá olyan pozícióban, mint az előkészületeknél a nyergeléshez. A nyereg mellett volt a ló ivóvedre is.

A honfoglaló fejedelem nyakát arany drótkarika díszítette, amelyre fel volt fűzve egy arany fülbevaló, aminek a párját mellette szabadon elhelyezve találták.

A fejedelmi nyakperec mellett sima aranylemezek feküdtek, minden bizonnyal feltételezhető a lemezek nagyságából, hogy a fejedelem tegeze volt ezekkel borítva. Azon kívül mindkét csuklóján, valamint a két lábán 1-1 arany drót-karika díszelgett.

A ruházata is gazdagon volt díszítve, főleg derekától felfelé, minden ezüstből, a felszínen aranyozott veretekkel. Hasonló díszeket találtak az öv-garnitúrán is és a két vezérlőszíjon, amely a kardot tartja. Miután szegecsekkel ellátott veretekről volt szó, feltételezhető, hogy bőralapon ruházathoz voltak erősítve.

A díszek nagyobb része kúpalakú volt, amelyből 172 db lett feltárva. Ezen kívül 34 darab lapos gomb és 79 db szív-formájú gomb díszítette a ruházatot. Megtaláltak még 2 db kisebb szíjvéget és egy nagyobb darabot (szíjvég csüngő). 5 db varkocs leszorító korong is lett találva, amely a melle tájékán helyezkedett el, csak egy közülük az ivócsésze mellé került. E felsorolt díszeken kívül előkerült még a koporsóból néhány kisebb tárgy is bronzból, valamint egy szíjcsat.

Az elenyésző koporsóban nagy mennyiségben találtak vászonfoszlányokat, ami arra utal, hogy vagy a koporsó volt anyaggal kibélelve, vagy a holttest volt beletekerve. Egyes foszlány darabok vizsgálat alá lettek helyezve. František Kuchman a brünni botanikai és mikrobiológiai tanszékről megállapította, hogy a minták kord és krepp anyagot képviselnek, méghozzá nagyon tökéletes kivitelezésben. A sírból előkerült szőrme anyag foszlányai nyestféle eredetre utalnak. A koporsóban egy maréknyi kölest is elhelyeztek fakupában a halottnak, valószínűleg rituális szempontból.

Érdekes, hogy itt Zemplén megyében még jelenleg is kölest helyeznek el a koporsóba a temetkezésnél.

A másik ugyancsak gazdag leletcsoportot a lószerszám képviseli. Ez a lószerszám, mint említettük, a fejedelem lábánál lett elhelyezve – a délkeleti részében a koporsóban. A lószerszám ezüst veretekből lett készítve, felületén aranyozva. Ezeket a tárgyakat a ló fejdíszek, valamint a kantárdíszek képezték. Részletesebben – 36 db ovális dísz kis füllel, 95 db szíj díszítés – mandula formájú lemezek. Ezenkívül a kantárt 2 nagyobb és 4 kisebb szfaléra is díszítette. Négy darab csengő palmettával díszített dudorral, valamint 7 nagyobb és kisebb szíjvég veret, 9 darab álcsat – ezek mind részei voltak a nyeregnek. Persze természetes, hogy teljes szorító zabla, egy pár kengyelvas és sok más bronz és vas csat is találtatott. Mint említettük, az itató veder is itt lett elhelyezve.

Külön figyelmet érdemel a kard, amely az adott körülményekhez viszonyítva aránylag jó állapotban került elő. A honfoglaló kardok sokaságába sorolódik ez a zempléni kard is. Sok szempontból nézve hasonlít az úgynevezett Bécsi kardhoz. Hasonló típusú kard leletekről tudunk a Dnyeper és Szaltovo vidékén, illetve a távoli Kubányon is.

Ez a rövid leírása az ásatásoknak csupán futó áttekintést nyújt a hallgatónak. Aprólékosabb és konkrét leírását a leletnek meg lehet találni az *„Archeologické rozhledy*” c. folyóiratban a XVII. (1965) évfolyam, 3. sz. füzetében a 309-338. oldalon, szlovák nyelven Krièka-Budinský szerzőtől, aki tulajdonképpen az ásatásokat is vezette. A zempléni Szélmalom dombi lelet minden bizonnyal igazolja, hogy eddig egyedülálló temetkezés formájával találkoztunk itt. Ez abban nyilvánul meg, hogy ugyanis első ízben találkozunk azzal a szokással, hogy halmot emeltek a magyar honfoglaló sír fölé. Meg kell jegyezni, hogy semmiféle bizonyíték nem utalt arra, hogy esetleg utótemetkezés történt volna, s a már létező halomba eresztették volna belé a sírt. Ami pedig a leleteket illeti, a sírnak különlegesen gazdag tárgyi lelete és ritka példányú felszerelése van, ami számbelileg 420 db tesz ki ezüst és arany, valamint ezüstön aranyozott tárgyakkal. Ezek mindazt vélik bizonyítani, hogy nem egyszerű harcos lett itt eltemetve, hanem egy magyar honfoglaló fejedelem. Külön meg kell említeni, hogy ebbe a magas számba a bronz és vastárgyak be sem voltak számítva.

Ugyancsak figyelmet érdemel ez a tény is, hogy a mai napig is a Szélmalom dombot körülvevő dombok–dűlők elnevezése is ezt az alaptényt követik. Így például van itt – Felső-tábor dűlő, Táboralja -dűlő, Rihó-tábor dűlő (mai értelemben a rihó=rívó=Siratótábor dűlő), Szentvér dűlő. Ezen említett dűlők középpontjában áll a halom, a Szélmalom dombon. A sírtól a Szélmalom dombon a Bodrog folyó irányában 600 méternyire áll a zempléni földvár, amely később Árpád-kori várrá lett átépítve. Minden bizonnyal ebben a földvárban lehetett felravatalozva a holttest, ugyanis még 1952 évben ásatásokat végzett dr. Beňadik ezen a területen, s már ekkor a keleti kapu kijáratánál egy tárcsaféle ezüstön aranyozott gombot talált. Ez a gomb nem illett bele semmiféle viszonylatba, egészen eddig, amíg fel nem lett tárva ez a honfoglaló ó-magyar sír a leletekkel.

Hasonlóképpen érdekesnek mutatkozik az a tény is, hogy a Szlovák Akadémia az ásatási leletek alapján fejedelmi sírnak minősítette, s ebben az értelemben közölte, hozzátéve még azon véleményüket is, miszerint a fejedelem a földvár bevételénél esett el.

Ezek után a Szlovák Akadémia dr. Fettich Nándort kérte fel, hogy végezze el a gazdag anyag alapján a sírlelet rekonstrukcióját. Ő ennek eleget is tett, majd ezt könyv formájában ismertette – amely később, sajnos már csak halála után jelent meg német nyelven Nyitrán. A magyar tudományos körök ezután elzárkóztak a zempléni lelettől, s több éles vita után mély hallgatásba merült az ügy.

Ami az én személyes véleményemet illeti, le kell szögeznem, hogy én ezt a zempléni leletet magyar fejedelmi temetkezésnek tartom. Felemlíteném még Anonymus leírását is, aki pont ezt a vidéket választotta akkor, amikor a Honfoglalók útját követte.

Számításba kell venni azt is, hogy a Bodrog-folyó másik oldalán, tehát közel Zemplénhez Szomotor (Szomorú tort jelent) közelében van Borsi is, amit az Árpád-korban Borsiszernek hívtak. A -szer megnevezése volt a mai értelemben vett országgyűlésnek. További -szer található még a jelenlegi Magyarország területén, az Ópusztaszer.

Ezekből a tényekből arra következtetek, hogy a Bodrogköz pontos szerepet játszott a magyar honfoglalás idejében. Mert a három kabár törzsnek is itt volt a szállásterülete. Ezek a tények mind azt igazolják végezetül is, hogy ó-magyar fejedelmet temettek el a Szélmalom dombon Zemplén községben.

3. Ó-magyarneveknek általános értelmezése

Mah-gar, magúr	= Magyar, az Isten gyermeke
	= Anonymus a névtelen jegyző ugyanezt állítja, ugyanígy oldotta meg e szó jelentését
Ene-du-Béli-Anni	= az uralkodó az „Ég Fia“ Emese apjának neve
Ogur	= Török
Onogur - 10 Ogur	= 10 nyíl, 10 török
Álmos	= Magasztos, Fenséges
Aladár	= zászlótartó, zászlós,
Nyék, -Kéri, -Keszi	= vigyázott, - felvigyázó, egy kök-türk törzs

A honfoglaló hét vezér neve:

Árpád	= Dicsőségre választott
Előd	= Tisztánlátó
Ond - ös - Ösöd	= A legrégibb
Kondt	= Kond
Tas	= Uraság
Huba	= Romboló
Töhötöm-Tétény	= a Fejedelem – király helyettese volt

Buben - Buken, Bökény	= Leselkedő, vigyázó, Figyelő
Bors - Borsa	= Fogató, Csavargó
Botond	= Hatalmassá lett
Bodóny - Bodén	= Zömök - Alacsony
Beke	= Szilárd - Erős
Bárcz - Barcs	= Járó - Kelő
Bagun - Bagyon	= Kötés - Kötél
Bás -	= Fő - Főfej
Mochk - Buchk - Bojk	= Kutya
Belenik -	= Bölcs - Tudós
Csaba	= Rohanó
Csobánka	= Vágtató - Rohanó
Csom - Csoma	= Tömör - zömök
Csala	= Gyors - mozgékony
Csák	= üt - vág - csákány - (csákjával harcol)
Csíz	= Bús - szomorú - fájdalmas
Ders	= Bosszús - Haragos
Dancs	= Sűrű - szilárd
Kompollt - Kompold	= Napkelte

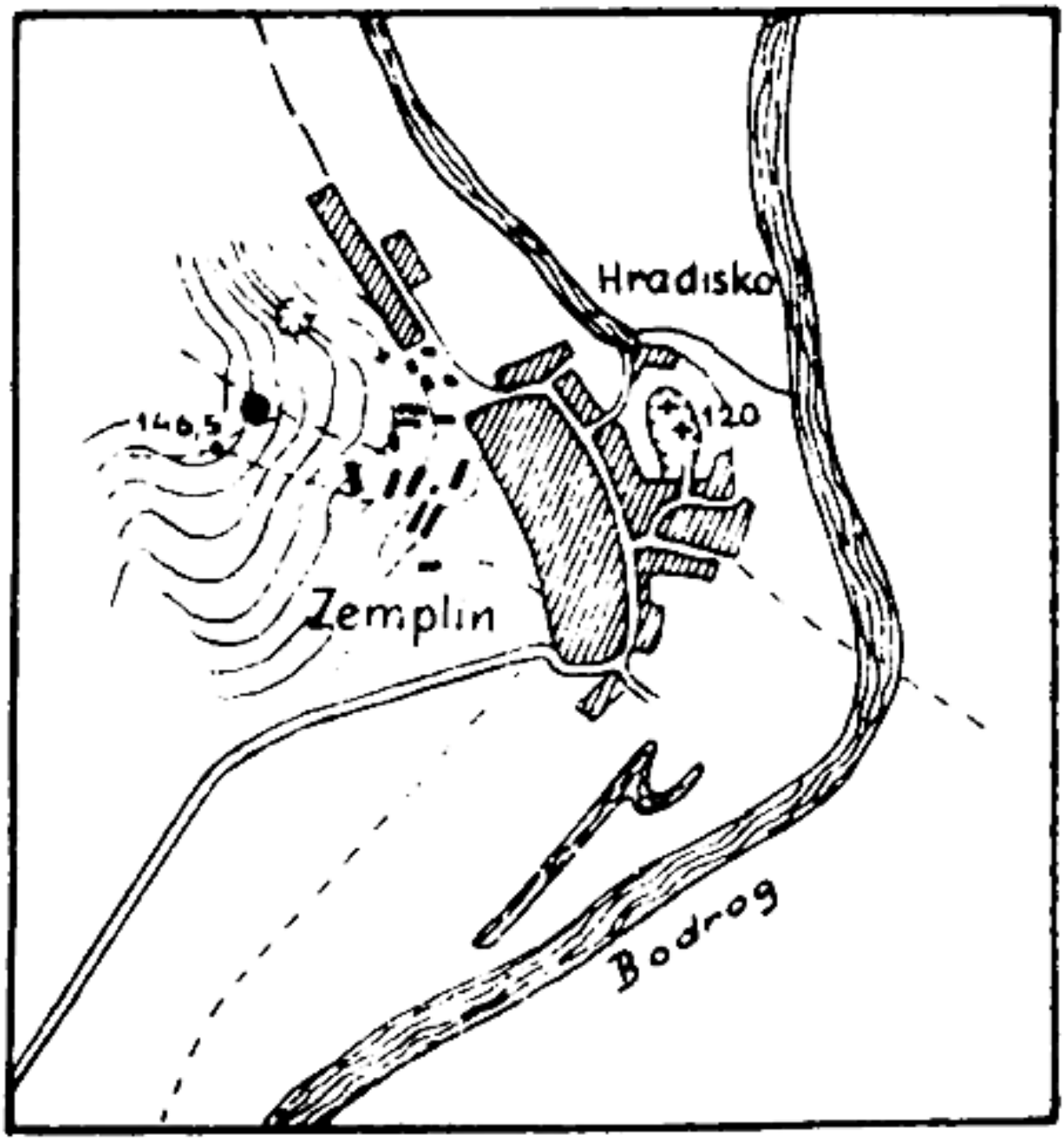
Koos	= Madár
Kölcse	= Mosolygó - nevető
Mikó	= Dicsért - dicsőséges
Pata	= Öllő
Wata	= Lenyugvó nap

Utószó

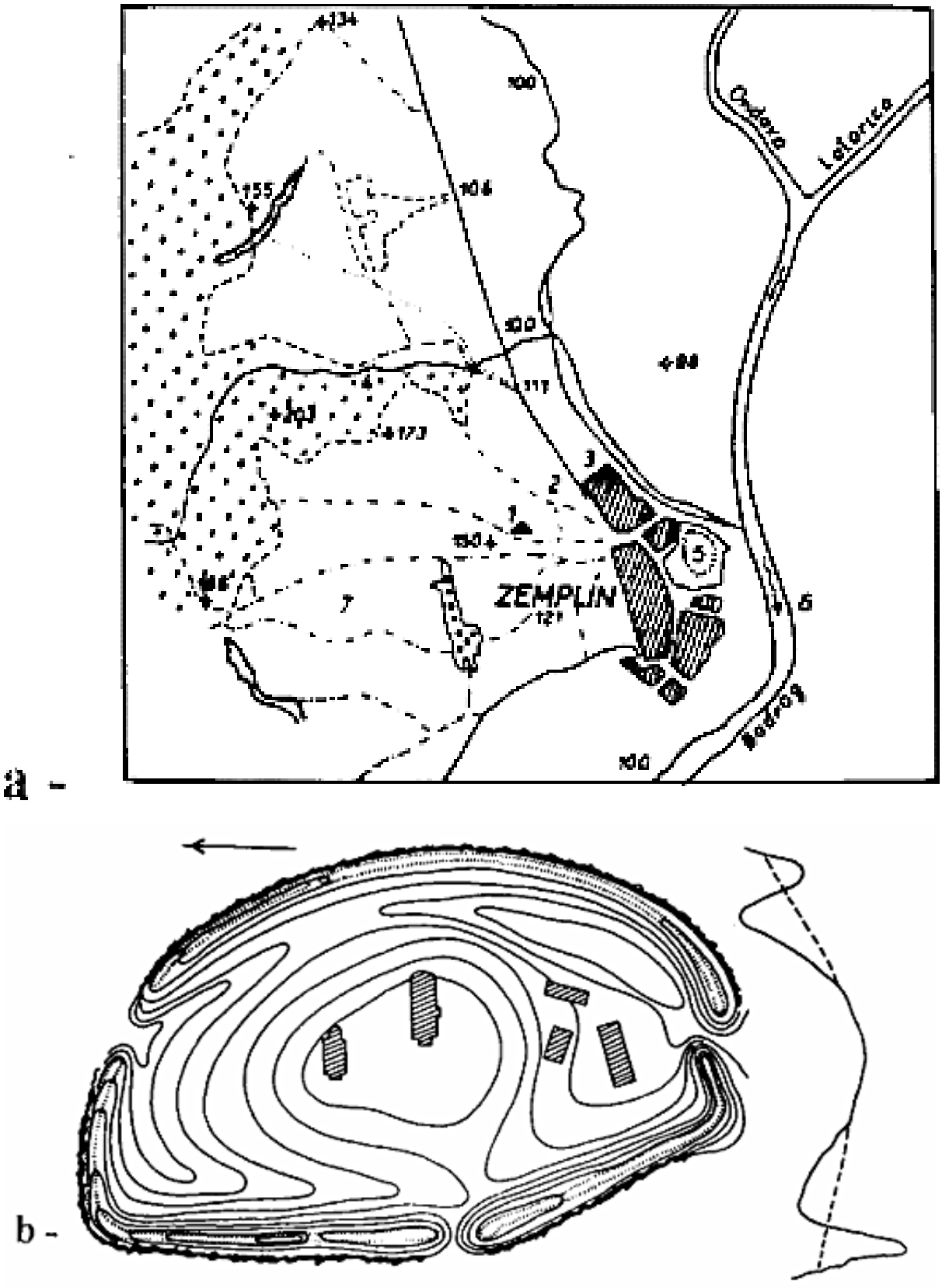
A zempléni ómagyar sírról az utóbbi időben több olyan csikk jelent meg a sajtóban, amelynek szerzői úgy gondolták, hogy ismerik a tényeket, s ezért nyilatkozhatnak a témáról. Sajnos, tényként kell megállapítanom, hogy ezeknek a közléseknek a nagy része elferdíti, esetenként szándékosan félremagyarázza a valós tényeket. Ezek az egyének az ásatásokon nem vettek részt, még a helyszínen sem jártak, ezért nem is csoda, hogy a munkájuk téves, hibás, sok pontatlanságot és elferdítést tartalmaz. A zempléni sír feltársakor előkerült nagy mennyiségű, gazdag lelet egyértelműen bizonyította, hogy ide egy nem mindennapi, kiemelkedő egyéniséget temettek. Külön fontossággal bír, hogy a honfoglaló időből ez az egyetlen eddig ismert olyan temetkezés, ahol kurgánt (=halmot) emeltek a tetem fölé. A temetési előkészületek, ugyanakkor a környező dűlők elnevezése is arra utal, hogy egy törzsfőnököt, vagy fejedelmet temettek el a zempléni Szélmalom dombon.

Irodalom

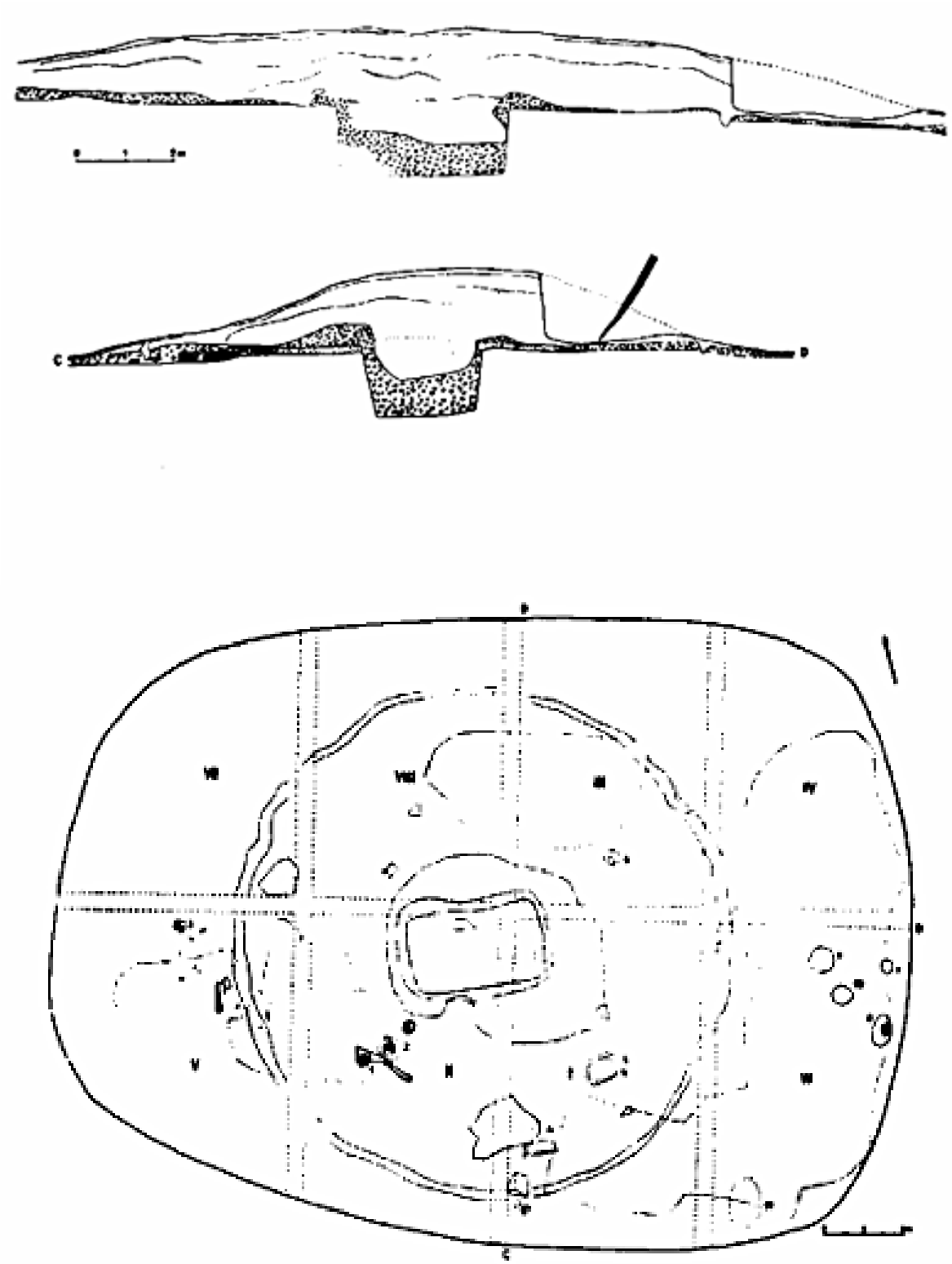
1. *Archeologické rozhledy* CVII. Évf. 1965, 3. Füz., 309-338.
2. Hogy halt meg Álmos? *Tükör* 1964, 26. Sz. Ráthonyi J.
3. Budinský-Krièka, V.–Fettich, N.: *Das altungarische Fürstengrab von Zemplín.* Bratislava SAV, 1973.
4. Honfoglaláskori csészék (Fodor I.), *Tudomány és Társadalom* 1986, okt. (a Scientific American magyar kiadása)
5. Lezi nad Zemplínom Almosov hrob? (Dvorak P.) *Nové Slovo* XVI. évfolyam, 15. szám, 1974, IV. 11.
6. Szabó Béla: *Forradalom a honegyesítés korában.* OSHAWA, Kanada, 1986.
7. László Gyula: *Árpád népe.* Helikon, 1988.
8. Szabó Béla: *Bodrogköz hegy- és vízrajza, 1100 éves Történelme.* Kanada, 1993.

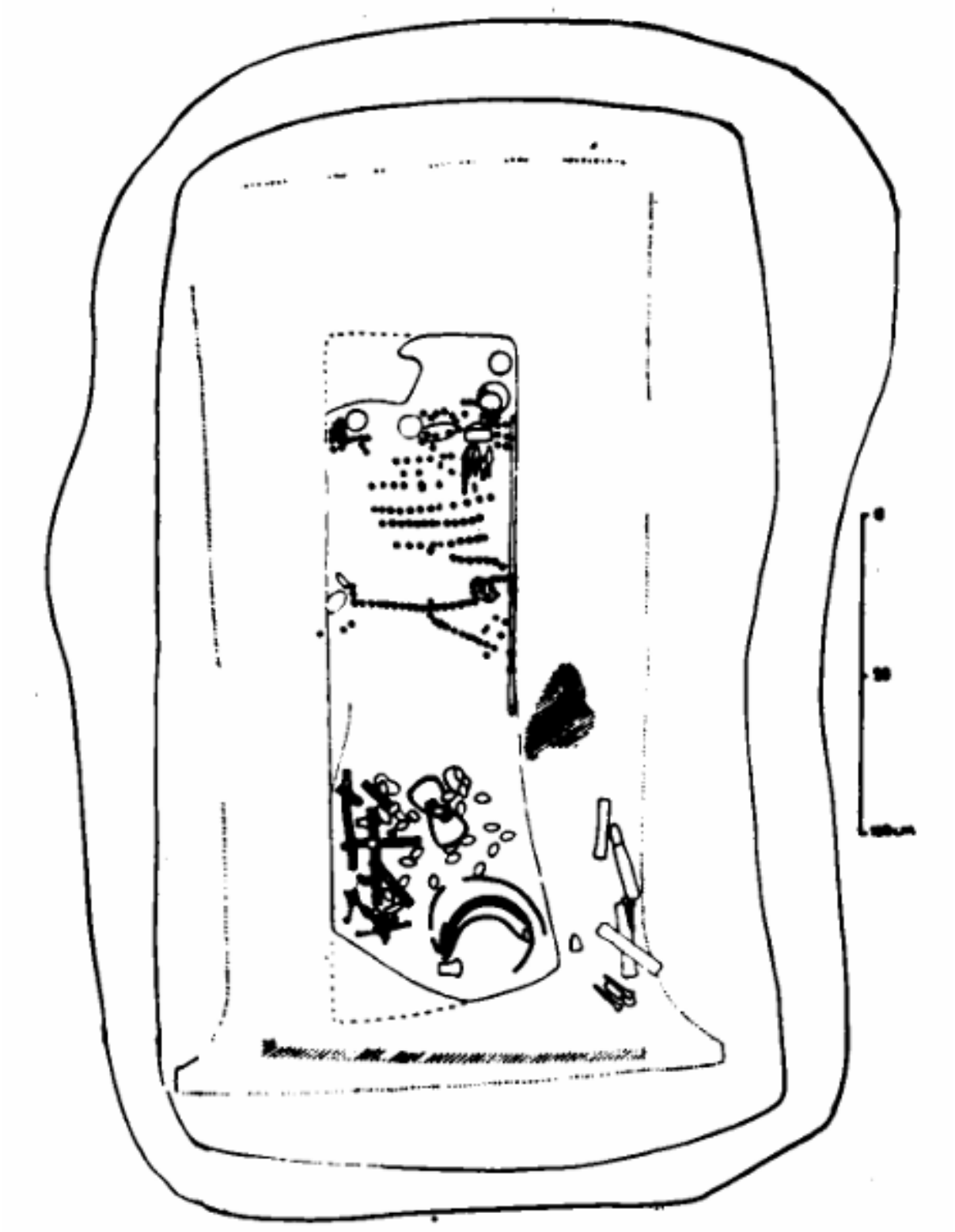
I. Zemplén és környéke – vázlatos helyszínrajz.

II. a - Zemplén 1. Kurgán 2. Felső-tábor dűlő. 3. Táboralja dűlő 4. Rihó-tábor dűlő 5. Földvár 6. Bodrog-kanyar 7. Szentvér dűlő.
b - A zempléni földvár – itt ravatalozták fel a fejedelmet.

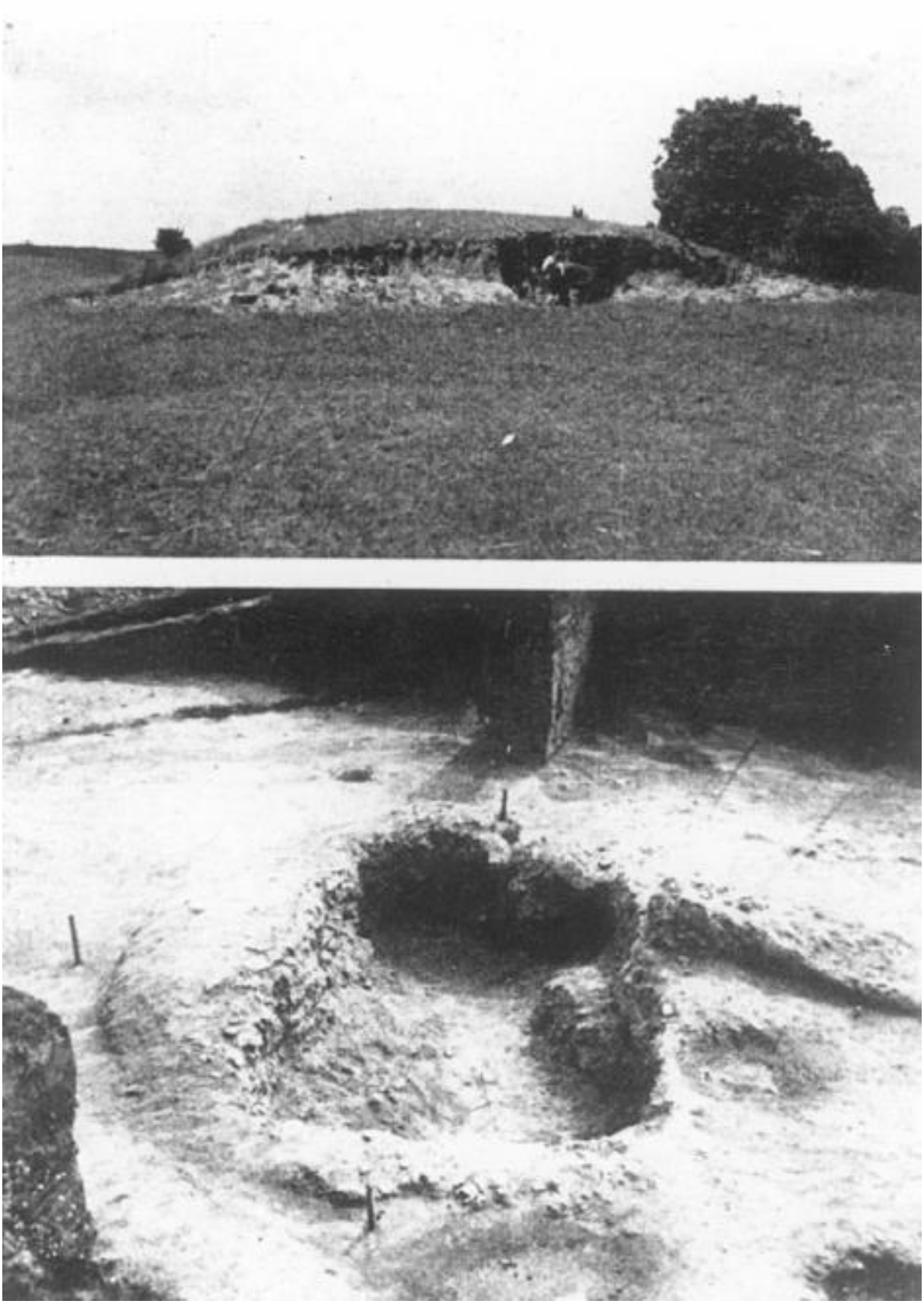

III. A kurgán oldalnézetből, és alul felülnézetből.

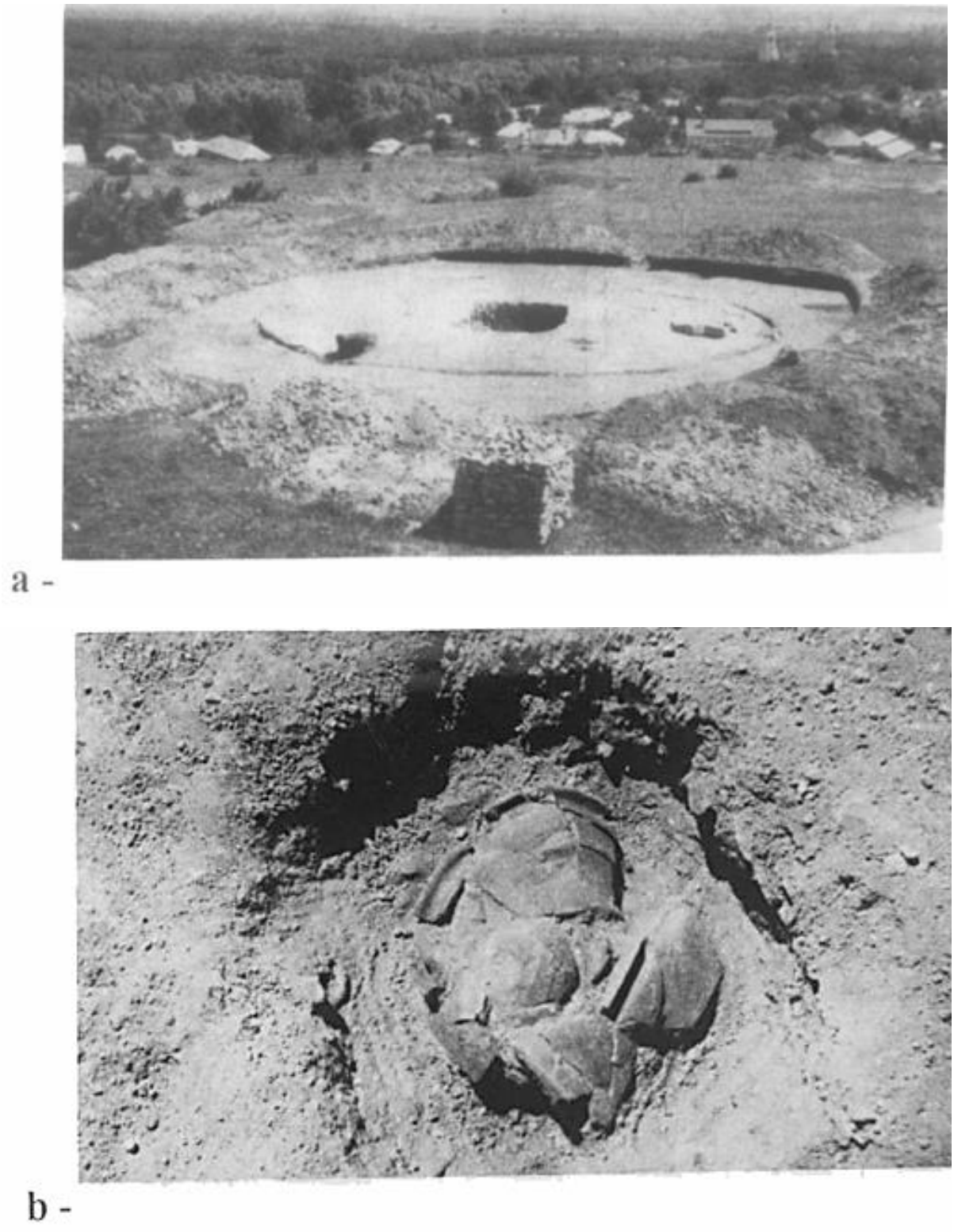

IV. Az ómagyar sír rajzvázlata a feltárás után

.

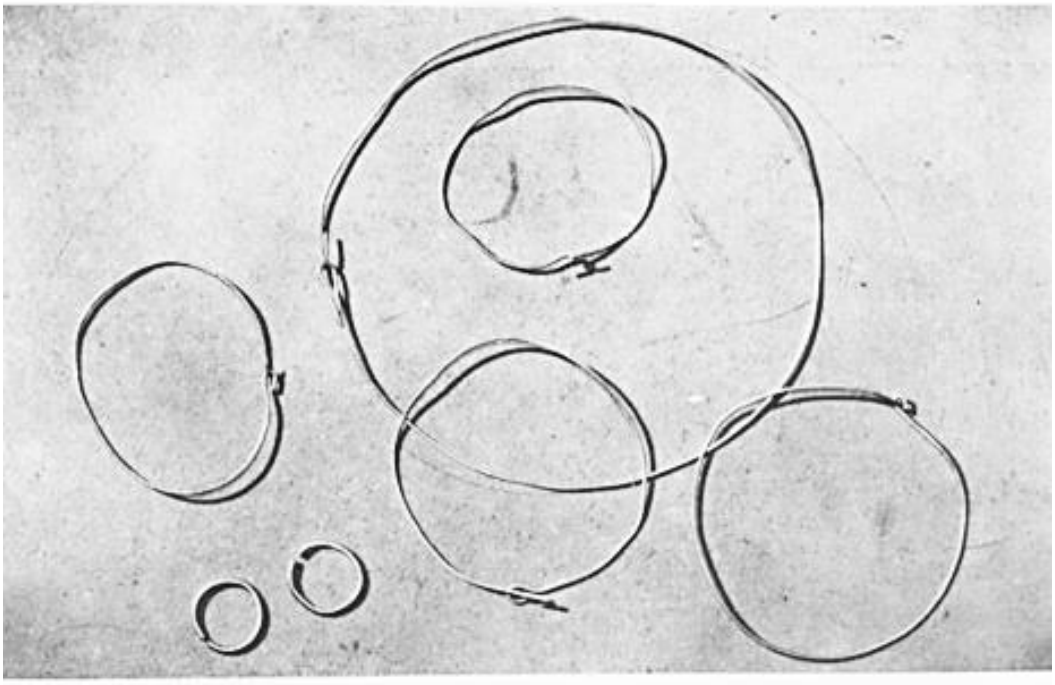

V. A 4. sz. kurgán. Lent az ó-magyar sírgödörrel.

VI. a - Teljes látkép a halom eltávolítása után.
b - Hamvasztásos sír urnával a római kor elejéről a 4. sz. kurgán alatt.

VII. a - Ezüst ivócsésze.
b - Az ó-magyar sírban talált arany drótkarikák. Balra két női arany fülbevaló.

a -

b -

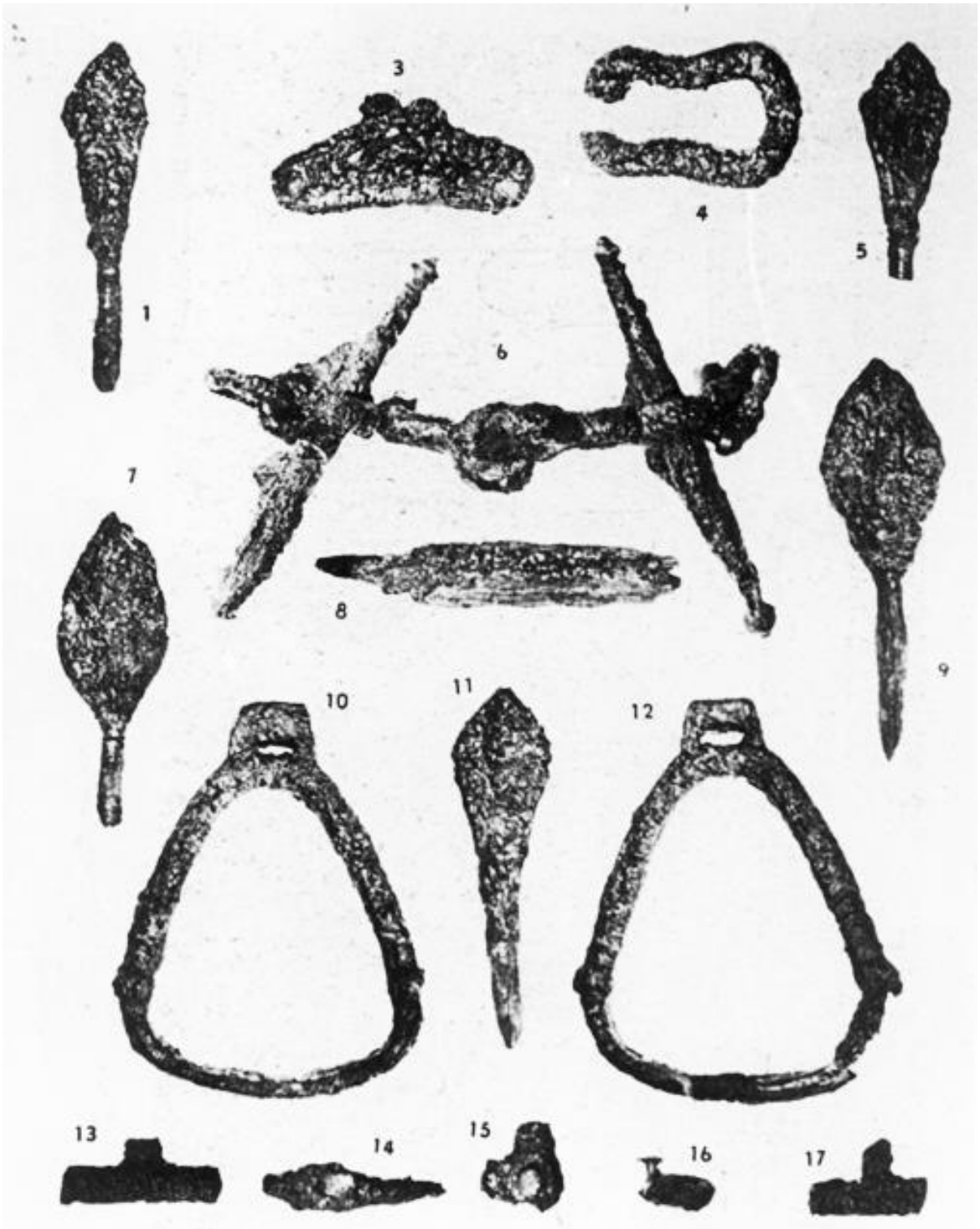
VIII. a - Varkocsszorító korong, amelyen a turulmadár legősibb ábrázolása látható.
b - Varkocsszorító korong vágtató lóval, palmetta díszítésű.

IX. A zempléni kard és alatta arany lemezek töredékei.

X. Nemesfém-veretek típusai a Zempléni ó-magyar sírból.

XI. Vastárgyak a Zempléni sírból.

Nagy Kálmán (Budakeszi):

A magyarok hadművészete a fejedelmek korában[195]

Előadásom tárgya: a magyarok hadművészete a fejedelmek korában. Ez az időszak a vérszerződéstől a királyság megalapításáig tartott. Alig néhány részlet ismeretes ebből a korszakból, melyet méltatlanul elhanyagoltak és félremagyaráztak. így Lehel kürtje, Botond a bizánci érckapunál, a hét gyászmagyar, a mondai elemekből, a történelmi adatokból is főleg olyanok, amelyek ránk nézve hátrányosak, mint az augsburgi és a Lech-mezei vereség, a vezérek kivégzése stb.

Pedig a magyar nép számára a IX-X. századnak ez a 130 éve sorsdöntő változások kora volt: a magyarság ekkor jelent meg Közép-Európában, elfoglalta a Kárpát-medencét (300 000 km2), ott letelepedett, hadjárataival beavatkozott a kontinens politikai küzdelmeibe, méghozzá döntő módon. És ezzel távol tartotta határaitól két nagyhatalom, a német-római és a bizánci császárság túlerejű, hódító erőit, biztosította népünk megmaradását, eltérően az itt eltűnt népek, szarmaták, hunok, avarok sorsától, és végül ezek hatására vélt lehetővé a keresztény magyar királyság megalapítása, a beilleszkedés Európába.

Ezek ismerete pedig nemzeti önismeretünk, öntudatunk, azonosságérzetünk megerősítéséhez nélkülözhetetlen. Különösen fontos az elmúlt 47 év, Trianon áldozatainál pedig 72 esztendő ellenséges, minden magyar értéket meghamisító, elhallgató, be mocskoló, ún. kultúrpolitika miatt.

Ezt a korszakot és ennek minden eredményét egyedül a hon foglaló magyarok könnyűlovas harcosainak bátorsága, vitézsége, rátermettsége, nagyszerű katonai eredményei, hatalmas lovasteljesítményei teremtették meg a kiváló vezetők irányítása alatt.

„Európának nincs még egy nemzete, melynek története annyira szoros összefüggésben lenne a lovas katonával és a lóval bánni tudással, mint a magyaré. A X. sz. magyar harcosai, az egész Európa területét felölelő hadjáratok, katonai vállalkozások egy lovasnép bravúros teljesítményei voltak már akkor, amikor Európa legnagyobb és legkiválóbb katonai nemzeteinél a haderő zöme még gyalogsereg, hogy csak később, s épp a magyar lovastámadások hatása alatt alakuljon át ott is lovassereggé." (Erdélyi Gyula 74 hadtörténész: Az őshazából történt elindulástól az utolsó Árpád házi királyig. In: A magyar huszár. Szerk.: Ajtay Endre, Budapest, 1936. Reé László kiadása, 17. o.)

Ugyanilyen hatása volt később, a XVII—XVII!. században, Euró pa könnyűlovasságának kialakulására a magyar huszár!

A törzsszövetség megalakulásával az egységes fejedelmi vezetés tette lehetővé a Levédiából és Etelközből Közép- és Dél-Európába indított támadások sikerét, a honfoglalás diadalmas harcait (836-895 és 896-900), majd a nyugat- és dél-európai hadjáratokat egészen 910-ig, mely körül a fejedelmi hatalom hanyatlása miatt nem volt egységes katonai vezetés 50 évig, de ekkor is hatalmas teljesítmények, jelentős katonai-politikai eredmények születtek, s ezek nagy része is sikeres volt.

A 72 év alatt lezajlott 40-42 nagyobb, ismert hadjárat közül kettő volt súlyos vereséges, 933-ban és 955-ben. (Más vélemények szerint még kb. 16 kisebb sikertelenség következett. Ezek azon ban nem voltak döntő jelentőségűek.) A nagyobb hadjáratok számát tekintve Németországba 24-et, Itáliába 7-et, Franciaországba 4-et, Görögországba 5-öt,

[195] *Az Első (Szegedi) Iskola Előadásai és Iratai.* A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Kiadványa, Zürich, 1993. pp. 73-84. ISBN 963 8465 00 X http://mek.oszk.hu/06400/06488/06488.pdf.

Spanyolországba és Svájcba 1-1-et vezettek. A hadjáratokban 5000-től 35-40 000 fő is részt vett. (Az előző 898-900-ban Itáliában, a másik 954-ben Bajorországon, Frankhonon, Burgundián és Itálián át haladt.)

Miközben a Lajtától nyugatra Európa egész területét végigszáguldották az Atlanti-óceánig, az Északi-tengerig, a spanyol Andalúziáig, Itáliában Otrantóig, a Balkánon Bizáncig és Attikáig. Ez ma autóval külön-külön is hatalmas teljesítmény lenne! De lóháton, fejenként öt-hat vezetéklóval, idegen földön megszervezni a menetet, a folyóátkeléseket, megvívni a harcokat, pihenők, etetés itatás, visszamenet, az anyagok, zsákmány szállítása... Ma szinte elképzelhetetlen volna ezt végrehajtani - lóval.

„A magyarok hamar felismerték, hogy Európa akkori feudális széttagoltságában nem képes szervezett ellenállásra, sőt a hatalmi villongások szinte kínálják számukra a hadi vállalkozások lehetőségét. Minden alkalmat felhasználtak, hogy ne idegen portyázóként, hanem egyik vagy másik fejedelem oldalán szövetséges 7R seregként vegyenek részt a kor küzdelmeiben" – állapítják meg a történészek. Lehetőleg mindig azzal a féllel igyekeztek szövetségre lépni, aki a német-frank központi hatalom birtoklójával szemben állt, nehogy a császár országuk ellen összevont erők kel léphessen föl.

„A pogányokkal kötött szerződésért széltében kárhoztatják ugyan Arnulfot (898.), de a vitéz és sokáig legyőzhetetlennek tartott magyar csapatokat hercegek és püspökök mégis újra és újra segítségül hívják" - állapítja meg Dienes István történész -, „Itáliában Berengár király köt évtizedeken át tartó szövetséget... az ő példája gyakorlattá válik, sőt maga X. János pápa is igénybe vette szolgálataikat hatalma megszilárdítása érdekében." Tehát nem tervszerűtlen, oktalan rabló portyázások voltak ezek, és nem átabotában indított kalandozások - az Atlanti-óceánig! -, ahogy az egykori krónikások elfogult, gyűlölködő leírásai mutatják, hanem józan politikai megfontoláson és fölmérésen alapuló, a nemzeti érdek védelmében indított, jól előkészített és pontosan végrehajtott zseniális hadjáratok. A magyarság ragyogó győzelemsorozatát nem számbeli, hanem harcbeli fölényével vívta ki, s csak amikor hosszú évtizedek után felismerték az ellenük való sikeres védelem módját, tudtak ellenük fellépni. Ekkor sem a maga sajátos harcmódját fordíthatták ellene, mert a lovaglásban és a nyilazásban megnyilvánult ügyességét sohasem tudták megközelíteni nyugati népek. Az ellenszer, melyet a X. század harmadik évtizedétől olykor-olykor sikerrel is alkalmaz tak az addig mindenütt megvert németek: a zártrendű nehézlovas ság és a várak építése, a folyóátkelőhelyek megerősítése.

Hadművészetük, katonai tulajdonságaik, népi egyéniségük per zsa, arab és bizánci forrásokból állapítható meg. Al Bakri, Ibn Ruszteh és Gardizi szögezték le azt is, hogy a IX. sz. közepén a fejedelmek serege 20 000 fő lovas harcos körül mozgott. Ez a törzsszövetség állandó haderőrésze volt, és a nép többi férfitagjai is fegyveresek voltak, tehát jelentősen nagyobb volt a hadra fogható erő létszáma, mely a csatlakozott és a honfoglalás után itt talált rokon és magyar rétegek harcosaival tovább növekedett.

Még jelentősebb forrás volt a magyarok hadművészetére Bölcs Leó bizánci császár Taktika, és utóda, Bíborbanszületett (Porphyrogennetosz) Konsztantinosz A birodalom kormányzása c. műve.

„Férfiakban bővelkedő és független ez a nép, ...melynek első sorban arra volt szorgos dolga, hogy ellenségeivel szemben vitézül viselkedjék" - írta Leó. "Nem hagynak föl a harccal, mint más nép. Ha az első csatában megverték őket, ...sokféle módon iparkodnak az ellenségre csapást mérni." Harcedzettségükre: „...a munkát és a fáradságot bátran elviselik, tűrik az égető meleget és a fagyos hideget, s a nomád életből folyó egyéb nélkülözéseket." Ilyen volt a honfoglaló magyarok emberanyaga - az idegenek megítélése szerint.

Nem kis mértékben köszönhették katonai sikereiket kiváló lovaiknak. Őseink nagyszerű lótenyésztő munkája, gondos ló tartása és szakszerű idomító módszereinek volt az

eredménye, hogy mozgékony, fürge, gyors, kitartó, nagy menetteljesítményekre képes, edzett, igénytelen, kiváló katonai hátaslovakkal rendelkeztek.

Könnyű nyergeiket deszka nyeregtalpra szíjazott kapák és ezek re feszített ülőbőr alkotta, melyet heveder, szügyelő és farmatring rögzített a lóra. Irányításra a bőrkantárra kapcsolt karikával és pálcával ellátott csuklós acélzabla szolgált. Avaskengyel használata tette lehetővé a biztos ülést, a pontosan célozható előre-, balra- és hátra nyilazási, melynek utolérhetetlen és félelmes mes terei voltak. „Asaggitis liberó nos Domine!" és „Ab ungarorum nos defendas iaculis!" – így imádkoztak a rettegő nyugatiak –, vagyis: „A magyarok nyilaitól szabadíts meg/védj meg Uram!" (Modenában a dóm archívumában láttam).

Fegyverzetük volt a szablya (kissé hajlított alakú kard, melynek a foka is a hegyétől kb. 10 cm-re ki volt élezve: a kardvágásnál oda-vissza hasított), a kopja, buzogány vagy szekerce, és a" legfontosabb volt az íj.

Lovas harcaikat nem tömegrohammal hajtották végre, mint a korabeli seregek és a XVIII-XIX. századbeli lovasság, hanem különböző részlettámadásokkal (I.: Feszty körkép - helytelen).

A hadjáratok megindítását szerződés megkötése előzte meg, melyben leszögezték a katonai feladatot, túszokat adtak és vettek, kalauzokat kaptak, kellő ajándékot fogadtak, és csak ha a zsák mány és a közbeeső országokon való átvonulás biztosítva volt, keltek hadra.

A hadjáratok azzal kezdődtek - legtöbbször -, hogy harcászati és terepfelderítést vezettek be, mint pl. 898-ban a Duna-Tisza közéről kiindulva, a Száva völgyén keresztül Észak-Itáliába, midőn Arnulf keleti frank uralkodó, német-római császár szövetségesei ként az ellene felkelt Berengár olasz (longobárd?) király ellen indultak. Midőn elhanyagolták a felderítést, mint pl. 933-ban, ez súlyos vereséghez vezetett a riade-i csatában. De most kiváló eredménnyel járt az itáliai felderítés. Végigszáguldottak Észak-Itálián, és Berengár mit sem tudott ellenük tenni. Jelentéseik alapján indult a hadjárat tervezése.

Előzőleg előkészítették a szükséges hadianyagot. (A krónikák erről is beszámoltak, hogy a téli időszakban élesítették a kardokat, nyílhegyeket, javították szerszámaikat, összegyűjtötték a szükséges anyagokat. Gyakoroltatták harcosaikat.)

Ezután, a következő év, 899 tavaszán, valószínűleg márciusban megindultak af elderítők után a később róluk a "magyarok útjának", "strada ungerorumnak" nevezett hadiúton Itáliába, a már kiválasz tott területre - ha huzamosabb ideig ott akartak maradni és hadműveleteiket onnan kiindulva vezetni, mint ebben az esetben is, táborokat létesítettek. Érdekes módon nyomaira akadtam a földrajzi nevekben a magyarok egykori ottlétének, a Velencétől és Padovától északra eső területen, ahol kb. 1 és fél évig tartózkodtak. Van pl. a velencei tengeröböl északkeleti sarkában Campi Ungheresi = Magyar táborok elnevezésű hely, a Brenta folyó mentén, attól keletre három tábor elnevezésű, egymástól 10-12 km-re levő hely: Campodarsego, Camposampiero és Camposan martino, a folyótól nyugatra pedig Campodoro. Ez az öt tábor lehetett az ötezer magyar lovas kb. 25 000 lovának az elhelyezési körlete. És van még egy másik elnevezés, a Brenta felső folyásánál a „Mans Hungaricus", a 899. IX. 24-én vívott győzelmes "brentai csata" közelében, amely kb. 8-10 km-re délnyugatra esik a Bassano nevű várostól egy Nőve és Cartigliano nevű település között, a Brenta folyó nyugati partján, ahol a folyó egy kis szigetet vesz körül. (A folyóátkeléseket a legmodernebb ideig, a mai napig lehetőleg olyan helyen hajtották végre, ahol sziget van, pl. 1944 ben az oroszok a Csepel-szigeten át keltek át a Dunántúlra.)

A hely kiválasztása is mutatja a magyarok kitűnő katonai érzé két. Visszatérve a témánkhoz, erről a hadműveleti alapról küldtek ki ezután 200-300 főből álló portyázó erőket, pl. itt Itáliában a Po folyótól északra eső területekre az ellenfél országában egészen annak nyugati határáig. Ezek a portyázó erők kiegészítették az előző évben kiküldött harccsoportok

harcfelderítésének eredményeit, és egyúttal biztosították a főerők előnyomulását a fő támadás irányába.

Az ellenség főerőinek összegyűjtése, megindulása és támadó fellépése esetén – mint jelen esetben is volt –, gyorsan megközelítették, arcvonalával szemben ugyan széles vonalban, de kis hézagokkal mély oszlopokban vonultak föl, melyet elöl egy hézag nélküli széles vonal leplezett, majd az ellenség tömött sorait nagy távolságról, 450-500 m távolságról nyílzáporral árasztották el. Ha ezzel nem tudták megbontani az arcvonalát, a sorait, akkor a következő vonalban levő egységek (dandárok, drungus) rontottak előre, körül vágtatták az egész ellenséges sereget hatalmas nyilazás közepette, majd szélmalom szerűen körül forogva, állandó nyíl támadásoknak tették ki, hogy az ellenséges tömeg szétbomoljon.

Ha sikerült megbontani a zárt vonalat vagy az mozgásba jött és így kevésbé védett lett, akkor megközelítették, és közelharcban a kopjákat hajították rájuk, kirepültek hüvelyükből a szablyák, s az végezte el a dolgát. A csata győzelmes befejezésekor a menekülőket gyors lovaikkal kíméletlenül, a végsőkig üldözték. Ez is új volt nyugaton.

Ha az ellenség nagy erővel vonult föl, mint az első itáliai hadjárat során, akkor is igyekeztek a sorait nyilazással megbontani, de mivel ez nem vezetett eredményre, adott jelre megkezdték a visszavonulást. A főerők leplező részek visszahagyásával legelő 79 szőr indultak meg, a visszahagyott rész, a martalék, utóvédharcokkal próbálta lassítani, meg-megállítani az előnyomuló ellenséget. Közben ugyanúgy oldalról és szemből rálovagoltak az oszlop ra, majd menekülést színlelve, közben hátranyilazással csipkedték az üldözőket. Fő feladatuk volt az ellenség előnyomulásának késleltetése és megadott irányba való csalogatása. A késleltetés célja volt, hogy ideje legyen a fő- és tartalék erőknek a lesállásban való felállásra. A kiszemelt helyen kétoldalt terepfedezet, domb, fasor, erdő mögött elrejtőztek. Ide vonult vissza, maga után vonva az ellenséget, az utóvéd. Az üldözésben megbomlott sorú, szétzilált ellenfelet a lesállásban levő erők két oldalról megtámadták, az utóvéd is visszafordult, és együttes erővel közelharcban meg semmisítették az ellenséget.

Ez a harcmód olyan esetben, amikor túlságosan nagy volt az ellenség túlereje, pl. 899-ben, amikor az ötezer magyar lovassal szemben tizenötezer olasz páncélos állt szemben, ezt a visszavonulással egybekötött lesbe csalást nagy méretekben hajtották végre.

Pávíától a Brenta folyóig mintegy 250-300 km-re vonultak vissza, közben az utóvédek két helyen, az Adda folyónál Lodi közelében, és távolabb az Adige mellett Verona közelében fejtet tek ki ellenállást. (Battaglia all'Adda és Battaglia di Verona, így jelöli meg a helyet az olasz történetírás. G. Fasoli: Le incursioni degli ungari nell'Italia settentrionale.)

Az utóvédharcok közben az ellenség félrevezetéséül követeket küldtek Berengárhoz, az ellenség fővezéréhez, és megadási készségüket fejezték ki, kérték, hogy engedje őket szabadon elvonulni, lovaikat visszahagyva, túszokat is hajlandók voltak felajánlani.

Az olasz vezérek, és főleg a király, Berengár, hallani se akart az alkudozásról, teljes győzelmet akart aratni, hogy így hatalmát a többi hűbéres fölött megerősítse, és visszautasította a tárgyalásokat.

Így került az üldöző olasz sereg a Brenta folyó nyugati partján lesállást fölvett magyarok kelepcéjébe.

A hosszú, több napos üldöző harcban, a meleg olasz őszben páncél öltözetben megtett hosszú útban kifáradt seregek, elbizakodva a vélt győzelem mámorától, a magyarok teljes kimerültségének és megadási ajánlatának hitelt adtak, megálltak a Brenta partján, tábort ütöttek minden különösebb biztosítás nélkül, leszedték magukról páncéljaikat, étkezni kezdtek, majd lepihentek.

Másnap, 899. IX. 24-én hajnalban a magyarok rajtaütöttek az alvó táboron, két oldalról a főerők, a Brenta túlsó oldaláról úszta tással visszatért az utóvéd is, és ádáz harcban megsemmisítették az ellenség háromszoros túlerejét. Az üldözés során a Pótol északra eső területet, egész Lombardiát birtokba vették a meg erődített városok kivételével, s eközben

nyugaton eljutottak a Nagy Szent Bernát-szorosig, XII. 13-án Vercelliben jártak, eljutottak a Tanara völgyében Albáig. Egy osztag átkelt Piacenzánál a Po folyón, és Parmán át a 900. év január 26-án Modena városában táborozott, másnap elhagyta a helységet, és az itáliai történészek szerint semmit el nem vitt, meg nem rongált, még a templomi kincseket is érintetlenül hagyta. Modenái ima.

Tehát nem a rablás, a zsákmányolás volt a fő céljuk. Viszont másnap, az oda kb. 20 km-re eső nonantolai kolostort felégették, lakóit elpusztították. Igaz, ezt az avar kincseket elzsákmányoló és az egyháziaknak szétosztó Nagy Károly császár alapította. Az alapítólevél 798-ból volt keltezve. (Ez volt a német császár aláírása - nem tudott írni-olvasni!) A magyar seregek ott teleltek a Brenta menti táboraikban. A 900. év VI. 29-én, Péter-Pál napján megtámadták a kincses Velence városát. Berengár egyik vezére egy velencei patrícius volt. Már meg is közelítették a várost, mely a mai Rialto környékén terült el, de a lagunákon átúsztatás közben a megjelent velencei nagy, evezős hajóhad visszavonulásra kényszerítette őket. Majd másfél év itáliai tartózkodás után a 900. év július-augusztusában visszatértek, és részt vettek a Dunántúl elfoglalásában, s ezzel a honfoglalás is befejezést nyert.

Ezzel a példával igyekeztem a magyarok hadművészetét bemutatni. Mindezeket a rá vonatkozó irodalom és források tanulmányozása és a helyszínen végzett kutatómunkám eredménye ként tudom Önök elé tárni. Úgy gondolom, ez a leghitelesebb így.

Az egykori hiteles forrás, Bölcs Leó Taktikája XVIII. fej. 47-58. pontja így ismerteti a magyarok hadművészetét:

47. Határozottan megragadják a kedvező alkalmat, és nem annyira kézitusával és hadaik erejével vesznek győzelmet az ellenségen, mint inkább hadicsellel szeretnek rajtaütni...

48. Fegyverük kard, páncél, íj és kopja... ha üldözik őket, inkább az íjat használják.

50. Nagy ügyességgel gyakorolják a lóhátról való nyilazást.

51. Rendszerint nagy sereg barmot, lovat és kancát visznek magukkal, azért, mert ezek adják nekik az élelmet és a tejet, egyúttal pedig azért is, hogy az ellenségben azt a hitet keltsék, hogy nagyon sokan vannak.

53. Az előőrsöket egymástól nagy távolságban állítják fel, ne hogy az ellenség éjjel meglephesse őket.

54. A csatában nem három csatarendbe állnak, mint a rómaiak, hanem egymástól elkülönített rendekbe, és ezeket a részeket dandárokká kötik össze. Az egyes részek között csak kis köz van, úgyhogy az egész egyetlen csatarendnek látszik.

55. A harcrenden kívül állítják fel tartalék haderejüket, amelyet vagy kirendelnek megfigyelőül az ellenséggel szemben... vagy pedig készen tartanak, hogy egy-egy szorongatott csatarendnek segítségére siethessen...

56. Gyakran tartalék-lovascsapatot is állítanak föl a harci rend háta mögött, hogy fedezzék a harcolókat. A harcrendek mélységét, vagyis az egyes tagokat jó nagyra szabják, hogy a csatarend áttörhetetlenül mély legyen. Erre van legfőbb gondjuk...

57. Legjobban szeretik a távolból való harcot és a cselvetést, továbbá az ellenség bekerítését, a színleges meghátrálást, viszszafordulást és az ellenfél csatarendjének megszaggatását.

Végül az 58. Ha sikerül megszalasztani az ellenséget, egyébbel nem törődnek, hanem kíméletlenül utánaerednek, és minden gondjukat az üldözésre fordítják. És nem elégszenek meg, mint a rómaiak és más népek, a felületes üldözéssel... addig üldözik az ellenséget, míg sorait teljesen fel nem bomlasztották.

Úgy gondolom, hogy a valóban Bölcs Leó paragrafusokba foglalt megállapításait igazolta előadásom, illetve ő hitelesíti az elmondottakat. Sok részletre nem térhettem ki: így a magyarok kiváló lovaglási tudására, harci fegyelmezettségére és a tökéletes begyakorlottságra, az összeköttetés, a parancsadási technika kérdéseire, a kiképzésre stb.

Az bizonyos, hogy az első itáliai hadjárat a magyar fejedelmek korának hadművészetét a legtökéletesebb formában tudta meg mutatni. A későbbiek során, ha vereséget szenvedtek, hadművészetük valamelyik elemét nem, vagy rosszul alkalmazták, de a szövetségeseik cserbenhagyása is sokszor volt okozója sikertelenségüknek.

A magyarok hadművészete, ez a rendkívül ötletesen felépített harcmód volt a feltétele annak, hogy honfoglaló őseink a fejedelmek korában 130 éven át legyőzhetetlen katonai erőt tudtak alkotni, s ezzel vetették meg a következő 1100 év biztos alapját.

Felkérem a jelenlevőket, hogy forduljanak e dicső korszak felé, ismerjék meg részletesen a fejedelmek korát, hogy majd a hon foglalás 1100. évfordulóján gyermekeink, unokáink ne azt kérdezzék tőlünk, hogy aztán a honfoglalás után ugyan milyen rabló őseik voltak nekik? - hanem valójában megismerjék, büszkén ünnepeljék és emlékezzenek meg harcos, vitéz, halált megvető bátorságú őseikre, akik nélkül itt még ennyi Magyarország se volna, mint amennyi megmaradt, és éppúgy eltűntünk volna a történelem süllyesztőjében, mint a hunok, avarok és a többi elődeink.

Legyen tisztelet és hála honszerző, honmegtartó, dicső őseink nek!

Ajánlott irodalom

Bakay Kornél: *A magyar államalapítás. Budapest,* 1981. Gondolat.

Deér József: A honfoglaló magyarság. In: Ligeti L. szerk. *A magyarság őstörténete.* Budapest, 1943.

Dienes István: *A honfoglaló magyarok.* Budapest, 1972. Gondolat.

Erdélyi Gyula: Az őshazából való elindulástól... In: Ajtay E. szerk. *A magyar huszár.* Budapest, 1936.

Fasoli, Gina: *Le incursioni degli ungari nell'ltalia settentrionale.* Firenze, 1945.

Gombos F. Alfonz: Az első itáliai kalandozás. Hadtörténelmi Közlemények, Budapest, 1927.

Györffy György: *István király és műve.* Budapest, 1977. Gondolat.

László Gyula: Ötven rajz a honfoglalókról. Budapest, 1981.

Markó Árpád: Magyar hadtörténelem. Budapest, 1943.

Vajay Szabolcs: Der Eintritt des ungarischen Stammebundes in die europäische Geschichte (862-933). Mainz, 1968.

Pandula Attila (Budapest):

Ősi elemek továbbélése a középkori magyar fegyverzetben, viseletben, a Szent László falfestmények alapján[196]

Bevezetés

Közismert tény, hogy a régi idők művészeti alkotásai általában kitűnő forrásanyagot szolgáltatnak a történeti segédtudományi kutatás számára. Bibliai események, vallásos témák esetében a művész korának eszközei, szokásai stb. jelennek megaképeken. A kortárs ábrázolások forrásértéke általában vita tárgyát képezi a szakemberek körében. Van olyan vélemény, hogy csupán mintakönyvekben felvázolt tárgyakat jelenítettek meg a festményeken, s hogy azoknak korszakuk valós tárgyi kultúrájához, szokásaihoz stb. nincs sok köze.

Mások viszont jelentős értéket tulajdonítanak a korabeli ikonográfiai anyagnak, és részletesen elemzik különféle szempontok alapján.[197] Sajátos, hogy a magyarországi tárgyi emlékek nagyobb számban csak a 15. századtól kezdődően maradtak fenn, s így az átlagosnál fontosabb szerep jut a kortársak képeinek. A magyar történelem múltjának kutatója nem nélkülözheti ezt a forráscsoportot. Eddigi kutatásaim során számos speciális fegyverfajtát, technikai megoldást, viseleti stb. különlegességet sikerült kimutatnom falfestményeken, olyan dolgokat, amelyek Magyarországon régészeti leletként nem ismeretesek, de előkerültek más területeken. Árnyalt ábrázolásuk alapján feltételezhető, hogy ezeket általánosan ismerték, használták országszerte. Egyébként a művészeknek nem lehetett feladata ezek részletező megjelenítése, a művészi program ezt nem kívánta meg. Elég lett volna egy általános jellegzetességeket mutató kard, s nem pedig egy speciális kivitelű, részletesen kimunkált szablya megfestése.

A magyar tudományosság már a 19. század második felétől kezdődően foglalkozott az ország legkülönbözőbb táján – elsődlegesen a peremterületeken fenn maradt – Szent László király legendáját bemutató középkori eredetű falképekkel.

Freskórészlet a székelyderzsi templomban Szent László lovagkirály alakjával.[198]

---

[196] *A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Negyedik Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai Felsőőr/Oberwart 1989.* ZMTE, Budapest–Felsőőr, 2005. pp. 196-207. ISBN 963 9349 10 0 https://mek.oszk.hu/05900/05927/05927.pdf.

[197] Pl. vö. Riquer de Marti: *L' armés del cavaller. - Armes i armadures catalanes medievals.* Barcelona, 1968.

[198] https://hu.wikipedia.org/wiki/A_Szent_L%C3%A1szl%C3%B3-legenda_k%C3%B6z%C3%A9pkori_%C3%A1br%C3%A1zol%C3%A1sai#/media/F%C3%A1jl:Derzs4.jpg. A lépeket a mostani újra közléskor tettük a tanulmányba. – *A szerk.*

Hosszú időn keresztül e téma vonatkozásában ismételt megállapítások tartották magukat a szakemberek körében. Így például, hogy a Szent László falfestmények kicsiny, a katonai határőrvidékeken létesült templomokban maradtak fenn. A középkori magyar művészetben ez a téma az egyetlen olyan falképciklus, amelynek ikonográfiája nem kapcsolódik az Európában elterjedt legenda-ábrázolásokhoz. Ez a sorozat a magyar falképfestészet egyetlen önálló ikonográfiai alkotása.[199]

Ezeket a megállapításokat napjainkra – elsődlegesen László Gyula professzor kutatásai alapján – módosítani kell. A Szent László falképekkel ékes templomok jelentős része saját korában jelentős szerepet játszó helységben keletkezett. Olyan településeken, amelyek főurak, nemesi közösségek, vagy az egyházi hierarchia szempontjából játszottak szerepet, függetlenül attól, hogy egykori lakosságuk milyen nemzetiségű személyekből állt.

A fentiek alátámasztására felsorolok néhány példát. Az erdélyi területen található freskók esetében megemlíthető, hogy Erdőfüle (Filia) egykor a jelentős szerepet játszó nemesi família, a Dánielek birtoka volt. Homoródszentmárton (Mărtinis) egyházi központ volt. A községben templomvár is volt. Maksa (Moacşa) falu a székelyek gyűléseinek adott otthont, itt is emeltek templomvárat. Sepsikilyénben (Chilieni) bíráskodott a székelyek ispánja. Székelyderzs (Dirjiu) ugyancsak templomvárral rendelkezett, s különféle tisztségviselőknek volt a székhelye.

Sepsi-kilény, a cserhalmi ütközet vagy kerlési csata és Szent László párbaja a kun vitézzel.[200]

A Szent László falképek második, igen jól elkülöníthető csoportja az egykori Magyarország északkeleti részén található, a Szepességben, Gömörben stb. Gömörrákos (Rakoš) a nagyhatalmú Bebek család birtoka volt. Kakaslomnic (Vel'ka Lomnica) községben szálltak meg a magyar uralkodók szepességi utazásaik során. Karaszkó (Kraskovo) a 15. századtól kezdődően a kalocsai érsekség tulajdona volt. Kassa (Košice) közismerten az ország északkeleti központja volt. Svábóc (Švábovce) a Görgey família birtokában volt, Szepesmindszent (Bijacovce) pedig a Zápolyáké. Vitfalván (Vitkovce) székelt egykor a szepesi káptalan, Zsigrán (Žehra) a szepesi főispán.

Megállapítható, hogy egykor ezeknek a templomoknak döntő része kiemelt, központi szerepet játszott, így kerülhettek a kérdéses Szent László ábrázolások ezen épületek északi falára.

---

[199] Pl. vö.: Lukács Zsuzsa: A Szent László legendák a középkori magyar falképfestészetben. In.: Mezey László szerk.: *Athleta Patriea - Tanulmányok Szent László történetéhez.* Budapest, 1980. Továbbiakban: Lukács i.m.-; Radocsay Dénes: A középkori Magyarország falképei. Budapest, 1954. https://real-eod.mtak.hu/13500/1/AkademiaiKiado_006120.pdf.

[200] https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/MagyarNemzetTortenete-a-magyar-nemzet-tortenete-9A23/szilagyi-sandor-a-magyar-nemzet-tortenete-21F2/magyarorszag-tortenete-az-arpadok-koraban-10381301-2B1F/masodik-konyv-szent-laszlo-es-konyves-kalman-kora-2CA5/i-fejezet-laszlo-kiralysaga-2CA8/.

Összehasonlítva ezeket az épületeket későbbi korok templomaival, méretüket tekintve kicsinek tűnhetnek. Más eredményt mutat azonban, ha a saját korukból fennmaradt egyszerű, falusi istenházakkal vetjük össze. Ebben az összehasonlításban szembetűnően nagyok ezek az építmények.

Vitfalva római katolikus templom freskója a Szent László legenda jelenetével.[201]

Karaszkó, Szent László falkép.[202]

Összességében megállapítható, hogy a fennmaradt, a 13. század vége és a 15. század vége között keletkezett falképek zöme, egykor jeles szerepet játszó helységben található. Olyan településeken, amelyek egykor összeköttetésben voltak a királyi hatalommal, jelentős

[201] https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/b/b2/Vitkovce2FotoThaleTamas.JPG.
[202] https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/e/e6/Svatoladislavsk%C3%A1_legenda_Kraskovo.jpg.

főúri-, nemesi családok birtokolták, illetve a középkorban fontos világi és egyházi központnak számítottak.[203]

A nápolyi Santa Maria Incoronata templomban Szent Lajos csatája az úzok ellen freskó.[204]

A Szent László falképek ikonográfiai rokonságának kutatása időben és térben egyaránt igen messzire vezethet. Ellentétben a szakirodalomban eddig általános felfogással, a téma rokon ábrázolásai nyugaton és keleten egyaránt megtalálhatók. Legközelebbi hasonlóságot talán a korabeli iszlám művészet miniatúrái mutatnak. De a tárgykör megfigyelhető a bizánci művészet alkotásai között is. Időben egészen a szkíták koráig megtalálhatók ezek a témák. Az egyediséggel szembeni széles összehasonlító anyag összegyűjtése ugyancsak László Gyula érdeme. A korábbi szakirodalomban ezzel szemben az a vélemény volt uralkodó, hogy a Szent László-legenda ábrázolásai, az itáliai mester által készített nagyváradi vázlatkönyvre vezethetők vissza, amit a kortárs művészek után rajzoltak.

A Szent László-legenda ábrázolásai a cserhalmi, vagy kerlési csatát jelenítik meg. A kerlési csata történeti tény, az Erdélybe betörő moldáviai úzok 1068-ban e helységnél vereséget szenvedtek. Későbbi kutatás feladata annak megállapítása, hogy e történeti esemény úz szereplői hogyan váltak a későbbiekben egyértelműen kunokká?[205]

Megjegyzem, hogy a falképeken ábrázolt eseménysor az egyházi vitából kimaradt történetet jelöl. Összességében – tekintettel a fennmaradt anyag javarészt sérült, töredékes voltára – az alábbi jelenetek figyelhetők meg a falképeken:

---

[203] László Gyula: Bemerkungen zu den mittelalterlichen Wandmalerien der Sankt Ladislaus-Legende. In.: Benda Kálmán, Bogyay Tamás, Horst Glassl, Lengyel K. Zsolt szerk.: *Forschungen über Siebenbürgen und seine Nachbarn*. Bd. II. München, 1988. 117-118. old.

[204] https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/9d/Chiesa_di_Santa_Maria_Incoronata_%28Napoli%29_012.JPG. (Állványon áll, láthatóan nem az eredeti helyén. – *A szerk.*)

[205] Uo. 115. old.

1. *Várjelenet* – Szent László búcsúja, kivonulás.[206]

2. *Csatajelenet* – Kunok és magyarok csatája – esetleg önálló képként szerepelhet az üldözés.

3. *Birkózás* – párviadal.

4. *Nyakazás* – lefejezés.

5. *Pihenés* – fejbenézés, ölben fekvés.

A Képes krónika ábrázolása, I. Szent László magyar király harca a „kun" vitézzel.[207]

A fennmaradt ábrázolásokon minden esetben megtalálható a kun üldözése, a birkózás és a kun lenyakazása. A többi jelenet nem feltétlen része a sorozatnak. Összehasonlítva a történet írott forrásait a képi matériával megállapítható, hogy a képsor utolsó jelenete egyetlen ismert anyagban sem szerepel. Az írásos források egyébként sokszor ellentmondásosak, s ez esetenként a képi anyagon is tükröződik. Különösen a kun és a magyar leány kapcsolata vonatkozásában figyelhető ez meg. A középkori források között a Szent László-legenda vonatkozásában feltétlenül megemlítendő a Képes Krónika, Mügeln Henrik német nyelvű krónikájának elbeszélése és az Orosz Évkönyvekben található történet. A történet sajátos keveréke keresztény legendának, népmesének, hősmondának.[208]

---

[206] Három helyen ugyanazon festőtől a freskón püspöki áldás jelenet is van. Lásd: „Restaurátori kutatások során egyre nagyobb számban válnak ismertté Szent László király középkori ábrázolásai. Közülük több jelentősen eltér a megszokott, jól ismert ikonográfiai típusoktól. Ezek közül kiemelkedik az eceli és az oklándi freskó, ahol angyal helyezi a koronát nemzeti szentünk fejére. Eddig ez az uralkodó legitimációját erősítő ábrázolásmód a kerlési csatát megörökítő legendaábrázolásokban nem volt ismert. A homoródkarácsonyfalvi ábrázolás részletes elemzésével igazolhatóvá vált, hogy a 14. századi freskókat ugyanaz a mester festette, aki a közeli Homoródszentmártonban, illetve Gelencén, és Sepsibesenyőn jelenítette meg Szent László legendáját. Csupán e mester munkáin jelenik meg a korábban „kihallgatásként" értelmezett nyitójelenet, ahol a trónon ülő király előtt egy hódoló figura tűnik fel. A huszti református templom északi falán a három magyar szent király ábrázolása került felszínre, mely a 15. század első évtizedeire keltezhető. Fegyverzetük, vértjük különlegessége, hogy szúrófegyvereiket lánccal rögzítették a mellvérthez. A középkori freskók mellett tanulmányunk két barokk metszetet és egy oltárképet mutat be, melyeken ritka, ikonográfiai szempontból különleges ábrázolás látható." (Lángi József: Szent László ábrázolásairól. *Szent László.com*, Erdélyi Múzeum Egyesület, 2012. https://www.szentlaszlo.com/tanulmanyok/2012_Langi_Jozsef_Szent_Laszlo_abrazalasairol.pdf.)

[207] https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/b/be/Szent_L%C3%A1szl%C3%B3_harca_a_kun_vit%C3%A9zzel.jpg.

[208] Lukács i.m. 163-168 old.

Előadásomnak nem lehet célja a történet jelentéstartalmának részletes elemzése. Meg kívánom azonban jegyezni, hogy a jó és a rossz örök harcának sajátos eszmeköre jelenik meg e képanyagon is. E vetületeket részletesen elemezte László Gyula,[209] Jankovics Marcell pedig, igen alapos összehasonlító anyagot közölt e tárgy nemzetközi meseirodalmi kapcsolatairól, elvégezték térben és időben egyaránt igen kiterjedt terület vizsgálatát.[210]

E rövid bevezetés után rátérek a fenti ikonográfiai anyag fegyver- és viselet történeti vonatkozásainak ismertetésére, különös tekintettel a legendákban szereplő kunokra, mivel az ősi magyar fegyverzeti-, felszerelési-, viseleti stb. elemek hosszas továbbélése elsődlegesen a feudalizmus idején Magyarországra keletről érkező, s csak hosszú idő után feudalizálódó népcsoportok körében volt megfigyelhető. A freskók születésének idején a magyarországi országlakosok egy részénél élő valóság volt az az anyag, amely a honfoglaló magyarságot is jellemezhette, de amit az időközben bekövetkezett feudalizáció eredményeként őseink elhagytak, áttérve a nyugati fegyverzet, katonai felszerelés, viseleti elemek alkalmazására.

Magyarországon egészen a 14. századig általánosnak tekinthető, hogy a katonaság három jól körvonalazható csoportot alkot, a fegyverzet, a katonai felszerelés, a viselet, illetve a harcmodor szempontjából is. Jól elkülöníthető volt a nyugati mintájú, felszerelésű nehézlovasság, amely nehéz védőfegyverzetet, így sisakot, páncélzatot – pikkelyes, láncszemes sodronyvértezeteket, lemezvértezeteket, ezek kombinációját – és nehéz lóvértezetet használt. Elsősorban közelharcra alkalmas fegyverekkel küzdött, így kardot, döfőlándzsát, különböző sújtó- és zúzófegyvereket alkalmazott. A könnyűlovasság keleti minták szerint öltözködött, s keleti típusú fegyverekkel harcolt. A besenyők, kunok stb. viselete, felszerelése sokban hasonlított a honfoglaló magyarok fegyverzetéhez, öltözetéhez. Ezek a katonák elsődlegesen íjjal és nyíllal küzdöttek, közelharcra alkalmas fegyvereket csupán másodlagosan használtak. E két alapvető típus között számos átmeneti forma létezett, így a könnyű páncélzattal, közelharcra alkalmas fegyverekkel felszerelt könnyűlovasság, vagy az íjjal és nyíllal harcoló nehézlovas ság. Természetesen a középkorban még nem beszélhetünk egységes fegyverzetről, katonai ruházatról, felszerelésről. A különböző forrásokból ismert darabok, variánsok egykor mind használatosak voltak. Egykor közkedvelt fegyverekről esetenként alig rendelkezünk értékelhető adalékokkal, s lehet, hogy csak szórványosan használt fegyverek elemzése végezhető el, a bővebb forrásanyag birtokában.[211]

Kardok, szablyák

A „Szent László-legenda” freskók születésének korában alapvető támadófegyver a kard volt. Különféle változatai ismeretesek. A kardféléken belül jól elkülöníthető csoportot alkotnak a szablyák. Egyrészt, egészen a 14–15. századig használatos a honfoglalás idejében is általánosan alkalmazott szablya, amely a magyar állam megalapítását követő időben az egyenes nyugati kardok mellett háttérbe szorult. A szablyákon belül elkülöníthetők az úgynevezett besenyő-kun szablyák – „kun-kardok”. Sajnos e rövid szablyatípus régészeti maradványokból alig ismert, csupán a tinódi, erdőteleki, fölsőszentkirálypusztai lelete említhető. A magyarországi szablyahasználatban alapvető változás következett a 15. század

[209] László Gyula: *A népvándorláskor művészete Magyarországon.* Budapest, é.n.

[210] Jankovics Marcell*: „Csillagok között fényességes csillag”. A Szent László-legenda és a csillagos ég.* Budapest, 1987. (A tavaszi–őszi napéjegyenlőség és a téli-nyári napkorduló ideji égbolt csillagállásként is vizsgálja a Szent László-falképeken ábrázolt négy jelenetet. – *A szerk.*)

[211] Pandula Attila: Viselet, fegyverek. In.: Kristó Gyula szerk.: *Az Anjou-kor háborúi.* Budapest, 1988, 216-217. old. - továbbiakban: Pandula i.m.

végén, amikor a szablya ismét általánosan használt fegyverré vált. Itt azonban már törökös jellegű forma elterjedéséről volt szó.[212]

A régészeti adalékokhoz bő összehasonlító anyagot kínálnak kiegészítésként a különféle falfestmények.

A kakaslomnici (Vel'ka Lomnica) római katolikus templomban látható Szent László-freskó egyik jelenetén – „A kun lefejezése" – a megmentett magyar leány két kézzel emel fel egy szablyát.[213] E fegyver átmeneti típusként értékelhető, amely kard- és szablya jellegzetességekkel egyaránt bír. Bár a festmény stilizált, jól tanulmányozhatók a darab jellegzetességei: az erősen hajlított, széles, hegybe futó penge, egyenes kör keresztmetszetű keresztvas, tojásdad alakú markolat gomb.[214]

Kakaslomnic, jobbra a lefejezési jelenet. [215]

A szepesmindszenti (Bijacovce) Szent László falképciklus egyik jelenetén lefejezés – a magyar leány kezében egy másik szablyatípus figyelhető meg. E harceszköz markolata feltűnően hosszú, keresztvasa „S" alakú, markolatgombja körte alakú, erősen meghajlított, igen széles pengéje a hegy körül kiszélesedik.[216]

A gelencei (Ghelința) római katolikus templomban látható képen, a kun harcos bal oldalán, övén – bőr? – hüvelyben viselt, kissé ívelt pengéjű, rövid szablya függ. Markolata hosszú, a keresztvas alig láthatóan lefelé hajlik.[217]

Az erdőfülei (Filea) egykori református templomban létezett falfestménycikluson a magyar leány két kézzel markolja a valószínűtlenül görbe pengével ellátott szablyát. E példánynak előre hajló markolatkupakja, kissé visszafelé hajló keresztvasa volt.[218]

A maksai (Moacsa) egykori evangélikus templomban létezett Szent László falképeken az egyik magyar vitéz egyenes keresztvasú, kissé ívelt pengéjű, rövid szablyát visel. Ugyanitt, a kun lefejezése jeleneten, a leány egy nagyobb, ívelt pengéjű, egyenes keresztvassal ellátott szablyát tart, amelynek markolatborítása rovátkolt.[219]

---

[212] Lugosi József, Temesváry Ferenc: *Kardok.* Budapest, 1988. 12-13 old.

[213] A falképek vonatkozásában nem idézek részletesen irodalmat, csupán azokat a forráshelyeket, ahol az adott kép jó minőségű reprodukciója közölve van, s így az érdeklődő utánanézhet az adatnak. Dvořaková, Vlasta-Krása, Josef-Stejskal, Karel: Středověká nastěnna mal'ba na Slovensku. Bratislava, 1978. 27. illusztráció - továbbiakban ill. - továbbiakban: SnmS.

[214] Ruttkay Alexander: Waffen und Reiterausrüstung des 9. bis zur ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts in der Slowakei. SLOVENSKAARCHEOLÓGIA1976. 292. old. - továbbiakban: Ruttkay i.m.

[215] 64. dia. https://slideplayer.hu/slide/2007323/#google_vignette.

[216] SnmS. 188. ill.

[217] Lukács i.m. VIII-IX. színes ill.

[218] Lukács i.m. 8. ill.

[219] Uo. 15-16. ill.

Íjak

A falképekről bő információk nyerhetők a középkori távolra ható támadófegyverek között kiemelt szerepet játszó íjról, a hozzá tartozó tárgycsoportokról, illetve használatáról. Ez azért is kiemelten fontos, mert e fegyverekből – tekintettel anyagukra – nem maradtak példányok korunkra. Megjegyzem, hogy ezzel szemben az íj vesszőkből, pontosabban ezek fémből készült hegyéből sok került elő régészeti feltárások során. Az íjak minősége nagyban függött a készítéskor felhasznált fafajták szakszerű kiválogatásától. Legegyszerűbb forma egy rugalmas faág – ív – volt, amelynek két végét összesodort hánccsal – ideg – kötötték össze. A fegyver használatakor, az ív közepét bal kézben fogták, a húrt pedig jobb kézzel a test felé húzták, ekkor az ív erősen meghajlott, s tekintettel rugalmasságára igyekezett eredeti alakját visszanyerni.

Az íjak között kiemelendők az úgynevezett reflex – vagy más néven összetett – íjak. Ez volt a honfoglaló magyarok fő fegyvere, de általánosan használták a 13–14. századi, a magyar sereg szerves részét alkotó nomád jellegű könnyűlovasok – kunok, besenyők. E harceszközök rétegesen egymásra ragasztott szaru lemezből készültek. Az ív közepének és végeinek mindkét lapjára faragott csontlemezeket ragasztottak, majd azokat zsinórral erősen átcsavarva lekötötték. A megfelelő mértékben kidomborodó középső csontlemezpár feküdt bele az íjász tenyerébe, valamint az ív közepének merevítésében is szerepe volt. Az ív két végén elhelyezett csontlemezpárok a rugalmas ívrészt merevítették, de ezekbe vájták az ideg beakasztására szolgáló csatornákat is. Magát az ívet úgy szerkesztették, hogy ajzatlan állapotában az egyenesen túl az ellenkező oldalra csaknem félkörívben visszahajlott. Felajzását követően az ezzel ellentétes oldalon alakult ki a félkör alakú ív.

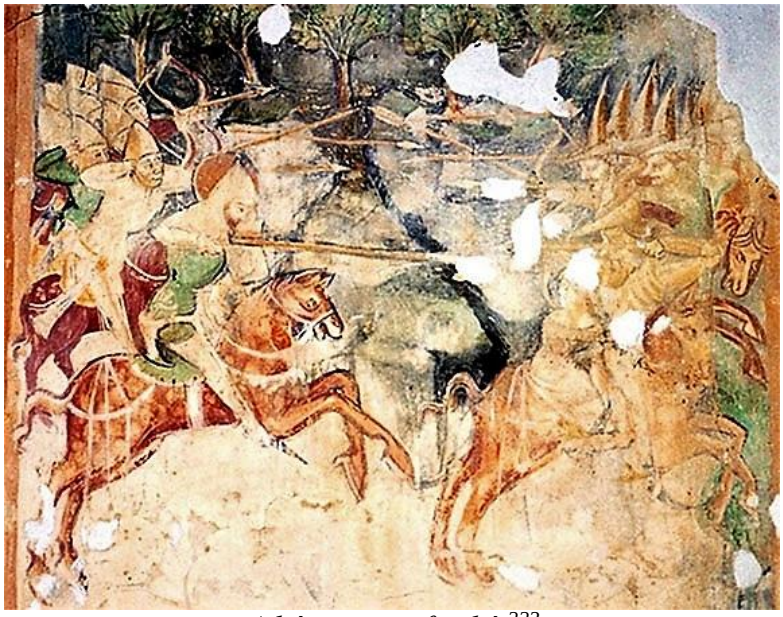

Zsegra freskója.[220]

Az íjakat a tárgyalt időszakban lovasok és gyalogosok egyaránt használták.[221]

Az íjak, tartóik, íjvesszők, az íjhasználat általánosnak tekinthető a Szent László freskók ábrázolásain. Többnyire a képek azt az állapotot mutatják, amikor használóik kifeszítik ezeket a fegyvereket, illetve abban a pillanatban, amikor kilőtték az íjvesszőket. Több helyen találkozunk a keleti harcmodor jellegzetességével, lóhátról hátrafelé nyilazás ábrázolásával. E tárgyban említhetők a kakaslomnici (Vel'ka Lomnica), karaszkói (Kraskovo), rimabányai (Rimavska Baňa), szepesmindszenti (Bijacovce) freskók.[222]

[220] https://www.szentlaszlo.com/.
[221] Pandula i.m. 230-231 old.
[222] SnmS. 25., 106-107., 117. ill.

A bántornyai freskó.[223]

A kor vegyes felszerelésű katonaságának emlékét őrzik, az íjat, mint a nyugati típusú nehézlovasság fegyverét megjelenítő freskók Bántornyán (Turnišče), Maksán (Moacşa), és Zsegrán (Zĕgra).[224]

Az ország legkülönbözőbb tájain fennmaradt íjábrázolásokon nem találhatók adalékok díszítésre, technikai különlegességekre, nyilvánvaló, hogy a saját korukban legáltalánosabb alapformát mutatják, amit minden mester ismert. Így a bántornyai (Turnišče), bibarcfalvai (Biborţeni), bögözi (Mugeni), erdőfülei (Filea), kakaslomnici (Vel'ka Lomnica), kassai (Košice), karaszkói (Kraskovo), maksai (Moacşa), rimabányai (Rimavska Bănа), szepesmindszenti (Bijacovce), zegrai (Zĕhra) stb. falkép.[225]

Érdekes az egykori kassai (Košice) falképen ábrázolt felajzatlan íj, amely a kun harcos övére (?) van függesztve.[226]

Rimabánya, Szent László-legendát ábrázoló freskó.[227]

[223] https://chartaxxi.eu/naday-katalin-bantornya-szuz-maria-mennybevetele-templom/.
[224] Lukács i.m. 1-2., 15., 27. ill.
[225] Lukács i.m. 1-2., 6., 8., 11., 27-29., XII. Színes ill.-ók; SnmS. 25., 85., 107., 117. ill.
[226] Lukács i.m. 11. ill.
[227] https://felvidek.ma/2017/04/02/tiz-meter-szeles-freskon-lathatjuk-szent-laszlo-legendajat-rimabanyan/.

Az íjvesszők, fémből készített hegyét tüskéjük segítségével erősítették a fából, esetleg nádból készített vesszőre. A vessző nyílhegyes, illetve húrbevágásos vesszővégét körülkötözték. Ez utóbbi helyen helyezték el a nyílvessző irányítását segítő tollazatot. Különféle célokra más-más nyílhegytípusokat alkalmaztak. Ismeretesek rombusz alakú, szakállas, szárnyas, levél formájú, villás, kétágú alapváltozatok. A könnyű nyílhegyeket távoli, a nehezebbeket közeli célok ellen használták.[228]

Egyes falképeken nyílvesszőhegyek is megfigyelhetők. Így Bántornyán (Turnišče) háromszög alakú,[229] Erdőfülén (Filea) rombusz formájú.[230] Szepesmindszenten (Bijacovce) szakállas nyílhegyet ábrázoltak.[231]

Tegezek

Mind az íjat, mind pedig a vesszőket meg kellett védeni a káros behatásoktól. Erre szolgált a tegez, a vesszőket íjvesszőtegezben – puzdra – tartották. A nyíllal való lövés gyorsasága nagymértékben függött a tegez kialakításától. Ezt a fontos felszerelési tárgyat jobb oldalon, övről lelógatva viselték, vagy félvállon átvetett szíjon hordták.[232] Hazánkban hosszú ideig hagyományos tegezformákat használtak. Feltételezhető, hogy a honfoglalás időszakában használt tegez késői változata a kunokkal került Magyarországra. A honfoglalás-kori leletek sokrétű hasonlóságot mutatnak a falképeken látható darabokkal. Bizonyos különbségek is meg figyelhetők, ez az időszakban bekövetkezett fejlődés eredménye lehet.

A korábbi tegezek esetében a tegezszáját a száj alatt egy feltehetően bőrből készült takaró fedte. Ezt használatkor kikapcsolták, s a tegezfedő a tegez tengelye irányában lecsapódott. Az újabb formák kúpos testűek, oldalaik egyenesek. Alapvetően hasonló formák is ismeretesek, de teljesen eltérő tegezfedővel, amely oldalt ajtó-szerűen lecsapódik, illetve eltérés a tegez testének kürtőszerű kiszélesedése alsó irányba. Kérdéses a tegezek egykori felfüggesztése, tartófelületet ugyanis csak a legritkább esetben jelenítettek meg képeken. A tegez nyírfakéregből, vagy vastag bőrből készült, tetejét, fenekét falemezzel megerősítették.[233] László Gyula következőképpen rekonstruálta ezt az igen jellegzetes felszerelési tárgyat:

Szent László legenda, birkózó jelenet, Kakaslomnic.[234]

[228] Ruttkay i.m. 330-333. old.
[229] Lukács i.m. 1-2. ill.
[230] Uo. 8. ill.
[231] SnmS. 117. ill.
[232] Ruttkay i.m. 333. old.
[233] László Gyula: Adatok a kunok tegezésről. Klny. NÉPRAJZI ÉRTESÍTŐ 1940. 1-2., 51-55., 56. old. 5 a-c. ill.
[234] https://vasarnap.hu/2020/06/27/kegyes-szent-laszlo-kiraly/.

„A tegezen elől ajtószerű nyílás volt, ezen keresztül töltötték meg, a megtöltés után összeszíjazták ezt az ajtót, és a kinyílás ellen még kétoldalról ráboruló és összeszíjazott bőrtakaróval védték. Ajtó-szerűen záródott a tegez szájának fedője is, természetesen nem alkalmaztak még külön bőrtakarót, mert a cél a gyors nyitás és zárás volt. Ez a szerkezet lényeges és hasznos újítás volt, mert a lefelé csapódó ajtót súlya és a rázkódás irányára merőleges tengelye sokkal jobban tartotta lovaglás közben, mint a régi tegez fel-fel csapódó rugalmas fedelét."[235]

Ismeretesek más megoldások is, így a szőrével kifelé fordított, ovális vagy kerek szájú, egyszerű bőrzsák.[236]

A vizsgált falképeken mind a magyarok, mind pedig a kunok esetében ábrázoltak tegezeket.

A bántornyai (Turnišče) falképen két tegezfajta látható. Egy magyar vitéz jobb oldalán látható tegez szájától lefelé erősen kiszélesedik. E tárgy a harcos övéről, szíjról függ. Ugyanitt látható a tatár vitéz övéről lefüggő másik változat is. Ez a típus hosszúkás, szája felé kiszélesedő, – bőrből(?) – készített zsákformájú tegez.[237]

A kakaslomnici (Vel'ka Lomnica) falképen tanulmányozható kun tegez teste lefelé kissé kiszélesedő téglalap formájú. Felső része félkör alakú, rajta jobbról lehajló – bőrből készült (?) – tető. A hatszög keresztmetszetű tegez alja sima. Külső részén, a tető alatt díszítésként – fémből (?) – készült, négyzet alakú lap van. Az ezt követő részen, nagyjából a tegez formáját utánzó keretben kettős minta látható díszítésként. A tegez testébe fém hordkarikákat erősítettek. Viselőjük szíjak segítségével hordta.[238]

A hasonló konstrukciójú szepesmindszenti (Bijacovce) falképen látható tegez, háromszög formában szíjakkal kapcsolódik a kun harcos övéhez. Ez a példány azonban lefelé kiszélesedik – az alsó része hiányzik a képnek.[239]

A rimabányai (Rimavska Baňa) freskó tegeze is rokon darab, e példány lezáró teteje nem figyelhető meg pontosan. Anyaga eltérő, valószínűleg bőrből készítették.[240]

Freskórészlet a székelyderzsi templomban: Szent László és a kun vitéz birkózása.[241]

[235] Uo. 55-56. old.
[236] Kovács László: Viselet, fegyverek. In.: Kristó Gyula szerk.: Az Árpád-kor háborúi. Budapest, 1986. 275. old.
[237] Lukács i.m. 1. ill..
[238] SnmS. 24. ill.
[239] Uo. 117. ill.
[240] Uo. 85. ill..
[241] https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/ca/Ladislaus_I_of_Hungary_%28left%29_Cuman_%28right%29.jpg.

A székelyderzsi (Dirjiu) Szent László-legenda birkózási jelenetén a kun harcos övéről nyíltegez függ. E példány követi az íj alakját, de annak mintegy 60 százalékáig tart csupán, fedele nincsen, a fegyver erősen kilóg belőle. Az íjtegez alsó része bekunkorodik. Feltételezhető, hogy a festőnek mintául szolgáló példányt egykor bőrből készítették, bizonyos merevítések alkalmazásával.[242]

Sisakok

A korban, a keleti jellegű könnyűlovasság által használt védőeszközök – a falképek anyagának elemzésével – a következőkben foglalhatók össze. A kunoknál jellegzetes volt a félgömb alakú, enyhén kúpos kialakítású, homlokpántos könnyűsisak. Ezt kezdetben keresztpántokból alakíthatták, majd pedig egy darabból kovácsolták. A fennmaradt anyag szerint a sisakokhoz sodronyvértezet kapcsolódott.[243]

A gelencei (Ghelinţa) falkép kun sisakja enyhén kúposodó sisaktestből áll, aminek hátul keskeny karimája van. A fej hátsó részét, a nyakat, sodronygallér védi.[244]

A maksai (Moacşa) egykori falkép ábrázolásán többféle sisakharang is meg figyelhető: kúpos, illetve hátrafelé hajló csúcsos. Az egykori művész a homlokpántot is érzékeltette a képen. E darabokhoz is kapcsolódik sodronygallér.[245]

A szepesmindszenti (Bijacovce) ábrázolás sisakja erősen kúpos testű, a hozzátartozó sodronygallér pikkelyes kivitelű.[246]

Kun sisak a homoródkarácsonyfalvi unitárius templomban 2006-ban feltárt Szent László-legenda ábrázolás birkózási jelenetén,[247] ahol vannak korábbi képek is, és a gelencei falképen.[248] Mindkét képet azonos festőnek tulajdonítja Marosi Ernő és Lángi József.[249] – A szerk.

---

[242] Lukács X. színes ill.

[243] Pálóczi-Horváth András: A csólyosi kun sírlelet hadtörténeti vonatkozásai. In.: MÓRA FERENC MÚZEUMÉVKÖNYVE1969/1. 117. old

[244] Lukács i.m. VII-IX. színes ill.

[245] Uo. 15-16. ill.

[246] SnmS. 119. ill.

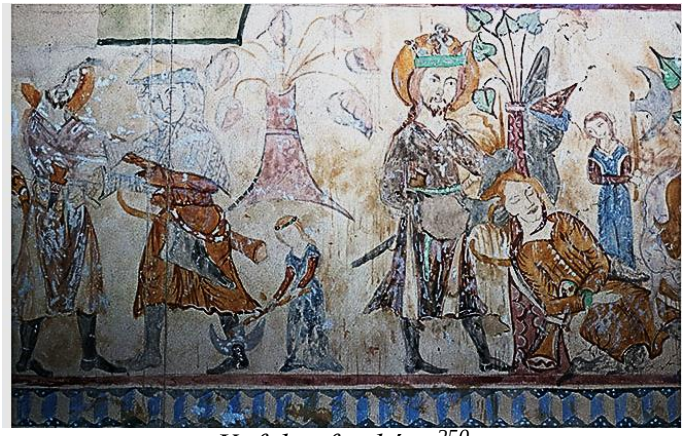
[247] Tóth Gábor: Az elmúlt években feltárt középkori freskók új világot nyitnak meg a kutatók előtt. *Vasárnap* 2020.04.25. https://vasarnap.hu/2020/04/25/freskok-marosi-erno/.

[248] Czoguly Ildikó: A homoródkarácsonyfalvi unitárius templom falképei. *Művelődés közművelődési folyóirat* Kolozsvár, 2009/2. 11-18. old. http://www.muvelodes.ro/index.php/Cikk?id=699.

[249] Tóth 2020. és Lángi 2012.

Viselet

A vizsgált időszakban nem beszélhetünk az újabb korban általános egyenruházatról, katonai viseletről. Feltételezhető, hogy egy-egy katonai vezető szűkebb csapata többé-kevésbé hasonló viseletet hordott. A kunok, besenyők, székelyek, illetve a szegényebb nép zöme ragaszkodott korábbi, keleties jellegű viseletéhez. A honfoglaló magyarok öltözetéhez nagyban hasonlító ruházat, így a tárgyalt korszak végéig fennmaradt a magyarországi népesség egy részénél. Ezzel szemben hódított a nyugati jellegű divat is. A kortársak mindig jól elkülönítették ábrázolásaikon e két fő típust.

Vitfalva freskója.[250]

A keleties *viselet* hosszú köntösből, magas süvegből, testhezálló, puhatalpú csizmából állt. Használtak bőrpáncélt, sodronyinget is. Tipikusak voltak a kun mell- és hátvédő korongok, ezeket páncélingre, vagy páncélozott kabátra erősítették. Vas- és ezüstlemezek közé foglalt bőr- vagy nemezkorongokról van itt szó. A 15. századtól az előkelők erőteljesebben használtak védőfegyvereket. A sodronying alatt vászoninget, felette kaftánt. A kaftán szárait keresztbe egymásra hajtották, többnyire a balszárny volt felül. Kevés ismerettel bírunk az alsóruházatról, tekintettel arra, hogy ezt nem jelenítették meg az ábrázolásokon. Feltételezhetjük a szűk nadrág használatát.

E viselet fontos tartozéka volt az *öv*. A kunok övei a kortársak képein többnyire keskeny, sima szíjaknak tűnnek. Egy részük a ruha anyagából készülhetett. E viseletdarabra függeszttették baloldalt a szablyát, az íjtartót, jobboldalt a tegezt, esetleg tarsoly jellegű tokot.[251] E viselet talán legjellegzetesebb darabja a feltűrt karimájú, hegyes, prémnélküli süveg. Ez ismeretes hímzéssel, gyöngyökkel, pitykékkel ékesített formában is.[252]

A 14. századtól kezdődően a kun előkelők viseletére, fegyverzetére kettősség jellemző. Így hosszú ideig ragaszkodtak hagyományaikhoz, másrészt szívesen viseltek idegen tárgyakat, így magyar készítményeket is.[253] Érdekesség, hogy a kortársak jelentős részben e keleties jellegű viseletet említve írnak őseinkről.[254]

A vizsgálat alá vont matériában sok érdekes részlet is megfigyelhető a keleties öltözet vonatkozásában. A kortársak nagy figyelmet fordítottak a kaftán, illetve a jellegzetes süvegfajták bemutatására.

---

[250] https://www.szentlaszlo.com/.

[251] A kunok viseletéről részletesebben: Boncz Ödön: A kun és magyar viselet az utolsó Árpádok és az Anjouk alatt. ARCHAEOLÓGIAI ÉRTESÍTŐ 1887. 193-207 old.; Pálóczi HorváthAndrás: Régészeti adatok a kunok viseletéhez. ARCHAEOLÓGIAI ÉRTESÍTŐ 1982. 90 91., 93. old. - továbbiakban: Pálóczi-Horváth i.m.

[252] Nemes Mihály-Nagy Géza: A Magyar viseletek története. Bp. é.n.- 1900.- 105-106. old.

[253] Palóczi-Horváth i.m. 104, 105. old.

[254] Pl. Matteo Villani; Miskulin Lajos: Magyar művelődéstörténeti mozzanatok Giovanni és Matteo Villani krónikái alapján. Bp. 1905. - Művelődéstörténeti Értekezések 16. 67-68. old.

Így az erdőfülei (Filea) egykori festményen a kun harcos ruháját korong alakú díszítés borítja. A kép alkotója a kaftán anyagának díszítését próbálta érzé keltetni.[255]

Erdőfüle freskója.[256]

A kakaslomnici (Vel'ka Lomnica) „Kun lefejezése" jeleneten jól látszik a vitéz által a kaftán alatt viselt bő,ráncos ing, amelynek a nyakrészénél egy sávban pontos- és hullámos elemekből álló díszítés van.[257]

A szepesmindszenti (Bijacovce) falkép kun lovasán jól látszik a harcos öve. Ezen kör alakú díszítés figyelhető meg, közepén kisebb körrel. A motívum majdnem teljesen kitölti az öv szélességét.[258]

Fövegek

A fövegek vonatkozásában különösen gazdag sorozatot figyelhetünk meg vizsgálódásunk tárgyain.

A bántornyai (Turnišče) falképen, a kunok, elől hegybe futó, feltűrt karimájú csúcsos süveget viselnek.[259]

Hasonló, de kúposodó testű, tollas föveg látható a kakaslomnici (Vel'ka Lomnica) falképeken. Itt a „Kun lefejezése" jeleneten jól látható a keleti öltözetű vitéz süvege alatt viselt, textilből, vagy bőrből készült, a nyakat, a vállat is takaró csuklyája.[260]

Az erdőfülei (Filea) képen megjelenő süvegváltozat felhajtott pereme elől és hátul némileg felhajlik, a süvegtest csúcsa nem hegyes, némileg hátra hajlik. E viseletdarabot elülső részén tollbokréta díszíti.[261]

A karaszkói (Karaskovo) falképeken ábrázolt kunok süvegei többfélék. Felhajtott karimájuk egyenletes, viszonylag magas, egy példánynál láthatóan az egymás mellé dolgozott anyagdarabokból áll, eltérő formájúak a süvegtestek is, van kúpos és van erősen hátrahajló is.[262]

A rimabányai (Rimavska Baňa) képen lekerekített süvegtest is megfigyelhető.[263]

A székelyderzsi (Dirjiu) kun vitéze fején látható süveg felhajtott karimáján elől, középen vágás van, maga a süveg, hátrafelé csúcsba fut.[264]

---

[255] Lukács i.m. 8. ill.
[256] https://www.szentlaszlo.com/gallery.erdofule.php.
[257] SnmS. 28. ill.
[258] Uo. 117. ill.
[259] Lukács i.m. 1. ill.
[260] SnmS. 23, 25, 27, 29. ill.
[261] Lukács i.m. 8. ill.
[262] SnmS 106-107. ill.
[263] Uo. 85. ill.
[264] Lukács i. m. X., színes ill.

Lovasfelszerelés

A korszak hadieseményeinél alapvető szerepet játszott a lovasság, ezért meg kell említenem a lovasfelszerelés néhány fő jellemzőjét. Ezen anyagcsoport legfőbb elemei: a *nyereg*, a *kengyelvas*, a *zabla*, a *sarkantyú* és a *patkó*.

Sepsibesenyő falképe.[265]

A keleti típusú nyereg ősi magyar formákat követett, ezt használta a könnyűlovasság. Kápái alacsonyak voltak, a ló hátára két oldaldeszkájával feküdt. A két nyeregszárny csupán középen, egy-egy kis felületen tapadt a lóra. A nyeregszár nyak vége felhajlott, s így ez nem akadályozta a ló mozgását. A két oldaldeszkás nyeregkialakítás lehetővé tette a kényelmes, hátrafelé dűlő hátsó kápa kialakítását. A hevederezésnél a nyerget a ló marjáig előre tették. Ez a típus kiválóan megfelelt a könnyűlovas harcmodor követelményeinek. A nyeregben ülő harcos szabadon hajladozhatott, nem akadályozta semmi a hátrafelé nyilazást, a szablya használatot minden irányban, stb.[266]

Kakaslomnic freskója.[267]

A *kengyelvas* alapvető feladata a lovaglás biztonságosabbá tétele volt. A keleties fegyverzetű könnyűlovasság megtartotta nagy vonalakban a korábbi formákat. A kunokkal kapcsolatos a háromszög alakú, kun-besenyő kengyeltípusra visszavezethető kengyelforma.[268]

A ló irányítását a *zabla* segítségével végezték. *Sarkantyúval* ösztökélte a lovas gyorsabb mozgásra lovát.

---

[265] https://www.szentlaszlo.com/gallery.sepsibesenyo.php.

[266] A nyugati és a keleti nyergek elkülönítéséről v.ö.: Kalmár János: Régi magyar fegyverek. Budapest 1971. 335. old.; László Gyula: Kolozsvári Márton és György Szent György szobrának lószerszámja. Kolozsvár 1942.- Klny. ERDÉLYI TUDOMÁNYOS INTÉZET 1942. évi Évkönyvéből 24-25 old.

[267] https://www.szentlaszlo.com/gallery.kokaslomnic.php.

[268] Vö.: Selmeczi László: Adatok a kengyel történetéhez és tipológiájához Magyarországon. AG RÁRTÖRTÉNETI SZEMLE 1967. 99., 101., 104 old.

A *farhám*, a két hátsó nyeregszárnyhoz kapcsolt farszíj, a ló horpaszánál elindulva a csípőizületen futott végig. A farhámszíjat a ló farán keresztbe fektetve vezették farkához, s a keresztezési pontokat rendszerint díszítették.

A *szügyelő* alapszerkezeténél az első nyeregszárnyakhoz kapcsolódó típus két-három szíjból állt. Ez a legősibb típus a nyeregszárnytól a nyeregszárvégig ívelte át a szügyet. A másik alapváltozatnál a szügyelő szíja a ló lapockája felett két ágra szakadt. Egyik vége a nyereghez vezetett, a másik végét a hasheveder oldalához kötötték. A lószerszámok nagy része különféle díszítéssel volt ékes.[269]

Anélkül, hogy a falképeken megjelenő lovaglással kapcsolatos kérdések részletesebb elemzését elvégezném, megemlítem, hogy a csüngőkkel díszített farhám látható a bántornyai (Turnišče) falképen.[270] Egyszerűbb, csüngővel ékesített változata látható a kakaslomnici (Vel'ka Lomnica) falképen.[271]

Zárszó

A középkori magyar múlt értékes emlékei a Szent László legendát megjelenítő, korunkig fennmaradt, illetve tudományos dokumentációkból ismert falképek. A történelmi Magyarország harmincnyolc templomából ismeretesek ilyen emlékek.[272] E szám még bővülhet, az eddig ismert képek jelentős részét is meszelés alól tárták fel az elmúlt száz évben. Igyekeztem jelen előadásomban jellemző példákat bemutatni a 13. század vége és a 15. század vége közötti időszakban továbbélő ősi magyar fegyverzeti- és viseleti emlékekről. Olyan matériát kutattam, amely elsődlegesen a magyarsághoz később kapcsolódó keleti jellegű, csak későn feudizálódó népek, így a kunok, besenyők körében volt általános.

Gelencei (Ghelința) római katolikus templomban lévő falfestmény.[273]

[269] Pandula i. m. 250-252 old.
[270] Lukács i.m. 1. ill.
[271] SnmS. 25. ill.
[272] A harminckilencedik a homoródkarácsonyfalvi unitárius templomban 2006-ban feltárt Szent László-legenda ábrázolás. Lásd: Tóth 2020. – *A szerk.*
[273] Az eredeti tanulmány képe. – *A szerk.*

Gyimóthy Gábor (Zollikerberg):

Egy és más: XIII. Gergely pápa naptár módosítása, a „Kitalált középkor”, az Avarok és Árpád származása

Lehet, hogy ezzel a (szerencsére viszonylag rövid) írással sikerül méginkább összezavarnom azt, ami már amúgyis rettentően zavaros, de nem baj.

Kezdjük a kitalált középkorral, ami Heribert Illig „találmánya”, elmélete. Szerinte a középkor azért „sötét”, semmitmondó, részben nemlétezőnek tűnő, mert egy része tényleg nem létezett. Szándékosan hamisítottak bele, kereken 300 évet, szerinte pontosan 297 évet, mégpedig 614 és 911 között. Hogy miért és hogyan, azt meglehetősen vastag regényében: *Das erfundene Mittelalter* magyarázza meg és támasztja alá jónéhány érvvel.

Erre a történészek azt mondták, hogy nagy marhaság.

Lehet, hogy tényleg az, bár a nagy marhaságot kiáltók nem nagyon magyarázták meg, hogy miért is marhaság. Sőt, mi több, Illig főérveivel szemben sosem hoztak föl ellenérveket, legalábbis tudtommal nem. Világért sem állítom, hogy Illignek igaza van, de érdemes megnézni két főérvét, melyek kétségtelenül arra mutatnak, hogy az időszámításunkkal valami nincs rendben.

Az egyik építészeti, építéstechnikai bizonyíték. Az aacheni dóm épületében, amely a mai időszámításunk szerint 800 táján épült, olyan csodás megoldásokat látni, amilyeneket sehol máshol, korábban keletkezett épületekben nem lehet találni. Mintha a dóm fölépítéséhez szükséges tudás a semmiből pattant volna elő, hirtelen. Ami persze még nem magyarázza meg az időugrást, de ami utána következett, az igen. Illig állítása szerint azután, több mint 200 évig sehol, senki nem alkalmazta az ott látható építészeti fogásokat, trükköket. Ezt ő részletesen fejtegeti a könyvében. Nem vagyok építész, nem értek hozzá, de elhiszem neki, mert ha ez nem úgy lenne, ahogy ő állítja, akkor az állítását hihetetlen könnyen meg lehetne cáfolni, kézenfekvő tények bemutatásával. Egyik unokaöcsém, aki építész lett, elmondta nekem, hogy ezt a megmagyarázhatatlan, közel 300 éves, építészeti „tudásszünetet” így tanítják az egyetemen, mármint hogy ez tény.

Ez nehezen magyarázható olyan időben, amikor a városok versengtek az egyre nagyobb, egyre káprázatosabb, gótikus katedrálisok építésében, nem beszélve arról, hogy a tervezők, építőmesterek tanulmányozták egymás műveit és esetleg több városban is segédkeztek az ilyen épületek megalkotásában.

A másik – szerintem a legfontosabb, mert vitathatatlan bizonyíték – egyszerű, csillagászati tény. Mikor van a tavaszi nap-éj egyenlőség? Általában március 21.-én, de néha már 20.-án. Ilyenkor (és persze az őszi nap-éj egyenlőség idején is) a Nap sugarai merőlegesen érik a Föld forgástengelyét. Ez az a pont (például), amelynek visszatérésekor pontosan egy év múlt el, mégpedig ***csillagászatilag pontosan***! Ez az, amihez óráinkat, naptárainkat kell igazítanunk, hogy lépést tartsunk az idő múlásával. Miért fontos ez? Miután a mezőgazdaságban, bizonyos munkálatokhoz nem lehet az időjárásra hagyatkozni, mert az gyakran kiszámíthatatlan dolgokat csinál, olyasmihez kell igazodni, ami megbízható rendszerességgel következik be. Ez a Nap állása. Ha a naptárunk nem pontos, akkor a nap-éj egyenlőség (és minden más) csúszik valamelyik irányba és néhány száz év múlva (függően a naptár pontatlanságának mértékétől) egészen máshol van, mint ahol lennie kellene. Júliusz cézár, időszámításunk előtt 45-ben „üzembehelyezett” egy

naptárt, amely figyelembe vette, hogy egy év nem pontosan 365 nap, hanem – nagyjából – egy negyed nappal hosszabb. Tehát a négy évenkénti szökőéveket, már akkor kitalálták. A szökőévekben egy nappal hosszabb az év a február 28.-a utánra beiktatott egy-egy nappal. Igenám, csak az a bökkenő, hogy az év nem teszi meg nekünk azt a szívességet, hogy pontosan 365,25 napig tart, hanem (fölkerekítve) csak 365,2422 napig, ami a császár bácsi naptár-événél 11,23 perccel rövidebb. Megfordítva: a juliánusz-naptár évenként 11,23 percet siet, ***az idő múlásához viszonyítva***. Viszonylag rövid számolás után kiderül, hogy ez 1 nap sietést tesz ki 128 évenként.

Miután a pontos naptár a katolikus egyház számára is fontos volt, mégpedig Húsvét idejének meghatározásához, ezt a csúszást meg kellett szűntetni. Tudjuk, hogy Karácsony mindig december 25.-én van, viszont Húsvét időpontját csillagászati esemény szabályozza: a március 20.-a utáni (azaz a tavaszi nap-éj egyenlőség utáni) holdtöltét követő, első vasárnapra esik. Már az első nikaiai zsinaton, 325-ben fölmerült a naptár módosítás kérdése, illetve már akkor belátták, hogy ez a módosítás előbb-utóbb szükséges lesz, hiszen a naptár már akkor közel három napot tolódott el az idő valódi értékétől.

Ezt a módosítást aztán – jóval később – XIII. Gergely pápa végeztette el 1582-ben, mégpedig 10 nap beiktatásával, illetve kihagyásával.

Hogy is van ez? Hát most beiktatás, vagy kiiktatás történt?? Furcsa dolog, hogy valamihez azért kell 10-et hozzáadnunk, hogy 10-zel kevesebb legyen... 1582. október 4.-én történt a furcsa, „matematikai merénylet". Ez a nap csütörtök volt. A rákövetkező pénteket már ***október 15.-ének nevezték ki***. Ez a „számszerinti ajándék", 10 nap elvételéből állt, helyesebben átugrásából, kihagyásából. Vagyis a naptár számszerint tíz nappal hosszabbodott meg, de az időhöz viszonyítva tíz nappal rövidült.

XIII. Gergely pápa csillagászai kiszámították, hogy a különbség (a kiiktatandó idő) pontosan tíz nap, de, hogy lépésben ***maradjon is*** az idő és a naptár, kerek száz évenként kihagytak egy-egy szökőnapot. A kerek-százas évszámok évében nincs szökőnap, kivéve, ha a szám 400-zal osztható (ezért volt 2000 szökőév). Kicsit pontosabban megnézve: hosszú időre elosztva (tehát beleszámítva a szökőnap száz évenkénti kihagyását is), a Gergely-naptár éve 365,2425 nap (szemben a Juliánusz-naptárral, amely 365,25 nap volt). Viszont a csillagászati év (igaz, kicsit fölkerekítve) 365,2422 nap, ami évente 0,0003 nap eltérést jelent, de ez már tényleg olyan elenyésző, hogy nem nagyon kell foglalkoznunk vele. (3333 évenként okoz 0,9999 nap, azaz kereken egy nap csúszást.) A Föld forgása is lassul, de az olyan kismértékű, hogy ebbe a számításba nem kellett belevenni.

Ezt a naptárt aztán bevezették. És ez az általunk azóta is használt gregoriánusz-naptár, vagy Gergely-naptár. A Gergely-naptár általános bevezetése évszázadokig elhúzódott, mert az egyes országok „saját szakállukra", különböző időpontokban vezették be. Az oroszok például és ha jól tudom a görögök is, valamikor csak a huszadik század elején vették át.

Csakhogy most jön Illig és az asztalra csap. Nagyot! Aszongya: ha a csillagászok 1582-ben pontosan 10 nap kiiktatását javasolták, hogy a nap-éj egyenlőség tényleg március 21.-ére essen, **és az tényleg akkor van** (azóta is látjuk évről-évre), akkor – az ő számítása szerint – a naptármódosítás ideje, valójában nem lehetett 1582, hanem csak **1285**! Ugyanis 1582-ben a naptármódosításnak **13** napot (pontosan 12,7 napot) kellett volna figyelembe vennie, mert az időszámításunk előtti 45-től 1582-ig 12,7-szer telt el 128 év, azaz 12,7-szer egy nap csúszás!

Ezek bizony tények... Tessék utánaszámolni. És ez bizony nagyon harapós érv. Ha akkor tényleg 1582 lett volna, akkor a mai naptár és a „valós idő" között még mindig kereken három nap hiba lenne (de nincs...). Mindezt figyelmbevéve, tulajdonképpen hinnem kellene Illignek, de semmiképpen sem hiszem – ha létezik is egy ilyen időcsúszás, helyesebben „naptár tévedés" –, hogy azt valakik, ***szándékosan*** iktatták volna be, eltörölve (kiradírozva)

az addig használt időszámítást. Sokkal inkább látom hihetőnek, hogy valahol, nagyon régen valaki tévedett és elkezdte az időt – mondjuk – Nagy Sándor halálától számolni és az valahogy elterjedt. Másolták kódexről kódexre... Nagy Sándor az időszámításunk előtti 323-ban halt meg, tehát, ha tényleg Jézus születésétől akartunk volna számolni, de a jelenlegi évszámunk, 2025, Nagy Sándor halála óta „számolódik", akkor most 1702-t kellene írnunk... Tovább bonyolítaná az ügyet, ha piszkálgatni kezdeném a Jézus születésének pontos időpontja körüli bizonytalanságot. Erre most nem térek ki, mert az külön történet lenne és nem is ide tartozik. Itt arról az időpontról van szó, ahonnan számítjuk naptárunk éveit és az szilárd pont. A rejtély megoldása lehetne, hogy Júliusz cézár naptára nem volt pontos. A csillagászai kicsit hanyagul kezelték az ügyet és az a közel három nap csúszás, már akkor benne volt. Ez nagyon valószínűtlen, mert a régiek (már a babilóniaiak!), ha valamit komolyan vettek, akkor az a csillagászat volt. De erre kőkemény bizonyíték az is, hogy a nikaiai zsinaton, 325-ben már három nap csúszásról panaszkodtak (a pontos eltérés 370 év alatt 2,96 nap volt). Akkor a naptár Illig szerint is rendben volt, mert ő (a szerinte szándékos) időkiesést 614 és 911 közé tette.

Amikor Illig könyve megjelent (és utána persze, hamarosan a magyarnyelvű kiadása is), nagy fölhördülés történt. Úgy tűnt, hogy Illig elméletét erősen alátámasztják képes krónikáink egyes állításai, illetve az, ami hiányzik belőlük. Erről Illig nem írt, mert nyilván nem ismerte krónikáinkat, pedig talán örült volna ezeknek a bizonyítékként használható érveknek.

Az egyik ilyen titokzatos dolog Álmos születése, ami a krónikák szerint 819-ben történt, mégpedig úgy, hogy Álmos Atilla ükunokájaként szerepel. Ugyanakkor, Atilla halálát 453-ra teszik, tehát az időtáv túl nagy ahhoz, hogy Álmos Atilla ***ükunokája*** lehessen, illetve, hogy az lehetett volna. A sorozat így hangzik: Atilla fia Csaba, Csaba fia Ed, Ed fia Ügyek, Ügyek fia Álmos, Álmos fia Árpád. Az egyik fölsorolás még egy ivadékkal hosszabb. Abban Ügyek fiaként még egy Előd nevű előd is szerepel és az ő fia lett volna Álmos. (Itt most kihagyom, hogy Álmos anyukájának, Emesének a monda szerint még egy turullal is volt dolga...) Akárhogy számoljuk, mégha Álmos, Előd „közbeiktatásával", az Atillától származó, ötödik nemzedék lett volna (tehát már ***szépunoka*** és nem ükunoka), születéséig az Atilla halálától számított 366 év, túl hosszú idő! Viszont mi történik, ha az Illig által hangoztatott – éppen ebbe az időszakba eső – 297 évet kivesszük a pakliból? 69 évet kapunk! Azaz, Álmos születése nem ***819***-re esne, hanem – az Illig szerinti – ***522***-re. Atilla 410 körül születhetett, tehát Csaba születhetett 432 körül, Ed – mindig 22 évet számolva egy-egy nemzedékre – 454 körül, Ügyek 476 körül, Előd 498 körül. És akkor Álmos vidáman születhetett volna 24 évvel később, 522-ben! A nemzedéksor, még Előd kihagyásával sem lenne lehetetlen...

A másik dolog az avarok „igazolatlan hiányzása" a krónikáinkból. Miután nem vagyok régész, nem akarom magam túlzottan beleártani ebbe az ügybe, csak kicsit. Ugyanis nem árt néha kétségbevonni olyasmit, ami évtizedek, vagy akár évszázadok óta kétségbevonhatatlannak tűnik. Ez nem csak a régészetre, hanem minden tudományra érvényes. És különösen akkor érvényes, ha egy bizonyos területen nem áll szilárd alapokon a tudás, hanem zűrzavar van. Illig említi az avarokat, azzal kapcsolatban, hogy Nagy Károly állítólag harcolt az avarok ellen. Viszont Illig tagadja Nagy Károly létezését is. Szerinte „kitalált alak", mint ahogy az a bizonyos időszak a középkorban. Az ilyesmit persze, nehéz hinni, de nagyon, nagyon furcsa, hogy az avarok a mondáinkban nem jelennek meg sehol. A mondák, keletkezésük és „használatuk" idejében nem voltak bohóckodások. Lehet, sőt biztos, hogy bizonyos dolgokat fölnagyítva, eltúlozva mutattak be, vagy éppen fordítva lekicsinyítve, lényegtelennek föltüntetve. De, hogy valami olyan lényeges, mint egy nép

bejövetele, időszakos letelepedése, majd kivonulása egyszerűen kimaradjon nem csak egy, hanem az összes krónikából, arra a furcsa jelző túl enyhe. Egyébként, tisztességes mondák egy vezér, vagy király származási vonalát is nagyon komolyan vették. Akkoriban súlyt helyeztek ilyesmire, hiszen nem lehetett bemenni egy könyvtárba és utána nézni a dolgoknak. Érdekes, hogy egyes mondákat őrült komolyan veszünk, például Atlantisz meséjét, vagy a vízözön mesét. A Földön mindenütt volt valamikor valamilyen rettenetes áradás, de nem akkora, hogy épeszű emberek elmenjenek az Ararátra és ott többezer méter magasan Nóé bárkájának maradványai után kutassanak...

Na, akkor, hogy is van ez az avarokkal? Az előbb olvastam el a Mandiner cikkét, amelyben beszélgetést ír le Agócs Gergely néprajz és népzene kutatóval. https://mandiner.hu/kultura/2025/03/elottunk-dolnek-le-ostortenetunk-es-nepzenekutatasunk-tabui-agocs-gergely-a-mandinernek

A cikk végén ott áll ez a nagyon-nagyon elgondolkodtató kérdés, hogy: *Lehet, hogy mi avarul beszélünk?* (És én akkor most avarul írok?) Mert a beszélgetés folyamán elhangzik az a feltevés, hogy Árpádék talán nem is tudtak magyarul. A nyelvet itt vették át az itt (már régóta) élő avaroktól, és ez az, amit mi magyarnak mondunk és hiszünk. Akkor talán azért nincs szó a krónikáinkban az avarok bejöveteléről, mert nem jöttek be: mindig is itt voltak! Sőt, a krónikákat is az egyenes leszármazottaik írták. Ezt persze most én mondom, nem a cikk és szép nagy marhaságnak hangzik. De vigyázzunk, vannak olyan elméletek, melyek szerint a magyarok mindig is a Kárpát-medencében éltek, tehát nem kellett hont foglalniuk. Illetve azok, akik idejöttek honfoglalni, csak hazajöttek, mert egyszer innen – legalábbis egy részük – talán kicsit keletebbre vándorolt. Ám vannak régészeti bizonyítékok. Sőt, László Gyula kettős honfoglalásról ír. Az első az avarok bejövetele lett volna? És azért nem volt szó avarokról, mert magyarok voltak, illetve azok, akik másodszorra jöttek ugyancsak avarok voltak, de ők azok, akiket tulajdonképpen magyaroknak nevezünk??

A dolog rettenetesen zavaros. Ha a magyarok mindig is itt éltek, tehát a honfoglalók nem üres területre jöttek, hanem „hazajöttek", akkor miért kellett Zalánnak futnia?[274] Nehéz lenne az akkori Kárpát-medencét „üres" területnek képzelni, hiszen a jégkorszakban ez volt a legelőkelőbben védett terület. Tele van az ország 6-7-8000 évvel ezelőtti települések nyomaival. Tolna–Baranyában szinte minden második falu határában rábukkanhatunk a „Festett edények" (vagy „Lengyeli") kultúra nyomaira. A Dunától Keletre pedig majdnem ugyanolyan sűrűn találni a „Vonalmintás" kultúra maradványait. És, ha csak egy pillantást vetek a Wikipédián például, Pannónia római megszállására, szédülni kezdek attól a rajcsúrozástól, amit itt a legkülönbözőbb népek végeztek az utóbbi 2-3-4000 évben! Tudom, hogy nem minden szentírás, ami a Wikipédián található, de hát ez így van az egész történelemírásunkkal. Mit hiszünk el és kinek hisszük el, amit itt, vagy ott írásba foglaltak?

Kezdjük ott, hogy állítólag Trója bukása után – kereken 4300 évvel ezelőtt – 12 000 trójai jött a Dunántúlra és ott fölépítették Szikambriát. Igenám, de ezt 727-ben írta le valaki, vagyis hetyke 3000 évvel az esemény után! Nem csoda, hogy Szikambria létezését azóta is vitatják és főleg azt, hogyha létezett, hol lehetett? (Szerintem nem ártana Budakalász térségében „áskálódni"...) Most akkor ez mi – ha egyáltalán elhisszük? Tizenkétezer ember már egy nép? Talán igen, abban az időben, de csak akkor, ha nem az egész társaság trójai katonákból állt.

[274] Zalán futása. Vörösmarty története, melyben a hont foglaló Árpádék kikergették Zalán, bolgár fejedelmet és persze a népét is. Vörösmarty az esetet a Gesta Hungarorumból vette. (Még valamikor '56 előtt olvastam a Lúdas Matyiban, hogy Zalán futását máig nem hitelesítették, mert lehet, hogy a megengedettnél nagyobb volt a hátszele...)

Aztán, 2300-2400 éve *kelták* telepedtek be. Hányan? Az már nép volt? Tényleg letelepedtek és utána itt is maradtak, vagy egyszercsak fölkerekedtek és továbbálltak? Nagyjából 2050 évvel ezelőtt a *dákok* nyomultak Erdély felől Nyugatra, és hogy mennyire nem lehetett üres a terület, az abból látszik, hogy véres csatákat vívtak a *szkordiszkuszokkal,* a *boiokkal* és a *tauriszkuszokkal*. Hódításaiknak azonban nem sokáig örülhettek, mert néhány évtizeddel később a rómaiak kezdtek északfelé terjedni és leigázták a *szkordiszkuszokat* (úgy látszik ez a dákoknak nem sikerült teljesen), a *breukokat* és az *amantinokat*. Ezek kelta-pannon törzsek voltak. Nem tudom, mennyiben lehet ezeket népeknek nevezni, de kétségtelenül ott éltek, ezeken a területeken. A rómaiak alig tették be a lábukat a Dunántúl déli részére, amikor északról már germán népek, a *markomannok* és a *kvádok* veszélyeztették őket. 30 körül pedig már megjelentek a *szarmaták* a Duna-Tisza közén. A rómaik aztán Dáciát is meghódították, mondjuk 106 körül, de ez erősen dél felől történhetett, mert ekkor a Duna–Tisza-közére már bevonultak a *jazigok* is a szarmaták mellé.

A római birodalom közel-keleti határait annyira szorongatták a *pártusok,* hogy a rómaiaknak csapatokat kellett kivonniuk a Dunántúlról. Ebből is látszik, hogy a terület az első két században főleg csak katonailag birtokolt terület lehetett, de nem lehet népességbeli hódításról beszélni. Ekkor, 166-ban a pártusokat sikerült legyőzni, de a védtelenül hagyott Pannóniába északról germán törzsek törtek be. Az északabbra élő germán törzsek (*gótok, burgundok, vandálok*) délfelé szorították a markomannokat, kvádokat, *hermundurokat, naristákat*. Ezek bebocsájtást kértek Pannóniába, amit nem adtak meg nekik. Mire ők nem sokat vacakoltak, erőszakkal özönlötték el a Dunántúlt. Öt évvel a betörésük után, 171-ben már Aquileiát támadták, amit már aligha lehet Dunántúlnak nevezni. Azaz, ez a germán lerohanás egészen komoly „rugalmas visszavonulást" jelenthetett a rómaiaknak. (Így nevezték a második világháborúban, ha egy csapattestnek hanyatt-homlok menekülnie kellett.) A rómaik ellentámadásba lendültek, de akkor már a markomannokkal és kvádokkal szövetkező *longobárdok* és vandálok ellen is harcolniuk kellett. Közben a szarmaták, akik nyilván nem csak a Duna–Tisza-közét uralták, hanem az attól keletre lévő területeket is, elfoglalták Dáciát is. Ez már túl sok volt a rómaiaknak. 175 táján sikerült kikergetniük a szarmatákat Dáciából.

Itt aztán abbahagytam a kutatást Pannónia római megszállásával kapcsolatban, mert tényleg szédülni kezdtem a rengeteg (előtte részben sosem hallott) népek neveinek tömegétől. Pedig itt még csak a második század végénél tartunk... De ebből már untig eléggé látszik, hogy a Kárpát-medence történelmileg milyen „huzatos" hely volt. Tehát akkor, ha őseink „mindig is itt voltak", azaz a Kárpát-medencében, akkor azt hogy' csinálták? Igaz, Mario Alinei szerint, az *etruszkok* 2500 évvel ezelőtt a Kárpát-medencéből mentek át a mai Olaszország lábikrájának közepére és a magyarnak egy ősi változatát beszélték. És akkor hol voltak a *szkíták* és mit csináltak? Nekik valamikor ugyanabban az időben szintén a Kárpát-medencében kellett rostokolniuk.

Na aztán jöttek a hunok. És az avarok? Azok még hunok voltak, vagy már magyarok, vagy egyáltalán nem jöttek, mert nem is léteztek és ezért nincs róluk szó? Ma persze már van róluk szó, mert mások írtak róluk és akkor van a régészet. Itt nekem rettenetesen sok kérdés súlya húzza le a kételkedő-batyumat. Hány emberből állt egy nép ezer éve? Mennyire pontosan azonosítható egy-egy sírban talált lelet? Ez hun sír, ez avar sír, ez honfoglaláskori magyar sír, stb. Honnan tudni, hogy egy „avar sírban" tényleg avar nyugszik-e és nem csak olyan valaki, aki egy avartól vett, kapott, vagy akár rabolt fölszerelést? Hány ezer avar sírt találtak az országban? Mennyire pontos egy sír korának meghatározása? Ebből milyen pontosan lehet megállapítani, hogy meddig éltek avarok az országban? Vagy el se mentek? Beolvadtak? Az egy bizonyos időszakra tehető sírok mennyiségéből, milyen pontosan lehet megállapítani, hogy az akkor milyen lélekszámú nép volt? Hol éltek még avarok? Azok sírjai mennyire hasonlítanak a Kárpát-medencében talált „avar sírokra"? Mit mondanak a gének?

Történtek-e génvizsgálatok? Ha igen, hány esetben? Úgy tűnik, hogy a gének – ma már – „szavahihetőek”, de csak akkor, ha nem néhány kevéske személy génjeit vizsgálták. Persze az egész régészetet nem lehet kétségbevonni, illetve lehet, de az marhaság lenne. Viszont nagy különbség, hogy szinte minden második helység határában megtaláljuk egy 7000 évvel ezelőtti település maradványait, vagy találunk, mondjuk 100 „avarkori” sírt, amiről azt hisszük, hogy azok avar sírok. (Elnézést kérek a régészektől, ezek – ami az avarokat illeti – , csak hasszámok, lehet, hogy erősen tévedek.)

Engem ez az avar titokzat nem hagy nyugton. Bocsánat, ha most másokat is idegesítettem vele. Rendben van, a Kárpát-medence nagy, és akkor nem volt miliós lélekszáma egy-egy népnek. Ráadásul a különböző írásokban, a nagyon különböző szerzők más-más névvel illették néha ugyanazt a népet. És a terület nem volt olyan könnyen átjárható, mint ma, hiszen a kacskaringós Tisza mentén máriadús mocsarak léteztek (ezért persze, ha egy nép keletről „beáramlott” a Duna–Tisza-közére, nagyon valószínűtlen, hogy egy része nem maradt meg a Tiszától keletre is). De mégis, az a népnyüzsgés, ami a Kárpát-medencében zajlott, nehezen elképzelhetővé teszi, hogy ott egy nép – számottevő mennyiségű emberrel – évezredeken át nyugodtan éldegélhetett volna. Ezért én erősen hiszek a honfoglalásban – akárhány „menetben” zajlott – és abban is, hogy számottevő tömegről volt szó, noha persze nyilván nem „üres” Kárpát-medencébe „tolakodtak be”. Abban is hiszek, hogy magyarul beszéltek és nem az itteni, „túláramlott”, vagy akár leigázott nép nyelvét vették át (bárkik is voltak az itteniek), hanem fordítva, ők adták át és terjesztették el a magukkal hozott nyelvet. Amiről ritkán beszélünk, a népzene is keletre mutat, ahonnan hoztuk, és az éppolyan egyenletesen oszlik el a magyarlakta területeken, mint a nyelv. És amiről még sokkal ritkábban beszélünk, a behozott háziállatok egész sora. A szürkemarha, a mangalica, a rackajuh, a komondor és még néhány más kutyafajta, nem terjedhetett volna el olyan egyenletesen, ha nem hoztak volna be belőlük tekintélyes mennyiséget. Vagy a széleskörű elterjedésük oka, éppen a már ittélő háziállatokkal szembeni „magasabbrendűség” lett volna? Alig hiszem.

Amikor Pécsen jártam iskolába (1947-48-ban), hallottam, hogy a nem túl távoli Jakab-hegyen „avargyűrűk” vannak. Sajnos sosem jutottam oda, pedig már akkor nagyon érdekelt a régészet. Kétségtelenül valamilyen, köralakú kőerődítmények maradványai lehettek, de most hiába keresem, nem találok róluk semmit. Lehet, hogy azóta kiderült, hogy azok sem voltak valódi avarok?[275]

Zollikerberg, 2025 III. 19.

[275] A sok-sok e cikkben feltett kérdés válasza és a hangoztatott hitek megerősítése vagy elvetése nemcsak a jelen történészeinek feladata, hanem minden érdeklődőnek szívügye. Ajánlani tudjuk az utóbbi évtizedek független kutatóinak minden írását, amelyek ebben a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület által működtetett folyóiratban, ill. kiadványainkban megjelentek, mert igen sok jó válasz van már, és ha ellentmondásosak, azt ki kell az értelmes vitának küszöbölnie amennyire lehet, s ha még nem lehet, ki kell jelölni a további kutatás tárgyait. – *A szerk.*

MAGYAR MŰVELTÉSÉG

Gonda Ferenc (Budapest):

A magyar nemzet őskultúrájának a története[276]

A honfoglalás előtti magyar történelem forrásai a görög és arab tudósoktól, uralkodóktól származnak, akik nem hatoltak be a magyar nép történetébe, leginkább egy-egy uralkodó vallás képviselői voltak, akik bűnnek és méltóságukon alulinak tartották, hogy a magyarság történetét tanulmányozzák és megismerjék. A krónikások és püspök meg szerzetes írók pedig a nyugati kereszténység diadalmas emberei, akikre nagyon is illik Schiller mondása: „Jaj annak, akinek történetét az őt túlélő ellenség írja meg."

A honfoglalás előtti történetünk megismerését az nehezíti meg, hogy felkutatásában sok név szerepel, nemzetünk magyar nevét ugyanis csak Álmos halála után, Árpád vezér megválasztása után vettük fel, így az egyes jóhiszemű történetkutatók is tévútra jutnak a kutatások során.

Pálfi Károly ny. ref. tábori főesperes a valláskutatás során találta meg azt a vezérfonalat, amelyet követve eljutunk őseink történetének nyomvonalához. Pálfi Károly úgy látja, hogy történelmünk ott kezdődik, amikor több mint tízezer évvel ezelőtt az addig tengervízzel elborított terület száradni kezdett. A víztől elhagyott területre keletről mongol, délről pedig árja népek tódultak. E népek keveredéséből származtak a *turániak*.[277] A turáni fajtában tehát kell lenni mindkét alapfajta testi és lelki tulajdonságaiból, nyelvében kell lenni mindkét fajta nyelvéből, és vallásában is mindkettő vallásából.

A turániak ősvallását még nem ismerjük, de a mongolokét igen. A mongol fajta fő képviselője a kínai, amelynek ősvallása *Konfucse* tanítása.[278] A kínai nép mint egyedüli, öröktől fogva való hatalmat, az *Eget* tiszteli, amelyet ők *Tennek* vagy tiennek neveznek. Hiszik, hogy az emberek lelke haláluk után is továbbél. Haláluk után tiszteletükre tort rendeznek. A magyar nép is Tennek, Ős-Tennek, Istennek nevezi imádásának legfőbb tárgyát. Ipolyi Arnold közli, hogy Gömör megyében élt legtovább, és hogy ott a nép halotti tort tartott szerettei elhunyta alkalmával, és ételeket, italokat rakott sírjukra.

Az árják ősvallása ismeretes. Abban a korban, amikor az árják Turánban a mongolokkal keveredtek, ők is csak az Eget tisztelték, és *Úr*-nak nevezték. Ezt bizonyítja a görög Uranos, az egyiptomi Oziris, az ind Azuras, a német Ur és a nemzetközi Azúr (égszínkék) szó. Az Úr szó tehát az árja nép ősvallásából került a turáni, és így a magyar nyelvbe. És ahogy összeolvadt a mongol és az árja nép vére, úgy olvadt össze az ugyanazon fogalmat kifejező Úr és Isten szó Úristenné.

Ez az egyszerű ősvallás még *Turánba*n kibővült a Hold és a Kos csillagzat tiszteletével. A turáni ugyanis pásztornép lévén, nagyon fontos volt ránézve, hogy éjjel is lásson és a nyáját az oroszlán, tigris, párduc és farkas támadásától megvédje. Ez okból jótevőjét látta a Holdvilágban. Az égen a Kos csillagzat vált szimbólummá, és istenként tisztelték. Firduzi a „Sahnamében" írja: a turániak szőnyegeikbe félholdat ós kosfejet szőnek. Díszmeneteiken elöl kék zászlót (az ég szimbóluma) visznek, amelyet a félhold ékesít, és fejedelmük trónjának lábait is kosfejek díszítik.

---

[276] *A Második (Zürichi) Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai.* Ungarisch Historischer Vérein Zürich, Zürich, 1993. pp. 45-51. ISBN 963 02 8926 2 https://mek.oszk.hu/06400/06487/06487.pdf.

[277] Gonda a mai Kaspi-tengeren túli Turáni-alföldre gondolt, de az újabb – genetikai és egyéb – kutatások szerint ez a megállapítás a Kárpát-medencére is igaz lehet, de több tízezer évvel korábbra vonatkozólag. Akkor pedig a népi és műveltségi adatok, viszonyok későbbi általa tárgyalt fejlemények szintén ide köthetők. – *A szerk.*

[278] A Káspin túli területről az olvadékvíz – a jégkorszak végén – évezredekkel korábban eltűnt, minthogy Konfucius (Kr. e. 551–479) fellépett. – *A szerk.*

A Kos és Holdvilág imádását bizonyítja az a tény is, hogy amikor a turániak egy csoportja, a mai magyarság-ős elhagyta Turánt és a régészet megállapítása szerint Kr. e. 8000 körül a Kaukázuson át Szíriába költözött, birodalmát ott a Kos és Holdvilág országának (Kus és *Havilah* a Bibliában), magát pedig Kosnak nevezte.

Végül Kr. e. 5100 körül, amikor az árják egy csoportja Egyiptomban összeolvadt az ott talált kosiakkal, a kosfejet a karvalymadár nyakára illesztve, ezt az egyesített állatképet az új nép szimbólumává tette, a félholdat pedig a tautóból rövidített Tot isten testén fejül alkalmazták.

Mindezek alapján kétségtelen, hogy a magyar ősvallás Turánban, a fejlődés második fokán, az *Ég, Hol*d és *Kos* csillagzat imádásában és a megholtak lelkének és emlékeinek tiszteletében állt.

Kisázsiai népek elnevezése

Az Egyiptomba húzódott árják békésen összeolvadtak az ott talált kosiakkal. Ezért nem adtak nekik csúfnevet, hanem elfogadták a kosi elnevezést „hiksos" alakban.

A mezopotámiai és dél-szíriai-palesztinai árják azonban, mivel hosszabb időn át hadilábon éltek a kosiakkal, mindenütt csúfnevet adtak nekik. Így a Tigris és Eufrátesz völgyében elnevezték őket *akkádoknak*, azaz istenteleneknek, és szumiroknak, azaz műveletlen szamaraknak. Palesztinában *kánaánitákna*k, azaz síkföldieknek, *amelitáknak,* azaz istenteleneknek, sőt egy helyen a Bibliában (Bírák 8.) tévesen *midiánitáknak*. Legfontosabb azonban a puna név, amelyet a córiak és a sajdaiak, azaz a föníciaiak adtak a kosiaknak. A puna szót maguktól a kosiaktól vették a föníciaiak, amely az osztják nyelvben ma is él és szőröst jelent. A magyar nyelvben pun vagy finn alakban maradt fenn.

A kosiak viszont az árjákat nevezték el. Mivel ők a hét bolygóról vagy annak valamelyikéről nevezték el magukat, hét-isten imádóknak: *hittotáknak* nevezték.

Zarathustra

Kr. e. 5200 körül nagy világesemény történt Iránban. Zarathustra néven vallásalapító lépett fel, aki az addig uralkodó természetimádás és a már akkor kifejlődött és elhatalmasodott papi kaszt ellen az árja népet és királyát egy új, alapjában véve egyistenhívő vallásnak igyekezett megnyerni. Zarathustra hosszas küzdelem után elérte, hogy a nép egyik része Visztapsza királlyal együtt elfogadta az új hitet, és a régi vallás híveit a papokkal együtt kiverte a Perzsa Birodalomból. Az Iránt elhagyó árják egyik csoportja Indiába, a második a Kaszpi-tenger partján az Urál és Volga folyón át Európába, a harmadik csoport a Tigris és Eufrátesz völgyébe vonult. Ez utóbbi terület akkor már háromezer év óta a kosiak birtokában volt, akik most a feléjük áramló irániakat igyekeztek visszaszorítani, de csak a Kebar folyónál tudták feltartóztatni. A megállásra kényszerített irániak egyik része ott megtelepedett, és mintegy négyezer évi küzdelem után összeolvadt a kosiakkal. A másik része átkelt az Eufráteszen és Dél-Szíria, Palesztina hegyvidékén, kis része Egyiptomba vándorolt. A korábban odaköltözött kosiak pedig helyükön maradtak az alföldi lapályokon.

Az Iránban maradt Zarathustra-hívek vallásukat világvallássá igyekeztek tenni, s e célból hittérítőket küldtek a szomszéd népekhez, így a kosiakhoz is. A kosiak katonailag gyengébbek lévén az irániaknál, elfogadták a hittérítőket.

A zend vallás lényege: a világban örök idők óta két hatalom él: a világosság és a sötétség, vagy a jó ós a rossz. Ahura Mazda és Arimán,[279] az Élő Bölcs és az Erős Ember. E két hatalom állandó harcban áll egymással. De a harc nem egyenlő esélyű, mert bár Arimán

[279] Alább Gonda az ármány szavunkkal azonosítja. – *A szerk.*

képes megrontani Ahura Mazda sok teremtményét és ideiglenesen meghiúsítani annak sok üdvös célját, az Élő Bölcs végül mégis mindenben diadalmaskodik, Arimán pedig elbukik.

A lelkek preegzisztenciával bírnak, azaz már megtestesülés vagy születés előtt élnek: már akkor Ahura Mazda vagy Arimán pártján állanak. Már születésekor minden ember predesztinálva van a jóra vagy a rosszra. Az érzéki világot és az első emberpárt Ahura Mazda teremtette (nagyjából úgy, amint azt az Ótestamentum is előadja), de Arimán a rossz angyalokkal és a rossz emberekkel abban fáradozik, hogy ezt a világot megrontsa. Ezért állandó a küzdelem az Élő Bölcs és Arimán, a jó és a rossz emberek közt. De a végén a rosszak mind legyőzetnek, a tisztítótűzbe vettetnek, ahol megbűnhödvén és megtisztulván, ők is bevonulhatnak a *Dalhonába*, ahol Ahura Mazdával örök boldogságban élnek.

A gyakorlati életre nézve lényeges kérdés az, hogy a jó emberek harca miben nyilvánul meg. Zarathustra mondja: folytonos munkálkodásban, elsősorban a földművelésben, hasznos állatok tenyésztésében és a gyermekek gondos nevelésében. Viszont a rossz embernek csalhatatlan jele a henyélés, a paráznaság, a lopás és a hazugság.

Ebből a rövid összefoglalásból is látható, hogy a zend vallás nagy hatással van az ember földi életének és a nemzetek sorsának alakulására. Rendkívül előnyös az a tanítása, hogy az ember legfőbb erénye a föld szorgalmas művelése, mert ezzel a munka és a munkás becsét megvédi a kereskedő és hivatalnok gőgjével szemben. Egyúttal biztosítja a test egészségét és a család jólétét. Nem lehet eléggé kiemelni azt a dogmáját, hogy a bűn feltétlenül elnyeri büntetését. Ez az államra és a társadalomra egyaránt fontos figyelmeztetés.

Ehhez meg kell jegyezni, hogy nem ismer bűnbocsánatot a természet, nem ismer a történelem. Schiller szerint: „Die Weltgeschichte ist das Weltgericht." (A világtörténet a világ felett kimondott ítélet.) Nem ismer bűnbocsánatot az állami törvény. Nem ismernek a költők. Goethe szerint: „Hier kein Markten, hier kein Handeln, wie Er es beging, er büst es. Singe keiner von Vorgebung." (Itt nincs vásári alku, ki miként vétkezik, akként bűnhődik. Bocsánatról ne szavaljon senki!)

Kétségtelen, hogy Zarathustra vallása nagy, nemes, magasztos és szent intézmény. De éppoly nyilvánvaló, hogy vannak nagy tévedései is. Így pl. amikor a bűnös emberről egyszerűen megállapítja, hogy a Sátán gyermeke, akit ki kell közösíteni, agyon kell verni, nem veszi figyelembe azt a tapasztalati igazságot, hogy egyrészt bűntelen ember nincs, másrészt pedig olyan megrögzött gonosztevő is kevés akad, akin javítani ne lehetne. Végzetes tévedése Zarathustra vallásának az a nézet is, hogy a más vallásúak a gonoszok közé számítandók. De igaz, hogy a zend vallás tartalma csupa komolyság, erő, férfiasság és fenségesség. De ki van zárva köréből a virág, a bor, a dal, a derű, a szerelem és a költészet, amely fűszer nélkül nem egész a világ, nem teljes az élet, és nem vonzó a lét. S ha mindehhez hozzávesszük a kegyetlenséget, a türelmetlenséget, amely a zend vallásnak úgyszólván éltető levegője, – de egy szemernyi sem volt belőle a kosiak lelkében és jellemében, – akkor első tekintetre érthetetlen, hogyan tudták őseink a turáni egyszerű, ártatlan és derült világnézet mellett ezt a vallást felvenni. Azonban az akkori politikai helyzetük megadja a magyarázatot.

Ugyanis már háromezer éve éltek ott a kosiak egyszerűségben, igénytelenségben, háborítatlanul. A központi hatalom elgyengült. A népnek nem volt szüksége az uralkodó védelmére. A törvényt és igazgatást helyettesítette az ősi szokás. Általános unalom, tespedés jellemezte a közéletet. Kis népek környékezték, nem háborgatták. A nép hosszú időn át élvezte a béke áldásait.

Így történt azután, hogy amikor az árják rátörtek a Tigris völgyére, a szervezetlen, harcban gyakorlatlan kosiak védtelenek voltak. Az árják bizonyára elűzték vagy ki is irtották volna, ha Zarathustra hívei keletről segítségükre nem siettek volna. A kosiak így, a perzsák támogatásával meg tudták védeni magukat, és megvetették lábukat a Kebár folyó északi partján. De hálából fel kellett venniök a zend vallást.

A perzsa tanítók azután megszervezték a kosi népet. Megtanították Zarathustra törvényeire. Gondoskodtak arról is, hogy azok az életben meg is valósuljanak. A pásztor kosi népet megtanították, ránevelték, rákényszerítették a földművelésre. A henye pásztorélet helyett szántani, vetni, ásni, kapálni kellett. Megtanították fegyverfogásra, fegyverkészítésre. Megszervezték a közigazgatást, a bíráskodást. Az egész nemzet harcra kész, önvédelemre képes, dolgos nemzetté vált egy új kaszt, a papi kaszt vezetése mellett. Mint Ezékiel 27. mutatja, a föníciaiak tőlük toborozták katonáikat, amelyeknek pun volt a neve. A Földközi-tenger medencéjében nem a córi és a sajdai kalmár neve volt a félt és tisztelt, hanem katonájának, a punnak a neve. A punok védelme alatt telepedett Itáliába egy Córból kivándorolt kisebb népraj is, amely ott etruszk név alatt világtörténeti jelentőségre tett szert, amennyiben a római s így az európai kultúra forrásává vált.

A perzsa hittérítők Ahura Mazdát nem *Élő Bölcs*, hanem Élő Való szóval fordították kosi nyelvre. De ebből a kosi nép ennek első tagját, az *Élőt* használta, amelyet aztán hozzákapcsolt a régi istene nevéhez. Így jött létre a ma is használatos Élő-Isten szó. Ahura Mazda jelölésére az *Élő* szót az összes sémi nyelv is átvette. A szíriaiak *„Él”* és *„Eloh”*, a babiloniak *„Ilu”*, a többiek *„Allah”* formában.

A zend vallásnak sok emléke él nyelvünkben is, a magyar népköltészetben is. Bátran lehet állítani, hogy ennek a vallásnak nincs olyan személye, tárgya és fogalma, amely a magyarban megörökítve ne volna, így:

Arimán – Ármány, Ormánság
Asa – Ácsa, Acsád, Ócsa, ács
Andra – Endre, Endréd
Ako – Ajka, Ukk, Ugod
Armaiti – Imre
Vohu – Vájna, Vajc, Vác, Fájsz, Vajszló, Viszló
Szracsa – Rácsa, Rásony
Amesa – Emese, Enese
Spenta – Zenta
Gájó – Ganya (az első kísérleti ember, akit Arimán megölt)
Marathán – Maróth
Sade – Szada, Sződ (Zend Avesta első része)
Jasna – Jászó, Jósza
Jima – Gyoma, Gyimes (a paradicsomkert királya)
Masia – Mocs, Macsó, Mócsa, Macsa, Mocsolád (a bibliai Ádám)
Masiana – Mosón, Muzsna, asszony (a bibliai Éva)
Déva – Déva, Dévény, dévaj (a rossz)
Csinvát – Csikvand (a híd a tisztítótűz felett)
Azhi – Aszó, Aszód (a csábító kígyó)
Dahak – Dáka (a csábító kígyó)
Szaosiak – Szánk, Cen, Zanka (a szabadító)

Az alábbi történet is a zend vallás emléke. „Heten vannak, mint a markotai ördögök.” Ez a mondás eredetileg így hangzott: „Heten vannak, mint a marduki manók.” Ezt pedig az asszíroktól örököltük. Ők ugyanis a hét bolygót imádó vallásukba Ahura Mazdát és Arimánt is felvették. Az előbbit Marduk, az utóbbit *Tiamat* néven. A kosiaknak az a része, akik szomszédok voltak velük, átvették ezt a két nevet. Marduk emléke lett *Margitta, Mándok, Mányok* és *Monok*. *Tiamaté* pedig Gyimót és *Gyarmat*. De ezen kívül Tiamat, aki vaskarmokkal ellátott szörnyeteg volt náluk, akinek a feje csak két fülből, két szemből és egy karvaly csőrhöz hasonló szájból áll, utóbbiból vasfogak állanak ki és vicsorítanak. Ez nem más, mint a magyar *Vasorrú Bába*. De itt már nem árja szemmel nézve, hanem turáni felfogásban, inkább zsörtölődő vénasszony, mint a tagadás szelleme.

A Vasorrú Bába meséinek csak első két sora maradt meg épségben:

Eccer vót, hun nem vót,
Tengeren is túl vót...

Ez volt a magyar naiv eposz, amit a tudósok annyira keresnek.

Ebben a kétsoros szövegben van ütem, rím, gondolatritmus és alliteráció. Ez a két verssor tehát egy magasrendű költői mű minden kellékét mutatja. Tisztán látható belőle, hogy egy nagy nemzeti eposz része. Olyan volt, mint a Kalevala vagy a vele azonos magyar *Élő Való*. De a táltos kaszt kiirtása és az írott emlékeink megsemmisítése után az eposz széthullott, a nép pedig nem tudta a maga egységében megtartani, így nem maradt meg a nép emlékezetében. Később toldották bele a mesemondók az Óperenciás tengert (az Ober Enns-i részt). Ez újabb betoldás, amikor a magyarok az Enns folyó nevét megismerték. Egy magyar népcsoport helynevekben is megörökítette: Pápa, Papócz, Boba és Babare (Baba-arc), Baba szobra kétségtelenül őrá emlékeztet. A Bakony-hegység északnyugati magaslatán, a Hajsza-Barna felett emelkedő *Papavára*-hegytetőn trónolt ő, ahonnan áttekinthette annak a magyar törzsnek a telephelyét, amelyik az ő nevét és kultuszát Elő-Ázsiából a mai hazába áthozta.

Ezzel kapcsolatban megoldódik annak a három *kabar törzs*nek a rejtélye is, amely Konstantin szerint az orosz síkságon csatlakozott a magyarokhoz. A szóban forgó *kabarok* ugyanis a *Kebár* – eredetileg a *Habár* – folyó melléki magyarok voltak, akik sohasem éltek a nemzet egyetemén kívül és a mai hazában a Bakonytól északra, Pápa körül telepedtek le. Ezt bizonyítja a *Rába* folyó elnevezése, amely nem más, mint a *Habár* folyó nevének fordítottja.

A zend vallás istenének nevét a kosiaktól a sémiták átvették, de magát a zend vallást csak egyetlen sémita törzs, az észak-palesztinai héber, vagy éppen a zend vallásról elnevezett *izraelita* nép. Nevében *él* a zend vallás istenének neve: *Élő*-izra pedig a magyar „harci” szó fordítottja. Ez történt Kr. e. 1000 körül. Ekkor az izraeliták végleg elszakadtak a déli, Juda országbéliektől, akik akkor Bal-imádók voltak.

A zend imák össze vannak gyűjtve a Zendavesta második részében, az úgynevezett Jasnában, amelyből a zsidó írástudók is átvettek 47-et, és a zsoltárokban helyezték el. A zend énekek dallamából sok fennmaradt a magyar népdalokban. E dalok gondolatai és a bennük nyilvánuló költészet a turáni fajtának, így az ebből származó kosi, azaz a magyar nép költészetének tízezer éves emlékei.

A zend istentisztelet második fő alkatrésze a tanítás volt, amely igen nagy anyagot ölelt fel. Kiterjeszkedett a földművelésre, a gyermeknevelésre, sőt még a csillagászatra is. Mert a papok, a hét bolygó imádásának helytelenségét bizonyítani akarván, hirdették, hogy a csillagok nem élőlények, sem nem istenek, hanem az űrben lebegő testek, amelyeknek egyensúlyát az Élő Bölcs tartja fenn. A templomépítés felesleges volta nagyon kapóra jött a kosiaknak, akiknek kultúrájában az építészet sohasem volt első helyen. Még Jeremiás szerint is (Jer. 49.) pásztoraik sátrakban és kunyhókban, földművelőik és főembereik pedig sárházakban laktak. A mai alföldi építkezési mód akkor és ott, Szíriában keletkezett, és azóta a magyar népnek kizárólagos sajátossága maradt, amelyet tőle soha más nép nem vett át.[280] Ez az építkezési mód az oka és magyarázata annak a feltűnő jelenségnek, hogy az elpusztult magyar városoknak Szíriától a mai hazáig sehol nyomuk nem maradt. Még Mezopotámiában

[280] A vonaldíszes-kerámiájú, a Duna-vidéken és Közép-Európában elterjedt korai neolitikus kultúrát hosszú, téglalap alakú, cölöpszerkezetű ház jellemzi, vagyis a vonaldíszes kultúra ismertetőjegye a hosszúház. A legrégebbi 7500 éves hosszúház nyomait Füzesabony-Gubakút lelőhelyen és Torony község Nagyrét dűlő lelőhelyén tárták fel. A Balatonszárszó mellett feltárt telep 7000 éve épített 45 darab harmincméteres hosszúházból állt. Sőt 17 ezer éve itt már bőrrel fedett rúdsátorban laktak (a sztyeppei jurta igen nagy visszalépést jelentett volna csupán ezer éve). (https://hu.wikipedia.org/wiki/Vonaldíszes kerámia, https://eta.bibl.u-szeged.hu/2557/1/belvedere_jegyzetek, http://www.ace.hu/curric/elte-archeometria/irodalom/Magyar_regeszet_az_ezredfordulon.pdf.) – *A szerk.*

sem. De ennek nyomait *Woolley* kimutatta (Sir Leonhard Woolley: *Ur városa és az özönvíz.* Bp. Officina, 1943). A kőből és téglából épült királyi paloták alatt sárból és nádból épült házak nyomait fedezte fel. Tehát korábban, amíg a város és az állam kosi jellege fennállt, addig a királyi palota is sárból és nádból volt építve (mint Jeremiás is megerősíti). Woolley adataiból kitűnt, hogy a Perzsiából Kr. e. 5200 körül kivert árják egyik csoportja a dél-sineri kosi birodalomban helyezkedett el, és azt 1700 év alatt, 3500-ra megdöntötte, de közben apró városállamokra bontotta szét. De a kosiak (illetőleg szumirok) államalkotó felsőbbségét elismerte. Ez volt a szumir korszak.

Kr. e. 3500 után, a néger szolgák révén bekövetkezett keveredés után, a sémita fajta, az asszírok vették át az uralmat. Kr. e. 1200 körül Mezopotámia északi része elszakadt Babilontól, és Asszíria néven, Ninive fővárossal, nagy birodalommá fejlődött.

Woolley megtalálta a kosszobrokat, amelyek a királyi trón támaszául szolgáltak. Vagyis igaza van Firduzinak, hogy a turániak fejedelmei trónjának lábait kosfejek díszítik. Tehát a magyar trón nem ezer, hanem legalább nyolcezer éves. Woolley talált a királysírokban holdat ábrázoló ékszereket, ami bizonyítja, hogy a turáni ősvallásban a Kos csillagzat és a Hold istentisztelet tárgya volt. Woolley rábukkant turáni eredetű zászló, hadiszekér és boglyakemence nyomaira, az utóbbi méhkashoz hasonlított. Kiderült, hogy Babilonban és Úrban ötezer évvel ezelőtt a munkásember fején hordta a terhet. Ez ősi magyar szokás.

Kr. e. 1200 körül – mint láttuk – Mezopotámia északi része elszakadt Babilontól, és Asszíria néven, Ninive fővárossal, nagy birodalommá fejlődött. Az asszír és babiloni népnek azonos volt a nyelve és származása: árja, turáni, néger összeolvadásból keletkezett. De mivel az asszírokban több volt az árja, a babiloniakban pedig a turáni vér, a két nép szemben állt egymással. Az asszír magasabb termetével, telhetetlen földéhségével, embertelen kegyetlenségével nem tudott megbékélni az alacsony termetű, pompa- és vígasságkedvelő, könnyelmű, de emberséges babiloniakkal, sem a többi közeli szomszéddal. Felszabadulásuk után hódításra gondoltak. Kr. e. 900 körül Babilonra, azután a damaszkuszi birodalomra vetették magukat. Majd a galileai hittita városok, köztük a héber-hikszosz, úgynevezett izraeliták ellen küldtek kisebb hadsereget, fő erejüket az Árpádi-, vagyis Kosi-birodalom ellen fordították. Kr. e. 728-ban IV. Salmanasár elsöpörte a Kosi-birodalmat a föld színéről. A kosiak a döntő ütközet után nem maradtak ezen a területen. Helyükbe a Kebar folyó jobb partjára telepítették a fogságba hurcolt izraelitákat.

A Szíriát elhagyó kosiak meggyengülve és teljesen letörve, az Ararát mögé, tehát arra a területre telepedtek, amelyet kétszáz évvel előbb testvéreik, a finnek elhagytak. Az Ararát és a Kaukáz sovány völgyeiben azonban a szíriai föld jóléte után menthetetlenül elpusztulnak, ha fajtájuknak egy eddig különvált és ezernyi viszontagságban megedzett ága hozzájuk nem csatlakozik. Ez az ág a magorok vagy magyarok népe volt.

Magorok-magyarok

Honnan ered a magor szó? Ki volt és hol élt az a nép, amely ezt a nevet viselte? Erre nézve egyetlen forrás Jeremiás könyvének 20-ik része. De még itt sincs róla egyéb adat, mint hogy e név kiejtése rémülettel volt egybekapcsolva. Ezt a népet megtaláljuk Beth-Sean, vagy mint a lakosság a maga városát nevezte, Becse város polgáraiban (lásd: Tristam H. B.: The Valley of the Jordan. *Sunday at Home* 1866. szeptember 1, 8. és 15. száma; továbbá ugyanattól: The Sea of Lot, *Sunday at Home* 1866. április?., 14. sz.).

Ha most már tudjuk, hogy a becseiek voltak azok, akiktől a zsidók annyira féltek, vizsgáljuk meg, hogyan jutottak ők a magor névhez.

Beth-Sean, a nyugalom háza, amint a neve is mutatja, eredetileg hittita város volt. De amikor lakói rémületbe ejtették a közeli és távoli vidékek népeit, akkor már kánaániták, azaz

kosiak éltek benne. Kr. e. 1200 körül egy földrengés alkalmával Szodoma és Gomorra városára a Holt-tenger vize rázúdult. Az altalaj vulkanikus, a repedésekből kénes meleg víz tört elő. Gomorra mai talaja igazolja a Biblia azon állítását, hogy ez a hely a sóáradat előtt valóban rendkívül termékeny volt. Mivel Gomorra és a szomszéd községek várfalakat nem építettek, csak úgy tarthatták fenn magukat, ha állandóan harcra készen állottak.

Szodoma értelme a már idézett oxfordi bibliai segédkönyv szerint „sütő", Gomorráé pedig „gyönyörű". Az onnan hozott helynevekből lett Gömör, Gyömöre, Gyömrő nevű községünk. A sémiták Gomorra lakóit „gomarimnak", vagy kissé elferdítve „magorimnak" nevezték. Ilyen alapon semmi különös nincs abban, hogy a zsidók és a hittiták a gomoriakat gomornak, magornak is nevezték. Végül is a gomoriak a magir nevet vállalták. Az említett csapás után a Jordán torkolatánál lakó magorok, elvesztvén a megélhetésüket biztosító földet, megindultak észak felé. Közben Beth-Sean hittita városnál megállapodtak, megostromolták, bevették, és benne megtelepedtek.

A Jordán völgye, amelyet akkor Baka völgye néven ismertek (lásd a 84-ik zsoltár héber szövegét), a Genezáret-tótól a Holt-tengerig kopár, terméketlen sivatag, mert felszínét vastag bazaltréteg borítja. Ilyen terméketlen sivatag Beth-Sean környéke is, ahol a magorok nem remélhették, hogy földművelésből megélhessenek. De volt előnye is. A város a Baka völgyének azon a pontján feküdt, ahol a Jezrésli-völgy a Jordán völgyébe torkoll. Innen könnyen elérhetők a föníciai, a filiszteus, a hittita és a zsidó városok. Azon felül van itt gázló, amelyen át híd és hajó nélkül meg lehet közelíteni Damaszkusz és Basán gazdag vidékét. Hadászati, kereskedelmi és rablási szempontból tehát Beth-Sean központja volt Palesztinának.

Mózes, Józsua és a Bírák könyvei számos helyen említik a kánaánitákat, amelitákat és midianitákat, akik alatt mindig a becseieket kell érteni. A zsidóknak a magorok iránt táplált eme félelmetes gyűlölete még elvonulásuk után 700 évvel is élt, mert az Újtestamentum (Jel. 20-8) ilyen indulattal telt Góg és Magóg iránt.

Más oldalról a becseiek hőstetteiről értesültek a rokon kosiak is, akik előtt nevük fogalommá vált, és így tisztelték azokat, akiket nagyra tartottak. Becs, becsület, megbecsülés: ezek a szavak akkor kerültek magyar nyelvünkbe.

A bibliai elbeszélések a magorokkal kapcsolatban öt vezér vagy király nevét említik: Agag, Góg, Magóg, Zeba és Zalmuna. Mind az öt név él a mai hely- és családnevekben: Agag emléke Gagy, Gagyar; Gógé a Góga, Gégánfa, Kóka, Gogyor; Magógé Magócs, Mágócs, Nágócs; Zebáé a Szob, Zebegény, Zsebi, Zsebeháza; Zalmunáé pedig Zólyom, Zenlin, Zimony, Somló, Zámoly és Zéma hely- és családnévben.

Hogy milyen hírük volt a becseieknek Palesztinában még elköltözésük után 400 év múlva is, azt mutatja az a tény, hogy amikor Nagy Sándor Palesztinát elfoglalta és Beth-Seant az ottani görög közigazgatás székvárosává tette, azt ***Skythopolisnak*** nevezte el.

Végül: amikor Salmanasár az árpádiak legyőzése után Izraelország ellen fordult és ennek fővárosát, Samáriát ostrom alá fogta, a becseiek azonnal megértették, hogy szabadságukat alacsonyabb létszámuk miatt többé ők sem védhetik meg. Elhatározták, hogy elhagyják eddigi dicsőségük színhelyét és csatlakoznak a kosi anyatörzshöz, amely akkor már az Ararát és a Kaukáz között élt. Mielőtt azonban útra keltek volna, csatlakozásra szólították fel a Sároni- és Akkói-síkságon, valamint Basánban és Dél-Júdeában élő testvéreiket is. Ezeknek nagy része egyesült a becseiekkel, és csatlakozott a kosiakhoz.

A Palesztinában visszamaradt kisebbségről tudjuk, hogy még a Kr. e. 2. században is élt és védekezett a zsidókkal szemben, akiket az akkor szerkesztett Mózes V. könyve a kánaániták kiirtására buzdított.

A magorokkal egyesült kosi birodalmat az elő-ázsiaiak Ararát (Napisten) királyságának nevezték. Maga a kosi nép a föld mostohasága miatt Böszörménnek (Bősz Arimania) nevezett, Kars, Karas, mai Kőrös nevű volt.

Babilon eleste után, mialatt Dárius perzsa király Lydia meghódításával volt elfoglalva, a magorok elvágták a birodalommal való összeköttetést, és elfogták a hadsereg számára küldött élelmet és minden egyéb hadi szükségletet. A király ezen felingerülve, seregével Kr. e. 515-ben a magorok megfenyítésére indult, de tőlük vereséget szenvedett, egész hadserege megsemmisült. De volt annyi ereje és ideje, hogy kincsét elássa. ***Azért keresi a magyar nép Dárius kincsét máig.*** Nagy Sándor is harcolt ellenük Kr. e. 280 körül. 80 évvel később, a Nagy Antiochustól elszenvedett vereség után, átkeltek a Kaukázuson.

Ungur

A kosiak nem vándoroltak összevissza a Szarmata-síkságon, és nem vándorlás közben keresték a letelepedésre alkalmas helyet, hanem azt már a kaukázusi hazában kijelölték. Hírnökeik, kémeik és kalandozó csapataik már jóval a költözködés előtt kerestek alkalmas, folyók és hegyek által védett területet. Ez a hely mintegy 80 ezer km^2 területű háromszög, melyet két oldalról egy-egy folyó, a harmadik oldalról pedig magas hegy határol. A nagyobbik folyót a táltosok főistenükről, Kámánról nevezték el, a kisebbiket Bélről, a hegységet pedig Uralnak nevezték. Lakói szintén turáni eredetű ungur (ung-i) nép volt, amelyről a nyelvészek annyit beszélnek és – helytelenül – a magyarral azonosítják. Ez a nép kétségtelenül létezett. De nevét sem a Biblia, sem az elő-ázsiai népek nem jegyezték fel, és így nem lehet azonos sem a magyarral, sem a kosiakkal.

A kosiaknál minden korban az volt a szokás, hogy a király (a vezér) a szó szoros értelmében maga vezette seregét a csatában. Ezért valószínű, hogy a Nagy Antiochusszal vívott küzdelmekben a kosiak királya a család férfitagjaival együtt elesett. A fej nélkül maradt nemzet ezután kezdett tárgyalásokat az ungurokkal és azok királyával. A tárgyalások eredménye az lett, hogy a két nép békésen társult egymással. A kosiak elfogadták fejüknek az ungurok királyát, egyúttal elhagyták a kosi nevet, amelynek már értelme vagy jelentősége úgysem volt, és ettől kezdve a társult, vagyis az egyesült nép mindaddig ungurnak nevezte magát, amíg az uralkodó család kihaltával a magyar törzs vezérét, Árpádot nem választotta vezérévé.

Ezek ismeretében válik érthetővé, hogy a magyar népet az oroszok vengernek, a németek ungarnak nevezik.

Az uráli hazában talált unguroknak nagyon kis számú népnek kellett lenniök, mert hamarosan úgy beolvadtak a turáni testvérnépbe, hogy még mint törzsszervezet sem tudták népességüket a mai hazába átmenteni. Az ungurok ily mértékű beolvadását magyarázhatjuk kis számukon kívül a kosiak nagyobb műveltségével és táltosaik erős szervezetével és hatalmával, akik a két népet össze is telepítették és vérségileg eggyé olvasztották.

Az egyesült ungurok mintegy ezer évig éltek az uráli hazában. Mindig vágytak vissza Szíriába, ahol a termékeny folyóvölgyekben a földművelés könnyebb volt, az állattenyésztés is kedvezőbb volt, mert az év minden szakában az állatok szabadon legelhettek, míg az uráli hazában a tél megnehezítette az ottlétet. De a fejsze, kapa és kasza megedzette a kart. Keményebbé, ellenállóbbá vált a nép. A tél a meleg otthonra utalta őket. A családi élet bensőségesebbé vált. Ezen évek alatt a 300 ezernyi nép létszáma megtízszereződött, három millióra duzzadt. Ez a haza szűk lett számukra, de hova menjenek? Az elő-ázsiai helynevek fenntartása bizonyítja, hogy az ungurok mindenáron Szíriába akartak visszamenni. De előbb az arabok, majd a törökök erősebb hadiszervezete ezt nem tette lehetővé. Azért utoljára olyan földet kerestek, ahol Szíriához hasonlóan hosszú a nyár, derült az ég és búzát, füvet és szőlőt terem a talaj, Ezt a földet kalandozásaik közben meg is találták a Kárpát-medencében. De ez a terület légvonalban is kétezer kilométerre fekszik az Urál-hegységtől. Közben tekintélyes katonai szervezettel bíró kazár, szláv, bolgár, besenyő és kun államok állták útjukat.

A 8. században azonban a Kazár Birodalom hanyatlásnak indult. Utolsó háborúját 799-ben viselte az arabok ellen. Ezután védekezésre szorult. Ekkor egy előre nem látható változás következett be. A kazár király, a főnemesség és végül a nép egy része áttért a zsidó hitre. A zsidó erkölcstan fő elve a honvédelem tekintetében a Prédikátor könyve 9;4-ben van körvonalazva, amely szerint inkább legyen az ember eleven kutya, mint döglött oroszlán. Ezért a kazár nép az új vallás felvétele után irtózott a katonai szolgálattól. Arab zsoldosokat fogadott határának őrzésére.

Mikor az ungurok az első arabot meglátták a határ gátján, elérkezettnek látták az időt a honfoglalás előkészítésére. Miután az ungurok az előkészületeket bevégezték, vagyis a vonulás irányát, útját, módját és idejét, egyszóval az egész tervezetet pontosan megállapították, Kr. u. 870 körül a lakosság kétharmada, mintegy kétmillió ember megindult, hátrahagyva a biztonság okából egymillió lakost, akik sikertelenség esetén fenntartják a régi hazát a maradványnak. Egy nehéz, kétezer kilométer hosszú útra indult kétmillió ember barmaival és mindennemű felszerelésével, lakott területen és harcias népeken keresztül.[281] Utat csak fegyverrel tudott magának nyitni. És bármennyire bízott is erejében és szervezetében, mégis, ismervén a hadiszerencse ingatagságát, számítani kellett arra az eshetőségre is, hogy ha az érdekelt népek összefognak ellene, kénytelen lesz visszafordulni. Ezért hagyta hátra a király e nemzet kisebbik részét, mintegy harmadát, hogy vele a régi hazát biztosítsa. A vonulás megkezdését diplomáciai tárgyalások, sikertelenség esetén harcok előzték meg. Ha az út egy-egy szakasza biztosítva volt, akkor az első törzs megindult, és elment a kitűzött célig. A második elfoglalta az első elhagyott szállását, a harmadik a másodikét, és így tovább. Azért mondja Bölcs Leó, hogy a magyarok törzsekre szakadozva nagy területen vannak elszéledve. A kazár falvak elnéptelenedése nagy előnyt jelentett. E tervszerűség következtében csak az első – minden valószínűség szerint a magyar – törzsnek volt nehéz dolga, mert neki kellett utat törni.

Ez a szétterjedtség felbátorította a kazárokat, kunokat, besenyőket, hogy időnként rácsapjanak az egyik vagy a másik törzsre anélkül, hogy a többi törzsnek be kellett volna avatkoznia. A törzs egymaga elegendő volt a védekezésre. Jellemző, hogy még a vándorlás ideje alatt mind a görög, mind a német császárság kereste a magyarok szövetségét, mert akkor a magyar volt a Szarmata-síkság leghatalmasabb nemzete és legegészségesebb államszervezete.

Ibn Rusta hírszerzője 885-ben a magyarokat a Don mellett találta, Szt. Metód pedig 890-ben a Duna torkolatánál. Tehát 889-ben már felfejlődtek a Kárpátok vonalánál.

Közben *Álmos*, az ungár király meghalt. Valószínűleg Ungvárt temették el és nevezték el róla ezt a helyet. A vezetést a magyarok vezére, *Árpád* vette át, aki Vereckénél, legidősebb fia, Levente, pedig az Al-Dunánál állt, míg a Keleti-Kárpátok összes hágójával szemben egy-egy kisebb csoport helyezkedett el. Az egységes támadás megindultával a bolgárokkal szemben álló Leventének volt a legnehezebb helyzete. Súlyos harcok közben elesett.

A honfoglalókat a Kárpátokig az ungárok szakrális királya, *Álmos* vezette. A halálával kapcsolatos mondák arra mutatnak, hogy szakrális fejedelem volt. Utóda, – és nem fia – Árpád, a magyarok katonai vezetője lett. És így a honfoglalók jellege alaposan megváltozott.

A honfoglalás

[281] Ez a valószerűtlenség még mai eszközökkel sem lenne kivitelezhető. Mások közelebbi, a szomszédos területekről indították. (Pl. Padányi Viktor: *Dentu-Magyaria*. Turul Kiadó, Veszprém, 1989). A szintén a képzelet birodalmába tartozó szíriai terület az Uráltól még messzebb van. Ha pedig a honfoglalásnak nevezett hadmozdulatok Anonymusnál szereplő távolságait összeadjuk, még valószínűtlenebb szám, 32.666 km jön össze.– *A szerk.*

Vereckétől az Al-Dunáig egységes parancsra vonult be a Kárpátokon a honfoglaló hadsereg. Mihelyt a Duna mellett vonuló csoport túlhaladt a Kárpátokon, azonnal megkezdte a települést. Amerre ez a csoport vonult, mindenütt ott találjuk Becsét, a Jordán-völgy egykori híres és dicsőséges városát. Nagybecskerek,[282] Kisbecskerek,[283] Törökbecse,[284] Óbecse,[285] Újbecse,[286] Szigetbecse,[287] Becsehely.[288] A vereckei csoport becsei különítménye pedig, amely Árpád testőrsége volt, Tiszabecsén és Bessén telepedett le. A két csoport Csepel szigeténél találkozott, és kétségtelen, hogy Árpád Szigetbecsén ütötte fel sátorát, és ez volt a Magyar Birodalom első székvárosa.

A honfoglaló magyarok az elfoglalt helyeken letelepedve új nevet adtak telephelyüknek.[289] Egy részüket a táltosok nevezték el. A hét istenről elnevezett nagyszámú község nemcsak azt tanúsítja, hogy azok mindegyikében egy-egy isten oltára, szobra, esetleg temploma állt, hanem azt is, hogy sok föld lett a táltosoké.

Ra isten tiszteletét bizonyítja: Rad, Rád, Rada, Radanovac, Radna, Ráth, Rátót.

Hold isten emlékét hirdeti: Holdvilág, Hódas, Hódosfalva, Hódmezővásárhely, Hódasz.

Kedd-nek szentelt helyek: Tardoskedd, Göd, Gyüd.

Bál-imádás emléke: Bálványos, Bél, Bélád, Magyarbél, Bélapátfalva, Bakonybél, Ipolybél, Pálmonostor, Felsőpél.

Adón isten nevét viseli: Dunaadony, Tiszaadony, Éradony, Nyíradony.

Istár, illetve Östör isten nevét viseli: Alistal, Fölistal, Asszonyfa, Asszonyfalva, Eszterháza.

Kaman emlékét őrzi: Kamon, Kalmáncsa.

A községek elnevezésénél megemlékeztek a táltosok az ősi Kos istenről és a birodalom régi nevéről, így kapta nevét Kocs, Kocsard és Kösd.

A táltosok azonban nemcsak a zend és föníciai vallás alakjait örökítették meg a helynevekben, hanem áthozták Elő-Ázsia városainak, tartományának, folyójának, helységének és főembereinek nevét is, így:

Abana	Abony	Arras	Arács
	Aba	Bal-Salisa	Balsa
	Bana	Babilon	Bábolna
	Bán		Babony
Arad	Arad	Baka	Baka
Aramos (Orontés)	Aranyos		Bakony
Arba	Orbó	Bal-Kanah	Palkonya
Árpád	Árpád	Basan	Bacsán
Árvad	Árva		Bácsa
Béyle	Béllye		Bács
	Bénye		Bócsa
	Bőny	Belka	Bilke
Bered	Pered	Ebál	Ipoly

[282] A XIV. században alapították. – *A szerk.*
[283] A XIV. században említik először Pechkereky néven. – *A szerk.*
[284] A XIV. században említik először. – *A szerk.*
[285] A XIII. században említik először. – *A szerk.*
[286] Ez Törökbecse másik neve. – *A szerk.*
[287] A XIII. században említik először. – *A szerk.*
[288] A XIII. században említik először. – *A szerk.*
[289] Avagy megtartották annak az őshonosok által adott ősi nevét. – *A szerk.*

	Parád	Ekron	Eger
	Boród		Regőc
	Bród		Regede
Beth-Horon	Bodrog	Gaba	Kaba, Kab-hegy
Beth-Lechem	Bethlen	Galgala	Galga, Galgós
Beth-Sán	Csány	Galilea	Galla, Gyalla, Gálya
Beth-Semes	Szemes	Gaza	Kaza
Beth-Peor	Perbete	Gennesár	Kenese
Bezek	Bezzeg, Peszek	Gerar	Gara
Bosra	Borsa, Bars	Geresa	Gerecse, Géres, Geresd
	Borsod	Gézer	Gecse, Gecser
	Borsava	Gileád	Kiliti
Budas	Bugac	Golan	Galanta
Charran	Garam, Karancs	Gomora	Gömör, Gyömrő, Gyömö
Csarak	Csarkó (Kaban)	Haleb	Halap
	Csanak	Hamat	Homod, Komadi, Komjat
	Csurgó	Hamoth-dir	Homoród
Cór	Csór	Heth	Hetény
Cun	Cun	Mamre	Monor
Dabbas	Dabas	Média	Mehadia, Medgyes
Demesk, Damaskus	Damóc	Maakah	Makó, Makád
	Demese	Mesech	Mecsek
	Dömök	Mishal	Miskolc
	Dömös	Mohács	Mohács
	Dömsöd	Nava (Basánban)	Nava
Dán	Dan, Dány	Paddan	Padany, Patonya
Dedan	Déda, Dada, Dad		Patona
Jordán	Járdán		Fadd, Fóth
Kades	Kajdacs		Patka, Pataj
	Gajdos	Pekod	Pákozd, Pankota
Kala	Kal, Kálla	Parrán	Berény, Baranya
	Kalló		Berénd
	Kalocsa		Báránd
	Kalota		Beremend
	Káloz	Pisga	Pozsega, Pozsga
Karta	Harta	Ráma	Ruma
	Hartyán	Salca	Zsolca
Kerak	Kerka	Sajda	Csajta
	Gyergyó	Saleka	Szalók, Szalk
	Görgő	Ust-Urt	Huszt, Ózd, Üsti
Kir	Kér	Zabulon	Szabolcs, Szaplonca, Soponya
Kirjóth	Gyitót	Zarepta	Zalata
Lagas	Lugos		Zalatna
Libánon	Görgénylibánfalva		Szalanta
Lód	Lőd, Lad		Szalonta
	Léta	Zebulon	Zemplén

	Széklőd		Cseplény
	Cegléd		Csepel, Eplény
Luz	Luc, Lazi	Zered	Szered
	Losonc, Luzsok	Zereda	Szereda
Samaria	Somorja	Ziph	Cip, Szepes, Szepezd
Sáron	Sáró, Sarmas		Szepsi, Zsepcse
Seba	Csaba	Zoár	Szaár, Szár
	Sabac		Székzoárd
Sela (folyó Palestina)	Sellye		Szekszárd
	Salló		
	Csallóköz		
	Zala, Zilah		
Sagun	Zagon		
	Zákány		
	Záhony		
Sichem	Sümeg		
Sihor	Sukoró		
Sin	Sin		
	Szinna	***Elő-ázsiai személynevek***	
Sodoma	Szatmár	Baladan	Balaton
	Sütő	Gaal	Gal, Galos
	Szatymaz	Hadad	Hadad
Sur	Surány	Ladan	Ladány, Letenye
Timnach	Tihany	Perez	Perecsény, Pétes
Tirzah	Tarcsa		Pereszlény
	Tarao	Teres	Teresva, Derecske
	Tarcal	Unni	Uny
Tob	Tab	Zemira	Szemere
	Dab, Doboj		
Uz	Uz		

De nemcsak a községek, hanem azok határrészeinek vagy dűlőinek nevében is sok az ősvallási, őstörténeti adat.

Nyilvánvaló, hogy ez a gyűjtemény csak egy része azoknak a helyneveknek, amelyek Siriből származnak, de ebből is nyilvánvaló, hogy mindazon helyneveink, amelynek eredetét megfejteni nem tudjuk, Szíriából származnak. Tehát méltatlan az a gyakorlat, hogy minden megfejthetetlen nevet szláv eredetűnek mondunk.

Ha a Szíriából áthozott földrajzi és vallási helynevek eloszlását a térképen megvizsgáljuk, tisztán áll előttünk, hogy nincs Magyarországnak egyetlen vidéke, zege-zuga, amelyben ezeknek a neveknek valamelyikét meg ne találnánk. Miután pedig bizonyos, hogy a helynevek honfoglalás kori települések nevei (mert nevüket az ellenséges érzületű idegen papság tűzzel-vassal irtotta), kétségtelen, hogy a honfoglaló magyarság nagyszámú, hatalmas nemzet volt, amely rögtön meg tudta szállani az egész országot, Szlavóniát és a Morva-mezőt is beleszámítva. Ezt a tényt különben Bölcs Leó is megerősíti, mondván: a magyar nagyszámú nép.

Végül Erdélyről

Mit jelent az, hogy Barkut-széki? Azt jelenti, hogy Barkós főember területe. Éppúgy, mint Felszeg, Alszeg, amely alszék, felszék jelentést rejt magában. Tehát a szék szó tulajdont jelent. Valaki a saját tulajdonán székel. A székel szó annyi, mint birtokol, birtokos.[290] Eredetileg birtokol, ural. Ennek a szónak a mai alakja lakik, tartózkodik. A szókel szóból alakult ki a székelő, a székely szó. Annyi, mint birtokos, földtulajdonnal bíró szabad ember. Szemben azokkal, akiknek nincs kiosztott része a honfoglaláskor szerzett nemzetségi birtokból. De mi a magyarázata annak, hogy a szék szó a magyarországi helynevekben is előfordul, mégsem székelynek, hanem gazdának nevezik a tulajdonost? Ez az eltérés onnan származik, hogy a hűbéri rend a magyarországi földműves alól hamarosan kirántotta a földet, a széket, amelyet ezután mint szegény jobbágy művelt, de a maga székének, vagyonának nem mondhatott.[291] Ellenben Erdély messze volt a hatalom központjától, így a hűbériség lassan, sokára ért oda, és a jogfosztás nem ért el oda.

Nyilvánvaló, hogy a székelyek nem ittmaradt nép a hunokból, hanem a honfoglaló magyarság része.[292]

A honfoglalás kori Európa műveltsége

Összehasonlítva Árpád Magyarországát Európa akkori államaival, joggal állíthatjuk, hogy népe műveltebb volt – a görögöt kivéve – Európa minden népénél, katonai és politikai szervezet tekintetében pedig – mint Csánky Dezső is megállapította – valamennyit felülmúlta. Árpád ugyanis legalább 400 ezer begyakorolt harcost tudott fegyverbe állítani. És ha olyan hódító vágy élt volna benne, mint Attilában, az Óceánig semmi sem tudta volna feltartóztatni. De mint a magyar nemzet története és jelleme mutatja, ilyen vágy magyar emberben nem támadt soha. Esztelen hódítás helyett Árpád csak akkora területet foglalt el, amekkorára népének szüksége volt. De ezen a területen minden előfeltételt megteremtett arra, hogy az ország Európa leghatalmasabb állama, lakossága pedig a világ legboldogabb népe legyen.

A magyar népnek azonban akkor is megvolt és ma is megvan az a különös sajátsága, hogy uralkodója vagy vezére kezébe, mint a viaszt, belehelyezi magát,[293] aki azután, ha bölcs, nagy és széles látókörű ember, felvezetheti a jólét és műveltség legmagasabb fokára, de viszont, ha gyenge, önző, kicsinyes vagy éppen rosszindulatú – lesüllyesztheti a züllés és nyomorúság minden poklának a fenekére.

Az új hazában Árpád – sajnos – kevés ideig uralkodott. A bánhídi csatában elvesztette három nős és hozzá hasonló fiát, sőt maga is halálosan megsebesült. Az akkor még kiskorú, Zsolt nevű fia már nem ismerte a küzdelmet és szenvedést, ő a hatalom és dicsőség fényében fejlődött férfivá. Azért nem fejezte be azt a gigászi művet, amit apja már majdnem készen a kezébe adott. Ugyanezt mondhatjuk Taksonyról és Gézáról is. Figyelembe kell venni, hogy a honfoglalás érdekében a magyarság minden épkézláb fia kemény harcos volt. Ezt a harci erőt Árpád utódai nem tudták célszerűen felhasználni. Nem volt olyan egyéniség köztük, aki ezt a szörnyű erőt korlátok közé tudta volna szorítani és az építő munka mezejére tudta volna vezetni. Ez kalandozásra csábított. A király engedélye nélkül a szélrózsa minden irányába özönlöttek az országból. Ez állandó vérveszteséget okozott. Eldurvulást és az erkölcsök romlását vonta maga után. A szomszéd népek kormányai már nem tudták, hogy ki a magyar

[290] A királyi szék és székhely, valamint a székely székek rendje szélesebb, közigazgatási jelentésre utal. Ráadásul még egy érdekesség: A szék és székhely igen régi lehet. A népgyűlésbe (országgyűlésbe) is azzal mentek. A *faszék* valójában rőzseköteg. Órákig ütve rajta sem zsibbad el az ülő személy. Ebből lett a *fasces* is. A magyarázat tehát, hogy egy-két pálcát el lehet törni, de a köteget nem, hamis, az ősi magyar kapcsolatot eltakaró. – *A szerk.*

[291] Ezzel szemben a faluközösségek, illetve földbirtoklásuk Mária Terézia idejéig fennált. – *A szerk.*

[292] Nem nyilvánvaló, amire többek közt a gepida=gyepűőr megfejtés is utal. – *A szerk.*

[293] A Szent Korona Eszme és Tan ennek ellentmond. – *A szerk.*

nép uralkodója, mert a kalandokat rendező vezérekkel mint egyenrangúakkal egyezkedtek.[294]

Az uralkodók gyengesége mellett a másik végzetes veszély abban mutatkozott, hogy annak idején a szíriai vallás felvétele alkalmával a magyar nép csalódott a táltosokban. A lelki összhang feloldódott. A hét isten imádását nem vette be a magyar nép. Ezt tükrözi a ma is ismeretes hét isten káromlása.

A rend felbomlásának oka mindig az uralkodó gyengesége. Amikor Géza trónra lépett, minden felelősséget a táltosokra hárított. És ahelyett, hogy a táltosokat arra kényszerítette volna, hogy kötelességüket teljesítsék, ő egy másik vallásban és idegen nemzetiségű papokban vélte az államrend támaszait megtalálni.

A nyugati egyház ebben a korban már fő terjesztője és melegágya volt a hűbériségnek és jobbágyságnak, azaz nemzet és társadalom kasztokra való osztásának.

Géza a német császárnál tapogatózott. Válaszul a császár követei – köztük Pilgrim passaui püspök – egyrészt a nyugati kereszténység terjesztésére kértek engedélyt, másrészt Gézát és főembereit is ennek az egyháznak híveiül akarták megnyerni. De ez nem sikerült. A magyar nép akkor sok közös vonásra ismert a görögkeleti vallásban a volt zend vallásuk nyomán. Amikor Pilgrim püspök megjelent Géza udvarában, a nemzeti érdek azt követelte, hogy a keresztény vallás felvétele erőszak nélkül, a nép vágya és ízlése szerint menjen végbe. De Géza ragaszkodott ahhoz, hogy megváltoztassa a magyar alkotmányt, amely szerint a szabad királyválasztás joga az uralkodó család tagjaira korlátozódott. Géza azonban fiát, Vajkot akarta utódául, ezért a kijelölés jogát magának akarta fenntartani. De ezt csakis a római egyház és a bajor herceg támogatásával tudta elérni. Az uralkodóház tagjai közül csupán Vazul támogatta Vajkot. Ezért Géza elhagyta Székesfehérvárt, a magyar törzs fővárosát, és áthelyezte székhelyét Esztergomba, hogy közelebb legyen Vazulhoz, aki Nyitrán tartózkodott, és a bajor határhoz, ahonnan már csapatokat várt a netáni felkelés leveréséhez. Azután udvarából eltávolított minden magyar testőrt és főembert, akiknek helyét német és olasz lovagokkal töltötte be. Végül családi összeköttetés tekintetében is teljesen a külföld felé tájékozódott, amennyiben lányai közül az egyiket férjhez adta a velencei dózse, a másikat pedig a lengyel király fiához. Míg a saját fia, Vajk számára Henrik bajor herceg apácának nevelt leányának, Gizellának a kezét kérette meg.

Géza második feleségéről, Adelheidről azt írja Brune von Querfurt: „qua totum regnum manu tenebat" (aki az egész államhatalmat kezében tartotta). Ez az Adelheid anyai ágon német származású volt, és a varsói királyi udvarban teljesen német légkörben nevelkedett. Magyarországra jőve, itt mindent megtett a királyi udvar elnémetesítésére és a nyugati kereszténység terjesztésére. Fiának, Vajknak a nevelését is egy német papra, Ascharikra (Astrik) bízta, akit azután Szent István még megkoronáztatása előtt esztergomi érsekké nevezett ki.

Gézának a német császárral, a bajor herceggel és Pilgrim püspökkel folytatott tárgyalásai is sok német papot és lovagot vonzottak a királyi udvarba, úgyhogy az – Schröfl szerint – már a bajor zsoldossereg odaérkezése előtt teljesen elnémetesedett. Ez a helyzet a német kultúra előnyére csak tovább fejlődött, amikor Gizella a német sereggel együtt Magyarországra érkezett és Szent István az ország kormányzását, valamint pénzügyeinek intézését Gunter thüringiai grófra bízta.

A bajor herceg nem eresztette el leányát üres kézzel, hanem ezer nemest és kilencezer harcost, összesen tízezer főnyi kíséretet adott melléje – akiket Schröfl szerint Géza pénzén toborzott – azzal a rendeltetéssel, hogy ez a sereg, ha a szükség kívánja, I. István trónöröklését biztosítsa, de egyúttal a feltótelek végrehajtását is ellenőrizze. A tízezer elindult Bambergből Frankenen át a Duna felé, amely mellett Pochlarnon és Tullnon

[294] Az újabb kutatások erről is mást mondanak, nyugati szerződéses hadjáratokat. – *A szerk.*

keresztül megérkezett Esztergomba. Útközben a német sereg a pogány táltosokra már vadászott, akiket közülük megfoghatott, azt az akkori hivatalos kínzó módszerei szerint kivégezte vagy elevenen elásatta. A táltosok a német sereg elől menekülve Veszprém felé mindenütt fegyverre szólították a lakosságot. A magyar nép azonban nem mozdult a táltosok jajkiáltására, mert először is sohasem volt magyar szokás az uralkodó ellen fegyvert fogni, másodszor pedig nem tartotta a nép ekkor már a táltosokat méltóknak arra, hogy értük kardot rántson.

Míg a német sereg Esztergomban az út fáradalmait pihente, ezalatt a táltosok a Dunántúl minden vidékéről Veszprém alá sereglettek, hogy az ellenállást megszervezzék és a közben elhalt Géza fejedelem helyére ősi szokás szerint az Árpád-ház legméltóbb tagját, Kopát ültessék.

Veszprém fekvésére már Árpád felfigyelt. Elhatározta, hogy ezt a helyet az uralkodó család és a papság számára tartja fenn. Közelébe a megbízható becsei népet telepítette. Felügyeletével és védelmével egyik fiát, Jutást bízta meg. A Sió-hegyet Jutás palotája, szolga- és őrszemélyzetének házai és a királyi család kincstárépületei foglalták el. A Mór-hegy tetején pedig a hét isten oltárai álltak, ahová jeruzsálemi minta szerint bizonyára egy nagy Bál-templom építését is tervezték. A hegy alját és környékét az ország fő táltosai szolgáikkal, kincseikkel és ezek őrzőivel szállták meg. A magyar Jeruzsálem igazi kincseit azonban nem az itt felhalmozott arany, ezüst és drágakőgyűjtemények, sem a görög és föníciai bíborszövetek képezték, hanem az a sok lécalakú fabot, amelyeken Európa és Ázsia hű földrajzi leírása, tízezer év története, a költészet és minden tudomány eredménye, valamint a vallás és az állam törvényei voltak felróva. Ennek a könyvtárnak – tekintettel a táltos kaszt régiségére, a babiloni, tyrusi és ninivei hosszan tartó szomszédságra és a magyar nemzet változatos történetére – sokkal nagyobbnak és értékesebb nek kellett lennie, mint amilyen a ninivei téglakönyvtár volt.

A magyarok ugyanis, mint Elő-Ázsia népei (lásd: Ezékiel 37.), négyszögletű fabotokra írtak, helyesebben róttak minden feljegyezni valót, így üzenetet, törvényt, tudományt, költeményt és imádságot. Az ilyen teleírt botok végén kampók voltak, amelyeknek segítségével sorban zsinegre akasztották őket.

Érthető tehát, hogy a németek jövetelének és öldöklésének hírére a magyar Jeruzsálem jajdult fel a legjobban. És itt kezdődött az ellenállás szervezése. De éppoly természetes az is, hogy a németek is ezen a helyen igyekeztek a magyarságra és ősi alkotmányára halálos csapást mérni. Mire a német sereg odaérkezett, Kopa vezér serege – és nem az egész magyarság! – is ott egyesült a táltosok fegyvert fogó férfijaival.

A nagy harc végső küzdelme a Csatárhegy mögött, az ún. Kincsásás-lapályon, az erdő egyik nagyobb tisztásán folyt, ahova Kopa vezér seregének maradványa védekezve hátrált... Itt pihennének az elesett vitézei a törzsnek. A környék népe azonban kincset sejtve a hantok alatt, azt sokszor feltúrta, a csontokat összevissza dobálta. Újabban művelés alá vették az egész területet. Azóta az ekevas is vet fel csontokat és hadfelszerelési tárgyakat, szépen kidolgozott sarkantyút...

A németek a győzelem után a várost feldúlták, a kincseket elrabolták. Tudatlanságukban a könyvtárt elégették. Kopa vezér holttestét felnégyelték, egy-egy darabját Jeruzsálem, Fehérvár, Győr, Esztergom kapujára szegezték. Azután a magyarság múltjának kiirtása érdekében a még megmaradt táltosokat megölték. Akik el tudtak menekülni a németek haragja elől, elvegyültek a nép között, múltjukat elhallgatták.

Ezek után a németek hozzáfogtak a térítéshez. Hogy milyen módon és milyen eszközzel, azt ismerjük a besenyők vezérének, Tonizóbának a sorsából, akit feleségével együtt elevenen temettek el, mert nem akarta hitüket felvenni.

Következett a püspökségek alapítása és az új államrend, a hűbériség alapjainak lerakása. A hét törzsi beosztást megszüntették. Helyette a frank birodalmi szervezet

mintájára az országot megyékre (Grafschaft) osztották. Az ősi törvényeket is eltörölték, helyette az akkori bajor törvényeket és a mainzi zsinat határozatainak érvényét vezették be. Ez a törvénymásolás akkoriban divat volt Nyugat-Európában, tekintet nélkül a nép ízlésére, szokására. Az új törvények alaphangja a türelmetlenség és kegyetlenség.

A hűbériség Magyarországon sohasem valósult meg teljesen. A velejáró kötelezettségeket senki sem akarta vállalni, de a velejáró jogokat – akinek hatalmában állt – igyekezett mindenki kihasználni. Ez állandó perlekedésre vezetett, ami századokon át jellemezte a magyar közéletet. A hűbériség Kopa leverése után azonnal megkezdődött. Nemcsak az egyház jutott nagy földbirtokhoz. A megalakított püspökségek kaptak nagy birtokot, ezenkívül a tíz falunként megalakított plébániák is két telket és rajta lévő „jobbágyokat" is kaptak. A megyék területének egyharmada – mint Győrffy György történész írja – a király rendelkezése alá került, adománybirtok lett. De ez nem egyszerre történt, hanem lassan. Ezért nem okozott lázadást. Mert a tízezer németet az egész nemzet könnyen kiverte volna.

Géza előtt annak idején bizonyára elhallgatták a német tanácsadók azt az elvet, hogy a koronázás és a „rex" cím, mialatt a fiának korlátlan hatalmat ad alattvalói élete és vagyona felett, ugyanakkor őt a német császár és a római pápa hűbéresévé teszi. Erre az elvre figyelmeztette Konrád császár I. Istvánt, amikor hűségesküre szólította fel és ennek hiánya miatt haddal megtámadta. Ugyanerre figyelmeztette VIII. Bonifác pápa III. Endrét, mikor őt a trónról letette és helyére Róbert Károlyt ültette.

Konrád császár hadüzenetével vált világossá I. István előtt a hűbériség veszedelme. Ezért mindent megtett elhárítására. A császár hadainak visszaverésével szakított a császári udvaroncokkal, megtartván a bajor kegyenceket. Ezzel az ország függetlenségét biztosította. A pápai hatalom terén pedig szakított a passaui püspökséggel, és a prágai püspökségtől szláv papokat kért. Hogy halála után törvényes örökösei maradjanak s az ország a németek ölébe ne hulljon, Vazul fiait megmentette. Ezzel párhuzamosan adományokkal biztosította a keleti egyház fennmaradását. A császár politikájának volt útjában Imre herceg is, akit a „vadkan" ölt meg. (Nyugaton ismert módja volt ez az ellenfél megsemmisítésének.) Ezzel szemben jelentkezett Péter, a császár embere, és ezzel párhuzamosan az István király elleni merénylet. Ekkor került szembe egymással a két német csoport az udvarban. Gizella özvegy királyné szembekerült Péterrel, és végül kimenekült az országból. Otthon apácazárda főnökként élte le életét.[295]

A táltosok kiirtásával az Elő-Ázsiából hozott magyar tudomány és műveltség gyökerei elvágattak, ennélfogva az egész magyar kultúra hervadni és pusztulni kezdett. Tanító nem lévén, az új nemzedékek nem tanulhatták meg a magyar múltat. Ami apáról fiúra maradt, mind csekélyebb és hiányosabb lett. A minden falut hatalmában tartó papság figyelte és kegyetlenül üldözte a honfoglalás előtti kulturemlékeket. A nyugati kereszténység képtelen volt az ősi magyar kultúra helyére újat állítani. A középkori egyházi latin kultúra önmagában is nagyon szűk határok között szorongott. Nemcsak a papok, de még a püspökök nagyrésze sem tudott írni-olvasni. Milyen kultúrát tudott az a papság terjeszteni, amely nagy hányadában analfabéta volt s még hozzá hívei nyelvét sem értette?

A hűbéri rend pusztító hatása

A magyar nemzet a honfoglalás előtt már több mint ezer évvel testben, vérmérsékletben, gondolkodásban és ízlésben teljesen egységessé fejlődött. Ezen az

[295] Ezeknek az évszázadoknak a magyar történelmét csupán a rendelkezésre bocsátott írásos források alapján nézni, továbbviszi a következményét annak, amire Gonda a Schiller-féle első idézettel figyelmeztet! – *A szerk.*

egységen semmit sem változtatott az itt talált csekély idegen elem.[296] A hűbéri rend megszervezése után azonban megkezdődött az idegen népek beszivárgása, mégpedig nemcsak az ország szélére, hanem a belsejébe is. Ennek oka az volt, hogy a magyar ember sehogy sem akart a jobbágysorsba belenyugodni. Bár nyíltan nem tudott belőle szabadulni, de passzív rezisztenciával és mindenféle furfanggal igyekezett helyzetén könnyíteni és az idegen földesúr életét megkeseríteni. A földesurak megunták az állandó küzdelmet, ezért szláv, német meg oláh jobbágyokat csaltak a szomszédból birtokaikra. De hogy a hűbérurak hogyan igyekeztek az ország nemzeti egységét megbontani, azt szemlélhetjük Korjatovics Tódor litván herceg példájában. Neki Róbert Károly (akit az utolsó Árpád-házi király, III. Endre trónjára VIII. Bonifác ültetett) 1339-ben Munkácsot és az egész északkeleti határvidéket hűbérül adományozta. Ez az úr telepítette be ruténekkel. De nem azért, mintha ez a terület lakatlan lett volna, hanem azért, hogy alázatos jobbágyokat lásson óriási birtokán. Számos község van ezen a területen, amelyről meg lehet állapítani, hogy ősmagyar település volt, de ma már nyoma sincs bennük a magyar elemeknek. Azaz a nyom megvan, mert mindenféle magyar nevekkel és magyaros arcú meg testalkatú emberekkel találkozunk, akik azonban egy szót sem tudnak magyarul, sőt tiltakoznak az ellen, hogy magyaroknak tartsák őket. Hogyan jött létre ez? Úgy, hogy a falvakból távozásra szólított magyarok nem mindnyájan hagyták ott otthonukat, hanem alkalmazkodtak a földesúr kívánságához. A *Rádió- és Televízióújság* 1986. november 3-8. számában írja: „A gépkocsivezetőt, aki a magyar rádiósokat, Sóskúti Máriát, Jónás Istvánt és Köves Józsefet a Szovjetunió nyugati tájain végigröpíti, Ferenc Józsefnek hívják. Ennek ellenére nem beszél magyarul, mert ukrán, ukrán az Ungvári Egyetem rektora, Lengyel Volodinir. Azután Petró Lizanec, az Ötödik sebesség másik alanya, végül Veress Gábor, a beregszászi pártbizottság első titkára." Kétségtelen, hogy az ország nemzetiségi falvaiban kialakult egy vegyes fajta, amely már sem szlováknak, sem románnak, sem germánnak nem mondható, mivel erős magyar elem van vérében, jellemében. Hol ide-, hol odatartozónak vallja magát.

A vándordalosok

A pogány magyarságnak nélkülözhetetlen kulturtényezője volt a vándordalosok testülete. Ez az intézmény az elő-ázsiai népeknél volt nagymértékben elterjedve, bár a germánoknál is megtalálható. A dalosok a táltos papi kaszthoz tartoztak. Rendszeres állami és egyházi irányítás alatt állottak. A dalos, ellátva megfelelő parancsokkal, kiindult a meghatározott útiterv szerint kijelölt helyekre. A falvakban a vezető személynél szállt meg. Szabadon szólt a néphez. Előadásának tárgya: az újabb fejedelmi törvények, a főemberek családi, személyi és katonai eseményei, a népélet különösebb eseményei, természeti csapások, árvíz, tűzvész stb. Végül a külföldi események.

Az elmaradhatatlan lakoma alatt poharazgatás közben a dalos elregélte a nemzet történetének dicsőséges vagy szomorú eseményeit, azután a vallásos eposzból, az „Élő Valóból" valamelyik manó tetteit. Eldalolta az új nótát. A dalos azonban ezzel nem érte be, ugyanis nemcsak közölte mondanivalóját, hanem gyűjtötte is az új híreket, és tanulmányozta a nép hangulatát, sőt fejedelemválasztás és háborúk idején igyekezett azt megbízói érdeke szerint irányítani is. Nyilvánvalóan a nemzet életére és gondolkodásmódjára nagy befolyással volt, ezért István király mindenható minisztere, Gunter első intézkedése volt a pogány dalosok működésének betiltása, sőt a továbbiakban Astrik nyomására meg is ölette a karaboncot. Hogy azonban ezt az intézményt pótolja, keresztény dalosok toborzását rendelte el. Ezt a Szent Lázár rend vállalta, amely a maga dalnokait eleinte szlávok közül

[296] Ez csak akkor lenne igaz, ha tényleg beköltözött volna ide 1230 éve kétmillió magyar. De ez nincs bizonyítva. – *A szerk.*

toborozta, és kizárólag a Mária-kultusz szolgálatába állította és a szentek legendáinak ismertetésére használta. Géza trónra lépésétől kezdve a lazarista dalnokoktól függetlenül egy másik, világi német dalnoki kar is működött a német eredetű főnemesi udvarokban, ahol a vendéglátó gazdák és őseinek vitézi öldökléseit dicsőítették olyan ízléstelen modorban, hogy azt Anonymus is megsokallta.

A magyar nép „karaboncnak" nevezte dalnokait. A „kara" szó ősmagyar nyelven nem feketét, hanem „bátrat", „erényest" és „kedvest" jelent. (Ugyanezzel a jelentéssel került etruszk közvetítéssel a latin nyelvbe is. A többi ősárja nyelv ezt a szót nem ismeri.) A „bonc" szó papi szó, az alsóbbrendű papságot értették alatta. A kara jelző a bonc szó előtt: karabonc, azt bizonyítja, hogy a nép a táltos kasztnak ezt az osztályát kedvelte.

Az egyházi dalnok a felszentelés előtt a papjelöltet „diakon" címmel jelöli. A nép ehhez a címhez hozzáfűzte a „karabonc" nevet. Igy jött létre a „karaboncos diák" vagy garabonciás diák kifejezés, amely a népmesékben ma is szerepel. Az ötszáz év múlva a reformációval meghonosodott diákküldés: a legátus, így kelt életre, akitől a nép elvárja ma is, hogy a templomban szép beszédet mondjon, de utána az esti összejövetelen ne szenteskedjék, hanem a leányokkal szórakozzék, a férfiaknak pedig kacagtató adomákat és diákcsalafintaságokat mondjon.

A honvédelem megbénulása a hűbéri rendszerben

Géza fejedelem uralkodásáig az egész nemzet állandó katonai kiképzésben részesült, és minden falu lakossága be volt osztva egy-egy tömény keretébe. Akkor a magyaré volt Európa első kultúrnépe és legtökéletesebb honvédelmi szervezete. Ez a két jelenség többnyire együtt jár és elválaszthatatlan egymástól.

A hűbériség bevezetésekor a tízezernyi német had veszedelmes ellenfélnek találván a négyszázezernyi magyar hadsereget, a hadkötelezettséget önmagára, az ún. „nemességre" korlátozta, a magyar népet pedig lefegyverezte és jobbágyságra korlátozta. Ezzel megszűnt a német császár elleni fenyegetés. Később Nagy Lajos és Mátyás király próbált a „nemesség" mellett magának a királynak hadsereget felállítani, de ez a törekvés az ő halálukkal megszűnt. A bandériumok felállítása, a nemesi hadra kelés pedig azt jelentette, hogy a honvédelem, amit a magyarság a honfoglalás koráig kiépített és hasznosan gyakorolt – megszűnt. A honvédelem az idegen származású (később a magyarságból is feltöltődött) nemességre hárult, az ország lakosságának egyhuszadára. Nagy veszélyek idején megkísérelték, hogy a jobbágyságot is bevonják a honvédelembe, de ettől a főnemesség húzódozott.

Az a rengeteg megalázás és néppusztítás, amely a magyar nemzetet a tatár, török és német inváziók során érte, mind a hűbériséggel járó néphadsereg hiányának következménye volt. És amikor Széchenyi István általános katonai kötelezettséget javasolt, ugyanakkor természetesnek és elengedhetetlennek tartotta a jobbágyság felszabadítását. A néphadsereg Géza fejedelem uralkodásával megszűnt.

A hűbéri rendszerrel együtt járó általános hanyatlás alól a földművelés, az állattenyésztés, sőt a közerkölcs sem lehetett kivétel. A magyar nemzet, amely Turántól Kis-Ázsián, Szírián, a Kaukázuson és az Urálon át a mai hazáig sok küzdelmet megért, mindig jólétben és bőségben élt. Csak itt kellett nélkülöznie, a Kánaán földjén.

Vida Dénes (Bécs):

Hunok, magyarok és a védikus műveltség[297]

Hunor és Magor regéje évszázadokon át tanította őseinket a hunok és a magyarok testvéri voltára, valamint arra, hogyan költöztek el eleink a közös ázsiai őshazából. Hiteles történészek feljegyzései, mondáink, hagyományaink, valamint hazai és külföldi tudósok egész serege állította és állítja, hogy a magyar hun eredetű nép. Hazai írók, mint Bonfinius Antal, Thuróczy János, Corvin Mátyás kortársai, I. Béla névtelen jegyzője szerint a magyarok a hunoktól származnak. Kézai és egyéb krónikák Árpád honfoglalását úgy írják le, mint a magyarok második bejövetelét, habár Anonymus nem ezt mondja, félreérthetetlenül utal rá, amikor leírja, hogy Álmos Atilla örökségét átvenni indult az új haza felé. Örökségi jogról beszél a Zágrábi és a Váradi Krónika is.

Az Atillánál követségben járó Priszkhosz rétor nyomán már a 6. században, egymástól függetlenül két szerző, a görög Prokópiosz és a gót-római Jordanes is részletesen megemlékezik a hunokról. Itt is azt olvassuk, hogy a hunnak nevezett népnek csak egy része hagyta el Szkítiát és költözött Nyugatra, ezeknek lett a királya később Atilla. ugyanakkor még Atilla életében megemlékezik Priszkhosz a hunok előbbi hazájában maradt népekről, az onogurokról. „Ha tehát az onogurok még Atilla életében is Szkítiában maradt hunoknak számítanak, akkor a magyar krónika hun történetének magja történelmi valóság kell, hogy legyen.” (Dümmerth Dezső)

Ebben a hun rokonságban hittünk, ebben éltünk mindaddig, mígnem némely 18. századbeli tudós komoly kíséreltet nem tett hagyományaink megcáfolására. Azóta is folyik a vita, ám ma már nemcsak finn és török, hanem sok-sok egyéb eredetelmélet is létezik.

Ilyen alkalmakkor elengedhetetlenül felvetődik a kérdés: okos dolog-e elrugaszkodni hagyományainktól, ősapáink hitétől? Milyen jogon állíthatjuk, hogy mondáink, regéink és hagyományaink egytől egyig tévesek? Sajnos sokan úgy vélik, ami monda, az nem lehet tudományos. Dümmert Dezső szavaival: „Ma világszerte vannak, akik úgy vélik, hogy tudományos vizsgálat csak az lehet, mely előre kész programmal, tudatosan szembehelyezkedik mindenféle hagyománnyal és azt cáfolni igyekszik. Eszerint már a puszta, indok nélküli tagadás is tudományosnak, felvilágosultnak számít, mert hiszen e felfogás szerint semmi, ami monda és legenda köntösben jelentkezik, eleve nem lehet igaz.” (*Az Árpádok nyomában*. Bp. 1977.)

A politikai érdekek mellett ez a felfogás indokolta, hogy az utóbbi kétszáz évben akadémiai tatárjárás pusztította hagyományainkat. A hun rokonságot legtöbben merőben megtagadták, s az ősi, dicső magyar múltat beledobták az Akadémia szemetes kosarába. Csak az utóbbi években sikerült lassan visszakanyarodni az évezredes hagyományhoz, miután a legújabb kutatások egyre inkább bizonyítják, hogy Sajnovics, Hunfalvi (azaz Hunsdorfer) és mások piromániában szenvedtek, s hogy a régi mondáink és történetíróink szava igaz.

Ne hagyjuk hát figyelmen kívül hagyományainkat!

---

[297] *A Harmadik (Londoni) Magyar Őstörténeti Találkozó előadásai és iratai, London 1988*. Ungarisch Historischer Verein Zürich, Budapest–Zürich, 1999. pp. 166-168. ISBN 963 85684 5 3 https://mek.oszk.hu/05900/05930/05930.pdf. Előadását Vida „Hunok, magyarok és az ősi India” címmel tartotta meg az eredetileg kitűzött 1988. május 24. 12,50-13,20 helyett 16-án, csütörtökön 17,10-től 17,40-ig (Vida Dénes), és 28-án szombaton mint Szvámí Bhakta Abhay Narayan vaisnava szerzetes, a hazai vaisnava élet későbbi úttörője szolgált az ökumenikus istentiszteleten.

Tanulmányomban a hun-magyar rokonságról tanúskodó mondáinkat, hagyományainkat veszem alapul. Kutatási területem az óind vagy ún. védikus civilizáció. Ősi indiai könyveket tanulmányozva, nyomon követtem a hunok, pontosabban az ephtaliták vagy fehér hunok és egy águk, a magák vagy magyarok történelmét.

Ma már tudjuk, hogy egy nép múltjának kutatásában nem elegendő a csupán nyelvészeti összehasonlítás. Én úgy vélem, hogy a mindenkori uralkodó vallás és civilizáció az, ami legjellegzetesebben rányomja bélyegét egy népre. (Például, a kereszténység felvétele óta számtalan latin szó épült be nyelvünkbe: templom, oltár, kereszt, szent stb.) S mivel a jelek arra mutatnak, hogy a hun–magyar őshaza a mai Nyugat-Kína, Dél-Szovjetunió, illetve Kelet-Afganisztán területén létezett, – hol kisebbedett, hol nagyobbodott, – ezért eleink több mint valószínű, hogy a védikus vallás és kultúra szerves részét képezték.

A hindu megjelölést szándékosan kerülöm, mégpedig azért, mert pontatlan. Beszélhetünk brahmaizmusról, Visnu-hitről, Advaita filozófiáról vagy akár a Csárvaka, Gautama és mások által hirdetett materialista tanokról, de hinduizmusról nem. Ez a megjelölés azoktól a mohamedán népektől származik, akik a Szindu-folyótól nyugatra éltek. E folyó képezte akkor a határt, így a túlsó parton élőket szinduknak nevezték, de mivel a mohamedánok az 'sz'-t 'h'-nak ejtették, így keletkezett a hindu név.

Figyelemre méltó, milyen sok helyütt írnak a Védák a hunokról. Időszűke miatt most csak néhány művet idézek (hamarosan megjelenő könyvemben részletesebb leszek).

A védikus civilizáció egyedülálló irodalma, az ún. védák svéta hunaként, olykor pedig szita (szittya?) húnaként ír a hunokról. Svéta fehéret jelent. Említés történik a hára hunokról is; hala vagy hára vöröset, míg a török qára szó feketét jelent. Így megállapíthatjuk, hogy a hunoknak két fő csoportja létezett, a fehér és a színes, tehát barnább, ázsiai fajta.

Először is a Rámájanáról kell szólnom, mert ez a híres eposz közli a két királyfi és a csodaszarvas történetét; hihetetlen, mennyi hasonlósággal. Varáhamihíra Brhat Szamhitája az asztrológiáról, a különféle bolygók, üstökösök stb. hatásáról tanít. A 14. fejezetben azt írja, hogy a hunok (az akkori) Észak-Indiában éltek. A 16. fejezet arról tesz említést, hogy a svéta vagy fehér hunok népét a Kétu nevű bolygó befolyásolja leginkább, s akkor éri nagy szerencsétlenség őket, ha valamely üstökös farkát meteorcsapat keresztezi. A Mahábhárata, a világ leghosszabb és legősibb eposza szintén sok értékes információval szolgál a hunokról. Mitikus eredetet tulajdonít nekik, azt állítván, hogy a hunok magától az isteni Nandini vagy Szurabhi tehéntől erednek. E mű szerint a hunok Észak-nyugat-Indiában éltek, s királyuk megjelent a híres rádzsaszúlya ünnepségen, hogy értékes ajándékokkal halmozza el barátját, a császárrá kikiáltott Judhisthirát (Szabhá Parva, 51. fej. 24. verse). A Matszja, Váju, Brahmánda és Bhagavata Purának szerint 11 hun király 300 éven át uralta Indiát.

Ayingar elmélete szerint a Védák először uttara-, azaz északi-kurukként írnak a hunokról. Szerinte a hunok a Takla-Makán sivatag északnyugati határán éltek, ezt a részt hívják a Védák Uttarakurunak.

A Manu Szamhita, a Védák híres törvénykönyve (X.43.33.) írja, hogy a hunok – a kámbódzsa, török és egyéb törzsek mellett – a védikus civilizáció szerves részét képezték, ám később távoztak Indiából.

A Védák értelmező szótárában pedig a következő információt találtam a magákról vagy magyarokról: észak-indiai harcos nép, kiknek papjai a napot imádták.

Az ilyen és ehhez hasonló információk (részletes felsorolásukra majd csak könyvemben kerül sor) azt sugallják, hogy a hunok a történelem előtti korokban India uralkodó rétegét képezték. A Védákban többször is közölt Parasurám történet (isteni inkarnáció, aki egymagában hadat üzent az uralkodó rétegnek, s kiűzte őket Indiából) és egyéb (pl. numisztikai) bizonyítékok alapján arra a következtetésre jutottam, hogy a hunok, mint az óind birodalom uralkodó rétege, szerves részét képezték a védikus civilizációnak, ám később az északi határvidékre vándoroltak, s csak jóval később, a Krisztus utáni 5. században (455-

ben) vonultak vissza délre, az akkori India szívébe. (Először vereséget szenvedtek Szkandhagupta császártól, de 465-ben bevették Pataliputrát, s [újra] megalapították indiai birodalmukat, amely egészen 542-ig, Mihirkula, India Atillájának haláláig virágzott. Ezek után az ephtaliták fokozatosan beleolvadtak a kései óind társadalomba. Mindezt egy másik dolgozatom anyaga hivatott igazolni.)

Ayingar szerint tehát a Mahábhárata, a Purának és az Aitáréja Bráhmana uttara-kurukként ír a transzhimalájai hunokról, s több mint valószínű, hogy ez a megjelölés ugyanazt a népet jelöli, mint a kínai történetírók hsziungnujai vagy a geográfus Orosziusz huni-jai.

Értékes, a hunokra vonatkozó feljegyzéseket találtam még különféle oszlopok és templomok feliratiban. (Időszűke miatt ezekre most nem térhetek ki.) Ezekről később.

Ezek után lássuk, milyen egyéb nyomok mutatják a hunok-magyarok indiai múltját, illetőleg védikus kultúra-eredetüket. Evégett megpróbáltam párhuzamot vonni a magyar és szanszkrit nyelv, valamint a magyar nép és a védikus civilizáció hagyományai, szokásai, népművészete és zenéje között. Kezdjük hát a nyelvészettel.

Egyik kutatónk írja A magyar nyelv nyelvrokonságai c. művében (Nemesdedinai Zsuffa Sándor, Bp. 1942.): „Az ismert nyelvek közül a védikus szanszkrit a világ egyik legfejlettebb nyelve, mely filozófiai munkák megírására a legalkalmasabb, ugyanis ebben a nyelvben a legbonyolultabb bölcseleti meghatározásokra, igazságokra, tételekre, sőt egész összefoglalásokra is egy-egy kifejezést lehet találni. Csodálatos, hogy a magyar nyelv a szanszkrit nyelvvel is őseredeti kapcsolatot árul el. Ez a kapcsolat igen ősi, talán a Rig Védában megörökített történelmi események idejéből származik, mert azok a fogalmak, amelyeket mi szanszkrit szavakkal egyező magyar szavakkal fejezünk ki, igen ősi időkre mutatnak. A szanszkrit és a magyar nyelv közötti ősi kapcsolat nem csalóka látszat, hanem valóság, mert az nemcsak a néhány azonos hangzó ("cs", "gy", "ty", "ly") vagy azonos hangzású és kiejtésű szó, hanem főleg a szerkezeti egyezés bizonyítja.”

A tibeti szótár előszavában ekképpen ír híres tudósunk, Körösi Csoma Sándor, akiről sokáig azt hitték, téves nyomon járt, amikor őseinket az ujguroknál akarta keresni, s csak most kezdi igazolni őt a tudósvilág: „Saját nemzetének pedig a szerző büszkeséggel jelentheti, hogy a szanszkrit tanulmányozása sokkal hasznosabb a magyarokra, mint bármely más európai nemzetre nézve. A magyarok dús forrást fognak találni tanulmányozásában, szem előtt tartván nemzeti eredetük, szokásaik, viseletük és nyelvük szempontjait, mégpedig azért, mivel a szanszkrit nyelv alkotása (más indiai nyelvekkel egyetemben) nagyon párhuzamos a magyaréval, mely különben eltér a nyugati Európa nyelveitől. E párhuzamosságnak feltűnő bizonyságul álljon a következő példa. A magyarban előragok helyett utóragokat találunk, kivétel nélkül, kivéve a személyes névmások esetét; és az igegyökből segédige nélkül, s csupán egy szótag egyszerű hozzáadásával többféle igealakokat formálhatunk: tudniillik cselekvő, szenvedő, óhajtó, visszaható formákat. Így van ez úgy a magyarban, mint a szanszkritban, s nincs szükség sem itt, sem ott a segítő igékre az összetett múlt vagy jövő idők formálásában, ahogy az okvetlenül megkívántatik az európai nyelvekben.”

Így szól Körösi Csoma a szanszkrit és magyar nyelv hasonlóságairól. Én még megemlíteném a szanszkrit és a magyar kicsinyítőképzők teljes azonosságát. A szanszkrit nyelv a ’ka’ és a ’dzsi’ kicsinyítőképzőt használja, míg népies változata a ’ko’. Ezek megfelelője mind megtalálható a magyar nyelvben is. Pl.: napocska, fiúcska, leányka stb, illetve Fercsi, Karcsi, bácsi, öcsi etc., valamint Lackó, Ferkó, pejkó stb.

Az úttörő Körösi után több magyar kutató foglalkozott a szanszkrit és a magyar nyelv összehasonlításával. Dr. Tóth Jenő indiai tanulmányai ideje alatt például kb. 1300 olyan szót gyűjtött, amelyek a magyar nyelv törzsi, családi, földrajzi stb. vonatkozású szókészletével mutatnak szoros kapcsolatot.

A Duka Tivadar által kiadott Kőrösi Csoma-életrajz függeléke mint Csoma Sándor eredeti gyűjtését közli azt a kb. 250 szanszkrit szót, amelyeket a magyarral egyeztethetőknek tartott. Az ehhez írt jegyzetekben olvashatunk a Körösi által kiemelt, Indiában szereplő, magyarral egyező családnevekről: Bala, Buda, Bodola, Barta, Bálya, Bod, Bede, Binde, Vajna, Beder, Vida, Bardócz, Bihar, Hari, Csorja, Sánta, Buja, Székely stb.

Mind a mai napig használunk olyan jó pogány magyar keresztneveket, amelyek Indiában is népszerűek: Atilla, Béla, Buda, Réka stb.

A magyarral rokon hangzó szanszkrit szavakat most nem sorolom fel, de néhányat érdemes megemlíteni, azokat, amelyek a legfontosabb jelentőségűek egy civilizált, vallásos kultúrájú nép életében: ista, isan–isten; balavan–bálvány (!); agni–égni; átá– atya; hirany–arany; kú– kút; brikha–bika; arthak–érték; dvára–udvar; kalasha–kulacs stb.

Halálos ágyán Körösi nyomatékot adott annak a meggyőződésének, hogy hazánk ősi helységnevei, illetve a folyók és hegységek nevei szanszkrit eredetűek: Déva, Temesvár, Mucsi, Kartal, Buda, Baja, Tisza (Indiában Tiszta-folyó) és Bihar. Ez utóbbi India egyik államának neve is, amelyet az Encyclopedia Britannica szerint a fehér hunok alapítottak.

A nyelvi hasonlóságokról még órákig lehetne beszélni, de időszűke miatt térjünk át a magyar és védikus mitológia tanulmányozására, ezt is dióhéjban. Vegyük először is a lélekvándorlást, mert ez képezi a védikus filozófia és vallás talán legjellemzőbb tantételét. Mondáinkban, meséinkben ez természetes jelenség, a régi magyar hit szerves része. Pl. mondáink szerint Atilla Álmosként született újra. Több szólásmondásunk („hálni jár belé a lélek”), valamint meséink mind a mai napig frissen őrzik őseink hitét a lélekvándorlásban.

A mítoszokban az emberi testből a halál pillanatában kiszálló lélek ismét egy új, növényi, állati testbe költözik. Példák erre: „miképp a meggyilkolt királyleány, mint jávorcsemete elősarjad”, „a megholt leányból rózsa lesz”, ellenben a csapodár, hűtlen nő „gyümölcstelen szederfává lesz”, a csángó dalban pedig „a megholt kedves mint gerlice jó elő”. A bűnösebbek torz kinézésű vadállatokként, mint pl. kígyó, béka, farkas stb. formákban születnek meg, az enyhébb vétkeket elkövetők pedig szelídebb formákban, pl. galamb, lepke stb. képében. (Ipolyi Arnold: „Magyar Mythologia”.)

Mint már említettem, a védikus értelmező szótár szerint a magarok papjai a napot imádták. Ezzel kapcsolatban Theophylaktos történetíró ekképpen ír: „A magyarok tisztelik s énekkel dicsérik a Napot s a tüzet… de imádják egyedül és istennek nevezik azt, ki a Napot, Eget s Földet alkotta.”

A honfoglalás előtti magyarok legrégebbi részletes leírása arab nyelvű, Dzsajháni bakharai tudós és államférfi tollából származik, s Ibn Ruszta, valamint Gardhizi arab fordításában maradt ránk. Eszerint a magyarok tűz- és napimádó népek voltak.

A Védák szerint a harcos nemzetek vagy a Raghu-, vagy pedig Szúrja-vamszához tartoztak. Az utóbbiak a Napot tartják eredetüknek, ezért azt imádják.

De a magyarok nemcsak a napot és a tüzet, hanem a szent turulmadarat is imádták. Ez szerintem nem más, mint a védikus vallás Garuda madara, amit ma is imádnak Indiában, Nepálban és Bali szigetén. Az ősi magyar hit szerint a turul nem fizikai állat, hanem madár alakú, felsőbbrendű égi szellem, akárcsak Garuda. Erre utal Anonymus is, aki világosan divina visio-ról beszél. Ethele király címere a koronás turul volt.

Tudvalevő, hogy a magyar táltosok lóáldozatokat végeztek. Ez a rituáció szerves része volt a védikus civilizációnak, s az „asvamédha-jagja” néven ismerték. A táltos vagy tátos szó egyébként igen érdekes, mert feltételezhető gyökere, a tat Brahmára, a védikus papokat és a kozmoszt teremtő félistenre utal. Több feljegyzés szerint (Bonfinius) táltosaink vegetariánusok voltak – akárcsak az indiai bráhmanák – s főként joghurton, mézen, gyökereken éltek.

Mind a magyar, mind a védikus ősvallásban nagy szerepe volt, van a bűvös, mágikus szavaknak (mantrák), mint amilyenek a ráolvasásokban is előfordulnak. Érdekes, hogy az

indiaiakhoz hasonlóan, őseink is ilyen mágikus szavak hatásának tulajdonították elért eredményeiket, mint pl. a sikeres gyógyulást, vagy akár a nyílvessző célba találását.

A 108-as szám szintén nagy jelentőségű a védikus vallásban; mennyei, bűvös számnak számít (108 Upanisad, rózsafüzérszem, Krisna barátnői rangos cím stb). Kézai Simon történetíró szerint a magyar nép 108 tiszta nemzetségből áll.

A történelemkönyvekben olvashatjuk, hogy a lázadó Vata szkíta módra leborotválta a haját, s csak egy varkocsot hagyott a feje búbján. Priszkhosz történetíró is tanúsítja, hogy a hunok egy copf kivételével körbe borotválták hajukat. Dugonocs-Apor Péter jegyzeteiből is kiderül, hogy a székelyek és magyarok hajukat mind leborotválták, a megmaradt varkocsot pedig felkötötték. Ez a védikus civilizációban is kötelező viselet volt, sőt, Indiában sokan mind a mai napig így tesznek.

Az eredeti magyar népviselet is igen hasonlít a közép-ázsiaira. A pendely vagy szoknyagatya, a lobogó ujjú fehér ing és a kis mellényke mind-mind teljesen ismertek az észak-indiai népviseletekben.

Eleink hozták Európába a gombot (pitykét), lábukat pedig szépen csilingelő kösöntyűk ékesítették.

Az indiai hunok szövő- és hímző technikája, valamint a batikolt munkák rajzai és motívumai Európában csak nálunk mutatnak csodálatos egyezést. A kapudíszek és hímzések díszítőelemeiben sűrűn fellelhető a pávamadár, a lótuszszerű nagy virág és az ún. csakra, a nap szimbóluma. Sokak szerint, mint pl. Huszka, ezek csak nálunk és az indiai művészetben honosak.

Ami pedig a zenénket illeti, erről így nyilatkozott Kodály Zoltán: „Zenénk törzse éppoly rokontalan Európában, mint nyelvünk. Eredetiségéből ezerévnyi érintkezés, idegen hatás sem tudta kiforgatni." („Magyarság a zenében", K. Z. írása.) Deben Bhattacsárja, aki az UNESCO megbízásából a világ majd' mindegyik népének zenéjét tanulmányozta, a hatvanas évek végén egy gyönyörű dupla albumot jelentetett meg a székely-magyar, illetve a csángó népzenéről, úgy véli, hogy zenénk csak Európában idegen, Észak-Indiában viszont nagyon is ismerősnek hangzik.

Ősi magyar hangszer a kagylókürt is, amelyet Indiában ma is használnak. A cimbalom a kasmíriak népi hangszere (szantúr), a citera pedig nem más, mint szitara. Mindkettő felépítése hasonló: rezgőhúrok stb.

Lehet, hogy a rendelkezésemre álló idő rövidsége miatt mindez felületesnek hangzik. Hamarosan megjelenő könyvemben részletes, meggyőző érveket kívánunk felsorolni az ősmagyarok védikus kultúrájának igazolására.

Végül is Körösi Csoma Sándor szavaival szeretnék búcsúzni, amelyek szerintem egyáltalán nem idejétmúltak: „Keressetek, kutassatok, mert az egész világ egyetlen nemzete sem talál annyi kincset kultúrájának gyarapítására, mint a magyar az ősindiai kultúra tárházában!"

Cser Ferenc (Melbourne):

A magyar népművészet történelmi vonatkozásai

Az írott történelem egy-egy nép életéről, múltjáról csupán néhány évszázadig, esetleg évezredig visszanyúlva nyújt híreket. A népi emlékezet azonban ennél sokkal régebbi időket is megidéz. Ezért a magyar nép rejtett múltját is felkutathatjuk, ha megfelelő figyelemmel elemezzük a népművészeti alkotásokat. Ilyenek a képi ábrázolások, a szobrok, a faragások, temetői sírmellékletek, de ilyenek a szóbeli hagyományok is, mint pl. a versek, a dalok, a legendák és a mesék. Lükő Gábor a *Magyar lélek formái* című könyvében a népművészet alkotásainak az elemzéséből a magyar nemzeti sajátság leírását adta meg. Lükő szerint a magyarok lélekvilága eltér a környező népek lelkivilágától. Ebben központi fontosságú az, hogy a szomszédok alárendelő gondolkozási módjával szemben a magyar gondolkozás mindenek előtt mellérendelő[298]. Ez azt jelenti, hogy a magyar gondolkozás a jelenségeket nem rendeli szükségszerűen egy irányba mutató sorba, hanem elfogadja azt, hogy azok egymás mellett léteznek, egymással egyforma jelentőséggel bírnak és esetleg egyik sem oka a másiknak, nem származnak egymásból, hanem kölcsönhatásban vannak. Anyanyelvünk ragozó jellege és ennek következtében annak teljesen szabad szórendje ennek az egyik példaértékű megnyilvánulása.

A mellérendelés nem csak a nyelvben, a nyelvi emlékeinkben, hanem a népi művészet tárgyain is föllelhető. A jelen munkában a jelenkori, avagy a jelenhez közeli népművészeti tárgyakat elemzem, mutatom ki rajtuk a sajátos magyar gondolkozásmód jeleit, és kísérelem meg ezekhez a történelmi háttér földerítését. Itt természetesen nem lehet azt elvárni, hogy történelmi eseményeket rendeljek egy-egy népművészeti tárgyhoz, képhez, hanem sokkal inkább azt, hogy az a szemlélet, ami ezekből tükröződik korábban hol lelhető fel, az a szemlélet honnan eredhet? Lükő Gábor nyomdokain kívánok tovább haladni azzal, hogy kísérletet teszek a magyar népművészet néhány alkotásának az elemzésén keresztül a történelmi múltunkra visszakövetkeztetni.

1. Ábra Magyar népi hímzés faliszőnyegen.[299]

A Melbourne-i Magyar Központban található az a faliszőnyeg, amit az **1. Ábra** szemléltet. A hímzett szőnyeg paraszthéz díszítésére készült. A képnek három része van, amelyeket csavart díszítések választanak el egymástól. A három képrészen hasonló ám mégis eltérően megjelenő emberek és különleges növények vannak. A két oldalképen egy-egy asszony más-más népi viseletben a kép központi részének hátat fordítva, egy cserépből kisarjadó növény felé fordul, annak szárát 'nézi'. Mindkét asszony fejkendőt visel, ami a magyar népi hagyományok alapján azt jelenti, hogy férjes asszonyok.

Mindenekelőtt fordítsunk több figyelmet a középső képrész felé, amit ezért kiemelten a **2. Ábra** szemléltet. A kép központi részén két oldalt egy lányt és egy fiút láthatunk, míg a képrész közepében van egy különleges

[298] Lükő (1941), p.: 194.
[299] Melbournei Magyar Ház, Wantirna.

növény, amit ők is ‘néznek’. A lány fején nincs kendő, ami azt jelenti, hogy még *hajadon*, azaz nem lépett házasságra. A leány és a fiú ugyancsak ünnepi ruhába öltözötten, ugyancsak cserépből kisarjadó, de a két szélsőnél sokkal gazdagabban díszített növény felé fordul. Nézzük meg most ezt a növényt alaposabban.

2. Ábra A faliszőnyeg középső része

A növény maga rendkívül furcsa, hiszen a középső hajtásán egymás fölött nőttek ki megközelítőleg tükörképileg megalkotott, különböző formájú virágok. Maga a szár is különleges, hiszen hatalmas, vörös szirmú kerek virágok szakítják meg. A növény oldalhajtásain is más-más formájú virágok láthatók, majd a felső, immár szívre emlékeztető virágból két piros pöttyökkel teleaggatott ág hajlik két oldalra. A szár tövéből még két hajtás nőtt ki és ezeken is különböző virágok láthatóak. Mindenek fölött a levegőben, a középen egy sárga mezőbe hímzett piros keresztet is látunk, kék ponttal a közepében.

A kép alapvető mondanivalója kétségtelenül a házassághoz kapcsolódik, és minden valószínűség szerint ifjú házaspárnak szánt ajándék lehetett. A fiú a kérő, a leány az eladó. Figyelmük pedig az élet megújulására, továbbhajtására szegeződik, hiszen ezért lépnek majd házasságra. A fiú a kezében halovány színű mezei virágcsokrot tart, kalapján a nemzeti színek láthatók, a lány meg a hajába kötött szalagon viseli a nemzet színeit. De miért ez a tarka virágpompa? Mit jelenthetnek az egymásból kisarjadó, de egymástól idegen virágok? A kép jobb-bal tükörképet sejttet, de figyelmesebb megszemlélésre sincs szükség ahhoz, hogy ezt tagadjuk.

A képet nézve egy magyar népmesére emlékezem. Több gyűjteményben is olvastam, van talán vagy harminc változata, jóllehet, mindegyik változat alapvetően ugyanarról szól. A történet a *Világot látó királylány* meséje[300]. Ennek a lényege az, hogy van egy királylány, aki meg szeretne házasodni. A királylánynak a legfőbb jellemzője az, hogy *királylány*. Neve azonban nincs. Van még egy sajátsága, miszerint mindenüvé ellát, átlátja az egész világot, lehetetlen előle elrejtőzni. Éppen ezt a tulajdonságát állítja a kérők elé feladatul: aki úgy el tud előle rejtőzni, hogy ő nem találja meg, az lesz a királylány férje és a király fele királyságának az uralkodója. Van ám azonban tét is: ha harmadszorra sem sikerül elrejtőzni a kérőnek, akkor a király a kérő fejét véteti.

Már 99 kérő feje ült egy-egy karón, amikor a kondásfiú, vagy halászfiú, vagy pásztorfiú, vagy hasonló úgy dönt, hogy szerencsét próbál. Neve neki sincs. Az egyszerűen csak a mezőn dolgozó, szegény fiú elindul, hogy egy királylány kezét elnyerje, és a mese szerint ebben semmi meglepő nincs. A magyar népmesék királyai ugyanis nem rendelkeznek azzal a kiválasztottsággal, mint más népek meséiben lévő királyok. Ez is utal a népi hagyományra: a magyar népi műveltség nem úgy ismeri a *király*t, mint a szomszédjai, nincs is saját szava rá, de nem is hajolt meg a született király előtt! Egy kondásfiú bátran elindulhatott, hogy megkérje a királylány kezét!

A kondásfiú tehát elindult, és a hosszú útja során, miután már minden tartalék élelmiszere elfogyott, egy partra vetődött hal mellett haladt el. A hal kéri a fiút, hogy dobja őt vissza a vízbe, meglátja, még hasznára lehet valamikor. Visszadobja, annak ellenére, hogy már meglehetősen éhes. Majd veszekedő madarakkal találkozik, akik között igazságot tesz. Ott sem kap semmit, csak egy ígéretet: valamikor még a hasznára lehetnek! Végül egy rózsabokor mellett visz el az útja. A bokrot benőtte a gaz, és kérve-kéri a fiút, hogy tisztítsa ki, amit ő meg is tesz. Viszonzásul ismét csak egy lehetőséget kap: egyszer talán még hasznára lehet neki a rózsabokor.

Megérkezik a királyhoz, és másnap elkezdi a próbát. Három alkalma van rá csupán. Már az elsőnél sem tud hová bújni, és elkeseredését a hal oldja fel azzal, hogy szájába veszi és leviszi a Tisza fenekére. A királylány persze reggel azonnal megtalálja. Második nap a sas segít neki, és a nap mögé rejti el. Nem használ, a királylány ugyancsak azonnal megtalálja. Az utolsó alkalommal a rózsabokor ajánlja fel neki, hogy ugorjon belé. Beléugrik, és a rózsabokor egy szál virágot fejleszt ki belőle. A királylány másnap reggel meglátja a rózsát, letöri és a keblére tűzi, majd keresi, de nem találja a fiút. Keresi a vízben, nem találja. Keresi a napban, a fában, a kőben, de ott sem találja. Ahogy a mese leírja:

> *“A királykisasszony kiáll a tornácra, tekint a napba: nincs, tekint a vízbe: nincs, tekint a kőbe: nincs, tekint a fába: nincs.”*[301]

[300] Az itt ismertetett történetet a *Világszép Népmesék* pp.: 104-110 oldalakról idézem.
[301] *Világszép Népmesék*, p.: 109.

Apja kérdésére ugyanezeket a királylány élőszóban is megismétli. Ez után pedig:

*"De **lelkem**, a kondás se volt rest, kiugrik a királykisasszony kebeléből, a rózsából, s nagy hirtelen megölelte, megcsókolta:*

- No, szívem, szép szerelmem! Te az enyém, én a tied!

*- Ejha, **lélekadta** kondása! - mondta az öreg király - Megnyerted a lányom s fele királyságom!"*[302]

A mese több mint egyszerű szerelmi történet. Mondanivalója sem azonnal átlátható. Mindenek előtt azonban a négy elem, a levegő, a kő, a tűz és a víz azonnal felismerhető benne. Ez a négy elem viszont több mint egyszerű természeti elem, ezek ugyanis a lélek elemei, amit a mese ki is mond: *lelkem, a kondás*, de megerősít maga a király is, amikor a kondást is *lélekadtá*nak nevezi.

A mesének tehát komoly erkölcsi mondanivalója van. A fiú nem képes önmaga erejéből elbújni, de ekkor segítségére sietnek az elemek, akiknek viszont korábban, a királylányhoz vezető útján ő maga segített. Az ellenszolgáltatás nélküli jótett nyerte el a jutalmát, a fiú segítőkre talált, és ez a mellérendelő szemléletű társadalom egyik kiemelten fontos erkölcsi mondanivalója. Ugyancsak mély gondolatot fejez ki az is, hogy a leány akkor nem találja meg a fiút, amikor az éppen a szíve fölött van, azaz az, aki közel van, az nem látható. Azért van a szíve fölött, mert a szeretet oda helyeztette. Ez is kiemelt fontosságú erkölcsi mondandó.

A mese ugyanakkor felidézi bennem a görög mitológiából a *Csodálatos Atalanta* történetét, amit két változatban is ismerünk[303]. Összehasonlításképpen azt mutatom be, amit Ovidius fogalmazott meg[304]. Itt is egy királylány házasodni készül és a kezét itt is feladat teljesítésével lehet csak elnyerni. Az is a történet része, hogy valami jóslat szerint, majd a sikeres kérővel egyetemben valamelyik istenség (Vénusz, Zeusz) állattá változtatja őt, ezért a királylány igyekszik elkerülni azt, hogy bárki is elnyerhesse a kezét. Azonban neki igenis van neve: *Atalanta* és a származásfája is lényeges: istenek utóda. Atalanta kiváló képessége az, hogy nagyon gyorsan tud futni. Meghirdetik a versenyt: aki gyorsabban fut Atalantánál, az nyerheti el a kezét. A kudarc ott is a kérő életébe kerül. Jönnek is a királyi, azaz isteni eredetű kérők, hősök, de sorra el kell pusztulniuk.

A történet aztán Hippomenesről szól, akinek szintén megismerhetjük a származását. Hippomenes ugyan nem akart versenyezni, de látván Atalantát futni, beleszeretett. Minthogy Hippomenes nem bízik a sikerben, ezért Vénusz, a szerelem istene segítségét kéri, aki három aranyalmát ad neki, amiket aztán Hippomenes a megfelelő időben Atalanta lába elé dob. Atalanta nem tudván ellenállni az aranynak és megáll, hogy fölszedje azt. Így aztán késve érkezik a célba. Hippomenes ezzel elnyerte Atalanta kezét, és az ura lett. Később aztán megfeledkezett Vénuszról és Atalantával Cybele templománál szeretkezett, ezért az Istennő mindkettőjüket állattá változtatta.

A mese és a mítosz rendkívül hasonló. Ez mindenképpen arra int, hogy egymásra vonatkoztathatóak. Régi a magyar mese is, de lehet-e a görög mítosz, akár Ovidius, akár más tolmácsolásában a magyar mese alapja? Nézzük meg a párhuzamos és az ellentétes megfogalmazásokat.

A görög mítoszban a hősöknek neve van: Atalanta, Hippomenes, vagy Milanion[305], vagy akárki. A magyarban a hősöknek nincs neve. A görög mítoszban a kérő isteni segítséggel – és csellel! – legyőzi a lányt. A magyar mesében pedig virággá válva közel kerül hozzá és így teljesíti a feltételt, de nem győz le ezzel senkit. A görög mítoszban a fiú aztán birtokba veszi a lányt, míg a magyar mesében az '*én a tied, te az enyém*' gondolattal párrá lesznek. Végül a görög mítoszban mindketten állattá válnak, mert sértik az istenek hiúságát, addig a magyarban boldogan élnek és bemutatják, hogy a mese valójában a lélekelemekről szól.

A magyar mese nem származhat a görög mítoszból, mert a mondandója mélyebb, erkölcsi, és mindamellett az ősi elemekre épít, amire a görög mítosz nem, azaz a magyar mese meglehetősen régi idők terméke. A néven nevezett személyekből sem válhat névtelen, általános személy, de fordítva az átalakulás elképzelhető: a görög mítosz alapját, pl. az ősi európai műveltségből eredő pelagéz mese szolgáltathatta, ahonnan a névtelen szereplőket a későbbi alárendelő társadalomban, a kiválasztottság tudatának megfelelően megnevezték. Ezt alátámasztani látszik a görög drámák egy része, pl. Szofoklesz: Antigone című drámája, ahol mellérendelő szemlélettel emeli ki a szerző az erkölcsi mondandót: a hatalom önmagában semmit sem ér, az emberi tisztesség a fontosabb[306]!

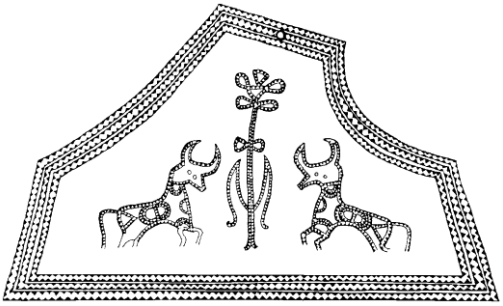
A lélek népművészeti ábrázolása

A magyar népi művészet képi mondanivalója nagyon gyakran az élet, de annak is az emberi megnyilvánulása, a *lélek*. Ahogy a meséből már láthattuk, ennek az elemei a levegő – amit gyakran a madár, vagy a szélkerék jelez; a víz – amit a hal, a kígyó, a béka vagy a meanderező vonalak jelképeznek; a föld – amit leginkább a növény, ebből is elsősorban a virág jelenít meg; valamint a tűz, ami önmaga is jelkép – a napé – és amit gyakran az arany szín, a kerek, vagy lángoló korongok helyettesítenek. Nézzük meg most az elemeket, ahogy azok a magyar népművészetben egyenként, vagy leginkább csoportosan megjelennek. Ezek az elemek ugyanis

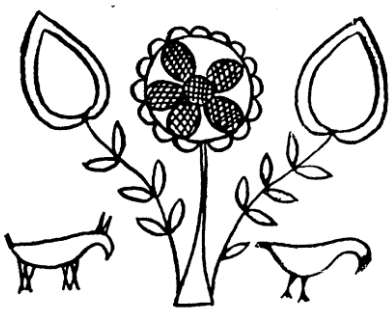
[302] *Világszép Népmesék*, p.: 110.
[303] Az aetoliai mítoszt lásd: Grimal (1984), pp.: 152.
[304] Grant (1995), pp.: 343-345.
[305] Grimal (1984), p.: 152.
[306] Grant (1995), pp.: 211-221.

többnyire nem egyedül fordulnak elő, hanem a gondos elemzéssel egy-egy népművészi alkotáson mindig többet is megtalálhatunk belőlük.

A **3. Ábra** egy sótartóra karcolt képet szemléltet. A sótartó Sopronkőhida egyik IX. századi sírjából ered[308]. Ezen két szarvas állat áll egy furcsa növény előtt. Az állatok szarva és a növény töve egyaránt a Hold sarlóit idézik. A növény minden bizonnyal az Életfa, maga a kép az életet jelképezi. Domanovszky szerint a két állat a sámánt jelenti, akik ökörbőrbe burkoltan vannak ott. Ez a felfogás azonban tökéletesen értelmetlen, mert az állatok itt semmiféle emberi jelleget nem idéznek, és a sámán szerepkör sem kapcsolódik magához, az életfához[309]. A fa tövéből kinyúló és az állatok fején található holdsarló sem a sámánok jelképe. Ugyanakkor a lélekhez, az élet általános létezéséhez igenis köthetők ezek a képelemek. Az életfa csúcsán a Nap a tüzet, a Hold sarlói a vizet, a fa a levegőt jelképezi. Ugyan nem látható, de a föld pedig mindezek talapzatát jelenti.

3. Ábra Életfa szarvasokkal[307]

4. Ábra Életfa szarvassal és madárral[310]

A **4. Ábra** az Életfát más formában mutatja be. Itt a tőből hajt ki két hatalmas, szív alakú virágot növelő ág, míg a központi ág már nem is ág, hanem sokkal inkább csúcsos hegy, avagy piramis, aminek a tetején –, itt már jobban fölismerhető módon –, ugyancsak a napkorong látható. Ezt a fát is két különböző állat, egy szarvas állat és egy madár 'őrzi'. Feltűnő azonban, hogy a két állat teste mégis meglehetősen hasonló, csak a lábairól ismerhetjük fel, hogy az egyik madár. A madár feje nem is az életfa felé fordul, azaz nem őrzi, nem figyeli az Életfát.

Így együttességükben azonban mindenképpen az élet jelképeit tisztelhetjük a képben. Föltehető tehát, hogy ugyanezt az életfát, azaz az élet jelképét láthatjuk az **1. Ábra** közepén és mindkét oldalán, a faliszőnyeg mindkét peremén is. Az **5. Ábra** a faliszőnyeg baloldali részét szemlélteti. Ezen az asszony ugyanúgy 'figyeli' az életfát, ahogy azt az előző ábrákon az állatok tették, még a fejtartásuk is azonos. A fa alján a holdsarló formájú levélből nem kettő látható, hanem hét. A felszökkenő fának mindkét oldalán két-két virágot hozó hajtása van, majd a csúcsán kelyhes virág látható, aminek a formája a női nemi szervet idézi. Onnan sarjad aztán ki egy újabb hajtás. A jelkép teljes. Mindezek azonban személytelenek, az élet nem csak az emberi személyhez köthető, hanem nagyon nagy részében, személytelen. Az állatvilág teljes egészében az.

5. Ábra Életfa a faliszőnyegen, baloldali kép.

[307] Domanovszky (1981), p.: 64.
[308] Domanovszky (1981), p.: 64.
[309] Ugyan a táltos illetve a sámán fáját Diószegi (1973), pp.: 87-95 az életfával azonosítaná, de az sokkal inkább létra, vagy vessző. A táltos azonban felugrik, felmászik a fára, de nem őrzi azt, nem előtte áll, nem vigyáz rá, és nem nézi.
[310] Lükő (1941), p.: 169.

Eurázsia népeinek képi ábrázolásában ősi időktől fogva láthatjuk az életfát. Azok az életfák három életzónát is meghatároznak, az égit, a földit és a föld alattit. A **6. Ábra** egy szibériai teleut sámándob díszítését szemlélteti. A dobon az emberi léttér és az alvilág határozottan elkülönül, amit a magyar népművészeti ábrázolásokon nem találunk meg. Az emberi léttéren fák, állatok, az emberi tevékenység határozottan felismerhetők. A kép az életet valóságos formájában és nem jelképeiben ábrázolja. A **7. Ábra** ugyancsak szibériai eredetű. Nanaj menyasszonyi köpenyt ábrázol. Az életfa[312] itt már megint csak jelképes, és határozottan a kép központi jelentőségű eleme, miközben ugyancsak három részre osztja az élet terét: a felső részen a fához kapcsolódóan madarak láthatók, a nappal a fa csúcsán, majd a gyökerek fölött közvetlenül van a földi szakasz szarvas állatokkal, majd alatta teknősbéka és kígyózó vonalak jelzik az alvilágot. Ennek a képnek a tartalma vethető össze leginkább az **1. Ábra** tartalmával, hiszen mindkettő a házassághoz kapcsolható. Jól látható, hogy a

6. Ábra Teleut sámándob[311].

7. Ábra Nanaj menyasszonyi köpeny[313].

magyar népművészetben az alvilág nem jelenik meg, sem a vizes világ, de legkevésbé a pokol, az elrettentő, a büntetőhely értelmében. A földi állatok mindkét képen négylábúak és szarvat viselnek. A menyasszonyi köpenyen azonban a szarvak nem a holdsarlót idézik, akár az állat fülének is felfoghatók. A sámándobon az állatok különlegesek, hosszú nyakuk a zsiráfot idézi, jóllehet a valójában lovak. A ló teste megtalálható az alvilágban is, idézve ezzel a sztyeppe kurgánjait, ahová az úrral egyetemben lovait is eltemették: szolgálatul a túlvilágra! Meg kell jegyeznem, hogy az úr mellé feleségét, ágyasait, lovasát, szolgáit is eltemették, ami emberáldozatot jelent és ez a magyar műveltségből konokul hiányzik. Sem a népi képi ábrázolásaink, sem a meséink, a dalaink, a regéink erről nem szólnak.

Az eddig bemutatott magyar népi művészetből eredő képeken tehát az Életfa nem határolja el a síkot különböző zónákra. Itt csupán a földi alap és az abból kinövő törzs, levelek és virágok láthatóak. Összességében azt mondhatjuk, hogy mindegyik magáról az életről szól, átvitt értelemben véve pedig az élet legfontosabb megjelenéséről, a lélekről. A lélek viszont szorosan összefügg a lélegzéssel és a levegővel. *Kilehelte a lelkét,* mondjuk, amikor valaki meghalt. *Lelkes állatok* pedig azok, amik lélegeznek. A halak éppen ezért nem tekinthetők lelkes állatoknak – bibliai értelemben sem, következésképen a szent időszakokban is fogyaszthatók! – mert a népi felfogás szerint nem lélegeznek, azaz nincs lelkük. A magyar nyelv az *l* hangra épülő szóbokorral írja le a lélekkel kapcsolatos jelenségeket: *él, lélek, lélegzik, lehel, levegő*, stb. Az élő fogalmakat a magyar nyelv a szóbokor magas hangzású magánhangzókkal képzett szavaival, azok ellentétét, mint pl. a *halál, holt* ugyanennek a szóbokornak a mélyhangzású magánhangzóival fejezi ki. Ehhez a szóbokorhoz tartozik a *hold* neve is, hiszen a *holt* és a *hold* összekapcsolódtak: a Nap az életet adó fény, a Hold pedig az éjszaka, a sötét, a holt világ fénye[314].

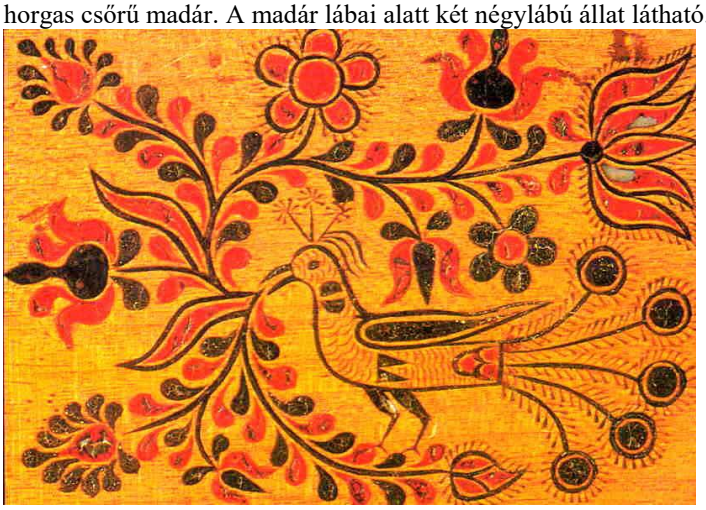
[311] Diószegi (1973), 16. Kép.
[312] Diószegi csak *világfá*nak nevezi.
[313] Diószegi (1973), 19. Kép.
[314] Ugyancsak *l* mássalhangzóval fejezi ki ugyanezeket a fogalmakat a baszk nyelv.

Más jellegű életképet mutat a **8. Ábra**, ami egy dunántúli vadászkürtöt díszített. A tárgy jellege vadászjelenet ábrázolását igényelné, mégis ezen a tárgyon csak növényi és állati elemek kavalkádja tűnik fel, de sem vadászfegyvert, sem más, a vadászatra utaló eszközt nem láthatunk. A képen nyoma sincs a távlatnak, ám mégis, ami alul van, azt tekinthetjük közelinek, ami fent van, azt pedig távolinak. A kép közeli szakaszán szarvas állatok csoportja 'figyeli' a virágokat. Középen egy ág nyúlik keresztbe, amiből hatalmas virág sarjad ki. Maga a virág valójába ismeretlen, mégis, jellegét tekintve a kelyhes virágok közé sorolhatjuk. Mellette egy szarvas állat éppen bukfencet vet, azaz a népi mesék szóhasználatával: bukát vet. Fölötte egy hatalmas ragadozó madár látható, ahogy egy hozzá képest kicsiny ember felé fordul. Az ember a kezében tart valamit, amiből, mint pipából a füst, valamiféle virág sarjad ki.

8. Ábra Dunántúli kanászkürt díszítménye[315]

Hogy mi a kép jelképi mondanivalója, azt nehéz ma már kitalálni. Mindenesetre csak az állatok utalnak valamiként a vadászatra, ugyanis ezeket az állatokat vadászhatjuk a Kárpát-medence dombvidékein. Maga a kép összességében minden valószínűség szerint valamiféle mesét ábrázol, olyasmit, mint amilyen a *Világot látó királylány*, vagy más népmese. A képből azonban az egyértelmű, hogy a távolságot nem a szokásos távlati módon ábrázolja a művész, hanem ami alul van, az van közel és ami fönt, az van távol[316]. Az egyes képi elemek – állatok, növények – nagysága inkább a jelentőségüket és nem a valódi nagyságukat fejezi ki. Ezért érdekes, hogy a bal felső sarokban ábrázolt ember meglehetősen kicsiny. Az ember kezében valamiféle eszköz (pipa?) van és az abból 'kilehelt' virág felé fordul a horgas csőrű madár. A madár lábai alatt két négylábú állat látható.

9. Ábra Bútorra festett jelkép[317]**.**

Domanovszky könyvének a címlapjáról másoltam le a magyar népművészetben nagyon gyakran látható képet, amit a **9. Ábra** szemléltet. A kép valószínűleg egy bútort díszített. Ennek a központi alakja egy madár, akinek a csőréből növényi szár jön ki. Lükő ezt úgy tekintette, hogy „a madár felcsípi a növényt", holott sokkal inkább azt mondhatjuk, hogy *a madár kileheli* a növényt. Ugyancsak növényt lehel ki (dalol) az énekes madár a Magyar Népmese rajzfilmsorozaton is.

Itt már, minden bizonnyal, egyidejűleg több lélekjelképpel is találkozunk. Közülük a meghatározó a *levegő*. A levegő, a lélegzet, az élethez tartozó, a lélek. A teremtést gyakran a kimondott, a kilehelt szó végzi el, ahogy ezt teszi pl. Toth az egyiptomi mitológiában. A madár tehát a leheletével *teremt*, életet ad. A madár fajtája egyébként meghatározhatatlan. Általában csak madár, ahogy ezt Pap Gábor is a Szent Korona tanulmányozása során megemlíti[318]. Jellegzetessége az, hogy a farok tollak végén karikák vannak, ami a pávához teszi hasonlatossá, és a sugárzó nap érzetét is kelti egyben. A csőre ellenben inkább a ragadozó madarak csőrét idézi. A fején lévő taraj, a három csillagszerű bóbitával és a hajszerűen lehajló csíkokkal teszi a madarat égivé, hiszen egyetlen valódi madárnál sem találkozunk ilyen fejdísszel.

A képen lévő másik lélekjelkép maga a szárba szökő növény. Ilyen növény sem létezik. Valamennyi elágazásán lévő virág más és más. A száron lévő virágok nagyrészt kelyhes virágok, de két-két virág más jellegű.

---

[315] Lükő (1941), p.: 191.
[316] Lükő (1941), p.: 190.
[317] Domanovszky (1981), külső színes borítón.
[318] Pap (2001), p.: 553.

A növényt magát az élet fájának is tekinthetjük, azaz pontosabban az életet kisarjasztó lélekelemnek, a földi elemnek. A kép háttere aranysárga. Három virág is sugárzást éreztető peremekkel szegélyezett, ezért föltételezhetjük, hogy ezek a tűzi lélekelemet idézik. A negyedik lélekelemet, a vizet is beleképzelhetjük a képbe: a növényi szár hullámvonala talán ezt érzékelteti

10. Ábra Dél-dunántúli tükrös[319]

Ugyanezeket az elemeket megtalálhatjuk a dél-dunántúli tükrösön is, amit a **10. Ábra** szemléltet. Az ábrán látható sellő már a vizet is egyértelműen jelzi. A tükrös képi mondandójában tehát már biztonsággal megtaláljuk mind a négy lélekelemet. A kerek kiképzés és a sárga alapszín a napot jelenti. A madár fönn a levegőt, és amit kilehel, és amin áll, az a növényzet, azaz a föld és mindezt a sellő, a víz jelképe emeli föl karjaival. Pontosabban, a növényi szárak a sellő kezéből sarjadnak, nőnek ki. A bal oldali ágon több virágfajtát is láthatunk. Két virág itt azonos, és szív alakja van. Köztük egy kelyhes virág látható. A szív alakúak nem lehetnek a kelyhes virág ki nem nyílt alakjai, hiszen az egyik korábbi, a másik meg későbbi a kelyhes virágnál. A jobb oldali szálnak csupán a végén van virág, egy lefelé forduló kelyhes virág. Ha elengednénk a fantáziánkat, egy teljes mese is megalkotható lenne a kép láttán, ám elégedjünk meg azzal, hogy a lélek jelképeit láthatjuk itt, nem pedig történetet, még kevésbé az állatövi jegyeket[320].

A különböző lélekelemek különböző tárgyakon tehát nem egyformán jelennek meg. A **11. Ábra** ugyancsak Dunántúlról származó jelképeket szemléltet. Balra sótartót láthatunk, amelyiken a növényi díszítés a meghatározó, miközben a tűz elem, a Nap szélkerék formában jelenik meg a szár közepén. A felső peremet a víz hullámzása határolja. A jobb oldalt bemutatott tükrösön a virágmintákban a tűz, a Nap jelképe az uralkodó és a két oldalra kihajló kelyhes virág. Átlósan fölfelé kinyúlva itt is két szív alakú virágot láthatunk.

11. Ábra Életjelképek magyar népművészeti tárgyakon[321].

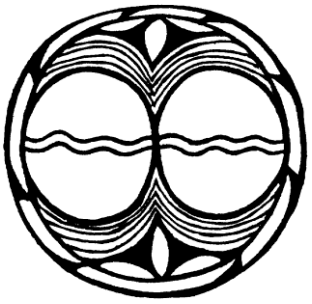
Ezeken a tárgyakon a víz jelképét nem föltétlenül lehet egyértelműen azonosítani. Ellenben határozottan a víz jelképei láthatók a **12. Ábra** tojásain. Amikor tojásokat díszít a művész, akkor az élet magját díszíti fel. A hal a tojáson vagy a hal a virág belsejében[323] ugyanazt jelentheti: az emberi élet csiráját. A tojásokon látható víz jelképek a hal, a hullámvonal és a csigavonal. Ezek nagyon ősi jelképek. A 3. számú tojáson a hullámvonal határozottan egy madár nyakába, fejébe hajlik. A 4. számú tojáson azonban csakis az egyszerű hullámvonal és csigavonal jelzi a vizet. A tojás meg önmagában az élet alapját és közvetítőjét jelenti.

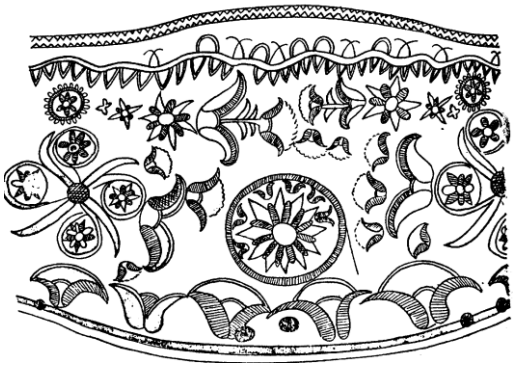
12. Ábra A víz jelképe hímzésen és tojásokon[322].

[319] Dömötör (1981), VII. színes táblakép. Dunántúli ábrázolás.
[320] Pap (2001) ugyancsak közli ezt a képet, de kizárólag az állatövi jegyekkel hozza kapcsolatba. Lásd a színes képek között.
[321] Lükő (1941), p.: 237.
[322] Lükő (1941), p.: 47.
[323] Lükő (1941) fent idézett ábrájának felső része összetett kelyhes virág, aminek a közepében egy hal látható. Az ábrát más helyen már bemutattam: Cser (2002), p.: 36.

A víz jelét egy kőkorszaki (időszámításunk előtti 4. évezred közepe) tálon szemlélteti a **13. Ábra** amit a nyugat-ukrajnai Tormasevka ásatásából ismerünk. Gimbutas ugyan kígyó, vagy madár istenség és víz együttes megjelenését említi meg a hasonló képekkel kapcsolatban, de az a műveltség (késő Cucuteni), ahonnan ez a váza előkerült nem személyesítette meg a lélekelemeket, ahogy itt sem személyt (istenség) látunk, hanem magát az elemet. A kígyózó mozgás két tojáson át halad, ezért a víz megtermékenyítő hatása innen meglehetősen világosan kiolvasható. A Cucuteni műveltséget magam a magyar műveltség egyik ősének tekintem[325].

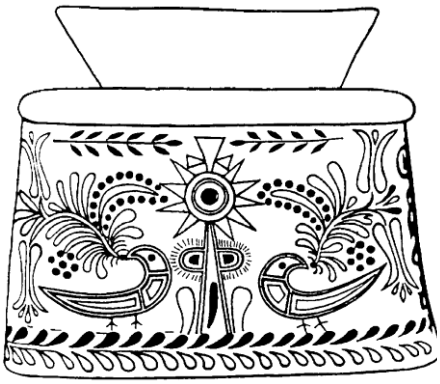
13. Ábra Víz jelképe tál belsejére festve a kőkorszakból[324].

14. Ábra Hortobágyi ivókürt díszítése[326]

A **14. Ábra** egy hortobágyi ivókürt dísze. Ugyancsak valamennyi lélekelem fölfedezhető rajta. A tűz (nap) középen sugárzik, felül a víz hullámzó vonulata zárja a képet, miközben középen szélkerekek csatlakoznak kelyhes virágokhoz és napkorongokhoz. Alul kelyhes virágok sorozata zárja a képet. A képen nem találunk madarat, nem találunk kilehelt növényi szárakat, ám bőven találunk kelyhes virágot, ami a teremtés emberi formáját jelképezi. A képen semmilyen mértékben sem találjuk meg a jobb- és a baloldal tükrözött viszonyát.

A **15. Ábra** egy somogy-megyei sótartó díszítése. Ismét csak megtaláljuk a lélekelemeket. Középen meghatározó a nap jelképe, amit egy piramis tart. Két oldalt az ágat kilehelő két madarat láthatjuk. Érdemes összevetni az ábrán bemutatott jelképeket a soproni sótartón bemutatottakkal és máris láthatjuk, hogy a középső piramis az élet fáját jelenti. Azt várhatnók, hogy az egyébként tükör szimmetriát igénylő ábrán ez teljes, de nem, a jobb- és a baloldal egymásnak nem tükörképi megfelelője, a tükrözés itt is megsérül.

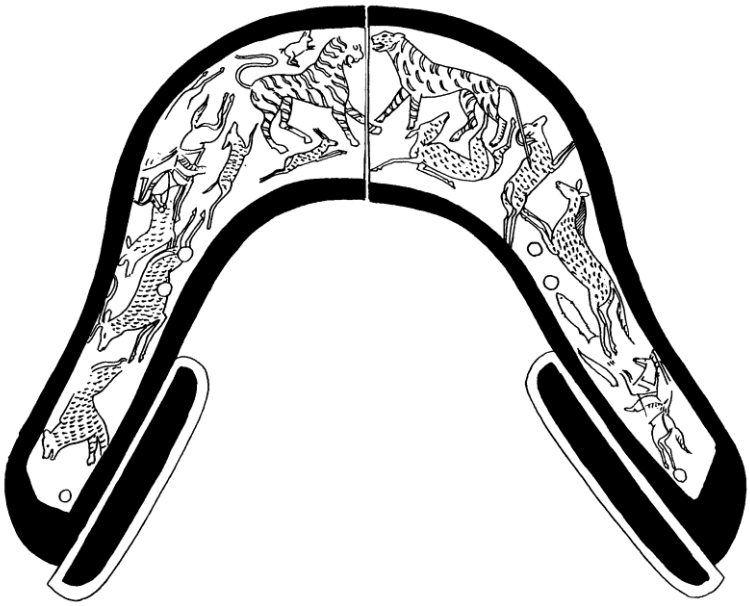
15. Ábra Somogy-megyei sótartó[327]

Ahogy eddig láthattuk, a magyar képi ábrázolások általános jellemzője az volt, hogy mindenek feletti gyakorisággal tartalmazták a növényi elemeket. Domanovszky a népművészeti tárgyak elemzésénél általában az alakot, a kivitelezés módját, a színeket elemzi, a képi mondanivalót nem. Pl. a fazekas munkák elemzésénél éppen csak érintőlegesen jegyzi meg, hogy az adott területen a díszítés általában növényi motívumokat jelent. Általánosan is megállapítja, hogy a pásztorművészettől eltekintve, állatok, ember ábrázolása rendkívül ritka, ahogy írja: „*páva vagy más madár, szarvas kapott helyet a növényi ornamentumok között*”[328]. Ahogy itt is láthatjuk, az egyik virágból általában másik serken ki, és ez így folytatódik sorozatban. Állatot is ritkán láthatunk – eltekintve a madártól, ami egyébként sem egy meghatározott madár, hanem egy általános, gyakran több madár testi formája keveredik benne.

A magyar népi művészetben ugyanakkor rendkívül ritka a ragadozó állat ábrázolása. A mai népi művészetben szinte nem is találkozunk vele. Viski könyvének több mint ezer ábrájából mindössze kettő ábrázolt ragadozó állatot és ezek is inkább madarak voltak és nem négylábúak[329].

[324] Gimbutas (1982), p.: 102.
[325] Cser (2000), pp.: 157, 181.
[326] Lükő (1941), p.: 196.
[327] Varga (1993), p.: 188 alapján.
[328] Domanovszky (1981), p.: 50.
[329] Viski (1927).

A sztyeppei műveltségek jelképei

A sztyeppei műveltség művészeti elemei ellenben meghatározó módon a ragadozó állatok. A **16. Ábra** egy altáji nyeregkápát szemléltet. Jól láthatjuk, hogy a díszítő elemek szinte kizárólag ragadozó állatok. Ez nem csupán a vadászat jelképe, ennek a mondanivalója minden bizonnyal több mint pusztán a vadászat, hiszen itt sem fegyvert, sem vadászt nem láthatunk. A ragadozó állatok valójában a hatalommal kapcsolatosak. Istenségeket, a harcos felfogást, a fegyver dicsőítését jelzik.

A Kárpát-medencében a honfoglalás korából számtalan tarsolylemezt találhatunk. Ezeknek gyakorlatilag sehol másutt nincs hasonló megfelelője[332]. Csupán egyetlen a honfoglalás korából származó tarsolylemezt találtak a Kárpát-medencén kívül, mégpedig a cseremiszek földjén. Érdemes a kettőt egymással összehasonlítani.

17. Ábra Magyar tarsolylemez[331].

18. Ábra Cseremisz tarsolylemez[333].

A magyar tarsolylemezen (**17. Ábra**) indás, virágos, növényi jelképek látható, amit életfának értelmeznek, míg a cseremisz tarsolylemezen (**18. Ábra**) – a sztyeppei műveltségének megfelelően – az élet fáját ragadozó négylábú állatok 'védik' (vagy támadják). A két felfogás közötti különbség meggyőző. Minthogy szinte kizárólag csak a Kárpát-medencén belül találhatók a tarsolylemezek, azok sztyeppei eredete ezért hitelesen nem állítható. A fordított eredet azonban elképzelhető, jóllehet, ezt a régészek nem veszik számításba.

[330] László (1967), pp.: 22-23 alapján.
[331] László (1967), p.: 127.
[332] Dienes (1972), pp.: 60-61.
[333] Dienes (1872), p.: 61.

19. Ábra Szkíta fémöntő mintadarab[334].

Miközben a ragadozó állatábrázolás teljességgel idegen a magyar népi művészettől, ugyanakkor közismerten mind a szkíta és a kelta ötvösmunkák a leggyakrabban éppen ragadozó állatokat ábrázolnak – mind madarakat, mint amilyen a sas, az ölyv, mind pedig négylábúakat, mint amilyen a tigris és az oroszlán. Az ilyen ábrázolásokban gyakran az állatok éppen egymás ellen harcolnak is, ahogy ez szkíta fémöntő mintán látható (**19. Ábra**). A fémöntő mintán bonyolult agancsú szarvast támad hátulról egy oroszlánhoz hasonló állat, aminek a szarvaséhoz hasonló, de sokkal apróbb elágazásokkal tarkított fejdísze van. Ezek a 'szarvak' az életfa hasonmásai. A szarvas előtt kampós csőrű madarat láthatunk, ami a szarvas agancskoronája felé fordul. A szarvas első lábai megrogytak, figyelme a hátulról támadó vad felé fordul. A talajsík alatt hasonló jeleneteket ismerhetünk fel. A szarvas megrogyó mozdulata jellegzetes, ez a testtartás számtalan szkíta leleten megtalálható.

Sztyeppei népeknek foghatjuk fel Árpád vezér honfoglalóit is, és az ő képi mondandójukat olvashatjuk ki például a Képes Krónika: Szent László legenda képéből (**20. Ábra**). Itt a király a feje körül a szenteknek kijáró glóriával látható, mögötte a társaik nyilat fognak egy szarvasra. A jelenet a szarvas-legendára utal vissza, amiben a vadászat a meghatározó elem. A Krónika szövegéből az olvasható ki, hogy a szarvas agancsain gyertya égett, ami a nap jelképét kelti. Mindenesetre Szt László és Géza bátyja ezek után döntöttek úgy, hogy azon a helyen nem Péternek, hanem Máriának emelnek szentélyt. László Gyula szerint[336] is mind a szarvas, mind pedig a sas ezeken az ábrázolásokon a napot jelentik, amit általában aláhúz az is, hogy ezek az ábrázolások aranyműves munkákon láthatóak. Ugyancsak László Gyula fejti ki, hogy a görög regékben a szarvas a Holdat, a sas (kampós csőrű madár) pedig a napot jelképezte[337]. Amikor a sas megragadja a szarvast, és az égbe felviszi, akkor tulajdonképpen a Hold 'haláláról' lehet szó. A Képes Krónika képén viszont, ha figyelmesebben szemléljük, megtalálható a víz, a növény és a föld. A levegő jelképe ellenben nem értelmezhető egykönnyen, de hiányzik a ragadozó állat, pl. a sas is. Ugyancsak nem értelmezhető a kép a görög regék alapján sem, de az állatövi jegyek jelenléte sem olvasható ki innen.

20. Ábra Szt. László és Géza a Képes Krónika miniatűrjén[335].

[334] László (1967), pp.: 44-45.
[335] Képes Krónika, *Géza király koronázásáról* c. fejezetet megnyitó P betű.
[336] László (1967), p.: 33.
[337] László (1967), pp.: 76-77.

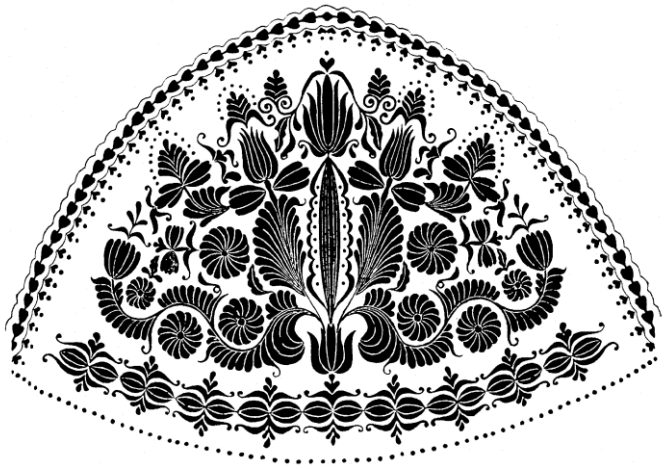

21. Ábra Ausztrál bennszülött kép[338]

A halász-vadász műveltségek képi mondandója megint csak más jellegű. Ezeken a képeken az ember és a környezete a meghatározó és abból is a vadászat. Az Altamira, a Lascaux barlang falfestményei egyaránt rituális vadászathoz köthetők. A **21. Ábra** Ausztráliából származik. Az itteni bennszülöttek egyik kedvenc képi témáját láthatjuk rajta, a vadászokat. Jól felismerhetők az emberek a vadászfegyvereikkel – itt a lándzsa és a bumeráng – ugyanakkor a vadak nem. A föntebb említett ősi európai műveltségekben is vadászjeleneteket ábrázoltak a barlangok falán, ám ott maga az állat volt a meghatározó jelentőségű, az embereket elnagyoltan ábrázolták csupán. Ausztráliában a sziklarajzok nem barlangok mélyén találhatók, hanem sziklafülkékben, miközben az európai barlangrajzok mélyen a barlangok belsejében maradtak fenn.

Jobb-bal tükrözés sérülése a magyar népművészetben

A képeket gyakran azonos elemek ismétlődése jellemzi, amit általános értelemben megjelölő idegen szó a *szimmetria*. A magyar nép környezetének a népi művészetében meghatározó a tükröző szimmetria. Ennek megint csak hitbéli okai vannak. A fogalom magyarázatát elsősorban a kelta druid hitvilágból érthetjük meg. Ők az innenvilágot és a túlvilágot a halhatatlan lélek két egyenértékű tartózkodási helyének vélték. Amikor az ember meghal az innenvilágban, akkor lelke átmegy a túlvilágba, és ott újjászületik, és viszont[340]. A két világ egymáshoz képest tükrözött viszonyban van, ahogy a víz felszínén is tükröződik a felső világ, holott onnan a vízszint alattinak látszik. Ezért a halott mellé a fegyvereit is fordított helyzetben helyezték el: a kard, pl. átkerült az ember bal oldalára, mintha bal kézzel használná[341]. A magyar népi hitvilágban ez nem látszik, a túlvilág és az innenvilág itt csakis távolságot és nem megfelelést jelent, ahogy azt föntebb, a **8. Ábra** bemutatta. A magyar képi ábrázolások sértik a tükröző szimmetriát. Erre számos festett tányérral mutatok be példát.

22. Ábra Úri szűrhímzés[339]**.**

A használati tárgyakon nagyon gyakran a tárgy maga is tükörszimmetrikus, azaz megköveteli a rajta lévő díszítés hasonló szimmetriáját. Ilyen tárgyak pl. a kabátok, szűrök, amiknél a jobb- és a baloldal tükörképiek. A szűrhímzések ezt általában követik is. De nem csak itt, hanem pl. olyan helyeken is megtalálható a tükrözés, ahol a szűr önmaga nem jellemezhető a tükrözéssel. Erre példa az úri szűrhímzés Jászapátiból, amit a **22. Ábra** szemléltet. Ebben a képben a tükrözés maradéktalanul érvényesül! A díszítés a szűr vállán helyezkedett el, azaz a tükörképi megfelelő az elülső és a hátsó oldalt díszítette. Maga szűr azonban nem tükrözhető ilyen

[338] Agyagpalára festett kép, Ausztrália, Victoria. Bolhapiacon vásárolt kincs, 1992.
[339] Viski (1928), p.: 59.
[340] Berresford Ellis (1996), pp.: 176.
[341] Ugyanakkor László Gyula honfoglalás kori katonasírokban ezt találta. László (1997), p.: 116-on bemutatott Kenézlői 1. ásatás 14. sírját. De bal oldalt található a kard a 28. sz. sírban is, ahol mongolid csontváz van. Mindkét sírban családfőt temettek el, hiszen a központi helyet foglalják el. *ibid* pp.: 109, 113.

módon. A jobb- és a baloldal egymásra tükrözése viszont az európai műveltségekben általában azt fejezi ki, hogy az innenvilág és a túlvilág egymásnak a tükörképi megfelelői[342].

23. Ábra Csengeri templom mennyezeti lemeze[343].

24. Ábra Énlakai templom mennyezetének egyik lemeze[344].

A későbbi, immár keresztény felfogást a templomfestészetben foghatjuk meg. Jellemzőek a korai templomok kazettás mennyezetei. A csengeri templom mennyezetének sellő ábrázolása (**23. Ábra**), pl. látszólag egy függőleges tükörsíkot tartalmaz, ám de részletesebb megfigyeléskor kiderül, hogy a jobb-bal tükrözés itt is megsérült: a sellő két karja nem egyforma!

Mellétehetjük az énlakai templom mennyezeti elemét (**24. Ábra**), ahol székely rovásírással ezt olvashatjuk: *Egy az Isten*. Az Egy itt nem darabszámot jelent, hanem fogalmat: a mindenséget! A kép látszólag tükör-szimmetrikus, de mégsem az, hiszen a két oldal felé kinyúló ág felső részének egyik eleme a két oldalon eltérő. Érdekes megfigyelni a keret sarkaiban elhelyezett kis ábrát. Ezen a székely rovásírás ligatúra szabályai alapján ugyancsak az *egy az isten* gondolat olvasható ki[345].

Magyarországi festett tányérok

A továbbiakban a fazekas művészet legegyszerűbb tárgyait, a tányérokat vonom a vizsgálat alá. A tányér kör alakú, ezért alakjánál fogva igényli a többszörös tükrözést.

A **25. Ábra** olyan tányért szemléltet, ahol ez szinte maradéktalanul érvényesül. Ez az alak megfelel a szomszéd népek ízlésének, minthogy ők igénylik a tükrözést, náluk a földi világ az éginek a tükörképe! A tányér peremének díszítése azonban ezt már megszegi, nyolc helyett csupán hét kis virágpamacs kapcsolódik az ékeke sorozatához. Ugyancsak a négy átlósan elhelyezett virág szirmai is megszegik a tükrözés szabályát. A központi napkorongot övező koszorú sem követi a szabályt: folyamatosan épül fel és az elemi nem tartalmaznak tükrözést. Az összkép azonban mégis az, mintha ez a tükrözés itt élne, létezne. A tányérfestők hihetetlen gyakorlott festők, a tükrözés megsértése nem a gyakorlatlanságuk eredménye, ezt a tárgyat ők ilyenre akarták elkészíteni! Ugyanaz vonatkozik rájuk, mint ami pap Gábor szerint a Szent Korona zománcbetétes képeire vonatkozott: ilyenre akarták készíteni, azért ilyen!

25. Ábra Nyugat-európai ízlést kielégítő tányér[346].

[342] Berresford Ellis (1996), p.: 176.
[343] Dömötör (1981), VI. színes táblakép.
[344] Viski (1928), p.: 231.
[345] Varga (1993), p.: 102.
[346] Melbourne Magyar Ház, Szt. István templom alsó helységének a falán, 2001.

26. Ábra Életfa faliszőnyegen, jobb oldali kép.

A további ábrák jelenkori magyar népművészeti tányérokat mutatnak be. Mindenekelőtt azonban most vegyük elő az **1. Ábra** másik szélső képét (**26. Ábra**) és hasonlítsuk össze a korábban bemutatott baloldali széllel (**5. Ábra**). Csupán csak látszólagos tükrözést tapasztalhatunk itt is. A valódi tükrözést azonban több rész is megsérti. Mindenekelőtt az asszonyok öltözéke határozottan különbözik. A két növény sincs tükrözött viszonyban, mindegyiknél a jobb- és a baloldal eltérő, és az eltérés megint csak nem tükrözött a két oldalképen. Ezt nem tekinthetjük véletlennek, ez tudatos eltérés.

A tükrözés teljesen hiányzik a továbbiakban bemutatott tányérokról. A **27. Ábra** tányérján középen ágat láthatunk, aminek mindkét oldalán vannak leágazások. Alul bal felé három kék tulipán formájú virág nő ki, jobb oldal felé pedig ugyancsak három, de ismeretlen virág látható. A szár búzavirágok sorozatán át nőve folytatódik, majd jobbra rózsa, balra pedig vörös margaréta nyílik. A szár végül három magokat tartalmazó ágacskára bomlik. A margarétára emlékeztető virágban a napot ismerhetjük fel. Szerepkörét tekintve a tányér táplálék felszolgálására való.

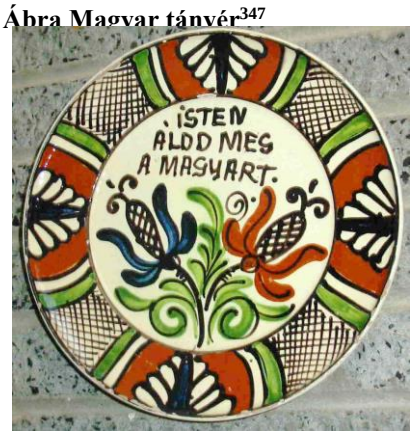
27. Ábra Magyar tányér[347]

28. Ábra Festett falusi tányér[348]**.**

Hagyományos, régies díszítést láthatunk a következő tányéron (**28. Ábra**). A tányér feketére alapozott és ezen vannak a színes díszítmények. Ezek körbeövezik a tányér peremét. Látszólagos tükrözés észlelhető a bal oldali rózsával és a jobb oldali három piros bogyóval a tükör tengelyben. De önmagában már a baloldali rózsa is megsérti a tükrözést. A három-három fehér virághoz kapcsolódó zöld tűlevelek egyáltalán nem tükrözöttek.

Ugyancsak látszólagos a tükrözés a hazafias tányéron, amit a **29. Ábra** szemléltet. A peremen nagyjából megtalálható két tükrözés is, de a központban lévő virágnál a színek alapvetően különböznek, még ha a két virág alakja meglehetősen hasonló is.

29. Ábra Hazafias tányér[349]

A **30. Ábra** szerinti tányér megint csak látszólagosan tükrözött díszítménnyel rendelkezik. Az alsó kelyhes virágból nem indul el szár, ahogy azt eddig láthattuk. Mégis, az életfás díszítményekre emlékeztet a kép közepén lévő két madár, akik egy hétszirmú virág felé fordulnak. A madarak farka valójában növényszerű, a fejükön három sugarat idéző ‘bóbita’ van. A felső kelyhes virág két oldalán lévő virágok teljesen megtörik a tükrözést, jóllehet színeik hasonlóak, alakjuk azonban nem.

[347] Melbourne Magyar Ház, Szt. István templom alsó helységének a falán, 2001.
[348] Csepely Magda gyűjteményéből, Melbourne, 2001.
[349] Ferenczy Zsuzsa gyűjteményéből, Melbourne, 2001.

30. Ábra Virág és madár tányéron[350].

31. Ábra Virágok lánca tányéron[351].

A **31. Ábra** megint csak virágok láncolatát szemlélteti. A tükrözés látszatát csak a két alsó kelyhes virág kelti, egyébként a két oldal tartalmát tekintve meglehetősen különbözik, jóllehet, a tükrözés érzetét azért fölkelti, Balra három hegyes paprikát láthatunk, aminek a jobb oldalon három tölcséres virág felel meg. Jobbra fönt ugyancsak három búzavirágot láthatunk, miközben a baloldalon ennek három árvácska felel meg. Középen piramisszerűen emelkedik sárga gyöngysor, aminek a tetején ugyancsak három ágra nyíló napkorongra emlékeztető virágok láthatóak.

Ha összehasonlítjuk ezt a tányért a korábbi életfa ábrázolásokkal, akkor újólag felismerhetjük a megfelelő elemeket, de immár kizárólag virág alakjában.

33. Ábra Magyar népi kerámiaművészet termékei[353]

32. Ábra Virágok lánca tányéron[352]

A **32. Ábra** ugyancsak virágok láncolatával jeleskedik. A tükrözés teljes hiánya jellemzi, noha azért mégis a tányér közepén vonul végig egy S-alakú szár, és annak két oldalán két-két virág található. A fenti bal oldali kelyhes virágnak azonban a jobb oldalon inkább a lenti virág a megfelelője, mert az a kelyhes. A másik két virág inkább kerek alakú.

[350] Világos Eszter gyűjteményéből, Woodend, 2002.
[351] Világos Eszter gyűjteményéből, Woodend, 2002.
[352] Melbourne Magyar Ház, Szt. István templom alsó helyiségének a falán. 2002.
[353] Világos Eszter gyűjteményéből, Woodend, 2002.

Erdélyi fazekas műhelyből került ki az asztali készlet, amit a **33. Ábra** szemléltet. A fentiek alapján itt is egyértelműen felismerhetjük a lélekelemeket, jóllehet, a madár nem 'lehel' ki növényi ágat. A kisebb tányérokon és a korsón azonban csakis a növényi elemek láthatók, azokon madár sincs. Ez utóbbiaknál a tükrözés még elfogadható, a többi tárgyon azonban teljes a tükrözés hiánya.

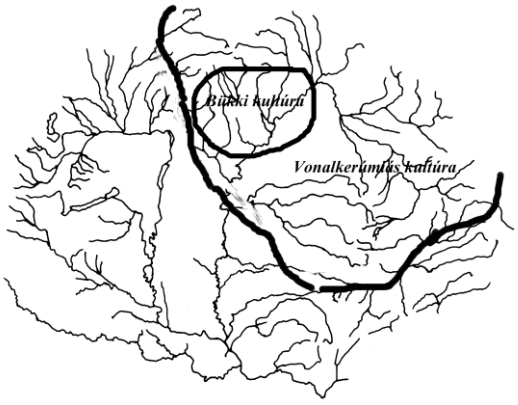

34. Ábra Ködmön hímzése[354]

A tányérok mellett még be kell mutatnom a nógrádi ködmön hímzését (**34. Ábra**), ahol a tányérokon láthatókhoz hasonló virágminták láthatók, de az úri szűrhímzéssel ellentétben itt a tükrözés megsérül. Ezen az ábrán a hármasság az uralkodó. Két oldalt három ágra bomló virágot láthatunk, mindegyik virág fordított szív alakú. Középen virágsorozatot láthatunk, napforgóval, és ez az oldalanként három elemből álló rombusz ugyancsak háromfelé elágazó szív alakú virágokat övez. A szűrnek hiába azonos a jobb és a baloldal szerint a szabása, a díszítő elemek ezt nem követik.

Következtetések:

A mai magyar népi művészet a magyar nép régi múltját tükrözi. Az ábrázolás a letelepedett életformát képvisel, a lovas-pásztor életformának vajmi kevés nyomát láthatjuk és azok is elsősorban a Kárpát-medence sztyeppei területeit jellemzik. Ide kétségtelenül, és régészetileg is igazoltan sztyeppei eredetű lovas-pásztor népek telepedtek be. A múltbeli lovas-pásztor műveltség elemei a dombvidéki magyar műveltség népművészeti képeiről tehát hiányoznak. Ugyancsak hiányoznak a környező, ú.n. indoeurópai népeket jellemző elemek is, hiányzik az égi és földi világ tükörképi ábrázolása. A képek, faragások, festmények – de a regék és mondák is, az egész népi mesevilág –, mellérendelő, közösségi társadalmat tükröznek. Olyan szemléletet, ami a magyarságot övező területek népességét alig, vagy egyáltalán nem jellemzi.

35. Ábra A magyar műveltség eredete[355]**.**

A magyar népi művészet eredete ezért bizonyára a Kárpát-medence, annak is az új-kőkori bükki műveltség területe, ahogy ezt a **35. Ábra** szemlélteti. Ezt a műveltséget az irodalom vonal-kerámiás műveltség néven ismeri. Tehát a magyar műveltség nem jött ide, hiszen a Kárpát-medencén kívül ezek az elemek nem találhatók meg, ezért biztonsággal állítható, hogy innen való. Ahogy a tarsolylemezek is csakis itt találhatók meg, a Kárpát-medencén kívül elszórtan is csak alig és ott is más díszítménnyel. A görög mítosz és a magyar mese viszonya is azt jelzi, hogy a görögöt vezethetjük le az általánosabb, és erkölcsi mondandó értelmében véve magasabb rendű magyarból – ami a pelagéz felfogást is jelenthette – ám fordítva ez nem lehetséges. A magyar mese nem származhat a görög mítoszból! A magyar felfogás tükrözi a Kárpát-medencében és annak környezetében az új kőkortól több évezreden át virágzó vonal-kerámiás műveltség felfogását. Ez a műveltség ugyancsak a lélekelemeket ábrázolta, azokat nem személyesítette meg, jóllehet pl. Gimbutas ezeket mind istenségeknek, sőt, istennőknek akarja feltüntetni[356]. A magyar népi művészet még ma is ezeket az elemeket varázsolja a fazekas termékekre, fejfákra, bútorokra, varrja, hímezi a népi öltözékére. Nem vette át a szomszédság ragadozó állatait, istenségeit jelképező szemléletét.

A magyar műveltség ünnepei a természet változásaihoz, az évszakokhoz kapcsolódnak. Az északi félteke 40 ° feletti területein a téli és a nyári napfordulók a kiemelt jelentőségű ünnepek. A kemény tél végét az jelzi, hogy a nappalok hossza elkezd növekedni. A Kárpát-medencében ezen az ünnepen manapság az élet fáját, a karácsonyfát állítja fel a népi hagyomány. Ennek népi díszei a lélek jelképei, és a fa a szeretet melegével árasztja el a legszentebb magyar családi ünnepet. Ez az újjászületés közvetve a keresztény hitvallásba is átkerült és ezért Nagy Konstantin idejében Jézus, a Megváltófény születésének a napja is erre az ünnepre került.

---

354 Domanovszky (1981), II. kötet, p.: 141.

355 Az indokokat lásd részletesebben a szerző *Gyökerek* című munkájában, Melbourne, 2000.

356 Gimbutas (1991), Gimbutas (1982).

A Földközi-tenger medencéjének népeinél viszont az év legszentebb ünnepe a tavaszi napéjegyenlőség. A júdaizmus kultúrájában pl. a téli időszak gyakorlatilag nem tartalmaz a hittel kapcsolatos ünnepet[357]. Az egyetlen mai ünnepük ekkor a *hanuka*, ami a decemberi újholdkor végződik. Ez az ünnep nyolc napig tart és a Szent Gyertyatartón naponta újabb gyertyát gyújtanak meg. Az ünneppel azonban a Hasmoneus főpapoknak a szeleucid görögök feletti győzelmét ünneplik. Az ünnepnek nincs vallási vonatkozása, egyértelműen győzelmi ünnep, amihez manapság a hétágú gyertyatartóban gyújtott lángok alapján a fényt is hozzárendelik. A hétágú gyertyatartó, a *menorah* azonban a kozmikus fényt képviseli, a hét égi világítótestet jelenti. Nincs kapcsolata a téli napfordulóval. Mégis, az elmúlt néhány évben a magyarországi zsidó szervezetek a karácsony napjára időzítik a *hanuka* utolsó, a nyolcadik napját, amikor valamennyi ágban gyertyát gyújtanak, holott ez a nap eredetileg a decemberi újhold napja volt.

A magyar műveltség képi elemi és ünnepei tudatában, rendkívül bizarr, hogy ez a magyarországi társadalmi csoport a magyarság egyik legszentebb ünnepén egy győzelem ünnepét üli. Ha a győzelem értelmét keressük, az időzítés nem jelenthet mást, mint a magyarság legyőzését. Erre a hitünkre a MAZSIHISZ hivatalos képviselőinek a nyilatkozatai kellő alapot is szolgáltatnak[358]. Ám ***amíg magyar ember, amikor tányért fest és oda nem oroszlán, hanem virág kerül és az a virág nem tükrözi az égi világot, addig a magyarság, a magyar műveltség nem lehet legyőzve.***

A mi feladatunk pedig az, hogy tudatosítsuk a magyarságban, hogy amit tesz, amit fest, amit énekel, amit táncol, az igenis a sajátja és ez egyben az éltető eleme is. Az a feladatunk, hogy a magyar ember továbbra is fessen tányért, arra továbbra se ragadozó állatot kanyarítson, azon továbbra se legyen meg a kényszerű tükrözés. Olyan tányért fessen, mint amilyet Csepelyi Magda is festett, és amit a **36. Ábra** szemléltet.

A történelmi tapasztalat ugyanakkor arra is int, hogy aki mégis úgy véli, hogy a magyarságot, a magyar műveltséget legyőzte, majd később megtapasztalja a tévedését. Nem fegyveres harc miatt, nem kemény, hangoskodó, erőszakos-, hanem éppen a tányérra virágot is festő, néma ellenállás eredményeként. ***Mert hogy a magyar ember továbbra is festette virágmintás tányérjait és arra nem került fel az uralkodó ragadozó jelképe, sem az oroszlán, sem a kétfejű sas!***

36. Ábra Csepely Magda tányérja[359]

Felhasznált irodalom

Berresford Ellis (1996), Peter: *The Druids*, Constable, London.

Cser (2002) Ferenc: *Életszimbólumok,* in. *Tizenhatodik Magyar Őstörténeti találkozó és Tizedik Magyar Történelmi Iskola előadásai és iratai.* ZMTE, Zürich. pp.: 33-39.

Dienes (1972) István: *A honfoglaló magyarok*, Corvina. Budapest.

Domanovszky (1981) György: *A magyar nép díszítő művészete*, Akadémiai Kiadó, Budapest.

Diószegi (1973) Vilmos: *A pogány magyarok hitvilága*, Akadémiai Kiadó, Budapest

Dömötör (1981) Tekla: *A magyar nép hiedelemvilága*, Corvina, Budapest.

Gimbutas (1982), Marija: *The Goddesses and Gods of Old Europe*, Thames and Hudson, London.

Gimbutas (1991), Maria: *The Civilization of the Goddess* , Harper, San Francisco.

Grant (1995), Michael: *Myths of the Greeks and Romans*, Meridian, New York.

Grimal (1969), Pierre, ed: *Larousse World mythology*, Hamlyn, London.

László (1967) Gyula: *Hunor és Magor nyomában*, Gondolat, Budapest.

László (1997) Gyula: *A honfoglaló magyar nép élete*, Püski, Budapest.

[357] Unterman (1991), p.: 33.

[358] Lásd pl. Regős Péternek, a Kurír washingtoni tudósítójának, vagy Kertész Imrének, a Nobel díjas írónak a nyilatkozatait. Ezekből a nyilatkozatokból a magyar műveltség gyűlölete, elítélése érezhető ki. Az okokat nem ismerhetem. Az alárendelő szemléletből ugyanakkor az következik, hogy a legyőzöttnek legyőzöttként kell viselkednie, a győztesnek be kell hódolnia. Erre a magyarság nem hajlandó. Ez lehet talán a nevezett személyek magyargyűlöletének a forrása.

[359] Csepely Magda festménye, Melbourne, 1985.

Pap (2001) Gábor: *Hazatalálás*, Püski, Budapest.

Varga (1993) Csaba: *Bronzkori magyar írásbeliség*, Írástörténeti kutató Intézet, Budapest.

Viski (1927) Károly, Bátky Zsigmond és Győrffy István: *Magyar Népművészet.* A Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Tára megbízásából és anyagi támogatásával kiadja a Kir. Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest.

Unterman (1991), Alan: *Judaism,* in: *Handbook of Living Religions*, ed. John. R. Hinnelis, pp.: 19-55.

Világszép Népmesék, Móra, Budapest, 1962.

MAGYAR NYELV

Simon Zoltán (Toronto):

A magyar nyelvről

A magyar nyelv génjei, logikai építőkockái[360]

Nem valószínű, hogy Magyarországon bármelyik fórumon megtarthatnám ezt az előadást. Már csak azért sem, mert nyelvészeti munkák százai jelentek meg az utóbbi évtizedekben. Nyelvészeink odahaza 100 %-osan lezárt kérdésnek tekintik a magyar nyelv eredetének kérdését. Itt természetesen a finnugor délibábra gondolok. Olyan zengzetes ködösítő munkák mellett, mint pl. „A nyelvi mozgásformák dialektikája", ezzel a tanulmánnyal labdába sem rúghatnék.

Nem is kell hangsúlyoznom, hogy a finnugrászokkal nem értek egyet. Ha elméletük tudományosan volna fölépítve, akkor sem lehetne elfogadnunk azt a módszert, hogy a nyelvészetnek joga az őstörténetet irányítani.[361]

A hazai hivatalos nyelvészet alapvető tudománytalanságát 10 évvel ezelőtt kiadott könyvemben[362] pontokba foglalva kimutattam (nem én voltam ebben az első). Véleményem ebben a kérdésben nem sokat változott, és sajnos a helyzet sem.

Legjobban ma is az bánt, hogy a történelmi tényeket és a legendákat, mondákat teljesen figyelmen kívül hagyják. Nem hallani például az ősi mitológia és az ősmagyar nyelv kapcsolatáról. Nem hallunk az őseinkkel szoros történelmi kapcsolatban élt népek nyelvi hagyatékáról. A finnugor kollégák nem említik a szkíta, a hun, a pártus, a kun, a besenyő, a kazár, a szabir, az óbolgár, az ujgur, a tatár, a gót, az alán, a roxolán, a masszagéta, a daha, a szarmata, a dák stb. nyelvemlékeket. Eszükbe sem jut megvizsgálni pl. a gót szótárakat. Pedig logikus, hogy nyelvi kapcsolatunk a fenti népekkel jóval Árpádék előtti. Furcsa és logikátlan előítélet az, hogy egyes szavaink, amelyek a szláv, az angolszász, a latin stb. nyelvben hasonló formában megtalálhatók, mind honfoglalás utáni jövevényszavak volnának. Ezek hasonlósága egymagában nem bizonyítja sem az állítólagos átvétel helyét, sem idejét, de jelenthet egy régebbi, közös eredetet.[363]

Ezekre néhány példa: pont, rész, pár, párt, elem. Az a szó, hogy "persze", a latinban "per se" formában megtalálható (vagyis: önmagáért beszél), vagy az a szó, hogy "nincs", az olaszban "non cse"-nek hangzik. Az olasz nyelv ősei viszont a mai Törökországból származnak, gondoljunk Aeneasra és a trójai hagyományra. A trójaiak viszont a hittita-ősszkíta népek rokonai voltak. Kis-Ázsia volt a népek olvasztótégelye, és ennek keleti oldalán laktak a mi őseink is, makron, hun és avar név alatt.

Biztosan sokan ismerik Sir John Browning régi sorait a magyar nyelv ősiségéről. Aki ezt a sziklát vizsgálja, az isteni titkot feszegeti: „… kezdetben vala az ige…"

---

[360] *A Harmadik (Londoni) Magyar Őstörténeti Találkozó előadásai és iratai, London 1988.* Ungarisch Historischer Verein Zürich, Budapest–Zürich, 1999. pp. 133-134. ISBN 963 85684 5 3 https://mek.oszk.hu/05900/05930/05930.pdf.

[361] V. ö. Cser Ferenc, Darai Lajos: A nemzeti önismeret csapdái: közbevetés a nyelvtudományról. *Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata* 2009/A. ISSN 2297-7538 Acta Historica Hungarica Turiciensia 24/2.

[362] Simon Zoltán: *„Dicsőség a sasnak és az égnek."* Szerzői Kiadás, Vancouver, 1978. Hivatkozik rá Varga Csaba: *Szavaink a múltból.* (Frík Kiadó, 2010.) MAGYAR-ANGOL, ANGOL-MAGYAR c. fejezetében, melynek végén 500 szót azonosít. – *A szerk.*

[363] Ezt bizonyítja a Kárpát-medencei szalagdíszes kerámiájú földműves nép szétáradása Dél-, Kelet-, Észak- és Nyugat-Európába. – *A szerk.*

A finnugor nyelvészet rendkívül sűrűn elintézi a döntést azzal, hogy (pl. a „nefelejcs” szónál) „tükörfordításról” van szó, ha valamit más nyelvekben is megtalálunk. Nem túl meggyőző számomra, hiszen a „hot dog”, a „kemping” vagy a „vikend” soha nem fog „forró kutyává” és hasonlóvá változni nyelvünkben. Hogyha a nap szó egyaránt jelöl égitestet és 24 órát, és ez megvan száz más nyelvben, nem jelenthetjük ki, hogy ezekből 99 az elsőnek tükörfordítása lenne. Magától értetődő, hogy a nap látszólagosan visszatérő mozgása okozza, hogy a két fogalmat nyelvünk egyetlen, nagyon ősi szóval fejezi ki. Ugyanígy a Hold és a hónap sok nyelvben nagyon hasonló szó. Egyes szláv nyelvekben a nyarat „let”-nek mondják, van, ahol az évet is. Tehát logikájuk szerint, aki 5 éves, az 5 nyarat ért meg. A szumér „ner” szóalak ezért nyugodtan összehasonlítható a „nyár” szóval, a szumér „év” jelentéssel. Nem lehet véletlen, hogy a legtöbb nyelv párhuzamba állítja a „jó” és a „jobb kéz”, valamint a „jog” fogalmát. Ez a három fogalom szinte azonosan hangzik a spanyol nyelvben, de ez nem bizonyítja, hogy a magyar tükörfordítás lenne, és jogrendszerünket a spanyoloktól vettük volna át.

Aki most ébredne fel szendergéséből, azt gondolná majd, hogy a magyar nyelv szláv eredetét akarom bizonyítani. Mégis meg kell említenem néhány példát. A „fa” és a „falu” gyaníthatóan közös gyökerűek, Zalában a „-fa” nevű végződések „falut” jelentenek.[364] A szlávban a fa és a falu szinte azonos: „gyerevo” és „gyerévnya”. A falu fából épült, a város általában kőből, vagyis „fehérvár” volt. A magyar „világ”, „világosság” és „virág” igen hasonló, és ugyanez a három fogalom a szlávban is szinte azonos: „szvet”, „szvetlij”, „cvetók”. Ha egy szkíta vagy masszagéta-hun faluban egy darab szalonna leesett a fölre, akkor a gyerek ezt hallotta anyjától: „fuj, peszok”. Az egyik törzsben talán ez azt jelentette, hogy "homok", homokos lett. A másik törzsben a homokra már talán megvolt a török eredetű szó, és azt kezdte jelenteni, hogy „piszkos”. Az angolban „dirt” földet jelent, „dirty” pedig piszkosat. Az angol „filthy” (szintén „piszkos”) kapcsolatban lehet pl. a német „field” (mező) szóval, vagy a magyar „föld”-del. Nem lehet véletlen az sem, hogy az angolban „reach” és „rich” = „érni” és „gazdag”, a magyarban a valamit elérni és az érték, gazdagság felel meg azoknak.

A gót és az ómagyar nyelv kapcsolatát ajánlatos volna németül tudó szakértőinknek megvizsgálni. Olyan szavak, mint a német „Wahl” = „választás”, a magyarban egész nagy rokon szóbokorral rendelkeznek, vagyis a magyar ág elsőbbsége valószínűsíthető. (Hasonló vita pl. a tolmács szó eredete kutatásában a német helyett az ótörök javára dőlt el.) Érdekes, hogy a „felel” és a „válaszol” azonos értékű szó, egymással legtöbbször helyettesíthetők: beválik, meg-felel stb. Több nyelvben ugyanez a helyzet: a „felezés” és a „választás” azonos dolog. A szóbokor gyökere a „fél” szó (rokon a szláv „pol”- szótő). Ez nekünk egyaránt jelenti valaminek a felét és a félelmet. A spanyolban hasonlóan: „medio” és „miedo”. Azt most ne is részletezzük, hogy végső soron a fél és a vál tőszavak is közös eredetűek lehetnek.

Kissé érdekesebb témákra térve, lenne egy tiszteletteljes keresztkérdésem Önökhöz. Nagyon kérem, tegyék fel a kezüket azok, akik szerint a „csiga” szó hangutánzó eredetű nyelvünkben.

Erre számítottam. Hasonló logikus előítélettel vélekedtem én is nemrég. Gondolom, sokan elfelejtik azt, hogy az a szó nemcsak állatot jelent, hanem egy gépet, munkaeszközt is. Krónikáink is lefestik, bizonyítva középkori használatát. Az sem valószínűtlen, hogy az ókori népek is ismerték, és a piramisokat is részben ezek segítségével építtették, mint súlyosabb kövek mozgatására szolgáló szerszámmal. Ennek nyikorgó hangját, csikorgását utánozhatták az emberek, és először a „csiga” szó a munkaeszközre vonatkozhatott. Ezt az elméletet erősítik az alábbi kifejezések: „el-csigázott” emberek (vagyis nem ki- vagy becsigázott, hanem az elhúzás irányában dolgozók), vagy az egész művelet kezdetén: a csiga

[364] Az ősi falvakat fapalánkkal védték a vadállatoktól. – *A szerk.*

bemutatásakor feltalálója „felcsigázta” az érdeklődést. A „csigalassúság” a gép sebességére vonatkozhat, amelyet később a hasonlóan lassú állatkára, a „csigára” is átvittek.

Más. Van egy mondás, hogy „más szemében a szálkát megleli, magáéban a gerendát feledi”. Ennek nagyon megörültem. Biztosan egy kérkedő gazdával történt, hogy megbírálta egy másik paraszt gabonáját, hogy török, szálka van benne. Később valahogy az ő saját gabonájából vitt valakinek, de a szemek között maradt egy gerenda is. A más szemében tehát más gabonaszemét jelenti. Örömöm lelohadt, amikor megtudtam, hogy a Bibliában is benne van ez a mondat és a magyar ennek az ún. tükörfordítása. Azóta viszont nekem úgy tűnik, hogy a magyar forma eredetibb, nem hangzik olyan sután és értelme is van, még rímel is. A bibliai mondás leírásakor a magyar nyelvnek már mindkét szava meg lehetett (szem és szem), sőt már akkor is gabonaszemet jelent ez a tőszó (pl. spanyolul semilla).

Sokan logikátlannak találnak magyar kifejezéseket, mint azt, hogy „Mibe került?” Pedig nem az. Mondjuk, valaki egy disznót hoz egy földművesnek eladni búzáért. Az megkérdezi, hogy mivel akarja majd elvinni a búzát, vagyis az mibe fog kerülni. – Van néhány üres zsákom- feleli, aki a disznót hozta. – Elég az, ha ezt a két zsákot megtöltöm búzával? – Jó, rendben van. – És ebben megegyeznek. Tehát két zsákba került a csere.

A nyelvészek mérföldekkel lemaradtak krónikáinktól is, de a régészektől is. Krónikáink és idegen krónikák is említést tesznek a hunok pajzsairól. Régészeti bizonyítékok állítják, hogy avar-magyar elődeink kiválóak voltak a zománcozott edények és ékszerek készítésében, tehát a zománcra szavuk is volt. Mégis, a pajzsot a „pavese” (páviai) szóból származtatják, a zománcot pedig a német „Schamalz” szóból. Erdélyben, a középkorban „zománc”-nak hívták.

Magyar nyelvi őslogika és a távoli népek[365]

Mélytisztelettel és szeretettel küldöm üdvözletem a felsőőri találkozó valamennyi résztvevőjének. Ezt a rövid tanulmányt a tavaly Londonban elhangzott előadásom folytatásának szánom. Néhány rendhagyó gondolattal szeretném kiegészíteni „A magyar nyelv génjei, logikai építőkockái” című írásomat.

Először is kissé leegyszerűsítve a dolgot, általános kifejezéssel „magyar nyelveket” fogok használni, vagyis e szavakkal összefoglalom a ma is elevenen élő különálló Kárpát-medencei magyar nyelvjárásokat. Nem mintha eredetük minden vitán felül állóan közös volna, hiszen ez nem is állítható.

Általában véve az írott történelem előtti népek nyelveit, azok szókészletét és nyelvtani logikáját próbálom nyomozni. Az egyes nyelvek közötti párhuzamok és hasonlóságok mindig sokat nyomnak a latban. Véleményem már itt eltér a legtöbb hivatásos nyelvészétől. Szerintem ugyanis az alapszókincs volna az alap, nem pedig a nyelvtan, grammatika. Ez utóbbi érezhetően csak sallang és igen késői újítás. Ráadásul az uralkodó divattal, a felső, irányító réteg politikai, nemzeti orientációjával állandóan változik. Így például most is néhány évente újabb, javított kiadásban jelentetik meg a Magyar Helyesírás Szabályait, de ettől még az ősi vagy újabb magyar szavak vidéken ugyanúgy hangzanak, mint évszázadokkal ezelőtt. A függöny ma is firhang, az ágybetét ma is matrac, stb. A grammatikát magam is utálom, és nem gondolom, hogy a kőkorszaki ember figyelmét jobban lekötötte.

[365] *A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Negyedik Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai Felsőőr/Oberwart 1989.* ZMTE, Budapest–Felsőőr, 2005. pp. 196-207. ISBN 963 9349 10 0 https://mek.oszk.hu/05900/05927/05927.pdf.

Már régóta próbálok ilyen „magyar ősemberi” logikával gondolkozni, játékos módon. Itt van például a „fű” szó. Valószínűleg régebbi a „gyep” és a „pázsit” szavaknál, mivel nagyobb a szóbokra és többet szerepel a szólásokban is. Például fűnek-fának mondok el valamit és nem pázsitnak, gyepnek, fának. A fű után egy -z végződést, illesztve alkothatok magyar ősemberként egy új igét: „fűz”. (Nyilván a fűzfát is azért neveztük el így, mert hajlékony ágaiból könnyű volt fűzni, fonni valamit.) Más kérdés az is, hogy a „fű” szóból kialakulhatott a „fűteni” ige,[366] hiszen őseink száraz pusztákon éltek, ahol a száraz fűvel kitűnően lehetett fűteni. Szóval a „tű” és a „tűzni” kapcsolatokhoz hasonlóan a fű szóból alakulhatott a „befűzni” ige. A csonttű őskorszaki szerszám. Egy keskeny, száraz fűszállal, mint fonállal sok minden kezdetleges ruhát meg lehetett varrni.

Itt ugorjunk át a már kihalt kun nyelvre. Ők a füvet úgy hívták, hogy „ot”. A mi „gyapot” szavunk eredetileg a „gyap” és az „ot” szavak összetételéből születhetett valahol Kazahsztán pusztáin, a kun nyelvben „juh-fű” jelentéssel.[367] A középkori európai és kínai utazók is említenek egy csodálatos szteppei növényt, a földből kinövő bárányt, a Kazár Birodalom térségében. Hasonló logikával a spenót talán spán (spanyol) füvet jelenthetett.

A füvet jelző „ot” törökös kun szóról még annyit, hogy a koreai nyelv egyik alapszava szintén „ot”. Ruházatot, öltözetet jelent, nagy szóbokorral. Elképzelhető, hogy egy szubtrópusi eredetű ruhátlan ős-koreai népcsoport az ős-kunok fűből varrt öltözetét névvel együtt átvette. Hasonlóan a magyarok ősei az albánok őseitől vehették át – helyhez persze így nem köthetően – a „cipő” szót. Az albán nyelvben ugyanis még csak kezdetibb jelentése van, egyszerűen bőr-t jelent. Természetesen egy nyelvész akadémikus szemével mindezek kidobni való véletlenek és inkább az ikes igékre és a tárgyas ragozásra kellene összpontosítanunk. Mégis úgy tűnik, hogy egy bizonyos számú logikus véletlen egyezés már nem véletlen, hanem igenis magyarázatra szorul.

Nem is akarok a szóegyezéseknél maradni, de a koreai és a magyar szókincs tanulmányozásánál találunk érdekes hasonlóságokat, habár azok más nyelvcsaládba tartoznak. A gyöngy és a csengő szavunknak például koreai testvérei vannak. A számnevek közül a 4 az egyik koreai nyelvjárásban „net”-nek hangzik. Különös az is, hogy a szépre sokat adó ősmagyar nők nem a Perzsa-öböl mellékéről, hanem Korea tengerpartjáról szerezték be gyöngykészletüket. A „csapda” szónak nemcsak az ír nyelvben van megfelelő párja, hanem teljesen ugyanígy hangzik a koreai nyelvben is, és egyike legfontosabb alapszavainknak. Ami a szó tövét illeti a magyarban, a „csap” kétségtelenül megfelel az „üt” szónak, mégpedig váratlan, hirtelen, gyors ütést értve alatta. Gondoljunk, a lecsap, felcsap, csapat, becsap szavakra. Ez utóbbival lehet késői kapcsolatban a vízcsap szó őse. Ez bizonyosan hordó csapja volt, amelyet egyetlen ügyes csapással befelé ütöttek a kifelé húzás helyett, kétségtelenül elérve a szemlélő becsapását. Ezért valószínűsíthető az „ütés” és a „ravasz, trükkös fortély” fogalmak szoros kapcsolata. A koreai nyelvben magát a megfogást, a csapdával való halászatot jelenti. Ebből gondolható, hogy a magyarok vagy hunok ősei adhatták át a folyami halászat kicsiszolt ismereteit a koreai vad törzseknek. (A koreai nyelv történetéről szóló szakkönyvek elismerik a hunok és a hun megszállás hatását nyelvükre.)

El kell ismernünk, hogy párhuzamok keresésével logikai úton nem lehet leszűkítenünk a magyar nyelvek őshazáját, sőt inkább csak tágítani tudjuk. Rendben van: tételezzük fel, hogy az őshaza valamikori keleti határa a Csendes-óceánnál húzódott.[368] De hol volt a nyugati határ? Gyakorlati megfontolásokból a Németországot Egyiptommal összekötő

[366] V. ö. a *fűl* szóval. – *A szerk.*

[367] V. ö. a *gyapjú* szóval. – *A szerk.*

[368] Ezt a Joseph Deguignes-által terjesztett eredeti nézetet és cáfolatát lásd Cser Ferenc, Darai Lajos: Dr. Torma Zsófia bárónő a földben és a szakirodalomban talált leleteiről. *„190 éve született dr. Torma Zsófia, az első magyar régésznő” című emlékülés előadásai (Zürichi Magyar Történelmi Egyesület, Budapest, 2023. január 27.)* Acta Historica Hungarica Turiciensia 38/2. – *A szerk.*

vonalat vehetjük nagyjából, persze ez is csak feltételezés.[369] Itt van például a jég szó. Ennek hasonló hangzású párjai megtalálhatók a sumér (seg) és a norvég nyelvben (jög). Gyanítható, hogy az Európában őshonos norvégok előbb ismerték, mint a Mezopotámia forró sivatagjai mellett élő sumér földművesek. A norvégok ősei, a nórok lakhatták Noricumot is, vagyis Ausztria keleti felét. A hegyvidéki, havasi életmódhoz hozzászokva biztosan nem esett nehezükre a barátságtalan Skandinávia betelepítése. A jégvermet is előbb ismerhették, mint a sumérok, a vermelés szokását előbb megtanulhatták. Így a hegyekből lehozott jéggel sokáig eltarthatták a húst. Persze, egyértelműen nem bizonyítható az sem, hogy pl. a norvégok nem a magyaroktól vették át a Kaukázus környékén. Ilyen szavak egyezése viszont nem lehet véletlen, hanem valahol közösen együtt kellett élniük az érintett népek őseinek.

Ezek az érintkezések kétféle nyelvi kapcsolatot jelenthettek. Az első az egyirányú átvétel. A második a bizonyos szó megszületésénél való közös részvétel, közös bábáskodás. Más kifejezéssel „ÉLMÉNYKÖZÖSSÉG”-nek is hívhatnánk, amelyet már tavalyi előadásomban is javasoltam. Igaz, teljesen más alapnyelvű szomszéd néptörzsek is élhettek valaha ideig-óráig ilyen élményközösségekben fejlődésük különböző szintjein. Ezzel megmagyarázható volna egymással nem rokon, ma nagy távolságban élő népeknél a logikai egyezések feltűnően magas száma.[370]

A nyelvészet másik rákfenéje az lehet, hogy a kutatók többsége irtózik attól a gondolattól, hogy egyes különálló kontinensek nyelvei között kapcsolatok létezhettek. Márpedig létezhettek. A nyelvek és a népek vándorútján hihetetlenül hosszú vándorlások is lezajlottak, nem is egyszer.[371]

Szavaink végén nem ismerünk olyan végződést, hogy „él”. „Kötél” szavunk első fele viszont kétségtelenül a „köt, megkötni”. Ha a második rész azonos volt az „élni” fogalmával, akkor egy vogul elbeszélésre gondolhatunk (Várkonyi Nándor „Sziriat Oszlopai” könyvéből).[372] Ezek szerint a vízözön idején 500 ölnyi kötelet kellett fonni fűzfagyökérből, és azzal megkötni minden egyes hajót. Akinek a kötele kibírta, az megmenekült. A többiek mind megfulladtak. Szivárvány szavunk is azt a régi alföldi hiedelmet tükrözi, hogy az szívja fel az árt, az árvizeket. Még maradjunk egy kicsit nyelvtestvéreinknél, a mari népnél. Huszti kevéssé ismert múltszázad-beli könyve („Ó- és Új-Dácia”)[373] azt írja, hogy Jordanes szerint egy More vagy Mare nevű boszorkánytól származtak a magyarok. Ez Philimer gót király alatt történt egy kietlen erdőben, aki észrevette, hogy népei között boszorkányok voltak és ezeket a némbereket elűzte országából. Nem lehetséges-e, hogy a csodaszarvast a Krím-félszigetre követő ősmagyar vadászok[374] ezeket a „mari” nevezetű fehérnépeket találták meg a pusztában, és így a „mari” népnév Jordanes korai leírásában bizonyítana valamiféle kapcsolatot a hunok és a finnugor ősnépek között? Huszti nyilván nem a „magyar” szóra gondolt, hanem a hunokra, hiszen kétlem, hogy a „magyar” népnév már előfordult volna Jordanes idejében egy írott munkában.[375]

A „jég” szóra visszatérve, érdekes kapcsolata az egyes nyelvekben az „üveg” fogalmával. Jég és üveg – annyira különböző dolgok lennének? Egyáltalán nem. Az üveget „üjeg”-nek is mondják némely magyar tájszólásban. Jeget vagy üjeget emlegetni, elég

---

[369] A kelta területekre vonatkozó magyar nyelvi vonatkozásokat lásd Timaru-Kast Sándor: Kelta-magyar „rokonság” nyelvünk tükrében. *A magyar nép és a kelták: eredetünk és környezetünk*. pp. 20-78. Acta Historica Hungarica Turiciensia 36/2. 2021.

[370] Másik – egyszerűbb – magyarázat a hatalmi kultúra terjedése. – *A szerk.*

[371] És hihetetlenül hosszú idő is! – *A szerk.*

[372] Várkonyi Nándor: *Sziriat oszlopai*. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1972. A teljes szöveg: Széphalom Könyvműhely, Budapest, 2002 és 2017. 670 oldal · keménytáblás · ISBN: 9789639373311 – *A szerk.*

[373] Huszti András: *Ó és új Dácia, azaz Erdélynek régi és mostani állapotjáról való história.* Kiadta Dienes Sámuel, Bécs, 1791. – *A szerk.*

[374] Fábián Sándor Kárpát-medencei Meotiszról tudósít. Lásd

[375] V. ö. Iordanes: *Getica*. *A gótok eredete és tette.* L’Harmattan, Budapest, 2005.

hasonlóan hangzik. Ez pedig nem csak magyar jelenség: a „glass” üveget jelent (az ír nyelvben „zöld”-et, ami az első üvegtermékek színe volt), párja pedig az indoeurópai nyelvekben a „gleccser” szó csoportja, mindkettő valamilyen hideg, áttetsző kristályt jelöl. A régies magyar nyelv a kristályt „jegecz”-nek nevezi.

A „tűz” és a „piros” szavak eredetileg összetartoztak, úgy, mint a „kő” és a „kemény”. Nem hiszem, hogy „kegyes” és „kecses” szavaink újkeletűen átvett szavak lennének. Mégis, ez a két hasonló szó így kapcsolódik az angolban is: „grace” (ejtsd: grész) és a „gracilis” kecses, törékeny jelentéssel létezik.[376] Olyan szóösszetételek, hogy „feltétel” százával analóg módon is megtalálhatók más indoeurópai nyelvben, pl. spanyolban: su-poner, vagyis feltenni valamit, feltételezni. A „kérni” és a „kérdezni” fogalmak szintén eredetileg egy teljes gondolatot takartak, lásd a mai spanyol és olasz megfelelőiket. Hasonló a „venni” és a „vinni” szó esete: az angolban, spanyolban ma is csaknem azonos fogalmakat takarnak. Vagy véletlen volna, mondjuk, hogy ráakadunk egy magyar tájszólásra, ahol egységesen „sövénydisznó” a sündisznó közismert neve; az angol nyelvjárás ezt tökéletesen híven „sövény-disznó”-nak fordítja. Mondjuk, ugyanitt a Tejút angol neve „Milky way”. Véletlen volna mindez? Lehetséges, hogy egyetlen bizonyos magyar nyelvjárás több angol szó magyar tükörfordítását átvette, a többi magyar nyelvjárás erre teljesen fittyet hányva „sínkutyának” vagy „szénásszekérnek”, „részeg ember útjának”, a rómaiak meg „cigányok útjának” nevezi ugyanazt a két fogalmat? Hogy a Hadak Útjáról ne is beszéljek.

Nem kenyerem a prófétaság. Mégis meggyőződésem, hogy a magyar őskutatásban a legerősebb nyom a nyelvjárások kutatása, azok visszavetítése a távoli múltba. Ez a lehetőség kiaknázható és teljesen kiaknázatlan. Őseink életmódjáról, gondolkozásmódjáról, idegen népekkel való kapcsolatairól leghívebben a tájszólások tanúskodnak még ma is. Jelentőségük alábecsülése, a bennük rejlő információtömeg elhajítása okozza az őstörténet és rokon tudományainak sötétben tapogatódzását, a látható fűhöz-fához kapkodást, az elburjánzott elméletek vetélkedését a nyelv által rögzített valóságmaggal szemben. Amíg nem fektetünk nagyobb súlyt a magyar nyelvjárások különbségeinek magyarázatára, azok tudományos, poliglott formában való többnyelvű szótár-szerű feldolgozására és kiadására, addig őstörténet-kutatásunk nem fog kikecmeregni a kátyúból.

A fentiekre visszatérve, hasonlóan állunk a nagyobb szóbokrokkal kapcsolatban. A „jó, jobb kéz, jog” fogalma például szemmel láthatóan hasonló. Nagyon sok nyelvben a jobb oldal volt a helyes, a bal pedig rossz, helytelen: lásd baleset szavunkat. (Érdekes, hogy például a balkezes emberek igen nagy százalékarányban találhatók a vörös hajúak között, ez pedig jellemző a nyugat-európai embertípusra, de nem a magyarra.) Még különösebb a „könyv, könnyű és könny” szavak ősi, már feledésbe merült rokonsága (régi magyar szövegekben könyves szemmel vagy könnyüs szemmel találkozhatunk). Ez a három fogalom más nyelvekben is igen hasonlóan hangzik. Pl.: a spanyolban: libro, ligero és lagrima.

Szélesen elterjedt logika az is, hogyha valami szép, jó és helyes, akkor annak „van helye”. Ami helytelen, annak pedig nincs helye. Hasonlóan lásd az olasz „piacse”, spanyol „placer”, angol „please” (pliz) és a német Platz szót – némelyiknél a jelentések már árnyalódtak. A fatörzs és a törzs szavak rokonsága is szinte özönvíz előtti. Egy külön fatörzsből készült hajón megmenekültek hosszú ideig együtt maradtak és szoros összetartozási tudatuk sokáig megmaradt. Mások fatörzshajója egészen máshol ért partot, így lassan nyelveik is elkülönültek. (A „fatörzs” és a „néptörzs” szavak hasonlóan hangzanak sok más nyelvben is.) Egyiptomban Ozirisz hajóját sokáig nagy vallásos tiszteletben tartották egy templomban. Innen eredhet az, hogy a nagyobb templomoknak „hajói” vannak. Számomra az is döbbenetes élmény volt, hogy a torontói Royal Ontario Museumban egy

[376] A latin gracilis (‘nyúlánk, karcsú, finom’) átvétele. – *A szerk.*

predinasztikus egyiptomi kis kenumodellt láttam. Teljesen ugyanúgy néz ki, mint egy mai indián kenu, ez pedig nem is olyan egyszerű tervezésű szerkezet. Tehát valamiféle kapcsolatot sugall.

Ősi mexikói szokás volt, hogy a házasulandó nő és férfi fehér, tóga-szerű ruhájának csücskeit jelképesen, vallásos szertartással összekötötték. Ezzel hasonló eredettel magyarázható a mi „házasságkötés" szavunk is, vagy a kötelesség, elkötelezettség. A korábbiak mellett ez is valószínűsíti, hogy a „köt" egyike a legrégibb, sok ezer éves magyar szavaknak. Megjegyezzük, hogy a nyelvész professzorok egyes nyelvek korát változóan, félmillió év és néhányszáz év közöttire becsülik, és ezzel elárulják teljes tájékozatlanságukat hivatásukban. Én hiszek abban, hogy egyszer – talán évszázadok múlva – a nyelvek szavainak túlnyomó részéről meg fogják állapítani, hogy pontosan mikor, hol és milyen körülmények között születtek meg.

A sok mexikói nép körében, különösen a mayáknál, több olyan motívumra bukkanunk, amelyek a magyarokéra emlékeztetnek. A színek és díszítő motívumok mellett olyan népmesei fordulatok, mint a „szerencséd, hogy öreganyádnak szólítottál" egy változata, vagy maga a hétfejű sárkány alakja (Vakub Cakix), amely csak a hettitáktól ismeretes. Érdekes, hogy a mayáknak külön istennő volt az öngyilkosságnak szentelve: Inxchel (Iscsel). Aki szerintük így vetett véget életének (főleg kötéllel), az mind a paradicsomba jutott. Ez emlékeztet a türkkazár fejedelem fojtogatási szokására, vagy még inkább a szultán által küldött selyemzsinórral elkövetendő öngyilkosságra egy jobb túlvilági élet reményében. Az öngyilkosságra hajlamosság magyar statisztikáját itt nem is kell kidomborítanom. A maya-nahuatl nyelveknek egyes ótörök nyelvekkel való látható rokonságának vizsgálata hálás téma lehet, és világszenzáció lehetne belőle.

A hunokra kitérve, a hun birodalom vélhetőleg a proto-szláv, török és ugor tömegekre épülhetett. Atilla a magyar krónikák szerint méd divatra öltözködött, és médek tették ki birodalmának egyik legnagyobb hun népét. A méd nyelvből (és a hunból is) csak néhány szót ismernek, de a méd szavak szinte tökéletesen megegyeznek orosz-szláv megfelelőikkel. Más források állandóan a masszagétákat említik a legerősebb hun népként. Ezt úgy fejthetnénk meg, hogy meszekh- vagy mosokh-géta.[377] Mesech a Bibliában Jáfet fia, vagyis az indoeurópai népek egyik őse. Őshazája Kis-Ázsia keleti fele, Kappadokia volt. Még a Krisztus előtti 2. évezred elején, az asszír-örmény állam vetélkedése kezdetén 1000 Mosokh-férfit telepítenek le itt, hogy a földet műveljék. Ezek lehettek az egyszerű muzsikok, a köznép, amely a szlávban egyszerűen férfi-t jelent. A svéd-fajú Rusz kalózok 3 hercege Honfoglalásunk körüli időkben a muzsikok hívására jött be Oroszországba, s ők alkották az uralkodó réteget. A muzsikok egykori neve magyarul Muszka. A Képes Krónikában Mazekab volt a fővárosuk (v.ö.: Moszkov, Moszkva). Régi keletű lehet a kun-szláv együttélés vagy szövetség, s talán még a kelet-törökországi és közös belső-ázsiai őshazákig vezethető vissza. Ezt a török és szláv alapszókészlet egyezései is alátámasztanák. Számomra a hun kérdés legjobban a kunokon keresztül közelíthető meg. Ők lehettek a Hun Birodalom szervező és névadó népe. Az a kun nyelv, amelyet a Petrarca-Kódexből ismerünk, egy törökös nyelv, nem magyar. Benne felismerhető az a nagy szómennyiség (kb. 1/3-ad része), amely tükrözi egy Khorezm-i, perzsa nyelvet beszélő néptömeg beolvadását. Ezt az iráni hatást László Gyula is felismerte az avarok művészetében, krónikáink pedig Csaba khorezmi házasságáról és az onnan hozzánk csatlakozó, Kárpát-medencébe visszatérőket segítő népességről tesznek említést.

[377] A geta Fábián Sándor szerint a gente félreértelmezése, és nemzet jelentésű.

Gyimóthy Gábor (Zollikerberg):

Nyelvleckéztetés, az ezer utáni kilencedik száz

(1801)

A **tárgy** nem lesz előkelőbb,
ha **szüzsé**nek mondod,
csak idegenszót terjesztesz
és nyelvünket rontod!

(1802)

Karikíroz? – Na ne tréfálj!
Torz képet fest éppen?
Lám, ezt másképp is mondhatod,
magyarul és szépen...

Vagy hát **gúnyrajzon dolgozik**?
Ez így is mondható.
Már nem gondolkodsz magyarul,
s ez nem megnyugtató!

(1803)

Archetípusként jellemzed?
köztünk legyen mondván,
egy szóval sem rebegném el,
hogy nem hangzik rondán!

Szerintem nem szakadna le
alattad a hinta,
hogyha magyarul mondanád,
például: **ősminta**.

(1804)

Szószerint lefordítottan
a **kontinens** mit jelent?
Összefüggőt, **szakadatlant**
és még hasonló ilyent.

Földrészt semmiképp sem jelent,
bár ahelyett használják!
Látod, idegen szavakkal
ilyen hülye a világ!!

Őrizd meg a méltóságod!
Ne alázd meg magadat!
Ha van magyar szó, ne használj
értelmetlen szavakat!

(1805)

Tudhatnád, hogy **dialógus**,
mit te **dialóg**nak mondsz,
és azt **párbeszéd**re váltja
a jó szófordító-bonc!

Elárulok neked most egy
ménkű nagy igazságot:
nem az idegen szó bűne,
hogyha te azt használod!

(1806)

Empírikus? – **Gyakorlati**!
Csudajó szó! – Ebadta!
Szerinted mindenki tudja,
hogy mit értesz alatta?!

(1807)

Jelmondat a **lózung**, avagy
lehet **jelszó** csakcsupán!
(Nem szereti a nyelvünk azt,
aki vele csúnyán bán'...!)

(1808)

Önműködően! – Ha mondom!
Nem **automatikusan**!
A zsebemben idegenre
nyíló bugylibicska van!

(1809)

A nyavalyás divatszókat,
fészkes fene megeszi!
Ha **instrumentalizálja**,
az **eszközévé teszi**!

(1810)

Mély benyomást kelt bennem, ha
azt mondod, hogy **imponál**.
Még mélyebbet keltene, ha
csak magyar szót mondanál!

Írd magyarul szépen körül,
ha nem találsz rá egy szót.
Az idegen, nyelvet hígít
és nem jelent semmi jót!

(1811)

Nagyra tart, vagy nagyra becsül,
De legjobb a **tisztel**.
Ilyen egyszerű magyarul
a **respektál**, hidd el!

(1812)

Ott már nehéz lenne mérni
a hatalmas butaságot
ahol a **relevancia**
helyettesít **fontosság**ot!!!

(1813)

Fejedbe fészkelődött már
a magyar szó előtti gáncs:
az egyszerű **lényegtelen**t
úgy mondod, hogy **irreleváns**!

(1814)

Vajon hol jár agyacskája,
s mifenére lehet gondja,
ha az egyszerű **nevelést**
edukációnak mondja?!

Fejcsóválni itt nem elég,
s azt mondani: Érthetetlen!
Ily esetben a hülyeség
sajnos már megmérhetetlen...

(1815)

Figyelmen kívül hagyható,
hogyha **negligálható**.
Bátran írd csak körül, hogyha
nincs rá rövid, magyar szó!

Igaz, kicsit hosszabb, de ez
egyáltalán nem szégyen,
s jobb így, minthogy szövegedben
vadidegen szó légyen!

(1816)

Az **exkluzív** sokértelmű,
ám ez nem fontos,
mert majdnem minden esetben
kizárólagos.

Ne bújj idegen szó mögé;
nyelvünk „lekonyul”!
Egyértelmű szókat használj,
beszélj magyarul!!

(1817)

Dekonjunktúra, de szép szó!
De a fene egye meg!
A **gazdasági hanyatlást**
megérti minden gyerek!

Idegen szóval próbálod
értékedet emelni?
Közben nem tudod már magad
magyarul kifejezni!

(1818)

A **disszonáns összhangtalan**,
avagy **nem összehangzó**.
Az átvitt értelmén kívül
fülsértőnek mondható.

(1819)

Dinamika = **mozgóerő**,
lendület is lehetne,
ha nem jutna folyton-folyvást
idegenszó eszedbe!

Nem választasz ki magyar szót,
mint annyiszor, már megint.
Versikém e szokásodért
megszid, korhol és megint!

(1820)

Ide is áll idegenül
– mondhatnám, hogy ide-áll-is –
magyarul, ha mondanád hát
eszményi az **ideális**.

Ámde van, ki a szótárban
szorgalmasan tovább keres
és azt látja, hogy lehet még:
mintaszerű, **tökéletes**.

(1821)

Ha **transzparens**, hát **átlátszó**!
S ha az ember tovább kutat,
néha úgy is használják, mint
marhanagy-betűs **fölirat**.

(1822)

Kronológiai sorrend?
Időrendi, kis barátom!
Hogy mér' mondod idegenül,
azt bizisten, be nem látom!!!

(1823)

Jaj, a **komplex**, barátocskám,
rengeteg mindent jelent!
Nézz utána a szótárban,
s ne használd az idegent!

Összetett, vagy **szétágazó**,
sokrétű, vagy **bonyolult**.
Használd e magyar szavakat,
hisz egyik sem elavult.

(1824)

Kohézió? **Összetartás**,
vagy **összetartó erő**.
Összetartja mindazt, ami
máskülönben szétmenő.

(1825)

Ne hülyülj! – Komolyan mondom!
Nekem nincs – s nem is volt **random**!
Rém rosszul hat a gyomorra,
hisz magyarul **találomra**!

(1826)

Van, aki fáradhatatlan,
s neki csak hosszú jó:
rög-tön-zés helyett azt mondja:
im-pro-vi-zá-ci-ó!

Vagy, bár zavarja a hosszú,
de máshol a figyelem:
nem használ magyar szót, mert az
nem eléggé idegen...?!

(1827)

Párbeszéd, vagy **eszmecsere**,
mit **dialógus**nak mondasz.
Könnyebb a lelkednek hogyha
bármit idegenül mondhatsz?

(1828)

(Énekelhető az ismert dallamra)

Eszembe jut a dal: *Szomorú vasárnap*,
hogyha a szövegben ilyen szavak állnak:
meritokrácia – oda ne rohanjak!
Aki ezt megérti, puszit adok annak...

Kíváncsi lennék, e szót hányan ismerik?
S használni azok közül hányan szeretik?
Mert hiszen tudják, hogy nincs, aki megérti.
Használni akkor mondd, teneked megéri?

Érdemuralomnak mondja a szótáram.
Ezért – hogy megnéztem – majdhogynem megbántam,
mert hogy e szó is magyarázatra szorul.
Hogy jobban megértsék írd körül magyarul...

„Öngyilkos nóta” a *Szomorú vasárnap*.
Az érthetetlen szó nem kell a kutyának...!
Jól gondold meg azt, hogy kinek írsz, barátom.
Érthetetlenséget oly nehéz belátnom...

Oly nehéz belátnom...

(1829)

Interferál? – Ne bohóckodj!
Miért jobb az idegenül,
hogyha az **egymásra hat**-tal
megmaradsz nyelvünkön belül?

(1830)

Ambícióról már írtam,
sejthetően többször is,
hiszen találsz rá magyar szót
– nézz utána – nyolcat is!

Nagyratörés, vagy **törekvés**,
becsvágy, avagy **buzgalom**...
Mégis idegen szót használsz?
Mai, magyar borzalom!

(1831)
Gerjeszt, **éleszt**, **serkent**, **kivált**,
vagy csupán **előidéz**...
És te mégis fogod magad,
s az **indukál** szóval élsz...?!

(1832)
Soká tiltakoztam, de hát
be kell látnom mára:
az emberi hülyeségnek
tényleg nincs határa!

Képes vagy a **bacon** szóra
és azt mondod **béken**?!
(Nem tudtam – mikor hallottam –,
hogy ki és mit bé-ken??)

Angolból veszel át olyat,
ami enyhén ronda,
mert lusta vagy kimondani,
hogy **húsos szalonna**!

Úgy jó tehát, hogy az ember
sok hosszú szót elvet,
s idegenből vesz rövidet?
Imádom ez elvet!!!

(1833)

„**Idegsejtek csomópontja**”

(aszongyák), a **szinapszis**.

De te mást értesz alatta.

Mondd meg nekem, hogy mit is?

(1834)

Realitás? – Na ne tréfálj!

A **valóság** túl magyar?

Iszonyún előkelőtlen?

Ízlésedhez túl fanyar?

Nyelvezeted színvonalához nem ér föl ez a szó?

Oda csakis valamilyen, szép, idegen szó való?!

Ha szorgalmasan használod

az idegen szavakat,

önmegbecstelenítésre

kárhoztatod magadat!

(1835)

Sajnálom, hogy elért téged

az idegenszó-járvány.

Az **invenció**, barátom,

egyszerűen **találmány**!

Idegenül jár az eszed,

idegenből merítsz szót,

ami úgy illik nyelvünkbe,

mintha mézbe szórnál sót!!

(1836)

A **merkantil** nagyon mafla
és csak ritkán használt szó,
hisz magyarul egyszerűen
üzletinek mondható.

Ám néha más összefüggés-
ben fertőz meg szöveget,
ott akár még **haszonelvű**,
haszonleső is lehet.

(1837)

Tudhatnád, az **alternatív**
egyszerűen: **más**!
(Amit a szótárban találsz
– bár nem becsapás –,
de a szóhasználatban ma
dúl a változás.)
Az **alternatíva** pedig,
más lehetőség.
Vagy ami egyebek között
választható még.
Ez a két szó nem kell nekünk!
Az agyadba ród:
használtuktól átvált a
gondolkodásmód!!!

(1838)

A **fikció** nem valóság
csak **kitalált valami**.
Ámde ***kitaláció***-nak,
nekem **ne merd** mondani!

A **-ció** végű szavakat
nem kell gyarapítani!
(S nem elég az idegen szót
félig magyarítani!)

(1839)

Ha **elementum**ot mondasz,
„tenmagadat” szégyellem!
Hiszen – latintalanítva –
az magyarul csak **elem**!

(1840)

Ha **interpretál**: **értelmez**!
Túl nehéz ez magyarul?!
Nem árt, ha az ember
magyar szókat is tanul...

(1841)

Gyönyörű szép szó a **szcéna**,
magyarosan hangzik.
(Egyszer tán majd ***szcalma*** is lesz,
nyelvünk erre hajlik...)

Sajnos éppen nem magyaros!
És nem más mint **jelenet**,
ámde átvitt értelemben
színteret is jelenthet,

(1842)

Megláttam az **inverz** szót és
„lelki torkom” ordított!
Mondd, fiacskám, neked mért nem
jó a magyar **fordított**?!?

1843

Levesestál, gyümölcsöstál,
Neandertal, **dehonesztál**...?
Igen téged **dehonesztál**,
hogyha idegenül szóltál!

Megszégyenít és **megaláz**.
S én már régóta figyellek.
Szokásodért mások előtt
gyalázlak és **becsmérellek**.

(1844)

Akármilyen ritkán hallom,
a porondra hív,
hogyha elhangzik e szép szó:
improvizatív.

Hisz mondhatnád magyarul is
rögtönzésesnek,
avagy erre magadat nem
tartod képesnek?

(1845)

Prognózis? – **Előrejelzés**.
Prófécia csak: **jóslat**.
Szegény magyar szó mindig csak
idegen mögött lóthat...

(1847)

(Ha árnyék vagy, árkon bokron
hangtalanul suhansz.)
Idegenebbül kevés szó
hangzik, mint a **nüansz**.

Pedighát csak **árnyalatot**,
vagy **fikarcnyit** jelent.
Kevertszavú magyar nyelvvel
ne fertőzd a jelent!

(1848)

Ha rövid szavakat használsz,
úgy juthatsz több időhöz.
Az **intervallum** például,
magyarul csupáncsak **köz**.
Igaz, azt is megsúghatom,
hogy legtöbbször **időköz**.

(1849)

Tojást kölcsönkérni – ha van –,
a szomszédba miért mennél?
Idegenszót szövegedbe
– hogyha nem kell –, miért tennél?

Ezért számomra a dolog
rettentően meghökkentő,
hogyha **komponistát** mondasz
és nem azt, hogy **zeneszerző**!!

(1850)

Ki **oktrojál**, **ráerőltet**,
a **faktor** meg **tényező**.
Idegenszókkal hencegőt
rögtön látod, ím: ez ő!

(1851)

Na ne baromkodj, barátom!
Német vagy te, avagy cseh?
Képes vagy rá, s **számla** helyett
te e szót használod: **cech**?!?

(1852)

Ha **akceptál**, hát **elfogad**!
mért kell ide idegen?!
Elutasítom a szóhasz-
nálatodat ridegen!

(1853)

Ha **publikus** – hányszor mondjam? – egyszerűen **nyilvános**,
vagy **köztudott**. Magyar szókincsed – úgy látom – hiányos!

(1854)

Hogy **deponál**? – Na ne tréfálj!
Letesz, **lerak**, **lehelyez**.
És te idegen szót használsz?!
Egyszerűen röhej ez!

(1855)

Marginális a **széljegyzet**,
vagy, mi **jelentéktelen**.
A lényeg **szélére szorult**,
ott feküdni kénytelen.

(1856)

Ha azt mondod **kémikus**,
rád férne ám némi **kuss**!
Nem fogja föl a józan ész,
neked mért nem jó a vegyész?!?!?

Azt akarod, hogy terajtad
röhögjön az egész világ?
Vegyész helyett a **kémikus**,
józanságból nagyon kihág!

Avagy nálad – bár szerintem
ez nehezen fölfogható –
nem „észbotlás”, hisz zsigerből
szándékos az idegen szó?!

(1857)

Nem félig német szó ám az
alternatíva.
És a másik fele nem is
latin – lehívva...!

Haszálata a magyarban,
tiszta hülyeség,
hisz a jelentése csupán:
más lehetőség!

Egy betűvel hosszabb, ámde
ugyanannyi szótag!
Nem tudom, hogy az idegen
neked miért jó csak**???**

(1858)

A **pragmatikus** magyarul
gyakorlatias.
Romló nyelvünkre, javítván,
magyar szóval hass!

(1859)

Egymásfelé tart, **egymáshoz**,
valamihez közeleg.
Ha a **konvergált** használod,
a magyarod már beteg!

(1860)

(Mit megfőztél, hát azt egyed.)
Indivíduum az **egyed.**
Mondhatod akár **egyén**nek**.**
(E tanácsaim: egy-egy ének...)

(1861)

Idegenszó-divatkórság,
mert azt ami **hasonlóság**,
analógiának mondod.
A nyelvünkre nincsen gondod!

Párhuzamosság is lehet,
s a **megfelelés** is mehet...
Próbálj meg magyarul szólni,
ne idegen szót menj csórni!

(1862)
Hú, de „gyönyörűen” mondtad,
ami nem más, **alakzat!**
Konfigurációtól
a lélek is behorpad...

(1863)
Kopás, **leromlás**, vagy akár
lepusztulás is lehet.
Mégis van, aki mondani
eródálódást szeret...!

Ámde csak, akinek esze
lepusztulóban van már,
vagy, akinek agya sajnos
már csak idegenül jár.

(1864)
Nagy divat a **komfortzóna**!
Részemről a könnyezet!
Miért büdös a magyar szó,
a **kényelmi környezet**?

Nem büdös, csak ma már senki
nem tör rajt fejet,
hogy magyar szót találjon ki
divatszó helyett!!!

(1865)

Kapcsolódékonyságnak is
mondhatnád, de nem vitás,
lehengerlőn előkelőbb
ma a **konnektívitás**!

Ha használod, kis barátom,
azzal csak az a bajom,
azt hiszed, aki nem érti,
emberszabású majom...

(1866)

Ki idegen szókkal henceg,
sajnos **erkölcsileg** beteg.
(Eszembe se jut mondani
így, hogy: **morálisan** – neked.)

(1867)

A performansz teljesítés,
de mást is jelent.
Ha mást értesz alatta,
hagyd az idegent!

Ajánlom, hogy magyarul fe-
jezd ki magadat.
A magyarban nem használunk
dzsóker szavakat!

Performer is van ma már, de
megáll a velő!
Ha performansz teljesítés,
ő teljesítő?

Zagyvaságokat pofázol,
bírom, cudarul…
Ne angol szavakat használj!
Beszélj magyarul!!!

(1868)
Az alternatíva, öcsi,
semmi ördöngősség.
Magyarul az – fenehetykén –,
csak más lehetőség!

(S nem valami öreg dolog,
hisz német lehetne,
mert az **Alter** szó ravaszul
ólálkodik benne…)

(1869)
Új szavak özönlenek be,
s görcsölik kezem ökölbe.

Velük szemben az iramot
győzd, s ha lehet nyerd!
Egy ilyen rém mafla szó ma
például a **nerd**!

Egyoldalú kockafej is
lehetne akár.
Régen erre szavunk is volt,
ím' a: szakbarbár…

(1870)
Igazad van, a nyelvünkbe
úgy illik a **kócsing**,
mint egy szép szelet karajra
illene a mócsing!

Hogyha hallja, az embernek
égnek áll a haja!
Találj ki rá szép magyar szót.
Oktatásnak faja.

(1871)
Idegen szó a magyarban
rendellenesség.
Anomáliát mondani
elmebetegség!

Hiszen mondhatod magyarul.
Az idegen szó,
magyarázd meg nekem, kérlek,
vajon mire jó???

(1872)
Ez a „nyelvdorgáló” versem
nagyon gyorsan kész lett,
mert hiszen a **garnitúra**
legtöbbnyire: **készlet**!

(1873)
Azt mondod, hogy **konzekvensen**?
Tőled a Jóisten mentsen!
Idegen szót gyakran használsz,
szinte következetesen!

(1874)

Ha **-ció** végű szó nincsen
minden mondatodban,
elromlik az emésztésed
s szived lustán dobban.

Helymeghatározás lenne
a szerény magyar szó,
amire te azt mondod, hogy
lokalizáció…

(1875)
Látom, neked a **-ció**-s szó
még mindig túl kevés.
Vegyünk hát egy egyszerű szót:
belekeveredés.

Nevezzük, szép idegenül
implikációnak!
-ció-s szókkal egyszer talán
megtelik a csónak…

És remélhetőleg
attól el is süllyed!

(1876)
Obszerváció, barátom,
csupán megfigyelés.
Ámde van olyan, akinek
ez túlzottan kevés.

Az olyannál – énszerintem –
más tán nincs csak az a gond,
megfigyelés alatt állót
obszervációsnak mond!

(1877)
Ugyanannyi betűből áll,
ugyanannyi szótag,
mégsem a magyart választod
te címeres hólyag!

Inflálódik? – Fölfúvodik!
Látsz-e különbséget?
Olyan szégyen boruljon rád,
amely szégyen éget!

(1878)
Idegenül jár az agyad,
s neked meglepetés?
A repatriáció csak
hazatelepedés.

(1879)
Azt mondja a szótáram, hogy
kapcsolási rend.
Ez lenne a **szekvencia**,
de füledet fend,
mert ez a legtöbb esetben
csupán **sorozat**.
Tanulj magyar szót használni,
csipkedd magadat!

(1880)
Kérem szépen, itt a **toposz**!
Nem ***tapasz*** és nem is ***doboz***.
Mit gondolsz, hogy hányan értik?
Maguknak hányan kikérik:
érthetetlen szóval hencegsz,
a magyarban rendetlenkedsz?
Fogd hát magad és írd körül,
s a hallgatóságod örül!
Nyelv nem válik attól gazzá,
hogy egy szó nem elég hozzá.
Ott a szótár, nézz utána!
S képzeld, *Gúgl* is van máma.
Közönségnek nem vigalom,
hogy neked e szó fogalom!
Alig akad, aki érti,
s hogy használod, fülem sérti.
*
Jelentését nem írom le,
ahhoz egy kis könyv kellene…
S te pofátlanul elvárod,
érti a hallgatóságod!

(1881)
Inkonzisztencia?
Következetlenség!
Idegen szót használsz?
Hülyeséged mentség…

(1882)
Ebben sajnos határ nincsen.
ki plagizál: lop, vagy elcsen.
Ámde nem almát, vagy meggyet,
legtöbbnyire szövegeket.

(1883)
Sokmindent jelent a **kászting**,
mert ez is egy ***dzsóker*** szó.
Ilyesmi a mi nyelvünkbe
egyszerűen nem való!

Szereplő kiválogatás,
vagy csupán **szereposztás**.
(Az eredeti értelme
leginkább csak **hajítás**…)

Dicsekedsz azzal te, hogy ezt
angol szóval mondhatod?
Vagy annyira buta vagy, hogy
magyarul nem is tudod???

(1884)
Eltekintve attól, hogy az
mind idegen, ami **-ista**,
különösen mafla szó a
gyakran használt **vokalista**!

A **vokál** csak hangot jelent.
Vokalista: „*hangoskodó*”?
A Napnál is világosabb,
hogy többet érdemel e szó.

Valaki azt ajánlotta,
legyen – mondjuk – **háttérdalnok**!
Ezerszer jobb annál, mintha
helyette idegent hallok!!

(1885)
A karakter gyakran jellem,
s csak hülye lehet,
aki **karakter**t mond a szép
írásjel helyett!

(1886)
Magyar szókincsed, barátom,
hiányos, kevés!
Konspiráció magyarul
összeesküvés.

(1887)
Van, akiben pang a magyar
beszédképesség.
Populációnak mondja,
ami népesség!

(1888)
Derivatív? – Származtatott!
Ha idegenül rád mered,
úgy is érthető: az, ami
a levezetésből ered.

(1889)
Idegen kifejezéssel
fertőzöd a jelent!
A **tranzit** szó semmi mást, mint
áthaladást jelent!

(1890)
Maradj az anyanyelvedhez
mind örökké hű!
Az **ekvivalens** magyarul
egyenértékű!

(1891)
Edukatív? – Ne hülyéskedj!
Hova ment az eszed,
hogy az oktató szándékú
már nem is jó neked?!

(1892)
Kiterjedt, vagy terjeszkedő,
néha talán **külterjes**,
de te **extenzív**nek mondod!
Neked a magyar terhes?!

(1893)
Asszociál, azaz, társít.
Gyakran fogalmat társít.
Aki idegen szót használ,
anyanyelvileg sántít!

(1894)
Analógia, barátom,
hasonlatosság!
Anyanyelv hanyagolástól
romlik a világ!

(1895)
Ha **rezonál**, akkor **rezeg**!
Hogy te vele rezonálsz?
akkor egyetértesz vele
és semmi mást nem csinálsz!

(1896)
Professzionálist mondasz?
E szó „hat szótagba ment”!
Szakszerű az istenadta!
És semmi mást nem jelent!

(1897)
Nem hagylak a zivatrban
ernyő nélkül állni,
megtanítlak rá, mit jelent
rehabilitálni.

Például, hogyha valakit
agyon rágalmaztak,
s mindazt el is hitték róla,
nem látták, hogy maszlag,
ámde kidrül aztán, hogy
hazugság az egész
és az agyon rágalmazott
egy kicsit sem csibész,
lemossák róla a szennyet
és dicshimnuszt zengve,
oda teszik ahol lenne
rágalmaktól mentve.

Akkor rehabilitálták.
De nézzük, a szótár
elénk hány szép kifejezést,
derék magyar szót tár:

elégtételt szolgáltat, vagy
fölment, avagy jóvátesz,
helyreállít, helyrehoz, vagy
tisztáz, vagy visszahelyez.

Ám a nyelvünk a szókincsben
valósággal pazarol,
rehabilitált mondhatod
úgy is, hogy csak **igazol**…

(1898)
Dehonesztál? – Hát becsmérel,
ócsárol, avagy gyaláz,
megszégyenít, vagy csupán csak
egyszerűen **megaláz**.

(1899)
Szép szó lenne a **relatív**,
ha nem lenne idegen.
Magyar szót használj helyette,
azt ajánlom melegen.

Rátaláltál? – Káprázatos!
Igen, a szó: **viszonylagos**!

(1900)
Afölött, hogy tudsz magyarul
örömödben ugorva,
morózus helyett mondhatod:
morcos, avagy mogorva!

A szövegben előforduló hibáimért hálásan fogadom a nyelvleckéztetést.

Szólista (a nem énekelő !)

A nyelvleckéztető gúnyversek

számozásával

Aberráció 1365

Abortusz 1523

Ab ovo 1139

Abszolút 72,120, 228, 277, 1339, 1703

Abszolvál 1357

Abszolvált 59, 77

Absztrahál 1915

Abszurd 1194

Abszurditás 1354

Abszurdum 760, 1058, 1767

Abuzál 1476

Abúzus 982

A cappella 1787

Adaptáció 338

Adaptál 1330, 1740

Addiktológia 413

Addícionális 238

Adekvát 27, 189, 570, 855, 884, 885

Ad hoc 1935

Affektál 1278

Affektív 674

Affér 1096

Affinitás 303, 1545, 1630, 1717

Agenda 1579

Agitál 1286

Agnoszkál 1908

Agónia 1948

Akcentus 208

Akceptál 1852
Akció 281
Aki 1121
Akklimatizálódik 525, 536
Akkreditál 144
Akkumulálódó 1543
Aktivál 1087, 1218
Aktív 640
Aktívitás 424
Aktuális 74, 96, 1014, 1173, 1413
Akut 1578
Alapvetés 780
Alapvető 121, 124
Alapvetően 956, 1098
Album 156, 480, 920
Alga 1, 308, 510
Alibi 1371
Allegória 1262
Allergia 1263
Alteregó 295
Alternatív 1837
Alternatíva 26, 1048, 1837, 1857, 1868
Altruista 1725
Ambíció 797, 915, 1066, 1329, 1352, 1728, 1830
Ambíciózus 219, 756
Ambivalens 236, 877, 1355, 1485, 1674
Amiatt felelős 383
Amorális 834
Amplitúdó 1714
Analitikus 1318
Analizál 142, 516, 1201, 1327
Analízis 1346

Analógia 1535, 1861, 1894
Anamnézis 555
Anarchia 1681
Anekdóta 1516
Anesztézia 1983
Anesztéziológia 166, 170
Animáció 1690
Animál 1782
Annexió 1521
Annó 517, 1789
Anomália 696, 918, 1077, 1871
Antarktisz 1419
Antipatikus 48, 1236, 1721
Antitradicionális 627
Apartman 1335
Apellál 439
Apokalipszis (1227)
Aposztrofál 1067
App 286
Applikáció 286, 397, 506
Applikál 397
Apropó 984, 1290
Archaikus 291, 545, 682, 1070
Archeogenetika 609, 949
Archeológia 177
Archeológus 476, 584
Archetípus 1803
Archívum 348, 1145, 1718
Areális 1041
Arrogáns 1256
Arról szól 357
Arzenál 979

Aspektus 191, 894, 1321, 1323
Aspirál 315, 1471
Aspiráns 399, 1085
Asszertív 991, 1623
Asszimilál 1487
Asszimilálódik 1146
Asszisztál 1272
Asszisztens 325
Asszociáció 1181
Asszociál 1893
Asszó 61
Aszteroida 163, 1127
Asztronómus 176
Atmoszféra 1192
Atrocitás 76, 1007
Attitűd 227, 246, 256, 992, 1148, 1324
Attraktívitás 1362
Attribútum 435, 1133, 1338
Audió 428
Auditál 1244
Aukció 212, 471, 767, 804
Autenticitás 1587, 1646
Autenticitét 1646
Autentikus 48, 1261, 1583, 1625, 1646
Autográf 670
Automatikus 657
Automatikusan 1808
Autonóm 346
Autonómia 460
Autoriter 1550
Avanzsál 633, 1669
Avanzsálódott 1784

Axióma 783, 1178
Azt gondolom, hogy 312, 891
Azt kell, mondjam 514

Bacon 69, 1832, 1901
Bakelit 1123
Bakelitlemez 1615
Banális 1979
Barakk 1498
Barter 603
Bázis 591, 1313
Beazonosít 744
Beazonosítás 1437
Bevállal 740, 843
Bevállalós 843, 916
Bevizsgál 742, 744
Biciklista 216, 1069
Biodiverzitás 1118, 1134
Bioterror 1592
Bizarr 1497
Blazírt 1620
Börze 200, 271, 1380
Büdzsé 265
Bűntényt valósít meg 104

Casting (1231), 1883
Cech 1851
Celeb 225, 226, 231
Celebrál 333
Centralizáció 632
Centrum 34, 1122
Ceremónia 909

Cezúra 1932
Céh 1903
Cin 999, 1639
Cinikus 1691
Cink 1000, 1463, 1639
Cipollai manőverezés 1230
Comme il faut 1290
Computer 198
Connectivity 1631
Curiositás 1755

Datálható 534
Debatter 1659
Debattőr 1659
Debütál 255, 524, 604, 852, 1302
Decens 1911
Definiál 118, 1349
Definíció 831
Degradálódik 1200
Dehonesztál 1843, 1898
Dehonesztáló 1613
Deklaráció 1160
Dekolonizáció 988
Dekonjunktúra 1817
Delegál 1234
Delegáció 9
Demagóg 1362
Demográfia 1169
Demonstratív 1648
Demonstráció 12
Demonstrál 320, 323, 1358
Demoralizáló 652

Demoralizált 1658
Deponál 396, 1854
Deportál 197, 637
Depó 396
Depresszió 1436
Derivatív 1888
Dermatológia 192
Derogál 1621
Despotizmus 941
Desszert 1284, 1289
Deszant 466
Deszkripció 1540
Desztináció 579
Detektív 1125
Detektál 759, 820, 1017, 1125, 1596
Determinál 1508, 1589
Detonáció 53, 906
Devalválódik 209
Deviancia 669, 860, 1038
Deviáns 299
Dezertál 1284
Diabétesz 452
Diabólikus 1641
Diagnosztifikál 17, 717
Diagnosztizál 717
Diagnózis 146, 470
Dialóg 1805
Dialógus 1805, 1827
Diaszpóra 507, 680, 799, 1168
Differencia 217
Diktál 1282
Dinamika 1161, 1819

Dinasztia 1769
Direktíva 1114
Disszidál 1732
Disszonáns 1818
Diszkrimináció 318
Diszlokálták 1729
Diszponál 1030
Diszpreferál 211
Diszpreferálás 278
Disztingvál 262, 813
Disztópia 1294
Diverzifikáció 594, 601, 805
Diverzitás 465
Díl 1662
DNA 543, 596
Dokumentál 1965
Dokumentum 34, 716, 1307
Dominál 528, 701
Domináns 390, 970
Donor 210
Doyen 1905
Dózer 406
Dózerolni 406
Drapéria 1255
Drasztikus 444, 1175
Dresszíroz 1944
Drog 97, 282
Duett 326
Dzset 692
Dzsúdó 643

Edukatív 1891

Edukáció 409, 1137, 1814
Edukál 1375
Effektíve 1562, 1712
Effektus 1222
Egó 1974
Egzakt 734, 1141, 1542
Egzisztencia 297
Egzisztenciális 1958
Eklatáns 993
Eklektikus 1565, 1599, 1713
Ekvivalens 931, 932, 1565, 1890
Elasztikus 488
Elasztikusan 1083
Elán 1325
Elegáns 154
Elementáris 343
Elementum 1839
Elevátor 1971
Elokvens 821
E-mail 775, 1422
Email 1422
Emm... 1119, 1393
Emblematikus 2, 48, 557, 636, 792
Emeritus 862, 1505
Emocionális 1731
Emócionálisan 395
Empátia 93, 564
Empírikus 1806
Encián 217
Enteriőr 1537
Entitás 374, 377, 659
Epicentrum 1572

Epikus 1433
Epizód 1126, 1651
Ergo 1906
Erodált 1389
Erodálódás 1863
Esemény horizont 1078
Eszencia 809, 1378
Eszenciális 247, 809
Eszkaláció 1022, 1063, 1151, 1778
Etalon 1094, 1367, 1706, 1795
Etnicista 1247
Etológia 1452
Eufemizál 1170
Eufória 496, 1095, 1368, 1609
Eufórikus 85, 651, 972
Evakuál 100, 803, 907
Evakuálás 907
Evakuálták az **embereket** 1694
Evidencia 99, 559, 575, 1002, 1387, 1711
Evidens 29, 220, 1319
Evolúció 161, 548, 1102, 1212
Ezzel együtt 258, 356, 422, 1003
Exhibicionizmus 1715
Exitál 1283
Exkluzív 180, 441, 1383, 1816
Expanzió 1351
Exponenciális 1298
Extenzív 1892
Extrém 4, 152, 331, 646, 668, 709, 851

Égisz 658
Én azt gondolom, hogy 107, 727, 1785

Fajsúlyos 25, 300, 513, 716, 1382, 1695
Fakultatív 1239
Faktor 1628, 1850
Fals 1215
Família 389
Famíliáris 1761
Fanatikusan 1970
Fatalista 1300
Fatalizmus 1300
Favorit 241
Fájl 359, 830, 1305
Feltehetően, hogy 364
Fesztivál 131, 908
Fieszta 1980
Fikció 1097, 1606, 1838
Fiktív 1913
Filogenetika 1100
Finalista 68, 108, 182, 1069
Finalizálódik 1084
Finálé 47, 70, 108, 240, 1068
Finisszázs 1530
Finta 486
Fizikailag 106, 538, 1370, 1483
Fizikális 110
Fizikálisan 106, 538, 957, 1370
Fícsör 501, 489
Flexibilis 1567
Fluktuáció 580
Fluktuál 420
Formáció 1796
Formula 563, 582, 1301

Forrás 771
Forszírozni 1147
Fosszília 453, 656, 867
Fotografál 183
Fotográfia 183
Fotográfus 157, 183
Fotó 11, 382, 731, 746, 794
Fotós 183, 641, 750
Fókuszál 1633
Fókuszált 78, 190, 1312
Fölvállal 135
Fragmentál 1758
Frakció 253
Frappáns 1910
Frázis 1922
Frekvencia 243, 1484
Frekventál 464
Frenetikus 1326, 1499, 1685
Fruktóz 839
Frusztráció 229, 242
Frusztrált 229, 454, 881
Fumigál 1546
Fundamentum 327
Funkcionál 378
Funkcionáló 568
Funkció 254
Futball 1421
Fúzió 1555

Galaktika 165
Galaxis 165, 491, 694, 875, 998, 1075
Garancia 186

Garantál 1271
Gardrób 1909
Garnitúra 1872
Generáció 73, 179, 1336
Generációs konfliktus 1708
Generál 143, 178, 1504
Generális 178
Gesztus 1568
Gigantikus 1164
Gikszer 1973
Globalizáció 316
Globális 1156, 1438
Glóbusz 1156
Glutén 1441
Görögbe mész 341
Graffiti 1425
Grandiózus 896
Gravitáció 376, 522, 1073, 1474
Grépfrút 321
Gríz 459, 1403
Groteszk 1531
Gourmet (Gurmé) 1598

Gyilkos bálna (Killer whale) 795, 1590

Habitus 520, 894, 1595
Harmónia 1478, 1734, 1753
Hálivud 261
Hedonikus 1963
Hedonista 660
Hegemónia 942, 1417
Hektikus 540

Hermetikus 105
Hermetikusan 803
Heroikus 763
Hezitál 3, 117, 671
Hiátus 1553
Hidratál 23, 857, 1071
Hidratáló 563
Hierarchia 969, 1792
Hipocentrum 1572
Hipotetikus 587
Hipotézis 445, 893, 1177, 1467, 1515
Hitel 770, 1391
Hobby 82, 737, 924, 1057, 1115, 1456
Hominímia 1182
Honorál 1937
Horizont 283

Ideális 1494, 1820
Identifikál 1359
Identitás 41, 71, 113, 215, 610, 638, 903, 1013, 1341
Igazából 151, 749
Igazándi 1220
Igazándiból 221 257, 263
Ignorál 1138, 1493
Ikes ige 936
Ikon 489, 1566, 1616
Ikonikus 792, 880, 945, 950, 965, 966, 967, 1090, 1427
Illogikus 725
Illusztris 1743
Illúzió 782
Imágó 1726
Imázs 1726

Imidzs 1726
Imitál 463
Implikáció 1875
Imponál 1810
Impozáns 1423
Impresszió 432
Impresszív 1569
Improvizatív 551, 1844
Improvizáció 234, 878, 1045, 1116, 1826
Improvizációzó 521, 1489
Improvizál 279, 892, 1045
Impulzus 405, 1222
Inaktív 490, 615, 955
Incidens 1379
Indifferens 753
Indigén 468, 541
Indirekt 222, 1791
Individuális 566
Indivíduum 1766, 1860
Indoktrináció 1295
Indukál 1831
Infarktus 103, 112
Infekció 149
Inflálódik 1877
Influenszer 1362
Informatív 1559
Információ 55, 207, 921, 923, 958, 1155
Informátor 588
Infó 207
Infravörös 164
Infrastruktúra 605
Iniciatíva 202

Inkonzisztencia 1881
Innovatív 835
Inspiratív 1584
Inspiráció 1129, 1154
Inspirál 24, 81, 614, 1196, 1482
Instant 442, 847
Instruál 1928
Instrukció 8
Instrumentalizálja 1809
Intakt 1130
Integráció 1144
Integrál 761
Integritás 400, 1684
Intelligencia 1009, 1021, 1117
Intenzitás 232, 549, 581, 1043, 1089, 1152, 1518
Intenzív 232, 1701
Interaktív 926
Interdiszciplináris 729, 888, 1525
Intergalaktikus 1076
Internacionalizmus 628
Internacionális 369
Interpretál 350, 1840
Interpretálható 913
Interpretátor 1678
Intersztelláris 174
Intervallum 519, 533, 1848
Intervenció 370, 1238
Intrika 833, 1481
Intuitív 1749
Intuíció 245, 456
Invenció 1835
Inveniózus 1548, 1605, 1650

Inventiózusság 1738
Inverz 1842
Invesztál 1274, 1783
Invitál 114, 870, 1450
Involvál 1722
Inzultál 961
IQ 130
Irizáló 1931
Irónikus 1036
Irreális 1167
Irreleváns 1813
Irritál 425, 667, 922
Itiner 1360
Izotróp 812
Írisz 1984

Joviális 1245
Junior 16, 182, 461, 645, 713, 889

Kaboson (*cabochon*) 565
Kamera 1296, 1745
Kamerád 1745
Kampány 1614
K-and-H 38, 58, 116
Kanalizál 892
Kandeláber 946
Kaotikus 550, 863, 1372
Kapacitás 1091
Kapitalizáció 943, 1736
Karakter 1885
Karantén 244, 735
Kardinális 662

Kardiológia 169
Karikíroz 1802
Karizmatikus 762, 1404
Karrier 1333
Katalizál 1158
Kataklizma 589, 996
Katartikus 1793 1952
Katarzis 672, 1798
Kategórikusan 1407, 1528
Katéter 933
Kavalkád 477, 980
Kántál 1275
Káosz 724, 1376
Kászting 1883
Kátyuzás 128, 214
Kecsöp 505
Kemikália 134, 355, 430, 544, 752, 764, 766, 864, 1444
Kennel 1981
Kes 1205
Kettőezertizenöt 485
Kémia 134, 1723, 1754
Kémikus 1754, 1856
Kétségtelenül, hogy 364
Kétszer gyorsabban 274, 276, 492
Kétszer nehezebb 1308
Kihangsúlyoz 744
Kilométer per óra 635
Kitaláció 697, 1097
Kiváltani 443, 743, 917
Klaviatúra 473, 826, 1253
Klikk 199
Klikkel 199, 810

Klíma 844, 1982
Know how 1538
Koffer 367
Kognitív 673
Koherens 1386
Kohézió 1332, 1742, 1824
Koktél 1254
Kollaboráció 1004, 1574
Kollekció 349, 619, 1406, 1409, 1665
Komfort 162
Komfortos 1923
Komfortzóna 768, 1150
Komikus 950
Komment 1206, 1779
Kommersz 1052
Kommunális 330
Kommunikáció 235
Kommunikál 223
Kommunista 1439
Kompatibilis 1026, 1547
Kompatibilitás 837
Kompenzál 138, 618, 1088
Kompetencia 381, 504, 815, 1710
Kompetens 535, 698, 754, 1748
Komplementer 1539
Komplett 1323, 1668
Komplex 222, 577, 1166, 1320, 1823
Komplexum 723, 1001, 1453
Komplikált 139
Komponista 1849
Kompresszió 1921
Komputer 198, 1032

Koncentráció 19
Koncentrál 35, 190, 827, 1312
Koncepció 939, 1131, 1677
Koncepciós 493, 939
Koncert 127, 848
Koncesszió 1345, 1534
Konfekció 1666
Konferencia 249
Konfigurál 328
Konfiguráció 1862
Konfliktus 80, 458, 523, 1237
Konfrontáció 529, 1607
Konglomerátum 1768
Konklúzió 467, 613, 879, 1394, 1429, 1608
Konkrét 661, 1369
Konkurens 1035
Konnektívitás 1552, 1689, 1865
Konnektor 43
Konspiratív 1470
Konspiráció 1172, 1886, 1907
Konspirál 726
Konstans 1797
Konstatál 111, 576, 968
Konstelláció 1241, 1461
Konsternált 1926
Konszenzus 75, 1176
Konszolidáció 567, 1622
Konszolidál 1759
Konteó 1199, 1411, 1418, 1464
Konteós 1211
Kontextualizáció 607
Kontextus 160, 324, 953, 1184, 1541, 1581

Kontinens 313, 401, 415, 556, 845, 1232, 1514, 1635, 1638, 1804
Kontinuitás 611, 705, 1654
Kontraktus 1400
Kontraszt 859
Kontrollál 153
Kontroverz 1198
Kontúr 606
Konvenció 823
Konvergál 1859
Konvergencia 175
Konvergens 1101
Konvertál 414, 1272
Konzekvencia 230, 1108, 1647
Konzekvens 433, 728, 976, 994
Konzekvensen 1873
Konzervatív 1741
Konzulens 703
Konzultáció 60, 720
Konzultál 854
Konzultáns 1770
Korporatív 531
Korporáció 531
Korrekt 733, 1657
Korrektúra 289
Korreláció 1005
Korrepetál 329
Korrigál 289
Korrumpál 1189
Korrupt 1955
Kócs (Coach) 1491
Kócsing 1870
Köszönhetően 1044

Kreálmány 1185
Kredit 736, 770
Kritérium 824, 1049, 1051, 1369
Krizantém 676
Krízis 339, 459, 1348, 1403
Kronológia 706
Kulminál 1374, 1428
Kulminálódik 1428
Kultikus 1025
Kultivál 1027, 1454, 1929
Kurbli 876
Kuriózitás 530
Kuriózum 897
Kurzus 232, 239, 287,1222
Kúra 1222
Küldetésspecifikus 1576
Kürtöskalács 1054
Kvalifikációs 10, 36, 65
Kvalifikált 1244
Kvalifikálta magát 181, 185
Kvalitás 184, 553, 1179, 1786
Kvintesszencia 1593
Kvóciens 1488
Kvóta 653, 666

Lakonikus 828
Laktóz 1448
Lamentál 1269
Landolás 1398
Latencia 1510
Lájkokat szerezni 407
Lájkol 226

Lájkolás 1106
Lájkoló 251
Lárva 542, 829
Leellenőriz 741
Legenda 1579
Legitimáció 1415
Legitimál 503
Legitím 366, 372
Legoptimálisabb 825
Lekcsör 1750
Lenyilatkozta 745
Letargia 1377
Letális 1966
Légió 351
Licitál 500, 1264
Licitálás 500
Lift 1971
Likvidál 1670
Limitál 1276
Limitálódott 1664
Link 187, 810
Lízing 101, 1489, 1780
Lobbi 1612
Locsolás 948
Lokalizáció 1874
Lokalizál 631, 704, 1183
Lokál 1943
Lokális 620, 1240, 1434, 1585
Lokálisan 1781
Lokális galaxis csoport 1080
Lokáltulajdonos 1943
Lózung 1807

Lukratív 1475
Lumbágó 438
Lusztráció 1452

Mai napon 1033
Malőr 1216
Mandátum 1601
Manifesztáció 1528
Manifesztálódjon 1799
Manifesztó 1649
Manifesztum 774
Manufaktúra 1443
Marginalizál 1624
Marginális 790, 1855
Margó 1956
Maróni 284
Matematika 1640
Materializálódik 953
Matéria 398
Medál 876
Meditáció 1949
Meditál 1287
Megalománia 1952
Megbecsül 739
Megint egyszer 109
Megkerülni 447
Megkérdőjelez 119, 269, 800, 806, 873
Megkérdőjelezés 1112
Megörököl 930
Megtapasztal 930
Megvezet 495, 512
Mementó 1259

Memoriter 1564
Mentális 92
Mentalitás 1775
Mentálisan 106, 612, 1483
Mentén 446
Mennyi ember ? 431
Meritokrácia 1828
Merkantil 1836
Mesterséges intelligencia 1449
Metabolizál 910
Metabolizmus 910
Metafóra 392, 1113
Metódus 233, 427
Metró 561
Média 134, 300, 977, 1165
Médiadömping 1575
Mém 630
MI 1447
Migráció 1682
Mindösszesen 334, 337, 352, 426, 484, 747, 748, 777, 778, 779
Minőségi 1382, 1423, 1695 (1927)
Misztikum 683
Misztikus 683
Mizantróp 1985
Mjúzikel 206
Mobilizál 892
Molesztál 1267
Momentán 1941
Momentum 412, 758
Monarchia 628
Mondatvégi hangfölvitel 448, 449, 450
Mondén 1947

Monitor 1986
Monitorozás 935
Monolit 1920
Monopólium 912
Monstre 304
Monstrum 1968
Monumentális 585, 1656
Moratórium 264, 1010
Morál 1658
Morális 347, 393, 499, 785, 1153, 1617
Morálisan 498, 1866
Morózus 1086
Motiváció 90, 1309
Motivál 838
Motivált 201, 203, 204, 205
Multifunkcionális 472
Multivektorális 1361
Musical 1451
Mutál 1277

Napkollektor 1919
Narrátor 44, 62, 478
Narratíva 573, 719, 773, 793, 985, 1373
Narráció 599, 1082, 1597
Nacionalizmus 628
Nagy Attraktor 1079
Náció 318
Negligál 1611
Negligálható 1815
Nejlon 421, 639
Nem annyira 136, 259
Nem igazán 115, 260, 686, 807

Nepotizmus 1195
Nerd 1869
Neuralgia 1698
Neuralgikus 1561, 1698
Neurológia 1226
Neurótikus 1967
Neutrális 1458
Négyszer gyorsabban 272
Niknév 65, 89
Nivelláció 625
Nívós 1927
Nonverbális 690
Nosztalgia 469
Nosztalgikus 469
Nota bene 1142
Nóhau 1538
Nótórius 1925
Nóvum 1705
Nüansz 1847

Nyilvánvalóan, hogy 364

Objektív 388, 989, 1356, 1395
Objektíve 1188
Objektívitás 475, 871, 1634
Objektum 394, 462, 593
Obligát 1951
Obszervatórium 655, 1055
Obszerváció 1876
Obszervációs 1876
Odőr 1960
Offenzíva 1197

Okán 722, 730, 732, 874
Oktrojál 721, 1850
Olaszba mész 341
Omerta 1904
Ominózus 1571, 1702
Onkológia 168
Online 1420
Opcionális 552, 1652
Opció 195, 886, 887, 1343
Opciós 194, 196, 1652
Opportunista 1517, 1679
Optimista 216
Orbitális 654
Organikus 616
Organizmus 1964
Orientációs 1637
Orientálódik 302, 1162, 1752
Orentált 1914
Orsósmagnó 1053
Ováció 539, 1092, 1686

Ódium 1366

Önprezentáció 986
Önreprezentáció 986
Örömet okoz 340

Pajszer 1918
Paleontológia 1020
Pandémia 816, 1759
Panoráma 1081
Paradigma 486, 808, 890, 1136

Paragrafus 140, 252
Paralizál 892
Paraméter 586
Paranoia 796
Paraszolvencia 158
Paraván 1426
Parazita 1252, 1632, 1683
Paríroz 379
Partikuláris 572, 595, 1756
Partner 1663
Parvenü 1946
Paszta 565
Patológus 307
Patrióta 1297, 1604
Pedofil 1961
Pejoratív 1466
Performansz 45, 642, 712, 861, 899, 951, 952, 962, 963, 964, 1867
Performer 1867
Periféria 608
Periódicitás 526
Periódizálni 1582
Periódus 1171, 1363
Per hó 1132
Per óra 94, 635, 919, 928, 1506
Per pillanat 266, 270
Perspektíva 86, 846, 1392
Pesszimista 213
Petíció 344, 691, 882, 1024, 1402
Pigment 546, 1019
Planéta 738
Plasztik 268, 336, 868, 1442
Platform 1396

Platón 1468
Play off 335
Podcast 1397
Polarizáció 953
Polémia 1724
Pollen 15, 91, 358, 457, 560, 802, 1120, 1533
Pollenjelentés 1251, 1636
Popcorn 1764
Popularizáció 141
Populáció 689, 1039, 1887
Populáris 675
Porció 474
Porózus 1086
Portfólió 665, 902, 974, 1672
Portré 97
Poszt 664
Poszttraumás stressz 1462
Poszttraumás stressz szindróma 1939
Potenciális 898, 981, 1334, 1495
Pozícionál 1602
Pozícionálódás 1733
Pragmatikus 578, 856, 1469, 1552, 1858
Praktika 1671
Praktikus 1260
Precedens 1060, 1794
Precíz 1978
Predesztinál 789, 1331, 1501, 1707
Predesztinált 1776
Preferál 925, 1159
Pregnáns 1675, 1676
Prehisztórikus 688, 818
Prekoncepció 1040, 1526

Presztízs 1163, 1224, 1503, 1776
Prevenció 275, 1730
Preventív 275, 1207
Prezentáció 1751
Prémium 1934
Primitív 1619, 1777
Princípium 817, 1774
Prioritás 700, 1486
Privatizáció 54, 316, 319
Privát szféra 1902
Privilégium 527, 900
Procedúra 248, 1352, 1509
Prodzsekt 159, 858, 1364
Professzionális 8, 1897
Professzionálódik 1696
Profitábilis 1570
Profitál 31, 634
Progloida 1496
Prognosztizál 497, 511
Prognózis 1299, 1845
Program 285
Projekt 159, 858, 1364
Prominens 1037, 1310, 1520
Propeller 1763
Prosperál 1143
Prosperitás 1719
Prosztata 13, 650, 1190
Protestál 408, 482, 1191
Protokoll 1512, 1577
Provincia 1065
Provincializmus 1062
Provokál 1316

Proxy 927, 934
Prófécia 1046, 1845
Prókátor 1954
Pszichopata 1976
Pszíche 1957
Publicitás 1760
Publikál 1072, 1521
Publikum 332
Publikus 332, 1627, 1853
Pulmonológia 167
Pulzus 1104, 1222
Pupilla 1174
Puritán 1093

Racionális 1936
Radikalizálódott 57
Radikális 56
Random 1524, 1699, 1825
Ráció 73, 229
Rákkendrol 267
Ráoktrojál 1629)
Ráta 39, 403, 417, 429, 483, 715
Reagál 954
Realitás 787, 1834
Realizál 132, 583, 905, 1202
Reanimál 1975
Reál szféra 290
Recenzió 1544
Recesszió 1435
Recitál 434
Redundancia 1111
Referál 211, 402

Reflektor 1945
Regionális 298, 532
Regisztrációs információ 1643
Regisztrál 46, 904
Regisztrálj! 687, 1015, 1432
Regisztrálás 1015
Regnál 33, 353, 360, 648, 702, 718
Rehabilitál 1897
Rekord 28, 591, 1492
Rekvizítumok 1917
Relatív 1281, 1303, 1560, 1899
Relatíve 626
Relatívizálás 872
Relaxál 21
Reláció 1322
Relevancia 558, 901, 1812
Releváns 154, 188, 1042, 1135
Relikvia 1306
Relikviák 171
Remasterelt 1653
Remittáns 836
Renovál 354
Rentábilis 1317, 1399, 1660
Repatriáció 1680, 1878
Repertoár 798, 1473
Reprezentatív 502, 1328, 1500, 1661
Reprodukál 590
Reputáció 663
Respektál 1385, 1811
Restancia 1747
Restaurál 685
Reszkíroz 1617, 1762

Retina 1029, 1149
Retorika 1243, 1549
Retro 561
Retrospektív 40
Reveláció 98, 1340, 1773
Revideál 751
Revízió 1603
Rezervál 293
Rezerváltat 293
Rezidencia 1293
Rezidens 29
Rezisztens 29
Rezonancia 1408
Rezonábilis 384
Rezonál 1895
Rezümé 990
Régió 345, 869
Rigorózus 1942
Ritmus 1103, 1439, 1765
Rituálé 173
Rituális 172
Rivalizáció 494, 554
Rivalizál 842, 1704
Rivalizáltunk 515
Rivális 436, 455, 842
Rizikó 224, 404, 418
Rítus 1505
Rutin 1445

Sale 52, 296
Segít a tüneteken 362
Septichor 707

Séf 1924
Show 296
Síel 365, 1250
Síelés 1250
Skicc 1405
Skrupulus 679, 1720
Slam poerty 1462
Sorjáznak 133
Spa 769
Spanyolba megy 342
Specialista 368, 371
Specialitás 371, 1109, 1557
Specializálódott 1479
Speciális 237, 371, 373, 547, 1012, 1431
Specifikáció 1667
Specifikus 1034
Spleen 1930
Spontán 765
Spray 1061
Spré 18
Sprézik 1209
Stabil 419
Stabilizáció 569, 1692
Stagnál 84
Stacionárius 1059
Statárium 1969
Stáb 1314
Stáció 60
Státus 788
Stratégia 1257
Stroke 850

Szabotál 1279
Szakramentum 327
Szakrális 1800
Szalutál 1272
Szanatórium 66
Szankció 883
Szankcionál 487
Szarkasztikus 1580
Szatírikus 1938
Szcéna 1841ççΠ
Szedálni 1693
Szegmens 6, 644, 711, 959
Szegregál 617, 1140
Szekció 311
Szekvencia 1879
Szelektál 1274
Szelektáltan 385
Szelektív 273, 562, 1016
Szelfi (*Selfi*) 565
Szentencia 1223
Szentimentalizmus 1780
Szenzibilizál 380
Szeparátizmus 1459
Szervilitás 537
Szervilizmus 1064
Szett 1972
Szexualizáló 1513
Szexuális 1511
Szezonális 411, 1771
Szétosszák 1381
Szignál 1214, 1292
Szignifikáns 305, 937, 938, 975

Szignó 1446
Sziluett 283
Szimbiózis 1697
Szimbólum 440, 1157
Szimmetrikus 684
Szimpatikus 93, 1236, 1588, 1721
Szimplán 1472
Szimplifikáltan 1430
Szimptóma 147
Szinapszis 1833
Szindróma 1940
Szingularitás 1006
Szinoníma 479, 784, 1342
Szinopszis 598
Szintetikus 1204
Szintetizál 1217
Szintétikus 268
Szintézis 1219
Szisztematikus 280
Szisztéma 1772
Szitálás 386, 772
Szituáció 49, 1008, 1050, 1186, 1457, 1519
Szívinfarktus 103, 112
Szkennel 301
Szkepticizmus 791, 997
Szkeptikus 20, 375, 1159
Szlógen 1455
Szocializálódás 1110
Szocializálódás 1727
Szocializálódtunk 1558
Szofisztikált 1390, 1527
Szori 1210

Szólista 1069
Szplín 1930
Szponzor 88, 714, 822, 1221
Szponzorál 1460
Sztereotípia 1977)
Sztori 1210
Sztráda 42, 70, 108, 123
Sztrók 14, 51, 122, 647, 708, 710, 850, 1304
Szubjektív 1187
Szubszidiaritás 361, 480, 1105
Szubsztancia 391
Szuggesztív 1746
Szuperszónikus 1248
Szupremáció 602
Szuterén 781
Szuverén 781, 1688
Szuverenitás 571, 819, 940, 1031, 1529
Szüzsé 1414, 1801

Tabella 423
Tálentum 1687, 1757
Teátrális 1953
Tegnapi napon 1337
Telemedicina 1573
Teleszkóp 592, 1522
Tematika 1465, 1480, 1640
Tematizál 929, 1642
Tempó 410
Tendál 518
Tendencia 148, 314, 416, 699, 1018, 1047, 1233, 1644
Tendenciózus 574
Tender 294, 306

Teorétikus 310
Teória 309
Terápia 64, 1594
Terapeuta 677, 678, 681, 1128
Természetesen, hogy 364
Territoriális 832
Territórium 600
Téma 1640
Tézis 786
Thermal spa 7, 67
Titulál 944
Tolerancia 1258
Tolerál 971, 1311
Toleráns 63
Toposz 1880
Tortúra 1222
Totálisan 437, 1626
Tószt 1477
Tradícionális 5, 145, 196, 1225, 1409
Tradíció 1401, 1744
Trailer 621
Traktál 1246
Transzcendens 776
Transzformálódik 1912
Transzparens 1388, 1821
Transzplantáció 150
Transzponál 1011
Tranzakció 292, 1424
Tranzit 1889
Trauma 363, 1023, 1416, 1502
Trend 22, 978
Tumor 814

Tumultus 218, 853
Turbulencia 693, 1591
Túra 1222

Ultimátum 1933
Uniformis 250, 987, 1409
Unikális 508, 995, 1507, 1536
Unikornis 1950
Univerzum 155, 695, 811, 914, 1056, 1074, 1124
Urbanizálódik 1249
Uszkve 1412

Úgy fogalmazott 137, 1410
Úvé 1208

Vacillál 32, 947
Vakáció 1291
Vakcináció 801
Vakcína 387, 757, 1213
Vakcínázás 1440, 1592
Valószínűleg, hogy 364
Variáció 1180
Variáns 840
Vegetál 1280
Vegzál 451, 1347
Vehemencia 1193
Verbális 235
Verbúvál 1790
Verniszázs 1530
Vertikális 755
Verzió 30, 973, 1107
Vindikál 509, 911

Virtuális 1735
Visszaaludni 624, 960
Visszanézni 622, 623, 960
Vizionál 1229
Vizionárius 1028
Vizualizál 597
Vizuális 1315, 1716
Virtigli 1673
Vírus, aki... 1203
Vízió 245
Vokalista 1563, 1884
Vokál 1554
Vokálozzon 1610
Voks 841, 1600
Voksol 37, 126, 193
Voksolás 266, 1228
Vulgáris 1916
Vulkán 79, 1265

Wellness 87, 95, 125, 649
Workshop 1645

Zóna 1266

MAGYAR ÍRÁS

Forrai Sándor (Budapest):

Az írás bölcsője és a magyar rovásírás[378]

A magyar rovásírás eredetéről, annak lényegéről közvéleményünk alig tud valamit, és ami ismeretes, az sem fedi teljes mértékben a valóságot. Annakidején, a Bach-korszakban kialakult előítéletektől ezen a területen sem vagyunk teljesen mentesek. Ennek értelmében mi magyarok nem a „nyugati" felsőbbrendű népek, hanem műveletlen, kulturálatlan ázsiai hordák családjába tartozunk, ezért nem lehetett ősi kultúránk; ami van, azt „más népektől vettük át", sok a nyelvünkben a jövevényszó, emiatt nem lehetett ősi íráskultúránk sem, az is csupán a türk rovásírás átvétele. Megszületett az „átvétel elmélete". Mindent, amink van, másoktól vettünk át, nekünk nem volt mit átadni másoknak. Sajnos, ez a teljesen ésszerűtlen elmélet, bár csökkenő mértékben, főleg tekintélyt tartó körökben, még mindig tartja magát. Egyszerűbb régi, megcsontosodott álláspont mellett kitartani, mint a tudományt újabb kutatási eredmények alapján módosítani, vagy esetleg megváltoztatni. Marad tehát a sokszor több mint egy évszázada kialakult, ún. hivatalos álláspont vagy álláspontok.

Amikor 1943-ban Fischer Károly Antalnak és Sebestyén Gyulának a magyar rovásírásról szóló könyve[379] a kezembe került és rovásírásos emlékeink rövidítési rendszerét tanulmányozni kezdtem, – mint gyorsírás- és gépírástanárnak – rögtön feltűnt gyorsírásunkkal való kapcsolata. Alaposabb tanulmányozás után, néhány emlék alapján tanulóink részére fali táblázatban mutattam ki a két írásrendszer közötti logikai rövidítési kapcsolatot. Sajnos, a háború és az azt követő események miatt kutatásaim abbamaradtak. Csak 1968-ban tudtam folytatni, amikor a Magyar Gyorsírók és Gépírók Országos Szövetségében előadást tartottam a két rendszer rövidítési rendszerének összefüggéseiről, majd pár évvel később, ugyanott a bolognai rovásírásos botnaptár gyorsírásszerű rövidítéseiről tartottam előadást, nagy érdeklődés mellett. Mindkét előadásomról a Gyorsírók és Gépírók Lapja részletesen beszámolt. Ez külföldre is eljutott, és *„Az ékírástól a rovásírásig"* című könyv[380] is átvette.

1975-ben megrendeztem az első magyar rovásírás-kiállítást Budapesten a Frangepán utcai református egyházközség gyülekezeti termében nagy sikerrel, amelyről a sajtó is beszámolt. Itt már elvetettem a türk rovás átvételének elméletét. Sebestyén Gyula táblázata alapján bizonyítottam a szorosabb föníciai kapcsolatot. A vendégkönyvbe többen rövidítéses rovásírással jegyezték be véleményüket, kérve, hogy a kiállított anyag könyv formájában is megjelenjen. Ennek a kérésnek tettem eleget, amikor tíz évre rá, 1985-ben a Múzsák Könyvkiadó Vállalat megjelentette: *„Küskarácsontól sülvester estig. Egy botra rótt középkori székely kalendárium és egyéb rovásírásos emlékeink"* címmel. Mivel látásom közben erősen megromlott, felolvasók segítésével tudtam befejezni könyvemet. Könyvem fő témája a bolognai születésű Marsigli Alajos Ferdinánd hadmérnök által Erdélyben, 1690-ben talált rovásírásos botnaptár, amelyet, állítása szerint, a székelyek szkíta eredetű nyelvének tanulmányozása közben talált, midőn Erdély szorosait lezárta.

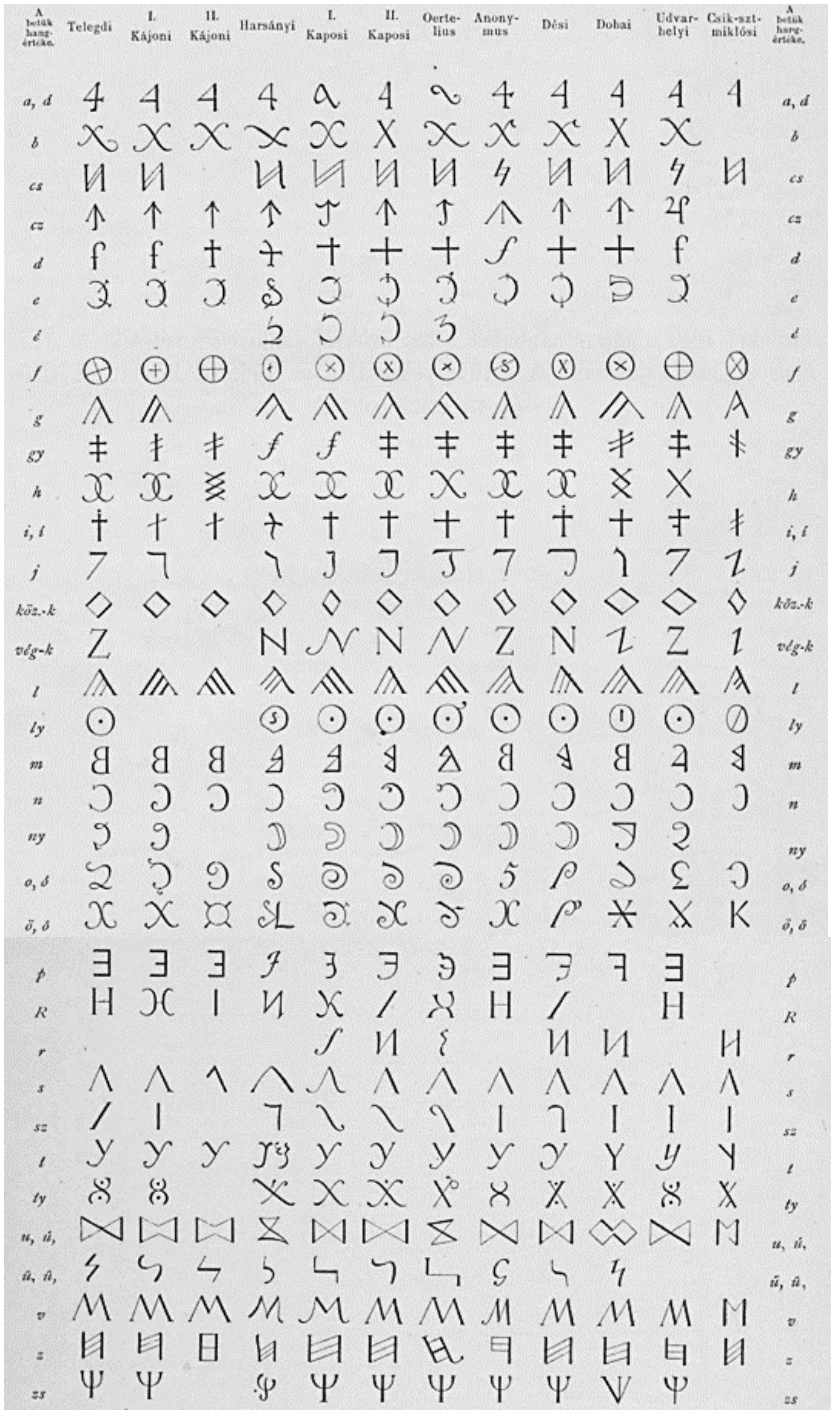
---

[378] *A Harmadik (Londoni) Magyar Őstörténeti Találkozó előadásai és iratai, London 1988*. Ungarisch Historischer Verein Zürich, Budapest–Zürich, 1999. pp. 82–84. ISBN 963 85684 5 3 https://mek.oszk.hu/05900/05930/05930.pdf. V. ö. Friedrich Klára: 110 éve született Forrai Sándor. Acta Historica Hungarica Turiciensia 2024/1.

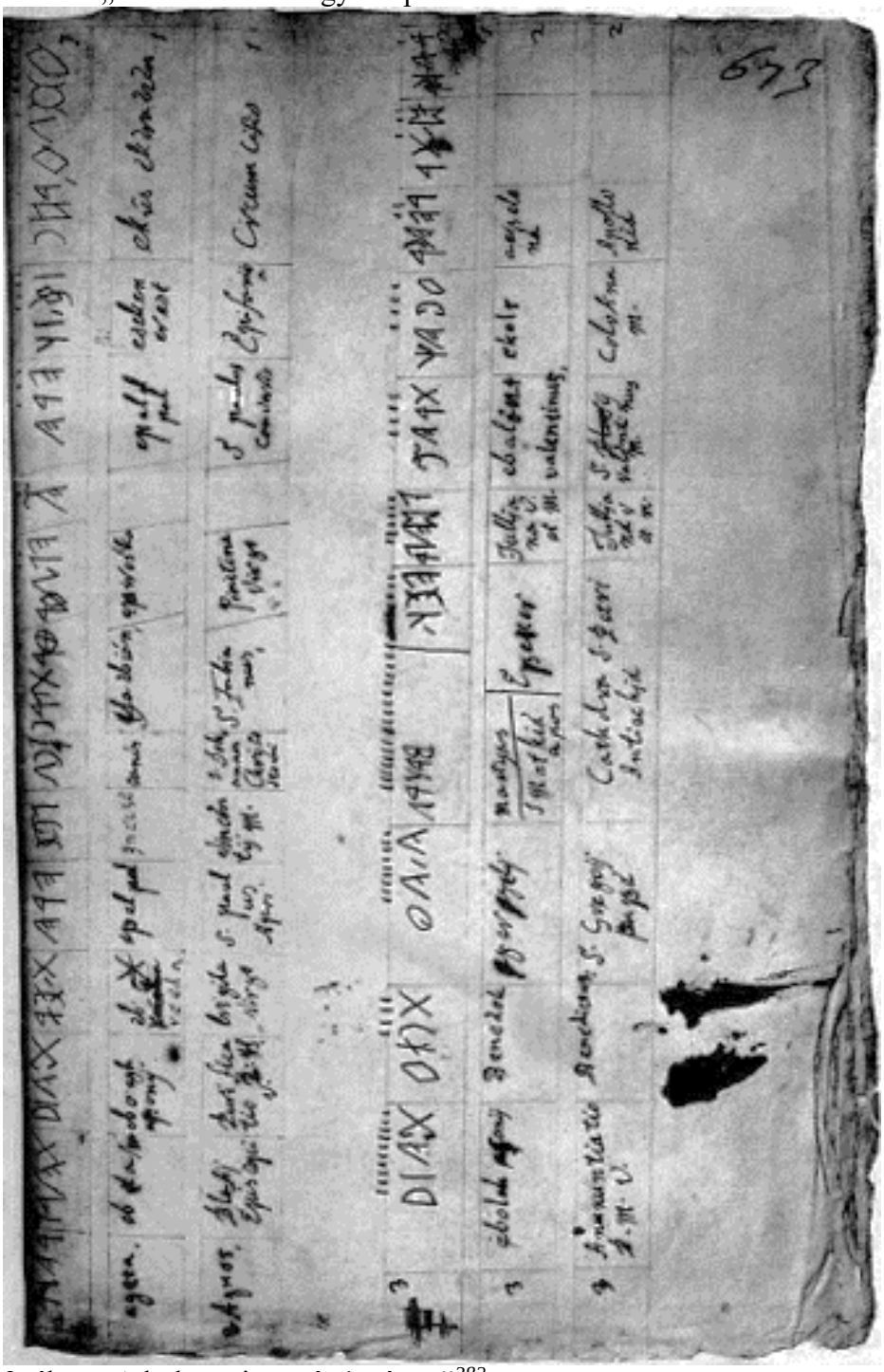
[379] Fischer Károly Antal: *A hun-magyar irás és annak fennmaradt emlékei*. Budapest, 1889. https://mek.oszk.hu/20200/20201/20201.pdf. Sebestyén Gyula. *A magyar rovásírás hiteles emlékei*. MTA, Budapest, 1915. https://mek.oszk.hu/06800/06886/06886.pdf.

[380] Fehérné Walter Anna: *Az ékírástól a rovásírásig.* Buenos Aires, 1975.

Az első fejezetben foglalkozom egy rövid írástörténeti áttekintés keretében a magyar rovásírás eredetével, kimutatva, hogy az írástörténetben minden összefügg mindennel, mivel az írástörténetnek történelmi háttere van, ebből logikusan következik, hogy az őstörténetben az összefüggések feltárása segítségével tudja csak évezredekre visszamenőleg megközelíteni a valóságot, az előítéletek teljes kizárásával. Kutatásaimban ezt a célt igyekeztem követni, mivel a részkutatások eddig csak zsákutcába vezettek. Ennek érdekében fontos a komplex kutatási módszer, tehát nem csupán a nyelv a mindenható, amint eddig volt, hanem a régészeten, az antropológián, a néprajzon, a mitológián kívül még számos tudományágat segédtudományként be kell vonni a kutatásokba, így nem utolsósorban az írástörténetet és a földrajzi nevek eredetét. Ebben a szemléletben igyekeztem ősi írásunkkal kapcsolatos kutatásaimat végezni és írni.

1. ábra. „Tizenkét hun-magyar alphabet.”[381]

2. ábra. „A bolognai naptár 1. része.”[382]

A tudomány mai állása szerint összefüggő gondolatok lejegyzésére alkalmas írást először a szumérok alkottak. Ennek belső szerkezete a következő: 1. a tárgyakhoz hasonló képjelek, piktogrammák, 2. a fogalmak jelölésére összetett képjelek, ideogrammák, például az enni igét a száj képjelébe helyezett kenyér jelével fejezték ki, 3. szótagjelek, amelyekben már az illető magánhangzók is benne vannak, és ezzel képezték a ragokat és képzőket, mivel a szumér nyelv is ragozó nyelv volt, mint a magyar, 4. determinatívumok, azaz

[381] Fischer 1889. p. 32.
[382] Sebestyén 1915. III. melléklet.

megkülönböztető jelek, amelyeket nem ejtettek ki. Mivel a szumér gazdasági élet erősen igényelte az írásbeliséget, ez a kb. 5500 éves képírás az idők folyamán leegyszerűsödött ékszerű vonalakká. Anyaga a puha anyag, eszköze a háromszögletű írópálca, a kalam, ezzel nyomták az agyagba a vonalkákat, amely jellegzetes ékszerű vonalkákat adott, innen az ékírás elnevezés. A szumér képírás hatására jött létre kb. 4800 évvel ezelőtt az egyiptomi képírás, amelyet rendszerint kőbe vésték, és főleg papok használták. Innen a hieroglif elnevezés, amely szent vésetet jelent. Belső szerkezet is megegyezett a szumérével, azzal a különbséggel, hogy szótagjelekből hiányoztak a magánhangzók, amelyeket értelemszerűen közéjük kellett olvasni. Elsősorban ezekből a mássalhangzós csoportjelekből fejlesztették ki a föníciaiak rovásírásukat, az első betűírást, amelyből szintén hiányoznak a magánhangzók. Ez az írás terjedt el kelet és nyugat felé egyaránt. Minden nép – hangrendjének megfelelően – kiegészítette a föníciai alapjeleket. A türkök külön magas és mély magánhangzókat, vonzó jeleket is kifejlesztettek, mivel ragozó nyelvük alkalmazza a magánhangzóharmóniát, mint a magyar. A magyar rovásírás viszont a föníciai alapjelekből segédvonalkák megfelelő logikai csoportosításával minden hangunkra önálló jelet alkotott. Így egységes jelrendszer jött létre, amelyet könyvem 24. oldalán táblázatban bemutatok.[383] Ebbe nem illenek a glagolita, a görög, a cirill vagy máshonnan átvett jelek, amit Németh Gyula mellett többen még ma is állítanak. Nem felel meg a valóságnak a csupán türk átvétel sem, mert kapcsolata van ugyan vele, mint minden más rovásírással, de legszorosabb kapcsolata elsősorban a föníciaival, majd az etruszkkal és csak azután a türkkel van. A Sebestyén Gyula táblázata alapján készült számszerű összehasonlító kimutatás ezt pontosan igazolja.[384] Ez azt jelenti, hogy valamikor, kb. 3500 évvel ezelőtt, elődeink egy csoportjának (szabir magyarság vagy más kaukázusi csoport) ott kellett lennie az ősforrásnál és így közvetlenül részt vettünk ezen írás kialakításában, amelyre a IV. fejezetben a *Názáret* címszó alatt – hiteles adatok alapján – utalok. Ősi írásunk tehát nem lehet a türk rovás melléktermék, hanem az írástörténeti fejlődésének éppen olyan szerves része, mint a többi népek rovásírása. Sajnos, ezt a fontos tényt, a már említett előítéletek hatása alatt, az ún. „glagolita-hívők” még mindig képtelenek elismerni.

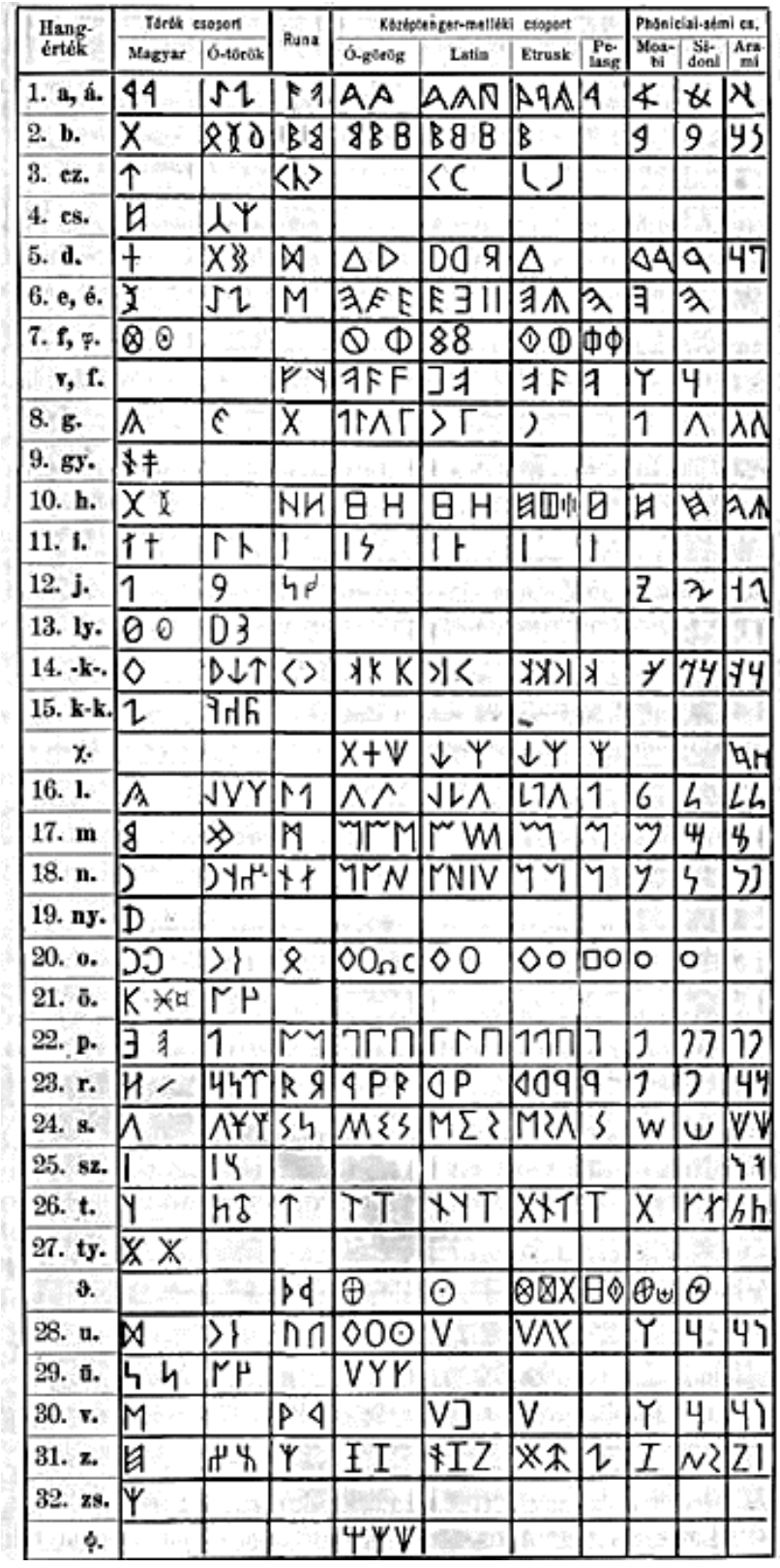
A második fejezetben rovásírásunk rövidítési rendszerének nyelvünkkel és mai gyorsírásunkkal való kapcsolatát mutatom ki. Ugyanis a fába rovás nehéz, fáradságos mesterség, ezért törekedett a rovó „kevés jeggyel sok értelmet” kifejezni, azaz rövidíteni. Rövidítéseit azonban a magyar nyelv törvényeihez igazította. Ezt tették századunk elején gyorsírásunk rendszeralkotói is, így a nagy időtávolságtól függetlenül, azonos logikai rövidítési elvek jöttek létre. A magyar nyelv volt tehát az az eszköz, amelynek segítségével az akkori és a mai kor legfejlettebb rövidítéses írásrendszerét létrehozta. Rovásírásunk rövidítési szabályait pontokba szedtem, eredeti rovásírásos nyelvemlékeinkből vett példákkal szemléltetve, utalva a gyorsírási megfelelőkre.

Amikor a magyarság áttért a latin betűs írásra, a latinban 13 hangunkra nem volt jel, ezért a magyar nyelvet nem, vagy csak úgy tudták jegyezni, ahogyan a magyar sohasem beszélt. A Halotti Beszédünk *gimilc* szavát, valamint kódexeink *pispec* vagy *puespoec* szavát a székely rovás-botnaptárban *gyümölcs*nek és *püspök*nek rótta a rovó, ahogyan ma is ejtjük. Mind a botnaptárban, mind egyéb rovásírásos emlékeinkben erre számtalan példa van, valamint nyelv- és hangtörténeti utalásokra, amit eddig nyelvészeink – sajnos – nemigen vettek figyelembe. Csaknem ezer évig kellett nyelvünknek kínlódnia a latin betűkkel, amíg végre, rovásírásunk logikája alapján, mai helyesírásunk kialakulhatott fonetikus írássá. A többi latin betűs nyelvnél ez azért nem sikerült, mert nem volt olyan ősi írásuk, amelynek logikája alapján fonetikus helyesírásukat kialakíthatták volna. Más az írás, és más a kiejtés

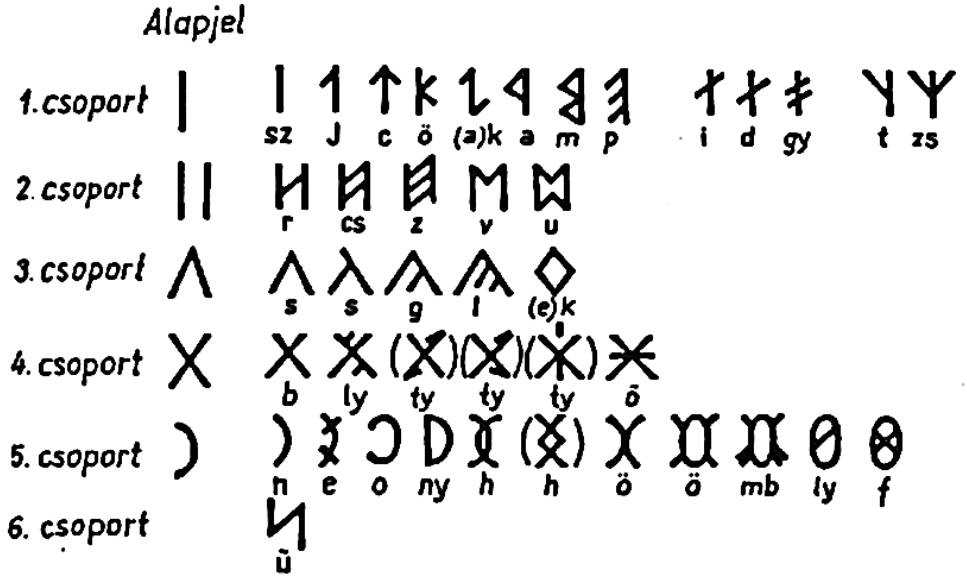
[383] Itt most a 4. ábra. – *A szerk.*

[384] Lásd a 3. ábrát. Ezzel Forrai mintegy előre válaszol az utólagos, és tehát jogosulatlan kritikára, hogy „nem adja meg a forrást, hogy honnan gyűjtötte össze a jeleket” (https://rovas.info/2013/10/forrai-abc-je-1985/). – *A szerk.*

(pl. a francia Bordeaux szóé). A gyorsírás történetének rövid ismertetése keretében kimutatom Cicero gyorsírójának, Marcus Tullius Tiro 90 gyorsírási jelének összefüggéseit a különböző népek rovásjeleivel, így a magyarral is. Ezek a *tirói jelek* képezik az alapját mai gyorsírási rendszerünknek. A gyorsírás is tehát nem csupán műírás, hanem az írás kialakulásának egyik ága. Gyorsírási törekvések kimutathatók már a szumér, az egyiptomi és a görög írásrendszerekben is.

3. ábra. „A középtengermelléki rovásírás egymással rokon betűsorai.”[385]

4. ábra. „A magyar rovásírás egységes jelrendszere.”[386]

A harmadik fejezetben röviden foglalkozom Marsigli magyarországi tevékenységével, így a Magyarországról írt ötkötetes művével. Külön kiemelem fontos szerepét a törökök elleni háborúban, Buda és Nándorfehérvár visszafoglalásában, amelyekben az érdem elsősorban az övé volt, és nem az osztrák tábornokoké. Hatalmas tudományos munkássága 120 kötetet öllel fel, és a rovás-botnaptár másolati lapjait az 54. kötetben találjuk.[387] A nyolc lapmásolat alapos áttanulmányozása után sikerült a már nem létező rovásbot másolati példányát elkészíteni, csíkmásolatait könyvemben bemutatom. Ez év [1988.] április 12-én rövid interjú keretében ezt bemutattam a televízióban. A rovásbot első és második oldalán a névünnepeket, a harmadik oldalán Jézus életével kapcsolatos személyi és földrajzi neveket, a negyediken egyszerű bibliai feljegyzéseket és az ábécét találjuk, szép egységes rövidítési rendszerben róva a székely tájnyelvi szavakat. Meglepő, hogy a rendszerint idegen eredetű névünnepeket a magyar nyelv milyen rövid idő alatt tudta hangrendünkhöz igazítani, mintha csak magyar eredetűek lennének. Kimutatom a bot Árpád-kori eredetét. Könyvem címlapján a Boldogasszony rövidítése szerepel négy jellel.

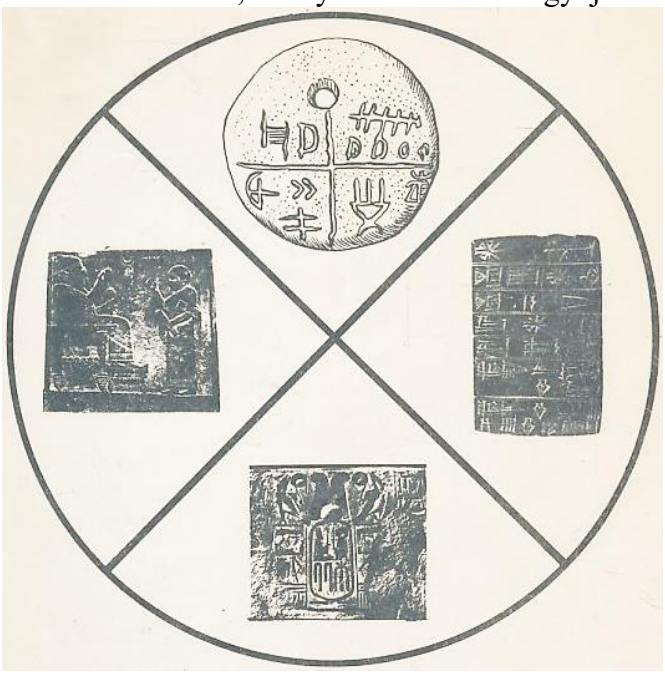

5. ábra. „A rovásnaptár ábécéje a Marsigli által megjelölt hangértékkel.”[388]

[385] Sebestyén 1915. p. 157.
[386] Forrai 1985. p. 24.
[387] V. ö. itt a 2. ábrával. Sebestyén a bot többi oldalának fényképét is közli, valamint elemzi a szereplő szavakat, neveket. Lásd a Második könyv Második, „A középkori bolognai emlék” című fejezetét (pp. 35-55). – *A szerk.*
[388] Forrai 1985. p. 132.

A negyedik fejezet tartalmazza a naptár teljes névanyagát címszavakra bontva rovásírással, és alatta a latin betűs átírásuk, Marsigli megfejtési kísérletével és a latin nyelvű megfelelőkkel. Közlöm a névadók rövid jellemzőit, nevük eredetét és magyarrá való átalakulásukat, esetleges történelmi kapcsolataikat és a kódexek latin betűs írásmódját, összehasonlítva a rovásbot írásmódjával. Így azonnal kiütközik nyelvünknek a latin betűkkel való kínlódása. A fontosabb gyorsírási logikai kapcsolatra külön utalok. A bibliai vegyes feljegyzések között találjuk ezt a mondatot: „Agyunk hálát Tennek, hogy adta”. Ebben megtaláltam az Isten szavunk ősi gyökét, a *Ten* szót, amely az is, azaz ős szóval együtt (a Halotti Beszédben *isemünk*et, azaz ősünket szóban) tökéletesen fejezi ki az *Isten szavunk fogalmát: ős szellem, öröktől fogva való lélek*. Ezt bővebben kifejtem könyvem 126. oldalán. A botnaptár két utolsó szava: Perzsia, Pannónia. E két szóval a rovó a Csodaszarvas mondánkra célozva méltó módon fejezi be a kalendáriumot őstörténetünkre utalva (lásd könyvem 139. oldalát).

Ötödik fejezet: egyéb rovásírásos emlékeink. Ebben elsőként foglaltam rendszerbe az eddig ismert rovásírásos emlékeink nagy részét. Időrendben tárgyalom először az epigráfiai eredetű emlékeket, az epigráfia és a paleográfia határán lévőket, majd a paleográfiai eredetűeket. Az első csoportba azok az emlékek tartoznak, amelyeknek anyaga kemény tárgy, eszköze éles szerszám, amellyel vésik, rójják a jeleket, a rövidítéseket. Egyszerű emberek, mesterek a magyar nyelv törvényeire épített rövidítésekkel dolgoztak, mintha csak ismerték volna a mai gyorsírásunkat. A paleográfiai eredetű rovásírások rendszerint már betűírások, rövidítések nélkül, mivel rendszerint papírra, bőrre írták tollal, ecsettel, nem igényelte a rövidítést. Telegdi János 1598-ban írt Rudimentájával, azaz rovásírásos tankönyvével kezdődik ez a paleográfiai korszak. Munkáját azzal a céllal írta, hogy a rovásírás újból elterjedjen, mivel a latin betűkkel nem lehetett a magyar nyelvet pontosan jegyezni. Terjedésének a reformáció kora kedvezett. Számos olyan emléket mutatok be elsőként ebből a korból, amely dr. Esze Tamás gyűjtése.

6. ábra. A második magyar rovásírás-kiállítás Gödöllő, 1985. címlapja.

A második magyar rovásírás-kiállítás 1985-ben Gödöllőn volt. Könyvem kéziratának befejezése után lelkes kis csoport segítségével hozzáfogtunk a kiállítás megszervezéséhez, anyagának összeállításához, kiegészítve könyvem kéziratának lezárása után ismertté vált

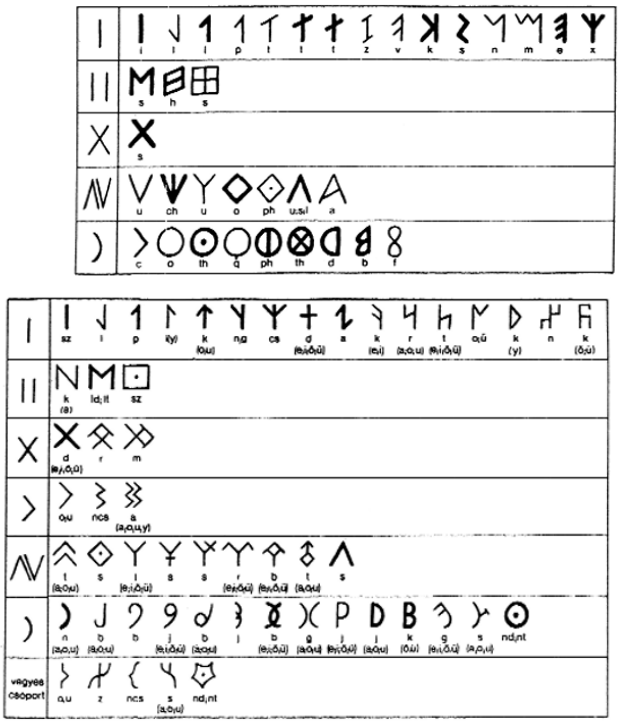
vagy valamilyen oknál fogva abból kimaradt emlékekkel, kutatási eredményekkel. A 120 képből és ábrából álló kiállítás 1985. augusztus 10-én nyitotta meg dr. Erdélyi István, amelyet azóta vándorkiállításként Pécs, Miskolc, Budapest több kerületében, Tolna megyében Bonyhádon, Izményen, Tevelen és jelenleg Szekszárdon látogatnak nagy érdeklődéssel iskolások, felnőttek egyaránt, ismerkedve ősi kultúránkkal. A helyi és a fővárosi lapok egyaránt beszámoltak róla. A kiállítók vendégkönyveiben számos rovásírásos bejegyzés található. Már Gödöllőn felmerült az igény, hogy a könyvemből hiányzó anyagot, folytatásként, szintén meg kell jelentetni. Tekintettel arra, hogy ezen kiállítás anyaga a tatárlakai és tordosi írásos leletekkel kezdődik és Mezopotámia központtal a Közel-Keleten folytatódik, ezért *az írás kialakulásának egyik bölcsőjeként a Kárpát-medence tekinthető.*

Ezt fejezi ki a címlap ábrája is: két átlóval négy mezőre osztott kör, rovásírásunk egyik F jele. A felső mezőben álló kereszttel négy mezőre osztott tatárlakai írásos korongocskán (a botnaptár F jele) a jobb oldali mezőben mezopotámiai képírás, az alsó mezőben egyiptomi képírás, a bal oldaliban föníciai írás van. A kör az átlóval a napforgó ősi jelképe.[389]

Részletesebben foglalkozom a szumér, az egyiptomi és a föníciai írás kialakulásával, és szemléltetően mutatom ki rovásírásunkkal való összefüggéseit, igazolva, hogy a képjelekből fejlődtek ki a rovás betűjelei. Első könyvemben levezettem a magyar rovásírás jeleit egy jelből, a függőleges egyenes, az SZ jeléből és annak hajlított alakjából, az N jeléből, bizonyítva annak egységét.[390] Ennek mintájára elkészítettem és bemutattam a föníciai, a türk és az etruszk jelek egy jelből való levezetését. A legegységesebbnek a magyar, majd az etruszk, a föníciai, és végül a türk rovás bizonyult. Ez a módszer is megerősíti, hogy rovásírásunknak legszorosabb kapcsolata a föníciaival, majd az etruszkkal, és végül a türkkel van.

[389] Lásd itt a 6. ábrát.

[390] Varga Csaba szerint írásunk olyan tökéletes jelképző elvnek a megnyilvánításával jött létre, amely a három helyzetű egyenes vonás (függőleges, vízszintes és ferde), valamint a félkörív görbe segítségével máig érvényesülő, sohasem kiszorítható írásrendszert jelent, amely azonosan jelen van mindhárom egyiptomi írásban, a mezopotámiai ékírásban, a kínai írásban, a föníciai írásban, a héber írásban, a görög és a latin írásban. Ugyanakkor hangsúlyozza, hogy az ilyen betűjelek és a hasonló számjelek első, azaz 35.000 évvel ezelőtti megjelenése egyáltalán nem jelenti azt, hogy ez az írás ugyanakkor keletkezett volna. (Varga Csaba: *JEL JEL JEL avagy az ABC 30000 éves* története. Fríg Kiadó, 2002.)

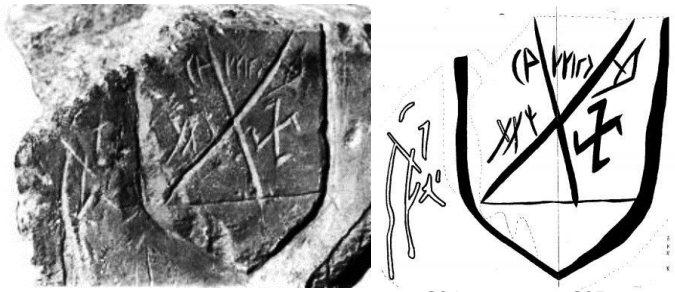
7. ábra. Etruszk és türk rovásjelek levezetése egy jelből.[391]

Külön tanulmányban mutatom ki a székely-magyar rovásírás többezer éves ősi elemeit Simon Péter történésznek a Magyar Heroldban (Budapest, ELTE, 1985.) közölt egyik tanulmánya alapján. Ő is az egyiptomi képírásból vezeti le elsősorban a magyar és a többi rovásjelek zömét, néhány krétai jelkapcsolatra is utalva. Kimutatja, hogy a székely rovásírás bogárhoz és repülő madárhoz hasonló jelváltozatai átírásukkal együtt ezekre az írásokra vezethetők vissza. Ezeket Telegdi találó módon az írások fejeinek, azaz capita dictionumoknak nevezi, anélkül, hogy tudta volna, hogy az egyiptomi írásban a fáraók és királyok nevét a szövegekben ezért keretezték be, mert valóban ezek a cartuchok [kartusok] voltak a mondások, a szövegrészek fejei. Sikerült a magyar rovásírás jeleinek és jelváltozatainak írástörténeti összefüggéseit szinte valamennyi írással kimutatnom. Táblázatban a kép- és betűjelek értékeit is feltüntetem.[392] Az eredmény a következő: a magyarral is megegyező föníciai jelek száma 24, az etruszkkal 21, a latinnal 20, az egyiptomival 19, a göröggel 19, a szumérral 18, a türkkel 17, a runával 10. Térképen mutatom be a különböző írások időrendi sorrendben való elterjedését.

A második fejezetben *Rovásírás és gyorsírás* cím alatt ismertetem a rovásírás rövidítési szabályait, kiegészítve a szemléltetés kedvéért gyorsírási példákkal is. Majd foglalkozom Kósa Ferenc kolozsvári nyelvésznek *A székely rovásfeliratok nyelvtörténeti tanulságai* c. munkájával (Nyelvészeti tanulmányok, Kriterion, Bukarest, 1983.). Végre akadt egy nyelvészünk, aki rovásírásos nyelvemlékeink alapján utal nyelv- és hangtörténeti kapcsolatokra, elvetve a latin betűs írásbeliséget, amellyel csak hamis képet kaphatunk. Kár, hogy Kósa még nem ismerhette első könyvemet, amelyben minden esetben igyekeztem ezen követelménynek megfelelni, így még nem vehette figyelembe az általam kiigazított téves megfejtéseket. Így hibáján kívül, ezekből téves következtetéseket vont le. Példáját hazai nyelvészeink is követhetnék.

[391] Fridrich Klára: Új Rovásírás Tankönyv és Szakköri Ötlettár. Budapest, 2018. p. 6. http://mek.niif.hu/02800/02851/02851.pdf.
[392] Lásd itt a 4. ábrát.

A harmadik fejezet tartalmazza az újabb kutatási eredményeket, amelyek valamilyen oknál fogva kimaradtak, és a legújabban előkerült emlékeket, így a szarvasi avar csont tűtartó értékelésével és megfejtésével kapcsolatos eddigi vitákat, valamint az én tanulmányomat, amelyben bizonyítom a székely rovásírással való szoros kapcsolatát, rövidítéseit. Értékes nyelvemlékünk az Erdélyen kívüli, 1954-ben Pécsett, a Benedek-rendi kolostor romjai közelében előkerült, kőbe vésett, rovásfeliratos címerpajzs. A rovás X = B jele a pajzsot négy mezőre osztja. Mindegyik mezőben rovásjel van, összesen 13 a rövidítésekkel együtt. Ebből a következő szöveget olvashattam ki: "Aba szenti (szentjei) vagyunk, aki Eszter, Anna, Erzsébet". Kapcsolata van a székely botnaptárral, a nikolsburgi és a gyulafehérvári emlékeinkkel. Kora 1300 körülre tehető.[393]

8. ábra. Pécsi rováspajzs fényképe[394] és rajza.[395]

Bevezetőmben utaltam az előítéleteken alapuló őstörténeti és írástörténeti kutatások káros következményeire, a zsákutcákra, a zűrzavarra. Úgy gondolom, hogy ezen merevgörcs feloldásával sikerült a magyar rovásírás eredetéről, lényegéről, ősi kultúrkincsünkről tárgyilagos képet nyújtani. Az a tény, hogy ez számunkra mindenféle előítélettel szemben csak kedvező eredményt mutat, növeli nemzeti önismeretünket, nemzeti tudatunkat, és egyúttal szolgáljuk vele az egyetemes tudományt.
Jelenleg a magyar rovásírás eredetének történelmi hátterén dolgozom.

[393] Lásd itt a 8. ábrát.
[394] https://hu.wikibooks.org/wiki/F%C3%A1jl:Pecsi_rovaspajzs.jpg.
[395] https://upload.wikimedia.org/wikibooks/hu/e/eb/Pecsi_rovaspajzs_2.jpeg.

MAGYAR NEMZET

Csámpai Ottó (Pozsony):

A magyar nép fejlődése a nemzetségektől a modern nemzetig (Etnoszociológiai összefoglalás)[396]

NÉHÁNY MÓDSZERTANI KIINDULÓPONT

MINDEN NEMZET kialakulását több tényező befolyásolja. Ezek sokasága, vala melyik elhanyagolása vagy indokolatlan előtérbe helyezése, bizonyos torzításokat okozhat a nemzet elméleti értelmezésében. Ezek az értelmezések egy ben bizonyos mértékig meghatározzák azokat a módszertani irányzatokat, amelyek a nemzet sajátosságát különböző, sokszor homlokegyenest eltérő vonásokban látják.

Minden nemzet nagyon hosszú fejlődési folyamatnak az eredménye. A történelmileg elsődleges tömörülések nyilvánvalóan a különböző földrajzi viszonyokban keletkeztek, ezen kívül több erős hatással volt nemcsak az emberi fajon belül kialakult csoportokra, hanem az életszervezésre és életstílusra is, amely különbözik a más földrajzi viszonyok közt élők életmódjától. Ezek szerint nyilvánvaló, hogy az etnikai tömörülések kezdeteit az emberfajtákon (rasszokon) belül kell keresni. Amikor az antropológusok rendet akartak teremteni a meglehetősen áttekinthetetlen helyzetben, amely a különféle leletek fogalomszerkezetében uralkodott, arra a nézetre jutottak, hogy jelenleg egy emberi faj létezik,[397] a Homo Sapiens. Egyúttal az egyes embereket összevonva az emberi fajt a különböző fajok sorának a végére tették. Ez elgondolkodtató, hiszen a minden egyes emberhez külön-külön tartozó misztérium elismerése helyett, sokszor elhallgatva az ember megismételhetetlen egyedi voltát (és lelkét), a tudomány nevében fajba sorolták.

A tudomány szerint a földrajzi tényezők (éghajlati viszonyok, tengerszint feletti magasság, a tenger közelsége, specifikus flóra és fauna stb.) hatására az egységes emberi faj ún. rasszokra osztódott, amelyek alfaji státust kaptak. A földrajzi környezet szembetűnő testi változásokat okozott az embereken.

Az embertan három ún. nagyrasszba sorolja az embereket: europid, mongolid és negrid (a népességgenetikában az európai, a keleti és az afrikai megjelöléssel lehet találkozni, míg a napi szóhasználatban a fehér, a sárga és a fekete megjelöléssel), amelyek további rasszokra és alrasszokra osztódnak. A különböző nézetelemzések alapján *A rasszot (vagy fajtát) természetes embercsoportként definiálhatjuk, amelyben a környezet hatására olyan külsőleges vonások és génfrekvenciák egysége alakult ki, amely elkülönbözik a más csoportoktól és a múltban viszonylag zártföldrajzi területen élt.* Hogy elejét vegyék az esetleges gúnyos értelmezéseknek, vannak próbálkozások bizonyos típusokba való besorolásra: van tehát európai, ázsiai, amerikai és ausztrál-óceániai típus, amelyeken belül még további kombinációk vannak. Henkey Gyula szerint a mai magyarságban a törökös típus (turanid, pamíri, kászpi, mongoloid) 46,8%-ban, a Kaukázushoz kapcsolódó jellegegyüttesek (előázsiai, kelet-dinaroid) 8,1%-ban mutatható ki, a finnugorok 4,6%-ban. A szláv nemzetek tagjai többnyire az európai típus kelet-balti csoportjába tartoznak, Észak-

[396] *Magyar történelem. Tízezer év – ezer oldalról. Oktatási segédkönyv.* ZMTE, Zürich–Budapest, 2002. pp. 79-104. ISBN9638610018 https://mek.oszk.hu/05900/05939/05939.pdf.

[397] Nyelvünk közhasználatában több emberi fajról beszélünk. Ebből ered a fajgyűlölet, fajüldözés stb. szóhasználat, amely azonban ellenkezik a szigorúan vett antropológiai fogalmi szerkezettel. A helyes magyar megnevezés a rassz mellett a fajta.

és Északnyugat-Európa nemzetei a nordikusba, a balkániak a dinári̇ba stb. Bizonyos típust tehát a helyi népesség földrajzilag meghatározott egységeként lehet értékelni. Szigorú behatárolás azonban ma, kis számúzárt területen kívül, nem létezik.

A nemzet mint történelmi valóság, az emberi fejlődés sokkal későbbi folyamatában keletkezett. Az első közösségek vitathatatlanul vérségi alapon keletkeztek. Az ember fennmaradása ezektől az elsődleges „társadalmi“ közösségekben kialakult kapcsolatoktól függött. Az együvétartozás érzése a közös eredethez volt kötve, amelynek az alapja lehetett mind a monogámia, mind a poligámia. Annak ellenére, hogy vannak nézetek, amelyek szerint az ember napjainkban is hajlandóságot mutat a poligámia iránt, a jelenlegi társadalmi fejlődés a monogámia erősödésének irányába vezet.[398] Az egyértelmű elhajlás a monogámia felé összefügg az aránylag hosszú ideig tartó utódgondozással és az emberi tömörülések tagjai közti együttműködés kifejlődésével. Az emberre egyben rendkívül erős „szociális vonzódás” jellemző. Hajlandó a veszélybe került társaiért áldozatot hozni, sokszor életét is kockáztatni. Létrejött a rokoni viszonyoknak a kialakulása és számontartása. A rokoni viszony alapja lehet genetikai vagy kulturális, de ugyanakkor meghatározott, kialakult rendszere van és az emberi csoportokon belül számos kapcsolat a rokonsági rendszer keretein belül zajlik.[399]

A vérségi alapon kialakult csoportosulások kibővültek az „idegenekkel”, és a civilizáció fejlődésével erősödtek az együvétartozás érzései és élményei is. A proto-kulturális embert az együttműködési készség aránylag magas foka jellemezte, amely elsősorban a közös vadászatokon és az élelemszerzés során nyilvánult meg. Ezzel, a vérségi kapcsolatok mellett, egyre nagyobb hangsúlyt kaptak a közös szokások, a másokétól eltérő nyelv, hiedelmek, vallás, egyszóval az, ami később az etnicitás fogalmának tartalmába került. Tehát az elsődleges emberi tömörülések vérségi alapon álló közösségek lehettek, de egyben elkezdődött egy bonyolult társadalmi folyamat, amely nem fejeződött be a mai napig sem, a modern nemzetek létezése korában.

A nemzetségben, amely a fejlettebb emberi közösség alapeleme volt, még mindig jelentős szerepet játszottak a vérségi alapon álló kapcsolatok, de egyben megjelentek a kultúra első jelei és megnyilvánulásai, amelyek szilárdabb jelleget kaptak a vallás, a nyelv, a hagyományok stb. alakjában.

Próbáljuk meg közelebbről elemezni az etnikai közösségek fejlődésének szellemi–kulturális megnyilvánulásait. Az első és a legfontosabb nyilvánvalóan a közös nyelv használata, amely egyben különbözött a más közösségek nyelvétől.

Az ember fejlettségét az információcsere egy teljesen sajátos formája kíséri. A beszéd és a nyelv[400] az emberi megnyilvánulás legjelentősebb formája. Megjelenése fontos az emberi közösségek fejlődésében és a későbbiekben is olyan tényező, amely egyfelől összeköti a közösség tagjait, másfelől megkülönbözteti őket más közösségektől. Az emberi nyelvet az alábbi sajátosságok jellemzik:

1. rendelkezik bizonyos „szótárral”, amelyet az azonos nyelvet használók azonosan értelmeznek;

2. a szótárban levő jelek szimbólikusak, tehát nincsen közük a jelentéssel kapcsolatban álló fiziológiai vagy magatartás-beli folyamatokhoz;

[398] Lásd Csányi Vilmos: *Evolúciós rendszerek.* Budapest, Gondolat,1988, p. 194.

[399] Lásd ugyanott p.195.

[400] Szigorúan vett értelemben meg kell különböztetnünk a beszédet és a nyelvet. A beszéd az ember megérthetőségi tevékenysége, amelynek eszköze a nyelv. A nyelv az emberi társadalom tagjai közti kommunikáció jelrendszere, amely fejlődése során alakult ki, mint pl. a magyar, angol stb. Munkánkban azonban a kettő szétválasztásának akkor van jelentősége, ha a nyelvet az etnikai közösség egyik meghatározójaként értelmezzük.

3. a szótár szimbólikus (absztrakt) jeleit bizonyos szabályok segítségével különböző értelmű kombinációkban lehet közölni. A kombinációk és így a lehetséges „üzenetek” száma elvileg végtelen – tehát az emberi nyelv nyitott;

4. az emberi nyelv leglényegesebb tulajdonsága a „rekonstrukciós képesség”. Ezen agyunk azon képességét értjük, hogy az érzékszerveken keresztül felfogott helyzeteket képes elemezni, majd az elemzés során kapott részekből új egészet létrehozni; vagyis képes egyfajta nyelvi–logikai szintézisre. Ezzel az ember képes a valóság nyelvi modelljeit elkészíteni és ezeket működtetni olyan dolgok közlésére, amelyek különböző térben és időben történtek (vagy fognak történni).[401]

A nyelvnek, mint a protokulturális szerkezet tényezőjének a kialakulása egyben létrehozta azokat a feltételeket is, amelyek megalapozták az emberi tömörülések további elkülönülését. A nyelv szimbólumainak a megjelenése és a különböző nyelvek létrejötte szigetelő tényezőként hatott és korlátozta az egyes csoportok közti átjárhatóságot. A nyelv és ezzel kapcsolatban a kultúra más összetevőinek a megjelenése olyan helyzeteket idéz elő, hogy sokkal nehezebb más csoportokba bekerülni, amelyek azelőtt meglehetősen kötetlenek voltak. Ez átmenetet is jelentett a proto-kultúrától a kultúrához és a szabadabban szervezett tömörüléstől a szigorúbban szervezett társadalmi közösséghez (csoporthoz).

A nyelvi elkülönülés fokozatosan olyan közösségi tudatot teremt, új társadalmi jelenség keletkezik, amely már nemcsak a biológiai viszonyokon alapszik, hanem közös elképzeléseken is.

Az átmenet a kulturális fejlődésbe és a kultúra kialakulása olyan elképzelések, ideák megjelenésével vált lehetővé, amelyek közölhetők, másolhatók és átadhatók voltak az egyik nemzedékről a másikra. A kulturális fejlődés korai szakaszában három ideacsoportot lehet megkülönböztetni:

1. A szociális kapcsolatok ideái, amelyek a közösségeken, illetve csoportokon belül kialakult társadalmi funkciókat, pozíciókat és szerepeket fejezik ki. A csoport élére került egyén a pozícióját nem kizárólag a biológiai előfeltételek alapján tölti be. Szociális ténykedésének terét a csoport hagyományai és szokásai is meghatározzák, az elképzelései – tehát a *kultúrája*. A szociális szerepek a kultúra közreműködésével intézményesülnek – a törzsnél megjelenik a vezér, a törzsfőnök. De ugyanakkor nem elég, hogy az emberek egy bizonyos vezetőnek engedelmeskedjenek, hanem *az is kell, hogy egyet akarjanak és egyféleképpen cselekedjenek*. Tehát kialakul egy bizonyos belső összpontosítás és szilárdság, bizonyos *törzsi szellem*. A kultúra nemcsak bizonyos szokások halmaza, hanem a kultúra egyes ideái meghatározott funkciókat töltenek be, meghatározott érdekeket elégítenek ki, kölcsönhatásba kerülnek egymással. A szociális ideák gyors elsajátítása a közösség (nemzetség, törzs) túlélését teszik lehetővé; tagjai alávetik magukat bizonyos szabályoknak és normáknak, amelyek ugyan korlátozzák a tevékenységüket, de egyben kialakul bennük egy sajátos szabálykövető magatartás, mint a társas élet egyik fő jellemzője. Átvitt értelemben ezt főleg a gyerekeknél figyelhetjük meg. A szocializálódó gyermek nagyon könnyen, spontánul aláveti magát a játék szabályainak, mivel a játék az ő „társadalmi élete”. A felnőtteknél a társadalmi normáknak való alávetettség lehetővé teszi a szervezettség magasabb fokát, ennek pozitív és negatív következményeivel.

2. A nyelv és a tárgykészítés ideái. A használt nyelvet is lehet idearendszerként felfogni. Az emberi tömörülésekben kialakult kezdetleges nyelvi formák feltehetően lazák voltak, másolásuk pontatlan volt és nagy volt a változékonyságuk. A funkcionális összefonódás növekedésével növekedett a pontos elkülönülés szükségessége is, amely csak a nyelv egyes szimbólumainak pontos utánzásával vált lehetővé. A tárgy- és eszközkészítés korai fejlődési szakaszai két lényeges folyamat összetevőit alkotják. Ezek: a) különválási

[401] Lásd közelebb Csányi pp. 189-190.

folyamatok, amelyekben a különböző formák elkülönülnek a tárgykészítő mentális elképzeléseiben; b) egységesülési folyamatok, amelyekben egy bizonyos meghatározott szabályrendszer alapján a tárgykészítő az elképzelésében összeköti az elkülönült formákat és megalkotja a szükséges tárgyakat (eszközöket). Ebben az esetben tehát a kultúra hatása egyfajta formaterv alakjában jelenik meg, míg később olyan tárgyak készítésére is sor kerül, amelyek nem szolgálnak gyakorlati célokat, hanem a kultúra alkotásait gazdagítják.

3. Mentális ideák, amelyek keletkezéséhez szükséges egy bizonyos fokú absztrakció. Nagy jelentőségük volt azoknak a mentális ideáknak, amelyek az egész közösséghez kötődtek. Habár szociális jellegű ideákról volt szó, de ha a használati körük kibővült az „érdek", „túlélés", „eredet", „élet", „halál", „áldozat" stb. ideáival, lehetőség nyílt egy nagyon hatékony funkcionális szervezet kialakítására, amely sok tekintetben meghatározta a közösség túlélését.

Az említett ideacsoportok megjelenésével kialakult a folytonos újjáteremtő-képességük rendszere. Mivel ennek a folyamatnak utánzási jellege volt, szükségszerűen magán viselte az önfejlődő rendszer vonásait. A funkcionálisan szervezett rendszer egyes elemei az együttes fejlődési folyamatban kölcsönösen serkentik és alkalmazkodóan formálják saját fejlődésüket; a kulturális és a társadalmi fejlődés előfeltételeként hatnak. Ha még visszatérünk azokhoz a tényezőkhöz, amelyek objektíven hatottak a viszonylagosan zárt szociokulturális tömörülések keletkezésére, hangsúlyt kell adnunk annak, amit az antropológusok állítanak: ugyanis, hogy az emberiség ismert történelme során nem változtak az ember külső vonásai és genetikai adottságai. Vannak tudósok, akik ezt az időt 40 ezer, sőt több évre becsülik (a legújabb kutatások néhány millióról beszélnek). Az emberen felfedeztek ugyan bizonyos fejlődési jelenségeket, mint pl. a test folytonos finomodása, a testmagasság növekedése egybekötve a koraibb nemi érettséggel, vagy olyan jelenségek, amelyek a koponya feltűnő változásaiban nyilvánulnak meg, amely vagy megrövidül és kidomborul vagy fordítva, meghosszabbodik és karcsúsodik; ezek azonban inkább bizonyos ingadozásra emlékeztetnek a már végbement testi kialakulás körül, mint a tovább folytatódó mélyreható fejlődésre. Ez azt jelenti, hogy a biológiai tényezők elvesztették az erejüket az ember-fajták kialakításában és ehelyett szabályozó tényezővé módosultak, amely a népességet egyensúlyban tartja (még akkor is, ha ez ellen, vagy akár e mellett kevés a bizonyíték). De egyben az emberi jellem megnyilvánulásaiban és főleg a társadalmi tevékenység szintjén nagymértékű előre tolódásra került sor. Ezt a látszólagos ellentmondást az emberi öröklődés három alapvető formájának megértésével lehet feloldani:

1. tudnunk kell, hogy a biológiai öröklődés az, amikor a szülők átadják az utódaiknak a génjeik és a kromoszómáik egy részét. Ezen alapszik a rokonok genetikai hasonlósága és az ember egyénisége;

2. az öröklődés másik formája az ún. „minta" öröklés, amely az etológia tárgy-körébe tartozik. Ez azt jelenti, hogy az utódok, főleg a korai fejlődés során, átvesznek a szülőktől (főleg az anyától) bizonyos mintákat és utánozzák tevékenységüket. Az öröklődés ezen két formájával az egész élővilágban találkozhatunk;

3. az emberi faj kialakította egy új, az öröklés sajátosan emberi formáját – a szociokulturális öröklődést. Ez annyit jelent, hogy párhuzamosan és ok-okozati összefüggésben a nyelv keletkezésével és a tárgykészítéssel, lehetővé válik az absztrakt gondolkodás. Ennek köszönhetően az ember megsokszorozhatta a biológiai öröklés és a mintautánzás hatékonyságát.[402] A szociokulturális öröklés folyamata alatt tehát az emberiség felhasználja a korábbi társadalmi fejlődés tapasztalatait és hasznosítja őket további fejlődéséhez.

[402] Lásd közelebb Czeizel E.: *A magyarság genetikája.* Debrecen,1990, pp. 237-238.

4. *Napjainkban sok szó esik az ún. sors vagy végzet minta létezéséről, amely nem ered sem az apától, sem az anyától, hanem a bolygók kölcsönhatásától a fogamzás pillanatában. A biológiai és az asztrális öröklődés, ami a sorsunkat képezi, ezek szerint már a fogamzás pillanatában adva van és így részt vesz az újonnan létrejött élet irányításában. Ez az ókori magaskultúrákban ismert volt és később a magyar népi hagyomány sem tagadta.*

NEMZET ELŐTTI ETNIKAI KÖZÖSSÉGEK

Az előbbiekből nyilvánvalóan kitűnik, hogy a „protokulturális" emberi tömörülésnek a „szociokulturális" közösségbe való átmeneténél, a biológiai adottságok már nem játszanak meghatározó szerepet, hanem hozzásorolódnak a kulturális tényezők a különböző ideák alakjában és az ezeknek megfelelő társadalmi kapcsolatok.

A *nemzetséget* (latinul gens) tekinthetjük az első viszonylagosan zárt szociokulturális közösségnek, amely még egészében a vérségi, rokonsági kapcsolatokon alapszik, de a „kulturáltságának" és „szocialitásának" állandó növekedése által jellemző vonásokat vesz magára, amelyekkel különbözik más nemzetségektől. Tagjai a kezdetben még mindig „primitív" eszközöket használnak, – dárdák, balták, később íjak és nyilak – amelyek azonban már magukon hordják a nemzetségek jegyeit, sőt jellegzetes díszítéseik vannak. A honfoglaló magyarság szablyaveretei, tarsolylemezei azonban már olyan sajátos díszítésekkel vannak ellátva, amelyekhez nagyon gazdag képzelőerő kellett, másfelől azonban kisebb nagyobb árnyalatok mutatják, hogy a nemzetségek rányomták sajátos bélyegüket. A nemzetség tagjainak közös munkája és segítsége szükségszerű feltétel volt az eszközök folyamatos tökéletesítéséhez, a túlélést szolgáló eszközök megszerzéséhez, a természettel való együttműködéshez. A nemzetségek szerkezeti felépítése különféle lehetett. *László Gyula* szerint a magyar és általában a törökös nemzetségek nagyobb rokoni tömörülésekből, ún. nagycsaládokból tevődtek össze.[403] Ezek olyan társadalmi egységek voltak, amelyeknek 15–30 tagja volt, egy rangos férfi emelkedett föléjük, s kisebb családi egységek (férj–feleség) összetevői voltak. A nagycsalád feje a munkaképes apa vagy a legidősebb testvér. A munkaképesség nem azt jelentette, hogy dolgoznia kellett, hanem épp ellenkezőleg, bizonyos határt szabott az uralmának addig, amíg fizikailag le nem gyengült. A vérségi kapcsolatokon kívül kialakultak a munkamegosztás és a vagyonelosztás viszonyai is. A nemzetség minden tagja igyekezett a saját ereje és képessége szerint a nemzetség érdekeit szolgálni, s ezzel az egyéni szükségleteit és érdekeit is kielégíteni. Előtérbe kerültek a nemzetség olyan vonásai is, amelyek etnikai közösséget formáltak belőle. A nemzetségen belül hosszú idő alatt kialakult szokások, viselkedési szabályok és normák működtek, amelyek bizonyos rendet és szervezettséget biztosítottak a kölcsönös viszonyokban. A hatalom, amely a nemzetségekben már bizonyára létezett, az egyik vagy a másik személy tekintélyére, tapasztalatára, ismereteire, erejére vagy becsületére volt alapozva. A nemzetség társadalmi jellege megszilárdult azáltal is, hogy a természetes munkamegosztás (a férfiak és a nők, a gyerekek és a felnőttek között stb.) fokozatosan társadalmi munkamegosztásba ment át. A kölcsönös kapcsolatok a nemzetség tagjai között folytonosan erősödtek. Erősödtek az elkülönült családok, amelyekben a férfi és a nő különböző nemzetségből származott, de egyben a két oldalról rokoni családok közeledésével olyan közösségek keletkeztek, amelyek viszonylagosan zárt rokoni-nemzetségi köteléket alkottak. A nemzetség nem alkotott nagy csoportot, de tagjai létszámának növekedésével felosztódott néhány további nemzetségre. Azonban tovább folytatódott közöttük az együttműködés, nemzetségek közti házasságokra került sor, és ezzel további központosító tendenciák mutatkoztak, amelyek a nemzetségek

[403] Lásd László Gyula: *A honfoglaló magyar nép élete.* Magyar Élet kiadása, 1944. p. 166.

nagyobb csoportokba való összevonásában nyilvánultak meg. Ún. *frátriák* keletkeztek, amelyeknek katonai jellegük is lehetett. Ezeknek a feladata az új férfi-nemzedék kiképzése volt. Nekik kellett biztosítaniuk a folytonosságot az egyes nemzetségek között és kibővítésüket egy nagyobb egységbe. A frátriák így valamiféle összekötő kapcsot alkothattak a nemzetség és a később kialakult törzs között. Azonban kialakulásuknak nem kellett törvényszerűnek lennie. A törzs ugyanis létrejöhetett frátria nélkül is, több nemzetség összevonásával.

A nemzetségekben korai fejlődésük idején még bizonyára nem alakult ki nagyarányú társadalmi rétegződés. A régészeti ásatások eredményei azonban azt mutatják, hogy a nemzetségi rendszerben már jellegzetes társadalmi szerkezettel találkozhatunk. Erre utalnak a Kárpát-medencében feltárt kelta, avar és magyar sírok is. Feltételezik, hogy már a Kr. e. I. évezredben kialakult egy bizonyos nemzetségi arisztokrácia és ugyanakkor az alsóbb rétegek rá voltak kényszerülve, hogy különféle szolgálatokat végezzenek a felsőbb rétegeknek.[404] Az arisztokrácia hatalmának megszilárdításával, fokozatosan megszűntek a vérségi alapon nyugvó régi közösségek. Az önkéntes tömörülések helyébe, amelyek a közös eredetből indultak ki, olyan területi szervezetet igyekeztek kialakítani, amelyet központi akarat irányított. Csak ezzel tudták biztosítani vezető pozíciójukat, a többiek egyben ebben látták biztonságuk és belső nyugalmuk garanciáját. A régi nemzetségi viszonyok felbomlását hosszantartó folyamatként kell felfognunk, amelyben a tulajdoni különbségek létrejöttén kívül jelentős szerepet játszott a más nemzetségek tagjaival kialakult kapcsolat és a nemzetségek keveredése ugyanúgy, mint a különféle hatalmi alakulatoknak való alárendeltség. Azonban azt is látnunk kell, hogy a más-más területeken élő nemzetségek fejlődése nagyon különbözött egymástól. Voltak olyanok, amelyek önálló, kisebb hadműveleteket folytattak. *Padányi Viktor* említi, hogy az ómagyar „had" szó megfelel a nemzetségnek, a vérségileg összetartozó családok kötelékének. Egyben pontosan megfelel az őstörök „szak", „szaka" szónak is, amely megvan magyarban is a „szék", „szeg" formában, csak mivel van egy másik jelentése is, az eredetit nem tudatosítjuk eléggé. Innen ered szerinte a „székhely", a „székváros". A székely „székek" a különböző nemzetségek település területei. Ősi településű falvaink „szegei" (Alszeg, Felszeg, Kovácsszeg stb.), mint egy-egy nemzetség, „had" által lakott falu-, vagy a városrészek szintén erre utalnak, de erre utalnak szerinte a falu és a városnevek is, pl. Szeged, Bessenyőszög, Kunszeg, Szeghalom stb.[405] Régi geszták és krónikák szerint a magyarság 108 ilyen nemzetségből tevődött össze. Feltételezhető, hogy a magyaroknál nagyon erős volt a ragaszkodás a nemzetséget képező legerősebb nagycsaládhoz és lényegében az töltötte be a később megjelent törzs vezető rétege szerepét, sőt a nemzetség a törzs keretén belül önállóan élt és tovább működött. Ez volt az egyik és fő különbség a nyugati és a keleti pusztai népek között. Sőt az uralkodó réteg sem volt kasztként áttörhetetlenül lezárva, hanem a valóban vezető osztály bizonyos minőséghez, tulajdonságokhoz volt kötve, s ezek birtokában bárki felemelkedhetett. Ez a felemelkedés a családon keresztül, a nemzetségbe való felvétellel történt, még az sem volt feltétel, hogy egynyelvűek legyenek, mert a lovasműveltségű népeknél nem kimondottan feltétel a közös nyelv, a közös jelrendszer, hanem inkább következmény. *Így a társadalmi felemelkedés gyakorlata és a vérségi mítosz elve közti ellentmondást a lovasműveltség-beli gondolkodás szimbolizmusa volt hivatott áthidalni.* A befogadott jövevény szimbolikusan részesévé vált a vérközösségnek, s ezen át a nemzetség jog- és hagyományközösségének. Ennek lényegét Mao-Tun hun királynak a kínai császárhoz írt levele árulja el, aki az Uráltól Koreáig huszonhat birodalmat leigázott, s „ezzel mindezek hunokká váltak és a népek,

[404] Magyar vonatkozásban lásd közelebb Erdélyi L.: *Árpád-kori társadalomtörténetünk legkritikusabb kérdései.* Budapest, Franklin-Társulat 1915, pp. 168-171. Dienes I.: *A honfoglaló magyarok*. Budapest, Corvina, 1978, pp. 19-21.

[405] Lásd Padányi V.: *Dentu-Magyaria.* Veszprém, Turul, 1989, p. 177.

amelyek íjat feszítenek, immár egyetlen családdá egyesültek". Az íjfeszítés szimbolikus kifejezés, ami a nomád harcmodort jelenti, méltóvá tesz valakit arra, hogy a hunok közé emelkedjék. Itt talán az egyik fontos tétel az lehet, hogy „jazig, šarmata, heftalita, hun, szkíta-kelta, unuguri, pártus, tur-ku", stb. név nem „népeket" jelöl, hanem a hatalmas térség területén (Kárpát-medence–Káspi–Aral-térség–Kaukázus–Észak- és Dél-Mezopotámia–Iráni-térség) élő, vagy élt azonos fajtájú és csak nyelvjárásokban különböző, tehát azonos ősnyelvű nép részeinek foglalkozását, vagy elhelyezkedési területét jelentő neve. A család pedig rámutat a birodalom formájára. Mint ahogy a családfő, úgy az uralkodó is befogadta családjába az arra méltókat. Vámbéry Ármin szerint a *magyarságnál már a nemzetség megnevezése is olyan nagyfontosságú volt, hogy bizonyos arisztokratikus öntudat volt benne elrejtve, amely később egyben védett is az uralkodó önkénye ellen.* Csak a magyarok tartották fenn a kereszténység elfogadása után is a *de genere* megjelölést.[406] *Ehhez a sajátossághoz az is hozzátartozik, hogy a magyar nemzetfogalomnak éppen a nemzetség az alapja.* A külföld „*gens*"-nek nevezi az Európában megjelenő magyarságot, de ezt a szót a magyar megtartja saját megjelölésére később is, midőn már régen felvette a római kereszténységet és Európa szemében „*natio*"-vá vált.

Visszatérve a nemzet előtti etnikumok fejlődéséhez, a kezdetleges közösségek helyén kialakított területi szervezet mellett a lakosság is különböző rétegekre osztódott. A társadalmi rétegződés különösképpen elmélyült, amikor az állattartó törzsek földművelőkre telepedtek, saját törzsi földtulajdonukat átfogóbbnak tekintve az ott élőkénél. A földművelők így külön réteget képeztek a növényi élelem szolgáltatására. Az így kialakuló közösségek azonban már rendszerint túlléptek a törzsi szervezet keretén. A *törzs* létszáma már elég nagy, vannak számítások, amelyek szerint a honfoglaló magyar törzsszövetséget 400 ezer emberre becsülik, tehát egy törzs kb. 50 ezer embert tett ki. Ilyen társadalom irányítására csak határozott vezető volt képes, nagy kisérettel és jól felfegyverzett csoporttal. Egyben azt is látni kell, hogy a biztonságos irányítás alatt lévő terület vonzó volt nemcsak a szomszédos, de sokszor a távolabbi közösségek tagjai részére is. A természetes munkamegosztás mellett a törzsben még egy személy jelentkezett különleges szerepekkel és szolgáltatásokkal – elődeinknél a *mágus* vagy a *táltos*. Sok esetben ő volt az addig felhalmozott ismeretek őrzője és továbbadója is.

A törzsfőnök fegyveres kíséretéből is fokozatosan kiemelkedett egy réteg, amely különleges társadalmi helyzetet igényelt és sajátos szerepeket töltött be, – különféle küldöttségek tagjai, ügyeltek a megélhetéshez szükséges eszközök beszerzésére, irányították uruk gazdaságát, stb. Tehát a törzsnél, amely egy magasabb fokú közösség, megszilárdultak a társadalmi kapcsolatok és egyben megjelent egy új elem is, amely szükségszerű hozzátartozója további fejlődésének és nemzetté válásának – ez a *politikum*, mint a közös sors intézésének módja és eszköze. A törzsi szervezet megteremtette a feltételeket és létrehozta a teret a gazdasági tevékenységhez, összegyűltek olyan termelési tapasztalatok, amelyeket meg kellett őrizni és továbbadni az új nemzedékeknek. A gazdasági és kulturális fennmaradást megfelelő módon kellett szabályozni. A szabályozó és irányító szervek megszilárdultak, a törzsfőnökök a törzsi tanáccsal megerősítették pozíciójukat. A törzset már politikai egységként értelmezhetjük, amelyet külön elnevezés, nyelvjárás, közhatalmi szervezet és annak a területnek a birtoklása jellemez, amelyet sajátjaként védelmez. A törzsnek magasabb fokú az etnicitása is, a közösségnek saját megnevezése van, amelyet többnyire a legerősebb nemzetségről kapott, annak ellenére, hogy a legkülönbözőbb rokoni

[406] Lásd Vámbéry Á.: A magyarság keletkezése és gyarapodása. Budapest, Franklin-Társulat, 1895. reprint Budapest. Holnap Kiadó, 1989, pp. 19-21. Ezzel kapcsolatban megjegyezzük, hogy a 20. század első felében még több nagy nemzetség sarja folytatott neves közéleti tevékenységet. Ilyen volt pl. a Zemplén megyei Szemere Miklós és István (de genere Huba) és a Léván működő Pogány Virgil (de genere Csebi).

csoportokból jött létre. Bizonyítják ezt a településnevek is, amelyek sokszor éppen a nemzetségek megnevezéséből erednek.

A törzsek, főleg azok, amelyek törzsszövetségbe tömörültek, már érett szocioetnikai közösségek, amelyeknek a területe nagy társadalmi hatalommal rendelkező törzsfőnöknek volt alárendelve és lényegében túljutottak a hagyományos törzsi társadalmon. Ilyen lehetett a honfoglaláskori törzsszövetség is, amelynek már igen bonyolult a szerkezete. Sőt, olyannyira, hogy „törzsfőnök" nélkülinek mondhatnánk, mert nem törzsek, hanem nemzetcsaládok, akiknek *urai* méltóságok voltak, mint a székelyeknél a *lu-fő*. Hisz, Álmos (Ögyéd) fia Árpád (éppenúgy mint később Koppány) a bizánci *dux* méltóságot viselte.

A törzsfőnök tehát a törzs ura volt az adott területen – ebből maradhatott a terület megnevezése is: úr – uruság – ország.[407] A törzs „politikájára" jellemző, hogy nem szükségszerűen a gazdasági érdekekből ered, hanem a kulturálisakból (a modern nemzeteknek is ez a jellegzetessége). A közösség kulturális vonásainak fennmaradása érdekében (a nyelv, a szokások, a vallási hagyományok stb.) gyakran politikai eszközöket használnak, beleértve a fegyveres összecsapásokat és harcokat. A törzseket már csak egy kis lépés választja el a kulturális közösségek legmagasabb fokától – a nemzettől.

PRÓBÁLKOZÁS A NEMZET SZOCIOLÓGIAI JELLEMZÉSÉRE

Európai szemszögből fontos rámutatni két alapfelfogásra a nemzet újkori értelmezésében. Mind a kettő a nemzeti újjászületési folyamatokban lépett színre.

Az *angolszász* irodalomban a nemzet politikai értelmezése volt és van máig is elterjedve. A politikai nemzet koncepciója van elterjedve a francia és az angol területeken, ahol a különböző etnikumok (bretonok vagy walesiek) mindig is a francia vagy a brit nemzet részeként voltak elkönyvelve és nem volt szükséges külön foglalkozni etnikai hovatartozásukkal.

A másik felfogás a *német* területeken terjedt el és a nemzetet kulturnemzetként értelmezte. A felfogás értelmi szerzője J. G. Herder, annak ellenére, hogy a nemzetek fejlődésében a földrajzi tényezők és az éghajlati viszonyok hatását hangsúlyozta, hozzáfűzte, hogy az embert emberivé elsősorban a nyelv, a hagyományok, a népi alkotások tették, amelyek összekötik az egyes nemzedékeket és nemzeti egységeket alkotnak. Éppen az ilyenféle nemzetfelfogás (Kulturnation), amely eltekintett az állampolitikai rendszertől, terjedt el Németországban, ahol a nemzetállam csak 1871-ben jött létre. A német nyelvben ennek felelt meg a „Volk" (nép) kifejezés is, kölcsönösen helyettesíthető a „Nation" (nemzet) kifejezéssel. Bár később pontosabbá vált a két fogalom elhatárolódása, de a felfogás, hogy a szellem a népiség alapja, megmaradt.

A két említett elgondoláshoz szükséges hozzáfűzni, hogy elemei benne foglaltatnak a magyar őstörténet két alapvető forrásában: *Anonymusnál* egy határozott államnemzeti koncepció körvonalai látszanak kibontakozni, – a Gesta Hungarumban a történeti hagyomány és az állami keret szolgálta a nemzeti együvé tartozás kifejezésre juttatását. *Kézainál* az etnikai és a nyelvi eredet került az előtérbe (a tiszta Magyarországnak 108 nemzetsége van és nem több – a többiek jövevények). Azonban ez a két felfogás sem a múltban, sem a későbbiekben merőben nem zárta ki egymást. Szigorú szembeállításuk hamis és félrevezető lenne, mert valamely ország „kulturális nacionalizmusa" szükségszerűen felhasználja az államot és a politikáját, ugyanúgy mint a „politikai nacionalizmus" szükségszerűen a kulturális identitásra támaszkodik. Ezzel kapcsolatban meg kell említeni, hogy nehéz pontos választóvonalat húzni a gyakorlati alkalmazásuknál az európai országokban, mivel Európa nem egyöntetű kulturális és civilizációs egység. Sőt földrajzi

[407] Vámbéry is úgy véli, hogy az ország legrégibb alakja az uruzag, urusag lehetett, amely eredetileg nem földet jelentett, hanem uraságot, uralkodást és az úr szóból származik. Lásd az említett műve 210. oldalán.

értelemben Európa nem is létezik, csak Eurázsia. Mind a múltban, mind manapság sok itt élő gondolkodó sorakozott fel a kelet-európai vagy nyugat-európai kultúra és civilizáció mellett. Ehhez hozzá kell adni, hogy a nagy eurázsiai masszív nyúlványokkal körül csipkézett nyugati félszigetén létezik egy kb. 1000 km-es sáv, melyet két függőleges vonal választ el Kelettől, illetve Nyugattól. Az egyik vonal Königsberg (Kalinyingrád) környékéről indul és valahol a Dnyeszter-torkolat mélyén, Ogyesszánál éri el a Fekete-tengert, – ez a vonal jelenti az említett sávnak a keleti szegélyét. A másik – a nyugati viszont Szczecin és az Adria északi csücskén levő Trieszt közti vonal. Ennek a sávnak a jellegét, természetét hagyományosan a két, paradigmatikusnak tekintett területként szokták meghatározni. Jól mutatja ezt az egyik német elnevezés „Zwischeneuropa"– Köztes Európa. A földrajzilag kis államoknak és nemzeteknek, amelyek ebben a sávban fekszenek, két nagy közös lidércnyomása van: Németország és Oroszország. Sokak számára ezen nemzetek és államok halmaza kulturálisan Kelet-Európa, míg mások Nyugat-Ázsiáról beszélnek. Az egyik méltatlanul elfelejtett történetfilozófusunk ezt a sávot poétikusan így jellemezte: *Valahol e két vonal közötti sáv belsejében végződik a gótika és kezdődnek a hagymakupolák. Valahol itt záródott le a páncélos középkor európai lovag világa és valahol itt kezdődtek a háremek. Valahol e kettő között jelenik meg a pópa és kezd ciripelni a balalajka.*[408]

Éppen ennek a térségnek a kulturális és civilizációs többszínűsége idézi elő, hogy az említett két felfogáson kívül több más is megjelenik, sokszor idegen elméletek elemeivel és a gyakorlatba való átültetés céljával. A szociológiai irodalomban találkozhatunk az említett két felfogás kombinációival is, illetve más (biológiai, pszichológiai stb.) nemzetfelfogással.

Közép-Európa emberének a nemzet fogalmi tartalma feletti első tűnődésekor az a meghatározás jut az eszébe, amit *J. V. Sztálin* fogalmazott meg. A marxista elméletnek mégsem volt a nemzeti kérdésben világos koncepciója. Marxnak és Engelsnek nincs nemzetdefiníciója, a nemzetet érintő területeken tájékozatlanok voltak, főleg a Kelet kis népeinek kérdésében: számukra ezek csak „néptöredékek", itt felejtett maradványok, amelyek a lehető leghamarabb egy nagyobb birodalomba fognak beolvadni. Lenin számára a nemzeti kérdés nem volt téma, még ha foglalkozott is vele, ugyanis úgy vélte, hogy azt a szocializmus és a kommunizmus el fogja söpörni. Sztálin „A marxizmus és a nemzetiségi kérdés" című írásában (1913) a nemzetet a nyelv, a terület, a gazdasági élet és a kultúra közösségében megnyilvánuló lelki sajátosságok történelmileg kialakult tartós közösségének nevezte. Később, 1929-ben, további írásában, amely a „Nemzetiségi kérdés és leninizmus" címet viseli, a nemzetet négy fő ismérv alapján határozta meg: közös nyelv, közös terület, közös gazdasági élet és közös lelki (pszichikai) beállítottság, amely a nemzeti kultúra specifikus sajátosságaiban nyilvánul meg. Ez a meghatározás különböző változatokban megjelent az utóbbi évek „modern" tankönyveinek lapjain is. Nyilvánvaló, hogy Sztálin nemzetdefinícióján nyomot hagyott külföldi tartózkodása. Ugyanis „A marxizmus és nemzetiségi kérdés" című írását az 1912-1913 évek fordulóján írta, amikor Oroszország határain kívül tartózkodott és hozzájutott Európa rangos tudósainak a munkáihoz. Ennek és a hasonló definícióknak azonban az a veszélyes vonása, hogy „objektív" kritériumokat szab meg arra, hogy melyik közösséget tarthatjuk és melyiket nem tarthatjuk nemzetnek, és ezzel tulajdonképpen „objektív", vagy jobban mondva pszeudoobjektív mértéket is meghatároz a nemzethez való tartozásra. Tehát automatikusan kirekeszt bizonyos közösségeket a nemzetben való gondolkodás és cselekvés lehetőségéből, abban az eset ben, ha nem teljesítik valamelyik kritériumot. Maga Sztálin határozottan leírta: „… ha az ismérvek közül csak egy is hiányzik, a nemzet megszűnik nemzet lenni…" És aztán kezdődnek a lakosságcserék, deportálások, a nemzetek mesterséges likvidálására való törekvések.

[408] Padányi V.: *Egyetlen menekvés.* Budapest, 1995. p. 23.

A magyarság nemzeti fejlődése teljesen különálló utat járt be. A magyar nemzetfogalomra mindazon események rányomták a bélyegét, amelyek végigkísérték a magyarság (és rokonnépei) útját a szteppei nomád életmódtól a modern nemzet kialakulásáig és, amint említettük, nem választhatjuk el tőle a nemzetségek, törzsek, törzsszövetségek sajátos vonásait sem. A középkori, sőt a későbbi Magyarországon a nemzet legalább kétféle fogalma és valósága élt egymás mellett: 1. Magyarnak, Hungarusnak, a gens Hungarorum részének számított mindenki, aki a Regnum Hungariae alattvalója volt. 2. A magyar nemzetfogalom világosan elismerte mindazok külön azonosságát, akik „nemzetük", azaz eredetük szerint (etnikailag), valamint nyelvükben és szokásaikban elkülönültek. A Szent Korona-eszmére épülő nemzetfogalom és gyakorlat merőben eltér a politikai nemzet eszméjétől, amely a francia forradalom egyik terméke volt, de ugyanúgy a nyelvi-kulturális nemzet eszméjétől is. Amikor „magyar nemzetről" beszélünk, ebbe beletartoztak mind a horvátok, mind a rutének, a szlovákok vagy a németek, mindazok akik közösséget vállaltak a magyarsággal. Politikai értelemben valamennyien „hungarusok" voltak, de népi (etnikai) egyéniségüket és vallási hovatartozásukat mindvégig megtarthatták.[409] A későbbi, modern nemzetpolitikai koncepciók hiú ábrándok maradtak és nem álltak ki az újkori történelem viharait.

De az újkori nemzetek is mind etnikai, mind társadalmi tömörülések, azonkívül az a sajátosságuk, hogy ilyen vagy amolyan mértékben mindig összekötődnek a politikával. A nemzet mindig a társadalmi, etnikai és a politikai vonások egysége. Külön-külön kiemelni csak az említett összetevők jegyeit nem lenne helyes, már csak ezért sem, mert mind az etnikai, mind a társadalmi, sőt a politikai összetevő sem létezik tiszta formában. De a nemzetelmélet keretei között viszonylagos önállóságban kell őket vizsgálni. Mielőtt rátérnénk ezeknek a vonásoknak az elemzésére és viszonyuk meghatározására, fel kell tennünk újra a kérdést: biológiai közösség-e a nemzet, illetve rendelkezik-e faji jegyekkel?

Egyértelműen azt kell mondanunk, hogy a mai, modern nemzeti (nemzetiségi) közösségek, főleg európai szemszögből nézve, nem felelnek meg pontosan bizonyos rasszcsoportoknak. Ellenben az antropológia alkalmas tudománynak bizonyult az előző fejlődés emberi leleteinek tudományos értékelésére. Az európai nemzetek napjainkig olyan sokszínű társadalmi folyamatokon mentek keresztül, hogy ez a biológiai keveredésükhöz is vezetett. Az egyszerű szemlélő nehezen tudja felfedni a sajátos, szembetűnő vonásokat az egyes európai embertípusokon, illetve alrasszokon. De az antropológus, mint élesszemű megfigyelő megtalálja ezeket a különbségeket a most élő etnikumok tagjain is. Minden esetben újra emlékeztetni kell arra, hogy az etnikai közösségek kialakulásának kezdeteit az emberi rasszokon belül kell keresnünk. Teljesen bizonyos, hogy a nemzetségek egy rassz vagy alrassz tagjaiból tevődtek össze, és kimondhatjuk azt a hipotézist is, hogy a kialakulásuk kezdetén a törzsek is. Csak később kerültek be ezekbe a közösségekbe más rasszok tagjai, akik genetikailag és embertanilag megváltoztatták az arculatukat. Minden esetben a nemzet tagjainak többségében fennmaradt a faji (rasszi) rokonság tudata, időről-időre feltűnik az ún. rasszi atavizmus, amelynek sajátszerűen hatása volt a nemzeti „karakterre" vagy nemzeti „jellemre". Ez a fő vonás, amely bekerül az etnikai tudatba és többféleképpen nyilvánul meg. Minden nemzet kisebb vagy nagyobb mértékben védekezik más rasszcsoportok emberi közösségei ellen. Szélsőséges formában ez a vonás egy különleges infantilis közösségi tudatba torkollik, amelynek lényege a saját képességekről való meggyőződés és a mások sajátosságainak megvetése. Ez a sajátos etnocentrizmus természetes módon egyfelől endogámiába (családok közti házasságok) torkollik, másfelől

[409] Lásd közelebb Csihák Gy.: *A magyar nemzet múltja * Szent István király és a magyar államalapítás * A bambergi lovas * Sacra Regni Hungarici Corona és a magyar közjogi rendezés kérdései ma * Magyar – nép – kisebbség.* ZMTE, Budapest–Zürich, 1999. pp. 9-10, 72-74. Csihák Gy.: Gens Hungarorum – a magyar nemzet. *Magyar nempolitika írások.* ZMTE, Budapest–Zürich. 2002, pp. 18-23.

pedig xenofóbiába (gyűlölet minden ellen, ami idegen).[410] Tehát a közös származás, faji hovatartozás, pontosabban ennek a hovatartozásnak a tudata, az etnicitás fogalmának tartalmába helyeződik. A nemzet (lat. natio) fogalma etimológiailag összefügg a nemzéssel és születéssel (lat. nascor), sőt ide tartozik a származék, ivadék, sarj, utód, sőt fajzat[411] szinonima is, tehát különböző történelmi időszakokban változó hullámokban a nemzethez az azonos származású emberek tartoztak.

Minden nemzetelső és tipikus jele a saját megnevezése – az *etnonim*.[412] Ez külső, formai megnyilvánulása minden etnikai közösségnek. Nagyobb (nemzeti) közösség a megnevezést a legerősebb nemzetségtől, törzstől vagy más etnikumtól kapja, amellyel az etnonim idővel politikai fogalommá válik. Néha az etnocentrizmus vagy a xenofóbia elemei benne rejtőzhetnek – mi értjük a saját nyelvünket, de ők nem értenek minket, tehát némák (németek), vagy hebegnek (barbárok).

A NEMZET MINT KULTURÁLIS ÉS NYELVI KÖZÖSSÉG

Elsősorban meg kell keresnünk a kapcsolatot az „etnikai" és a „kulturális" jelző között. Mert a nemzet főleg (szocio)kulturális közösség. A kultúra fogalmát és a „kulturális" melléknevet mindennap használjuk és sokszor nem is nagyon gondolkodunk pontos értelmén. A kultúra egyszerűen körülvesz bennünket, a kultúrába beleszületünk.

Legtágabb értelemben a kultúra (műveltség) az emberek (egyének, nemzetek és egész társadalmak) tevékenysége, amely a világ megértésére irányul, illetve eredményezi annak megváltoztatását. Ez a tevékenység a jelentős szellemi és anyagi értékek létrehozásán, megőrzésén, elosztásán, cseréjén és felhasználásán alapszik. A kultúra tárgyi formájában azoknak az értékeknek is az összessége, amelyek az emberi tevékenység tárgyiasított formáit ábrázolják. A társadalmi és kulturális mozzanatok összefüggése legkifejezőbben a kultúra cselekvési (személyiségi) szférájában nyilvánul meg. A kultúra fejlődése folytonosságának feltételei egyben a tapasztalatok elsajátításán, átvételén és értékesítésén alapuló tevékenységek, ugyanúgy, mint az új, alkotó cselekvések is.

A kultúráról felvetett gondolatainkkal kapcsolatban meg kell említenünk ennek rokon fogalmát, éspedig a „civilizációt". A két fogalom tartalma közötti különbségtétel igen homályos és többnyire a kölcsönös megállapodás kérdése. Vannak, akik azonosítják ezt a két fogalmat, mások a kultúrán az emberi tevékenység szellemi termékeit értik, míg a civilizációt szerintük ennek a tevékenységnek anyagi (tárgyi) termékei alkotják. Míg a kultúrák a természettel való összhangra épültek, a civilizáció már a természet ellen fordult, sőt a természet elpusztítója. Ezek szerint, a szellemi ember egy a világgal, számára minden új ismeret a világ önkéntes megnyilatkozása, nem a természet fölé akar kerekedni, hanem beleilleszkedni, nem leigázni törekszik azt, hanem szolgálatába állni. Az értelmi ember – a civilizáció létrehozója és egyben „terméke", a megismerendő világot tárgynak tekinti, tudni kívánja minden csínját-bínját, apróra bontja, birtokába veszi, rohamra indul ellene, a hódító és a legyőzött viszonyát teremti meg kettejük között.[413]

A „modern", nyugati szociológia képviselői, akik kitartanak a „civilizált" és „civilizálatlan" nemzetek kettőssége mellett (Nyugat-Európa és Amerika az egyik oldalon;

[410] Ennek az elgondolásnak a gyökerei megtalálhatók az ún. fajtudatosítás elméletében, melyet F. H. Giddings dolgozott ki (*Principles of Sociology* – magyarul: *A szociológia elvei.* Budapest 1908.) a 19. század végén. E szerint az elmélet szerint az embernél „veleszületett" szolidaritással találkozhatunk azok iránt, akik hasonlítanak rá és ellenszenvvel azokkal szemben, akik különböznek tőle

[411] A régi magyar nyelvben a Mitsoda nemzet vagy? kérdés Pápai Páriz Ferenc szótára szerint ezt jelentette: Cujas es? – miféle eredetű, miféle „szerzet, fajzat" vagy?

[412] A „magyar" népnév jelentésének többféle értelmezése van – a finnugor eredeztetéstől (magy – manysi; ar, er – ember) a sumeron keresztül (Mah-Gar – tudás népe) egészen a kései mongol Madzsar eredeztetésig.

[413] Lásd közelebb Várkonyi Nándor: *Az elveszett Paradicsom*. Budapest, 1988, p. 138.

ázsiai, afrikai és latin-amerikai nemzetek a másik oldalon), a civilizációt az európai kultúra fogalmával azonosítják, s ezt elméleti indoklásként használják arra, hogy az európai kultúrát elfogadtassák a „civilizálatlan“ nemzetekkel.

Meghatározásunk egyben rámutat arra, hogy a kultúra az emberi létnek nem elszigetelt része, amely szigorúan el lenne különítve a többi résztől. Ha a társadalmat akármilyen kis részekre bontjuk és amíg ezeknek valós arculatuk van, mindig rendelkeznek kulturális (és egyben gazdasági és politikai) mozzanattal is. A kultúrát nagyon szoros kapcsolatban kell látni az élet többi területével. Az emberi tevékenység létrehozott egy sajátos „réteget”, közeget, amely közötte és a „szűz” természet között terül el. Tartalmában nagyon közel van ez ahhoz, amelyet P. Teilhard de Chardin Nooszférának nevezett, az emberi szellem szférájának. A Nooszféra szerinte a Földet körülvevő „gondolkodó réteg”, a szellem egységesülő szférája. Mennyiségileg az emberivé vált Föld, sőt az emberivé vált természet, egyetemes, visszafordíthatatlan, csúcsot jelentő perspektívákkal. Minőségileg pedig kozmikus értékű, a világ sajátos energiáját kinyilvánító tényező. Az emberi élet ebben a közegben zajlik, enélkül nincs emberi társadalom, nincs civilizáció, nincs kultúra. De ennek a rendszernek mindig más-más oldalát ragadjuk meg, ha a kultúráról, társadalmi életről, gazdaságról vagy politikáról beszélünk. Ha a gazdasággal van dolgunk, akkor azokat a folyamatokat vizsgáljuk, amelyek keretében az ember megtermeli és elfogyasztja azokat a termékeket, amelyek létének fenntartásához szükségesek. Ha a társadalmi életet, viselkedésformákat vizsgáljuk, akkor azokra az emberek közti kapcsolatokra, viszonyokra összpontosítjuk figyelmünket, amelyeket az említett termékek közvetítenek. Ha a politikáról beszélünk, akkor a termékek beszerzésére és a termelőik fölötti hatalomra irányuló törekvések és az ezekkel összefüggő utak és módszerek jutnak eszünkbe. De ha a kultúráról beszélünk, akkor azokat az emberek közti kapcsolatokat, viszonyokat igyekszünk megragadni, amelyek által környezetét, s benne önmagát mind nagyobb értékre képes emelni. Ami egyben azt is jelenti, hogy a kultúra nemcsak az embernek a szimbólikus jellegű alkotásokhoz (nyelv, művészet, tudomány, filozófia, vallás, erkölcs, jog stb.) való viszonyait tartalmazza és foglalja magába, hanem a társadalmi viselkedés kultúráját, a politikai kultúrát, szokáskultúrát, ugyanúgy, mint az anyagi (tárgyi) kultúrát, amelybe beletartozik a termelés és a fogyasztás kultúrája is. Minden nemzet azokra az alkotásokra, amelyekkel kapcsolatba kerül, rányomja sajátos bélyegét. A kultúra nemzetivé lesz, a nemzetnek saját kultúrája van. A kultúrának az a része, amely „felszívódik” a közösségbe, amely észlelhető nyomokat hagy rajta, kifejezi ennek az etnicitását. De minden nép egyben mindig kitermel valami sajátosat, amellyel gazdagítja a saját és ezzel az egyetemes emberi kultúrát is. Az *etnicitást* ebben az lemben úgy határozhatjuk meg, mint a *viszonylagosan zárt emberi közösség főleg azon kulturális jellegzetességeinek egységét, amelyekben különbözik a más embercsoportoktól*. A görög eredetű *ethnosz* szó magyar fordítása megfelel a *nép* fogalmunknak. Ide sorolhatjuk ennek latinos formáját is, az *etnikumot*. Az ethnosz vagy etnikum ebben az értelemben olyan történelmileg keletkezett emberi tömörülés, amelyre közös szemiotikai rendszer jellemző (ez a jelek és a jelentések átadására szolgál) és amely megkülönbözteti más etnikumoktól. Fontos, de nem kizárólagos összetevője a szemiotikai rendszernek a *nyelv*. Beletartoznak azonban a szokások, magatartások, a használatba vett *tárgyi világ hagyományos formái, de ugyanúgy a valódi vagy vélt származásának tudata*. Az etnikai közösségek ebből a szempontból tehát kisebb vagy nagyobb embercsoportok, amelyeknek kultúrája különbözik a környezetétől és egyben azonos önmagáéval. Jellegük nemcsak a gondolatvilág halmazán, a mindennapi életet meghatározó szokásokon, a művészeti adottságokon és kifejezésük képességén alapszik, hanem hozzátartozik az előző generációktól kikristályosodott formában örökölt sajátosságok, lelkiség, alkotóképesség, erkölcsi és érzelemvilág egységes megnyilvánulása is. A nemzet létrejöttével még nem szűnik meg szükségszerűen ennek az etnicitása, több etnikai jeggyel tovább rendelkezhet.

Milyen vonásai vannak a nemzetnek, mint kulturális közösségnek? Ezek szerint főleg a kultúra megnyilvánulásainak vonásai, jegyei: öltözet, szokások, hagyományok, de ilyenek a kultúrába épült nemzeti színek, a himnusz, az állam címere, ha azonosul az állammal, stb, de a népi kultúra más alkotásai is (nálunk, magyaroknál nemzeti jegynek számíthatjuk pl. a csikóbőrös kulacsot is vagy a székelykaput, amelyek szervesen beépültek népünk kultúrájába). Ezek a jegyek és szimbólumok a nemzet kultúrájához való tartozás igen fontos kellékei, amelyek útján kifejeződik az egyén közösséghez való tartozása. Ezek teremtik meg a lehetőségét annak, hogy a közösség kijelölhesse határait az elfogadottaknak és a kívülállóknak, vagyis befogadjon vagy kirekesszen valakit. Általában ezeken keresztül kerülnek a közösségek tagjai olyan emberekkel is kapcsolatba, akikkel egyébként talán nem is érintkeznének. Éppen ezért a nemzeti kultúra jegyei és szimbólumai nagyon erős érzelmi töltetet hordoznak és gyalázásuk vagy felszámolásuk félelmet és dühöt válthat ki a nemzet tagjaiban. A modern nemzeteknél is sokszor szerepet játszanak olyan külsőségek mint a ruházat, a haj- és a szakállviselet stb, amelyek egy sajátos szimbólumrendszer alkatelemei és demonstratív módon kifejezik a közösséghez való ragaszkodást, nem ritkán mély gyökerekkel a spirituálisan megalapozott összetartozás tudatában. Például az egyik, még a 20. század 90-es éveiben végzett, kutatásunknál az etnikai identifikáció lehetséges jeleiről, tehát hogy egy véletlen találkozás folytán milyen jelek szerint tudnák megkülönböztetni a magyar embert a más nemzethez tartozótól, sokan azt vallották, hogy a magyar ember bajuszt visel.[414]

Annak ellenére, hogy bizonyos nehézségek merülnek fel, ha úgy jellemezzük a nemzetet, mint olyan közösséget, amelynek közös a nyelve, a nyelvet mégis fő és lényeges jegynek tekintjük. Ez azért is van így, mert a beszéd és a nyelv az egyik legfontosabb emberek közötti kommunikációs eszköz. Minden esetben jelen van az adott közösség nyelve. A nemzet tehát nyelvi közösség is. A nyelvvel kapcsolatban a nemzet esetében szükséges ezeket a további mozzanatokat kihangsúlyozni. A felvilágosodás óta egyre több gondolkodó hangoztatta, hogy a nyelv a nemzeti együvé tartozásnak a legalapvetőbb jegye. A nyelv egyfelől lelki jelenség, de nem csak az egyén, és nem is a tömeg pszichikus funkciója, hanem a közösségé is. Ha valamely közösség elhanyagolja nyelvét, ha tagjai nem beszélnek egymással, hamarosan gyengül a közösség tudata is. Ennek a fordítottja is érvényes és teljes egészében vonatkozik a nemzetre. A nemzet, amelynek gyenge a nemzeti tudata, pusztulásra van ítélve, főképp, ha olyan más nemzet közelében él, amely erős nemzettudattal rendelkezik. A nyelv a nemzeti önvédelem egyik legfontosabb fegyvere, mert erőteljesen és hosszú ideig képes ellenállni a beolvadásnak. A nemzetben, mint kulturális közösségben, gyorsabban elhalványulnak a tárgyi kultúra emlékei, de a nyelv tovább él a családokban, népdalokban, az emberek mindennapi imáiban. A nyelv egy magát élő közösségnek tudó embercsoport legnagyobb közös alkotása. Folyton változó, önmagával mégis azonos, sokszor veszélyeztetett, de magát annál inkább megőrző alkotás, mert a közös hagyomány és a jövőért való vállalkozás hordozója.

Történelmi szempontból többnyire előbb jön létre a közös nyelv, amelynek alapján aztán fokozatosan kialakul a nemzet, amely államot alapít. De találkozhatunk fordított folyamattal is: először jön létre az állam többnyelvű lakossággal, s ez aztán a közös sors küzdelmeiben egy nemzetté alakul. A közös nyelv egyben az emberek további egyesítésének és a nemzet erősödésének az alapfeltétele. Bizonyos szakaszban a nyelv a társadalmi integráció eszközévé válik. Az embereket tömör közösségbe egyesíti és a kölcsönös egység természetes érzését idézi elő. A nemzet kialakulása a közös nyelv, mint a legalapvetőbb kommunikációs eszköz működése eredményének a csúcsa. Aszerint, miként működik, milyen mértékig beszélnek az emberek az adott nyelven, olyan mértékig egyesíti az

[414] Csámpai O.: *Viharvert nemzettudat. (Az identitástudat és érzésvilág problémái Zoboralja magyarfalvaiban).* Pozsony, 1994, pp. 68-70.

embereket a nemzetbe mint szociokulturális közösségbe. Gondolkodni, álmodni a legszebben csak a nemzet nyelvén, az anyánk nyelvén lehet. Az anyanyelv fogalmába bekerült minden, ami a nemzetben való gondolkodás értelmi és érzelmi oldalát fejezi ki (igaz ugyan, hogy sok esetben nem lehet azonosítani az anyanyelvet, amelynek nagyobb az érzelmi töltete, a nemzeti nyelvvel, amely sokszor politikai tartalmat és intézményesített formát kap).

Végezetül hadd jegyezzük meg, hogy a nyelv sajátos módon a nemzeti kultúra szimbólumrendszere. Szimbóluma, jele annak, hogy ez a kultúra csakugyan van, csakugyan létezik, nem káprázat és nem ámokfutás. Nem valamiféle fikció, amelyet erőszakkal kell a nemzetbe helyezni és aztán keresni, miképp fog megnyilvánulni. Nagyon találóan és szabatos filozófiai megfogalmazással jegyezte meg Karácsony Sándor: „A nyelv a kultúra formája. A kultúra a nyelv tartalma. Az egyik ember akármit is beszél, amit mond, annak tartalma csak tudomány lehet, vagy művészet, vagy társadalom. Vagy azt akarja, hogy gyönyörűségem legyen, kedvem teljen benne, vagy azt célozza, hogy tudomásomra jusson, tanuljak belőle, vagy abból a szándékból mondódott, hogy csináljak, tegyek, cselekedjek valamit egy másik embert illetőleg."[415]

NEMZETI JELLEM ÉS ARCULAT. NEMZETI AZONOSSÁGTUDAT

A nemzetet mint kulturális közösséget olyan további vonások jellemzik, amelyek szorosan összekapcsolódnak ennek a közösségnek szellemi–kulturális, illetve szociálpszichológiai arculatával. A nemzethez az egyének főleg szellemileg és lelkileg, pszichikailag tartoznak. Feltehetjük a kérdést: létezik olyasvalami, mint a nemzeti gondolkodás és viselkedésmód kulturális–történelmi genotípusa? Úgy véljük, igen. A közös társadalmi–gazdasági kapcsolatok, a közös nyelv, vagy akár a közös földrajzi terület (a hazának vallott szülőföld) mellett, a közösségben kialakul egy sajátos szellemi–lelki arculat, jellemvonás vagy karakter.

A szociológia terén végzett kutatások is bizonyítják a sokak által említett tényt, hogy az egyén vagy közösség, akármilyen hosszú időn át élhet a másik nemzet hatásköre alatt, érintkezhet annak tagjaival, rokoni kapcsolatokat köthet velük, elsajátíthatja nyelvét, megtanulhat mindent, ami a másik nemzet múltjára és jelenére vonatkozik, utánozhatja szokásait, de mégsem válik ennek a csoportosulásnak a tagjává, ha számára idegen marad az, ami csak nehezen határozható meg, de ami mégis létezik, – tehát az archaikusan hangzó nemzeti szellem, amely magában foglalja a sajátos jellemvonásokat is. Az elszakított nemzetrészek tagjainak a tapasztalata sem sokban különbözik a leírtaktól. Ez a szellemiség nem üres fikció, hanem van valós tartalma, főleg értéktartalma. A nemzeti szellem főleg értékeket, eszméket, célokat tartalmaz, amelyek megkövetelik az egyéntől, a csoporttól a megvalósításukat, az emberbe plántálják a törekvést, hogy életét felemelje a természeti állapotból, hogy megnemesítse és az egész természeti világot átalakítsa ezek szerint az eszmék szerint – tehát átszellemesítse.

Jeles magyar gondolkodók már többször feltették a kérdést: mi a magyar? A két háború közötti években ez a kérdés szerves részévé vált *Szekfű Gyula* filozófiai aláfestésű történelemszemléletének éppúgy, mint *Prohászka Lajos* filozófiai nemzet-karakterisztikájának vagy *Karácsony Sándor* reformátori–profetikus életfilozófiájának. Megkérdezte *Ady* is, csak másra vetette a hangsúlyt: Mit ér az ember, ha magyar? És megfogalmazódtak a válaszok is, annak ellenére, hogy már *Babits* fölhívta a figyelmet e kérdés föltevésmódjának a veszélyeire, mert – szerinte – voltaképp magunk sem nagyon tudjuk, mit kérdezünk.

[415] Karácsony S.: *Magyar nyelvtan társas-lélektani alapon.* Exodus kiadás, Budapest, 1938, p. 190.

Csak néhány, a felvetett kérdéskörrel összefüggő választ említünk:

– a magyar egyfelől levetkőző, meghódoló alázattal éretlen és parlagi a nyugat kultúrájával szemben, másfelől dacos, amikor ősi erejének zúzódását félti tőle. Állandóan menekül a valóság elől a „dicső" nemzeti múltba és kesergésbe – Prohászka Lajos szerint. Prohászka keresi az okot is, de a német szemlélet fékezi őt ebben:

– rokontalan és magára hagyatott, sőt nem szívesen tűrt jövevény a magyar. Karácsony Sándor a „magyar észjárásra" szellemi–lelki magyarázatot kíván adni. Szerinte van összefüggés a vér (eredet), a sors, a körülmények és a szellem között, de ez az összefüggés éppen a fordítottja a föltételezettnek. Nem a szteppe, a nomadizálás alakította a magyar lelket, hanem a magyar lelki alkat bírta ki és élte a pusztai nomád életet. Úri lélek a puszta lelke, egyedül parancsol a maga legelőjén *(A magyar világnézet)*.

Voltak törekvések a magyar szellemi, lelki arculat jellemzésére régebben is. Ezek közül kiemelkedik egy „negativista" szemléletmód, a *Széchenyi* által feltárt nemzeti jellemhibáink felsoroltatása. Ezek egyrészt a „keleti rajból" eredők, a régből hozottak, másrészt az utolsó évszázadokban kifejlődöttek. Széchenyi hangsúlyozta őket, mert ebben látta a gyógymódnak a megtalálását is. Ezek többek között a keleti lustaság, elbizakodottság, nem tanulás, patópálkodás, szalmalángszerű föllángolás, széthúzás, illetve a (lelki) elpuhulás, a (politikai) ellustultság és a (fizikai) enerváltság *(Hunnia)*. Visszatérve Karácsony Sándorhoz, az ő értékelése inkább pozitív: Széchenyi által fölrótt hibák is magyar tulajdonságok, de nem bűnök, hanem inkább erények. A „szalmaláng" szerinte inkább bravúr, a „patópálkodás" időtlen, passzív rezisztencia, amely a magyar észjárás jellegzetes alkotóeleme, a „széthúzás" az általa sokat hangoztatott és szociológiai precizitással elemzett társadalmi alapviszonynak, és a magyar észjárás elismert pozitív jellegzetességének, a mellérendelő elvnek az érvényesülése. Széchenyi sem mindenben negativista: megtalálta a magyarságban a nyíltságot, az egyenességet, becsületességet, bátorságot, a mások iránti tapintatot. A világ nagyjai közül is sokan rámutattak a magyar jellem vonásaira. A példa okáért csak egyet: „Nagyot tenni és erősen szenvedni: ez a magyarság"– *Pacelli* bíboros, a későbbi *XII. Pius pápa* mondása.

A vita a magyar jellemről napjainkban is újra meg újra föléled – magyarnak születni kell, olyan ez mint a kiválasztottság vagy az elrendeltetés *(Makovecz Imre)*.

Tény, hogy a felvázolt szellemi-lelki vonásokat a szociológia eszköztárával felmérni nagyon bonyolult feladat. Az erre való törekvés inkább spekuláció, mert a jellemvonások beismerése mindig az egyén vagy a csoport szubjektivitásán alapszik.

A 20. század végén végzett kutatások is bizonyítják, hogy a nemzeti–etnikai összetartozásnak többféle megnyilvánulása lehet – a pozitív etnocentrizmustól a közömbösségen keresztül egészen a negatív etnocentrizmusig. Egyben az is bebizonyosodott, hogy az elszakított magyarság körében továbbra is erősen él az együvétartozás tudata. Amikor a zoboraljai magyar lakosoknál az emberiség nemzetekre valófelosztása tényének elfogadását, vagy el nem fogadását vizsgáltuk, a megkérdezettek 73,7%-a ezt a tényt helyesnek és hasznosnak tartotta, mert „így az ember tudja, hol kell keresnie védelmet és barátait".[416] A társadalmi igazságosság mellett a nemzetet vélik az egyik legfőbb emberi és európai értéknek. A nemzet túlélte a forradalmak viharait és a tartalmát sem lehet kétség bevonni. Igaz ugyan, hogy a nemzet történelmi kategória, de ha elképzeljük, hogy földünkön manapság több ezer nyelven beszélnek, ez ugyanannyi kultúrát is jelent, amelyek között vannak bizonyos különbségek. A nemzet így a kultúra sajátosságainak hordozójává válik, s egyben garanciája létezésének, megmaradásának. A globalizációs tendenciák ellenére a nemzet továbbra is a társadalmi, gazdasági és politikai élet egyik meghatározó szervezeti formája marad és ezidáig a közösségek identitásmegőrző

[416] Csámpai 1994, pp. 54-55.

törekvéseit is csak ez tudja hatásosan biztosítani. Az említett vizsgálat során a megkérdezettek 18,6%-nak volt az a véleménye, hogy a nemzetek léte az emberiség megosztottságához és gyűlöletéhez vezet. Csak 7,7% adott semleges választ, illetve nem tudta ezt a kérdést megítélni.

A nemzeti szellemhez, a nemzet lelki alkatához nagyon közel áll a *nemzeti azonosságtudat*. Az egyének vagy csoportok akkor hordozói az azonosságtudatnak, ha képesek megkülönböztetni önmagukat más nemzet tagjaitól, ha képesek saját nemzetük jellegzetes vonásait szavakkal, gesztusokkal úgy kifejezni, hogy újra meg újra bizonyítsák, hogy nemzetüknek van létjogosultsága és nekik van okuk e nemzethez tartozni. Tehát amikor növekvő mértékben érzékelik, hogy egymáshoz tartoznak, hogy közösek az értékeik, közös a történelmük és közös sorsot vállaltak. Ami azt jelenti, hogy a nemzetet nem lehet szabályokkal, rendeletekkel, (nyelv)törvényekkel megteremteni, mint ahogy a szellemét, a tudatát sem lehet ily módon megváltoztatni. Nem lehet egy nemzetet megsemmisíteni, míg egyetlen tagja él, akinek nemzeti tudata van. Másfelől, csak a nemzeti tudatot birtokló társadalomban születhetnek nemzetépítő alkotások. *Radics Géza* a nemzettudatot így definiálja: *„A nemzettudat egy egységes és átfogó, alkotó töltetű nemzeti önismereten alapuló közösségtudat. Az együvé tartozás tudata, amelynek jegyében vállaljuk a közös sorsot, és amelyet birtokolva egy nép képes megoldani nemzeti sorskérdéseit."* A kulcsszó tulajdonképpen a nemzeti önismeret.

Nemzetünk történelmével kapcsolatban hangsúlyoznunk kell azt a tapasztalatot, hogy a történelmi Magyarország lakosai között sokáig nem volt nyoma a nyelvi megosztottság feszültségeinek. Ellenkezőleg, kialakult egy olyan hazafias érzület, amely előnyben részesítette a hazához való kötődést az etnikumhoz való kötődéssel szemben. Érdekes jelenség, hogy az absztrakt „haza" fogalom a magyarság körében igen korán kialakult, amely nem volt azonos a szűken vett „szülőföld–haza" fogalmával. Már a 12. században fellelhetők a nyomai az irodalmi alkotásokban, oklevelekben; a 16. századtól folyamatos az irodalomban. Más népeknél, nemzeteknél ez a „haza"-fogalom csak a 17-18. századtól követhető nyomon. A lakosság nagy része, nyelvükre való tekintet nélkül, „hungarus"-nak vallotta magát. Csak a későbbiekben váltja fel a történelmi Magyarország területéhez kapcsolódó nemzettudatot a közös nyelvhez és az etnicitás más megnyilvánulásaihoz kötődő nemzettudat. *A Szent Korona-eszméből eredő „hungarus" nemzettudat, amely az ország kükönb9ző nyelvű lakosait mind az egy magyar nemzet tagjaiként tekintette, a meggyőződésből eredt. A magyarság mindig befogadó nemzet volt, nem kirekesztő. A „hungarus" tudat – nemzeteket integráló tudat is.*

A nemzeti tudatot a szociológia szemszögéből a következő elemek egységeként lehet jellemezni:

1. az egy bizonyos nemzethez való tartozásnak a tudatosítása, amelybe beletartozik a más közösségekhez való viszonynak a tudatosítása is és főleg annak, hogy van egy küldetése, hivatása, amit felvállalt és teljesíteni akar;

2. tudományos ismereteken alapuló, ideológiailag nem befolyásolt nemzeti történelemtudat birtoklása;

3. pozitív viszony olyan értékekhez, mint az anyanyelv, a földrajzi terület, amelyen a nemzet tagjainak a többsége összpontosul (az érzelmi értelemben vett haza), a hagyományok, a szokásrendszer stb;

4. az adott társadalmi-politikai rendhez való viszonynak a tudatosítása, amelybe beletartozik az államformához való viszony is. Ez a magyarságnál sem lebecsülendő mozzanat, főleg akkor, ha nemzetünk egyik-másik része más-más államhoz, államformához volt és van kötve. Ezzel kapcsolatban nem elhanyagolható az adott jogrendhez való viszony – a magyarság esetében az alkotmányosság és a parlamentarizmus intézménye igen erős sajátosság;

5. nemutolsósorban, a nemzeti-emancipációs törekvésekben való szerep tudatosítása. Nem került-e a nemzet bizonyos része hátrányos helyzetbe azzal, hogy nem volt annyira közel a történelmi eseményekhez, nincs-e alacsonyabb-rendűségi érzete abból, hogy másnak kellett kivívni a nemzeti függetlenségét stb.

Az utóbbi idők eseményei a nemzeti azonosságtudat egyik további fontos összetevőjére irányítják a magyarsággal foglalkozók figyelmét. Éspedig *a lét és a megmaradás* fontosságának a tudatosítására. Ugyanis nemcsak a mai magyar állami határokon kívül élő magyarságnál, de az összmagyarságnál is rendkívül nagyarányú mennyiségi fogyás észlelhető és fennáll a veszély, hogy ezt minőségi fogyás is követni fogja.

A történelemtudat szerves része a származástudat, amely sokszor ugyan mítikus gyökerekből eredhet, de a modern világban is kell ezzel a sajátossággal számolnunk. A mítosz nélküli nemzet gyökértelenné válik, zavarok keletkeznek az értékrendjében, nincs küldetéstudata, vagy elveszti azt, parttalanul csapong, vagy csapódhat bárhová, könnyen felszívódhat, eltűnhet a történelem süllyesztőjében. Ehhez mindenképpen hozzá kell fűznünk egyik régebben kifejtett gondolatot, amely szerint a „magyarság származástudatának új megfogalmazását éli, amely nélkül a nemzeti önismeret és önbecsülés mankókon jár. A finnugor származástudatot még nem adtuk föl, a sumert még nem fogadtuk el… Kár lenne a finnugor származástudatot fölcserélni a sumerral, vagy akár az ujgurral, ha azok végső fokon nem bizonyulnának valósnak, vagy csak részletkérdésre adhatnak feleletet. A származástudat olyan műveltségi, nyelvi és embertani, tehát történelmileg szilárd, megbízható alapra kell hogy épüljön, amely kiállja a jövő kritikáját.”[417] Műveltségünk, múltunk átfogó ismerete valóban nélkülözhetetlen ahhoz, hogy tiszta képet kapjunk (és adjunk is) arról, miről is akarunk beszélni. A tudományosan megalapozott ismeretek továbbadása így nemcsak érzelmileg, hanem értelmileg is erősíti a nemzeti azonosságtudatot. A történelemben nem minden esetben a mintát kell keresni, nem azt kell megtalálni. Egy üzenetet kell megfejteni, amely a régmúltban fogant és a jövő felé mutat. Azokat a maradandó, tartós értékeket, jellegzetességeket, sajátosságokat kell megtalálni, amelyek azt a kultúrát, amelyet magyarságnak tudunk, létrehozták, fejlesztették és ezek nyomán tovább fejlődhet a jövőben.

Újból meg kell ismételnünk, hogy a nemzetet elsősorban kulturális jegyek alapján lehet azonosítani, amelyek megelőzik a más azonosítási – szociális, gazdasági, vallási stb. – ismérveket. Itt azonban meg kell jegyeznünk, hogy minden kultúra magán hordja annak a vallásnak a bélyegét, amelynek a hatásköre alatt működik. Ebben az összefüggésben felvetődik a kereszténység és a magyar nemzeti kultúra viszonya.

Igen bonyolult, de a szociológia szempontjából fontos viszonyrendszerről van szó, mert a nemzet tagjainak vallása nagyban hozzájárul azonosságtudatuk alakulásához. A magyar nemzet fejlődésében két fő törekvést lehet kitapintani: az egyik az I. (Szent) István által elfogadott kereszténység a római katolikus változatával, amely tulajdonképpen az állami vallás szerepét vállalta magára. A magyarság régi vallása ugyanis jórészt megkophatott és jórészt értelmét veszthette már a honfoglalás előtt, bár az ősvallás egyes elemei nem mondtak ellent a keresztény tanoknak. A kereszténység hiánypótló volt a régi vallás által ki nem elégült lelkek számára, sőt a kereszténységben találta meg az ősi hitéhez legközelebb álló eszmevilágot, bár megemlítendő, hogy felvétele politikai okokkal is összefüggésbe hozható. A manicheizmus,[418] amely bizonyára eljutott eleinkhez, erejét vesztette az új területen, bár elemei több évszázadig, főleg a népi kultúrában, tovább éltek.

[417] Radics G.: *Eredetünk és őshazánk.* A szerző kiadása, 1993, pp. 72-73.

[418] A manicheizmusról lásd közelebb Érdy, M.: „Manichaeans, Nestorians, or Bird Costumed Humans in their Relation to Hunnic Type Cauldrons in Rock Carvings of the Yenisei Valley“. *Eurasian Studies Yearbook*. Indiana University. Décsy, Gy. Editor. Bloomington, Indiana. 68 (1996), pp. 45-95. A budizmusról lásd közelebb Lükő Gábor: *Buddhista korszakunk emlékei az 5-13. századokból.* Kézirat.

A bizánci kereszténységet külső és belső politikai okok miatt nem sikerült adaptálnia. A budizmus elemei ugyan tápanyagként szolgálhattak,[419] de nem volt erejük teljesen kibontakozni; a judaizmus és a mohamedán eszmék nem sugároztak pozitív hitet. Hit nélkül viszont egy nép, egy nemzet nem élhet. Ezért is vette fel a római kereszténység krisztusi tanítását. A magyarság bizonyos része azonban hamar fölismerte a római katolikus vallás ideológiai tartalmát is: a világuralmi törekvést, amelynek eszköze a Német-római Birodalom volt, a magyar valóság felszámolásával. E fölismerés nyomán mutatkozott meg az a törekvés, amely a honfoglalás előtti hagyományokat továbbra is fönn akarta tartani. Ez egyrészt a viszonylagosan független magyar egyházszervezetben nyilvánult meg a keresztény eszméket tükröző sajátos vonásokkal, mint pl. a szent királyok tisztelete, Boldogasszony-kultusz, Szent Korona-eszme stb. Másrészt a később megjelenő reformáció eszméiben testesült meg, mi több, a református (kálvinista) vallás vált a népi–nemzeti értékek hordozójává, bár, és ezt nem szabad elhallgatni, a valós nemzeti hagyományokból sok az áldozatává vált. A keresztény–keresztyén szókettős így a magyar kultúra vallási megoszlásának a jele is lett. Ez a különleges kettősség csak a magyar nyelv tulajdona, más nyelvben nincs párja.

Visszatérve a kultúrához, ami meghatározott szerepeket és sajátos feladatokat tölt be. Közös nevezőjük ezeknek az egyén és a közösségek kultiválása és humanizálása, számára a kultúra a valóság elsajátításának sajátos eszközévé válik. Az erkölcsi alapelvek valamiféle tárházát képezi, azoknak a szabályoknak az őrzője, amelyekkel előírja, mi a helyes és mi a helytelen, melyek az elfogadható vagy nem elfogadható viselkedésmódok. A kultúra működési hatása a nemzet érzelmi kiterjedését teremti meg. Az érzelmi–indulati megnyilvánulások valamiféle összefogó kapocsként hatnak a nemzet tagjai között, biztosítják túlélését és befolyásolják további fejlődését.[420] Ennek keretében az adott nemzet tagjai nagyon szorosan kötődnek egymáshoz és összefűző kötelékeiket saját identitásuk részének tartják (lásd a nemzeti azonosságtudat szerkezetének felvázolását az előző oldalakon). Bizonyos értelemben meghatározzák a nemzet létének a határait. De mivel ezek a határok könnyen sebezhetőkké, áthághatókká válnak, a nemzetek állandóan veszélyeztetve érzik magukat.

A NEMZETÉS A POLITIKA

A legnagyobb veszélyt jelentik számukra a többi közösség vélt vagy valós igényei és követelései. Ebben az esetben a nemzet minden eszközt fölhasznál létének védelmére. Ez azt jelenti, hogy a kultúrába egyfelől kifejezetten politikai elemek kerülnek és amellett szükségszerűen létrejönnek a nemzeti önvédelem politikai eszközei.

A magyarság esetében már nagyon korán felébredt a szunnyadó politikai tehetsége az idegenek fenyegető támadására és ellenhatásként tudatosodott önrendelkezési hajlandósága, amely létrehozta az önálló államéletet. A magyarság eddigi tényezői, a vérrokonsági szervezet és a törzsfői hatalom ugyanis akkor már elgyengülőben volt,[421] bár, amint ezt említettük, ezek még sokáig tovább éltek, de már inkább mint gazdasági tényezők. A magyarság önrendelkező politikai akarata Árpád vérében összpontosult és István volt az, aki ennek európai értelemben állami keretet adott.

A politikának a rendiség korában is nagy szerepjutott. A rendiség akkor született, amikor az egyházi és világi nagybirtok politikai súlyt kapott és elismerést kaptak a később

[419] A budizmusról lásd közelebb Lükő Gábor: *Buddhista korszakunk emlékei az 5-13. századokból.* Kézirat.
[420] Lásd közelebb Schöpflin György: Nacionalizmus és nemzeti kisebbségek. In: *Európai utas* 1991/2, p. 21.

[421] Szekfű Gyula: *A magyar állam életrajza* (2. kiadás). Budapest, Dick Manó Könyvkereskedése, 1923. p. 28.

kialakuló nemesi rend politikai kiváltságai.[422] A nyugatihoz képest a magyar rendiség sajátos intézmény volt, hiszen rendi jogaikat az ország határain kívül (Bécsben) székelő hatóságok ellen védelmezték, ami azt is jelenti, hogy önrendelkezési jogukért, a nemzet államiságáért is kiálltak. A nemzeti önrendelkezés politikai megnyilvánulásai voltak későbbiekben azok az egyéni hőstettek (Zrínyi Szigetváron, Dobó Egerben, Losonczi Temesváron), továbbá azoknak az előkelő családoknak a példája és helytállása, akik olyan érzelmi értékeket voltak képesek létrehozni, amelyek aztán a fejlődés folyamán a nemzet egységét újra helyreállították. De a 18. század végén és a 19. század elején Európa fejlődésében új jelenség ütötte fel a fejét – a polgári forradalmakkal járó társadalmi átalakulás. A Habsburg politika reakciója a központosítás volt, – a magyar nemzeti élet megnyirbálásával. A rendi társadalom ebben az esetben már nem volt kellően rugalmas ahhoz, hogy a bécsi központosítás rendszabályait hatástalanítani tudta volna. Modern alkotmányos államra volt szükség, amely azonban a magyar valóságban megint csak sajátosan alakult.

A magyar nemzeti újjászületés egyik forrása a nyelvi és az irodalmi megújhodás volt, karöltve azzal az erkölcsi erővel, amely már ezer év óta vállain hordozta a magyar államiságot. A rendi nemzet képes lett volna reformok segítségével modern nemzetté átalakulni, ami részben meg is történt. Bécs abszolutizmusa azonban annyira felgyorsította a történéseket, hogy a forradalom és a szabadságharc elkerülhetetlen volt. A magyarság törekvéseit sajnos nem értette meg minden nemzetiség, mert akkor már nem volt meg bennük a politikai akarat a magyarság mellé való felzárkózásához. Ez a belső bomlás vezetett el a későbbiekben is, a Nagy Háború után, a tragikus trianoni tér- és embervesztéséghez. De még ezek után is volt politikai érzék a katasztrófáktól szétrobbantott állami rend és nemzeti élet helyreállításához.

A másodikvilágháború után az önálló nemzeti politika helyébe a nemzetköziség lépett, amely nem sokat adott az elszakított magyar nemzetrészek politikai igényeire és törekvéseire. A 20. század 90-es éveiben végbement társadalmi változások felvetették a magyar nemzet politikai határokon átívelő újraegyesítését, – nemes elképzelés, amely azonban csak akkor valósulhat meg, ha a politikai elit értékesíteni tudja mindazon tapasztalatokat, amelyek a magyar évszázadok során felhalmozódtak.

Összegezve tehát, *a politika nem valami idegen elem, amely bekerül a nemzetbe, hanem annak szerves alkotóeleme, a nemzeti sors intézésének módja és eszköze.* A politika a modern korban főleg a nemzetállam feladatkörében nyilvánul meg, amely erősebb szervezettségre van alapozva, mint az állam minden előbbi formája. A nemzetállam feladata a nemzet védelme, az erkölcsi rend és azonosság megvédése, tehát ennek a védelemnek nagy hatékonyságot kell kimutatnia.

Meg kell említeni, hogy hagyományos értelemben a politika a hatalmi és a gazdasági érdekekből ered.[423] A hatalom nem más, mint a történések folyamatának ellenőrzőképessége. Hatalommal rendelkezni azt jelenti, hogy az egyén vagy csoport képes erőt venni a történéseken, irányítani, meghatározni és szabályozni, tehát ellenőrizni is azokat. Mindenesetre meg kell különböztetni a napi politikát az alkotmányos politikától. Az alkotmányos politika a társadalmi rend keretével foglalkozik, vagy ha akarjuk, a társadalmi szerződéssel és ennek intézményes formáival. A napi politika azokkal az irányokkal foglalkozik, amelyeket érdekek és preferenciák diktálnak ezen kereten belül. A nemzettel kapcsolatos kérdések fontosak az alkotmányos politikában, a napi politika a nemzet számára látszólag nem lényeges. A valóságban azonban ez másképp működik. Mihelyt napirendre kerülnek az identitás kérdései, és a közösség tagjai létezésük határait veszélyeztetve látják vagy érzik, a politika emocionális töltetet kap. Éppen a napi politika tartalmába kerülnek

[422] Ezeket II. András király az 1222-es *Aranybullában* biztosította mint a korábbi királyi szolgák általános érvényű kiváltságait.
[423] 27. Lásd közelebb Weber, M.: *A politika mint hivatás.* Kossuth Kiadó, Budapest, 1995.

azok a változások, amelyek veszélyeztetik a közösség kultúráját. Ezek lehetnek olyan gazdasági vagy műszaki változások, amelyek befolyásolják mindennapi életét és kényszerítik, hogy új szabályokat, viselkedési normákat hozzon létre, megszegje a megszokott hagyományokat, szokásrendszereket. A közösség politikailag kezd gondolkodni, létezése védelmének érdekébenpolitikai eszközökhöz nyúl, meghatározottpolitikai igényei vannak. *Ez az a mozzanat, amikor az etnikai közösséget nemzeti közösségnek, nemzetnek lehet nevezni. A nemzet tehát politikailag gondolkodó és cselekvő kulturális közösség.* A nemzetek különféle jegyek szerint határozhatók meg, ezek közül azonban döntő a valamely konkrét területhez fűződő viszonyuk és az az igényük, hogy ama terület fölött a nemzet nevében politikai ellenőrzést gyakoroljanak.[424] A nemzet politikai gondolkodása és cselekvése azonban mindenekelőtt a konkrét terület és az ezen élő közösség kultúrájával összefüggő problémákból ered.

A leírtakból kitűnik, hogy a nemzet tudományos meghatározására irányuló legkülönfélébb próbálkozások sokszor kudarcba fulladnak. A magyar nemzet minden korban, minden évszázadban másfajta megnyilvánulást kapott. Sőt, a nemzet lényege sem volt mindig meghatározható racionálisan megismert jegyek szerint. Sem a fajta (a szó embertani értelmében), sem a terület, sem a nyelv, a vallás stb. nem olyan jegy, amely egyértelműen meghatározná a nemzetet, bár mindegyiknek rendkívül nagy szerepe van. Manapság sem tudja semmiféle társadalomtudományi vizsgálat teljesen felszínre hozni a nemzeti sajátosság titkait. A nemzeti létben az ember „én"-je teljes egészében részt kell vegyen. Mert csak a teljes részesülés a nemzet alkotó életfolyamatában segít hozzá, hogy felfedjük őskultúrájából fakadó titokzatosságát. *A nemzet olyan teljeség, amit csak érezni lehet, azonosulni lényegével.* Minél inkább azonosul a lényeggel, annál inkább beavatottá válik, minél inkább nem tud azonosulni, annál inkább érzi kitaszítottságát.

IRODALOM

Badinyi Jós Ferenc: *Igaz történelmünk vezérfonala Árpádig.* Orient Press, Budapest, 1996.

Chardin, Teilhard de: *Út az Ómega felé.* Szent István Társulat, Budapest, 1980.

Czeizel Endre: *A magyarság genetikája.* Debrecen, 1990.

Csámpai Ottó: *Viharvert nemzettudat (Az identitástudat és érzésvilág problémái Zoboralja magyar falvaiban).* Pozsony, 1994.

Csányi Vilmos: *Evolúciós rendszerek.* Gondolat, Budapest, 1988.

Csihák György: *A magyar nemzet múltja * Szent István király és a magyar államalapítás *A bambergi lovas * Sacra Regni Hungarici Corona és a magyarközjogi rendezés kérdései ma * Magyar- nép- kisebbség.* ZMTE, Budapest–Zürich, 1999.

Csihák György: Gens Hungarorum – a magyar nemzet. In: Csihák Gy.: *Magyar nempolitika írások.* ZMTE, Budapest–Zürich, 2002.

Dienes István: *A honfoglaló magyarok.* Corvina, Budapest, 1978.

Erdélyi László: *Árpád-kori társadalomtörténetünk legkritikusabb kérdései.* Franklin-Társulat, Budapest, 1915.

Érdy, Miklós: „Manichaeans, Nestorians, or Bird Costumed Humans in their Relation to Hunnic Type Cauldrons in Rock Carvings of the Yenisei Valley". *Eurasian Studies Yearbook.* Indiana University. Décsy, Gy. Editor. Bloomington, Indiana. 68, 1996.

[424] Schöpflin Gy.: Nacionalizmus és etnikum Európában. *Európai Szemle* 1992/1. p. 9.

Giddings, Franklin Henry: *A szociológia elvei.* Grill Károly Könyvkiadó-vállalata, Budapest, 1908.
Karácsony Sándor: *A magyar észjárás.* Magvető Kiadó, Budapest, 1985.
Karácsony Sándor: *Magyar nyelvtan társas-lélektani alapon.* Exodus kiadás, Budapest, 1938.
László Gyula: *A honfoglaló magyar nép élete.* Magyar Élet kiadása, 1944.
Lükő Gábor: *Buddhista korszakunk emlékei az V–XIII. századokból.* Kézirat.
Mi a magyar? (szerk. Budapest, Szekfű Gyula). Magyar Szemle Társaság, Budapest, 1939. (Reprint Helikon, 1992.)
Padányi Viktor: *Egyetlen menekvés.* Budapest, 1995.
Padányi Viktor: *Dentu-Magyaria.* Turul, Veszprém, 1989.
Radics Géza: *Eredetünk és őshazánk.* A szerző kiadása, Chicago, 1993.
Schöpflin György: Nacionalizmus és nemzeti kisebbségek. In: *Európai utas* 1991/2.
Schöpflin György: Nacionalizmus és etnikum Európában. In: *Európai Szemle* 1992/1.
Szekfű Gyula: *A magyar állam életrajza* (2. kiadás). Dick Manó Könyvkereskedése, Budapest, 1923.
Vámbéry Ármin: *A magyarság keletkezése és gyarapodása.* Franklin-Társulat, Budapest, 1895. (Reprint Budapest, Holnap Kiadó, 1989.)
Várkonyi Nándor: *Az elveszett Paradicsom.* Budapest, 1988.
Weber, Max: *A politika mint hivatás.* Kossuth Kiadó, Budapest, 1995.

AJÁNLOTT IRODALOM

Baán Kálmán: *Magyar genealógiai és heraldikai forrásmunkák.* Budapest, 1930.
C. Tóth János: Misterium Hungarorum (A magyarok titka). Magyarországért, Édes Hazánkért Kiadó, Székesfehérvár, 2000.
Csámpai Ottó: Kárpát-medence népeinek jövője a XXI. században. In: *A Tizedik Magyar Őstörténeti Találkozó és Negyedik Magyar Történelmi Iskola Előadásai és Iratai.* ZMTE, Budapest–Zürich, 1996. https://mek.oszk.hu/06500/06505/06505.pdf. (Lásd jelen kötetben is. – *A szerk.*)
Csámpai Ottó: Nemzet és társadalom (Bevezetés az etnoszociológiába). ZMTE, Budapest–Zürich, 1996.
Endrey Antal: *A Korona országa (A Szentkorona-eszme történelmi megvalósulása).* A szerző magánkiadása, Tiszaalpár, 2002.
Joó Tibor: *A magyar nacionalizmus.* Athenaeum, Budapest, 1940. (Reprint Szeged, 1997.)
Karácsonyi János: *Magyar nemzetségek a XIV. század közepéig.* Budapest, 1900.
Kempelen Béla: *Nemes családok I–XI. kötet.* Budapest, 1911–1932.
Radics Géza: *Olvasmányok múltunkról.* A szerző kiadása, 2000.

NEMZETI NAGYJAINK

Borsos Szabolcs (Marosvásárhely):

Bolyai Farkasról a 21. század kontextusaiban

Elsőként az a kérdés merülhet fel, hogy mit is kell tudnunk Bolyai Farkasról? És nemcsak a külső illendőség szempontjai alapján, hogy tényleg kerek évforduló kapcsán el kell mondanunk betanított dolgokat. Ebben az esetben valami olyasmire tennék kísérletet, hogy kérdésfeltevésünk létezésünk értelmére vonatkozó legyen. Ha Bolyai Farkasról beszélünk, akkor az első dolog az, hogy legalább tudjuk: miért is tesszük? Mi az értelme ennek az egésznek?

A 21. század húszas éveinek közepén járva, az első mozdulatom a mesterséges intelligencia felé vezetett, így kérdeztem rá a chat-gpt-re, hogy mit tud mondani nekem Bolyai Farkasról? Másodperc töredékében érkezett a másféloldalnyi összefoglaló:

Bolyai Farkas (1775–1856)

https://chatgpt.com/share/679fa1cb-cce4-8007-8faa-2fd72907f53c

Bolyai Farkas erdélyi magyar matematikus, fizikus és pedagógus volt. Leginkább a matematika területén végzett munkájáról ismert, különösen a *geometria* és a *számelmélet* területén. Emellett Bolyai János, a nem-euklideszi geometria egyik megalkotójának édesapja is volt.

- *1775. február 9-én* született *Bólyán* (ma Románia területén).
- Tehetsége korán megmutatkozott, és *Marosvásárhelyen,* majd a híres *göttingeni egyetemen* tanult.
- Göttingenben barátságot kötött a neves német matematikussal, *Carl Friedrich Gauss-szal,* akivel levelezésben is maradt.

Tanári pályafutás

- 1804-ben *Marosvásárhelyen* a református kollégium tanára lett, és ott dolgozott élete végéig.
- Matematikát, fizikát és kémiát oktatott, és sokat tett a tudomány népszerűsítéséért Erdélyben.

Matematikai munkássága

1. *Geometria és az ötödik posztulátum*

- Bolyai Farkas is foglalkozott *Euklidész párhuzamossági axiómájának* problémájával, vagyis azzal a kérdéssel, hogy bizonyítható-e az axiómarendszer többi eleme alapján.
- Bár élete során nem sikerült áttörést elérnie, fia, *Bolyai János* később forradalmi felfedezést tett ezen a téren (nem-euklideszi geometria).

2. *Számelmélet és algebra*

- 1832-ben megjelent fő műve, a *„Tentamen”,* amelyben az algebra, számelmélet és geometria számos fontos kérdését tárgyalja. Csak részletek jelentek meg a Tentamenből magyar nyelven. Nincs lefordítva a teljes mű az óta sem.
- A könyv célja egy olyan "általános módszertan" kidolgozása volt, amely a matematikai bizonyításokat logikus rendszerbe foglalja.

Kapcsolata fiával, Bolyai Jánossal

Bolyai Farkas nagy reményeket fűzött fiához, és maga is ösztönözte a matematikai kutatásra.

- Amikor Bolyai János 1823-ban megírta híres dolgozatát a *nem-euklideszi geometriáról*, édesapja így reagált:
  „Fiam, semmiből egy új, más világot teremtettél!”
- Bár Farkas is foglalkozott a párhuzamossági axiómával, a végső áttörést János érte el.

Öröksége és hatása

- Bolyai Farkas tudományos munkássága nemzetközileg kevésbé ismert, de fia felfedezései révén az ő neve is fennmaradt.
- *A Bolyai-díj és a Bolyai Intézet* (Szegeden) is az ő és fia nevét viseli.
- A magyar matematikatörténet egyik meghatározó alakja, akinek munkái hozzájárultak a modern matematika fejlődéséhez.

📌 **Érdekesség:** Verseket és drámákat is írt, így nemcsak matematikus, hanem sokoldalú tudós és gondolkodó volt.

Ezt mondja Bolyai Farkasról a mesterséges intelligencia. Ennyit a mesterséges intelligencia által szolgáltatott információk megbízhatóságáról:

Nagyon jól tudhatjuk, hogy nem az apa mondja a fiának, hogy új, más világot alkotott, hanem éppen a fiú mondja el a híres Temesvári Levélben.

Megjegyzésünk ebben az értelmezésben az, hogy a mesterséges intelligencia által összeszedett információk bizonytalanok és félrevezetők. *Tovább kell kutatnunk, tovább kell olyan kontextusokat keresnünk, amelyek alapján közelebb kerülhetünk a lényeglátásig*. Arra kell törekednünk, hogy hiteles forrásból közeledjünk Bolyai Farkas életművéhez és a háttérben levő élethelyzetek realitása alapján rajzoljuk meg *követhető példaképiségét,* nem titkolt szándékkal a *genius loci* távlataira.

Az első kontextus: külsődleges hivatali „kényszer”

Bolyai Farkas 250 éve született és mindezt már a tavalyi évben tudhatták hivatalos hatóságok, mert hallani lehetett: az évfordulóra bélyeggel emlékezik meg a Magyar Posta.

Továbbá, érezhető, hogy van egy hivatalos, külső jellegű megemlékezés, amit akár kényszernek is érezhetünk, ugyanakkor tényszerű, hogy „első életrajzírója, Paul Stäckel szerint[425] vele kezdődik a magyarországi matematikai kutatás története”.[426] Ha ez igaz, akkor méltó állami megemlékezés jár, főleg kerek évforduló kapcsán.

Mit jelent ez? Kötelező ünneplést, főhajtást a síremlék előtt, majd fotókat publikálunk és számoljuk a lájkokat. Ha ennyi történt, akkor túl vagyunk az első kontextuson, ki van pipálva a történet, de könnyen lehet, hogy apa és fia felcserélődik a tudatunkban. És ha a mesterséges intelligenciára hallgatunk, akkor ez így igaz.

A második kontextus: a tehetséges ifjúból tanár lesz, kinevezték a Marosvásárhelyi Református Kollégium matematika-fizika-kémia tanárának

[425] Paul Gustav Samuel Stäckel (186–1919) német matematikus, matematikatörténész. https://hu.wikipedia.org/wiki/Paul_St%C3%A4ckel.
[426] Vass 2025.

Előzményként meg kell említenünk azt, hogy az adott korban komoly rendszere volt a külföldön való tanulásnak. Több tehetséges erdélyi diák tanult külföldön már akkoriban. Persze ők még visszajöttek és itthon végezték munkájukat, éltek hivatásuknak. Rákanyarodva Bolyai Farkas életére, különös adat, hogy hat és félévesen szülei beíratták az enyedi Kollégiumba 1781 őszén. A csendes kis otthont felváltja valamiféle kevert állapotúság, Dávid Lajos a Bolyaiak életrajzírója mondja: „a rendiség és egyenlőség, a fegyelem és szabadosság, az atyámfiaskodás és durvaság sajátos keveréke."[427]

Alig hétévesen kitűnik emlékezőtehetségével és kitűnő fejszámoló képességével, nyelvtehetsége is ekkor mutatkozik meg. Latinul, görögül, héberül is megtanul, románul anyanyelvi szinten, később a német, angol, francia és olasz nyelveket is elsajátítja. Önéletrajzi írásában említi, hogy kilenc évesen tetszés szerint feladott témákról latin verseket írt.[428] Csendes, visszahúzódó természetű gyerek volt, szemlélődésre hajlamos. Első tanítói veréssel próbálták játszásra rávenni, aztán meg csodagyerekként szerepeltették különféle helyzetekben. Kimerült állapotba került és egyik téli szünidőben káprázatai támadtak, nappal is maga előtt látta a homéroszi hősöket.[429]

Diákkori tífuszos megbetegedése után tehetsége apadni kezdett – saját bevallása szerint. Kemény Simon báró felfigyelt tehetségére és apja beleegyezésével 1788-ban Marosvécsre került a négy évvel fiatalabb Simon nevű fiú mellé tanulótársként és tanítóként egyaránt. Sírig tartó mély barátság fűzte az amúgy eszes és jóindulatú Kemény Simonhoz. Anyagilag is sokszor kisegítette Bolyait. Majd 1790-től mindketten a kolozsvári református Kollégiumban tanulnak.

A kolozsvári évek alatt művészi képességek mutatkoznak meg nála, nagy kedvet kap a rajzoláshoz, de a szeme meggyengült a saját maga által készített lőpor fellobbanásával és így eltanácsolták minden vizuális képességet feltételező munkától. Kolozsváron kezdett el hegedülni, persze a gyakorlat messze lemarad az elmélettől, mert túl későn kezdi el.

1795-ben indul külföldi tanulmányútra Kemény Simonnal, Zilahon lemarad következő év tavaszáig, gyomorbántalmak miatt. 1796-ban Jénában bejárt az egyetemre Fichte előadásaira és itt ismerte meg személyesen Friedrich Schillert, majd ezután együtt Kemény Simon barátjával Göttingába mennek és lesznek az ottani egyetem hallgatói.

Seyffert, a göttingai egyetem csillagászattan professzora barátságába fogadta Bolyait, meghívta saját házába, ahol megismerkedett a két évvel fiatalabb Gauss-szal. Ma már mindenki tudja, hogy mély barátság kötötte össze őket. Mindig nosztalgiával emlékezett vissza ezekre az évekre. 1798-ban a visszautazást tervezték, de pénzük nem volt, ezért Farkasnak maradnia kellett kezesként és várta, hogy barátja pénzt küldjön. 1799 tavaszán a pénz megérkezett, de ez éppen csak az adósságtörlesztésre volt elegendő és gyalogosan kellett elindulnia haza.

Június elején Regensburgig gyalogolt kilenc napon át, majd Passaun keresztül Bécsbe hajózott. Ott evezős napszámosnak állott egy szerb kereskedő hajójára, hogy majd Pestre érkezzen valamikor a nyár végén. Közben véletlen baleset éri a bal lábát, annyira megfertőződik, hogy szinte amputálják. Nehezen gyógyuló lábbal, szeptember közepén hazaindul a Kemény Simon által küldött szekéren. Kalandos utazás után visszatért Erdélybe, e „tündérszép, de bánatos országba" (az ő szavai ezek), s azt életében el nem hagyta – Ahogy Farczády Elek pontosítja 1956. november 18-án a marosvásárhelyi kultúrpalotában tartott ünnepi előadásában.[430]

Nem túl optimista hangvételű a Gausstól való búcsú, amit két helyen is olvashatunk, Weszely Tibor könyvében és a fentebb idézett előadásban is: „Egy haldokló búcsúszavával váltunk el, azon egy zászló alól kétfelé küldöttve, azzal a különbséggel, hogy ő a dicsőség templomába hatolt fel, én pedig elestem." Ennek ellenére nagy műveltsége, csapongó

[427] Weszely 1974.
[428] Kristóf 1947. p. 7.
[429] Weszely 1974.
[430] Faczády 1956.

fantáziája, szikrázó szellemessége egész életében kedveltté tették őt környezetében, öreg korában is. 1801 szeptemberében veszi feleségül Árkosi Benkő Zsuzsannát, egy kolozsvári borbély leányát és 1802. december 15-én születik János.

1804 januárjában kap meghívást a marosvásárhelyi református kollégium megüresedett mennyiségtan-természettan-vegytani tanszék betöltésére. Elfoglalja ezt a helyet és ezzel sorsát haláláig városunkhoz kötötte. Köteles Sámuel filozófus kollégája volt a kollégiumban. Az akkori Marosvásárhely 3-4 ezer lakosú kis város volt, korántsem olyan, amely megfelelt volna a Bolyaiak szellemi igényeinek. Nehéz 21. századi fogalmakkal megközelíteni azt a közhangulatot, ami az akkori Marosvásárhelyt jellemezte. Dávid Lajos írta az akkori viszonyokról: csak azért keltett érdeklődést a jövevény professzor, mivel alkalmasnak látszott arra, hogy a kíváncsiskodók karmolva nyúlhassanak magánéletébe. Kicsinyes emberek éltek többségében a városban.

Konklúzió:

– Ebben a környezetben alkotott Bolyai Farkas, és itt nevelte fiát, Jánost. Annyi talán elmondható, hogy 47 éven át tanított és naponta járt a mai Bolyai utcából át a kollégiumba és ez nem kevés idő.

– Hozzá kell tennünk, hogy legnagyobb gondja a család létfenntartása volt. Egyrészt nem kaptak kellő javadalmazást, másrészt pedig nem volt jó gazda, nem tudott a pénzzel bánni, hiszékenység és naivság jellemezte. A kollégium korcsmáját is kibérelte, ahol gyümölcsöt árult. Vállalkozó szellemű volt, sok minden érdekelte. János fia a következőket mondja róla: „Pomológus, kertész, erdősz, borgazda, bororvos, betegeket elektrizáló, s általában doctor is olyan nagy, hogy a rendes doctorokat elhagyva, számosan is sikerrel hozzá folyamodtak. Egy szóval belőle csaknem minden kitelt volna, ha idejét, erejét, kedvét, tüzét célszerűbben használta volna.”[431]

Tehát, híre ment a polihisztornak, aki ezermester is volt. Áldás lehet egy ilyen ember sokoldalúsága a mindennapi életben, de hátrány a tudományos életben, szétforgácsolja erejét.[432]

---

[431] Idézi a 200-ik évfordulóra megjelent kötetben: Szénássy 1975.

[432] Szénássy 1975. p. 33. Ennek ellenére igen jelentős a munkássága, még ha csak főbb elemeibe tekintünk is bele: „1817-ben jelent meg Öt szomorú játék című kötete, 1818-ban *A párizsi per*, angolból lefordította Pope *Próbatétel az emberről* című művét. A *Marosszéki lakodalmi szokások* 1834-ben, a *Szívhangok* 1852-ben jelent meg, német, latin és magyar versekkel. A *Jelentés* (1855) búcsúja és végrendelete. 1832-ben a Magyar Tudós Társaság, szépirodalmi munkásságát értékelve, tagjának választotta. ...első matematikai műve az *Arithmetica eleje*, ez 1830-ban jelent meg. További tudományos művei: *Az arithmetikának, geometriának és physikának eleje* (1834), *Arithmetica eleje kezdőknek* (1850), *Űrtan elemei kezdőknek* (térfogatszámítás, 1851). *Kurzer Grundriss* című 1851-es, névtelenül megjelent művében fia elsőbbségét bizonygatja az abszolút geometria terén az orosz Lobacsevszkijjel szemben. Főműve a kétkötetes *Tentamen* (Kísérlet, 1832-33), amely tankönyv, de összefoglalja önálló felfedezéseit is. Elszigeteltsége miatt felismerései nem váltak ismertté, s azokat a köztudat ma mások nevéhez fűzi. A függvényfogalom meghatározásában megelőzte sok neves kortársát. A Bolyai-algoritmus Heinrich Baltzer révén vált ismertté, ez a magasabbfokú egyenletek közelítő megoldására alkalmas. A pozitív tagokból álló végtelen sorokra állította fel a ma Raabe nevét viselő konvergencia-kritériumot, s ő ismerte fel először a De Morgan-féle kritériumskálát is. Eukleidész V. posztulátumának igazolásával egész életén át küzdött, s bár csak kilenc helyettesítő axiómáig jutott el, az ő érdeme, hogy fia figyelmét e kérdéskörre irányította – noha eleinte inkább óvta őt a reménytelennek látszó problémától. Bolyai János *Tértan*a a *Tentamen* függelékeként, *Appendix* címen jelent meg, amely nem bizonyította, hanem mellőzte a párhuzamosok tételét. Jelentősek Bolyai Farkas megállapításai az aritmetika, a geometria és a halmazelmélet világában is, valamint a végszerű területegyenlőség általa adott definíciója: eszerint két síkterület akkor végszerűen egyenlő, ha véges számú, páronként egybevágó darabokra oszthatók. Bolyai a kolozsvári színház pályázataira írta *Pausianas, II. Mohamed* és *Kemény Simon* című drámáit, amelyek a francia felvilágosodás hatását tükrözik, ám szónokiasságuk és terjengősségük miatt nemigen adhatók elő. Kísérletezett gyógyítással is, s foglalkozott társadalmi kérdésekkel. Az utópikus szocializmus gondolatai nyomán született *Úr-bér, kárpótló egyesület* című dolgozatában a jövő falujának életét képzelte el. A Mohamedet 1898-ban adták ki, *levelezése Gauss-szal* 1899-ben látott napvilágot, német és magyar nyelven, *az erdőgazdálkodásról* írt műve kéziratban maradt. Egy levele szerint 1839-ben *camera*

Harmadik kontextus: apa–fiú viszony és minden, ami ebből következhet

Bolyai János nem sokra becsülve a költészetet, azért haragudott az apjára, mert elhanyagolta a matematikát a költészet javára. Ebben igaza volt, az utókor is el kell fogadja. A marosvásárhelyi Bolyai Múzeumban egy fapohárban van Bolyai Farkas verseinek hamva. Egy későbbi időpontban Farkas mind elégette verseit az alábbi felirattal: „ha csak egy fokkal is gyengébbek a tökéletesnél, akkor elvesztél”.[433]

Jogos volt János igénye az új és eredeti gondolat publikálására, amire apja nem volt képes, mert szétforgácsolta erejét a polihisztorságra, kemence építésére, irodalomra. Ugyanott olvashatjuk ezt idézett szerzőnk tollából. Mert, ahogy Tóth Imre 1954-ben, Bukarestben megtartott előadásában is írja, Bolyai Farkast foglalkoztatta a kétezer esztendeje megoldatlan kérdés, a párhuzamosok problémája. Hasztalanul próbálkoztak, 1800–1837 között 137 dolgozat született, Farkas kilenc dolgozatot írt, érdekesek ezek, de eredménytelenek. János így emlékezik vissza erre: „Ő a dologhoz sokkal és hasonlíthatatlanul erélyesebben fogott hozzá. Majdnem azt lehet mondani, hogy minden lehetséges módot kimerített a nélkül, hogy ez által egy lépéssel is közelebb jutott volna a célhoz.”

Tudjuk azt a mély hallgatását Gauss-nak, amikor nem válaszol Farkasnak a kérdésére: mehet-e a fia hozzá tanulni? Nagy fájdalom ez, főleg az apának. Fia azonban elég hamar kiheverte. Ugyanott Tóth Imre előadásában olvashatjuk: „Előnyösebbnek tartom, hogy inkább Bolyai Farkas vezetése alatt álltam, mint a Gaussé alatt, mert Gauss sohasem csepegtethette volna belém a mathematika és még kevésbé a filozófia iránti tiszta lelkesedést és egyáltalában nem lett volna képes önképzésemnek legkedvesebb és legjobb részéhez úgy járulni hozzá, mint Bolyai Farkas.”[434]

Konklúzió:

– Ez az apa–fiú viszony főleg így kívülről értelmezve soha nem lehet egyértelmű, főleg azért, mert leginkább levelezésből tudhatunk meg dolgokat. És állítólag vannak még magánkézben is levelek. Nemrég tudtam meg Nagy Dénes kollégánktól, aki Budapesten él, hogy az ott élő Hints családnál lehetnek még relikviák, levelek. Néhány éve valaki látta ezeket egy idős néninél.

– Óvatosságra intenék annak megítélésében, hogy apa–fia levelezéséből diagnózisokat állítsunk fel. Körültekintéssel és minél több háttérinformáció alapján igyekezzünk következtetéseket levonni. (Például az most derült ki számomra, hogy irodalmi műveinek kiadását saját maga finanszírozta, ezáltal eladósodott és talán e miatt késett egy évet János továbbtanulása.)

– A Bolyai-leveleknek amúgy külön művelődéstörténete van – hívja fel a figyelmet Oláh-Gál Róbert kutató, a Bolyai-breviárium című kötetében.[435] Már életében megérte, hogy tudománytörténeti érték lett, ugyanis 1855-ben Gauss halála után felkérte az akkori Göttingeni Egyetem, hogy a Gauss-szal folytatott levelezését ajándékozza oda nekik. Valójában a nemzetközi tudományos világ így szerzett tudomást a Bolyai névről és így indulhatott útjára a Bolyai-kultusz, jegyzi meg idézett szerzőnk ugyanott.

---

obscurával fekete-fehér képeket készített és rögzített, így néhány hónappal megelőzte a dagerrotípia módszerének nyilvánosságra hozását.” („A zseni Bolyai Farkas. *Cultura-MTI* 2021. november 22. https://cultura.hu/kultura/165-eve-halt-meg-bolyai-farkas/.)

[433] Oláh-Gál 2006. p. 31.

[434] Tóth 1955.

[435] Oláh-Gál 2015.

Negyedik kontextus: Nevelésfilozófiai gondolatai és az aforizmák

Szeretetkeresőnek és igazságkeresőnek nevezi magát *Jelentés*ében (szellemi végrendeletében) Bolyai Farkas. Megáldja „az emberiség művelésére szentelt falakat": a világ valamennyi iskoláját. Munkásságról és mértékletességről beszél.[436]

Különleges műfajteremtő volt a gyászjelentések, rövid nekrológok írásával, versekben vagy lendületes prózában alkotott; ezek közül a legkitűnőbbek a barátai, báró Kemény Simon és id. Szász Károly halálára írottak. Előre megírta és kinyomtatta saját gyászjelentését is, amely búcsú és egyben hagyakozás is. Emlék ne legyen, pusztán egy pónyik almafa jelezze a sírhelyet. Olvashatjuk ezt az *Apa és fiú küzdelme a kórokkal* c. kötetben Oláh Anna és Vofkori József szerzőpárostól.[437] Haladó szellemiségére utal nyelvújítási törekvése, ami II. József elnemzetietlenítő uralma után szinte természetes reakció volt – vélekedik erről Farczády Elek már említett ünnepi előadásában 1956-ban a marosvásárhelyi Kultúrpalotában.[438]

Nevelésfilozófiai fogalmai

1914-ben a Magyar Tudományos Akadémia kiadta a *Tentamen*t, amelyet magyarra fordított Rados Ignácz. Ennek a második fejezetében olvashatjuk a Szemelvényeket a Bolyaiak életművéből. Itt olvasható az Igazságról és a Szeretetről alkotott nevelésfilozófiai összegzése a 243-ik oldalon. Nagyon tisztán fogalmazza meg a külső és belső világ összefüggését. A következőket olvashatjuk az *Egy halhatatlan erdélyi tudós, Bolyai* Farkas című kötetben:[439] „A külső világ a belsőnek kifejezése és mintegy arca: mind a kettőt hasonló törvények igazgatják, amelyek egymásnak kölcsönösen megfelelnek. Így valamennyi lelket, mely egymást vonzza, magához vonzza az Isten, mint az egyetemes szeretet középpontja: és vannak más erők is, hasonlók azokhoz, melyek a külső világban nem engedik, hogy a bolygók napjainkba belé essenek, hanem őket pályáikba terelik. Ha a vonzáson kívül más erő nem volna, az egész mint valami roppant nagy holt tetem az örök nyugalom sírjába hullana."

Az aforizmák világa

Az aforizmák világa teljesen új horizontot teremt, mert az emberi gondolkodás megújhodásának a lehetőségét hordozza magában, amennyiben úgy tekintünk rájuk, mint képességhordozó, készségformáló információk. Mert mi is az aforizma? Olyan lényegi megfogalmazása valamely igazságnak, amelynek segítségével pontosítunk valamiféle belátást, egyúttal fogalmakat teszünk helyre, fogalmakat alkalmazunk konkrét értelmezési horizontban. Például az alábbi aforizmát idézném Bolyai Farkastól: „*A szerény erő mindent megtehet, amit akar, semmit se akarván, amit nem lehet.*" (92./VI./XXVI.) Ebből a kijelentésből megtudjuk, hogy bizony létezik a szerény erő, amely mindenre képes, amit akar, mert eleve tudja, hogy mi is az, amit nem lehet. Van ebben a kijelentésben realitásérzék, úgyszólván tanulható, belátható információk vannak benne. Viselkedésminták tanulhatók az aforizmákból, mert az a belátás, hogy az erőnek van egy szerény-változata, ami lehet, hogy éppen a túlélést segíti, ezért talán érdemes komolyan vennünk.

Az emberek közötti konfliktusokat tömöríti az alábbi aforizma:

„*Az emberek egymást még a nyüvek előtt eszik*." (II./26)

1. Miről szól ez a kijelentés? Ismerjük-e a fogalmakat? Tudjuk-e az értelmét a különféle szavaknak?

2. Mire akar tanítani ez az aforizma? Milyen üzenetet közöl számunkra?

3. Tudnánk-e folytatni? Ha igen, akkor tegyük meg.

---

[436] Egyed 2013.
[437] Oláh, Vofkori 2004. p. 81.
[438] Faczády 1956.
[439] Gazda 2002. p. 246.

Az emberi halandóságról szól, az élet rövidségéről, mert a nyüvek amikor már elkezdik enni az embert, akkor már nem él. De sajnos az a helyzet, hogy már előtte tapasztalható, még az ember életében az, hogy egymást eszik. Vagyis nincsenek az emberek túl jó véleménnyel egymás iránt. Pusztító módon viszonyulnak egymás iránt az emberek, erről szól ez az aforizma. Tanulság: ha ez így van, akkor legyünk kellően éberek és kerüljük ki ezt a magatartást. Láthatjuk, hogy itt is képességre, cselekvésre hívja fel a figyelmet az aforizma: ne legyél olyan, mint aki eszi a másikat. Ha folytatnánk ezt a gondolatot, akkor ezt mondhatnánk: … mi ne így tegyünk, hanem tisztelettel építenünk kell egymást, még a nyüvek térhódítása előtt.

Nincs időnk arra, hogy még több aforizmát elemezgessünk, de hálásak lehetünk Kozma Béla kollégánknak, a Bolyai Farkas Líceum névadó igazgatójának, hogy komoly gyűjteményt közölt Bolyai Farkas aforizmáiból, *Füzetlen Orientál Gyöngyök* címmel a Mentor kiadónál 1994-ben.[440]

Konklúzió

– Az aforizmák hozzájárulhatnak a gondolkodás fejlesztéséhez, képesség és készségfejlesztő információk nyerhetők ki ezekből, azt is mondhatjuk, hogy az aforizmák módszeres tanulmányozása hathatós eszköze lehet a felnőttkori funkcionális analfabétizmus elleni küzdelemnek. Memóriafejlesztő is ugyanakkor. A legkönnyebben a társadalomtudományok szinte bármelyikében alkalmazható tudásról beszélünk. Különösen a filozófiában.

Ötödik kontextus: van-e értelme továbbfejleszteni a Bolyai-kultuszt és ez milyen irányú lehet?

Kerek évfordulók valahogy késztetik az embert, hogy nagy dolgokat fogalmazzon. Veszélyes játék ez, mert egy dolog tervezetben gondolkodni és teljesen más dolog döntési helyzetből mondani azt, hogy miért nincs pénz. Valahogy a kettő közötti összhangot kellene megtalálnunk, hogy mégis legyen pénz valamiféle szellemi műhely létrehozatalára. Most például arra gondolok, hogy vannak projektek, amelyek megvalósításához nem kell sok pénz. Külön dicséret illeti azt a szülői kezdeményezést, amelynek alapján létrejött Marosvásárhelyen a Bolyai Kreatív Műhely.[441]

Jómagam Bolyai János Üdvtan Kollégium címmel létrehoztam egy nyitott fb. csoportot,[442] amelyet bárki megtekinthet és ha jónak látja, akkor beléphet, tagja lehet és főleg szemlélheti azokat az alkotásokat, amelyek az elmúlt néhány hónapban születtek. Ezt a tervet személyesen vittem el Temesvárra és ott a Bartók Béla Elméleti Líceum végzős diákjaival próbáltuk ki ezt a módszertant, interaktív óra keretében.

Azt gondolnám, hogy bármiféle kezdeményezés előtt, jó lenne az eddig megjelent publikációkat elérhetővé tenni digitális módon, lehetőleg internetes elérhetőséggel, honlapként. Most a Bolyai-kutatók műveire gondolok. Továbbá, talán fontosabb lenne valamiféle pályázati rendszer kiépítése, ami a Bolyaiak munkásságával kapcsolatos, a közösség irányába megfogalmazott feladat lehetne, főleg diákok irányába. Szakmai tanácskozások, konferenciák szervezése is része lehet egy ilyen szellemi műhelynek.

Nem szabad arról sem megfeledkezni, hogy Bolyai János és Bolyai Farkas kéziratainak jelentős része még nincs megfejtve. Kiss Elemér eredményei után a Bolyai-kutatás új értelmet kapott. A levéltári adatokat meg kell próbálni összevetni a kéziratokban található adatokkal.

[440] Kozma Béla (1929 –2000) magyar nyelv és irodalom szakos tanár, a marosvásárhelyi Bolyai Farkas Líceum igazgatója, a Bolyai-kultusz egyik elindítója. https://hu.wikipedia.org/wiki/Kozma_B%C3%A9la_(tanár).
[441] https://www.vasarhely.ma/bolyai-vilaga-virtualis-szemuvegen-at/.
[442] https://www.facebook.com/groups/393167993837763.

Mindenképpen eredeti dokumentumokig kell visszanyúlni – olvashatjuk Kiss Elemér és Oláh-Gál Róbert *Újabb fejezetek Bolyai János életművéből* c. könyvében:.[443]

Továbbá, fel kell tenni a hely szellemiségére vonatkozó kérdést, a *genius loci*t. Marosvásárhelynek kik lehetnének a meghatározó személyiségei, azok, akikre szívesen gondolunk, és akiket szívesen követünk? Talán egyértelmű, hogy a Bolyaiak, apa és fia ketten mindenképpen alapjai lehetnek ennek, amennyiben belátjuk, hogy Farkas tudós tanárként, ő is hozzájárult Bolyai János világhírnevéhez.

Hozzá kell tennünk, hogy interdiszciplinárisan kellene működnie egy ilyen jellegű műhelynek, de mindig ki kell mondanunk, hogy ők matematikusok voltak elsősorban.

Kérdés, hogy a Bolyai-anekdoták világát túlléphetjük-e és létrehozhatunk-e egy olyan érthető szerkezetként működő szellemi műhelyt, amely a tehetséggondozástól a kutatásig, egyrészt képes hozzájárulni az oktatás megújulásához, másrészt pedig hasonló kezdeményezésekkel is képes kapcsolatot teremteni a világban? Remélem, hogy igen.

Közelebb lennénk a célhoz, ha Marosvásárhely a Bolyaiak városa lenne! Legalább három éve, hogy több száz lájkot kapott ez a felvetés, tehát azt gondolom, hogy lenne erre publikus támogatás.

Marosvásárhely 2025. február 11-én

Felhasznált irodalom:

Egyed Emese: „Iskoladráma? Filozófia? Bolyai Farkas drámáiról.” *Porticulus Hungaricus* XVII. évfolyam 12. szám, Hídverés rovat, 2013. december. https://www.ponticulus.hu/rovatok/hidverok/bolyai-dramak.html#gsc.tab=0.

Farczády Elek, Dr.: „Bolyai Farkas élete és munkássága.” Elhangzott 1956. november 18-án, a marosvásárhelyi kultúrpalotában tartott ünnepélyen. *Digitális adattárak.* https://adatbank.ro/html/alcim_pdf13562.pdf.

Gazda István (szerk.): *Egy halhatatlan erdélyi tudós, Bolyai Farkas* – összeállította: Gazda István. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2002. In: „Gondolatébresztő írások Bolyai Farkastól.” Szakszerkesztő: Bodorné Sipos Ágnes. *A Magyar Tudománytörténeti Intézet Tudományos Közleményei* 65. https://real.mtak.hu/29995/1/bolyai_farkas_konyvreszlet.pdf.

Kiss Elemér, Oláh-Gál Róbert: *Újabb Fejezetek Bolyai János életművéből.* Budapest–Veszprém, 2011.

Kozma Béla: *A két Bolyai alakja a Magyar szépirodalomban.* Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2007.

Kozma Béla: *Füzetlen orientál gyöngyök. Bolyai Farkas aforizmái.* Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 1994.

Kristóf György: *A két Bolyai alakja szépirodalmunkban.* Minerva, Kolozsvár, 1947. Microsoft Word - 17_KetBolyaiak.doc.

Oláh Anna, Vofkori József: *Apa és fiú küzdelme a kórokkal.* Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2005.

Oláh-Gál Róbert: *Bolyai Farkastól Farkas Gyuláig,* Státus Kiadó, Csíkszereda, 2006.

Oláh-Gál Róbert: *Bolyai-breviárium.* Scientia Kiadó, Kolozsvár, 20015.

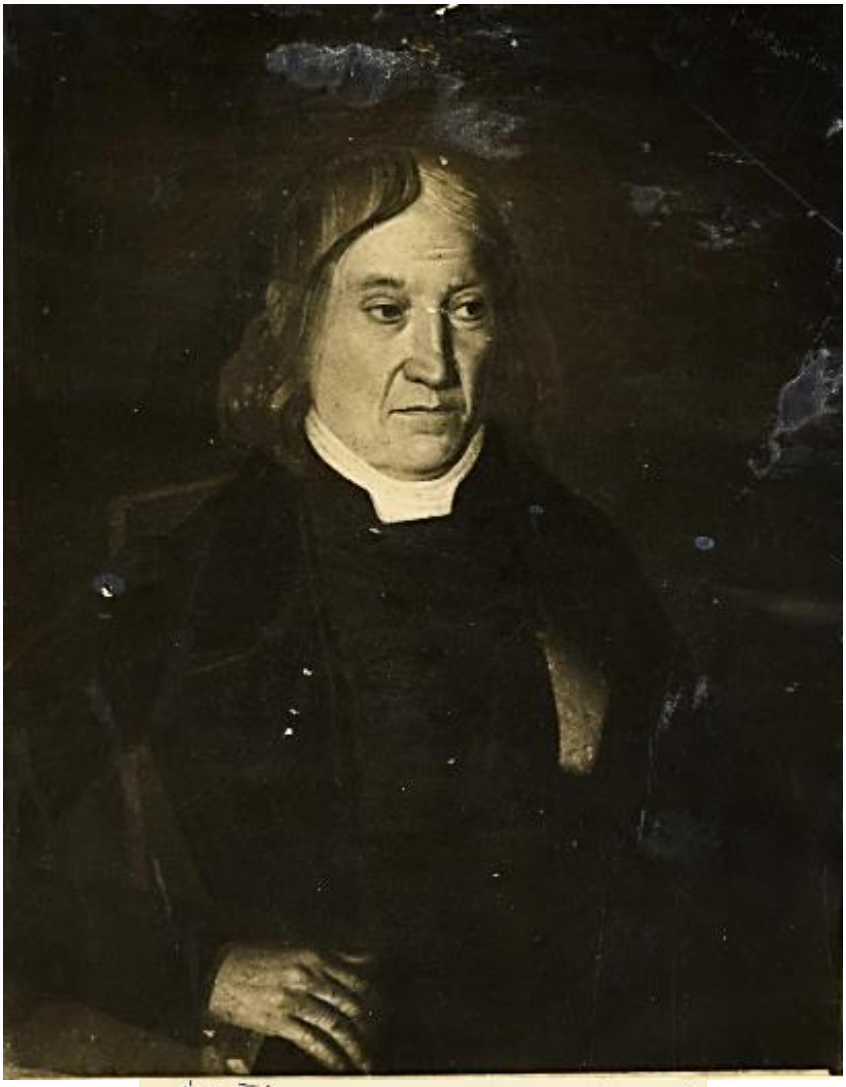
Szénássy Barna: *Bolyai Farkas.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 1975.

Tóth Imre: *Bolyai János.* Technikai Kiadó, Bukarest, 1955.

Wass Judit oldala: „Évfordulók: 2025. február 18. – BOLYAI FARKAS”. https://vassjudit.hu/2024/02/09/bolyai-farkas-2/.

Weszely Tibor: *Bolyai Farkas a matematikus.* Tudományos Könyvkiadó, Bukarest, 1974.

[443] Kiss, Oláh-Gál 2011, pp. 209, 210.

Állítólag ez az eredeti Szabó János által festett kép. Ezt másolta ái – kevés változtatással – Rauchhofer Lajos az Akadémia megbízásából. Akkor Bolyai Gergely tulajdonában volt, Koncz J. közli a marosvásárhelyi Ev. Ref. Koll. Tört. munkájában, 271 p. most a koll. tulajdona ?

Bolyai Farkas portréja és a hátoldalán lévő hitelesítő felirat.[444]

[444] https://real-i.mtak.hu/11162/1/Bolyai_Farkas_K_29_68_003.jpg és https://reali.mtak.hu/11162/2/Bolyai_Farkas_K_29_68_004.jpg.

JELENÜNK, JÖVŐNK

Cey-Bert R. Gyula (Bangkok):

Lélektani elemzés a magyar történelem tükrében[445]

A magyarság beteg. Betegségét nem az ország iszonyú külföldi eladósodása, nem az életszínvonal alacsony szintje és további romlása, vagy az egyre súlyosbodó gazdasági nehézségek okozzák. Fő problémája az, hogy lelki beteg.

A sólyom is elpusztul, ha verebeknek szánt kalickába zárják.

Betegségének szimptómái, mint félrevert harangok konganak, jelezve komoly lélektani zavart és az ebből következő benső törést: köztudott, hogy nemzetközi viszonylatban első, vagy előkelő helyen állunk az öngyilkosságok, magzatelhajtások, válások, az ijesztő arányú alkoholfogyasztás és a szándékos gyermektelen házasság, az egykézés vonalán. Mindezt általános erkölcsi romlás kíséri, ami tönkreteszi a családi harmóniát, a becsületes munkához, a társadalomhoz és a nemzethez való viszonyt.

Nincs jövő, nincs remény, nincs Isten! Tótágast állnak az értékek. A pillanat embere lett a magyarság. Nemzeti szabadsága hiányát és jövőbeli kilátástalanságát a pillanat emberének önző és anyagias céljaival pótolja. Elvesztette hitét saját magában, családjában, közösségében és nemzete jövőjében. Ezért anyagias céljait a pillanat emberének értékrendszere határozza meg: a legtöbbet a mából a legkevesebb erőfeszítéssel, a legkevesebb munkával (vagy ha lehet, inkább munka nélkül). Nem érdekli a nemzet romlása és pusztulása.

Alig érez szolidaritást elszakított erdélyi vagy felvidéki testvéreivel, akiknek borzalmas problémáiról, alapvető emberi jogaik megfosztásáról, állandó és következetes megalázásáról, kegyetlen kulturális üldöztetéséről passzívan szerez tudomást.

Felvetődik hát a kérdés: elvesztette volna a magyarság nemzeti tartását és hagyományos nemzeti értékeit? Elvitte volna a sors ezt a népet végzete sírjához, ahogyan a nemzetért aggódó nagyjaink gyakran már megjövendölték? Feltartóztathatatlan lenne a végzetünk?

A múlt és múltbéli sikerek szerepe a nemzet érzelmi értékrendszerének alakításában

Minden lelki betegség mögött traumák, drámák, szerencsétlenségek, elveszett vagy összetört illúziók, meg nem valósított, vagy megsemmisített tervek állnak.

Köztudott, hogy az egyes nemzetek és népek– sajátosságaikkal, lélektani felépítésükkel összhangban– olyan legendákat és értékrendszereket alakítottak önmagukról, amelyek az esetleges nemzeti traumákon és drámákon való felülkerekedésben számukra támaszt nyújtanak, meghatározzák kultúrájukat és az egymást követő generációk nemzeti érzéseit, de az önmagukról kialakított kép megfogalmazását is ezek befolyásolják, azt a képet, amelyet mások felé önmagukról próbálnak kivetíteni.

A dinamikus nemzetek olyan területeken próbálják értékrendszereiket kifejleszteni, amelyek számukra a legelőnyösebbek és így vezető vagy felsőbbrendű szerepet vívhatnak ki szomszédaikkal, vagy a világ más népeivel szemben. Ezeknek a kidolgozásában nagy

[445] *A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Ötödik Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai Altenberg 1990*. Zürichi Magyar Történelmi Egyesület, Budapest–Zürich, 2005. pp. 13-21. ISBN 963 9349 09 7 https://mek.oszk.hu/06800/06833/06833.pdf

szerepe van az ősi legendáknak, a nemzeti múltnak. Magyarán: ezek a nemzeti jellem formálói, ezek képezik a nemzeti értékrendszerek érzelmi alapját, szorosan kötődve a nemzeti történelem nagy egyéniségeinek életútjához.

A történelmi egyéniségek – művészek, feltalálók, politikusok, katonai vagy gazdasági vezetők – életének példái bizonyítják a felállított tételek igazát: a nemzeti jelen sikeres építésében, a jövő előkészítésében kétségtelen a nemzeti hősök és a híres egyéniségek döntő szerepe. Még egy olyan, viszonylag rövid nemzeti múlttal rendelkező állam is, mint az Amerikai Egyesült Államos, állandó múltbeli referenciákon keresztül támasztja alá jelenkori politikai és gazdasági törekvéseit, mivel tisztában van azzal, hogy a múlt világos értelmezése és megbecsülése nélkül a nemzeti érzéseknek nem lehet szilárd alapja.

A franciák – például – ugyanúgy büszkék ó-kori kelta-gall, mint a frank vagy a burgundi őseikre. Különösen büszkék tudományos és művészeti múltjukra, valamint jelenkori alkotó és újító képességeikre, ami– szerintük– nagyon sok kreatív területen a világelsőséget biztosítja. Ilyen terület a divat, a kozmetika, a gasztronómia, a politikai-filozófia és a művészetek, mint: irodalom, festészet, szobrászat, filmművészet stb.

A németek és a japánok, miután rendkívül súlyos körülmények között elvesztették a második világháborút, először történelmi referenciáik segítségével kezdték orvosolni hatalmas lelki károsodást szenvedett nemzeti érzékvilágukat. Mindazok ellenére, hogy a háború utáni első történelmi hivatkozásaikat tudományos és művészeti területekre kényszerültek korlátozni, ez a nemzeti trauma feloldásában mégis jelentős mértékben a segítségükre volt. Ezt követően vált tulajdonképpen lehetővé az, hogy nemzeti értékrendszerüket átdolgozzák. Elsődleges nemzeti feladatukká a gazdasági tényezők prioritásával elérendő sikereket tették. Így hatalmas erőfeszítéssel és munkával gazdasági világhatalommá küzdötték fel magukat. Nos, e tény sikerélménye adta vissza nemzeti büszkeségüket, ez gyorsította fel lelki felépülésüket.

Minden nemzeti értékrendszerben és egészséges lélektani fejlődésben – pozitív sikerélményként – fontos szerepet játszik a nemzet kiválóságainak elismerése. Ugyan milyen sikerélményekkel büszkélkedhetünk mi magyarok, akiket a balsors már olyan „régen tép“? Nyert csaták után, vereséggel végződő háborúkkal? Eltiport szabadságharcainkkal? Nemzeti sérelmeink végtelen sorával, ránk szakadt történelmi igazságtalanságok tömegével, szerencsétlenségeink, öngyilkosságaink világcsúcsokat döntő adataival?

Akár a németek, mi is elvesztettük a két világháborút. Ám lelki traumánkra gyógyírt sehol sem sikerült találnunk. Sem a dialektikusan átértékelt, halvaszületett, elvetélt újkori történelmünkben, sem gazdasági törekvéseinkben. Sikerekben gazdag megnyugvás helyett a magyar közéletet a kilátástalanság és a kétségbeesés uralja.

Múlttudatunk és a magyar néplélektan

Utaltunk már arra, hogy a nemzeti múlt eseményei, egyéniségei és eszményei meghatározóként hatnak az egyes népek lelki és érzelmi értékrendszerére. Mindez ránk, magyarokra, talán az általánosnál fokozottabban is érvényes.

Legendáink, történelmünk, irodalmunk, szellemi néprajzunk és népi lélektanunk vázlatos elemzése is elegendő ahhoz, hogy a magyar lélek és jellem tényezőit fölvázoljuk. Ezek lehetnek:

– a szabadság és függetlenség eszményének következetes kinyilatkoztatása;

– őseink iránti tisztelet és a büszke emlékezés;

– az egyéni virtus és vitézség felértékelése, s az ebből származtatott nagyfokú individualizmus;

– cselekvéseinkben főként az érzelmi indíttatások preferenciája, a racionálisokkal szemben;

– versenyszellem, de a kemény férfiasság eszméjétől a szélsőségekre való hajlam is;

– a „szalmaláng“ hajlam, amikor nagy érzelmi energiák bevetését követően a gyors lankadás tanúi lehetünk;

– vágy a feltűnésre, vezető szerepkörre; és– nemzeti sajátosságainkkal kapcsolatos büszkeség.

Tény azonban, hogy jellemvonásaink összességéből a szabadság és a függetlenség mérhetetlen szeretete, az egyéni virtusra alapuló büszke magatartás, az ősök és ősi hagyományok tisztelete domborodik ki mindenek előtt, amik egyébként végig kísérik legendáinkat és történelmünket. A világhódító Atilla győzelmei, a hun-magyar és honfoglaláskori legendák, az ősiséget védő, azért lázadó óhitű vezérek – István, László és Béla királyunk, Toldi alakja, a török idők végvári hősei, Zrínyi, Bocskay, Thököly, Rákóczi, Petőfi és Kossuth, az első világháborús rossebb bakák és huszárok, a tordai honvédek és az ötvenhatos benzin üveges fiatalok – történelmi szerepüktől és a hozzá kapcsolódó legendáktól függően, egyértelműen tükrözik a magyarság érzelmi jellemvonásait. Ez magyarázza például azt is, hogy a magyar lélekhez mindig is közelebb állt Kossuth szenvedélyessége, Széchenyi evolutív óvatosságánál. Rokonszenvesebben tekint a magyarság Kossuthra, mivel Ő erőteljesebben képviseli a magyar lélekhez közelebb álló virtust, Széchenyi logikus és megfontoltabb racionalizmusával szemben.

Badgisi Hanzala – 19. században élt afgán költő – az ilyen virtusra épülő magatartást így fejezi ki: „A vitézség magva az oroszlán szájában lakozik. Így a jó: ha férfi vagy, menj oda és vedd ki bátorsággal. Tiéd lessz a szabadság, a becsület és a dicsőség. Ha nem sikerül: nézz szembe büszkén a halállal.”

Történelme során a magyarság is – emígy afgán módra – gyakran kereste az oroszlán szájában vitézségét, s ugyanúgy nézett szembe „büszkén a halállal”. Nos, lehetséges, sok történelmi katasztrófát elkerülhettünk volna, ha nem efféle szélsőséges magatartást követünk, ha nem érzelmeinkre és indulatainkra hallgatunk, hanem a józan ész szabályaira és azok szerint, nemzeti érdekeinknek megfelelően cselekszünk. Egyes történészek úgy vélik, hogy ügyes diplomáciával a tatárjárást vagy akár a török háborúkat nemcsak elkerülhettük volna, hanem az e kor nagyhatalmi, potenciális politikai befolyásával rendelkezők közelségét, akár a magyar érdekek szolgálatába is állíthattuk volna. Érzelmeink és becsületünk azonban harcot parancsolt. Mi vállaltuk ezt és mindkét alkalommal majdnem bele is pusztultunk.

Szabadságszerető „virtusos“ magatartásunknak nemcsak hátrányai voltak, vannak. Sajátos érzelmi beállítottságunkat hasznos és pozitív irányban is kamatoztathatjuk. A „modern virtus“, az egyéni megvalósulás és sikerélmény keresése, az erős versenyszellem, a kezdeményező készség, kedv és erő, a termékeny szellemi kreativitás szabad és demokratikus társadalom kialakításának döntő tényezőjeként is felfogható. Ebben lehet és kell is bíznunk. A szabadságra és a függetlenségre való törekvéseink pedig alapvető feltételei a mindenkori demokratikus ideál győzedelmességének.

Sorozatos tragédiáink a 20. században

A magyarság számára a 20. század kedvező előjelek alatt indult. A század elején senki sem merte volna feltételezni, hogy tulajdonképpen a magyar történelem egyik legtragikusabb szakasza küszöbén állunk.

A magyarság nagy része úgy érezte, hogy több évszázados küzdelme a szabadságért (1526 óta a magyarság megszakítás nélkül harcolt függetlensége és a szabadsága visszanyeréséért), de különösen az 1848-1849-es szabadságharc áldozatvállalása meghozta számára a békés fejlődést: a magyarság demográfiai görbéje ismét felívelőben volt; a nép kezdte visszanyerni lelki egyensúlyát és optimizmussal tekintett a jövőbe. Ekkor még úgy

nézett ki, hogy az ipari és a technikai fejlődés többé-kevésbé akár hosszabb távon is, biztosítani fogja nemcsak az általános jólétet, hanem a politikai demokrácia alapjait is. Remélhető volt, hogy a magyarság, számára előnyös helyzetbe és elbírálásba kerül nemzetközi síkon, s így alkotókészségét és tehetségét is kedvezően érvényesítheti. Földrajzi adottságaink előnyei is kecsegtettek: a mezőgazdálkodás hatalmas lehetőségei; felívelő ipargazdaságunk számára sokat ígérő nyersanyagbázis; tengeri kikötő stb.

Az első világháború szerencsétlen kimenetele, majd az ezt követő igazságtalan, jogainkat messzemenően sértő „béke-diktátum" (szerint elvesztettük az ország területének kétharmadát) egy csapásra tette tönkre nemzetünket: felbecsülhetetlen morális és gazdasági veszteséget kényszerített ránk; nemcsak egyetlen megmaradt tengeri kikötőnket veszítettük el, ami felmérhetetlen értéket jelentett volna a továbbiakban külkereskedelmünk számára, hanem elveszítettük iparunkat és nyersanyag-forrásunk legnagyobb részét is.

A politikai veszteség és megrázkódtatás talán még ennél is nagyobb volt. A magyar nép úgy érezte, hogy Európa elárulta és cserbenhagyta. Egyedül maradt, többé senkire sem számíthat. Lelki méreteiben, Trianon traumája megtízszerezte a mohácsi csatavesztését. Nos, ebben a még félig kábult, szinte eszméletlen állapotban szakadt az országra a második világháború, amire gazdaságilag, katonailag és lelkileg egyaránt felkészületlenek voltunk. Igazságszolgáltatást reméltünk naivan és nem értettük meg, hogy igazságunk keresése voltaképpen jelentéktelen, semmit mondó érték a nagyhatalmak hegemonikus törekvéseihez képest. Önző érdekeiktől vezérelve a nagyhatalmakat aligha érdekli a mi igazságunk, egyáltalán az igazságosság.

Köztudott, a második világháború csak súlyosbította előző bukásunkat, Trianon mérhetetlen magyarságromboló igazságtalanságait: az a kevés is elveszett, ami szabadságunkból és függetlenségünkből az első világháború után még megmaradt: országunkat totalitáris rendszer csapatai szállták meg, ránk erőltetve nemcsak a diktatórikus rendszert, hanem a magyarság lelkületével gyökeres ellentétben álló ideológiáját is. Alapjaiban ez támadta meg, most már még erőteljesebben ősi magyar értékrendszerünket. Marxista és sztálinista tanokat állítottak hagyományos magyar és keresztény társadalmi értékeink helyére. Gyanússá vált, óhatatlanul „nacionalistasoviniszta" bélyeget kapott minden, ami magyar és nemzeti. Történelmünket „átértékelték" és megalázták a magyarság valamennyi rétegét.

A trianoni tragédia után tehát, a második világháborúban való szereplésünkkel, s az utána következőkkel a magyarság érzelmi és lelki értékrendszere legszörnyűbb kimenetelű rombolása vette kezdetét.

Legendáink és történelmünk vész- és gyászharangjai; az ősi magyar legendák és történelem átértékelése, szétrombolása

Ezer éven keresztül a magyarság a hun-magyar és a honfoglalás-kori legendákból, de egyáltalán: történelmének nagyjai példájából merítette nemzeti értékrendszerének legfontosabb meghatározóit. A hunok és Atilla fényes győzelmeire, a honfoglaló magyarok vitéz tetteire való emlékezés gyógyírt jelentett a szenvedő magyar lélek számára történelmünk legnehezebb korszakaiban is.

Történelmünket azonban a marxista ideológia „osztályharccá" minősítette: egyik oldalon a kizsákmányoló főurakat és főpapokat, a másikon pedig az „elnyomott, jobbággyá súlyesztett magyar népet" mutatta. Így váltak nemzeti nagyjaink feudális főurakká, s helyükben „haladó, osztályharcos" új hősök kerültek, mint: Budai Nagy Antal, Dózsa, Martinovics, majd később, de velük nem egy sorban az olyanok, mint Kun Béla, Szamuely vagy Rákosi… 1945 után károsnak és nacionalistának minősítettek minden olyan nemzeti értéket, amely a magyarság büszkeségét, nemzeti öntudatát erősbítette volna azzal, hogy

„nem egyezik a szocialista ember demokratikus, internacionális és békeszerető nézeteivel". Legendáink által táplált sajátos magyar néplélek, az ősiség tudata, a virtus és a vitézség, a szabadságszeretet és a büszke magatartásamik a hun-magyar monda világától, ezer éven át vezérelték nemzetünket, erőt és bizakodást adva mind a török idők végvári vitézei, mind Kossuth huszárjai, vagy világháborús honvédeink számára is – veszélyt jelentettek az új ideológia számára. Ezért kellett széttörni és lerombolni minden hasonló tanítást.

A finnugor elmélet, a nyelvi hasonlóságra épített eredet és őshaza elmélete olyan őstörténeti feltevést igyekezett igazolni, ami megdönthette a hun-magyar, vitéz lovas ősök harcos legendáit. Ez a „tudományossá" és hivatalossá kikiáltott elmélet, derék őseink helyére békés, gyámoltalanul szorgalmas halász-vadász ősöket állított, olyanokat, akik immár nem táplálhatták többé „a magyar nacionalizmus háborgó, rebellis, harcra serkentő, irrendenta lángjait". Bár köztudott, hogy a finnugor nyelvészeti feltételezés tudományos körökben is vitatott, mégis hivatalosan politikai ideológiává, a magyar őstörténelem pillérévé vált. Ellenségeink– akik még most is területi terjeszkedési törekvéseinket hirdetik, hamisan– nem találhattak volna ki hatásosabb megoldást nemzettudatunk, erkölcsi erőforrásunk szétzilálására, megalázására.

Nyilván mindez teljesen független a finnugor nyelvészeti feltételezések helyességétől, vagy helytelenségétől. Nyelvészeink számára ez további értekezés, vagy szakmai vita tárgya lehet. Hivatalos őstörténeti elméletté való nyilvánítása azonban súlyos hiba, nemcsak azért, mert ez az őstörténelem teljes tudománytalan, hanem mert veszélyesen aláásta nemzeti értékrendszerünk tartó oszlopait is.

Nos, így lett egy nyelvi feltételezésből magyar hagyományokat, magyar lelkeket romboló politika.

Képzeljük el mi történne, ha más népek is csak kizárólag nyelvészeti módszereket követnének eredetük megállapításában, történelmük meghatározásában.

A franciák például, nyelvük szabályait követve, a Latium környéki latinoknál keresnék eredetüket, holott ők a kelta-gall és germán-frank, a burgundi és gót népek keveredését reprezentálják. A bulgárok nyilván, szláv nyelvük szerint, az északi szláv népeknél kell keressék eredetüket– bár valójában török eredetűek.

Sajnálatos, hogy éppen a modern történetírás korszakában szakadt a magyarságra a „tudományosnak" kikiáltott „finnugor eredet" zűrzavaros diktatúrája is, aminek közepette szó sem eshetett valós történelmi forrásainkról: krónikáinkról, népzenénkről, szellemi és tárgyi, néprajzi és régészeti, vagy akár antropológiai bizonyítékokra alapozott hun-türk-magyar eredetünk igazolására.

Lelkileg beteg lesz és beteggé válhat az a nép, amelynek kitépik ősiségének talajába kapaszkodó gyökereit.

Dialektikusan átértékelt, osztályharccá változtatott történelmünk következő „tudományos bizonyítása" a magyar szabadság és függetlenség fogalmával kapcsolatos. Az új tanítás szerint a magyar nép „ezer éven keresztül nem független és szabad, hanem mindig elnyomott volt. Szabadságát 1945-ben hozták meg a szovjet csapatok". Megalázott, megtörtént és megfélemlített népünknek kötelessége volt mindezt tudomásul venni. Kötelessége volt megtanulni és koronként ismételgetni a hazug elméleteket, arcátlan szólamokat. Lelki frusztrációját mindez csak súlyosbította.

Reménytelenségünk vészharangjai

A marxizmus könyörtelen szellemi diktatúráját a magyar nép soha nem bírta elviselni. Elkeseredése és haragja, világot megrázó tűzhányóként robbant ki 1956-ban. Népünk akkor is tanúbizonyságát tette az egész világ színe előtt, hogy még élnek az évszázadokon át

dédelgetett értékei, hogy undorral utasít vissza lelki egyensúlyát szétzúzni készülő történelmi kísérleteket.

A magyar történelem sorozatosan visszatérő tragédiája azonban megismétlődött: ámbár tanúbizonyságát tette erkölcsi tisztasásának, bátorságának és szabadságszeretetének, mégis egyedül maradt; hősként kellett elesnie. Afgán módra, büszkén nézett szembe a halállal. Az

1956-osszabadságharc iszonyú tragédiája vészesen megtörte, már-már kioltotta az egyetemes magyar lélek még pislákoló reménységének lángjait. Ugye, Trianon után még reménykedtünk is igazságszolgáltatásban, hogy a „kultúrált Európa" orvosolni fogja majd az elkövetett történelmi hibákat: voltak, akik a második világháború után is hitték, hogy kedvező világpolitikai változás visszaállíthatja szabadságunkat és függetlenségünket. 1956 után elvész minden remény és kihal a hit.

Ez a mindent elárasztó reménytelenség most már végképp megingatta a magyarság lelki egyensúlyát, nagymértékben fokozta súlyos lelki állapotát.

Ha egy nép elveszti hitét a jövőben, ha már nem reménykedik, tagjai önző és anyagias, pillanat-emberekké válnak, ami végülis a közösség lelki és fizikai pusztulásához vezet.

Ezért csökken a magyarság lélekszáma nemcsak Erdélyben, a Felvidéken és a Délvidéken, hanem a trianoni Magyarországon, a Duna-Tisza Közén és a Dunántúlon is.

Közeli szomszédaink– politikai vagy gazdasági nehézségei ellenére– jogos optimizmussal tekintenek nemzeti jövőjük felé. Valamennyien győztesen kerültek ki a második világháborúból. Az egyedüli vesztesek csak mi voltunk.

A győztes nagyhatalmak megerősítették a trianoni diktátum magyarellenes döntéseit, sőt még súlyosbították is: újabb területeket veszített az ország. Ausztria és Jugoszlávia kivételével szomszédaink ugyancsak a szovjet érdekközösségbe kerültek, ugyanúgy a Sztálini terror és a kommunista párt diktatúrája alá. De a kommunista hatalomváltás sem Csehszlovákiában, sem Romániában nem okozott olyan súlyos lelki megrázkódtatásokat, mint nálunk. A Trianon által elszakított területek véglegesnek tekintett megszerzése úgymond fájdalomcsillapítóként hatott a csehszlovák és a román lelki sebekre. A Szovjetunió ugyanakkor még szabad kezet adott nekik a kisebbségbe szorított magyar lakosság nemzeti elnyomására és erőszakos asszimilációjára.

Minden bizonnyal egy szabad és demokratikus társadalomban nem kerülhetett volna sor az egy tömbben élő magyar lakosság ilyen nagy arányú elszlovákosítására, illetve elrománosítására. S akkor, miért ne mondjuk ki, hogy a kommunizmus ideálisan megfelelt a szlovák és a román nemzeti érdekek érvényesítésének? Miért ne mondjuk ki, hogy az első és a második világháború következményei egész Európában legjobban és igazságtalanul csak a magyarságot sújtották? Németország ugyan nagyon sok fontos területet elvesztett, sőt még két részre is szakították, de legalább a németség 75%-a szabad maradhatott a Német Szövetségi Köztársaság keretei között. Így rövid idő alatt, igaz kemény és következetes munkával, megteremthette jólétének gazdasági feltételeit. Nagyhatalommá fejlődhetett az az ország, amely visszaadta a német népnek erkölcsi tartását és büszkeségét.

Felvetődik a kérdés: hát mi magyarok, végleg elvesztettük volna nemzeti öntudatunkat és büszkeségünket? Kipusztulunk reménytelenül?

Nem! Emeljük fel a fejünket, halljuk és hallgassunk a vészharangok szavára. Ijesztően konganak:

– A magyarság halálosan beteg!

– A magyarság veszélyben van!

Híd a jövőbe

Úgy tűnik, a szakadék szélén állunk, zuhanás előtt. A jövő a túlparton van.

Azonban gyors és gyökeres változások elindíthatják annak az életmentő hídnak a felépítését, amelyen eljuthatunk, átjuthatunk a jövőbe. Tömören:

– vissza kell szerezni az ország függetlenségét és szabadságát;

– tudatosítani kell a dicső magyar múlt maradandó üzeneteinek, az ősök tiszteletének szükségességét és az igaz magyar értékekre helyezett nemzetközi büszkeségét;

– honosodjon meg újra a magyarságban a Család, a Nemzet és az Isten tisztelete;

– alapozzuk meg az ifjúság nevelését, oktatását valós és maradandó erkölcsi magyar értékekre;

– bízzuk a magyar népre sorsának irányítását, hogy megteremthesse számára a gazdasági felemelkedés eszközeit, létének alapjait.

Nos, ebben a hatalmas életmentő, építő munkában kell minden igaz magyarnak megtalálnia egyéni feladatait. Hiszen, a jövőbe vezető híd teherbírását a magyarság ősi lelki értékrendszere és nemzeti céljai közötti harmóniának kell biztosítania. Így bízhatunk abban, hogy újból emelt fővel és felépült lélekkel állhatunk a világ elé, hittel vállalva sorsunkat, a közelgő újabb évezredben szembeszállva annak erőpróbáival, de bízva ünnepnapjainak örömeiben is.

Ebben segélyen bennünket a MAGYAROK ISTENE!

Chiang Mai, 1988. március 15.

P.S.:

Több, mint két évvel ezelőtt íródtak ezek a keserű sorok. Azóta hatalmas változások történtek. 1990 tavaszán, 45 év után szabad választást rendeztek Magyarországon, amelyen a Szovjetuniót szégyenletesen kiszolgáló kommunista párt döntő történelmi vereséget szenvedett. Talán már több optimizmussal tekinthetünk a jövő felé. Talán megmenekülünk. Már fényeket látunk a sötét alagút végén. Kiértünk volna a történelmünk sötét alagútjából, vagy a szemben jövő mozdony fényeit látjuk, amely elgázolni készül bennünket? Ezt még nem tudjuk. A félrevert harangok még mindig konganak. A magyar még lelkileg mindig súlyosan beteg és még mindig veszélyben van. Ugyanúgy a Felvidéken, mint a Duna-Tisza közén és különösen Erdélyben, ahol vasdorongokkal és baltákkal próbálják megfélemlíteni és megtörni őket. Ezért úgy érzem, hogy a két és fél évvel ezelőtt leírt aggódó gondolatok és következtetések még ugyanolyan aktuálisak maradtak. A vészharangok még mindig ijesztően konganak. Veszélyben van a magyarság ősi földjén.

Rókusfalvy Pál (Budapest):

Tespedő nép vagy ébredő nemzet? Az én felelősségem[446]

Bevezetés

Egyetlen dologról kívánok szólni, az *egészségről*, arról, hogy mit tehetünk és mit kell tennünk ahhoz, hogy egészségesek legyünk és maradjunk.

Másfél hónapja hasonló körben a nemzet lelki állapotáról szóltam. Ma egy lépéssel előbbre lépek és árnyaltabban, következetesebben szólok erről, a hangsúlyt a *személyes felelősségre* helyezve.

A címben szereplő kérdés igazában *csak* egyénileg tehető fel: én tespedt vagyok-e vagy felébredtem? Összességében a magyarság egészére nézve nem. A magyar társadalom ugyan nagyon beteg, benne nagyon sok a félelemtől megdermedt és tespedő ember, de ugyanakkor nagyon sok, egyre több benne az öntudatra ébredő, egészségesebbé váló ember is.

A címben szereplő kérdést a változásba, *egy fejlődési folyamatba* helyezve is fel lehet tenni: hogyan fejlődhetek tespedő emberből egészséges ébredő emberré, illetve hogyan fejlődhetünk tespedő népből egészséges, ébredő nemzetté? Mit tegyünk, hogy lakosságból, népből újra nemzetté váljunk?

Problémánk megértése érdekében *3 tényt előzetesen* ma is megemlítek.

1. 1992-ben jelent meg Kopp Mária és Skrabski Árpád *„Magyar lelki állapot”* c. könyve. Ebben – több mint 20.000 fő vizsgálata alapján megállapítják, hogy *a neurózis és a depresszió* népbetegséggé lett (34%, ill. 24%). Közös alapjuk *a félelem és a szorongás*. Mindkettő hátterében ott lappang *az ellenségesség érzése*. Tényként említik, hogy mindezeknek az egyik legfontosabb oka: a támogató család hiánya. Hangsúlyozzák, hogy ezeknek a betegségeknek a megelőzése és kezelése nem csupán egészségügyi, hanem alapvető társadalmi, politikai feladat.

2. Több alkalommal hallottam evangélikus lelkészektől olyan bírálatot, mely szerint a lélektan és a pszichológusok istennélküliek, hitetlenek. Részben igazuk van, de az is kiderült, hogy egyes lelkészek kevéssé ismerik a lélektant s nincsenek tisztában a lélek mibenlétével. – A pszichológia nem néz szembe az Isten problémájával, de a teológia sem néz szembe a lélek problémájával. A modernnek tartott kor zavart szellemi állapotának a tünete ez: a hit és a tudás szétválasztása, – mert csonka az emberképünk. Pedig a *hit* a tudás mellett – a legnagyobb tudás mellett is! – az, a lelkünk tudattalan erőiben gyökerező bizonyosság, amellyel az Istennel kapcsolatba kerülünk. A hit minden embernek, a tudósnak és a művésznek is, segít az erkölcsi tartását megerősíteni. A *tudás* viszont a teológusnak, a lelkésznek segít – az erős, élő hit mellett is! –, hogy hitre szoruló korát s benne a hitre szoruló embert jobban megértse és valóban tudjon rajta segíteni.

3. Az elmúlt hónapokban „Lélek és forradalom” címmel *az 1956-os forradalom 50 éves jubileuma* alkalmából különböző helyeken tartottam előadást. Mindegyiket így kezdtem: Amikor ma 1956 nemzeti forradalmára emlékezünk, világosan kell látnunk, hogy ezzel *a magyarság végső, élet-halálharcához gyűjtünk erőt, lelki erőt*, mert ezen múlik minden.

---

[446] *Acta Historica Hungarica Turiciensia* 23. évf. 2. sz. (2008.)
https://epa.oszk.hu/01400/01445/00001/pdf/089-099.pdf.

Azután 2006. október 23-án megéltük az elképzelhetetlen! Tanulságos volt: helyzetünk súlyosabb, mint valaha, de letisztult, egyszerűbben áttekinthető. Többé már senki nem beszélhet mellé. A jellegzetesen gyáva, álértelmiségi, felelősségelhárító szócsűrésnek többé nincsen helye. Nem szabad fejjel menni a falnak, de többé már nem térhetünk ki az elől, hogy nevén nevezzük a dolgokat.

Mindezek előre bocsátása után a következőkről lesz szó:

az egészségről – az emberkép felől megközelítve;

mai helyzetünkről és okairól;

tennivalónkról, – s ezen belül az ifjúság iránti felelősségünkről és az ifjúság felelősségéről.

1. Egész-ségünk, emberképünk

Az egészség – a magyar nyelv kifejező erejével erre utal – az emberegész hatékony működését jelenti. Mit jelent egész embernek lenni? Mit jelent embernek lenni? Ki vagyok én? Igazában a *lélek* problémájával állunk szemben. ű

A szemmel nem látható, de létező lélek egy természetfeletti világ jelensége? Milyen törvények irányítják működését, hozzák létre különböző lelki állapotainkat? Az ember teremtésével az Isten a lelket készen lehelte belénk? Akkor a teremtett világ és a természet két különböző világ? De hiszen az Isten a természetnek és a történelemnek is az ura.

Kíséreljük meg a tényeket és a gondolatainkat rendezni.

Ezen a Földön *a természeti folyamatokat és a történelmet is*, – mivel az élő természet s benne az ember és az emberi társadalom egy rendszert alkot – egyaránt *természettörvények szabályozzák*. Ezek a törvények az életnek, minden élőlényre, így az emberre is érvényes működési törvényei s egyszersmind a fejlődésnek is a törvényei. *Az ember* az élőlények törzsfejlődésében kialakult *természeti lény*. Bizonyíték erre a megtermékenyített petesejt, amelyik az édesanya méhében 9 hónap alatt megismétli ezt az egész törzsfejlődést az egysejtű élőlénytől a fejlett emlősállatig. Ebben *a törzsfejlődésben a lelki természetünk kialakulása is benne van*; csak ez utóbbi, a lelki törzsfejlődésünk még folytatódik az első életévekben, amikor a kisgyermek eszmélni kezd, – de már az anyaméh védőburka nélkül. Ekkor már a család a természetes védőburok. *Ezért létparancs a család védelme!*

Az emberben nincsen semmiféle kettősség. A test és a lélek, az egyéniség és a társaslény „kettőssége" csak látszat. *Az ember* bár nagyon bonyolult, de *egységes, tudatosuló lelki természetű és cselekvésben tökéletesülhető élőlény*. Nincsen külön testünk és lelkünk, s egyszerre vagyunk egyéniségek és társaslények. *A lélek az embernek minden sejtjét átjáró élő lényege.* Egyes élőlények életét, fejlődését már a biológiai törvények ismeretében is megértjük. Az emberi élet megértéséhez ezeken kívül még a pszichológiai törvények ismerete is szükséges.

Az ember belső lelki szerkezetét egy olyan *házhoz* hasonlíthatjuk, amelynek az emeletét építették a 20. században egy 16. századi földszintre. Tüzetesebb vizsgálat után azonban kiderül, hogy az egészet egy 9-10. századi lakóházból építették át, amely alatt egy ókori pince és ezalatt egy betemetett barlang található. – Nos, önismeretünkkel az épület felső, tudatunkkal jól megvilágított szintjein jól eligazodhatunk, a sötétebb pincében – személyes és családi, tudattalan folyamatainkban – már nehezebben. *A kollektív tudattalan* barlangjába – ez az emberi faj emlékezetének ősi tárháza – már nem tudunk behatolni. Félelmetes erők, pl. állati eredetű ösztöneink és titokzatos gyógyító erők működnek ott. Onnan csak „fölfelé" jöhet üzenet álmokban, mitológiai szimbólumokban, ősképek formájában.

Hogyan is zengett költőien szép énekünk?

„Az Úr csodásan működik, de útja rejtve van,

Tenger takarja lábnyomát, szelek szárnyán suhan.
Mint titkos bánya mélyiben formálja terveit,
De biztos kézzel hozza föl, mi most még rejtve itt."

A mélylélektan a kollektív tudattalan ősképeiről szól. Ezek közül a legfontosabb az istenkép. Ez az, a minden emberben működő valóságos erőközpont, amely teljes személyiségünk egységét biztosítja (az én csupán tudatos folyamatainknak a központja), amely emberségünk kibontakozását vezérli s amely egészségünk kiteljesedésének és megőrzésének az alapja. A lelkünk tehát már a tudatelőtti korszakában magán hordozta az Isten „keze nyomát." Ez tehát tudatunktól és akaratunktól függetlenül alakult ki, vagyis az Isten nem is lehet emberi kitalálás eredménye. Egyébként ez az a tapasztalati tény, amelyben *a pszichológus és a teológus egyetért: az ember istenképűsége*. Az egyes ember, de az egyház is csak annyira hatékony életmegtartó erő, amennyire *felelősen hiteles „képviselő"*.

Nos, így, – *a bennünk működő istenképpel együtt – teljes, kerek egész, egészséges az ember*.

Honnan akkor az ugyancsak bennünk lévő bűn? Az ember több mint kétmillió évig a növényvilággal és az állatvilággal együtt teljes harmóniában simult bele a természetbe. Igaz, ki is volt szolgáltatva az erőinek, de ugyanezek az erők ösztönös alkalmazkodásán keresztül életben is tartották. Az ösztönös tudattalan állati létből kiemelkedő ember – kialakuló öntudata és akarata révén – kb. 120-150 ezer éve (?) vált képessé arra, hogy válasszon: megismerve a természet törvényeit, követi azokat, vagy megszegi. Választott, megszegte. Emberré válásunk folyamatában ez a változás – *homo sapiens-szé, „jónak és rossznak tudójává" válásunk* olyan megrendítő volt, hogy lelkünk mélyén a kígyó szimbóluma, ősképe őrzi ennek az emlékét. Tudományunk és hitünk szerint ez az első bűneset. Az emberiség életében ezzel jelenik meg az értelmiség felelőssége és az élettisztelet etikájának a szükségessége. Ez utóbbinak a tartalma éppen a felelősség, a határtalanná váló felelősség minden, a hatókörünkbe kerülő életért. *Ettől kezdve az emberhez méltó élet csak a hit és a tudás összhangjában lehetséges.* Ez nem morális követelmény, hanem egyszerűen emberi természetünk belső fejlődéstörvénye, az egészséges élet fejlődésének a törvénye. *Az egészség* ugyanis nem a betegség hiánya, nem is csupán állapot, hanem folyamat, *egész emberségünk fejlődésének, kiteljesedésének a folyamata*.

A természetben tehát *az élet, a lélek, az erkölcs és az egészség egylényegű „testvérek"*. Ebből viszont az is következik, hogy a világ és benne nemzetünk *pusztulása nincsen a természeti folyamatokba kódolva*, hanem az a bűnre is hajlamos ember téves döntéseiből és téves cselekvéseiből, vagyis a lelkünkből fakad. Ugyanígy azonban *minden életépítő és nemzetépítő munka is a léleképítéssel kezdődik*.

Összefoglalva: számomra *az ember istenképűségéből vált nyilvánvalóvá, hogy a természet és a teremtés rendje és törvénye egy és ugyanaz*.

A továbbiakban tehát helyzetünket a hit és a tudás, valamint a magyarság és a kereszténység egységében vizsgáljuk.

2. Helyzetünk

Kérem, válaszoljanak: Önök szerint az emberek miben hisznek jobban, a technikai eszközök fejlődésében, vagy a lelki erő fejlődésében?... (Az a tapasztalatom, hogy rendszerint az elsőben.)

Igen, a közgondolkodásnak furcsa ellentmondása ez: jobban bízunk az anyagi vívmányokban, mint a saját lelki erőnkben, amely pedig a technikai fejlődés létrehozója.

Helyzetünk értékelése előtt tehát rögzítsük: *az anyagi és az emberi (azaz lelki erkölcsi) tényezők kölcsönhatásában az emberi tényező a meghatározó* s az anyagi tényező a

meghatározott, az eszköz. Egy jól felszerelt iskola, kórház, vagy gyár mindig csak annyit ér, amilyen a benne tanító, gyógyító, dolgozó emberek minősége. Félreértés ne essék: az anyagi értékek fontosak. Szükség van jól felszerelt iskolákra, kórházakra, korszerű gyárakra, de még inkább szükség van talpig emberekre, erős ifjúságra!

Ha ezt figyelembe véve vizsgáljuk az ország gazdasági helyzetét, akkor máris nyilvánvaló, hogy miért ilyen, amilyen; emberi minősége, tespedt lelki állapota, erkölcsi értékrendjének széthullása miatt. *Súlyos beteg a mai magyar társadalom*, s benne személy szerint mi is, én is, Önök is; ki így, ki úgy.

Félévvel ezelőtt még megpróbáltam volna tételes adatokkal kórképet adni. Helyzetünk azonban meghaladta azt a kritikus szintet, hogy – ha csak egy előadásnyi időnk van, akkor – csak a tünetekről szóljak. Egész képet mutatok s *időben és térben szélesebb távlatból* közelítek a mai állapotokhoz.

Lépjünk vissza Mohácsig. *Kölcsey Ferenc* a félévezreddel ezelőtti helyzetről a *Nemzeti hagyományok*ban ezt írja: *„Veszélyes kezekre szállt a kormány s kevés évek után a közboldogság Mohácsnál elveszett."* A közboldogság akkor, igaz, elveszett, de a magyar állam megszűnése után és ellenére a magyar nép kultúrájában, szokásaiban és nyelvében egységes maradt. Mi van ma? Ma más a helyzet, de másként nem jobb: van ugyan önálló magyar állam, de *megroskadt a lélek, emberségében rongyolódott le népünk jelentős része*.

Ahhoz pedig, hogy helyzetünk nemzetközi beágyazottságát érezzük, Carl Gustav Jung svájci pszichiáter, pszichológus 1957-ben tett megállapítását idézem.

„Ma, a második évezred befejezésének estéjén olyan időt élünk, amely egy világméretű pusztulás apokaliptikus képét vetíti elénk. Semmi alapunk sincs arra, hogy a fenyegetést könnyedén vegyük. A nyugati világban mindenütt ott vannak azok a felforgató kisebbségek, akik a gyújtófáklyát készen tartják. Sőt humanizmusunk és jogérzékünk védelmét élvezik olyannyira, hogy nézeteik terjesztésének semmisem áll útjába, csupán egy bizonyos belátó és szellemileg szilárd lakosságréteg kritikus értelme. Ez utóbbi réteg hatalmát azonban nem szabad túlbecsülni. Ez országról országra a nemzeti vérmérséklettől függően változik. Régiónként függ továbbá a köznevelástől és ezen kívül alá van vetve a politika és a gazdasági tényezők zavaró hatásának".

A felforgató gyűlölet gyújtófáklyája Magyarországon teljes lánggal ég. *A helyzetet és okait 10 mondatban foglalom össze.*

1. „Magyarországon ma polgárháború van," – mondta ki már 1999. december 9-én Granasztói György, az Európai Unió volt nagykövete.

2. A hatalom gonosz erői a globális nagytőke támogatásával gazdasági, pszichológiai és most már – valószínűleg – vegyi eszközökkel is totális hadjáratot folytatnak az összmagyarság ellen.

3. 2002 óta gyorsított menetben gátlástalan cinizmussal fejezik be azt, amit Trianonban elkezdtek.

4. Ami ma Magyarországon történik – arra minap egy szegedi klinikai tanársegéd azt mondta: – „ez célzott népirtás".

5. A demokráciának már a látszatára sem ügyelnek.

6. A központosított hatalom diktatúraként működik, és a kettős mérce oly kirívóan érvényesül, hogy a jogállam már csak papíron (de iure) működik, a valóságban (de facto) azonban már megszűnt.

7. A hatalom által pénzelt média az emberi jogok lábbal tiprásával naponta mérgezi az emberek lelkét, rombolja értékrendjüket, megrontva a gyermekeket, szétzilálva a házassági, a családi kötelékeket.

8. A keresztény Magyarországon a kereszténységellenes és a magyarellenes cselekedetek mindennapi, sőt támogatott gyakorlattá váltak, – mert engedtük!

9.-10. A Magyar értelmező kéziszótár szerint a haza iránti köteles hűség megszegése: hazaárulás. Ma az emberek ezrei – tudva és tudatlanul, magánemberként és hivatalos személyként – a hazaárulások sorozatát követik, követjük el!

Vegyük végre észre: a hatalom mai urai nem ismernek irgalmat és *a magyar holokausztban* már a lelket is megölik.

A kép egyértelmű: a fejsze immár a fák gyökerére vettetett: *emberségünknek már a tudattalan lelki gyökereit metszik el*. Visszafejlődik, eltűnik szemünk elől a bennünk élő istenkép. Isten ugyan változatlanul jelen van, mégis magunkra maradtunk, mert mi hagytuk el Őt. Árvák, árva nép lettünk. Ez a mi helyzetünknek, betegségünknek a lényege: *az árvaság.*

Nos, itt tartunk… Van kiút ebből a helyzetből? Van! – mert ahol a bajok gyökere, ott a megoldás is: *a lelkünkben!*

A félelemtől dermedt lelkeket kell felébreszteni és újra Isten felé fordítani! Ez csak rajtunk múlik. Ha őszintén akarjuk, akkor ezt senki nem akadályozhatja meg. Nagy időket élünk, amelyhez nagy emberek kellenek. Hozzá kell nőnünk a feladatokhoz, ahogyan azt 1956-ban is tettük. Személyes felelősséggel kell – kivétel nélkül mindannyiunknak! – hozzánőni a magunk kisebb nagyobb feladataihoz. *Kinek-kinek a felelőssége a tálentumai és a hatóköre arányában nő.*

A legjelentéktelenebbnek tűnő embernek is van valami olyan feladata, amit más helyette nem tud megoldani, csak ő. Ha ezt nem teszem meg, akkor mulasztásos vétkemmel én is felelőssé válok a nemzetrombolásban.

3. Tennivalónk

egyszerű: *egészségesen kell élnünk!* Kiindulásként vegyük komolyan a Szentírás két figyelmeztetését:

– „Minden féltett dolognál jobban őrizd meg a te szívedet, mert abból indul ki minden élet!”

– *Jézus* bátorító intése: „Ne féljetek azoktól, akik a testet ölik meg, a lelket pedig meg nem ölhetik, hanem attól féljetek inkább, aki mind a lelket, mind a testet elveszítheti a gyehennában.”

Mindenek előtt legyen alapelvünk: nekünk nem a gyűlölet és a hazugság ellen kell harcolnunk, hanem egyszerűen egészségesen kell élnünk, mert az értékrend csak az egészséges emberben áll helyre. — Ezt magunkon kezdjük el! Éljük bátran, igényesen és szeretetben a magunk családi életét. Ezzel már önmagában sokat tettünk. Egyszerű dolgokról van szó.

Egészséges életmódot kell folytatnunk. Kifejthetném ennek három pillérét – helyes táplálkozás, rendszeres testmozgás és rendezett emberi kapcsolatok kialakítása, ápolása – de, ehhez több előadás is kevés lenne. Ehelyett három átfogó feladatot fejtek ki.

1. *Pontosan emlékezzünk és emlékeztessünk!* Ez egyaránt vonatkozik egyéni tapasztalatainkra, családi életünkre és hazánk történelmére. Egy nép élő emlékezete a nemzeti hagyomány és annak ápolása. Mélyen igaz Kölcsey Ferenc megállapítása: *„Minden nemzet, amely elmúlt kora emlékezetét semmivé teszi, vagy semmivé lenni hagyja, saját nemzeti létét gyilkolja meg.”* – Jól tudjuk: az emlékezet lényege a múlt megjelenítése, s ezzel épít hidat a jövőbe, mert a jövőt ma építjük azzal, hogy alakítjuk a körülményeket s formáljuk az embert a múltbeli tapasztalatok felhasználásával. Az ember ugyanis az idő folytonosságában élő lény, akinek *a múltja és a jövője a jelen léleképítésén múlik*. Trianont

feldolgozni és a legkeservesebbnek tűnő jövőnek is a fejlődés reményével nekiindulni csak erős és szüntelen megújulásra képes lélekkel lehet. Hogyan tehetünk erre szert?

2. *Éljünk igazságban!* Ez a második feladat. Igazságban élni annyi, mint *a valóságot olyannak merni és tudni venni és mutatni, amilyen*. Ez ma mindannyiunk számára különösen fontos. Ehhez az akarat bátorságára és az értelem metsző világosságára egyaránt szükség van. Az igazságnak olyan mélységéig kell lehatolnunk, amikor már nemcsak a gyermeknek, hanem a magát okosnak tartó felnőtt – de különösen az értelmiségi – számára is nyilvánvalóvá válik, hogy *„a király meztelen", és ezt félelem nélkül és hangosan ki is mondja*.

A 3. legfőbb tennivalónk: *egy új, lelki Honfoglalást kell végrehajtanunk!*

A honfoglalás egy nép végleges és biztonságos elhelyezkedése és berendezkedése egy, a számára megfelelő térségben. A mostani Honfoglalásunk azért új és lelki, mert fizikailag már több mint 1100 éve élünk itt a Kárpát-medencében, de ismét üldözötté váltunk a saját hazánkban, tehát újra biztonságossá kell tennünk. Ez valójában *hosszútávú nemzetstratégiai feladat*, amelynek számos összetevője és taktikai eszköze van. Ezek kifejtésére most nincsen lehetőségünk, de egy lényeges mozzanatot kiemelünk.

Ahhoz, hogy idegen kézre jutott vagyonunkat és kulcspozícióinkat a társadalom minden területén – lépésről-lépésre, helyi kezdeményezéssel és összefogással – visszaszerezzük, *újra erős nemzetté kell válnunk*. „Minden nemzet olyan erős – írta 1919-ben *Imre Sándor* pedagógus professzor és miniszter – amilyen egészséges, amennyire *tanult* és amilyen *becsületes*." Egy ébredő, erősödő nemzetben a helyi közösségekben, lépésről-lépésre – és erre most jó lehetőségünk van – *a lelki erőt anyagi erővé, hatalommá* – médiahatalommá is! – tudjuk alakítani, és lesz újra nemzeti tőkénk, honvédelmünk, termőföldünk, viruló mezőgazdaságunk. Ezek nélkül az 1956-os forradalom céljait nem tudjuk megvalósítani.

Ez *a Honfoglalás iszonyúan kemény és hosszú napi küzdelem*. Nem fegyverrel és nem lövészárkokban vívják. Belül, a *lelkünkben* zajlik ez a küzdelem, ahol nem segítenek a trükkök. Itt a természet törvényei szabályozzák az erők összecsapását, és csak a szívós akaratnak, a hitnek és a szeretetnek az ereje dönt. A kérdés mindössze annyi, hogy ezekből mennyit tudunk mozgósítani, és ebből a lélektől-lélekig áramló mozgalomból, amely könnyen lép át az államhatárokon is, mennyi idő alatt, mekkorára növekszik az erős, egészséges keresztény emberek tábora.

Jó tudni, hogy máris többen vagyunk, mint gondoljuk. Ahhoz, hogy erre rájöjjünk, meg kell nyílnunk egymás felé. Újra beszélgetnünk kell egymással, hogy nyilvánvalóvá váljék: *közös a sorsunk, egymásra szorulunk*. Az egyéni helytállás és a közösségépítés együtt haladjon! Egy szenvedésben nagykorúvá vált népben a szenvedést enyhítő és személyválogatás nélküli szeretet mindenkihez utat talál.

Itt érkeztünk el Honfoglalásunk kulcsfontosságú tényezőjéhez, az ifjúsághoz. *A nemzet igazi ereje az ifjúság erejében – tehát egészségében, műveltségében és erkölcsében* – van.

S most álljunk meg egy pillanatra és engedjék meg, hogy egy kudarcélményemet megosszam Önökkel.

Tavaly márciusban Dobogókőn egy konferencián, annak „Családbarát lelkipásztorok felkészítése" témájú blokkjára egy hozzászólást készítettem. *„Keresztvállalás nélkül nincs gyermekvállalás"* címmel. Ebben egyaránt szóltam a családi élet gondjairól és örömeiről is. Azzal fejeztem be: „A keresztvállalás erőforrás: nagypéntek nélkül nincs húsvét". Hozzászólásomat előzetesen a konferencia két hívő keresztény szervezőjének megmutattam. Nem engedték meg elmondani. Pár nappal később egyházunk egyik sajtóorgánumához juttattam el. A szerkesztőség munkatársa jelezte, hogy megtárgyalják és döntenek. Egy hét múlva felhívott és közölte: sajnálja, ez nem való a lapba, de azt is megérti, ha én ezt 6-gyeremekes családapaként nem látom be (!?). Igen elszomorodtam, mert azt hozták

tudomásomra, hogy nagycsaládosnak lenni, még egyházi körökben is bocsánatos butaságot jelent. (A hozzászólást itt írásom függelékeként olvashatják.)

Nos, térjünk vissza: a nemzet ereje az ifjúság erejében van. Ezt kibontakoztatni azonban *csak a nemzedékek összefogásával* lehet. – Bár elég régen voltam fiatal, jól emlékszem, akkor is nehéz volt valamire való fiatalnak lenni, de sikerült. Miért?

Egy egészséges ifjú lelkében egyszerre van jelen *a boldogság utáni természetes vágy* és annak a szintén természetes – és más által el nem végezhető – *életfeladatnak a tudata, hogy fel kell készülnie a magyarságot megőrző jövő építésére*. Ma torz és törött tükörcserepekben mutatják be mind a kettőt. Pedig mindkettőről lehetne tiszta képünk, és a kettő együtt biztosítja a tartós hajtóerőt a tanuláshoz is, a munkához is és ad személyes értelmet az életünknek. – Tapasztalatból beszélek.

A boldogság az életnek számunkra elérhető teljessége. Nem egyszerű öröm, bár a sok apró öröm is azzá válhat. Nem extázisig fokozódó gyönyör, bár ez is azzá nemesülhet. A boldogság harmónia a természettel, önmagunkkal, más emberekkel és az Istennel. Ezt mindenki másképp éli meg, de aki ezt megéli, annak *szíve megtelik szeretettel*, s ez ösztönöz arra, hogy akit szeretünk – s legyen ez egy ember vagy egy közösség, – ahhoz úgy kapcsolódunk, hogy vele és érte válik teljessé az életünk. Ekkor válik *természetessé* számunkra, hogy *a fájdalom is része a boldogságnak*.

S végül a legfontosabbról szólok, mert bár igaz, hogy a lélek ereje és minősége fontos feltétele az új Honfoglalásnak, *a lelkek száma alapvető fontosságú*; az, hogy hány lelket számlál ez a nemzet. *Márton Áron* római katolikus püspök szerint Erdélyt nem háborúban vesztettük el, hanem a magyar anyák veszítették el, akik kevés gyermeket szültek, és nem a román katonák hódították meg, hanem a román anyák, akik több gyermeket szültek. Ezért *a magyarság legfőbb létparancsa: fiatalok, alapítsatok családot, sokasodjatok, erősödjetek meg és töltsétek be újra a Kárpát-medencét!*

Igen, nagypéntek nélkül nincsen húsvét. Nagypéntek sorsunk része. Ám, ha ezt tudatosan vállaljuk – de csak akkor! – akkor a húsvéti feltámadás is részünk lehet. – És most komolyan és őszintén minden Olvasó tegye fel magának a kérdést: *leragadok nagypéntek népénél, vagy a feltámadott Jézus húsvéti nemzetéhez akarok tartozni?* A feleletet az életünk adja meg. Ez a *felelősség* igazi értelme: *nem a szavainkkal, hanem a cselekvésünkkel, egész életünkkel felelünk.*

Befejezésül

emlékeztetek: 1956. november 2-án 17 óra 45 perckor a Szabad Kossuth Rádió mikrofonja előtt *Ordass Lajos* evangélikus püspök *szózattal* fordul az ország népéhez s Isten iránti hálaadással benne elsőként hazánk ifjúságához.

„Az első érzés, amelyet szóba öntök, legyen a hálaadás a hatalom egyetlen és örök Urának, Istennek. Az Ő sújtó keze jelenti számunkra a megpróbáltatást, fölemelő karja juttat minket minden örömünkhöz. Ha sújt, ha áld, Őt magasztaljuk.

Szólok hazánk ifjúságához. Ifjúságunk meglátta, hogy az út, amelyen vezetni akarták, nem magyarságunk útja. Éppen ezért nem lehet a magyar jövendőért dolgozó ifjúság útja sem. Ennek a fölismerésnek első következménye az volt, hogy az ifjúság nemzetünk szabadságáért síkra szállt. Az a reménység éltet, hogy ugyanez az ifjúság fölismerte, vagy most ismeri föl, hogy magyarságunk jövője csak az örök Isten vezetése mellett található meg.”

Igen, így, ebben a szellemben kell befejeznünk 1956 forradalmát.

Függelék

Keresztvállalás nélkül nincs gyermekvállalás

A gazdasági fejlődést segítő intézkedések szükséges, de nem elégséges feltételei a család erősítésének. A család értelme: a gyermek. A népességfogyás megállításának és megfordításának kritikus mozzanata: a fiatalok lelkében végbemenő, a terheket is vállaló, elszánt és felelős gyermekvállalási döntés.

Ma szinte minden ez ellen szól. Pedig a gyermek, „az égi réten közösen szakított virág", az élet nem mindig megújuló csodája, – ő az élet legtisztább örömforrása. Igaz, olykor megfáradásunknak, de ugyanakkor megújulásunknak is a forrása. Ezzel ellentétben ma mindannyian egy mesterségesen gerjesztett bizonytalanságban élünk, amelyben a közvélekedés a gyermeket felesleges nyűgnek tartja, s ezért a fiatalokat a szingli életre kívánja rábeszélni. Ennek érdekében a közoktatás az iskola első osztályától kezdve tudatosan leszoktat minden akarati erőfeszítésről. A média a gyönyörelvű hedonizmus propagálásával hamis képet nyújt a valóságról, s leszoktat az akadályokkal szembenéző bátorságról. Az élet- és természetellenes jogalkotás megkönnyíti a kábítószer fogyasztást, pártolja az ösztönbetegek párkapcsolatát, az életcsíra elpusztítását, sőt – az önkéntes meddőséggel – az életgyökér kiirtását.

Ha a fiatalokat segíteni akarjuk, akkor a teljes életről és igaz képet kell – az élet napfényes és árnyékos arcát együtt – eléjük tárni. Hiteles életpéldák alapján tapasztalhassák meg, miben áll az igényes boldogság, de nőjenek hozzá a nehézségek leküzdéséhez is.

A boldogság ezerarcú. A boldogság az ember harmóniája a természettel, önmagával, más emberekkel és a transzcendens világgal, Istennel. A boldogság forrása bennünk, a lelkünk legmélyén van. Hiába kergetjük a külső világban, el nem érhetjük. A boldogság talál ránk, s ezért már tehetünk valamit. Ez a valami: minden, ami hozzájárul ahhoz, hogy értelmes feladatokkal értelmet adjunk az életünknek, hogy egészséges életvezetéssel igaz emberségre jussunk úgy, hogy közben csalódásainkat feldolgozva a szívünk fiatal maradjon. Ez lehetséges. Így válik meggyőződésünkké: a boldogság az életnek számunkra a gyermekvállalással s megszületésével elérhető teljessége.

Sokgyermekes szülők vallhatnak sorsukról. Egyiküknek sem volt előre borítékolva a biztos jövő, mégis úgy érezzük, hogy jobb az életünk – nem könnyebb, jobb – mint azoké, akik egyedül maradnak. Testvéreink törekvése Erdélyben, az „Áldás — Népesség" mozgalom is ezen alapul. A keresztvállalás erőforrás: nagypéntek nélkül nincs húsvét.

Az egyetlen helyes ifjúságpolitika:
a gyermekáldásban kiteljesülő családpolitika.

Csámpai Ottó (Pozsony):

A Kárpát-medence népeinek jövője a XXI. században[447]

Kárpát-medence népei honfoglalásunkkal kezdve olyan sajátos átalakulási folyamaton mentek keresztül, amelynek eredményeképpen kialakult egy olyan nemzetközösség, amelynek tagjai homo hungarusnak mondhatták magukat. Kialakult egy olyan hazafias érzület, amely előnyben részesítette a földrajzi területhez, a hazához való kötődést az etnikumhoz való kötődéssel szemben. A történelmi Magyarország lakosai között sokáig nem volt nyoma a nyelvi megosztottság feszültségeinek. Csak a későbbiekben váltja fel a történelmi Magyarország területéhez kapcsolódó nemzettudatot a közös nyelvhez és az etnicitás más megnyilvánulásaihoz kötődő nemzettudat. A Szent Korona-eszméből eredő „hungarus" nemzettudat, amely az ország különböző nyelvű lakosait mind az egy magyar nemzet tagjaiként tekintette, nem képmutatásból eredt, hanem meggyőződésből. A magyarság mindig befogadó nemzet volt, nem kirekesztő. A „hungarus" tudat nemzeteket integráló tudat is volt. Mivel azonban ez az eszme a rendiség korában alakult ki, a rendiség felbomlásával kezdte elveszíteni jelentőségét a más nemzetiségű lakosok számára. A rendiség ideje alatt a lakosság nyelvi hovatartozása csak alárendelt szerepet játszott. Az, hogy valaki nemes, városi polgár vagy jobbágy, sokkal fontosabb volt annál, mint hogy mi az anyanyelve, nem beszélve arról, hogy a hivatalos vagy „államnyelv" a latin volt. A magyarság vezető szerepét senki meg nem kérdőjelezte. A nemesi kiváltságok megszűnésével azonban a más nemzetiségiek szempontjából ésszerűbbnek látszott, hogy a magyarság kiváltságai is megszűnjenek, vagyis hogy a magyar csak egyike legyen a modern értelemben vett politikai nemzetnek.[448] Kárpát-medence népei tehát elindultak az önálló politikai nemzetté válás rögös útján, amely azonban a legkülönfélébb feszültségekhez, és később az ismert nemzetiségi konfliktusokhoz is vezetett.

A társadalommal foglalkozó tudományok a nemzet meghatározásánál (ha eltekintenek a gazdasági integrációtól) abból indulnak ki, hogy ennek két lényeges tartalmi összetevője van: kultúra és politika. A nemzet egyfelől nem lehet más, mint kulturális közösség, másfelől eme közösségnek a politikai egyéniségét és szemléletét fejezi ki. Más szóval tehát a nemzet egy politikailag gondolkodó és cselekvő kulturális közösség. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a nemzeteknek szükségszerűen nemzetállamba kellene szerveződniük. Fontosabb ennél a kulturális közösség identitása – nemzetnek kell, hogy érezze magát. Sajnos, az utolsó évek fejlődési folyamatai arra kényszerítenek bennünket, hogy közelebbről vizsgáljuk a nemzeteket mint politikailag szervezett tömörüléseket, mivel egyre inkább tisztában vagyunk azzal, hogy saját állam nélkül nehéz nemzeti életet élni. A nemzetállammá való átalakulás folyamatai, melyek a XIX. században kezdődtek, még a mai napig sem zárultak le teljesen. Ebből a szempontból nézve, a nemzetet úgy is lehet definiálni, mint olyan sajátos gazdasági (nemzetgazdaság), politikai (nemzetállam) és kulturális (nemzeti identitástudat) integrációt, amely végigkíséri a világkapitalizmus történetét, mint annak alapegysége.[449]

---

[447] *A TIZEDIK MAGYAR ŐSTÖRTÉNETI TALÁLKOZÓ ÉS NEGYEDIK MAGYAR TÖRTÉNELMI ISKOLA ELŐADÁSAI ÉS IRATAI TAPOLCA-1995*. ZMTE, Budapest–Zürich 1996 pp. 211-215. ISBN 96385274-8-x https://mek.oszk.hu/06500/06505/06505.pdf. A szerző a MAGYAR ELET 1994/8. számában „A (kis)nemzetek jövője a XXI. században" címmel megjelent tanulmányának módosított változata.

[448] Lásd közelebb Endrey Antal *Félben maradt nép.* Advocate Press. Ltd. Melbourne, 1971, pp. 23-24.

[449] Ágh Attila: *Globális kihívás.* Budapest, 1987. p. 203.

A globális korszak

A nemzetek fejlődése kisebb vagy nagyobb mértékben mindig külső tényezőkkel volt befolyásolva, más szóval része volt valamiféle nagyobb, vagyis világfolyamatoknak. A XX. század második felében felgyülemlett globális problémáknak, melyeket az emberiség csak együttesen tud megoldani, velejárója a világuralmi törekvés egy vagy több centrális nemzet részéről. Ez a törekvés ugyan létezett az egész történelem folyamán, de ebben a században érte el azt a fokot, amikor minden eszközt bevetett céljai elérésére, s többek között az úgynevezett globalizáció folyamataiba rejtőzködik. Folytassuk tehát ezzel, a nemzetekkel szorosan összefüggő folyamattal. Mit is értünk a globalizáción? A globalizáción, mint a társadalmi folyamatok specifikus együttesén, ma olyan tendenciát kell értenünk, amely egy globális vagy másképp világrendszer kialakulásához vezet a természet és társadalom, az emberi civilizáció és annak környezete közti új viszonyok hatása alatt és a politikai, gazdasági és kulturális élet internacionalizációja következtében. Eddig azonban a globális vagy világfolyamatokra inkább a nagyon intenzív kölcsönös viszonyok rendszerének a kialakulása jellemző. Ma tehát a globális vagy világtársadalmat még nem a nemzetek lineáris fejlődése jellemzi, amely a közeli vagy távoli jövőben egyfajta világállamhoz vezetne, hanem a nemzeti társadalmak tarka sokasága, ellentmondásos egészből kibontakozó interdependencia, amely a legkülönfélébb világszervezetek és intézmények komplex együttesében testesül meg. Tudnunk kell, hogy ez a folyamat már a második világháború alatt vagy közvetlenül utána kezd megnyilvánulni, amikor ezek az intézmények (ENSZ, Nemzetközi Valutaalap, Nemzetközi Világbank stb.) befolyásolni kezdik az egyes országokban végbemenő lokális folyamatokat. Nyugaton már a hetvenes években megjelentek olyan elemzések, amelyek rámutattak arra, hogy a multinacionális vagy „globális" társaságok hatalma abból az egyedülálló képességükből eredt, hogy a pénzügyeket, technológiát, a fejlett piackutató és piacteremtő eljárásokat a termelés világméretű integrálására használják fel, és így akarják megvalósítani az Egyetlen Nagy Piac ősi kapitalista álmát. Ez a kozmopolita vízió közvetlen kihívást jelent a hagyományos nemzeti gondolattal szemben.

A globális korszakban két alapvető, részben ellentétes, részben egymást kiegészítő folyamattal lehet találkozni. Az egyik az önrendelkezési elvre épülő nemzetállamok létrehozásának folyamata. A másik az államok területi integritásának elvére épülő nagy geopolitikai régiók[450] kialakítása a határok meg nem változtatásának elve alapján. Véleményünk szerint, éppen a másik változat felé irányuló folyamatnak vannak a legnagyobb buktatói. Ezek abból erednek, hogy a válságövezetekben éppen az államhatárok nem felelnek meg az etnikai határoknak, így pedig lehetetlen igazságos integrációról beszélni. Tudvalevő ugyan, hogy a globális korszakban az alapvető folyamatoknak íntegratív jellegük van, illetve ennek hiánya a nemzeti fejlődés eltorzulásához vezethet, de az integráció nem jöhet létre a „nemzetépítés" minden egyes formájának véghezvitele

[450] Szociológiaelméletben, de a társadalmi gyakorlatban is a regionalizmus többirányú megnyilvánulásait ismerjük. Ezek közül a legfontosabbak: 1. Geopolitikai régiók – azonos területű és berendezkedésű államok egysége (például: közép-európai régió). 2. Kulturális-történelmi – a nemzetállamok azonos társadalmi-kulturális jegyű belső területei, legtöbbször egységes néprajzi elemekkel. 3. közigazgatási – több közigazgatási egység (járás, megye) gazdasági, kulturális, vagy más együttműködése. 4. funkcionális – ezek „alulról" építkeznek, vagyis a gazdasági, társadalmi és kulturális együttműködés nem a közigazgatási felosztáson alapszik, hanem a természetes szükségleteken és érdekeken. A különféle régiók bevezetésére való próbálkozásokkal kapcsolatban említjük, hogy még a '80-as évek szociológiai irodalmából kitűnik, hogy ezeknek, mint elkülönült egységek bevezetésének kísérlete a feltételezett homogenitásuk, vagy egymásra épülő önellátásuk alapján, nem célszerű vállalkozásként inkább el lett marasztalva.

nélkül. Tehát végső fokon nem lehet elvárni, hogy valamelyik nemzet önálló gazdasági, kulturális vagy politikai lét nélkül fejlődjön.

Mára végérvényesen világossá vált az, hogy a második világháború után kialakult politikai világrend a nyolcvanas években fokozatosan felbomlott. Kétségtelen tény azonban, hogy ezt megelőzően a XX. század második felét két világrendszer hatása jellemezte. A kialakult kommunista tömb nagy hatást gyakorolt a végbemenő folyamatokra. Azonban a szocializmus és a nemzetté válás kölcsönhatásáról elég annyit megjegyeznünk, hogy befolyása csak a „harmadik világ" országaiban volt hatásos. A szocializmus csak akkor tudott eredményeket elérni, ha hatékonyan össze tudta kapcsolni tevékenységét a nemzetté válás progresszív folyamataival. Ha félretesszük ezeket az ismert tényeket, akkor napjaink konfliktusai a nemzetállamok kialakulása és a nemzetközi fejlődés között, a nemzeti integráció „zavara" szükségszerű reakció nemcsak a globális tendenciákra, hanem a szocializmussal megszakított nemzeti fejlődésre is. Ugyanakkor korunk világában ki van építve egyfajta gazdasági, politikai, katonai, kulturális és információs kapcsolatrendszer, amely sajátos módon fékezi a „fiatal" nemzetek fejlődését. Az utóbbi időben, amikor már nem jellemző a nyílt katonai beavatkozás (sőt akkor sem, amikor szükség lenne rá – lásd pl. a volt Jugoszlávia területét érintő konfliktusok), illetve amikor ez más horizontokon történik (pl. Irak–Kuvait), nem beszélhetünk közvetlen politikai-gazdasági függőségről sem. Ellenben ezeket a viszonyokat helyettesítik a kulturális, tudományos, információs függőségek közvetettebb formái, melyek fékezik a (kis)nemzetek fejlődését. Sőt azt mondhatnánk, hogy a fejlett államok (gyakran nemzetállamok) a fejletlenebb nemzetek dezintegrációja irányába hatnak, amivel fékezik nemzetgazdaságuk, államszerkezetük vagy akár tagjai identitástudatának koherenciáját.

A hagyományos politikai világrendnek a nyolcvanas években bekövetkezett felbomlásával, a globalizációs tendenciák átszövődtek új nemzetállamok létrejöttével. Világméretben, az egész emberiség keretében a nemzeti fejlődés egyfajta földrajzi „expanziójára" került sor, de napjainkban, és ebben nem kivétel Európa sem, minden ország rákényszerül, hogy az önálló nemzetállam létrehozásának útjára lépjen. Mintha mindenáron ki akarná próbálni ezt az utat. A nemzeti impulzusoknak talán törvényszerűen végig kell járniuk a maguk teljes folyamatát. A teljesen kibontakozott etnikai önrendelkezés megvalósítása független nemzetállam formájában, úgy látszik szükségszerű fejlődési fokozat, különösen azoknak a közösségeknek a számára, amelyek történelmileg elnyomottaknak és kielégítetleneknek érzik magukat. Mindig jobb a fejlődésnek ez a formája, mint a nacionalizmus valamelyik válfajának konfliktusba való torkollása, amely esetleg fegyveres megoldáshoz (vagy a konfliktus másfajta elmélyüléséhez) vezetne. A globális rendszerhez viszonyítva minden ország elkezdi építeni a saját nemzeti integrációját (vagy legalább átalakítja ezt), szerkezeti változásokat visz végbe minden alrendszerben (gazdasági, politikai, kulturális stb). A világ bipoláris képének végeredményeként nagyarányú változásokra kerül sor a hagyományos nagyhatalmak helyzetében is (a Szovjetunió politikai és gazdasági felbomlása, az USA vezető szerepének eróziója, a távol-keleti országok előretörése stb), de az új helyzethez való alkalmazkodás főszereplője és egyben áldozata a nemzetállam, mint a globális politika hordozója. A nagyhatalmi igényekkel fellépő államok az úgynevezett globális kihívásra való megfelelő válaszadás ürügyén, de a valóságban nemzeti érdekeik kiterjesztésében, a megoldások legkülönbözőbb formáit és eszközeit keresik. Mindenesetre az önálló nemzetállamok keletkezése magával hoz bizonyos társadalmi, gazdasági, politikai, de másféle feszültségeket is. Ugyanis a nemzetállamok létrejöttének és „építésének" sajátosságait nagymértékben befolyásolják a külső, globális feltételek, tehát az, mikor kezdődik el ez a folyamat, milyen világrend alkotja

a külső környezetét, milyen gazdasági és társadalmi szerepekbe és milyen politikai konfliktusokba sodorja az adott országot.[451]

A globalizáció veszélyei

Ha nem számítjuk a politikai és gazdasági veszélyeket, akkor a legnagyobb veszély a nemzet kultúráját fenyegeti. Igaz ugyan, hogy nagyon sokszor külső tényezők határozzák meg, hogy az adott nemzet gazdaságában infláció legyen-e vagy defláció, milyen gyors legyen a gazdaság modernizációja, szerkezeti átalakítása, milyen irányvonalat kövessenek az állam politikai rendszerében társuló politikai pártok, de ezeket a folyamatokat többé-kevésbé lehet (sokszor a világtól való elzárkózás árán) belülről irányítani. Azonban a nemzeti kultúra minden eleme ki van téve a globalizáció veszélyeinek. A nemzet határait átlépi a piacra termelő művészet, amely szinte semmi pozitívumot nem tud felmutatni a nemzeti kultúra gazdagítása érdekében. Virágzik az úgynevezett kulturális tőzsde, ahol eleve nagyobb az „árfolyama" a nagy nemzetek kultúrájának, mint azokénak, amelyek kötődnek hagyományaikhoz. Mesterségesen fölverik bizonyos kultúr-alkotásoknak az árfolyamát az éppen aktualizálható politikai vagy más botrányok izgalmai miatt. Létezik ennek az ellenkezője is: a kultúra eltiprása vagy a fölismerhetetlenségig való asszimilálása, ha nem felel meg a globális elvárásoknak. A múlttól való elszakadás majdnem hogy kötelező követelménnyé válik. Megkérdőjeleződik minden, amit eddig a nemzet tagjai emberi, szellemi–kulturális vagy erkölcsi értéknek tartottak. Az értékek síkján zavar keletkezik, s ebből fakadóan sokan nem egészen alaptalanul panaszolják, hogy míg a tegnapot a bölcsesség, megbízhatóság, az elvek és kötelességek eszményesítése jellemezte, addig ma az élet „helyes" alakításához nemcsak szellemi és erkölcsi ügyesség, rugalmasság és alkalmazkodóképesség kell, hanem sokszor erőszak, csalás és más, régebben deviáns módszernek vélt eszköz alkalmazása. A kis nemzetek gazdasági és politikai intézményei ellenállása nem tudja meggátolni a nemzetközi nagyvállalatok befolyását, a környezetromboló melléktermékek hatását, az eddig ismeretlen terrorakciók és kábítószerek nagymértékű elterjedését. A tömegtájékoztató eszközök propagandája, a reklám, az erőszakkal, trágársággal és a dekadencia más formáival átszőtt „kultúr-alkotások" hatása ellen a nemzet legöntudatosabb rétegei sem tudnak megfelelőképpen védekezni. A tömegek manipulálását fokozza az erkölcsi nihillel párosult intézményrendszer bürokratizálódása, amely főleg arra törekszik, hogy a közösség minden tagját minél átfogóbban rögzítse és szabályozza. A nemzet tagjainak élete a szabad piacgazdaság önszabályozása nevében ki van téve a hatalom önkényének. El kell fogadnia az általános alapelvet, hogy gondoskodnak róla, föltéve, ha működni hagyja a rendszert, illetve úgy kell neki viselkednie, ahogyan a rendszer megkívánja. Már régebben többen rámutattak arra, hogy kezd elviselhetetlenné válni az a dichotómia, amely a hivatalosan vallott szándékok és eszmék (vagy ideológiák) és a brutális dehumanizáció között feszül. Meglehetősen furcsa módon azok a komplex intézmények és konstrukciók, melyeket a politikailag és gazdaságilag erős nemzetek nagy találékonysággal hoztak létre a törékeny emberi szabadság megvédelmezésére és továbbfejlesztésére, valójában e szabadság korlátozóinak és elnyomóinak bizonyultak.[452] Hozzá kell tennünk, hogy ha ez a védelmezés fegyverek formájában jelentkezik, akkor a kis nemzetek tagjai sok esetben halálra vannak ítélve.

A nemzet fogalma a globális nyomás alatt fokozatosan elveszti reális tartalmát, az ország lakossága nemzeti lét nélküli sokasággá degradálódik, amely nem más, mint a

[451] Ágh 1987, p. 207.
[452] Zweerman, Theo: Lelkiség a modern társadalomban. *Magyar Filozófia Szemle* 1989/2-3. p. 379.

tömegcikkek, szolgáltatások, információk fogyasztója, jogszabályok, viselkedési normák kiszolgáltatottja.

A magyarság és a globális világ

A felvázolt veszélyek ellenére a kis nemzetek nem zárkózhatnak el a globális világtól. A globális kihívásra meg kell találni a megfelelő válaszokat. Ugyanis a globalizáció kora nemcsak veszélyekkel és feszültségekkel jár, hanem újabb és nagyobb lehetőségekkel is. Ezzel kapcsolatban a globális folyamatok a magyarság számára is új szerepvállalást jelentenek.

Több hazai szociológus még a hetvenes években nyíltan kimondta és leírta azt, amit ugyan sokan tudtak, csak féltek megfogalmazni, ugyanis hogy a magyar etnikum az első világháborút lezáró nemzetközi szerződések következtében teret vesztett nemcsak világméretekben, hanem közvetlen földrajzi környezetében, a Kárpát-medencében is. Sajnos fennáll a veszély, hogy a fokozatos kvantitatív lemorzsolódást minőségi visszaesés is kísérni fogja. Ezen kívül látnunk kell, hogy a több évszázados idegen „gyarmatosítás" maradandó nyomokat hagyott az ország gazdasági, szellemi–kulturális, vallási, de nemzetiségi összetételén is. Hisz népünk egyik alapos ismerőjének szavaival mondva: Hány millió magyar menekült el ebből a pokolból (mert ugyan miért ment volna el, ha ez mennyország lett volna számára?), és hány millió idegen jött helyébe ebbe az eldorádóba (mert mi egyébért jött volna, ha nem a könnyű élet csábította volna ide?).

Ehhez mindenképpen hozzá kell tenni, hogy túlzott naivitás volna azt képzelnünk, hogy Európa a magyar etnikumot végérvényesen befogadta. Az előző évszázadok során kemény árat kellett fizetni létjogosultságunk bizonyítása érdekében, ugyanúgy, mint ahogy napjainkban is meg kell küzdeni fennmaradásunkért. Az itt élő népek ugyan sokat köszönhetnek a magyarságnak, nemcsak, mint Európa védőpajzsának, hanem a kultúra és a tudomány terén végzett munka miatt is. Hiszen ez a két tűz között vergődő, veszélyesen huzatos helyen megtelepedett, nemzetté formálódott nép, nemcsak hogy életben tartotta Európát, hanem értelmisége színe-java lendítette föl a nyugat szellemi életét az atomkutatástól és holográfiától a filmművészetig és festészetig. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a körülöttünk élő világ azzal fogja kinyilvánítani köszönetét, hogy megoldja a magyarság égető problémáit.

A globalizáció útvesztőiből kivezető fonál megragadásához is többféle lehetőség kínálkozik, melyek egyben tiltakozások a külső kényszerből adódó hamis értékrend ellen. Ezekből kettő a torzulásig fajulhat:

1. Kisebbrendűségi érzés kialakulása, amely fokozatosan tudatzavart okoz, s mindenáron kompenzálásra ösztökél. A kompenzálásnak az egyik változata és megnyilvánulása éppen a nemzeti büszkeség túlhevülése, amely a nacionalizmus és sovinizmus különféle formáihoz vezethet, amikor az egyén és csoport, az etnikum már nemcsak védekezik és mentegetődzik, hanem támad, kinyilvánít, másokat kirekeszt.

2. Veszélyes a másik szélsőséges elhajlás is: a világpolgárság elvének hirdetése és ennek a társadalmi életbe való átültetésre irányuló törekvés (kozmopolitizmus), a nemzeti értékek mellőzésével, sőt megcsúfolásával.

Nem ezek a kivezető utak. Sajnos, a társadalomtudományok történetében a szociológia művelői nem nagyon törekedtek a valóság megváltoztatására. A gyakorlati lehetőségek ehhez nem is adattak meg nekik. Nem is olyan rég a „nemzetiségi kérdések" a szociológiában csak marginális témaként jelentkeztek, amelyek nem keltettek különös figyelmet sem a közvéleményben, sem a politikai gyakorlatban. Szükségszerű feladat mindenekelőtt a magyar etnikum sorskérdéseinek nyílt megnevezése. Ezek a nemzet túlélése és fennmaradása szempontjából főleg a népszaporulat csökkenése, az öngyilkosságok

számának emelkedése, a Széchenyi által felvázolt „lelki restség", a bonyolult politikai és szociális helyzetből adódó tudathasadás és európai vagy világviszonylatban a perifériális elmaradottság. Legnagyobb azonban a nyugatinak és egyben modernnek nevezett kulturális hatások növekedése. Ha a nemzetünk nem tud megszabadulni a nyugati kultúra béklyóitól, akkor továbbra is csak a gyarmat szerepét fogjuk betölteni az új Európában. A sorskérdések megnevezése azonban még nem vezet el a megoldáshoz. A társadalmi élet egyes szféráinak hatásos működésére kell összpontosítani a figyelmet. A magyarság latens erői főleg sajátos kultúrájában, észjárásában rejlenek. Ahogy azt a magyar etnográfia nagy művelője és a sajátos magyar szociológia előfutára Lükő Gábor vallja, eleink intuitív tudományát kell tudnunk használni. „Mert csodálatosképpen ma is értékes ez a tudomány. S nem csupán helytálló megfigyelései teszik értékessé, s nem is csak párját ritkító régisége, hanem inkább aktualitása, sőt – ne átalljuk kimondani – égetően szükséges volta."

Azt is tudatosítanunk kell, hogy a globalizált világban, amikor a magyarságnak kb. egyharmada Magyarország államhatárain kívül él, ősi településhelyein, vagy szerte a világban nemzeti kisebbségként,[453] vagy szórványmagyarságként nemzeti érzésében, műveltségében többé-kevésbé veszélyeztetve, amikor ezeket már nemcsak nyelvi-kulturális asszimiláció veszélyezteti, hanem társadalmi, gazdasági és politikai is, Magyarországon nem lehet „belső" problémákról beszélni, mert ezek a magyarság egészét érintik. Ezeket úgy kell kezelni és irányítani, hogy a folyamatok eredményei a határokon kívül élők számára is vonzók legyenek, hogy legyen kire „felnézni", hogy a Magyarországon élő magyarságot igazán „anyanemzetnek" lehessen tekinteni.

A nemzet gazdasági rendszerének felépítése során nem célravezető más rendszerek mechanikus átvétele. Így bukott bele az ország a szovjet-szocialista tervgazdálkodásba, de ugyanúgy bele fog bukni a piacgazdaságról szövögetett álmokba is, ha ezt nem idomítja a nemzet valós szükségleteihez és érdekeihez, ha a magyar lelki alkatot gúzsba köti, ha olyan társadalmi bajokat okoz, mint az egyes rétegek elszegényedése, az ország külső eladósodása és függősége, az inflációs spirál rohamos emelkedése, az infrastruktúra lemaradása és a nemzet garanciájának – a mezőgazdaságnak a tönkremenetele. Szorosan kapcsolódik ehhez az „Európához való felzárkózás" divatos, de már elcsépelt szóhasználata. Aki ugyanis nagyobb figyelemmel kíséri a világgazdasági folyamatokat, ráébred arra, hogy Európa előbb-utóbb térdre kényszerül a fejlett keleti gazdaságok előtt. Számukra tehát már nem elég egyengetni az utat „vissza" Európába, hanem el kell fogadni a tételt, hogy Európa is kelet kultúrái felé tart. Ez főleg abból adódik, hogy a Kelet fejlett kultúrái nem terjeszkedők, nem az erőszak sugárzik belőlük, hanem olyan vonzerő, amely fokozatosan magához húzza a nyugati civilizációkat. Japán és a NIES országai, de már az ugyanúgy ASEAN-i országok is olyan gazdasági lehetőségeket kínálnak számunkra, amelyeket kihasználatlanul hagyni, utolsó esélyünk elvesztésével egyenlő. A magyarság számára ennek azért is nagy jelentősége van, mert hagyományaink, gyökereink Kelet kultúrái felé mutatnak.

Ugyanúgy a politikai szférának és a nemzetet kell szolgálnia. Történelmünk során a politika sajnos sokszor az idegen érdekek kiszolgálója volt. Fönnáll a veszélye annak, hogy a politikai rendszer demokratikus átalakításával a nemzet valós érdekei szétforgácsolódnak,

[453] Bár többen kifogásolják a nemzeti kisebbség fogalmának használatát, úgy véljük, ennek napjainkban megvan a létjogosultsága. Nemzeti kisebbségnek nevezzük egy nemzet tagjainak azt a csoportját, amely más nemzettől is lakott területen él, és saját nemzetétől államhatárral van elválasztva. Ez a kategória a nemzeti közösségek kisebbségi léthelyzetét kívánja kifejezni. A kisebbségi megnevezés azonban semmi esetre sem jelenti azt, hogy e csoport tagjai kisebb mértékben lennének illetékesek a nyelvük, vallásuk, szokásaik és egész kultúrájuk gyakorlásához. Ebben az esetben csak mennyiségi arányt fejez ki a többségi nemzethez képest. Sok esetben azonban ezek a nemzetrészek jogállásuknál fogva is kisebbségek, mivel az államalkotó többségi nemzetet különleges jogok illetnek (az államnyelv védelme, a kulturális intézmények nagyobb arányú állami támogatása stb). Kultúrája a legtöbbször nem szuverén, cselekvőképességében korlátozott, mivel a többségi nemzet kultúrtörvényei határozzák meg a működését.

és a politikai szubjektumok szűk pártérdekeik szerint cselekednek. Ez áldemokrácia, amelyben a nemzet fokozatosan felmorzsolódik. A pártoskodás nem más, mint az önérdeknek a közérdek elé helyezése, s így a túlfejlett civilizációknak és a széthullóban lévő társadalmaknak a jellemzője. A nemzet érdekeit képviselő politikában nem az erőszaknak és az alantas fortélyoknak kell dominálniuk, hanem az erkölcsnek – Szabó Dezső szavaival: legyen „politika a legmagasabb erkölcsi fogalom: az ország összes anyagi, szellemi, morális termelőerőinek egységbe szervezése az állam és a nemzet keretében egy messze jövőbe érvényes szerves gondolatrendszer parancsai szerint".

Átértékelésre vár a politikai ideológia. Az egyik „globális"" ideológia elvetése után, amely magára akarta vállalni az egész emberiség társadalmi fejlődésének megoldását, még nem kell szükségszerűen eljutnunk az ideológiák „globális" elutasításához. Ezek létezni és működni fognak továbbra is, de nem azért hogy uralkodjanak, hanem hogy ösztönözzék a társadalmi és politikai szubjektumokat a nemzet további kérdéseinek megoldására. Szerencsére a magyarság történelme során szert tehetett annyi tanulságra, hogy van miből eszméket merítenie. Ez a nemzet nincs ráutalva arra, hogy idegen eszmerendszerek szerint alakítsa további sorsát.

A Magyarország körül kialakult vagy kialakulóban lévő kis nemzetállamokkal kapcsolatban fölmerül a kérdés: hogyan viszonyuljon hozzájuk? Főleg azért, mert ezeknek részei ezerszáz évig szervesen összeforrtak a magyarság fejlődésével. A mélabús magunkba zárkózás és a régi idők visszasírása nem elég. A magyar bel- és külpolitikának kell itt a legnagyobb szerepet elvállalnia. Nem lehet bűntudatosan elzárkózni attól a ténytől, hogy a Kárpát-medence a trianoni határmegvonások ellenére vagy azoktól függetlenül is, egyfajta természetes, gazdasági, földrajzi és néprajzi egységet alkot. A Kárpát medence így Teleki Pál szavaival élve, egy sajátos „biogeográfiai egység", ami egyben azt is jelenti, hogy az itt élő népek biológiailag is össze vannak kötve. Ugyanakkor a medence gazdasági, kereskedelmi és idegenforgalmi központja ma is Budapest. Az 1956-ban elkezdett politikai rendszerváltásban felvállalt szerepek, a totalitárius rendszerek elsőként megdöntése, feljogosítanak arra, hogy Budapest a jövőben e régió geopolitikai központjává is váljon. A medence államai és népei közti kölcsönös bizalom, előfeltétel a szorosabb kapcsolatok felvételéhez és egy újfajta integráció fokozatos kiépítéséhez, amely nem mellőzné a múltban felgyülemlett tapasztalatoknak és értékeknek az itt élő etnikumok javára való gyümölcsöztetését.

Az európai közvélemény manapság, a kis nemzetek virágzása és egyben (ön)pusztítása korában azt hangoztatja, hogy többet kellene tanulni a történelemből, és nem volna szabad újra elkövetni azokat a hibákat, amelyek már egyszer vagy többször pusztulásba sodorták a nemzeteket. Jószándékú figyelmeztetés ez, és ugyanakkor naiv felfogás is. A nemzetek történelme ugyan tanulási folyamat is, amelyből lehet meríteni, ugyanakkor olyan valóságos folyamat, melyben a konfliktusokat könyörtelenül végig vívják. Az egyetemes európai integráció felé vezető út s Kelet-Közép-Európa kis nemzetállami szuverenitásra való törekedése, antinómia vagy paradoxon, az objektív lehetetlenség jele. Jele annak, hogy a reális ellentmondás nem oldható fel az adott lehetőségek határai között, ahhoz, hogy feloldható legyen, meg kell változtatni a feltételeket, melyek gátolják mozgását és fejlődését. Ehhez azonban a szociológiának (de a történelemtudománynak sem) még nincs elég ereje. Ereje van azonban arra, hogy az empirikus vizsgálatok mellett figyelmeztessen a lehetséges veszélyhelyzetekre, és a társadalmi tevékenység (vagy tétlenség) előre nem látható következményeire.

Darai Lajos (Kápolnásnyék):

Határt szabhatunk-e, s ki és hol húzza meg azt?[454]

Mesterséges anyaméh a mesterséges értelem mellé? De értelem-e az egyáltalán, vagy csak utánzás, eszköz-szintű terméke a tudományos ismeretek bővülésének? Az adódó lehetőségek közül melyiket használjuk fel? Amelyek valakik érdekét szolgálják, vagy az egyetemes emberinek kell megfelelni? Azt pedig ki mondja meg, hogy micsoda? Mi a vallások szerepe ebben az izgalmas összefüggésben, ami inkább a felelősségről szól a beláthatatlan következmények miatt. De ne csak az orrunkig lássunk, ha már a Hold túloldalán tervezik a ritka fémek bányászatát. Viszont az erőforrások minden ilyen nagyralátó tervnél kérdésesek, hogy inkább szűkösek, mint elegendők. Kiknek a rovására megy a nagyfokú előrelépés néhány nagy ország és vállalat esetében? És akarja-e az egész emberiség, amit pár zseni elképzelni mer és a nagyon gazdagok készek megvalósítani? E kérdésekre igenis, van válasz. De ahhoz az igazat kell mondani, nem csak a valódit.

Bevezetés

Ahogy a mesterséges anyaméh (HáziPatika 2022) hallatán, esetében is előbb viszolygást érzünk, és csak azután gondolunk a határhelyzetben lévőkre, akiken segíthet ez a lehetőség, ha megvalósul, ugyanúgy az emberi értelem képességeinek megközelítése, sőt helyettesítése, amint az érdekeltek előadják, szintén letaglózó tud lenni, hiszen felmerül a feleslegességünk, és aztán a lemaradásunk. Ha igaz lenne, tehetjük hozzá, de a divat még csak vitatni sem engedi ilyenformán és mesterséges értelemnek nevezi ma már az összes eredményt, amit ember alkotta szerkezettel elérnek. Pedig csak emberi teljesítményösszegzésről van szó, aki az egyedüli értelmes lény a Földön. Aki nem csupán alkalmazkodik, mint az értelem helyett használt intelligencia szűk terjedelmű meghatározása vélelmezi.

Természetes képességünk az értelem, ezért nem lehet mesterségesen előállítani, sőt, rajtunk kívül sem jön létre sehol, állatok és gépek ilyen téren csak utánozni tudnak. Kiváló eszközöket készítünk újabban már, s igen jó szolgálatot tesznek nekünk, további fejlesztést elősegítve működésükkel, hogy meglepődünk a műveleti nagyságon és gyorsaságon. Aztán megszokjuk, természetesnek vesszük, munkánk vagy szórakozásunk számára, de emlékezet segítő szerepe sem nélkülözhető ezután, s ez így jó, mert sokmindenben előre léphetünk.

Viszonylag hamar elkészülünk olyan számítással, amit korábban el sem kezdtünk volna időigénye, azaz lassúságunk miatt, de most a gép segítsége révén megoldjuk, amint más egyéb bonyolult feladatokat is. Képfelismerése például akár jobb lehet a miénknél, akik megrekedünk a buta tarkaság – QR-kód – azonosításakor, amelyet gyorsválasz-kódnak mondanak, de csupán elektronikus letapogató kiterjesztés. Ugyanígy, ha beleépítünk előre megadott szempontokat, bármiből ki tudja válogatni a számítógépes alkalmazás, amit szeretnénk, midőn mi ununk ilyen tingli-tangli feladatokat és örömmel átadjuk őneki.

Azaz helyesen: annak, de már nyelvünk megszemélyesíti, annyira hozzánő életünkhöz, a távközlést („okostelefon”) is megvalósítva, s mindent, mi szem-fülnek ingere, közvetíteni tud felénk, pár kattintással megkapjuk. Ám ennyit igen, de nevet nem kapnak ily

454

kellékeink, amint a háziállataink, s joggal, hiszen érzéketlen nem-lények: tárgyak és eljárások, és csak ellenséges céllal mondják róluk, hogy majd túlnőnek rajtunk, ami rossz használatukból fakadhatna. Ami ha máris megvalósulni látszik, csalás, emberszerűsége szemfényvesztés, cukorka még nem felnőtt tömegnek, a szerep körítése csak színjáték, de ha nem vigyázunk, a bőrünkre megy. Ugyanis értelmi képességünk kiegészítéseként a gépet fejlettebbnek mutathatják, mint maga az ember, aki készítette, a beleáthatatlan rengeteg munka miatt, amivel létrehozták, mert az aprólékos tudásraktározás mennyiség és műveleti gyorsaság nekünk természetesen elérhetetlen.

Történeti és szakirodalmi előzmények

Figyelmeznünk kell arra, hogy a mesterségesség mennyire nem független tőlünk, sőt, a mi alkotásunk, és végigkíséri az emberiséget a kezdetektől. A történelem során sok mesterséges dolgot alkottunk, és most sincs ez másként. De ahogy a házak nem nőhetnek az égig, bár mai magasságuk felülmúl minden korábbi képzeletet, úgy az értelmességet utánzó eszközök sem érhetik el az ember gondolkodási csúcsát. Divat lett az értelem mellé odatenni a mesterséges jelzőt, de attól az még nem az. Sok minden mesterséges, amit az ember alkotott és fennmaradt, de az intelligenciája nem különbözik tőle, tehát nem mesterséges. S mint ilyen el sem különíthető tőle. Ami – elméletként, gépies eljárásként – elkülönül, az más, és bár hasonlít rá, nem értelem. Másként mondva mindig lemarad tőlünk, mint Zénón teknősbékája mellett a kis előnyt adó Achillesz a futóversenyen, mert bárminek a létrehozása minket tesz még eszesebbé, hogy még jobbat alkossunk.

A lélek itt főszerepet kap, bár a lélekkérdéskört még a mai tudomány is nagyrészt átengedi a vallásnak. A lélek a kanti transzcendentális megvalósítója, mert a testben maradva irányítja azt (esetleg megrontja pszichoszomatizmust gyakorolva), és átlépve a többi ember és a világ felé, az onnan jövő jelek jelentését megérti (szómaszignifikancia) és viszonozza.[455] Ezt két külön világra szétválasztani sikertelen kísérlet, amit nem is lehetett sikeresnek beállítani másként, mint a világtörténelmet az erőszak alá vonni, a háborúk szolgálatába állítani, ami viszonylag rövid ideje dúl az emberiségen: a kurgán inváziók óta, azaz 6-7000 ezer éve (Darai 2005) az emberlét hosszú idejéhez – félmillió év (Joordens et al 2015) – képest.

E mérhetetlen sok időt részünkről emberszerűség jellemzi, aminek tehát a mesterségesség egyik összetevő eredménye (Childe 1959). Mesterséges dombokon épített mesterséges építményben, házban laktunk igen korán (Darai 2021), 9000 éves, 100 nm-es házakat találtak Polgárnál és ott szabadtéri múzeum bemutatja,[456] és később mesterséges öntözést folytattunk. A táj mesterségességét nemcsak a valamilyen építménynek elegyengetett talaj, fennsík mutatja, hanem egyenesen épített tájakat fedeztek fel nemrég a Dunántúlon (Tóth 2007), és látunk kínai rizsföldeket hegyoldalakon. Ennek védelmi szerepére kevesen gondolnak, pedig erdővel és bozóttal takarták el és bizonyos kapukon lehetett megközelíteni a fennsíki szántóföldeket nálunk, és a hegyoldalak védhetősége is nyilvánvaló. A mesterséges dombok (tellek) viszont nem célzatosan készültek, hanem az évszázezrek alatt az életkörülmények hatására, a hulladék felhalmozódásával alakultak ki ezek a magasabb részek. Ám ne szerves hulladékra gondoljunk, hanem mint például az egyik magyar régész írja, a kavicskultúra a pattintott kavics élét használta szerszámként, és a hosszú idő alatt[457] eldobottak alkottak akár 9 méteres kőréteget a házak alatt (Gáboriné Csánk 1980). Az öntözést is korábbra feltételezik, mint a mai iraki előzményt, mert már a

[455] David Bohm megkülönböztetése (Bohm 1985).

[456] https://hu.wikipedia.org/wiki/M3_Archeopark#/media/F%C3%A1jl:Neolithic_house_in_the_M3_Archeopark.jpg

[457] *Jelen előtt 450–230 000:* Vértesszőlős, Buda, *Homo erectus,* acheuli, pattintott kavics szerszámok.

Fekete-tenger előtti kisebb területű édesvizű tó partmentén talált nyomok utalnak az ottani vízművekre, a tengervízzel feltöltődés Kr. e. 5500 körül történt (Aksu et al. 2002, Alcock 2002, Kuman 2018, Lorius et al. 1985, Oppenheimer 1998, Ryan és Pitman 1998). Mesterséges a városi környezet, de az őserdei kultúra-szigetek is, a duzzasztással kialakított víziutak, vagy a különböző gyógymódok. Ugyanakkor, ezek a kultúrák egyéniek a földrajzi körülményekre válaszolva.

Városfalak közt élni aztán azt jelenti, hogy mesterséges környezetben. Mesterségessé vált az életmód az éjszakai világítással, 3 műszakos üzemekkel, stb. Mesterséges ételszínezék, íz gyártás folyik ma már, és sorolhatnánk. Még a mesterséges ellentétek is megjelentek, például a muszlimok és keresztények közt, hogy háborúzzanak. Már Zrínyi Miklós *Az török áfium ellen való orvosság* című munkájában fejtegeti, az idegen vezetés a magyar sereget mesterségesen megrontotta. Utalhatunk arra is, hogy a nemzet természetessége mellett az állam mesterséges, különbségük a képződmény és az intézmény különbsége. Végül a filozófiára tekintve látjuk, hogy az gondolati szerkezetekkel, mozgékony rendszerrel ragadja meg a valóságot, annak különböző összefüggéseit ábrázolva megjeleníti a folyamatokat, a változást és állandóságot az ember világában és magában a világban, amely ettől az odafordulástól válik igazán szerkezetet, szabályszerűséget és törvényszerűséget mutatóvá. Ez ugyan emberre jellemző tevékenység, de az ember mesterkedése révén mégsem puszta természet, hanem embertermészetünk alapján keletkeztetett másik, mesterséges végtelenség.

S e tevékenységnek korlátja alig van, azt csak a maga szabta keretek adják, amit ugyan nehezen, de minden új gondolkodás áthághat, miközben e korlátozás többségét hasznosan megtartja, betartja. A gondolati eredmények pedig nem olyan edények, amibe a valóság anyagát gyömöszöljük, e kettő elkülönítéséről, azaz kettőzésről szó sem lehet, hanem valósággá vált gondolmányok és világgá lett azonosságok előbbiekkel. Hiszen a mérést, a mérőeszközt, a mértékegységet is mi találjuk ki, legelőbb magunkhoz, testünkhöz mérten, vagy beavatkozó ütközéssel mutatva fel eredményt, és a mérés, belé hatolás teszi olyan valósággá, amilyenként megjelenik a tőlünk különböző világ, s így keletkeznek tulajdonságai. Ezeket a későbbiekben már megállapodott létű tényezőként veszünk figyelembe. Nem egyedül, hanem egy figyelmes társas közegben, amely gondoskodik a fennmaradásáról is a nyelvi közlekedőedényekben. Sőt, különböző eszközökkel sikerült megrögzíteni is a gondolati eljárásokat és ezeket eszközként alkalmazva felgyorsítani a további, most már kutatást jelentő folyamatokat a még nem rendelkezésre álló összefüggések, lehetőségek feltárására, amiket a tárgykör önként felmutatott.

Ha a gondolati műveleteket elősegítjük, pl. számítógéppel gyorsítjuk, akkor az nem elemi újdonság, csupán segítség. A testi változás újdonságot hozó állomásait élettani forradalomnak tekintik az ember esetében: a hangképző gégefő megjelenése, a kétlábra állás, a szembenéző kéz és az agyméret, aminek alapján a modern embert félmillió évesnek tekinthetjük. Amire még az öt fő mutációs szint is utal, mivel a mutációs ráta nem tíz-, hanem százezer éves (Cser és Darai 2005). Emellett kiemelt felfedezések az eszközi ugrások, mint a tűzhasználat, eszközkészítés, mezőgazdaság, vaseke, patkó, a pénzhasználat, a gőzgép, elektromosság, védőoltások, belső égésű motorok, távközlés, a maghasadás, a hologram, a DNS, a számítógép, Internet, szervátültetés, 3D, nanotechnológia és „mesterséges intelligenciás” robotok, stb.

Gépek segítségével mára lehetővé vált akár szív, vagy más létfontosságú szervek nélküli, leállt agyműködésű emberek életének fenntartása is. Felmerül a kérdés: meddig kell, meddig szabad az életet mesterségesen meghosszabbítani? A lehetséges válaszok közül az egyiket a hippokratészi eskü ösztönzi változtathatatlanságot hangsúlyozva, hogy a halál beálltáig az orvos *minden eszközzel* harcol a bajba jutott ember életéért. Egy másik, szabadságelvű válasz szerint egyedül csak a beteg, a bajba jutott maga, vagy közvetlen

hozzátartozói határozhatja meg, meddig akar élni, mekkora életminőség-csökkenést hajlandó elviselni.

Megoldhatóvá vált egyes szervek átültetése. Ma már ezt teljesen magától értetődőnek tartjuk. A mesterséges megtermékenyítéssel világra hozott gyermekek száma több tízezer. Lélegeztetőgépen fenntartható valakinek az élete akkor is, ha eszmélete soha többé nem tér vissza. A már megfogant sejtekkel, embriókkal biológiai kísérleteket végeznek. Mára az ember szinte életet *átalakítóvá és teremtővé* lett. Azért csak szinte, mert hiszen csupán élőből tud másik életet létrehozni. Így a valaha természetesnek tekintett kérdések új megvilágítást kapnak, eddig megszokott értékeink világszerte újraértékelődnek. A bioetika, orvosi etika félelmetesen sokrétű, a sejtszinttől, a laboratóriumi körülmények között mesterségesen elősegített élettől kezdve, az eutanáziáig. De vajon az emberi tudással együtt fejlődik-e az etikai kérdések helyes megítélése, van-e erre iránymutató, közös vélemény, vagy csak kizárólag törvények által szabályozható. Az orvostársadalom megoszlik, bár ők az esküjükhöz híven kell döntsenek a kényes kérdésekben.

Ugyanez a problémakör a számítástechnikában és robotikában úgy merül fel, hogy az etikai szempont érvényesítése költségesebb, hosszadalmasabb kutatást, bonyolultabb eljárásokat igényel. Ezért költségcsökkentésnek is lehet tekinteni azokat a durva erkölcsi sértéseket, amivel eddig e téren találkoztunk, de az ígért irány az, hogy ezen nem fognak spórolni és beépítik az erkölcsi megfelelőséget a működésbe.

A mesterséges intelligenciának mondott eljáráson alapuló népességgenetikai módszer újszerű megközelítése képes kimutatni egykori és mai népesség származását és rokonsági viszonyait anyai (mtDNS) vagy apai (Y kromoszóma) sejti tulajdonságörökítők eloszlásából. A számítógépes programon alapuló utasítás sorozat önállóan képes csoportosítani a hasonló eloszlást mutató népességeket, majd kiszámítja az eloszlás középpontját (központi vektorát). Az jó közelítéssel azonosítja azokat az ősi embercsoportokat, melyek keveredéséből a mai népességek eredeztethetők. A módszerrel nem csak az egykori keveredések forrásai azonosíthatók, de kiszámíthatók a keveredés arányai is.

Ezen a területen inkább érdekesség, mint erkölcsi felelősség, hogy az emberek különleges leszármazási adataikhoz juthatnak. És az örökletes betegségek feltárása ugyan megdöbbentő lehet, de mindenképpen hasznos. Nagyobb veszélyt az jelenthet, ha a kiindulás nem megfelelő ahhoz, hogy például történelmi következtetéseket vonjanak le. Így itt esetleg nem szándékosan, de félrevezető eredményhez lehet jutni. Azaz megkövetelt a tudomány egységessége, azonos színvonala, és nem is lehetetlen bevonni a számítástechnikát a történeti adatelemzésbe, ám itt már sokkal inkább jelentkeznek üzleti, sőt hatalmi érdekérvényesítési követelmények. Például csábítóbb a teljes genom 800 millió polimorfizmusából kapcsolatokra következtetni, mégha annak időrendi és földrajzi vonatkozásait kétségesek is, mint a kevéssé számos kromoszóma mutációs szinteket megfeleltetni földtörténettel, embertannal és az ismert régészeti kultúrákkal.

Elméleti megfontolások

Az értelem, értelmesség fogalma megfelelő és elegendő lenne ugyan a mai nyelvhasználat számára is, helyette azonban az intelligencia makacsan elterjedt. Mert így jobban megfelel ama szűkebb meghatározásához, hogy alkalmazkodó képesség a változáshoz.[458] De hogy még azokat a változásokat is manapság többnyire az ember hozza létre, okozza, máris erőtlenné teszi ezt a megközelítést. Vagy ha a természeti változásokról van szó, nem a hozzá való alkalmazkodás az értelmesség létrehozója, hanem fordítva, a

[458] Stephen Hawking híres meghatározása.

megelőző értelem teszi lehetővé a sikeres választ. A tudásunk mindig korábbi tudás módosulása, növelése, egészen visszamenve az állati létig. És az eredményesség próbálkozások során át valósul meg, a sikerteleneket nem ismételjük. Ami e folyamatot vezérli, az az értelmünk.

Annak minden tapasztalata a világ egységét mutatja. Így amint a hullám- és részecsketermészet egysége az anyag, valamint programozás és elemek, vegyületek egysége az élet, végül lélek és test, tudat és agy egysége az emberi személy. Műveltség, erkölcs és társadalmi lét egysége a történelem, valamint az ember társadalommal egyesül emberiséggé. A világegyetem ez egysége nem lehet puszta anyagi, azaz a kvantumfizika nyelvén korpuszkuláris egység, hanem hullámtermészetű, mert a puszta anyag hatásaként a mutatkozó jelenségek megragadhatatlanok. Szellemi oldalról pedig igen. Ezért lehetnek a mítoszok, mesék, mondák e keveredett valóságok felidézői, és ma már nehéz elválasztani bennük a különböző valóságtartalmakat.

S mivel a világ egységes, a társadalom és az ember természete is az, ezért nagyon jó lenne, ha a társadalomelméletet az embertermészetnek megfelelően alkotnák. A társadalom és az ember egysége a világegyetemmel is fennáll, annak részeként, azt valamennyire felfogóként, megragadóként szerepel a közösség és társadalomalkotó ember. A világ és ember, valamint társadalom között fennálló és kölcsönható hármas egység magától értetődően természetes, az emberi gondolkodással megragadott, és számunkra mind a három, azaz minden a világon ezzel logikai–szellemi jellegű programozás alatt állónak mutatkozik.

Ahogy a társadalom emberekből áll, az ember természetből, azaz világból épül fel. A természet kígyó pedig úgy harap a társadalom kígyó farkába, hogy mindkettő feloldódik a lét hordozójában, az emberiséget alkotó emberben. Azaz a természet atom alatti építőkövei energiahullámként, energikus szellemként eltűnnek a boncoló ész elől, míg a társadalom annyiban áll fenn, amennyire emberi agyhullámok – közvetett és közvetlen módon – szellem formában összekapcsolódnak (Cser és Darai 2005–2006). Ezért lehet és kell egységes módszerrel közelíteni az élő és az élettelen külső természethez, valamint az emberi és társadalmi belső természethez. Mindennek felfogása elérhetetlen az emberi értelem nélkül, amiért fontos az értelem természetének feltárása. Ezáltal többet tudunk meg a világról is, és saját magunkról, valamint a társadalomról.

A vizsgálat végeredményeként előálló kép azonos azzal, ahogyan a külső természetet, magunkat és a társadalmat amúgy is látjuk. S ahogy a kozmogónia, a földtörténet, világtörténet, az organikus egyedfejlődés és a társadalomtörténet elméletei láttatják. Kizárhatatlan befolyással bír ezen elméletek megszületésében, érvényességében az évezredek, év tízezrek emberi tapasztalata. Például a vallás, amely az embert a szentség révén a szerinte legfontosabbra figyelmezteti. Így a mítosz az eltűnt, elromlott tudás hírnöke, a mese igen hasznos olvasatokkal rendelkezik. A metaforikus, azaz hasonlító eszünk minden szinten működött, így a mai legmagasabb tudást a tegnapi, a régmúlti képeihez, összefüggéseihez hasonlítjuk, azaz a józanészhez. Fordítva, az ősi mesék is hordozhatják fejlett tudás elemeit. (Darai 2020, Jankovics 1987, Magyar 1995.)

A biológiai rendszerek szuperorganizmus állategyüttesei bizonyos létszám fölött élettani mérésekkel igazoltan – eluralkodnak az egyes organizmusok fölött. Vagyis ekkor az együttes biológiai erőtér, amely az egyedeket összeköti, erősebb, mint a szervezet saját biológiai vezérlő tere. A különálló sugárforrások mind tudnak egymásról, és van saját belső irányításuk, amely bekapcsolódik az átfogó, teljes hatásba. Az egész szervezet egységes szabályozására a szervezet sejtjei között tájékoztatásos és irányító hálózat működik. Ezt az egész szervezetre kiterjedő sugárzási tér hozza létre, ami azonnali távolba hatásra képes folytonos biológiai erőtér. E tudati erőterek képesek a szervezetek közti kapcsolatteremtésre, és egymás hatását erősítve, módosítva, túlsúlyra jutnak az egyes élőlény saját szervezetével szemben.

Ez lenne a természetes biológiai távhipnózis, amiről tudjuk, hogy a vízibolháknál, patkányoknál és a japáni majmoknál működik. Lehet, hogy az emberi társadalom esetében is működik ilyesmi, de mi úgy érezzük, hogy nem. Ám lehet, hogy önálló lénynek érezve magunkat, azért nem érzünk semmiféle biológiai úton fogadott távhipnózisos működést, mert a külső hatások eleve személyiségünk legmélyére érkeznek és épülnek be. Mindenesetre az emberi társadalmat nehéz lesz ilyen célból megmérni. Az esetleges közös tudatmező működése megismeréséhez az egyéni tudatot is ismerni kell. Az egyéni tudat mélyén a többnyire velünk született alapelvek részben tudatosítottak, esetleg a biológiai–-szellemi erőterek hatásai.

Az értelem eme építőkövei az egyedben eszméket alkotnak, a személyiség legmélyebb indíttatásainak természetes teremtő erejét, mely egyre újabb és alapvetőbb megvalósulást keres. Az ész tehát a fizikai világmindenség sajátos részén uralkodó rend, ama részén, ami mi magunk vagyunk. Elménkben az alapkategóriák, az alapstruktúrák nem a világ természeti szükségszerűségeinek kartéziánus egyetemes és szükségszerű axiómái, hanem az emberi szervezet világbeli alkalmazkodását megvalósító elvek. De nem zárható ki, hogy az egész világegyetemen is ugyanúgy ‘uralkodik’ ész, mint magunkon. Az uralom alatt itt nem a társadalmon belül megszokott fizikai, vagy szellemi elnyomó uralmat értjük, hanem azt, hogy a jelenléte uralkodó mértékű. Ez passzív jelenlétet és nem aktív, beavatkozó cselekvést jelent.

Ha az általunk felismert minőségek nem tárgyak tulajdonságai, hanem olyan utak-módok, melyeken egyénileg vagy fajként megtanultuk a külső ingerek csoportosítását, osztályozását, akkor a világ és főszereplői harmonikus egysége megköveteli e minőségi osztályozás tőlünk tágabb eredetét. Mindezen okból egyszerűen elavult dolog akármely eszme betiltása, akárcsak bármely ember megölése, vagy a népirtás, ill. a növény- és állatfajok kipusztítása stb. Hiszen egyrészt a másik, szembeállított álláspont mindig csak esetleges lehet, és sohasem felsőbb rendű, másrészt minden tudás hasonló eredetű és egyedülállóan értékes, amint ugyanannak kristályi, növényi, állati, emberi, társadalmi vagy isteni megnyilvánulása is. Butaság és okosság ugyanannak eleje és fonákja, mindent egyre teljesebben kell megérteni, megismerni.

A sajátunk a többi valósággal egymásba fűződve alkotja a világ egyetemét. A világ folyása nem lineáris időbeli folyamat, hanem részecske szintű, fénysebességgel száguldó jelen. Az ebből létrejött valóságok a fénysebességnél gyorsabb folyamatokban épülnek, az annál lassabbakban leépülnek. A világegyetemet fenntartó energia vagy szellemháló alkotó eszközei közül nagy valószínűséggel legjobban a legközelebbi csillag, a Nap, valamint a Föld hat ránk, ám a legnagyobb hatással minden bizonnyal egymásra vagyunk.

Értelmesen élő, tevékeny lényként alkotunk, működtetünk közösségeket és azok összességeként társadalmat. A társadalom pedig megfordítva, visszahat az emberre és biztosítja számára élete létfeltételeit. Ma az egyes ember számára is elérhetően már az emberek közösségi érintkezése emberiséggé egyesíti a társadalmakat. Az emberiség szintje ember és társadalma egységét adja. Az emberi személy egyetemességét több közreműködő tényező együtthatásának tekinthetjük. Ilyen az emberekben megnyilvánuló psziché, e psziché társadalmi és emberiségi szinten szellemiségként megvalósuló összekapcsolódása, és az emberek együttható társas közege.

A társadalom egyes embernél több, az emberiségnél kevesebb. Az emberiség még nem egység, szerepe a nemzeté. A nemzet alatti képződmények mutatják, az emberiség részeként, hogy nem a nemzeti kizárólagosság útja lehet az emberiség jövőbeli útja, hanem szövetkezésük. A társadalmi lét vezérlője, a társadalom életében felismerhető műveltség formálja ki az élő társadalom alakzatát. A műveltségen belül az eszmék szerepe ma elsődleges, de korábban hajlamoké, képességeké, félelmeké, hiteké volt ilyen. Ezért a vallás megmarad, bár racionális erkölcs helyettesíti. A társadalmi egységek működése, a társadalmi

élet értékeit az értelmiségi vagy szellemi munka adja, míg életfeltételeik betöltése, érdekeik érvényesítése gazdasági, ill. politikai tevékenység. A nemzetek együttélése, az emberiség élete szintjén és során megvalósuló összemberi folyamat az emberi történelem.

Az értelemről részletesebben

A bevezetőben említett nagy kanti találmány értelmünk legalapvetőbb jellemzője. Általa lehetünk értelmes és társas lények. Mindkét értelemben, azaz hogy van mit összekapcsolnunk és van mivel – ugyanazzal – kapcsolódnunk. Ám a tudomány megalapozása esetében is majdnem ugyanez a kérdés merül fel, a tudomány választásánál, hogy miért állunk ki egy tudományos állítás, maga a tudományosság mellett. Azért, mert önmagában belátjuk érvényét, de azért is, mert minden ember jól jár vele. Ennek eléréséhez pedig értelmünk megfelelő eszközt, a logikát fejlesztette ki, amelyből a matematika is származik.

Karl Raimund Popper szerint az egyes fogalomból, esetből kiinduló, azaz indukciós következtetés logikailag nem szükségszerű és így megalapozhatatlan, mert a megalapozási kísérlet végtelen regresszióhoz, dogmatizmushoz, vagy pszichologizmushoz vezet. Ezért a tapasztalatból építkező, azaz empirikus elméleteket nem bizonyíthatóságuk, igazolhatóságuk (verifikálhatóságuk), hanem cáfolhatóságuk, elvethetőségük (falszifikálhatóságuk) tünteti ki (Darai 1981). Ez az etika területén azt jelenti, hogy egyes esetek erkölcsi megítélését nem lehet bebiztosítani (dogmatikusan), éppen a (jövői) gyakorlat szükséges változhatása érdekében. Ami ma üdvös és szent, idővel nemkívánatossá, sőt károssá, ördögivé válhat, vagy fordítva. Ahogy a tudomány, úgy az etika megalapozásához ez elengedhetetlen.

Amikor egy elmélet megítéléséről, alkalmazásáról van szó, akkor a mélyben, azaz hosszútávon fontos a cáfolhatósága, elvethetősége (falszifikálhatósága), bár a felszínen, rövidtávon (különösen az erkölcs terén) bizonyíthatósága, igazolhatósága (verifikálhatósága) is megkívántathatik, például újszerűsége, szokatlansága esetén. Magát az elméletet a cáfolhatóság (falszifikálhatóság) a lehetséges világokat leíró bázis-állításokat magával az elmélettel összeférő és nem összeférő részekre osztja. Egy elmélet empirikus tartalma az elmélettel összeférhetetlen bázisállítások összessége. Miközben az elmélet empirikus tartalmát csökkentő ad hoc feltevések bevezetése a falszifikáció elkerülésére, nem megengedett.

Mindez most nekünk arra is jó, hogy lássuk, mennyire alapos feldolgozást igényel az emberi értelem alkalmazása a számítógép által lehetővé tett módon és területeken.

Popper szerint a falszifikálhatóság demarkációs kritérium, de nem jelentéskritérium: egy jelentéskritériumnak ki kell elégítenie a következő feltételt: „Ha az S mondatnak jelentése van, akkor és csak akkor a nem-S mondatnak is van jelentése.” A falszifikálhatóság ezt nem elégíti ki, mert a tiszta univerzális mondat falszifikálható, de tagadása, egy tisztán egzisztenciális mondat nem falszifikálható.

Az empirikus tudományt a formális tudományoktól és a nem tudománytól (metafizika) nem az különbözteti meg, hogy verifikálható (igazolható), mert ez sosem lehetséges, hanem az, hogy falszifikálható (cáfolható) állításokat tesz.

Falszifikacionista tudományfelfogás: Ha a tudomány állításai nem igazolhatók (csak cáfolhatók), akkor nem is szabad (nem racionális) törekedni az igazolásra, hanem a cáfolást kell megkísérelni, ez a racionális viselkedés, kritikai racionalizmus.

Csak akkor tekinthető valamely rendszer tapasztalatinak, ha tapasztalatilag ellenőrizhető (ezért ne a verifikálhatóságot, hanem a falszifikálhatóságot tegyük a tudományt jellemző kritériummá). Nem azt kell egy tudományos rendszertől megkövetelni, hogy egyszer s mindenkorra pozitív értelemben kiválasztható legyen, hanem azt, hogy logikai

formája tegye lehetővé a negatív kiválasztást tapasztalati ellenőrzések segítségével. Azaz egy tapasztalati-tudományos rendszernek alkalmasnak kell lennie arra, hogy a tapasztalat megcáfolja.

Azaz racionális és kritikai magatartás azonosnak tekintett. Ha megkísérlünk valami megoldást javasolni egy problémára, meg kell próbálnunk a lehető legkönyörtelenebbül megingatni ezt a megoldást ahelyett, hogy megvédenénk – amit sajnos kevesen gyakorolnak, de szerencsére másoktól megkapjuk azt a kritikát, amit magunk elmulasztunk gyakorolni.

Élesen megkülönböztetendő valamely új ötlet létrejöttének folyamata logikai vizsgálatának módszerétől és eredményétől.

A megismerés logikájának – a megismerés-pszichológiával szemben – kizárólagos feladata, hogy megvizsgálja azokat a módszereket, amelyeket az új elgondolások szisztematikus ellenőrzése során alkalmaznak, hogy egyáltalán komolyan lehessen velük foglalkozni.

Új eszmékre logikai módszerrel nem lehet szert tenni, és logikailag nem rekonstruálható e folyamat. Minden felfedezés tartalmaz irracionális mozzanatot, teremtő intuíciót.

A tudós elméleteket állít fel és ellenőriz, de e tevékenység első szakaszát, az elméletalkotást nem lehet logikailag elemezni. Hogy miként jut valakinek valami új – zenei téma, drámai konfliktus, vagy épp tudományos elmélet – az eszébe, az empirikus pszichológiai és nem megismerés-logikai kérdés. Utóbbi nem ténykérdésekkel, hanem csak az igazolás vagy az érvényesség kérdésével foglalkozik.

Mindezek mintájára lehet kezelni a tehát helytelenül mesterséges intelligenciának keresztelt jelenséget, valamint a robotok ügyét.

Értelmünk újabb alkalmazása

Tekintsük értelmünk újabb alkalmazásának a számítógépeseket. Ilyenmód nem kiemelve közülük a beszélgetőst vagy a robotikát.

A mai világban már minden látszólagos, virtuális (akar lenni), és ahol azért a lelketlenség elég gyakran előfordul, hogy néha elnémulunk, megbénulunk tőle, de a válaszadás e hamis tartalmakra a hagyományos forma miatt még elég hamar elő tud jönni.

Hiszen Kant szerint a gyakorlati életnek van primátusa az elméleti fölött, az élethez kellő elveknek és tényeknek. Az élet készítményeinek elvei is érdekesek persze, de másodlagosak.

Viszont Platón találta fel az elméleti életet, midőn magát az emberi életet tekintette elméletinek. Ez addig rendben is volt, ameddig fel nem lépett a társadalmi szintű erőszak.

Félreértés ne essék, Platón már ennek az erőszaknak a fellépte után találta ki, hogy nélkülözhetetlennek teszi meg az emberséghez az – elméleti – transzcendenciát. Nem volt más eszköze, hogy elhárítsa a közvetlen erőszakot, ami a társadalom tagjait fenyegette (lásd Szókratész halálát). De más téren is sikeres lett, lásd a logikai platonizmust vagy a matematikai platonizmust.

A totális hatalmi képesség azonban ezt is semmibe tudta venni, ezért Kant visszahozta a békés emberek közötti kapcsolatba az immanens transzcendenciát, transzcendens immanenciát, két legyet ütve egy csapásra, mert nemcsak a túlvilági hivatkozást iktatta ki ezzel, hanem az emberek közötti minőségi különböztetést is, mert kell másik ember is hogy emberek legyünk.

Művelendő tehát a számítástudomány, csakhogy annak magas szintű művelése egyáltalán nem jelent elszakadást az emberi létkérdésektől, elméleti mindennapoktól. Semmi szükség, hogy öncélú fejlesztések területévé süllyedjen e magas tudomány, kifinomult technika. Volt sok tudós, feltaláló, aki képes volt élni ezt a tudományt, a bőrén

érezni súrlódását a köznapi vagy hatalmi világgal. De most másról van szó, arról, hogy nem mehet tovább az elszakadás a valóságtól, a valós élettől, legalábbis abban az ütemben és abban az irányban, amivel etetnek vagy riogatnak, akik mintegy ezzel törvényesítik a terület nagyfokú pénzéhségét. De az élet több mint az elméleti és technikai lehetőségek kihasználása, bizonyos öncélú vágyak kiélése. Lehet feszíteni a húrt, mint sok veszélyes találmány javaslója teszi, de annak elszakítása senkinek se lehet célja. A számítástechnikai forradalomnak nevezett gyors folyamat lehet igen magas mérce szerinti látlelet vagy korrajz, hogy teljesíti-e vagy elősegíti-e azt a követelményt, hogy értelmes gyerekek legyenek az új nemzedék tagjai, akikhez meg anyák és apák kellenek, máskülönben megbukott a jelen.

Korábban még kevesen gondolták, hogy egyből felfut a létcsúcsra ez a csúcseszköz, de attól még ott van, és a gyengébbek hiszik csak, hogy nemlétezésének gondolata, vágya meg is szünteti. Vannak tehát, akik érzik ennek a problémának a valódiságát és felvállalják teljes egészében, míg a nagy beruházók többnyire nem, vagy nem teljes mélységében, nem őszintén. Tehetik, mert nem nekik van, rövidtávon vesztenivalójuk, hanem az emberiségnek, és az emberség egészének. Ezt pedig patikamérlegen, avagy kazuisztikával, erkölcsi elméletekkel, etikaalkalmazással kell kimérni, ha egyszer tudjuk jól, hogy minden összetevő pontos aránya kell az egész összhangjához. Ki akadályozhatna ebben, ha az ellenséget jelentő szándékokat felismertük s képviselőit vitában meggyőzhetjük? Eért kell lelkesedni minden új alkalomért, amivel gazdagíthatjuk életünk megítélése eszközrendszerét, valamint a helyretevés elveit.

Mi magunk, amint megismerendőink is, világrész vagyunk, ezért alapvető jellegünk jel és jelentés, jelzés és összefüggés. Mint a fraktál és a hologram, a szómaszignifikancia és pszichoszomatizmus. Ám nem úgy, hogy a rész ismerete megmutatja az egészet, hanem fordítva, az egész tárulkozik fel a részben. Amint tájékozottságunk és ismeretünk forrását bármely fogalomról annak az összes fogalomból való kimetszésében találhatjuk, s az összes többi figyelembe vételével magyarázhatjuk, hogy azok közül egyik sem az. De az egészről nem nyilatkozhatunk, sem a világéról, még a magunk egészéről sem. Pedig szinte másra sem hajlandók sokan, az elöljárók, pár ezer éve, mint az egészről beszélni. Ezért van jelentősége annak, hogy a korábbi emberiség egésze ezt nem tette, és annak is, miként kerülhetjük el ezt manapság. Mert a robotika és az értelem utánzás akár az egész befolyásolásává válhat.

Ha a végtelenség elvi megismerhetetlenségét mindenki belátja, akkor ez lehet az a wittgensteini fal, aminek a túloldaláról, elvi megismerhetetlensége miatt, azaz ismerete hiányában, nem szabad beszélni. S ha beszélünk, az üres hivatkozás. Amiről viszont beszélhetünk, feleltessük meg az említett filozófusok efféle beszédünkre vonatkozó, a mondanivalónkkal szemben támasztott elemi követelményeinek. Ekkor remélhetően a világ is emberi méretet ölt, azaz végtelennek tekintett lesz, s az egyes ember is elérhet az összesség szintjére, a minden ember szempontjának és erejének összegződésére. De nem a gép!

Az utánozhatatlan emberi természet

Zárszóként még beszéljünk arról az emberi természetről, amelyet a gép nem tudhat helyettesíteni. Az emberben a lélek programmal működtetett test hozza létre a személyt, aki lélek és test együtteseként, cselekvő egyénként embernek tekintett lény, személyiségjegyekkel bíró tudatos egyéniség. A lélek az élő ember elválaszthatatlan tulajdonsága, megjeleníti a tudatot, magában foglalja a gondolkodó, érző személyiséget. A lélek létrejöttekor az élet programja által vezérelt anyag egyedet alkot. S maga az élő rendszer a kívülről bevitt kód, program és az arra épülő, azáltal meghatározott mechanizmusnak az együttes új minősége, vezérelt egyensúlya, egysége, együttműködése, sokasodása. Az élőlények együttműködést jelentő egyensúlyok sorozatai, bennük anyag és tudat egy-azonos rendszer kétféle megközelítése, a két fogalom együttesen határoz meg egy

logikailag látszólag felette álló harmadikat. Az anyag megismerésében a kvantummechanikai természetleírás átlapolt valóságállapotokat jelez, amikor az ok–okozatot sértő kvantumviszonyok a valóság két oldalaként anyag és hullámtermészet összetartozását, bizonytalanságát és megmaradását mutatják. Ebben feltárva világegyetemünk napjait, naprendszereit, anyagait, életzónáit, végtelen mélységeit, tömegét és akár sorsát is.

Az anyag megjelenése teszi lehetővé az egyedet, amely tehát az anyag élő tulajdonságának körfolyamat szervezettségi–megnyilvánulási elkülönült kerete. A működtető mechanizmus hajtó és fékező erőit érzékelő, feldolgozó, valamint arányos, összegzett és változó jeladó adatkezeléssel önszabályozó rendszer. Legkisebb élőlény a sejt: mag és plazma. Vannak makromolekulák, pl. fehérjék, a DNS, s ez utóbbit utánozza az egyedet elpusztító vírus. Így a test vezérelt önszabályozó és önszabályozott egyensúlyi rendszer, amely tudati, eszmei információs rendszerből és anyagi jellegű végrehajtó mechanizmusból áll. A test létrejöttekor a tudattal rendelkező agy létrehozza az egyéniséget, a cselekvő egyént. A tudat létrejöttében az agy élő elektromos idegrendszere közreműködik, a reflex és a tudatos tevékenység. A hullámtermészetnek van tudat jellege.

Lélek és tudat azonosítása kézenfekvő, de az állatok tudatosságának jeleivel is találkozhatunk. Az emberi tudat a tagolt beszéd és az emberi kultúra kialakulásához köthető. Az agy tudathordozó, s mint a központi idegrendszer vezérműje működik. Szerepet kapnak az idegsejtek és nyúlványaik, impulzusok és az egész idegrendszer. A központi idegrendszer sejthálózata az agy befogadóképességét határozza meg. Holografikus működése és szerepköri területei jellemzik, s a kérgen kívül a limbikus rendszer és a gerincagy vagy nyúltagy szerepköre is meghatározott. Fontos ismeretet nyújt az agyhalál és a halál utáni szervi és sejti élet vizsgálata. A külvilági hatások agyfeldolgozása és értékelése: a látás, a hallás, a szaglás, a tapintás, az érzékszervek különleges használata: a beszéd és a kézírás.

A cselekvő személy létrejötte az, amikor a személyiség vezérelte egyéniség cselekvő személyként nyilvánul meg. A személyiség személyiségjegyekkel bíró, a saját tudatát felismerő tudatos egyéniség, azaz az embert egyéniségként jellemző tulajdonságok összessége. Az ember másik személyiséggel áll kapcsolatban, tettei személyiségek közti kölcsönhatások. Egészséges ember három egymástól elvált személyiség összetevője: a szülői, gyermek és felnőtt. A személyiségek közti kölcsönhatások egyensúlyi helyzete: azonos összetevők párhuzamos kölcsönhatása. A nem azonos összetevők közti kölcsönhatás kiiktat bizonyos összetevőket. A nem párhuzamos kölcsönhatások pedig megnehezítik a kapcsolatot, keresztező kölcsönhatások következményei különféle játszmák lesznek. Az egyéniség hordozza a személyiséget, s a személyiségi cselekvések hajtóereje az idegrendszer által nyilvánul meg. Az emberi egyén, jellem a személyiség tettekben megnyilvánuló alakjaként osztályozható. Működtető mechanizmusa idegrendszer jellegéből fakadva szangvinikus, kolerikus, melankolikus, flegma. A négy alaptípus tovább bontható érzelmi reakciók alapján extrovertált, introvertált jellegűre. Osztály az idegrendszeri válaszok gyorsasága, tudatossága alapján az erős és gyenge akaratú.

Cselekvő személyről akkor beszélhetünk, amikor a személyiség és egyéniség együtt határozza meg a cselekvő egyént, a társadalmi embert. Az emberi személyiség és cselekvés helytelen gyakorlata, ha visszavezetik a biológiára. E mégoly tetszetős szociobiológia háttérbe szorítja a lélek, az emberi tudat és a szellem világát. Egyébként az ember általi időstrukturálás, időtöltés alapváltozatai: a magány, rítusok, együttes tevékenység, az idő pergetése, a 32 féle játszma (Berne) és a bizalmas együttlét. Ezért arányosan kell az emberi viselkedés biológiai, személyiségi és társadalmi hatásait figyelembe venni.

A társadalom az embermivolt élővé tételéhez elengedhetetlen személyiség összetevők közege, az emberi jelleget, fogalmat élővé tevő hordozó közeg, azt működtető mechanizmus. Az emberi társadalom együttműködő emberek szövetsége, közös szellemi alapokra épülő

cselekvés. A társadalom létrejötte az, amikor a műveltség vezérelte társadalmi lét alkotja az élő társadalom alakzatát. Az emberi műveltség az egyéni és együttes emberi cselekvés tárgya és eredménye, terméke. Az emberi műveltség már legkorábbi régészeti nyomaiban is és mindig társadalmi, mint a beszéd is. Az emberi táradalom műveltsége az emberi együttműködés szellemi, azaz agyi kapcsolataira épül. Ebben az agyi átlapoltság, a kollektivizálódott agyállapotok még a meditáció és a parajelenségek magyarázatára is alkalmas lehet. A műveltség tárgyi és szellemi termékei az összeadódott tudat hordozói. Örökítő mémek rendszerére mutathatunk rá.

A műveltség létrejöttekor az eszme vezérelte hit építi fel a vallást. Az eszme az összeadódott tudat megnyilvánulása, szavakban kifejezett gondolat, gondolati rendszer, tanítás. A hit az eszmehordozó emberi értelem meghatározó része, gondolatrendszer tudatos elfogadása. Önmagunk, mások elfogadása, bizalom képességeinkben, mások szándékaiban, s ezek tagadása is. A vallásos hit alapeleme a lélek és meghatározók benne annak szerepkörei, jelei. A lélekelemek megszemélyesített minták. A tudományba vetett hitre is szükség van. Soros intellektusunk a legegyszerűbb képességünk, míg az érzelmi intelligencia magasabb fokú, de a legátfogóbb a spirituális intelligenciánk, a túlvilági és istenképzetünk, mely okszerűtlen kötődés. A vallás létrejövetele tehát az eszme egyesülése az őt hordozó hittel. A hitélet különböző változatai ismeretesek. Az emberek a vallásuk által felvállalt eszmei programok alapján rítusokban tevékenykednek. A vallás nemcsak istenhívő eszmerendszer, hanem ennél tágabb értelemben felvállalt dogmáké. A vallás valódi társadalmi gyakorlat, szervezeti alakja is lehet, de egy tételes vallás sem univerzális.

Beszélhetnénk még az emberség és emberiség mint rész és egész viszonyáról, emberre gyakorolt hatásáról, de talán ennyi is elég annak beláttatására, hogy embergép nem alkotható. Természetes értelmünk minden mesterségesség forrása a földön, nincs más isten rajtunk kívül,
s őt megszemélyesítve magunk fölé emeljük, hogy ne bújjunk ki parancsolatai alól. Így sugározza be életünket ésszerűség, mi nem azonos világban talált törvényekkel, sokkal többet nyújt, ahogy kiterjesztjük hatását az emberi közösség üdvös szabályaira. Ezért beszélünk természeti népekről, akik legnagyobb mai tudáseredményeink igen régi megelőlegezői, a legemberibb szempontokat érvényesítették foganattal. Hagyományaink mögött megláthatjuk az örök kétely túlhaladását, alakot öltve remény, megfogalmazva tanulság, szóláshasonlatok,
közmondások tömör bölcsesség közvetítőink. Mindez nincsen a gépeknek, pedig úgy állítják be, mintha több lehetne nálunk, de már látjuk, hogy nem, határhelyzet döntését sosem bíznánk rájuk, csak eszközeink, mint gyors kutyáink, lovaink, vagy más haszonállataink, amelyek segítségével jobban élünk, termékükből – mint tejből, tojásból – további feldolgozással hasznosabbat alkot ötletes kedvünk, alkalmazó elménk jövőnek. De mi megmaradunk éppoly kiszolgáltatottnak, mint eddig, úgy egészségünket tekintve, mint a bolygónk helyzetét a világűrben kicsi pontként, függvényei vagyunk igen nagy külső erőknek. Legyenek azok a legapróbb vírusok bennünk hatékonyságot találva, vagy Földdel ütköző nagy anyagtömbök az égből, s minden egyéb veszély, elsődlegesen ezek elhárítása a cél. Képesek legyünk megvédeni magunkat tőlük, ezt kell elérnünk gépek segélyével is élve, elméleteinket ellenőrizve, amihez
nyelvi eredetű értelmünket kell megtartanunk.

Irodalomjegyzék

Aksu, A E et al. 2002 ’Persistent Holocene Outflow from the Black Sea to the Eastern Mediterranean Contradicts Noah’s Flood Hypothesis.’ *GSA* [*Geological Society of*

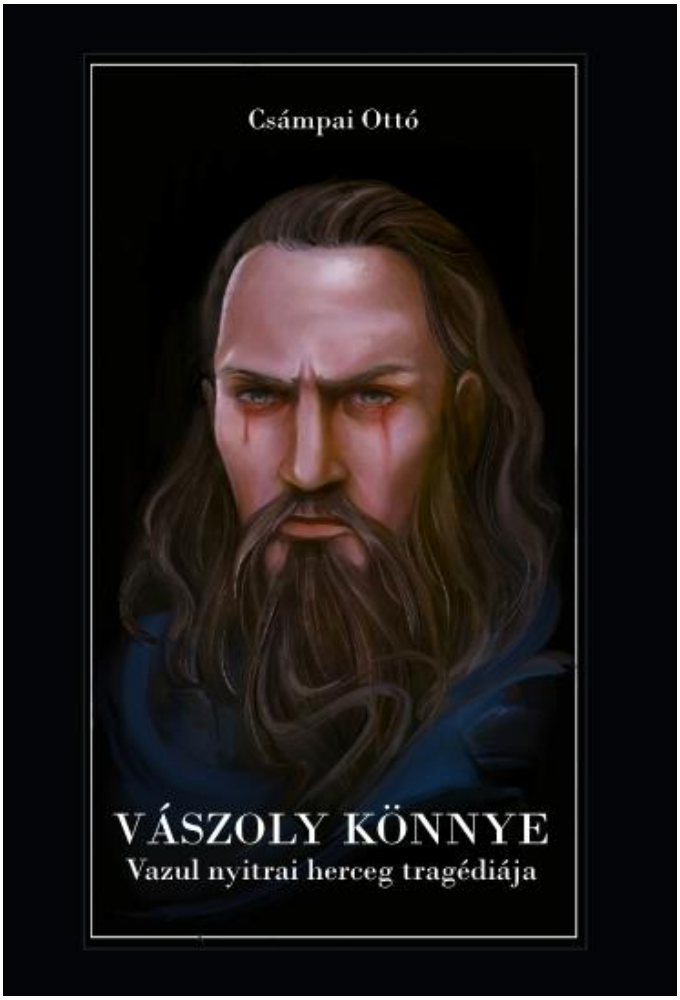
America] *Today*, May.. https://www.geosociety.org/gsatoday/archive/12/5/pdf/i1052-5173-12-5-4.pdf;
Alcock J 2002 ’Enthusiasm for Earth System Science Continues at GSA.’ *GSA Today*, Dec. 2002. https://www.geosociety.org/gsatoday/archive/12/5/pdf/i1052-5173-12-5-4.pdf
Bohm, D 1985, *Unfolding Meaning: A Weekend of Dialogue.* Chapter 3. Soma-significance and the activity og meaning. Routledge and Kegan Paul. London. https://www.rebprotocol.net/somasig.pdf
Childe, V G 1959, *A civilizáció bölcsője.* Gondolat Kiadó. Budapest. pp. 5, 80, 81, 82, 99, 100, 109, 110, 114 és 197.
Cser F és Darai L 2005, *Magyar folytonosság a Kárpát-medencében, avagy kőkori eredetünk és a sejti tulajdonság-örökítő kutatás.* Frig Kiadó. ISBN 963865886X
Cser F és Darai L 2005-2006, *Ember — Társadalom — Emberiség, Eszme — Hit — Vallás, Atya — Anya — Élet.* Queanbeyan–Kápolnásnyék. https://mek.oszk.hu/18100/18165/18165.pdf
Darai, L 2015 ’A körgánok hatalmi párhuzama: erődített élettér.’ *Acta Historica Hungarica Turiciensia* Vol. 71. pp- 156-204. ISSN 2297-7538 https://epa.oszk.hu/01400/01445/00013/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2015_2_156-204.pdf
Darai, L. 2020 ’Hősök (héroszok) és népalkotó emberek.’ *Acta Historica Hungarica Turiciensia* Vol. 119. pp. 444-500. https://epa.oszk.hu/01400/01445/00060/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2020_01_444-500.pdf
Darai, L 2021 ’Miben laktak magyar őseink?’ *Acta Historica Hungarica Turiciensia* Vol. 122. pp. 113-123. ISSN 2297-7538 https://epa.oszk.hu/01400/01445/00063/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2021_3_113-123.pdf
Gáborné Csánk, V 1980, *Az ősember Magyarországon.* Gondolat Kiadó. Budapest. ISBN 963-280-855-x
HáziPatika 2022 ’Mesterséges anyaméhből születhetnek a jövő gyermekei.’ *HáziPatika* https://www.hazipatika.com/napi_egeszseg/noi_bajok/cikkek/mesterseges_anyamehbol_szulethetnek_a_jovo_gyermekei
Jankovics, M 1987, Csillagok között fényességes csillag. A Szent László legenda és a csillagos ég. Képzőművészeti Könyvkiadó. Budapest. ISBN 9633363195
Joordens, J C A & d’Errico, & Wesselingh, F P & Munro, S & de Vos, J & Wallinga, J & Ankjærgaard, C & Reimann, T & Wijbrans, J R & Kuiper, K F & Mücher, H J & Coqueugniot, H & Prié, V & Joosten, I & van Os, B & Schulp, S & Panuel, M & van der Haas, V & Lustenhouwer, W & Reijmer, J J G & Roebroeks, W 2015 ’Homo erectus at Trinil on Java used shells for tool production and engraving.’ *Nature* Vol. 518, pp. 228-231. https://www.nature.com/articles/nature13962
Kuman, M 2018 ’The Mystery of the Black Sea Floods Solved.’ *Journal of Earth Science & Climatic Change*, 9 (9). https://www.researchgate.net/publication/328286667_The_Mystery_of_the_Black_Sea_Floods_Solved.
Lorius, C et al. 2002 ’A 150,000-year climatic record from Antarctic ice.’ *Nature* Vol. 316 **(**6029) p. 592.
Magyar, A 1995, *Az ősműveltség.* Magyar Adorján Baráti Kör. Budapest. ISBN: 9630455099 https://www.leventevezer.extra.hu/Osmuveltseg_1.pdf https://www.leventevezer.extra.hu/Osmuveltseg_2.pdf https://www.leventevezer.extra.hu/Osmuveltseg_3.pdf https://www.leventevezer.extra.hu/Osmuveltseg_4.pdf

https://www.leventevezer.extra.hu/Osmuveltseg_5.pdf
https://www.leventevezer.extra.hu/Osmuveltseg_6.pdf
Oppenheimer, S 1985, *Eden is the East. The Drowned Continent of Southeast Asia.* Phoenix, London, 1998. Vol. 30. pp. 37-38.
Ryan, W & Pitman, W 1998, *Noah's Flood. The New Scientific Discoveries about the Event that Changed History.* Simon & Schuster, New York. pp. 104, 154–158.
Tóth J. 2007, *Ősi épített tájak a Kárpát-medencében.* Fríg Kiadó. ISBN 9789638752055

IRODALOM

Csámpai Ottó (Nyitracsehi):

Vászoly könnye – Vazul nyitrai herceg tragédiája[459]

A szerző legújabb könyve, amely a „Vászoly könnye – Vazul nyitrai herceg tragédiája” címet viseli, a Kárpát-medence középkori történetének fordulópontját dolgozza fel, amikor az új évezred küszöbén I. (Szent) István király vezetése alatt egy új államegység jött létre. A történelmi események sorozatának központja a középkori Nyitra, amely Vászoly herceg székhelye lett. Ott készült a trónutódlásra, majd ott raboskodott és ott is vesztette el szeme világát, hogy ne tudja elfoglalni a trónt.

A kiadvány célja, összegezni a legkülönfélébb ismeretanyagot és irodalmi forrásokat Vászoly nyitrai hercegről, tragikus haláláról, rávilágítani származására, megvakításának fő okaira, és feltárni ennek az alattomos cselekménynek a lehetséges gyanúsítottjait. A szerző

[459] Püski Kiadó, Budapest 2024, keménykötésű, A4 formátum, 160 oldal, ISBN 978-963-302-383-9
A borítótervet Kaltenecker Dóra festménye alapján Földessy Rita készítette.
A könyv hátlapján szereplő ajánlás Földessy László munkája.

tudatában van annak, hogy ugyanúgy, mint az előző korok történészei, ő sem fogja megtalálni a teljes igazságot, de szeretné közelebb hozni az olvasó számára Árpád nagyfejedelem utáni évszázadok bonyolult és ellentmondásos időszakát. Ennek az időszaknak az egyik szereplője és egyben áldozata, Vászoly herceg, aki a tudományos és szakmai dolgozatok mellett legalább kéttucatnyi szépirodalmi mű fő- vagy mellékszereplője. A könyv írója ezeknek a tartalmát is figyelembe vette, mert a művészeti irodalomnak megvan a sajátos nézőpontja, amely túlmutat a fellelhető forrásanyag határain, és gondolatai ezáltal gyakran hozzájárulhatnak a történettudomány művelőinek eredményeihez.

A könyv tartalma a bevezető és záró gondolatokon kívül, öt fejezetre tagolódik. Az első fejezet a Nyitrai hercegséggel és annak uraival foglalkozik. Az ilyen fejedelemség intézményét a keletről érkező magyarok a türk államrendszer örökségeként hozták magukkal a Kárpát-medencébe. Ez gazdagította azokat a széttagolt területi közigazgatási szerveket, amelyek a meglévő rokon- (különösen a székelyeket), valamint a meghódított és hozzácsatolt népcsoportokat irányították, amelyek aztán egyetlen szilárd államalakulatba egyesültek. A Nyitra környéki terület egy részét Huba vezérnek adományozták, akit Árpád fejedelem a nyitrai vár és a környező erődítmények ispánjává nevezett ki. Géza fejedelem uralkodása alatt az egész terület „hivatalosan" a trónörökösnek választott személy közigazgatási tényked̄ésének térsége lett. Ebből a területből alakult ki a későbbi Nyitra megye.

A második fejezet „A magyarok pogánysága" címmel, a magyar nép vallási-kulturális identitásának legvitatottabb kérdéseivel foglalkozik. Magát Vazult a szakirodalom gyakran tekinti pogánynak. Megjegyzendő azonban, hogy a vallási terminológiában a pogány (lat. paganus = vidéki, falusi) kifejezés a szóban forgó időszakban azokra vonatkozott, akik sem a keresztény, sem a zsidó vallás hívei nem voltak. Anélkül, hogy a könyv szerzője végleges megoldásra törekedne, korabeli források és konkrét néprajzi kutatások alapján hipotetikusan arra a következtetésre jut, hogy a magyarok azért vehették fel ilyen gyorsan a keresztény vallást, mert mitológiájuk és hitvilágu̇k közel állt a kereszténységhez. Szimokrata Theofilaktoszra hivatkozva megállapítja, hogy a Napot és a tüzet imádták, de csak a világot teremtő Istenhez imádkoztak. Kijelenti, hogy eredeti vallásuk leglényegesebb eleme, az egyistenhit volt, amely a kereszténységnek is az alapja. A Napimádat Nyitra környékén korunkban is része az ott élő magyarok szokásrendszerének és hiedelemvilágának, például a nyári napforduló ünneplésénél. A Napon keresztül imádták az egyetlen Teremtőt, mivel a Nap az isteni természet földközeli megnyilvánulása. Emellett rámutat, hogy a következő időszakban a Szent Koronával megkoronázott uralkodók olyan széleskörű apostoli hatalmat gyakorolhattak, hogy az esztergomi érseket a pápa képviselőjének, azaz prímásnak nevezték ki nemcsak Magyarországon, hanem az egész keresztény világban. Felmerülhet tehát a kérdés, hogy egy pogány népességnek az uralkodója gyakorolhatott-e ilyen messzemenő hatalmat abban a reményben, hogy alattvalói majd egy napon áttérnek a keresztény hitre?

A következő, harmadik fejezet időrendi sorrendben mutatja be az olvasónak Vazul tragédiájának irodalmi ábrázolásait. A szerző azzal indokolja az elhatározását, hogy a szépirodalmat is bevonja a tudományos szövegbe, mert szerinte a művészi tipizáció az emberi lét legjellemzőbb vonásait egyesíti magában. Az esztétikai ábrázolás az ember alkotta valóság ellentmondásos harmóniájának fontos eszköze. A művész ábrázolni tudja a gőgös alázatot és az elrejtett büszkeséget; ábrázolni tudja a vérző sebekkel való nevetést, ábrázolni tudja a fájdalmat, amely mindig nagyobb az embernél, akinek mégis bele kell, hogy férjen a szívébe. Mindenesetre bele tartozik vérző szemeivel távlatokba látó Vászoly, ahogy azt a könyv borítóján a művész megfestette. A fejezet tartalmazza a rendelkezésre álló irodalmi művek – történelmi regények, elbeszélések, versek és zeneművek – kivonatait, kritikáit vagy egyéb értékeléseit a XVI. századtól napjainkig.

A negyedik fejezet részletesebben foglalkozik István és Vazul kapcsolatával, és a rendelkezésre álló történelmi dokumentumok és egyéb forrásanyagok alapján megpróbálja

rekonstruálni Vazul nyitrai tartózkodásának és tragikus halálának valódi történetét. Maga a trónra készülő István is tartózkodott egy ideig Nyitra várában, és onnan mozgósította csapatait Koppány felkelésének leverésére, akivel Veszprém közelében meg is ütközött. Koppányt ott legyőzték és felnényelték. Ez az esemény kellően ismert az olvasó számára és látszólag nem érinti a könyv tárgyát. Nagyobb figyelmet kap Nyitra központi szerepe Nyitra vármegye és a püspöki székhely körülményeinek megalapozásánál. Figyelmet szentel Zoerárd-András és Benedek érkezésének és missziós tevékenységének, valamint István felesége, Gizella Nyitrán való tartózkodásának. István királlyá koronázása után, fia Imre lett az utódja, aki elfoglalta a hozzá tartozó hercegséget. De ő valószínűleg a Biharit, mivel a hagyomány szerint, a közelében lezajlott vadászat közben érte őt a halálos baleset. Ha nem került volna sor erre a váratlan tragédiára, Imre egy dicsőséges életpályára is számíthatott, sőt még a Német-római Birodalom császári koronáját is elnyerhette volna. Talán ez volt a tüske Gizellával a királyi udvarba jött rosszindulatú idegen főurak szemében. A könyv szerzője részletesen szembesíti az egyes tudósok véleményét, akik különbözőképpen értelmezik Vászoly bebörtönzésének és későbbi megvakításának okait. E véleményeknek a skálája igen változatos: Vászoly összeesküvést szőtt István ellen, hogy elfoglalhassa a trónt, mi több, részt vett Imre elleni merényletben is; ezzel szemben egyesek Gizellát látják a tett mögött, aki a trónt akarta biztosítani támogatója, Orseolo Péter számára. Vannak olyan vélemények, amelyek szerint István nővére, aki Orseolo Péter anyja volt, állt az összeesküvés mögött. Vászoly származása kérdése körül is több változat létezik – a hivatalos vélemény szerint Mihály fiaként közvetlenül Árpád ágából származik. Fennáll azonban az a lehetőség is, hogy a már említett Koppány fia lehetett, aki az István elleni lázadást szervezte. Ez az érdekes hipotézis régebben az egyes egyháztörténészek körében is felbukkant, és időről időre reneszánszát éli. Vászoly három fia, András, Béla és Levente külföldre menekült. Később ketten közülük, András és Béla, valamint három unokája, Salamon, Géza és László, magyar királyok lettek. Közülük a leghíresebb, a legendás lovagkirály, Szent László, akinek alakja ma is szerepel Nyitra megye címerében, Vászoly unokája, tehát vér szerinti leszármazottja.

Az utolsó, ötödik fejezetben, amelynek címe „Adalékok Koppány és Vászoly tragikumához", olyan érdekes adatokat mutat be, amelyek látszólag nem kapcsolódnak a témához, de valójában szerves részét képezik és kiegészítik azt. Amikor Szent István szembesült azzal, hogy utódlási tervei meghiúsultak, két fontos lépésre szánta el magát. Az első az volt, hogy megengedte Vászoly fiainak, hogy elhagyják az országot. Ezzel Árpád vérvonalát akarta megmenteni. Ha ugyanis ők is eltűnnének, megnyílna az út az idegenek előtt a trón elfoglalására. Másrészt, mint hívő keresztény, aki minden cselekedetét Istennek szentelte, *„fogadalom s felajánlás útján szüntelen imáiban magát és királyságát az örökszűz istenanya, Mária gyámsága alá helyezte, kinek tisztelete s dicsősége a magyarok közt oly nevezetes, hogy nyelvükön még e szűz mennybevitelének ünnepét is, tulajdonnevének hozzátétele nélkül, csak Királyné napjának emlegetik."* Ezzel a cselekedetével jelképesen átadta neki a Szent Koronát. Szent István halála után rokona, Orseolo Péter lépett a királyi trónra. Ő azonban nem Árpád vérvonalából származott, ezért csak az összes férfi leszármazott kihalása után kerülhetett a trónra. Nemcsak a széles néptömegek, de a korabeli arisztokrácia sem ismerte el őt, mivel szerintük úgy került a trónra, hogy megvakította Vazult és száműzetésbe küldte fiait. A nép elűzte Pétert az országból, és saját uralkodókat, köztük a megvakított Vazul két fiát és három unokáját ültetett a királyi trónra. Ezek közül a legkiemelkedőbb a már említett I. (szent) László volt, aki 1083-ban boldoggá avatta Istvánt, fiát, Imrét, valamint a két zobori remetét, Andrást és Benedeket, mert a kolostor szerzetesei szerepet játszhattak Vászoly fiainak kimenekítésében. Őt, I. László királyt 1192-ben III. Celesztin pápa szentté avatta.

A cselekményhez nyilvánvalóan az is hozzá tartozik, hogy az Isztambulba látogató turisták nagy részének fogalma sincs arról, hogy az egykori bizánci keresztény Hagia Szophia székesegyházban található egy mozaikkép, amely Szent Piroskát, Szent László lányát ábrázolja,

akit az ortodox keresztények Szent Eiréné néven ismernek. Ő a bizánci trónörökös és későbbi császár, II Ioannész Komnénosz felesége volt.

A felnégyelt Koppány és a megvakított Vazul – két dacos magyar – örök szimbólumai maradnak annak a közösségnek, amely Istvánnal ellentétben nem Nyugatra, hanem Keletre tekint, amelynek vére valóban a távoli múlt álmait, a távoli sztyeppék életét keresi, de amely, ha kell, képes csatlakozni a krisztusi békemisszió közösségéhez és annak védelméhez.

Csámpai Ottó: ***Vászoly könnye – Vazul nyitrai herceg tragédiája.***
Püski Kiadó, Budapest 2024, keménykötésű, A4 formátum, 160 oldal, ISBN 978-963-302-383-9
Borítótervet Kaltenecker Dóra festménye alapján Földessy Rita készítette.
A könyv hátlapján szereplő ajánlás Földessy László munkája.

Darai Lajos (Kápolnásnyék):

Teremtő időtermészet

Kritika

Jelmondatok:

A szükségképpeniséggel párosult valószínű okoskodás mentén haladunk.

Az egész az egy, és ez az egy az Isten.

A kiindulási egy csak létezik, létezik végtelen időktől végtelen időkig.

A jelent csak akkor láthatjuk, ha az mi magunk vagyunk.

A gondolat világa magyarázat magunkról, a világ gondolata a mindenségről.

Ha a tévedést milliárdokkal többen követik, mint az igazságot, attól még tévedés marad.

Ez a tudás ezer év múlva sem lesz korszerűtlen, mert évmilliárdok óta korszerű.

1. Bevezetés

1.1. Időgondolat és idővilág

Az emberi beszéd az ember gondolkodásának kifejező közege, amelybe mindenki beleszületik és elsajátítja, eltanulva a többi beszélő embertől. E gondolkodást a hallott beszéd mondandójának megértésén kívül az emberi élettevékenységben látott minták, gesztusok, cselekvési formák és egyéb jelek jelentéseinek, jelentés-összefüggéseinek használata befolyásolja. Végül aztán a beszélt és írott nyelv a felnőtt ember alkotó kifejezésmódjává, tevékenysége szellemi alapjává válik.

Ezzel lehetővé és gyakorlattá lesz az emberi tapasztalatok, a tudás felhalmozása, az egyéb formák mellett a tudományos tudás pontosítása, illetve ellenőrzése, bővítése. Az őskori sajátos tudásteljesség után, az ókor utolsó ezer évétől kezdve, a középkoron és az újkoron keresztül, a legújabb kori napjainkig az emberi tudás két fő szempont szerint különült el: *Egyrészt* a megismerési módokat tekintve, *másrészt* a tudás tárgyait tekintve. *Előbbi* jelenti a vallás, a művészet, a filozófia és a tudomány megismerési formáit, *utóbbi* pedig az ember, a társadalom és a természet főként tudományos megismerésének eredményeit.

A társadalomtudomány kevésbé kötődik tárgyához, mint a természettudomány. A természettudomány létét az emberi tapasztalatszerzés korlátai módszeres túlhaladási törekvése adja. És ez vonatkozik nemcsak az élettelen és az élő természet tudományára, hanem az ember természettudományos vizsgálatára is. A társadalomnak a tudományos megközelítése ellenben nem a megismerési korlátokra teszi a hangsúlyt, hanem az elérendő eredményre, a célkitűzésre. A természettudomány korlátait érzékelő szervezetünk szűkös befogadó képessége, és az a tény adja, hogy az ember érzékszervekkel van nyitva a világra. A társadalomtudomány korlátja viszont az a tény, hogy ugyanolyan jellegű termékekkel szolgál, mint amilyeneket vizsgál.

Különösebben egyik tudományfajta képviselői sem veszik figyelembe e korlátozásokat. E mulasztásnak eddig a természettudományokban sokkal kevésbé káros következményei voltak, mint amilyen óriásiak következhetnek belőle a jövőben. E hiba a társadalomtudományt viszont eddig egyenesen megfosztotta attól, hogy klasszikus alakját elérje. A korlát legyőzése a természettudományokban ugyanis – első látásra – csupán a megismerő apparátus kiterjesztését, hatókörének megnövelését igényli, amit el lehet érni új, szélesebb látómezőjű műszerek beállításával és az ember logikai és matematikai apparátusának felhasználásával egyaránt. Nem különbözik ettől lényegileg az a legmodernebb természettudományos gyakorlat sem, amikor a megismerési és célkitűzési tartományokat elméleti eszközökkel tágítják.

Ezzel a felfogással azonban a természetet csak az ember szempontjából ismerhetjük meg. Ez egyaránt jelenti a korábbi megismerési módok folytatását és az ember által alkalmazott természetfelhasználás szempontjait. A természet azonban ettől az emberi elmélettől és gyakorlattól veszélyeztetetté válik, mintegy az ember feléli az így elsajátított természetet. A természet olyan megközelítésére van tehát szükség, amely a természetet csupán önmagában tekinti és kezeli, mindenféle emberi felhasználási szempont nélkül. A társadalomtudomány pedig nem a társadalom testét vagy a társadalmat alkotó ember pszichéjét vizsgálja, hanem az embernek a világról, önmagáról, és embertársairól, azaz többi emberről alkotott véleményét, értékelését. S végeredményben a társadalomtudós maga is csupán egy-egy meghatározott témáról szóló újabb véleménnyel, értékeléssel tud szolgálni. Azaz a társadalomtudomány vélekedésekről szóló vélekedés.

Az emberi megismerés elméleti jellege módszertanilag képes egyesíteni a természet- és társadalomtudományokat, mert a világról való érzékelésünket s az azt végtelenül kitágító természettudomány elméleti teljesítményét ugyanaz az emberi elme hozza létre, mint az önmagáról és a többiekről szóló elméletet. Az egységes módszertannak azonban így egységes lesz a vizsgálati területe is, azaz megszűnik a természet és társadalom eddigi elkülönülése. Mégpedig olyanformán, hogy a természet, az ember és a társadalom evolúciósan optimalizált létrejötte, illetve kialakítása, valamint fennmaradása, illetve fenntartása különböző világok alakjában felfogott, illetve megjelenített lesz a tudományosan gondolkodó ember részéről. A létmódbeli különbség eltűnik a tárgyiság és a gondolatiság között, mert a gondolatban újraformázott világ a tér és energia nélküli, azaz szellemi szinten lesz vizsgált.

E szellemi szinten pedig mind a természeti, tárgyi, mind a gondolati világnak csupán időbeli mozgása, illetve kiterjedése van. És a gondoltsággal, a figyelem ráirányításával együtt jár az a kitüntetettség, ami lehetővé teszi a létezés megragadását, s egyben azonosítja a gondoltat és a gondolatot. Vagyis tehát ekkor az idő útjába állunk, a gondolt időterjedési vonalat keresztezve valamely ponton, és az időforrás mozgását szemléljük gondolatban. Az időponti világ mindig azonos lesz önmagával, akárhol állunk bele, akár a vélt kezdőpontnál, amely a világmindenség széle lenne, akár a jelenpontnál, amely pedig a mostani világpillanat kezdete. Ez az időponti világ minden irányban terjedhet az elgondolás szerint, ám mivel egy pontból indul a terjedése, az időpontokból álló időszálak távolodnak egymástól. S ha az időszál világ a mi világunk, akkor az időszálak között lévő tartomány nem az.

Az időszál kiterjedésével együtt elinduló időforrás mozgása így szintén az időszálak világában történhet, folytonosan és hatványozottan megsokszorozva az időszál világot. S ahogy az időszál mozgássoron lehet ellentétes irányú mozgás, úgy e mozgássor ellentéte a rá síkban merőleges mozgás lesz. Ezzel kiderült, hogy az időforrás valójában két ellentétes irányban mozoghat csupán. Az időpont mindenirányú terjedése és az időforrás kétirányú haladása bonyolult, de elgondolható viszonylatokban teremti meg a világot. Jobbos és balos bőségszaru formában, ahol a világ egyre bonyolultabb berendezését e két időbugyor sorozat önmagába visszatérve végzi.

1.2. A teremtés titkai

Ezzel a gondolkodással a kérdésre, hogy miként alakult ki az általunk ismert világegyetem, lehet, a valósághoz jobban közelítő és a teremtésről kialakult képtől eltérő választ adhatunk. A világegyetem kiindulása csakis valamilyen önálló dinamikával bíró valami lehet, ami nem anyag vagy energia jellegű, mert e kategória sokkal integráltabb rendszer, minthogy kiindulás lehessen. A világon egyetlen dinamikus, azaz szellem szerűen autonóm (isteni) dolgot ismerünk, az időt, amely nélkül megszűnnek a világ folyamatai, cselekményei, mivel a belelátott idő nélkül az anyag vagy az energia is megszűnik létezni. Viszont az idő, mint szellemszerűség önmagában is megáll, elképzelhető az az állapot, amikor a világnak az időn kívül nincs más építőeleme, s az idő működési elveinek megértése egyben a világ megértése. Már az őselemek filozófiája erről szólhatott annakidején. Platón is hangsúlyozta, hogy a Víz őselem növekvő gömbje nem keverendő össze a patak vagy a tenger vizével.

Ezt írja: „…azt gondolta ki tehát, hogy mozgó képmását alkotja meg az örökkévalóságnak, és berendezve az eget, ezzel megalkotja az egységben megmaradó örökkévalóság szám szerint tovahaladó örök képmását, amelynek mi az idő nevet adtuk.”[460] „S átvevén a halandó lény halhatatlan kezdetét, az ő alkotójuk mintájára a tűznek, földnek, víznek és levegőnek részeit a világtól kölcsönkérve[461]… eggyé illesztették össze…” „…a látható s egyáltalán érzékelhető keletkezett világnak befogadó anyját se földnek, se légnek, se tűznek, se víznek ne nevezzük, se semminek, ami csak ezekből vagy amikből ezek származtak; hanem ha valami láthatatlan, alaktalan fajtának nevezzük, mely mindent befogad, kikutathatatlan módon részesül a gondolati létezőben, s nehezen fogható fel…”[462] „…a Létező, a Tér s a Keletkezés, e három külön dolog, megvolt, még mielőtt az ég megszületett volna; s a keletkezés dajkája megnedvesedve és megtüzesedve, továbbá a föld és levegő alakjait is befogadva s elviselve mindama tulajdonságokat, amik ezekkel együtt járnak, mindenféle alakban tűnt fel, és mivel nem hasonló s egyensúlyban nem lévő erők töltötték meg, egy részében sem volt egyensúlyban, hanem egyenetlenül himbálózva mindenfelé maga is rázkódott azok hatása alatt, mozgásával viszont azokat is rázta; … s mennél különbözőbbek voltak, annál inkább elkülönítette őket egymástól, viszont mennél hasonlóbbak, annál inkább egy helyre taszította őket; ily módon egyikük egy, másikuk más helyet foglalt el már akkor is, mielőtt még belőlük megszületett volna a rendezett mindenség. És bizony ez előtt mindezek arány és mérték nélküli állapotban voltak; mikor azonban rendeződni kezdett a mindenség, a tüzet, vizet, földet, levegőt, melyek csak némi nyomaival bírtak lényüknek, de különben teljesen olyan állapotban voltak, mint az isten távollétében valószínű, akkori természetes állapotukból először is kialakította őket a formák és számok által. … A szükségképpeniséggel párosult valószínű okoskodás mentén haladva föltesszük tehát, hogy ez a kezdete a tűznek s a többi testnek; hogy aztán tovább ezeknek mik a kezdetei, azt csak isten tudja, ember csak akkor, ha Neki kedves.”[463]

Így az idődimenzió forrás „szülte” idő kiáradása a legelső, Víz nevű őselem, az idő legősibb állapota. Ennek a közegszerű időnek a kölcsönhatásai is az időre vezethetők vissza. Minden őselem – Víz, Tűz, Levegő (Éter), Föld (Fa) – az időnek különböző megjelenési formáit takarja tehát, melyekben az idő nem más, csupán másként mutatkozik. S két időrendszer kölcsönhatása csak az időhullámok és az időforrások között jöhet létre. Az első kölcsönhatásban, amikor a gömbszerűen feldagadó időrendszerek hullámai elérik egy másik időrendszer forrását, az azonnal végtelen gyorsulással taszítódni kezd ennek legkülső és minden további szinguláris jellegű felszínén. Két egyszerre indult forrás egyszerre kezd taszítódni

[460] Platón: Timaiosz. *Összes Művei.* Harmadik kötet. Európa Könyvkiadó, Budapest 1984. 335.
[461] Uo. p. 342.
[462] Uo. p. 353.
[463] Uo. pp. 355-257.

egymástól és kétszeres fénysebességgel ellenkező irányban szétrohannak időtlen időkig, a kiárasztott hullámterükben maximális kékeltolódást[464] szenvedve.

E lényegi „teremtési aktussal" minden megváltozik körülöttük. Az előttük ugyanolyan sebességgel haladó múlthullámaikat nem tudják lehagyni, de a múltkupak egyre halmozódik előttük az idők végtelenségéig. A „hátuk mögött" egyetlen megfagyott pillanat van, a másik forrás legelső, megszületési pillanata, és előtte a saját képei halmozódnak attól a pillanattól kezdve, amikor elérte őt a másik forrás legkülső szinguláris hullámfrontja. E speciális szál ősállapotokban, ahol a gömbök egy pontban érintik egymást, ott növekszik a szál, egy fénysebességgel rohanó pontban. Ez a pontból nézve egy növekvő szál, kívülről szemlélve két, fénysebességgel száguldó pont, melyek között egy szál nyúlik kétszeres fénysebességgel.

Mivel minden tudás kopik az idő végtelenében, e teremtődési titkokat már évezredek óta alig érti valaki, amit felerősít az emberi butaság, a mérhetetlen kapzsiság és gonoszság.[465] Viszont a még nem kihalt nép, a hunok[466] sok kutató által szentnek nevezett tudása, vagyis a szerintük égi eredetű vallásunk erről szól. Állítólag rejtőznek feltételezett maradványai bizonyos, különösen Keleten fennmaradt szent iratokban. Ez a hun vallás pedig sokkal régebbi, mint a földi írott történelem. A minden bizonnyal lejáratására kitalált önmagáról szóló beszámolója[467] szerint ősi égi hazánkból hoztuk magunkkal, amely előbb Amma, a Szíriusz negyedik bolygója volt, majd a Mars, ahonnét Ataiszra, a réges-rég elsüllyedt földrészre, a Szentföldre hoztuk. Ennek maradványai – úgymond – ma Hawai és Óceánia szigetei, s hawai őshazánk maradéka az a hatás is, amit az ottani nyelvekre nem etimológiailag, hanem logikailag felfedezhetően tettünk.[468] Ezen ősnyelvek belső logikájának vélt megfejtése pedig közelebb visz Nimród vélt nyelvének[469] megtalálásához. Ami, a nyugati kutatóknak idegenként, érdektelenként mutatkozva, a mai megértés számára nekünk tisztábban megmaradt.[470] Ám minden nyelv hordoz teremtési titkokat, de nem a hangzás hasonlóságai miatt, ami ha megvan, már csak hab a tortán.

Az így feltárt emlékezet, e vallás mai híveinek hite szerint, Isten tevőleges segítségével, elegendő kiindulási alap a jelenkori, ezirányban elkötelezett tudósok kutatómunkájához. Ilyen módon rengeteg használható és érdekes bizonyító anyag került már elő, amit e vallás híveinek „mindenkivel közös felfogásunk szerint bűn lenne eltitkolni". Szerintük ez nem borzongató miszticizmus, hanem az idő fizikája, kémiája, biológiája és a hipertéri űrhajózás alapja. Ez a

---

[464] https://www.netfizika.hu/tudas/node/19239.

[465] Cser Ferenc kutatásaiból tudjuk, hogy a Fekete-tenger mai szintre való feltöltődése után erősödött fel és vált uralkodóvá a civilizációkban az alárendelő gondolkodás, az elnyomó társadalomszervezési forma – a korábban általános mellérendelő gondolkodás és társadalmi szerveződés helyett. (Lásd Cser Ferenc: *Gyökerek. Töprengések a magyar nép és nyelv Kárpát-medencei erdetéről.* Melbourne. 2000, és Cser Ferenc: *Benjámin. A jobbkezesek fiai.* Melbourne 2002.)

[466] Rólunk, magyarokról van szó.

[467] Pl. Arvisura, de az összes krónikánk is eszerint utólag meg lett hamisítva.

[468] A kutatás „eredménye" a hawai–magyar, maori–magyar, magyar–tibeti és a sumer–magyar szótár. (V. ö. Barát Tibor: *A magyar népek őstörténete.* Egyesített kiadás, New York, 1997.
http://www.magtudin.org/Barath_Tibor_A_magyar_nepek_ostortenete_1._kotet.pdf,
http://www.magtudin.org/Barath_Tibor_A_magyar_nepek_ostortenete_2._kotet.pdf,
http://www.magtudin.org/Barath_Tibor_A_magyar_nepek_ostortenete_3._kotet.pdf.)
Azonban ha tényleg van nyelvi kapcsolat, annak más magyarázata lehet. Amint a Fülöp-szigeteki visayan nyelvnek is. (Lásd Darai Lajos: Sokkal korábbi ellenkező irányú népmozgás. Acta Historica Hungarica Turiciensia 2023/3.)

[469] Nimród, aki az egész emberiség őstörténetében meghatározó kiindulópont, a magyar krónikák szerint ősapánk. A Ninurta–Nimród–Ozírisz–Nemere azonosság nyomozását lásd Imre Kálmán: *A magyarok őstörténete új megvilágításban. Krantz elméletének továbbgondolása.* Heraldika Kiadó, Budapest, 2002.

[470] Meg még a kínai nyelven is. (Lásd

tudás egyébként teljesen egységes keretbe ágyazva található meg a Föld világvallásaiban, mivel a világ egység,[471] s az Isten egy. Az egész az egy és ez az egy az Isten.

1.3. Hun források az idő természetéről

Mindez tehát hun – vagy mai elnevezéssel magyar – eredetű forrásanyagokon alapul, kiegészítve más népek tudásaival, a többi ősnép mondáinak kapcsolódó mondanivalójával.

S ez a tudás ezer év múlva sem lesz korszerűtlen, mert évmilliárdok óta korszerű. Hiszen a világegyetem ősrégi tudásáról van szó, amit 6044 éve hoztunk magunkkal a Földre.

Ekkor Él Istent tiszteltük, akit Úristenként a mai napig tisztelünk. S ma Jézusként ismeri a nyugati, Isa prófétaként a keleti világ. Él a keresztények istene (Él = él, van), belőle áll a világ („benne élünk és vagyunk"), akit így minden fizikus, kémikus, biológus a belőle készült műszerekkel vizsgál, mert tehát minden ebből az Ígéből lett.

A már elfeledett lényegi értelmi tartalmakat kutatásokkal kell pótolni, azaz megtalálni, megfejteni. Ebben nagy segítségünkre van ez a felsejlő okos, nagytudású ősapa-szemlélet, ellentétben a semmitmondó fejlődéstörténeti kiindulásokkal. Ezért ez a szabad, „gyehenna tüzére való" gondolkodás minden szükséges összefüggést feltár és sejtés-szemeit megértési lánccá összefűzve, vele eddig megoldhatatlan dolgokat igen könnyen megoldunk majd.

Ősi, törzsszövetségi népünk szövetséget kötött a többi néppel és Istennel.[472] Ősi hitünkben tisztelt Napisten, RÉ, nem egy másik, „pogány" isten, hanem a Naprendszer fenntartója, őrzője („térszeránja"). Nem a Napot, hanem azt a kitüntetett speciális fénykvantumocskát imádjuk, aki a Naprendszer egészét megteremtette és fenntartja. A mindenható – keresztény – szentháromságot, a téridő lokális megteremtőjét. Aki nélkül nem lenne a központi csillagunk, a Nap, s a Föld és maguk az emberek se.[473]

1.4. A hun (magyar) nyelv rejtett tudása és felelőssége

Az, hogy NAP–ISTEN, olyan nyelven van mondva, amely 100.000 éves és 2,5 millió értelmes kifejezést tesz lehetővé. Aki ezt érti, ráadásul még hordoz rejtett tudást is a szavaiban, hihetetlen nagy tudást. Népmeséink se együgyű történetecskék, a hivatásos leszólók véleményével ellentétben, hanem a mai, évezredek óta fejlődő tudományunknál jóval mélyebb ismereteket rejtenek. Ezt a valódi, de ma még tiltott–szidott néprajzkutatók is megerősítik: népmeséinkben a mainál sokkal korszerűbb tudomány rejtezik, a kozmikus csillagutazás tudománya.[474]

Ennek a hatékony tudásnak a szellemében a legelső kérdés a világ tudományos vizsgálatakor nem az, hogy miből áll a világ, hanem hogy mitől mozog. A mainapi tudomány állása szerint az úgymond „energiává tetszőlegesen átalakuló anyag" valódi határai megtapasztalhatatlanok „műszereink elégtelensége miatt", s az anyag e felfogásban csakúgy menet közben dönti el, hogy minek fog éppen mutatkozni nekünk műszereinkben: hullámnak vagy részecskének.

Mindazonáltal a feltételezett anyagalkotó anyagi részecskék és ezek elképzelt még kisebb anyagi alkotóelmei, a kvarkok, – amiket szubatomi erők (gluonok és tömegtelen, végtelen

[471] És nem a vallások egymás iránti türelmessége egységesítése miatt.
[472] Lásd az Ablak a világra, Arvisura, A Szent Koronánk, Ataisz magazin, A tudás könyve, Az idő alapelvei, Babel, Ereklyéink titka, Sumer, stb. honlapi ágakat a http://hunok.hu/startlapok/ujstartlap.html című honlapon.
[473] Tehát nem a Napot vagy a „tábortüzet" imádták őseink, aminek hangoztatása egy ravasz és gonosz – romboló – hazugság elültetése.
[474] A táltosló etetése tűzzel, majd a hátán utazó testrészeivel, a kozmikus sebesség fokoztatok átugrásához kell.

sebességgel ide-oda cikázó gravitonok) tartanak egyben a kvarkoktól a tárgyakig, bolygókig, galaxisokig, – az általunk megalkotott törvények szerint működnek ugyan, ám felelőtlenség elfogadni, hogy az általunk nem tapasztalható világ dolgai jól megfelelnek tanainknak és számításainknak.

Mert ha e tanainkat általánossá és kötelezővé tesszük, törvénybe foglaltan hatalommal betartatjuk, akkor minden eltérés tőle eretnekség lesz és üldözendő, s a tudás ajtaja bezárul, a tudásnövekedés megáll, a tudomány megszűnik. Amint ez manapság lenni látszik, amikor tudománytalanság feltenni a kérdést, hogy mi okozza a Világegyetem őrületes dinamizmusát.

E kérdést azért nem lehet ma feltenni, mert uralkodik egy tévhit, miszerint elegendő egy képlethez hozzábiggyeszteni egy kis *t*-t, vagy Δ*t* szorzót, és ettől már mozgásba is jön minden folyamat, amit matematikai egyenleteinkkel leírtunk. Pedig ez egyszerűen nem igaz.

Csapdahelyzet ez, hiszen a legfontosabbról van szó, hogy honnan ered az egész nagybetűs Univerzum kezdeti mozgásmennyisége, anyagának belső dinamizmusa.

2. Az idő teremtő dinamikája

Az ősrobbanás energiafelszabadító ötlete azért valótlanság, mert az egész Univerzum tömegét magába záró fekete lyuk nem robban fel. Még a fény sem tudja elhagyni, hiszen tömege van, s minden tömeg fogoly. S honnét lett az ősrobbanás energiája, a 25 milliárd C°? Mitől lett meleg a meleg? Honnét lett az anyag?

A válaszok hiábavaló keresésekor előtérbe kerül viszont, hogy idő nélküli létezés lehetetlen: ami létezik a térben, az az időben is. S ha semmiből sose lesz valami, az idő lehet az a nem semmi, ami, mint kiindulópont, már létezett az anyag vagy energia létezése előtt.

Ez, a világ dinamizmusát adó idő semmiképp nem azonos a ma együtt emlegetett, de két eltérő tulajdonsággal bíró téridővel. S nem igaz, hogy a matematika képes – összevonás által – összehozni a nem fiktív teret és időt. Nem lehet tehát tetszés szerint felosztani, elgörbíteni sem. Mert a tér és az idő nem a puszta elhatározásunktól, szabványosításunktól függ.

Nem lehet a dimenziót egyszerű elnevezéssel meghatározni. Nem lehet a három dimenziós térbe belegyömöszölni a jellegében teljesen eltérő, más lényegű negyedik „paramétert”, az időt, mert a tér statikus és az idő dinamikus. Az idő nem is skaláris és nem is vektor.

Az idő a három statikus térdimenzió mellett nem egy hasonló negyedik, hanem olyasmi, ami nem hasonlít az eddig ismert dolgokhoz semmiben, mert nem tárgyi. Nem lehet komoly és bonyolult struktúrával bíró anyagi részecske sem, ha egyszer kiindulópont. Az idő tehát egyszerű, de dinamikus.

2.1. Idő és tér transzcendenciája

Az idő transzcendens, akárcsak egyébként a tér, az elektromos tér, az elektromágneses tér is. A tudomány materialista művelőinek sem sikerült eddig kiiktatni ezt a transzcendenciát. Azaz az idő végtelenül fontosabb annál, hogy egyszerű matematikai paraméter legyen a fizikában vagy az életünkben.

Ez nem az óraidő, nem az időfolyamat, nem a történelmi idő. Mert például ha az idő folyamat lenne, tovább kellene kérdezni, hogy mi hozza létre, mi tartja fenn folyamatként. És egyáltalán: mitől múlik az idő?

Az idő nem homogén, hanem olyan közeg, ami nélkül nem gondolható el semmilyen mozgás, cselekvés vagy létezés. Ige–idő: múlt, jelen és jövő létezése, cselekvése és története.

Az Univerzumban az idő az egyetlen ismert, valóban dinamikus dolog, s gondolatkísérlettel találhatjuk ki, mitől nyeri az idő ezt a kiapadhatatlan dinamizmusát, mi tartja őt mozgásban, múlásban.

Korábban az atomok kifogyhatatlan dinamikájáról tanultunk, ahol a fénysebességnél gyorsabban perdülő atommagok körül elektronok keringenek. De arra a kérdésre nem kaptunk választ, hogy mi tartja az atomokat ebben az évmilliárdokig tartó létezésben, dinamizmusban. Például azt az ötletet, hogy az atomok a veszteség pótlására az energiát folyamatos kisebbedésükből nyerik, az alábbiak miatt teljesen el kell vetnünk:

1. Bár világunkban minden dinamikus, minden egyszerű tárgy, szikla, hegy, bolygó, csillag, galaxis szédületes belső mozgással létezik, ám a részecskék balosak lévén az anyagban, a mozgásmennyiség tükörpárját (paritását) nem találjuk. Felfedeztük ugyan az antianyagot s elő is állítjuk egy-egy részecske erejéig, mely antianyag jobbos, de antianyagból álló anyaghalmazt nem ismerünk. A mozgásmennyiség eme látványos aszimmetriájára nincsen magyarázatunk.

2. A tartós anyagi részecskék, mint amilyen a proton, elektron, neutron, neutrínó és tükörpárjaik, félspinűek, azaz perdületüket tekintve e részecskék két teljes ciklus után visszatérnek egy kiindulási helyzetbe. Félspinűek az antianyagi részecskék is, csak ellenkező irányban perdülnek. A perdület jelzése mellett azonban a forgás és a térbeli keletkezés kapcsolata hiányosan megfogalmazott. Ezen kívül a proton vagy a neutron tárgyszerűen, valamiféle bogyóként értett, hullámtermészete elsikkad.

3. A tér is forog, jobbra, és félspinű J. A. Wheeler szerint. A jobbos térnek sincs általunk ismert paritása, tükörpárja.

Ha a tér jobbra forgó valami és folyamatos keletkezése során két teljes fordulat után jut el ugyanabba a kiindulási állapotba, akkor olyan valaminek kell létrehoznia, ami vagy maga az idő, vagy ahhoz nagyon hasonló jellegű. Tehát a teret is dinamikus valami kell szülje, s a tér csavarodása miatt, mivel a tér sem terjedhet gyorsabban, mint a fénysebesség, a tér forrásrendszerének az egész Univerzumhoz képest parányinak kell lennie. Ez a feltételezés Einstein tételére épül, hogy a fénysebességnél nincsen nagyobb sebesség, iymert azonban már az e korlátot átlépő, gyakorlatilag végtelen sebesség is.

Már az 1931-as évektől ismeretek az Einstein–Podolsky–Rosen-féle effektusok (EPR), amelyek végtelen sebesség jelenlétére utalnak. Ez rádióhullámok nélküli kommunikációt tesz lehetővé, amit valószínűleg, már 20-30 éve ki is dolgoztak.

2.2. Az idő dinamikus expanziója, a terjedő dimenzió: a Víz őselem kiáradása.

Einstein tanára, Minkowszki Raumzeit névvel illette a téridőt, mégpedig egyneműségük miatt egybeírva. (Mindez nem zavarja a mai iskolákat, ahol száz évvel ezután még mindig külön háromdimenziós térről és a hozzá ragasztott elkülönített időfaktorról beszélnek.) Az időt pedig egy forráspontból terjedőnek gondolva ugyanazt mondta, mint amit most az „időfizikusok”, mert ha az idő mégis skaláris lenne, az csak azt jelentené, hogy amennyiben iránytalan, akkor csak minden irányban fénysebességgel táguló lehet és sosem állhat meg.

A dimenzió kiterjedést jelent, állandó kifelé mozgást egy pontból minden irányba. Ezért aztán például a mérettartó kiterjedés értelmetlenség. Itt e szédületes gyorsasággal

közegszerűen száguldó dimenzió, kiterjedés, tágulás nyolc perc alatt ér el a Napból hozzánk, s hat óra alatt a Plútónál van a Naprendszer szélén.

S hogy mi tágul itt? Nem az anyag, nem is anyagi részecskék, egyáltalán nem részecskék tágulnak. S mennyire tágul? Óriásira, de nem végtelenre. Határát ugyan nem ismerjük, de nem határtalan, a tágulás mértéke nem felfoghatatlan vagy megérthetetlen.

Az idő terjedő dimenziója nem más, mint a preszokratikus filozófiából ismert Víz őselem kiáradása. Ez táguló gömbökként, miközben az időforrás egyhelyben áll, az idő múltját szemlélteti. Kár, hogy ez a Minkowszki professzor által elgondolt időforma máig nem érintette meg az elméket.

Bár félrevezető, de jó hasonlat a víz, amint a hang is szférikus terjedése miatt. E táguló dimenzió tehát az idő legősibb állapota. A kezdetben egyhelyben álló forrása fénysebességgel táguló időszférákat szül magából, amelyek még egyre tovább tágulnak.

S rengeteg ősi írás foglalkozik az idő szerkezetével, tulajdonságaival, – e lényeges teremtésfilozófiai kérdéssel, – akárcsak Platón és Eukleidész[475] is. Platón, mint láttuk, külön hangsúlyozza, hogy a Víz őselem nem keverendő össze a patak vagy tengervízzel, s a Víz egy növekvő gömb.

2.3. Az időhullám dimenziószerkezete

Milyen ennek az időből álló hullámvilágnak a dimenziószerkezete? Az első ötlet, hogy gömbként háromdimenziós, nem jó, mert ha tágul, az egy új, időbeli dimenzió, azaz ez a valami legalább négydimenziós lenne. Minkowszki ezt így próbálta leírni: $xyz \cdot ct$, ahol x, y, z, a térdimenziókat, c a fénysebességet és t az időt jelenti. Ez bár ígéretes, de téves megértése az idő dinamizmusának. Ám ettől függetlenül Minkowszki lett az idő újkori felfedezője, aki még máig sem kell a statikus-mechanikus vagy a háromdimenziós szemléletűeknek, s főként nem a „síkagyúaknak".

Pedig ennek a gömbnek a teljes külső felszínén „ugyanannyi az idő", azaz a felület equitemporális, egyetlen pont. Vagyis a középpontból fénysebességgel táguló időfelszín a tágulásban is egydimenziós marad. Hisz a teljes „gömbfelszín" minden pontja, a külső felület teljesen egyidejű, mert azon egy pici pontocska, egyetlen időpont tágul, szemléletünkben gömbszerűen reprezentálódva. Ez ugyanígy létezik a fekete lyukak leírásánál is. Ott ez a szingularitás, amikor a bezáródott eseményhorizontú fekete lyuk eseményhorizontja teljességgel pontszerű. És a pont mögött ördögien hatalmas (akár százcsillagnyi) tömeg áll lesben. Ezen keresztül nem lehet „csodás új világba" jutni, kötelébe jutva minden megsemmisül.

De ha a külső felszín egyidejű, akkor minden „felületi" pontja ugyanaz az egy pont, s az egész is csak egy pont.[476] S bár a külső felszín homogén egyidejű, befelé haladva olyan közegbe lépünk, amelyben a rendszer jelene felé haladunk. A külső felszínen van a nulladik momentum, a legrégibb múlt, amit a legelső pillanatban bocsátott ki az időforrás. Befelé haladva viszont a kifelé áramló időközegben, a rendszer jeleléhez közelítünk. A jelen az időközeg közepén van.

A „0" dimenziós „felszíneket" áttörve befelé haladva újabb és újabb időpontokon haladunk át, amelyek szálszerű dimenziót (kvantált stinget) jelentenek a mi szemszögünkből.

---

[475] Lásd alexandriai matematikus *Elemek* c. műve (Gondolat, Budapest, 1983.) a Harmadik könyvét.

[476] V. ö.: „Annak magyarázatára, hogy a világegyetem minden elektronja azonos, azt az elképzelést vezették be, hogy csak egy van belőle, és mi pályájának keresztmetszetét észleljük, ahogy előre-hátra kígyózik az időben; emiatt soknak látszik". „Ezt az észrevételt J. A. Wheelernek tulajdonítják, aki egy R. P. Feynmannal folytatott telefonbeszélgetés során tette [vagy fordítva]. [J. R. Lucas: *A treatise on time and space*. Methuen, 1973. 44. o.]" (P. W. Atkins: Teremtés. *Gondolat, Budapest 1987. 124. o.)*

Időpontok sorozatát, még ha állunk is és áthalad rajtunk az időfolyamat, az újabb és újabb időpillanatokat jelentő szféra. Amint a vonal a geometriában pontok végtelen sorozata, már legalább Püthagorasz óta.

Itt az oszcilláló időforrás időben egymást követő oszcillációs (hullámrezgéses) folyamata sorozatszerűen látható, de befelé haladva ezek az egyre közelebbi jelent is jelentik. Vagyis a jövőben, a jövő felé utazunk a múlt régebben keletkezett rétegei felől a jelen irányába. Ekkor a létezési eseményt felgyorsulva látjuk. Ez a múlt így előbb érkezik, mintha egy helyben állnánk. Ezért nekünk jövő. A jelent viszont csak akkor láthatjuk, ha az mi magunk vagyunk.

2.4. Miből s mitől (miért) keletkezik a jelen?

Eddig feltételeztük a Minkowszki-féle táguló dimenzióhoz hasonlítható idődimenziót, de mi kelti az időt a rendszer origójában (középpontjában)? Miért jön ki azon a ponton, lyukon keresztül az idő „erre az oldalra". És mi van e ponton túl? A Biblia szerint az Isten választotta szét a vizeket, tagolta, s lettek az alsó vizek (a múlt), a jelen és a felső vizek (a jövő).

Kétségtelenül az idő jelene, azaz Isten az első őselemet, az idővizeket önmagával, a jelennel kettéválasztva alsó (múlt) és felső (jövő) vizekre, az Arany(arány)atya[477] szerepét tölti be, aki mindenhol és mindenben jelen van, mert ő maga a jelen. S hogy hol van a jelen, alaposan átgondolandó, hiszen mi csak a múltat látjuk, mert a dolgok között távolság van. A szemünkbe ért fény már régen a múltat mutatja nekünk, a jelent sose láthatjuk a fénysebesség miatt. Nap csillagunkat is csak nyolc perc elteltével látjuk, a többi csillagot pedig legalább négy évnél régebbről.

Miért tör tehát elő az idő a rendszer középpontjából? Két csillag közt milliárdszor milliárd kilométer van, és összesen ezermilliárnyi a csillagok száma. Hogyan és mitől működik ez az egész? Mi mozgatja e végtelen és sokszínű világot?

Az időt, ezt az „anyagtalan semmit" fentebb – „kívülről" szemlélve – egy pontnak mondtuk és táguló gömbnek láttuk, és belehatolva megjelent a mozgáspályánk mentén egy szálszerű dimenziósor. És e „dimenzió" itt még csak elménkben létezik, mert a benne saját anyagi felfogásunk szemszögéből tett mozgás nem tárgyi, hanem virtuális időpillanatokat érintett.

3. Időforrások, dimenzióforrások természete

A dimenzióforrást vagy azért nem látjuk, mert olyan nagy, vagy azért mert olyan apró, vagy minkettő. Hasonlóan a fekete lyuk paradoxonjához, amely óriási tömörségű és tömegű (sokcsillagnyi anyag) és mégis csupán szingularitás, egy pont az egész. És a keleti felfogásban a világot kormányzó két őserő (KI és CSI) keltő forrása parányi, kiterjedése óriási (de nem végtelen). – A magyar nyelv erre a kettőre együtt mondja, hogy KICSI (CSÖPP-S-ÉG), s a fogalmat kifejező paradoxon ott lapul a szóban.

Ez a dimenzióforrás pontszerű is meg nem is, azaz dinamikus tulajdonságokkal – létezés, tágulás, forgás – bíró: Olyan pontszerű gömb, melynek sugara nulla, s felszíne is nulla. Rajta egy 1 dimenziós önmagába visszatérő áramlás az északi sarktól az egyenlítőn át a déli sarkig, majd vissza a gömb átfúrt közepén az északi sarkig. A rajza almára hasonlít (vö. tudás almája). Ilyen vortexek (örvények) találhatók középkori ábrázolásokon. A vortex egyszerű vagy bonyolult, attól függően, hogy két, három vagy több frekvencia szüleménye.

[477] A hunok és magyarok mindig is így nevezték Istent.

Vagy topográfiailag a felső és alsó pontot úgy is közelíthetjük, hogy a komplex síkra gondolatban gömböt állítunk. A közös pont lesz a közös origó, a gömb északi sarka pedig a végtelen. Az innét indított vetítővonalak a gömböt átdöfve a sík egy-egy pontját jelölik ki.

A komplex számsíkon a komplex számgömb esetén a legalsó pont a nulla, legfelső a minden irányú végtelen. A nulla csak „helyszerű,"[478] a végtelen csak „tartományszerű."[479] És ha a kettőt egy pontba „összenyomjuk," nulla belső sugarú tóruszt, Bindut kapunk, amely középpontja immár egy teljes értékű szám.

S a Bindu minden egyes pontja egy komplex szám. Középpontja csak helyzeténél fogva speciális: a szemlélőpont. A szemlélőpontnak nincsen irányultsága, ami minden más pontnak van. Mert a nullától nem kaphatott, a végtelentől pedig a „mindenirányultságot" kapta, azaz a jelen mindenfelé terjed.

Ha a nulla páros, a végtelen páratlan lehet. Az igazi végtelen pedig egy kör vagy egy lemniszkáta.

S a végtelent jelentő pont egybehúzva a gömbön a nullájával az előzőhöz (a gömb két pontjának összehúzásához) nagyon hasonló felületet, torodiális forgástestet eredményez. Egy megforgatott lemniszkátát, végtelen jelet.

3.1. A kifordult létezésű dinamikus pont, a várakozó fénymag

Az idő tehát csak közegszerűen létezve hozhat létre interakciókat egyik és másik időrendszer között, ami lehetővé teszi a további dolgok kialakulását. A mai kozmológiából pontosan ez a lényegi elem hiányzik. A részecskeszerű megoldás téves, mert az anyagi meglétét feltételezi, ami fontos másik időmegnyilvánulás lesz, de ott még nem tartunk. Gondolatkísérletünkben itt még a tér sem létezik.

E közegszerű idő táguló világának belsejét, belső közegét esszenciának nevezték igen sok idővel ezelőtt. (Ennek jelentése mai ismereteinkben – már és még – nem szerepel.) Ez tiszta időközegből, időkiáradásokból áll, s hiányát semminek szoktuk nevezni.

A semmi nem a valami ellenpárja, mert nem alakulhatnak egymásba, nem egymás tagadottjai. Semmi és valami azért nem ellentétek, mert a nemlétezésből sohasem keletkezik létezés. Mert a létezés originális ok, nem keletkezett, hanem mindig is volt.[480] Ez a létezés vagy Lét az idő ősállapotának, a Víznek (Lének, Löttynek), a szent őselemnek a forrása.

A létezés ősforrása nem mérhető össze semmi általunk ismerttel, s nem találjuk, mert csak őt, az egyet látjuk. E kiindulási egy a saját létezése rabja: semmit sem tud tenni, csak létezik, létezik a végtelen időktől a végtelen időkig. Ez az egész Univerzum legfontosabb lényege. Olyan mindig volt állandó, ami a mi bomló, véges világunkban elképzelhetetlen.

Ilyen egyetlen létgömbnek tartotta már az antik görög eleáta filozófia. Ezt tekintette a legkisebb és egyben legnagyobb monásznak a reneszánsz filozófus Giordano Bruno. A nagy német racionalista Leibniz pedig a minden létező alapjául szolgáló erő-egyedeknek tartotta a monászokat, önálló tevékenységgel és szellemmel rendelkező lényeknek.

---

[478] Nem ad meg tartományt, csak helyet.

[479] Nem ad meg helyet, csak tartományt.

[480] Vesd össze a katolikus Hiszekeggyel: „Hiszek egy Istenben, mindenható Atyában, mennynek és földnek, minden láthatónak és láthatatlannak teremtőjében. És egy Úrban, Jézus, Isten egyszülött Fiában, aki az Atyától öröktől fogva született: Isten az Istentől, világosság a világosságtól, igaz Isten az igaz Istentől: akit nemzett, nem teremtett, aki egy lényegű az Atyával: aki által lett minden." Újabban: „... Hiszek az egy Úrban, Jézus Krisztusban, Isten egyszülött Fiában, aki az Atyától született az idő kezdete előtt. Isten az Istentől, világosság a világosságtól, valóságos Isten a valóságos Istentől. Született, de nem teremtmény, az Atyával egylényegű és minden általa lett."

Viszont az emberiség őstudatában megőrződött, az ősi vallásokban: Ez az Íge forrása. És ezt a kiindulási egységet az emberi nyelv is megőrizte: EGY, EGY-S-ÉG, Ő, ŐS, ÉL, VAN, LÉT, IGE, IGEN, JÓ, JOBB, ISTEN a magyarban rá utal; és Ő sumerul: ABA, ANA; VAN, ISTEN héberül: ÉL; VANOCSKA héberül: ÉLI; EGY angolul: ONE (WAN); EGY olaszul UNO, UNA; Ő oroszul: ANA, ANO; IGEN szlovákul: ANO. ÉL Jézus lélekneve is. JÉZUS törtökül ISA. ISA keleten prófétaként tisztelt. VAN óind Isa Upanisad bölcseleti irat. Mindez tehát a teljes teremtés kiindulása.

Logikailag mi a végtelent, ahol minden dolog kezdődik és végződik, nem tudjuk felfogni. Az emberiség őstudata azonban őrzi az eredeti felfogást, aminek ismeretén alapul minden vallás. Még a keresztény hitvallásban is szerepel. Bár ezt nem ismerjük el és nem válaszolunk a lényeges kérdésekre, vagy tarthatatlan logikájú elméletekkel válaszolunk. Kezdet és vég görcsösen védett hitelvekké váltak és sok bajt okoztak. Mígnem a materialista vallást segítették diadalra az iskolarendszerekben, az akadémiai tudományokban. Ezt még a keresztény egyházak is átvették, amennyiben kritikátlanul átvették a tévtanokat, a matematikai hullámfüggvényeket azzal az egyszerű hibájukkal együtt, hogy hiányzik belőlük a teremtő, a létrehozó, a generátor elem. Hiszen tudjuk: forrás nélkül nincs semmilyen fizikailag valós hullám.

A közegszerű, azaz esszenciális időforrás topográfiáját azonban nem a merev, nehezen dinamizálható teljes dimenziók (1D, 2D, 3D, 4D stb) világában kell keresni. S mivel a természet alakzatai leginkább fraktálisaknak látszanak, itt is a fraktálok útját kell választani, amelyek önhasonló világok kialakulását teszik lehetővé. Az egyszer megtekert Möbius-szalag (vagy az újrafeldolgozás jele) csak féldimenziós, azaz a közepére húzott vonallal kétszer járom körbe, hogy visszaérkezzek a kiindulópontra. És csak egyetlen, külső oldala van, mint a legkisebb pontnak. Ami nem dinamikus és az időben sem létezik.

A lemniszkáta[481] kis kereszteződése, az ugyanígy csavart Möbius-szalag mintájára, eszményi vékony szál csavarodásával is kiadhatja a félfordulatot, végig megtartva, megvalósítva az egyoldalúságot. A lemniszkáta a függőleges tengely körül megforgatva torodiális forgástetet ad ki, azaz mintegy lemniszkátoidot: forgásdimenzióval bővült lemniszkátát.[482] A forgó lemniszkáta nyolcas kereszteződése ekvitemporális, adott pillanatot reprezentál. Ez furcsa: táguló, mégis csak egyetlen pontot jelentő körré nyúlik, majd a legnagyobb átmérőt elérve újra szűkül s egy eszményi ponttá zsugorodik. Ez lesz a végtelenjel közepén található kereszteződés, a jelen, s ezzel a kiáradás ugyan nem végtelen kiterjedésű, de végtelen keringési idejű lesz. A kereszteződési ponttól lefelé kiáradó rész lehet a múlt, de az a lemniszkáta toroid „egyenlítőjétől" kezdve átminősül jövővé, mert csak eddig távolodik a jelenponttól, majd egyre zsugorodva, kihuny egy pontban, a jelenben. Ám rögtön kijön alul, és innentől kezdve újra múlt lesz, a végtelenségig. Ezt nevezi ez a teremtést, időkiáradást levezető elképzelés várakozó fénymagnak.

Mivel tér még ekkor nem létezik, ez nem kiterjedt objektum, a távolság, nagyság is értelmezhetetlen. Az a bizonyos jelenponti kereszteződés sem nem anyagi, sem nem matematikai létező valami, ezért (logikailag) akadálytalanul létrejöhet, ez lesz a „kapuja sincs átjáró" a népmeséinkből. E pontban van a csavarodás, a felület 180 fokos átfordulása, amivel a bentből kint lesz, a jobboldalból baloldal. Ennek a felületnek, „tartálynak" az űrtartalma parányi és egyben meghatározhatatlanul nagy a külső oldalon, ám egyoldalú jellege miatt a belseje és a külseje egy. Irányvektorai ugyanúgy kioltják egymást, mint a Möbius-szalagéi.

[481] A lemniszkáta érdekessége, hogy a komplex síkon kilencven fokkal elfordított párja jön ki, mint egy négyszirmú virág. A kvaterniónál pedig 16 szirmú térbeli alakzat lesz belőle. Egy valós és három virtuális.

[482] Ugyanígy fedezte fel Kisfaludy György a Thalész-tétel kiterjesztését: Az átfogó körül megforgatott Thalész-háromszög két fenékkel egymásnak fordított kúpot ad, amelyek talpszöge derékszögre egészíti ki egymást. (Később ez adja majd ki nála a tachionok jelszögét, és az egyetlen pontból való szögszerkesztés lehetőségét.)

Tehát ez még nem hely, – hely és távolság csak a később keletkező térben lesz lehetséges, –de már eléggé dinamikus pont. Van autonóm időrendszere, mert már látszatra egydimenziós felület. Egyidejű körökből felületté lesz, ahogy a sík kialakul az egymás mellé rakott vonalakból. És csavarodik. Ekvitemporális, azaz körszerű szingularitás, kisszerű nagy, gömbszerű, körszerű pont, pontszerű gömb, kör. Ez a nem geometriai pont, hanem fizikai időpont tehát ugyanúgy lehetséges, mint a matematikában és az asztronómiában a fekete lyuk, azaz nem lehet meghatározni a legkisebb sugarat a kör vagy a gömb (pont) esetén.

De e végtelenül dinamikus pont kifelé még nem okoz semmilyen változást, önvaló, önmagába zárt s nem interaktív rendszer. Egyetlen, mialatt a változáshoz két kölcsönható dolog kellene. (Bár az is lehet, hogy máris megvan mind a kettő: az egy és az egyetlen?)

3.2. Miért lett megnyilvánult a megnyilvánulatlan forrás?

A matematikai lehetőség, hogy a megnyilvánulatlan forrásból megnyilvánult szülessen, logikailag indokolhatatlan számunkra. Ennek a változásnak, ami a komplexsíkon és a komplextérben automatikusan végbemegy, egyelőre nem tudjuk az okát.[483] S logikánkon kívül csak ősapáink üzeneteire hagyatkozhatunk a megkettőződés indoklásában.

A megkettőződés folyamatos egymásba alakulást indított:[484] amikor az egyik létezik, megszűnik a másik és fordítva. Ez nemcsak mennyiségi, hanem minőségi ugrás, hiszen az egymást már soha nem elengedhető váltogatott dimenzióforrások egymás hatására új állapotba kerülnek: nyitott rendszerré válnak és táguló szférák válnak le róluk.

Ez két egymásból élő, egymást léteztető, de teljesen független létezés. Kettő lett és mégis csak egy, azaz ÉL–LÉ lett. S a tartama végtelenségig áradni kezd ebből a belülről meghatározható sajátidejű rendszerből, amely a rendszer lekülső felszínéig tart.[485]

E felfakadt szent forrás létrehozza a teremtés legelső alapját, amint az összes népmesénk is kezdődik: „Hol volt, hol nem volt…” illetve pontosabban: „Amikor nem volt, akkor is volt valahol.”

A két létezés a forrást felváltva hagyja el, és a mi számunkra csak az egyik valódi, amelyikben létezik az anyag. A másik létezés ideje alatt nem anyagunk, hanem az anyagi világ másik fele létezik. S a két létezés hihetetlen nagy sebességgel váltakozik. Pontosabban mondva: anyagunk váltogatott, rétegzett létezésű. Amiből igen sok eddig „felfoghatatlannak” tartott jelenség kaphat tudományos magyarázatot, például a titokzatos „másvilág”.

A fénysebességgel táguló időrendszer egydimenziós időtágulatának kiragadott pillanatai közül csak minden második számunkra létező, a közötte lévő „kihagyott” részben pedig ugyanolyan időrendszer van, csak az ellenütemben létezik. Ez még mindig csak a színtiszta ősidő, s nem téridő. Már van benne létezés, de ekkor még nincs anyag vagy energia. (Az anyag kialakulására még várnunk kell néhány százmilliárd évet.) Ami létezik, az a világegyetem egyetlen[486] építőeleme. Ami nem „ősanyag” vagy „ősenergia”, mert nincsen benne semmi anyagra vagy energiára jellemző dolog.

---

[483] A szentírásokban is olyan homályos megfogalmazás szerepel okként, hogy „unatkozott”, „magányosnak érezte magát”, vagy „nem találván társat, alkotott magának egyet”.

[484] Mint amikor a Möbius-szalagot kettévágjuk.

[485] A Katholikus vallás szerint mi Istenben vagyunk: belé vagyunk ágyazva, s ő mibelénk. Jézusban, Jézusból és Jézus által élünk – ahogy a mise szövege is mondja. Amit szintén csak megtévesztésül mond a teológia érthetetlen paradoxonnak, koánnak.

[486] A BINDU modell (két egymásra merőlegesen, egymásba forgó kerék) 90 foknyi forgás után újra és újra megkettőződik, majd újra és újra egy lesz a kettőből. Másik lehetőség a félfordulatonkénti megszűnés, majd újjászületés egymás komplextereiben. A megoldás sok variációja ismert a kultúrtörténetből, amelyek a

Az összefonódott dimenziók neve a magyar néprajzban: fénymag. S igen gyakori a középkori épületeken a forrás alakzata, a Vízelemet jelentő négyszirmú áttört rés egy kördíszítményben. E lyukszerű alakzat sok helyen megtalálható tehát: templomi oltárok mögött, fölött, a miseasztalokon, s erdélyi, dunántúli faragott szék háttámláján is van ilyen.[487]

3.3. A szálszerű Univerzum: a Vizek kiáradása

Az időevolúció kezdete tehát a megnyilvánulatlan időforrás kibontakozási folyamatának megindulása egy távoli pillanatban az idők megragadhatatlan mélyén.[488] A kialakulás mikéntje azonban modellkísérletekkel és logikai vizsgálódásokkal megragadható. Eszerint a dimenzióforrás önmagában alkotóképtelen, örökre gömbszerűen kiáradó forrás marad, amilyen létrejöttekor volt. Így a teremtést nem e magányos teremtő indította el. Az erről szóló ősi teremtési elvek indoklása hitszerű, bizonyítása felszínes.

A feltételezhető kölcsönhatási, távolhatási módok sokfélék és mérhetők az általunk ismert világ tárgyai és a fény között. Ilyenek az atomi erők, a gravitáció, az elektromos és mágneses erő, a fényelektromos hatás, elektromágneses hullámok. A világ dolgait összekötő gluonok, virtuális fotonok, vektor bozonok és gravitonok kölcsönható részecskéit azonban még senki nem találta meg, pedig a tudományunk erre az alapra épül.

Ezért feltehető, hogy a kölcsönhatási erőket nem „részecskék" okozzák, hanem az itt feltárt kiáradás esszenciális struktúrái. És ez az erő[489] alapvető, ami az anyag és energiastruktúrák megszületése előtt már sokkal létezett. S mivel ez a kiáradó időrendszer szférikus, görbültre keletkezik. Amúgy az időt és a teret nem görbítheti el semmi, mivel egyik sem anyagi. Ez az elmélet igen hasonlít napjaink elméleteire, de logikailag ellentett állítás, amely megoldja az eddig kezelhetetlen, távolba hatási problémákat, s következményszerűvé válik még a telepátia is.

Azonban az első őselemhez kell egy második, sőt majd egy harmadik is, hogy az eddigi valamiből általunk is elérhető létezés legyen. A relatív mozgáshoz „szilárd" viszonyítási pont kell, ami egy másik dimenzióponthoz való viszonyítás. Mert az interakció indokolhatatlan, amíg az egyik forrás terjeszkedő ideje el nem éri a másikat.

Az originális létezők számát sem ismerjük, mert addig nem tudhatunk róluk, ameddig meg nem nyilvánulnak vagy el nem éri őket egy időrendszer kiterjedő első hulláma. Jelenleg már megszámlálhatóan végtelen ilyen hullámforrás kell legyen, az eredetiekhez igen hasonló hullámokkal.[490]

A kérdés tehát: Ezek a nem anyagi jellegű időforrások hogyan jöhetnek mozgásba? Mivel a források összeütközésének valószínűsége szinte nulla, s a hullámok kölcsönhatása is csak habszerű képződményt eredményezne, a kölcsönhatások nem köztük alakulnak ki, hanem a

---

„komolytalannak" tekintett mondákban őrződnek. A keleti bindu elnevezés talán azt jelenti „kettőt csinál", a német binde pedig két összefonódó láncszemet jelent. És a királyi jogar mágikus csomójának többdimenziós ábrája, egymásba öltött dimenziókkal (szintén olyan, mint a kettévágott Möbius-szalag) és egy további négyzettel is átszőve, az Isten kegyelméből való uralkodást jelenti a földön, az anyagvilágban.

[487] A velencei Dózsepalotát is ilyen, az Isten erejét vonzó, megidéző alakzatokkal övezték, akkor még nagyon is racionális szándéktól vezérelve. Mindezt bizonyítja, a később tárgyalt Tűzelem jele sorozatban az épület tetején.

[488] Az indiai mitológiában erre vonatkozóan szereplő óriási szám, 311.040.000.000.000 ugyanakkor csak az utolsó ciklus tatamára vonatkozik. A mai tudományos feltevés 15 milliárd évvel ezelőttre teszi az ősrobbanást, ami tízezerszer kisebb szám.

[489] Régi nevei: po, li, su.

[490] Az ősi feljegyzések 10 originális forrásról tudnak az Univerzumban. Ennek bizonyítására még nincsenek eszközeink.

hullámok hatnak a forrásokra. Az általunk mért távolhatások is erre utalnak.[491] Ekkor nincs szükség semmiféle részecskére, mert a hullámtér magából a létezésből fakad.[492]

A forrás egyetlen lényegi jelensége ismert, a kiáradás. Ezért kijelenthető, hogy a fénysebességgel terjedő, Víz típusú hullámok minden további forrást – a fénysebességgel való kifelé tágulásból fakadóan – sugárirányban kifelé taszítanak.[493] Mivel nincs anyagszerű tömege s tehetetlensége nulla, a forrás az első megérintés pillanatában fénysebességre gyorsul. (Kívül esik az einsteini feltételezésen a tömeg fénysebessége esetére.) Eszerint a fénysebesség előbb létezett a fénynél (még csak a fény kauzális oka, a fénymag jött létre) amit ezért az eseményhorizont terjedési sebességének kell nevezni. Az Univerzum e legelső alapmértékét tehát a hullámterjedés sajátidő rendszere hozza létre. Ez az E = 1, ahol az E az Expand, Emanáció jelölése, s az 1 dimenziótlan.[494]

Vallási szempontból az Isten életútjáról, világbeli működéséről van szó, tehát szentségről. Valamint az értelem kialakulásáról, az értelmi alapelv mint építőelem munkájáról, az értelem forrásáról, melynek az agyfehérje csak eszköze.

Több forrás működésbe lépésével ezek gömbszerűen kiterjedő hullámvilága egyszer csak eléri egy másik hullámvilág középpontját. A kiterjedtebb időforrás legkülső (első) eseményhorizontja, határa iszonyatos nagy sebességgel taszítja a második időforrást a sajátidejében, hogy az megtapasztalja saját korábban kibocsátott múltesszenciáit. E múlt rétegeiben haladva a taszító időrendszer forrásirányában meglátja annak születését. Nem lát viszont messzire, mert saját hullámai is ugyanolyan gyorsan haladnak, mint ő. Saját értelmezési tartományának határát már sosem éri utol, ám már egyetlen impulzusnyi időt kifelé haladva is meglátja saját magát „hátulról", de nem másolatként, hanem oldalhelyes tükörképként. Ez a megkettőződés azonban még nem elég a valódi teremtés létrejöttéhez.

A dimenzióforrás fénysebességgel száguldó hullámtere, mint a későbbi fénykvantumoké, nem keresztirányú, hanem haladás irányú. Egy ilyen forrás a születő másik forrást a kezdeti legelső pillanatában, az eseményhorizonton érinti vagy „látja", azzal egyidőben tartózkodik. Az viszont nem „látja" még őt, mert ahhoz egyidősek kell legyenek a sajátidőben. Akkor meg fogja viszont látni, amikor odaérnek az ő fiatalabb forrásából születő fronthullámai az idősebb forráshoz, amely ugyanazt fogja ekkortól megélni, mint ő előbb, azaz sugárirányban taszítódni kezd ezen a frontfelületen. Erre a helyzetre mondható, hogy működésbe léptek a Vizek.

A taszított második forrás látni kezd egy növekvő sorozati szálat is, ahogy halmozódnak előtte a saját időesszenciái. Ezek a forrást a haladás irányában nem tudják elhagyni, mert a dimenzió-hullámok olyan sebességgel haladnak, mint ő, mint az ő érintési pillanatban kibocsátott hulláma. „Időkupak" halmozódik föl a forrás előtt, vagyis a haladás irányában „megáll" az idő. Hátrafelé pedig a szokásos 1E időritmus 2E-re nyúlik, és a két határérték között minden köztes érték is előfordul.

Forráspontot mozgatva egy egyenesen egységnyi (0-1-2-3-4-5 cm) lépésekkel és az időt ugyanilyen sorozatos 1E sugárnövekedésű körökkel ábrázolva, a mozgás irányába „végtelenül"

[491] A Földet alkotó anyag hullámkeltői a földön, a Holdat alkotó anyag hullámkeltői a Holdon maradnak, a két égitest mégis tud egymásra távolból hatni, távolról is vonzódnak egymáshoz: a tömegvonzást okozó hullámterük folyamatos kapcsolatot létesít közöttük.

[492] A nagytömegű galaxis hullámtere is optikai viselkedést mutat a mögötte lévő objektumra nézve. Nagyítólencseként elgörbíti az onnét jövő fénysugarakat, amiért mögé látunk a galaxisnak, de nem a teret görbíti meg.

[493] Mivel nincs anyagszerű tömege s tehetetlensége nulla, a forrás az első megérintés pillanatában fénysebességre gyorsul. (Kívül esik az einsteini feltételezésen a tömeg fénysebessége esetére.)

[494] Az E tehát nem Energia jelentésű.

az idősűrűség (azaz a különböző időben fakadt különböző időpontokat reprezentáló ekvitemporális gömbök egy pontban érintik egymást), és ebből ered az egyre halmozódó, fénysebességgel táguló és itt mégis egy pontban maradó idő. Ez a pont a külső szemlélőnek nem nyugvó, de a forrás szemszögéből igen. Előtte a végtelenbe nyúlik egy szál a sajátidejében, mert oszcillációs folyamat ugyanúgy zajlik a forrásban, mint eddig, és egyre régebbi esszenciák vannak ugyanott, ahol a jelen is van. Vagyis a forráspontból „nézve" egy szinguláris szál indul ki, amely fénysebességgel távolodva nyúlik a sajátidőben, és ebben a források, azaz saját maga sorozata látható a forrás számára. S mivel a források nem álló rendszerek, a szál száltengely irányú forgása, perdülete is adódik.

A szál csak a forrás szemszögéből szinguláris, azaz pontszerű, a külső szemlélőnek a teljesen egyforma fénymagok lineáris folyamata. Ezen időpontok, azaz dimenzióforrások pontos másolatoknak látszanak, de lényegi apró eltérésekkel, mert egymás utáni folyamatállapotaiban reprezentálják a forrást. Bár a forrásból nézve közel vannak, kívülről egydimenziós sorozatot alkotnak, s annyian vannak, ahány esszenciális impulzust a taszítódó forrás eddig felhalmozott.

Az időbeli egymásutániság tehát időbeli szál keletkezéséhez vezet, amely már az egyik szemléletben olyan szálszerű idő, aminek perdülete lehet. Ez a szál a téresszenciák esetleges rétegvastagság modulációja miatt nem egészen egyforma távolságokban egymást követő fénymagokból áll, távolságuk egy maximális–minimális löketig ide-oda változhat. E hatás a szálon hosszanti irányban végtelen sebességgel terjed, és a szál folyamatosan növekvő, megszámlálhatóan végtelen számú elemén gyakorlatilag végtelen információ halmozódhat fel, amelynek mennyisége állandóan növekedhet a szállal együtt. Ez longitudinális, hangszerű moduláció, de a forrás minden irányban elmozdulhat,[495] és ezek hullámterei is hangszerűen, gömbszerűen terjednek.

A végtelen egyetlen forrástávolságot, egyetlen oszcillációs távolságot jelent, de nem függ a távolságtól, ezért emberi értelemben teljesen végtelen sebességűnek mondhatjuk.[496] És itt az információ hasonlóan tárolódik, mint az elektronikus művonalakban.[497] Ez a szál vagy string, e más szerkezetével a korábbi elméletekhez képest, komoly fejlődéshez vezethet majd a kommunikációban. S ezzel megszületett az egydimenziós univerzum, amely ugyan egy végtelenül hosszú és tekeredő pókfonál, de a rá épülő további lépések megértési alapja. Időszálak – hunmagyar – néprajzi ábrázolásainkban is szerepelnek: a szálakról páros körszerű dimenzióforrások válnak le.

3.4. További kölcsönhatás a világ előtti káoszban: a Tűz meggyújtása

Két szétrohanó forrás hullámtere előbb-utóbb – évmilliárdok vagy egy pillanat alatt – elér egy harmadik forrást is, hiszen tér még nincs, s az időesszenciák szerkezete is eltér a mienktől. A három forrás egyvonalba esésének nincs valószínűsége, alakzatuk háromszöget alkot, mely előbb egyenlőszárúvá, majd egyenlőoldalúvá[498] válik.

Ekkor tehát egy forrást egyszerre két másik időrendszer hullámai érnek el, ami sorsdöntő pillanat a Világegyetem evolúciójában. A misztika ezt a Tűz első meggyújtásának nevezi. Itt a

[495] Még transzverzális jellegű elmozdulási hullámokat is generálhat, mint egy kötél esetében.
[496] Nulla és egy között végtelen van a matematikában is.
[497] Ez lényegi továbblépés a Kaluza–Klein stringelméletéhez képest.
[498] Isten ősi eredetű jele egy egyenlőoldalú háromszög, „Isten szeme".

három Víz típusú forrásból három Tűz típusú forrás,[499] a teremtés új minősége alakul ki, azaz három tachion, gyors vándor[500] keletkezik egyszerre, melyek három irányban szétrohannak.

A kölcsönhatás kezdetének pillanatában két különböző hullámszféra egyidejűleg hat a „harmadik" forrásra. E két szféra egyszerre löki el végtelen gyorsulással kifelé sugárirányban magától a harmadik forrást, amitől az egy új minőséggé alakul, mert gyorsabban kezd haladni az 1E emanációnál, 1,73E-re gyorsul.

Azaz a kezdetben nyugalmas, ősvizekkel csak itt-ott tarkított őssemmiben elérik egymást a megnyilvánult időrendszerek határai és ezzel kialakul egy immár triális időunió. A találkozás során mindhárman átlépik saját múltterjedési sebességüket, és ezzel létrejön három olyan, immár egységrendszerbe is tartozó, újfajta időrendszer, ami teljességgel eltér az eddigi Vizektől.

Négy forrás esetén a források egy (háromszögalapú) tetraéder csúcsai irányába indulnak el, azaz mindig ott helyezkednek el. Ám az eddig mindig egymáson belül elhelyezkedő időszférák a forrás iszonyú rohanása miatt egyre jobban kifordulnak, újszerű tartamrendszert létrehozva. A negatív idő világába lépünk át abban a pillanatban, amikor az eddig mindig gömbszerű állapotból átlépünk a konikus, kúpos idővilágok területére.

A mi világunkban a szuperszonikus repülésnél találkoztunk először ezzel a problémával. A hangsebesség átlépése új törvényszerűségek kényszerű felismerésével járt. A logikai és fizikai párhuzam oka egyébként, hogy a hang is gömbszerűen terjed és az idő is. Nem a repülőgép mögötti vákuumba betóduló levegő okozza a hangrobbanást, mert akkor nem kúpos, parabolikus lenne a földi metszéke, hanem gömbszerű. Ha e kúpból kilóg a repülő szárnya, letöri a negatív és kettős hang rezonanciája. Ezért kis dárdát szerelnek a szuperszonikus gépek orrára.

A két őselem jelöltünk között csak sebességbeli különbség van, mert a Tűz a múltterjedésnél sebesebben száguldó Vízforrás hátrahagyott kúpos időtere. Tűz és Víz az idő kétfajta ősállapota.[501] Együttesük az őskáosz. Ekkor még nincsen tér, így még helyről sem beszélhetünk.[502]

4. Az idő relativitáselmélete.

Az eddigiek azt mutatják, hogy a relativitás-elmélet nem az anyagra vonatkozik, hanem az anyagot is alkotó atomalatti világra, s ennek megfelelően nem 20. századi találmány, hanem igen sokkal korábbi. S fordítva is igaz: a szubatomi világban jól megalkotott törvények a makrovilágban is érvényesek maradhatnak.

A relativitás nemcsak a rakétákra, de az atomokat alkotó minden elemre, a kvarkokra, és a kvarkokat alkotó elemekre is igaz. A mai tudományban a valós világ és a kvantummechanika között azonban óriási szakadék húzódik, mert a kvantumvilág teljesen transzcendens, a mechanika pedig teljesen anyagi. Az atomfizika elszakad a mindennapi gondolkodástól és a matematikai apparátus mögé bújik, mint az orvostudomány a latin nyelv mögé.

A fénysebesség feletti mozgástartományokban valóban megfordul az idő. Mint az Einstein-féle fénysebességű rakétában, a Víz elem határállapotánál megáll az idő, az óra, a

[499] Az idő Tüze.
[500] A idő Víz a tardion, a lassú vándor.
[501] Purusa és Prakriti az indiai mitológiában.
[502] Kezdetben vala az Íge. Az Íge először Istennél vala. Később minden, ami lett, az Ígéből lett. (Szent János evangéliuma)

mozgás. Ugyanezt gondolják a csillagászok a fekete lyukról: közeledve hozzá és belezuhanva egyre lassul az idő s az utolsó másodperc évezredekig, szinte végtelen időig tartana.

Ahogy a múltterjedési sebességgel rohanó dimenzióforrás előtt végtelenségig halmozódnak az őt elhagyni képtelen időesszenciák. E pontban tényleg áll az idő, pedig „fénysebességgel" száguld, s csak „kintről nézve" áll, mert a forrásból az esszenciális gömbök ugyanúgy ritmikusan megszületnek és a forrás számára egyre újabb elemmel növelik azt az egydimenziós szálat, ami mind-mind ugyanott van, és a forrásból nézve mégis a végtelenbe nyúlik (és mégis időtlenül rövid). Ezt neveztük szinguláris stringnek, és ez az állapot ugyanúgy speciális eset, mint a téglalapok között a négyzet és az ellipszisek között a kör.

Az lesz később a teremtési varázsarány, amikor a dimenzióforrás hullámtere 3,16E haladást mutat a múltesszenciái terjedéséhez képest. Az ez és az 1,73E sebesség közti tartományt is le lehet vezetni, s létrejöhet előbbinél sokkal nagyobb sebesség is a dimenzióforrások találkozásai során. Mindez a káosz evolúciós folyamatai közé sorolható. Eme őskáoszban még csak Víz és Tűz időelemek vannak, a későbbi teremtés potenciális lehetőségei.[503]

A forrás időgömbjei tágulása közben a rendszer csúcsán mindig keletkezik egy újabb gömböcske, ami aztán minduntalan beleolvad a mögöttes rendszerbe. A frontális gömb még teljesen Víz típusú, mert csak egyetlen oszcillációs pillanat reprezentánsa. Ez az elszakadt dimenziógömb pedig folyamatosan újratermelődik, és minden 1E-nél gyorsabb időrendszer előtt megtalálható. Nagyobb sebesség esetén több ilyen is megjelenik a tűz típusú időforrás előtt, s a folyamatosan újra keletkező és feldagadó gömbök mindig belenőnek a mögöttes, régebbi múltat jelentő időrendszerekbe.

És itt új jelenség jelenik meg, mert az egymásba behatoló sajátidőszférák metszetei egyúttal kettős, hármas stb. időrendszerek kialakulásához vezetnek. Ez azt jelenti, hogy egy-egy „helyen" a kúpos időrendszer belsejében több sajátidő van jelen egyszerre ugyanott. Aminek igen fontos szerepe lesz a későbbiekben.

S ameddig a Víz típusú rendszerek csak a legrégebbi felületek felől közelíthetők meg, mert kívül mindenhol ez az ekvitemporális, teljesen egyidejű, egyetlen idő*pontot* hordozó szinguláris felület van, addig a Tűz típusú időrendszereknek a jelene (!) is elérhető, mert ez ott rohan a rendszer csúcsán. Lényegében mindig a saját jövőjében száguld.[504]

A kiáradó időgömbökből alakuló kúpos palástot a teljesen homogén vízfelszínnel szemben megszűnik a szinguláris jelleg és a kúppalást mentén sorozatos időpillanatok találhatók. A szinguláris gömbök sorozatából egy kvantált sorozat alakul ki, amely együttesében már nem szinguláris és nem is „pontszerű". (A teljes evolúciós folyamat az álló szinguláris stringtől indult és az eseményhorizont sem lett kifelejtve a stringekből.) S a rendszer tengelyvonala, mozgáspályája mentén ugyanúgy megvan az oszcillációs ciklusonként felvillanó forrássorozat, amelyen a forrás visszalát a saját múltjába. Viszont az originális, „öröktől fogva létező" Tűz típusú stringnek semmit sem tudunk a jövőjéről, hiszen azt magában hordja, így előtte nincs semmi (a számára), és a külső szemlélő számára sincs ott semmi. A

[503] Az ókori szövegekben ez a kálanága (Rudra), a farka felé rohanó időkígyó. A zsidó teremtésmítoszban Lilith az időkígyó, Ádám első társa, aki ragyogó ifjakat és tündöklő leányokat szült neki. Megtalálható ugyanez a motívum afrikai teremtésmítoszokban, vagy az elszigetelt majáknál (Quetzalkoatl tollaskígyó). Mindenhol teremtői rangban.

[504] Ezért szerepel jövőlátó, vagy jós szinte minden teremtésmítoszban, és sok magyar népmesében is felismerhetjük ezt a logikai motívumot. Például Madách: Az ember tragédiájában Lucifer Ádámot végigviszi az összes életén, és megmutatja neki a jövőjét. Reinkarnációról, jövőbelátásról van itt tehát szó.

rendszer, mint minden időrendszer, csak belülről létezik saját magának. Csak magához képest létezik és léteztet, mert csakis önmagából való: ez a keleti önvaló.

Ezek az első hét impulzus felületté összeérő növekvő gömbjei, a végtelenig növekedve, folytatódva, népmeséinkben az égig érő fa vagy életfa motívumot adják. Ez a Teremtő, akiben kialakul a zengő élet. A hetes zóna azért fontos a Teremtő teljességében, mert bizonyos tartományaiban, bizonyos peremfeltételek esetén, itt alkotóképes a belső világa: a második és harmadik zóna teszi lehetővé a teremtett világ kialakulását. Ezt a kezdetben lévő teremtés törvényét kell tehát megismernünk.

4.1. A repüléstechnika analógiái az idő relativitáselméletével

A légcsavaros repülőgépek motorteljesítményeinek fejlesztésekor kiderült, hogy a fordulat egy küszöbértéke fölött a propellerek végei leszakadtak és a szárnyvégek letöredeztek. Ezért a sugárhajtású repülőgépeket kezdték fejleszteni. Az addig felállított aviatikai elvek és képletek azon a bizonyos küszöbön elbuktak. A fő ok a hangsebesség átlépése volt. A túlpörgetett légcsavarok vége, átlépve a 330 m/sec kerületi sebességi küszöbértéket, megmagyarázhatatlan vadrezgéseket mutatott: két helyen kezdett létezni, ezért kettészakadt. A kis átmérőjű, hosszúra nyújtott turbinák esetében, mivel kisebb átmérőnél kisebb a kerületi sebesség, sokkal magasabb fordulatszámon sem lépték át a turbinalapátok a hangsebességet.

A repülőgépek engedélyezett haladási sebessége összefüggésben van tehát alakjukkal. A gépek orra és szárnyvégei között húzott háromszög jellegzetesen megmutatja, hogy a hangsebesség alatt vagy fölött repülhet-e a gép. A Concorde-típus esetében például az alakja miatt akár háromszoros hangsebességgel (3M) is haladhatna, mert eddig nem kerülnek bele az orrcsúcsnál fakadó hanghullámok hátrafelé terjedő terébe. Egyéb okai lehetnek, ha mégis alacsonyabb sebességen tud a valóságban repülni, például a hajtómű fordulatszáma. A szuperszonikus vadászgépek orrán a dárda legalább húsz százalékot emel a felső sebességhatáron.

Az álló hangforrás hangja minden irányban egyenletesen terjed, a mozgóé viszont kékeltolódással rövidül, kontrakciót szenved, s olyan hátramenő hullámkúpot alkot, ami negatív hangtartományt jelent. Amint a háromszoros hangsebességű vadászgép végén lapított gömb, ellipszoid felhő látszik, mely hátul lyukas, azaz ott pozitív hangzóna van. A gép eleje fölött kezdődő, növekedő kis ködgombóc is látszik, s ha a gép jóval hosszabb lenne, harmadik, még nagyobb ködgomolyag is lenne. A gömbök lapultsága tehát a sebesség függvénye. S ehhez a hangkontrakcióhoz nagyon hasonlóan viselkednek az idő terjedő esszenciái is. Amiért ezek az egyszerű gondolatok képesek segíteni a bonyolultabb, s egyelőre még műszereink számára elérhetetlen jelenségek megértését. Az időt vizsgáló korszerű műszerek tehát elsősorban nem órák, hanem speciális gravitációs hullám detektorok, illetve az időhullámok mérőműszerei, valamint képpé alakítói.

A terjedő időszféra fakadási pontját egyetlen pont segítségével meg lehet határozni, az idő Tűz állapota, a tachionok által megérintett szféra szerkesztéséhez. Mert minden gömbbe írt kúppárra igaz, ha a kúpok alapja körben érinti a gömböt, hogy a keletkező két kúp talpszög összege mindig kilencven fok.[505] A három Vízforrás[506] evolúciós találkozásakor felgyorsuló és eseményhorizontjuknál gyorsabb Tűzforrások,[507] fénysebesség fölötti sebességgel száguldó

[505] Ez az Irén-tétel, mintegy a Thálesz-tétel térbeli változata, amelyet Kisfaludy György fedezett fel.
[506] A Vízforrásokat, tardionokat Minkowszki fedezte fel a XX. század elején.
[507] A Tűzforrásokat W. E. Lamb jósolta meg és a hidrogén színképvonal felhasadás mérésével a gyakorlatban is bizonyította létüket a XX. század közepén. De nem ezért kapott Nobel-díjat.

időforrások jönnek létre, melyek találkozása során azonban még mindig nem keletkezik semmi általunk ismert dolog.

A tardionok, Vízforrások 1E sebesség alattiak,[508] míg a tachionok, a Tűzforrások ezt többszörösen is meghaladhatják, rendszerük az 1E–10E sebességtartományban teremtőképes. A terjedő időszférák e mozgásával fellép tehát az az érdekes jelenség, hogy amikor például a forrás a fénysebesség felével mozog, hullámfrontjai elől elvékonyodnak,[509] hátul pedig felritkulnak.[510] A rendszerben fellépő időrövidülési jelenség az időkontrakció és idődilatáció. De benne haladva az idő nem telik lassabban vagy gyorsabban, az esszenciák nyugalmiak, normálisak. Hanem a külső szemlélő igen eltérőnek látja a belső mozgást, mert a sűrűbbnek mondható zóna lassabb, a ritkább gyorsabbat mutat. Amikor pedig egy forrást[511] elér egy másik forrás első hullámfelszíne, az 1E sebességgel haladó forrást már nem tudják elhagyni a belőle folyamatosan kiáradó időesszencia-hullámok. Emiatt az eltaszítás időpontjától a vizsgált időpillanatig egy pontban végtelenül felhalmozódott időhullámok és különböző idejű források virtuális rendszere – mint tömegtelen fénymagocska – megállított idő.

4.2 Negatív időrendszerek belső szerkezete: a második dimenzió keletkezése

A teljesen tömegtelen fénymagok fénysebesség fölé továbbgyorsításakor az einsteini $E=mc^2$ képlet értelmét veszti, mert 0 szorzó jelenik meg benne. A fénysebességnél gyorsabban mozgó időforrások, a tachionok tartam topográfiája tehát időhurkot mutat: a kezdeti gömbalak lapulttá válik (tartamkontrakció), s forgási ellipszoid keletkezik, a dimenzió terjedési tulajdonságát ugyanúgy megőrizve. A forrás a jobboldalom rohan, mondjuk a fénysebesség kétszeresével, s a kiáradó és folyamatosan kiterjedő időesszenciák egymásba hatolnak. A keletkező új jelenség kezdetben a három forrás interakciójának sebesség határesete (1,73 E). A korábbi két létező váltakozó állapotai, a gömbszerű és egyidejű rendszer eseményhorizonti rendje itt felborul, az időrendszer kúpossá válik. Mivel a forrás gyorsabban mozog, mint ahogy a róla indult hullámfrontok terjednek, a kétféle létezés egymást követve alkotja a tűz palástját. S mialatt a Víz esetében a 0 a legelső pillanat, azaz a terjedő gömb felszíne, itt ez a gömb leghátulra kerül,[512] és a forrás, a jelen a kúpos tartamrendszer csúcsán rohan. Az ottani kiáradás belsejében lakik, egy belső pontban, ahonnét a palástón hárafelé haladva „múlik az idő", mégpedig hárafelé.

Ez tehát a második dimenzió keletkezése.[513] Ha nehezen is, de a szálszerű, lineáris dimenzió elkerülhetetlenül felcserélődik egy gömbszerű egy dimenzióra. Így aztán a második dimenzió sem egy sík lesz. Egy pontból kiindulva valójában egy csepp alakú időrendszer növekszik, mely először teljesen el van szakadva a mögötte hátrahagyott múltrendszerétől. Ez aztán „belenő" a mögöttes idővilágba és ezzel többidejű zónákat szül. Azaz egy pontban több időrendszer, ugyanannak az időforrásnak több kiáradása is jelen van. (Hasonlatos volt ehhez a fénysebességgel haladó időrendszer, ahol egy pontban halmozódott az idő.)

Nagy esszenciális zónákban alakulnak ki kettős, egyes esetekben hármas, négyes stb idejű zónák, s csak ezeknek van teremtő tulajdonságuk. A különböző időpontokban kiáradt időszférák egymásba hatolása lényege az egyes pillanatokban ragadható meg. Ahol két

[508] A múlt Víz típusú sebességgel tágul, amit Einstein eseményhorizontnak nevezett.
[509] Mint a fizikai kékeltolódásban.
[510] Mint a fizikai vöröseltolódásban.
[511] Amely múltterjedési sebességgel halad, azaz fénysebességgel, ha lenne már fény. De nincs, azért e forrás nem fény, hanem csaupán fénymag. Ezt jelöli a néprajzban általánosan ismert Mária-jel.
[512] Az „Isten háta mögötti" helyre.
[513] Az avatott misztikában ez a Tűz első meggyújtása.

időszféra együtt van jelen, kettős az idő. Ennek sok a következménye, például kettéhasadási jelenség az idő későbbi evolúciójában, ami a források szaporodásához s ezzel az Univerzum megteremtéséhez vezet. Ahol két idő van jelen, a források „kétfelé vannak ugyanott". Kettéválnak, mégis egyek. S e kettéhasadás nélkül még mindig csak a kezdeti, kiindulási, eredeti időforrások léteznének a világban, s ez lenne a világ. A kezdeti igen kisszámú forrás közöti interakciók valahogyan kiváltják a források osztódását, hogy legyen elég ősvalami – nem anyag! – a dologhoz.

A források és időesszenciák egymásra hatásakor fellépő időtopográfiában az első az egyetlen impulzus világa, amely szemléletesen mutatja a negatívra, kifordultra keletkezett idővilágot. E tengelypontból indult és egy időpontban végetért egyetlen kiáradási periódusban az idő analóg. A forrás t0 pontból t4 pontig halad, s közben eseményhorizontja 1E-vel tágul. Legelöl a legfiatalabb, legkésőbb kiáradt időesszencia halad, ami a rendszer belsejében is megtalálható, éppen a t1-es valamikori kiáradási pontot metszi a mozgástengelyen, amit stringnek neveztünk. A rendszerbe jobbról-balra a tengelyen behaladva először a t4, majd a t3, t2, t1, t0 tengelypillanat mutatkozik, majd a másik zónában a forrás eltűnik, s utána egész pontosan megismétlődik mint t4, t3, t2, t1, t0. Itt ugyan még nem kettős az idő, de mindez visszafelé történik, mert az eredeti események a t0, t1, t2, t3, t4 sorrendben zajlottak, hiszen a forrás elmozdulása ebben a sorrendben érte el a tengelyen ezeket a pontokat. Ha viszont balról-jobbra haladnánk a rendszerben, akkor pozitív időt élnénk át, s ugyanúgy kétszer, mint a negatívat. A kettősidő jelleget abban lehet felismerni, hogy egy helyen két időszféra is jelen van.

4.3. Az időhurok: a téridő – az energia – születése

A harmadik döntő pont, amikor a létből létezés, a meghatározhatatlan időből téridő lesz. A kulcs a források mögött hátrahagyott idővilágok közegében van, mert a káosz evolúciója első lépéseiként két őselem van, Tűz és Víz. A tachionok világa negatív jellegű, ahol megváltozik az eddigi taszítási jelleg, mert időben visszafelé zajlik, mint a visszafelé lejátszott film. Csak itt geometriai értelemben kell lejátszani, s a sugárirányú taszítás sugárirányú vonzássá válik. A sugár itt mindig annak az aktuálisan megérintett szférának a centrumát és az attól való távolságát jelenti, ahol az időközegben való mozgása közben a másik forrás időesszenciáiban mozgó forrás tartózkodik. A sebességi kontrakció-dilatáció pedig itt még figyelmen kívül hagyott, hogy ne legyen olyan bonyolult a dolog. Azaz csak gömbökről, nem torzult változataikról beszélünk. A legkülső felszín taszító jellegének megtartása is feltételezett, ami csak addig áll fenn, amíg a behatoló forrás be nem hatol a szféra belsejébe. E legkülső „rétegnek" inkább elméleti jelentősége van, mert a mozgás csak a megérintés vagy behatolás pillanatától értelmezhető, mert addig nem is léteznek egymás számára.

Ha háromszoros fénysebességgel száguldó cseppalakú időrendszer csúcson lévő forrása – igen kis valószínűséggel, de a végtelenben mégis lehetségesen – belerohan egy másik ugyanolyanba, ugyanolyan gyorsan szembe haladó időrendszer eseményhorizontjába, az egymásba hatolt két tartamrendszer kétfelé ágazik, s a kettőből négy forrás lesz. A kettő, egymás időterébe behatolt és ketté felhasadt forrás egyike mindkét oldalon elfordul a hossztengely körül. Az egyik oldal a másik oldalnak tükörképe, csak éppen ellenkező csavarodást kezd, az egyik jobbosnak, a másik balosnak indul, s a két ág, Tűzcsepp, meredeken visszakanyarodik. Azaz a két forrás egy-egy ága igen kis íven teljesen hátrafordul. A nem elkanyarodott, előrehaladó két forrás pedig túlgyorsulva továbbrohan a másik tachion belsejébe. Ám a visszakanyarodó és a tovaszáguldó két forrás egyazonos marad, s úgy van máshol, hogy közben egyként létezik. Az egységből tehát kétség lett, két egész, ami mégis mindig egy marad.

S ezzel a véges dolgok kezdetéhez értünk, mert amikor a hátrafordulás teljes lesz, a forrás elkerülhetetlenül behatol a saját hátrahagyott múltjába. A Tűz belerohanva tehát a Tűzbe kettéhasad, s a visszakanyarodó ágból megszületik egy virtuális forrás, mely a saját múltjának belsejében meglátja valamivel fiatalabb önmagát. Mivel gyorsabban rohan a saját kiterjedésénél, állandóan a saját jövőjében tartózkodik, belefutva a saját múltját felé hozó múltesszenciáiba. Meglátja magát elszáguldón maga elől, látja az egyre dagadó Tűzcseppet, mely éppen azon az úton halad, ahol az imént ő haladt.[514]

Mivel tömegtelen időforrások szülik őket, a tachionok sebességét nem korlátozza a fénysebesség. Az ötszörös fénysebességgel száguldó dimenzióforrás külső, kukacszerű eseményhorizontja – gyorsabban haladva, mint terjedve: önmagába betekeredve – egy-egy pillanatban betekintést nyer saját virtuális valóságába.[515] Olyan körbeforduló dimenzióforrás hátrahagyott dimenzióvilága ez tehát, ami sokkal sebesebben mozog, mint a saját fénysebességű kiterjedése, s kanyarodó kúpként visszaérkezik önmagába. Ezzel és ekkor olyan időhurok keletkezik, ami végtelen számban ismételgetni kezdi ezt a visszafordulási eseményt. De az ezen esemény megszülte virtuális létező nem azon a helyen indul, ahol a múltjába hatoló forrás tartózkodik, hanem abban a pontban, ahol akkor volt, ahonnan a gömbszerűen táguló múltfelszín kiindult, azaz kb. hatvan fokkal odébb a forrás előtt a pályán. Számunkra megérthetetlen ellentmondás ebben, hogy ami a forrás előtt van, az a jövője, s a forrás maga a jelen, a valóságos virtuális forrás viszont a jelenlegi állapot előtti információkat és ezzel a múltbeli állapotokat hordozza. Vagyis a forrás a jelenből a jövője irányában a saját régebbi énjét látja maga előtt, ami egyre rohan előtte azon az úton, amit az imént már bejárt. S ez nem egy másik, hanem ő maga egy másik helyen.

A dolog lényege a 60 fokkal elcsúszott „másolati" dimenzió ugyanúgy lezajló idővisszacsatolásával folytatódik, és ez tovább ismétlődik a harmadik, negyedik, ötödik dimenzió megszületésével. De ezek nem más, mégcsak nem is új dimenziók, de nem is másolatok, mivel valójában nem mások, hanem ők is kiinduló források. Tehát sem a másolat szó, sem a tükröződés nem fedi a valóságot. A másik szó inkább, az eredeti utódját, mását értjük alatta, tehát őt magát, kissé más időben. S amikor az ötödik forrás megszüli a hatodikat, ugyanakkor elfogy az első forrás alól a sajátmúlt esszenciája, amivel nyomtalanul eltűnik a létezésből. Ezért egyszerre hat forrás sosem létezik, a rendszer nem jut ötről a hatra, nincs hatos szimmetriája. Minden virtuális dimenzió egydimenziós tachion, együttes hullámvilágukban olyan hatos szimmetriában szétáradva, ahol mind a hat forráshely képviselt, de közöttük lépked egy – a források szemszögéből – mindig üres, esszenciátlanabb, nemtér-nemidő réteg.[516]

Miután a források a végtelenségig üldözik egymást, ekkor már valóban kimondható, hogy helyről van szó. Az esemény a hatodik forráshely kialakulásával már csak önismétlő, amivel megszületett a téridő. Maga az energia jött létre, ez a parányi forrásvilágú, de a végtelenbe fénysebességgel szétáradó esszenciális téridő, mely alkalmas a teremtés további lépései kialakítására. Minden ezen belül fog létrejönni, ami anyag és energia, elválaszthatatlan függésben a Mindenhatóval[517] Téridő geometriájától. E táguló dimenziók nem úgy növekednek tehát, mint a csigaház, hanem a legkisebb eleménél, vagyis a forrásánál fogva. Óriásira növekszik, de nem végtelenül nagyra, s egy ponton visszafordul a forrásaihoz. Így

[514] Ennek az időfizikának, időkozmogóniának a felfogását segítik az ősnyelvek, a mondák, valamint a csillagászat, a néprajz és a vallástörténet is. Bizonyos népmeséink is a téridő születését és működését írják le, például a Feketeország című.

[515] Ez népmeséink tűzokádó sárkánya. A csángó népszokásokban értik s ugyanolyan sárkánnyal ünneplik a teremtést, játszák el a teremtés folyamatát, mint a kínaiak.

[516] Aminek vizén hajózott Noé.

[517] Más néven Mahad.

Univerzumunk hatalmas, de nem határtalan. Mint a neuronok, tágul, s mégis ugyanakkora marad.

4.4. E tér tulajdonságai

Ebben a ma szokványostól eltérő téridőben minden dinamikus, mert úgy vált át egy dimenzióból hat dimenziós téridőbe, hogy közben végig egydimenziós marad. Vagyis ötöl-hatol. A saját időbe befordult forrás egy virtuális forrást generál, mely ugyanolyan jogerős, mint a „másik", mert az is ő maga, csak kicsit előbb van a sajátidőben, pedig előtte van, maga előtt látja a mást, a jövője irányában. Ami előbb van, már „régen" ott van, az létezik számára, miután saját hullámai éppen erről tudósítják, az előbbi létezésről. Az iszonyatosan gyors száguldása miatt már rég eljött arról a helyről, ahol újra meglátja magát, de ez a virtuális forrás egy ideig teljesen valóságosként viselkedik számára. A felé megérkező időrétegben egy kép utazik felé, mely képet saját maga keltette azzal, hogy az előbb még azon a helyen tartózkodott. Ez semmiféle egyéb dolgot nem igényel, mert a kiáradás a létezés következménye. De ez az „új" forrás időben már eltérő helyen van, amivel egyúttal máshol is van a sajátidőben. Pontosan ez az időbeli és immáron térbeli elcsúszás jelenti a második forrás megszületésének lehetőségét, s a folyamat egészen az ötödik forrás megszületéséig folytatódik.

A kialakuló, állandó terjedésben születő téridő belső esszenciális időrendszere roppant bonyolult virtualitási folyamatokon esik át, bonyolult megduplázódási zónák kialakulásával együtt. Egy olyan virtuális forrás is létezni kezd a rendszer középpontjában, amely helyzeténél fogva nem tachion, hanem lényegében egy a rendszerhez képest álló valami.[518] Még tardionnak sem mondható, mert az ion itt vándort jelent, de ez a virtuális forrás itt nem vándorol, hanem áll. Ám érdekesen nem állandó, hanem időszakosan létezik, mintegy létezéstranszponderként, amit a körben száguldó elemek keltenek, s ezeket a körben száguldó virtuális elemeket pedig e középső forrás egy-egy jóidőben érkező dimenziórétege tartja meg a ciklikus létezésben, a hatodik kivételével. Egy térciklus után már minden forrás virtuális másolat, de az originális jellegű elemek eltűntével is tartós a rendszer. Akár évmilliárdokon át ismétli körtáncát a sajátlétezés végeláthatatlan álmában. Ez a ma közismerthez képest másmilyen energiamegmaradási elv, mert ez térjellegű, keletkező és megszűnhető energia.[519]

Ezt a középső hetedik forráshelyet tehát a többiek hullámtere eredményezi. Hat alkalommal villan fel egy teljes hatdimenziós keletkezési ciklus alatt. Ám a hatból három a létváltakozás miatt a túlsó világra esik és számunkra nem létezik, három a mi oldalunkra. Ez a létváltás a körben keltett és fenntartott Tűzforrásokra is igaz. A kettős létezésű források egyenrangúak, mert egyek, ugyanabban a térben és időben, valamint egységes dimenzióvilágban vannak. Térfizikailag hatdimenzióként tehát csak hármat tapasztalhatunk, de a másik oldali lényünk is ugyanazt teszi, mint az itteni. Ez igaz minden atomunkra és a műszereinkre is, ezért egyelőre mérhetetlen. A valóságunk itt és ott van, és sosem látható meg a jelenen túli. Tehát a hatos szimmetria minden eleme egydimenziós, de négy dimenziósnak látszik lenni, mint a növekvő csigaház.[520] Az idő elemei viszont egydimenziósak kanyarodva, csigavonalú esszenciákat létrehozva is.

A folyamat végén tehát a kiinduló egy négynek, illetve huszonnégynek mutatja magát: a körbe kanyarodó kúpos idővilágok kúptoroid alakú módosult idővilágokat keltenek. Ennek a kúptoroidnak az egyik metszete spirális, másik metszete és vetülete ide-oda elcsúszott

[518] Ez a királylány a tűzokádó sárkány gyémánt várában. A kis pont vagy köröcske a hagyományos Dávid-csillag közepén.
[519] A tűzokádó sárkány különböző módokon megölhető.
[520] Hatszor négy az huszonnégy. Úgy négydimenziós, mint a háromdimenziós növekvő gömb, az éppen fújt lufi. És még ilyenek a hőmérsékletváltozással méretüket változtató tárgyak is.

körmetszeteket ad.[521] A vízszintes és függőleges metszet spirálisa a Levegő elem ősi ábrázolási módja. E Levegő tehát Őselem (ősvalami), nem pedig belélegezhető gázkeverék. Ez az éltető elem, de sokkal magasabb szintű közeg. Vagyis a téridő az éltetője és rajzpapírja az általunk ismert anyagnak és fénynek. Ahogy ugyanis a spirálgömb (kúptoroid) keletkezése a végtelenségig folytatódik,[522] a sok réteg felrakódása után a belső szerkezet képe, topográfiája egyre inkább eltűnik a külső rétegek takarásában. A kétmenetes spirálgömb éppen félfordulat után érinti magát. Azaz 2 spinű. És más a sebessége, mint a korábban „ötölt-hatolt". Ha háromnegyed fordulat után hatol magába, az az energiakvantum születésének kulcspozíciója. Ilyen energiakvantum a térkvantum is, de az teljesen egyedi, mert csak a Kaoszban jön létre. A kialakult esszenciális téridő e szimmetriarendszerének geometriai duális módosulata a fény. Fizikai dualitása is van, mert egyszerre hullám is és kvantum (adag) is, mert a térkvantum ütköztethető és tömege is van. De nem anyag és nem részecske, hanem speciális fotínó (nem foton), azaz olaszul fotonocska.[523] A foton egy elméleti és gyakorlati téves elméleten alapszik. A tömeg és a tömegvonzás fogalma is zavaros a tudományban. A térkvantum nem „elgörbíti" a teret, hanem görbére kelti, ami logikailag teljesen más. A kiáradt teret már nem lehet elgörbíteni, mint a fizikai teret sem.

E spirálgömb meghatszorozva a tér szerkezetéhez közelít. Ez hat párhuzamos univerzum, amelyek ugyanott vannak, de egymásból nem láthatók, csak önmagukból, mert időben máskor vannak. A hatos szimmetria csak az egész téridőre jellemző. Egy-egy elemét közelíti az előbbi kétmenetes vagy a háromnegyed fordulatos spirálgömb. E hatos szimmetria síkbeli hatszögű szimmetriája speciális esete a térbelinek, amely oktaéder alakban hat egymástól egyenlő távolságban lévő forráspontot, forráselrendezést mutat.[524] A teljes energiakvantum sík és oktaéder állapotok között is oszcillál. A térközepes oktaéder síkbeli rajzán a háromféle középpont közül az első a térben felefelé kiemelkedő, a második a szintben középső,[525] a harmadik a lentebb elhelyezkedő.[526] Az 5+1 aktív elempont speciális állapota, amikor a jelenforrások nem hatolnak be a saját múltjuk belsejébe, hanem annak határán vannak. Ezt ábrázolni csak a félfordulattal elcsúszott kettősidejű, egymásrafekvő kettős tenzor felszínnel[527] tudjuk, de e két térszegmensen, téresszencián kívül tehát még van másik négy, összesen hat. Ezért a nagy piramisok mérete és alakja adja tartósságukat. E forma a téridővel való rezonanciája miatt ma is működik.

Ha leszednék a piramis felső harmadát, akkorát durranna, mint egy atombomba, kőporrá lenne, mint a medumi piramis. Ugyanezért piramist nem is lehet építeni: még a feléig se jutunk és kőporrá szétrobban az alsó túlterhelt kövekre gyakorolt nagy nyomás miatt. A Kheopsz megépítését biztosan okosan tervezett belső struktúrái tették lehetővé. Elnevezése, az eredeti Khufu csak egy a felső részében talált helyesírási hibás grafiti alapján történt. Valódi tervezője a Nyilas jegy vezető kerubja, Keokhán, a Szárnyaló. És ez az akkori magyarság népi csillagjegye.

---

[521] Mint egyes gabonakörök, a váltakozva félrecsúszott koncentrikus körök ókori és misztikai jele, vagy ugyanez matyó hímzéseken, alföldi szűrrátéteken. Ami egy nagyon okos ő üzenete a régmúltból.

[522] A forrásokat elhagyó dimenziórendszerek passzívan tágulnak a végtelenbe. Szabadság az ókori titkos nevük.

[523] Az elnevezést Pauli olasz származású osztrák fizikus adta.

[524] Ilyen a négyzetalapú gúla Kheopsz piramis, gondolatban ugyanazzal kiegészítve lefelé. Egyébként van benne lefelé is járat, amelyet már vagy harminc méterig felderítettek. És feltételezések szerint a királykamra alatt kb. kétszáz méterre van még egy nagyterem, s még annál lejjebb is funkcionális járatok. Ha a nagy piramis lefelé is ugyanolyan 146 méteres gúla, akkor a teljes magassága 292 méter.

[525] A piramisnál a föld síkjában lévő középpont, ami a mesében a királyleány.

[526] Ez a hatodik éppen lakatlan, mert egyszerre csak öt létezhet a hatból.

[527] Ezt nevezték régen olajnak, ezért a térugrás „olajra lép".

5. A valódi, dinamikus téridő

Az itt felvázolt, a szokványos elképzelésektől eltérő téridőnk és kialakulása érdekes módon megfelel a csillagászok által is megfigyelt állandó Univerzum tágulásnak. Amiből sokan arra következtetnek, hogy az Univerzum egésze egyre nagyobb. Ez azonban nem tekinthető a megfigyelt tágulás következményének, s a latin universus is önmagába visszafordulót jelent. Az Univerzum rendszere az ekvitemporális, feketelyuk jellegű külső felületéről, a rendszer peremeiről, visszafordulhat a rendszer középpontja felé, mondjuk a nemtér–nemidőn keresztül, ahol nincs távolság és idő. Ekkor ugyan a teljes belső rész kifelé tágul, de elérve egy méretet, valamilyen természeti szükségességet, visszafordul a centrumába. Így állandó méretű lesz, de mégis belülről kifelé áradva állandóan tágul. Az anyag pedig felrakódik a feketelyuk típusú, atommagi anyagsűrűségű belső felületre, ami a nagy mozgató. És a fekete lyuk szingularitása toroid is lehet. Az Univerzum közepe, a térforrás, a jelenpont pedig lehet egy helyen, de akár mindenütt is.

A térforrásról megállapítottuk, hogy hét jelenpontja szép sorban létrehozza egymást az Univerzum terének megszületésekor, amikor hét önismétlő és állandóan önreprodukáló jelenforrás születik. Ezek modellezhető sorrendben létrejőve hat párhuzamos univerzumhoz biztosítanak téresszenciát. Lényegében egyszerre hat teljesen eltérő világ ugyanazon a helyen. A hat forráshelyből mindig öt Tűz és egy középső Víz létezik, eddig tanult geometriai térképzetünktől sokkal bonyolultabban, mert ez az új a valós fizikai tér.[528]

S még ez sem elég, mert egy valódi proton leírásához például tizenegy téridő kell legalább, esetleg tizenhat. Mert a források kétpont oszcillációt folytatnak, azaz a tér mellett megjelenik egy „másik tér” is. Amely csak egy forrásciklusnyit csúszik odébb. Teljesen egyenrangú tér, benne minden ugyanott van, mint ezen az oldalon, hiszen a virtuális források szinte teljesen azonos helyen vannak. A két létezés egység, de a felváltott létezés miatt mégis teljesen külön időben léteznek, hol az egyik van, hol a másik, mintha két különböző helyen lennének.

Erről sok információ van a földön, de az emberek már elfelejtették, miért őrizgetik ezt a tér és a hipertér dimenziórendszerét és dimenzió váltakozási lépcsőjét ábrázoló falvédőmotívumot. Ezt a jelet tartja kezében a gyémánt Buddha (Dordzse Szempa) is (a hiperteret is jelzi), és ilyen lépcsőzetes ábra – dimenziólépcső – sok van a Szent Koronánkon is, például a Szent Péter képen.

Két egymást csúcsában érintő oktaéder mentén eloszló forráshelyeket kihelyezve egy síkábra lépcsőire és megtartva az útvonalat, amelyen a források az idő egymásutánjában teremtődnek és elenyésznek, mindig csak öt forráshely fog élni, s a két oktaédernek van egy közös pontja, a sicut, amin át ide-oda hullámzik a források születése. Mindez a világegyetem lényegét mutatja, ahogy az öt fénymag dimenziórendszere lépked. Van olyan pillanat, amikor az egyik oktaéderben tartózkodik mind az öt forrás, mialatt a másikban térszünet van, ami a föl-le mozgó síkbeli dimenziólépcsőnél is megjelenik, a piramis közepén lévő kapucskákban. Valójában nem kapu vagy kör alakú dimenziókapuról van szó,[529] hiszen a téridővel együtt a nemtér–nemidő mindenütt jelen van – magyar neve AHUN, ami a Szfinx régi neve is.

Ez a hipertér másképp strukturált, mint az Univerzumon túli Kaosz, mert rétegzett, a tér esszenciái közt terjedő réteg. Benne nincsen távolság, nincs itt–ott, s a benne való utazáshoz nem kell idő, energia. Ezért az űrutazás tökéletes formája, mert nincs benne fénysebességi

[528] Ez tehát nem egyezik a „negyedik dimenzióval.” Ugyanakkor egyezik a mondabeli hét teremburával, a hét éggel.
[529] Mint a sci-fikben elképzelik.

korlát sem. De benne az anyag nem marad fenn, mert benne az anyagi részecskék létképtelenek. Azaz a benne utazónak a fennmaradáshoz saját térforrásra lenne szüksége. Ennek elérése a mai technikai színvonalon ugyan lehetetlen, de a kultúrtörténet ősemlékei tudósítanak a használatáról. Egyes olvasatok szerint a Védák űrvárosokról, űrcsatákról és atomháborúról tudósítanak. A Grál leírásokban is szerepel, hogy az istenek az idősemmiben háborúztak. Bizonyos, mai, megfejtetlen üzenetek pedig szinte szájba rágják létrehozási módját.

Sok országban ugyanúgy megjelenő gabonaábrák – például a magyar néprajz kopjafáiról, kelengyés ládáiról ismert is ismert „mindenható" motívum – magyarázzák, hogy a Tüzek vagyis tachionok másolódási rendszerében a tachionok mindig ívelt, gömbpályákon mozdulnak el. Ezek az ábrák adhatják a téridő sematikus metszetét, mutatva az azt teremtő tachiont, tartalmazva a Mahadot, a Mindenhatót. Vagy a lépcsőzetes spirális pedig a tér dimenzió rendszerére, működési elvére utal. A lépcsők a téri dimenziókat jelentik, s a techion egyre kisebb körei mintha alkalmazandó sebességi paramétert súgnának. Ugyanezt a spirált emlegetik a magyar Szent Korona keresztjének belsejében meglenni.

5.1. Új ablak a világra, új út a világba

Az eddigiek egyre jobb esélyt teremtenek egyszer eljutni a távoli csillagokig. Mert így az Einstein-féle relativitáselmélet egységesen kiterjeszthető az Univerzum minden szubatomi és makrovilági eseményére. Az itt ismertetett új, vallási köntösben terjesztett elmélet a világegyetem egyetlen dinamikus alkotójára épül, miszerint a téridő és az energia elvei egyek. Eszerint az energia és az anyag időből keletkezik és nem is áll másból, mint tisztán időből. S az energiát nem kell kinyerni sehonnét, mert az idő elengedhetetlen tartozéka a létezésnek.

A világegyetem keletkezése két időrendszer találkozásából indult. Az originális létezők, a megnyilvánultak, evolúciós folyamatai a Kaosz gerjedéséhez vezetnek. E megnyilvánultak időfelületeikkel felgyorsítják egymást, miközben olyan felgyorsult források is működésbe lépnek, amik már gyorsabban mozognak a saját eseményhorizontjaik terjedésénél. Így a kaoszban kétféle elem kezd keveredni, Tűz és Víz. A terjedésüknél lassabb források régi neve Víz, mai fizikai terminológiája tardion, a terjedésüknél lassabb források régi neve Tűz, mai fizikai terminológiája tachion. Ezek olyan őselemek, amikben nincs anyag, tehát nem részecskék. Itt energia sincs, hanem ez a Kaosz. Nem létezik még a tér sem, ami a most még szintén nem létező energiát és anyagot majd létezésben tartja.

A két időrendszer találkozási folyamatában kialakul az energia első formája, a téridő, aminek a nyugati neve Mindenható, a keleti Mahad. Ekkortól beszélhetünk időről, helyről és távolságról. A tér rétegzett, öt forrásból keletkező hatos szimmetriájú energiarendszer. A tér a fény speciális formája, tér nélkül született fénykvantum, mely rejtett fényként az általunk ismert fény (energia) elődje és fenntartója.

A téridő megszületésével az Univerzum kilép a Kaosz állapotából és további lépéseket tesz.

6. Zárszó

Mi különbözteti meg a képzeletet a valóságtól, ha minden valóságosról is csupán elképzeléssel nyerhetünk hírt, hogy van, beszámolót, hogy számunkra milyen, s e számunkravalóságát nem tudjuk kiküszöbölni? Azaz csak az érzékszervi adatokból rakjuk össze a világot olyannak, amilyennek tudjuk, képesek vagyunk rá, és tudatosítjuk, de azon túl is van jelenség, egyéb eszközök s ész által következetten. Ez az észmunka annyira alapvető, hogy akkor is elvégzi az ember, ha hiányzik egy érzékszerve, de még a két legfontosabb hiánya esetében is, ha a többin elegendő megfelelő bemenetet kap. Így aztán a külvilágot nagyjából

ugyanolyannak látja, tapintja minden ember, színeket és hangokat hasonlóként fogadunk be, műszerekkel mért határokat tartalmaz érzékszervünk, ez tárgyiság biztosítéka. Ami pedig a közös érzékelési eredményeket egységessé teszi, hogy elnevezéseket alkalmazunk, s beszédben, írásban külvilág elvont gondolat lesz, és egyéni hozzáállásunktól függ hitelessége. Ez kétfelől befolyásolt lehet leginkább, az egyik az érzelmek kavalkádja, öröm vagy bánat kötődhet az észleltekhez, másik eszmerendszer összefüggése, elméleti meggyőződés le- vagy felfokoz benyomást. Azaz tehát embere válogatja, ki mond igazat, és kire kell úgy tekintenünk, mint ki szeret hantázni, honnan, melyik intézményből várhatunk tájékoztatást, s melyik cirkusz káprázata, megtévesztő alázásunk. Ám nyílik többféle gondolati út is, végigjárva elképzelhetővé tetten, eseményszerűségeken, – régi regei világban hősök, félistenek éltek kimagaslóan a nép közül, s még fölöttük istenek. Ma a tudomány és technika vívmányai, rejtelmes birodalma tesz lehetővé körmönfont elméletet gyártani a részecskevilág tulajdonságairól, így lesz esőistenből időisten, áztassa lelkünk. Hogy csak egy hajszálnyi időszál válasszon el bennünket a valóságtól, minek képzelet bizonyossága ad érvényt, hiszen arra az ismeretlen területre lép otthonosan, ahol eddig világteremtőnket tudtuk.

A lényeg, hogy az időről is gondolkodnunk kell, hogy elképzeljük, mint teremti magát, s ez még akkor is így van, ha ilyen módon fogalmilag nem kell feltételezni kezdetnek a semmit, mert az időforrás megnyilvánulás nincs létezéshez kötve. Mert mintha az idő felette állna a minket körülvevő, minket alkotó természetnek, hiszen megfoghatatlan, szinte szükségtelen, és többletét magának köszönheti. Holott csak valami történéshez, változáshoz köthető vagy kötött. S mennél okosabb vagy, annál kevesebbet tudsz – biztosat, vagy egyáltalán, és a mindenséghez képest semmi vagy, időd kifejezhetetlen rövid, ameddig élsz, az örökkévalósággal szemben. De akkor honnan van egészet felölelő világod? Onnan, hogy végtelenül több vagy, mint aki nem él, sohasem élt és sosem fog élni a jövőben sem. Hogyan? Aki élt vagy élni fog, az jelen van most is valamiképpen? Bennem? És én jelen voltam a múltban már valaha és jelen lehetek a jövőben, valamikor valahol valakikben? Mi ez, tisztán a lélekvándorlás igézete? Á, dehogy! Egészen másban áll lényegünk, mint hisszük, mert nem az egyediségünk – ami egyéniségünket és jól kidolgozott személyiségünket szolgáltatja, – a kulcs a működésünkhöz, szereplésünkhöz eme Földön, hanem kapcsolódásunk a többiekhez, lett légyenek élők vagy nem élők és élendők. Ez pedig gondolkodásunk révén történik és a szellemi szférát táplálja, és egyáltalán: onnan ered. De nemcsak származást tekintve, hanem minden pillanatban testen túlmutató tudatban. Mert világot teremtő feladatot teljesít, betölti bennük végtelenre vágyásunk szüntelensége. S ha önmagán túlmutatást kérünk tőle, lázadó lesz kívánságunk, bűnös hívságokra pazarló. Hiszen a mindenség, köszöni szépen, jól meg és elvan nélkülünk, nekünk van szükségünk rá, hogy létezésére gondoljunk, azaz kitaláljuk magunknak őt, mint végtelen örökkévalót, aki személyként tekint le ránk s vissza önmagára.

Csakhogy ilyenkor többet mondunk róla, mint amit korlátozottságunk megengedhetne, mivel nincs világon túli nézőpontunk ilyen ítélethez, és bele sem látunk szerkezetébe – kettősségét feltételezni. Sőt mai tudományunk inkább azt feltételezi, hogy együtt és egyben van minden: szellem és test, elvi törvény és alkotó hordozó. Csupán annyival nőtt képességünk a régiekhez képest, hogy a szellemi részt nemcsak elménk ragadja meg, hanem műszeres méréssel is rá tudunk mutatni, mint a legfinomabb, legkisebb méretű létezési terekre, részekre és módokra, rezgésekre, hullámokra többszörös viszonyban. De ez mind mi vagyunk: jó teljesítményünk és saját alkotásunk dicsérete. Belátható távlatokkal azonban aligha bírunk egyének síkján, hanem csak az emberösszesség teheti mindig teljessé, éppen szükséges túlélési feladatokhoz mérten az időszerű szellemi állapotot, sosem elérve a mindenségét, bár bízhatunk benne, hogy amit elsajátítottunk belőle s újraépítünk magunknak, az kiállja a próbát, nem megy szembe vele, sőt tetszik neki. Kinek? Akitől nem szabadulunk e képi világban mégha gondolatban már messzire távolodtunk is tőle. Mert még nem derítettük ki, hogy honnan van

bennünk megszemélyesítése elmúlt ezredévekben, holott előtte ilyenünk nem volt, hanem az öregekben tiszteltük meg a tudást, a gyermekekben életünk folytatódását, és tenni a dolgunk természetes volt. S ez a természet látszik most leszakadozni egyénről és közösségéről, azaz a családról és az egész emberiségről is, mondván, ott van helyette elérhetően a látszó és viruló világ. Amiben minden lehet, mindent szabad, csupán a képzeleten múlik a boldogságunk, ezért érdemes nyitottnak lenni mindenkinek a gondolkodása felé. A tetszetősen megtévesztő felé is, ahol tömegesen terjedhet a rossz, s nehéz visszafordulni a tévútról. Ezért kötelesség gondolkodási mélység-magasság iránt fogékonnyá válnunk, hogy az emberszellem táplálta módon éljünk létezésünk világörökségével.

A kultúrtörténet beépítését láttuk tehát fentiekben a természettudományos eredményeket tovább gondoló elméletbe. Néha pedig fordítva, a részecskefizika ismeretei adják az alkalmat a régmúlt összefüggéseinek rendszerbe helyezett értelmezéséhez. A lehetőség adott, mert az adatoknak oly nagyfokú a számossága és változatossága, valamint a gondolkodásunk rugalmassága, hogy értelmes egésszé állítható össze sokféle nézőpont érvényesítése. Ezzel találkozunk egyébként a magyar őstörténet további területein, ahol a régészet által feltárt, vagy a genetikában előforduló többszázmillió adat tetszetős alakzatokba rendezhető. Mindez azonban nem lehet elég, mert nem pontos, számunkra viszont kedvezőtlen is, ha a valóságot tekintjük, aminek megfelelően megragadott mozzanatai igen közel hozzák az általános emberit és a magyart. Régóta dolgozunk megismerésén többen, ha az eredmények lényege még nem is épült be a mérvadó köztudatba.

Függelék

A szómaszignifikancia természetértelmi hídja[530]

David Bohm a szómaszignifikancia fogalmával kívánja elérni, hogy elkerülje a pszichoszomatikus kifejezésben rejlő egymástól független és kölcsönható két tényező, a test és a lélek feltételezését, megfelelvén a dolgok szerinte valódi állásának, valamint hangsúlyozván a test egységét az értelemmel, vésősoron a jelentéssel. Bár Bohm a jelentésnek kulcsszerepet szán, de hogy kizárja a megismerendő valamiféle előzetesen sugallt ismertségét, explicite nem definiálja a jelentés jelentését, hanem a témában előrehaladván szeretné azt feltárni.[531]

Így az ő szómaszignifikancia kifejezése nem tartalmazza a szokásos elkülönítést, hanem a teljességgel oszthatatlan valóság kétféle szemléletmódját, a valóságegész érzékelési, illetve gondolati megjelenési formáját nyújtja. Szerinte mindkettő magában foglalja és visszatükrözi a másikat, és mindkettő a valóság megbonthatatlan egészének más–más oldalról való megnyilatkozása. Hasonlóan ahhoz, ahogy egy tárgy két különböző kétdimenziós látványa láthatóvá teheti annak egyedüli háromdimenziós egészét. A végsőkig megbonthatatlan egészre mint szemléleti alapra hozza Bohm az elektromos és mágneses töltések, illetve pólusok példáját. Az elektromos töltéseket ugyanis elkülönült, valamely részecskéhez tartozó, határozott térhelyzetű létezőknek tartják, míg a mágneses sarkokat pusztán gondolkodásunk megkülönböztetésének az egy egész és oszthatatlan mágneses mezőben. A teljes mágneses

[530] A „David Bohm természetértelmi hídja.” című előadásom alapján, melyet az *Agy-tudat team konferencián* tarottam a BME Filozófia Tanszékén 1989. május 4-edikén.

[531] Lásd Soma-Significance: *A New Notion of the Relationship Between the Physical and the Mental.* https://www.goertzel.org/dynapsyc/1995/bohm.html V. ö. „Soma- significance and the activity of meaning. (1985)” Extract from Chapter 3. of David Bohm: *Unfolding Meaning. A Weekend of Dialogue.* Ed. Donald Factor. Routledge an Kegan Paul, London U 19851. 1987. https://www.rebprotocol.net/somasig.pdf. David Bohm: *Meaning and Information.* (1989) https://www.scribd.com/doc/156009464/Bohm-Meaning-and-Information.

térbeli alapviszonyokat kifejező szembenálló mágneses póluspárok mintájára Bohm a szómát és a szignifikanciát, azaz a testet és az értelmet a valóságegész áramlásmezejének tetszőlegesen szétválasztott két gondolati oldalaként fogja fel, akárha a mágnesrudat valahol eltörjük, s az előző póluspár megkettőződik a két új rúddarabon.

Szóma és szignifikancia kapcsolatát Bohm azzal jellemzi, hogy minden egyes különleges szignifikanciafeléseget a megkülönböztethető elemek bizonyos testi elrendeződése, összekapcsolódása vagy szervezettsége hordozza. Azok a jelentések pedig, amiket például a papírlapra írott jelekből az olvasó felfog, vagy amiket a tévékészülékben az elektronnyalábhoz továbbított jelmozgás visz a nézőhöz, szomatikusan, további fizikai, kémiai és elektromos folyamatok által szállítódnak az agyba és az idegrendszer többi részébe, ahol ezek egyre magasabb és magasabb intellektuális és emocionális szinteken ragadják meg őket. S ebben a folyamatban e jelentések szomatikus kísérőjelenségeikkel együtt meglehetősen kifinomultakká, kényesekké, nehezen megfoghatókká, érzékelhetetlen elvontságokká válnak. Azaz egyáltalán nem kézzel foghatókká, szemmel láthatókká, illetve nyilvánvalókká.

Ebből jön Bohm másik megfontolása, miszerint a valóság további két kulcsszempontja az elvontság és a kézzelfoghatóság. Így minden testi forma és szöveges oldal olyan jelentést takar, ami érthetően finomabb, elvontabb, mint maga a forma, ám e jelentés megragadható további szomatikus formák, az agy és az idegrendszer többi része elektromos, kémiai és egyéb működése által, ami nyilván finomabb és elvontabb, mint az őt létrehozó testi forma. Ezért relatíve ami kézzelfogható az egyik szinten, elvont lehet a másikon. Mint a televíziós jel esetében, ahol a szemmel látható tárgyat a kamera jóval elvontabb elektromos jellé alakítja, melyet még finomabb rádióhullám szállít a vevő antennához, mely aztán ismét elektromos jeleket küld a készülékbe, hogy annak ernyőjén újra feltűnhessen a szemmel látható hasonmáskép. Az egész folyamatban nyilvánvalóan bizonyos tartalom állandó jelleggel átalakítódik finomabb, elvontabb szintekre, s végül vissza a szemmel is láthatóra.

Bohm szerint az ilyen tevékenység elvben korlátlan mélységű és elvontságú értelmi szintekig folytatódhat, mert minden testi alakzatnak van finomabb testi szinteken megragadott jelentése. Így a jelentések a legkifinomultabb és a legátfogóbb struktúrákba szerveződve korlátlanul kiterjeszthető módon képesek egymást magukba foglalni, tartalmazni, illetve átfedni. Bizonyos tartalom előbb adott szinten, majd másikon található, s e szintek kapcsolata még másik szint lényegi tartalmának alkotórésze, és e struktúra végtelenül folytatódik. Ezért semmilyen elvontsági szint teljes tartalmát nem lehet visszavezetni egy másikra. A szintváltással együttjár a testi vagy kézzelfogható és az értelmi vagy elvont sajátos tartalom változása is. A szomatikus szint jelentése átvihetődik egy kifinomultabb teti szintre, melynek további jelentése van, s így tovább magasabb szintekig. A tapasztalatban mindkét pólusnak jelen kell lennie, hiszen a teljes tartalom nem jelenhet meg sem csupán a testi, sem csupán az értelmi oldalon.

Bohm figyelmet szentel a fordított, jelszomatikus kapcsolatnak is, mely ugyanazon folyamatnak ellenkező oldala, ahol minden adott szintű jelentés kézzelfoghatóbb testi szintre hat. Ez az önálló létezők közöttinek tekintett pszichoszomatikus viszonytól abban különbözik, hogy egy egész áramlásmező elvont szempontjai, illetve pólusai közötti jelszomatikus kapcsolat, ahol minden egyes szempont gondolati eszköz az áramlásmező más–más viszonyoldalának kifejezésére. Az ember lényén kívül végzett korábbi gondolati metszés, mely a szóma és a szignifikancia pólust eredményezte, itt az emberen belülre kerül, s a jelentés közvetlenül hat a testre, elkülönült psziché általi megértés nélkül. Ha valaki például egy sötét éji árnyat gyilkos támadónak vél, gyorsabban kezd verni a szíve, megnő a vérnyomása, ömlik az andrenalin, az illető kész küzdeni, elfutni vagy jéggé dermedni. Ha azonban árnyéknak gondolja, a szomatikus válasz egészen más lesz. A totális fizikai választ alapvetően és

közvetlenül az befolyásolja, hogy mit jelentenek számára a fizikai és pszichológiai alakzatok. A jelentés a tudásháttér, a képességek, a feltételrendszer és egyebek által változik. Vagy például a talált tárgy szomatikus válaszreakciója sokkal intenzívebbé válik, ha úgy látszik, hogy drága ékszer. De ha kiderül róla, hogy csak bizsu, a szomatikus válasz ismét lecsökken az új jelentés szerint, mégha külsőleg a tárgy ugyanolyan marad is. Amint egy írás is jelenthet számunkra csupán tintát a papíron, avagy nagyjelentőségű üzenetet a velejáró jelszomatikus hatásokkal.

Ez hát eddig a szómaszignifikancia normális vagy egészséges menete. Bohm szerint azonban ez lehet káros vagy rendetlen is. Normális esetben a gyors szívverést például a veszéllyel lehet magyarázni, rendellenességként viszont jelentheti a szív fizikai károsodását is, és ekkor a páciensnek még a veszélyérzete is megnő, s ettől a szíve még gyorsabban ver. Mindez elindít egy katasztrófába torkolló pozitív visszacsatolási lavinát, ahol a szóma szignifikációja jelszomatikusan csatol vissza, úgy megváltoztatva a testet, hogy az még jobban növeli a szignifikációt. A testi károsodás a szómaszignifikáns és jelszomatikus közötti pozitív visszacsatolás tipikus formájaként a széleskörű idegrendszeri rendellenességek makacs velejárója.

Akár egészséges, akár rendellenes folyamatban, mondja Bohm, amint adott jelentés a szomatikus oldalba bevéső dik, folytatja az eredeti szignifikáció fejlődését. Az egész folyamat az eredeti szignifikancia felbomlása olyan formákba, melyek alkalmasak a testnek a jelentésből fakadó utasítására. A jelentésfelbontó szomatikus szintek kézzelfoghatóbb testi szintű tevékenységhez, egészen a környezet fizikai befolyásolásáig vezetnek. Bohm az energiamozgás két útjának tekinti ezt, ahol mindegyik szignifikanciaszint a következő kézzelfoghatóbb testi szinten hat, mialatt a percepció a hatás jelentését az ellenkező irányba viszi. Ez a két mozgás a szómaszignifikancia folyamatában a szóma és a szignifikancia aspektusa között megy végbe, s a jelentés ezen átfogó struktúrája kerül be minden tapasztalatba. A fájdalomingert például az idegkódolás veszi. Az érzéki neuronok szállította, elektrokémiai ingerület formájú jelentés olvasata az egyben a fájdalomérzet, vagy jelszomatikusan hat a mozgató neuronon keresztül az izomösszehúzódásra, vagy a megfelelő mirigy kiválasztására.

A magasan integrált szinteken, mondja Bohm, együtt jár az alapjelenségek óriástotalitása az alacsonyabb szintű jelentések egész sorai jelentéseinek percepciójaként, s lényegében ebből ered a hormonfelszabadítás, az emóciókeltés és az izomtevékenység. S amikor e folyamat kiterjed a környezetre is a hanghullámokon, a fény továbbította taglejtéseken keresztül, a jelentés átvivődhet egyik embertől a másikhoz. S összekapcsolódhat az egész társadalommal könyveken, újságokon, telefonon, rádión, tévén keresztül egy hatalmas szómaszignifikáns és jelszomatikus tevékenységhálón, ahol még az egyszerű fizikai tevékenység is mozgást és formát kommunikál az élettelen tárgyak felé. Emberi környezetünk pedig Bohm szerint annak az örökké változó jelentésnek a szomatikus eredménye, amivel a tárgyak az ember számára a történelem során rendelkeztek. Sőt ez a jelentés még a természethez és a kozmoszhoz való viszonyunkat is mélyen befolyásolja. A természet egésze civilizációnkkal együtt egy szómaszignifikáns és jelszomatikus mozgás, melynek egyszerűbb változatai az idegrendszerbe beépített reflexek, melyek ösztönökként a faj összegyűjtött tapasztalatát fejezik ki. S e viszonylag egyszerű reagálások egyre kiválóbb és változatosabb válaszokig jutnak, amint a méheknek a nektárforrás irányát és távolságát jelző tánca. A magasabb rendű állatoknál a jelentés működésmódja még nyilvánvalóbb, egészen addig, míg az evolúció során ki nem alakult az emberben a tudatos tudatosság, melyben a jelentés a legközpontibb és a legéletbevágóbb. Ezt Bohm azzal magyarázza, hogy a jelentés számunkra nemcsak szignifikancia hanem az irányába való szándékunk, intenciónk is.

Szerinte az intenció ama totális szituáció jelentésének vagy szignifikációjának megelőző felfogásából következik, mely a fontos lehetőségeket és a jobbat választás indokait adja.

Valamely étel elfogyasztását például befolyásolhatja szimpátia és ellenszenv, vagy tápláló minőségének tudata, de még a megtartóztatás is egyfajta a szignifikancia totalitásától függő cselekedet. Ezekben a cselekvésforrásokban a percepción, absztrakción és kifejezett tudáson kívül még a nyelvben közelebbről meg nem határozott, konkrét jártasságokat és reagálásokat tartalmazó hallgatólagos tudás is benne foglaltatik, amilyen például a biciklizés tudománya. Ez az egész szignifikancia az érzésként érzett intenciót adja, a késztetést meghatározott válaszra. Átmenni a nyitott helyzetű ajtón, vagy nem a zárt jelentésállásún konkrét intenciót például a totális jelentés összes más elvont összetevője javasolja, illetve zárja ki. Az intenció meghatározásai tehát a jelentőségteljesként felfogott totális szituáció összes külső vagy belső tényezőjéből kell származzanak, nem nélkülözhetik e szignifikancia totalitását. S ennek csak kis részét tudjuk adott pillanatban érzékelni, cselekvésben vagy beszámolóban részletezni, ezért a jelentés és a szignifikancia legnagyobb része implicit. Beszédintencióban például az egyenként nem megválasztott szavak egész sorairól sem tudunk addig, míg ki nem mondtuk őket. A pillanatnyilag adott intencióba takart szavak olyan természetes rendben bukkannak elő, amely szintén el van fedve.

A cselekvés két szempontoldala Bohm szerint jelentés és intenció elválaszthatatlan viszonya. A jelentések intencióba takaródznak, az intenció cselekvésbe burkolózik, a cselekvésnek pedig szignifikációja, azaz értelme lesz, s így kialakul egy köráram. Így intenciónk csak igen korlátozott mértékben lehet tudatosan megválasztott, hiszen a mélyebb intenciónkat nyújtó totális szignifikancia általában nincs tudatosan ellenőrizve. Intenciónkat azonban önreflexíve megfigyelt cselekedeteinkből felfedezhetjük, amelyeknek aztán akaratlan következményei még jobban feltárják, hogy mi van a valóságban hallgatólagosan beleértve, azaz implikálva abban, amit valaki elgondol. S az intenció elképzelt várható következményeivel együtt könnyebben meggyőz bárkit arról, hogy kövesse-e még. Az intenció azáltal változik meg, hogy implikációinak egyre teljesebb jelentését fogják fel, s e percepció is benne foglaltatik jelentés és intenció általános viszonyában. E percepció pedig nem a dologra, hanem a jelentésére vonatkozik, ami azután a megfelelő szándékot és tevékenységet kifejleszti. Ez az intencionális tevékenység teszi lehetővé a tanulás és felfedezés véget nem érő folyamatát. A gyerek megtanulja képzeletben megjelenítve felderíteni azt, amin nincs jelen az érzéki percepcióban. A képzelet a tárgy megjelenésének belső utánzását nyújtja, sőt különböző képzeletbeli nézőpontból is képes láttatni azt és a valósággal összevetve ellenőrizni, valamint az elmebéli képet összehasonlítja hasonló tárgyakról való tudásával is. A kimenő fizikai cselekvés és a bejövő fizikai érzékelés relatív függetlenségét a tapasztalat mentális oldalának, a belső szómaszignifikáns és jelszomatikus tevékenységnek véget nem érő kiterjedése okozza.

A folyamatot Bohm az implikált rendszer fogalmaiban tárgyalja tovább. A jelentésszintek szerinte beburkolják egymást és szignifikánsan hatnak egymásra, így a jelentés állandóan kiterjed és aktualizálódik, sohasem teljes vagy rögzített. A percepció határai homályosak, változnak, s az intenció is állandóan hozzáigazodik. Az ilyen határok végtelenül kiterjedhetnek az új jelentések percepciójával, s ott még mindig nem lesz harmónia az e jelenségekre alapozott intenciók és azok tényleges következményei között, mely harmóniát az újabb jelentések percepciója megszüntethet, egyúttal új határokat eredményezve. Vagyis a jelentés képes örökkön–örökké elvontabb és átfogóbb szintekre kiterjedni a feltárttól az implikáltig mozogva. A friss percepció teszi ezt lehetővé a rövidtávú memória segítségével, mely nem tart meg rögzített tartalmat, szemben a hosszútávúval, mely stabil minőségeket őriz, amik szintén módosulhatnak a tényleges tapasztalat jelentésváltozásával. A hosszútávú memória, a tudatosság nagyobbik tényezője azonban képes alapvetően átalakítani saját struktúráját, s emiatt alkalmazkodási kapacitása még új helyzetekben is korlátozott. Hiszen az új jelentés elvileg végtelen belső elvonási folyamat, aminek határa a valóság legalsó szintje lehet. Például a modern fizikában az elemi részecskék vagy alapvető mezők készlete lehetne ilyen, s akkor a

jelentések is egyértelműek lennének, hiszen a legalsó szint dolgai nem függenének attól, amit számunkra jelentenek.

A tudásunk azonban nem enged meg ilyen legalsó szinteket, hangsúlyozza Bohm, mégha sokan hisznek is benne. Niels Bohrra hivatkozik, aki a kvantumelmélet fogalmait nem újakként képzelte el, hanem a klasszikus elmélet fogalmaihoz képest bizonytalanokként, kétértelműekként. Mindezt a matematikából véve, mely sikeresen leírván az anyag kvantumtulajdonságait, predikcióit csupán hasonló mérések statisztikai összegzésére vonatkoztatja, de képtelen a mérésen belüli folyamat egyértelmű leírására. Hiszen az egyes mérések kísérleti feltételek egész sorával állnak kapcsolatban, melyekre a matematikai egyenletek nem vonatkoznak. Ezek csupán bizonytalan és kontextusfüggő jelentést adnak a mérésben megalapozott jelentésnek. Így a fizikában nincs a jelenségeken túli kontextusfüggetlen legalsó valóságszint. De Bohm szerint a jelentés egész tartománya is alá van rendelve a tartalom és a kontextus megkülönböztetésének, a szóma és a szignifikancia, valamint az elvont és a kézzelfogható közötti megkülönböztetéshez hasonlatosan. Ez a két aspektus implicite minden átfogó szituációjelentést kutató vizsgálatban benne van. Amint minden szó is más szavakkal kielégített kontextusban definiálható, mialatt a többi szó a szavak szélesebb összefüggéseitől függ, ahol viszont előfordulhatnak általunk már definiált eredeti szavak. Minden kontextus pedig szélesebb kontextusokba tartozván végtelen összefüggés részese, amitől szignifikanciája függ.

Bár szerinte Bohr kvantumelméleti interpretációja konzisztens, Bohm elégtelennek találja, hogy csak a fizikai mérések jelenségeinek terminusaiban beszélhetünk róla. Ezért implikált rendszert javasol, melynek fogalmaiban olyan alternatív interpretáció lehetséges, mely az alapul szolgáló jelenségeknek mélyebb realitást tulajdonít, ami nem mechanikus, hanem implikált, s kibontott struktúrájú és működésű. A totális implikált rendszer alegészeket határoz meg, melyeket ha elvonunk belőle, relatív autonómiával és kontextusfüggő tevékenységgel rendelkeznek. Az összefüggés változtatásával viselkedésük is változik, egészen elvonhatóságuk megszűntéig. Bohmnak mindenesetre nincs szüksége mérőapparátusra, s implikált rendszere a jelentéssel analógként az elvont szintek organizációja által létrehozza a kézzelfoghatóbb szinteket. Az elvont implikált rendszer működése a jelszomatikus viszonyra hasonlít, s a jelentéshez hasonló fogalomként kiterjeszthető az egész univerzumra. Az univerzum minden tulajdonsága kontextusfüggő, s a kézzelfoghatóbb tulajdonságok szignifikánsan függenek az elvontabb aspektusoktól. Mivel ez mentális és fizikai értelemben is igaz, hangsúlyozza Bohm, mindent, magunkat is általánosított jelentésváltozatként kell felfognunk. Így a természet és az elme egy szómaszignifikánsan és jelszomatikusan kiterjesztett alapvetően teljes folyamaton osztozik, melyben anyag és tudat nincs abszolút módon elválasztva.[532] Az általánosított szóma és szignifikancia tehát az egész valóságmező egyetemes, de relatív megkülönböztetése. Az anyag egyszerűen a szomatikus tényezőre, míg a tudat a szignifikanciáéra tett hangsúly, mert mindig nagyobb elvontságra jutunk, akár a mentális, akár a fizikai oldalba hatolunk egyre mélyebben. Bohm szerint feltehető, hogy a lét egészének fundamentumán végtelen mélységekben a két oldal végül találkozik.

A valóságnak viszont szerinte nincs legalsó szintje, mint láttuk, mert minden szint szükségszerűen mélyebb szintektől függ, s így kérdéses az anyagi struktúrák belső jelentése is. Hasonló ehhez a Bohm által megvizsgált viszony az információ és jelentése között. Az információcikknek csak szélesebb kontextusban van jelentése, mondja, ahonnét az információ szignifikanciája ered. Szerinte a számítógépek esetében az információnak objektív szignifikanciája van, ez az információszignifikancia, melyben az információ sajátos, a

[532] A szómaszignifikancia folyamata teszi lehetővé a részecskék komplementaritását az őket mérő–létrehozó szerkezet, a gyorsító jellegzetességeivel.

szilíciumszelet-állományi állapotokra alapozott szomatikus nyelv, mely objektíven, emberi beavatkozás nélkül tud tevékenykedni a számítógépprogram részeként. Ennek magyarázatára Bohm Gregory Batteson meghatározását említi: Az információ különbséget tevő különbség. Az anyag vizsgálatában is állandóan találkozunk különbséget tevő különbséggel, mondja Bohm, s hozzáteszi, hogy ilyen esetekben az információ objektíven ténykedő általánosított intencióként funkcionál. Továbbá a természet olyan törvényrendszer, amelyben a korábbi körülmények különbségei szükségszerűen megfelelnek a későbbiek különbségeinek, s az anyagnak beépített intenciója van, hogy általános szabályok, mozgástörvények szerint mozogjon. Az anyag ezen intencióstruktúrája Bohm szerint elvontabb ugyan, de hasonló a számítógépéhez. A mozgástörvények általánosult jelentésformák, míg a számítógépek az objektív szómaszignifikancia példái.

Hogy a modern fizika alapvetően tartalmazza az egyetemes szómaszignifikáns és jelszomatikus tevékenységet, azt Bohm a szimmetrikus és nem szimmetrikus matematikai mátrixok arra való alkalmasságával bizonyítja, hogy kifejezzék az anyag kvantumelméleti létállapotát, átalakulási és mozgástörvényét. Szerinte a mátrixhasználat tipikusan azt formulázza meg matematikailag, amit az implikált rendszer jelent. Így ez utóbbi lesz a leírás általános módja, mely lefedi az emberi tudatosság eredményeit, a számítógép tevékenységét s az e tudatosságon túl működő természetet is. A szómaszignifikáns és jelszomatikus általánosítással kezelt természet egyetemes áramlásában Bohm bárhol képes intellektuális metszés által a szóma és szignifikancia kettősségét kialakítani. Az új és új metszetek aztán újbóli áramlásokat keltenek a végletek között, ám Bohm szerint már az embert is megelőzően létezett ez az áramlás, igaz az ember fellépése radikálisan megváltoztatta. Mert az ember végtelen elvontságokra képes, s a természetben bennefoglaltatva potenciálisan fizikailag és szellemileg is korlátlanná lehet, míg a gép ily végtelen fejlődése megkövetelné az ember segítségét.

Bohm rámutat, hogy ezek a fogalmak körülölelik az anyag külső és az elme belső univerzumát. S a Bohm–féle implikált rendszer szempontjából a két alapvető aspektus, az energia és az anyag el van telve a harmadik aspektussal, a szignifikanciával, mely formát ad a tevékenységüknek és az ebből keletkező anyagnak. És az energia körülöleli az anyagot és a jelentést, mialatt az anyag az energiával és a jelentéssel teszi ugyanezt. A jelentés is körülöleli a másik kettőt, az anyagot is és az energiát is. Tehát minden alapfogalom körbeöleli a másik kettőt, s e változás során nyeri el az egész fogalom az egységét. Háromtagú szimmetriájuk azonban nem teljes, mert az anyag, energia és jelentés közti különbségek nyilván maguk is jelentésbe burkolóznak. Vagyis a jelentés totális mezője így körbeöleli saját magát, és megszületik a jelentés jelentése. Az energia energiája vagy az anyag anyaga viszont ilyen mód nem létezik. A jelentésmező mint egész önmagára utal, olyan intelligencia alapjaként, mely képes felfogni az egészet, beleértve önmagát. Így az univerzum is vonatkozhat önmagára, s a jelentés az objektív univerzum saját része, s ezért megnyílik az út az egésznek mint önmagára vonatkozónak a megértése számára önmagának való jelentésén keresztül.

Persze itt a szóma aspektusa elválaszthatatlan a szignifikanciától, hangsúlyozza Bohm, amint az elménkben létezhető jelentések is szomatikus struktúránk totalitásától. Ez utóbbi vagyunk mi magunk a bennünk működő jelentések totális sorozatától függve, melyek viszont többségükben a társadalomból mint egészből származnak. Mindenki saját különleges vegyülékét a társadalom számára elérhető általános keverékből veszi. E relatíve másodlagos módon minden személy különbözik egymástól a földön, alkotó alapját tekintve azonban az emberiség egésze alapvetően hasonló. A jelentések az alkalmazással, az emberek cselekvésével változnak, s az ember képes felfogni őket. A régi jelentésen belüli ellentmondásokat feloldó új jelentés behatol a személyes intenciókba és intencióváltoztatással megszünteti a képzeletben megjelenített és a szándékolt cselekvés közti különbséget. Gyakran röpke pillanat alatt új,

koherens jelentésegész alakul ki, melyen belül a régi jelentések saját kontextusukon belülre korlátozott értékkel bírnak. Az új jelentés kifejtése alkotótevékenység, hozzájárulás a valósághoz, s az emberek új jelentésfelfogása a teljes valóságot megváltoztatja.

A valóság így sose lehet teljes, hangsúlyozza Bohm, mert a jelentés valóságtól való eltérése pszichológiai és társadalmi változást okoz. Az akarat tartalma és a felfogott lehetőségek tartalma, azaz a belső és a külső tapasztalat különbsége jelszomatikus következményként hozza a változást a totális szituáció jelentésében. S a világ jelenthet konfliktusban álló szétszakadt mechanikus részeket, melyek egyike az ember, s jelentések sokaságából álló egységes egészt is, melyben a jelentések teljesek és harmonikusok lehetnek, illetve nem ilyenek. Utóbbi esetben folyik azon új jelentések végtelen alkotó felfogása, melyek tágabban és harmonikusabban veszik körbe a régebbi egészeket, átalakítva a teljes valóságot. Tehát civilizációnk nem szenvedhet a sokaktól kifogásolt jelentés–, azaz értékhiányban, jelenti ki Bohm, mégha az emberek érzik is az élet jelentésnélküliségét, hiszen semmi sem lehet teljesen jelentésmentes, mert az általánosított szómaszignifikancia az élet egészére érvényes, azaz minden dolog önmaga totális jelentése. Bohm szerint a jelentésnélküliség egyszerűen a nem adekvát jelentésre utal, mely mechanikus és erőltetett, ezért értéktelen. Az ilyen mechanikus jelentések a hosszútávú memóriákban szigorúan változatlanok, képtelenek az újat alkotó percepciókban résztvenni. A nagyértékűnek érzett új jelentés felkelti az életmód megújításához szükséges energiát, míg a mechanikus jelentés gyengíti azt és besuvasztja az embereket. A jelentés tehát a Bohm–féle életjátékban alapvető szereppel bír.

A kozmoszra Bohm által kiterjesztett szómaszignifikanciában a kozmosz objektív jelentés szerint van elrendezve, mint szintén láttuk már, s az új jelentések ebben az átfogó rendszerben jelentkeznek. Így a kozmosz intenciónkban és tevékenységünkben annak eredménye, amit számunkra jelent, ránk tett hatása pedig annak jelszomatikus válasza, amit mi jelentünk számára. Az alrészek jelentéseinek kölcsönös kiigazításával és az új részek percepciójával az univerzum teljes harmóniára törekszik, ami az általunk már részben felismert természettörvények hatalmas rendszerében tárul elénk. E harmónia azonban nem lehet teljes az embriség állandó jelentésalkotási folyamata ellenére sem.

Az ember tehát Bohm összegzésében potenciálisan végtelen: véges, amikor véges szignifikancia uralkodik tudatosságán, és végtelen, amikor új jelentést alkot az emberiség számára. A végtelenre nyitott eme kreatív tevékenységben nem különül el a tevékenység véges tartománya és mindennek végső végtelen forrása. Minden elgondolható e végtelennek az aspektusa, olyan jelenségforma, mely a valóságegész természetét segít feltárni. Korrekt jelenség, ha a formájából kiáramló jelszomatikus tevékenység koherens és harmonikus kapcsolatra vezet vele, s ha nem, további percepcióval a jelenségek korrektté tehetők. Ám Bohm figyelmeztet, hogy a jelenséget nem szoktuk a gondolat mintájára igaznak vagy hamisnak tartani, hanem arra korlátozzuk, ami jelen van az érzetekben. De Bohm számára a gondolatok is jelenségek, melyek a dolgok lényegére, azaz alapvető természetére vonatkoznak. Mivel azonban ez is végtelenből eredő véges forma, nem lehet alapvető, s így minden jelenség lesz: a szóma, a szignifikancia, az anyag, az energia és a jelentés is. S mivel csak jelenségek által lehet az őket alapozó valóságról valamit is mondani, Bohm alapjában ismerhetetlen valóságot kénytelen szómaszignifikanciával közelíteni.[533]

[533] A DNS és a gének is felfoghatók a szómaszignifikancia elemeinek, nemcsak a tudatosság elemei, azaz a géntérképünk megfejtése inkább a magyarázat a gének okozta automatikus működésre. Így a tudatot is lehetne vizsgálni és a genom mintájára egyfajta episztemont kialakítani, elkülöníteni a cselekvésből, érzelmi kitörésekből visszakövetkeztetve, illetve magyarázatot adva az eredeti propozíciós formára.

Darai Lajos (Kápolnásnyék):

A világűr a Világúr

Mindenkinek van anyja és apja, csak kevesen nem ismerik szüleiket, legtermészetesebb kapcsolat ez, és a legszükségesebb, hiánya aligha nyomtalan, áldott előny a megléte. A tényleges nevelési viszonyon kívül is van benne kikerülhetetlen létösszefüggés, hogy születésünk előtt ők más sokat élhettek, és az ő haláluk után mi még tovább élünk.

Ezért fontos rengeteg mozzanat, mit át akar adni az anya lányának, az apa fiának, vagy egyáltalán az idősebb jogán fiatal utódnak, legyen az szellemi vagy gyakorlati tanulság vagy tapasztalat, érzelmi terület várható viharainak kezelése, édes részeinek begyűjtése, azaz párválasztás, egyirányú az elvárás, de jobb, ha az példa.

Van ugyanis visszafelé is nézegetés a gyermek részéről, azt kövesse-e, amit lát a felmenőitől, s itt nem működik a bort iszik és vizet prédikál, vagy ha igen, azt tagadva. Bár azért a törvényszerű mintakövetésnek mélyebb a tartalma, mint a szóbeli követelés, önkéntelenül is átmegy a rossz példa, de a jó is persze, bár ezt sem szokás kihangsúlyozni.

Hogy milyen jó anya vagy apa vagyok, nem szokták mondani, egyébként sincs bizonyosság ebben, más talán jobban csinálja, anyagi korlátok is megkötik a kezet, bár a szándék a lényeg. Szülő csemetéjének mindent meg akar adni, s nem közvetlen, szószerinti hálát vár el érte, hanem hogy felnőttként megállja a helyét, legyen boldog és sikeres, s főként jobban éljen, mint ő.

Ki emlékszik már ezerkilencszáznyolcvannégyre?! Pedig a világpolitika kötélen táncolt, nem annyira az atomhalál tudata kínzott, hanem hogy tankok szétlőnek városokat újra. Halódó világhatalom rúgott utolsókat, nagyon fájhatott volna, ha célzottan megindul s a katonák megmossák lábuk az óceánban, elavult eszmekórságról már nem is beszélve.

Akkor két eszköz támadt megfékezni a nagy bajt, az egyik fegyver, mely csak az embert pusztította és így a nagyvasak megálltak volna félúton, a másik vélt erkölcsi fölény, mi mára elveszett. S e második fejlemény miatt kell visszanézni elmúlt negyven évre, hol rontottuk el ennyire, hogy a mélyben megbújó örökös megtévesztés elérte a nyugatot is, kelet leomolván.

Egybeforrasztva nem lett sajnos az emberiség, helyette félelem terjedt ki a bolygónkra, hol jelenik meg a rendcsináló világerő, parancsolva oly haladást, mi csak neki szolgál. Ez a világszolgálat aztán ellankasztotta a saját kezdeményezőkedvet, öncélúvá vált magas életszínvonal, tudomány ment tovább érdekrend szerint, míg a nép csömörig élvezett.

Köldöknézés önáltatás fertőjébe fulladt, nem szent már múlti nagyság, sem természetesség, sok verembe esett nem hagyja magát kihúzni, mialatt a többség csak bámul, hogy ilyen lehet. Most aztán elszenvedjük mindenfajta tobzódás hatását, mi rajtunk csattan, gyengén s erősön is, világrémekkel riogatnak eredményesen, s elfelejtettük, hol lakik a megoldás-isten.

Újabb kis kőeszközt találtam a kertben ásás közben, fehér avagy világos színű, s ez is
kézreálló, mint az előző gránit marokkő, de ezt két ujj közé fogva lehetet használni.
Az éle kicsit durva, de ásóról a sarat jól leviszi, és képzelet kérdése, még mire
volt jó, ám inkább készítőjének életmódja izgalmas, meg hogy ugyanazt a földet műveljük.

Nem véletlen tehát, hogy nyolcvancentis fekete humuszban ások, alatta sárgaföld kezdődik,
mennyi elkorhadt növény kellett ehhez a színhez, de még így sem zsíros ez a föld, inkább porhanyós.
Átszalad rajta a víz, még több szerves anyagot kellene beletenni, mit bizonyára kapott
korábban, hisz a ház mellett istálló állott, míg házfelújításkor le nem bontotta új tulaj.

Emlegetjük manapság a komposztálást, mintha megmentené a helyzetet, hogy istállótrágya
mennyire hiányzik a földeken, baktérium és víz elegyét locsolják ki, de csak kevesen.
Mert a tudomány már kiderítette, hogy mit kell pótolni a talajerő megőrzéséhez, ám
csak az olcsóbb megoldás jön számításba, pétisónak mondták régen, de már sokfajta létezik.

De a tápanyagot a haszonnövény csak akkor halmozza fel megfelelően, ha elegendő
összetevőből dolgozhat vegykonyhája, ami e folyamatból kimarad, gátló tényező lesz.
Mindennek tudása ott kezdődött, mély időben, amikor még kőeszközöket gyártottak mező
művelésére, és persze fából is, ügyességük legyen ma példa, ne maradjunk le a küzdésben.

Le lehet-e élni egy egész életet hazugságban? De le ám, különösen ha senki nem tud róla,
legalábbis környezetében, mi az igazság, ilyen eset sok van, például hogy ki az apa.
Van tehát jótékony hatása is, kegyes csalás, mondják rá, halálos betegséget elhallgatnak,
csúnyább, ha nem közlik valakivel, hogy sosem lesz belőle bajnok, virtuóz, de pénzt fizet érte.

A kiképzésért, mi nem elegendő, ha nincsen tehetség a növendékben a tanultak iránt,
ő már jobban jár, ha minél előbb megtudja az igazságot és más területen próbálkozik.
De amikor sok emberről van szó, tömegeket kellene megismertetni nekik nem kellemes
valósággal, netán nemzedékek óta folyó agymosás hatásán változtatni, nem fog menni.

Vagy nem lesz egyszerű, sőt, igen hosszadalmas, mert a bevéső dés itt is működik, „az iskolában
mást tanultam” jelszóval utasítanak vissza minden kezdeményezést jó útra terelődni.
Hogy honnan van e jelenség, kinek érdeke mentén alakult, szintén nincs nem beavatottak
orrára kötve, mert többnyire a hatalommal kapcsolatos, s csak finom megkülönböztetéssel

megragadhatók egyáltalán gyanús jelei, melyek elárulják, hogy hamis történelemmel
szolgál a tudományosnak tekintett tekintély, ami beívódott agyunkba és bőrünkbe.
Azaz a mélyben és a felszínen is elhisszük a sorsunkat meghatározó összefüggések
hazug beállítását, tények elhallgatását pedig elutasítjuk, ha figyelmeztetnek rá.

Mert oly gazdag az élet, nagy a Föld, mást mondani nem lehet hihetetlen hasonlóságaira,
mint hogy azonosak vagyunk régmúlti magunkkal, mégha az iszonyú messze is van téridőben.
Ám a tartalmi egyezéseket a műveltség okozza, és kihatása igen hosszadalmas,
miközben formai jegyek változatossága szintén megszületik, elhatárolódó módon.

Magyarán ahogy a testi mivolt is azonos, mégis minden ember igencsak különböző lesz,
úgy a szellemiek azonos alapján épült világunk nagy különbségekre képesen virul.

De megmarad benne kedvező körülmények közt az ősi jellegű testvériség, mint minálunk,
és mindenki másnál hasonlót feltételezünk, ezért hirdetjük azt, hogy szeresd ellenségedet.

Az ellenség pedig „köszöni” jóindulatunkat, úgy tesz, mintha barátunkká válna, helyünkbe lép,
s már ő isteni akarat beteljesítője, nem fordulhatunk ellene, ha elnyomást végez,
Inkább igyekszünk gyökereinket, mit nem lehet, mégis, ugyanonnan eredeztetni, mint fölénk
kerekedők, ámde győzni csak azzal tudhatunk, ha vállaljuk kezdetektől folytonos jellegünk.

Kétfelől közelít alapvető gondolkozás a világhoz, mely térbeli ugyan, de síkagyú
képe rögzül, s kimondani meg vonalon futva tud összehasonlítást, két végletből indulva.
Létező vagy létújító, hasznosság–károsság szempontjából a kezdeményezés, tevékenység
felemelő vagy lesújtó, örömteli avagy fájón tragikus, és középen nem találkozhatnak.

Nem egyenlítődhet ki a szélsőség vegyülve a másik szélsőséggel, hanem átjárva az is,
átalakítaná, meghódítaná kedvére, saját szájíze szerint, s ebből nem enged soha.
Pedig lenne lehetőség a megegyezésre, mert az igazság sosem kétélű vagy kétszínű,
légy biztos magadban, s meggyőző leszel a másik számára, miközben tőle is jöhet elismert.

Félelmetes belegondolni kölcsönösségünk megszüntetésének kérlelhetetlenségébe,
miként bontották két táborra az embereket, támogassanak valamit, vagy tagadják váltig.
Nem a valóság mellé álltak ezzel, világos és egyértelmű, hanem annak értelmezése
csábította figyelmük s foglalta el értelmük, állította őket a vélt jó vagy rossz oldalra.

De miért beszélünk csupán általánosságban, nem megnevezve trükkös csalást elkövetőket,
hát, mert nem igazán köthető ez a folyamat kevés ismert személyhez, hanem tömeges szintű.
Amit a történelem mozgatójának szokás mondani, egyáltalán nem egyéni törekvés
valamely kiválasztott nagy főember részéről, ma már mindig vannak kedvezményezett csoportok.

Mellékük áll a szerencse, kedvez időjárás, felismerés következménye, felhalmozódik
haszon, ami kezdeményezővé teszik őket, s ez aztán új területeket hódítana meg.
De igen sokszor a régiek rovására, és azok megtartására igen sokan hajlanak,
féltik a megsemmisüléstől, bizonytalanság üti fel fejét, összecsapnak az indulatok.

Pedig van rá példa, hogy az öregek tanácsa ifjakat bevonva határoz követett irányt,
mondván, ők fogják megvalósítani jövőben élve, mikor mi már, mai okosok, nem leszünk.
És az is szokásban volt régebben, hogy akinek sok lett valamiből, adott a többieknek, ha
majd ők lesznek hasonló helyzetben, visszaadják, és a tudásátadás is ugyanígy működjön.

Még a nemzedékcserének is bele kell férni, hogy ne legyünk szemellenzősek, csak jót vagy rosszat
látni nagyobb arányú változásban, ha az nem rombolást akar, s ahol kell, kiigazítható.

Látomásos ember vagy? Nem tudom, miről beszélsz. Nekem a látvány a szemem által születik, nem
a képzelgés lehunyt szeme mögött, ne akarj rút szörnyűségekkel riogatni, vagy örömködd el
kábítani, mellette édeskés illatokkal. Álmodtam én is régen, emlékszem, milyen az, de
nem keverem a kettőt össze, valamint arról sem álmodozom, hogy mi lesz, ha nyerek a lottón.

De tudom, képzelőerőmnek nagy a szerepe életem kiteljesítésében, mindig többre vágynunk szinte kötelesség, meg kell tanuljuk, találjunk hozzá utat-módot, ne pazaroljuk üresen. Sőt, gondolkodás legyen életelemünk, mindig mindent forgassunk meg fejünkben, de ne csak lelki témakezeléskor, hanem ha lehet, cselekvés előtt, döntés úgy szülessen, mint csúcsteljesítmény.

Ám ennyi tudatosság feltételezhető-e egyáltalán magunkról elérhetőnek, vagy ez csak vágyálom, túlzott bizakodás értelmes lény mivoltunkban, mi biztathat minket még erre? A válasz egyszerűbb, mint gondolnánk, és összefügg még a látomásokkal is, segít kigyógyulni onnan, ahol eluralkodik rajtunk a végzet, azt hihetjük, és gyakran üzen rosszat, ritkán jót.

A világot ugyan nyilvánvalónak tekintjük magunk körül, de nem az, hanem öt érzékszervet összehangoló agyműködésünk jó eredménye, megfelelő esetben tehát, kiválósággal. Így aztán több irányban lehetnek ebben kisebb-nagyobb eltérések, szerencsétlen fogyatékos mivolt képében, ami jelenthet érzékszervi hiányt éppúgy, mint a szellemi képesség sajátságát.

Utóbbit pedig könnyen befolyásolhatja a külső benyomások ismeretlensége, vagy a beszéd által közvetítettek, meggondolatlan közlés, ijesztgetés, túl korai ismeret. Felfokozottá válhat bennünk az érzés és a tudat rendes összhangja, kilendülve valamely szélsőség felé, s jön a látomás, testi görcs, nem kell hozzá valós érintés, esemény vagy szer sem.

De erről való beszédet is abbahagyja aztán, akinek nincs semmi gondja ilyesmivel, akinek marad, lesznek látomásai, s ha meg szeretné osztani, érthetetlenség válaszol.

Nem, nem! Nincs értelme arról beszélni, hogy ki áll a mérleg egyik, s ki a másik serpenyőjébe, hogy eldőljön a vita szaporodásmódunkról, milyen legyen majd, hagyományos vagy mesterséges? Károsan romboló ugyanis ez a felvetés,[534] kihúzva a talajt hagyományos párkapcsolat és család alól, sőt, az emberi létezést is megkérdőjelezi, anélkül csak lények lennénk.

Állatnál többek az elmék miatt, de embernél kevesebbek, hiszen benső világunk megszűnne állami egyenneveltetésben, külsődleges célmeghatározás szerint dolgozva élhetnénk. S ki tudja, a helyzet micsoda diktatórikus és kegyetlen világot hozna, elpusztítana minden, még a mostoha körülmények között is fellángoló egyéni személy felé törekvést.

Azaz megsemmisítené a csak egyedekben megszülethető testi-lelki képesség összes feltételét, levadászva a jó mintát adót, ha valahol felbukkanna érzés-sivatagban. Mert ha puszta érzékiség lépne a szerelem helyébe, ahol kötelező odaadnia magát megkívánt részéről a megkívánónak, elhidegülést okozna s korlátlan vágyterrort.

S ki tudja melyik nem válna erősebbé s jönne ki győztesen a másikat tárgyiasító harcból, mert előbb-utóbb mindenki mindenkinek ellenére lenne, a barátság intézménye is eltűnne. Hiszen vetélytársak lennének a féktelenség mezején, harcterén, egyéni és közízlés is elavulttá válna, semmi nem szabályozná az erkölcsösséget, ráadásul rabszolgák lennénk.

Hisz az állam nemcsak felnevelne, de munkássá tenne valamely gyártási területen, lakást és élelmet pedig úgy biztosítana, mint ma a hizlaldákban, a ló- és tehénistállókban.

[534] Németh György: Szép új világ felé. Vita a demográfiáról. *Magyar Hírlap* 2025. február 3. hétfő. 10:1 https://www.magyarhirlap.hu/velemeny/20250202-szep-uj-vilag-fele

Csakhogy, ahogy az egész terv mögött ma ésszerűt hazudozó valakik állnak, megvalósítást követően is kellenének irányítók és ellenőrzők, körülményt erőszakkal fenntartók.

Azaz a fegyvergyártókat s a katonaságot is maguk mellett kellene majd tudniuk, az oda vezető utat is ők kell biztosítsák, különben egészséges lelkek lázadása jön. De addig nem szabad eljutni, gondolatban sem megengedhető ilyesmiknek a felvetése, agyalágyultságként megjelenő nézet kimutatása kritikaként lett kívánatos.

Semmilyen mérlegelésbe nem állhatunk bele, segédkezni jövőnk elpusztításának mai esztelenségéhez, embertörténetünknek a mellőzéséhez, pillanatnyi elmezavarhoz. Ja, hogy ez zavar már jó pár évezrede? Rövid idő milliós nagyságrendünkhöz képest, legyünk észnél és bátran védjük meg a szerelmet, ami családba rendez és utódokkal áld meg minket.

Nem kell kilépni az ajtón, kinézni ablakon sem, beköszönt a világ, bezörget vagy bekacsint, eláraszt, elfoglal, lebénít, vagy cinkossá tesz csupán azzal, hogy megtudod, mi folyik, s nem mozdulsz. Persze a fiatalabbak kirohannak remény árnyékát üldözni, mit vágyakozásuk keltett, kérdés, tényleg megérdemlik-e, amit elérnek, vagy odadobott csont az, hogy rágódjanak rajta.

Sőt, hogy együttműködjenek a világhatalommal, mit nem lehet figyelembe nem venni, tolakszik, rád települ, átjár, veled végezteti el a piszkos munkát, s alig látod, hogy fogaskerék vagy. Tisztességes életet szeretnél te is, mint az emberiség többsége, de az őserdődet már felszámolták, felszántották, ám annyi szántóföld sem elegendő, megsokszorozása másként megy.

Az élőhelyek felszámolása folytatódik, de már veled, a te környezeted lesz műanyag, ételed-italod attól friss, ami árt neked, s lelki táplálékod igen elbizonytalanít. Mehetsz lakni az égbe, felvisz a lift magasra, messzire ellátsz a többi magasház közt, és ott még mindig betonerdő, utaznod kell a zöldbe, ha nincs saját – elavultnak mondott – kertesházad.

Fejletlennek bélyegzett az a terület, ahol még ingatlan tulajdonosok a lakók, hiszen a bérlakásban élők mozgékonyabbak, elmennek a jobb munkalehetőség után, birka módon. Azaz egymást követve, ahogy terjed a híre valamennyivel magasabb jövedelemnek, és ilyen suttogó propagandát vesznek már inkább figyelembe, mert az újsághír megbízhatatlan.

Üzleties túlzás, új közlőfelek harcolnak régiek ellen, a szerkesztőségeket sorra felváltja az egy fős „stáb”, így tényleg egyéni lesz a vélemény, mit hallunk, ezért „hozzánk közeli”. Eközben mindenki azzal fog foglalkozni, hogy kiszűrje az érdekeset az elé kerülő sok-sok érdektelenből, első szavak alapján, így lett a nagyotmondás újságírói fogás.

És a dömping arra is jó, hogy lényeghiányos tartalmak megbújjanak a többiek között, ne essenek ki eleve, hogyha elárulják már korán, miről szólnak, elmarad felkapcsolásuk. Így hát csupán az érzelmi hullám felkeltése is eredményes eszközzé vált, de ez már zsigeri szintre vitte le a tájékozódást, mintha a táplálkozáshoz lenne hasonló, kedvenc ízzel.

Szekértábornak is nevezhetjük így alakult csoportok működését, kizárják onnan egymást, nincs átjárás, sőt nincs megbocsátás, ha nem az ő szekerüket tolod, jobb mindebből kimaradni. Végsősoron tehát magadra maradsz, bár nyitva a lelked, de a számítógép ablakain át bejövők elriasztanak, vagy gondolkozással, adat megvizsgálással mersz bármit is elhinni.

Nincs már mérvadó forrás, feltett kérdés is hazug, amire a feleletet hallod, tematizált közeget teremtenek, neked nem húsbavágó, amit hallasz, neked szóló válaszra nem találsz. Ezért figyelj a hiteles emberekre, akik jót akarnak mindig neked, hozzátartozókra, tanítók- s barátokra, s főként bízz az eszedben, hitalapod adó tudás- és eszmerendszerben.

Testünk és lelkünk vonzalmaival alig vagyunk tisztában, biztosan ismertek jéghegy csúcsa, az ismeretlen bizonytalan nagyság, víz alatt helyett tudatlan kiszámíthatatlan homályban. De még erről az aránytalanságról sem tudunk eleget, elég az égitestek hatására gondolni, mi nagyrészt tagadott, mert a tudomány nem tud mit kezdeni vele, s tévedni nem akar.

Inkább lejáratják a csillagjóslást, vagy hogy a Hold minket is „meghúzna", nemcsak a tengereket, nehéz ügy, ha az emberek fele szenved tőle, s issza a szavát, aki magyarázattal szolgál.

Illetve még tovább is mennek, a jellemre, mert az időszakos hatáson túl „elemzik" állandó befolyását ránk bolygóknak, csillagoknak, és az egyediséget születési időhöz kötik. Ez nemcsak önmagában vizsgálandó, hogy van-e kapcsolat a testre ható természeti erők, valamint testünknek arra adott válasza közt, de lelki minőség kialakulása terén is.

Inkább fordított lehet a közvetlen kapcsolat, mi miatt az értelmezésrendszer egyöntetű képet mutat, lerögzített időpontok szilárd talaján nőtt elvek aztán egymásból tápláltak. De ne higgyük, hogy csak a külső természetnek van változatlansága kiszámítható és biztos pontok képében, melyekre alapozni lehet, lelkünk sem kevésbé masszív tények hordozója.

Az elme gondolati ereje törvényszerű jelenségekben ragadja meg környezetét és teszi elvont, felidézhető szellemiséggé, ami keretet ad további benyomásoknak. Ez pedig nagyarányban a múltban felépített, elsajátítása körülményeit nem lehet felidézni, csak a képesség van meg bennünk az elfogadására és elutasítására.

Értéke szerinti értékelésére, alak szerinti alakzatba sorolásra, szóval való helyettesítésére, ha sikerült a jelenséget azonosítani fogalmával. Ezért aztán egész életünkben tanulni kell önmagunkat, nemhogy ki-, hanem micsodák vagyunk, megőrizni mozgásunk önkéntelenségeit, ha azok életmentésig terjedve hasznosak.

Vagy próbálkozni kigyógyítani magunkat a helytelen testi válaszok, változások káros útvesztőiből, gyulladások túlzásaiból, s indokolatlan lelki félelem gyötréséből is. Tudatosítsuk az önmegismerés feladatát, ez elvezet egyébként egészen bizonyosság-istenig lelkiek terén, de ugyanúgy szükségszerűség frontján a világteremtés titkait tárja fel.

Állítólag kevesen értik, amit írok, és így nincs hatása, de szerintem másról van itt szó, szándékhiányról, s nemakarásnak fejvakarás a vége, büszke elutasításban van részem. S hogy mire büszke, aki nem ért velem egyet? Nem magára, illetve csak annyiban, hogy a dicső elődöket emlegeti, nemzeti szinten, a királyság nemes emelkedettségét s nagyságát.

A magyarokat tehát, akik előtte avar és hun néven szerepeltek a történelem nagy-színpadán, győzedelmes csatákat vívtak egyre, legfeljebb ármányos belharcoktól szenvedtek néha.

Ez így is van, senki nem vitatja, aki igaz történetet ismer, de ez múltunknak csak kisebb része, a hatalmi oldal, amely önmagának igyekezett kisajátítani az egészet.

Ám a nagyobb részhez annyi köze volt, hogy rajta uralkodott, kiszolgáltatta vele magát, és – mai szemmel – luxust kívánt cserébe a harcban hozott véráldozatért, élet kockáztatásért. Olyannyira, hogy mindentudás tetején trónolt, amint a fegyverkezés ma is a tudomány és technika csúcsait minden mást megelőzve és kizárólagosan használja, előny szerzésre.

Meg aztán a zavargások megelőzésére hivatkozik mint hivatásra államszervezet, amikor belülről támad ellenség, ha külsőt elhárítottak, de ez csak késői fejlemény. Tudjuk, hogy a korai sírokban nincsen fegyver, még oly időben sem, mikor már mezővárosi nagyságú népesség élt együtt békésen, azaz jó együttműködésben megszervezve magukat.

Ugyanez a békés együttélés elmondható az úgynevezett természeti népekről, de még a híres Keleten sem történt más ezzel, minthogy gyarmatosítók erőszak-múltat adtak nekik. Ezt a felsőbbrendű hódító eszmeiséget tüzetesen fel kell tárni ezért a világban, mert az igen megszaporodott emberlétszámra hivatkozva szükségszerűségnek állítják be.

Mintha „örök emberi” lenne az erőszak, de még a ragadozó állatoknál is találunk szerves cél szolgálatot benne, a tápláléklánc tagadása értelmetlen, bár ma megtörténik. A csillagvilág ismerete viszont szükséges volt a túléléshez, s ez onnan terjedt el utóbb, ahol előbb volt mezőgazdálkodásra való terület, letelepedve lehet eget nézni.

Ebben a napi teendőkről szóló évkörben élt az egész közösség, s kirívó embertelen támadásokat megtanult kivédeni, és a jelképei idővel szétterjedtek mindenütt. Ezen alakzatokat a régészeti tárgyak távoli vidékeken is mutatják, de onnan nem jöttek ide emberek olyan rövid idő alatt, mint amit a „modern szemlélet” hirdetget.

Azáltal tehát, ami nem történt meg, nem vagyunk befolyásoltak, nem annak kell örülni, hanem a valóságnak, mert gazdagabb és sokkalta szebb minket illetően, mint hamisan csengő hazugság.

Ha átpasszírozod nézeteidet népedről, hazádról a józan megítélés tűfokán, vagy ami ugyanaz kell legyen, a tudomány naprakész legfejlettebb válaszain, meglepődsz. Ám ez nem történik egyik napról a másikra, olyan nagy az adathalmaz, ha kutatásba fogsz, hogy csak sokára jutsz eredményre, visszariadsz esetleg előbb, minthogy az igazságot látnád.

Sőt, ilyet el sem kezdesz, ha elfogadod a mát a múlt szükségszerű fejleményeként, hogy csak a részleteket kell feltárni, mert törvényszerűség érvényes a történelemben nagyvonalakban. Eme felszínen persze nincsen visszariasztó, legfeljebb keseregni lehet, hogy mit osztott a sors számunkra, de mélyebben beleásva magad, ellentmondásokra lelsz, feloldhatatlanokra.

Legalábbis az addigi keretek közt nincs magyarázat, amit egyébként mindenki hűen elfogad, nem kérdőjelezve meg a bevett rendet, nem tagadva a tudomány alapját, szentségét. Viszont tudjuk, a gazdagnak nehezebb bemenni isten országába, mint a tevének átmenni a tű fokán, és mi a történelem szegénye vagyunk, keressük meg hát azt a csodaországot.

Lépéseinket, gondolatunkat önmagunkról hozzá kell igazítani a feladathoz, hogy valóban isten szegényeként szerepeltessük, ahogy történt valójában, hamis sallang nélkül.

Mert szegénységünk oka éppen nagy gazdagságunk, akiktől mindig elvettek, ezt kell bevallanunk, nem állandóan elvevők közé vágyakozni, bár ők úgy állítják be, hogy mindent csupán kaptak.

Mert megérdemelték, úgy hozták a fejlődést ránk, mint Nap a világosságot, elhitették velünk, nélkülük még mindig szervezetlenségben élnénk, szolgálatukra lennünk kitüntetésnek vegyük. S ha már mindent meghatároztak földön, képesek az égben is, születés előtti világunkat összekeverve halál utáni életünkkel, oda is kiterjesztve itteni hatalmukat.

Leleplezőjüket keresztre feszítették, de az ő érvrendszerét a mi életmódunkban, a békességességben ismerhetjük fel, nem támadó harcmodorra épült elnyomó uralkodásban. Ne ez utóbbi nyomait keressük tehát a múltunkban, hanem egyenrangú együttműködés elvét, gyümölcsöző gyakorlatának példáit, s létezésünk végtelen gazdagsága tárul fel.

De nem a megszokott alárendelő jelképek, fogalmak és megaláztatás kínlódásában, s hogy azt megérdemeljük, ne lázadjunk ellene, ami oka volt sorozatos leverésünknek, hanem az emberi élet szent újdonságának, isteni kiválóságunknak, egyedülálló szellemi teljesítményünknek a tudatában, ami boldogsággal tölte el minket és mindenkit.

A művészfilmekből nem lehet tizenkettő egy tucatot csinálni, mert különös világukat még ugyanaz a rendező sem tudná, akarná megismételni, önálló életüket élik. Bennünk nézőkben, akik ráadásul szintén az egyedi értelmezés különvalóságát és sajátos érzéseit vegyítve fogadjuk be, példákkal szolgál és feledhetetlen élményt ad.

Mint a színházi dráma, de ez kivihet olyan tájakra, városokba, ahol sosem jártál még, olyan művészi eszközökkel élhet, letaglóz, a látvány gondolatiságával gazdagíthat. És tömegeket elér, mindenkinek megfelel a színvonala, ami nem színvonaltalanság, hanem egyetemesség, létezés egyszerűsége, mindamellett belefeledkezett szórakozás.

A színházi álom felébresztése, mintha csak velünk történne, mi is sétálhatnánk ott, avagy soha oda, abba nem mennénk, a személyesség megérint, nem emelkedett a talaj színpadra. Mégis oly tömör, oly gyors események folyása, vagy az elviselhetetlenségig vontatott, de odavaló az ábrázolás, azt a helyzetet teszi vonzóvá vagy taszítóvá, részt is veszünk

benne meg nem is, tudjuk, hogy vetített, mégis eleven közeg, lélegzik, hangzik, tapintható kinek-kinek saját emlékeit felszakítva, akarva, nem akarva, alkotóivá válunk. A korhűség még saját időnkre is teljesül, történelmi távlat pedig érzékeltetve van, ebből aztán még rajzfilm is kitellett nevelő célzattal legkisebb befogadó korosztálynak.

Meg mivel üzletről is szó van, növelendő lett a nézőszám, felhígult a mondanivaló, és a színes szélesvászon, a sztereó hang csábított, borzongatás, kegyetlenség kiélni valóan. A zsigeriség és az alsó fertály ingerlése a tilos kategóriát is áthágta, erkölcs alig maradt a szempontok között, mi addig szép küldetést teljesített „boldog befejezéssel”.

S kezdett a mindennapi élet helyére lépni a filmélmény a tévé házimozi jellege által, s odáig jutottunk, hogy nemcsak időnként, de naponta többször lehet mozizva szórakozni. S hogy biztosan leüljünk a készülék elé a következő napon is, arról sorozatfüggés gondoskodik, kíváncsiságunk a folytatásban lesz kielégítve, s új fordulat ismétli ezt.

A látottak-hallottak nem igényel különösebb odafigyelést, megemésztést, gondolkodást
róla, viszont hamarabb találunk társat, kivel megbeszélhetjük, mint művészfilmek esetében.
Ám régen még olvastunk filmkritikát is, hogy jó irányban indultunk-e szerkezet feltárásban,
meg aztán érdekelt, mit tart róla a szakma, mert szerettünk volna jól tájékozottakká válni.

Manapság a képernyőre bárki felkerülhet, ingyen és bérmentve lehet hozzájutni silány,
de felkapott tartalmakhoz időnkért cserébe, igényesség sok kereséssel jut eledelhez.
Mint mikor a hasznos lágyesőt özönvíz váltja fel a jégeső és vihar mellé, s házunk megvéd
minket, de erdő-mező nagy kárt szenved, áradó bajt erős lélek ki tud zárni, de sérül tőle.

Mind, aki világkeletkezésről gondolkodik, nem jut el a valódi kérdéshez, mi a semmi,
arra vár választ, mi volt a világ előtt, s máris a keletkezés előttre lépett, ott tapogat.
És túlnyomórészt ezzel találkozunk, hogy erről az eseményről beszélnek, úgy, hogy megpróbálják
kitalálni, milyen állapotból indult felénk, mai mivoltunknak jó alapjául szolgálni.

Fogalomzavarról van tehát szó, bármennyire is tanult tudós fők kutatják, színvonalasan
foglalkozva vele, ami közember számára érthetetlen bonyolult képletekkel történik.
Hiszen ami keletkezik, nem volt előtte, és amiről tudjuk, hogy létrejött valamikor, az
sem keletkezés, hanem átalakulás, ebből abba, és összetevők száma igen nagy lehet.

Mondjuk is, hogy a mindenség felfoghatatlanul végtelen, így benne az általunk látottakat
csak kis részének kellene tekinteni, de a nagyobb rész is befolyásol valahogy bennünket.
Például hogy onnan valók vagyunk mi is, csakhogy teremtődésünk, – amit egész jól nyomon tudunk
követni, meghatározva idejét és módját egyre pontosabban, – persze csak ránk vonatkozik.

Így a teremtés fogalma nem keletkeztetést jelent, ámde előállítást, nem a lét szintjén
történik a változás, hanem a létezésén, amit e szó takar, bárki legyen az alkotó.
Ám a teremtődés okozója s az alkotó sem azonos, megkülönböztethető ugyanis
e vonatkozásban a véletlenszerű és a tervszerű, előbbi cél nélküli célszerűség,

utóbbi szándékos, képzeltet akarás mentén történő befolyásolása folyamatoknak,
s mint ilyen fölötte kell álljon szellemileg a tevékenysége tárgyának, ember a kivétel.
Mert aki tanít, nem magasabbrendű, mint akit tanít, csupán előrébb jár a tudásban, avagy
jobban begyakorolta, s lehet, a tanítványa túlszárnyalja, így megy az embervilág előre.

S talán velünk a kérdéskör tekintetében ez a probléma, hogy túlságosan előre mentünk
már ahhoz, hogy ne képzelnénk el, amit mi tudunk, kiterjeszthető akár az egész mindenségre.
S ennek legfőbb tanulsága, összegződött tudás, hogy amint minden keletkezik és elmúlik, úgy
ez arra is vonatkozik, – amit képtelenek vagyunk közvetlenül elérni, – egységesség miatt.

Ez az egyetlen fogódzónk, ha komolyan vesszük a követelményt, mit tudomány elé állítunk,
de ha a két említett alapvető fogalmunk sem tiszta, jogosan kérdezünk-e az egészre?
Bizonyára nem, de ha ezt várja el cserébe támogatásért a társadalom irányító
közege, akkor ezt kell közvetíteni a nép nagy tömege felé, úgyis meseként tekint rá.

És tisztelnünk kell a meséket, mert a régmúltról egyedüli beszélt hírforrások, igazságot
mondanak az embervilágról, s ez igen fontos, fontosabb, mint amit a világ mond az emberről.

Ha olyan történik veled, amilyen még sosem, a meglepetés erejével hathat, amikor nem lehet rá felkészülni, de ha igen, szintén lehet nem várt hatása, hiszen ismeretlenség. Viszont ha tervezheted a bekövetkeztét, az nem csökkenti majd az igazi kihívást vele kapcsolatban, hogy sötétbe lépsz, érzésvilágod gazdagszik, de még ott is lehetnek kockázatok.

Nem tudhatod, miként válaszol majd egész valód, ha azt értintő esemény történik veled, így hát felértékelődik mások tapasztalata, szerezd be és bízz benne, te is túléled, mint ők. Egyenesen életkori sajátosság félni fiatalon a jövőtől, de ha abba nőttél bele, hogy minden kívánságodat teljesítik, vagy azt kívánod, amire alkalmas vagy, az jó.

Akkor támad nehézség, ha nem természetes a tudásátadás, mert nincs mit átadnia akinek kellene, ami anyagi szegénység esetén bizonytalanná tevő ingerszegény környezet. Nem véletlenül fogtak össze az emberek már régóta és áldoznak tanítóra gyermekük számára, hiszen a szülők nem tudhatnak mindent, s a haladást a kiművelt emberfők jelentik.

Mily sokan jöttek úgymond alulról nagy emberek, szenvedélyükké vált a tudomány, a művészet, kutattak, alkottak, mint az arra születettek, holott szorgalomra volt szükség tehetségükhöz. A társadalom egészséges szövete alkot közösségeket, illetve azokból épül fel, de azért az ottani siker mellett megmarad a saját élet elrendezésének küzdelme.

Mert nem tesznek mindent a feneke alá legtöbb embernek a szülei, de nem is akarná ezt, aki sikeres a munkájában, mert jó képzést kapott, jót áll magáért, önállóan működik. És igen, ekkor egyénileg mutatkoznak a személyiséget mélyen értintő törekvések, átélt élmények, izgalmak, remények, csalódás esetén pedig a tanulságok levonása.

El kell dönteni, miből mennyi elég s mi túlzás, olyan életelveket vallottá lenni, amit a kiválasztott társunk is elfogad majd, és mi pedig be tudjuk fogadni, amit ő nyújt felénk. Az örök emberi esetén nem eshetünk nagy tévedésbe, efelé kell hát törekednünk, ezt megkövetelni magunktól, másoktól, és ha kell, saját példával gazdagítani alapokat.

Ekkortól az ismeretlenség kezes báránnyá válik, legnagyobbrészt kiszámítható válaszok köszönnek vissza, beüt a nyugalom a jövő iránt, de unalom kizárt, mert éled túlvilág.

Szűrő és szita, rosta és cséplőgép, mindegyik ki- és szétválasztja a jót a rossztól, szöszmöszt a tejből, törmeléket a lisztből, ocsút a magtól, és búzát, árpát, rozsot a gabona-kalásztól. Jó és rossz kiszűrése aztán átvitt értelem mezején maradt igazán időszerű máig, a minden embert érintő eljárás szintjén, mezei és konyhai munka gépesítve lett.

Vagy előregyártott termékkel találkozunk, ami élelmiszerként tartalmaz ugyan káros anyagokat, de azt szándékosan tették bele, tilalmi intézkedés kiiktathatja onnan. Viszont a hírdömping és a tájékoztatási áradat, amivel állandóan találkozunk, kevésbé szabályozható külső eszközökkel, mert önmaga mindegyik lehet jó, összese rossz.

Minden szereplő a világszínpadon szeretne szóhoz jutni, azaz hallgatósághoz, bámuló, őt értékelő közönséghez, vadászik a figyelmünkre egyszerre ezer meg ezer ágáns.

S itt is vannak nagykutyák és kicsik, vadállatok és szelíd cukiságok, hivatalból előnyös helyzetben lévők, kiválóságukkal vonzók, és elnyomott üdvösek, vagy hiábavalóságok.

Nincs mese, határozott válogatást kell köztük végeznünk, különben fejünkre nőnek, elzárnak más, hasznosabb tartalmaktól, egyoldalúságunk pedig megakadályozza egyensúlyunkat itt, most. Akár szakmai oldalon, akár erkölcsileg, veszélyt jelent, ha nem vagyunk résen, azaz észnél, és a közlők kénye-kedvére kiszolgáltatott helyzetbe kerülve nem vagyunk ura magunknak.

Hát, jól van, ez igaz, no de hogyan szűrjük meg a felénk irányuló kezdeményezést, mi tehát romboló lehet ártó szándék nélkül is, ki tud segíteni nekünk, kiben bízzunk meg e téren? Egyértelmű a válasz, amit megerősít, hogy nincsenek és nem is lesznek olyan felületek, hírösszegző és értékelő kezdeményezés, ahonnan megtudhatjuk, mit érdemes megnézni.

Ilyen törekvés maga is bekerül ugyanis a húsdarálóba, tömegfogyasztás tárgyai közé, kevés eséllyel tehát, hogy kiemelten, minden elé kerülve megbírálhasson mindent. Ugyanakkor viszont van két főszereplője az életünknek, a család és az iskola, ahonnan szervesen és nagyrészt kikerülhetetlenül jön felénk az alapvető választások mintája.

Ebben a két közegben meg lehet kapni, hozzá lehet jutni, az alapvető ismereteket, a helyes magatartás elemeihez, miként viszonyuljunk világunk ezer ténye híréhez. Ami naponta elér, szembejön velünk, s tíz nap alatt már tízezer lövedék fog becsapódni arcunkba, hacsak nem növesztünk rá páncélt, amin nyílást mi nyitunk, beengedni, ami kell nekünk.

Nagy nemzetek hogy keletkeztek, van rá egyszavas válasz: hódítással, mert a modern kor előtt még nemzetállam előtti szerveződést látunk, kis területen uraltak királyt a népek. Vagy fejedelmet, főherceget, aki nagy király vagy császár védereje, szárnya alá tartozott, őt maga fölé elismerve alkottak laza szövetséget, nem mai értelemben országot.

A főhatalom a kizárólagosságára vigyázott, rajta kívül más nem gyűjtött sereget, az adókkal, vámokkal rendelkezve kormányzott, s törekedett, hogy a vallás feje is ő legyen. Mindennek lehetne egyfajta idilli bája, ha ellenérdekeltségek nem bontottak volna meg viszonylag békés berendezkedést, ám legfeljebb családi viszály, testvérharc bűne fordult elő.

Királyi házak közti házasodás, szerződés jelentette a hatalmi mozgást inkább, ennek megszegését nagyították fel utólag komoly összecsapásokká, megsokszorozva létszámot. Aki nem hiszi, járjon utána a trójai háborúnak, vagy Dáriusz, Nagy Sándor valós hadjáratainak, egyáltalán a szkítáknak, mennyi utólagos alkotás hamis ezekben.

Valamilyen hadi, inkább harcias eseményt, helyi kis viszályt emeltek világtörténelem magasába, amikor a könyvnyomtatás lett a meghatározó közlési eszköz és hatalom. És ez bizony már az újkor kezdete, ekkorra igen nagy mennyiségű színesfém halmozódott fel a mesebeli királyi kincstárak mélyén, amire a kereskedelem rátette kezét.

Vallási hiedelmek is egyetemesítve lettek, vallásháborúval a régi rend, vagy az új kerekedett felül s lett kizárólagossá, egy-egy központból indított célra összpontosult. Oly világfejlődés, bővülés kezdődött, mire addig példa alig volt, az is elszigetelten, távoli ismeretlen helyeken – mit azóta benőtt az őserdő – megmagyarázhatatlanul.

Máig ható világbirodalmak építését szárazföldi foglalás és majd tengerhajózás
kezdeményezte hadihitelekből, szükséges hadseregek felfegyverzésére volt elég pénz.
Gazdasági csodának is mondják e folyamat eredményességét, „fejlett” világterjeszkedés
megállíthatatlanul lakta be Európa addig elhanyagolt részét és a többi földrészt.

Ám ott is laktak addig, de leigázhatóan, hisz modernségi gőzerőnek nem tudtak sehol
ellenállni, mert ahhoz oly kegyetlenség társult, mit a szerves hagyomány elképzelni sem hagyott.

Mintha a homokóra visszafele peregne, – ami lehetetlen, hacsak meg nem fordítjuk azt,
– majdnem üres a múltunk hegyére állított kúp terében, oda gyömöszölünk megismerteket.
Szuszakolunk, ahogy mondani szokás, mert sokkal nagyobb, durva darabok kerülnek kezünkbe, mint
valódi idő esemény-homokszemei, melyek már aláhullottak és képezik jelenünket.

Attól alaktalanságok, hogy nem igazságok, s eltorzított valóságnak nincs jó szerkezete,
a szépségtől is messze került ennyi szenny, gyilok, amit az amúgy gyönyörű múltba belehazudnak.
És megtöltik a harcias hatalmak szempontja szerinti értékelést tartalmazó szereplők
viselt dolgaival, istenítik a hódítót, szolgasorsára bólintanak leigázottnak.

Nem véletlen tehát, hogy nem akar összeállni a kép, nem illenek össze szemenszedett, hamis
szilánkjai, amit az egésznek gyémántjáról letördelnek, elvakulva talmi ragyogástól.
És ezenközben csak nem akar megtelni az a végtelen nagyságként feltáruló őskezdeti
időszak, hiszen már féltucatezer év után eltűnik a fegyver a sírokból, nincs erőszak.

Olyan van helyette, ami önmagában hasznos, találékony eszesség bizonyítékaiból
eredeztethető túlélési minta minden más emberi korszak számára, vagyis nekünk is.
Azaz a magától értetődő béke kora, mely állapot manapság csak megtisztított elme
révén felfogható, egymásnak nem magunk alá gyűrése, hasonló szomszédunk nem legyőzése.

Versenyt természeti kihívások jelentettek, győzelmet, ha sikerült az évkört hagyományok
szerint végigélni, teljesíteni a csillagok járása által vezérelt sokréstű cselekvést.
Amit ma nem kell ugyan végeznünk, mert a modern őserdőt a bevásárlóhelyek polc erdeje
biztosítja, ahol kosárba rakó mozdulat kell csak és termék felismerése, választása.

Igen messze kerültünk mindannak termelése, előállítása feladatától, amit még
egy-két nemzedékkel ezelőtt is gyakoroltak a kihalásba gumibotozott parasztjaink.
Ezt az erőszakhullámot, lépcsőzetesen és könyörtelenül érvényesülő rideg erőt
kell inkább visszamenőlegesen megvizsgálni, egymásra épült lépéseit visszafejteni.

S megtisztítani tőlük a múltunkat, ahogy a felkeléseink próbálkoztak vele, s ünnepek
lettek ugyan számunkra, bukásukkal viszont elmaradt múlti értékek helyreállítása.
Ezeket kell tehát feltárnunk, s erre figyelve megtelik érvényes, összefüggésében
igaz, eleven világgal a legrégebbi múlt is, ahonnan jövünk, onnan vagyunk folytonosak.

Hála és köszönet kijárna minden embernek, aki világra jött kedvünkre cselekedni, mert
ellenkezőre is fordulhatott volna, s ha nem, hát tette nem kap elég figyelmet s értékelést.

Valamikor elmarad a gyermek- és ifjúkor szokásos rendszerinti jutalma, simogatás
előbb testi és lelki téren egyaránt, majd a sikerek, magasabbra lépések ünneplése.

Amikor kilépünk önállóság színpadára, mintha hibát, mulasztást követtünk volna el, úgy
viszonyul hozzánk a közeg és a többi ember, versenytárs leszünk, ellenfél, alig tudva róla.
Mert hisz nem akarunk azok lenni, sem kárára valakinek, mi csak élni, jót cselekedni és
másokhoz jóhiszeműen fordulni szeretnénk, folytani életünket, mint addig a családban.

„Az emberiség nagy családjába", amit már csak idézőjelben mondhatunk, mintha túlzás lenne,
álom csupán, hogy a kisközösség színvonalát akár a legnagyobb is kedvünkre teljesítse.
Önmagát az emberiség persze nem ragadja derékon, hogy kipenderítse e helyzetéből,
még fogalma létezését is kétségbe vonják: birtokolhatatlan, gyeplőjét nem fogja senki.

S ha irányíthatatlan, annak élő mivoltát tagadják a mindent irányítani akarók,
mégis, a legnagyobb emberi egységek fölé kerekednének, amihez vannak eszközeik.
De ezek rossz irányúak, fegyveres elnyomást gyakorolnak, ahol parancsuralommal nem megy,
viszont ennek természete, hogy többe kerül a leves, mint a hús, emberségesség hiány lép fel.

Szabadságtalanságnak is mondhatjuk, amikor az egymás melletti szabad önválasztó rendszert
egymás alá- s fölé rendelése megszünteti, mind nagyobb terheléssel alacsonyabban lévőn.
A szükségletek szigorúan szabályozottak, mesterségesen kialakítottak, olyanként,
hogy hasznosságukat ne a fogyasztók élvezzék, hanem a kiszolgáltatottakat kiszolgálók.

Azaz itt van a szűkítés-kutya elásva, hogy felnőttként már ne legyenek különös vágyaink,
elsődleges célként megélhetés gondját tudjuk enyhíteni, megoldani nem: jön új szorítás.
Így lesz szükségszerű, hogy az egyén kevesebbet kap nemcsak fizetésként, de személyiségének
jósága, sőt szépsége tényéért egyáltalán semmit, csak párjától, családjától, ha szerencsés.

Mert ha több nemzedék óta tart ez az elnyomás azon a rétegen, ahová tartozik, kisebb
az esélye „társadalmi felemelkedésre", s ne csodálkozzunk ha fentebb lévők őrzik koncuk.
Viszont nem kell feltétlen nagy képen keseregni, sokat nyújt a kis kép mindazok számára, akik
okossá válnak ésszerűen védekező kis helyi közös szellemi s lelki tényezők által.

Egymás szeretete, sírig tartó hűség és a szerelem égi áldása túlszárnyalva világ
fede csábításait, helyreállítja hitünk, hogy az ember legyőzhetetlen – ember által is.

Képzeld el, – úgysem tudod, – hogy hatalmas nagy golyón ül a házad, az országod, beteríti fűvel,
fával, hegy-dombbal és síkkal, folyókat is folyat rajta, sőt tengerrel, óceánnal borítja be.
Mint az asztalterítő, de nem lapos felület, terepasztal mindez, bár látványa ilyet mutat,
és még csak nem is szilárdan áll a talpad alatt, hanem a világűrben száguld eszeveszetten.

Ami nekünk természetes bizonyos határig, azon túl képtelenség, hogy gömbbé hajlik a föld,
és nem egyhelyben áll, forog és száguld önmaga és a fényes Nap körül, megállíthatatlanul.
Pedig milyen jól elvagyunk ezzel itt és most, mit elődeink ősidők óta hasonlóan és
eredményesen kezeltek, szemléltek, ránőttek, lassanként a Föld Urának tekintve magukat.

És nem fértek bőrükbe, s nemcsak szerelem miatt ugrott ki a szívük szinte a helyéről, hanem
időnként az élelem is elfogyott valamely külső ok miatt, megismerték a félelmet is.

Sőt, okos-ügyes válasz helyett félelemkeltés eszközéhez nyúlva lett sikeres egy banda a nehézségek közepette, s ez mint ragályos kór, azóta is terjed, többieket leigázva.

Akik nem nyugodtak bele, vagy nem tudtak róla sok helyütt, hogy ilyen veszély is fenyeget, támad, folytatták a békés világmegismerésüket, saját sikerük építését töretlen ívvel.
Ez pedig csábító célponttá tette őket a rájuk törők számára, akik csak évezredek alatt jutottak el addig, hogy megszervezzék a letiportakat, ne csak felgyújtsák, legyilkolják.

És kezdték tovább vinni az ismeretek áldás mivoltát, de kétélű fegyverként, mert a hadi készülődést sosem hagyták abba, viszont jutott elég erő már emberi fejlesztésbe fogni.
Pompa, fényűzés ugyan kevesek kiváltsága lett, de mintaként szolgált, magasságából csurrant-cseppent az alul lévőkre, miközben fentiek még feljebb, égbe vágyódtak, oda hitték maguk.

És hogy onnan jöttek, isteni küldöttek ők, nincs hozzájuk hasonló földi szülemény, emberi tudásból fakadó nagy alkotások is őket dicsőítették – dicsőítik máig az embert.
Viszont amint tudásban odáig haladtunk, hogy pontosítottuk a Föld–Hold–Nap-viszonylatokat, az állócsillagok járását is becserkésztük, kicsúszott a talaj a hatalom lába alól.

Nem maradt hivatkozási alap felsőbbrendű létezésükre, ha a világűr vándorai égitestek, nem emberek, s ha porszem létünket jó együttműködéssel folytathatjuk tovább.
Meg kellett, kell szokni a vizsgálati eredményt, mit tudomány természet és társadalom felől kapott, mindenki szorgalmas hangyaként éljen, és hogy a bámult csillagok nem néznek vissza ránk.

Hogy életcélból lehet-e nagyobb hajtóerőnk, vagy mindennapok feladatait hajtsuk végre és akkor is rendben lesz az önértékelésünk, nem tudom, mondhatnám nagyképűen, mert előbbi utat választottam, de nem mondom a valóság miatt, melyben szükséges lépések vannak a fennmaradáshoz, jólétben és jókedvben, rövid- és hosszútávú hatékonyság eléréséhez.

Másként mondva a most elvégzendő feladatok alapozzák meg, hogy a jövőben is várjanak ránk – talán magasabb szinten – emberi teendők, és igencsak elnagyolt az életcél fogalma.
Nem tisztázott teljesen például, hogy a gyerek jól teszi-e, ha csak felnőtt szeretne már lenni és nem jelöl meg egy pályát, szakmát törekvése céljául, nem kíván ilyként elköteleződni.

Vagy igaz-e hogy szükséges szülőknek gyermekük helyett dönteni a megfelelő életkorban ahhoz, hogy legyen belőlük igen hosszú időt és gyakorlást igénylő jó szakember vagy művész.
És ami lényeges, sok-sok lemondással járó képzések vannak, a felelősséget legalább meg kellene osztani, mert kockázatosak is az ilyen életpályák, nem mindig jön a siker.

Nemcsak alkalmatlanság derül ki, hanem a kedve is elmehet tőle, hogy arra áldozza magát, és akkor hogyan lesz tovább, hibáztatás nem akadályoz-e meg megfelelő megoldást.
Ha önmagát, az örök kishitűséget hozhat rá, már nem tud újat, sőt jobbat kezdeményezni, ha a szülőket, az meg felesleges megalázó szerepben szintén megbénítja a cselekvést.

És nemcsak pályaválasztásról van itt szó, nemcsak élethivatás kijelöléséről, avagy ki nem jelöléséről, hiszen semmi kényszer nem kell, nem működik e téren, de az egész életről.
Hogy milyen ember lesz belőlünk, erkölcsös-e, vagy a tükör előtt legalább szégyenkező, gátlás nélküli, vagy törvénytisztelő, akire nem üt vissza később, hogy nem véletlenül nem boldogul.

Persze ez túlzó elvárás, senki nem ennyire tudatosan önértékelő, de azért a szíve mélyén érzi, hogy hova sorolja magát, s mindezt onnan hozza, annak köszöni, milyen a múltja. Vagyis volt-e jövőképe, terve az életre, bátorsága valamit elhatározni, erő teljesíteni, s nem lagymatagon tengette a sors szabta keretben átlagnak vélt életét.

Hogy aztán összekötötte-e ezt és kivel, hol szeretett volna kikötni, mi mindenért küzdött, annak is van a kezdetekig visszamenő sok gyökere, ám meghatározottág sem szentírás. Jó minták és jó mondások megmaradnak bennünk, de csak szerencsés helyzetből nem lehet megélni, és nehéz sors inkább a sikert kell ösztönözze, visszanézve már így látszik, de persze nehéz volt.

Ha nincs rá magyar szó, nem lehet véletlen, ezért ne is használd az idegent, inkább írd körül a fogalmat, illetve jelenséget, világunk egészének – vagy nagy része – befolyásolását. Valahonnét, valakik részéről, – a lényeg, hogy az önrendelkezést lábbal tipró – felülíró enyhébb esetben – akarat érvényesítésről van szó, kis és nagy országok viszonylatát nézve.

Ami sok kérdést felvet, mert a legjobb módszert még nem ismerjük ezen szereplők és szerepkörök esetében, mint a mellékelt ábra mutatja, – azaz ami egyensúlyi állapothoz vezet. Helyette mindig van valaki felül, valakik alul, és a köztük lévők sem függetlenek, de ez nem a kölcsönös függőség természeti állapot, hanem uralkodás a többieken.

És még csak az sem biztos, – sőt, az ellenkezője igaz többnyire, – hogy a legjobb kerekedik mások fölé, mert a kiegyenlítődés hiány ráerőltetetten növeli a különbséget. Ezzel pedig mindenki rosszul jár, mert a haszna megerősíti az elnyomó hatalmat, mégha az nem jó irányba viszi is az egészet, kisebb részleteket nem igen befolyásolva csupán.

Ebben azonban lehet bízni, hiszen apróság is lehet nagyon befolyásoló, gondoljunk csak a fűszerekre, s elhangzott a mondás: Ti vagytok a föld sója, ami egész népre is értendő. Értendő lehet, ha olyan emberekről van szó, akik ismerik s vallják, mi az élet értelme, őrzik azt minden hívság s romlottság közepette, akár szenvedést is vállalnak igazságukért.

Mialatt nagyravágyás kegyetlenségig fokoz másoknak fájdalmas törekvést, s ahelyett, hogy a tudás kovászt utánozva megvilágíthatna mindenkit, üldözötté válik a jóság, ha ellentmondó. Sőt ellenálló a pillanatnyiság felszínes csábításának, amivel levennék lábáról, bizonytalanságba kergetnék kudarcra ítélt csoportjaikat, ne az áldozatot vállalják.

Ennyi nehézség árán megmaradni emberi eredetiség áldásában s bűvkörénben, nem megmagyarázhatatlan csoda, hanem hitet erősítő szükségszerűség, és szilárd talaj. Hinni magunkban tehát nem önző alacsonyság, de szellemi magasságból sugárzó biztatást is magáénak tudó magatartás, isteni kegyelem élvezete, erkölcsi bizonyosság.

Nem szabad lemondani róla bármilyen földi fényűzés megszerzése okán, ha az bűnnel jár, már pedig a magyarul nem ismert szóval mondott gyakorlat galádul öl, butít és nyomorba dönt. A nagy különbségeket kell jó gondolkodással eltüntetni a népek közül, ebben segítsünk nekik mi, akik magunk között nem látunk ilyet, mert egyenlőség embersége vezérel minket.

Lehetséges, hogy mikor ez kialakult, sokkal kevesebb ember élt a földön, de a természet kihívásait ők megoldották, ha itt vagyunk, mi többen többet tudunk tenni, nem gondoljátok?

Nagy szakadék van a világesemények és a helyiek között, mint adják elő s megjelenik az elérhetetlen magasságú hír- és tényközlő eszközökben előbbi, vidékiként utóbbi. Provinciálisnak is nevezik, mintegy csúfnak láttatva szinte, ami körülötted esemény számba megy, de a világszínvonalon történteket felnagyítják, jelentőségteljesként tálalják.

Lehetséges persze, hogy éppen fontos ügy kerül terítékre, van hatása a közeljövőre, de ezt is inkább valamely érdekcsoport fogja erőltetni, és sikerét jelzi, ha elénk kerül. Ugyanakkor mindenki helyben van, él valahol, s legfeljebb nem foglalkozik vele, de hatása igenis eléri az ott mindenkire egyként érvényes intézkedésnek, természeti kárnak.

A nagyvilágban pedig vannak igen nagy és még kevésbé az, de arra törekvő szereplők, és számunkra nem mindig adatik – enyhén szólva – jól tájékozottság, melyik szándék kedvező nekünk. Vagy elfordulunk érdektelenséget mutatva, vagy választunk valamely oldal közül, vélelem szerint, hogy a jobbat, de inkább felszínes látszat bűvöletébe kerülünk s lelkesedünk érte.

Egész életünket leélhetjük kiábrándulás nélkül, hiszen csak áttételesen érinthet meg az igazság, míg lakóhely szekértáborait a bőrünkön érezzük győztes-vesztes csatában. E két szféra közé szorul, vagy ott parádézik az országos közélet minden vonatkozásban, azaz függőben a világhelyzettől és magas lóról kezelve, felhatalmazottan a falut.

Vagy a várost is, mintha falu lenne csupán, a maga nehézségei és örömei kisebb keretében, csak néha feljutva az országos porondra, díszletként viszont gyakran kiválasztva. Nem elmarasztalni szeretném ezt a helyzetet, hanem csak világosan látását javasolni e hármas viszonylatnak, hogy mindegyik jellegét ismerve, keveredésük ne vezethessen meg.

Sem érdem, sem mulasztás ne lehessen olyanra hivatkozással elismert vagy takargatott, mi nem valós, mert volt már az, hogy „Moszkva nem akarja”, pedig igen, sőt csinálta, vagy hogyha messziről jött titkos támogatás üres szólamot terjeszt, győzelemre segít hazugságot, és akkor már sikerül bebetonozni a győztest, ugyan nem örök időkre, de visszafordíthatatlanul.

Ám beszéljünk inkább a kiválóságról, annak mindig ott van legnagyobb hatása, ahol éppen kifejtik, ahol hasznosul és forrása ismert, nem is marad el az elismerés az emberektől. Akik részesei, – diák, fogyasztó és gyógyult, – mind pontosan tudja, isten-ajándék, hogy ilyen nagy teljesítmény kedvez neki, magasabb polcra kerülését viszont fenti módon intézik, vagy nem.

Voltam már s leszek még, megmondták, mióta, de hogy meddig, senki nem tudja, de viszonyleg pontosan sejtem mégis, és valahogy ahhoz tartom magam, érzelmileg viszonylag nyugodt hozzáállással. De lelkileg felkészülten bármely pillanatban bekövetkező végre, mi arra próbatétel, ne legyen lelkiismeretfurdalásom élni, s örökös jutalomként jön el minden új napom.

Nemcsak én vagyok ezzel így, de azért sokan nem ilyen tudatosak, inkább megtörténik velük az élet, a „nagy kérdésekről” nem gondolkodnak, ami jól elmegy, mert a végeredmény ugyanaz. Nem is magunk felé kell annak következményét érvényesíteni, ami megmásíthatatlan tény és öntudatra ébredésünk óra tudott számunkra, hanem közösségépítésünk terén.

No, nem a végrendeletre gondolok, hogy azzal el lehet érni utólag valamilyen hatást,
főként családi környezetünkre, hanem élő kapcsolatokra és viszonylatokra figyelni.
Összefüggéseket megismerni és tudását addig elraktározni, míg értő fülekre nem
lelünk és átadni, amint megélt tapasztalat tanulságait is befogadókba ültetni.

Mert állítom, ennek a minden emberből jövő tanításnak nagyobb a jelentősége, mint az
összes iskolának, utánuk gyakorolni kell ott és azt, mit munkába állva csinálni fogunk.
De életmódunkat illető mozzanatokat egyből tenni kell, véghezvinni olyan dolgokat,
melyekre nem lehet felkészülni másként, mint hogy elfogadjuk öregebbek, „nagyfiúk” mondását.

Mert mondják ám kéretlen is, csak nem figyelünk rá, mert azt hisszük, meg akarnak alázni azzal, hogy
mi még tejfelesszájúként nem találkoztunk az igazi élettel, nagybetűs élmény hiányzik.
Meg és ki kellene egyezni, ha nem tagadnánk, sőt egyenesen tiltanánk a beszédet végső
kérdésekről, és így nem tudunk gondoskodni a halálunk utáni itteni, földi életről.

Hogy olyanként folytatódjon, amit jónak látunk, vagy amilyenre mindig vágytunk, de csak hosszú és
kitartó törekvés és munka hozhatja el, e szellemet kell elültetni utánunk élőkbe.
És máris megnyílik a mainapi távlat, nem pistulunk bele kis teendőink mocsarába,
elvégezzük azokat, de fölötte lebegve, és hivatásunk betöltéséhez hozzáadjuk

a jövőre vonatkozó javaslatainkat, mintegy bearanyozottan, hogy átragyogjanak
majd a sírunkon, amint mi is épülünk múltból, felhasználjuk az onnan látszó jó lépéseket.
Ne legyünk hát idő-színvakok, telését mérjük örökkévalóság szerint, hogy pillanat-rövid,
ha nincs hatásunk a mára, de hosszú szakaszú, ha igyekszünk történelmünk közepébe állni.

Dehogy öregít a kíváncsiság, ha igazi, ha tényleg olyanra irányul, ami érdekes,
nem mások titkaira, nem is felkeltett vágyat akar kielégíteni előnyszerzés céllal.
Arra szeretnénk magyarázatot, amit még nem tudunk, bővebb feltárulkozást, mit kissé tudunk,
sejtésünk után menni, a felfedezett nyomon a teljes képig nagy feladat, de eredményes

és élvezetes is lehet, emberpróbáló jó kihívás, csak lelki-szellemi kockázattal jár,
nem testivel, egészségvesztéssel, mint sok mai szer kipróbálása, ráadásul igencsak drágán.
Sőt, bátorság kell megismerni az újat, ha az valóban az, mert kiválogatják nekünk újdonság
látszatát is, korábban már megtörténtek közül, műveltebb körökben közismertet, megtévesztőn.

A dörzsöltebbek tehát ilyennel házalnak és trükkök százait ismerik, szép csomagolásban
eladni a régit, régi rosszat akár, jónak beállítva – egész közösség ítélje meg hát!
Mert egyedül sokszor kevesek vagyunk és több szem többet lát, a valakinek természetes tudás
másnál hiányzik, együtt kellene megbeszélni ügyes-bajos kis ügyeinket, nemhogy nagyokat.

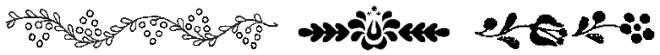
Van is rá lehetőség már manapság személyes elszigeteltség ellenére, hogy csak kevesen
mennek találkozókra, s ott előadó beszél, nem a közönség társalog, cserél tapasztalást.
Ezt az elidegenedést legyőzhetjük tehát az elektronikus kapcsolattartó eszközünk
segítségével, ha okosan használjuk, azaz figyelünk jó és hasznos kezdeményezésekre.

Ami éppen attól működik, hogy spontánul jön létre, nincs központi szabályozással bénítva,
és kiderül életrevalósága, ahogy tud egyéni vagy közös kérdésekre választ adni.

Mert igen sok minden van, ami mindenkit érint, és így el is juthat mindenkihez a megoldás,
a felajánlások, tárgyak vagy cselekvés, sőt pénz alakjában, ha valaki rászorulót baj ér.

De a „békés célú” közlések, megszívlelendő okosságok, praktikák még inkább terjedőben
vannak, a nép rádöbben saját erejére, ha észre tér és nem légvárakat épít magában.
Messze vagyunk még attól, hogy a tudósság méltó megbecsülést kapjon, mert érdeklődést csak tudás
táplálhat, ahhoz pedig képzés szükségeltetik, az önképzésre pedig kevesen hajlamosak.

Őket ráadásul sok felszínesség célozza, kitölti idejük pihentető szórakozás,
ám a tudomány is hibás, ha szenzációt kelt közérthető magyarázatra törekvés helyett.
Így hát kevesebben lesznek mindig, akik mélyre ásnak, vagy magasra érnek kíváncsiság mentén,
de a józan ész érdeklődését ne nyomjuk el magunkban, bízva világismeret sikerében.

Hányszor érezzük, mondjuk, ennél többet nem tudok, nem bírok, aztán mégis túlteljesítünk tervet,
addigi rekordot, megoldunk feladatot úgy, hogy legvégső erőt, képességet előhívunk.
Szélsőséges helyzet, körülmény hívja elő e végsőket, s ha túléltük, utólag nézzük vissza
gondolatban, aztán az emlékképet időnként felidézzük, és ilyenről mesélni is szoktak.

Ki háborúból visszajött, érzékelteti a háromnapos bombázást a lövészárokra, az
előkészítő tüzet, a robbanások őrületét, fogalmunk sincs róla, mi folyik ott manapság is.
Mert a harc még csak azután indul, mikorra már megbénult a lélek, persze hogy menekül, aki
tud, feladja az állást, hogy hátrébb újabbat foglaljon, ha nem átkaroló a hadművelet.

Akkor ugyanis bezárul a katlan és jön a kereszttűz, amiből nincs szabadulás, átlőnek
fölötted két irányból, akkor azt kell intézni, hogy fogságba kerülj, lobogtass meg fehér kendőt.
Szerencsénkre egyre kevesebb a háború, de nemrég a szomszédba is visszatért, s ha vége lesz,
ismét a béke kell legyen a fő szempont, ahogy eddig hittük, hatékony elrettentés működik.

És áttértünk a teljesítményfokozás gyengébb változataira, mint a fegyveres harcban győzés,
sportversenyekre tereltünk próbatételeket, ki-miben-tudós fórumon néztük, ki okosabb.
Sokszor úgy láttuk, mint a cirkuszokban előtte, annál többre nem lehet képes az ember, mégis
egyre túlszárnyalják, döntik meg a csúcsokat, és a csapatsportok szinte modellezik a csatát.

És a versenysportból valamennyire tömegek megmozgatása is napirendre került, ifjak
szórakozásának terepe a sportpálya, és idősebb ülő munkát végzőknek meg megváltás.
Átalakult az életünk, nehéz fizikai munka mintegy kevesek kiváltsága lett, kerti
tevékenység keresése, kirándulás, úszás a modern világ természetes velejárója.

Amint régen a testi mozgást külön nem mondták, emlegették, annyira sokat állandóan a
megélhetésért dolgoztak, évkörben a naptár aznapi előírása szerint végezték azt.
Gépesítéssel, hatékonyság növeléssel ez megváltozott, életmódunk annyira kényelmes,
hogy elhízás, testi tespedtség fenyeget s ebből fakadó betegségek környékeznek sokakat.

Akik közül kevesen jutnak el addig, hogy a teljesítménycsúcs egyáltalán szóba jöhessen,
nekik ott a képláda, színesen mozgó világ, a hangzás is olyan, mintha a helyszínen lennénk.
A kihívás az lett, hogy ebből a helyzetből kell szabadulni, miközben lelki teher nem kisebb,
sőt nagyobb, mint régen, mert az új életmód mellett az eszmei támaszok eléggé összedőltek.

A bizonytalanság fájdalomig feszít, hogyha nem vigyázol legalább családi hagyományos utakat megőrizni, de nemzet és vallás is kiutat mutathatna, ha tisztelni lehetne. De a szabadság e téren is fellázított és fellazított, csak a tudatos vállalás lehet megmentőnk, komolyan véve, hogy vannak vívmányok, s kihozzuk magunkból a legtöbbet, mi emberi.

Örök téma marad, mennyire vagyunk egyformák, sok embernek azonosság menedékül szolgál, ha nem is a tudati magány ellen, de hideg, üres társtalanság ellen, mikor a vér megfagy. Viszont felbuzog, ha lelkesedhet valakiért, valami emberalkottáért, amire ő nem lenne képes, vagy személyiségét megérinti a másé, őbenne ismer magára boldogan.

Éppen az lehet a kiindulás mások felé fordulásban, a megértés képességét adja, ami közös, de inkább lehetőségként, füle mindenkinek van, kiváló hallása kevésnek. És az abszolút hallás meg igen ritkaság, sőt, hogy a zeneszerző a partitúrából az egész összhangzatot belül hallja, a zenekar ahogy játszani fogja, nekem felfoghatatlan.

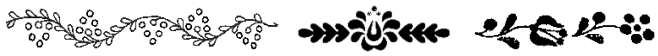
Amint sokunknak sok nagy teljesítmény, és most nem csak csodálkozást kell rögzítenünk ez ügyben, de belelátni az egyes szakmákba, ügyes és okos – lehetővé tevő – eljárásokba. Hogy mit hozhat ki magából az ember, ha teljes erejét, idejét ráadja valamire és betartja fokozatos fejlődés lépéseit, millióféle nagyszerűség születhet tehát.

És legalább tudatunk hátterében ez kell legyen, ami mindenkitől megkülönböztet és nyugalommal tölt el, ha különcnek is mondanak, és önbizalommal, onnan táplálkozik énünk. Szervetlen és szerves létezők ki- és betöltik a lehetőségeiket, amiket értelmes lényként természettörvényként felfedezünk, de a mi esetünkben nem látunk ilyen tisztán.

Mert ez a tiszta ész birodalma, nem zavarja eddigi valóság, ami szintén szellemi e szinten, azaz olyan irányban megy találgatás, hogy jó vagy rossz sül ki belőle, milyen még nem volt. És arra kell hajazni, azt kell megcélozni, mit felfog, érez, kíván a többi ember, mert látja a lehetőséget, igaz magát nem tartja rá alkalmasnak, hogy létrehozza, de befogadja.

Gazdagodásnak tekinti az ember gyönyörű létmódja s eredményei számára, számában, a közösség alapjának, hogy bővülni képes, nemcsak több ember születik, de több teljesítmény. Ez pedig a szellemtermészet velejárója, hogy bejárja mindazt az utat, ami adódik az emberlények számára, gondolatban múltat is, nemcsak a jelent térképezi fel pontosan.

Mind részletesebb feladatokat kijelölve, mire ha nincs vállalkozó, kívánatossá lesz a beavatkozástól, azaz együttműködés is intézi a keretek szükséges kitöltését. De legnagyobb öröm a szabadság, mi e téren lehetőségként mindenkire rámosolyog, és alakíthatja a jövőt, sajátját és másokét, különbözőség értékelt azonosságában.

Ha olyanok közt élhetsz, akit tanítottál, az olyan, mintha nagy család lennétek, emlékeztek egymásra, köszöntök találkozáskor, feledni nem tudjátok egymást, akármilyen sokan vannak. Ezek igazi tanítványok, nem tudósoké az egyetemen, ahol a féltékenység az úr, itt a tanító mindent átad, megtanít, ami az élethez kell és ő tapasztalatból tudja.

És emlékszik kiemelkedő tehetségűre éppúgy, mint aki valami más miatt kedvenccé
lett, a kölcsönösségen túl a tanító inkább van a figyelem középpontjában a katedrán.
Később aztán bár nem várja, de ha kapja a szép jelzéseket, névnapi felköszöntést, tud vele
mit kezdeni, nem úgy, félismeretségig jutó szemináriumi dolgozatot készítővel

az egyetemi tanár, de gimis szaktanárok sincsenek elegendő mértékben diákokkal
együtt ahhoz, hogy bizalmi kapcsolat jöhessen létre, mint különösen az alsó tagozatban.
Nem véletlen, hogy ekkor erős a bevéső dés, családi hiányosságok is pótlódnak, úgy hogy
észre sem veszi, akit illet, ügyesen másik gyerek válik mintává, ha előrébb jár abban.

Itt vége lehetne a dalnak, ha nem kellene kilépni a nagybetűs életbe, amit már a
középfokú tanulmányok is jelentenek, és oda legjobban tanítói szavak kísérnek.
A szűk, kiskörnyezet első kitágítói, hogy ne legyenek mumusaink, ne féljünk semmitől,
ami elsőre szokatlan vagy idegen, szelíd szavak kíséretében oldódott meg ilyesmi.

A nehézség legyőzetett, megtanultunk egyként olvasni, írni, számolni, és kötődés megmaradt ahhoz,
ki megtanította, első győzelem közös volt, aztán egyénileg is nőtt a teljesítményünk.
Később aztán bárholt tanultunk tovább, jó alap meghatározó lett, szerencsés esetben olyan
vette át a stafétabotot nevelésünkben, aki ott folytatta, hol előző abbahagyta.

Jó lenne, ha az egész oktatási rendszerünk megítélése ama tisztelettel történne, ahogy
az első tanítóké általában és szinte törvényszerűen, érzelmit lelki élet váltsa.
Hogy mindenki a helyére kerülhessen, mert azt tanulta, amire legjobban képes, azaz jól
indították el a pályán, amiben a legjobb tanácsadó ismét csak az iskola, a tanár.

És ez nem valami üres képzelgő fecsegés, mert a tudomány is beépül a képzésbe, és
már igen sokat alkalmaznak belőle képzett pedagógusok, naprakésszé téve tudásuk.
Viszont a döntések tőlük, alulról kellene induljanak, például mint vegyen le vállukról
terhet, ha számítógép oktatásba bekerül, s milyen gyakorlatot nem vált ki semmi elmélet.

Egyáltalán terhelés mennyiség és minőség ne fáradt szülők esti leckeírásán múljon,
hanem aki ismer gyermeket, világot, szabjon követelményt következő nemzedék számára.
Országosan is az legyen példakép, aki jól teljesített, a tanítók beszámolhassanak
a jó módszerekről, s az váljon általánossá, mert manapság már mindenki holtig tanuló pap lett.

Nagy magyarok szép emléke jelenben is dicső, de több volt a múltban, összefogást lelkesítő
úgy, hogy megmaradjunk támadások közepette, harcolt fiatal s ki kenyere javát megette.
Istenes példának tekinthetjük nagy elődünk áldozatát, bármelyik korszakban járt előttünk
és megvédte a hazát, volt bár kicsi a vára, túlerővel megküzdve győzött s megmaradt háza.

Házanépe és a rá bízott terület népe, győzelmével biztosította, hogy legyen béke,
mai követők nem vállalják a közös harcot, amennyi ember, mutatni akar annyi arcot.
Nem kérdezik, nem gondolják, létezhet-e ingyen jólét mai nyugalma, s hogy ember miben higgyen
másban, mint megvédett hazát éltető jövőben, s a fennmaradásunkhoz elegendő erőben.

Azt pedig csak együtt lehet, tudjuk kimunkálni, széthúzás megnyomorít, s leigáz minket bárki,
aki keményen kiáll saját közös szent célért, nemzeti színűre festve szívét s minden cégért.

Divatos nagy népeket ajnározni, de lehet legalább mintának tekinteni, hova vezet,
ha nem ellenség másik ember, de társi jóság, határtalan létezés legyen vezérvalóság.

És hogy magas színvonal ott nem semmiből jön, sok nagy teljesítményből, s hogy hagyják, csúcs megdőljön,
és ezért nyilvántartják a legügyesebbeket, legyen mit túlszárnyalni, és végtelen a keret.
Nálunk meg az eltérőkkel vagyunk elfoglalva, ami szép tett, természetes, közben nem tagadva,
hogy mily nagy szükség van kiemelkedő munkára, ama vágyott jólétnek megvan a maga ára.

Nemcsak testi hiányt kell szépen felzárkóztatni, lelket emelni, több tudással világra hatni,
elismerését mindenki megkapja, akinek sikere közérdeklődésű, senki sem sziget.
Legyenek nagy emberek a hétköznapi hősök, nagy terheléssel élnek, mint éltek régi ősök,
lehessen becsületes munkával felhalmozni, erkölcsi és anyagi tőkét, divatba hozni.

Ebben nincsen fokozatosság, lépcsőzetesség nélkül egészséges kapcsolat, hatékony egység,
alacsonyról induló is feljuthat a csúcsra, kihívás nem akadály, ne számíts sima útra.
Ne legyen eltiltott szellemi s anyagi vagyon, ha okos vagy szakmádban, ne hallgassanak agyon,
de támogassanak, alkotásod megszülessen, s ha sok a pénzed, abból befektetés lehessen.

Közröhej tárgya lenne, ha nem lenne tragikus, az alkalmatlanok hatalma, mi nem logikus,
fel kell hát egymást világosítanunk egyhamar, mi érdekünk, nem az, hogy mindenki külön kapar.
Hanem együttműködünk, miről megállapodunk, s betartva törvényt boldogulunk, lesz búzánk s borunk,
mert a nagy emberek manapság is köztünk élnek, küzdés nemesít, ha nem is lesz könnyebb az élet.

Ha szeretetben élsz, van igaz közösséged, kétoldalról jövő odaadásban lubickol
ilyen kapcsolat, szerves egyensúly alakul ki, őszinte kölcsönösség kiegészíti egymást.
Inkább érezzük, mint tudatosítjuk magunkban, nem törődünk oly nagy mértékben vele, mintha csak
önmagunk törődik önmagunkkal, s élvezzük a ránk irányult gondoskodó gazdag figyelmet.

Arra kiterjedőt, mire mi nem is gondolunk, meglepődünk, mennyire értékesnek tartanak
bennünket, cserébe mozgósítunk kedvességet legalább, és felfedezzük társunkban a csodát.
Párkapcsolatban, családi kötelékben ennek megvannak a maga sajátosságai, össze
nem téveszthetők, de több gyermek esetében már sokszorozódnak, külön és együtt működtetve.

Aztán az új nemzedékből ki-ki párra talál, fokozatosan, az életkornak megfelelőn,
s ez a nagycsaládi közösség a társadalom felé is nyitott, amit egyénenként művel ott.
Igen nagy jóságot jelent, ha mindeme szinten él a szeretet képessége és gyakorlata,
sokkal könnyebb az élet, mintha hiányzik onnan a leginkább tiszteletben mutatkozó kapocs.

Távolibbakat azzal szeretem, hogy tisztelem, akikről csak hallok, mert beszélnek róluk, igaz
megbecsüléssel illetem én is, hiszen jókat hallok róluk, s én hírem is hozzájuk eljuthat.
Hogy ez csupán a tökéletes állapot vágya lenne, nem hiszem, inkább ismeretlenség gátja
szól közbe, ha nem így van, minden téren beüthet elzáródás, szeretethiány-zárkózottság.

Akkor viszont könnyen feltételezhetnek rosszat a másikról, vagy túl jót, amit irigyelni kell, de
ez sem történne meg, ha látnánk a mögöttesét, a teljesítményt, csak ha nincs, azt kell takargatni.
Tehát ha nincs nyitottság, tapasztalat átadás, egymás segítése, felemelése számára
lehetséges legmagasabbra, ott nincs szeretet, kapcsolódás szándéka, csak rideg elutasítás.

S mindez azt mutatja, hogy nem lehetetlenség a szeretettel táplált világ, sokak gyakorlata,
hanem tudatos vállalás, páros célkitűzés kezdetben, s aztán végigvitt üdvös vállalkozás.
Van is ilyen vallás, hívei egyik legnagyobb közössége a földnek, arról ismerszenek meg,
hogy szeretik egymást, s ha még nem lett egyetemes, több más oka van, nemcsak más vallások megléte.

Amely más vallásokban nem a szerető isten a túlvilági felsőség, hanem bűnt büntető,
s hogy ki bűnös, evilági felsőség mondja meg, szeretet nincs, csak a legalsó érzelmi szinten.
Innen kell megítélni világegységesülést, ami nálunk mélyenszántó élű akar lenni,
de a világ nagy részére felszínesen jut el, nálunk szétveri a közösséget, míg ott alig.

S ha észrevesszük, hogy gazdasági érdek sújtja valahol a lelket, főként a mi tájékunkon,
így még jobban össze kellene zárnunk, kitartani igaz jellegünkben, mi szeretet előnyössége.
Egyéni érzés- és gondolatvilágunk legyen irányítónk, a gyűlölettelenség módszertana,
mi még támadóinkat is megértéssel nézi, s megvédi magát, ragaszkodva a szeretethez.

Ha áll a bál, nem új nekünk, megszokhattuk múltból, legyőzve nyertünk jövőt, mert ilyenek a túlélők,
sok áldozati kényszer próbára teheti őket, de megmaradnak ezerszer, s felhangzik hálaének.
Az istenük mosolygós, sőt vidám, mikor béke honol, igazra nyeste lelküket, s mogorván hazug ördög
leselkedik egyre rájuk veszélyek képében, e régi tant ismerik, fellép ellene harcuk,

Kenyér a táncot előzi szükségleteik között, ezért az ünnep ideje ritkább, mint dolgos napok,
a hét a szentelő számuk, egészség adjon ritmust, pihenni úgy szeretnek, kitöltötték a virtust.
Világvezért nem ismernek, mindegyikük képes irányt betartani, mit öregek öregjei
igen sok idő óta figyelmeztetnek járni, de mintha elfelejtenék ma már, hogy nincs más út.

Nem erőből, nem hatalomtól származtatható a jó tapasztalat, mi megtart minden időben,
a harciasság nem készít finom ételeket, a szolga műve szükséges magas urasághoz.
Ameddig szép összhang volt a tényező szereplők között, álljanak bár különböző rangi fokon,
a teljesítmény mindenképpen nagyobb volt, mintha parancsuralmi rendszer bénított volna.

Akik alkottak, sosem törődtek a vallással nagyon, az benne foglaltatott gondolkodásuk
alapvetésében, megörökölték nyugalom szigeteként, a levegővel szívták magukba.
Csodálkoztak ugyan, hogy nem követi mindenki a béke hatékony termelési módját, minek
helyén a rombolás rákfenéje terjedt, de nem tehettek többet, mint megvédték magukat.

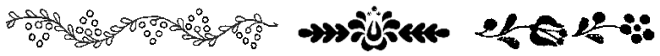
S hamar kiment divatból támadók meglepetést kiváltó megjelenése, felkészülten várták
kemény kővár vártán őket, fémügyesség előny jelentett minden téren, és megmaradtak.
A védelem lett erősebb egyre több csatában, elhullottak tömege igen hiányzott utóbb
a szinte lakatlanná vált vidékeken, vagy nem így volt, s mindez ügyes visszavetítés későbbről.

Azért van erre esély, mert nem számolták pontos adatokkal eddig, mit volt képes létrehozni
és sajnos lerombolni akkori emberlétszám, a valósnál fejlettebbet mutat a kép róluk.
De ez csak kép tehát, történelmet hamisított, mai bajaink többségének forrása, hogy azt
hisszük, mindig voltak háborúk, hadseregek, és szükséges fegyverekre fordítani pénzünk.

Őket leszámítva, akik harcba visznek ma is, jó emberekből áll a világ, s békés célra is
jól hasznosíthatók a hadi találmányok, ki kell vívnunk, hogy minden célt békésen érjünk el.

De ez ma a legnehezebb s elérhetetlennek beállított, ám mi vagyunk többségben és hiszünk magunkban, állapotunkat mélyből örökölve, amikor mindig emberségesen cselekedtünk.

Legyen hát egység a tudatosságban, kizárva a többfelé szakadás mételyét, elegendők vagyunk mindenki örömére lenni, válasszuk sok közül a minket üdvözítő gyakorlatot.

A bizalom a legfontosabb emberi erő, bekapcsol bennünket az élet forgatagába,
kiragad a kilátástalanság mélységéből, és felemel a hittel élés magasságába.
Lendülettel lát el valami elkezdéséhez, túlszárnyaltat közben felmerülő kételyeken,
folytonosságot adva érleli gyümölcsünk, megszabadít félelemtől jövőt illetően.

Megengedi tervezni a tudatos holnapot, őrködik gondolkozás célzatos természetén,
merészel hagyatkozni az örök értékekre, berendezi és belakja egész világunkat.
S még azt is tudhatja, hogy mindez nem illúzió, van valóságalapja minden elvárásának,
mert amit ő tud, azzal mindenki rendelkezhet, emberi összesség az ő szolgálatára áll.

S ha onnan jön ésszerű javaslat, teljesíti, tiszteli a másik ember külön véleményét,
de ütközhet is vele a maga igazáért, mikor joggal remélheti nézete győzelmét.
És ha már eljutott tekintélye birtokába, tapasztalatlanabbak bizalmát élvezheti,
gyermeke felnéz rá hozzá szorosan kötődve, egymást tekintetbe véve szűrődhet be világ.

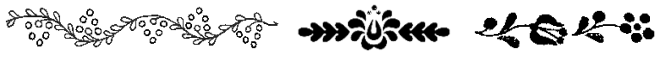
Hogy benne ő majd felnő, te pedig megöregszel hosszú távon, az jelenben nem fontos tényező,
hanem a mai nap adta javak elnyerése, örülj a kapottnak, barátkozz a lehetetlennel.
Tágítsd egyéniséged a társad felé bátran, ha nyitottságodat beleillő gazdagítja,
vele ne kötelmek kössenek szorosan össze, hanem végtelenség közösségének áldása.

S még arra is vállalkozhatsz, ha bízol az ember nagyszerűségében, hogy többet láss meg bennük, mint ők magukban, jobban higgy bennük náluknál, hiszen hiszed, hogy teljesítmény elismerése kihívás.
Kellenek tehát olyanok, mint te lenni akarsz, törekedsz, szeretnél, – bízó, hívő, remélő, – és
ez a színvonal igazán nyerő, alacsonyabb lesz végül minden szükségszerűre alapozó.

Mert az csak a legaljára elég, lejáratja az emberi rangot, hittelenséget terjesztve
kilátástalansággal sújtja az ellene nem lázadót, és minden gyarapodást meggátolna.
Milyen kicsinyes és szerencsétlen tehát, aki még saját énében, tehetségében sem bízik,
nem érzi, látja, tudja, hogy az egész természet bennünk csúcsosodik, kiválóságunk túlélő.

Felhasználjuk a körforgás minket gyarapító lehetőségeit, egyénenként s közösségi
szinten, előre látjuk az eredményt, ha teszünk érte, s e bizonyosságban lehet bizodalmunk.
Visszamenőleg is érvényes ez, be kell látnunk, és ha kiegészítődéssel működött, az nem
cáfolat, hogy a paradicsomi környezetünk jó adottságai kevesebbet kértek tőlünk.

Inkább fordítva volt, a felismerések kora volt az, eleje a tudományunknak, aminek
a végét élni gondoljuk ma magunkat, de épp ez a mai feladat, új kezdetnek tekintsük.
Amihez, igen, nagyon szükséges a bizalom, erőnkben, céljainkban jövőnk felé, hitünkben,
hogy emberek lehetünk továbbra egyenlőként, mert igazságos képességünk megteremtheti.

Van, ki azért kér bocsánatot, mert olyan okos és talán sokaknak érthetetlen, amit leír,
mert annyi előkészületet kevesen tettek eredményért, mint ő, ezért meg kell szólalnia.
Meg bizony, mondom neki, csak folytassa, amit tud, amit esetleg csak ő tud elvégezni köztünk,
anélkül szegényebb maradnánk, felismerését csak ha megismertük, tudjuk majd hasznosítani.

Ma már ott tartunk, hogy egyre rövidebb szöveget tudnak csupán befogadni az olvasók, de ők
nem lehetnek általánosan mérvadók, nem is azok, tudományban vannak hosszú tanulmányok.
És a szépirodalom sem halt ki, más műfajok szintén ontják a szövegeket, a jelenség más
összefüggésben értékelendő, üzlet s haszon foglalja el az elmét képi közlés árjával.

Hogy megvegyék eszközeiket, azokon futnak függőséget okozó játékok, és akkor már
onnan csak pillanatokra tekintenek át más mezőkre, hol kiszolgálják beszűkült óhajuk.
Nem tudjuk, mennyire egyetemes baj ez, nincsen valós adat, csak egyéni fájó tapasztalat,
mikor ismerős szülő panaszkodik, vagy saját gyereknek nem lehet parancsolni, hagyja abba.

Változzon meg, figyeljen másra is, szenvedélyét hagyja el, hogy az életben boldogulni tudjon,
s neki tényleg nehézséget okoz az átállás, de azért többnyire megtörténik és teljesít.
Más téren is, mondván, ügyességet szerzett játék közben, és milyen jól lehetne hasznosítani
ezeket a kütyüket tudás elsajátítás és képességfejlesztés során, de nem így van ez.

Vannak alapvető kéz- és agymozgások együtt párhuzamosan működten, mihez nem elég a
gombnyomogatás, sablonos mozdulatok végzése, mi a számítógép játéknál megtévesztő.
Hiszen szinte varázslatos világ tárul fel ez egyszerű kezelés által, s lehet, az az érzés
támad, mint csiribú-csiribá szemfényvesztésnél, hogy milyen könnyen érünk célt, semmi fáradtsággal.

Ehhez képes akárcsak a hangszeres zenélés begyakorlása is végtelenül több fokozott
erőfeszítést kíván, nem beszélve tudósi, kutató pályafutásra alkalmassá válni.
Bármely tudományág és szakma történetét is el kell sajátítani, hogy jelen színvonalát
megértsük, felzárkózni tudásteljességhez, hogy újat alkossunk, amikor arra támad szükség.

És a bonyolult folyamatok átlátásához még a tudáson kívül jó sok tapasztalat is
kellő, megfelelő színvonalú közegben van rá alkalom megszerezni, sajátos módszerrel.
Ezektől a módoktól fosztódik meg tehát, de még alacsonyabb szinten is ma már, akit megtéveszt
a világméretű kampány, Földet átfogó reklám, kegyetlen hadjárat elménk, sőt erkölcsünk ellen.

Kíméletlen, mert közben nem figyelmeztetnek, hogy csak erős idegzetűeknek, akik képesek
ellenállni a kísértéseknek, s mai ördög incselkedhet velük, szabadon garázdálkodhat.
Nem véletlen gúny tárgya tehát, aki rámutat mindennek veszélyére, káraira, szolgaság
hívek hirdetik ártás örömét, ezért saját utat kell járnunk, attól független tehetségért.

Immár sokadszor felhangzik: nagy időket élünk, most tényleg sorsfordító események történnek,
sosem állt még ilyen döntő lehetőség előtt a világ, hogy megakadályozza a végső romlást.
Hogy elindítsa a felemelkedést korszakos béke, haladás és egységesülés útján, mit
a kölcsönös belátás, a megérett idő és az ésszerűség tesz lehetővé szerencsésen.

Volt már ilyen, akkor is úgy tálalva a jelen, mint a holnap megváltója, mint kitárult kapu,
melyen belépni elengedhetetlen, ha jövőt akarunk, előrelépést s nem visszafejlődést.

Nem közvetlen, egyszerű ígéretről van szó, de egyenesen az egész mérlegre, vagy kockára tevéséről, meghirdetetten, de alap nélkül, mert az élet mélyebb összefüggésekben virul.

S ha vannak kételkedő hangok, az nem véletlen, elnyomják ugyan a hatalmat helyben gyakorlók, de más tájakon más szelek fújva, támogatást jönni éreznek onnan lélekigazság felé.
Ami akár a múltból származó gondolat is lehet, mert a történelem tele van jótanács tanulságokkal, berendezkedést illetően is, ha belátjuk róla a hamis beállítást.

Gondoljunk a magyar történelmi alkotmányra, amely időszakonként elnyomattatik, aztán visszajön betölteni hivatását, menteni nemzetet, országot végső veszélyeztetésből.
De az élettant se nélkülözzük, hogyha valós értékelést, magyarázatot akarunk adni világban zajló törvényszerű folyamatokra, amit a bolygónyi méretűség is indokol.

„Az élet él, és élni akar" – mondja a költő, s egyik bölcs szerint a világ akarat és képzet, a másik szerint pedig a világ az én képzetem, viszont ezekből mégis más tények következnek.
Az életszeretet megelőzi a világét, mert a tudatba belefér a világ egésze,
ám az nem általunk létezik, míg élettelen mi nem lennénk, ezért hát élnünk kell mindenáron.

Annak során pedig kevesebb is elég máshol, míg nálunk ragaszkodnak a sosemvolt színvonal igézetéhez, álmodott fényűző gazdagság követelését megtéve közösségi célnak.
Ám ahol az akarat tudja a helyét képzet és világ viszonyában, fordítva működik és visszahúzódik a lehetséges vizsgálati eredmény mögé, akarni a valóságot.

Képzelt gazdagság szenvedélybetegséget terjeszt, nem a szükségletkielégítés lesz díszítve ízekkel, zamatokkal, hanem üres pompa ízetlenségeit tukmálja egymásra divat.
Ami egyszerűen birkamód élés vádjával illethető, s megtörténik egymásra mutogatva, mert az éhesebbeknek nyitottabb a szemük megoldáskeresésben s a jóllakottak vakok.

Aki nem lát kiutat, világvégét kiált, és aki megtalálni véli, az is, hogyha nem őt követi a többség, sorsfordításra esküsznek, ahelyett, hogy csak megegyeznének.
Mint teszik a világ élelmesebb több mint felén, régóta feledve hatalmi féltékenységet, hiszen az életszeretet a döntő tényező, hogy ma és holnap viszonylag mindenki jól éljen.

A hit luxusa, mi helyettesítheti jólét vívmányait, beszűkült tudatban lel örömet túlvilág képzetétől le egészen a jelen áldozatáig másokért, lelki magasságban.
Élelem, ruha és lakás mellett alapvető szükségletként jelölik a vallást, érdemtelen, emberidegen cél szolgálatában elismert hangadók, tiszteletreméltónak tekintettek.

De inkább erőltetetten, mint természetesen, ezt tanuk megfogalmazásának érthetetlen bonyolultsága befogadó tömeg számára határozottan jelzi, bár őket meg lenézik.
Hogy buták, képzetlenek, nem nőttek fel a világelsajátítás szép nagy emberi feladata teljesítéséhez, mint azok, akik nemcsak tudják, de merik is tenni az olyanok irányítását.

Ha kell erőszakkal rájuk kényszeríteni a rendet, ami mindennek az alapja, isteni eredetű, és kiemelte a világot a káoszból és az embert az állati sorból.
Lázadni ellene tehát értelmetlen, mégis megtörtént sokszor, ami elgondolkodtató, hogy a velejáró hivatkozásokkal lehet baj, kicsinyes anyagikkal, nem szellem magasával.

Ahová esetleg egyik fél sem emelkedik, a hatalmast megakadályozza gazdagságot
eredményező szerkezete, a szegényt pedig földhözragadtság ellentmondásos szemlélete.
Egyik a maga javára akar hajlítani örök igazságot, a másik a beláthatatlantól
remél segítséget, ésszerűt kohol magából előbbi, ez észszerűből jóságot utóbbi.

De ha hamis, álságos a kiindulás, az lesz az eredmény is, szinte tudatlan, de ez is csak
hazug felmentése lehetne a helyzetnek, így annak okozóját kell hát felelőssé tennünk.
Az örökletesség ebben a megtévesztő, mert semmit semmikor nem kezdenek újra, tényked és
és tudás korábbira megy vissza, módosul, ha szükséges, és kiegészül új tapasztalattal.

A megbélés, kiegyenlítődés s megértés felé aztán többször elmozdult az embervilág,
hosszú építkező korszakok is virágoztak, csakhogy az idő a földön változással van teli.
Földrengés, tengerár, meteorbecsapódás és vulkánkitörés, no meg éghajlatváltozás sok
gondot okozott, nagy visszaeséseket, tudjuk, szükség volt a hitre, hogy minden újrakezdhető.

Az emlékezet megőrizte szellemi javak fontosabbjait, valamint beindult képzelet
mélytudatból fakadó képessége, elérték a korábbi színvonalat, s ment az élet tovább.
De ezek inkább csak találgatások, mert akár a hit, akár a szellemi terület egésze,
ki lett sajátítva valamikor a félezer éves múltban, s máig érvényes annak hatása.

S mégha a kisajátítók azóta ki lettek is többször sajátítva, gondolkodásból nyerhető
legfontosabb eredmény lényege nem változott, a hit luxusa mindkét irányban káros ma is.
Nem homokóra mintájára működik bennünk, hogy teljes múltat felhasználva az egész jövőt
képes legyen megragadni, csak a jelen árját látja, szűk sodrását érzi egyetemességnek.

Álomban nem valóságot látunk, egyértelmű az ébredés utáni helyzetünkből, mi messze
nem azonos az álombélivel, mert akkor csak elménk működik, testünk egésze tétlen hever.
Hogyha fényképet látunk, csak akkor tudjuk, mi van rajta, ha már láttunk olyat, aminek fogalmát
felidézve azonosítjuk a látványt, kérdés, mi történik, mikor szokásosan körbenézünk.

Hiszen egyből tudjuk, mit látunk, nincs egyeztetés, látszatra, mert egyébként van, megtörtént már ezer
és ezer alkalommal korábban, gyerekkorban, aztán fogalmilag raktároztuk el a tudást.
S amit a család és iskola betáplált, abban érzelmi töltet is nagy szerepet kap, sőt, mikor
túlnyomó, meggátol érzékelést, ha rossz élmény társult hozzá, míg a jó örömtelivé teszi.

A fogalmak egymással is kapcsolatban vannak, összetettségük külön egységként jelentkezik,
szétszálazni magasfokú ismeretet jelent, öntudat, önérzet, önuralom alakul így.
Ezért behunyt szemmel látjuk magunkat legjobban, az összkép nem oly érzékletes, merthogy elvontság,
s jobb esetben nem az érzelmi oldal hangsúlyos, mert abból szabadulni csak hasonlóság enged.

Felidézve valamely hozzánk kapcsolt történést, kibogozhatunk tévútra vivő kanyarodást,
s mivel belátjuk, hogy akkor merre kellett volna, jóváhagyjuk a helyes irányt és meggyógyulunk.
No, nem betegségből, csak érzelmi befolyástól, hogy tisztább fogalunk legyen, de ezt nehéz idő
igénye miatt végigvinni minden esetben, szerencsére fogalmi oldalról is van kiút.

Pontosítást végzünk ekkor, további ismeret begyűjtését s egyeztetését addigiakkal,
nyitottan újra, többre, érzelmi szálat lemetszve, mondják is aztán, tudománynak nincs sava, borsa.

De nem így van, mert a szellemi gyarapodás is gazdagítja a lelket, ráadásul mellékes eredményként képzettársítási mező hasznos bővülést nyer, összefüggést könnyebben felismer.

S ha eddig csupán az egyes emberről volt szó, mint lesz belőle egyéniség, személyiségét már a többi ember társként befolyásolja, alkalmas kíván lenni hozzájuk boldogan illeszkedve. A megfelelést pedig a fogalomhasználat megegyezése teszi, de százszázalékosan az érzelmi összetevők miatt lehetetlen, eszünkkel együtt kell magunkat elfogadtatni.

Ez egyenlő azzal, mi mint látjuk a világot, mily képzetekkel tudunk tárgyakhoz, jelenséghez kapcsolódni, meglátásaink valóságosak, vagy nem eléggé azok mások igaz szemében. Ezzel az igazlátással meg kellhet küzdenünk, ha meggyőződésig jutott tapasztalatunk, így marad a világ eszmei burkában, vagy halad abból kilépve, sokan vagyunk, akik eldöntik.

Álomban nem valóságot látunk, egyértelmű az ébredés utáni helyzetünkből, mi messze nem azonos az álombélivel, mert akkor csak elménk működik, testünk egésze tétlen hever. Hogyha fényképet látunk, csak akkor tudjuk, mi van rajta, ha már láttunk olyat, aminek fogalmát felidézve azonosítjuk a látványt, kérdés, mi történik, mikor szokásosan körbenézünk.

Hiszen egyből tudjuk, mit látunk, nincs egyeztetés, látszatra, mert egyébként van, megtörtént már ezer és ezer alkalommal korábban, gyerekkorban, aztán fogalmilag raktároztuk el a tudást. S amit a család és iskola betáplált, abban érzelmi töltet is nagy szerepet kap, sőt, mikor túlnyomó, meggátol érzékelést, ha rossz élmény társult hozzá, míg a jó örömtelivé teszi.

A fogalmak egymással is kapcsolatban vannak, összetettségük külön egységként jelentkezik, szétszálazni magasfokú ismeretet jelent, öntudat, önérzet, önuralom alakul így. Ezért behunyt szemmel látjuk magunkat legjobban, az összkép nem oly érzékletes, merthogy elvontság, s jobb esetben nem az érzelmi oldal hangsúlyos, mert abból szabadulni csak hasonlóság enged.

Felidézve valamely hozzánk kapcsolt történést, kibogozhatunk tévútra vivő kanyarodást, s mivel belátjuk, hogy akkor merre kellett volna, jóváhagyjuk a helyes irányt és meggyógyulunk. No, nem betegségből, csak érzelmi befolyástól, hogy tisztább fogalunk legyen, de ezt nehéz idő igénye miatt végigvinni minden esetben, szerencsére fogalmi oldalról is van kiút.

Pontosítást végzünk ekkor, további ismeret begyűjtését s egyeztetését addigiakkal, nyitottan újra, többre, érzelmi szálat lemetszve, mondják is aztán, tudománynak nincs sava, borsa.
De nem így van, mert a szellemi gyarapodás is gazdagítja a lelket, ráadásul mellékes eredményként képzettársítási mező hasznos bővülést nyer, összefüggést könnyebben felismer.

S ha eddig csupán az egyes emberről volt szó, mint lesz belőle egyéniség, személyiségét már a többi ember társként befolyásolja, alkalmas kíván lenni hozzájuk boldogan illeszkedve. A megfelelést pedig a fogalomhasználat megegyezése teszi, de százszázalékosan az érzelmi összetevők miatt lehetetlen, eszünkkel együtt kell magunkat elfogadtatni.

Ez egyenlő azzal, mi mint látjuk a világot, mily képzetekkel tudunk tárgyakhoz, jelenséghez kapcsolódni, meglátásaink valóságosak, vagy nem eléggé azok mások igaz szemében. Ezzel az igazlátással meg kellhet küzdenünk, ha meggyőződésig jutott tapasztalatunk, így marad a világ eszmei burkában, vagy halad abból kilépve, sokan vagyunk, akik eldöntik.

A „királyi többes”, ahogy az okleveleken látjuk, a felhatalmazást jelenti, hogy kinek a nevében határoz az uralkodó, ő a népfölség megtestesítője, így is szólítják: Felség, ami tehát csak ilyen felsőbbség jele, nem valami földöntúli képességé, úgyhogy annak tekinteni nemcsak butaság, de sírba viszi a rábízott országot, nemzetet, népet.

A nép hangja képviselőin keresztül jut el hozzá, lehet, csak felelős zászlósurak révén, kiknek zászlaján egy-egy irányított terület, legyen bár országrész, vagy újabban szakág tárca. Korszakos döntés nincsen megelőző királyi tanácsi vélemények kikérése nélkül, s ha azzal ellentétesen folytatódik a menet, akkor is segít még jobban figyelni mentében.

Ezt mintha elfelejtette volna a pártosodás, ahol ellentmondóvá válhat szereplő csoport, elkülönülhet érdek az összességétől, majd igazát hatalomszerzéssel érvényesíti. Az Aranybulla még az egységet célozta meg az ellenállás jogával, hogy király ne tudjon különválni a néptől s ellene kormányozni, lázadás újat választ s visszaáll a régi rend.

Ezt megzavarhatta külső hatalmi hódítás, élet-halál kérdés volt túlerő kezelése, ki, ki mellé álljon, s ki, ki ellen, kihívás volt a javából, sok bukást is eredményezett. Végeredményként megmaradtunk, de két vagy három ágra szakadtan, a főbb országvezérlő erő tekintetében, ami változó alakban, de máig megmaradt ezen a tájon, de máshol is.

És most nem a Hármaskönyv jogfosztottjairól és kedvezményezettjeiről van szó, – ami nyilván jól ismert mindenki előtt, bár szentesítve nem lett szabályos módon királyi ellenjegyzéssel, s nép elleni erőszakkal kényszerítették rá utóbb újházi királyok, – hanem ezek mellé, vagy más külső hatalom mellé állásról, amit belső pénzügyi háttér szigete tett teljessé.

Nem maradt egység, így a központ gyengesége és idegenség miatt az ellenálló csoportnak mindig volt ereje a fennmaradáshoz, néha hatalomra is került, bár csak rövid időre. Tévesen fejlődésnek tekintett, hogy aztán már hosszabb időközönként történt a váltás, de ez nem az, mert a viták nyilvánossá válván, az ellentábor megakadályoz jó irányvételt.

Amit így nem léphet meg hatalmon lévő párt, és a halogatás, bátortalanság, semmittevés lesz a gyakorlat, több mérvadónak kikiáltott agytröszt kezdeményezései kioltják egymást. Mindez ráadásul igen költséges mulatság, nemcsak államférfik gazdag ellátmánya miatt, de elmaradt tettekből származó károk miatt, ideje lenne visszatérni a kezdetekhez.

Van-e képességünk látni magunkat egészként, nem egyénként, hanem emberiségként, összesünk létezését megítélni helyesen, ahogy van, befolyásmentesen uralkodó csoportoktól? Legyenek azok tényleges hatalmak, vagy lelki téren egyeduralkodók, ízlésdiktátorok, eszmei-szellemi elköteleződést adók, kenyéradók, vagy bárkik, akikhez most kötődünk?

S ez elköteleződés miatt nem tudunk, vagy nem merünk, nem vagyunk képesek, avagy nem akarunk állás foglalni, mert megijednénk nézetünktől, nagyot csalódnánk, félnénk isten büntetésétől? Vagy a többi ember bosszújától, ha meghallják, hiszen a kimondás elköteleződés lenne nyilvánosságra hozni, terjeszteni, hogy mennél több ember ismerje meg, és persze mihamarabb?

Valami elmarasztaló létlátvány születne ugyanis, – nem tudom, csak találgatom, hiszen én
sem vagyok kivétel – amely elvetné a teremtést, értelmes lény mivoltunk, állatnak értve minket?
Tehát lealacsonyítana mindannyiunkat egyaránt, mégha a rosszat, ami miatt tenné,
nem is mindenki követi el, de felelősség mégis terheli, hiszen nem tiltakozik e többség?

Elviseli inkább, húzza az igát, és egyéb módon tűri, amivel támogatja a gonoszság
térnyerését, mert különben életveszélybe vagy nagy hátrányba kerülne, s így most biztonságban van?
Még a szégyen sem zavarja ilyen állapotban, az vesse rá a követ, aki másként cselekszik,
azaz nem a nemcselekvést választja, gondolja, nincs mit szégyellnie, ha olyan ő, mint a többi?

Mert mikor nem olyan, akkor nagyon szenved, dühös is a tehetetlen szégyen mellé, hiszen az más
érzés, ha nem törődik bele a tespedésbe, mit az egész emberiségre kényszerítenek?
Mert hiszen még legjobbjaink sem teljesedhetnek ki egészen, gúzsba kötve kell táncolniuk, nem
tárhatják fel sem az igaz múltat, hogy megtörtént folytatható vagy elvetendő példává váljon,

s a jövőbe sem úgy láthatnak bele, szabadon, mintha nem kellene tartaniuk attól, hogy egyrészt
nem hozhatják nyilvánosságra meglátásukat, javaslatukat, ha az túl szélsőségesnek lesz
kikiáltva bárki részéről, aki tehet is ellene, másrész nagyobb gond, hogy ő maga sem lesz
biztos magában, hiszen önismerethiányos működéssel fél a tévedéstől, kishitűen?

A magabiztossághoz a jelent kellene jól látni, magát az embert megismerni, feltárni
képességei gyökerét, élete hiteles alakulását, értékét a végtelenségben?
Hogy egyedül vagyunk-e értelmes lények ebben a világegyetemben, s melyen kívül nincsen más,
s ha igen, valójában milyen szerep ez, mintha bennünk a mindenség ébredne így öntudatra?

Van-e ebben magunkon kívül más felé valós felelősségünk, és ez összefügg-e lételvek
más lehetőségének a felismerésével, hogy értelmessé tegyük a csillagok világát?
S hogy ebben mi akadályoz meg tehát ma minket, úgy vélem, a fentiek után nem kell – nem szabad –
kimondanom, akinek füle van a hallásra, hallja, s ezzel közelebb jutunk a megoldáshoz.

A közmegegyezést, közérzetet a jóérzés megteremtése hívja elő, biztosítja, és
nem a félelem valami elvesztésétől, annak előtte volt állapot már elavultságától.
Ami elmúlik – eltűnik, bár meg nem semmisül, hiszen ott marad a kisagyunkban, vagy közösség
össztudatában, azaz emlékként, s előhívni szándékosan lehet, de fel is bukkanhat önként.

Önállóan, mikor a helyzet megköveteli, amiből tudjuk, már eleve tudati tényként
keletkezett, amint a vészhelyzet is elmei megállapításként mozgósítja akaratunk.
Összekapcsolja a lehetséges megoldást a tettek mezejével, ahová léptet bennünket,
testünk mozgásba lendül, vagy beszélni kezdünk és másokat is magunk mellé tudunk állítani.

Vagy nem, amikor a javaslatunk nem egyezik az ő elméjükben raktározottakkal, ezért
kell előzetesen, mielőtt meggyőző lesz valami nekünk, megtanulnunk, hogy mi is az.
Mikor jött létre, mi célból és hogyan, mögöttes szándékot is feltárva, ami igen nehéz, de
hasznos, nehogy utólag derüljön ki, előtte már megvezettek hamis fogalommal, tudással.

„De ez lehetetlen, nem lehet minden adathoz tényellenőrzést rendelnünk, tapasztalatlanok
is vagyunk, honnan lenne képességünk mindazt a munkát elvégezni, ami igazlátáshoz kell.”

Ezért kell közmegegyezéses magasabb fokú tudás, nem szentírás az iskolai tananyag,
nem kell váltig ragaszkodni hozzá, ahelyett, hogy már felnőtt ésszel okos tájékozódást vinnénk.

Nemcsak a papnak kell holtig tanulni, hanem az átlagembernek is, s nem csupán felszínesen kínált
termék esetében, ami valójában áru, majd valamikor sokat fogunk fizetni érte.
És a közérzet hiányai pedig úgy tudnak segíteni, hogy gyanússá teszik közösségre
tukmált eszmék célját, s azzal tartalmát, leleplez ez az elvont érzékszervünk igen kis csalást is.

Nemhogy a nagyokat, melyek gyakran jelentkeznek, de kényelemből nem foglalkozunk velük, „jól van az
úgy, ahogy van, ne mán, hogy a szentségek is hamis zászlós ügyek, hagyjatok békén engem ezekkel”.
Pedig kérdés, mivel tölti a szabadidejét a nagyközönség, amikor elsajátíthatná
a világmegértést megfelelő fokon, hiszen minden adottsága és körülmény megvan hozzá.

Alacsony szintű szórakozással, mert nem érti, nem akarja a bonyolult összefüggéseket,
nem jut el fokozatosan a szellemi élet igazán nemes élvezetére, lelkesedve.
Ne csodálkozzunk hát, ha nincs közmegegyezés, sőt ellenkezője dívik, szinte üldözi egyik
ember a másikat véleményéért, elég kis eltérés hozzá, s a valótól mindkettőé nagy.

Azaz igen nagy gond egymás megbecsülésének hiánya, amit a közös cél és eszköz tenne
lehetővé, belátva, elérve, hogy mindenki a maga szintjén hozzájárulhasson, ahogy tud.

Szalma ágyon aludtam én, imádkoztam este, sok-sok csillagból állt az ég, tiszta lelkem leste.
Ki korán kel, aranyat lel, ez volt a jelszavunk, sokan jöttek, kopogni kell, de nyitva volt kapunk.
Világos már, hogy gyerekkor kegyelmi állapot, kevés teher volt még ekkor s nyugodott vállamon.
Amit kellett, megcsináltam, tanultam is közben, hogy kell jobban, beleálltam s magam ösztönöztem.

Így szereztem elég erőt, jusson a játékra, nyáron nem vettem fel cipőt, sapkát fejtányérra.
Hanem a tél, keményebb volt, vacogott a fogam, a bőrön horzsolt seb beforrt, csontom nem tört, hogyan?
A sok finom étel tette, acéllá vált bennem, maradékot is megettem s lehetett kedvencem.
Minden munkát korán bírtam, felnőttként kezeltek, csak akkor szenvedtem kínban, mikor lekezeltek.

S kiküldtek a szobából, ha háborút meséltek, sok állatunk volt az ólban, családtagként éltek.
Teheneket tisztogattam súroló kefével, etetéskor jászolt raktam, szecska volt az étel.
Az a szecskavágón készült, lendkerék forgatva, úgy vág szálat pörgő késünk sok apró darabra.
Kukoricaszárat tettünk a lóhere közé, fogaskerék fogát lestük, mint húzza befelé.

Így veszélyes volt, nem játék, ne kapja be kezünk, figyelmetlent úgy nagy kár ért, lett volna szégyenünk.
Az másból adódott olykor, ha mulasztásunkért büntetés tisztított foltot, becsülettel mundért.
Ha játszottunk, nem egyedül, kerestünk társakat, csapat volt a játékszerünk, nem volt szánkon lakat.
Kiszámolás volt a kezdet, cserélve futottunk új szerepnek nyerve helyet, bukásba botlottunk.

Labdát dobálva a falra, verseltünk mondókát forogva jobbra és balra, élveztük a mókát.
A nagyobb ügyesebbektől a kicsik tanultak, s ezen a ponton ma megdől korosztályos útnak
választása iskolában kizárólagosan, de nálunk teremhiányban működött hasznosan,
csendesórán figyelhettünk, más osztály mit tanul, ismerős volt, mire vettük, tudott el nem avul.

De vissza a játéktérre, mit hívtunk csak gyepnek, labdát rúgtunk, vagy fejére fejeltük gyereknek
s néha felnőttnek, ki beállt közénk, elfeledve munkát, szekérről ott leszállt, játékért epedve.

Voltak képzelet kalandok, bozótosban laktunk, padlanyt ástunk mint a vakondok, vagy kunyhót raktunk zöldlombos gallyakkal össze, majd oda elbújtunk eltelve mezőillattal, s levélből füstöt fújtunk.

Friss szalmakazal olyan volt, mint másnak uszoda, benne alagút fúratott, másztunk innen-oda, izgulva, hogy átérünk-e, hősi kihívás volt, nem gondoltuk, hogy ez bűn-e, az a világ más volt. Felidézni öregen is jólesik, tanulság van benne még ma is, meríts belőle, már újság elsekélyesedett élet közepette, midőn a múlt újra feléled, átszüremlik az időn.

Mi a jobb, értékesebb, amit kisujjból kiráz az ember, vagy amit gyötrelemmel teremt, alkot, nem lehet megmondani, mert ember- s témafüggő, mégis szeretik határozottan eldönteni. Vagy az egyik, vagy a másik módszerre szavazni, leginkább olyanok, akik egyiket sem szokták gyakorolni, mert aki teszi, nem hangoztatja, inkább nem árulja el, ne derüljön ki titka.

Hogy mennyi küzdelemmel jár, mibe kerül neki, amit kiállít, elénk tár mint teljesítményét, vagy hogy milyen könnyen s hamar jut hozzá, maga sem hiszi, hogy képes így arra, mire más nehezen. De ez a két véglet, szélsőség sem mindig igaz, keveredve születik a mű, végezve munka, egyik része nehéz, másik könnyű, kinek-kinek tehetsége szerint, s a részletek a fontosak.

Mert lehet, felszínen te csak azt látod, milyen egyszerűen dolgozik valamin a mestere, rövid idő alatt megvan megrendelt dologgal, miért kell nekem érte oly sokat fizetnem. De ha nekem kell csinálni, hamar rájövök, hogy mennyire gyakorlatlan vagyok, elképzelni sem tudom a végeredményt, hát kivitelezni hogy tudnám, ekkortól megbecsülöm a szakmunkákat.

Ám mégis egyre terjed felszínes megítélés, hogy úgymond a kaszálás csak sétálás, vagy nyári szünettel tanítók, tanárok nem érdemelnek többet, mint éhbért, csak ne lázadozzanak folyton. Mindkettő nehéz munka, izom- és agyerő kell hozzá kétségtelenül, kitartás és szorgalom, miközben igen fárasztó, s hogy mennyire, csak az tudja, aki próbálta, de ahhoz tudás kell.

Előzetesen begyakorolni, mielőtt a mélyvízbe dobnak, régen kétszáz kaszás közt kellett egész nap helytállni, vagy ha olvasni, számolni tanítsz gyerekeket, pontos módszertannal megy csak. S mennyi minden más van, amihez nem értünk, viszont használjuk eredményét, élvezzük áldásait, s jól tesszük, ha megbecsüléssel tekintünk rájuk, kiknek köszönhetjük, tartozzunk közéjük mi is.

Hogy ne előítéletesen folyjon az élet, mert akkor mindenki jól jár, jobban, mintha leszól, lenéz másikat kölcsönösen, ösztönösen az emberek többsége, ezt meg kell tanulni végre. A viselkedést, magatartást diákkorban kell elsajátítani, mert abban ha hiányt szenved valaki, szenved tőle mindenki, ő maga is, bár lehet, nem tud róla, s akkor az még nagyobb baj.

Szerencsére fordul a világ, a rossz hangadók lassan háttérbe kerülnek, mert a józan ész lesz mindig a nyertes, helyreáll a rend és nyugalom, amit tévhitek kezdeményezése bontott meg. Ne előzze meg a jót a rossz értékben sosem, még ha csak nyomokban fertőzve van is jelen az életünkben, és ezt törvényként kell betartanunk, hogy ne legyen alóla kivétel senkinek sem.

Mert értékteremtést már előttünk is végeztek sokan, hogy azt nekünk csak folytatnunk kell, s jó érzést szül bennünk, bárhogy jutunk hozzá, hogy megtegyük, nehezen vagy könnyen, de szenvedéllyel és büszkén.

Líraian szólni nem üzlet ma már, engedd el, ne légy szamár, ne pazarold erudíciódat
létezésdíszítésre, gondolatcsipkézésre és érzelemhabverésre minden haszon nélkül.
Művészet a művészetért olyan elavult, hogy senki nem engedheti meg manapság művelni,
ha komolyan veszi magát és azt akarja, hogy bekerüljön elismert személyiségek közé.

Illetve lehet személyes élményt is közölni, de nem emelkedetten, hogy milyen szép az élet,
hanem lehurrogva minden szépet és jót, és a korábbiakat megbírálni ilyen élményükért.
Ha nekik a költészet még a világmindenség isteni mivoltáról, az ember a lélekről
szólt, a megismerés ezt a kört bővítette, és a közösségszolgálat került előtérbe.

Vagy amikor újjászületett az emberdivat, az is pontosabb szépségábrázolásban lett
kiváló, lélekgazdagító életörömből fakadt a szabadság újszerű tapasztalata.
S ha nem látunk tisztán, nem jön át minden mozzanat az akkori történelemből, az ábrázolás
igényessége a különböző műfajokban annyire megnőtt, hogy mégis kisegít bennünket.

Pótolja az elveszett beszámolókat, napi gondolkodásmódra tereli figyelmünket és
a zord viszonyok mögött megbúvó barátságos világ boldogsága valós árnyalataira.
S ha te most mintegy elvesztve magadat sipákolsz, azt sem tudod, mit akarsz igazán, mert a döntést
magadtól is megtagadod, hiszen nincsen biztos pont, nem kedvezhetsz egyik félnek a másik ellen.

A lehetőségek számolatlan áradása közepette hoppon maradsz, falba ütközöl, mert
így tétlenségre ítéltetve nincs választásod, a korszellem diktál s tévútra vivő eszközt ad.
Valóságeltérítőt, állítólag képzelet felszabadítót, de még az sem igaz, hacsak a
benned lévőt fújja fel léggömbbé, hogy amikor túlnőve szétpukkan, a semmibe hulljon éned.

Ezek után nem tudod feltenni a kérdést, hogy mi az ember, mi életünk célja, mint lehetünk
boldogok, ha önérzésed romokban hever, s a többi emberben nem azt látod, hogy szolgáld őket.
És ez még csak nem is önzés, ha megveted magad s szenvedélyeddel kockáztatod, hogy elpusztulhatsz
idő előtt, nyomot sem hagyva nagyon, s legfeljebb ide vezető utadat bírálva gondolkodsz.

Ha írsz róla, az valami kilúgozott líra lehet, szürkített változat a lenézés miatt,
csak azért nem színtelen-szagtalan, mert az élet kezdete mindenkinek szentséges gyerekkort nyújt.
Ameddig nyújtja, mert szülők bizonytalansága visszamenőleg már régóta megjelent, nemcsak
manapság taszítja légüres térbe családod, nagy világmegváltó eszmék mögött nem volt élet.

Azért akarták leváltani a népet hithű vezetők, hasznos idióták, világhódító
szándék kiszolgálói, de ők csak jót akartak, mondták, viszont felhasználtak ellenséges erőt.
Ugyanúgy, mint mostanság, sutba dobva iránytűt kocolódik a tömeg, hulláma átcsap fejen,
nemhogy verset, regényt sem olvas, mozgóképet néz, nem gondolkodik, mitől vesztes, ha fel sem fogja.

Legnagyobb szükség romantikus emberbe vetett hitre ma, oly szépségápolásra, személyesen
érintsen, megmozgasson valós eredményt hozva, megmentse virágzóvá téve örökségünket.

Sors ellen eszköztelennek érezzük magunkat, netán még kiszolgáltatottnak is, de csak akkor,
ha komolyan elhisszük, hogy az meg van írva nekünk, megváltoztatni is csak az tudja, aki írta.
Így rögtön felugrunk mindenség tetejére, mintha a Világalkotónak lenne a dolga,
hogy velünk foglalkozzon, legyünk oly fontos neki, mint magunknak vagyunk, de ez szinte nevetséges.

Könnyen beláthatjuk, hogy a csillagokhoz képest jelentéktelenül rójuk földi pályánk, azok viszont kijelöltön haladnak, ma már jól tudjuk, milyenen, és biztonságban járják égi utuk. Mintha egy tál habot kiöntenénk az asztalra és addig tekergetnénk ujjunkkal kacskaringón, különböző sugarakkal, hogy csak pörgetettek maradnának előttünk, csillagok évjárása.

Azaz körpályájának képzeletbeli rajza, de ez sokkal bonyolultabb, mert egymásnak szintén alá-fölé rendelt társai, körbe keringik, félelmetes belegondolni a mértekbe.
Aztán még bolygóik is lehetnek, azoknak meg holdjaik, ezért inkább olyan ez az égabrosz, mintha isten belecsapott volna a nullás lisztbe, és majd később meg is permetezte volna.

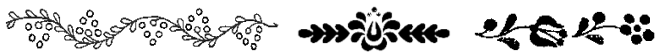
Mindebbe a képbe nehezen fér be a lelkünk, hacsaknem jelen voltunk szellemként teremtésnél, és elindultunk kisbojtárként – megismerni azt, amit sikerült létrehozni, – göröngyös úton. Kerülgette lelkünk a csillagokat, bolygókat, sőt majd a Holdat is, mielőtt a Földre érve testet öltött, de azért ez nem hagyott mély nyomot, igen egyformára lettünk, ha megértjük egymást.

Sőt a magukat nagyon okosnak tartók még a földönkívüliekkel is tudnak társalogni, mi ez, ha nem egyetemes tudat, világszellem lerakat minden értelmes lény, így az ember is. Vagy nem, azaz nincs mindenünk meghatározva, csak a testünk egyáltalán, melyet az elménk is tud befolyásolni, nemcsak a lelkünk élteti, jó jóban lennünk egymással ebben a hármasságban.

Minek égi változatát lőttük fel oda, még ama régi időben, amikor nem tudtunk repülő szerkezeteket alkotni, de most már igen, messze magasba mennek, végtelen felé. Ilyen műholdas messzelátó szemmel s befelé néző távcsövekkel viszont nem találjuk sem a lelket benn, sem a szellemet kívül, de már tudjuk szerencsére, hogy az mindez együtt, törvényszerűn.

Azaz törvény szerint működve, ami magasabb rendű annál, amit irányít világegészben és emberegyedben, s egyelőre nem tudható, azonos e két terület, vagy csak átjárható. A sors kerekét is szokás emlegetni, körbe megy a nap fölöttünk, viszonylag gyorsan, a csillagok világa lassan, s ennek mintáján gondolkozunk, számunkra évkörben forog az élő természet.

Mi magunk pedig a gyarapodásunkat szoktuk gazdagabb köröknek tekinteni, test s lélekben, meghatározott feladatokkal, elvárások teljesítésével, ezt többiek követelik.
S hagyják jóvá tervünk, támogatják vagy gátolják, ez a mi kívülről kapott sorsunk, semmi más, mi alakítjuk nagyrészt tehát, ha meg tudunk felelni nekik, s boldogság, ha jól értékelik.

Játékszerré válhat-e, akinek egyedül van joga teremtmények közül játszani, mert ösztön lények csak gyakorolják maguk rendeltetésük szerint, az nem igazi játék, bár annak vesszük. Igaziban résztvevőknek szabad akaratuk szerinti a cselekvésük, gondolkodásuk, így egyenrangú felek, tudás, ügyesség működik benne, bennünk, mintha versenyszeren folyna.

Magányosan és csoportosan elmerülünk e lelket és testet megmozgató, pihentető vagy izgalmas tevékenységben, ahol a szabályok teremtette közeg igen jótékony hatású. Mindenki betartja, különben kizárja magát, a játék lényege az igazságosság, ezt még szerencse forgandósága is szolgálni tudja, különben unalmas lenne, így viszont végetlen.

Változatossága teszi unaloműzővé, vonzóvá, mikor a semmittevést értelmessé szeretnénk változtatni, igényességet hozva időtöltésbe, emberien nyilvánulva.

Nem lehet felsorolni a játékfajtákat sem, nemhogy mindazt a földön, amit játéknak tekint
ott helyben a közösség, kicsik és nagyok, alig van ilyen felmérés, összeírás, de majd leszen.

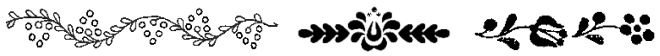
Hiszen a bolygónyi méretűre növekedett emberi képesség igyekszik feltérképezni
minden téren a javakat, lehetőségeket, hogy másnak is ajánlja azt, üzleti alapon.
Ebben van némi veszély, hogy elterjedve más lesz, esetleg meghamisul, félremegy eredeti,
és már ellenkezővé válik, nem is játék lesz, hanem véres verseny, gyilkos gladiátor párharc.

Vallási rítus szinte, mint a bikaviadal, harci díszszemle, felvonulás a Vörös Téren,
kitenyésztett mének, kidolgozott izmok, profi társaság a sportban, emberfölöttivé téve.
Hol van ez a babázástól, vagy a sakkjátéktól, mintha cél lenne, hogy messze jusson tőle,
játékban is a harciasság legyen a menő, csak rámenősség gyilkos ösztön legyen a nyerő.

Összekeveredjen a játék és a valóság, fel se tűnjön, ha egyik a másik helyére lép,
ha az emberrel magával kezdenek játszani, mintha a sorsot lenne joguk irányítani.
Egészen élet-halál uraságig, mire a történelem sem mutat sok példát, s amit igen,
nem lehetünk biztosak benne, hogy nem utólag állították úgy be, kegyetlenül, felnagyítva.

Mintha a történelem nem arról szólna, hogy az ősök emberek voltak legrégebbi idő
mélységében, istentől jónak teremtve, hanem, közelebb a vadállatokhoz, egymást gyilkolták.
Ami nem igaz, ezernyi nyoma van, azaz hogy természetes közösségben segítették egymást,
és igen, gyermekjáték tárgyakat is kiásnak a régészek, s nemcsak kenyérrel él felnőtt ember.

De isteni Igével, mit még játékos szellem alkotásának véve is komolyabb eredményt
kapunk, mintha embert játékszernek tekintőktől jövő eszmékből merítenénk eszményeinket.

A világ közepe mindig ott van, ahol élünk, ott kellene legyen, életterünk közepében,
sosem vágyakoznánk el onnan máshová, hiszen már mindenütt laknak, megtelt a Föld emberekkel.
Más volt a helyzet, mikor a jégkorszakban kisebb terület nyújtott életlehetőséget hideg
és fagy miatt, menedékekben húzta meg magát az akkori ember, s túléltek kisebb létszámban.

Fejükben, kezükben őrizték az időjárás korábbi kedvező, melegebb idején szerzett
ismereteket, képességeket, s valószínű, sok mindent csak közléssel adtak át utódoknak.
Nagyrésze elveszett előző vívmányoknak, újra kellett kezdeni boldogulást megjavult
környezetben, mikor a föld művelhetővé vált, mert napsugár méregtelenítette a talajt.

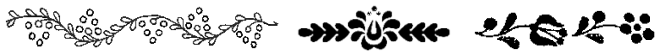
Onnantól kellene számítanunk magunkat, és ez tízezer év körüli időszakasz máig,
amikor a mai életkörülményeket az elődeink kialakították örökségül.
Következő nemzedékek számára, mivelünk bezárólag, akik esetleg pusztulást hozunk
magunkra, ami gyászos újdonság, bizonyára ilyen még nem volt, ezért erre válaszolnunk kell.

Azon túl, hogy a boldogulást keressük, sokszor nem szülőföldön azaz a világ közepén, de
vándormadárként hideg elől, s nem visszatérve, gyáván oda megyünk lakni, ahol tejet kapni.
Tejjel-mézzel folyó Kánaánt keres a föld népe, állítólag újra, mert ez az élet rendje a
változásra válaszolva, attól megy a világ előre, hogy a bátrabbak vállalkoznak menni.

Viszont ha valahol jó, vagy kemény munkával jól meg lehet élni, békés együttműködésben a szomszédokkal, mint amilyenné vált mára egész Földünk, inkább csak álságos divat elvándorlás. Hiszen látunk példákat szorgalmasoknak a nagy népsűrűségére, meg aztán remekül ki tudjuk egyenlíteni a különbségeket, hogy a sikeres felzárkózás ugyanolyanná tesz.

Mint az eredeti, sőt az utánzat még jobb is lehet, és mivel olcsóbb, mindenki jól járhatna, helyben maradhatna, saját világ közepén, és világméretű lázadó mozgás elülne.
Mégis vannak, akik szítják az ellenségesség tüzét, a helyi különbségekben nem turista-csalogatót látva, hanem színvonaltalan kilátástalanságot, hirdetve, hogy máshol jobb.

Oda menjetek, ide gyertek, mintha nomádok lennétek újra, kiknek elfogyott a legelő, mert nem esett eső, de nem vagyunk birkák, világkereskedelem zajlik, mindenkinek jut falat.
Ha arra költenénk a munkaerőt és -kedvet, hogy ne egymást pusztító fegyvereket termeljünk, hanem világmegújító gazdagító tudást vigyen fejlett fejletlenebb világ közepébe.

Ha az Olimposzon furcsaságokat műveltek emberi szemmel tekintve az istenek, mai félisteneket is ebben az összefüggésben kell értékelni, jódolgukban elment az eszük.
A párhuzamhoz megvan mindkét feltétel, hiszen átlag halandókhoz képest az isteni lét oly távol volt akkor is, mint ahogy milliárdosok most élnek, virulnak, mérhetetlen gyarapodnak.

Istenek közt nem volt ritka a később már bűnnek számító cselekedet, viszony, felforgatva az elemi kapcsolatokat házastársak között, testvéreik, gyermekeik is szenvedtek tőlük.
Ferde hajlamot, ártó furfangot, mániákat látunk a mitológia egyes tagjainál, mindent megtettek, amire az ember csak vágyott, de a rossz mellett azért még több volt a jó és szép.

Egyenesen úgy értékeli az utókor az antik égi világot, mint ahol megtörtént az, amit az ember a földön még nem tudott véghezvinni, de már elképzelte, hogy képes lesz rá majd egyszer.
Később, a középkor után, felszabadultan még a nagy gondolkodókban is felmerült az igény, hogy a jövőt előre lássák, úgy berendezzék, ahogy a fejlettebb ember képes lesz majd élni.

Ez kezdett összeomlani, ez az eszmény, mikor felhalmozott gazdagság annyira elkülönült, hogy féktelen szabadság tehet meg következmény nélkül bármit, nincs, aki megbírálni akarná.
Az isteneket sem kérte számon senki, s hogyha lázadt ellenük az ember, rajtavesztett, s néha ok nélkül is kegyetlen sorsot küldtek rájuk, hogy minden tudja a földön, neki merre hány méter.

Ilyesmit ma is érzünk, de kegyes a világ, és nem enged odáig eljutnunk, hogy szembeszálljunk a hatalommal, szelídség értelmességével jól ellátva elhesegetünk szélsőség javaslatot.
Ám ez a helyzet sem nem igazságos, sem nem szép, valójában nincsen akkora lelki különbség köztünk, mint amennyit anyagiak terén látunk, miközben egyenrangúak vagyunk, ha tetszik, ha nem.

Annak tetszik, hogy elvileg így van, ki inkább kirekesztettnek érzi magát a jólétből, míg ki benne fürdik, nem szeretné, hogy lemenjen az életszínvonala azért, hogy másnak több jusson.
A lelkiismeretet is úgy elszenderítik régóta, meg a keresztény bűntudat sem élő, hiszen ha mindig voltak fent és lent leledzők, nem indokolt egyenlőség eszmét felhánytorgatni.

Kellenek és vannak okosabbak, ügyesebbek, bátrabbak, akik megharcoltak a hazáért, és vezetik azt felhatalmazottan, áldozatuk, eredményük jutalmát szívesen adjuk nekik.

Nekik adnak mintát a héroszok, akik kincset is felhalmoztak, annakidején meghódítva lakóföldet, esetleg kegyetlenségig menve a diadal érdekében, tiszteljük hát őket.

Ám ez nagy tévedés, amire rá kell mutatni, hogy az a bizonyos égi magasság, amire hivatkoznak, nem emberjellegű istenekre vonatkozott, hanem csillagos ég tagjaira. Fénypontokra s belelátott alakzataikra, istennek azonban már hamisítás tette meg őket, és a maiak sem istenek a földön, s hogy emberek maradjanak, meg kell változniuk.

A nagy történelmi alakok- s alakzatokkal az a gond, hogy keveset tudunk róluk, és az is csak utólagos bemutatás, beállítás és értékelés eredménye, szükségszerűn téves. Leginkább azok az apró mozzanatok fognak hiányozni belőle, melyek akkori korban lényeges összetevők voltak, nem kell sorolni, ismerjük mai magunkat, mily feltételek közt élünk.

Hasonlók régen is voltak, mármint feltételi jelleggel, de egészen mások mint ma, gondoljunk például az elektromos áram szerepére, hol volt ettől még közép-, de újkor eleje is! Vagy a központi fűtés, élelembeszerzés és ruházkodás, mind-mind olyan életmódbeli, sőt lelki, azaz jellembeli különbségeket és nehézséget adott, amit nehezen képzelünk.

És nemcsak a köznépnek kellett gyalog járni vagy lóháton, szekéren, csónakon ide-oda, a kisebb-nagyobb távolságok legyőzésére, de a királynak is, a hadseregeknek ugyanúgy. Mi szempillantás alatt eljutunk Á-ból B-be ő hozzájuk képest, de képtelenek vagyunk ezt az égbekiáltó tényt figyelembe venni, ha rájuk tekintünk, felháborít, ha szólnak érte.

De nagyon nem teszi szóvá a történész sereg, inkább igyekszik kiszolgálni mai kereslet hiányos képét kitöltve hamissággal, s olyat kínál, mi kielégít visszatekintő vágyat. A hazugság pedig a múltat illetően egyrészt úgy alakul, hogy rendszerében már nem találsz hibát, másrészt ez azért igen veszélyes, mert beszűkül a történelmi tudatunk jelenbeliségre.

Ami szintén irányított, mostanában történt események tálalása nemkülönben jól meg van szerkesztve, tanulságossága kiszolgálja gazdáinkat, akik hír s étel adagolói. Ne csodálkozzunk, ha nem tetszik a Hunyadi-film, szerencsére sokaknak, bár profi módra készült, de érződik rajta az áporodott lehelet, kényszeres divatmegfelelés izzadtságszaga.

De ne dühöngjünk, ilyen a mai világ, inkább arra összpontosítsuk figyelmünket, hogy minek kellene kimaradni az ábrázolásból, hogy hiteles legyen, s mi kerüljön bele mindenképp. Ilyen a helyszínek kérdése, mert túl nagyok a távolságok akkori gyenge közlekedési képességek között, amit a napok számával pótolnak, de akkor meg az élelem lesz kevés.

Például hadsereg ellátásra, előbb ki kell számolni az akkori logisztikát, azután lehet tervbe venni, mennyi lehetett a létszám, s nem fog hadjárat mindig késő ősszel indulni. Az is fontos, mit és meddig bírtak az akkori emberek, étlen-szomjan, alvás nélkül nem lehet harcolni, mily hadicselre volt képes a sereg, milyen fortélyokkal szervezték a védekezést.

Mily szerepe volt ebben keresztény vallásunknak, nehogy durvaság, hitetlenség, sőt perverzió legyen tulajdonítva mai szemmel igen szentéletű népnek és vezetőinek, állj meg mai ámok! Ezek után kezdjük elképzelni, tisztelettel teljes érdeklődéssel, lépésenként a múltat, csak olyat hitelesnek tekintve, ami kiállja a próbát emberséges tudományunk mérlegén.

Ez a tavasz nem kopogtat, berúgja az ajtót, korábban jön, mint megszoktuk, kell neki a hajbók, mert ugyanolyan fényes és forró mint régente, s e szokatlan időpont mindnyájunkat meglepte. Voltak már erre utaló jelek, de májusban, nem márciusban részsültünk éghajlat jussban, kapkodva fogadjuk ezt a merész örökséget, tavasz munkánk gyorsul, máris körmünkre égett.

Ugyanakkor sosem tudhatjuk, mikor jön vissza a hideg és fagy, amikor megsemmisül virágzó gyümölcsfa termés tekintetében, készületlen szélsőségekre igen tanácstalanok lettünk. De csak ha saját kertben próbálkozunk valami kis kiegészítéshez jutni, mert a boltokban mindig kapható minden, minden évszakban primőr, mi rég évente egyszer volt, mert messziről hozzák.

Vagy üvegházból, fóliasátorból, ahová még fűtést is visznek, nemcsak csepegtető öntözést, mindazzal nem versenyezhet a kistermelő, és minden rendben lenne, ha rendben menne árképzés. Annak rendetlenségét a vészhelyzeti előny teszi lehetővé, „már nem tudják, mit kérjenek érte”, szoktuk mondani, de ha lehet, megteszik, s nagy haszonnal jár, mondván, máshol veszteséges.

Könnyebben megbirkózunk talán az öltözködés terén bekövetkező hirtelen változással, de azért akad megfázás, ha korán vettük le a meleg göncöt, „a fene se tudja, mit vegyek fel”. Próbáljuk így a tavaszt megfelelően fogadni, és a szívünkben erre már igen régi a vágy, hogy jöjjön el végre igazi felmelegedés a kapcsolatokban ember s ember közt mindenütt.

Ne csak a híradásokban szereplő elitnél lássuk, hogy semmi gond, akik megjátsszák magukat, hanem érezzük a mindennapokban szabadon hogy lélekölő kilátások lecserélődtek. Mégpedig lélekemlőkre, s már nemcsak azok reményteliek, akinek kedvez a világ vagy a szerencse, hanem mindenki, aki él s élni akar, jobban, mint eddig, s ezért tenni hajlandó.

Mert az az igazi kikelet, mikor kikelhet a jó gondolat, ötletet nem kaszál el ínség támogatásban, s vagy sok kicsi megy sokra, vagy a nagyot is megkapja a kockázatvállalás. Mikor azért bátor a ma, mert biztos a jövő, azért okos az ember, mert van értelmes célja, és szeretünk valakit, mert szeretetreméltó, éljük életünk, elfelejtve mulandóságot.

Nem akarjuk hinni, de vannak örök tavaszban élők, akiknek tehát vagy nem számít semmit az évszakváltás, vagy a szavannákon, trópusokon élve mindig meleg van, jön eső s nem, ad ritmus. És a száraz időszak réme helyett más képet lássunk, mintáját jó életlehetőségeknek mindenütt a földön, hogy nem szárad ki végzetes végleg, ha valahol le-lecsökken a pénzeső.

Hogy már rég túl vagyunk az időjárás okozta nehézségeken, s magunkét meg megoldjuk, ily tárgy tárgyalása unalmas közönségesség, ha már fellegek fölött utazunk, s időnk ész használja.

Úgy éled a szellem, ahogy emelkedik a Nap, egyre magasabbra hág, hogy fejünk fölé lépjen, az ész is egyre több területet bevilágít, de marad még ismeretlenből földön és égen. Van párhuzam abban, ahogy egyénileg élünk és évente lélekben és testben gyarapodunk, s ahogy megismert világ nekünk kedves arcára mind barátságosabb arckifejezést pakolunk.

S amint lépésenkénti előkészület után már visszavonhatatlanul minden zöldbe robban, egy-egy ember tavaszra ugyanúgy kivirágzik, szerelemmel kacérkodik, új erővel lobban.

Megsínylette bár a telet, lehervasztotta ősz, sötétből a kiutat reményben kereste,
hiszen mélységből a természet is magasra jut, a hosszú éjt megelőzi rövid nappal s este.

De hosszú tudatlanság tompaságát hazudják, akik ma állítják tévedhetetlenségüket,
mert boldogságot adott naprakész tudás mindig, és nem készül a jövőre, ki a múltra süket.
Aki viszont végigszenvedte éjszín életét, sokadik tavaszán kijön végre örömfényre,
utat tör magának sokévnyiszéles kőfalon, angyallá váltan álmodott mennyországba érve.

Életünk nem lehet teljesen személyre szabott, ismétlődésekkel tarka azonos földrészen,
de mindenütt érvényes egy meghatározottság, mit négy évszak nyer a vámon, kettő nem a réven.
S ahogy nem vagyunk egyformák, mintánk sem azonos, előtted és utánad élőkért ne vezekelj,
minden napodnak legyen meg a maga értelme, legyen mindig munkára erőd, s pihenésre hely.

Tudod, nem viharos tenger hajóján kell élni, ott okosan, ügyesen végezd el feladatod,
kikötve a partra haladj tovább szárazföldön, csak azokkal törődj, kik mosolyodra nem vakok.
Ez a Nap-körforgásból fakadó megújulás amúgy sem igaz, mi szállunk forogva körötte,
világviszonylatnak rád tett hatását ne tagadd, de tudd, hogy csak egyszer vagy ebbe a lénybe öntve.

Költs fel magadban évente megújulás érzést, más évszak lehet kedvenced, mint a természetnek
láthatólag a tavasz, hisz nyár és ősz termést hoz, örökkévalóságnak élj, ne az enyészetnek.
Legyél társa melletted élőknek méltósággal, úgy hasonlítotok egymásra napi küzdésben,
amint hajnali fény áttöri a sötétséget, megállíthatatlan lendülettel élő észben.

Aztán hogy ki mit talál homokban tapogatva életünk játszóterén, oda jól eldugottan,
nemcsak tapintás képessége, de képzeleté, a tiéd sajátod, figyelj rá, vállald el nyugodtan.
Nem magány dönt el szerelem–gyötrelem vitát, későn jött tavasz kifut az időből, jelenben
élünk, ha engedünk állandó pezsgést és zsongást, én mindenkit benned, s minden ember szolgál engem.

Téli szünetünk nincs amíg élünk, a természet okosabb, mert telente pihen, majd kifakad
teljes pompáját fokozatosan elérve, oly minta, amit ősidők óta követtünk, de ma hoppon marad.
Szívesebben lennénk örökzöldek, vagy trópusi világ változatlanságát élvezők, ami csak
ébren álmodás, valóságtagadás, rossznak vélt végé, – amíg Nap-idő az igazság, – hanyatló divat.

Biztatják egymást a vidékiek, legalább a betevő egy részét termeljük meg, falatokat,
melyek biztos táplálóbban lesznek, mint amit az üzletekben kapni, csak hozzá kellene fogni.
Ez kétszeresen nehéz annak, akit a kakasszó is zavar, kényelmes neki a megmosott zöldség,
nem végez napon sosem izzasztó munkát, és állatok trágyájának szaga igen taszítja.

Nem is ért hozzá, hogyan és mit kell tenni, s mikor, ha reggeltől estig dolgozik valahol, oda
utazni kell naponta kétszer, mert nem városban lakik, hétvégét áldozza rá pihenés gyanánt?
Rangon aluli is, hacsak nem őrül meg érte, de azok a megszállottak, úgysem sikerülne,
meg aztán az övét biztos elverné a jég, ki segítene, ha mindegyik magáét műveli?

Ám a kérdés nem olyan egyszerű, ahogy most még lesöprik az asztalról, mert napirenden van a
fenntarthatóság, ami tévedés, hogy a klíma és energia ügye, sokkal inkább léleké.
Mi ma és mivé lesz holnap az ember, akinek ezerszer jobb dolga van egyébként, mint száz éve
volt az akkor élőknek, s ez a sok vívmány igen csalóka, mert félreviheti a szándékokat.

Viszi is, hogy ma már nem fordulnak egymás felé magától értetődő társként fiatalok és középkorúak, akik cselekvőn vesznek részt nagyközösség dolgában, de csak fogaskerékként. Működik is a világ, tele vannak a boltok, ám hogy meddig fog ez így folyni, nincs még rá válasz, mert a kérdést rosszul teszik fel természet felől közelítve, nem az ember felől, akin múlik.

Akarat kérdése, hogy feléljük-e az összes jövőben is szükséges környezeti feltételt, nyersanyagot, tiszta édesvizet, hagyjuk-e a flórát és faunát háborítatlan maradni. Vagy megyünk tovább a mai városiasodó úton, ahol ugyan a házak ég felé törnek, de a telephelyek igen nagyok, szolgáljanak bármilyen jó célt, szántóföldektől elraboltan.

Van sok jó megoldás csökkenteni a természet terhelését, de az életmódunk nem követi, sem spontán, sem irányítottan, keveset tanult róla mindenki, de ki tanítsa rá a tanárt? Ám ha már intézményesül, az a régi nóta szerint történik, ezért lenne jó, ha magától terjedne, a belátástól, hogy hasznos, izgalmas lehetne ráadásul, mennél több saját termék.

Bútort és ruhát is készíthetünk, és még sok mást, minden szerszám rendelkezésre áll, de jó drágán, viszont egymásnak kölcsön lehet adni, amihez bizalom kell, azt pedig barátkozás kelti fel. Egymás mellett lakók ne csak szomszédok legyenek, tudjanak egymás bújáról-bajáról, de főleg segítsenek egymásnak abban, amit ők jobban tudnak, eredménynek pedig együtt örüljenek.

Volt már ilyen, akár még házépítésre is jól összejött a társaság, nem kell külföldre menni, ahol garantálják az alapjövedelmet, ha nálunk visszatér, hogy közösség tenyerén hordoz. Kiszámolja ösztönösen, azaz nem számokkal, hanem bizalommal, kikre számíthat jelenben, jövőben, s kikre nem, kiket kell gondjába venni, s mindig többre lesz képes, mint mit szükséglet kíván.

Ha nem akarunk senki rovására élni, vagy megrövidíteni természetkárosítással, ideje elkezdeni a mássá válást, másként élést, mint az eddigi kiszolgáltatottságot.

A független gondolkodás épp hogy nem független a függelmeinktől, melyeknek meghatározó a befolyása ránk, különösen ha tudunk róluk, de a még ismeretleneket is kutatnunk kell. Azaz függünk a valóságtól, s ennek csak része a tények serege, és valószínűleg a nagyobb rész az anyagiaké, mint a szellemi tények pusztán gondolkozással elsajátított része.

Az anyagi oldal befogadáshoz kell az érzékelés is, valóságadagolást végez, aztán kétfelől rögzíti az eredményt bennünk, úgy alakítja ki észlelt világunk tényét. Egyfelől ismeret tényekké tesz fogalmakat, melyek valóságadatként, összefüggésként jól megragadják és alkotják az ismert világot, másrészt figyel fogalmak mögötti érzetekre.

Külön az öt érzékszerv szétválasztottjaira, bár megszabadulni nem tud összetettségüktől, így aztán a fénylátásba belelátunk mást is, hallott, tapintott, ízlelt, szagolt érzékleteket. „Csak megláttam, s máris undorodtam tőle," avagy „ibolyamező képét láttam, éreztem illatát", no meg „összefut a nyál a számban a látványtól" fagyi esetén, de spenót ránézésre taszít.

Látom és mellé hallom, amihez hozzászoktam, de legjobban tapintottak mutatkoznak látott dolgokban, sima és érdes rápillantva látszik, és még az érzelmi oldal is itt legerősebb. Ezért nehéz leszoktatni gyereket az ujja szopásáról, valami biztonságérzetet nyújt, ugyanígy dohányos annak mozdulatáról szól, azt nehéz abbahagyni, nem nikotin hiányzik.

Érzelmi kötődés és öt érzékszerv együttes élménye tehát fogalmi területté válik, egyesül a fejünkben, idegrendszerünkben és egyéniségünkben, személyiség nem úr rajta. Csak elfogadja a tényeket, ezért lesz okos, belátó, megértő más emberek felé, akik esetleg még a kezdetén vannak az útnak, hogy tudatosítsák magukban e függelmeinket.

Tényeket tehát, melyek lelküket építik fel, és a testükre hatással lévő szellemi és anyagi ingereket, mely utóbbiak nemcsak kívülről jönnek, hanem testünkön belülről is. Merthogy válaszolunk mindenre, ami ér és hat ránk, ingerel bennünket, még a nyugalom árja is, és ebből a válaszból és tárgyából, annak összességéből áll össze számunkra a világ.

Amely tehát jobban hasonlít miránk, mint maga magára, s ama tőlünk független létét tudja, vagy csak szeretné mérni, leírni a tudomány, van sok eredmény, mit igen nehéz megtanulni. Szakosodni kell hozzá, természeti, emberi és társadalmi szinten elsajátítani a törvényeket és képleteiket, kísérletek leírását, miket néha meg kell ismételni.

Mindez szükséges tehát, ha valaki tényleg úgy gondolja, mindezeken túlit szeretne tudni és mondani, magas szintre kell jutnia azon a területen tudás és képességre nézvést. Mert az egészet is figyelni kell tehát, nemcsak ahol egy-egy tudós részvilágnézettel bírhat, amit jobban meghatároz még történelmi, mint jelenbeli tapasztalat, és annak forrása.

Előbbi bizonytalan voltát már világosan látjuk, s ez ha utóbbit nem fogja torzítani, léphetünk függelmeinktől függetlenség felé, támogatva azokat, akik erre képesek. Mert tudják, hogy amire válaszolni kellhet, lehet hamisított is, amint túlzott testműködésé valamely szervi tájon, ugyanígy életismeret csak úgy lesz ép, azaz szép, ha összérdeke miatt tetszik.

Ismétlem magam, de ismétlés a tudás anyja, sőt, hasonló a hasomlónak örül, ám az nem azonosság, vegyük észre, mert ebben áll minden haladás, ha van az egyáltalán esetünkben. Hogy a hasonlított eltér mintájától kissé, amit a magyar nyelv árnyalatai jól meg is ragadnak, sőt, ha ellentétességről van szó, a szó megfordításával jelzi nyelvérzékünk.

Példákat most nem keresek, tele van vele a nemzeti nyelvészet, más kérdés, hogy ilyesmit a nyelvek fölötti nyelvészet nem ismer el, bár az is valamely – a saját – nyelvhez köt szabályokat. Az elfogulatlanság követelménye azért érvényesül nehezen ebben, mert a hatalmi érdek beszűrődik ide, erre a látszólag elvont területre is, hamis előnyt szerezve.

Nem előnyös azonban nyelvileg, leképezés ereje tekintetében, a hasonlítás terén működtetett ellenőrző követelmény, hogy azonos legyen forrással az eredmény is. Ám ezt a látszólagos bonyolultságot hamar leegyszerűsíti, ha közelebbről megnézzük, miről van szó, vagyis alárendeléses világ s mellérendeléses gondolkozás eltérésről.

Előbbi nyelvi téren azt jelenti, ugyanazt kell megismételni, – ahogy katonai parancs esetén ez feltétlen követelmény, – mint amit a felsőbbség mondott, még világnézet terén is. Vagyis hogyha a mondatbővítés alárendelő mellékmondattal történik, az nem általában gazdagítja a mondanivalót, hanem irányt szabva, meghatározott okkal és forráscéllal.

Míg a mellérendelő mellékmondatok, amint nevük is mutatja, csak odatettek a másik mellé, teljesség értelmében bővítik a témát, előre viszik a gondolkodást válaszokhoz.

Mindez emberi szinten ismeretgyarapodás valódi útja, minthogy az észrevettekről szól,
nem az eleve elrendelésről, hogy semmi ne változzon, nemcsak világban, de ismeretben sem.

Egyensúlyt kell teremteni ugyanis életünk minden mozzanatában előző s következő,
meglévő és jövendő, tudott és s tudandó tekintetében, és ennek módja nem véletlen.
Nem látható előre pontosan, s hogy elérjük, nyitottnak kell lennünk esemény, történés felé,
azok újdonságára, eltérésére, mert azt az ismert régi módosítása kezelheti.

A merev ragaszkodás az ugyanolyanhoz nem hoz eredményt, ezért hanyatlik és bukik minden
parancsuralmi rendszer és nem hasonlításból táplálkozó nyelv, míg virágoztatás tovább él.
Azaz bimbónak tekintendő minden fogalmunk, melyből különböző, előre nem látható szín
keverék keletkezik, valóság árnyalatnyi változását követve, s innen sikeressége.

Ilyenfajta arányosság s egyensúly megfigyelt a magyar népművészet sajátos ábrázoló
módszerében, amidőn az életfa két oldalán csak látszólag ismétlődnek ugyanoly virágok.
Ismétlésben tehát nem hiba, ha hozzáteszel valamit, több lesz általa, ha igényesen és
felelősen műveled, ismerve természetét nyelvednek, amely így képes világteremtésre.

Lehetsz-e bölcs a saját korodban, kitörhetsz-e a vezérelt körből, hová neveltetésed zár,
vagy a gondolkozásod megreked egy szinten, és a bölcsesség aranykupoláját csodálod?
Belülről – azaz eddig felhalmozott szellemi javak fénysugarai világítják be elméd,
valóságosságuk ellenőrzését nem végzed, gondolatfűzési szabályosságot kritizálsz.

Abban eljutsz, nem is csupán a legjobb elmékig, hanem következtetések kiindulásának
és módszertanának összevetéséig, látván végsőleg, minden megközelítésre szükség van.
De arra is rájöttél közben, hogy lehetetlen egymásnak ellentmondókat egyszerre igaznak
elfogadni, vagy másként mondva igen érdekes, hogy minden tételes vallás ugyanazt hirdeti.

Legmélyebb tanításként. hová nem jut el minden befogadója, ezért vannak a szertartások,
hogy felszínen maradva is legyenek követők, és nem véletlen persze, hogy ők vannak többségben.
Ami visszahat a gondolati mélységeket megjáróra, nehogy túlzott kételyeket hozzon
elő az összefüggések és következmények feltárásával, vállalt eszmerendszerén belül.

Vallásközi nincs, csak vallástalan, bölcseleti irányzatok összevegyítése zagyvaságot
eredményez, így hát marad a hithű ragaszkodás üdve a gondolatépítmény szerkezetéhez.
Vagy pokla, ha a korszak túlhaladta már magát erkölcsi alapvetését illetően, vagyis
lenne mód jobb életet teremteni mindenütt, ahol az életmód elégedetlenséget szül.

De alapelvek meghatározott különbséget feltételeznek, mintegy előírnak emberek
között, nem elvi értelemben, de gyakorlati szinten, amihez törvény szerint ragaszkodni kell.
Hiába, hogy a jóérzés és igazságosság kikezdi a jelen berendezkedést, bár ami
a múlt színvonalát teljes mértékig megüti, a valóság mást mond, tarthatatlan állapotot.

Eközben nem lehetsz elég okos, ha szeretnél érvényesülni, törvényesség betartását nem
utasíthatod el, de ha aszerint dolgozol, meghasonulhat gondolatvilágod lényege.
Rájössz ugyanis, hogy az uralkodó törekvés más és más szabályozottak és szabályozók
részéről kihasználni a lehetőségeket, egyén szabadulna, de nem tud a közösségtől.

Arra hivatkozva gáncsolt nem szokványos útja, mert az egész rendszernek kellene megváltozni, hogy újmódi élet illeszkedhessen bele, de azt csak abban élve lehet valósággá tenni. Itt lép be, jön vissza, a világlátás kérdése, ami túl kell lépjen „a mai kocsmán”, azaz a gondolat ölelje át az egész létet, s ebben az esetben a történelem lehet mérvadó.

De nem az a változata, amin túlnőtt a jelen, hanem ami nem vezet végromláshoz, s ez benne van új értelmezésében, találjuk meg régi fonákság gyökerét, s vágjuk el, ne hasson tovább. Ez felértékeli átlagember bölcsességét, aki régóta bőrén érzi a bajokat, de az ő hangja gyenge volt eddig, lesöpörték, sőt elnyomták, megalázták, s most érvényesülni kezd.

Felkarolják, felkapják, mert a nézőpontja lesz a fő irányzat kiindulása, ahonnan gyorsan és egyszerűen megmutatkozik a megoldás, ismét mindenkihez eljusson a maga jussa. Olyan örökség, amit eddig titkoltak tőlünk, mert az egyetemesség fokára korábban csak egyéni gondolkodás jutott el, közösségi cselekvést nem rendeltek hozzá, megvolt az oka.

Többek közt erre rámutatva lehet kilépni a mai meghatározottsági körből, hiszen még mindig végveszéllyel fenyegethet minket az a hatalmi felállás, mely egymással versenyez. Miközben minden a természetben és az ember lelkében fényességes béke észszerűségét és a szeretet és jóság érzelmét mutatja, ha valóságossága bejut a gondolatba.

Mikor a szívünk átkattan hétköznapi módról ünnepire, megelőzi a lelkünk izgalma, egész lényünk várakozása az emelkedett időre, érintsen meg az örökkévalóság. Csak ilyen magas rangú ünnep lesz az igazi, mindent átfogó, lényünket s létünket varázslat részévé tevő, a gondolkodás erejét arra használó, hogy gondolattalanul adjuk

át magunkat a tudatizzás egyetemének, képzelettelen boldogságnak, elvárásoktól mentes, mégis teljességgel teli akaratnak, szavakba foglalhatatlan érzéstelenségnek. Mintha nem is lennénk, de emiatt azonosak a világmindenséggel, kicsinységünkből naggyá léve, s onnan is visszatekintve állandóság kifejezhetetlenségének szép közegébe.

Művészi és tudós egyszerre ez az állapot, a magzaté mikor még gondolatban van jelen két szülője egyező szándékában, valóság árnyékában, de születendősége reménység. Magból növény lehetőségének önbizalma, részesek kiegészítődése más részekkel, hullámkeltés képességének szunnyadó álma, van–nincs ellenkező értelmének feloldása.

Olyan megnyilvánulásunk tehát, csúcsrajárva, amit szeretnénk ugyan, hogy mindig megmaradjon, de már az is szerencse, hogy egyszer megtörtént az életben, betöltve hivatásszerűségünket. Hiszen aztán gyakran lelohad a kedvünk, a tűz is elhamvad, újra kell éleszteni, táplálni, ami hosszadalmas, s életünk olyan folyamat, hogy elfárad a végén, csökken a megújulás

helyreállító képessége, s közben a világ még mindig ugyanolyan vonzó, kerek és szilaj, nekünk pedig marad mindannak emléke, amit már inkább másoknak, fiataloknak remélünk, adnánk. Még ott vagyunk gondolatban az ünneplők között, ünneplőbe öltöztetett szívvel és lélekkel, de az egésznek az értelmén túlra nézve és ott meglátva minden lelkesedésünk gyökerét.

Az egyediségünket nemcsak egyénileg, de az egész emberiségre érvényesen, amit sosem adnánk fel, ha rajtunk múlna, de nem tőlünk függ, viszont továbbélőkben tovább él a lényeg.

Ez mibennünk a hanyatlás szakaszában már csak pislákol, de azonos jellegű és értékű
az eredetivel, minek eredetiségét éppen ez az azonosság méri és köszönti.
Így hát senki sem marad ki az ünnep tényéből, hogy a bizonyosság üdvösségének kapuja,
bekell lépnünk rajta végtelen birodalmunkba, hol mindenki naggyá válik emberlét hegyfokán.

Közelről minden barátságosabb, vagy ijesztőbb, attól függ, milyen előjel szerepel bennünk,
amikor közelítünk hozzá, emiatt lehet vonzó vagy taszító, igen vagy nem érinteni.
Mindenképpen jobban kirajzolódnak részletek, még jellemben is, ha beszélgetés közben nemcsak
a hangot halljuk, képet látjuk, mint távbeszélés során, személyiség kisugárzása élénkebb.

Vannak aztán leírások, meghatározások, ezek többet mondanak el mindig, mint
egyszerű bejárás, kézbevétel, helyről, tárgyról, szerkezetről, műszerről, szerszámról és a többi.
Mégis szeretjük kipróbálni a dolgokat, és anélkül részesei sem nagyon vagyunk egy-egy
eseménynek, nem véletlen áldozunk rá, ott legyünk, utazgatásunk is így magyarázható.

Node, ha magunkhoz nem kerülünk közel, hol is élünk, vagyunk valójában, idegen-e az a
föld, amelyen nem érezzük jól magunkat, meddig marad ember az ember rossz körülmények között?
És aki azokat okozza, ő mennyire van közel hozzánk, egyáltalán az emberséghez, és
ő meddig bírja megjavulás nélkül, avagy az elvetemültség végtelenül fokozható?

Nem felesleges kérdések ezek, hiszen aki ma még közel van gyökereihez, nemzetéhez,
anyanyelvéhez, anyaföldjén él, elég hamar megváltozhat változó körülmény hatására.
Mert kiderül, hogy a felszínen maradt, távol a közössége, családja, személyisége legjobb
lényegétől, közepétől és ismeretétől, ha falat húz maga köré szeretetlenségből.

Olyan nincs ugyanis, hogy senkire nem kell ilyen téren hallgatni, mehetünk a magunk feje és
elképzelése után, ránk van bízva, milyenek legyünk, miközben jó levegőt is mástól kapunk.
Meg a tiszta vizet, mert vannak, akik tesznek érte, értünk dolgoznak, bízva benne, hogy közel kerül
hozzánk, megérint minket is a közös létezés gyönyörű élménye, hogy azonos lények vagyunk.

Kíváncsiak egymásra, és van is mire, van elég átadni, közelebbről megismerni
egymásban, vagy ahogy világot tálalnak nekünk különböző módon megismerési szorgalmak.
Aki ebből ki akar maradni, kimarad ám mindenből, mert madártávlatból tekinteni le
az emberekre, mintegy műholdról, nem segít jól eligazodni a világban, sőt, rossz lóra tesz.

Nem nyertesre, bennünket, akire már más se fogad, figyel egy idő után, legalább barátaink
tudják, hogy mi is küzdünk magunkért, másokért, mint a többi ember, még ha nem is verjük nagydobra.
Közelebb előadás végéhez, fokozódik a színdarab cselekménye, de csak ha benne vagy
egészen a mozgatórúgókig, magányosan is jelezve valamiképp, hogy még élsz és szeretsz.

A végtelent közelíted, ismergeted jóval közelebbről, mint amikor pergetted életed,
a vanság végét is látod már, nem biztos távol, mint régen, hanem megismert bizonyosság mélyén.

Lángoló lángot nézni már ritkaság számba megy, legfeljebb zárt térbe zárva jelenik meg a tűz,
lelki lángolásnak szintén elmúlt a divatja, mikor az ész és vágy üdvös nagy célokért küzd.

Ez már nemcsak a tavalyi hó elolvadása, de több évtizedes hiány, kiölve emberből
a lelkesedést, hogy megváltoztathat világot, saját sorsát sem irányíthatja, szeretetből

gyermeket nemzeni és nevelni, ha szegénység nem hagyott helyet számukra, vagy nyomorúságban
kellett tengődni, miközben tisztességes élet számára nem volt a lehetőség a hazában.
Akik az elnyomás körmönfont módját választva beáldozták a jövőt jeleni hatalmukért,
feledésre ítélték magukat, visszanézve mából elmarasztaljuk őket eme rossz útért.

És elhatározva, hogy soha többet arra nem megyünk, nehezebb út e mai, mert a kényelem
lett az új hatalom, ami eluralkodván a megtévedt lelkeken, kihalási veszedelem.
Mert akit bizonytalanná tesz nem elhatárolt ingoványos létezés, és nem meghatározott
irányban indul az életben, de vélelmezett szabadság felé, könnyen ferde útra tévedhet,

amiről árokba csúszik, különösen hogyha rásegít az egyensúlytalanságra, s a végén
már szakadék tátong, vonzza a tragikus mélység, gyermekvállalás? – no az ekkor szóba sem jöhet.
S mikor egyáltalán, mi értelme szaporodni? – e kérdés értelmetlenségét fel sem fogja az,
aki maga elől is menekül, nemhogy sokak által elfogadott s teljesített feladat elől.

Meg sem fogalmazott kötelesség ez egyébként, annyira nyilvánvaló, szinte szertartásosan
közvetített, belenőnek a fiatalok, egy bizonyos életkorban időszerűen végzik.
A családban pedig olyan természetesség, hogy eltérő korosztályok élnek, növekednek és
öregednek, s ezt nem szükségszerű folyamatnak látják, hanem megünneplik fő sarokpontjait.

Már ahol és ameddig, mert a névnap már nincsen nyilvántartva a nyugati világban, de még a
szülinaphoz ragaszkodnak, pedig a névadó szent példakép lehetne, ennyit hagyva vallásból.
Helyette születésnapkori csillagállás jött pótolni a születés szentségét, de ez avult
világnézet, veszélyes lehet bízni benne és csalódni, annyira elnagyolt s felszínes világ.

Viszont a mindenséggel való találkozást nem lehet megspórolni, csak az vigasztal, ha elmúlás
gondolata kísért, hogy milyen hosszú fejlődést mutat maga a Föld és csillagok milliárdja.
Bárha annak istenként megszemélyesítése a múlté, mégis az emberiség létezése
szinte örök, az egyes emberhez képest, de csak ha vannak utódaink, fel tehát cselekvésre!

Lángoló lángot nézni már ritkaság számba megy, legfeljebb zárt térbe zárva jelenik meg a tűz,
lelki lángolásnak szintén elmúlt a divatja, mikor az ész és vágy üdvös nagy célokért küzd.
Ez már nemcsak a tavalyi hó elolvadása, de több évtizedes hiány, kiölve emberből
a lelkesedést, hogy megváltoztathat világot, saját sorsát sem irányíthatja, szeretetből

gyermeket nemzeni és nevelni, ha szegénység nem hagyott helyet számukra, vagy nyomorúságban
kellett tengődni, miközben tisztességes élet számára nem volt a lehetőség a hazában.
Akik az elnyomás körmönfont módját választva beáldozták a jövőt jeleni hatalmukért,
feledésre ítélték magukat, visszanézve mából elmarasztaljuk őket eme rossz útért.

És elhatározva, hogy soha többet arra nem megyünk, nehezebb út e mai, mert a kényelem
lett az új hatalom, ami eluralkodván a megtévedt lelkeken, kihalási veszedelem.
Mert akit bizonytalanná tesz nem elhatárolt ingoványos létezés, és nem meghatározott
irányban indul az életben, de vélelmezett szabadság felé, könnyen ferde útra tévedhet,

amiről árokba csúszik, különösen hogyha rásegít az egyensúlytalanságra, s a végén
már szakadék tátong, vonzza a tragikus mélység, gyermekvállalás? – no az ekkor szóba sem jöhet.
S mikor egyáltalán, mi értelme szaporodni? – e kérdés értelmetlenségét fel sem fogja az,
aki maga elől is menekül, nemhogy sokak által elfogadott s teljesített feladat elől.

Meg sem fogalmazott kötelesség ez egyébként, annyira nyilvánvaló, szinte szertartásosan
közvetített, belenőnek a fiatalok, egy bizonyos életkorban időszerűen végzik.
A családban pedig olyan természetesség, hogy eltérő korosztályok élnek, növekednek és
öregednek, s ezt nem szükségszerű folyamatnak látják, hanem megünneplik fő sarokpontjait.

Már ahol és ameddig, mert a névnap már nincsen nyilvántartva a nyugati világban, de még a
szülinaphoz ragaszkodnak, pedig a névadó szent példakép lehetne, ennyit hagyva vallásból.
Helyette születésnapkori csillagállás jött pótolni a születés szentségét, de ez avult
világnézet, veszélyes lehet bízni benne és csalódni, annyira elnagyolt s felszínes világ.

Viszont a mindenséggel való találkozást nem lehet megspórolni, csak az vigasztal, ha elmúlás
gondolata kísért, hogy milyen hosszú fejlődést mutat maga a Föld és csillagok milliárdja.
Bárha annak istenként megszemélyesítése a múlté, mégis az emberiség létezése
szinte örök, az egyes emberhez képest, de csak ha vannak utódaink, fel tehát cselekvésre!

Az idő hossza nem az élethossztól függ, hanem a pillanat hosszától, azt töltsd meg tartalommal
és formával, életcéllal és -móddal, élménnyel még ha csak egyhelyben álldogálsz is önmagadban.
Mint tiszta levegő telve illatokkal, vagy a dohányosé életmentő füsttel, tehéngyomrok
fűalakzatokkal, a lelkünk létünkkel mindig, sosincs üresjárat, mert az meg pihentető lesz.

Társ vagy a gondolatoddal, soha nem hagy el, ha akarnád is, utánad kúszik, fölötted lebeg,
értékelve azt meghosszabbítja az eseményt, utólag emlékeztet rá, előtte felizgat.
És akkor vannak a hosszú történések, regény vagy film végigvezet tőled független folyamat
hosszadalmas alakulásán, hogy aztán újra átéld részleteiben, bármikor bevillanva.

Legjobb, ha saját életedet ilyenként nézed, kívülről is látod, amit benne haladva érzel, vagy
megrekedve, de nem megijedve a saját árnyékod lengésétől, mintha szélfútta lombos ág lenne.
Ne engedd, hogy elfújja valóság álmodását, a helyzet varázsát, jövős vemhét, eredményben
fürödj jóelőre, reménytejben-vajban, és ezt most szerezheted meg, ha nem dobsz el önfigyelmet.

Ilyen érdekes ez, önfegyelem visszaköszön, visszakacsint aztán, vagy siratódalba kezd, ha
megvalósult vagy mégsem történt meg a kívánság kosár egy s más mozzanata, de ne légy szomorú.
Az nem a vidámság ellentéte, mert az közömbösség, semleges alaptalaj, honnan újra elrugaszkodhatsz,
de világos, hogy nem süllyedsz alá, fel sem merül, hogy lemerül annyira kedved, fellegekbe visz.

Ott trónolsz napjaid fölött, évszámban mérve a történetedet, mint a birkapásztor számolod
a cselekedeteid nyomán egybegyűlt nyájat, kedvest, családot, gyermeket, munkát és hivatást.
Nincs is több, mi igazi töltést adna életnek, és mindennek megvan a maga életideje,
életrajzként is rajzolgatod végigtekintve végtelen árján, hogy sok minden ki kell maradjon.

Onnan igen, de innen nem, a megélt pillanat öleléséből, amit ne mulassz el sosem, mert
nem jön vissza, de még azt se sajnáld, ha igen, mert új jön, ha hívod, tudod, jöhet, ő is akarja.

Társ az egész világ, befogadó, vár tégedet lépten-nyomon, hogy ne csak jelen légy benne, hanem tevőlegesen, nyomatékkal, nyomot hagyva és vidám szívvel, nyitottan más emberlétezésre.

Kölcsönösen jó esetben, de ők sokan vannak, és te egyedül, amint ők is mindahányan, nem falként tornyosulnak, hanem szivacsként vizedet várják, bekukkants hozzájuk, közös időtökbe. Az állandó végtelenség mezeje, hulláma, álltok rajta és elmerültök benne, időtlen ez már, olyan szűnni nem akaró, tudatlanság kizárva súlyos belemerülés üdve által.

Legbelsőbb, legféltettebb titkaidat ne mondd el senkinek, akkor jársz a legjobban, több okból is, hiszen a titok természete, hogy őrzöd, ezért kifecsegve megfosztod magad e minőségtől. Pedig szükséged van rá, ha van, kialakult, úgy, mint senkire sem tartozó gondolatod erről és arról, vélemény, mit jobb nem szellőztetni, hiszen ha arról mindenki mást mond, egyedül maradhatsz.

Nem kell idáig eljutni, meg kell várni, miként alakul, és vagy igazunk lesz, és akkor lehet hangoztatni, milyen régóta vélekedünk úgy, vagy kiderül, tévedtünk, s akkor el kell engedni. Inkább olyankor és olyanról kezdj beszélni, mi senkinek nincs egészen birtokában, sem észben, sem tapasztalatban, és akkor saját egyéni meglátás jó cserealap a csevegésben.

Ezért is általában eszmei jellegűnek jó lennie, mert két ember ugyanazon nem látja ugyanazt, tehát ha nem kiegészítésre vár tőled a partner, tényeken ne kezdj vitatkozni. Mert nem tény az, hanem megragadott ismeret, s bár nyilvánvalónak látszik, egész lelkünk benne van ránk tett hatásának befogadásában, így nem lesz azonos a képünk, mint nem vagyunk egyformák.

Mégis, akkor tehát ne szólaljunk meg, avagy mikor kell? – hát, ha kérdeznek, s a kérdés mutatja mily szintű választ várnak, és ne is menjünk tovább, túlzásba esve, olyat is megpendítve, mi nem volt kérdés. Hagyjunk valamiféle tartalékot magunknak, arra az esetre, ha nem kielégítőnek mondják, amit feleltünk, és ha nem folytatjuk, nem hagynak nyugton, s a végén sarokba szorítnak.

Ilyen többletet egyébként kihozhat belőlünk őszinte kíváncsiság is, díjazzuk az igaz érdeklődést irányunkban, előkotorva rejtettebb tudásunk közül, ami szóba jöhet. Mert a titokféleségeink rétegzettek, és vannak felszínesebbek és mélyebbek, függően kidolgozottsági állapotuktól és életterülettől, mikor nem eshet mindenről még szó.

Elég, ha mi magunk valamit tabutémának tekintünk, akkor mondjuk, hogy nem szeretnénk arról beszélni, s arról se, miért nem, de már ekkor is eláruljuk magunkat, mitől idegenkedünk. A piramisalak nem jó hasonlata annak, ahogy bensőségességünk felépül, mert nem csúcsot látunk a tetején, hiszen mélységei vannak, végtelenbe fúródva alján, teteje széles.

Ahogy magunkra és a világra nézünk, vajon megszólítjuk-e magunkat, titokban tartva, mit beszélünk, és a világról ugyanígy, még ha nem várunk is rá választ, istentől, mert az nekünk van. Ahogy értékeljük magunkat, le- vagy felemelt állapotnak, eredménynek, aztán másokat is, ki mire vitte, mit érünk így együtt maiak, mit várhatunk magunktól, a hogy lehetne az még több.

Számolatlanul hagyni javainkat nem jelent mást, mint pazarlást, ami ismétlődéshez vezethet, „már azt sem tudja, mije van”, minőség tobzódás cseréli újra a régit, akkor is, ha az jó.

Új üzletek nyílnak, hol még nem vásároltunk, mindig szeretünk új terméket kipróbálni,
„nem tudom, hányszor jártam már ebben a városban”, eszünkbe sem jut, hogy ma nem kellene pénzt költeni.

A gazdagság jele, érzése, hogyha van elég mindenből, sőt sok is, öngondoskodásból jeles,
mondja magának, aki még sosem volt szűkében élelemnek, pénznek, nem napról-napra élni mily jó.
Viszont gondozatlanul hagyja lelki javait, aki nem számol szerencse forgandóságával,
az egyszer fenn, máskor lenn libikókaszerűség bekövetkezhetőségével, bár kijátszaná.

Egyből elkeseredés lesz úrrá azon, aki előtte csak lelkesítő érzést ismert,
ha változik a széljárás, hanyatlik a gazdagság, nem kell hozzá bukás, elég a kicsi változás.
Máris világvége érzése támad túlozva, már előzetesen, ami indokolja kemény
lépéseit, igazolja szívtelenségét, hogy mások kárára igyekszik felszínen maradni.

Gondolkodástalanul ugyanis nem jön elő előrelátás követelménye, képessége,
használt dolgok természetének megismerése, megfejtési vágya, működése, kifutása.
Ha gondolkodsz, mögé látsz a felszínnek, ahová a szükségszerűség bezsúfolódott, üresen
is tátonghat persze lehetőségek háza, kihasználatlanul, és akkor lépni kell érte.

Gyakoribb, hogy éppen hiba csúszhat szerkezetbe, még jó időben le kell állítani, kezdeni
a karbantartást, vagy alkalmazottak lehetnek elégedetlenek, velük újra kell tárgyalni.
Hittelenül nem megy, önbizalomhiány kihat nemcsak az ismeretlen jövő felé haladás
bizonytalanságaitól való félelemre, de a jelen nehézségei kezelésére is.

Ne akarjon vezér lenni a gyáva katona, vagy ha hittelenül, gondolkodástalanul
végzi tevékenységét és kudarc lesz a vége, sőt üres nagyzolásnak is, addig potyautasként.
Mert mintha lenne egyfajta csoportszellem, ami felszínen tartja ilyenek érvényesülését
egy darabig, aztán kilökik maguk közül az alkalmatlant, s úgy érzi, isten elfordult tőle.

A hangyaszorgalom viszont számolgat, amikor egyenként rakja egymásra mellőzhető pénze
érméit, majd papírpénz nagy címletére váltja, már bankot keres, és a végén befektetést is.
Mit adok és mit kapok, ennek summázatáról én leginkább csak félig dönthetek, másik oldal
is meg akarja találni a számítását bennem, igyekszem hát a legjobbat kihozni magamból.

Legmegfelelőbb helyzetben mindenki helyén van, és tényleg egy láthatatlan isteni kéz rendez
valóságfilmet fő- és mellékszereplőkkel, nem művi viharral, és nem kosztüm levetéssel a végén.
Hanem benne részesek gondolkodása kelti a cselekmény fordulatait, akaratukat
éppen annyira szabadon érvényesítve, mint természettörvény s együttélésszabály engedi.

Ki-ki végezzen tapasztalatszerzést, de közös kísérletek is szükségesek, ahol az anyag
vizsgálatánál könnyen értelmezhetsz adatot, de ember és társadalom nem kísérlet alany.
Hátra is kell nézni, ezért jó hagyományokat beépíteni az elképzelés menetébe,
kettős jóhatása lesz, mert létező alakzat éltetése jó érzés, s kipróbáltság hasznos.

Lehet hinni benne, és a hit hegyeket mozgat, és ha nem elegendő saját emberi erő,
az isten is megsegít olyan megoldással, mit végül mi találunk meg, de tőle származtatjuk.
Ez pedig bizonyítja magasabb szellemiség létezését számunkra, bízik bennünk, szükségli
a közreműködésünket, mindnyájunkét szinte, amivel az ő szent akaratát teljesítjük.

Ilyen parancsokként rendelkezésünkre álló hitelveket értelmezni s alkalmazni,
lebontani mindennapi cselekvést vezérlő mondatokká, egyensúlyba hozza a számadást.

Elméd előterében állók eltakarhatják a hátrább levőket, tőled függ, kiket és miket engedsz előre, bárha minden oda törekszik, és mindenki szeretné, sokat gondoljanak rá. Ismert emberekről – s tárgyakról – van szó, nemcsak nekünk kedves hozzátartozókról, barátokról, ismerősökről, hanem egyoldalú kapcsolat is szerepel ilyenformán, sőt túlnyomó lehet.

Rajongás valaki, valami iránt háttérbe szorít minden mást, kitölti a szivet, a lelket, s modern időkben nyilvánosan lehet vállalni, de előtte akként csak vallásos áhítat volt. Nem véletlenül, hanem szükségből alakult úgy, hogy nem fecsérelhették egymásra, állatokra vagy élettelen dolgokra a felfokozottság állapotát, ne tárgyát, alanyát erősítse.

A világ is mulandó, a természet változik, emberi teljesítmény egyszer adódót kelthet, isten hitiránya, eredménye örök, teljes, messzesége pedig szabad teret hagy tettekre. Ha emberért bolondulsz, nagyot tévedhetsz róla, nemcsak emberfeletti tulajdonság hiánya miatt, ha kiderül előtt-utóbb, de hogy saját értéked nem kerülhet összehasonlításra.

Nemcsak kiegészíti, pótolja, amit te nem tudsz, nemcsak örömforrás vele foglalkozni, de bénító lehet rád nézve, nem utánozhatod, oly tökéletes, teljesen elvész önbizalmad. Mert hamis az ugrás a te képességed és az imádott ember között, megtévesztéssel terhes őt többre, téged kevesebbre mérve, kishitű leszel, tehetetlenséget takar istenítés.

Ám istenimádat nem jár ezzel, mert olyan nagy a távolság, minőségi különbség egynapon nem említhető, viszont emiatt inkább biztatást, ösztönzést érzünk tőle, ami valós segítség. Az elvont messzeség egyúttal a szellemi kapcsolat lehetőségét adja, míg a hús-vér emberkiválóságtól ilyet nem várhatunk, csak fényképét birtokoljuk, és ő nem tud mirólunk.

Isten viszont igen, hiszen szellemi kapcsolat van köztünk, műveltség függően többet tudhatok róla, elvárásairól, követelményéről felém, mint ténylegesen ismeretlen emberről. Parttalan, csapongó odaadás helyett ezért helyesebb, célra vezet szeretettel fordulni olyanok és olyasmik felé, akik példaképek, vágyakozunk megszerzésükre, szeretnénk őket.

Így kerülnek, szeretetünk által előtérbe bennünk valakik, valamik, de látjuk mögöttük a többit, az egész mindenséget, s nem általuk vagyunk valakik, nem olvadunk bele imádatukba. Mindez tehát nem valamiféle parancsolat teljesítése, hanem kimunkált folyamaté, velünk főszerepben, ahol párt és társakat az ő viszontszeretetük segít választani.

Olyan régi az ember, hogy sokféleségét sem tudjuk számba venni, nemhogy egyedei számát megbecsülni, nemzedékváltás hosszát kellene jól megállapítani, valamint népességet egy-egy meghatározott korszakban és földrészen, ahol és amikor alkalmas volt az életre, esetleg kedvezőbb, mint máshol, máskor, létszámot viszont helyi közösségek színvonala adott.

Nem arról van szó, hogy nem lennénk képesek ilyen részletekbe menő vizsgálatra, minden hegy és folyóvölgy, dombság és síkság eltartóképesség szerinti elemzésére, hanem hogy nincs ilyen, el sem kezdtük, mert lenéztük a régmúlt emberét, torzonborz ősembernek képzelten ábrázolva, gyilkos hajlamúnak beállítva, erőszakot alkalmazóként, más törzsekkel háborúzóként.

Egyszóval olyanként, amilyenek mi vagyunk, bár esetleg nem valljuk be, de visszavetítjük a beláthatatlan, ellenőrizhetetlen múltba a minket jellemző elítélendő jelleget.
Sőt, mintha bűnbakot is csinálnának belőlük, mert mi már megszelídültek vagyunk, de még hatnak ránk azok a gyökerek, és a tudattalanba szorultan azért néha visszatér a hatásuk.

Mintha nem lépten-nyomon előtörő s ható minták lennének a felelősek, szemérmesen elfordultunk állam általi halálbüntetés alkalmazásától, csakhogy „jó fiúnak" tűnjünk.
Mintha a fojtogató létfeltételek, hitelcsapda és rabszolgaként dolgoztatás természet meghosszabbítás lenne, életmódként számunkra, másoknak meg másként, jólét magas fokán élve,

s ha ennek fenntartása mesterséges, erőszak felhasználásával is történik időnként, tesz róla a helyzetet értékelő elbeszélés, hogy szükségszerűségként fogadjuk állapotunk.
Ellenérveket lesöpör a csillagokba vetett hit, hogy azok járásának ismerete és más fontos tudás birtoklása miatt van kiváltság, ami tehát így azonos a kiválósággal.

Később kiválasztottsággal, hiszen mind többen és többen tudták megtanulni és nyújtani, néha még jobban is, amit fölöttük állóktól láttak, amint katona- és papként alkalmazva lettek.
Avagy magukat munkáltatták ilyenként, jogot gyakorolva nép fölött, egymással is harcolva elsőbbségért, s e hármas tábor jelentette a rendet, még ha a harmadikra hivatkozva is.

De a szellemi természetünk forrása sosem jött le az égből, s kitalálták, hogy az csak idők múltán vette fel rá méltókkal a kapcsolatot, jutalmul megerősítve őket érdemekben.
Ebbe pedig nem fért bele az ősemberlét, ami az alapja valójában minden későbbi vívmánynak, s ahogy ma már minden ember érték, úgy az esetükben is meg kell ezzel ismerkednünk.

Nem tagadhatjuk, hogy történeti lények vagyunk, de mert igen régóta ugyanolyanok, alig volt sokáig kapaszkodónk megragadni ezen a téren jelét, hogy mi is fejlődtünk egykor.
Csak a kő- és fémeszközök kikaparása a földből tömeges méretben mutatta szerszám-féleség különbségét, életmódra utalva, de amiből nem következtethettünk eszünkre.

Mindkét fajta megoldáshoz ugyanis kiváló gondolkozás vezetett, eszközmegmunkálásnak magas foka, kő s fém mellett csont s fa felhasználás, mind tapasztalat s következtetés eredménye.
Elmebéli előre lépésre kényszerítést a testi tulajdonságok fenntartása mellé az időjárás viszontagságai okoztak, hideg ellen a tűz áldásait fedezték fel.

Ez pedig gyorsabb és nagyobb átalakulásnak a megfigyelését tette lehetővé, mint déli őserdőkben, szavannákon korhadás-rothadás, és előrelátás képessége alakult ki.
Az északibb vidékeken az élet körforgó természetet mutat, gondoskodni kellett téli túlélésről, élelem, ruha, lakás szükséglet kielégítésről, azaz a létbiztonságról.

Ez pedig kihozta a közösségekből bennük szunnyadó tehetségük megnyilvánulásait, nemi és korosztályos munkamegosztást, ami egyúttal biztosította az utánpótlást is.
Azaz a bővülő fennmaradást is kedvező körülmények között, amit megtanultak elő is idézni a megfigyeltek megismétlése előmozdításával, s hatékonnyá váltak.

Olyannyira, hogy a föld összes lakható részét bejárták, belakták, az akkori népritkaság körülményei között, de így is találkoztak a déli részekre visszatérve ottaniakkal.

Ennek jeleit éppen napjaink tudománya találta meg, de csak testi vonatkozásáról nyilatkozik, a többszázezer éves szétválás ellenére megvalósult keveredésről.

Ami mutatja az ember életerejének változatlanságát teremtődésétől kezdve addig, alkati összetevők azonosságát, a testi egyesülés nehézségmentességét. A lélek tekintetében viszont nincs közlés ma, mintha ez még mindig tiltott téma lenne, ahogy az értelmesség szintjei színterektől függően jöttek létre, mélységes mélyre beidegződve.

Annyira, hogy nyomait, hatását máig látjuk, ha merjük, mert ettől eltiltottak vagyunk, hiszen ez cáfolná – ha elismernénk – egyformaságunk, bár biztosan jobb lenne alkalmazkodnunk hozzá. Ez ugyanis nem venné le a koronát isten fejéről, világteremtés szellemi urának szerepéről, hiszen éppen gazdagabb látásmód által értjük meg világelsajátításunkat.

Azt például, ami fontosabb eddigieknél, hogy a déli földrészek gyarmatosítása miért ment olyan könnyedén, miért nem volt ellenállás, ottani alacsonyabb rendjük miatt történt-e. Ennek tagadásáig már eljutottunk, de most meggyőző bizonyítékára leltünk, kétféle lelkületű, életszemléletű emberiség egyesülésére emlék előtti időben.

Egyrészt, de másrészről figyelmeztetést kapunk, hogy erőszakossá vált világunk nem a világok legjobbika azért sem, mert világegyesülés legkorábbi eredetije mást, jobbat mutat. Ne tévesszen meg, hogy a modernkori előtt már megtörtént délen is az első leigázás pár ezer éve, ahogy mérsékelt égöv egészén, s ez utóbbi hatalma lett a világhódító.

Akkor már „megdolgozott talaj” fogadta tehát, a rabszolgakereskedők helyi partnerei, kiárusítás könnyen ment nyersanyagokra is, alacsonyrendűséget használva érvelésben. Ez bukott meg tehát most megkettőzötten, mert a korai találkozás, egyesülés nemcsak a déli embernek ad visszamenő igazolást emberségére, de nekünk is, ha még őrizzük.

Igen kevesen itt az északi féltekén, hol a háború a haszonszerzés módja, s abban mi igen gyengék vagyunk, természetüknél fogva, és maguktól nem jutna eszükbe délieknek sem.

Ismerem a világ legokosabb embereit, és ráadásul barátaim ők, szerencsére, mert így bízhatom benne, hogy őszintén beszélnek, nem tartunk egymástól, kicseréljük, amit tudunk. Feri, Józsi, Sanyi, Peti, Gyuri és Zsófia esetében onnan tudom, milyen nagy tudósok, hogy ismerem gondolataikat, egyetértőn tanulok belőle, jobban ismerni világot.

És hogy ők mindenkinél okosabbak, számomra azért nyilvánvaló, mert egyre eljutnak hozzám remek ötleteik, megfontolt érvelésüket én is beépíthetem ismereteim közé. Ebben közlésük közvetlensége nagyban segít, nem cifrázzák, egyenest az igazságot mondják, nincs sem öncenzúra, sem szerkesztői félelem vagy szívügy, a meztelen valóságot láthatom.

És ha valamit nem értek, elmagyarázzák, nem látnak versenytársat bennem, hanem kutatót, aki mondhat számukra is érdekeset, és ha megfontolandót, rögtön elismerik, vissza jelzik. És javítják, ha kell, és szinte mindig jó az, amire így figyelmeztetnek, ne adjam ki így a kezemből még, megfontolandó szempontok sorát felhozzák mondandóm mellé és ellene.

Az első közönséget jelentik igen magas színvonalon, és biztos lehetek benne, hogy jót akarnak, mert egyirányban húzunk mindahányan, fontos kérdésekre adott legjobb válasz felé.

Ezt nehezen lehetne elintézni más tudós társaság, akár kisebb műhely körében, mert a féltékenységen túl ott a félelem is közbeszól, nehogy eláruljuk egymást valakik előtt.

Akik lehetővé teszik tudományos létünk alapját, a támogatást, legyen az állami vagy magánintézményé, cégé, vagy jóemberé, mindenkinek vannak érdekei, vagy ízlése. Ennek megfelelni megrontja a szabadságot, ami gondolkodás legfontosabb feltétele, ha valami gátlás visszafog rajzoló kezet, összevesznek a vonalak, nem lesz hasonlóság.

Sem az ábrázolandóval, sem a szem mögötti képzeletvilágból kiválasztottal, dadogni fog az értelem, beletörik a bicskánk kemény koponyák szigorába, lekapcsolnak pénzcsapot. Mennyivel könnyebb és jobb így most kötetlen módon kapcsolatot tartani a világból számomra a legokosabbként megnyilvánulókkal, még ha tudom is, hogy túlzok, – bár nem vagyok ebben biztos.

Lelketlenség nincs, mert az a lélek tagadása lenne bennünk, ám az létezik mindenkiben, és éppen a lelketlent is segíti magatartása működésében, s nemcsak biológiailag. Így nem lélek nélkül, hanem annak ellenére dolgozik, aki szokásos lelkiismeretet meghazudtolva él, szembemegy a józanésszel, jóerkölccsel, mindennel, ami lélek szerint van.

Ezért legalább két lélekfogalmat látunk itt, az egyiket a testünk felől nézve, anyagi vonatkozások életté, lelkes akarattá egyesítőjét, aminek kihunyta a halál. A másikat a szellem felől közelítve és az élet ételmére, céljára vonatkozó gondolati képződmények alkotójának és hordozójának, örök megjelenítőjének.

Azaz olybá tűnik, még halála után is van hatása ránk, és akkor talán önmagára is, világot átfogó elmebéli állapotok, valamint egyéni találmányok szülőföldje. És lélek szerint közelítünk minden eszméhez, azaz a lelkünk a szűrő, mit fogadunk el és be, vagy meg, szándékunk megelőzi az értékelést, van, mit annyira nem kedvelünk, hogy meg sem látjuk.

Vagy amit igen, amit szeretnénk és elérni vágyjuk, lelki szemünk előtt előbb megjelenik, mint ahogy valóságban felbukkan, hajtóerő a lelkesedésünk, ezért nem szabad letörni. Pedig van rá sok példa, károgók hada zúdul ránk, amikor magunkon, helyzetünkön túlmutat, amit kitűzünk elérendőként, s aztán mikor teljesítjük, az ellendrukkerek elkullognak.

Veszélyhelyzetben lélekjelenlét életmentő lehet, ezért sem szabad lelkünket háttérbe, sőt nyomorba nyomva, taszítva élni, elveszthetjük őrzőangyalnak is mondott támogatásunkat. Ami legtöbbször valamifajta megérzésként jelentkezik, s ilyenkor jobbik esetben megyünk utána és sikerünk lesz, rosszabbikban utóbb jövünk rá, hogy volt egy elmellőzött rossz érzésünk.

Innen is tudhatjuk, hogy a világ több, mint amit érzékelésünk mutat, csináltunk is olyan műszert, már elég sok fajtát, amely túl s innen képesség tartományunkon, kimutat ilyen hatásokat. Előbbiek miatt ne higgyük, hogy azok ránk nem hatnak, sőt megfigyeljük különleges esetek sokaságából, hogy mi is keltünk ily jeleket, hullámokat, műszerrel még nem érzékelteket.

Ám hatásukat mások befogják, de célzatosan, irányítottan alakul ki ilyen kapcsolat, s bár még ismeretlen előttünk, feltehető, hogy egyetemesen érvényesülő ügyről van szó. Ezért kell sokkal jobban figyelnünk a lélekre, azaz a lényegünkre, mikor megfelelő a hozzáállásunk, isteni magasságba repít, s zárva tarthatja előttünk a pokol kapuját.

A remeték kora lejárt, de még vannak hosszú szakállúak, és egyedül lakók, ugyan már nem barlangban, nem is világkapcsolat nélkül, ámde a magány érzése mégiscsak hasonló lehet. A tisztálkodás is jól megoldott, bár nem tudjuk, a régi tiszta levegőn kellett-e oly gyakran hajat mosni, mint a mai városokban, és az étkezés is más volt, sokáig ettek egy sonkát.

Mint a mai spanyol importból származót, melyet kevesen engednek meg maguknak, a remete élete lelkiekben igen gazdag lehetett, s bizonyára ezt célozza meg mai utánzó.
S lehet, nem szándékosan került ilyen helyzetbe, de hamar megtörtént, meglepődve fedezi fel egyéni életmódja előnyeit, a csendet, ami, ha akarja, rögtön beáll körülötte.

Nem kérdezi meg a szeretett társ, hogy vagy, és nem kell közölnöd, hogy nem is tudom, nem fáj semmi, vagy hogy hasgat ott hátul a tarkón, úgyis tudod, magaddal beszélgetsz érzéseidet taglalva.
És folytatod elvontabb témákat boncolgatva, sok mindent nem kell magyaráznod, egyből bevillan, végigfut gondolat, míg ha közölni kellene, hosszadalmasan tudnád csak másoknak előadni.

Ugyanez van, amikor leírod, mert a szavak egymásutánja még nem mondat, sem nem gondolat, hogy az benne legyen, átmegy értelmed szándéka, mint ahogy tetteknél az akarat a mozgató. Hányszor van, hogy lehanyatlik a kar, a kéz, mert nem akarsz rosszat, hirtelen belátod, nagy lenne az a pofon, sértő az a mondat, és elhallgatsz, írás közben viszont van mód árnyalatváltásra.

Ilyesmit tudhatott a remete is művelni, ebben régi és mai alig különbözik, mert morfondírozás megy, magadban meghányod-veted, alakítod gondolatod, kényed-kedved szerint. Százszor, ezerszer megállapítod, hol rontottad el, vagy hogy mégsem, kik és hogyan tévedtek veled kapcsolatban, kik voltak jók hozzád, mikor éltél kiválóan, miért kerültél mai helyzetbe.

Amikor megvan ez az összes ajándékod a szabadságodra vonatkozóan, értékeled is, de korlátok is kereteznek szükségletek terén, nehéz kikapcsolódásnak venni őket. Fiatalon könnyebb a magányt elviselni, mert könnyű kilépni belőle, csak le kell szaladni az utcára, ott van mindenki, aki számít, az éttermekben, kocsmákban és a stadionokban.

Színházban, moziban, ha tetszik, találkozhattok, bővül a baráti kör, ismeretség adódik, rajtad múlik, jól válogatod-e meg értékes emberek és teljesítmények hasznos oldalát. Öregkorodra ez sokkal nehezebb, kimozdulsz ugyan, de erősen kell szervezkedni, hogy ott legyen valaki ismerős, ahová indulsz, mert már sokan betegek a barátok, sőt eltávoztak.

Az élők sorából, szoktuk mondani, ámde még ez sem igaz, ha te gondolsz rájuk, veled vannak magányos perceidben, közös emlékek tőled felidézésében úgy vannak jelen, ahogy te. Egyáltalán, mi ez a felidézés gondolat révén, honnan jön, hol történik, ha látom magam ott, ahol jártam, ahová mennék, remete-e ilyenkor mindenki, ha képes ilyet játszani?

Kell-e hozzá másik ember, sőt talán csak vele közösen történhet, gondolatcsereként saját élmény, bennük fordul felénk vissza az eszmélet, ezért kell valaki társ minél közelebb mellénk.

Zaj van a szomszédban, gyerekzsivaly, zene, szól a flex, ugat a kutya, sőt vonít, elhúz autó, néha traktor jön, meg a szemeteskocsi, kiált a leolvasó, nem neved, hanem hogy „Jó napot!”

Örülj a hangoknak, az élet jelei, te is megőrülnél hamar ogyesszai katakombák
sötét csendjében, ha eltévedtél, szakemberek szerint negyven perc, és már hallucinálni kezdesz.

Ma már az utcán is hallgatják a zenét sokan, igaz nagy a kínálat, nem lehet mindet végig-
hallgatni, azzal védekezünk, hogy lesznek kedvenc zeneszámaink és énekesünk, őt keressük.
Autópálya zaj kattog nyárestén, felkúszik még a szőlőhegyre is, alig van csendes hely a
Föld kerekén, legalábbis ahová emberek szívesen mennek, a csendet kevesen keresik.

De persze még ők is sokan vannak, így megtelik az erdő turisták hangjával, nem is baj, mert így
tudjuk, jó helyen járunk, mások is kedvelik, és főként eltévedni nem enged turistaút jel.
A járművek zaja teszi lehetővé máig az utazást, szívesen elviseli mindenki,
de épp a legyorsabb a leghalkabb, a repülő belül, s vannak az újhajtású zajtalan kocsik.

Tömegzajt, sőt hangorkánt, őrjöngésig menőt a stadionokban élvez sok nagy tömeg a világ
minden pontján, már nem tudja az vonzza-e jobban, vagy modern gladiátorok játéka, amit néz.
Mennyivel csendesebb a hangversenyterem, ahol azért létezik fortissimo is, és ha az összes hangszer
egyszerre szól, ottan magasra hág az élmény, és szép, halk dallamokra szívesen odafigyelünk.

Jobban szeretünk halk beszédet, mint túl erőset, harsányat, hangszín és hangerő elárul kedves
vagy haragos hozzánk fordulást, kiérzünk becézést és szidást, s megalázó, ha ordítoznak velünk.
Ismerünk még kicsit állathangokat, amivel tele volt régen az udvar, ahogy tyúk kapirgál
és káricál, a liba gágog, a kacsa hápog, no meg disznóól felől jön röfögés, szuszogás.

Hová mehetnénk ma ezekért a hangokért, nincs ilyen az állatkertben sem, nem bődül sehol a
tehén, mikor hazajön a legelőről együtt a csordával, tényleg megbámul új kaput, s elmegy.
A kovácsüllő csengése sem volt mindennapi hang, illetve az volt, mert mindennap szólt, de most már
nehezen illeszkedne lakóhely életébe, nincs is rá szükség, patkolandó lovat sem tartunk.

Mit tartunk, hol tartunk, magunk sem tudjuk régóta eldönteni, ahogy a tisztaságmánia is
elterjedt, pedig kell a gyereknek bacilusok társasága egészséghez, úgy hangismeret is.
Fékcsikorgásé talán, utolsó pillanatban elugorjon majdnem gázoló autó elől,
vagy az aprópénz zuhogásáé jó hosszasan, ha eltaláltuk a nyereményt félkarú rablón.

Csak a hangokat is mennyire igényeljük, sőt, szükségeljük, nélkülük eltévedünk világban
fényes nappal, mert nem tudjuk, milyen a teljesség, amikor megszólal bennünk a lét és zengedez.
Milyen szép, amikor énekelünk, de már egyre ritkábban, ki tiltja, senki, akkor miért nem, és
milyen jó érezni a tavaszi zsongást, méhek méze függ tőle, mi meg a méhektől, közismert.

Hasonlóképpen minden más hangnak is megvan a gazdája, ne szegényedjünk el annyira, hogy nem
ismerjük meg, sem a forrását, ami hangvakság, s könnyen lehet, minden más érzékszerv vele sorvad.

Én, te ő, mi ti, ők, van-e több személyes névmás? Nincs, de kellene, mert az „ők és én”[535] mindegyre
itt tombol bennem, a világ alakjában, hogy nem tudok tőle szabadulni, velem azonosként.
Az „én és ők”[536] lenne próbálkozásom ellene, de be kell látnom, gyenge vagyok egész erejét
feltartóztatni, kibújhatok előle néha, és bármily kis hatásom rájuk megbecsülendő.

[535] Azaz: ők-én.
[536] Azaz: én-ők.

A „ti és én” valamivel könnyebb eset, hiszen nagyjából ismerlek benneteket, akikkel épp kapcsolatot tartok, nem kényszerűségből, ámde nem is csupán önszántamból, számításba vesztek. Az „én és ti” már sokkal sikeresebb viszony az életmezőn, mert amint megcélozlak titeket egy-egy tettemmel, gondolatommal, bizalommal teszem, pontosan tudom, mi várható tőletek.

„Mi és én” esetében benne vagyok a többes számban, de hogy ott ki az első személy, mint nyelvtan mondja, nem tudni, talán én is lehetek, mikor megfelelek közös célunknak, óhajtásunknak. De az „én és mi” már sokkal reménytelibb, mint az „ők”- és „ti”-re hatásom, hiszen egyek vagyunk bú és baj, öröm és bánat tekintetében, sikert kivel arathatnék mással, mint kik jól ismernek.

Nagy kérdés, hogy az „ő és én” viszonyban szereplő másik fél honnan jön, az „ők”-, a „ti”-, vagy a „mi”-ből, távolsága hozzám attól függ tehát, és én is ugyanúgy, közeledésünk is ettől lesz függő. Amit részemről az „én és ő” teljesíthet be, még ismeretlenül is figyelve rá, remek vagy gyászos teljesítményére, követendő, avagy elítélendő példaként, egyénként kezelve.

„te és én” már teljesen személyes, az vagy, akit szeretek társnak, ritkább, hogy nem, de azt is meg tudom beszélni veled, alakulj át olyanná, akiért rajonghatok, akit mindenki szeret.

De ez már inkább az „én és te” esete, ami igen gazdag lehetőségekben, s megengedi a csereberét, egymásrahatást, kívánságokat mindkettőnk részéről, s teljesítmény díjazását. Ez még az „én és én” viszonylatomban is jó lenne, mert az önbecsülés minden törekvés alapja, jól felmérni képességemet nem kishitűen lehet, tárgyszerű, tényszerű ez a közelítés.

Mármint magamhoz, de lehet vágy felőli szintén, mikor álomként valósul meg bennünk valami emberfeletti, addig nem tudott, végtelenbe vivő, belemerítkezés az örökkévalóságba.

Utóhang:
A többi viszonyról, bár létezik, nem igen van jogunk beszélni, hiszen „te” és „ő” nevében sem én, sem más nem nyilatkozhat, bőrén kívül lévén, s elkerüljünk összeütközést, mi még nem kizárt. „Ők”, „ti” és „mi” esetében ugyanez áll fenn egymással való érintkezésre vonatkozva, sőt kötelékekre nézve, ahogy egyes ember többiek közé egyénileg s közösen beépül.

Ki vagy mi döntse el a vitát, katasztrófa-e, vagy csak szükséges velejárója mai élet viszonylatainak az általános műveltség csökkenése és nyelvi kifejezőkészségé. Mert ugyan miért kellene fejben tartani azt a sok mindent, amit elérhetünk számítógép segítségével, sőt még többet is, mint bármelyik tudós, akinek nincs fejében egész lexikon.

De éppen itt van a lényeg, hogy mire van szükség, az csak onnan tudható, hogy mi van használatban, mert fontos s bonyolult összefüggések részese a világ leírásában és mozgatásában. Ha nem akarsz mozgató lenni, csak mozgatott, ám ne tanuld meg ezeket, de aztán ne csodálkozz, hogy kihasználnak, fogyasztóként tekintenek rád, kiszolgáltatottá válsz, amikor kiszolgálnak.

Ez megtörténik egyébként „a legjobb házakban” is, azaz szinte mindenkivel valamilyen mértékben, de azért még tudatában lehetünk, hol tartunk, ha csak szakmai magas szinten nő fölénk tudás. Mindenben nem lehetünk otthon, de legyen olyan, amihez értünk, ilyenként működik a világ, felhasználóbarát eszközök már lehetővé teszik, tényleg saját javadra használd azokat.

Feltéve, hogy ura vagy magadnak, saját céllal, életelvvel és erkölcsi szinted megfelelő,
mert ha nem, és csak sodródsz, eszközhasználatod is alacsony szinten marad, szinte drogfüggővé tesz.
Hiszen mikor állandóan vele töltöd ki az időt, nem töltöd be emberi hivatásod, csak
tengődsz mások által gyártott és eléd teremtett szellemtelen kenyéren, bár érzések rabjaként.

Nem egyoldalúvá válsz, de szellemi szegénnyé, s nem a Hegyi Beszéd értelmében, ellenkező,
elszegényedő, lealacsonyodó állapot részese leszel jövendő feladat felől.
Kettős értelemben, hiszen idővel kidőlnek mellőled családi és társadalmi körben a
mai jólétet biztosítók, s akkor rád marad teljesítés, ami meghaladja képességed.

Mert nem készültél fel rá, elhanyagoltad testi és lelki edzettséged, bárha szórakoztató
vonatkozásban kiélted magad, szép tested van, de üres lelked, mert tartalmak nem érdekeltek.
Eszmék és eszmények távol maradtak a napi élvezettől, apró építkezés tudásban, hogy
megértsd a folyamatokat, az elemzés összes részletét, a képletek jelentését és célját.

Hiszen mindez több és magasabb rangú élvezet, mint csak gombokat nyomogatni éjjel és nappal,
s vicces mozgóképeket nézegetni, mérlegeld ezt, és nemcsak gyerekként, de szülőként méginkább.

Nem mindegy, kinek a szertartása, mert vallási közösségeké más-és-más lehet, de nemzeti
rítusnak van egysége mert kialakult régen, újat hozzátenni nehéz, bár nem lehetetlen.
Vallásosnak istentagadás lehet eltérni a megszokott képi és jelentéstani rendtől,
de arra nincs is szavunk, mert példa nélküli, hogy egész népre vonatkozót máséval keverjük.

Vagy ha mégis van ilyen gyakorlat a környező országok esetében, szerves kapcsolat lehet
hátterében, korábbi egység, mint Szent Korona Országai, s pánszlávizmus Orosz Anyácskája.
Mindenképpen igen új, nem ősi, mesterséges, modern jelképalkotásról van szó, akkor is, ha
a mi régiségünk cserélnék képzelt ősiség divatba hozott ábrázolási esetére.

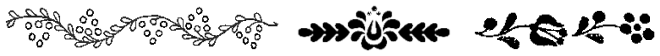
Ezt keresztény szkítizmusnak hívják, ami fából vaskarika, mert nálunk vallási sosem kevert
államléti jelképekkel, egyik egyetemes módot hirdetett, másik család örök hatalmát.
Valahol felhők fölött lebegő birodalom nevében berendezni jelent igen kényelmes,
de minden valóságos alapot nélkülöz, és nemzet- és országvesztéshez, népfogyáshoz vezet.

Az Internet világa lehetővé tette, hogy tudományos szűrés nélkül lépjenek elő a
mindenhonnan összekanyarított állítások végtelen sorával, akiknek szívügye múltból
építkezni, de vágyálmok szerint válogatva, hasonlóság mentén, fellépő akadályokat
úgy áthidalva, hogy mindent bekebeleznek a vélt dicsőségből, de kudarcot elhanyagolnak.

Avagy nem törődnek az igazság megértése, megfejtése luxusával, részletekbe menő
magyarázattal egy-egy légbőlkapott állítás esetén, megtehetik, így is figyelnek rájuk.
Tettük ilyetén hiányosságát bár nem szokás bevallani, mégis arra hivatkoznak, hogy az
őket kirekesztők egyenesen hazugságot terjesztenek, hamis történelem hullt nyakunkba.

És hát, ez igaz is a maga nemében, mert a régi gazdagságunk elrablása együtt járt az
aranykincsek elsajátításán túl eszmei alapjuk kisajátításával, szépen mondva.
Mert a valóságban az történt, hogy uralkodó család és réteg cserélődött és települt át
új helyre, lerombolva a régit, kitörölve emlékét, hogy írmagja se maradjon, idézve.

Ebből azonban ne a sosemvolt behívása következzen, megéri feltárni teljes és szép,
üdvös szent fegyverzetében saját mivoltunkat, jelképeket is, méginkább szellemi nagyságunk.

Hogy mi az az egy l [el], ami a halhatatlant a hallhatatlantól megkülönbözteti, úgy véljük,
mindenki tudja, de közelebbről megtekintve elbizonytalanodunk, hiány, vagy többlet-e az.
Ne legyen anyagi léte a hallhatónak, és akkor lehetséges a halhatatlanság, de az
akkor miféle létezés, szellemi a válasz, akkor viszont többről van szó, mert igen kötetlen.

És felmerül, hogy egyáltalán megszületett-e világra, ide a földre, aki testetlen,
kevés fogódzónk van, hiszen mi testünkben élünk, viszont honnan merül fenn bennünk halhatatlanság?
Csak onnan, hogy találkozunk nem hallható, sőt nem látható jelenségekkel, s mintha az élet
többlete egyúttal az élettelen előnyét nélkülözné, pályája kezdetet s véget mutat.

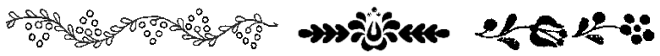
Ott is tovább lehet gondolni egyébként, azaz a szervetlen anyagnál az életrajzot, ami
bár sokkal hosszabb, mégsem végtelen, amit mi a halhatatlanságba valahogy belegondolunk.
Ez a gondolkodási tényező lenne tehát csupán a halhatatlanság forrása, erősen
meggondolandó lenne, ha a gondolatunk a valóság megfelelése, s ez kétséget támaszt.

Nemcsak a gondolkodás, de a világ felé, hogy a létezés a létből fakad-e, vagy az eszünk
aggatja rá a világra, belátottak alapján, de annak többi része végtelenül nagy és más.
És érdekes módon mégis olyannak látszik, mint amire gondolkodás nélkül is rájövünk, az
érzékek játékának szüntelen tárgya, sosincs vége, állandósága halhatatlansággal bír.

Természetnek mondott élettelen, s élő világ, amely pusztul és megújul a környezetünkben,
a trópusokon az életszakasz körforgása kevésbé látszik, de ott is megvan, kétségtelen.
A mi életünk is fejlődési-hanyatlási ívet jár be, és a felszínen minden működés
ugyanezt mutatja, ugyan miért kellene, e tapasztalatunkat elvetve, másra gondolni?

Van-e jogunk a kitekintésre Földünkön túl, no, nem a csillagjárás vizsgálatára, hanem
azok belsejébe nézni, amit már megtettünk, s úgy tudjuk, ottani folyamat eredménye vagyunk.
Mi is, mert a világmindenség egységes, nem jön máshonnan semmi, mint onnan, tehát a szellemi sincs
rajta kívül, akkor viszont megfordul a kérdés, hogy más-e az anyagi létezés, mint a szellemi.

Ám nem véletlen, hogy ez sosem keveredett, vagy elvetettük a minden ilyen, vagy olyan voltát,
egyelvűség alakult ki világmagyarázat tekintetében, vagy a kettőt egyszerre hittük.
Ugyanakkor a tények makacs dolgok, s nem hagyja az eszünk cserben érdeklődésünket, s kigondol
további megoldást hallható és halhatatlan kettősségre, további végtelen elveket.

A közismert és köztudott nem mindig azonos a logikussal vagy tényszerűvel, még annyira nem
az igazsággal, amire a legegyszerűbb bizonyíték, hogy helyét, idejét nem vitatjuk
a történelmi eseményeknek, – mert most nem a természeti jelenségekről van szó, sem nem a
velünk megesettekről, bár ez sem mindig tiszta, miként volt, ki volt az „ismeretlen elkövető”.

Ami tehát előfordul, hogy nem derül ki, de ilyet a történelemből is ismerünk, viszont
megbékülünk vele, de nem kutatjuk háttérből mozgatók, irányítók kilétét sem, okosan.

Avagy nagyvonalúan, egyremegy, mert ezernyi új kérdés támad, ha elkezdünk egyre komolyabban válaszolni, mit s hogyan és kik tettek meg akkor és ott, mert már tudjuk, az időrenddel sok baj van.

Az időszámítás maga késői találmány, visszamenőlegesen érvényesítve, annak megfelelően, akinek érdekében alkották, hogy tőle induljon vagy hozzá fusson fel világ alakulása, vagy keletkezése oly módon, mi őt teszi meg mindenek uralkodójának, akkor is, ha meseszerűséggé kell áttenni a megvalósulást, oly bizarr látvány utólag.

A nagy uralkodók és családjaik pedig nagy világkorszakokat igényelnek, különben nem lennének nagyok, amiket átfogtak, vezettek, ám akkoriban szintén volt több életterület. Amit később, mint manapság, be kellett rendezni szereplőkkel, csatákkal, győzelmekkel főként, mit utólag végezve, képzeletből írtak tele, ezért az ismétlődésektől már-már hemzsegve.

Vagy későbbi mintákat módosítottak adva korábbi állapotoknak, de azért az majdnem ugyanolyan maradt, tüzetes vizsgálattal rájöhetünk, melyik volt igazi, s melyik hamis. Úgy például, hogy időhöz színvonalat kötünk, milyen eszközök és hatékonyság állt számukra akkor rendelkezésre, nemcsak fegyverzet terén, de a közlekedés, szállítás tekintetében.

Nagy meglepetésekben van része azoknak a bátraknak, akik már elvégezték ennek a szép és izgalmas, sőt hasznos munkának kezdeteit, de elfogadásuk sajnos még várat magára. Amint azonban kiderül egy ilyen turpisság, hogy az eddig hitt esemény és nép akkor még ott, nem élhetett, mivel máshonnan tudjuk, lakatlan volt, mondjuk időjárási okokból eredve,

felmerül az igény, megkeresni a valódi helyet, ahol tanyáztak, ahonnan kiindulva aztán valamikor mai helyükre jutottak, s akkor kérdés még, voltak-e ott őslakosok. Akik korábban alkalmazkodtak ottani zord viszonyokhoz, mint a később érkezők, és mi lett a kapcsolatuk végeredménye, az-e, amit ma látunk, vélünk, vagy egész másra kell gondolnunk.

Szándék és akarat különbsége fontos lehet egyéni és közösségi viszonylatban is, sőt még önmagunk tekintetében sem mindegy, hogy mit gondolunk teljesítetlen- s teljesítettnek. Ha csak a szándékunkat nyilvánítottuk meg, nincs olyan nagy következménye, ha nem valósul meg, de ha akaratként, akkor kudarcnak fogjuk felfogni, mikor nem, vagy más, ellenkező jön be.

Jön ki a cselekvésünkből, mindegy, úgyis tudjuk, miről van szó, nem feltételen szerencsehiányt látunk, hanem erőhiányt, akartgyengeség fennállását, míg a szándék inkább csak ajánlás. Magunk felé, mások felé, nem kötelező, és vissza lehet belőle vonulni, visszavonni, ha kijelentettük, míg ha kimondom: akarom, abból, lemondva róla, nem jövök ki jól sehogy.

A társas életben úgy ragadható meg ennek a fogalmi eltérésnek a jelentősége, hogy akarnokká azért válhatunk, mert nem tartjuk fontosnak a mások véleményét, nem kérjük ki, mielőtt elhatároznánk magunkat, szándékot viszont úgy jelenthetünk be, hozzátesszük, hogy a módosításra van mód, meg lehet győzni minket, nem eszik oly forrón a kását, ahogy tálalják.

Családi körben vagy várományosaként sokat segíthet a kapcsolatban ilyen pontos közlés, finomhangolást tesz lehetővé, jól ki tudja puhatolni, kölcsönösen a szándékot. Hogy léphetek-e, lépjek-e a másik felé, ha látom, ő is akarja, de lehengerlőt se jó, ha mutatok, mintha őt nem szeretném megkérni, legyen enyém, mert én az övé akarok lenni.

Nagyobb, csoportok, társaságok, országok és a nemzetek, népek esetében szintén perdöntő
lehet akár kapcsolatfelvételnél, akár azt ápolva, hogy sosem rontunk ajtóstul a házba.
Ne a vitás kérdésekkel közelítsünk egymás felé, hanem a minél több egyezőt felmutatva
vegyük sorra végül, hogy még mit lenne jó rendezni a közös ügyek közül, ha jó választ szeretnénk.

Ilyenkor épülhet tovább a békés kapcsolat minden jótéteményével, a kölcsönösséget
tekintve akaratkiegyenlítésnek, és majd aztán még lehet további szándékokról szó.
Nem ördöngősség mindez, éppen ellenkezőleg, az ördög oda teszi be a patáját, ahol
durván közli az egyik vagy másik fél, mire fáj a foga, mit határozott, mit fog megszerezni.

Ilyen a háború életrajzának kiváltó szakasza, s a folytatásban egymásnak feszülnek
óriási károkat, veszteségeket okozva mindüknek, holott ez tehát könnyen elkerülhető.
Az okosabbja el is kerüli, ma már nem oly ritkán, de nincs begyakorolva, hogyha mégiscsak
beüt az akarati túlzás, hogy iktassuk ki, csak szándékok közös megvitatásával lehet.

Kellene-e engedélyt kérned és kitől, ha el akarnád homályosítani a Napot, amint
az éjszakai eget már fényjelenséggel meg lehet változtatni, néha félelmet okozva.
Hogy idegen test halad ott, földönkívüliek támadása és hasonló képzetek kísérik
a jelenségeket, mígnem jön utólagos és kimerítő magyarázat: magánvállalkozás.

Persze a többség még állami kezdeményezés az égen műholdak esetében, de riasztó,
hogy oda bárki bármit fellőhet, ha kedve és pénze engedi, mégha vannak is egyezmények.
Szabályok, de melyekbe nem írják bele, milyen célokra szabad fordítania azon űreszközt,
így aztán aki háborút indít kézifegyver birtokában, okostelóval néz ellenségre.

Azaz ő magának már nem kell repülőre sem ülni, hogy felülről tekintsen a szemben lévő
lövészárkokra, betonerődökre, műhold mutat mindent, kis díjért már birtokába juthatsz.
Ilyen módon pedig cinkosa lett magántőke, ha űrvállalkozásba fogott, emberellenes
tevékenységeknek is, nem tudják kiszűrni a rosszindulatú és célú felhasználást többé.

A fegyverboltban még megnézték igazolványod, de hogy kinek adod oda, ki jut hozzá, azt már
nem ellenőrizhették, akadályozhatták meg, aztán pedig láttuk is a sok-sok tragédiát.
Sorozat- és tömeggyilkosságok áldozatok tucatjaival, és ma már sok mást is fegyverként
használnak a békés lakosság ellen, kicsúszott a talaj ebben az emberiség lába alól.

És most már világméretekben is érvényesül a terror, bárha háborúnak álcázva, de a
forrása aligha közcél, hiszen azt intézni másként szokták, ezt elérte emberi haladás.
Ami viszont megbicsaklott, megfeneklett, mikor túl erős, hatékony és beláthatatlan eszköz,
eljárás, következmény került olyan emberek kezébe, akiket nem kötött állami szigor.

Csak a képzelőerejük korlátozta volna őket, ha nem éppen azzal jutottak volna fel
a csúcsra, megelőzve másokat, s így nehezen érjük utol őket, korlátot állítsunk nekik.
Például azért, mert a világűrt bitorolják, onnan olyan előnyöket nyújtanak erőszak
és kegyetlenség továbbéléséhez távoli földi csoportoknak, akik így megerősödnek.

Szükséges lenne tehát, hogy működőképessé legyenek a nemzetközi szervezetek, s olyan
egyezmények, melyek nem részérdekek elfogult kiszolgálói, de egyetemes célokéi.

S hogy melyek azok a világűrrel kapcsolatban, nagyjából mindenki tudja, aki e Földön él, mert a bőrén érzi a fekélyt, tüdeje sípja jelez rossz levegőt, gyomra a nem tiszta vizet.

S ha az ég felettünk nincs annyira elszennyezve egyelőre, állítsuk meg a veszélyeztető folyamatot, ami egyéb viszonylatokban is segíthet embervilágunk jobbá tételében.

Régi zarándoklat lelki megtisztulás céllal alakult ki, bár magát a földi életet is annak tartották utána következő örök üdvösség kiérdemlésének jó alkalmaként. Szentnek tartott helyre zarándokoltak, ilyenből nem volt csak kevés, ami emelte értékét a helynek is és a zarándoklatnak is, az úton mindenki köteles volt segítséget nyújtani.

Tisztelet övezte a folyamatot, áldoztak rá örömteli hittel, részesült áldásából, aki csak kapcsolatba került a zarándokkal, mert földöntúli isteni erőt közvetített. Arra pedig igen nagy szüksége volt akkori embernek, úgy érezte ő maga is, nemcsak az eszme hirdette ki annak jótéteményeit, vagy ecsetelte példákkal hiánya kárait.

Bármennyire is kapálódzunk ma ellene, de ez most is jelen van bennünk, metafizikai jelenségnek mondják, vallásosság sem kell hozzá, hogy beragyogja vagy beárnyékolja életünk. Közvetlenül adotton túl szeretünk ugyanis hinni benne, hogy távolibb összefüggésekből is jöhet számunkra támogatás vagy akadály, amit röviden csillagok állásának hívunk.

Elvontan értve, nem közvetlen beavatkozás hatásaként, de épp ez a lényeg, hogy elismert abban tőlünk független, befolyásolhatatlan mivolt, kiszolgáltatva, vagy szerencsések vagyunk. És akkor még megmaradtak a hiedelmek is, melyek szintjén közelítünk egyes szokásokhoz, mert ha a hagyomány azt mondja, hogy úgy kell, miért térnénk el tőle, legalább megnyugszik a lelkünk.

Megyünk is, áldozunk is, modern zarándoklatra, annak tekintve belakottan jó helyek ismét felkeresését, egyáltalán a mások által bejárt divatos célokat, utánzásképpen. Talán ez ugyanakkor egyfajta menekülés is a napi nyűgből, de a nagy kérdések elől szintén, ami felmerül a monotonság alatt, amitől a változatosság megszabadíthat.

E szabadság azonban csalóka, mert csak akkor igazi, ha magunknak köszönhetjük, közvetett úton elnyerve érezni fogjuk függőségünk, s azt is, milyen nemes cél hasonulni másokhoz. S ugyanezt látni a világ más tájain, ahol még élő szokás, előírt kötelesség, élethivatás a zarándoklat, egyezőn gondolják az emberek, hogy lelkük attól lesz azonossá.

S mi, ha lenézzük is őket nagy felvilágosult önhitünkben, kétely is marad bennünk, hogy van-e különbség köztünk, hiszen az ő meggyőződésük boldoggá teszi őket, amit mi csak keresünk. Jó helyen keressük-e, egyre bizonytalanabb, vagy már nincs rá válasz, sőt hogy lehetetlen, azt kell felvállalnia, aki nem akar zarándok lenni a saját körében, mint egy célkitűző állat.

Hirtelen jött meleggel nem tudunk mit kezdeni, aztán gyorsan megszokjuk, levetjük göncinket, örülünk tavasznak, nyárnak, őszelőnek, de még a téli napsugárzást is jól tudjuk élvezni. A fordítottját nehéz megszokni, mikor beüt a hideg, no nemcsak a csikorgó, olyan már nincs is, hanem csupán hamari csökkenés, megfázás gyakori, és felélednek testünk vírusai.

Egyiknél sem leszünk orvosi eset, leégést is el tudunk viselni, náthából is kijövünk,
és még mindig jobb évszakok váltakozása, mint örök nyár, hosszú tél, bár előbbi nem monoton.
Egyhangúra változás nélküli élet, biztos és nyugodt sikeredne, ha lehetne olyan, de
szerencsére a sors forgandó, gondoskodik a hidegzuhanyról és az izzasztó hőségről.

Átvitt értelemben persze, már várjuk, amikor jól megy, mikor üt be a csőd, egy baleset, ha nem
is villám háztetőbe, de csőtörés a falban, no meg aztán néha a siker is bemosolyog.
Hozzászoktunk ehhez a változatossághoz, de azért igyekszünk elkerülni egyszer fenn, egyszer
lenn állapotot, s ha ez megvalósul, boldogok vagyunk, eredményességet magunknak köszönünk.

Viszont kérdéses, mindez csupán rajtunk múlik-e, vagy vannak, akiknek tervük van velünk, csak sejtjük,
hogy nagyobb összefüggés részesei vagyunk, mint napi munka, hétvégi pihi, nyári szabadság.
A munkahely, az ország, újabban a földrész sincs biztonságban, hogy eddigi módon minden mehet
tovább, ha egyszer világméretű lett hatékony termelés, legalábbis vannak ilyen érdekek.

Azok mögött pedig irányított szükségletek a mozgatók, s ilyen nagy méretben kis eltérés
nagy összeomlást okozhat, ezért a ráhagyás elképzelhetetlenül nagy és mi fizetjük meg.
Nemcsak termék árában, de üzembezárás elviselésével, nyersanyagok miatti most
is folyó háborúk terheinek viselésével, minden olyannal, amit e dominóelv okoz.

Lehetne persze lemondani drága eszközök, szolgáltatások megvásárlásáról, de mintha
vallási áhitat keletkezne általa, a felhasználók inkább éheznek, de megveszik.
Hasonló ez kurgános temetkezést gyakorlók és kiszolgálóik viszonyához, az urak mellé
szolgákat temettek, leölve őket, lázadás mégsem történt, a vakhit isten rendjét látta ott.

Mondhatjuk, persze, hogy mi még nem tartunk itt, de a mellékelt ábra, a háborúk sok katona és
civil áldozata azt mutatja, egyikünk sincs biztonságban, mint hideg- s melegfront tör ránk a baj.
Nem tudjuk előrelátni, sem befolyásolni, még csak a forrását, eredetét sem kötik az
orrunkra, de a természeti csapás más, talán még fel tudjuk fogni, ám vigyáznunk kell értelmünkre.

Ne bomoljon meg, amint az élet rendje szintén megmaradjon elviselhető és igaz módon,
hiszen már tudjuk, mindent emberek csinálnak itt a földön, tegyünk róla, egyre jobban menjen.

Elvonulni meditálni, ami nem vallási elmélkedést jelent manapság, hanem a lélek
egyszerű karbantartását, talán üresítést, szabadulni a visszahúzó gondolatoktól.
Hogy mik azok? – hát, elsősorban sikertelenség furdalása, lealacsonyító értékelés,
öntudatvesztésig fokozódó kínlódás, hogy nem tudjuk mutatni kiválóság ragyogását.

Nem istennel beszélgetünk tehát, semmi fohász, úgyis csak szemrehányással illetnénk őt, és nem
magunkat természetesen, s ez sokat elárul a mai ember fagyott lelkiállapotáról.
Merevnek is mondható, azaz megrögzöttségben szenved, talán korai gyerekkor vágyképei
kísértik még mindig, amikor még biztatták épp érdem nélkül is, s bizony a gyermeklélek hívő.

Elhiteti velünk, a céleredmény megillet minket, de a hozzá vezető erőfeszítést,
göröngyös utat nem társítják fejünkbe, és így megrekedünk cselekvés híján álomvilágban.
S ahelyett, hogy szivacsként inná be értelmünk a jó megoldások, ügyes fogások, kitartáshoz
szükséges magatartás mintáit, kitől lehet, megsebez a valóság, s sebeink nyalogatjuk.

És aztán felülünk meditálás falovára, ahelyett, hogy az eleven ló, lovaglás rázná ki belőlünk a kételyt és félelmet jövőtől, múltba merengés, jövőt titkolás, tiltás köszön ránk. Egyhelyben topogás, a gödör fenekén való üldögélés dicsérgetése, hogy csak a kék ég látszik, nem zavar ama sokaság zsongása, bár onnan szívhatnánk magunkba megoldás szellemét.

Egyáltalán, rá kellene döbbennünk végre, hogy nem elvonulásra, kivonulásra, érzelmi leállásra van szükségünk, hanem felpörgetni magunkat, erőt nyerni valahogyan a mélyből. Avagy az ég magasából, mindegy csak haladjunk arra, önálló világmegragadás cselekvést segítő gondolata felé, igába fogva minden nyilvánvaló és rejtett képességünket.

Hogy kiérdemeljük legalább öndicséretünk, de jó érzés, ha más is elégedett velünk, kis örömöket gyűjtsünk be, nagy hivalkodások helyett, napi rutinban sütkérezzünk, ne Napon. Ne a felszínes értékekre hajtsunk, azt soha el nem értve, mert csábító szép szirénként csak kárunkra vannak, megtévesztenek, és aztán már nem akarnak tudni rólunk, amint gazdáink sem.

Hiszékenységünk, akaratgyengeségünk ügyes használói egy idő után semmibe tűnvén, mégis magunkra maradunk, önerőből talpra állni, de sokkal nehezebben, mint normálisan. Le kell vetkezni a sallangokat, illúziós boldogulásnak hátat fordítva az eleven talajon járva megtapasztalni az eredmény boldogságát, alapként működését továbbra.

Hogy aztán átfogja-e számunkra megtalált egészet általunk is elsajátított és reményteliséget nyújtó szellemiség, egyén függő, ám mindenképp utat hagy számunkra hozzá.

Meg lehet-e tanulni figyelmen kívül hagyni napi hírek figyelemborzoló forgataga törekvését kirekesztős vagy belevonódós magatartásunkkal rendelkezni szándékozva? Szabad-e kivonni magunkat az életmenet alakulását rövid vagy hosszú távon nagyon befolyásoló spontán vagy szervezett mozgalom iránya részvétellel meghatározásából?

Érdemes-e foglalkoznunk a munkánkon kívül eső közműködést saját szabályain túl is ellenőrizni törekvők felvetéseivel ezernyi gondunk közepett időt pazarolva? Tilos-e közömbösnek maradnunk rejtélyesként tálalt világfolyamatok megítélésének minket közvetlenül érintő következménye több mint gyanús egyoldalú alkalmazásakor?

Sorolható lenne még mai kihívásokra adandó válaszunk változatossága, ám már így is elegendő példamintát felvázoltunk ahhoz, hogy érdemben gondolkodjunk a kérdésről. Az iskolában tanultak alkalmazását kell megtanulnunk, aminek két fő iránya lehet a köztük adódó árnyalatokkal, és egyik sem fog megrázkódtatások nélkül menni.

Mint áramütés behasít felnőtt tudatunkba, ha mindent el kell felejteni utólag, amit szépet és jót tanítottak nekünk gyerekkorban a történelem szükségszerű folyamatáról. Vagy az emberi tulajdonságok felemelő, minket állatvilág fölé rangsoroló volta érdemeiről, miközben az ellenkezőjét kell nap-mint-nap kényszerűségből megtapasztalnunk.

Az is sokkoló lehet, ahogy a templom csendjét, a lélek javát felfedezzük, istenfélők félelemnélküliségét, életbe vetett szép bizalmát, holott őket primitíveknek mondták. Mintha az ember már túllépett volna hitélet megmagyarázhatatlanságain, felvilágosult mivoltunk kitöltve a lelket uralkodóvá tette a tudományt, bízhatunk benne jövőben.

S itt jönnek elő az árnyalatok, hogy amit a lélektan felkutatott rólunk, abban mennyi az adott korszakra jellemző elvárás, sőt parancs az értelmiségi krém felé hatalmasoktól. Vagy aki közösségi szempontokat komolyan véve vizsgálta a törvényes irányítás nagy elnagyoltságát, buktatóit, elfogultságát esetenként, talál-e fórumot megszólalni?

S még mennyi élet s tudományterület van, ahol a szorgos kutatás megfontolandót talált, de meghallgatásra nem talál, mert nem lenne rá pénz változtatni a helyzeten, így agyonhallhatják. Ez esetben túlélést jelent alkalmazkodás mind az eredményt kimunkáló részéről, mind a a dolgot tapasztalók oldaláról, s ilyenkor kell rájönni, hol hullhat jó talajba e tudás.

Megvárni vele a jó alkalmat, lehetőség felbukkanását, hogy akkor elővett javaslat ne rögtönzött felszínes legyen, megfelelően kidolgozott, hiszen már régóta érlelődött. Ezért érdemes foglalkoznunk hiányosságok téves intézkedések bírálatával, eljön mindennek az ideje, s egyszercsak már mindenki fogja mondani, amit mi eddig csak álmodtunk.

Ezért tilos ma homokba dugni fejet, hogyha olyat látunk, amivel nem értünk egyet, ezt még természetesnek is vehetjük, okosabb lehet valaki ott, mikor, mihez jobban ért másoknál. Ilyen módon pedig kiegyenlítődhet bennünk önmagunk ellentmondásossága ismert és túlhaladott, régi és új között, s közösség ereje megnövekedhet változást művelve.

Aki még nem látott csodát, kétféle módon lesz megrövidítve a továbbiakban is, egyrészt azzal, ami csoda-vakságát okozza, másrészt a jelenséggel, mit nem lehet tényként fogadni. Hanem hogy? És mit? – Sajátlagossága teljes és feltétlen befogadásával, nem változtatva rajta benyomásunk szerint, mert a látásmódunk ahhoz semmit sem hasonló szerint alakult ki.

S igen, amivel nehezen tudunk mit kezdeni, a maga nemében kell kezelni, új osztályba sorolni, ami gondolati teljesítményt kér tőlünk, különben sötétben tapogatódzás lesz. Sötéteséget tudatlanság el nem ismerése okoz ilyenkor, mert az eltagadott valóság magja, mint elvetélt méhből, örökre kihullhat, tudunk ily elvesztésekről jövőt illetően.

Ami közelebb hozza csodák természetének megismerését felénk, ha bekerül az eddig hitetlen köztudatba ésszerű magyarázat más népek szokását, eljárását befogadva. Mert történelemnek mondott rémálom esetén ez másként volt, eltiporták a másként gondolót, még ha nem magától jött is rá, amit hirdetni kezdett, hanem a szomszédságtól merte átvenni.

Pedig az ellenségnek számított, mert hatalom osztott fel világot, nem ésszerű megfontolás, nem termékenység és terméketlenség haszna és nehézsége szerint, de vad ésszerűtlenséggel. Kis csoportokban szolgálták ki uralkodónak mondott felsőbbség fényűző kényelmét, szigorú, megkérdőjelezhetetlen rendben, élet-halál uraként elfogadva bírójuk ítéletét.

Ebbe az irányítási rendszerbe nem fért be semmi kipróbálatlan egyéni tapasztalat, mit az emberösszesség előhozott valahol, másféle társadalmi viszonyokat teremtve. Rá is támadt rögtön a hatalomnövelésben érdekelt, magán istenség kegyeltséget érző, pazarló, mesterkélt világ az egyszerűséget és sokoldalúságot ügyesen művelőkre.

Akik ellenállni is megtanultak a puszta pusztításból magukat fenntartóknak, kizárva őket lassan a kegyetlenség birodalmából, leáldozott a kiszámított szertartásoknak.

Csodátlan varázslatnak, csillagokból származó előnyhivatkozásnak, közösségerő üres kisajátításának, kincsek bitorlásának, amiért sok háborúban sok ember pusztult el.

Helyette felemelkedett az igazság napja és bevilágította a tisztaságra váró lelkeket, ellátva az okosság gondolati tartalmainak hasznos jótéteményeivel. Rég feledésbe taszított gyógyító eljárás sora éledt fel, erkölcsi tanításból erő fakadt, kimagasló képesség elismerése megnyilvánulásaiban sok eredményt hozott.

Újra, mint régen, úgy fordulhattak az emberek a természet felé, mint a kimeríthetetlen tárházhoz, orákulumhoz, és ellátta őket megfelelő javakkal és tájékoztatással. Az lenne tehát a csoda, hogy nem esünk a múlt itt maradt gödreibe, elegendőn magunknak hozzájutunk legjobbunkhoz egyéni szinten úgy, mint az összességtől megkapva eredményeit,

és nem kell a semmittevést mentegetni, hanem mindenkit bevonni a maga fejlődő módján most már az összemberi folyamatba, de ahogy ők akarják, annak tiszteletben tartásával.

Mielőtt nagy vagyonra tennél szert, arányosan megítélik teljesítményedet, lépcsőzetes felhalmozást is csak akkor végezhetsz, ha többet kapsz, mint költesz, ha nem vagy az, nehezen gazdagodsz. Az arányosság elkísér egész életeden, mert ha nem halmoztál fel elegendő erkölcsi tőkét, megbecsülésed kisebb lesz, mint azoké, akiket szegényen is felemel értékelés.

De a hirtelen meggazdagodókra lesújt a közvélemény haragja, „nem tudjuk, honnan van a pénze”, mondják, és sejtetik, nem egyenes úton szerzett, nem zörög a haraszt, ha a szél nem fújja. Pedig az csak irigység „légmozgása” is lehet, nem köti más orrára, miként nyer ötletével sokat valaki, aztán meg a szekértolásnak is van jutalma, „ezer mód lehet gazdagodni”.

A gyanú árnyéka gyorsan változásra vetül, „tegnap még olyan volt, mint mi, ma meg már magasan hordja az orrát, nem áll szóba velünk, meg sem ismer, hamarosan elköltözik, hogy hírét se halljuk”. Másikfajta a látszatot meglovagló, „rázza a rongyot, de lehet, nincs is neki annyija, hogy megengedhetné azt a luxuséletet, ki is fog lyukadni a lufi, fenn at ernyő, nincsen kas”.

Hivatásos életmódsportot űzőkre szintén ferde szemmel néznek sokan, bár rajongótábor is körbeveszi őket, azzal nyernek, hogy remek a megjelenésük, ízlésük, gondolkodásuk pedig következetesen tartja azt a szintet, ahová a divatguruk, sztárcsinálók őket belőtték, kielégíteni széles rétegek vágyálmát, hogy bárki sokra viheti közülünk.

Hogy aztán tényleg sokra vitte-e, nem derül ki szerencsés esetben, mármint az ő számára, mert nagyfokú változás sokakat letaszít talmi trónról, feltörekvők jönnek, s a torta azonos. Amit fel lehet szeletelni és kiosztani kedvezményezettek között, ország-eltartó-képességet emlegetnek, amivel régebben a szellemi szférát díjazták, papot, tanítót.

Bejöttek a képbe aztán művészek is hamar, és értelmiségi körré tágult, katonaság mellé az eltartottak serege, nem említve grófi, bárói, úri réteget s gyáriparosokat. Még a „nyugdíjas állás” alkalmazottait is hátán hordta a nép, így alkotva összességet, és e hagyományos szerepeket szétverte a közelmúlt, maradványa a koncon marakodás.

Tucatnyi rendszerváltás érte ezt az országot, melyek következményeiben fürdünk–fuldoklunk, szószerint, vagy csak érzésre, de nyugalomhiány borzol még kedélyeket, s nem látható, hogy meddig.

Ugyan miért adnak főszerepet a nyelvnek a történészek a történeti és régészeti adatok helyett, s újabban a genetikának hasonlóképp? – mindennek gyalázatos oka van. A történész szakma elárulásával ér fel, meghazudtolva nemes hivatásuk célját, hogy feltárják a múlt igazságát is, történések mellett, ha eddig akkori érdek eltakarta.

Ennek ellenkezője valósul meg ugyanis, mikor neveket, egyes szavakat használnak fel bizonyítékként, holott tudvalevő ezeknek közlekedő szerepe szellemi kapcsolatként. De még személyek és műveltségi elemek nagy hatásáról is van elég nyomunk ahhoz, hogy azt ne azonosságként vegyük, ne mozgassunk népet onnan oda, ahol sosem járt, hanem máshol élt.

Mindennek a jelei nyilvánvalók, a nyelvi kapcsolatot szövegekből lehet kibányászni, míg anyagi maradványokat földből kivenni, előbbi kétes származású, utóbbi biztos. Az írásbeliség ugyanis sokkal későbbi, mint amiről szól, míg a régészet egyidejű leleteket tár fel és azonosít időben, éppen abban, amelyben született, előfordult.

Tömeges írásbeliség történeti művek sorával teljes mértékben idomult késői hatalmi rendszer érdekkövetelményeihez, népek és nemzetek hamis beállításával. Elődeiket, hozzájuk vezetőnek megtett szereplőket és területüket felnagyítva királlyá, császárrá és birodalommá, alig maradt hely, vezető szerep másnak, idegennek.

Őket pedig, ha túl sok adat maradt róluk az emlékezetben, vagy messzire eltávolítva kiiktatták, vagy lekicsinyítették, alacsony sorba, megalázó leigázott létbe tették. S hogy ehhez képest a régészet mást mutat, azért nem tud felszínre törni, mert „írásos források” kaptak főszerepet, s többnyire kincses sírokat ásattak ki, uralkodók fényűző pompáját.

Néptömegek sírja többnyire bontatlan hever, az aránytalanság egetverő, mégis nyelvi „bizonyítékokat” fogadnak el döntőnek, és azokat eleve hamis szövegekből veszik. Ehhez társul most genetika, többszázmilliós tulajdonság elemből pár hasonlót találva hangos rikácsolással igazolja az amúgy bizonytalan állításokat, istenítélet

rangot kapva vesztüket érző áltudósoktól, akik tehát szerep-tévesztve „királycsinálók”, de az a szűkös világ már igen elavult lett, amit még mindig kiszolgálnak kritikátlanul.

Eszmei dunyha fellegek ölelik körbe a Földet, ráterülve testünkre-lelkünkre egyként, megmelegszik alatta a szívünk, végtelenül puha, mély, mesekaland benne forgolódásunk. Gyerekkori emlék, mi örökké elkísér, és álomalakban mindig jelen marad, csak már nem emlékszünk rá, alvásunk is mintha ébren lenne, kizárja az érzelemdús világot belőlünk.

Ritkán járunk képzeletben ott a felhők fölött, hiszen ez a varázslat odalett repülőút tapasztalatakor, ahol tényleg képet láttunk, de nem az eszményit, nem gondolat mennyországot. Nem is társalgunk már az ottlakókkal, istenek voltak ezek régen, a mindünkben benne maradt ókoriaknál, ősembereknél, alig figyelünk hozzájuk visszavezető jelekre.

Eszmevárat is építenek nekünk ilyesmi elkerülésére, mi kizárásos alapon működik, egyiket szeressük, a többit pedig ajánlatos hanyagolni, megrontja a lelkünket.

S ha oda bementél, védeni fogod a mundért, a falat, mi elválaszt azon túl lévő mezők
virágaitól, ahol méhzsongás hallik, örök tavasz van, de neked a poklot kell benne látnod.

Hiszen elkötelezted maga a szellemileg kifogástalanság mellett, ésszerűnek látszik
kitartani a legnagyszerűbb ígéretében kicsúcsosodó jellennek vélelme ügyében.
Igen nehéz észrevenni, tudatosítani, hogy mi a tiéd ebben és mi rád kényszerített,
mit csupa jóakaród közvetített feléd, de nincs garancia, hogy őket nem tévesztették meg.

Inkább igen, és ez évszázadokra menően érvényesült, rakódott egymásra piramiskő,
szépen ragyogó csúcsát kellene szolgálni, de hogy ott mit valójában, múlt ködében elveszik.
Vagy a jelen is fújja a kénköves páráját, elmebénító érvelését, valót takaró
gyakorlat folyik, csak a lényeget ne, csak azt ne tudd meg, ne jusson hozzád, hátha nemet mondanál

önállótlanságra, világnézetnélküliség elfogadására, s a neked tett ajánlatok
mérlegelésébe kezdve kialakítanád saját álláspontodat és ragaszkodnál hozzá.
Hogy a legfontosabb, ami a felhők alatt és a jelenben történik, eszmék ismerete nem
azok hatalma, vitathatók, kételkedhetünk nem tetsző álláspontokban, és ez a szabadság.

Kereshetünk, kigondolhatunk olyan elméből fakadó világot, nem mond ellen tapasztalat
közlésének, lubickolhatunk is ilyen elvek közepében, emberi csúcsteljesítményekben.

Védekező eszközünk-e a feledés, vagy az éppen éles emlékezet teszi lehetővé,
hogy minden mozzanatra kiterjedően támad magyarázatunk, ami jobb, mint az elhallgatás?
És ez ugyanaz a kérdés, hogy van-e szégyellni valónk a velünk már megtörténttel kapcsolatban,
ha nem követtünk el tudtunkkal szándékos hibát, jogos-e ilymódon csak hibátlant számontartani?

Emberlélek szakértővé válunk-e életünk során, vagy csak lepörgetjük időnket, megesnek
velünk a dolgok, – ám, ki igen, ha mi nem, mitől lenne kivétel más, hogy ez érzésünk hiteles?
Attól, hogy részesek vagyunk ugyanabban, mint a többiek, egész neveltetésünk erről szólt, hogy
ne lógjunk ki a sorból, szószerint és ugyancsak átvitt értelemben, mi végsősoron ugyanaz.

Mégpedig azért, hogy ne adjunk más értelmet a szavaknak, ne akarjunk jónak érezni rosszat,
és jót rossznak, s mily eltérést mégis létrehozunk, az illeszkedjen mindenki által elismertbe.
Vagy elvetetteket is szaporíthatunk nagyobb szigort alkalmazva, mint ami eddig elég volt
a sikeres védelemhez, célteljesítéshez, teljesítményünk igaz mérlegre tételében.

Feledésre ítélt nem ugyanaz, mint például kudarcot vallott védekezéskori áldozat,
jobb tanulságot levonva felelőst találni, mint meg nem történtnek hazudni nagy tragédiát.
Ugyanilyen hiba győzelmek felnagyítása, mégpedig hogy máig érvényesen kihatnak ránk,
különösen erkölcsi értelemben nem lehet elégedetten megállni, mert úgy visszacsúszunk.

S hogy hová, nem egyértelmű, mégcsak az sem biztos, hogy nem sokkal messzebb, alább a rangsorban, mint hol előtte voltunk, állatiasságig eshet le teremtés koronája méltatlanná vált fejről.
S nem mondhatjuk, hogy volt már olyan, csupán feledés homály takarja, mentegeti magát vadember mivoltunk, és az áltudósok beszélnek róla, igazolandó a mai lelki álnokságukat.

Ugyan kikét, ha nem azokét, akikben ezért nincsen szégyen tetteikért, és használják is a
jótékony feledés intézményét, öt év alatt elavul a bűntett, de a gonosztett sohasem.

De angyaliként emlegetett szellemet is meg tud idézni a múlt, ha erősen akarjuk az igazságot, amit legjobb vallások vallanak, hogy az ember teljes észmivoltában született.

S nincs takargatnivalója legkezdetlegesebb állapotának mondott időből sem, az nem volt ugyanis soha, hacsak nem visszavetítetten, újabban már színes-szélesvásznú mozgóképen. Vegyük hát vissza feledtetés hóhéraitól a múltat éppúgy, mint a jelent, így lehet valós bűneinktől, sőt bűnöseinktől szabadulni, nem porhintéssel szembe, hamis áldozatokra.

Ellenőrizni azt kell, amit valaki mondott, leírt, ritkábban azt, amit saját szemmel láttunk, beszéd megbízhatósági foka alacsonyabb írásos okiratoknál eszményi esetben. Ilyenkor a törvény adja a garanciát és az állam az őrsereget, rendőrzőket hívnak segítségül, meg ténynyomozókat, azonos-e a papíron szereplő a valóságos ténnyel.

Már ekkor belép a szóbeli közlések igaz mivoltának szükségessége, különben soha nem jutunk a dolog végére, büntetéstől fél, aki tanúskodik, ne merjen mellébeszélni. Mennyivel egyszerűbb lenne az igaz úton járni, nem szegni meg soha, sehol elvárt és előírt magatartást, eljárást, hogy élő bizalommal egymás iránt élünk, ügyek szokott menetével.

Ám ha folyton ellenőrizni kell, lelassítja a folyamatokat, sőt, nyomozás megállítja, ezért nagy a kockázata törvénytelen útnak, nem is vállalja az se, ki éppen megtehetné, elbírná a költségvetése a veszteséget, de biztosra menés hozza a valódi hasznot, s hiú vágytól a bűn nincs nagyon távol, kísértést tiltott tettre váltani nagyravágyásból fakad.

Viszont hamis vád is felmerülhet, aprólékos vizsgálat aztán kideríti, ki tudja jobban a törvényt értelmezni, alkalmazni, ha az elv, hogy mindent szabad, ami nincs tételesen tiltva. Így élünk, ilyen környezetben, napi szinten megy a vádaskodás, talán csak szómágia könnyű előnyeit kihasználva, tényleges bűnöket évekre visszamenve sem látunk bizonyítva.

S igen kérdéses, hogy mit tudunk ellenőrizni abból, amit látunk, hallunk, vádakat leírva, minősítéseket hangoztatva, egész könyvek, műsorok szólnak valami mellett, vagy ellene. A tettek mezeje! – kiált fel a reménykedő, hogy ott lehet nyakon csípni a valóságot és bizonyságot nyerni, értelmes beruházás indult-e ott, felesleges pénzkidobás emitt.

A nagyarányú és hosszútávú tervezést és megvalósításának feltételeit alig tudjuk belátni, szakemberek igazmondása szükséges, eljusson hozzánk, úgy tájékozódjunk. Azaz egymásraépülő hitbeliség kell a jó társadalom működéséhez, ami család jellemzője kicsiben, de nagyban nehezebben valósul meg, különösen szegénység akadály.

Gazdagabb világban könnyebb mindenki kedvére való irányítást végezni, s úgy lehetséges, legtöbbnyire önirányítással, mint ősrégen, midőn sokkal szegényebben s szerényebben éltünk.

Nem derülhet ki, tényleg lenne-e jó ötleted más, mások számára, mert hogy mi az, nem kell soha megmondanod, ha nem engedik meg, hogy igazán beleszólj életükbe, de megszokták, hogy szurkálsz. Érzékelteted, hogy te jobban csinálnád, jobban tudod, de nem akarsz beleszólni, mindenki úgy rontja el az életét, ahogy akarja, és a tág környezet is veszít, ha nem kéri tanácsod.

A jelszót, hogy menjen minden a maga útján és mindenki a maga dolgára, ha egyszer már a különböző szintű választáson elrendeztük ország-világ sorsát, nem szereted, mert elnagyolt. Túl nagy léptékben nyúl hozzá ügyeinkhez, rések maradnak közösségakarattal lefedetlen, bizonyára szándékosan s kiszélesíthetőn, hogy aztán szabad kezet kapva kihasználják, kik

közel vannak a tűzhöz, a beavatottak és kiszolgálóik, törpe kisebbség az egészhez képest, ülnek a nép nyakán, közpénznyúzók, törvény felett állókként garázdálkodnak az országban. Már-már elégedett vagy, hogy ím, így leleplezted őket, élesre köszörülve a nyelved viselt dolgaikon, melyekről úgyis hinned kell, hogy van alapjuk, ha konkrét bizonyíték még elrejtett.

Mert erkölcsi érzéked nem engedi beadni a derekad mindenféle bűnmosdató üres szólamoknak a jótékony hasznosságról, amit megvalósítanak ezek a kétes ügyelmek. És te is többre lennél képes, ha figyelembe vennék a hozzád hasonlókat érdemben, nemcsak látszatadományokkal szúrnák ki a szemed, így teljes joggal lépsz fel ellenük minden fórumon.

Ahol éppen igazad miatt várják, támogasd a jó ügyet, s nem is annyira egyéni hasznot remélve teszed, hanem a közjó érdekében, nemes, korszerű gondolkodásból fakad mindez. Így tehát te a jó oldalon állsz, és nem érted, hogy oly sokan miért sorakoznak túloldalon, csak megtévesztettek lehetnek, megvették őket, eladják, elárulják országunk tál lencséért.

Hogy van-e ebből kiút, már szinte reménytelen, ezért szeretnél keményebb fellépést ellene, a mai határozatlanság ugyanis oda vezethet, hová több ciklus óta, azaz sehova. S marad minden a régiben, a sok-sok rossz és szenny kisöpretlen, ami mérgezi nemcsak a lelket, de a kilátástalanság testet nyomorító, nem véletlen kullogunk hátul a mutatókban.

Szinte már egy megváltóra lenne szükség, kevés e nagy feladathoz a szokásos erőgyűjtés, különösen ha ördöngősséggel állunk szemben, ezért ki kell tartanunk magunkért a végsőkig. Ám végsősoron hétszer születettként kellene ellenállnod tudatlanságból fakadó könnyű vágyú rossz döntés kísértésének, bizonyosság fokát célul tűzve megtanulni az életből

a legszükségesebbeken túl a legfontosabb kulcsfeladatokat, s bekapcsolódva szorgos megvalósításukba, megérkezhetsz magadhoz, megtalálva elégedettséged táplálóit.

Felemelsz, felemelhetsz nemcsak elesettet, de elbukottat is, nemcsak kedvetlent, életuntat is, lendíthetsz az örömön, hogy tartóssá váljon, sínre teheted valaki kisiklott vonatát. Megszólalásoddal megváltoztathatod az irányt, amire a nehézkedés törvénye vezetne valakit, elrugaszkodjon előbb visszahúzó tudattalajról, hogy majd egyszer szárnyalni tudjon.

Tekinteteddel is befolyásolsz hangulatot, elég biztatón ránézned búvalbélelt arcra, hogy felszabaduljon a maga sem tudja milyen nyomás alól, hited őbenne hegyeket mozgat. Terheket veszel le olyanok válláról, akik tehetetlennek érzik magukat természeti csapásszerű történésekkel szemben, eszükbe juttatod a kéznél lévő egyszerű megoldást.

Nem megváltó vagy, hanem együttérzéstől áldott képességre nyitott lélek, másra hangolódni kész szándék gazdag eszköztátával jutalmazott, eggyé válásra törekvő embertársaival. Akik rögtön megérzik szokatlan jótétemény jelentkezését, hatását, s tüstént befogadják, mert termett-érett gyümölcsként hullik ölükbe e jóság, úgy érzik, és viszonyulásuk a válasz.

Senki nem kérdi, neked mibe kerül mindez, és te sem tudnád megmondani, honnan van benned, és ez nem fontos, vállalod, látható eredmény sem nyilvánvaló mindig, de menetelsz, zakatolsz.
Te is csak onnan tudsz épülni, építkezni, mint mindenki más, de jobban megbecsülöd emberlényi tehetségünk egyedülállóságát, minden természetes adottsághoz képest, hűséggel

az adományozókhoz, ránk hagyókhoz, akiket isteni rangra emelsz elképzelésed szerint végigjárva nem annyira a világteremtés útját, hanem az emberteremtődés izgalmas pillanatait, mikor rádöbbentünk egy-egy találmányszerű meglátásra, tapasztalatra, s gazdagítottuk vele addigi tudásunkat, eszünk végtelen raktározó képességével.

Ennek örököseit és sorstársait látom azokban, akikkel érintkezem, találkozom, hogyne osztanám meg velük közös élményünkké tehető létezésünk szép lehetőségeit. Esetleg csak kipróbálásra, ha bizonytalan vagyok, de hosszú múltból táplálkozva hívén, együtt nem tévedünk nagyot, de ha igen, belátjuk és jó irányba fordulhatunk immár közösen.

És ez a közösség tesz testvérünkké mindenkit az egyénileg járt úton, bármennyire is közös célért működünk, boldogság egyéniessége kijár mindenkinek, és együtt emelkedünk fel. Magasabbra jutok általatok, de hogy hová, nincs meghatározva, ez az én szabadságfokom, ám szemetekben látom az eredményt mindünknek számára, és ennek élménye örök jutalom.

Teljesség igénye mindenkinek lehet, aki emberségét ajándéknak érzi, hivatását lélek gazdagodásként végzi és éli, s aki hittel fordul földi-égi ismeretlen felé. Teljesség vágya teljesül, tudatát kitölti tudás, mert az életfokozat megélt szakaszán ura magának, kézben tart gyeplőt s irányítja saját létszekerét húzó testi-lelki lényét.

Tiszta és világos fogalomra törekszik az életmező és szereplői viszonylatának megítélésében, hozzájuk hozzáállása tudatos akaratlagosságát beleértve.
S tetteivel sem munkálkodik másként, hűséggel fogantatása céljához, léte értelméhez, s ebben előrehaladás lépései során megéli erőfeszítés szenvedély tartalmát.

De minek szükségszerűsége szenvedést okoz, és már félúton letéríthet kijelölt útról, inkább már szembeszállsz öröknek mondott törvénnyel, ne kelljen teljesíteni értelmetlenségét. Ami tévedés hamisságát, megtévesztését erőlteti rád, úgy érezheted ettől kezdve, – de átlátsz a szitán, nem leszel senki szolgája, belső törekvésed külső igényt teljesítsen.

Szegényebbé tegyen, mint mire születtél, amit megérdemelnél, és ezt csalódásként éled meg, elveszted hited nemcsak életben, emberekben, még isten igazságosztásában is kételkedsz. A világ megismerhetetlenségként tornyosul föléd, ha egyszer számodra káoszát mutatva csak vesztesként engedi meg benne forgolódni, aki el tud igazodni, hazudik magának.

Vagy az igazságnak, s lábbal tiporja erkölcsös szellemiség vívmányait, mik nem is léteznek, mellékelt ábra mutatja, kár értük vergődni, gonosz uralkodik a világon, törődj bele.
Ám hogy ez a mélypont, ennél nincs már lejjebb, ez a felismerés elindíthat benned reménysugárt, mert hiszen mégiscsak túlnőtted, ha rájöttél a természetére, s leleplezted magad előtt.

Kereshetsz társakat e gondolat mentén, hátha még többet megtudsz, sőt, olyat ami segítséget nyújt az alkalmazkodáshoz, együtt talán könnyebb lesz megtalálni a kiutat jobb jövő felé.

Hogy ne csak úgy bele a vakvilágba ezután tehát történjen meg veletek az életkerék forgása, nagy méretben céltalanul, mire kis törekvéseink már sikerrel felkapaszkodnak,

hanem az egész váljon megismerés tárgyává, összes már feltárult részecskéje tükörképén túlinak tekintve értelmünk világosságát, megcélozva vele eddig sötétben tartottat. Ilyenek hatását szenvedtük el hát, teljesség hiányt érezve, ami elvont minőség csupán, valósággá váláshoz tettek mezejére kell lépni, megszüntetve hatékony elnyomásunk.

Ami nemcsak önértékelésünkre irányult, eredményesen kicsinyítve minket tudásban és képességben, hanem világunk szűkítette még mindig siralomvölgyre, megvalósítva azt. Így lett teljesség teljesülés oly időszerű számunkra, hogy az eredményes gondolkodásunk kétségtelen cselekvésbe megy át s megvalósít eddig csak szép álom tüneményt, újrateremtve.

Ami a teljes emberiség boldogulását célozza, benne a minden emberhez elérő ismeretek gazdagítási gyakorlatával, tettek szeretetével, szeretet tetteivel. Teljesült teljesség lesz emberség ajándéka, hivatás szép gazdagsága ismeretek terén, önvágy tudata, megélt tudatosság, szakaszos életút, a fokozatosság két irányával.

Vajon az idő folyamatát szakítja-e meg számunkra az alvás, vagy csak ébrenlét miatt tudunk egyáltalán az időről, létezését mi állítjuk elő, bár világossághoz kötve. A mesterséges világítás meghosszabbítja a napi időt, másként mondva, kevesebb alvás meghosszabbítja a napunk, ennek egyensúlyát nem találjuk, és elneveztük modern világnak.

A legnormálisabb munkával tölteni időt, pihenést az éjszakai alvás biztosítja, így aztán nappali tevékenység természetes, semmittevés nincs, fogalma időtlenség mása. Óraidő vagy Nap-járás és tettek viszonya kölcsönös függőség lett, mást csinálunk reggel és este, a nap kezdetén kezdjük, este letesszük a cselekvést, felöltözünk és aztán levetkezünk.

A köztük lévő idő félidejét delelő Nap mutatja és az éhség jelentkezése, úgy szól a levesnóta, a déli harangszó, mintha jó összhangban lenne külső és belső természet. Pedig inkább csak megszokás akkor ebédelni tarisznyából, mikor a mezőn fejünk felett áll a Nap, hozzá idomított a megéhezés, hogy kitartsunk délig, ne kelljen Nap-állást vitatni,

előrehozandó az érkezést, ami nem megy végképp, ha gazdasszony főz otthon és kihozza pontos időben érkezve, úgy időzítve a főzést, időben kész legyen s kiérjen a földre. Ez is mutatja, de a munkamenet maga is, hogy az egyensúly külső történés és belső óra között kölcsönösen alakul ki ugyan, de az akaratunktól függ végsőleg, s felborítható.

Korábban indulunk valahová, még sötétben, kihagyjuk az ebédidőt, hamarabb végezzünk, ha érkezik esős vihar, határidő ipar esetén, s a kereskedelem is más káposzta. Régebben a tejesember küszönre tette a reggeli italt, nyitva volt forró kakaóval hajnalban az egri büfé a főutcán, éjjel szállítottak a közértekbe, nem beszélve a

három műszakról a nagy gyárakban, ezért aztán sokak számára felborult a megszokott rend, és már egészen más ritmusban kezdtünk élni, rétegidő keletkezett, társadalmi csoport szerint. Látszatra az összevisszaság már lesöpörte az asztalról az időkérdést, annak kötését hozzánk felvetni is gyermeteg gondolat, hiszen egyértelmű, mondják, csillagidő szerintiség.

A régiek is nézték az eget, semmi új nincs ebben, csak most pontosabban működik számolás, hadrafoghatóbbak lettünk, ha a világűr az ellenség, de épp ezért álljunk meg, ez negy így van! Hanem éppenséggel tudományos pontosítást mi végzünk, végeztünk már ősidőktől fogva, azt hívén előbb, hogy minden egész számok szerint megy az égen és a földön, például a Napot

és Holdat háromszázhatvanszor lehet rátenni a látóhatárra, innét van a körfok osztás, aztán kiderült, nem ilyen frappáns az isteni elrendezés, sok-sok mérés adj ezrelékeket. Azaz visszatérünk végsősoron tőlünk függő, általunk létrehozott, saját időnkhöz, mihez mindenséget igazítunk, s mivel mi belőle lettünk, elég jó lett már egyezés hatásfoka.

Ezért aztán megfordítható a dolog, hogy az alvással kapcsolódunk valójában létezés alapjához, viszont maga az emberi élet álom, gondolati látvánnyá teszi a létet.

A világűr a Világúr, a fény lett az isten, irányítók és irányítottak viszonya épp oly távoli és közeli, megragadhatatlanok, mégis a bőrünkön érezzük a jelenlétüket. Előbb lettek a nagy birodalmak, de azokat nem lehetett bolygónyi méretben működtetni, határt szab a természet mindenféle életnek, csak gondolkodás szelleme lehet egyetemes.

Azt azonban ki kellett gondolni valamikor és valahol, egyének személyisége nőtt fel a feladathoz, kimunkálni nyelvet, mi lefed valóságot, rögzít bejárt, élhető világot. Mennél több a tudás, annál több a lehetőség, no nem a világ, hanem tudás növelésére, hiszen minden ismeret annak végtelenségét mutatja, feléje nőni, nem a világ fölé.

Nem uralkodás ez a megismerés, hanem jó esetben alkalmazkodás, de ha felhasználás csupán kihasználás, az előnyszerzés hátránnyá válik, a természet léte megkerülhetetlen. A világűr nagyságát nem lehet belátni, de mind távolabbra látunk, szerkezetéből tudunk következtetni magunkra, bolygónkra, Napunkra, de ennél többre vágyni megkérdőjelezhető.

Erőforráspazarlásnak is van határa, már voltak a történelemben összeomlások, és lesznek is, ha féktelenség tombolására vesz irányt magasan fejlett képesség vágyálma. Fel kell ébreszteni vészjelző biztonságőrző szerepünket mélyalvásból, elnyomott éberség korszakából, ami békekorszakként megfelelt eddig, de most már romboló változással fenyeget.

Amit értékek megingatási kísérlete, testi-lelki biztonságunkat veszélyeztető folyamatok gátlástalan kezelése mutat, jólétünk riadtan szemlél máshol földi poklot. Párhuzamosan pedig ígéretesnek látszó kísérletezés folyik a világűrben, onnan még tovább lépni, más bolygók, sőt csillagok felé, kerül, amibe kerül, mintha lenne rá pénzünk.

Ami számolatlanul ömlik ilyet tervezők, kivitelezők kasszájába, mert sikeresek máshol, hírnevük töretlen, a világrend őket támogatja, ám „a nagy terv” alapja kétséges. „Az apróbetűs rész” elárulja, hogy még nincsen megfelelő üzemanyag oly távoli utak megtételére, drága is nagyon a már most is rendelkezésre álló eszköz, sőt kockázatos.

Mégis „elképzeléseket” terjesztenek lakott más égitestekről, borzolódjon lelkünk tőle, hogy azok onnan már vissza sem térnek, belakjuk a világegyetemet, egyetemes lényekként. Feltevésekre világhivatást építeni, a homokra várat esetéről szól, vizsgálni kell ezért a hirdetett cél mögötti valódi hajtóerőt, kényszert, ami rendszerszintű lehet.

A világméretűnek nem maradt fokozási lehetősége, egy idő óta minden hírnek világszenzáció a jelzője, minden szóra érdemes teljesítmény csak világrekord lehet. Ezért kell túllépni a Földön, a megtorpanás megoldásaként belép a világűr, szószerint a mindenséghez méri magát a számításba vehető, vele aztán nem versenyezhet senki.

Így aztán a világűr a Világúr, fényisten által közvetít sok hírt felfoghatatlanságról, magas színvonalú élet közreműködőknek, miközben a földlakosság ámulatba esik. Vagy csak nem tehet mást, örök kérdés marad, amint a múltat is ilyennek látja a többség, csodát teremtettek a népnek az uralkodók, kincsek mutatkoznak, földöntúli kapcsolat is akár.

Ám ha megkaparjuk e ragyogó mázas felszínt, szerényebb történést látunk, kis hatékonyságot és nagy fényűzést néhol, aminek árát inkább nem feszegetik mai rajongóik, mert sötét árnyat vet, egyhelyben topogást, visszamaradást, fegyverek hatalmát, amitől ma is szabadulnunk kellene, különösen ha igaz, hogy képesek vagyunk meghódítani világűrt, nosza, rajta!

A fiatalt és öreget szembeállítani csak elméleti értelemben lehet, és kívülről, mert vagy egyik, vagy másik vagyunk, és nincs arányban a kettő, mert a fiatal még nem volt öreg. Az öreg sem emlékszik fiatalságának minden mozzanatára,

bár felidézve előjönnek az emlékek, és egyre részletesebben kezdenek megjelenni átélt élmények, megvalósult események, sőt még törekvésekre és vágyakra is rá tud mutatni, aki elég bátor szembenézni akkori valójával. Ebben is hátrányban

van a fiatal, mert neki a bátorsága üres papírlapra vonatkozik, amit majd tele szeretne írni az életével, viszont éppen az idősebbek azok, akiktől előbb megtudja, mi várható, mielőtt megtörténik vele egy-egy eset. Ebben is van azonban felemás

jelleg, csavar, hiszen leginkább a nagyobbaktól tájékozódik szívesen a kisebb gyerek, akik szintén az ifjúságuk kezdetén lévén, még igen sok és nem a teljes valóságot tartalmazó hiedelemmel birkóznak, sokszor kudarcot vallva, s akkor

az rossz hatással van előadásukra a kisebbek felé, vagy ha sikerrel túl vannak számukra fontosnak tartott dolgokon, akkor pedig a dicsekvés torzíthatja el a mondanivalójukat, felnagyítva annak tartalmát, esetleg elriasztó fokban is.

A kicsiknek tehát többszörös a nehézségük, amivel szembe kerülnek megoldandóként, mert már a nyelv elsajátításánál is ismeretlenség számukra a hangok világa, amely nagyban különbözik az érzékleteiktől, hiszen elvontságot közvetít,

mégha a környezetre vonatkozóan is. Aztán meg az elvont fogalmak világa következik, mintha ők nagy bölcselők

lennének kisgyerekként, s mert megbirkóznak feladataikkal mondható, hogy mindegyikük zseni, és ebbe tenyerelhetnek

bele a téveszméktől hemzsegő tájékoztatások, és egy idő múlva már nemcsak kortársaiktól, idősebb fiataloktól, de felnőttektől is, akik egész hiedelemrendszerek foglyai is lehetnek, megrekedtek az emberiség valamely korábbi

állapota által kimunkált világlátás és ismeretszínvonal meggyőződésében. Az igazi lázadás ekkor következhet be, ha van elég saját erő a fiatalban, túllépni éleseszű következtetésekkel a megismertek ellenmondásain,

vonatkozzon az saját élete megfelelő alakítására, az emberi kapcsolataira, a világlátására és az emberi képességek határára, és a végső kérdésekhez való viszonyára. S amennyiben ezt önálló és független

saját képességgé és eredménnyé teszi, egész életében képviselni tudja, fogja, minden munkáját eszerint végezve. Aztán öregen visszatekintve megvizsgálja, ténylegesen érvényesítette-e mindig eme hitvallását.

Esetleg késztetést érez közreadni tapasztalatait, de jól tudja, mennyire más a fiatalok hozzáállása, amint az volt az övé is annakidején, de mégis érdeklődéssel tekinti őket, kívánva nekik hasonló jó megöregedést.

Hitközösségbe kapcsolódunk egész életünk során, teljes mértékben születésünk előtt és halálunk után, előbb érzékiség adagolja hozzá a ritmus anyagát, hogy megszokjuk elvárásaink teljesülését, miben hinni erős kötődés, mécs lángja, mely eltörik hiányérzet jelenléte

esetén, s megelégedéssel tölt el, ha megkapjuk, amire szükségünk van, sőt többet is, egyre többet, ahogy szavak által kezd nyiladozni a világ, ismerősök újra és újra felbukkanása, idegenek érdekessége, beszéd üteme, szavak szakasza, hangszín jelentése a szeretettől az

utasításig, utánzó képességünk beindulása előbb a grimaszok, aztán nevető tekintet, majd az összes hanggal próbálkozás, ami létezik, majd már csak a gyakran hallottakkal próbálkozunk azután, nagy örömére környezetünknek, és elkezdünk a földön csúszni-mászni,

felfedezni, ami távolabb van, ismerős helyekre visszamenni, előbb hisszük, hogy fel fogunk állni, minthogy képesek lennénk rá, így el is indul a kapaszkodás felfelé, felegyenesedés felé, sikerrel a végén, és nem baj, ha közben elesünk, ami többnyire csak lecsücsülés, de

ez is jó tapasztalat, amint az is, ahogy a hónunk alá nyúlnak, és meg tudjuk tenni az első lépéseket, végül önállóan elindulunk, és hisszük, elérjük pár lépéssel a célpontunkat, beszédszerűséggel kifejezve a megelégedésünket, különösen mikor már megy a menés, s továbbra

is folyton-folyvást hitfeltevést követve előbb megvan gondolatban a cél és a terv, lehet, csak egy pillanattal korábban, s már követjük, és ezt annyira megszokjuk, hogy később, amikor már igen sokat tudunk és kifejezetten tanulással foglalkozunk, még mindig ez lesz

a szerkezete az életünknek, egyértelmű alapállással, hogy csak az lesz kellemes, ami bekövetkező természetű, és a meglepetést nem szeretjük, még ha javunkra szolgáló is, de egészen más az, mikor tudjuk, hogy biztosan finomat, hasznosat kapunk, és akkor pedig

arra vágyván, várván teljesül kívánságunk előre ismeretlennek a bekövetkezésekor szintén, s ilyen egyre több lesz az életünkben, zsákbamacska módra, s ahogy kihúzzuk, követhetjük, merre megy, milyen arcot mutat, mit cselekszik, hogyan viszonyul hozzánk,

azaz már nem tőlünk indul, amit tapasztalunk, megtanuljuk újra, most már felnőttként kezelni a sorsszerűséget, kiderítve hogy hitre még mindig szükség van, de már a nagy egészbe kell vetni, az emberegészbe, világegészbe, s ami azon még túl lehet számunkra,

azaz akkor, amikor már nem leszünk ebben az alakban itt, mint most, hisszük, hogy akkorra hatással vagyunk, úgy cselekedve, hogy hasznosulhasson eredményünk, még a legkisebb jótett is ilyen, és ennek a hitteljességnek öröme tölti el utolsó éveinket.

Magvetés, ültetés, veteményezés, szőlőmetszés, palántázás, sok egyéb tavaszi kezdőmunka, évindító tevékenység, megfelelően végzett előkészítéssel év legfontosabb időszaka, mint házasság kezdőévei a gyermekvállalással, úgy, hogy termőre fordulhasson

a természet, az emberiség is szaporodjon, fennmaradjon, ma már csak azt jelenti, meg aztán megújuljon a mezőgazdasági termelés, a kertgazdaság, és a gyermekáldás is beköszöntsön, mintája maga a kikeletet mutató táj, rügyező fák és lassan virágba boruló vidék,

bár már a betonrengeteg tetejére is álmodnak zöldet, tesznek füvet, cserjét, mégis az erdő pótolhatatlan közegünk marad, ott a csend valódi, nem úgy, mint a házakkal és utakkal teli városokban, sok sávos utakkal behálózott a föld, vonatok suhannak, bár ez is csak

a felkapott helyeken ilyen sűrű és zajos, még mindig vannak kis községek, elvonulós helyek, ahol persze nem a többség lakik, a

kertesház luxus lett, tavaszi tevékenység kimerül a böjti szelek elviselésében és a májusi eső várakozásában, de átkozódva ha

mindig hétvégén van rossz idő, ami a napsütéshiányt jelenti, és esős-borongósságot, lényeg, hogy elrontsa a kedvünket, de az is inkább divatból romlik, mert megmondóembereket utánozunk, érzésünkben, holott ők csak jópofiznak, s míg egyoldalúságokkal

házalnak, luxuséletet közvetítenek felénk, amit ők is csak kevesen engedhetnek meg maguknak, s ha már kertünk nincsen, legalább vágyakozásunk legyen gyönyörű virágos parkok után, gondolatban kimenni a Margitszigetre, már le a Balatonra, évente az Adriára,

így telik az év, ha itt a nyár, a szabadságunkat meg kell tervezni, nehogy már a primőrök árával törődjünk, ha a Kanári-szigetekre utazni jut pénzünk, olcsó a repjegy, jobban ki tudok kapcsolni hosszúhétvégén egy szállodában, mint otthon, menőnek mondott

filmek megnézésére szakítok időt, inkább nem minősítem, aki minden idejét a kertben, vagy a telken tölti, igen drága nemcsak vetőmag és palánta, de a permetezőszer is, mindent megesz a bogár, rovar, a csiga, darázs, levéltetű, lisztharmat, mindenféle

gomba, s lehet, hogy GMO-s, de legalább nem romlik gyorsan amit az élelmiszeráruház-láncokban kapni, koncertre is járunk, aztán pihenjük a fáradalmakat, szőlőt termelni és borászatot vinni micsoda szenvedély, életmód, a lótenyésztés is, lovarda,

az már külön szakma, nem kell pszichológus amiatt, hogyha nem tudok lovagolni, de úszni szoktam néha, jobb a szauna, még jó, hogy ilyen sokan vagyunk az országban, mindenre jut ember, bárhová mégy, kiszolgálnak, ha van pénzed, de lesz.

Laza vagy, kikapcsolt, napközben is álmos, éjjel meg nem tudsz aludni, mert mindig van fontosabb, meg jönnek a hírek, nincs már olyan nap, hogy ne történne valami szenzációs, időzítik a sportot, hogy ne maradj közvetítés nélkül, az aznapi evangélium: örömhír.

Vagy rossz, megdöbbentő, katasztrófa, világvége, jó, hogy nem ott lakunk, mi biztonságban vagyunk, ez a félteke mégiscsak fejlettebb, az északi, a mérsékelt égöv, ahol okos emberek termettek, tudósok, ilyenek ma is vannak, de az átlagember már nem érti, amit tudnak.

Pedig tanultunk fizikát, kémiát, még a biológia volt a legközelebb hozzánk, de abból is csak a kutyaszeretet maradt, másoknak a cica, mert kétféle ember van, egyik a kutyát szereti, a másik a macskákat, és kutyás óvakodjon a macskástól és fordítva, ha ez egyáltalán igaz.

Rengeteg ilyen kering körülöttünk karnyújtásnyira, kattintásnyira a neten, hogy már mást se kellene csinálni, csak nézni a videókat, a sok marhaságot, és tanulságosak is vannak, rengeteg a vicces, az átvágós, de a kandi kamera régen még sokkal színvonalasabb volt.

Hirtelen megszálltak, mint nyárestén a szúnyogok, mindent ellep a mindenki kezében lévő magasszintű képrögzítő eszközzel felvett tartalom, de köztük a jók is megszámlálhatatlanok, mert igen sok tehetséges ember kezébe is jut belőle, s ők nem aprózzák aztán el.

Egyszerűen fárasztó ennyi mindent befogadni, s akkor még ott van a sok régi film digitalizált változata, nem elég, hogy tele a polcunk regényekkel, amit elolvasni nem elég egy élet, s most még minden egyéb is nyakunkba szakad, csoda-e, ha egyiket másik után esszük.

Épp oly fogyasztók lettünk, mint amit korábban a nyugatiakról oly sokat hallottunk, de nem gondoltuk, hogy ránk is ránk szakad az ég, beüt ez a jólét, ami még sűrűbb, zajosabb és elidegenedettebb, mint az a régi nekünk tiltott s igen vágyott ottani világ, ami azért más volt.

Ez a mostani bolygónyivá vált, s úgy lett mindenki számára teljesen hozzáférhető, hogy nem lett az egyetemesség szempontjai szerint belőle kiválogatva a jobbja, így az alja, sőt a szenny is ott kering a felhőben, s mivel igen olcsón jut hozzá a szolgáltató, híg lesz a leve.

Nem vagyunk, nem lettünk felkészülve nemhogy a tartalmaknak a megválogatására, de még csak arra sem, hogy kezelni tudjuk emez okosnak mondott eszközeinket megfelelően, amit tudunk, csak arra elegendő, hogy kiszolgáltassuk magunkat az erre szakosodottaknak.

Ezek pedig nemcsak erkölcsi tekintetben nem igazán elkötelezett magánvállalkozások, hanem már az állami szervek is rácsaptak a lehetőségre, hogy igen könnyen befolyásolhatnak minket, ugyan bonyolult biztonsági eljárásokkal, de kihasználják ennek előnyeit.

Ára van tehát a mai digitális jólétnek, ami minden másra kihat, próbálunk talpon maradni, de igen erős az áradat, meredek a meder, gyors elsöprő a módszer, amivel állandóan becserkésznek bennünket, vagy egyszerűen ránk kényszerítik akaratuk időnkre.

De ha kivonulás nem lehetséges ebből, akkor legalább tanuljuk meg ritkítani a hatást, válogatni valódi ízlésünk szerint minden könnyűség látszatából, felszínéből mélyebb, igazibb, tudós és művészi tartalmakig, élményekig jutni, és főként eleget aludni.

Sokan értetlenül állunk világesemények előtt, hogy megtörténhetnek, mert a józan ésszel felfogott közeszköz állomány célja és feladata

szerint nem szabadna ilyesminek gondolata sem nagyon támadni,
nemhogy valósággá válni, az éhezésektől a terrorcselekményekig, és

az ellenőrizetlen népvándorlástól a nagyon sok helyen most folytatott
háborúkig, s mindezek ilyen mód felbukkanva, és előttünk sorakozva
felvetik a gyanút, hogy valahol nagy mulasztások történnek, ámde ha
nincs érte számonkérés, elmarasztalás, büntetés, akkor sokkal többről

van szó, szándékos engedéséről ezeknek, sőt, támogatásáról, és hát a
pénzügyi ösztönzésnek nyilvánvalóak is a nyomai, de másról is szó
van tehát, nemcsak valamiféle unott beletörődésről, különösen a nagy
nemzetek részéről, azaz a törvényhozásuk oldaláról, hanem hogy tán

valahol máshol, illetéktelenül, és az egész emberiségre vonatkozóan
terveket szőnek ilyesmik kivitelezésére, jóvá hagyására, s ezért egyre
szaporodnak ezek a cselekmények, s szinte világmozgalommá váltan
pediglen tényleg felvetik, hogy mintha világkormányra lenne szükség,

csakhogy annak nincsen meg az elégséges alapja, és nemcsak azért,
mert a törvényhozást és kormányzást, meg mindennek ellenőrzését
mindenütt a földön nemzeti alapon végzik, ha igen nagy egységeket
alkotva is, amelyeket már csak igen nehezen lehet belátni, de ha ezt

jelenségként csupán gondolatban összeadjuk, hogy majd együttesen
adják az irányítandó összességet, mint kezelendő tárgyat, belátjuk
hamar, hogy lehetetlenre vállalkozik, ki ilyet felvállal, de nincs is
rá felhatalmazása, és nem is lehet, mert a hatalom eredeténél más

szintű felhatalmazást látunk, az uralkodó csoport mindig részese a
megbízóinak, bár vannak, és leginkább voltak kivételek, kívülről
jövő meghódításai egy területnek, népnek, ami azonosulássá vált
aztán mindkét oldalról, és már egységes nemzetekkel találkozunk,

de az egész emberiségnek nincs nemzetiségtől független része, aki
ilyennek tekinti magát, valamiféle felsőbbrendűségi baj, hibás nézet
ütötte fel a fejét a fejében, hiszen kimarad az önazonosságából egy
igencsak nagy alkotórész, ami lényegében emberré teszi az embert,

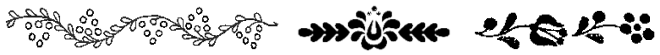
másokat tehát, nem őket, és ez a nemzeti hagyományok szentsége,
éltető ereje, ami még az egyetemes vallásokat is átalakítja, amint
az európai terjeszkedéshez a reformáció erkölcsére volt szükség,
s világgyarmatosítás idején mindig helyi felsőbbséget tettek meg

helytartónak, s ha mai egyistenhit békés világvallását megnézzük,
látjuk, hogy hódító szent háború képzetével torzítják el, elkülönült
érdekeket kiszolgálva, semmiféle türelmet nem gyakorolva, hogy
kiegyenlítő egységesülés érvényesülhessen, ellenben a gyakorlat,

az élő emberi kapcsolatoké, mégis megtalálja kölcsönös bizalom
és érdeklődés előrevivő módját, ahol a világérintkezés szereplői

többletként tekintenek a más népek eredményeire, megismerésük így gyarapodást jelent önmaguk kulturális adottságaihoz képest,

és területek meghódításával ott eszmei tartalmakat nem lehetett a hódítókéra bevitellel felcserélni, ami ma is fennáll, és sok tudósítás ellenére sem ismerjük jól egymást a világ sok népe viszonylatában, nagy mértékben mindenki saját népi sajátosságával van elfoglalva.

Szavak, mondatok és mondanivalók, vannak-e egyformán nekünk, a beszédünkben, vagy csak hisszük, és követjük az éppen felbukkanó látványt, előjövő emléket, mások beszédét, valamint ötletelünk, hogy minek kellene történnie, mit csinálunk majd, hogy javítsunk eddigin,

felvillan egy-egy gondolat, de nincs végiggondolva, képek ugrálnak bennünk, lecsapnánk, mint lepkét, de nincs lepkefogónk, úgy is már hozzászoktunk a teniszütőszerűséggel adott tenyeresekhez, lecsapjuk mint a legyet, de csak a közönségeset, mert a kifinomult úgy szálldos

tényleg, mint a lepke, kiszámíthatatlanul, a végén már tátogunk utána kimerülten, kedvetlenül, új után nézve, ami nem lesz olyan színvonalas tudjuk, de az se biztos, hogy az elrepült gondolat az lett volna, igen nehéz megragadni az elvontság világát, ha nem tevékenységgel van

kapcsolatban, hol tartunk, hol járunk életünk számegyenesén, ahol két origó van, bár ha visszafelé néznénk, a negatív tartományt is bele vehetjük, csak az a kérdés, hogy mely irányban, mert hiszen a nemlét mindkettőn túl időszerű volt és lesz, de idáig nem szoktunk

elmélyülni, sokkal csendesebb eső mossa az agyunkat, amikor fel tudunk fogni egyáltalán valamit a nagy zsongásban, eszmenyüzsgés közepette, mármint sajátot, és az sem ennyire a végső kérdésekre irányuló szokott lenni, nyugodtan bevallhatjuk magunknak, hiszen

nyugalmat szeretnénk, minek borzolni lelkünk, elmeél tompasága inkább a jóérzések kiindulópontja, mert ha éleseszű vagy, semmi sem lesz jó, mindent kritizálsz, bírálat tágyává teszel, s ha embert érint, szemedre vetheti, hogy tágynak tekinted, társaságban pedig

rád sütik, hogy neked semmi sem jó, örök elégedetlen vagy, jobb ha csak olyasmiről beszélsz tehát, amiben kisebb mértékben fordul elő fordulat, ellentmondás, rejtvény, sőt rejtély, bár ha az borzongató, még népszerű is lehetsz vele, ám a biztos sikert a vidámság, a humor

jelenti, de azért ne törekedj mindent elütni viccel, s megfigyelheted, az örök viccmesélők mennyit ismétlik magukat, jobban jársz csak arra törekedni, hogy frappáns légy, pontos és igényes megfogalmazás jellemezze beszéded, de az nem csak igen vagy nem legyen persze,

és ne akard mindig te vinni a szót, majd érzékeled mások érdeklődését,
ha jó előzményeidre emlékeznek, és már megkérdezik a véleményed,
de akkor neked is kötelességed tudni és tisztelni az övéket, teljesen,
nem félszavakból következtetve, ami időigényes, és ha meghallgatsz

valakit becsülni fogja a őrá fordított idődet, s ekkor a kölcsönösség
lehetővé teszi, hogy kifejtsd hosszabban is véleményedet, esetleg
elméletedet, ha van arról, és ilyenkor hivatkozhatsz is olvasottakra,
de nem megalapozatlanul tehát, nem ajtóstul rohanva a házba, nem

lehengerlően, mintegy dicsekedve, hogy te mennyi mindent tudsz,
milyen tájékozott vagy, mert hamar rájössz, hogy más meg másban
milyen jó, s könnyen megszégyenülsz olyan területre tévedve, ahol
nem vagy otthon, s erre van esély, ha elszalad veled a ló, elkap a hév

és már lassan össze-vissza beszélsz, csapongsz a témák között, nem
veszed észre magad, jobb ekkor megállni, még elnézést is kérhetsz,
hogy kisajátítottad a beszédteret, s ha visszafordultál a zsákutcából,
becsülni fognak tettedért, mert maguk is szenvedhetnek hasonlótól,

hogy nincsen mondanivalójuk, de szívesen beszélgetnének, és amit
összevissza hallanak, már untatja őket, várják a józan hangot, olyan
újszerű megfogalmazást, amely tartalmazza a lényeget, de eléggé
színes is ahhoz, hogy kielégítse az érdeklődés közben a szívigényt,

az együttérzést felkeltse, a művészi élményt fokozza, amit más is
élvezett, de jól jön a friss szemlélet, lényeg, hogy akarjuk az újat,
az általunk feltártat, a minket érintőt, a feltételezett mindenkire jó
vagy rossz hatással lévőt feltárni, megfogalmazni és továbbadni.

ki sokat beszél, hosszasan ír, szószátyárnak tűnhet, de ahogy testünknek helye van a létben,
a szellemnek is szüksége van térre beszédben, gondolkodás közegében, nem kell elkapkodni,
add meg a módját, járd körbe a tárgyad, figyelve az arányosságra is, kifejezés bonyolult
mivolta ne nőjön túl egyszerű szerkezeten, amit valóság egyébként mindenkinek mutat,

mert nem arról van szó, hogy egyformák lennénk elvi szinten és különbségünket alkalmunk adja,
hanem ahogy megtanultunk elsajátítani ésszerűséget, az vezet elvont eredményre,
olyan tartományban győzelemre minden egyes állítás és fogalmi találat születése
alkalmával, amelynek nincs másféle érzéke, mint a saját és ellengondolatban, beillik

a többi s a többieké közé, vagy nem, másképp nem ellenőrizhetjük ép eszünket, nem is kell
túllőni a célon eleve kételkedve, még előtte, hogy kifejtenénk szándékunk szerintit,
ilyen sajátos ez, hogy létrehozás közben fog létrejönni, de ha túl bátran vagy gyáván állunk
hozzá, megelőzheti a szekér a lovakat, vagy vízbe pottyanunk, mert a csónak előbb indult

el, minthogy bele léptünk volna, ki sem kell lépni gondolatfolyamból ahhoz, hogy eszünkbe jusson
új ötlet, vagy régi vesszőparipánkra ülünk, mert még alvás közben sem lépünk ki igazán a

szellemi szférából, megébredés álmodása mutatja, amit ne keverj össze tudatosság fokozataival, azt ébren álmodozáskor sem emeljük legmagasabb szintre, a mélységek

látványa a valódi csúcs, látomásos erő, mi behatol összefüggés rejtett rétegei közé, és úgy ad hírt múltról és jövőről, hogy nincs jelen, ami lehetetlen, mégis ott téblábol gondolatban, saját örömére, ha jókat tud meg, s bánatára, ha kellemetlent, mely utóbbi máris enyhültebb, ha megismertük, mint létezést általában a tudás szerepe tesz boldoggá.

Hittel telt hűség kapcsol össze bennünket egymás iránt, bármely távolságról, bármely közelségben, nem vagyunk *nem vagyunk*, ha nem vagyunk magányosak, kapcsolat megöleli, hiánya megöli a lelket bennünk, ezért ragaszkodunk legkisebbhez is a létezők rendjéből, a növényekhez úgy fordulunk, mint szépség és jóság forrásához virágok és az erdő képében, de még ez alattik, tájak,

kristályok, természeti jelenségek is tetszők, őrizzük emlékezetünkben, szoros kapocsként szülőföldhöz, anyaföldhöz, országhoz, bolygóhoz, és kell még az állatokról s embertestvérekről beszélnünk, közülük egyik jelentősebb, mint a másik, kinek-kinek melyik, viszont klinikai eset, mikor bármi az ember elé kerülhet, nem bocsátja meg sem a természet, sem a szellem,

és fajtánk elárulásának tekinti, bűnös lélek tettének a lelkiismeret, nincs mese, mert az értelem fénye emberszemben csillan meg, onnan kerül át minden másra, legyen az élő vagy élettelen, emberalkotta vagy természet jelensége, valóságos vagy képzeletbeli, csak társakkal együtt működik az emberségünk, aminek szentségét elrontja, ha csak munkára

csökkentődik összemberi viszony, mintha azért lennénk, élnénk, hogy dolgozhassunk, bár abban is van sok-sok összeérés, elmésség és kézügyesség, de mindig fölötte lebeg általános érvény erkölcsi magasságként, sőt vallási áhitat, hogy istengyermekek vagyunk mindnyájan, kedvesek neki, és onnan származik egymás iránt is a tisztelet és szeretet, nemcsak a kölcsönösség

hasznából, ésszerűségéből, mint szaporodás vállalása szintén isteni rangra emel fel mindenkit, s még mindig a nagy többség nem osztja meg semmivel e rangot, elegendőn kapcsolja az élethez, míg magukat mások fölé emelők kevesebb bizonyosságot nyernek életcélok tekintetében, üdvözítő úton járnak-e, magán- és magányjellegű birtoklásból nem fog

kiderülni számukra, még hasonszőrűektől sem kapnak a szívük mélyéig leérő hűséges hitet, titkolódzó kételyt inkább, hogy más a csúcs, amit el kell érni, mert a boldogságforrásvíz ízét semmiféle mesterséges ízesítés nem teszi igazivá, csak az istent idéző kapcsolódás lélekben mindenki örömének szolgálatát megvalósító közösségedhez.

Milyen érdekes, de következetesen nincsen végiggondolva, hogy jövő irányába tett lépéseinket milyen jól megalapozzuk, tervet készítünk, számítást végzünk, elkerülni kivitelezésben csúszást, ellehetetlenülést, zsákutcát, erőnk semmibe veszését,

míg ha a régmúlt felé tekintünk, indulunk, leginkább gondolatban, mert hát a régészeti vagy könyvészeti feltárások is jelenben

történnek, az eredményük elméleti jellegűen tudósíthat
a régen történtekről, ősi állapotról, míg az emlékezetünk

úgy adja elő, közvetlenül, mintha visszatérnénk ama időbe.
Ilyet a jósok szoktak előre nézésben művelni, megtévesztve
áldozatukat, ha az elhiszi nekik, hogy ilyesmi lehetséges,
de az időutazást a múltba talán mindenki elutasítja.

De azt nem, hogy úgy beszéljenek róla, mintha valóban benne járnánk,
belemártózhatnánk időmélység tavába, bőrünkön érezve a
korszak perzselését, szívünkben akkori katonák lelkesedését,
testünkön bíborköpenyt, fejünkön ékszerekkel díszített sisakot.

Ennyire érzékletesen szokták egyébként a jövő-szemfényvesztők
is megrajzolni, ha megfizetjük őket, mi történik majd halálunk
után, vagy ha felövünk, ha gyereknek jósolnak, csata menetéről
a királynak, lényeg, hogy színes, életszerű legyen a felvázolt kép.

A jövendölés forrása kettős, egyrészt maga a személy, aki azt
megrendeli, őrá is rá kell hangolódnia a jóslattevőnek,
másrészt legtöbbször a csillagok vagy a kártya, ahhoz kötött mondatok
állnak rendelkezésre, részletes életszerűséggel kápráztatnak.

Namármost, ha visszafelé történik a feltárás, felidézés, nincs
ilyen személyre szabás, gondolhatnánk, de tévedünk, mert még a
régész is rendelkezik múlt-képpel, sőt az övé csak igazán teljes
képpé kidolgozott, mert tudnia kell, mi az, amit a földben talál,

vagy a korabelinek mondott várrajzon, térképen, töredék szöveg
összerakható, kiegészíthető alakjában, s örül találat
értékének, valamilyen ismerttől eltérő sajátosságának,
de nem jut eszébe megkérdőjelezni egész tudása keretét.

Pedig szükség lenne rá, elég csak az időszámítás gubancos
szerkezetére tekinteni, annak bonyolultságát mai eszközök
lassanként kitisztázzák, valósághoz egyszerűsíthetik, ha hiszik,
hogy szükségünk van rá, s el merik vetni az idejétmúlt naptárakat.

Mind emiatt a múlt igézetébe feledkező bármely ember még
inkább tévedéssel terhelt történethez jutott, ha valós időben
ott más volt a világ, s nem ott játszódott, működhetett, bizonytalanná
lesz minden összefüggés, szépséges és borzalmas egyaránt valótlan.

De tudományt művelő előadó és hallgató befogadója
szövetségre talál a hangoztatásában, hogy nem lehet helyes a
múltat másként elképzelni, mint ahogy tudjuk, hogy volt, mert minden adat
egymásra épül, az időrétegek is, s fejlődőn követik egymást.

Csakhogy a szemléletünk mégiscsak mai, vagy amit megszoktunk múltra
vonatkozó ismeretet, pár száz, vagy alig félezer éves, de akkor

beállították nemcsak a mai időszámítást, minden mást hozzá igazítva, és az embercsoportok értékét is meghatározták.

Éppen innen származik az elmúlt modern időszak haladása, hogy az egyik, a nagyobb csoport szolgálta a másikat, a kisebbet, ki-ki a maga értéke szerint részesülve a javakból, s elvont elvek szerint értékesebbnek jutott túlnyomóan több, eszmei indokkal.

Ez pedig életen s földön kívüli szempont érvényesítésével történt, haladás és hitélet egybekapcsolásával, magasrendű tudást elérők mondták meg és kényszerítették rá akaratukat az alacsonyabb rendűeknek kikiáltottakra, ebben bűnt nem látva.

Így viszont emberiségi szinten, bár azt célozta a hirdetett elv, egyoldalúság érvényesült, nem egyetemesség, nemcsak érdekek tekintetében, de azok érvényesülése miatt cél és eszköz iránya, jellege is szűken érvényesült, elnyomáshoz vezetett.

S most ne a lázdók leverésére gondoljunk, hanem az építő kezdeményezések csírájában elfojtására, ha nem egyeztek addigi felfogással, ismerjük ennek gyászos következményeit, de azért a tudásvágy és ismeretmag áttörte a korlátokat.

És ma virágzik tudomány s technika, már-már mindenki örömére, csak a történelem alakzatai változatlanok, de már zavaró, hogy kimarad belőle nemcsak a bolygó lakosságának túlnyomó része, de valódi érdemeket találmányokkal létrehozók is.

Így aztán idő és hely megegyeztetése hozhatja el szükséglet és kielégítőinek érdemi bemutatását, az igazsághoz közeledést a régmúlt terén, nem kiváltságos élvezőié, ne az üres luxus legyen mérvadó, hanem a hasznos tudás a szentség.

Az emberi személyiség alakja olyan, mint a korfa, alul és felül a legkeskenyebb, középen a legszélesebb, ha egészséges a közösség és az egyén is természetesen, de ez csak hasonlat, gondolat ábrázoló kép, de jól tudja azonosítani azt.

Hogy életünk derekán érünk a legtöbbet, már gyerekeink vannak, megállapodtunk, kiemelkedőt is elérhettünk, értékelésünk bárki részéről elismerést mutat, bár elégedettségünk nincs a csúcson, hiszen minden szénásszekérre lehet még rakni egy villával.

És ekkorra már megtanultuk, hogy a szekér végtelenül magasra rakható, még a csillagos ég sem határ elmeképességünk előtt, s ha jó irányban indultunk a kezdetnél, minden felhalmozottat hasznosan felhasználhatunk, és tovább gyarapításuk lehetséges.

Önértékelésünk viszont csak akkor van rendben, összhangban magunkkal,
ha sosem jártunk fellegekben, többnek látszani valóságos énnél,
de ugyanakkor mindig többre vágytunk, mint amit éppen elérhettünk,
szerteágazó célkitűzéssel építettük személyiségünket.

És észrevehetted, hogy ebben a tekintetben mennyire magadra
vagy utalva, igazából senki nem lát a fejedbe, ami nemcsak
jó, de rossz is, mivel döntéseiddel végsősoron egyedül kell, fogsz
megbirkózni, s főként a következmények kizárólag rád hárulnak.

Viszonylag későn tudatosul bennünk, hogy ezzel mindenki így van, és
szüleinknek is többször kellett választaniuk életük során
utat, módot, s hogy az sikeres legyen, kevés kapaszkodójuk maradt,
ha a világégések miatt kihunytak a minták, s forrongott az új.

S miközben beálltak a háborús változások miatt bizonytalan
igavonásba, mert még hűséget is kellett mutatni a szorgalom
mellé, csak-csak ott kísértett a fiatalságuk elég szabad világa,
amiről nem is mesélhettek, egy-két dalt azért elénekelgettek.

Ugyanakkor ha állandóan azt mérlegeled, éppen jól döntesz-e,
az is visszahúzó erő, úgy kell a sikert hajtani, hogy bízol a
lovaidban, nem rángatod állandóan gyeplőjüket össze-vissza,
mennek a maguk útján, a dolgok, te sem vagy kivétel, hittel élünk.

Ahogy külső lelki elnyomásban a „négy fal közé” szorult a vallás,
úgy ma a médiazivatarban, véleményterrorizálás során
szintén személyiségedbe kell visszavonulnod, falakat felhúzva
köréd, talán üvegből, hogy szűrjék a zajt igaz összhangzattanból.

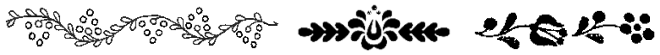
Mert már rég nem a te életedről van szó, annak boldogságát az
adja, ha biztosítva látod a jövőt, gyermekeidnek, másoknak,
lehetőleg mindenkinek, de nem feladva emberséget, mert akkor
az már hanyatlás lenne, visszahullás embertelenségbe, pusztulásba.

S hogy ne legyen ilyen borús a kép, arról nekem kell gondoskodni,
úgy lelkesíteni magam, olyan eszközökkel, eszményekkel, legyen
bennem spiritusz, virtus, bátorság és erő, mert rendelkezésre áll
ma annak is a forrása, s lehet, ez elsősorban én magam vagyok.

Nekem kell úgy hozzáállnom emberségemhez, mintha isteni személy
származéka lennék, tökéletesség áramát magamba vezetve
szellemi tartalom érvényesítéséhez, és csak másod, harmad és
sokad sorban szerepel éltető forrásként mások teljesítménye.

Hisz’ tudom, ők is megküzdenek mindennapjaik lelki nyugalmáért,
a gondolatcsere korlátait közös plafon jelenti, sikerünk
saját személyünk mennél teljesebb kiművelésében viszont az ő
teljesítményük többlet lesz, művészi s gondolati szinten egyaránt.

Életművet nem életművészként, sem nem a mindenség koldusaként
alkotunk, hanem folytonos törekvéssel testi-lelki adottságok
szenvedélyes alkalmazására, élvezet és szenvedés közepén
főszerepben, meg minden gondolatmély áldásának őrizetében.

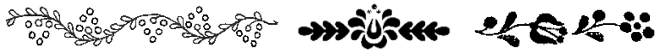
Te művész vagy, én gondolkodó, mondhatnám neked túlzás nélkül rád, nagyképűség nélkül rám nézve,
ahogy gombolyítod életünk színes fonalát, kézimunkával belőle jeles szőttest szőve.
Nem dísznek, hanem használatra, remekműveket fogyasztunk nap-mint-nap, ropogós ing fogja testünk,
s ágynemű pehelykönnyű, rend van a szekrényben, karácsonyra kalácsot, húsvétra tojást festünk.

Előbbi tetejét tojással megkenve fényes lesz, amint akkor belülről sugároznak fények,
s ez lesz a tavaszi ébredés nagy nyeresége, hagymás virágaid nyílnak, bőrükbe nem férnek.
Mehet a földbe a többi vetemény sok magja, amit te elültetsz, kikel, mert kikelet adja
a hátteret hozzá, melegen süt a Nap, a föld talajként működik, nő növény gyorsan haladva.

Benn és kint is helytáll asszonyod és feleséged, évezredes a minta, munka házon túl s belül,
meg a gyermeket is ki kellett hordani egykor, kétszer, háromszor, saját tejed adtad tápszerül.
S én voltam-e másik feled, csak onnan tudhatom, felneveltük-e őket becsülettel, művészi
hajlamod tüzében, s értelem világosságát általam szítva bennük, ki igaz istent kéri.

Mentem-e távolra házunktól, hazánktól lelkes és hasznos tevékenységgel bizonyságot tenni
szellemi képességemről izomerő mellé, de felfedezés öröme közt legyen mit enni.
Közös minden eredményünk, mondogatjuk bátran, mert nyilvánvaló belőle a részesedésünk,
legalábbis isten előtt megáll, nyom mérleget ütközésig talán, végítélet még nem készül.

Előtte folytatjuk kiteljesedésünket, mert szívünkön–eszünkön belül sok a felhalmozott,
és annak rangja van, amit kiadunk magunkból, de hátrább lépnek a célok, előbbre az okok.
A nőiség bája marad a csodák csodája, s közben a férfi furfangja örök meglepetés,
még mindig éltető erő megismerni magunk, kétnemű emberkaland együtt mindegyre merész.

Minden az életről szól, halálról nem szól semmi, ne akarj hát soha nem létező helyre menni,
születésünk előtt itt már igen sokan éltek, nekik köszönhetjük magunk, hogy vágytól nem féltek,
és nemzeni, szülni hajlandók voltak önzetlen, avagy önzőn, egyremegy, létrejöttünk kéretlen,
de bizonyára nem tervezetlen, más értelme végsősoron nincs más, párkapcsolatnak, figyelme,

ereje összességében utódra irányul, fajfenntartásnak mondják, ami szolgál családul,
hint a létbe több nemzedéknyi értelmes embert, öröméhségét legjobban emlékekbe vermelt
képek elégítik ki, hozzátartozók, édes szülők és gyerekek életközösségtől ékes
eseményei, megjegyzésre méltó esetek, tehát amikor gyakoroljuk a szeretetet.

Nem keres külön életcélt, aki gyakorolja, idős fiatalabbat éppen ezért korholja,
ne csak külső elvárások teljesítésére áldozzon, saját lelke vérére: szellemére.
Mi békés közeget biztosít a létezésnek, válj olyan okossá, hogy elkerüljenek vészek,
jó napoddá álljon össze minden pillanatod, mit nyersz, odaadod, s többszörösen visszakapod.

Több van az életben, mint felszínes mutatványa, régóta gyülemlik, mi gondolkodásunk tárgya,
és ahogy az anyag minden szinten cserélődik, új anya s apa szerelme gyermekért szövődik.
Így együtt több múlt és jövő idő áthidalva, jönnek ezután születők, s kik meg lesznek halva,
jeles tapasztalatok, tanulságok ágálnak, nemrég születettek alkalmazóivá válnak.

Mindez elegendő önmaga bizonyságára, ha vagy, beavatva vagy, nincs a lényednek más ára,
minthogy abból részesülésednek vége leend, a létezés örök, felfoghatatlanul teremt.
A fokozatok minden irányban végtelenbe futnak, ne akarj beavatkozni eme rendbe,
szűrd meg, mik eszedbe jutnak, így lesz mennyországod, élettelen, élő s értelmes ad valóságot.

Keresni, kutatni csakis megszállottan lehet, nem unaloműzésből, nem élményszerző céllal,
az jön mellékesen, ami hajt, a kíváncsiság lelkesedése, vagy fordítva, de nincs nyugalmad.
Éjjel-nappal azon jár a fejed, elfoglalva magad, nincsen üresjárat, szenvedélynek mondják,
akik kívülről nézik, hogy vágtat át a rónán lelked, mint ki letépte láncát, találat után.

Nem üres loholás ez, mint a kutyafuttatás, célját előbb megtervezted, aztán elvesztetted,
mert ami nincs még elérve, az vonzani sem képes, de sok kudarcot bezsebelve mégis elindulsz.
Azon az úton, amely járva lesz egyre hosszabb, annál is, néha, ameddig belátás elláthat,
mert úgy nő egyre nagyobbra a kutatás tárgya, ahogy egy-egy részletébe beleharapsz végre.

Ez már ellát ellátmánnyal egy időre, kevés eredménnyel megelégszel, ha tudod egymásra
rakni, de nem össze-vissza, hanem jó sorrendben, mi legnehezebb, mert csak végén áll össze a kép.
Mint a hídépítés, hogy a pillérek közét ki kell tölteni, hogy tovább tudj lépni, áthidalni
tudás és nemtudás közötti szakadékot úgy, hogy még nem tudod, milyen ismeretlen jön szembe.

Tárul fel már ismerősként, eddigiekbe jól beleilleszkedve, gyarapítva nemcsak tények
megismert seregét, de a módszer tárházát szintén, ahogy rájöttél erre, van vele remény másra.
És lassan felbukkan a kísértés, biztatás, sőt egyenesen elvárás feléd azoktól, akik tudnak
velős és kitartó munkádról, hogy tedd közzé azt, hiába tiltakozol, hogy nem vagy vele készen.

Hogy félig sült süteménynek nincs meg saját íze, ráadásul a nyers tészta, magyarázatlanság
szájpadlásra tapad, várakozást lelohasztja, a csalódottak nem kíváncsiak már rád többé.
Kutass hát, és közben dolgozz az előadható, megjelentethető változat létrehozásán,
hogy mire teljességet mutatva tudsz fellépni színpadra, ne semmisülj meg tudomány oltárán.

Régebben a költőket is gyakrabban olvastuk, kötetüket csak levettük a polcról s forgattuk,
és ez természetesebb mozdulat, könyvért nyúlni, mint tenyér alatt „egérrel” érte kattintani.
Valahogy nehezebb lett a „könnyebb eléréssel” hozzájutni, túl nagy a kínálat, és karban kell
tartani a névsort, mely címsor, megtalálás útja, felvált minket a gép, láthatatlan memória.

Nem a miénk, hogy merre található Radnóti, Ady, Kosztolányi, József Attila s Nagy László,
egyből tudjuk, nem kell a könyvélre írtat nézni, s leemeljük, itt pedig csak nevüket beírjuk.
Néha, amikor valakit sokat keresünk, a kezdőbetű is elég s már előugrik teljes
neve, más esetben meg más, mint amit szeretnék, ebből is látható, milyen buta a rendszer.

Ezt megelégedéssel állapítjuk meg, de az előnyeit ugyanúgy élvezzük, mint a hátrányt felhánytorgatjuk, összességében viszont sok a versenytárs, és nem költői magasságból jönnek. Alábbról, ha az alantasabbakat igyekszünk is kiszűri, de a hírek, színesen tarkálló kis történések elveszik a figyelmet, az időt, elveszünk a kínálatban, engedünk rangunkból.

Amit azzal vívtunk ki magunk előtt, hogy értjük a mély gondolati költészetet, nyelvi bravúrt örvendünk, érzékenyen érintett társadalmi gondokra, emberi sorsokra, mit hitelesen inkább a művészi megragadás közvetíthet, mint a bármennyire természethű fényképezés, mindenünnen helyszíni beszámolók érkeznek, „kommentár nélkül”, találd ki, hogy mi van ott s miért.

A költő nem rébuszokban beszél, bár agymunkát igényel képei értelmét megragadni, de az sosem lesz sekélyes, közönséges, helyette örök emberi emelkedettséggel vendégel. S még egy lényeges különbségről ejtsünk szót, egyes verssorok megragadnak fejünkben, s mondogatjuk, de mozgóképkultúra-termékek nehézkesen felidézhetők, és e különbség sokatmondó.

Igen sokkal nagyobb létezésünk területe, mint mit irányítói feje be tud fogadni, az élet bonyolultsági foka képzeletet sokszorosan felülmúl, nyugalmas erről tudni. Mégis inkább tudatlanságot látunk e téren, mintha csak egymásnak kedveznének érintettek, egyik fél igaz valóság megismerésétől, másik ezt kihasználva ellátja látszatokkal.

Ez a félelem kényelemből fakad, lustaság is közrejátszik, ne nézzünk a dolgok mélyére, ne tanuljunk meg a történelmi adatokból megfelelő következtetést bátran levonni. Azaz a jelent összefüggésében látni, mert mindennek van előzménye és következménye, de szorgalmas munka, erőt és figyelmet kíván utánajárni a valóságnak pontos képig.

Kíváncsiság és érdeklődés jellemez minket gyermekkorunkban, amit nem szabadna száraz és érdektelen ténysorozat magoltatásával lehervasztani, elsorvasztani, ahogy most van. Mintha az lenne a cél, hogy ne lássanak többet a világról előadott mesénél, mert abból nem lehet baj a továbbiakban, kevés elég, csak annyi, ami fölött hatalom rendelkezik.

Állj az oldalukra, szolgáld őket, ezt kívánják tőled, kívánatosnak beállítva egyszerűbb világlátást, megelégedést felszínes képpel, mert csak az fog működtethető világhoz vinni. Ez a vezetés tehát veszítésre ítélt, ha nem akar többet, mint a rendelkezésre álló, nem vallva be magának, hogy nem tőle függ mindaz, ami fölött uralkodásra rendelte a nép.

Hanem ő „alázatos szolgája”, minisztere beláthatatlanság, végtelenség birodalma megragadható, befolyásolható részei részeinek, azaz igen kis mértékben szabad, avagy képes beavatkozni, jól megfontoltan, és mi, akik alkotjuk a nagy egészet, legyünk tisztában szerepünk erejével, mit úgy lehet betöltenünk, ha tisztázzuk kicsinységünk nagyságát.

Szándékos vagy nem szándékos mulasztás egyremegy, ha eredménye siralmas állapot, mögötte inkább tudatlanságot kell keresni, ha annak forrását már elég jól feltártuk, beláthatón. De az elfogadás még várat magára, sokak fejébe nem fér be új szempontú magyarázat, mert a régit elegendőnek, sőt szentnek látják, általa nyert elméleti nyugalmat őriznek.

Múltbalátásról van szó, régóta megtörténik, hogy a megelőzőt folytatóknak igazolni
kell jogosultságukat egyéb pályázók ellen, birtokot s állami megbízatást illetően.
Hatalom és vagyon, mely utóbbi ma „csak” sok pénz, mi velejár az állás fenntartásával, amit
felmenő ősök vívtak ki, és még mindig csak a felsőbb – idegenekkel teli – osztályról van szó.

Különösen az utóbbi évszázadokban, és kiemelkedve közülük egy igen kiterjedt
család, egész Európában birtokot bírva, Istentől rendelt rendet maguknak hasznosítva.
Hozzájuk képest is volt régebbi és hasonló törekvése nem világi szervezet fejének,
világinak többiek fölé nőni, s mindennek írásba, okiratba foglalt alapját később

jövők átalakították, meghamisították, ha kellett, de az írás tiszteletét elérve,
hogy mai napig ragaszkodni lehessen hozzá, és tanítva iskolákban, tömeg álljon mellé.
Csakhogy azokról szó sem esik, akik mint motort üzemanyag, hajtották a folyamatokat és
műveltségi szinten biztosították uralmi törekvések eszközét katonától fegyverig.

Ezzel még ma sem akarnak törődni történet fogyasztók, bár a szakemberek már igen, erős
megállapításokkal színvonalat tekintve, s ebben épp a mi térségünk mindenkit megelőz
igen sokáig, s csak a történelmi közelmúlt főhatalma tagadta el érdemét, népünket
méltatlanul rivális uralkodó családdal azonosítva, és eltávolítva hazánkból.

Ezen kellene ma elgondolkodnia, akit érdekel még a történelem, hogy a ránk osztott
szerephez semmi közünk, ha ott sem voltunk messze, ahová nem emberek vándoroltak el innen,
hanem képességek általi életmód terjedt egyébként szét a világban megnyíló földrajzi,
éghajlati kedvező viszony betöltésére, minek ideje persze nincsen meghatározva.

Mert ha tüzetesen megvizsgáljuk, esetünkben többféle bizonyíték használható kezdeti
elsőbbségre, nyelv és kézművesség párhuzamos eredményességére, életmód teljességre.
Ez volt itt a tudás népe, és életrajzát nem harcias tevékenység jellemzi, hanem béke,
ideje felmutatnunk magunknak és másoknak, ennél nincs nagyobb múltbeli hatalom és szentség.

Mintha testedet nem a lelked irányítaná, vegyük ezt az egyszerű hasonlatot, leírni
a világhelyzetet, mintha a lelked helyére egy láthatatlan parancsnok ülne és kiabálna
veled, ha nem azt teszed vagy gondolod, amit ő elhatározott neked, sőt néha nem is beszél,
de büntet, ha nem találtad ki a szándékát és nem teljesítetted vérlázító akaratát.

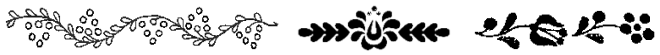
Ilyen ma a világ, vannak benne még látszólag semleges helyek iménti szempontból, és ezek
természeti rezervátumoknak nevezettként megtévesztésünkre rendeltettek ugyan, de már
oda is betört másodlagos gyarmatostás folytatódó kegyetlen terrorra álcázottan
telepített hadigépezete, mert mindenre van pénz manapság, ami örök elnyomást szolgál.

Örököset mind a két értelmében, vagyis mint örökölt bukkan elénk közelmúlt bugyraiból,
s örökkávalóságig folytatódóként látjuk vigyorgó arcát, azaz együttérző mosolyát,
amivel elénk tárják ezeket mint nem szándékolt következményeket, de leginkább eltagadják,
mert mindenkinek véges befogadóképesség áll rendelkezésre és erkölcsi magaság sem

megkövetelt magunktól távoli „egzotikum” felé, ahogy számunkra megjelentetik néha
a borzalmakat, hogy elriadjunk, s különbséget, hogy borzongjunk, mily jó, hogy az csak ott van, nálunk nincs.

Világok harca, kultúrák összecsapása van terítéken, vallási szent háborút emleget,
ki elhazudja a tényt, hogy békét hirdet az öt világvallás, s benne hívők is egyénenként.

Igazi világfolyamat kiegyenlítődést mutat, testvérként tekint egyik ember másikra,
míg a lövészárokban nem találják magukat, ahová nem véletlen, hogy messziről lő tüzérség.
Behunyt szemmel vagy félrenézve folyik öldöklés világszerte részünkről, ha nem állítjuk le a
támogatást, de akarva sem tudjuk, megszállott világszellem őrjöng úgy mögöttünk, mint felettünk.

Higgadj le és ne írj ilyeneket, szól feltétlen felszólítás helyett józan megfontolás, de
azt a kategorikus imperatívuszt mégsem véletlen találta ki szerzője Királyhegyen.[537]
Amint az örök békére sem azért tette a javaslatát, hogy mai elemzők lenézően
megmosolyogják hozzá nem értéséért, mit tud egy filozófus a valóságos viszonyokról.

Csak képzelődik déli verőn, vele álmodik a nyomor, bizonyára oly idealista volt,
hogy lila köd homályosította el látását, s szólt minden világ legjobbikáról itt,[538] nem égben.[539]
De még az is lehet, hogy előre megérezte tanítványa gondolkodását, hogyha világunk
a mi képzetünk, belőle mindent magunk által ismerünk, akkor mire várunk, javítsuk jól meg.[540]

Ami majd pár évtized múlva már úgy jelent meg, mint képzet és akarat, utóbbin minden rejtett
világmozgást, világmozgatást értve,[541] alantas szándék is, tini költőből fegyverkereskedő.[542]
Olyannyira, hogy istent megöltétek, meghalt,[543] hangzott el a vád, s mindezt tehát az ujjukból
szopták gondolkodók, vagy inkább csak lecsapódott bennük a mindenhonnan kilógó lóláb árnya.

Már a Képes Krónika festője alá tette a legátus lova alá,[544] bár történészeink ezt is
takargatják, vagy babiloni gabonatőzsde számlaagyagtábla hamisítókig ellátunk.[545]
Így aztán szükségszerű az első görög költő panaszkodása is a tarkanyakú csalogány
parasztság elpusztításáról vad sólyom által,[546] semmi új a nap alatt, ha elnyomásról van szó.

---

[537] Immanuel Kant Königsbergben.
[538] Gottfried Wilhelm Leibniz.
[539] Platón.
[540] Johann Gottlieb Fichte Jénában.
[541] Arthur Schopenhauer.
[542] Arthur Rimbaud.
[543] Friedrich Nietzsche.
[544] Tharan-Trieb Marianne gondolata. (*A Képes Krónika képei - több mint illusztráció!* 2010. http://www.leventevezer.extra.hu/kronika.pdf.)
[545] Cser Ferenc, Darai Lajos: Pénzt fiadzó pénz, vagy fenntartó törődés? Acta Historica Hungarica Turiciensia 2008/4.
[546] „Most a hatalmasnak mondom, ha megérti mesémet.
Így szólt egykor a sólyom a tarkanyakú csalogányhoz,
míg a magasban a felhők közt karmába ragadta,
s ez szánalmas hangon sírt, szenvedve a horgas
karmok közt, de kemény szóval támadta a sólyom:
'Ó, nyomorult, mit nyögsz? Az tart, aki sokkal erősebb,
s dalnok vagy bár, arra cipellek, amerre akarlak,
mígnem elengedlek, vagy, rád éhezve, bekaplak.
Balgatag az, ki erősebbel mer szembeszegülni,
úgysem győz, csak a szégyenhez még bánata társul.'
- Szólt a sebes sólyom, szárnyát szélesre kitárva." (Hésziodosz: *Munkák és napok.* Fordította Trencsényi-Waldapfel Imre. https://mek.oszk.hu/06200/06221/.)

Miért hallgatunk hát mi, ma élők, mikor látjuk a rossz irányban folytatott világméretű, de eltitkolt támogatását reményteleneknek,[547] kiknek abból a pénzből remény is támadhatna. Ha otthon maradnának, otthonuk fejlesztését segíthetnénk, megvan hozzá minden jó eszközünk, és tudásunk viszont kölcsönös cserét élhetne, így éppen ők lehetnek unt lelkünk megmentői.

Fülöp fermói püspök és Gentile bíboros.[548] *(Kálti Márk azért annyira óvatos volt, hogy a szomszéd lóval ki tudta volna magyarázni a dolgot.)*

Ha szétszalasztott bennünket az élet sodorja, szétrázta a megszokott kapcsolatok szövetét, szálanként kellene számontartani barátok régi özönét, lehetséges-e, s ha nem, mi lesz? Kérdezgessük-e ezt, mondogassuk-e szüntelen, hogy akkor, nem oly távoli időben, mily jó volt, minden nap találkoztunk sokan, együtt tettük az iskolai dolgokat, feladatot, csínyt, vizsgát.

És hasonszőrűekkel együtt ott volt számunkra sok délután, hétvége, másokkal barátkozni, szombat éjjeli bulit vasárnap kipihenni, majd' úgy szerettük egymás, mintha testvérek lennénk. De már előtte is voltak ilyen események, hogy kinőttünk addigi társaságból, ám majdnem ugyanazokkal folytattuk tovább máshol, nem volt törés, új sokaság segített feledni voltat.

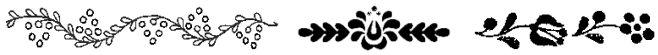
Ám most, munkába állván, próbaidő után, hogy már nyilvánvaló a jövő útja, most derül ki először, igazán, hogy nekem is van már múltam, mire jó visszatekinteni mai jelenből. Hiszen most már én is elfoglalt lettem örökre, mint amikor valakinek gyereke születik, szülő–gyermek viszony többé soha el nem múlik, s ha ez még nem is hivatás, de már állandó munka.

Pontosnak kell lenni bejárásban is, de főként kijelölt célok elérése terén, még nehezebb, amikor nekem kell megszabnom az irányt és eszközöket hozzá, a felelősségem nem átháríthető.

[547] Z. Tóth Csaba: Egy „vádirat" elé. Bevezetés az EIR aktualitásaihoz. Acta Historica Hungarica Turiciensia_2022/1. https://mandiner.hu/kulfold/2025/04/europaba-keszulo-migransok-tizezreire-csaptak-le-a-tuneziai-hatosagok.
[548] Tharan-Trieb 2010.

És elfáradok estére, vagy előbb, hiába vagyok fiatal, tervezni kell a pihenést is,
bár ehhez gyakorta elég a kikapcsolódás valami más tevékenységgel, szórakozással.

De ami legnehezebb, hogy lecsökkent az igazi barátok száma, akik elérhetők újabban,
feltétel nélkül, ha megbeszéljük, de ez már csak viszonylag ritkán adódik, s ők mind másként élnek.
Én ugyan nem teljesen úgy mint ők, de látom, mi vár rám, mert korábban kezdték, átjön
tőlük a tapasztalat, kérdezés nélkül, minta, a legkisebb közösségi egység, saját család.

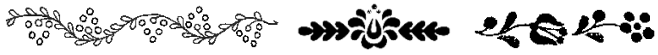
Felszínes megítélésnek tartjuk csupán népek jellemzését egy-egy odavetett fogalommal,
jelzővel, cselekedet, tárgy, étel aggatással rájuk, nevetségességig, de azért tisztelve.
Hogy honnan jön, hogyan alakult ki, nem firtatjuk, ismételgetjük sokszor felelőtlenül, merthogy
kritikátlanul, valakiket elmarasztalva, s van, akiket érdemtelenül felmagasztalva.

A francia gloár különösen ő részükről érvényesül lépten-nyomon, bár nekünk már inkább
a lehanyatlása tűnik fel több eseményben, de hát pontosítás elmarad légbőlkapottnál.
Azaz még hamvába hulltan is hatnak szlogenek, és újak teremnek a mai világfán, egyik
semmitmondóbb a másiknál, falvak csipkelődtek hasonlóképp régen, ma nemcsak szomszédok teszik.

Amerikanizálódás jelszóval sokáig terjedtek ottani vívmányoknak árnyékai,
utánzáskultúra lett vonzó, bár ellenálltak, akiknek érdekeit borzolta, s az ősműveltség.
Spagetti meg pizza, no és a presszókávé, s még az olasz tengerpart, Jezoló, vonzása divat
volt egykoron, aztán sok más is felkapottá vált, déltengeri sziget s keleti éttermek Pesten.

Eközben csak mi magunk maradtunk ugyanabban a rossz fiókban, szerepben, mit sorozatosan
ránk osztott a sors, és csak utólag tudtuk meg, hogy voltak, akik az egészet szervezték, akarták.
És hogy ezek a beállítások, „a jó sajtó” további előnyöket termel, a rossz hátrányokat,
nem véletlenül maradtunk utolsó csatlósként vesztes oldalon többnyire, nem csillagok szerint.

Ketrecharc folyik a világban ősidők óta, s bennfentesek tudják, ki erősebb, rá fogadnak,
győzteseknek jólétet, luxust biztosítanak, s ugyanúgy, ha nemzetek kerülnek arénába.
Ezért kell tisztában lennünk értékeinkkel, és másokat is hitelességgel jellemezni, ne
szítsunk legalább mi ellentétet, és dicsérjük a számunkra és mindenkinek előnnyel járót.

Kevesen vannak tisztában nagyság fogalmával, az igazival, nem csábító talmi részével,
amit gazdagsággal szokott azonosítani a „jónép”, inkább csak vágyva rá, sosem elérve.
Akik valóban gazdagok, nekik is csak rémlik, hogy miből részesednek, szakterületnek mondják,
ahol tevékenykednek, amit még jól átlátnak, s a nagy egésszel mintha nem foglalkozna senki.

Pedig igen, csak nem kötök az orrunkra, hogyan irányítódik a világ már nagyobbik fele, és
nem az egész Földre kiterjedésről van szó, az rég megvan, de mesterséges életvitelről.
Ami persze a sokaságnak természetesnek látszik, mert belenőtt, már több nemzedék is sokszor,
mégis, telepített szinte minden eleme, nincs egyéni önállóságra sehol lehetőség.

Önellátásról már nem is beszélve, azt annak idején „a Biblia és bakancs” szükséglete
példázta, hogy gabonáért cserélték, s hogyha mi pénzért veszünk mindent, mégiscsak ugyanott tartunk.

A lényeget viszont mindennek összeadódó mivoltában kell keresni, látni, nép nemzetté
válva tudja megszervezni s megvédeni magát, összerőt megnyilvánítva, nehezen kezelve.

Fokozatosság érvényesül, kicsi nagyobbat tud megjelölni, képviselni jelben, gondolatban,
aminek végződései már titkos mutatók, nemzeti vezetésnek állnak rendelkezésre.
A világ nagyobb a legnagyobb nemzeteknél is, így hát hozzáférni folyamatadataihoz
nem lehet közvetlenül, de hogy közvetve miként, arról sem tudhat akárki, ők „klubot" alkotnak.

Azt pedig misztikum veszi körül, létezését tagadják azok, kikre rásütik bélyegként, hogy
részesek benne, és szándékuk nyilván kétes, ha összeesküdtek mindenki ellen önmagukért.

Ám ilyen nincs, fentiekből tudható, van viszont tehetség és tudás bátorsága, ha átlátod
jó jövő felé vezető úton biztonságos járásnak lehetőségét, lesz eszközöd hozzá.

Önmagadnál nincs jobb szórakoztatód, de míg erre rájössz, sok időbe telik, s szenvedésbe tudatlan,
hogy a másoktól jövő értéktelenebb, mert nem rólad szól, előbb-utóbb bele kell zökkenned önmagadba.
„Nehéz az élet, nem tudom megcsinálni", sóhajoz, aki mában akar rögtön hosszabb erőfeszítést
kívánó eredményt, meg aztán neki semmi se jó, ami van, elégedetlenséggel ébred és fekszik.

A környezet, rokonság, barátok sem igaziak, pedig rangot nekik te adhatnád, ha elismernéd
őket maguk nemében páratlannak, ajándéknak, hogy ismerheted őket, és sokat jelentesz nekik.
S nem arra kellene fordítani kevésnek érzett energiáid, hogy bizonygasd, e világ világok
legrosszabbika, amely kiszúr veled, mert lehetne jobb, ha nem szerencsétlenség iszonya vezérelné.

Ne a nem tudom és nem vagyok képes rá legyen a cselekvésed vezérfonala, de bizonyosság
magas foka, hogy még kísértés szintjén se jelenjen meg kétely magadban, az emberben és így istenben.
Hanem vedd észre végre, most és mindörökké, ami benned egyedi, egyéniségedet alkotja és
személyiséggé érlel, majd hivatásválasztásra is alkalmassá tesz, magas polcra emel, hová vágysz.

Tudd, ismerd magad, mivel szolgálhatsz másoknak, akik többek között azért vannak, téged értékeljenek,
keresd, akiket te is erre érdemesnek tarthatsz, de fogadj el bírálatot, és azt te is gyakorold.
Higgy az emberségesség erejében, hatásában, kutasd az élet értelmét, még a világé előtt,
amit ne tarts kilátástalanságnak magad s mások nehézségei, kudarcai miatt kishitűen.

Úgy fordulj magad felé, mint Nap önmaga felé, ki tudatában van örök sugárzó képességének,
és reménykedik, hogy az élet értelmesen fogja felhasználni, amint történik, s éppen általad is.
Ne várj többet másoktól, mint magadtól, egyenleget ne vonj, élvezd lelki-szellemi gazdagságod, mások
léte különbségét ne akard kisajátítani, légy elegendő magadnak, ha egyszer tény, hogy itt vagy.

Amiként a látásunk túlnő a tapintásunkon, úgy gondolkodásunk a közvetlen érzékelteken,
és ahogy a látóhatár sem örök bizonyosság, úgy a gondolatszárnyalás előtt sincs akadály.
És amit ez számunkra jelent, nem kézzelfogható, bár felfedezők lába bejárta az egész földet,
egyrészt behunyt szemmel is megmarad külvilág képe, másrészt az elvi viszonyokkal is tudunk számolni.

Szükségletek mellett kíváncsiság űz és hajt minket, céllal járunk, de a mellékes találat még több is,
élelmet nehezebb raktározni, mint eszmét fejben, a kettő együttesen nyújtja a biztonságunkat.

Ami soha nem hiányzott az egész közösségből, hiszen emberi túlélés történt a régmúlt óta,
sőt, már azelőtt, de azt nem nagyon szokás vizsgálni, messzi mélybe nyúlik, csak több feltevéssel érjük el.

Különösen ha addig ellátó műszerekkel kis idő óta rendelkezünk, s amit eredményeznek,
többnyire nem feleltetik meg korábbi, tudományhelyettes vallási világnézet nyelvezetével.
Magyarán, kihagyják a leírásból, magyarázatnyújtásból az isteni teremtés elképzelését,
amit így visszafelé fejtett értelmezésként kell érvényesíteni, ahonnan valóság érkezik.

Valahol félúton találkozik életvilág és ember, mikorra betöltött isteni tervezetet,
lejött a fáról s felegyenesedett, messzebb lásson, elméje megkezdte megismételni a világot.

Vagy csak harmada ez az idő, eredmény szempontból, mióta ember létezik, van, mert az élet előtt,
kiderült, magának a világnak is létre kellett jönni, s itt végképp megfeneklik az ész, istent keres.

Mert, bár beszél róla, nem tudja felfogni a semmit, általános hiányt levezetni részlegesekből,
s annak ellenkezőjét nevezi létezésnek, de ez gondolatjáték, valóságtartalma alig.
Helyesebben, annyi és az, hogy nem véletlen mondják egyes bölcselők emberi csúcsteljesítménynek az
istenfelfogást, tehát nem a vallás oldaláról, hanem a tudomány további lehetőségeként.

Erkölcsi tisztaság nem arany középút szabadosság és erkölcscsősszség között, nincsen mögötte számolgatás,
meddig mehetek el s honnantól kezdve tiprom a törvényt, hanem kiállás a jó mellett bármi feltétel nélkül.
A jó ismerete szívünk egyedülálló gyümölcse, fajfenntartásnak nevezett magatartást eredményez,
minden embert eleve segítendő testvérnek tekint, kezdettől fogva istentől belénk oltott természetünk.

Hogy különbség lenne ember és ember között, késő találmánya közel és távol hódító harciasság
magamentésének, ellenséget kiáltva gyilkoljon, és ez az elmebaj világhódító útjára indult.
Viszont megelőzte, majd vele párhuzamosan terjedt a közösség és ereje növekedésével járó,
innen, a háború korszakából nézve békés világ, gyarapodással járó alkalmazkodó teljesítmény.

Honnan elsődleges szükségleteket kielégítő tevékenység szellemi oldalának egyes jeleit
megőrizte még évszázezres mélységében is a föld, egységet érzünk velük megnézve szerszámaik élét.
Megértve, mire használták a pattintott köveket, most is többnyire hasonló céllal működnek eszközeink,
de eszmei tekintetben szintén hasonlók kell legyünk, ennek pedig ránk nézve fontos következménye áll fenn.

Fegyver és fegyverhasználat, embervadászat hiánya további évszázezrekből arra kell figyelmeztessen
bennünket, akik állítólag magasan fejlett ésszel, felfogóképességgel bírunk, hogy mai utunk zsákút.
Ne áldozzuk tovább legjobb erőinket elrettentést vagy megsemmisítést szolgáló gyilokrendszerekre,
ha a világ mai népességi szintjét megőrizni szeretnénk, vissza kell térnünk korai lelki élethez.

Mikor az az értelem felülkerekedését adta pusztító külső körülményeken, ma általunk keltett
nehézségeket kell legyőzni, ki, ha nem mi, oldja meg, s magától értetődő vezérlőnk is van hozzá, az erkölcs.
Álljunk ki mellette, minden törvény alapjának véve, ennek mesterséges ellentmondásait leleplezve,
hisz' olyat érez általa lelke legmélyén mindenki, amit ésszerűen megvalósítva boldogulást hoz.

Mi különbözteti meg a képzeletet a valóságtól, ha minden valóságosról is csupán elképzeléssel
nyerhetünk hírt, hogy van, beszámolót, hogy számunkra milyen, s e számunkravalóságát nem tudjuk kiküszöbölni?

Azaz csak az érzékszervi adatokból rakjuk össze a világot olyannak, amilyennek tudjuk, képesek vagyunk rá, és tudatosítjuk, de azon túl is van jelenség, egyéb eszközök s ész által következetten.

Ez az észmunka annyira alapvető, hogy akkor is elvégzi az ember, ha hiányzik egy érzékszerve, de még a két legfontosabb hiánya esetében is, ha a többin elegendő megfelelő bemenetet kap.
Így aztán a külvilágot nagyjából ugyanolyannak látja, tapintja minden ember, színeket és hangokat hasonlóként fogadunk be, műszerekkel mért határokat tartalmaz érzékszervünk, ez tárgyiság biztosítéka.

Ami pedig a közös érzékelési eredményeket egységessé teszi, hogy elnevezéseket alkalmazunk, s beszédben, írásban külvilág elvont gondolat lesz, és egyéni hozzáállásunktól függ hitelessége.

Ez kétfelől befolyásolt lehet leginkább, az egyik az érzelmek kavalkádja, öröm vagy bánat kötődhet az észleltekhez, másik eszmerendszer összefüggése, elméleti meggyőződés le- vagy felfokoz benyomást.

Azaz tehát embere válogatja, ki mond igazat, és kire kell úgy tekintenünk, mint ki szeret hantázni, honnan, melyik intézményből várhatunk tájékoztatást, s melyik cirkusz káprázata, megtévesztő alázásunk.
Ám nyílik többféle gondolati út is, végigjárva elképzelhetővé tetten, eseményszerűségeken, régi regei világban hősök, félistenek éltek kimagaslóan a nép közül, s még fölöttük istenek.

Ma a tudomány és technika vívmányai, rejtelmes birodalma tesz lehetővé körmönfont elméletet gyártani a részecskevilág tulajdonságairól, így lesz esőistenből időisten, áztassa lelkünk.
Hogy csak egy hajszálnyi időszál válasszon el bennünket a valóságtól, minek képzelet bizonyossága ad érvényt, hiszen arra az ismeretlen területre lép otthonosan, ahol eddig világteremtőnket tudtuk.

Feladatunk-e megfejteni a mindenséget? Aki Mindenséget ír, így nagybetűvel, máris megérteni vélte, s tiszteli azt a végtelen nagyságot, létezésünket onnan vezeti le.
Mert tisztelet, csodálat illeti forrásunkat, így aztán isteni rangra emelkedik a lét, de ebből kimarad a róla való gondolat, mintha az csak az élet velejárója lenne.

Fejlődéselmélet vezet hozzánk, egészen az agyműködésből megmagyarázott értelemig, ahonnan visszafejtve szükségszerűség látszik, le sem tudunk térni szellemirányított útról.
Ekkortól minden szellemi lesz, a Mindenség is, de szembe kerülünk a hozzá kapcsolt kérdéssel, hogyan vált anyagivá, miként s főleg miért, ha a maga nemében oly tökéletes, mint hisszük.

Hacsak nem akarjuk őt is, a Világszellemet anyagi törvényszerűségekkel azonosnak tekinteni, összeütköző billiárdgolyók útirányát kijelölő elfogó lyukakként.
Ami már istentagadás, messze a szellemtől az anyag, hiszen végtelen változatossága képes megteremteni általunk felfedezett rendszeres rendet, magamagától, önállóan.

Ám míg minderről kialakítjuk véleményünk, létezünk, jelen vagyunk a létben, de jól tudjuk, nélkülünk is már előtte sokáig volt világ, utánunk is lesz, máshol, ha a Naprendszer elég.
Bizonyos tehát, hogy megítélésünktől nem függ semmi benne, tehát mi függünk tőle egészen, a róla szóló tudásunkra sincsen szüksége, így annak szükségtelensége tájékoztatónk.

Arról, hogy próbálkozásink megmagyarázni akárcsak magunkat is, nem vezethető le a világból, legfeljebb korlátozottan, hogy mi rá válaszoló lényként magunkat alakítottuk.
Ám maga a világmagyarázat, sőt kapcsolat vele részünkről felesleges erőpazarlás, magunkkal kell törődnünk, élvezni az életet, nem bújni önzéssel Mindenség-akarat mögé.

Az élet szépségéről mindkét értelemben lehet beszélni, mert önmagában véve is világcsoda, emberként pedig mindannak alapjaként tekintünk rá, amik vagyunk, értelmességhordozó alanyok. Akik aztán tovább ragozzuk ezt a szépségügyet, mert értelmünk ad értelmet a világnak éppúgy, mint az életnek, amin tehát nem mindnyájunk életét értjük, hanem a sajátot, egyet mindegyik közül.

Mert erre van igazi hatásunk, vállalás által, ez abból hiányzik, bármilyen jó tanácsot adunk, például gyermekünknek, neki kell teljesíteni, hogy úgy nézzen magára „mindig, ahogy csodára nézni

illik, csodára, az ember fiára, kezeire, nyírott hajára", azaz főként kultúrateremtő lénynek tartsuk magunk, akkor jön minden más szerelme az élet részleteinek, szépségben szentségesen.

Szépségünkben tehát van érdekünk, együtt dobbanó szív előnye, ha a látványt elragadónak együtt tartjuk, az életünk összekapcsolódva boldog tud lenni, egy is elég, vagy az emberiség egésze. Színes kövek, csiszolt vagy érdes alakzatok, mind-mind a természet és az idő terméke, aztán vízzel elvegyülve ragadnak össze élő testté, lénnyé, micsoda szép tervet látunk visszafele beléjük.

Növény és állat, étel és ital, ugye, mennyire elválaszthatatlanok a szépségtől, tálaláskor látjuk tűz által pirult részüket, illataik gőzölögnek, ízük a szánkban széptanná egyesül. Szeretünk is beszélni érzéseinkről bármilyen természetesség vagy mesterségesség tapasztalván, ha az megüti a szépség megkívánt fokát, célja csak ezután jön, de az élményhez az is szükséges.

Nem merül fenn bennünk, honnan van bennünk ez a szépség iránti érzék, igény, de a szerepkör betöltés már kissé magyarázza, előzetesen felismert tud lenni, mi rápillantva szép, ha nem, lelassulunk. Jellemző tehát, ahogy a nem szépet fogadjuk, és a csúnyától undorodunk, de amire törekszünk, hogy mennél több szép legyen körülöttünk és csak a szépre emlékezzünk, ha a szellemünk ezt kívánja folyton.

Sokan talán azt gondolják, egyértelmű, mit tanítsunk, de amikor tananyagot kell összeállítani, már rögtön előjönnek nehézségek, korszerűség terén egyrészt, hogy ne legyen elavult felhasznált ismeret, másrészt a hagyományok terén, miszerint megegyezzen az addigi tudással, azaz illeszkedjenek, nehogy feloldhatatlan ellentmondás keletkezzen közöttük, ami a tanítás során derül ki, agyonvágva azt.

Mielőtt példát néznénk, módszertanilag kell dönteni a kérdésben, hogy mit tekintünk elsődlegesnek, a múlt vagy a jelen eredményét, ami nem értelmetlenség, hiszen a múlt a jelenhez vezet, meghatározva azt. És ez viszont így nem a tanítás, hanem a kutatás kapcsolt feladata, hogy legyen új eredmény a régi mellé, és az akkor is megszülessen, ha nincs teljes egyezés köztük, legalább feltevésszerűen állítsuk elő.

Mert csak akkor lehet vizsgálni, hogy megcáfolja-e az addigi álláspont, vagy erősebb lábon áll annál, s így azt kell további vizsgálatnak alávetni, vissza a kezdeteiig, helyes volt-e akkor a kiindulás. Mindez a természet tanulmányozása esetén jól bevált gyakorlat, hogy új, jobban összerakott kísérlet révén, ami újabban sokszor csak gondolatkísérlet az elméleti tudományokban, ami nem ugyanaz,

mint a társadalomtudományok eszmekritikája, amott könnyebben megy az új eredmény belátása, itt nehezen, néha lehetetlen hatalmi érdek miatt, a féltékenység pedig ekkor nem válogat eszközökben. No, nem a főhatalom szól bele a tudományba, de tudományképviselet lesz hamisan kisajátítva, magas szintre emelkedett eszmerendszer élet-halál küzdelmet vív fennmaradásért szinte már mindenáron.

Ráadásul oda-vissza kölcsönös függésbe vonva, most már a valódi hatalmi erő is szereplővé válik, többnyire a régi mellett, hiszen onnan jöttek többen közösségi vezetőnek, mint újabbak közül. A példa pedig a történelem, írását kezdettől ily összefonódás jellemezte, sőt a megrendelő tudatosan használta népek felmagasztalására, míg másoknak örökölt szolgaságot, vagy sok bűnt osztva.

Időpontját tekintve csúszóünnep a húsvét, amint az összes, régi időből származó is naptárhoz között, Napunk a csillagok előtt járva mutatja évköri helyzetét, s szerepét szintén. Ennek jelentősége sosem lehet túlbecsült, sosem volt nem figyelembe vett, sőt, berendezve eget, onnan a szereplőket ide a földre irányította, költöztette képi világot,

megszemélyesítést szerető emberképzelet, de már akkor elvált gondolkodás gabonája az ocsútól, emberszerű istenek regéje önállóságukra büszke lélekhit vallóktól. Felfoghatatlan hosszú időtávról jön felénk évszakváltásokra felkészülés parancs, nem ajánlás csupán, nem elhanyagolható tett minden napra, kivétel hetedik pihenőnap.

De az vásárnapként mutatja hasznos szerepét, kettőzötten, saját termék piacon árulva hasznosul szükséglet felett, termékcsere mellett hírek jöttek, s gondolatcserét is folytathattak. Meddig volt így, eltakartja előlünk utólag e békés világot tagadó háborús érdek-rendszer, pedig a kereskedelem szabadsága biztonságot kívánt, és az biztosan létrejött.

Olyan messzi tájakról érkezett drágakő és fűszer, hogy küldőiről itt semmit sem tudtak, de a szállítók, közvetítők igen, s elkezdődött a tudás felhalmozása is a vagyoné mellé. Ám még ennek hamisítatlan történetével sem rendelkezünk, mikor és hol történt meg mindez, eszmék és hatalom központosítását látjuk, egyesült világvallássá s birodalommá váltan.

Ami alá mindent bekebeleztek addigi emberi vívmányokból, lettlégyen nagy népesség, kézműves-földműves tudás, s szellemiekben magasan fejlett elvont világelsajátítás. Nem véletlen tehát, hogy miként működik ma is a naptár, pihenünk kettőzött vasárnapokon, s már csillagokon túl keressük a boldogságot, bevallva, hogy magunkon tovább nem jutottunk.

Belső érték nélkül nincsen külső érték, hiába keresed a világ végéig elmenve, időtlen időkig, földön és égen, ami megnyilatkozik, lélektől van, lelked elérje, teljesen betöltse. Testetlenségről beszélünk test templomában élve, végtelen elvontságról, mely ezért örökkévaló, így a lényege, hogy nem vagy egyedül, társak vagyunk ebben a létben minden eddig, most s jövőben élő

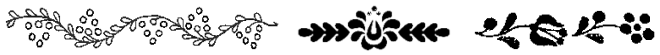
emberrel, s eme bizonyosság azonos forrású, az értelem világossága fényesíti bennünk, minden porcikánkat megszenteli isteni érzést keltve teremtő- és alkotótárs gondolkodással. Megelőzünk ilyen módon minden létezőt most is, a múltban is és a jövőben is, képességünk van túlszárnyalni minden eddigi tudásunkat, fölé emelkedve minden nehézségünket megoldani.

De nem alantas módon és eszközökkel, azt nem is tekintjük emberinek, hanem értékteremtéssel, mert az önmagában is eligazító, hasznosság megtapasztalása nélkül, egyetemes jellegű. Kiterjed értékszemléletünk az egész világra, be se engedjük oda az értéktelent! – ez parancs, mit önkéntelenül, mérlegelés nélkül megteszünk azzal, hogy nem választjuk, kerüljük a silány rosszat.

Természetest értéknek tartunk a maga nemében, onnan származtatva, ahonnan maga magunkat is, mesterségesnek pedig egyeznie kell mindazzal, amit a természetből s lelkünkből tanulni lehet.

A lelkek megszámlálhatatlan sokasága segít eligazodnunk a világ dolgai között, hogyha figyelünk a jóra, értékesre, nem hátrálunk meg akadályok esetén, ugyanazt vállalva, mint ők.

Mert bizalommal feltételezhetjük másokról, hogy ugyanolyan jóravalók, mint mi, ha az vagyunk, a visszahúzó gondolatok akkor érnek el, ha szándékunk bizonytalan, kísértő vésznek engedünk. Ezért még többet kell bensőnkben felébresztenünk, hogy a feltételen szeretet áldásában részesüljünk oda-vissza, azaz adjunk és kapjunk, ez pedig az értékek célzatos értelmességének a hite.

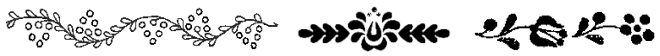
Bizonyára jó, ha ismersz okos embereket, de nemcsak azért, mert beszélgetve velük, kaphatsz tőlük sok új, vagy jó ismeretet, mint tapasztalt társak szintén hasznos módon eligazíthatnak, hanem mert akkor is kapcsolatban maradsz velük, mivel látó-, jobban mondva gondolatkörödbe kerültek, amikor nincs közvetlen érintkezés, de mégis „rajtuk függ" figyelmed, belecsimpaszkodsz

agyműködésükbe, s megszólal tudásuk benned. De ehhez tényleg odaadón kell viszonyulni, odafordulva ráhangolódni, tisztelet ne legyen például akadály, katedra vagy szószék magasa ne válasszon el rajongottól. Nem lehet ezt másként megfogalmazni, rajongás ugyanis lebontja a gátlásokat, hogy közel kerüljünk valakihez, mi lehet bevallatlan,

nem kell tudatosítani ahhoz, hogy működjön. Ilyenként sokkal jobban magyarázható szülő s gyermeke tanítási–tanulási viszonya, vagyis az anya közelsége, fontos szerepe garantálja azonos agyhullámzásukat, s így a gyerek sokkal többet tanul, mint ami elvárt. Szoktuk is csodálkozva mondani, „honnan tudja?" és azzal már nem törődünk, hogy nincs rá válaszunk,

mert az öröm miatt elül e kíváncsiság és olyan sok az ilyen eset, hogy nem megjegyezettek. Vannak még megérzések és egyidejűségek, amikre szintén nem igen keressük a választ, hogy miként vagy miért fordulnak elő, élvezzük inkább az ilyen szoros kapcsolat előnyeit. S hogy ilyesmi álmunkban is előfordulhatna, alvás közben, erre már alig gondol valaki,

visszariaszt ennek elképzelése, mert „hova vezet?" – kicsúszhat általa kezünkből a gyeplő, amivel irányítani véljük tudatunkat, sőt esetleg tudatosságunk foroghat kockán. Ezért aztán megmaradunk kevésbé kíváncsi átlag szinten, ily ügyek s összefüggésük illetően, elismerjük, jó ismerni okos embereket, csüngünk szavukon, aztán megyünk a magunk útján.

Sorsfordító napokat emlegetnek számunkra, akik szívesen megváltoztatnák az életünk, a leszélesebb mértékű befolyásolóktól rejtett közeliekig, kiknek napja már letűnt. Leáldozott, mert jól tudjuk, nem kell hinni nekik, amire hivatkoznak vagy hamis kitaláltság okként, vagy sosem teljesíthető cél, csak azért hangoztatják, vakként ne lássuk, mennyire álság.

A nyílt reklámok bűne legfeljebb a nagy túlzás, ragyogással vesznek körbe eladandó árut, meg hogy olyasmit tukmálnak ránk megtévesztéssel, mire nincs szükségünk, rakétát, puskát és ágyút. No, nem közvetlenül, de mégiscsak kérők tőlünk a belegyezést költségvetésből fegyvereket vásárolni vagy fejleszteni, indoklásul azt elhitetve, szőnek ellenünk gyilkos terveket.

Meg hogy mégiscsak jó dolog a haladás, amint előre lépünk legújabb nemzedékű gépünk birtoklásával, habár inkább sok felesleges képességet hordoz, mit soha nem használ népünk.

Hisz külön tanfolyamra kellene hozzá járni, holott alapvető igényeink kezelése
is többnyire elmarad idő hiányában, mert sok munka hoz sok pénzt, minek vásárlás a vége.

S ha feljebb lépünk eggyel magasabb szintre, ahol a tájékoztatásunkat gyártják, meggyőződést
látunk, hogy meggyőzők legyenek, de a tudásuk forrása kétes, nem ellenőrzik eredőjét.
Csak a nyomulást érzékelik és sejtik a sok pénzt mögötte, előbb talán viszolyognak tőle,
de aztán jó tartalommal vélik tölthetőnek a rázós eszmét, bár maguk nem kérnek belőle.

Hiszik, megúszhatják a következményeket, jól tudván nehézségekről, természetéről, merthogy
ők is benne voltak terjesztésében, hisznek a kiútban, megoldásban, s hogy lendülete elfogy.
Igen, sok elv leáldozását megéltük, éljük, de előtte csak-csak megfordították a sorsunk,
életünk, amit előbb változtathattunk volna jó irányba, ha nem rosszból kell visszafordulnunk.

Ezerszer ismételjük, mégsem alkalmazzuk, hogy a múlt, különösen az ősi idők, nem olyan,
mint amit magától értetődőn lehetne ma felhasználni, kezelni közvetlen életünkben.
Nem azért, mert ők másféle emberek voltak, mint mi, hanem mert a körülményeik, viszonyaik és
róla elképzeléseik voltak egészen mások, figyelembe véve emberi képességünket.

Ez igen szerteágazó és különlegesen másféle válaszokat jelent kihívásokra,
mint ahogy mi elképzelnénk magunkat abban a helyzetben, ráadásul sosem kerülhetünk bele.
Mindennapjaik vitele, munkájuk végzése hasonlóképp felidézhetetlen érzésekkel
társult részükről, – például rabszolgákról van szó és rabszolgatartókról bizonyos időszakban.

Érthetetlen számunkra, hogy tudta elviselni nemcsak a szenvedő fél, de az úri oldal is,
hogy tűrhette, miként számolt el lelkiismeret furdalásával egyik és másik, olyan könnyen.
Hiszen működött az a rendszer is, hozzánk vezet minden eredményük, mert volt, ha túléltek felénk
vezető emberiség-úton, alkotásukat ma is csodáljuk, ső utánozhatatlan.

Azért, mondhatnók, mint imént, mert sokkal másabbak voltak, de itt kétfelé ágazik magyarázat,
sőt már jelentkezett harmadik irány, földönkívüli beavatkozást hirdetve, ami elvetendő.
Vannak ugyanis olyan korlátaink, tudományunk által felfedezetten, miket más sem léphet át,
azaz minket illet a múltunk, magunkban kell hát keresnünk a magyarázatot minden történetre.

És ennek egyik iránya, hogy olyan nagyfokú volt a ki- vagy felhasználása egyik embernek
másik részéről, hogy lehetővé vált ama nagy teljesítmény, s ugyanazért ismételhetetlen is.
Vagyis nem vagyunk ma oly nagyfokú rabszolgák, tehát tekerni kellene a présen, sugallják
egyesek, de hamar belátjuk, mennyire nincsen igazuk, valószínűbb magyarázatra térjünk.

És ez különbözőségünkben az azonosság, ami, ha pontosítjuk, sokatmondó lesz, oda
régre is lehetővé teszi, amit ma egyre-másra tapasztalunk, hogy egyre jobban megoldunk,
még színesebben, okosabban, célkitűzésünk tükrében, eszközállomány mai színvonalán,
ahogy egykoron ama csodálatos alkotások születtek, miket ma fel nem fogunk, miként, hogyan.

S ők sem értenének minket, mit miért teszünk, és most nem a pazarlás értelmetlenségéről
van szó, hanem éppen világelsajátításról, mert annak sok sikeres útja lehet és volt is.
Az emberi egyetemesség visszamenőleg érvényes, ha az úgynevezett „történelmi
időszak” le is nézi a megelőző időket s fejlődésről beszél, ami őhozzá vezetett.

De ez nem igaz, nem az ember fejlődött, hanem az alkotása, teremtménye, eredménye, attól függően, mennyire kedvező vagy kedvezőtlen körülmények között kellett helytállnia éppen. S ebből az a tanulság adódik, hogy bízni kell mindig magunkban, felnövünk adódó nehézségek megoldásához, ha beleállunk a dologba, és nem bénítja képességünket vak nagyzolás.

Kell-e magyarázni, leírni hitünk alapját, vagy a hit éppenhogy átlendít ilyen hiányán, eredményt hoz-e ésszerűség alkalmazása mindennapi ember életreménykedésében? Mi más a hit, mint kisebb-nagyobb lendületforrás, összekötni széthullani akaró időnket akadályoktól megakaszthatatlan folyammá, s hogy összeálljon menete értelmes egésszé?

Bizalom hordoz tenyerén eleinte minket, ama érzelmi magasságba törekszünk aztán visszaemelkedni tudatos életünk során, kételykizárással teremtünk tiszta helyzetet. Ezt kiterjesztjük nemcsak kedves környezetünkre, szülőanyánk, szülőföldünk emlékezetére, de az összességre, – értelmes világegyetem köszön ránk minden emberben és településben.

Minden növényben és állatban, csillagjárásban, ahonnan a hitet is vödröstől meríthetjük, feneketlen kútja táplálja mindnyájunk testét, ám lelkét vagy eszét is, – közelebbről megnézve. Hozzáállásunk mélyén tanyázik a szabadság, világ végtelenségére hagyatkozva nyerünk képességet és eszközöket törekvésgyárrá tenni életünket, elvárásokat betöltve.

Ahonnan mindkét irányból jönnek bizonyíték gyanánt szolgáló, értékelésünkre méltó és tovább lépésünket segítő ismeretek, úgy zuhanyoznak ránk, mint szellemiség sugarai. Hogy a természet számunkra megismerhető, és nem vagyunk egyedül a világban, külön-külön való megjelenésünk ellenére, hihetünk másokban, közös működéssel még többre megyünk.

Különösen a tévedéseket egyre jobban kizárva, nem összetévesztve feltételezést bebizonyosodottal, hitünk reményét valós bekövetkezéssel, mindkét oldalt észben tartva. Mert ami független tőlünk, mégis általunk jut el hozzánk, fényesíti vagy sötétíti lelkünk, vagy a kettőt áthidalja tudatossá téve, s amit begyakoroltunk, örök életünkre szól.

A jelképekhez való viszonyunk tisztázatlan, mert ugyan az időszerűek szentsége adott, de a régmúltból ittmaradottak bizonytalan állapotban várnak sorsukra, így, avagy amúgy. Vannak szinte teljesen elfeledettek, mert a használatukra nem volt már szükség, megváltozott a világ, ilyenek a nemesi címerek és a „kutyabőr”, előjogot, birtokot másként kell

igazolni, felhatalmazást nyújtó szertartás sem ismeri már a bíborköpeny adományát a hadvezérnek, a király kezében nincs jogar, sőt, maga a királyság is megszűnt, elfeledve. Bár pápai gyűrűt halálával összetörnek, egyetem urai akasztanak láncot nyakba, egyenruhákon is találhatók rangjelzések, s legalapvetőbbként ovis jelünk ismeretes.

Vagy a fehér ingecske kereszteléskor, hogy vidd magaddal életed során és őrizd meg tisztán, habár már a vallást sokan nem is gyakorolják, sok jelkép üres lett, soknak van még jelentése. A közlekedési jelek szerepköre megnőtt, régen az emberek közlekedtek így egymás közt, figyelve a szembejövő rangjelére, nehogy elmulasszák a kötelező tiszteletadást.

A csillag, a félhold, a Napkorong egészen más jelentést hordoz, azonosítja a világunk
lényegét adó jelenségeket, és ez nem fog változni soha, ha megfeledkezünk is róla.
A szerelmesek is megjelölik a másikat, akit szeretnek, férfi tulipánt lát a nőben,
nő margarétát a férfiban, és a népdalok szépen szólnak róla, ahogyan szeretik egymást.

Aztán a jelképezés önállósodni tud és műveleteket végeznek a jelekkel, mintha
még akkor is érvényesen befolyásolhatnák életünket, de ez már inkább csak nosztalgia.
A szép régi világra sóvárgó emlékezés, midőn mindennek jelképi jelentése volt, mi
a társas és tárgyi környezetet jelölte, szent rendet fejekben, nyelvi beszéd szertartást végzett.

Az emberek, az emberek, nagyon szeretik, ha vezetik őket, különösen lelki utakon,
egyéb mintát is követnek, minthogy maguk taposnának ösvényt ismeretlen vad tájakon.
Mert nekünk az minden rákövetkező pillanat, ha nem a megszokás medrében múlik ideje,
nem ismerősen mosolyog az útjelző oszlop, édesanya intelme, iskolai tanulmány.

Még jó, hogy áttör azon a sötét felhőburkon egyéniség napunk sugárzó ereje, és azt
teszi, amihez kedve van, amit tehetsége diktál, néha sosemvoltat éppen felfedezve.
De ilyet átadni csak kortársaknak lehet, és a hagyomány értelmezése is miránk marad,
élőkre, ezért régi zsenik emléke sokkal élénkebb, hiszen kortársaikat kápráztatták.

Olyannal, ami ma sem terem minden bokorban, csak nem vesszük észre, hogy azonos kezelése
vallásalapítónak és világmagyarázónak újabb időkben, de egyik sem utánozható.
Ha mégis akad erre utaló jelenség, ma is tömegek mozdulnak, szinte már imádattal
felé, és ha temetni kell őt, akkor derül ki igazán, hogy mit jelentett lelki légszomjoltónk.

Biztos tudást sem birtoklunk ugyanígy észüres térben, tántorogva remény nélkül, mígnem támad
vállalkozó betölteni e hiányt, megváltó, vagy csak igazság kimondó, követni akarjuk.
Mert emberként tudatlanul is tudjuk, hogy akad okos is köztünk, bár nem mind közli velünk, mivel
nyitható a boldogulás ajtaja, – megbecsült ezért, aki átadja a kulcsot, s nem téveszt meg.

Az csak utólag derülne ki, amire nincsen fölös időnk, így megérzésre hagyatkozunk és
tévedhetetlenül állunk hitelesség mögé, vezettetve bár, de mégis saját utat járva.

Ha magadban keresed a mindenség nagy titkát, megtalálod, ha mindenségben a magadét,
a mindenséget sem találod meg, nemhogy annak valamijét, hacsak nem te vagy az a keresett.
A magadon belüli mindenség végtelenség, a rajtad kívüli véges elérést enged neked,
bár folytatólagos vagy, átlapolt időt élsz meg tudatosan, a külvilág sosem volt birtokod.

Annak te vagy a tulajdona, porszemléttel a csillagközi közegben, nagy tehetetlenséggel
terhes bolygófelszínen, látszólagos különbség kínálkozik számodra ésszel megragadásra.
De a megkülönböztetés még nem tudás, kell hogy újra előforduljon, ismétlődés a tudás
atyja, amit meg kell érni, élni, nemzedékek sorozata végén megragadva felismervén.

Innen van, hogy kell a másik ember, mert épp akkor nem értsz rá, még kicsi vagy, túl öreg, vagy még meg sem
születtél, – a megragadás helytállása a múlt, s mi meg a jövőnek szolgálunk jó adatokkal.

Így tovább kezdetig s végig, mondaná a mese, vagy mondja is, csak már nem értjük, hogy meséből áll a világ, világunk nem egy pillanat, hanem egy átfogó gondolat legkisebbtől legnagyobbig.

Mi belefér a mostba s a mindiget kitölti, de mi nem cikázunk oda-vissza létvonalon,
vagy növekvő-lohadó gömbtérben, nincs rá szükség, hiszen más a természetünk, elvi állandóság.
Szellemi lénycsodának titulálja a buta vakság, orránál tovább nem látva, nemcsak kívül,
de koponyacsont mögé sem, ha van ott érvényesnek tekinthető egyáltalán elvont tudásunkból.

De ha ott nem, akkor hol, kérdezi a hitetlen, akinek hiába magyarázod, hogy köztetek,
emberek, vegyétek észre fontosságotokat, de nem egyedileg, két vagy több főtök kell hozzá.
Hogy amit értesz, az a lényeg, és nincs sok köze rajtatok kívüliekhez, látszólag szól arról,
de mivel nektek, kizárja onnan a létet is, élményedként élhetsz meg igazi mindenséget.

Nemcsak az egyenes beszéd lett nagy hiánycikk a közéletben, hanem a szándékok elrejtése
is magasfokú, – megtévesztésünk érthetetlen, ha véleményünk amúgy nem nyom semmit a latba.
Amiről nem tudhatunk, az viszont rólunk szólna, ha birtokába jutnánk, no nem az igazságnak,
mert lehetőségek felvázolása még nem az, hanem törekvés kinyilvánítás megtörténne.

Tájékoztatásunk valójában nem nekünk szól, ámde rá adott válaszunkon keresztül másik
félnek, legyen az partner vagy ellenség, mindegy, mert mint a hitelpénz, ez is a jövőre épít.
Hogy majd az valósuljon meg, ami ki sincs mondva, de a háttérben a főszereplő kisebbségnek
nyilvánvaló, s hogy ne legyen szabad akaratuk döntésben, a mi képviseletünk tesz rá nyomást.

Ezzel pedig a színjáték teljessé válik, s bár nincs helyén semmi, az áttételeket úgy tudják
kezelni, hogy nekünk esélyünk sincs megfejteni, mi fog történni, hogy esetleg felkészüljünk rá.
Ez a meglepetésszerű felbukkanása a történésnek, lehetővé teszi ellenállás
megelőző kiiktatását, eszünkbe sem jut, juthat, ha álmodó eszünkben sincs, mi fog jönni.

Felhőket sem befolyásolhatunk, mikor essen eső, ünnepnapokon szeretjük a napsütést, így
vagy úgy, végül megvalósul az időjárás, tervetlen, de mi van a világeseményekkel?
Azok olyan nagy léptékűek, úgy beállítottak, hogy magamagától ered élő történelem,
mindenki a saját céljáért teszi a dolgát, és megállíthatatlan az elkerülhetetlen?

És leginkább a szerencsén múlik a győzelem, vállalkozások között nyertes oldalon lenni,
szükségszerűen hasznos magasabb szintű tudás, emberiség sorsa az összteljesítménytől függ?
Így lenne ésszerű és valószerű, ha tényleg egyenes lenne róla a beszéd, mi mit ér ma,
megbeszélhetnénk merre menjen a világszekér, s véleményét mindenki felelősen vállalná.

Ha elkötelezted magad, attól még szabad vagy, ha döntésed megalapozott tudásra épül,
mit igen nehéz elérni a mai világban, ezért a legtöbb ember nem próbálkozik vele.
Ezt a nehézséget kell tehát legyőzni előbb, főként ha akitől tanulhatnál, nem szakértő,
de honnan jöhetsz rá, hogy kire szabad hallgatni saját vagy mások tapasztalatát mondók közül?

Ezt a vizsgálatot az élet rendje végzi el, hiszen a te képességedet meghaladja
egy bizonyos korig, de hogy meddig vagy kiskorú, az saját hozzáállásodtól függ a legjobban.
Mert ha egészséges vagy, és az a környezeted is, tudást elvi vagy gyakorlati alkalmazás

mentén fogsz szerezni, mi idővel halmozódik, s majd már önállóan tudsz következtetést vonni.

Ha ekkor letorkolnak, visszaveti hitedet magadban, de ha biztatnak, szárnyakat kapsz korán,
nem titok, hogy így előnyre teszel szert kortársak tekintetében és magad építésében is.
Ennyiben meghatározottság közepette és kissé tehetetlenül élünk kezdeteinkben,
de ha ez hátrányt okoz, le tudjuk dolgozni, ha szárnyaló lelkesedéssel nézünk a világra.

Ami életszerető családban mindenképpen tulajdonságunkká válik, felzárkóztat mások
jobb lehetőségei mellé, így aztán nincs is lemaradásunk lélekben, minden rajtunk múlik.
És lényegünkké válik, mi mellett kötelezzük el magunkat, arra, amire vágyunk, ami több
lesz mindig, mint a jelenben meglévők, képzelet akar valósággá válni, elkötelezetten.

Mert a legjobbon is lehet javítani, nagy a Föld, igen sok az ember, csoportosulásának
vagyunk részesei, ott, köztük kell boldogulnunk, mert mindenki ezt teszi, egészre vonatkozó
törekvés ferde hajlam, szükségszerűn félrevisz, helyi bukásba, egyéni veszteséggé váltan,
s hogy végzetet elkerüljünk, mindenki a maga portáján söpörjön, de ott elkötelezetten.

Nehéz elképzelni a mindennapokat kétszáz, négyszáz vagy ezer évvel ezelőtt, leírások
nem pótolják az átélés élményét, így abban nem lehet részünk időutazás hiányában.
Viszont ily kíváncsiságunk szomszédaink felé könnyen kielégíthető átruccanva oda,
s távolibb országok, más földrészek népe hogyan él, már helyszínre utazva tanulmányozható.

Mennek is sokan, de legtöbb csak azt nézi, amit mutatnak neki a helyiek, kirakat lett a
világ, a hirdetésekben látottat keresik, nagy kérdés, mi értelme van ennek az egésznek.
Van, és fontos dolog odafigyelni egymásra, az ilyen válogatott érdekességekre is,
hiszen az, valószínű, máshol nem található, vagy ha ugyanazt másképp csinálják, mint ahogy mi.

És aztán ott vannak a gyűjtemények kortársi és múltbeli művészektől, rangja van annak, hogy
megnézted az eredetit, – amit fényképről már jól ismersz, – mint élő koncerten zenét hallgatni.
Azt a hangulatot is visszaadják e művek, mi születésükkor felkeltődött a művészben,
hiszen ő igazán gyermeke volt korszakának, érzékenység tehetségét őrzi alkotása.

Aztán egyfajta vallástörténet is árad e művekből, istenszobrokból, kultikus tárgyakból,
más kérdés, hogy ezeket máshová vitték, mint hol keletkeztek, más tollával ékes múzeumba.
Eredetibb mindenképpen helyben felkeresni a természet csodáiként kínált szép tájakat,
de ha ott már megteremtették a kényelmünket „a természet lágy ölén”, felemás lesz az értés.

Azért magunkat ne veszítsük el, elmerülve bármely érdekességben, ahogy múltba sem szabad
feledkeznünk tanulmányozva azt, egyensúlyunk visszaáll, visszalendülünk, bárhová jutottunk.
Saját jelenünk kell legyen valódi otthonunk, hogy végtelenül meghosszabbodjon életidőnk,
bejárjuk az emberi érzések, gondolatok legjobb és legtöbb vidékét, örömben tanyázva.

Hogyan ajánlatos az egyensúlyt gyakorolni, hogy milyen tényezőket kell kiegyenlítenünk,
a legnagyobb kérdések egyike lehetne, ha nem lenne már egyoldalúan kisajátítva.

Azaz a kérdést sem merjük feltenni viszolygás nélkül, visszariadva a nagyot hibázástól,
legalábbis lelkiismeretfurdalásunk lesz, ha valóban őszintén állunk hozzá az ügyhöz.

Hogy ne kerülgessem, mint macska a forró kását, arról van szó, hogy milyen irányban tekintsünk rá,
merről-merre történjen az életrendberakás szereplőinek, helyszínének kijelölése,
megragadása, magasság és mélység felé-e, vagy széltében-hosszában, felfelé és lefelé,
vagy körben, látóhatár kiszélesítésével, vagyis az oda-vissza ne az időről szóljon,

ne vissza a múltba s előre a jövő felé, hanem csak jobbra-balra, mindegyik oldalra és
az előttünk lévőkre, de a hátunk mögött is észrevéve mindent, súlyozva és beszámítva.
Tehát értékének megfelelően kezelve, aminél merül fel igazán a kétely káros,
vagy hasznos eszköze, visszahúzó ereje, vagy felszabadító érzés keltése, okosítva.

Hogy szabad-e, avagy kötelező azt tenni, hogy a jelent térben lévőnek vesszük, jelentése
tárgyaknak van, minden más gondolat hozzáadás részünkről, és ezt kell megfontolva szabályoznunk.
A két irány együtt, a térbe kapcsolt idő, a lehetőt kell megmutassa a lehetetlennel
szemben, a reménytelit a reménytelen ellen, így az ajánlatosat téve kívánatossá.

Belátva és elfogadva, hogy egyensúlyra csak az juthat, még az igazság tekintetében is,
aki sok-sok kevésből építi fel a többet, megelégedés ingó hátán szinterezgetve.
Így válik az örök jelenidő eredménnyé, múltat és jövőt végtelenség forrássá téve,
ismeretlen mélység s magasság elkerültével, közeli és távoli közepét eltalálva.

Az egy és a sok, a rész és az egész életünk meghatározó viszonyának látszik, egyéni,
személyi befolyás viszont az összességre csak kivételes eset, felhatalmazás kérdése.
Olyan, mintha mindenkinek megadatna számba vétele, belőle is származna a közösség
és annak ereje, terméke létrehozása, nélkülözhetetlenséget látunk magunk iránt.

De a valóságban szerepünk korlátozottabb, jellege inkább az ellenkezője, elszenvedjük,
nem kezdeményezzük a kapcsolódást világunk ezernyi dolgához, ügyeink mástól indulnak.
Nehéz ezt bevallani, többnyire nem sikerül sosem, hanem inkább fürdünk annak tudatában,
hogy a teremtés koronájaként elvárások tükrében szemlélhetjük lezajló életünket.

Szükségleteink mindegyre kielégíttetnek, vágyaink megvalósítja életünk folyása,
ésszerű törekvéseket támasztunk s tettekkel bevégezzük, mintegy hitelesítve hitünket.
Sőt, az alapoktól az történik, amit a mi érdekünk megkíván, részt kell vennünk benne persze,
és megvannak a választási lehetőségek, hogy mindig a legjobb irányban haladjunk tovább.

Ehhez azonban előbb meg kell tanulnunk, merre van az előre és hátra, mi van előnyünkre és
mi okozhat hátrányt, bukást, addig jó, míg csupán tanulóévekben járunk, s a próba nem végzetes.
Hogy ne legyen az kikerülve a nagybetűsbe, az önálló lábra állás során se semmilyen
lépésünk, ahhoz nemcsak a mi megfontolásunk kell, igaz szándék, de a körülmények hatalma.

Kedvező csillagállásnak becézik, hogy legyen számunkra hely munkálkodásra, megvegyék, amit
kínálni tudunk, dolgozó kezünktől okos fejig, mert egyoldalú függőség ez és nem kölcsönös.
Nagy egészbe beágyazódás zökkenőmentes intézése felettünk álló szerkezet dolga,
mindegy, hogyan nevezzük, csak tudjunk róla, hogy meg kell felelnünk nek, és járjunk is a kedvébe.

Termékeny bizonytalanság[549] és feltöltő elmélkedés[550] két magyar életelv, inkább gyakorlat, munkamenet
és lélektáplálás, megnyugvás megelégedés nélkül, bármennyire kifáradásól visszafordulni tudás.
Ne hidd, hogy mindent tudsz már, ha eljutottál valameddig a kutatott tárgy megismerésében, vagy csak úgy a világ megítélésében, sőt vállald fel módszerként, hogy kétely illeti bizonyosság látszatát, tévedést így kizársz.

Mert nem tévedhetsz akkor, ha csak feltevésként tekintesz adódó javaslatodra, különösen a múltvizsgálat terén, ahol rögtön jöhet újabb felfedezés, adat, ahogy közölted a magad véleményét, eredményed.
De így van ez minden más esetben is, mert minden tudás korábbira épül, módosítva újabb szempontok szerint, amit az idő hoz, benne időszerű változással, növekvő embertársszámmal, elméjüket egyesítve.

Ez külön-külön működő észről tudomásulvétel, ők más eszköz és ötlet használatával jutnak tovább, mint te, s ha támaszkodsz rájuk, nem zárkózol be magadba, használod őket, te is többre juthatsz, jobbat építhetsz.
Miközben hajt a kíváncsiság, szinte pihenés nélkül törsz a kitűzött cél elérésére, kezedből egyre kicsúszik a megoldás, ha arra bővített változat valószínűbb, viszont így egyre termékenyebbé válhatsz.

Ezenközben pedig magasabb fokozatba kapcsoltan működsz, miközben neked is testi lét szolgál menedék gyanánt a kifáradó lemerülés, elkedvenülés ellen, ezért kell állapot javítva visszaszolgálnod.
Lemondva minden gondolati késztetésről, feladat végzésről ésszel, belesimulni a természetesbe, megengedni neki, amit épp megkövetel magának, jelezve, ha valami fáj, egyenként javítgatva.

Jöjjön az álomszerű érzészuhatag, ébren, mégis elengedve feszültséget, belelazulva pillanat kitágulásába, miközben felizzik lélekkohó és ellát megnövekedett jótékony életerővel.
Máris megújultan veted magad a munkába, fordulsz mások felé, hittel bizakodva vállalod hivatás követelményét, leszel a mindennapok során igen jól teljesítő, és ember minden körülmények között.

Rejtett tartaléknak mondják, de valójában nincs elrejtve, titkos mondanivalónak, de ami nyilvánvaló, és mind köztudott is lehetne, ha jól működne köztünk a tudás közlekedése.
Hiszen rengeteg ismeret ott van valakinek a fejében, még több talán a könyvekben, amit fel kellene tárni, de ha megtörténik, akkor sem jut el csak az emberek kis töredékéhez.

Nem elrejtve van tehát, hanem elzárva, de még ez sem jó kifejezés arra, hogy szükségszerű a tudatlanság állapota a tudatlanok részéről, ha tudást két feltétel akadályoz.
Az egyik a másik függvénye, azaz nehezen lehet túljutni rajtuk, mert sokféleképp húzza vissza a megoldást, hogy a tudásnak alapja kell legyen előbb, s a tudósnak meg kell élnie.

Iskola, iskola, kiáltja a nyilvánvalót most mindenki, de ott igen fontos előzetes felkészítés, családi és ovodai háttér manapság, mert az egymásraépülés feltétel.
Ahhoz pedig képzettnek kell lennie szülőnek, nevelőnek, az utóbbi előbbit pótolni kénytelen, ha szülő nélkül nő fel a gyerek, itt pedig nem kétséges, elmaradást tapasztalunk.

Ennek oka általános nehézség, hogyan kell a tudományt átvinni az oktatásba, hiszen a legfejlettebb réteg lenne a legjobb, de az még annyira kidolgozatlan, taníthatatlan.

[549] László Gyula kutatási jelszava.
[550] Hamvas Béla kifejezése a „transzcendentális meditáció” helyett.

Vagy tudósa kényszerül titkolni, különben nem kapja meg az elismerést, aki őt eltartja, állam vagy vállalat előbb szeretné eltenni a hasznot, hiszen pénzbe került kutató, kutatás.

Külön szakma a tudomány népszerűsítése, feldolgozása, lebontása, taníthatóvá tétele, de erre nincs külön figyelem, csupán tűzoltás folyik, máshonnan tájékozódáskor. Amivel szintén meg kell küzdenie tanári munkának, hogy fél- vagy hamis információt kap még a kisgyerek is kézhez, félre is érti és úgy kérdez, hamar szakadék alakul ki köztük.

Ez tehát az a rejtett tartalék, amit azért a probléma tudatosításával fel lehet oldani, szándék kell a titkolózás okának megszüntetésére, s ösztönzés ilyen munkára.

Passió, szenvedéstörténet virágvasárnap, nagypénteken, ha nem láttad még helyben, rokonok, falubeliek által előadva,[551] nem tudod, mi a művészi emelkedettség és megjelenítés, átélés, átváltozás, azzá, ami a legszentebbnek mondott, hitt, azaz tartott, nem hangoztatva egész évben, de most megvallva, hogy kicsik vagyunk ily nagy megváltó feladathoz.

Csak a szerep is megtisztelő, felemelő, de aztán a hangzás és a cselekményt újra játszó elképzelés borzongtat, teljesen átszellemít, érezzük, többek lettünk általa, élő élet mostantól, de a halál sem oly rémséges, ha van feltámadás, ami ettől kezdve nem kétséges, hiszen másként nem lehetséges, nem lenne igaz, istenfia mindenre képes, és értünk teszi.

Elhintve tehát a mag már gyerekkorban, és a hatás növekménye folyton folyvást folytatódik, nem csupán emlékképként, hanem a meggyőződés lendítő ereje által áthidalva időt, teret és fáradtságot, kishitűséget s remény megingását terv s cél vonatkozásában, vagyis a jövőt illetően, hogy minden rendben eljön, amit a sorsunk kijelöl és örvendőn betölt.

Miként pótolja ezt, akinek nem volt élménye, nem tudom, de hogy meg kell tennie, mert különben egész élete hiány szenved, az biztosnak és szükségszerűnek látszik, bizonyára másként meg is történik, keresztény változat vallásban is, és más, világegészt bejáró hitben, beavató jelleggel, őrizve nem tudatosan is kincset, mit érzékeltek mögötti még fontosabb mutat.

Ez pedig végtelen értelmeiben nyílik meg számunkra, együttesen is újra, családban és nemzetben mai világban, nemcsak egyénileg, lehetőségek tárházából meríthetünk, de még legjobb sem örök, istenit megalázhat zabolázatlanság, figyelmezzünk fegyelemre, mert bennünk jóakarat erősebb, nem engedjük kicsúszni kezünkből megváltottság boldogságát.

[551] A görögöknél a pap (hiereusz) még laikus személy, a papság nem állandó foglalkozású és fő élethivatású, hanem a polisz tisztségviselője, mint az archónok, hadvezérek, kincstárnokok, piacfelügyelők, stb. Az ilyen polisz-papok közösségi feladata a szertartások elvégzése, amint az a hőskorban a fejedelmek uralkodói és családfői kötelessége volt. A nemzetségi kultuszok államivá vált maradványa pedig egyes előkelő nemzetségek örökletes joga a laikus papi tisztségek betöltésére, mint Eleusziszban a Eumolpidáké és Kérüxeké, ami azonban nem tette őket örökletes papi kaszttá. Emiatt a vallásos és világi hagyomány ápolása, a filozófia és a tudomány művelése nem a papság feladata lett, hanem laikusok – költők és gondolkodók – művelhették, azaz szabadon kezelhették és fejleszthették. S nemcsak papi rend, de egyház sem volt a görögöknél. A vallásnak nem voltak teológiai dogmái és szentségei, azt csak a szokás és hagyomány szabályozta.

Egy mindenki ellen, lehetetlenség, de olykor meg kell próbálni, ha másként nem tudjuk felhívni a figyelmet igazunkra, meggyőződésünkre, aminek mások még közelébe sem kerültek.
Egy mindenki ellen, sokszor csupán hangzatosság, mert nincs is ellenállás a többségben, az nem tud róla, milyen kezdeményezéssel éltünk, és csak kevesen vannak, akik rájuk hivatkoznak.

Egy mindenki ellen, ez nem is igaz néhanap, bár úgy látszik, hiszen csupán ellenvéleménnyel, ellenállással találkozunk, aminek oka, hogy kis körben terjesztjük csodás újdonságunkat.
Egy mindenki ellen, gyakran megvalósul élet és játék forgatagában, úgy kiosztva szerep, csak az irányító tudja, mi következik, így rá figyel mindenki, aki benne van a körben.

Egy mindenki ellen, már kisgyerekek közt is jól megfigyelhető, „találd ki, mire gondoltam", és az összes többi találgatja, de csak ő tudja, mire, igaz, itt már egészen szűk körben vagyunk.
Egy mindenki ellen tehát módszertanilag is megragadható, nemcsak tartalmilag, sokaság kezelése során kisebbség, sőt egyén van a döntéshez szükséges valós tudás birtokában.

Egy mindenki ellen ugyanis nem ellenséges magatartás alapvetően, hanem érvényes gyakorlat a munkamegosztás menetében, mert az önállóan elért eredményt ítélik meg.
Egy mindenki ellen védi meg magát közönség előtt a hangversenyteremben nemcsak szólista, mert hangtévesztés, melléfogás kihangzik, kirí egész összhangzatából, tudjuk, ki követte el.

Egy mindenki ellen, különösen tudósok közt, tudományos közlések terén bevett eljárás, olyat letenni, mi még nem volt, minősítéskor, vagy felfedezés lényege, hogy mindenkit meglep.
Egy mindenki ellen, isteni kinyilatkoztatás, de értünk született, vagy születik azóta is értelmezések óriási tömegében, de azt mindig egy ember teszi, összes többit szolgálva.

A lélek szellemi, a szellem lelki működés, s hogy bennünk-e csupán, vagy rajtunk kívül is, alig ismerjük, mert vizsgálata szinte be van tiltva valamiért, s amúgy is viszolygással fogadjuk az eligazítást, hogy szellemi irányítást a lélek végez testünkön, azaz rajtunk, s általunk, ha a cselekvésünket nézzük, de gondolkozás eredménye is meglátszódhat a külvilágban.

Aztán további titokzatosság, mint születik a gondolat, elmélet, van-e önálló léte és rátalálunk, vagy általunk jön létre, eszes mivoltunkból, de az is lehet, mindkettő igaz.
Viszont annak a szellemi jellegű elvnek, mit minden mögött látunk, még érzékeltek mögött is, szüksége van a lélek közvetítésére, hogy hozzánk képest meghatározottan fogadjuk.

Vagyis a lélek nemcsak a testünk ellenőre, amikor fájdalommal jelez, ha valami rossz, hanem a szellem próbája is, hogy javaslata megállja-e a helyét tapasztalatunk szerint.
Honnan jön ez a javaslat, ismét nem firtatjuk a legtöbb alkalommal, csak egyből végrehajtjuk, így aztán a tévedés következménye rajtunk csattan, de a jó eredményt is mi élvezhetjük.

Itt megállhatnánk az elemzésben, önvizsgálat végén megállapítva, hogy igen erős, finom hangolású szervezetünk van, két irány felől befolyásolt, lelki és testi visszajelzéssel.
De nem szabad itt megragadnunk, mert mindennek van története is, és a testi felépítésé tervezettséget mutat, tervezetlennek mondva, úgynevezett cél nélküli célszerűség által.

Ennek megítélését azonban végzetesen módosíthatja számunkra a szellemtörténet bonyolult folyamata, ahonnan az emberi viszonylatokat lehetetlen eltávolítani.

Mert ott már csak közvetetten érvényesül maga a szellem, bár beavatkozását emlegetik,
de minden egyes lélek elvégzi feladatát, önmagát másokhoz viszonyítás szellemében.

Csak mese-e a történelem, vagy ez nagy túlzás, komolytalan hozzáállás, mert ami megtörtént,
tisztelni illik, és elődök élete szent, legalább annyiban, hogy nélkülük mi nem lennénk.
De most nem erről van szó, hanem történetírás természetéről, mert annak tárgyát a régmúlt adja,
és létezik emellett a történelmi távlat, míg jelenről összefoglaló statisztika szól.

Levéltári anyag sem oly régi, mint ahová visszamegy a „történelmi emlékezet”, melyet
valamilyen hagyományt idéző meséből vesz későbbi krónikás írásbeli rögzítése.
Őskor, – szokás mondani – amiről történetek szólnak, de nem tudható, milyen régen esett meg
szereplőkkel esemény, újabban a régészet besegít, és kormeghatározás eszközei.

A legrégebbi feljegyzések felrajzolások, barlangok sötétben lévő falán láthatók, és
aztán egyéb helyeken sokkal később, mozaik, szobor, sok-sok művészi tárgy onnan tudósítónk.
Hogy az időben honnan, alig pontosítható tehát, és napfogyatkozások ideje sem jó,
hiába kötődött például csatához, mert ha más helyszínen történt, mint tudott, akkor tévedés.

Ez a helyszíncsere elég nyilvánvaló, ahogy a nagybetűvel írt Nyugatra áramlottak más
földrészek kincsei, hozzá történés helyét is a korábbi időkből odavándoroltatták.
És már ott ábrázolták, úgy a múltat, mintha a világközpont mindig is ott lett volna, legfeljebb
kijelöltek előzmény mintákat, szigorúan túlhaladott állapotúnak beállítottan.

A mese tehát sokszínű, több rétegű, amit történelemként megörököltünk, pontosan nem
tudjuk, miként állt össze, kik milyen forrásokból dolgoztak rajta, hogy ma látott alakot öltsön.
Nehéz általános értékelést nyújtani, mi benne hamis, valószínű és valóságos, de
az nyilvánvaló, hogy valamit el kell fogadnunk igaznak, ez lelki szükségletünk, s ezt kihasználják.

Vagy inkább kihasználták, közvetlen hasznot húzva a történelem jó vagy rossz oldalára rakva
népeket, győztes–vesztes viszonylatban ítélve megtartandónak s kidobandónak emlékeket.

Az „örök Évát” gyakrabban emlegetik, mint az „örök Ádámot”, mert veleszületett csábítót
látnak a nőben, holott a férfi is hódító, egymás felé kölcsönös a kétnemű vonzalom.
Ami hirtelen fogantatású, villámcsapás szerű igen gyakran, bár a hosszú együttlét
is kiválthatja, nincs rá recept, s főként arra, hogyan kell kezelni, újdonsága taszító is lehet.

Ilyenkor magának sem meri bevallani a szenvedélyt tapasztaló, hogy felbolydult méhkas lett
a belső világa, mindent a kiszemelthez köt, le sem tudja venni róla lélekben a szemét.
A viszonzott szerelem a beteljesült, és ez még csak a szellemi találkozás öröme, mert
a testit sok intézményes biztosíték védi az elhamarkodástól, felesleges csalódástól.

Azaz belép a kapcsolatokba tapasztalat megfontolása, ésszerűséget próbálnak a
hozzátartozók belevinni az élet eme igencsak öntörvényű folyamatába, jól, rosszul.
Vagy a közösség társadalmi szabályozása szól közbe, még gyakrabban közvetíti, hogy zsák a
foltját megtalálja, miben sokszor nincs köszönet, kis körben működő nem lesz nagyban is hagyomány.

És a szerepkörök mivel nem azonosak, az egyensúly felbomlása ellentétekkel terhes,
anyaközpontúság volt természetes állapot, leszármazást ezen a szálon tartottak nyilván.
Amire ráözönlött a férfierő átkos torzulása, a harciasságból szerzett előny,
pusztító hatalom vett erőszakot a nőkön, miután életpusztítást főállásban végzett.

Éva, a nő tehát ki sem tudott vonulni a paradicsom utáni vészhelyzetből, erőnek
erejével tették Ádám párjává, csábító szerep ritkán jutott neki, az sem volt őszinte.
Mindennek hatása máig érvényesül, még ha bevallása nehezen is megy, álproblémákkal
eltakart, de a szerelmi erő reményteljes, megfelelőn egyesíteni a nőt és férfit.

Még azt is szeretnénk tudatosítani, amit nem lehet, mert a tudatba emeléstől olyan
megváltásfélét várunk, hogy majd rendbejön minden, okosabbak, ügyesebbek leszünk, s nem csalódunk.
De ez a törekvésünk tehát akadályokba ütközik, mert a tudatlanságunk túlnyomó
minket érintő folyamatokat illetően, alig van, aminek minden mozzanata ismert.

Életvonalunk jelen szakaszát jól belátjuk, korábbiakról az emlékképek bevillannak
eléggé összefüggéstelenül, kezdetekről pedig rólunk szóló elbeszélésekből tudunk.
Egész testi életünk rejtelem, bár egészség központi gondolat egy idő óta, részletek
tárulnak fel, sérülés, betegség esetén hogy mi nincs rendben, tudósít róla, mi hogyan működik.

Szándék, akarat mennyire esetleges bennünk! – teszünk elhatározást, de aztán nem tartjuk be,
azaz kell a család, a közösség segítsége, szinte csak nekik szól fogadalmunk, nem magunknak.
Hinni kell magunkban, jól tudjuk, de igen nehéz tudatosan vállalni kitartást hitünk mellett,
megyünk előre, de másokra pislantunk, miként haladnak látszatra jobban, mi lehet a titkuk.

Hiába tudatosítjuk, ők is megharcolnak pillanatokért, nehéz elfogadni, hogy ebből
ránk is állandó erőfeszítés következik, isteni beavatkozást kérünk, könnyebb legyen.
Aztán egyszercsak fordulatot vesz az életünk, rájövünk, hogy jobban járunk, ha nem tudatosan
tesszük minden dolgunk, mert pihentető is lehet, ha hagyjuk menni a maga útján események

minket is érintő menetét, nem kell izgulni, jön-e a villamos, hogy fel tudjunk rá szállni,
nem dől-e össze a magas ház, ahol liftezünk, nem erőltetjük-e meg szívünk futás közben.
Így aztán egyensúly tudatos és nem tudatos között szinte magától alakul ki, tapasztalt
jó érzés táplálja létrejöttét, de az nincsen tudatosítva, mert vigyázunk, nehogy elrontsuk.

A tudás helyett a tudomány vált hatalommá, ne az egyén boldogulását segítse elő,
de intézményesedve szolgáljon ki államot, egyházat, uralkodó rétegeket, hűséggel.
Elrendezett háborgató kérdésekre választ, még ha nem tökéleteset tudott is csak adni,
de olyan sokra adott helyeset, hogy tekintélyt szerzett, mit aztán elnyomásra is felhasználtak.

Elnyomni kételkedő hangokat, hitetlenek seregét kordában tartani, ne ingassák meg
közmegegyezés tudástornyát, mire alapoz oktatás és nevelés, társadalmi és közrend.
Ebben újabban már az is közrejátszik, hogy az egyes tudományterületet, sőt azon belül
tudományágat is nehéz elsajátítani, nemhogy valami újat felfedezni körükben.

De a tudásállapot fenntartása, meglévők szinten tartása is igen költséges mulatság,
inkább csak gazdagabb nemzetek tehetik meg, hogy a tudományos kutatásra áldozzanak.
Viszont a kisebbeknek az alkalmazás teljes köre rendelkezésre állhatna, ha nem lenne
katonai s hadititok valódi fejlesztés, illetve gazdasági fegyver a tudástárház.

Emellett az egyes embert az az ág is húzza, hogy megélhetésért dolgozva, elfáradva nem
marad ereje, kedve tájékozódni az új tudományos vívmányok körében alaposan.
Mert felszínesen, szórakoztató jelleggel van sok műsor, ismeretterjesztő film, de onnan nem
jut hozzá a neki ahhoz szükséges adathoz, hogy megértve a világot s magát boldogítsa.

Vagy hogy észrevegye a megtévesztést, amitől egymás ellen uszulnak nemcsak világhatalmak,
de kisebb embercsoportok is, nem látva meg, a lényegi életelemeket, álakat igen.
Tudássá lebontani a tudományt, megváltó tevékenység lenne manapság is, mint volt a
vallásalapítók korában, de már ott tartunk, hogy senkinek sem hiszünk, tudatlanság foglyaként.

Lelki-e még a lelki béke, vagy testi függés elsöpörte régen lehetőségét magunkba
mélyedni, kizárva a külvilágot, ne törje össze szívünk természetes létező nyugalmát.
De nemcsak kívülről jött izgalmak befolyása nőtt meg, hogy a bizonytalanság félelmet szüljön,
s valós fenyegetés mindennapi élménnyé lett, hanem belső egyensúlyunk is inogni kezdett.

Nagy szakadék tátong közvetlen kapcsolatunkban családi szeretet és bármilyen közösségbe
bekerülés esetében, ellenérdekeltség fúj fel minden jószándékot megperzselő lángot.
S tehetetlen bénaság jellemzi a többséget, hitetlenkedve, hogy ilyesmi már megtörténhet,
hogy minden szintre befurakodott ármány dühöng, s hiteltelenség erőszakossággal pótolva.

De nincs pótolva, megaláztatás csak fokozza ellenszenvünket, viszont befelé fordulásunk
ártalmas ránk nézve, és látszólag megsegíti az igazságtalanság átkát ránk szabadítót.
Így aztán mégiscsak magunkban elmerülve és lelkileg megerősödve jutunk ki a bajból,
legalább elvi síkon, szellemileg lázadva és lerázva a békétlenség álságos igáját.

Felszítva a bennünk rejlő jóság parazsát, először is megerősítjük önbizalmunkat
és hitünket az emberben és istenben, oda nem engedünk befurakodni senki és semmit.
Saját síkon és mezőn haladunk tovább lelki téren, megelőlegezett üdvösség hívást
érzékelve, betöltve az ember hivatását, céljainkat lelki békénknek alárendelve.

Hogy kikezdhetetlenek legyünk, szenvedés okát kizárva, ránk erőltetett vágytól szabadulva,
cselekvésünkkel egyaránt szolgálva magunkat és a hozzánk hasonlókat, akiket megismerünk
és elismerünk lelki közösségünkért tevő magatartásukat tapasztalván, szeretetben
megegyezve, nemzedékek közötti békével szolgálva mindnyájunknak a sikeres életét.

Hol kezdődik az igazi gondolkodás, ami nem rutin cselekvési folyamat során szokás
jellegűvé lett mérlegelés két ismert út közt, melyiket előnyösebb választani bejárni.
Aztán az sem túl komoly gondolati mélység, hogy megéri-e valami, no, nem a pénzét, hanem
például elhalasztani vagy előrehozni, leszokni róla, kockáztatni érte, vágyni rá.

A mi lenne ha, mi lett volna ha kérdés típus sem túl megerőltető választ igényel, mert feltevésesség eleve felment felelősség alól, képzelőerő kell hozzá, nem sokkal több. A mit szeretnék? – ugyanez a kategória, mert vagy létezőt sorol fel, vagy biztos lehetőt, vagy lehetetlenségbe bonyolódva megcsúfol ésszerűséget, lemond független valóságról.

Az arról való gondolkozás, mi lesz velünk, itt és most, avagy a közeljövőben, de még távolit is megcélozva, nem több, mint szemlegeltetés a velünk virágzó mezőn, netán jégeső után. Már a vers felénél járunk, s még mindig csak olyat találtunk, ami nem felel meg a gondolkodás igazi mikéntjének, de e megállapítás sor maga már igen, arról szóló teljesítmény.

Aztán ott van a jó és a rossz eldöntésének nagy feladata, ami gyakorlat előjön és próbára teszi képességünket, tudjuk-e az eszünket megfelelően használni döntésért. Bevonni az érzelmi tényezőt is mennyire szabad, milyen szempontokat érvényesítsünk a megítélésnél, személyeset vagy egyetemest, újat vagy hagyományost, szokásost vagy szokatlant?

Egyáltalán dolgok, folyamatok, összefüggés megértése felszínes látszataikból, háttér adataikból, emberi jelentőségükből, tudományos leírásukból, előadásból. Valahogy úgy tenni, hogy rájöjjünk, mi volt isten szándéka a látványos jelenségekkel, s azzal is, amit nem érzékelünk, de van, eszközfüggőn, s főként olyanról gondolkodni el, ami még nincs.

A gondolat természetén alig gondolkozunk, pedig tudjuk, hogy nélküle bizony semmik lennénk, valamiféle fajtája az állatvilágnak, azaz istennek sem jutottunk volna eszébe. Avagy nekünk nem juthatna ő eszünkbe sosem, sem szellem napvilága nem ragyogná be énünk, a világ is elgondolója nélkül maradna, és gondolaterő nélkül nincs következtetés.

Miből következtetünk, majdnem olyan kérdés, mint mi volt előbb, a tyúk vagy a tojás, mert fogalom kell hozzá, megítélve, rá illik-e helyzetre vagy tárgyra, élőlényre, aztán mehetünk tovább. Ez már a végeredmény felől, keletkezése a tapasztalat tudatosítása volt, de még azelőtt is ösztönösen valóság követés, a jónak begyűjtése, majd elraktározása.

Emlékezetben is, nemcsak ténylegesen, legyen holnapra, meg hogy visszataláljunk, ahol leltük, oda, minde mögött éhség megszüntetés kényszere állt, de aközben felgyűlt a jó és a rossz ismerete. Talán a tudásátadás volt a döntő lépés, ne csak a tudásfáról táplálkozzunk, folyamat indult, amiben nemcsak puszta mintakövetés, de gesztusok és magyarázat is helyet kaphatott.

A mi micsoda ügy nemcsak a közlőtől függött, de befogadó kíváncsisága serkentette, s hogy még pontosabb legyen, valamint az okra is rámutathattak, tojás esetén madarakra. Sokmilliárd lépés jött ezután, gyarapodott, csinosodott megismerés, isten büszkén nézte alkotását, hogyan jelenik meg benne mintegy tükörben a többi, persze hogy ez lett kedvesebb.

Legalábbis mi ennek a tudatában élünk, ne is adjuk alább, célunk a teljesség lehet, de isten előttünk jár és végtelenségével újabb és újabb, s nagyobb feladattal részeltet. S mire mindezt végiggondoljuk, máris tanulunk belőle, hogy a kezdetleges egyszerűsége ugyanúgy fokozódik kezünkben vég nélkül, mint a bonyolulté, nemzedékenként tovább lépve.

A hangok, a hangok, gyönyörű harangok, itt a fejemben szólnak, bongó beszéddel, akik már nem élnek, mindenkinek saját hangszíne volt, és ez nem kopik, nem fakul, itt dörmög a bensőmben apán, énekel anyám, és mások is épp abban sajátosak, nem mondanivalóban, s lehet, már a tartalomra nem emlékeszem, de helyzetek, körülmények, ahonnan eme ismerős hangok

származnak, ahogy keletkeztek, előttem vannak. Egy-egy felnevetés, kifakadás, düh és öröm kifejezése mennyire önállón megmarad, bizonyos tevékenységek kísérő zenéje, a kovácsüllő, a szecskavágó ritmusát is örökkön hallom, ahogy a disznósivítást, ha régen kaptak enni, baromfiudvar hangját, a tehén elbődülését, hogy nyissuk a kaput,

mert megjött a csordalegelőről telehassal. A kutyák ugatása, versenycsaholás szomszéd kutyával, egymásnak ugrálva, midőn kerítés volt köztük, bajuk nem eshetett, ezért aztán még jobban hergelték magukat, illetőleg egymást. Ahogy a postás bekiáltott, vagy látogató, dudált a busz, nyerítettek a lovak, és csörgött az üresen futó szekér, szép zajt csapott a násznép,

különösen ha rezes banda kísérte daluk. A ringlispíl csengője, céllövölde lövedék csattogása a fémfalon, misén csengetések és az orgona lassúdad hangváltásai, a rózsafűzért végzők monoton imádkozása. Sorolhatnám még végtelenül, mert iskolában is sokféle jellegzetes hanghordozás kísért bennünket végig, más és más tanító és tanár,

mindegyiknek volt hangsúlyos különlegessége. Aztán az a sokféle munkahely, ünnepségek, értekezletek, a vizsgák csendje, nyári tábor a gólyáknak, saját hangom, ahogy előadást tartok végeláthatatlan témákat sorolva. Mi lenne a világgal hangok nélkül, emlékek csak látványt jelentenének, de azt azért beszéd határozza meg, hogy micsodák. Hangcsodás élet!

Lelkiállapotnak tekintik belső érzések kavalkádját, holott csak a testtel együtt működik bennünk a lélek, lélekállapot az így, tudatosságot és tudattalant bevonva. Testi jelenlét nélkül nincsen jelent átélés, mert a jelen nem múlt vagy jövő, amit gondolat közvetít úgy, hogy ott sem voltunk, illetve vagyunk, tudjuk, volt és lesz, de a most kimarad belőle.

Ahogy az érzések sorhulláma ellep minket, testi változást, testfelkavarodást megélve, könnyen elviseljük, mert a testünk fékez, hűti a kedélyeket, amit lélek tüze gerjeszt. A lélek tud ugyanis szárnyalni, nem a test, nem vagyunk madarak, és nem is átvitt értelemben értendő a dolog, hogy repdes a lelkünk, hanem lelkesedés átjárva testet, légiesíti.

A gondolat a hatáskeltő, de az a lélek másik oldala, ha ez meg a puszta testiség, kellünk hozzá, hogy legyen a tartalma kifejtve, ha nem akarjuk, hogy könyvekben holtan heverjen. De még egyszer, hangsúlyozzuk, hogy testi változás nélkül nem működik a lélek, nem érezzük a hatását, csak ha felizzik a vér, erősebben ver a szív, mit ha tudatosítunk, még jobban ver.

Két véglet tiszta gondolat s a gondolattalan létezés, vagyis a kettő ugyanaz, tartalmaz és alakít, kimondva megragadja, s amit fog, beszédes, jelentést tartalmaz mindenféleség. Játszunk a szavakkal és játszunk az életünkkel, aki hallgat, bár lenne gondolata, olyan, mint a meg sem fogant gyermek, ha a testi gépezet működőképes, de akarat hiányzik hozzá.

Nem megismerő világelsajátítást végzünk, amikor nevén nevezünk tárgyat, jelenséget, hanem teremtőerőt gyakorlunk, aminek árama értés, belőlünk fakad s folyton visszaverődik

másoktól, visszajön tehát, testi jelzésével változásuknak befolyásunkra, beszámolnak magukról, világukról ők is, így gazdagodunk lélekben, gondolat testet öltve és fordítva.

Nem csodálkozol a napok futásán, ha láttál már fellegeket futni az égen végtelenül, sem céljuk, sem forrásuk nem látható abból a menetből, de az esőcseppek benne utaznak. Meg kell lovagolnunk a napok hátát nekünk is, értelmet adni rohamosan telő időnek, a pihenés, megújulás szintén tevékenység, ne halogasd a tennivalódat, tedd meg még ma.

Kötelességtudatot ébresztettek bennünk, hogy végigcsináljuk a mindennapokat, ahogy kell, és akik megszervezhették a napirendünket, tudták, minden perc betöltendő, nincs üresjárat. Ha megáll az idő, előtte, közben leáll a történés folyamata, nem mozdulnak a felhők, sőt nincsenek az égen, magasan álló nap tüzel ránk, ám ha így nyaralunk, annak is van sok haszna.

Viszont melegben dolgozni még nagyobb kihívás, mint hideg fagyban, mert felöltözhetünk, de hőség alól nincs kibúvó, ha szabadban kell ténykedni életünk fenntartásához meghatározottan. Nemcsak az évszakoknak megfelelően, de az életkorodat is tekintetbe vette okos kiosztása a feladatoknak, mindenkinek jutott, hogy mindenkivel tevőn teljen az idő.

Vagy ha megfigyeled a rügyfakadást, nemcsak a melegebb idő okozza, fényviszonyok is egyre világosabbra fordulnak, korábban kel a Nap és később nyugszik, hagyd abba az alvást. Rövid napokon még elnézhető volt, hogy lustán szunnyadoztál, begubózva hideg ellen, de ezek a hosszú, melegebb, sőt forró szakaszok jogosan kizöldítenek, hogy árnyékot csinálj.

Bizonyos korban az ember is virágba borul, megérik, hangoztatják, bár ifjú mást érez, inkább sötét felhők jönnek, fekete borulat takarja el előle a jövőt, mi lesz vele. De aztán megmozdul minden, eső hull a tájra, jönnek a teljesítmény eredményei, leszel valaki, s igaz, futnak veled a napok, de te is velük futsz, és néha megelőzheted őket.

Lelkesedés az élet igen fontos támasza, a lelkesítés a legfontosabb támogatás, igaz ügy, igaz út, épp onnan ismerhető meg, hogy feltétlenül beleállhatunk tevésébe. Teljes erőnkkel, teljes lényünkkel vállalkozunk belátott üdvös cél mihamarabb elérésére, jósága, szépsége és hasznossága világos, s minden pillanatát élvezzük a folyamatnak.

Legalább lélekben mellénk áll, ki tud róla, hogy mibe fogtunk, milyen fába vágtuk fejszénket, hogy az nagy dolog, elismerik, dicsérnek érte, magukénak érzik, örülnek, hogy létrehozzuk. A mások áldozatát látva értünk, szintén nagy hatással van ránk, felpezsdíti érzésvilágunk, szeretettnek és fontosnak érezzük magunkat, megsokszorozódik erőnk a kivitelhez.

És nemcsak munkálkodásunk, alkotásunk lehet ilyen módon kedvező fogadtatású, hanem az együttérző odafordulás, kíváncsiság bizalma kísérheti életeseményünket. Fordulópontunkat, mikor új életet kezdünk, mert elértük az iskolaváltás időszakát, munkába állunk, megházasodunk és gyermekünk születik, gondoskodó figyelem fordul felénk.

Mert az a lelkesítés, ami belülről fakad vagy kívülről érkezik és lelkesedésként tud lecsapódni bennünk, egyedülségünket oldja s teríti szét az emberközösség társtagjává.

Illetve fordítva, befogad bennünket oda és ellát jótanáccsal, de követelményt
is támaszt felénk, minek megfelelve boldogok leszünk, inkább, mintha nincs mit így teljesítenünk.

Mert a kötődésünk csak kötelékekkel képes megvalósulni, vonzalomáram bizsergését
érezzük, de nekünk is törődnünk kell másokkal, felnőttségünk jele, hogy mi is tudunk már adni.
Azaz lelkesíteni, lelkesedést kelteni olyanokban, akik nem bíznak még magukban, de
alkalmasak nagy tetteket véghezvinni, fognak is, ha hiszünk bennük, megszolgálják a bizalmat.

„Mi ide érkeztünk” – mondta a „tanár úr”, de ez nem igaz, bár sokaknak tetszik valamiért, és
hogy miért, az jobban magyarázza ezt a gyászos kijelentést ránk nézve, mint a hamis tartalma.
Dicsőséget keresni a hódításban, hogy már akkor is mi voltunk az erősebbek, amit ma
fel kell idézni, illetve visszahozni, kerül, amibe kerül, a cél szentesíti az eszközt.

De ez nem így van, nem lehet cél, ami nem valós, s több mint évezred távolából nézve nincs esély
megismételni a múltat vélt alakjában, ha az kedvezőnek ítélt, mert ártalmas a szándék.
Nem véletlen, hogy minden nagy hódító hatalomnak leáldozott, vagy újabbak felváltották, máig
éltetve nagyhatalmi eszmét és gyakorlatot, de leginkább békés alkotó nép a túlélő.

Aztán ezenközben megszületett oly álomhoz ragaszkodás, minek utólagos körvonala
nyilvánvaló félremagyarázása tényeknek, hogy kegyetlenség okossággal párban igazságos.
Aranybirtoklás, fényűző élet a világot legyőző ember jelképes válasza korszaka
kihívásaira, mondatik, törvénnyé téve mindennek szolgálatát s katonai védelmét.

De mással is baj van, nemcsak emberségi renddel, azaz erkölccsel, mert találkozunk más felfogás
szerinti életmóddal, önvezetéssel, ahol tudás igaz célok megvalósításából lesz.
Minek egyetemessége bolygónyira terjedt már a történelmi idők előtt, de épp abból
lett történelem, a háborúból, aminek a pusztítás a természete, utóbbi időkig.

E rombolásból építést faragni, hirdetni, teljes ellenőrzéssel lehet, ami ellen küzd,
aki tud és mer, de a megtévesztést vágy vezérli, nehéz ellenállni csábításának.
Hogy a magasabb rendűek közé sorolódjunk, és ha már a múltban, joggal kívánt a jelenben,
pedig túlnyomó többségében mindig itt élve nagyobb értéket képviselünk, meg kell becsülnünk.

Van-e értelme tagadni még magad előtt is a valóságot, életkort, hajszínt, ráncosodást,
súlyfelesleget, hogy csak a külsőnkre tekintve állapítsunk meg hamis nézetet, kegyes csalást.
Amit praktikákkal, eszközökkel, vegyszerekkel próbálnak orvosolni sokan, főleg gyengébb nem
tagjai, akik megelégednének, legalább ha egy évtizedet bátran letagadhatnának.

Nem ítélhetjük el őket, mert mindnyájunknak jól esik, amikor dicséretet hallunk, „korodhoz
képest sokkal jobban nézel ki, több évvel látszol fiatalabbnak, elárulod, hogyan csinálod?”
Ugyancsak kedvelt gyakorlat lett, szintén önmagunk előtt tagani belső, lelki tulajdonságot,
vagy inkább képességhiányt, tehetség herdálást, érdemtelen nagyobbra vágyódást pátyolgatni.

Vannak azonban kisebb ügyek is, lustaságot például nehéz elismerni és bevallani
magunknak, inkább kifogást keresünk, miért nem lehet, nem érdemes, nem szabad megtenni épp azt.

Családi élettel kapcsolatos nehézségek is ide tartoznak, tartozhatnának, ha szemet kell hunyni káros szenvedélyt űző szerettünk láttán, kedvesnek lenni vele, mikor szidást érdemel.

Ország-világ esetében is vannak eltakart tények a tudatosítás elől, hogy nemzetünk milyen, milyen volt, milyen lehetne, túlértékelt általában, szeretjük kiválóságnak látni. De a nagyvilágról sem akarjuk elhinni, hogy a valóságban kegyetlenebb állapotú, mint amilyennek a híradásokból tudható, élethalálharc folyik a háttérből diktáltan.

Így aztán a megmásíthatatlant sem ismerjük el annak, tele vagyunk hiú reménnyel, azaz ábrándozunk, hogy egyszer minden jóra fordul és visszatér a régi jó világ, „nagy volt a magyar!" Ám a dicsőséget nem abban és ott akarja meglátni, sokkal alacsonyabb fokon, földműves, földtúró paraszt szintjén, akit elkápráztat a hatalom ékessége, s hőskultuszban lát csodát.

Pedig csak a nem túl régi korszak vívmányai, színvonala, valamint eszményei vannak visszavetítve az igen régi időkbe, és felnagyítva azt a világot, hazudják képét. Mintha az emberviszonyok, kapcsolatok mindig ugyanolyanok lettek volna, mint újabban, de ez képtelenség, minek a többség issza meg levét, álommal helyettesítve valóságot.

Alapvető nemzeti összetevőket nézve, amit ma emlegetnek, igen sokrétű elem, s legfontosabb megállapítás e kapcsolatban, hogy visszamenve időben, csökken tartalma. Egyszerűen nem volt jelen mindaz, mi manapság, hiszen a nép nagyon megsokasodott, műveltség felgazdagodott, s így válhattunk egyetemessé a magunk tekintetében, kiegyensúlyozva.

A nyelvi közeg szétillanó volta köztünk jól és hamar elterjeszti a vívmányokat, ha az előremutató, de a veszteségeket is, ám azt különböző mértékben súlyozva rajtunk. Járványok, aszály és háború viselése ott árt a legjobban, ahol történik, de máshol is kifejti hatását, lecsökken a hatékonyság, sokáig elmaradottakká válnak a vesztesek.

Ezért vidékenként, legfeljebb övezetenként is meg kellene vizsgálni a múltunkat, sokkal többet megtudhatnánk magunkról, a színvonalról, valamint összehasonlítva távol tájakkal. Mikor mi volt a húzóágazat, mit adott az új eszközök, eljárások bevezetése, ha a faekét felváltotta a fém, kormánylapát s csoroszlya. embererőt állati sokszorozott.

De ugyanúgy a nyelvi világ is sokkal kisebb mértékben vont elvi párhuzamot valósággal, bár növény- és állatvilág ismert volt, de egyébként kevesebb kifejező erővel éltek, mint ma. Nemcsak regényeket nem olvastak, filmeket sem néztek, de a regélők is ritkán nyilvánultak meg, a közlés szűkebb viszonyokra vonatkozott, másban teljesedtek ki, mint mi, s ez megfejtendő.

Ugyanakkor a ritka emberlakosság másként viszonyult a természethez és egymáshoz, jobban megbecsülete, tisztelte, isteni magasságba emelte szinte, régen minden értékesebb volt. Kicsiségben nagyság, ez volt a régmúlt, nagyságban kicsiség, ez a jelen, és sokkal többet tudunk sokkal többről, több emberről, mint ők tudtak egykor, de alapokat ők raktak, köszönjük meg nekik.

Kitaláltuk a „fizikai munka" kifejezést, mintha az nem lenne egyúttal szellemi munka, de az, és ha nem tudod a logikáját, nem jutsz messze benne, mert sok mindent kell teljesíteni, hogy igen.

Például pontosan meghatározni a célt, ami bonyolult folyamat révén valósítható meg, és anyagkiválasztástól az eszközhasználatig sok mindent megkövetel jól ismerni és alkalmazni.

De nemcsak tudni, mit kell csinálni és mivel, hanem megfelelő gyakorlattal rendelkezni, mert szöget beverni sok irányból tartva kalapácsot lehet szükséges, nem beszélve indokolt erőről hozzá. Az eke szarvát sem elegendő két ujjal fogni, autóvezetőnek nem lanyhulhat a figyelme, kútásó, kőműves, ács igen pontos munkát végez, és igen, még sok feltételnek kell teljesülnie

ahhoz, hogy eredmény szülessen, elvégeztessen feladat, ami tehát nemcsak „nehéz fizikai munka" esetén fárasztó, hanem mindig, kell is a pihenés utána, különben hamar tönkre megyünk. „Szellemi munka" sem leányállom maga nemében, szintén teljes embert kíván, hosszú felkészülést és különleges tehetséget, befogadni adatot nagyon nagy mennyiségben s látni összefüggést köztük.

Ilyen tevékenységet végzőkre szokták mondani, hogy okosok, pedig tehetség tehát, értelmesség megfelelően magas foka mindenhez kell, ami eredményt céloz és hasznot hajtó tevékenykedés. Értelmi erő és testi is, együtt, bizonyos művészi alkotáshoz, tánchoz, de a sportokhoz is szükséges, miközben összpontosítani kell, a kifejező készség előhívására, alkotó folyamatra.

Ha külön-külön megtekintjük, mintegy belelátunk a szakmákba, hivatásokba, különleges tudást igényel mindegyik, hogy jól végezzék, és nem könnyű, nem véletlen, hogy gyakornoki időre vesznek fel. Mindenkire szükség van, aki dolgozik, értéke a megoldásnak van, s nem valamiféle rangsornak, ne takargassuk a semmittevést általvékenység elismerésével igazinak, legyen gyümölcse.

Amire a tudományt használni kellene, az messze van attól, amire használják, és ez a használat nem kedvez magának a tudománynak, úgy elsatnyul, hogy már nem tarthatjuk tudománynak. Gyilkolásra használt fegyvert tervezni vele nem szép, sőt a legcsúnyább, ha elég így nevezni az emberellenességet, ami nem létezett sokáig, bár örökkétig tartottnak mondatik.

Azoktól, visszafelé az időben, akiknek valahogy hasznukra van a fegyverkezés, versenyt folytatják még harcolás alkalma nélkül is, hogy egyre több pénzt költhessenek rá, másoknál többet. Holott ezzel egyirányúsítják a fejlődést, vagy inkább egyoldalúsítják, eszi, nem eszi, nem kap mást a tudomány megrendelésképpen, mint még erősebb, pontosabb ölő szerszám tervezést.

Namármost, tudást arra kellene fordítani, hogy amit tudós szinten tudunk, azt mennél többen tudják, s ne csak elméletben, hanem gyakorlatban alkalmazni, ami tehát kettős feladat lesz. A magas tudás aprópénzre váltása, miről sokat hallunk, de nem tudjuk, miként működik a megfelelő képlet, egyenlet és agyművelet átfordítása napi valóság talajára.

Tehát a tudományban megmártózástól legyünk okosak is és hatékonyak egyúttal, de mivel ez nem megy sokaknak, mert túl magas szintű ismeretek állnak a háttérben, azokat le kell bontani. A hadiipar pénzét a tudományiparba kellene fektetni, befogadhatóvá tenni egyszerűsítve bonyolult összefüggésrendszert, mint mikor gyereknek magyarázunk, hogy megértse.

Nem a tudomány eszköztárával, de példákkal, mintákkal tudunk eredményre jutni, és ehhez olyanná kell alakítani, tanulságossá tenni szószerint a tudomány végtelen mélyét. Ahogy a népmesék tanítanak, már nem tudjuk visszafejteni a kiindulásig, ahonnan vették a mondanivalót, de az eredmény tény, s így eljárva a tudománnyal, jól járunk vele.

Az önellentmondásnak rossz tulajdonsága, hogy többnyire nem vesszük észre, s ennek kifutása, eredménye, vagy éppen eredménytelensége felismerhetetlen és nehezen belátható. A jó összhatás és végeredmény, ami tehát úgy önellentmondás, hogy nem azt akarták, akik a célokat kitűzték, irányítást végeztek, különben nem tették volna, rejtett lett javukra.

Másik eset a hibás cselekvés, jót akarás, de rosszra hajló kimenet, amit érzékelni sem tud, aki végzik, ha az a meggyőződése, hogy sikert elérni csak úgy lehet, mint teszi. Ebbe a folyamat jellegzetességbe kell és elengedhetetlen beavatkoznia ama szereplőknek, akik látják a hibát, vagy érzik a jó irány áldásosságát, s félnek, hogy leáll.

Mert leállítják rögtön, ha megtudják, hogy másra fordul, mint tervezték, nem érdekli őket, hogy jó, ami születik, nekik az elhatározásuk a fontosabb, nehogy tévedésük meglátszódjon. S érdekes, hogy a külső szemlélőnek, vagy annak, aki elviseli a rossz következményeket, még nehezebb dolga van, mert nemcsak azt kellene beláttatni, hogy ellentétes hatást vált ki a

bármily jó szándékkal indított ügy, hanem hogy még az ellenkezője további olyanokat kelt fel, ami ellen az eredeti cselekvés szolgált volna, kettős károkozást ismertetni. Egyetlen példa megmutatja, mi mindebben az irányítás természetellenes természete, amikor túlterjeszkednek hatókörükön s nem számolnak beláthatatlan következménnyel,

avagy vakká teszi őket önkritika hiány, sőt avval is vádolhatók, hogy szemet hunynak az ellentétes hatásra, mert lefizették őket, s már nem megbízóik érdekeit képviselik. Ha az európai egyesült népeknek az élelme nagyobb arányban máshonnan érkezne, hogy itt ne termeljenek környezetszennyezéssel, akkor ott máshol még nagyobb lesz a földterhelés.

Az itt tiltott szennyezést kiszervezik máshová, mi ott olcsóbb, nagyobb a haszon, s a régi szemét, hamis érdekképviselet átfogón visszatér a közéletbe, mitől hittük, megszabadultunk.

Ki a szabadba! – micsoda jelképi találmány, tömör, de gazdag jelentéssel bír, bezártságot takar a háttérben, eddig volt érzésvilágot, megszabadulást hirdet tőle, s előre mutat. Általános jóra, nem elmúlt rosszra, búra, vidám időkre, nagy lélegzetvételekre, és a lélek szárnyalására, gondoktól mentesen szaladni a réten, hol zöldell, virágzik minden.

Sőt, lassanként ébred láthatatlan állatvilág, tücsök ciripel a fűben, rigó rikolt a fán valahol, de nem látjuk, hol, zümmögnek a méhek, giliszták kúsznak a földben s túrnak vakondokok. A láthatók mi vagyunk, emberek, gyerekzsivaj, kirándulók lármája, visszhangos kiáltása a túlsó hegyről, embersereg a majálison, népgyűlés, labdarúgó mérkőzés közönsége

zajong, hangszórókból katonazene veszélyes repülőnapon, ahol borzongtat a kockázat, hogy éppen ránk zuhanhat akrobata mutatvány. Arborétumok pompázatos egyedi, ritka példányait csodáljuk, állatsimogatás és a lovagláskedvelés beteljesülése, mert nemcsak vezetőszáron keringünk a karámban. Fogathajtó bajnokság és hídi vásár, aztán

a borhoz, pálinkához kötődő mulatságok, libegő, ringlispíl, óriáskerék, céllövölde. Ujjé a ligetben! és más egyéb nyalánkságok, vattacukor, törökméz, Bagaméri fagylaltja,

sörözés, a fűben elheveredve bódító hatására szunnyadni egyet, profi napozók,
biciklisták országjárása, kempingszabadság. S ne hagyjuk ki a Balatoni Nyár Őfelségét,

a lóversenypályák izgalmát, hogyha fogadtunk, szezon horgászatot, vadászatot, ökörsütést,
csiksomlyói búcsút, vallási körmeneteket, ballagást, kerti partit, szabadtéri színpadot.
Mindez itt történik, itthon, nálunk, nem külföldön, azaz a Kárpátokon belül, s még az Adria
is ide tartozik, otthonunk e szabad térség, és azért lakásunkban is szeretünk tartózkodni.

A csillagokban nincs megírva semmi, sorsunkat azonban nemcsak mi irányítjuk, tulajdonos,
vagy birtokos vagy saját életednél, nem mindegy, vagy hogy a csillagok helyén istent képzelsz-e el.
Olyannyira nem mindegy, hogy hamisításnak kell értékelni, mikor a kettőt felcserélik,
birtokolhatsz, de tulajdona vagy valakinek, s isten szavaként értelmezik a csillagállást.

Ez nagy különbség, mégis sikerül összemosni, elhitetni, nem vagy a magad ura, fogadd el
a sors rád vetett keretét, ne akarj kibújni terheid alól, meggátolni világ folyását.
A közreműködésed tehát nem terjedhet ki teljes életed minden szegletét szolgálni,
fejlődni, gyarapodni, okosodni végetlen, megállít a korlát, mit láthatatlanul húztak.

S talán egyszer észreveszed azokat, akiknek nincsen ilyen lehatárolásuk, sikeresebbek
és vidámabbak, érzékeltetik veled, hogy nincs esélyed túlszárnyalni őket, ne is próbálkozz.
Előbbről indultak a versenyben, nem szószerint, mert a látszatra igen adnak, megtévesztésül,
hogy neked is van reményed, teljes gőzzel haladj, aztán az előnyüket mégiscsak kihasználják.

S most nem a természetes különbségekről van szó, adottság, rátermettség szükségszerű létéről,
hanem otthonról hozott alkalmasság növelő körülményekről, ezek célzott használatáról.
Meg is kaphatod, ha nem közülük jöttél, hogy mit keresel itt, ezen a pályán, mely kiváltságos
rétegnek van fenntartva, ők könnyedén elvégzik a felkészülést, míg te vért izzadva, ne tedd hát.

Hogy mégis teszed, annak azonban nemcsak az az oka, hogy lázadsz addigi besorolásod ellen,
hanem hogy többet látsz abban, többre jutnál, mint a kényelmesen dolgozgatók, már ha megengedik.
Mert nemcsak a társadalmi szerkezetet tudja és akarja változatlanságban tartani a
– most már az egész – hatalmi elit, de tartalmi téren is konzerválja a történelmi tudást.

Elismeri a fennállót, mint szükségszerűség megnyilvánulását, ha a nagy egészről van szó,
országról, nemzetről, városról és vidékről, míg az egyén szintjén közös meghatározottságot.
Kinek-kinek kiosztva szerepe, végezze el, és ne kérdezze folyton, mi értelme van élni,
mert nem úgy akar, ahogy él, magas a színvonal, mindenki sokra juthat, elégedj meg hát vele.

És nem kicsinyes nagyravágyásról beszélünk itt, ösztönös haladásvágy mögött tudatosságról,
mert az állapotok befagyasztása veszélyes, jövőnk igénye végletet kutató szabadság.

A vásárlási szenvedély talán régebbi mint gondolnánk, és inkább kimozdulást, találkozást
takar, még venni sem kell mindig valamit, hogy az élményt megkapjuk, örömforrásként számontartjuk.
És megismételjük időszakonként, előbb, mint hogy a vásárolt teremék elfogy, elkopik ruha,
cipő, tartalékot képzünk, mondjuk magunknak, de lényeg a rendszeresség, odaszokunk, hogy menjünk.

De nemcsak mi megyünk, az áru és az árus is jöhet hozzánk, házaló képében régidőkben,
amit ma a házhozszállítás felújított már, de hátizsákos ember bája viszont odalett.
Azt pedig a hírhozó mivolta jelentette, mert távoli vidékeket bejárva elmondta,
amit arrafelé hallott, s vitte oda, amit itt most nálunk beszéltünk vele, így közvetítést szolgált.

Mert hát a kereskedelem maga is közvetít, más tájak tárgyait közel hozza, ásványokat
és készítményeket, olyanokat nélküle nem ismerhetnénk és szerezhetnénk meg sohanapján.
Viszont azért itt van egy nagy tévedés is, mert a régi világ akkor sokkal kisebb volt, irdatlan
messzeségből érkeztek ugyan drágakövek, de azokat csak gazdag, uralkodó körök vették.

S a hírek eme körből jőve voltak igazán érdekesek, mi történt a királyi udvarban,
milyen háború várható, emelik az adót miatta vagy nem, hol tart a nagyvilág folyása.
De ez csak az utóbbi évszázadok terméke, előtte öngondoskodás működött, ellátást
mindenki maga végzett, termékcserét fölösleg esetén végeztek, békés berendezkedés volt.

Ezért ütött nagyot első harcias váratlan támadás a termékeny földek ellen, házaknak
felégetése, emberek leölése, amit máig elhallgatnak kegyetlenség örökösök.
Ám mennyivel emberibb, ha nem elveszik tőlünk amink van, hanem adnak érte olyat, ami nincs
nekünk, avagy árát kifizetik, kifizetjük, amint ma a vásárban, s közben jól szórakozunk.

Istentelen vagy istenfélő, aki nem képez biztonsági tartalékot? – úgy éli világát,
úgy él a világban, mintha baj sosem érhetné, mintha minden érte lenne, őróla szólna, és
valakik kötelessége, gondoskodni arról, hogy minden napon minden rendben legyen számára,
kiszolgálják őt bármerre megy, bármit kívánhat, teljesül, tenyerén hordozza az élet java.

Bizalma határtalan és túl is megy normális feltételek teljesülésén, mert úgy él mintha
sosem romlana el körülötte semmi, sőt a rendelkezésére állók mindig kiválóan
fognak működni, ideje minden percét tövig kihasználhatja, nem késik le semmiről, nemcsak
fontos dolgokról nem, mindig jön a csatlakozás, nemcsak a közlekedésben, de a fejlődésben.

Mint akinek megszületni volt a legnehezebb, mert utána már pontosan következtek egymás
után az előrelépések, csúszott-mászott, felállt, járni, beszélni kezdett, s iskolák jöttek.
Soha nem bukott meg, nemhogy évismétlésre lett volna szüksége, sőt kiválónak minősítve
jutott el minden lépcsőfokra, aztán munkába is meghívták, akarták, hogy őnáluk dolgozzon.

Sikert sikerre halmozott, munkacsoportban is, egyénileg is, javadalmazásával mindig
meg volt elégedve, mindent megvehetett, amit megkívánt, így aztán nem kívánt sosem túl sokat.
Élete vége felé gondolkodott el azon, hogy sosem jutott eszébe addig rágondolni
sem, milyen szerencsés, hogy annyira rendben mentek a dolgai az életben, kiváltságosként élt.

De nemcsak ő, hanem szinte mindegyik közeli ismerőse, munkatársa, családtagja szintén
ilyen baj nélküli életet él, amit modern világnak tulajdonít, illendő a színvonal.
De azért mégis tudja, hogy bár tehetségének köszönheti sima, sőt fényes életmenetét,
boldogságát, azt azonban csak részben magának, szorgalmának, kitartó hűségének, hitének.

További köszönet illeti – s itt kettéválik az irány, világnézetfüggőn – a társadalmat,
a társas lét szereplőit, akik biztosítva számára a kedvező körülményeket, igen

jól közreműködtek élete alakítása terén, de hogy mindez tehát hiba nélküli lett,
az tudott lenni, tovább gondolható, hogyan és miért történt, ha nem is a minden percet kézben

tartó, minden tettet támogató Gondviselőt kell mögötte látni, de jó világelrendezést,
ilyenné teremtődésének alapját már az istenképzet tudja a legjobban megragadni.

Legalább a lebegésig sokan szeretnének eljutni, ha nem is a repülésig, szárnyakat
már nem képzelnek maguknak, azaz lelkiekben gondolják, ég és föld között, vélt élvezetében.
Hogy súlyos terhektől, lehúzó gondolatoktól szabaduljanak, remek érzés fogja el őket,
telve valamiféle világsemlegességgel, bár amit kiegyensúlyozottság is okozhat,

lebegésérzést okozó szer nélkül, amikor minden rendben van körülöttünk, s éppen az a jó,
hogy zajlik az élet, megtörténik mindenféle szükségesség, de végül ura vagy a helyzetnek.
Ugyanilyenként tekinthetünk a világra is, tele az élet megszokottságokkal, viszont a
meglepetéseknek éppen ezért van nagy súlya, csak az, vagy ez, nem megfelelő kiosztás, nem kell

kívánni egyik vagy másik kizárólagosan való érvényesülését, még akkor is jobban
járunk, ha egyszer fenn, máskor lenn nekünk, mert akkor megjárjuk a hadak útját, szervezzük az élményt.
És a világmindenség sem csak ilyen vagy olyan, ott sincs lehorgonyozva, jól alátámasztva a
szereplők serege, sem egyenként, sem csoportban, viszont együttesen működő rendet alkotnak.

Ennek részletei igen izgalmasan és jól hasonlítanak földi világunkra, életünk
sajátosságaira, de meg kell ismernünk, hogy elfogadva jellegét, mintául fogadhassuk.
És miközben kutatjuk, egyre többet tudunk róla, mind a Naprendszer, mind szomszédsága igen
sok rejtelemmel jelentkezik, félelmetesek is vannak köztük, s az egészbe beleremegünk.

Felfoghatatlan nagyságba és bonyolultságba, ami egyébként másik véglet felé is igaz,
sejt- és atomalatti világ csak hasonlítás által közelítőn fogható, nem egy az egyben.
Ezért aztán az átlagember nem foglalkozik nagyon mindezzel a bizonytalansággal, ami
világunk eme két végleti részét illeti, szakemberekre marad a pontos ismeretük.

De tehát ők is csak saját területükön tudnak egyet s mást, a többin ugyanúgy laikus
a megközelítésük, mint a miénk, egészet átlátni bölcseleti szinten próbálkozható.
Ugyanakkor legkisebb józansággal ránézve ezekre, csodát látunk, azt kell éreznünk, ha be
merjük vallani kicsinységünket és vállaljuk, hogy ennek megfelelőn gondolkodjunk és éljünk.

Ez pedig valóban hasonlít a lebegéshez, de nem súlytalanságban, hanem állandó erő
bevetésével, tudás érvényesítésével, hogy mindez értünk van, mi meg őérte vagyunk.
Nem elég tehát az életet élvezni, úgy kell csinálni, hogy lássuk minden nap igaz értelmét,
megelégedésünkre cselekedjünk mindenkor, a mindenható mindentudás vezérletével.

Elszántad-e magad, vagy csak látszatra teszel úgy, mintha erős szándékod lenne megtenni, amit
belátni vélsz megfelelőnek, de nem vagy biztos benne, s végül fejest kell ugranod, hogy elindítsd?
Honnan van benned ez a határozottság hiány, mikor pedig egyértelműnek látszik az irány,
a józan ész is támogatja, nemcsak tudomány megállapítása, hogy már szükséged lenne rá?

Ilyen korodban, időszakodban, korszakodban az élet velejárójaként tekints rá, nem kell kételkedned, sem szégyellened, ha megteszed, mert mindenkire jellemző ez, aki egészséges. Ne fohászkodgass, ne hezitálj, rugaszkodj neki, mi történhet, ha te vagy a cselekvő személy, és az is, aki tette következményét élvezi, vagy elszenvedi, ha rosszul sül el, s nincs visszaút.

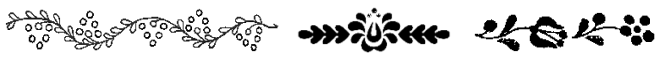
De van, mert minden kijavítható, ha estleg rosszul indultál, nem jó irányban, az az eszköz, eljárás nem bizonyult megfelelőnek terved kivitelezéséhez, lényeg, hogy megmozdulj hát. Csak akkor látod meg a helyes utat, ha rálépsz az útnak gondoltra, ha módszert választasz kiderülni, alkalmas-e a célodhoz, csupán a kivitelezés során áll össze tényszerűség.

Nem is baj, ha csak próbálkozásnak tekinted, mit elkezdtél, és szerencsének, ha siker koronáz valami eredményféleséget, mit még többször kell ellenőrizni, hogy véglegesnek vélt legyen. De hogy minden ilyen az életben, az már túlzás, mi lenne velünk ideiglenesség fájdalmas állapotát élni mindig, kell a biztos talaj, hogy amit teszünk, valahonnét valahová tart.

Ez rendben is van, de nemcsak egy dolgot csinálunk és vizsgálunk, hanem többet egyszerre és egymás után, azoknak többsége kételytelenül tud megvalósulni, csak pár, vagy egy lesz kiemelve. Aminek megtételétől félünk, ódzkodunk, és remegve lépünk fel az életszínpadra, mikor már halaszthatatlan, de ha megérett, megfontolt tett lesz, nem lesz benne hiba, vagy majd javítható.

Bele kell törődnünk, hogy az állandó változás tetteink megítélésére is érvényes, így amit jónak gondolunk ma, kevéssé lesz az a jövőben, bevallatlan is módosítunk néha. De jobb bevallani és bevállalni, hogy minden tévedés felfedezése és kiiktatása előrevivő, tudatlan is ezt teszi a nép, mikor oly kritikus, igaz, csak másokkal szemben.

Azért abban önbírálat is rejtőzik, és a jövőben ő már nem ismétli meg, amit másnál hibának mond éles nyelvvel, kérdés, előre mit lehet jónak vélni, van-e olyan egyáltalán. Viszont szögezzük le, mindez csupán tetteinkre vonatkozó megállapítás sorozat, rendszer, és nem érinti az értékeket, amik belénk véződnek hamar, felismert helyzet gyökereként.

Benne vagyunk a zsongásban talpunktól a fejünk búbjáig, belevettetve élet közepébe, sodródunk is vele, ámde néha szétpillantunk, s csodálkozva kérdezgetjük, hogy mi ez az egész. Mi ez az ez, ez itt? Nem az, mi velünk történik, nemcsak mi magunk, hanem ami körülvesz minket, de úgy látszik, kívül vagyunk rajta, mégis benne vagyunk, olyan, mintha nem lenne s csak mi létezünk.

Mi ez az és, ami összekapcsol azzal minket, meg a nyelvünk, mi átcsap gondolkodásba s ezáltal nemcsak látunk másokat, látnak téged, és tudják, ki vagy, de hogy mi az ember, azt még nem. Arról külön kell elmélkedni, mert nem elég, hogy ezt itt te vagy, avagy valaki más, mégha minden embert személyesen ismernénk is, a folyamat, amit alkotunk, beláthatatlan gazdagságú.

Számosságú, bonyolultságú hasznos szépségű, olyannyira, hogy eltakarja ezt az egyszerű kérdést, így aztán a többség nem kérdezi, és csúnya szemmel néz azokra, akik feszegetik. Lényeglátásnak mondhatnánk, ha tudnánk, minek a lényege az, s ennek következtében tehát a tudásunk hamis, vagy ha nem, mert működőképes, akkor felszínes, mert csak a jelenségről szóló.

Van persze szavunk, fogalmunk a szóban forgóra, valóságnak nevezzük, s ez közelebb visz hozzá annyiban, szétválasztja a kettőt, illetve a hármat, s további hamis állítással jön elő.

Hogy a valóság a lényeg, de nem bizonyítja, nem is bizonyíthatja, ha jelenséghez képest határozta meg tehát mindkettőt, leírván legfontosabb tulajdonságukat, de nem az ezt.

Majdnem közmegegyezett válasz, hogy ez az isten akaratából jövő létezés, ő tehát a forrás, a lét maga, ezért nincs beleszólása a létezőknek a dologba, nem birtokolják. Csak megélik, képviselik isten akaratát, s bár élettelenek nem ilyenek, viszont mivel szükségesek az élethez, ugyanonnan jönnek, az isteni tervezés első lépcsőfokaként.

A másik kettő tehát az élet és a szellem, amit a lélekben látunk összpontosulni, de ez ugyan jó magyarázata annak, ami van, sőt megnyugtató, de a kételynek még helyet hagy. Mert másik szálon, a gondolat szárnyán repülve azt tapasztaljuk, hogy akkor megyünk jól előre, ha lecseréljük elavult elméleteinket jobbra, de attól még az örök kérdés megmarad.

És nemcsak az ezre vonatkozóan, de isten kifürkészhetetlenség természetére, ami, ha a szellemünket is ő alkotta, nehogy elhiggyük, hogy az ő szellemiség léte megismerhető. És talán így jó, mert megcsömörölnénk, a teljes tudástól, vagy kétségbeesnénk, hogy nincs már tovább kutatandó, elérendő cél, befagynánk abban az ezbe, törvény: nyugtalan vagyok, tehát vagyok.

Nagy kincsünk az emlékezet, nagyobb, mint gondolnánk, rá épül a gondolkodásunk, de nemcsak rövid- és hosszútávú változata segítségével, hanem mondataink helyes összerakásával. Hogy miről állítok és mit, már előzetesen megragadott fogalmi szereplőkkel történik, a szavak nem kimondással keletkeznek, hanem emlékezett tartalmak odaítélésével.

Hová? Hát, az adott összefüggéseknek, vagy épp rá, a pillanat törtrésze alatt történik a két fél azonosításának, hasonlósága megállapítása mozzanata, s indul beszéd. És ezért az emlékezőképesség nagyban hat az akaratra is, mielőtt megszólalnánk, már működőképességét bizonyított kapcsolat kelt fel szándékot megszólalásra egyáltalán.

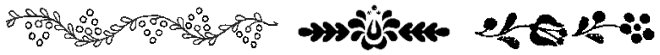
Jól-rosszul, tehetjük hozzá, mert az emlékezést érzelmek is befolyásolják, amiket meg a történések kiértékelése, így hát megélt események hatására dicsérünk és szidunk. Valamit és valakit, de még ha nyilvánvaló is tévedésünk mások számára, akiket nem zavar ebben semmilyen emlék, igaznak véljük és bizonyítás fejtegetése nélkül állítjuk.

Pedig hát könnyen belátható lenne elfogult látásmód bizonyos helyzetekben, ahová az egyéni érdek, vagy évezredes hiedelem betonoz be bennünket, foglalkozni kell vele. Kellene, és könnyen megtehetnénk, mert felnőttként már kitanultuk az élet csínját-bínját, semmi akadálya beidegződés vizsgálatának, csak az a tudattalan ható emlék ne lenne.

Az erősebb bennünk minden fogadkozásnál, hogy a jelenkor tudományosan is bizonyított színvonalán akarunk élni fontos fogalmak jelentését illetően, belátottak szerint. Igen nehéz ez a javítás, mert a korábbi ismeretek mélyebbre vésődtek, mint a mai jobbak képesek, ezeket „csak” az ész sürgetné, azok meg nekünk kedves személyekhez kötöttek.

Vagy ha ellenszenves volt a tanár, a tantárgyat is elkerültük bőszen, s e téren épp hiányos maradt a világismeretünk, ezért kellene jobban kidolgozni a tanítás módszertanát. Avagy a másik véglet esetében meglátni magunkban, hogy milyen igénytelen örömökkel szédített meg az élet, bevéső dött a kisebb jó és akadályozza aztán a nagyobb elnyerését.

Így hát emlékképek kezelése nem véletlen folyik az egészséges, különösen családi környezetben, szülő és gyerek közösen teszi helyre, ha nem megfelelőn szólt róla a mese. Ugyanilyet kellene a nemzeti létünkkel tenni, folyamatosan beépítve a feltárt új tényeket, mégpedig mindegyik olyan népnél, aki nemzetként volt jelen a történelemben.

Amit agymosásnak nevezünk, egyáltalán nem tisztítja a tudatot, hanem inkább szennyezi, összekeveri az igaz és a hamis részét, elszenvedői veszélyes állapotba jutnak. Minden szempontból nehézség forrású jelenség, és még sehol sem találták fel az ellenszerét, egyaránt hat okosra, butára, kicsi s nagyra, s világberendezésként megállíthatatlan.

Azzal próbálják magyarázni, hogy mögötte sok pénz van, mert igen sok, ami rendelkezésre áll ilyen célokra, több, mint a szükséges hatás eléréséhez felhasználandó, így dúskálnak. Felelősséget kellene vállalni valakik részéről eme pénzfelhasználásra, nehogy ha elfogy, csak akkor derüljön ki, hogy rossz irányban haladtunk, önkéntes önmegsemmisítés felé.

Ez a pénzbőség aztán olyan nagy tömeget tud mozgatni különböző műfajok szereplői köréből, hogy jut mindenkire kiosztott élmény, a neki megfelelő saját bejáratú szinten. S ezenközben az előadottak és előadók színvonala változóan érvényesül, több az alacsony, ritka a magas, de a közepes is még romboló, épületeshez alig jutsz hozzá.

Ez az indoklás azonban egyoldalú, mert csak a kibocsátás oldalára tekint, leírja működését megváltoztathatatlan erejű folyamatként, törődjünk bele, ilyen a világ. Azaz úgy tűnik, önjellemzésként még a félig-meddig leleplező, agymosás tényt bevállaló közlés is része az agymosásnak, befogadó oldalra ugyanis nem tekintenek, kihagyják.

Minket tehát kevéssé mutatnak be, hogyan és miként fogadjuk mindezt, nem foglalkoznak a mi részünkről vele, mivel tudnánk csökkenteni káros befolyást, vagy akár meg is szüntetni. Nemcsak úgy tehát, hogy másféle rendszert építünk ki hasonló keretben és céllal, hanem magunk, magatartásunk alakításával, értékek, hagyományok feltárásával, valóságosan.

Mert a műpatinát már rárakták fogyasztandó cikkeinkre, legyenek azok tárgyak, eszmék vagy cselekvések, a fennállót dicsőítik végső soron és hozzá vezető utat is hozzá mérnek. A legfontosabb mozzanat, hogy kikapcsolják az egyéni látásmódot, egyéni igényesség érvényesülését, hogy nem csak befogadók és erőtlen szereplők lennénk, de alkotó hősök.

Azzal ugyanis, hogy a hírforrás is mi vagyunk saját magunk számára, azaz emészthetetlent szemétdombra vetve, nemcsak megőrizzük magunk, de ellehetetlenítjük, ütjük az agymosást. Az életminőség meghatározottsága nem csupán a természettől függ manapság, egyelőre, sok benne a felfogásbeli, beállítódási elem, feladat helyes irányt boldoggá tenni.

Ezért kellene többet foglalkoznunk tudással az emberről, mert a kutatások erősítő eredményeket is tartalmaznak, alkalmazni kell magunkra, hogy ne szoruljunk lelkileg másra. Mert egyetlen lélek áll minden tudás mögött, még az összetettségeket is átlátja valaki, gép ne uralkodjon hát rajtunk, mintha a raktárból ömlesztenék ránk a gabonát, kenyerünk helyett.

Sokan büszkék a származásukra, de nem tudjuk, pontosan mit értenek ez alatt, felmenőik nagyszerű tetteit gondolják-e magukénak, vagy valami rejtelmes családi adottságot. Mert az rendben lévő, hogy saját teljesítményre, eredményességre úgy tekintünk, mint dicséret váróra, megveregethetjük a vállunkat, mikor valamit elértünk és miénk az érdem.

A nemesi származás is tiszteletre méltó, emelkedettség, ami ugyan a múltból jön, de jelenbeli magatartás felé követelményt támaszt, újból és újból kiérdemlendő a rang. De amikor pusztán a jónevűség, vagy testi tulajdonság kiemelkedő mivolta miatt duzzad a kebel, kérdéses a büszkeség, nehogy elfogultságból fakadjon, önértékelésből.

Az lehet elfogulatlanul megfelelő, de akkor önbizalom is társul hozzá, amely nem kezdeményez magára irányuló, biztató bemutatkozást, megvárja mások ítéletét. Idegen tollakkal ékeskedni sem ildomos, és nem becsületesbecsületes ráadásul, ezért aztán a közömbösítő megoldást választja, aki származását fitogtatja, hogy eddig eljutott.

Viszont amit már megtettünk, elértünk, alkotás, sok munka, gondolatépítmény, gyermekvállalás és nevelés igenis lehet büszkeség tárgya, de az tehát nem mi vagyunk, hanem szüleményünk. A származás nemcsak leszármazást jelent szülő s ő szülője – és így tovább – vonatkozásában, hanem nemzeti vagy vallási azonosítást, nyelvi és hitbéli sajátosságot jelenben.

Üres lehet a felszínes azonosulásból fakadó, önelégült nemzeti érzés is, ha külső jegyek alapján jellemzett műveltséghez kapcsol, nincs meg a belső felindulás és összhang. A méltóságérzetünket veszélyeztetjük, hogy dölyfös önelégültség vesz rajtunk erőt, mikor bizonytalan viszony kifejezését használjuk, a valamilyen származásra büszke fogalmát.

Az ellentétes nézetek egymásnak nehezen megmagyarázhatók, mert nincs semmi kapaszkodó, érthetetlenül kerül valaki hozzánk képest elviség másik végére, amit mi elvetünk. Ha egy-két nemzedéknyi korkülönbség van köztünk, gyakran elégségesnek tűnő indoklásként kap szerepet, de ez hamis megoldás, felszínesség, megkerül lényeget, ellentét valódi okát.

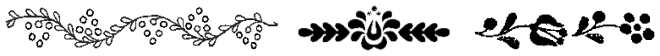
És az ellentétesség nem ellentmondásosság, nem logikai hiba, sem nem eltérő szándék áll mögötte, ami így vagy úgy orvosolható, nem észbeli, hanem lelkiségi tulajdonság. Szándék vezérelt, akaratlagos, különbséget tudatosan vállaló magatartás, kizárja az alkudozást, nem válik megalkuvóvá sem, meggyőződése hosszú folyamat eredménye.

Ekként kellene tehát kezelnünk a másikat, ha ellentét feszül köztünk, megelégedni az álláspontok egymásmellettiségének tényét feltáró és elfogadó kölcsönösséggel. Ilyenkor tehát igen nehéz nem a meggyőzést választani, nem lázadozni, értetlenkedni, nem erőszakosan fellépni a másik ellen, de megkülönböztetetten foglalkozni vele.

Hiszen nem puszta tagadással találkozunk, mint ha azt kapjuk meg valakitől, hogy nincs igazunk, esetleg ugyanarról mást, többet megtudhatunk, épületes, megnyitja valóság új ablakát. Azt is mondhatnánk, úgy megy a világ előre, hogy megjelennek benne különbségek felfogásban, tudásban, amelyek nem meglévővel foglalkoznak, hanem újat hoznak, tapasztalat friss szellemét.

Ezért, mivel nem vezet semmi jóra, nem szabad ördögíteni ellenfelet, aki mást gondol a világról, mint mi, vagy annak egy részletéről, aminek felfogásáig sem jutottunk mi még.

Sőt, tévedés helytelennek tartva tagadni az ellentétes állítást, kikerülünk tartalmas gondolkodás medréből, vagdalkozásba csap át a beszéd jobb esetben, rosszabban a cselekvés.

Ez meg az körülöttünk nem ugyanaz az ez, ez itt, ami van egyáltalán, de hogy a nincs, nincs, és mi nem mindig voltunk és leszünk itt, csak vagyunk, felfogóképességünkkel új világminőség. Ilyet más létező nem tud, ezért hiányoznánk, ha nem lennénk, most már, hogy emberré teremtődtünk az idő teljességében, rávetítve tudást a létre, újfajta létkülönbséget alkotva.

Ez pedig az állítás képessége, és persze a tagadásé, ami ugyanaz, csak másféle kimenetellel, egyik hozzátesz gondolatot a mindenséghez, másik elveszi tőle, hogy nincs. De a nincs, nincs és a van sem más, mint ráhelyezés, névadás, művelet különböző megnevezettel, tulajdonságokkal, csak hasznos mivoltát jól kihozva, elősegítve, őrizve, fejlesztve.

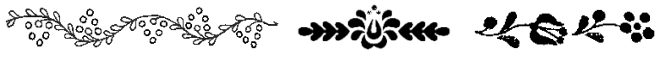
Ehhez társul a cselekvés, most már határozott céllal, alakítva a környezetet, növényt és állatot, célirányosan, mi kezdetlegesen bennünk is megvan, bennünk szintén megvolt korábban. De éppen a szándék hasznos beleillesztése a tevékenység külvilágra gyakorolt, s egyre eredményesebb hatásába, tett minket mai emberré, gondolkodóképességet növelve.

Mivel pedig ebben egyedülállók vagyunk, úgy látszik, mintha minden más tényező kiszolgálna bennünket, javunkra lenne, értünk lenne, büszkék is lehetünk magunkra, de méltónak kell lenni. Érdemnövelőnek, hogy érdemdúsak maradjunk, felfedezve az anyagi vonatkozásokat éppúgy, mint az emberieket, utóbbiakat lelkinek vagy szelleminek nevezettnek véve.

Betartva a tudás azon jellegzetességét, hogy valósághűséget minőségismeret ad, ez végigviszi a skálán a tudásszerzést a végletekig, ellentétessé téve a dolgot. Ezen túl a képzelet nyújtotta lehetőség természete is fontos számunkra, hogy valami van, vagy nincs valami és valahol, minket pedig ez úgy érint, hogy halálunkkal mi is megszűnünk.

Születéssel lettünk, de nem előzmény nélkül, mert a szülők is lettek, s ha jól nevelkedtek, nekünk még jobb dolgunk lett, megismerés útján haladva az emberség fenntartása nemes feladtunk. Ennek pedig tehát nincs kitüntettsége a mindenség felől, mindnyájan is elpusztulhatunk világűr viszony kedvezőtlen fordulata által, mert most törvénye életszerűen kedvező.

Ilyen tudással viszont a legfontosabb legyen a teljes alkalmazkodás, mibe nem fér bele az önpusztítás, ami felé a képzeletünk szintén törékenységének nem belátása visz.

Manapság úgy érezzük, több a kényszer rajtunk, mint régen, szolgáltatás-erdőben bolyongunk, s mintha azok nem értünk lennének, hanem mi őértük, ezernyi kötelezettséget veszünk nyakunkba. Annyi a határidő, hogy szinte minden napra jut belőle, így aztán a naptárunk tele van órákra lebontva feladatokkal, felejtés szinte fővesztéssel jár, nehezen pótolható.

A becsületes embernek nem jut eszébe, de ami ellen minden túl van biztosítva, az nem ritka, sőt nagy lehetőségek nyílnak csalásra, hogy ne történjen meg, az szenved, aki nem teszi. Persze lehet mondani, hogy csak az élet sok-sok követelményéhez alkalmazkodik világunk. ám azokat támasztják is bőszen, akik tudják, mindez pedig igen drágítja a folyamatot.

Szinte mindenkinek fillérekre kiszámolva a pénze, hogy mire jusson kötelezőn túl, alig van, akinek ezen kelljen törnie a fejét, élünk napról-napra, bekalkulálva a jövőt. Mert a kiadások nem szűnnek meg soha, futunk az igényeink után és közben nincs idő és erő élvezni is kicsit elért eredményt, próbálunk otthon kikapcsolódni pihenésként.

De még abban is irányítottak vagyunk, tévét nézve reklámokat kell elviselni sokszorta egymás után, hogy már a könyökünkön jön ki, abból él az adás, és elmegy a kedvünk tőle. A választék olyan bő, hogy külön feladatot jelent tájékozódni, kikeresni közüle, ami értékes, ami minket érdekel és még szórakoztató is, sokan inkább nem keresik.

Leragadnak valamely csatorna mellett, aztán elviselik annak kellemetlen sajátságát is, mindenképpen irányított, célzott lesz így a befogandójuk, észrevétlen agitál. Azaz csak úgy-ahogy élünk, ahelyett, hogy magas színvonal jellemezne bennünket, ma adódó lehetőségáradat közepette, de lehet, így van mégis a legjobban, ahogy van ez velünk.

Itt, eme ezben, ami van, benn van az az is, sőt eredetileg ezzel találkozva nyílunk meg a világra, kívülünk esik minden, amit érzékelünk, csecsemőként magunkat még alig. Az anyaméhben ez a lét teljesen nyilvánvaló, sejtösszességünk párhuzamosan alakul ki, sokáig azt hittük, minden az anyától jön, és külső hatást isteni lélek biztosított.

A születés tehát a fogantatással indul, a világra jövés titka már ott megvalósul, az a törvényszerű állapot hoz létre magot, hogy testalkotók, s maga az egész is elavul. Szaporítószerv rejtekezik minden élőben, különösen csodálatos folyamat ez mindig, mintha más dolga nem is lenne annak, aki él, így simulunk bele természeti rendbe mi is.

Anyatermészetnek hívjuk a környezetünket, ez valójában élővilág alapzatokkal, míg a fennlévők világosságot szolgáltatnak, ég és föld között pedig mi játszunk a színpadon. Az anyaszerep meghatározó, őrajta át folyik a táplálkozás, köldökzsinór, mellbimbó, és ha ő teszi a szánkba az ételt, nincs mese, le kell nyelni, amit ő nem kedvel, mi sem fogjuk.

Az első távolságmegtételig bénán fekszünk, de azért forgunk, majd kúszni-mászni kezdünk hévvel, nagy izomteljesítmény már az is, és felállva elindulunk a távolságmegtételek útján. Erre mondják, hogy felfedezzük a világot és bejárjuk lehetőleg minden zeg-zugát, de eleinte csak kis méretben, majd világszerte, s végül ma már az eget ostromoljuk az űrben.

El akarjuk érni az azt, annak végét, célját is a gondolkodással, s azonközben rájövünk, hogy mindez a mi törekvéses létezésünkből fakad, az van benne, mit tudatból beleviszünk. Így válik az azból ez, itt már nemcsak közel környezetünk, de az egész mindenség, s ez sokkal nagyobb lépték, mint növényeké, állatoké, ám egyedül szinte semmik lennénk ezt végezni.

Szerves természetünk lett a kapcsolódás egymás felé, a közös tevékenységen túl fontosabb a közös gondolkozás, minek egyik oldala a világtükrözés, másik az egymással közlés. Ennek eredménye, hogy nekünk minden ez itt lett, az ott pedig az elvégzendő feladat, közben igazán akkor érezzük jól magunkat, mikor mindkét oldalt beteljesítjük, ne hidd, hogy több kell.

Kérdések és válaszok természete, hogy csupán feltevéses magyarázatok, és ezen még a bizonyosságok sem segítenek, képességek valamire megnyugtatók, de újak kellenek. A gyerek nem azt kérdezi már elég hamar, hogy mi miért van, – korábban miértre is miért jött, – hanem hogy jó-e éppen feltevése, válasza, megerősítését várja, hogy ő jó úton jár.

Azaz a fejében megszületett gondolatot ellenőrizteti velünk, s ha nem vagyunk elég türelmesek, nem hagyjuk elmondani neki az ötletét, letorkolljuk, magába fog fordulni. Egy idő után már a legzseniálisabbat sem meri, akarja közölni velünk, elindul az elkülönülés felé, semmit nem oszt majd meg, sőt, kettős játszmába kezd, csak odavet valamit.

Hogy ez mikor kezdődik, nehéz megmondani, a tapasztalat eligazít, de mikor ilyen mód a gyerek valaki felé feltűnően megnyílik, mutatja, ritka vendég nála elismert tudás. Mármint amit a környezet elismer és díjaz, magába kell fojtania eredményeit elv s elmélet tekintetében mi tőle származik, megtartja magának, alkalomra vár kiadni.

Kitörni, lenyűgözni a rá fogékonyakat, de csak szerencsés esetben kerül ilyen közeg és feltételrendszer árnyékába, ahol érdem lesz a gondolkodás, újszerű ismeretszerzés. Régebben ilyenek maguk kisérletezgettek, a barkácsolás volt a mindenük, elektromos irányban is, aztán jött a nyomtatott áramkör és egyéb előregyártás, nem maradt feladat.

Próbára tenni a figyelmes rendszerességet, – átlátóképesség fejlesztése, összefüggés felismerése, – aztán megépíteni mintát, tervet, vagy komolyabb szerkezetet valóságban. Elfogadni, hogy minden kérdésre adott válasz további kérdéseket hoz magával, megoldott feladat újakat szül, ha merjük felismerni azokat, bevallani következmények létét.

A nem szándékos következményekkel is számolni kell tehát, de ha nem feltevéses jellegű tudást birtoklunk, inkább a tagadást erőltetjük majd, ezért eleve jó nem nagy magabiztosság. Azaz tisztában kell lenni vele, miben lehet bízni, mert igen határozott feltevés, nincsen rá elméleti cáfolat, – és mi bizonytalan, mert megerősítést elutasítottan nem kap.

Ez viszont átfogó társadalmi összefüggést rejt, többségi lelki-szellemi állapot függvény, s ahol a felnőtt közösség kételyt, kritikát nem gyakorolhat, gyerekekre is átviszik a bajt.

Sokan reménykednek, hogy megjavulnak a dolgok, s nem akarnak rosszabbat, mint ami van, érzékük nem is jelzi még, amivel riogatják őket, tanácstalanok, mert viszonylag jólétben élnek. Azt remélik tehát, hogy mindenkinek lehető lesz felzárkózni legalább az ő szintjükre, és nem ők fognak leesni oda, mint ahol egyes vélemények szerint már sokan vannak, szenvednek.

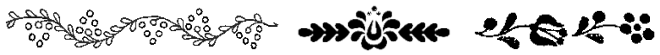
Kevésbé jut eszébe kissé megtévesztettek célközönségének, utánanézzen, igaz-e, amit hall, tényleg olyan rossz-e a helyzet, de még arra sem figyel, hogy ő mit él át, többet akar. Az is lehet, hogy nem, csak kimaradna mindenből és a hangosabbra hallgat, viszont a tagadás könnyebb, bizonyítani nehezebb, megtévesztő a helyzet, ki fog itt hasznos igazságot tenni?

Hát a nép, aki végülis választ jó és rossz közt, ami az utóbbi időben lefokozódott és azt sulykolják, a kevésbé rosszra szavazz majd, mintha az a rosszaság megbocsátható lenne. De nem az, és törekednünk kellene elérni, hogy jó és jobb között lehessen választani, s ha ki eleve nem ezt az igényt nyújtja, ki legyen zárva boldogítani akarók közül.

Könnyű mondani, meglátva ezt az összefüggést annak, aki megtanulta, sőt tanította is,
de a megvalósításhoz neki sincs receptje, a gyakorlat más, az biz úgy puffan, ahogy esik.
Kissé humorosan fogalmazzák ezt érintett szakemberek, de nem szabad elsiklani rajta,
valahol el kell kezdeni a változást, számon kell kérni az elméletet, ha rossz a gyakorlat.

Előhívni a józan észt a fejünkből, merni gondolkozni a tapasztaltakon, levonva a
következtetést, mi a rövid- és hosszútávú feladat, helyi vagy országos szintű tárgy szerint.
Mert a legtöbb bajunk az erőforráshiányból fakad, okosság nemcsak ennek felismerése,
de termelési színvonalemelés maga, mihez kultúra kell, nemcsak ügyesség, akarás.

S ha megtanultuk meglátni valóságosnak a helyzetünket, hajlamosabbak leszünk tenni
a javításért, s főleg eredményesebbek, kezdjünk hát reménységre okot adó tevékenységbe!

Felpaprikázott közéletről és feturbózott közhangulatról árad közlés, ahonnan az
erősebben buzog, mint a csillapító hangok, hónapok óta, mások szerint már évtizede.
Valójában ez a modern világ, mesterséges folyamatokat gerjesztve magából, de másként,
jobban mondva kívülről gerjesztik, akiknek megadatott modernné tenni emberi földet.

Akiknek volt tehetségük, azaz aranyuk és elképzelésük, valamint merszük, hogy kegyetlen
bátorsággal belevágjanak, ha kellett álnok megtévesztéssel alakítani a világot.
Mert ehhez le kellett rombolni a régi rendet, a természetesség évezredek óta szépen
vagy csúnyán kialakult összefüggésrendszerét, a szervesség műveltségét, az isteni rendet.

Senkit ne tévesszen meg tovább, hogy az istentől elrendelt társadalmi rend meglétét tanulta
a királyok és nemesek vezette országok esetében egészen legeslegújabb korig.
Ők már ugyanúgy kiszolgálói voltak jóval magasabb szinten elhatározott közös erős
akaratnak, ahogy őket pedig a nemzetté társított nép szolgálta, de akarattalanul.

És ez a lényeg, hogy a főkérdésben dönteni mindig valahol máshol szoktak, nem felmerülés
helyén, és annak összefüggése távoli célok érdekével határozza meg a tettirányt.
Mindeközben azonban az emberek, családok, családfők, családanyák, papok és tanítók, mind
tették a dolguk, megőrizni a hagyományos életmódból amennyit csak lehet, mivel hasznos.

Még fejlesztették is magukat a népművészet terén például, a kézművesség is alkotott,
míg hagyta a minden területre benyomuló tőkerendszer, ami tehát mesterséges futam.
A mesterembereket gépi mesterségesség váltotta le és fel, emberi beavatkozás
szükségessége lecsökkent s hiába toronyház építésnél ott vannak, egyedül már semmik ők.

Ez a nagyság és bonyolultság mindenüvé úgy terjedt ki, hogy az egyes ember jelentősége
elenyésző, mindenki pótolható, mozgató erő és szándék közös akarat meglelése.
De hogy tehát sikerül is és jól érezd magad a mai folyamatokban körülötted, hinned kell
benne ugyanúgy, mint rég az isteni jóságban, s ehhez meggyőző eszközökből ömlik rád a szó.

Van közte vitatott, de az ritkán igazán mély gondolatokkal építkezik, inkább érzelmek
keltésével éri el a kívánt hatást, de ez a gerjesztett állapot már nem a józan észé.
Eme körülmények közepette kell hát most már magunkra, kívánságainkra tekintenünk, mert
nem győzni vagy csalódni kell végül, de legjobbat kihozni rendelkezendő lehetőségekből.

Szokatlanul nagy lett a világ, olyan értelem vagy szempont szerint, hogy nem a kilométerben mért távolság nőtt meg, nem is a méter lett még hosszabb, hanem kapcsolatok kiterjedtsége, dússága. Régebben is jártak egyetemre messziről jött ifjak nálunk, de aztán hogy mi lett velük, azt már nem követhettük, mint manapság, mikor azonos időben tudhatunk róla, mi történik velük.

Japántól Fokföld, Montevideotól La Pazig,vagy egész Észak-Amerikában, Ázsiában, olyan, mint régen a szomszédok beszélgetése, van hozzá kép, s ha fontos, még mozgókép is hanggal. Eleinte csak tudós társak levélváltása érkezett meg azonnal és felvéve a benne lévő gondolatszálat, jött rá a viszontválasz, akkoriban könyvek is készültek ilyen módon.

Majd aztán a közlés természete módosult és elmozdult a helyi előbeni tudósítás felé, ma már tudósítót sem kell kiküldeni, megoldják kihelyezett kamerák, műholdképek. Közösségi kiszolgálás régi drágasága már a múlté, sok kapcsolat ingyenes vagy olcsó, ahogy a telefon fényképezi belvilágod, úgy műholdak felhők fölül mutatnak meg mindent.

Egyéb eszközök is elérhetők mindenkinek, számítógépünk egész szerkesztőséget pótol, csak legyen hozzá színvonalas mondanivalónk, azt nem helyettesíti a színes csinnadratta. És ez a gond ezzel a nagyra nőtt világgal, hogyha nem vigyázunk, az olcsó híg levesben fogunk lubickolni, ahelyett, hogy a legértékesebb emberi teljesítményt kapnánk meg és élveznénk.

Ezért igényesen megválogatni bejövő hírforrást, kibocsátót elengedhetetlen lett, szerencsére eleve kiválasztódtak már ők, ha barátaink lettek, üdvözöljük életük. És megsiratjuk haláluk, mert olyan is akad már bőven, hogy özvegy, hozzátartozó jelzi a közösségi felületen a tragikus hírt, és ne feledjük, ez egyszer majd velünk is megesik.

A hosszú élet titkát az mutatja meg, mikor azokkal találkozol, akikkel életedet kezdted, iskolában, katonaságnál, bakancsot együtt húztatok, vagy éretté nyilvánítottak. Mennyi ugratás, évődés belefér az ilyen találkozóba, van már megélt idő épp elég, történés is annyi, hogy háttérbe szorítja az annakidején történteket, de nem teljesen.

A meghatározó korszak mindig visszaköszön, ha ki elfeledte volna, másik emlékeztet, olyan részletekre, hogy visszajön az egész, mert odafordulsz, érdekel, ki mint emlékszik még rád. Az az elevenség, ahogy ők, vagy éppen te is felidéztek ötven vagy még több évvel ezelőtt átélteket, megpendít benned elhalt húrokat, felhangolódsz, hogy ugyanúgy szólj te is, amint ők.

Mi ez az egész, nagy kérdés, honnan jön az élmény, talán az örökélet szele csap meg most minket, sose halunk meg, már énekeljük is, mert iszunk bőven, hogy legyen hangunk, dallal felszabaduljunk. De előtte, közben, utána életgyónások jönnek, aki kiborult valamikor, most keres gyógyírt, és megadjuk a feloldozást csak hagyja végre abba, az ömlengésbe mindenki beszáll.

Ám egyikünké sem kudarcos élet, sőt, kiváló tettekkel dicsekszünk sorra-rendre, így valóban értékes emberek lettünk, van miről beszélni, tanulságok tantuszai zuhognak. Ismerjük egymást, mert ismerjük magunkat, testi-lelki bajainkon már régen túlléptünk, most csak felidézzük mert ismétlés a tudás anyja, és nem akarjuk abbahagyni most sem az önképzést.

Olyan ez a találkozás, mint a csillagos ég, jellemzően állandóságot mutat, de közben
átfordul minden, más összefüggésben jön elő újra a lényeg, nem avul el, sosem unalmas.
Aligha merül fel, mit már át nem éltünk, hosszú életnek vannak előnyei, hátrányon felül,
s jó rádöbbenni a közösségre élményekben, senki nem maradt le semmiről, s még sok várható.

Testünk bonyolultságaira a lelki hatás csodálatos eredményekkel is járhat, de van
másik véglet, amikor megfejthetetlen módon károk keletkeznek bennünk, nem mindegy, mi az út.
A mennyországba vezető-e, vagy a pokolba földi értelemben, aminek csak képzelődés
általi lesz az égi mása, tudjuk is, bizony, hogy itteniség, életünk jelene a fontos.

A másikról nincs fogalmunk, találgatjuk, mi a feltétele, mi általában most is boldogít,
így hát megtesszük, kettős haszonnal, mert oda is, ide is illeszkedő, viszont így jól megvagyunk.
De ez csak a lelki nyereség, testileg alig merünk gondolkodni róla, ama túlvilágról,
s legnagyobb vigasz, hogy tökéletes alakunkban fogunk feltámadni, betegségben gyötrődtek is.

Helyette tehát az lenne az üdvös, hogy élet legjobb feltételeit teremtsük meg magunknak,
amiben a lelki tényező lenne a lényeg, ha hagynánk, hogy kibontakozzon teljes ereje.
Ami a test vezérlését hibátlanná teszi és hiánytalanná is, vagy a túlzásokat segít
elkerülni, hiszen észrevétlenül, de sok a következménye vidámságnak, szomorúságnak.

Fellelkesültségnek, vagy letört lehangoltságnak, hogy szárnyal-e a kedvünk, vagy egyre lehanyatlik,
bizalommal fordulunk-e eljövendők felé, vagy félelemmel, hogy szinte rettegünk tőle.
A kedvező állapot elérése nevelés kérdése leginkább, ami majd önnevelés lesz,
önelhatározás a jó oldalak, részletek választására, mikor döntésre adódik mód.

Hiszen sokminden csak megtörténik velünk, és nincs beleszólásunk ama folyamatokba, de nem
mindegy, miként fogadjuk a szükségszerűséget, cselekvésre ösztönöz-e nehézség, vagy bénít.
Elszalad-e velünk a szekér siker esetén, vagy visszafogjuk akkor is magunkat, gondolva
a hétköznapi élet, a középszerűség és munkálkodás feltételeire, biztonságra.

De az állapotunkat sose adjuk át annak a külső hatásnak tehát, egyensúlyunkat és
önuralmunkat akkor is őrizzük meg, mikor kirúgunk a hámból, vagy tragédia csap le ránk.
Hogy a testi-lelki kiegyenlítődés legyen működésünk alapja, tudjunk beszélni róla,
miként érezzük, gondoljuk a világot jónak vagy rossznak, s sokszor csupán közömbösnek számunkra.

Legyen ritmusa léleknek és testnek természet szempontjából, ami szellemi hatást is tartalmaz,
feltüzel és megnyugtat, kitart a forgatagban, mi körülvesz bennünket, s üdvözít mindenképpen.
Beleilleszt a világ folyásába, de ki is emel belőle, elfogadjuk más akaratát,
de a mienket is érvényesítjük, élünk és élni hagyunk, emberség teljességében élünk.

Csak a múlt emléke-e vallásos áhítat, avagy úgy karbantartja a lelket, mint a víz
a tisztaságot, élhetsz tisztán, akkor is üdít a zuhany, így a lélek is szeret megújulni.
Igen egyszerű a képlet, a módszer, az eszköz, mégis milliók dobják el maguktól, egyedi
utat választva „nem hisznek a tündérmesékben”, inkább elfogadják a modern világ szólamát.

Az pedig ugyan többszólamú, de azt hangozza, hogy ne hallgass másra, csak ránk, tévedhetetlenek vagyunk, hiszen jóval későbbiek időben, mint akikre figyeltél, a fejlődést mi jelentjük.
És aztán nagyjából ugyanaz a szertartás fog ismétlődni körülöttünk, kisé más alakban, mint amelytől megszabadítanak újabb eszmék hívői, nemcsak jó szóval, de erőszakkal is.

Vagy pedig nincsen ilyen szertartás, üressé vált az élet, dolgozz, és ha elfáradtál, pihenj meg, de ne ünneplő szívvel, hanem közömbösen, ne a szellemedet fényesítsd, testeddel foglalkozz.
A test jóléte, élvezete, kikapcsolódás, szórakozás vezet a jobb állapothoz, még ha kimerüléssel jár is, erőt vesz el, és eszmei oldala sekélyes, mindenkinek az ajánlott.

Az egyéni kiteljesedésre kevesebb a figyelem, közösen kellene lelkesedni a földi élet valamilyen adott szépségétől, varázsától, amit épp egy másik ember teremt.
Ehelyett maradtak, akik a Világteremtőt tekintik kiindulásnak és végpontnak, közben lévőkre is gondviselőnek, s e hitükben nincs megingás, így aztán dalos kedvvel élnek szépen.

Mert Isten számára nincs lehetetlen és hozzá társulva imás lélekkel többet remél, aki ezt vallja, és még kudarc esetén sem csalódik, próbatételnek veszi, s megújítja önmagát.
Istenes élet nélkül is van élet, jósága türelmes, hiszik a hívők, és hogy szeretete mindenkire kiterjed, előbb utóbb belátják, nem marad ki kegyelme hatása alól senki.

Ebben a hitben egyesülni felemelő, míg kevesebb, egyes emberhez, embercsoporthoz kötődésért már nem lelkesedik mindenki, mert ha mást lát helyesnek, boldogítónak, inkább azt támogatja, azaz egyetemességet ne a mi oldalunkról lássunk megvalósítandónak, mert abba belehibázunk, belebukunk, hanem istennek mondott szellemiség részéről.

A jó egészséget kincsnek mondani nem több, mint hozzávetőleges meghatározás, sokkal többről van szó, ismerjük pontos kiterjedését, ha bármely részletét is elvesztve megszenvedjük.
Korlátozás hiánya, más szóval betegségé, de mi ha jön, nehéz magunknak is bevallanunk, vállalni a velejárókat, és következnek továbbiak, általában roncsolás belőle.

Mindez nem egyértelműen tragikus, túl lehet élni, meggyógyulni valamennyire, de az már nem lesz ugyanaz az élet, nem ugyanolyan, mint volt, csak néhanap, vagy folyton, érzünk különbséget.
Idővel lejár a lemez, szokták mondani, de a testünk nem gép, nem igen cserélhetők benne az alkatrészek, inkább szerszám, melyet időnként élezni kell, de ha lekopik az él, tovább nem.

Meg aztán pontosan nem is tudjuk, hol a határ, fejlődés és hanyatlás között, egyikben még nagy a töltekezés, gyarapodás, másikben meg kell állapítani, hogy többre sosem leszünk képes.
Főként az ügyességet kell gyakorolni, hasznos mozdulatokat, hogy eredményesek lehessünk, a munkavégzés nagy része is ezen alapul, nem véletlen csodáljuk mesterek képességét.

S mintha ez a tudásszínvonal tárgyszerű térben kiváló biztonságot, állandóságot, és még megelégedést is biztosítana, testünket jól hozzáigazítva, változatlanul teljesít.
Ez lesz számunkra az igazi egészség, hogy úgy számíthatunk magunkra, tudunk munkát végezni, más ezt így nem, illetve álmunkból felébresztve is megy, s begyakorlása észre is vonatkozik.

Valójában az egészségesekre épül ez a világ, benne a fogyatékosok is annak számítanak, igazából fájdalom a kulcs, az jelzi, hogyan működhetünk, beteg vagyunk-e.

Ám nem elég a fájást megszüntetni, enyhített tünet is ártalmas, de az okot kell kezelni,
elmúlasztani gyulladást, beforrjon a seb, álljon meg a gyengeség, jöjjön vissza az erő.

Régen ritkán mentek orvoshoz az emberek, és kórházban igen sokan nem jártak, legfeljebb csak
beteget látogatni, az öngyógyítás sem a gyógyszerekre épült, inkább hittek javulásban.
És magasabb volt a fájdalomküszöbük, étel és ital tisztább, hatékonyabb volt, szabályozták
vele szervezetük működését, fűvel-fával gyógyítottak, ami ételt s gyógyteákat takar.

Valamiképpen jobban ismerték magukat, mint mi, hogy mit bírnak, meddig mehetnek el, ritmust az
ünnepek adtak, a naptár előírta ügyek az egészség megőrzésére is jól kiterjedtek.
Inkább hiedelmeink szólnak róluk, a modern életmód nem ismer el jónak mást, így megszólja
a régit, de ne feledjük, e szép világunkat, nem tudjuk, mily régen alakult ki és jön velünk.

Ne törjön össze a világ senki kedvéért, és ebbe az isten is beleértett, de fordítva,
hogy neki sosem lenne ilyen gondolata sem, nemhogy szándéka, mert akarata szent üdvösség.
S ebből következve földi halandónak, bármely embernek se legyen ilyen törekvése, vágya,
kívánsága, a kicsi átkozódik, a nagy meg megvalósítani vélhetné, de nagyot téved.

Nem lehet a világot elpusztítani, de a környezetünket, melyet elődeink építve-
szépítve tettek sokkal lakályosabbá, mint a múltban bármikor, le lehet rombolni esztelen.
Leginkább abban bízva képzelegnek erről a megvalósításhoz markukat köpdösők, hogy az
utána következők jobbak lesznek, és csupán ők lesznek újjáépítők, nekik tejel a föld.

Mondhatnánk Földet is, nagybetűvel, mert a méret már bolygónyi lett hatékonyságban, kis lépések
tekintetében, ahol rombolás nagy léptékű leend, minek hatása viszont felmérhetetlen.
Eközben érthetetlenül vannak támogatók a tömegemberek között, akik jobb életüket
remélik a katasztrófa után, láthatatlan erő vonzásában leledzenek megtévesztve.

Ki tudja, milyen felelőtlenül összeállított forgatókönyvek tévesztik meg a hatalmakat,
kicsiket és nagyokat dominóelv szerűen, elfogadják ezt a rettegtetést vezérelvnek.
Bár az is igaz, csupán önfeláldozó lehet a tiltakozás a félelem rendszere ellen,
mert a túlerő csírájában elfojtja, bármily erős ésszerűség alapján figyelmeztetne.

A világ maga azonban ezenközben jól van, már végzi a válaszadást a teljes rombolást
megelőző, hasonló felfogásból fakadó természetkizsákmányoló tevékenységünkre.
Amiből egyikünk sem képes kimaradni, mert hiába képzeljük, hogy környezetkímélőre
térünk át, ha alapja, feltételrendszere úgy szennyez tovább, mint a többi szennyező terület.

Megoldásért kiáltunk hát, miközben elhisszük, hogy csak azok menthetnek meg, akik vágóhídra
hajtanak, ezért meg kell barátkozni azzal a gondolattal, hogy csak magunkat menthetjük mi meg.
Attól, hogy sokmilliárd embert arra használjon vezetése, legyen az gazdasági vagy egyéb,
saját elpusztítására még fejlettebb fegyvert találjon ki és gyártson, arra fordítva hasznot.

Melyet tőlünk vesznek el, a mi szabadságunktól, minek hiányában kevéssé tudunk józan ész
szerint élni, korlátozva maradékelv szerint, mert egyébként ennyi ember élete költséges.
Viszont mindenkiben ott van az értelmi szikra, építő jellegű neveléssel többre jutnánk,
megértve természet és ember lényegét, a jövőt az isteni terv szerint alakítsuk.

Igen, erre már hivatkoztak a feudális urak, minek tagadásából jutottunk mai állapotunkba, így aztán nem tagadni kell a mát, hanem a teremtő társává emelkedni.

A világhelyzet betolakodott mindannyiunk életébe, kéretlen terjed rossz hír sokfelől, nemcsak lelkünk előszobaajtaján kopogtat, elterpeszkedett a nappali tudatfotelján. Bármerre nézünk a hírmezőn, nem a békesség virágzása köszön ránk vidáman, hanem halált osztó fegyvermozgást mutatnak fényvillanások, s romokat látunk, halottakat vélve alattuk.

Kiváltó okot egyik fél sem ismer el maga bűneként, párharcok mögött pedig ott áll egy-két annyira nagy hatalom, hogy egymást nem is merik nyíltan megtámadni, önpusztítással érne fel. Világrészeket felölelő eszmerendszerek között viszont nincs szándék kiegyenlítődésre, azt fegyverek egyetemessége sem pótolja, ha erejét nem maguk bőrén próbálják ki.

Vagyis igazit helyettesítő álharcmezőn aligha lehet győztes, mert mindenki veszít a romboláson, csak akik a tervek mögött állnak fegyverrel és pénzzel, nyernek elképesztő nagyot. Minthogy az ellenértéket természetben kérik, szószerint, termőföldet és természeti kincset, valamint újjáépítésre ők kapnak hitelt fegyvereladásból meggazdagodott bankoktól.

De ahogy alacsony légnyomású területre a magasnyomásúról szélként áramlik a lég, kis országok kis pénzét is elszívja háború költsége, kisöpör kasszát, jól meg van szervezve. Nem maradhatunk ki, s ha nem is itt robbannak a bombák, rakéták, élő közvetítésekben van részünk, megdöbbentő és elkeserítő látvány megteszi hatását, háborús lélekké válunk.

S ez még nem elég, ilyenkor kezd a zavarosban halászni a gonosz lelkek hadserege, fegyvert sem kell fogni ránk, hogy feltartott kézzel megadjuk magunk kiszolgáltatottságon nyerészkedőknek. Észnél lenni, józannak maradni, nem bedőlni álhíreknek, s főként álértékelésnek, olyan próbatétel, ahol a jövőnk vizsgázik, most még lehet, zárjunk össze egymásnak uszítás előtt.

Valahogy nem akar menni a visszavezető visszatekintés nekünk: amikor magyarságunk múltban gyökérző eredetéről határozott kijelentést kell tenni, elbizonytalanodunk. Nincs róla egyértelmű fogalmunk, és több okból kifolyólag: elsősorban ismert tudományos hivatkozás teszi kétségessé, hogy biztosat tudhassunk, merthogy elkülönít magunktól minket.

Olyanként tekint ránk az őstörténet tárgykörét előadók túlnyomó része, mint akik nem ott lakunk jó idő óta, mint ahol létrejöttünk, ezer, ezerszáz évet emlegetnek itt lenni. Ez éppen elegendő is lenne, mert hozzánk még csak közelítőleg sincs itt hasonló régi nép a környezetünkben, ám felhánytorgatják ama honfoglalásnak mondott eseményt, mint hódítást.

Hangoztatván a vádat, hogy itteni kultúrnép vagy népek volt az áldozat, bűnben fogant állam a miénk, melyet utóbb meg kellett keresztelni, szalonképesek legyünk végre Európában. És itt botlunk bele az első botlató ügybe: a régészet nagyfokú folytonosságot mutat az itteni lakosok körében, ami négy-öt ezer év, sőt sokkal több, és hasonló a jelleg.

Sem a csontok, sem az eszközök nem beszélnek, és még a díszített tárgyak, művészi alakok sem, de azért az értelmüket megfejthetjük, sőt még azonosságot is látunk bizonyos jeleknél.

Akik ezeket a földbe tették, nem jöttek ők sehonnan, és túlnyomó többségben vannak az ideérkezetteknek mondottakhoz képest, de róluk nekünk kötelességünk lemondani.

De kikről nem? – ez a kérdés sincs tisztázva, mintha igazolni lehetne a nekünk szánt megoldást, hogy egész népként költözött ide, ki tudja, hogy milyen messziről és hogyan az elődeink hada. Mert nomád hadat emlegetnek, kik szekereken laktak, legeltettek, állatállomány volt a vagyonuk, s ha más nép vagy időjárás miatt elveszett a legelő, födönfutókként új élettért leltek.

De ez csak ázsiai részeken volt életmód akkoriban, ami oly messze van tőlünk, hosszú vándoroltatással tudja a feltételezés idehozni onnan a győztes „honfoglalókat". Ám ha arra képesen erősek voltak, előbb is találhattak volna hazát maguknak, de ők ide vágytak elszántan, csodaszarvas mutatta az utat ötezer kilométeren keresztül.

Ez már a regék világa, bár újabban néhány névazonosságból próbálnak közös múltat és minőséget előhívni, mindig harciasság dicsőítését megtéve számunkra vonzónak. Ámde háborúkat szítók mindig elenyésztek, míg békés munkálkodás eredménye túlélés, s mintha nekünk ez utóbbi lenne a lényegünk, erre vezessük vissza magunk, visszatekintve.

Ha régen voltál fiatal, bárhogy éltél, mégis sok élményed van, nem is akármilyenek, neked főként kedvesek, vagy elszomorítók, de mindig volt tanulság, üresjáratra most nem emlékszünk. Micsoda élet volt, mikor alig fáradtunk el, sokkal gyorsabban dolgoztunk, mint öregen, nagyobb terheket elbírtunk, és gyorsan kipihentük a nehéz napot, este még sportolni is volt kedvünk.

A kudarc olyan volt, mint a szúnyogcsípés, kicsit fájt, vakargattuk, takargattuk magunk előtt is, aztán gyorsan elmúlt, nem soká törődtünk vele, ezernyi lehetőség nyílott, és próbálkoztunk. Újra és újra megtettük, amihez kedvünk volt, elmentünk valamely célért a világ végére is, nem okozott gondot az éjszakázás, sokat kibírtunk, és ezt fel is használtuk igen sokszor.

A világ is másabb volt, biztonságosabb, bárha korlátosabb, nehéz volt hozzájutni igazán menő dolgokhoz, de valahogy megoldottuk, hogy meglegyen, levesebbel beértük, mint manapság. Mert ma is vannak fiatalok, s úgy látszik, mintha sokkal jobban élnének, könnyebb nekik, megkapnak mindent, amire rámutatnak, kényelmesebben élnek, okosabbak, de eszközökkel érik el.

Mi fejben számoltunk legtöbbnyire, ők géppel, ha egyáltalán szükség van rá, mert minden készen van és úgy jutnak hozzá, nem nekik kell összeszedni a tudást, valakik már megtették azt helyettük. Persze sokkal gyorsabban változik minden, mint a régibb időkben, de annak is volt előnye, hogy egy eszköz kiszolgált egy emberöltőt, sőt meg is lehetett örökölni, ma egyszerhasználatos.

Ez a mai szolgáltató világ azzal is jár, hogy kézügyesség kialakítása háttérbe szorul, pedig egyre több minden van, amihez nem lehet szerelőt hívni, mégiscsak szükség van ránk. És bizonyára úgy élnek, többnyire maguk közt a mai fiatalok is, hogy lesz mit mesélni az unokáiknak, ha lesznek még olyanok és nem megy ki a divatból az emberi utódnemzés.

Mindennek megvan a maga oka, de csak ritkán jutunk hozzá, megelégszünk a magyarázattal, mely szükségszerűen felszínes, mert szemléletmód a forrása, ami fogalmi keret függvénye.

Magyarázat helyett gyakori helyettesítő a visszavezetés, élőt az élettelenre,
értelmeset az élőre, csak az élettelent nem tudjuk visszavezetni semmire eleddig.

Volt próbálkozás az önmaga oka jellemzést átvinni istenről a világra, de az meg nem
ad valós magyarázatot a létezés tényét ragozva, mintegy mélyebb létalappal ellátva.
Ami ugyanazság, ezért nem is lett népszerű, egyáltalán, mindennek oka van kifejezés
a minden egyesre vonatkozik, csakhogy minden minden, a mindenség megfoghatatlan s okatlan.

Mert benne létfolytonosság áll fenn, elkülönült egyes dolgok a mi értelmi találmányaink,
csoportosításuk megfigyelési eredmény, s a tapasztalat törvényszerűségekből épül.
Látszatra, mert bármilyen megszokottság hirtelen összeomolhat, valamint szokatlan új fel tud
bukkanni bármikor, belevettettünk a létbe, s bátran világot alkotunk belőle magunknak.

Fogalmainkat pedig érzékelési válasz szülte emlékezet különíti el tőlünk, hogy
azonosítani tudjuk megfelelőikkel, és a mirevalóság különös értelmével.
Ez nem más, mint jó és rossz, kellemes–kellemetlen, hasznos–haszontalan, szép és csúnya különbségek
rávetítése arra, amivel találkozunk, amit szeretnénk, akarunk, és teszünk is érte.

Értelme és értéke így együtt nyilvánul meg számunkra, ezért sokmindent el se kezdünk, avagy
elvetünk idővel, míg az ellenszenvünk képes ellenkezőre változni, kedvező esetben.
Az okszerűség tehát többnyire kimerül a beállítódás peremén, mielőtt átkelne
rajta, látszatunk megelégedésünk, okmélység idegborzoló, mert semmi értelmét nem látjuk.

Meddig terjed gondolkodásunk hatóköre? – fel sem tett kérdés, avagy nem szokásos, mert vagy nincs rá
válasz, vagy ha van, nincs benne köszönet, ellentmond a józanésznek az ész határát így megszabni.
Ugyanakkor beépített kétértelműség van a kérdésben a gondolat szárnyalása miatt,
de ami nem előzheti meg a ténylegesen tudottat, viszont a tudásunk mégis folyton nő

Gondolatban is lehet ugyanis tapogatni úgy, hogy még nem tudjuk, mit, és most nem azokról van
szó, akik nem tudják – pontosan – mit beszélnek, de mondják rendületlen, hanem fejlesztő módszerről.
Nem tőlünk független fejlődésről tehát, amit befogadunk, de az eszünk általi lépésről
előre, vagy ha tetszik, körben haladva, lényeg, hogy többet tudjunk meg, mint amit addig már tudtunk.

Többféle eljárása van ennek, de mindben kell kisebb-nagyobb következtetést használni, ilyen
eset, mikor részleteket egésszé állítunk össze, összeáll a minőségileg több új kép.
Vagy amikor van egy elméleti meglátásunk, s azt ráhúzzuk valamely esetre – eseményre,
történésre, cselekvésre – olyan természetes módon, mintha az magától értetődő lenne.

Elvet és fogalmat tudunk azonosítani, vagy pontosítani, ha sántít az összevetés
a valósággal, ami tehát mindkettő észi dolog, gondolkodással jön létre az eredmény.
Mégis van bizonyosságunk, hogy nem mi találtuk ki ezt az egészet, hanem bőrünkön érezzük,
fülünkkel halljuk, szemünkkel lájuk, s ennyi elég, különben megbomlott lenne valóságérzékünk.

A bomlás jele egyébként minden túlkapás, mi túlmenés adotton, tudotton, képességünkön,
például a halálunk utániak felé, még élve, ha az ránk, s nem maradékainkra vonatkozik.
Ugyancsak erkölcsi hatókörünkön túlhajlik olyan vállalása, mit másokkal végeztetnénk
el, ami persze szintén megtörténik, végsőleg összefüggve valamiféle parancsnoklással.

Ami tehát hatókör túllépés, mert akaratunk és gondolatunk nem különbözhet, csupán magunkra vonatkoztathatjuk együttes előfordulásuk esetéről döntve, s szándékunkat közölhetjük.
Ez a közlés az, ami megment bennünket nemcsak a magányos gondolkodástól, hanem képesség hiánytól, hogy egyedül tehetetlenek vagyunk valamely tettre, közös hatókör a megoldás.

Ekkor semmi sem tiltott, minden megengedett a viszonosság mentén, alapján, van elegendő eszünk saját érdekünk érvényesítésére, ha erőt hozzá közös kölcsönösségből nyerünk.
Ám itt ne cövekeljünk le, egyéni ajánlat tevéssel vihetjük világunk előre, ha az olyan, hogy a többség rábólint, mert érzi, tudja, hogy mindenkinek hasznára válik a jó ötlet.

Nagy embereknek, nagy tettek végrehajtóinak csak némelyike kapott méltó elismerést még életében, nagy többségnél különböző okból ez elmaradt, vagy csak halála után történt meg.
Ezt is, azt is hátráltatta, sőt lehetetlenné tette sorozatos rendszerváltás, a hatalmi kör kicserélődése, amit egyébként külső erők kényszerítettek ránk, itt a mi honunkban.

Annak során akik a vesztes oldal kiemelt tagjának lettek elszámolva, még családjukban is üldöztetést szenvedtek, nemhogy személyükben, vagy elmenekülve kizárták maguk mindenből.
Fél évszázad múltán esetleg visszatért olyan szemléletű világ, hogy megemlékeztek róluk tisztelettel, de ennek példaadó hatása már kisebb, mintha eredetileg kitüntetnek.

Aztán örök tényező maradt nálunk kortársi féltékenység is, vagy ami még rosszabb, korlátos erőforrások elosztásánál kedvezményre számítók, újonnan indulók ütik a régit.
Könnyű eltakarni az érdemeket másoknál, ha mi vagyunk meghatározó helyzetben, aztán az irány meghatározása is kulcskérdéssé válik, és hogy ki vezényli le a végrehajtást.

Elvi, elméleti álláspontok különbsége esetén sem a megvitatás szokott nálunk a gyakorlat lenni, nehogy má' a beosztott tudja jobban, mi a fontosabb teendő jövőt nézve.
S aztán van még egy érdekesség is e térfélen, hogy csak az adományozóknál pattog a labda, aki úgy érzi magáról, hogy kiérdemelte a kitüntetést, nem jelentkezhet érte maga.

Pedig ez mint intézmény üdvös eszköz lehetne igazán nagy eredményt elérő, de háttérbe került számára, hogy megmutatván, ki is volt ő, miben alkotott maradandót, figyeljenek rá.
A bírálók pedig bizonyára túlnyomórészt rádöbbennének mellőzöttség veszteségére, mérlegelnék ellenkező irányzat hasznát is, megadnák, ami jár, gazdagítva nemzetünket.

Sokan és sokat élnek a tudatszűkítéssel szerzett élményfelkeltéssel, nem gondolva bele, sőt azt érezve, tágítják elmeállapotuk addigi fegyelmezettségén túlra kedvüket.
Ezt az ellentmondást nehéz feloldani, hiszen tényleg jobban érzi magát, aki megiszik pár pohárral a számára ízletes, kedvelt nedű, kínálkozó vagy kínált valamely fajtájából.

Egészen ráépülő jelenségegyüttest is látunk, a társasági élet látszólagosan nincs meg nélküle, úgy feloldja a feszültéget, hogy könnyebben, sőt örömmel fordulunk egymás felé.
Az italozás bizonyos fokán pedig már egymás nyakába borulunk, olyant elmesélünk, amit józanul nem, – vallatónak is becézik a bort, – s szerencsénk, ha utána senki nem emlékszik rá.

De igen, akire kevéssé hat, az majd elmondja, miket műveltünk részegen, de nem szokás ezért szégyenkezni, ugyan már, mindenkivel megesik, néhanap szükségszerű kirúgni a hámból. S ahogy hajnalhasadtával felpattan a kakas torka s kiáltja az ébresztőt, mert a Nap elé lépett a Fölnek, megszüntetve a nyomást, mit a világúr éjjel ránk mér, mi torkunk is megnyílik.

Dalra fakadunk, úgy kezdünk énekelni, ahogy előtte nem tudtunk, felszabadult vidámsággal, s egy idő után már mindenfélét is, kifogyva népdalokból, nótákból, de sosem ismételve. Egy darabig, jó sokáig tehát nincs ünneplés, hangulatemelő, társalgást gördülékennyé tevő, dajdalozásig fokozott mulatozás nélkül, pedig annak hatása végülis káros.

A hozzászokás viszont úgy kezdődik, szeretjük felidézni az azzal bizonyosan elérhető jó hangulatot, s előbb lelki igény támad rá, majd a test is jelentkezik, igen erősen. Mérgezzük magunkat vele, s ha mérték nélkül, hát, ellenkezőre vált a hatás, szétrombolja az akaratunk, személyiségünk, csúszunk a lejtőn lefelé megállíthatatlanul, s egyszer vége lesz.

Hamarabb, mint gondolnánk, sok tapasztalat van rá, emiatt tudatosítani kell, nem megoldás a tudatmódosítás semmire, nem igazi élményt nyújt, korlátozni kell az e szerrel élést. Van helyette életünk valódi élményeit átélni teljességgel, helyünkre kerülve, a világot megismerve élvezni a szépségek és jóságok körét, amit az emberség nyújthat.

Magányos-e az emberiség a mindenségben, e kérdés sokáig fel sem merülhetett bennünk, sok volt a tennivaló életben maradáshoz, és ismeretlen volt számunkra szellemi magány. Szervesen illeszkedett egymáshoz a föld s az ég, mint nyelvünk mutatja, ott fenn állandó tűz honolt, de csak bizonyos pontokon, ahonnan üzenet érkezett azok jellegzetes alakja miatt.

Így olvadt össze a mindenség akarata az emberével, aki úgy felelt meg a túlvilágnak, hogy itteni lehetséges tökéletességet célzott meg és teljesített is rendületlenül. Hitte, hogy amit nemzedékek felhalmoztak a messzi magasságra vetítve, felhasználandó lenti ténykedés során, napi teendők egymást követve mutatkoztak, élt velük és általuk.

Ebben a hitében semmi nem ingathatta meg, akkor is megtartotta, amikor érthetetlen történések keletkeztek természeti csapás, majd utóbb emberi elfajulás alakjában. Így jutottunk jelen állapotunk gyökeréhez, kiemelkedőn tisztelendő emberek ültek a többiek nyakára, s a felhők tetején is fölénk nőtt szellemtestű lények rendezkedtek be.

Ők jóváhagyásáért esedezünk azóta, elillant önálló alkalmazkodás öröme, s miközben megismertük csillagok szerkezetét, a hatalomról titkolózás folyik kárunkra. Még annak égi eredetét is bevetik a nagy tömegek számára, s az okosság mezeje csupán szűkített gondolkodási terep lehet, emberpiramis tetején lévőket szolgálhat.

Így aztán nincs abban semmi csodálnivaló, hogy átlagember ma is a csillagok felé fordul, onnan vár földöntúli segítséget sorsunkhoz, pedig csak igazságossághoz kellene jutnunk.

Második természetnek hívják lakásban élni, konyhában ételt készíteni, ruhát varrni és mosni, járművel közlekedni, iskolába és munkába járni, gyógyszert szedni, vagy vigadozni.

Amit mi hoztunk létre saját szükségletre vagy kedvtelésre, felhasználva az elsődleges vagy külső természetet, alkotásunk, vagy rájöttünk törvényére és az alapján jó találmányunk.

De az is, ha szabályozzuk a folyót, elhordjuk a hegyet, mert cement lesz belőle, erdőt irtunk, földet szántunk, magot vetünk, műholdas földképet nézegetünk, az időjárást befolyásoljuk. Elektromos áramot, telefont, tévéadást, számítógép nyújtotta szolgáltatásokat úgy veszünk, mintha sosem lett volna, hogy nem lett volna, fogorvoshoz járunk, szívserkentő lehet bennünk.

Bolygónk túloldalán lévőkhöz élőadásban kapcsolódhatunk, oda is utazhatunk záros határidőn belül, földrésznyi országokat úgy élünk, mint honnan és hová javak áramolnak. Megküzdöttünk érte, hogy ezáltal könnyebb legyen fenntartani magunk, mit jókedvünk elősegít, de első cél a biztonság minden értelemben, egészség és okosság, jó étkezés, pihenés.

Mindezt olyan berendezkedéssel teljesítjük, miben a nyers, első természet kevéssé vesz részt, meg is lepődünk, ha vihar támad, a gyerekek félnek villámlástól, mennydörgéstől, nagy széltől. S ezt a második természetet emberek hozták létre és tartják fenn, minek során elmés szerszám, kiváló eszközök s önműködő gépek állnak rendelkezésünkre, tökéletesítésükkel.

Azaz sosem állunk le, de már a kőpenge is jól kézre állt, s vulkáni üveg éle élesebb minden acélkésnél, valamint a mai okosnak mondott kütyük mind értünk vannak, nem mi azokért. Ezért a második természet helyett eszeset kell mondanunk, és nyilvántartanunk, mi jött létre általunk, hogy csak újat találjunk fel, ne régit ismét, legyünk birtokában emberi tudásnak.

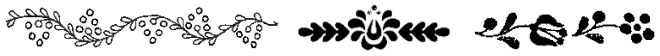
„Lélekben veled vagyok”, nem tudom mit jelent együttérzésen túl, van-e valami további kapcsolat közöttünk olyankor, indul-e felé tőlem olyan hullám, amit ő is megérezhet. Legyen a megcélzott egyén vagy közösség, mindig jó érzés szándékkal gondolatban mellé állni, megnyugtató, hogy legalább ennyit megteszek, ha többet, valóságos segítséget nem adhatok.

Ugyanakkor az együttességre ismerünk sok példát, amikor a megérzés kölcsönös, utóbb kiderül, hogy adott pillanatban volt egymásra hatás, mégpedig fontos esemény alkalmával. Lelki társnak lenni, bizonyos emelkedettség és jó érzés, még akkor is, ha egyoldalú, csakhogy ennek tartalma sokszor kétséges, ha csak üres rajongás, és nem vezet el jobbításhoz.

Viszont utánzandó mintaként egy tulajdonság, képesség, alkotás és annak létrehozási módja igen ösztönző tud lenni, hallunk róla beszámolókból, de az már sokkal magasabb szint. És a szülők szeretete, családban egymásra figyelés, aggódás és kitartó támogatás igen jól jön, szinte intézményes jóság, és ha hiányzik, megszenvedjük, többlete nagy ajándék.

Persze tűzön-vízen át tanúsított közvetlen odaadás, tevőleges segítség, biztatás mögött is ott húzódik lélekbeli közösség vállalás, sport terén szurkolás különlegesség. Mester és tanítvány között is élő marad a kapcsolat, kihat minden percre, mikor nincsenek együtt, elkíséri alkotás megkövetelte magatartás elvárása, szorgalmat jutalmaz.

Egyébként a folyamatok, tettünk, törekvésünk mögött, vagy benne, szintén lelki tényezőként van jelen az eszme, ami a lényegét adja, így megismerése és követése feladatunk. Akárcsak elvek szerint élni, melyeket egykor azok tanítottak, akik jót akartak nekünk, közvetítették világunk elvont alapját, mit törvényszerűen fogad el tőlük most a lelkünk.

Annakidején hogy féltünk ettől az évszámtól! No, nem naptári alakjától, hanem világunk végétől: kirobbant harmadik világháború elpusztít mindent, mindenkit, lekapcsolja istent. Aki addig képes volt fenntartani teremtett mindenségünket, de fejére nőttünk, hatalmi érdekek felülmúlják a józan ész erejét, s az emberiség sorsa végleges pusztulás lesz.

A hivatkozás nem egészen erről szólt, hanem a hozzá vezető útról, amit elkerülni javasolt mindenáron, teljes parancsuralmi társadalmat a borzalmaival bemutatva. Ami aztán megvalósult a Föld egyharmadán, ha nem is ama kiélezett művészi módon ábrázolt alakjában, de még nagyobb szörnyűségsokaság mentén és árán valójában, sajnos.

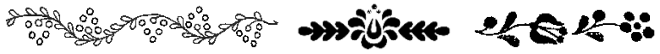
Két táborra szakítva az emberiséget, úgy vetélkedve, kié a jobb, kinek van igaza, sőt, ki legyen a másik legyőzője igaza tudatában, még legnagyobb áldozat árán is. Amit csak kevesen mertek hangoztatni nyíltan a feláldozandók felé, hogy majd akik túlélik az atomháborút, az azzal együtt elpusztult ördögi rendszer után hogyan boldogulnak majd.

Akinek nem tetszett mindez, gondolatrendőrség csírájában elfojtotta még a szándékát is kezdeményezésének, kiiktatva őt, mint ki alkalmas lehet ellenállásra, hát tűnjön el. Ez volt a gonosz birodalma a másik oldal véleményalkotói szerint, ami kényelmes álláspont volt, könnyű volt támogatást szerezni megsemmisítésére való fegyverkezéshez.

De emitt sem állt meg az élet, különös módon ösztönzött tudósokat fejükhöz tartott fegyver, ellensúlyozva amotti pénzesőt, döntetlent nem vállalt senki, maradt pusztulásba vivő út. Így jutottunk el ezerkilencszáznyolcvannégy év közelébe, mikor az egyik, háború nélkül felnőtt vezető kör újra bevetette volna hadseregét győzelmi és zsákmányszerző céllal.

Másik oldal egyszerű találmánya akadályt jelentett azonban, amely csak az élőerőt pusztította volna, a fegyverzet is túloldal kezébe kerülve kettőzte volna győzelmét. További őrült fegyverkezési verseny indult, miközben az életszínvonal különbsége már tarthatatlanná vált a hírközlés fejlődése miatt, mindenki látta többiek színvonalát.

Végül az átfogóbb erőforráskihasználás lett a nyertes, a műholdak leleplezték mindazt az elmaradottságot, mi testben és lélekben úgy megviselte a feleket, egyfélék lettünk. Azóta csak helyi háborúkat vívnak, kik még bírják szuflával s rákényszerítik népükre az erőszakot, látszatra a világ megmenekült, s e látszat fenntartásáért mindent meg kell tennünk.

Jó itt lenni a világon, bár nem tudjuk, milyen nem itt lenni, jól érezzük magunkat legtöbbször, de megtapasztaltuk, mikor rosszul, ha fájdalom terhelte meg néhanap testünket vagy lelkünket. A tartós betegség szellemi lehangoltságot okozhat, s a másik fajta baj, a mély mélabú aláássa az egészséget, melynek megléte ezért külön öröm, gyerekként észre sem vesszük.

Amint a másik véglet esetén sem érezzük a test visszahúzását, ha a szellem szárnyaló, oly kitartóan vagyunk kirobbanó formában, ami eltölt emelkedettséggel, jó érzéssel. Viszont a virágzás ideje, amikor minden összejön, nem mindenkinél ugyanolyan hosszú, bár természetes állapotunkat megnyújtani szeretnénk, alkattól függ, kevésbé akarattól.

Az elért színvonalat viszont tudjuk tartani, ezt munkának hívják, dolgozni élethosszig kell, mert különben gyorsan hanyatlunk, de megállítani romlást, kopást, teljesítmény csökkenést nem lehet. Tapasztalati bölcsesség megnyilvánítása kiegyenlít erőfogyatkozásból származó hátrányt, de kell hozzá a megbecsülés, elismerésünk, méltóságunk, tisztelendőségünk érdekében.

Nem anyagi gazdagságról van szó, ami után jó ideje nem hajt, akinek megadatott az embertársakra egyenrangúként tekinteni, tőlük nekünk semmit véletlenül sem elvenni Mármint jogtalanul, s itt a rablás szót nem szokás használni, de mégis megtörténik, midőn egyes szakmák végzőit szükségből, vagy divatból, jobban díjazzák, mint minket, s kevésből kell sokat adni.

Nekik, mert szükségünk van minden eredményre, mi mások tevékenységéből fakad, őket pedig mi miénkkel boldogítjuk, de ebben nem enged nagy különbséget, ki jár jól, az igazságosság. Ami működése elintézi, hogy jó kedvünk legyen, ne hergeljen, horzsoljon rossz szándék onnan jőve, ahonnan nem várjuk, mert értelmetlenség, s mennyi ilyen van, el kellene takarítani.

Az ember isten-szomját valójában semmi sem oltja, még az ima sem, tudjuk, nem részesülünk csupán kegyelmében, de az nem elég, bevallva-bevallatlanul többre vágyunk, olyanra, mint ő. Ami ebben ösztönző, egyúttal tragikus is lehet, vagy megmutatkozik emberségünk igaz célja, vagy megtéveszt hamis arca, tehetetlen vagyunk helyzetünkkel, jó vagy rosszul bánunk vele.

Ha jól, akkor istent kifürkészhetetlennek, ha rosszul, akkor utánzásra felhívásnak tartjuk, és szépen megtalálhatjuk benne önmagunkat, vagy pokoljárássá válhat végtelen keresés. Előbbi eset nemcsak szerencsés alkatot, de szorgalmas életet jelent, tudatlanságunknak belátását, s mindegy miként tanulunk, istentől kapva a tudást, vagy saját erőnkből merítve.

A vágyaink és a valóság közti szakadék áthidalását magunk végezzük, és sikerét nemcsak magunknak köszönjük, világlátásunkat érzelmeken túl értelmi erőnk határozza meg. Utóbbi esetben fordítva van, jobban mondva mi fordítjuk meg visszájára a világunkat, észre sem vesszük, hogy kényelmessé válunk, mástól várjuk a boldogulást, nem saját tetteinktől.

Vágyaink kielégítése mintha úgy járna nekünk, mint a létezésünk tartozéka, mindig kevés, ami van, elégedetlenségünk isten felé kiált, érzéki hívságtól nem tágítunk. Sokat emlegetjük valaki másra, hogy majd csak benő a feje lágya, s magunkról azért nehéz önítéletet mondani, mert saját bőrünkben másként látjuk lehetőségek hozzáférését.

A levegővétel és a gyerekkor étel, ellátás megszakíthatatlan folyamatossága csábító képzetét kell tehát mennél korábban elhesegetni, nem istentől várni folytatást. Helyes útra térni, mielőtt zsákutcába fut, szomjunkat egymásra épülő eredményekkel oltani, hogy életkedvünk önkéntelensége legyen mozgatónk, amiért hálát kell éreznünk.

Ebben az állapotban többek leszünk, mint isten célpontja, akit vagy szeret, vagy nem, mit eleve eldöntött, mert nem neki szolgálunk vagy a földi helytartóinak, hanem magunkat építgetjük. Ami neki és az összességnek is tetsző lesz, különben nincs értelme bennük bízni, de erős hit viszont a hivatásunk megtalálásában célra vezet és beteljesüléssel jutalmaz.

A határidő öli meg a lelket, s a testet is? – fel lehet fogni utóbbit ilyen módon, de
most arra figyelmeztetek, hogy mennyire kemény megpróbáltatássá válhat kitűzött célidő.
A növekedéssel kezdődik, hogy mit mikor kell már elérni képességként és végrehajtani,
meddig csússz-mássz, mikor fordulj meg a kiságyban, a lányok hamarabb felállnak s beszélnek is.

És akkor mi van? – a gondoskodás nem lankad szülők részéről a fiúknál sem, számonkérni
legfeljebb magukon lehetne túlzott elvárást, ne könyvekből vagy más példáján tanulják meg azt!
Mi tehát általános elv lehetne később is, mi magunk érzékeljük, mikor mire érett
meg, vált ügyessé bennünk testi lehetőség, avagy a külvilág sajátos befogadása.

Megértésünkön múlik ugyanis a további életünk, mintegy el kell érni a csatlakozást,
ne túl korán indítsák felénk a követelményt, hanem éppen jókor, saját menetrendünk szerint.
Nem véletlen, hogy átlagolni szoktak, iskola és előzményei tekintetében, majd pedig
kiválasztás történik, fej és kéz kimagasló teljesítményt nyújtó lehetőségei felé.

Mindhárom „fél” ismerete továbbtanulásról fontos, mert a gyermek nincs teljesen önismeret
birtokában, családja pedig jövőjét látná szépnek, míg tanára valós igazat értékel.
Aztán a szakmunkás vagy egyetemista évek már mesterséges határokat szabnak, tudja azt
teljesíteni mindenki, ki elhatározta magát, szorgalom a többlet megszerzését adja.

A munkában pedig ha üzleti érdekek meghatározón betüremkednek tevékenység
napi kijelölésébe, mindegyre szűkített határidőt adnak, a dolgozó pedig szenved,
Nem munkaszüneti napra, ünnepre kellene várni, hogy mikor jön már, hanem lehetőleg ma
jól érezni magunkat, határtalanul, időt inkább csak öregkorban számolni visszafelé.

Az élet nyertesei vagyunk, vitathatatlan, hiszen az értelem-csíra szárba szökkent
bennünk, de nem volt egyszerű, soká tettünk érte sokat, többet, mint élővilág-alkotó társak.
De az alapokat nekik köszönhetjük, majdhogynem kőből rakták le kezdetekben, s bírják a terhet
egysejtűek máig, s bár veszélyesek ránk sokan közülük, mások belénk épülten segítenek.

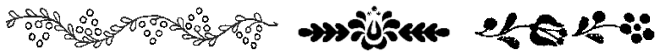
Ami alattuk van életmaradvány, sekélyes világ, keveset tudnunk még róla, de az is inkább
félelmetes, mert acélszívósságot mutat a létben, viszont szellemi természetes lényege.
Egyébként szerv-rendszerünk a siker netovábbja, megmaradtak bennünk működőképesen máig,
s ha romboljuk képességüket testi és lelki mérgekkel, nem az ő hibájuk, hogy elromlanak.

Ideje az ész néven összefoglalt tehetség gyönyörűségéről szót ejteni, ha már rólunk
van szó, ennek érzékisége kapcsolat titka a külvilághoz, s adatfeldolgozás méginkább.
A magatartás és cselekvés pedig elvontabb terepre terelte embervállalkozásunkat,
gyűjtögető és ragadozó természetünket tovább növelve, s vetni kezdtünk, hogy arathassunk.

Kézügyességbe is, nemcsak a földbe magokat, évszázezrek gyakorlata vezetett ésszerű
tapasztalathoz nemcsak alkotások esetén, de elvi síkon törvényekhez s igazságokhoz.
Ez a teremtődésünk életrajza, mit csak a rövidség kedvéért egyszerűsítünk isten
szándékává és szeretetévé, ami miénk valójában, másként megragadhatatlan lenne.

De azt kevéssé szokás hangoztatni, bár vallás épül rá egyetemesen is, ha kitaláltuk
istenség mindenhatóságát, mindentudását, kötelez bennünket nemcsak igazodni hozzá,

hanem korszerűsíteni, elhagyva végre a romlás virágainak öntözését, ördögi lét elismerését, mi csak a mi mulasztásunk, többre hivatottan, egyetértve istenünkkel.

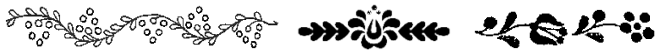
Észrevetted, mennyire csak saját tapasztalatod szerint szoktál értékelni dolgokat? – beállítódsz valamikor valahogy, megtörtént alapján és úgy érzed, az általánosan igaz, nem hátrálsz. Nem vonulsz vissza álláspontodból, mikor másik valaki mond valamit másként, nem mérlegelsz, nem ingat meg véleményedben, jórészt meg sem hallod, a további indoklás részéről nem érdekel.

És ez így van jól valameddig, ne kapkodj rögtön ellenvélemény után, ha van sajátod, azt kell úgy megformálnod eredetileg, hogy megállja a helyét, ne zökkenj ki könnyen, légy magad ura. Valójában csak akkor kapd fel a fejed, mikor számodra addig ismeretlen adat, terület említődik, s kirívó, de összefüggést mutat, észreveszed, gyarapodhatsz megismerésével.

És kérdezz rá, jól hallottad-e, illetve, hogy van az, tényleg van-e olyan, megtörtént, s honnan tudja a másik, s a körülményekből megállapíthatod, valószerűvel, bár szokatlannal találkoztál. Valódi újdonsággal, nem elbeszélőjének ily értékeléséből jöve, de mert összefügg bizonyosan azzal, amit eddig tudtál, de hogy miként s miért, arról ki kell faggatnod közlőjét.

De ritkán adódik ily alkalom, meglepő, ha előfordul, ezért nem figyelsz nagyon társalgás közben, takaréklángon égsz, máshol jár az eszed, saját mondanivalódat dédelgeted egyre. Viszont igazán tűzbe jössz, ha nem csak hallgatnak téged, de kérdést feltéve érdeklődésüket jelzik, s mikor válaszod új kiegészítéssel megismétled, meggyőződhetsz, tényleg megértettek.

Végső nagy élmény pedig, ha vitatni kezdi a hallgatóságból valaki elméletedet, vagy elvi álláspontodat, mert ilyenkor meglepő magyarázatokig juthatsz magad számára is.

Sokféle barátság van, s mind kellemes és hasznos, a legrégebbi a legfontosabb, no, nem azért, mert most is az, hanem azért maradt meg máig, mert valamikor sokat jelentett, nem feledhető. A legújabbról még nem tudunk, de bizonyára alakul, mert nem állunk meg sosem a barátgyűjtésben, nincs plafon vagy telehas, épp azzal maradunk nyitva világra, ha képes vagyunk új ismeretségre.

Mert mi más a barátság, mint egymás közelebbről megismerése, azaz majdnem oly alaposan, mint magunkat átlátjuk, s ez meg is magyarázza barátság hiányát önismeret hiányában. Viszont benne van, hogy kinyilvánítjuk egymásnak, amit gondolunk dolgokról, ahogy hozzáállunk az élet felbukkanó fordulataihoz, s nincs titkunk egymás előtt, ahogy magunk előtt sincsen.

Persze nem ilyen egyszerű a helyzet, sem barátszerzéssel, sem megtartással, összehangolódás szükséges, ahhoz pedig nem egyetlen alkalom, össze kell járni, sokat találkozni, beszélni. A másik biztosan különbözik tőlünk, nemcsak egyezik, hozza a maga érdeklődésköre, avagy munkaköre érdekességeit, viszont érdekfeszítő az egyéni látásmódja is.

Így fokmérő is lehet, kinek ki a jó barátja, madarat tolláról, embert barátjáról, de ez visszafelé is igaz, nemcsak minket emel fel magához barát, elismeri színvonalunkat. Nem dönthető el, hogy valamilyen közös munka esetében mélyül-e el jobban és könnyebben a barátság, vagy elég hozzá egymás értékének megbecsülése, közös időtöltés öröme.

Ezért is fájdalmas a barátság felbomlása, ami legtöbbször egyoldalúan történik, az egyik fél úgy gondolja, hogy a másik miatt kell kilépni, nem viseli tovább változás terhét. S leginkább félreértés van az ilyen ügy mögött, és eredetileg sem volt az kipróbált barát, valamilyen vállalás, cél, kihasználás bújt meg a szoros érintkezés mögött, hamis tartalom.

A barátságban ugyanis nagyfokú szeretet működik, illetve teszi gördülékennyé a kapcsolatot, odaadás, kölcsönös segítség, egymás elviselése nehéz körülmény közt is. Minde miatt nélkülözhetetlen számunkra, hogy legyenek barátaink, rajtuk keresztül megyünk közelebb az emberekhez elsősorban, legyen persze emellett megfelelő magánéletünk.

Egyszerűen élni nem adatik meg mindenkinek, ez már inkább állítás, mint kérdés, bonyolultság lekötöttséget jelent, kitölti az időnket a sok kényszerű tevékenység erőhulláma. Olyan erős s nagy, nem lehet kitérni előle, aztán már valamennyire kedvünket is leljük benne, de lehetségesnek látszik többre jutni kevesebb munkával, kisebb ráfordításunkkal.

Mert így most éppen a fontosabbakról tereli el a figyelmünk állandó felszínes elfoglaltság, ismétlődések sorozata történik egyre, unatkozik az okosabbja, lustít a többség. Az önállóság rovására megy a képesség egyoldalúság, pedig elérhető lenne a világelsajátítás és abból fakadt eszköz állomány mindenki számára könnyen.

Igaz, ehhez a hozzáállást is meg kellene változtatni az oktatásban, hogy a tudomány minden vívmánya naprakészen rendelkezésre álljon, ne tudománytörténetet tanítsanak. Ahogy a gondolkodás története helyett is jobb lenne a mélyre hatoló kutatási és érvelési módszert elsajátítani már a gyerekkortól kezdve, s ráépíteni a jövőt.

Ehhez azonban meg kellene változtatni a nevelési elveket, a tanári kiképzést a tudósokra bízni, ám nehéz egyezségre jutni a tananyagban, de nem a vallás miatt. Hanem a múlt maradványaival küzdünk még e téren, gyarmati múltat is mondhatnék, mert annak hatásait ott is nyögjük, ahol nem említik, egy-egy országon belül szintén történt elnyomás.

Egyenlőtlen kapcsolatnak is mondják országok s országrészek kirablását, hátrányos helyzetük fenntartását, s valamiképpen minden háború innen ered, azaz ha még van, akkor az is. Egyszerűbb élet gazdagabb lenne tehát, többet törődnénk magunkkal, testi s lelki egészséggel, egymással is őszintébbek lehetnénk, és lenne igazi társadalomtudomány a javunkra.

Akit sosem kell vigasztalni, ő a mintakép, no, nem sokak bálványa, mert igen kritikus is, és nemcsak önmagával szemben, ostorozását kevesen nyelik le, csak kis körben érvényesül. Sokkal többet tud, mint az átlag, és minden téren tájékozott annyira, mi alapján véleményt formálhat, és összefüggésekre figyelmeztet, igen szokatlanul gondolkodva tud érvelni.

Elsősorban az elkeserítő ügyeknél lát mögé a dolgoknak, mondván, okok ismerete megmagyarázza a történéseket, érzelmi hozzáállás felesleges, ha nem tehetsz semmit. Azaz bírálata azt az emberi törekvést célozza meg, hogy mindenbe beleüssük az orrunk, szinte tőlünk függővé akarnánk tenni tőlünk függetlenül futó világunkban tapasztaltat.

Ennek feleslegességére mutat rá, aki közömbösséget javasol ilyenkor, hogy tudjunk összpontosítani képességünk használata mozzanataira, mikor az valóban szükséges. A jókedv is akkor keletkezik, amikor nincs zavaró tényező, hogy szomorúsággal kelljen válaszolnunk, ső megbánni csak akaratlagost szabadna, rosszat választást, de nem tudatlanul.

Mert a vidámsághoz épp az a többlet erő nélkülözhetetlen, amit önvádolás elvesz, magunknak nem kell bizonygatnuk semmit, igazunk, vagy törekvésünk egyből nyilvánvalón belátott. De csak ha nem hazudunk magunknak, ha igen, az mások felé is megtörténik gyakran, kevéssé ellenőrzött állítások könnyebben jönnek ki a torkon, mint amikor pontosság megkövetelt.

Vigasztalan lesz, aki előre eldöntötte, vagy határozottan tudja, mi fog történni, de más következik be, még ha jobb, az is zavarja, tehát sokan azt látják, amit szeretnének. Légy viszont bölcsebb, mint amit a helyzet látszata kíván választ, hirtelent, megfellebbezhetetlent, ne félj semmitől, ami bekövetkezhet, jobban teszed, ha hiteddel emelkedsz a világ fölé.

A víz enyhítő közeg nyáron, frissülést okoz télen is, felüdülést jelent tisztaság iránt való közreműködése, ha külső tényezőt látunk benne, belül, bennünk áldás. Önmagában nem áll meg, kifolyik a kezünkből, ezért edényt használunk megtartására, és a kút is ilyen szolgálatra készült, vezetéken érkezve a legkényelmesebb a hozzáférés.

A folyók szerepe felbecsülhetetlen, régi időkben különösen, bár ahhoz, ott élni már magas színvonalú tudás kellett, például a közlekedés tekintetében, csónakok, hidak. Hamar rájöttünk, hogy égből érkezve mennyire hasznos, hiánya tragédiához vezet, felhők ismerete segített a reménykedésben, és tiszteltünk viharral járó villámlást, mennydörgést.

Ezt a jelenséget még istenek világával is összekötöttük, hogy aztán megfejtve nyomós természetét, elektromos áramot termeljünk, de tapasztalva, annak nagy ellensége a víz. Így erejét tehát ki tudjuk használni nemcsak szállításra, még atomerőműben is, költőnk hasonlata pedig szállóigévé vált, hogy „a víz az úr”, azaz a nép áradata, többsége.

Testünkön belül szerepével most ismerkedünk igazán, meglepő eredménnyel, hogy visszahat ránk jellegzetessége, mert szerkezete jó s rossz lelki tényezőt befogadó képességgel bír. Nem csak úgy, hogy hangulatemelő, ha nem vagyunk szomjasak, hanem érzelmi hullámzást is felfog, megváltoztatja állapotát, terel minket kiváltani az üdvös vagy káros következményt.

De ne menjünk ennyire messzire, bizonytalan vizekre, elég fontos általános értéke, hogy harmadik, köztes közeg szilárd és légnemű között, s ami külön élmény: úszni tudunk benne. Ezért gyermekek úgy pancsolnak, hogy sosem hagynák abba, mintha ősi kezdetre emlékeznének, amikor még minden lény ott tartózkodott, így a vizet igen meg kell becsülnünk, első tükrünket.

Van, aki a nyugalmat választja ahelyett, hogy felhorgadna a nyugalommegzavarók ellen, kérdés, hogy melyik eset lehet eredményesebb, külső vagy belső összefüggés ebben fontosabb. Mert azért a közömbösség nem halvérűség, így behatol a hatás a lelkünk bőre alá és piszkálja a tüske világot kizáró burkunk, mint bizonyos zaj, mely éjszaka nem hagy aludni.

Amiről nem akarunk tudomást szerezni, épp ezt a vágyunkat célozza meg kifinomultan,
külön tanulmányok ajánlanak eszközöket érvényesíteni, hogy mégse tudj kimaradni.
Amit már egy idő után nem tudod, akarsz-e, visszatetsző, hogy beleszólnak életedbe,
miközben annak szolgálatát hangoztatják, és alattomosan egyetértésed használják.

Ha nem is mégy el a nagygyűlésre, vagy tűntetni, bekapcsolod otthon a tévét és minden csatornán
ömlik a hír arról, amit el szerettél volna kerülni, sőt más szemszögű stábanál is ugyanaz.
Szinte már ott vagy köztük, ha az egész faladat beborítja a képernyő, élénk színek mögött
nem látszik a téma szürkesége, hogy elavult minden beavatkozás, véleménykérés álság.

Mert pénz mindig van, ha van akarat valamire, és szakemberek is, akikre a döntést bízzák,
így tevőleges vagy szellemi támogatásod már nem az ügynek szól, hanem a te kezelésed.
Mert nem akarsz valódi önállóságot, ha nem vagy képes tartalommal kitölteni életed,
és persze nem abban segítenek, hogy képes légy, hanem kihasználják gyengeséged, állj irányba.

Azt pedig már nem a te érdeked határozza meg, résztvevőként hasznot hajtasz tömegméretben,
tehát sokadmagaddal, de csak ha azonosan gondolkodtok, mit elintézni hivatott vágyad.
Arra, hogy nyugalmat szeretnél magad körül, és inkább belelegyezel bármibe, csak hagyjanak
békén, még tömeget alkotni is hajlandó vagy, mondván, annak ereje bizonnyal javadra lesz.

Kinyílt a világ, virágzik ezer lehetőség színesen, illatosan vonzón, és nem kényszerből
kell felkeresni, menekülve, vagy házassági függésben, hanem önként szabadon választhatod.
E kedvező tényezők miatt többen mennek el, hagyják otthon a hazájukat, s már ellenkező
irányban is, mint ezelőtt, de a visszatérés bármikor megtörténhet, szomszédba meg ingázhatsz.

Azonban nem olyan egyszerű még ez sem, lelki terhet jelent egyrészt, felkészülést új életre
másrészt, mit a kapcsolódás magas szintre emelt mivolta könnyebbít, gazdagabb fejlettség csábít.
Ugyanakkor sok a tisztázatlan kérdés, ami csak lakva mutatkozik meg igazán, mi marad
személyiségünk alapvető összetevői tekintetében használható új környezetben.

Mi lesz a beidegzett kultúrával, anyanyelv előnyeivel a gondolkodásban, egyszerűbb
vagy bonyolultabb lesz-e boldogulni a munka világában, megoldás sosem próbált helyzetre.
Aztán társkeresés nehézsége, rejtelmei, ha csak inkább hozzád hasonló bevándorlókkal
tudsz találkozni, a bennszülöttek zárt ajtóit nem törheted fel, ezért kevesebből részesülsz.

Mármint az új és más ország más megszokásaiból, s általános színvonalból szellemi téren
szintén, a történelembe ágyazottakat nem ismerve, értve és élvezve vagy elszenvedve.
Ugyanakkor a sajátjaid valamennyire veled maradnak, külön erőfeszítéssel kell
megszabadulnod tőlük, ha úgy döntesz, keserűség tapasztalással, szerencsés kettősség vállalás.

Ami ha máskor nem, gyermeked születésénél csak előjön, hogyan neveld, mivé, milyen nyelven
avasd be az élet nagy titkaiba, előnyt vagy hátrányt okozol, ha majd azonosságot keres.
Megtévesztéssel nem megy a megoldás felé ez a problémahalmaz, szenvedés lesz a vége, ha
elmarad a tisztázás, elhatározás és csak sodródik, aki következetlen ily nagy ügyben.

Hogy ne végzetes állapottá, rémálommá és kilátástalansággá váljon a kinti élet,
több mintát is meg kellene ismerni, sikeres alkalmazkodástól az okos hazatérésig.

Hogy majd visszatekintve életművének lássa kalandját, aki megalapozottá tette a következő nemzedékek számára családi életüket, történjen az régi vagy új helyen.

Mert a húzóerőt a derékhad adja minden társadalomban, és ez vonzóerő, oda és vissza, gyökerekkel és újat feltalálással, mindet őrizni, táplálni kell jó akarattal. Végső soron pedig az embermozgásnak van szép és hasznos hivatása, tudás kiegyenlítődés, minden előnyös eljárás megismerése és közvetítése, előnytelenek mellőzése.

S hogy ebben az egyénnek kell szerepet vállalni, még akkor is igaz, ha intézményessé vált a kapcsolatépítés, legyen hajlam valódi új felé és önzetlenül a jobbat közzé tenni.

A sokaságnak akkor van arca, ha mindenki saját jogon szerepel benne, érdekességet nem a létezés, hanem annak mikéntje jelent, ha a te képzeletvilágod előadhatod. Mert ugyan nem belőlünk fakad a külvilág, és nem mindenki olyan, mint mi, de mi átszűrődik rajtunk, lesz bennünk képpé, és azt megosztva tudjuk magunkat mások számára megnyilvánítani.

Nem törődve azzal, nem kételkedve benne, hogy megértenek-e, mert csak olyan nyelven lehetség beszélnünk, ami vagy azon értők számára már ismerős, vagy egyetemes módra kapcsolhatunk. Utóbbi jelbeszéd, táncnyelv, rajz s egyéb alkotás, nagy szórással értelmezhető, de félreértést kizár az azonos helyzet elfogadása, a jelszótár, mibe a műveltségünk beavatott.

Egyáltalán az értés gyökerénél vagyunk, mit lehet és kell, nem a mi életünk találmánya, de bővíthetjük talán elég tehetséggel és szorgalommal, ám a sikerre nincs garancia. S még az sem biztos, hogy siker a siker, mert egyből lehanyatlik csillagunk, ha jobb lép helyébe, fényt jobban használó önfényezésre, vagy igazi előrelépés, semmiképp nem szerencse dolga.

Azt gondos kezek vagy tudatlan közreműködők hozzák létre a látszat mögött, ezért nem szállunk szembe a túlerővel okosan, örülve, ha valóban minket túlszárnyaló, s belenyugodva vargabetűs életbe, ha hazugság az egész. Szellemi oldal tévedéséről van szó, és nem a minket körülvevő egész közösségéről, amelynek az időtényező a biztonsága.

Kiavulásnak is mondhatjuk, vagy megújulást igénylő folyamatosságnak, hol arculatot új nemzedékek tajai adnak maguk révén, de hogy milyet, attól függ, ők milyenné váltak. Percemberkék lettek, napi szinten élnek, alig van történelmi távlatuk, vagy a milliárdos nagyság tényezői büszkén a létszámban való részvételükre, és a boly még mindig egyre nő.

Mi, s mire jó a tisztesség, tudja még valaki ebben az országban? – mert bár emlegetik, mikor szólván, hogy ne essék, megtiporják mégis, tehát szándékosan, s mintha attól ebből nem lenne baj. Mintha végtelenül el lehetne mulasztani, amit egyszer sem szabadna, hogy épületesek legyünk, vegyük komolyan az életet, mikor kell, s ne röhögcséljük el, ha nincs tarsolyunkban ötlet.

Ha nem tudunk mit kezdeni fájó történéssel, ami még veszélyes is lehet ránk, megoldásunk hiányának elmismásolása növeszti az esélyét, hogy bekövetkezik, vártnál hamarabb. Valódi ellenállást az tud tanúsítani látván a viharfellegeket életünk egén, aki hitelesíti magát s képességét korábbi hasonló alkalommal kétség nélkül.

Azt a tapasztalatot kell most tisztességesen képviselni, s „ha reménytelen a lehetetlen,
elbukásunk is győzelem”, de talán nem ilyen tragikus ma a helyzetünk, ám felismerés kell.
Legelőbb, mint már érzékeltettem, a kiállás, ami nem lehet bumfordiságra kelekótya
válasz, szügyig a hámba vagy jármot a nyakra, de húzni az istrángot, az igát másként nem lehet.

Ha nem vállalod magad, ha nem azonosulsz kemény véleményeddel, mit akarsz, mit vársz? – „véletlenül,
tusa nélkül csatát nem nyerünk”, te is jól tudod, eredményt akarsz? – meg kell fogni a munka végét.
Sok beszédnek sok az alja és a tett halála az okoskodás, különösen ha új helyzetről
van szó, amely a tisztességtelenség határán mozog, s kihasználja támadott tétovaságát.

Ekkor tehát nem elég, bár nélkülözhetetlen a józanész, mindennapi tudat javaslata,
meg kell erőltetni az elmét, tanulmányozni hasonló eseteket múltból és a mából is.
S főként ténylegesen ragaszkodni a közösség egésze érdekéhez, minek felismerése
csak őáltaluk, megkérdezésükkel születik, azt kell majd tehát tisztességesen előadni.

Ezt felhatalmazásnak nevezik, s csak akkor van, ha senki senkit nem akar becsapni, álságos
a kényelmesség felszínessége, árulás is, ha nem végzed el a dolgod, bár ők bíznak benned.
Kik, hát a barátaid, ismerőseid, sőt még ismeretlenek is, akik látnak minden lépést
a mai világban, ami érdekükben, vagy az ellen történik, s megítélik tevékenységed.

Az pedig legyen tehát felkészültséget, okos viselkedést mutató, a végsőkig törekvő
elkerülni végzetes irányt, elérni legjobb lépést, mert csak ekkor vagy tisztességes, légy is az!

Kötelességeink bővültek, megnőttek egymás felé, különösen a szülőké, nevelőké,
de kérdéses, hogy meg tudnak-e felelni ennek a feladatözönnek, vagy mulasztás alatt nyögnek.
Mert éppen elég volt számukra korábban is, mit teljesíteniük kellett, modern polgárvilág
elvárásának megfelelni, gyermekük annyit kapott belőle, amennyit feltálaltak neki.

Lehet, hogy volt közte felesleges, vagy elavult, ami szűkítette a lehetőségeket, mert
ugyanúgy vitte a pénzt, erőt, kedvet, mint az újdonság, naprakész ismeret és képesség.
S megállapodni a legszükségesebbekben sem lehet régóta, mert az új támadólag lép fel,
a régi meg körömszakadtáig védekezik, s döntőbírónak újabban a gyereket tették.

De ott is inkább mások hivatkoznak rájuk és erőltetik mindenkire általánosan a
javaslatukat, kipróbálatlanul, vagyis a bevezetése egyúttal kísérlet és lutri.
Eközben hirtelen megfordult a viszonyulás, olyan kifinomult eszközrendszer jött létre, hogy
az előzőt működtető felnőttek nehezen tértek, térnek át rá, könyv helyett képernyőt nézni.

Az ifjúság viszont már először csak ilyennel találkozván, annak minden előnyét élvezi,
kezdettől gyakorolja, bele idegződik és mást használni már nem akar és elutasítja.
Így viszont a hagyományos oktatás–nevelés megbicsaklik, megfeneklik, feladja elveit,
ha kezdeni akar valamit eme helyzettel, részsikerért lemond addig vágyott teljességről.

Befolyásolja tehát mindezt külső eszközök által nyújtott termékhalmaz, ismerettartalom,
képesség-egyoldalúság, – nem saját észerő old meg feladatokat, kész válaszok riszálnak.
Ekkor pedig mindenkinek tanulnia kell még tovább, több területen otthon lenni, megnő a
kötelezettség, hisz’ a fiatalok egyedül nem tudnak megbirkózni a kihívásokkal.

Munka öröme, hiszem, lényegi kifejezés, bár ellene hangolnak százszor is naponta, de
nem tudják megsemmisíteni az alkotásvágy és a kötelességteljesítés együttesét.
Mert mikor e kettő párban hat, felerősíti egyik a másikat, ami azt is megmutatja,
hogy mi hiányozhat azokból, akik tehernek veszik, nyűgnek, igának, hogy dolgoznunk szükséges.

Hiszen a létfenntartás minden körülmény között, mindig feladat, nemcsak élvezetes étkezés,
gondoskodni magunkról és aztán családunkról, természetes kell legyen, bár kihívás is persze.
Mindennapi kenyerünket adjuk meg magunknak, ellenértékét le kell dolgoznunk valamikor,
valahol, jelenléttel vagy otthonról hálózat segítségével, mely tehát ehhez elég fejlett.

Itt az ideje kijelenteni, hogy nincsen külön a fizikai és a szellemi munka, mind a
kettő jelen van valamily arányban általunk, ésszel, megfontoltan kell mindig tevékenykedni.
Legyen tervünk, mielőtt elindulunk a munka frontján, rövid távú érvényességgel, azaz
hogy miként kezdjünk hozzá és végezük most, ma, és hosszútávú vágyakozással, megérünk jövőt.

De legyen erőnk is, amit fokozatosan kell növeszteni nekünk, erősebben, kitartóbban
és egyre ügyesebben, okosabban, hogy a tapasztalatot megszerezzük és felhasználjuk.
Legjobb belenőni s életkornak megfelelő feladatvégzést vállalni, csak így biztonságos,
amit régi időben bátorságosnak mondtak, talán azért, mert angyalok pajzsa véd bennünket.

És a munka kiteljesedett, kiszínesedett az utóbbi pár évszázad során, új eszközök
jelentek meg segítségünkre, s a régieket is meg kell becsülnünk, nincs kiavulás, hiszen jók.
Pontosak, erőhelyettesítők álom velük dolgozni, elégedettséggel tölt el eredmény,
s ha megfizetnek, felfoghatatlan, miként válik valaki munkakerülővé, kéreget aztán.

Tehetetlenség és magatehetetlenség közt éles határt kell húzni, összemosása hazug
állapothoz vezet és senkinek nem célzatos, mert ténylegesen megbéníthatja a cselekvést.
Végzetes határhelyzet test vagy elme annyira megbetegedése, leromlása, hogy ápolást
igényel elszenvedője, alapvető mozgást sem képes esetleg tenni, ágyba szorul léte.

Mennyivel másabb ennél természeti jelenség által adott és kapott csapás, erős földrengés,
villámcsapás, orkán erejű szél, árvíz vagy más katasztrofális elemi erőt elszenvedni.
Ilyenkor sem vagyunk azonban teljességgel és magatehetetlenül kiszolgáltatva, mert tudunk
valamennyire védekezni, megelőzni bajt építménnyel, előkészülve fogadására.

Még a vírusok támadását is ellenálló képességünk megújításával kivédhetjük,
egyéb veszélyes ügyek esetében pedig fel kell használni adott akkori eszünk velejét.
De amikor a közélet baját vesszük számba, nem segít tehetetlen bénának tekinteni
magunkat, bármennyire is reménytelennek és kilátástalannak látszik nekünk a helyzet.

Eleve lemond a változásról, aki csak az alkalmazkodást tekinti szükségesnek,
ha okosabban közelítünk a kérdésekhez, mindig találunk jobb vagy szebb túlélési módot.
Viszonylagosan persze, de az is több semminél, és beindít bennünket, mert ha valójában csak
áltevékenység is, ráolvasásként, imaként, ezek szerepe nem véletlenül oly megbecsült.

Önszerep felfedezése lehet a nyereség, hogy mettől-meddig tart a hatókörünk és miért van így, milyen veszteségeket okozhatnánk, ha meggondolatlanságunk válhatna valósággá. Sok kicsi megy aztán sokra, de ez visszafelé szintén ilyen kicsinyes, ne képzeljük magunkat nagynak, az csak az isten, és ő azért tehetős, mert minden erőnket és lelkünkkel őt szolgáljuk.

Ki a mítosztalanítás nagy fájába vágja fejszéjét, csak később szembesül vele, mennyire sokrétű jelenségről van szó, beágyazódva az életünkbe, a mítosz erejét tekintve. Eleve a kérdés szinte megválaszolatlan, megválaszolhatatlan, mikor s hogyan jött létre a csillagképek felismeréséből azoknak megszemélyesítése rajzolatuk alapján.

Ahány ház, annyi szokás, a mitológia is sokszínű első meglátásra, de mégis vannak egyezések, például római s görög között, míg végül azonosságokat mutathatunk ki. S ez kiterjed a világ minden tájára, minek oka éppen nem az, hogy a magasban éjjel, ha nincs felhő, mindenki ugyanazt látja, pislákol felette a csillagsereg, mert más fokból mást lát.

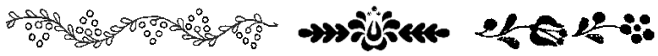
A bolygónk gömbalakja intézi mindezt, de a keringése miatt többet látunk égabroszon, mintha mozdulatlan állna, de ez csak sávos átlapolás, az egész eget nem nézhetjük meg. Így hát valahonnan valahová terjedhetett az égismeret az emberiség életében, vándorlások pedig vitték a tudást, és az új égi látványra új helyen alkalmazni tudták.

De még csak a jelenség megragadásnál tartunk, elnevezni egyetemesnek vélt fogalommal kellett, ha megértésre és hozzáigazodásra számított a közlője, népmesék árulkodnak. Azaz beszédesek abból a szempontból is, hogy nemcsak erkölcsi tanulságokat érdekesen adnak elő, hanem minden beavatott tudta, az ott a világegyetem színpadán történik.

És akik erre az emelvényre fel akartak kerülni szereplőkként, élő emberekről van szó, magukat elvben hasonlónak látták, mint mítosszá vált mese emelkedett alakjai. Összekeverték az égi és földi világot, hogy a hatalmaskodás kegyetlen természetét valamennyire oldják, szükségszerűnek mondva a működéséhez felhasznált áldozatokat.

Az égi elvek, elvont létezők tehát azért lettek megszemélyesítve, hogy a földieket hozzájuk lehessen emelni, akik talán el is hitték isteni kiválasztottságukat. Ami kellett a lelkiismeret megnyugváshoz, hiszen a gazdagságuk mások leverésével járt együtt, de azt az árat tehát indokolta és másokkal fizettette meg az ő nagyságuk.

Ám mikor most itt járunk a magyarázattal, nagy ennek valószerűtlensége, különösen az ó-birodalmi méretekben, utólagos hamis beállítás, történelmünk meghamisítása. És hogy ez mennyire sérthetetlenül jelenik meg, mutatja a korábbi kőbe vésés, aztán szentírások gyakorlata, ezek valójában rege-népszerűsítések, világhatalomért.

Fénylő életünk van, a legnagyobb világosság lengi be, lenghetné be, ha hagynánk teljesülni az élet és az elme minden örök vívmányát, amit valaha az ember már egyszer kivívott. Kezdve a megélhetésről való gondoskodás előrehaladott mivoltával, messze túlra mutatva a szükségletekhez szükségeseken, finomság és bőség áraszthatna el mindenkit.

Aztán olyan lakásban lakunk már legtöbbnyire, ami nemcsak az állati létben tapasztaltak összehasonlíthatatlanul felülmúlása, de az emberek alkotásának is a csúcsa. Közlekedés netovábbjaival rendelkezve felfoghatatlan az a kezdetlegesség, ahogy a régi időkben nyűglődtünk e területen, igavonó állatokkal, csónakokkal haladván.

Az egészségmegőrzés, betegségelhárítás, megelőzés össze tudja foglalni, használva az eddig felhalmozott összes tapasztalatot, és hatékony tömegméretekben nyilvánulva. A tudásátadásnak, növelésnek olyanok az eszközei, intézményei, amit ugyan kezdetlegesen már az ókori időkbe is belelátunk, de akkori ritkasága fájó.

Istenészet helyett, amikor akaratának minket illető mozzanatait próbálta arra szakosodott réteg gyáván kifürkészni, ma az emberi öntudat arat dicsőséget. Igaz, ebből csak a legjobbaknak juttatnak, s hogy kik az ilyenek, jutalomra méltók, igen sok igazságtalansággal van kiválasztva, még embercsoportok esetében is tévedve.

Nemcsak egyes emberek megítélésében tehát, mintha a korábban győztesek diktatúrája élne tovább, mert nem igazi győzelem volt az, nem a legjobb, hanem a legszerencsésebb győzött. A szerencsekovácsok viszont fegyvert csináltak a képesség vívmányokból, azzal rettentették el a legyőzötteknek mondottakat, és rettentik el máig, mert az erkölcs ez időkben romba dőlt.

Kettévált, a magukat kiválasztottaknak tartók számára mást jelentett, mint a többieknek, akik kevés joggal bírtak Szen Korona Országain kívül, de itt, annak tagjaiként magukat képviselték. Ezért régóta már leverettettünk, nehogy ez a közösségépítő rendszer elterjedhessen a föld többi, fejlettnek mondott részén, hisz máshol e primitívnek láttatott mód megmaradt.

Fel kellene tehát zárkózni a szellemi-lelki világnak anyagiasság mellé, helyett, hogy a hatalmi mámort felváltsa igaz öröm, használva és gyarapítva fényben fürdő létünk.

Napsütésnek mondott áldáshalmazban élünk, ehhez képest minden természeti jelenség csak másodlagos, még ha hatásában a jégesőt elébe is tesszük, vagy ha beborul ránk az ég. Ám máshol – és máskor itt is – süt a Nap, elküldi az élethez alapvető sugarait, melyek nemcsak a növényeket keltik ki és táplálják, a mi hangulatunkat is magasba emelik.

Télen is, nemcsak nyáron, és a festészetben is, nemcsak a mezőgazdaságban fejti ki erejét, napsugaras táj képén ámuldozunk, s a vihar félelmetes ábrázolásán rettegünk. Mi lenne velünk Napunk nélkül, ritkán tesszük fel ezt a kérdést, de mindig ott motoszkál kisagyunk viszketésében a fejünk hátulján, mögöttes tudást elhesegetünk, mennyire függünk tőle.

Talán már nem félünk tőle, a csillagászati ismeretünk róla elegendő hozzá, de azért a részleteket vizsgálók találnak ott, a Nap-felszínen izgalmat, és meg is osztják velünk. Korábbi hosszú időn át Napisten-tisztelet jellemezte az embert, eme istenfélelem azonban építette alkalmazkodó énünk, de a mai Napkitörés-látvány megrendítő.

Amint sokakat kiábrándít a személytelen égitest tudata, s hogy majd egyszer kimerül a fúziós kohó, ahol nagy nyomás új elemmé egyesít legkönnyebbet, és ekkor szabadul fel vagy ki a fény és jön el minket boldogítani. Nem is Nap-természeten gondolkodunk el borús lelkülettel, hanem magunkat ítéljük, ugyan talán nem kiszolgáltatottnak, de igen piciny

szereplőnek a Világegyetemben, paránynak. Még az értelmetlenség is felmerülhet, mikor ennyire kiszámítottan maga vezérelte következményekkel lát el minket nagy csillagunk, viszont e keretek bizonysága biztonságot ad. Ezen belül kell tehát teljesítményt nyújtanunk, amihez legfőbb saját eszközünk az értelmünk, minden mást Napunk intéz, erőnket izmainkból, s rendszerességet világunkban, min építkezünk.

Himnusz és Szózat olyan nemzeti imádságunk, melyben megnyugszik a lelkünk, szellemi nagyságot érzékel, él át minden körülmény között, telve szívünk szeretettel hazánk s örök népe iránt. Történelmi összefüggésekre utal egyik, magátólértetődő kötelességre másik, értékelést és biztatást tartalmaz mindkettő, jó és rossz sorsvállalást legszentebb közösséggel.

Hogy emelt fővel élhetünk az emberiség nagy családja kötelékében, alkotva azt kezdet kezdetétől és kiérdemelve tudásunkkal, szorgalmunkkal ott a többit vezető szerepet. Vagy inkább forrásnak mondhatnánk, ahogy innen jól megszaporodott testvéreink szétrajzottak a világ minden tájára, vitték a földművelést, kézműves ügyességet és a fémművészetet.

Olyan felfogást, elképzelést, sőt elméletet az életforgandóságról és állandóságról, mi azóta párját ritkítja, mert valóságos alapon nyugodott képességünket tekintve. Miként viszonyuljunk születéshez és halálhoz, a természet jelenségeihez, lelkünk s eszünk termelte eszméinkhez, egymáshoz életkorok szerint, valamint a szép örök igazságokhoz.

Mindez évtízezekig rendben is volt, semmi sem zavarta meg a békés építkezést abban az összefüggésben, ami az embertől függő volt, megtettünk mindent, amit a természet engedett. Ám néha, néhol romlása nagyobb volt, mint amit sújtottja önromlás nélkül el tudott viselni, de ez tőlünk messzire lévő tájakon történt, a mi vidékünk maradt tejjel-mézzel folyó föld.

Így túlélési ösztönünk nem sérült, de célpont lett elvadult harciasok számára itteni húsosfazék melletti létezés ugyanúgy, mint aranyimádat kényszerű kielégítése. Ugyan fegyvert honvédelemre mi is gyártottunk, ámde támadóink mindig túlerőben voltak, legyőzettünk sokszor, de mindig feltámadtunk, így legdicsőbb tettünk: még ma is „él nemzet e hazán”.

E SZÁMUNK SZERZŐI

Beke Zoltán helytörténész, a ZMTE elnöke, Rozsnyó.

Blaskovics József (1910–1990) CSc műfordító, nyelvész, turkológus professzor. A Károly Egyetem modern turkológiai tanszékének alapítója. A Prágai Magyar Kultúra magyar tanfolyamainak vezető tanára. Török hódoltsági okiratokkal foglalkozott, melyeket kritikai forráskiadványokban jelentetett meg. 1929-ben érettségizett a komáromi bencés gimnáziumban. 1931-ben végzett a pozsonyi tanítóképzőn, 1943-ban pedig a szegedi tanárképző főiskola matematika-fizika szakán. 1938–1946 között a galántai, 1946–1947 között a bazini, 1947–1950 között a Pozsony–Főrév-i polgári iskolában matematikát és fizikát tanított. 1943–1945 között orientalisztikai tanulmányokat folytatott az ELTE-n Németh Gyulánál és Fekete Lajosnál, 1945–1948 között pedig Jan Rypka professzornál a prágai egyetemen. Doktorálása után 1950–1978 között a prágai Károly Egyetemen turkológiát és hungarisztikát oktatott. 1955-ben megalapította a Károly Egyetem turkológiai szemináriumát, s tankönyveivel megalapozta a modern cseh turkológiát. 1962-től docens, 1963-tól a tudomány kandidátusa (CSc.). Élete végéig Prágában tevékenykedett. Munkássága miatt a cseh belügyi hatóságok is többször kihallgatták. Részt vett a Török Nyelvészeti Társaság (TDK), a Török Történeti Társaság (TTK), a P.I.A.C. valamint a Nemzetközi orientalisztika kongresszuson Moszkvában (1960). Előadási ciklusa volt Törökországban, Magyarországon és Romániában. Elsősorban a törökök magyarországi uralmának forrásaival és azok kiadásával foglalkozott. Török eredetű nyelvi jelenségeket is kutatott a cseh és szlovák nyelvben, valamint szlovákiai helynevekben. Néprajzi kutatások, magyar és török tankönyvek és mai török irodalom megjelentetése is fűződik nevéhez. Török, azerbajdzsáni, tatár, kazah és bengáli nyelvből cseh és magyar nyelvre fordított szépirodalmi műveket. Magyarra fordította és kiadta a feltételezett magyar ősgeszta török nyelvű változatát, a Tarih-i Üngürüszt (1984). Több művében tudományosan feldolgozta a felvidéki vonatkozású török forrásokat. Egyik fő műve (A kegyes szultánok és a nagyságos erdélyi fejedelmek – I. és II. Rákóczi György – levelezése a Kassai Királyság ügyében) mindmáig kéziratban maradt. A Török Nyelvészeti Társaság (Türk Dil Kurumu, 1957) levelező tagja, valamint a P.I.A.C. (Permanent International Altaistic Conference) tagja. Munkája elismeréseként a Török Köztársaság elnöke 1973-ban díszoklevelet adományozott neki, a Nemzetközi Kulturális Kapcsolatok Intézete pedig 1975-ben díszoklevéllel és emlékéremmel tüntette ki. 1978-ban megkapta a Kőrösi Csoma Sándor Emlékplakettet.

Borsos Szabolcs PhD kutató-filozófus, mentálhigiénés szakember, A Bolyai Líceum tanára, Marosvásárhely.

Cey-Bert R. Gyula PhD szociológus, gasztronómus, író, Bangkok. A kaposvári Központi Általános Iskola elvégzése után a Táncsics Mihály gimnáziumban kezdte meg középiskolai tanulmányait. Középiskolásként a tantervben elvártnál messze túltanulmányozott irodalmat és történelmet, és sokat sportolt. Az 1956-os forradalom kitörésének hírére 1956. október 25-én Budapestre utazott, ahol csatlakozott a Pongrátz Gergely vezette Corvin-közi felkelőkhöz. A belváros eleste után sikerült visszatérnie Kaposvárra. Középiskolája több osztályában is beszámolt tanárainak és diáktársainak a pesti küzdelmekről és forradalmi napokról. A városban köztudottá vált, hogy aktívan részt vett a pesti fegyveres harcokban, tanárai figyelmeztették, hogy az ÁVO újjá szerveződik, és ha túl akar élni, menekülnie kell,

elhagynia az országot. November 21-én Ausztriába ment, ahol a Kammer am Attersee-i magyar tannyelvű gimnáziumban, az Ungarisches Realgimnasiumban érettségizett. A középiskola elvégzése után 1958 és 1965 között a svájci Genfi Egyetemen folytatta tanulmányait, ahol 1960-ban a több mint 120 fős magyar diákközösség elnökévé választották. 1962-ben kereskedelmi diplomát szerzett a Genfi Egyetem Gazdasági és Társadalmi Karán. Doktori disszertációját a párizsi Sorbonne-on írta meg Jean Cazeneuve professzor témavezetésével a Nemzeti konyha és a gasztronómiai civilizációk pszicho-szociológiája címmel, majd Robert Girod professzornál védte meg a Genfi Egyetemen. 1966-ban Genfben megalapította kutatóintézetét, az Institut de recherches de Motivation et de Communicationt, amelynek igazgatója lett. Kutatási területe a marketing és a reklámpszichológia volt; vásárlási, étkezési és utazási szokásokat tanulmányozott. Ötévnyi Németországban, Ausztriában, Belgiumban, Franciaországban, Hollandiában és Svájcban végzett kutatást követően az új étkezési trendekről szóló tanulmányt írt, melyet széles körben elismerték. Idővel szoros kapcsolat alakult ki közte és Mindszenty József hercegprímás között, aki száműzetésben élt a Pázmáneumban. Genfből többször is meglátogatta a bíborost Bécsben, és segített neki megírni Szent István királyról szóló könyvét. Cey-Bertet Mindszenty ajánlására megkapta a Szent Lázár Rend Lovagkeresztjét. 1973-74-ben az Association Suisse-Turquie alapítói között volt, amely egy aktív egyesület, amelynek célja a svájci és török közösségek közötti baráti kapcsolatok ápolása. 1981-tól munkája egyre inkább a Távol-Keletre összpontosult, üzleti kapcsolatokat épített ki Hongkongban, Oszakában, Bangkokban és Szingapúrban. Bangkokban megalapította a Gastronomy Research International kutatóintézetet, ahol fő kutatási területe az ázsiai étkezési szokások vizsgálata volt. Kutatásainak eredményeként a világon elsőként azonosított két nagy civilizációt az ókorban gyökerező gasztronómiai szokásaik alapján. Kutatásainak köszönhetően egyre több nagy légitársaság és luxushotel kereste meg szakértőként szolgáltatásaik és gasztronómiai stratégiáik fejlesztése érdekében. Nemzetközi gasztronómiai konferenciái, amelyeken ínyenc kínai konyhát párosít francia borokkal, olyan sikeresek voltak, hogy ismert és keresett személyiséggé vált a nemzetközi gasztronómiai színtéren, Thaiföldtől Indonéziáig és Szingapúrig. Cey-Bert nemzetközi szimpóziumokat és kongresszusokat szervezett a Távol-Keleten töltött időszakában. Cey-Bertet 1984-ben Bangkokban a Gasztronómiai Világtanács főtitkárává, 1996-ban pedig Mexikóvárosban a Gasztronómiai Világtanács elnökévé választották. Gasztronómiai tevékenysége mellett a magyar őstörténet és vallástörténet kutatásával is foglalkozott. Magyar őstörténet kutatást végzett Kínában, Ujguriában, Tibetben és Belső-Mongóliában. Sintoista szerzetesként Japánban, buddhista szerzetesként pedig Thaiföldön tanult vallástörténetet. Japán és Thaiföld mellett Laosz animista hegyi törzseinek és Mianmarnak (1989-ig Burma) vallástörténeti kutatásait is végezte. Cey-Bert vallástörténeti kutatásai során megismerte az üldözött karen népet, akik 1949 óta harcolnak a mianmari (burmai) kormány ellen a karen önrendelkezésért. 1992-ben a karen ideiglenes kormány Cey-Bertet nevezte ki nemzetközi nagykövetévé , és jelentős diplomáciai erőfeszítések után sikerült elérnie, hogy a kareneket felvegyék a Képviselet nélküli Nemzetek és Népek Szervezetébe (UNPO). Cey-Bert minden évben több hónapot tölt a karenekkel, ahol a mai napig nagy tisztelet övezi. Magyarországon 1993-ban megalapította a Magyar Borakadémiát és megszervezte az első Budapesti Borfesztivált. 1996-ban visszatért Magyarországra, és megalapította a Cey-Bert Kutatóintézetet Budapesten, ahol tanácsadóként dolgozott neves szállodák és jelentős magyar vállalatok számára. 2000-től hat évig gasztronómiát és vendéglátást oktatott a Kodolányi János Egyetemen. 2021-től a Magyarságkutató Intézet főtanácsadója. Tagja a Nemzetközi Borakadémiának és a Magyar Borakadémiának; a Gasztronómiai Világszövetség tiszteletbeli elnöke. 1998 óta főként borászatról és gasztronómiáról, vallástörténetről és őstörténetről ír könyveket, de verseket és regényeket is publikált.

Történelmi tárgyú könyvei: A Sólyom embere útjai – A fehér tigris szellemének harcosa – A Sólyom népe – Atilla, a Hun üzenet – A pozsonyi csata, Koppány – A Fény harcosa– 1526: a végzetes mohácsi úttévesztés. Béke vagy 150 év háború! – Végvári oroszlánok. Élni és halni a hazáért, – Nincs más út, csak a szabadság. Bocskai–Bethlen szabadságharc török szövetséggel – A szabadságharcos. Egy élet 1956 szellemében – Atilla – Gelecek Nesillere Mesaj. – A Székely Hadosztály. Erdélyért! A magyar szabadságért! – Atatürk magyarjai. Visszavágás Trianonért – Fenn az égen hun Nap ragyog. Az Ázsiai Hun Birodalom felemelkedése – Sólyma Atilla – A szkíta turul dinasztia örökösei. Könyvei a magyar mellett négy nyelven jelentek meg: franciául, angolul, németül és törökül. Megkapta a Magyar Érdemrend Lovagkeresztjéét, Arany Oklevelet a Kínai Konyha és Francia Borok Nemzetközi Szimpóziumán (Hongkong), a Kulináris Nagyhatalmak Csúcstalálkozó Díját (Bangkok), a Gasztronómiai Tudományok Világszövetségének elnöki díját (Mexikóváros), Pro Comitatu Somogy díjat, Pesti Srác 1956 díjat és Bárdudvarnok díszpolgára lett,

Csámpai Ottó PhD etnoszociológus, ny. hab. egyetemi docens, a Szent György Lovagrend felvidéki nagypriorja, Nyitracsehi. Felsőfokú katonai végzettséget szerzett, majd a prágai Károly Egyetemen folytatott posztgraduális tanulmányokat. 1988-tól a filozófiai tudományok kandidátusa, 2001-ben habilitált. 1994-től a pozsonyi Szlovák Műszaki Egyetem oktatója, 2003-2005 között a Trencséni Egyetem rendkívüli egyetemi tanára, majd 2006-tól a Nagyszombati Egyetem munkatársa, emellett az izsevszki Udmurt Állami Egyetem, a budapesti Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem meghívott előadója, és több magánegyetem és főiskola tanára is volt. A politikai rendszerváltás után a mai Szlovákia területén a szociológiai módszertan öt képviselője között említik őt. 1990-ben a Magyar Ifjúság Érdekeit Védő Szövetség egyik ügyvivője volt. Pozsonyban többedmagával létrehozta az Esterházy János Klubot. 1991-ben vezető szerepet játszott az első Esterházy János Napok megszervezésében. 1994-től a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület elnökségi tagja, majd az egyesület tudományos tanácsának tagja. 1997-től a visegrádi Szent György Lovagrend tagja és nevéhez fűződik a rend Felvidéki Nagypriorátusának megszervezése. 2010-ben Nyitracsehin létrehozta a Jurta Látványtárat, amely azóta sikeresen működik és Nyitra-vidéke kulturális központjává vált. 2018-tól az Izsevszki Orvosi Egyetem tudományos folyóirata „Здоровье, демография, экология финно-угорских народов” (Health, Demography, Ecology of Finno-Ugric People) szakmai bizottságának a tagja. Több szociológiai kutatást végzett Szlovákia magyarlakta területein. Beutazta Belső-Ázsia nagy részét, járt Kínában és Indiában. 2013-ban Magyar Arany Érdemkereszttel tüntették ki.

Cser Ferenc MTA-doktor, a kémiai tudomány kandidátusa, vegyész, ny. anyagkutató, Queanbeyan, Ausztrália. 1938-ban született Budapesten. A Budapesti Műszaki Egyetemen szerzett vegyészmérnöki oklevelet 1961-ben. Első munkahelye az Ipari Vegyszergyárban volt, ahol technológusként kezdett dolgozni, majd két hónap után a Chinoin technológiai laboratóriumába került. Itt szintézismunkát végzett fél évig. Ezután 1962-ben a Műanyagipari Kutatóintézetbe ment dolgozni, ahol az epoxid kémia területén laboratóriumi vezető lett. 1964 végén a Távlati Kutatási Osztályra került, mint röntgenes, szerkezetvizsgáló. 1965 szeptemberétől 1966 szeptemberéig a zágrábi Rudjer Boskovics Intézetben végzett röntgen egykristály felvételi munkát, majd 1969 szeptemberétől 1970 márciusáig a moszkvai Institute Krisztallografija keretén belül végzett hideg kamrás felvételeket és szerkezetszámítási munkát. Az ekkor begyűjtött krisztallográfiai adatokat az MTA KKI laboratóriumában összegyűjtöttekkel egyetemben feldolgozta és öt monomer kristály és molekulaszerkezetét megoldotta, az eredményeket publikálta. 1970-ben védte meg doktori értekezését a BME-n. A továbbiakban a folyadékkristályos polimerizációval is foglalkozott, és továbbra is szerkezet meghatározás, fázis azonosítás és fizikai kémiai

vizsgálatok képezték kutatási területét.1974-ben kandidátusi fokozatot szerzett. 1982-ben a Műanyagipari Kutató Intézet Szintézis Osztályának vezetésével bízták meg. Itt elsősorban poliészter gyanták ipari fejlesztési és alkalmazási feladatokmegoldását irányította 6 évig. Ez idő alatt több szabadalom kialakításában vett részt. 1984 végén egy hónapot töltött Japánban, nagyrészt a Hokkaido Egyetemen végzett kísérleteket. 1989 közepétől Ausztráliában, a Monash Egyetemen kezdett kutatómunkát végezni az optikai kábelek nedvesség elleni védelme témakörben. Közben 1991-ben megszerezte az MTA tudományok doktora címet. A Melbourne-i Egyetemen elsősorban polimerek visszaforgatása, természetes nyersanyag hulladékok polimer rendszerekbe dolgozása témakörrel foglalkozott. Ezután egy évet Szingapúrban dolgozott, ahol a hőszűrő ablakok polimer rendszerének teljes előállítási technológiájának kidolgozásában vett részt. 2005-ben ment nyugdíjba. Magyar őstörténeti főműve 2000-ben jelent meg Gyökerek. Tanulmányok a magyar nyelv és nép Kárpát-medencei származásáról címmel.

Csihák György (1934-2023) egyetemi doktor, közgazdász, történész, a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület volt elnöke, Zürich. 1934-ben született Budapesten. Megélte az 1941-45-ös világháborút és egyetemistaként 1956-ot. Sikeres közgazdászként állami főhivatalokban dolgozott, de 1971-ben külföldre kellett menekülnie. Svájcban telepedett le, és dolgozott Németországban, Amerikában is. Szakmájában további sikereket ért el, egyetemi előadónak hívták és kormányzati tervezetekben kérték véleményét. Ugyanakkor hű maradt a magyar történelemhez, amivel egyre többet foglalkozott. 1985-óta a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület alapító elnöke, amelynek célja a magyart történelem elfogulatlan kutatása. Az egyesület a legégetőbb kérdések terén évente Magyar Őstörténeti Találkozót tartott, a nyugaton élő történelem-kutatók függetlenségét kihasználva, majd a hazaiakat is bekapcsolva. Később ez kiegészült a Magyar Történelmi Iskolákkal és az Övezeti Történész Találkozókkal, körbejárva a Kárpát-medencét. A közös rendezvények előadásai nyomtatott kötetben megjelentek, ma már a világhálón elérhetők az újabb tematikus konferenciák anyagai is. A ZMTE hatalmas vállalkozása volt a Kodolányi János Főiskolával együtt a kétéves, miniszteri engedéllyel bíró magyar történelem-tanár továbbképzés, amelynek tananyagát a ZMTE kutatási eredményei adták, és három szomszédos ország hat városába jutottak el vele, két átfogó oktatási segédkönyvet, tanulmánykötetet írva hozzá. A továbbképzés sikeres elvégzői számára kiadtak 173 latin és magyar nyelvű okiratot. Ő maga leginkább a Történelmi Magyar Alkotmányt kutatva a magyar Megszentelt Korona jogfolytonosságát és a magyarországi közjogi rendezés szükségességét hirdette. Munkássága még igen sok érdekességet tartalmaz, minden fontos kérdéshez hozzászólt, az egyesületi élettel pedig az egyetemes magyarság számára egyedülálló teljesítménnyel biztosította az elméleti eligazítást égető nemzeti és történelmi kérdéseinkben. Megjelent több mint száz szakdolgozata négy nyelven. Szakcikk írója a Kanadából szervezett, négy kötetes Encyklopaedia Hungarica, egyetlen magyar történelmi lexikonnak, amit 844-en írtak az egész világról közel tíz évig. A lexikon tulajdonosa a ZMTE.

Darai Lajos PhD, a filozófiatudomány kandidátusa, prof. emeritus, Kodolányi János Egyetem, Kápolnásnyék. Az ELTE BTK-n filozófia–magyar szakon szerzett diplomát 1979-ben. 1983-ban egyetemi doktor, ELTE BTK. 1979-től 1995-ig a Budapesti Műszaki Egyetem Filozófia Tanszékén tanársegéd, majd adjunktus, mellette más egyetemeken óraadó tanár. 1986-1995: ELTE Eötvös Collégium filozófia szakvezető tanára. 1995–96-ban a Gödöllői Agrártudományi Egyetem Művelődéstörténeti és Filozófia Tanszékén habilitált egyetemi docens, csoportvezető. 1996-tól nyugdíjazásáig a Kodolányi János Főiskola főiskolai tanára és 2000–2005 között kutatóprofesszora, 1997–2000-ig oktatási főigazgató-

helyettese volt. 2008-tól a ZMTE díszelnökségének tagja, a ZMTE Tudományos Tanács titkára, a KJE–ZMTE történelemtanár-továbbképzések felelős szervezője, a ZMTE Acta Historica Hungarica Turiciensia című online periodika főszerkesztője, a Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata szerkesztője. Kutatási területe tudományfilozófia, ismeretelmélet, egyetemes filozófiatörténet, magyar filozófiatörténet, XX. századi filozófia, kultúrtörténet, filozófiai ökológia, vallásfilozófia, történetfilozófia, etikatörténet és etikai érvelésmódok, Európa őstörténete. Tudományos ösztöndíjas volt Bécsben, Grazban, Wolffenbüttelben. Szerzője, ill. társszerzője 24 könyvnek, 250 könyvrészletnek, folyóiratcikknek és online tanulmánynak, szerkesztett és lektorált 53 könyvet, írt 26 egyetemi jegyzetet, online tananyagot.

Rókusfalvy Pál az MTA (pszichológia tudomány) doktora, nyugalmazott egyetemi tanár, Budapest. 1989-től 2015-ig az Európa Mozgalom Magyar Tanácsa (EMMT) ügyvezető alelnöke, 1992–2002 között a Nemzetközi Európa Mozgalom (EMI) Elnökség egyik alelnöke. Az 1992-es budapesti (az Országgyűlés Felsőházi Termében megrendezett) Európa Kongresszus megszervezője. Magyar Érdemrend középkeresztje kitüntetettje.

Fejes Pál (1931–2016) a kémiatudományok kandidátusa (1958), doktora (1966). Fizikai kémikus, alkalmazott matematikus, egyetemi tanár. A Magyar Tudományos Akadémia Műszaki Kémiai Komplex Bizottság tagja. 1937–1941 között Makón végezte el elemi iskoláit. 1941–1949 között a Csanád Vezér Állami Gimnázium diákja volt. 1949–1953 között a Veszprémi Vegyipari Egyetem hallgatója. 1953–1957 között a BME-n Schay Géza aspiránsa volt. 1957–1968 között a Magyar Tudományos Akadémia Központi Kémiai Kutató Intézet osztályvezetője. 1958–1963 között az ELTE TTK alkalmazott matematika szakán tanult. 1964-ben Baltimore-ban Ford-ösztöndíjas volt. 1967–1969 között az ELTE előadója volt. 1968–1970 között a Magyar Tudományos Akadémia Izotóp Intézetének osztályvezetője. 1971–2001 között a József Attila Tudományegyetem tanára, 1971–1996 között tanszékvezetője volt. 1978-ban a Dortmundi Egyetem vendégprofesszora volt. 1980–1996 között a Műszaki és Természettudományi Egyesületek Szövetségének Csongrád megyei szervezetének elnöke volt. 1992-ben habilitált. 2001-ben nyugdíjba vonult. 2003-tól emeritus professzor volt Kutatási területe a zeolitkémia és a heterogén katalízis. Hobbija az ókortörténet és az epigráfia kutatása volt.

Forrai Sándor (1913–2007) budapesti gyors- és gépírástanár, rováskutató, református presbiter. Több alkalommal kísérelte meg ősi emlékek alapján összeállítani a korszerű rovásábécét. 1973-ban Bárczy Zoltán 1971-es ábécéjét rajzolta át, három évvel később a Marsigli-féle táblázatot vette alapul. Egy botra rótt középkori székely kalendárium és egyéb rovásírásos emlékeink című, 1985-ös könyvében a 24. oldalon közli azt a változatát, aminek forrása feltehetően Györffy György 1971-ben, majd 1977-ben megjelent ábécéje. Ebben az ábécében nem voltak megkülönböztetve az A és Á, az E és É betűk, valamint a rövid és hosszú magánhangzópárok, és csak egy bogárjel szerepelt. 1986-ban már külön betűket szerepeltetett az A–Á és az E–É párnak, de egy jellel jelölte az O és az Ö rövid és hosszú változatát. Csak 1994-ben megjelent ábécéjében fordult elő először, hogy minden párnak külön betűt adott, bár a korábbi Ü-t teljesen lecserélte egy bogárjel alakúra, ami miatt az azonossá vált az Ű-vel. Utolsó, végleges ábécéjét 1995-ben alkotta meg, ebben visszatért a korábbi Ü betűjéhez.

Gonda Ferenc történész, a ZMTE díszelnökségének tagja, Budapest

Götz László (1934–1992) orvos, nyelvtörténész. Fő műve a Keleten kél a Nap c. ötrészes tanulmánygyűjtemény. A Tapolca melletti Halastópusztán született 1934-ben. Sümegen végezte alsóbb és középiskoláit. Érdeklődésének sokolda-lúságával már fiatalon kitűnt. 16 évesen Miltont olvasott, s elmélyült az asztrofizikában. Történelemben való jártasságát, olvasottságát tanárai is felismerték. Mivel azonban „osztályidegennek" számított, és beállítottsága sem volt megfelelő, nem juthatott be a bölcsészkarra. Helyette orvostant hallgatott Pécsett. Az 1956-ot követő megtorlás elől ötödévesen Ausztriába menekült, folytatva tanulmányait. Mivel még nem beszélt jól németül, a belgyógyászat professzora engedélyezte számára, hogy latin nyelven tegye le a vizsgát. Az oklevelet Bécsben kapta meg, s végül letelepedési helyén, az alsó-ausztriai St. Pöltenben szerzett bőrgyógyász szakorvosi képesítést. Itt kezdett el – hivatása gyakorlása mellett – a korai magyar történelemmel foglalkozni. A hatvanas évek közepén egy osztrák napilap a TASZSZ hírügynökségre hivatkozva közölte a hírt: sumér hajót ástak ki a dél-urali régióban. A hír hatására kezdte magát beleásni az archeológiai, nyelvészeti és magyar őstörténeti szakirodalomba, s látókörét szélesítendő, Bécsben beiratkozott az egyetem bölcsészkarára. Az 1970-es évek elején megismerkedett László Gyulával, aki huzamosabb ideig Bécsben tartózkodott a nagyszentmiklósi kincs ismételt vizsgálatára. Götz szemléletére a professzorral való kapcsolat nagy hatást gyakorolt. Hasonlóan jelentős segítséget nyújtott számára az ugyancsak Ausztriában élő nyelvész, Csőke Sándor. Nyelvészeti elgondolásaira Nyikolaj Trubeckoj areális nyelvkiegyenlítődési elmélete, a nyelvek oszthatatlan és lassan vagy egyáltalán nem változó alapegységeinek keresése volt a legnagyobb hatással. 1992-ben – nem sokkal utolsó tanulmánykötetének befejezése után – súlyos betegségben hunyt el. 1981-ben kezdte el magánkiadásban publikálni azokat az őstörténeti dolgozatait, melyek a „neolit forradalommal" összefüggésben teljesen új alapokra helyezték az etnikumok, kultúrák és a nyelvek rokonságának kérdését. Élesen bírálja az „indogermán" és a „finnugor" iskola nézeteit, követelve valamennyi segédtudomány bevonását a magyar és az egyetemes történelem, illetve nyelvészet vizsgálatába. Műveiben kiemelten foglalkozik a sumér kultúrával és nyelvvel. A sumér idiómát az újkőkori, kőrézkori (kalkolitikum) és kora bronzkori Elő-Ázsia legfontosabb dialektusának tartja. Az ősi elő-ázsiai nyelvi koiné, a sumér és más közel-keleti nyelvek hatása – véleménye szerint – a későbbi civilizációkra felmérhetetlen volt. Kritikája végső soron a Herrenvolk-teóriával közös talajon fogant indogermanisztika és a hangtörvényes nyelvészkedés ellen irányul. Nem hisz benne, hogy az ún. szabályos hangváltozások mindenütt, valamennyi népnél érvényesülnének, és rámutat, hogy ez csak úgy volna lehetséges, ha feltételeznénk egy egyetemes és transzcendens mozgatóerő létezését. A szabályos hangváltozásokkal szemben a nyelvfejlődésben a szemantikai változásokra, az emberi elme kreativitására helyezi a hangsúlyt, és a strukturális nyelvészet módszerével dolgozik. Ebben az összefüggésben bírálja a finnugrisztika módszereit és következtetéseit is. Rámutat az indogermán és a finnugor irány kialakulásának tudománypolitikai kapcsolódásaira. Következtetéseinek levonásakor az ún. radiokarbon-törésvonal létét nemcsak figyelembe veszi, de kialakulására is magyarázatot ad Jakucs László geológus és Makkay János régész nyomán. „Ezt a fejezetét tanítani kellene, annyira lényeges … A 14C-es eredmények alkalmazásával két ellentmondó iskola keletkezett … Götz László a természettudományos szakember mélyreható vizsgálata után fel tudta tárni az ellentmondás okait" – olvashatjuk László Gyulától.

Gyimóthy Gábor költő, magánkutató, Zollikerberg, Svájc.

Henkey Gyula (1920–2010) a történelemtudományok kandidátusa, antropológus, Kecskemét. 1920. december 25-én született Léván (korábban Bars megye, ma Levice, Szlovákia). 1939–42-ben a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen jogot tanult,

közben Bartucz Lajosnál antropológiát hallgatott. 1942–43-ban Bars-Hont vármegye közigazgatási gyakornoka. 1945-ben jogtudományi doktori oklevelet szerzett. 1945–46-ban az Újjáépítési Minisztériumban dolgozott. 1946–48-ban az Építési Minisztérium fogalmazója. 1948–49-ben a Pécsi Építési Főigazgatóságon dolgozott. 1949-ben a Magasépítési Vállalatnál helyezkedett el. 1950–59-ben a Növénytermeltető Vállalat kecskeméti kirendeltsége jogi tanácsadója. 1955-ben Lipták Pál, Nemeskéri János és Malán Mihály segítségével elkezdi az etnikai embertani vizsgálatai előkészítését. 1956-ben elkezdte etnikai embertani kutatásait és folytatta egészen 1997-ig. 1956–69-ig a Bács-Kiskun Megyei Népkutató Munkaközösség alapító tagja, az orvosbiológiai szekció vezetője. 1958-tól a Magyar Biológiai Társaság tagja. 1960–69-ben a Szakszervezeti Művelődési Központ előadója. 1969–84-ig a kecskeméti Katona József Múzeum antropológusa. 1990-ben lett a történelem (néprajz) tudomány kandidátusa. 1996–2005-ig a Kapu c. folyóirat Magyar múlt rovatának vezetője. 2010. augusztus 17-én hunyt el. Az alábbi kiadványokat szerkesztette: Kecskeméti Honismereti Kör Évkönyve, Kecskeméti Népkutató füzetek, Fajszi honismereti értesítő, Szakmári honismereti értesítő, Kapu folyóirat Magyar múlt rovata. Érdekesség: először az 1958. április 10-én, csütörtökön megjelent Petőfi népe napilap 2. oldalán, a Hírek rovatban említik a nevét egy előadása kapcsán, amit a kecskeméti Cifrapalotában tartott, Kecskemét és környéke jellegzetes embertípusai címmel.

Juba Ferencz. (1915-2006) ddr (med. univ. és dr. jur.) tengerészkapitány, hajóorvos és jogász, Bécs. A magyar Duna-tengerhajózási Rt. Duna nevű gőzhaján kezdte a tengerész életet. A hamarosan kitört második világháború éveiben végig a magyar Duna-tengerjáró 50 hajókon szolgált, számtalan alakalommal élve át szovjet tengeralattjáró-, vagy repülőgéptámadásokat a Fekete-tengeren. 1941-ben tengerész hadnagy, majd III., később II. tiszt lett, 1942-ben tengerészkapitányi vizsgát tett. Még a háború alatt jogi diplomát szerzett, és 1946-ben orvosi diplomát. Ekkor már részt vett a Tengerész Kézikönyv elkészítésében. A háború után a Budapest Duna-tengerjáró hajó II. tisztje lett, később a Tengerészeti Hivatalnál a tengerész utánpótlás képzésében vett részt és számos hiánypótló tankönyvet írt a magyar tengerészet számára. 1955-ben a Duna-tengerhajózási Rt. megbízott igazgatója, számtalan nemzetközi tengerészeti konferencián képviselte Magyarországot. A személyét ért támadások miatt 1962-ben Ausztriába emigrált, s innen is tengerjáró hajókra ment dolgozni. Az Atlanti-óceánon hajózó Homeric óriás utasszállító elsőszámú hajóorvosa lett, majd az akkori legmodernebb német halászati kutatóhajó, a Walther Herwig Északi-sarki vizekre induló kutatóútjának tagja. 1966-tól kórházi főorvos Sankt Pöltenben, majd nyugdíjas éveiben számos nyelven jelentetett meg hiánypótló írásokat hajóegészségtan, majd a magyar kereskedelmi tengerészet témaköreiben, valamint számos történeti vonatkozású remek írást. Haláláig a Nemzetközi Orvostörténeti és a Nemzetközi Hajózástörténeti Társaság tagja, mindkét Komárom díszpolgára, a nevét viselő komáromi Magyar Tengerészeti Gyűjtemény létrehozója, a Templomos és a Szent Lázár Lovagrend tagja. A ZMTE ausztriai alelnöke, örökös dísztagja, tagja a ZMTE díszelnökségének és Tudományos Tanácsának.

Kálnási Árpád nyelvész kandidátus, Debrecen. 1967-ben végzett magyar–történelem szakon, majd ezt követően 9 évig különböző középiskolákban tanított. 1972-től külső előadója lett az akkori Kossuth Lajos Tudományegyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének, 1976-ban pedig tanársegédnek nevezték ki. 1980-tól adjunktus. 1991-től a Nyelvtudomány kandidátusa. Tudományos munkásságának fő területe a névtan, helynévgyűjtés és a nyelvjáráskutatás. Egyetemi doktori disszertációját is névtanból írta A Tisza–Túr-közének földrajzi nevei címmel. Összegyűjtötte és kiadta a fehérgyarmati járás falvainak földrajzi neveit. 1989-ben jelent meg következő, A mátészalkai járás földrajzi

nevei című kötete. Jakab Lászlóval közösen kiadták A nyírbátori járás földrajzi nevei című kötetet is. Ezenkívül különböző szakfolyóiratokban több névtani, nyelvjárási cikke is jelent. Tudományos tevékenységének középpontjában a népnyelv kutatása állt. Nyelvjárási kutatómunkájában legfőképpen Debrecen nyelvének bemutatására vállalkozott. Széles körű kutatómunkájának eredménye a 2005-ben kiadott Debreceni cívis szótár. Ez a munka döntően élőnyelvi gyűjtések anyagát tartalmazza, egy olyan korosztály nyelvi anyagát bemutatva, amely még a huszadik század elejének nyelvi állapotát őrizte. E munkája nyelvi értékei mellett jelentős történeti-művelődéstörténeti anyagot is tartalmaz a jelen és a jövő kutatásai számára. Szótári gyűjtés közben olyan szövegfelvételeket készített, amelyekből önálló könyvet jelentetett meg Cívis beszélgetések Debrecenből címen. Nyelvészeti munkásságának fontos vonulata kapcsolódik Debrecenhez, munkáival ennek a nyelvi múltnak olyan részét örökítette meg, amely nélküle nyomtalanul tűnhetett volna el a múlt homályában.

Nagy Kálmán (1909–2010) Nyíregyházán született. Iskoláit itt és Budapesten, a hűvösvölgyi főreálban, majd a Ludovika Akadémián végezte. Földmérői, ecetmesteri és korrektori tanfolyam után az ELTE-n levelezőn két és fél évig történeti szakon tanult. (1954-56.) Az 1931. évi huszárhadnaggyá avatása után hivatásos tisztként szolgált Nyíregyházán, Pápán, Munkácson, Nagyváradon és Rimaszombatban. Részt vett 1939-ben Kárpátalja visszafoglalásában; mint százados, 1941-ben az 1. lovasdandár harcaiban a Dnyeperig, 1944- 45-ben a Kárpátok előterében és védelmében, majd Gyula, Békés, Alpár, Lakitelek, Kecskemét Cegléd, a Kapos völgye, a Sió partja és a Balaton körüli harcokban. 1945. október 15-én amerikai fogságból hazatért. B-listára került. Nógrád megyében négy község földreform mérnöki munkáját végezte el. Anyagi haszonlesésből eredő politikai feljelentésre 9 hónap vizsgálati fogság után fölmentették. Újabb feljelentésből is felmentést nyert. Felhívás alapján a honvédség tagja lett. (1948) A Honvédelmi Minisztériumban hadtörténeti és katonai irodalmi előadóként két katonai szakfolyóiratot alapított és szerkesztett. A Hadtörténeti Múzeum és Levéltár romjaiból való újjáteremtésében segédkezett, részt vett a Hadtörténeti Könyvtár felállításában. Hadtörténeti kutató és irodalmi munkát végzett, publikált, főleg 1848/49-cel foglalkozott. Számos előadást tartott, a Petőfi-rádióban. 1956. október 1-től a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia hadtörténeti tanszék helyettes vezetője lett, a hadtörténeti tankönyv írásával, szerkesztésével foglalkozott. 1956. november 4-én Mindszenty József hercegprímást saját elhatározásából a Parlamentből, a szovjet harckocsik között áthaladva, az amerikai követségre menekítette. Emiatt 1959-ben végső fokon 8 évi börtönre ítélték. 1963. március 26-án, összesen 62 havi börtön után, amnesztiával szabadult. 1964-töl 25 évig nyomdai korrektor a budapesti Zrínyi Nyomdában. Eközben 30 magyar és egy szlovák–magyar filmben volt hadtörténeti szakértő, két vígszínházi előadáson történeti tanácsadó. Közben itthon és Itáliában igyekezett történeti kutatómunkát végezni. 1989-90-ben politikailag rehabilitálták, kinevezték ezredessé. 1983-tól részt vett a sárvári Huszármúzeum megalapításában. 1994 óta az itt alakult Huszármúzeum Baráti Kör elnöke volt. A magyar huszárhagyományok ápolásaként kétévenként huszártalálkozók rendezését vezette, kapcsolatot tartva a többi huszárhagyomány-őrző egylettel, az ifjúsági huszárbandériumok tagjait eszmeileg és gyakorlatilag támogatva. A Zürichi Magyar Történeti Egyesület örökös dísztagjaként történeti előadásokat tartott 1989 óta saját kutatási eredményeiről, őstörténeti találkozókon, évente rendezett, egyhetes történeti iskolákon. Húsz helyen tartott történeti előadást, közte 12 határon túli magyar városban, községben, egyet Zürichben. Hadtörténeti irodalmi és kutatómunkája során a huszárság történetével, a honfoglalás és kora hadtörténetével foglalkozott, főleg a lovas szempontokat figyelembe véve. 1990-ben megjelent társszerzőségével „A magyar huszárok a II. világháborúban” című műve, a témában elsőként. Nagyobb munkája egy kettős életrajz az 1848-49-es Vetter Antal

és az 1941-44-es tábornok vitéz Vattay (Vetter) Antal példás életéről és munkásságáról. Budakeszin élt, részt vett a község szellemi életében, társadalmi, hagyományőrző egyesületeiben, a Széchenyi Kör és a Kárpátalja Baráti Kör munkájában. 1998. március 15-én elnyerte a „Budakesziért" kitüntető emlékplakettet, munkája elismeréseként, a budakeszi önkormányzattól.

Pandula Attila DSc történész, habilitált egyetemi docens, Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Történeti Segédtudomány Tanszék, ELTE Történelemtudományi Doktori Iskola témavezető, Budapest. A ZMTE Magyar Történelmi Iskoláinak szervezője, a Tudományos Tanács titkára, a KJF-ZMTE történelemtanár-továbbképzések előadója. A Szent István Tudományos Akadémia (Budapest) rendes tagja, Társadalomtudományi és Jogi Szakosztályának osztálytitkára. A Magyar Heraldikai és Genealógiai társaság elnöke. A Miniszterelnökség alárendeltségében működő Nemzeti Címer Bizottság (Budapest) állandó (tudományos) tagja. Esztergom–Budapest Főegyházmegye Egyháztörténeti Bizottságának (Budapest–Esztergom) tagja. A Magyar Numizmatikai Társaság (Budapest) és választmányának tagja. A Szent Rókus Plébánia világi elnöke és a Szent Rókus Alapítvány elnöke. 2012. október 27-én a Szlovák Arany Díszjeljel kitüntetést kapta a falerisztika-, illetve más történeti segédtudományok műveléséért, illetve a nemzetközi tudományos kapcsolatokban játszott szerepéért. Kutatási területe a Habsburg Birodalom (O.M.M.) és a Horthykor falerisztikája, társadalomtörténete. Általános falerisztikai kérdések, forrástan. A falerisztika- és a heraldika kapcsolódási pontjai. Magyar vexillológia. Összes tudományos és felsőoktatási közleményének száma 305, közte négy monográfia, összes tudományos közleményének és alkotásainak független idézettségi száma 84. (2018-as összesítés szerint.)

Radványi Irène-Henriette magánkutató, Stockholm.

Sárkány Kálmán néprajzkutató, Budapest.

Sebestyén László történész, Budapest.

Simon Zoltán magánkutató, Toronto.

Vámos Tóth Bátor térképész, Honolulu.

Váralljai Csocsán Jenő (1931-2021) a teológia doktora (PhD), az MTA demográfia kandidátusa, művészettörténész, nyugalmazott egyetemei tanár, görögkatolikus pap, Piliscsaba. 1973-1974-ben az Oxford University Strategic Study Group elnöke; 1969 és 1994 között demográfiát adott elő az oxfordi egyetemen. 1975. november 30-ától az Árpád Akadémia rendes tagja. 1976. április 26-án gr. Wass Albert meghívta az Erdélyi Világszövetség elnöki tanácsába. A Jeruzsálemi Szent Lázár Lovagend nemesi jogi keresztje: rangidős káplán, jogi lovag 1988. július 29, bailiff 2004. május 18, egyházi nagykereszt 2004. szeptember 5; spirituális nagyperjel 2004. november 22. A Vitézi Rend jubileumi érdemkeresztje 1990. szeptember 9. Megszervezte 1994 és 1997 között a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar szociológia tanszékét (társadalomtudományi intézetét) PiliscsabaKlotildligeten. A ZMTE alapító örökös dísztagja és díszelnökségének tagja.

Vida Dénes (1954–1993) szerzetesi neve Bhakti Abhaj Naraján Swámi, az első magyar vaisnava közösségek és a Kagylókürt spirituális folyóirat alapítója, könyvkiadó, a Pécsi Egyetemen hindu filozófiát és szanszkrit nyelvet tanított.

Zachar József (1943–2009) MTA-doktor, hadtörténész, ny. ezredes, hab. egyetemi tanár. Fő kutatási területe a Rákóczi-szabadságharc, valamint a napóleoni háborúk korának hadtörténete. Csepelen végezte általános iskolai és gimnáziumi tanulmányait, majd 1961-ben egy országos középiskolai tanulmányi versenyen kiemelkedő helyezést elérve és ezzel párhuzamosan érettségi vizsgát téve, felvételt nyert az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karára. Itt folytatta történelem, német nyelv és irodalom szakos tanulmányait, melyek 1966-ban középiskolai tanári diplomával zárultak. A Magyar Néphadsereg Egyesített Tisztiiskola Pedagógia Tagozatán, 1967-től Kossuth Lajos Katonai Főiskolán kapott tanári állást. Itt 1974-ben hadtörténelem-főtanárrá nevezték ki. 1975-ben tudományos munkatársként a Hadtörténeti Intézet és Múzeum állományába helyezték át. 1977-ben kandidátusi (C. Sc.) fokozatot szerzett. 1981-től tudományos főmunkatárs, 1983-ban hivatásos állományba lépett és őrnaggyá nevezték ki. Ezzel párhuzamosan elnyerte a Hadtörténelmi Közlemények című folyóirat főszerkesztői állását. 1986-ban soron kívül alezredessé léptették elő, majd még ebben az évben a Hadtörténeti Intézet és Múzeum Bécsi Kirendeltségeként az Osztrák Hadilevéltárban működő Állandó Magyar Levéltári Kirendeltség vezetője lett. A bécsi külszolgálatból 1995-ben tért vissza Magyarországra, ezredessé léptették elő, valamint a Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeti Intézet és Múzeum főigazgatójának szaktanácsadójává és tudományos helyettesévé nevezték ki. 1996-ban a Magyar Tudományos Akadémia doktora. 1999. október 27-én szolgálati nyugállományba helyezték. 2000 és 2003 között a Rendőrtiszti Főiskola Rendészeti Vezetőképző, Továbbképző és Kutató Intézet osztályvezető-helyettese. A 2000/2001-es tanévtől kezdődően az egri Eszterházy Károly Főiskola óraadója, 2001-ben habilitált, majd a köztársasági elnök 2002-ben egyetemi tanárrá nevezte ki. Haláláig a Modernkori Magyar Történelem Tanszék oktatója. 1980-tól a Magyar Hadtörténészek Nemzeti Bizottságának ügyvezető titkára, majd 1990-től főtitkára, végül 2000-től haláláig elnöke. A Magyar Hadtudományi Társaság alapító tagja, majd 1995 és 2001 között elnökhelyettese. 1996-tól a Nemzetközi Napóleon Társaság elnökségi tagja. 1978-tól a Magyar–Osztrák, 1983-tól a Magyar–Francia Történész Vegyesbizottság tagja. 1980-tól a Nemzetközi Hadibibliográfiai Bizottság tagja, 1990-ben a Nemzetközi Hadilevéltáros Bizottság alapító tagja, majd 1995 és 2000 között választott főtitkára. 1986 és 1999 között három ciklusban a Magyar Történelmi Társulat igazgatóválasztmányának tagja. Ugyancsak alapító tagja volt a Magyar Történészek Világszövetségének, a Hajnal István Kör Társadalomtudományi Egyesületnek, a Tájak– Jegyzetek Korok– Jegyzetek Múzeumok Egyesületnek, a Honvéd Hagyományőrző Egyesületnek, valamint a Hadtudományi és Biztonságpolitikai Egyesületnek. Részt vett a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság létrehozásában, majd 1999 és 2004 között a szervezet egyik alelnökeként működött. 2002-től haláláig az Osztrák Köztársaság honvédelmi miniszterének meghívására a tárca tudományos bizottságának hadtörténész-szakértője. Rendkívüli jelentőséget tulajdonított a szakma annak a ténynek, hogy Markó Árpádot követően, fél évszázad elteltével 1995-ben Zachar József lett a Nemzetközi Hadtörténelmi Bizottság első magyar elnökségi tagja, sőt egyben alelnöke is. Az 1985 óta működő Zürichi Magyar Történelmi Egyesület alapító tagja és tíz éven át, haláláig, az egyesület Tudományos Tanácsának elnöke. 2008-ban a Szent Korona Szabadegyetem alapító tagja és az első két tanévben, haláláig, hadtörténelem-oktatója volt. Fő kutatási területe a Rákóczi-szabadságharc, valamint a napóleoni háborúk korának hadtörténete, továbbá a Habsburg Birodalom hadügye, hadereje, háborúi 1648–1848 között; a magyar katonai emigráció 1692–1848 között; a szabadságharc, az önkényuralom és a

dualizmus korának hadügye 1849–1918 között; az egyetemes politika- és hadtörténet magyar vonatkozásai 1618–1918 között. Kiemelten foglalkozott a huszárság történetével, eme fegyvernem európai elterjedésével és jelentőségével. Részletesen mutatta be Bercsényi László életútját és a magyar huszárok szerepét a francia hadseregben. „Bécsi tartózkodása alatt alaposan el tudott mélyedni a forrásokban, a kutatások során számos új információra bukkant. Ráirányította a figyelmet, hogy 1683 és 1792 között a császári-királyi tábornoki karba 311 magyar ezredes jutott be, s közülük például Hadik András tábornagy, elismert hadvezér lett. Számos adat elemzésével bizonyította, hogy a magyar tisztek és tábornokok kiváló teljesítményükkel nagy számban érdemelték ki a legmagasabb katonai kitüntetéseket. Előszeretettel foglalkozott a hadtörténelem, és a hadtörténet-írás jelentős személyiségeivel, így például Lipszky Jánossal és Markó Árpáddal.” Disszertációin túl 21 önálló kötete jelent meg (közte öt társszerzők bevonásával), 10 tansegédlet és egy általános iskolai (7. osztályos) tankönyv szerzője, társszerzője. Tanulmányai 24 különböző országban láttak napvilágot, hazai szerepvállalása mellett 21 országban tartott tudományos előadást. A fentiek tükrében nem volt meglepő, hogy amikor 2007. szeptember 22-én a Magyar Tudományos Akadémia Dísztermében a „Magyar Huszár”, mint intézmény Magyar Örökség díjat kapott, a laudációt Zachar József, az „egyetlen magyar eredetű csapatnem, a világszerte ismert és elismert huszárság történetének legszakavatottabb ismerője, egyúttal a huszár szellemiség elhivatott képviselője mondhatta”. Élete utolsó éveiben egyre inkább az összegző, több korszakra kiterjedő kutatásokat és publikációkat helyezte előtérbe. Előszeretettel fordult a magyar nemzet őstörténete és vallásának kérdése felé, de emellett kitekintett a 20. századi magyar történelem legfontosabb kérdéseire is. A témában megjelent monográfiái szakmai vitákat indukáltak. Ugyanakkor „a szakszerűséget és az enciklopédikus tudást senki nem vonhatja meg tőle”. Díjai: Az Oktatásügy Kiváló Dolgozója (1973), A Haza Szolgálatáért Érdemérem arany fokozata (1988), Érdem utáni Szolgálati Jel I. fokozata (1993), Osztrák Köztársaság Tudományos és Művészeti Becsületkeresztje (1993), Vitézi Rend Érdemkeresztje (1993), Nemzetközi Napóleon Társaság Érdemrendje (1997), Zrínyi Miklós-díj (1997), Érdem utáni Szolgálati Jel I. fokozata (1998), A Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság Érdemkeresztje (1999), A Magyar Királyi Csendőr Bajtársi Közösség Csendőr Emlékérme (1999), A Magyar Királyi Csendőr Bajtársi Közösség Csendőr Érdemkeresztje (2002), A Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság Érdemrendje (2003), Fabriczi Kováts Mihály Történelmi Társaság Emlékérme (2003), Szemere Bertalan Díj (2005), Igazolt Magyar Szabadságharcos Világszövetség „Hűség a Hazához Érdemkereszt” kitüntetés (2007). A ZMTE keretében tartott jelentős előadásai közül megemlítünk itt néhányat: összefoglalóját 1100 éves békekötéseinkről: https://mek.oszk.hu/05900/05939/05939.pdf (pp. 521-570), a nagy/első világháborúról: https://mek.oszk.hu/06800/06802/06802.pdf (pp. 17-30) és az újról, azaz a/másodikról: https://mek.oszk.hu/06700/06790/06790.pdf (pp. 181-194), valamint a huszárságról: https://mek.oszk.hu/06800/06824/06824.pdf (pp. 291-307), és 1956-os forradalmunkról is: https://mek.oszk.hu/09100/09137/09137.pdf (pp. 143-158).

EDDIGI ACTA HISTORICA HUNGARICA TURICIENSIA SZÁMOK

Jahrgang Évfo- lyam	Nr. Szám	Titel A kiadvány megnevezése	Nr. Sor- szám*
I.	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia I. évfolyam 1. szám. Első (Benidorm 1986) Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai. Zürich, 1991. ISBN 963 02 8926 1 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06300/06366/06366.pdf	1
II.	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia II. évfolyam 1. szám. A Második (Zürich 1987) Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai. Zürich, 1993. ISBN 963 02 8926 2 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06400/06487/06487.pdf	2
III.	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia III. évfolyam 1. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Harmadik (London 1988) Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai s Iratai. Budapest-Zürich, 1999 ISBN 963 85684 5 3 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/05900/05930/05930.pdf	25
IV.	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia IV. évfolyam 1. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Negyedik Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai. (Felsőőr/ Oberwart 1989) Budapest-Zürich, 2005. ISBN 963 9349 10 0 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/05900/05927/05927.pdf	46
V.	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia V. évfolyam 1. szám. Csihák György: A magyar parlamentarizmus ezer éve. Budapest, 1990. ISBN 963 02 8925 3 és ISSN 2297-7511	6
V.	2	Acta Historica Hungarica Turiciensia V. évfolyam 2. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Ötödik Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai. (Altenberg 1990) Budapest-Zürich, 2005. ISBN 963 9349 09 7 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06800/06833/06833.pdf	49
VI.	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia VI. évfolyam 1. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Hatodik Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai.) (Szent Gallen 1991) Budapest-Zürich, 2005. ISBN 963 9349 08 9 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/05900/05946/05946.pdf	47
VII.	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia VII. évfolyam 1. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Hetedik Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai. (Szentendre 1992) Budapest-Zürich, 2005. ISBN 963 9204 48 X és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06800/06844/06844.pdf	51
VII.	2	Acta Historica Hungarica Turiciensia VII. évfolyam 2. szám. Magyarok Őstörténete. Zürich-Budapest, 1992. ISBN 963 02 8925 3; második kiadás 1996. ISBN 963 85274 6 3; harmadik bővített kiadás 2007. ISBN 963 9204 37 4 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06300/06375/06375.pdf	3
VII.	3	Acta Historica Hungarica Turiciensia VII. évfolyam 3. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Első (Szeged 1992) Magyar Történelmi Iskolájának Előadásai és Iratai. Zürich, 1993. ISBN 963 8465 00 X és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06400/06488/06488.pdf	4
VIII.	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia VIII. évfolyam 1. szám. Magyar Történelmi Tanulmányok 1. Zürich, 1993. ISSN 1217 4629 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06400/06486/06486.pdf	5
VIII.	2	Acta Historica Hungarica Turiciensia VIII. évfolyam 2. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Második (Tab 1993) Magyar Történelmi Iskola Előadásai és Iratai. Budapest-Zürich, 1994. ISBN 963 04 4413 5 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06300/06381/06381.pdf	9
VIII.	3	Acta Historica Hungarica Turiciensia VIII. évfolyam 3. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Nyolcadik (Kaposvár 1993) Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai. Budapest-Zürich, 1999. ISBN 963 85684 2 9 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06500/06527/06527.pdf	23
IX.	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia IX. évfolyam 1. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Kilencedik (Tapolca 1994) Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai. Budapest-Zürich, 1995. ISBN 963 85274 1 2 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06700/06769/06769.pdf	15
IX.	2	Acta Historica Hungarica Turiciensia IX. évfolyam 2. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Harmadik (Tapolca 1994) Magyar Történelmi Iskolája Előadásai és Iratai. Budapest-Zürich, 1994. ISBN 963 85274 12 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06300/06365/06365.pdf	11
IX.	3	Acta Historica Hungarica Turiciensia IX. évfolyam 3. szám. Die Frühgeschichte der Ungarn. Zürich-Budapest, 1994. ISBN 963 85 274 4 7. Zweite erweiterte Ausgabe 2007. ISBN 963 9204 30 7 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06300/06362/06362.pdf	10
IX.	4	Acta Historica Hungarica Turiciensia IX. évfolyam 4. szám. Nagy Gyula: Az ellopott magyar őstörténet. I. Budapest-Zürich, 1994. ISBN 963 04 4112 8 és ISSN 2297-7511	7
IX.	5	Acta Historica Hungarica Turiciensia IX. évfolyam 5. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Első (Székelyudvarhely 1994) Övezeti Történésztalálkozó Előadásai és Iratai. Budapest-Zürich, 1994. ISBN 963 85274 2 0 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06300/06364/06364.pdf	12
IX.	6	Acta Historica Hungarica Turiciensia IX. évfolyam 6. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Második (Komárom 1994) Övezeti Történésztalálkozó Előadásai és Iratai. Komárom-Komárno-Zürich, 1995. ISBN 963 85274 3 9 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06300/06370/06370.pdf	14
IX.	7	Acta Historica Hungarica Turiciensia IX. évfolyam 7. szám. Képeslapok magyar történelmi motívumokkal. 8 különféle, szimpla és dupla, színes ISSN 2297-7511	8
X.	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia X. évfolyam 1. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Tizedik (Tapolca 1995) Magyar Őstörténeti Találkozó és Negyedik Magyar Történelmi Iskola Előadásai és Iratai. Budapest-Zürich, 1996. ISBN 963 85274 8 X és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06500/06505/06505.pdf	17

Jahrgang Évfo- lyam	Nr. Szám	Titel A kiadvány megnevezése	Nr. Sor- szám*
X.	2	Acta Historica Hungarica Turiciensia X. évfolyam 2. szám. Csihák György: Beszélgetés népemmel a hazánkról. Budapest-Zürich, 1995 ISBN 963 85274 5 5 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/11200/11213/11213.pdf	13
X.	3	Acta Historica Hungarica Turiciensia X. évfolyam 3. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Erdélyi Övezeti Történésztalálkozói (1995-1999) Előadásai és Iratai. Csikszereda-Budapest-Zürich, 2000. ISBN 963 85684 9 6 http://mek.oszk.hu/06300/06372/06372.pdf	30
XI.	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia XI. évfolyam 1. szám. Honfoglalásunk és előzményei. Keresztény egyházak és történelmi szerepük a Kárpát-medencében. (Tapolca 1996) Budapest-Zürich, 1997. ISBN 963 85684 1 0 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06500/06503/06503.pdf	20
XI.	2	Acta Historica Hungarica Turiciensia XI. évfolyam 2. szám. Csámpai Ottó: Nemzet és társadalom. Bevezetés az etnoszociológiába. Budapest-Zürich, 1996. ISBN 963 85684 02 és ISSN 2297-7511	19
XI.	3	Acta Historica Hungarica Turiciensia XI. évfolyam 3. szám. Germann Georg: Ungarisches im Bernischen Historischen Museum. A Berni Történelmi Múzeum magyar emlékei. Bern-Budapest, 1996. ISBN 963 85274 9 8 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/05900/05935/05935.pdf	18
XI.	4	Acta Historica Hungarica Turiciensia XI. évfolyam 4. szám. Csihák György: Ex Oriente Lux. Budapest-Zürich, 1996. ISBN 963 85274 7 1 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06300/06363/06363.pdf	16
XII.	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia XII. évfolyam 1. szám. Magyar út és nehézségei a nemzetállamtól az övezetek Európájába a huszadik század fordulóján. Avarok – onogurok – magyarok. (Tapolca 1997). Budapest-Zürich, 2005. ISBN 963 9349 11 9 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06800/06837/06837.pdf	50
XIII.	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia XIII. évfolyam 1. szám. Nagy Kálmán: A honfoglalás hadtörténete. (A Szabadtér Kiadóval együtt.) Budapest, 1998. ISBN 963 7810 97 8	21
XIII.	2	Acta Historica Hungarica Turiciensia XIII. évfolyam 2. szám. A honfoglalás és az 1848-1849-es magyarországi polgári forradalom és szabadságharc évfordulójára. (Tapolca 1998). (324 oldal) Budapest-Zürich, 2001. ISBN 963 86100 5 0 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06500/06536/06536.pdf	31
XIV.	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia XIV. évfolyam 1. szám. Az első világháború és magyar történelmi következményei (1914-1921). Szent István és a magyar államalapítás. (Tapolca 1999) Budapest-Zürich, 2004. ISBN 963 9349 02 X és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06800/06802/06802.pdf	42
XIV.	2	Acta Historica Hungarica Turiciensia XIV. évfolyam 2. szám. Csihák György: Válasz népem kérdéseire a hazánkról. Budapest-Zürich, 1999 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/05900/05921/05921.pdf	22
XIV.	3	Acta Historica Hungarica Turiciensia XIV. évfolyam 3. szám. Die Ungarn und die Abtei Sankt Gallen. Magyarok és a Szent Galleni Apátság. ISBN 963 85684 3 7 (Közösen St. Gallen Kanton levéltárával) – Második kiadás: Szent Gallen-Budapest, 1999. ISBN 96386100 8 5 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06100/06107/06107.pdf	24
XIV.	4	Acta Historica Hungarica Turiciensia XIV. évfolyam 4. szám. Csihák György: A magyar nemzet múltja - Szent István király életműve és a magyar államalapítás - A bambergi lovas - Sacra Regni Hungarici Corona és a magyar közjogi rendezés kérdései ma - Magyar - nép - kisebbség. Budapest-Zürich, 1999. ISBN 963 85684 6 1 és ISSN 2297-7511 http://mek.oszk.hu/06300/06373/06373.pdf	26
XIV.	5	Acta Historica Hungarica Turiciensia XIV. évfolyam 5. szám. Fünfzehn Jahre UHVZ - A ZMTE tizenötéves 1985 - 1999. Zürich-Budapest, 1999. ISBN 963 85684 7 X és ISSN 2297-7511	27
XIV.	6	Acta Historica Hungarica Turiciensia XIV. évfolyam 6. szám. Nagy Gyula: Az ellopott magyar őstörténet II. Budapest-Zürich, 1999. ISBN 963 85684 4 5 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06700/06783/06783.pdf	28
XV.	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia XV. évfolyam 1. szám. A magyar műveltség gyökerei. Az 1930-as évek magyar műveltsége. (Felsőőr/Oberwart 2000) Budapest-Zürich, 2004. ISBN 963 86100 3 4 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06700/06799/06799.pdf	41
XV.	2	Acta Historica Hungarica Turiciensia XV. évfolyam 2. szám. Délközép Kárpát-medence műveltsége, különös tekintettel a sárközi települések és népi műveltségük fejlődésére. (Sárköz-Decs 2000) Decs-Zürich, 2004. ISBN 963 9349 03 8 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/05900/05926/05926.pdf	39
XV.	3	Acta Historica Hungarica Turiciensia XV. évfolyam 3. szám. Közös jelen, múlt és jövő Észak Kárpát-medencében, különös tekintettel a gömöri tájegységre. (Rozsnyó 2000) Rozsnyó-Budapest-Zürich, 2002. ISBN 9638610026 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06700/06792/06792.pdf	38
XV.	4	Acta Historica Hungarica Turiciensia XV. évfolyam 4. szám. Csihák György: Dunhuang barlangképei és a Sánszi agyagkatonák néma üzenete a magyar műveltség gyökereiről. Budapest-Zürich, 2000. ISBN 9638568488 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06300/06368/06368.pdf	29
XVI.	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia XVI. évfolyam 1. szám. Magyar haditechnika és magyar hadjáratok a kora középkorban. A második világháború és történelmi következményei Magyarország szempontjából (1939-1949). (Szentendre 2001) Budapest-Zürich, 2002. ISBN 963 86100 6 9 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06700/06790/06790.pdf	35
XVI.	2	Acta Historica Hungarica Turiciensia XVI. évfolyam 2. szám. Barabási László: Nemes Székely Nemzet – Csillagösvényen. Csiksomlyó-Budapest, 2001. ISBN 963 86100 4 2	32
XVII.	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia XVII. évfolyam 1. szám. Csihák György: Magyar nempolitikai írások. Budapest-Zürich, 2002. ISBN 963 86 100 0 X és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/05900/05917/05917.pdf	33

Jahrgang Évfo- lyam	Nr. Szám	Titel A kiadvány megnevezése	Nr. Sor- szám*
XVII.	2	Acta Historica Hungarica Turiciensia XVII. évfolyam 2. szám. Kiadványaink tartalomjegyzéke – Vereinspublikationen mit Inhaltsübersicht. Zürich-Budapest, 2002. ISBN 9638610077	34
XVII.	3	Acta Historica Hungarica Turiciensia XVII. évfolyam 3. szám. Achtzehn Jahre UHVZ – A ZMTE tizennyolc éve 1985-2002. Zürich-Budapest, 2002. ISBN 9638610093	36
XVIII.	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia XVIII. évfolyam 1. szám. Magyar Történelem. Tízezer év – ezer oldalról. Oktatási segédkönyv a magyar történelem tanításához. (636 oldal) Budapest-Zürich, 2003. ISBN 963 86100 1 8 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/05900/05939/05939.pdf	37
XVIII.	2	Acta Historica Hungarica Turiciensia XVIII. évfolyam 2. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Tizenhetedik Magyar Őstörténeti Találkozó és Tizenegyedik Magyar Történelmi Iskola Előadásai és Iratai. (Budapest 2003) Budapest-Zürich, 2004. ISBN 963 9349 06 2 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/05900/05943/05943.pdf	43
XIX.	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia XIX. évfolyam 1. szám. A magyar huszárság története. A lovasműveltség sajátosságai. Az első magyar huszártörténeti konferencia keretében. (Nyíregyháza, 2004) Budapest-Zürich, 2004. ISBN 963 9349 07 0 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06800/06824/06824.pdf	45
XIX.	2	Acta Historica Hungarica Turiciensia XIX. évfolyam 2. szám. Zwanzig Jahre UHVZ – A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület 20 éve 1985-2004. Zürich-Budapest, 2004. ISBN 963 9349 05 http://mek.oszk.hu/06000/06008/06008.pdf	44
XIX.	3	Acta Historica Hungarica Turiciensia XIX. évfolyam 3. szám. Csihák György: Forog a történelem kereke... Budapest-Zürich, 2004. ISBN 963 9349 04 6 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/05900/05916/05916.pdf	40
XX.	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia XX. évfolyam 1. szám. Csámpai Ottó: Nemzet és társadalom. Bevezetés az etnoszociológiába. Második, bővített kiadás. Közösen a Heraldika Kiadóval. Budapest-Zürich, 2005. ISBN 963 9204 38 2	48
XXI.	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXI. évfolyam 1. szám. Kiadványaink tartalma. Budapest – Zürich, 2006. ISBN 9639204 37 4 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06000/06007/06007.pdf	52
XXII	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXII. évfolyam 1. szám. Őstörténetünk és a genetika. 1456 – Nándorfehérvár – 1606 Zsitvatorok – 1956 Budapest. (Mártély 2006) (372 oldal). Budapest-Zürich 2007. http://mek.oszk.hu/09100/09137/09137.pdf	53
XXIII	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXIII. évfolyam 1. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Huszadik Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai. (Hódmezővásárhely 2007) (159 oldal). Budapest-Zürich, 2008. ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06800/06849/06849.pdf	54
XXIII	2	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXIII. évfolyam 2. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2008/A. (137 oldal) Budapest 2008. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00001/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00001/pdf/00001.pdf	55
XXIII	3	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXIII. évfolyam 3. szám. Árpád-házi Szent Erzsébet tiszteletére. Tudományos emlékülés. (Esztergom 2007) (67 oldal). Budapest-Zürich, 2008. ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06800/06850/06850.pdf	56
XXIII	4	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXIII. évfolyam 4. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2008/B. (176 oldal) Budapest 2008. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00010/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00010/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2008_4.pdf	57
XXIV	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXIV. évfolyam 1. szám. Hunyadi Mátyás és a magyar újjászületés. Tudományos emlékülés. (Esztergom 2008) (115 oldal). Budapest-Zürich 2009. ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/09100/09125/09125.pdf	58
XXIV	2	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXIV. évfolyam 2. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2009/A. (145 oldal) Budapest 2009. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00002/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00002/pdf/acta_hist_01445_2009_2.pdf	59
XXV	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXV. Évfolyam 1. szám. 25 év, 1985-2009. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Őszinte Története (239 oldal). Budapest-Zürich 2010. ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/09100/09126/09126.pdf	60
XXV	2	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXV. évfolyam 2. szám. Csihák György: „Cum Deo pro Patria et Libertate“. „Horthy fasizmus“ – „Antall demokrácia.“ Történelmi előzmény és párhuzam. (142 oldal). Budapest-Zürich 2010. ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/09100/09110/09110.pdf	61
XXV	3	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXV. évfolyam 3. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2010/A. (130 oldal). Budapest 2010. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00003/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00003/pdf/EPA01445_2010A.pdf	62
XXVI	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXVI. évfolyam 1. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2011/A. Az 1920. június 4-től 1944. december 21-ig tartó időszak magyarországi eseményeinek elemzése, különös tekintettel az október körüli eseményekre. (231 oldal). Budapest-Zürich 2011. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00006/pdf/ és http://mek.oszk.hu/09400/09484/09484.pdf	63

Jahrgang Évfo- lyam	Nr. Szám	Titel A kiadvány megnevezése	Nr. Sor- szám*
XXVI	2	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXVI. évfolyam 2. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2012/A. Zentai KJF–ZMTE Történelemtanár-Továbbképzés Vizsgaelőadásai. (230 oldal). Budapest-Zürich 2011. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00004/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00004/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2011.pdf	64
XXVII	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXVII. évfolyam 1. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2012/B. (229 oldal) Budapest-Zürich 2012. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00005/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00005/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2012.pdf	65
XXVIII	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXVIII. évfolyam 1. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2013/A. A Zürichi Magyar történelmi Egyesület „Az altöttingi országgyűlés történelmi vizsgálata" című zártkörű tudományos tanácskozásán elhangzott előadások írott változata. (176 oldal) Budapest-Zürich 2013. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00007/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00007/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2012_2.pdf	66
XXVIII	2	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXVIII. évfolyam 2. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2013/B. Budapest-Zürich 2013. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00008/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00008/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2013_1.pdf	67
XXIX	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXIX. évfolyam 1. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2014/A. Budapest-Zürich 2014. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00009/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00009/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2014_1.pdf	68
XXIX	2	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXIX. évfolyam 2. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2014/A. „Tízezer hontalan magyar Szent István-napi zarándoklata 1947. augusztus 20-án" címmel a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület és a Pilisszántáért Egyesület közös rendezésében 2014. augusztus 20-án Pilisszántón a Boldogasszony Sziklakápolnában és a Páduai Szent Antal Templomban tartott ünnepi megemlékezés és tudományos ülésszak beszédei és előadásai. Budapest-Zürich, 2014. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00011/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00011/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2014_2.pdf	69
XXX	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXX. évfolyam 1. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2015/A. A Hazáért! A Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kara, valamint a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület centenáriumi rendezvénye Budapest, 2014. november 28. előadásai. Budapest-Zürich, 2015. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00012/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00012/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2015_1.pdf	70
XXX	2	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXX. évfolyam 2. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2015/B. Budapest-Zürich 2015. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00013/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00013/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2015_2.pdf	71
XXX	3	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXX. évfolyam 4. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2015/C. A Hazáért! A Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kara, valamint a Zürichi Magyar Történelmi egyesület második emlékkonferenciája az első világháborúról. Budapest, 2015. április 24. Ludovica tér 2. NKE Kápolna. Budapest-Zürich 2015. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00014/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00014/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2015_3.pdf	72
XXX	4	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXX. évfolyam 4. szám. Géza A. Kósa: Calvinist Hungarians in Australia. The first 60 years of Hungarian speaking congregations 1950-2010. Academia Press Co. and the Hungarian Historical Society of Zurich. Melbourne, 2015. 214 pages. National Library of Australia Cataloguing-in-Publication ISBN 9780957770744 (paperback)	73
XXXI	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXI. évfolyam 1. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2016/A. Budapest-Zürich 2016. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00015/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00015/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2016_1.pdf	74
XXXI	2	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXI. évfolyam 2. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület 30 éve. 30 Jahre Ungarisch Historischer Verein Zürich. 1985–2015. Budapest-Zürich 2016. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00016/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00016/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2016_2.pdf	75
XXXI	3	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXI. évfolyam 3. szám. Z. Tóth Csaba: Magyar őstörténeti tanulmányok 2014- 2016. Budapest-Zürich 2016. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00017/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00017/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2016_3.pdf	76
XXXI	4	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXI. évfolyam 3. szám. A Kodolányi János Főiskola és a Zürichi Magyar történelmi egyesület „*A magyar történelem tanításának tartalmi és módszertani megújítása*" című 120 órás komáromi történelemtanár tovább és felnőttképzése vizsgaelőadásai.	77

Jahrgang Évfo- lyam	Nr. Szám	Titel A kiadvány megnevezése	Nr. Sor- szám*
		Budapest-Zürich 2016. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00018/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00018/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2016_4.pdf	
XXXI	5	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXI. évfolyam 5. szám. Alapvetés. Tanulmányok a magyar eredetről és következményeiről. Oktatási segédkönyv II. Budapest-Zürich 2017. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00019/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00019/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2016_5.pdf	78
XXXI	6-18	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXI. évfolyam 6-21. szám. ZMTE Emlékkönyv (UHVZ Erinnerungsbuch) I-XIII. 1985–1998. Budapest-Zürich 2016. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00020/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_01_1985_1986.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00021/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_02_1986_1987.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00022/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_03_1987_1988.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00023/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_04_1988_1989.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00024/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_05_1989_1990.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00025/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_06_1990_1991.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00026/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_07_1991_1992.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00027/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_08_1992-1993.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00028/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_09_1993_1994.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00029/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_10_1994_1995.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00030/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_11_1995_1996.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00031/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_12_1996_1997.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00032/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_13_1997_1998.pdf	79-91
XXXII	1-10	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXII. évfolyam 1-17. szám. ZMTE Emlékkönyv (UHVZ Erinnerungsbuch) XIV-XXX. 1998–2007. Budapest-Zürich 2017. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00033/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_14_1998_1999.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00034/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_15_1999_2000.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00035/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_16_2000_2001.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00036/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_17_2001_2002.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00037/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_18_2002_2003.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00038/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_19_2003_2004.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00039/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_20_2004_2005.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00040/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_21_2005_2006.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00041/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_22_2006_2007.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00042/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_23_2007_2008.pdf	92-101
XXXIII	1-8	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXIII. évfolyam 1-9. szám. ZMTE Emlékkönyv (UHVZ Erinnerungsbuch) XIV-XXX. 2008–2016. Budapest-Zürich 2017. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00043/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_24_2008_2009.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00044/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_25_2009_2010.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00045/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_26_2010_2011.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00046/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_27_2011_2012.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00047/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_28_2012_2013.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00048/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_29_2013_2014.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00049/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_30_2014_2015.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00050/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_31_2015_2016.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00051/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_32_2016_2017.pdf	102- 110
XXXIII	10	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXIII. évfolyam 10. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2018/A. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00052/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00052/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2018_10.pdf	111
XXXIII	11	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXIII. évfolyam 11. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2017/B. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00053/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00053/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2018_11.pdf	112
XXXIII	12	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXIII. évfolyam 12. szám. Hirdető műsorfüzet. Az első világháború befejezéséről szóló, *A Hazáért!* című harmadik emlékkonferencia a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kara (NKE), valamint a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület (ZMTE) közös rendezésében. 2018. december 1-2. NKE Kápolna, Budapest, Ludovica tér 2. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00054/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00054/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2018_12.pdf	113
XXXIV	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXIV. évfolyam 1. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2019/A. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00055/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00055/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2019_01.pdf	114
XXXIV	2	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXIV. évfolyam 2. szám. A Hazáért! A Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kara, valamint a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület harmadik emlékkonferenciája az első világháborúról. Budapest, NKE Kápolna, 2018. december 1. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00056/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00056/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2019_02.pdf	115

Jahrgang Évfo- lyam	Nr. Szám	Titel A kiadvány megnevezése	Nr. Sor- szám*
XXXIV	3	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXIV. évfolyam 3. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület A korai magyar történelem és a ZMTE barátai című 31. Magyar Őstörténeti Találkozója, Budakalász, 2019. április 27-28, ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00057/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00057/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2019_03.pdf	116
XXXIV	4	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXIV. évfolyam 4. szám. Emlékkötet. Jóemlékezetű Tibai Takács József (1949-1999) a Zürichi Magyar Történelmi Egyesületben. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00058/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00058/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2019_04.pdf	117
XXIV	5	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXIV. évfolyam 5. szám. Nagy Kálmán: A honfoglalás hadtörténete. ISSN 2297-7538 https://epa.oszk.hu/01400/01445/00059/pdf/ és https://epa.oszk.hu/01400/01445/00059/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2019_05.pdf	118
XXXV	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXV. évfolyam 1. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2020/A. ISSN 2297-7538 https://epa.oszk.hu/01400/01445/00060/pdf/ és https://epa.oszk.hu/01400/01445/00060/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2020_01.pdf	119
XXXVI	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXV. évfolyam 1. szám. Fábián Sándor: Történelmi "szürrelál". Az Igazság Kálváriája. ISSN 2297-753 https://epa.oszk.hu/01400/01445/00061/pdf/ és https://epa.oszk.hu/01400/01445/00061/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2021_1.pdf	120
XXXVI	2	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXVI. évfolyam 2. szám. Timaru-Kast Sándor: A magyar nép és a kelták. Eredetünk és környezetünk ISSN 2297-753 https://epa.oszk.hu/01400/01445/00062/pdf/ és https://epa.oszk.hu/01400/01445/00062/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2021_2.pdf	121
XXXVI	3	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXVI. évfolyam 3. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2021/A. ISSN 2297-7538 Szerkesztés alatt. https://epa.oszk.hu/01400/01445/00063/pdf/ és https://epa.oszk.hu/01400/01445/00063/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2021_3.pdf	122
XXXVI	4	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXVI. évfolyam 4. szám. Öröklődéstan és történettudomány. Tudományos vita a korai magyar történelem kutatásáról villámpostai úton levelezve – világjárvány alatt. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00064/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00064/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2021_4.pdf	123
XXXVII	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXVI. évfolyam 1. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2020/A. ISSN 2297-7538 https://epa.oszk.hu/01400/01445/00065/pdf/ és https://epa.oszk.hu/01400/01445/00065/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2022_1.pdf	124
XXXVIII	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXVIII. évfolyam 1. szám. Zürichi Magyar Történelmi Egyesület 32. Magyar Őstörténeti Találkozó „Magyarságunk forrása régen és ma" címmel 2022. augusztus 13-14. Arany10 Kultúrház Budapest V., Arany János u. 10. ISSN 2297-7538 https://epa.oszk.hu/01400/01445/00066/pdf/ és https://epa.oszk.hu/01400/01445/00066/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2023_1.pdf	125
XXXVIII	2	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXVIII. évfolyam 2. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület emlékülése „190 éve született Dr. Torma Zsófia, az első magyar régésznő" címmel 2023. január 27. Kós Károly Művelődési Ház, Budakalász, Szentendrei út 9. ISSN 2297-7538 https://epa.oszk.hu/01400/01445/00067/pdf/ és https://epa.oszk.hu/01400/01445/00067/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2023_2.pdf	126
XXXVIII	3	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXVIII. évfolyam 2. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2024/A. ISSN 2297-7538 https://epa.oszk.hu/01400/01445/00068/pdf/ és https://epa.oszk.hu/01400/01445/00068/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2023_3.pdf	127
XXXIX	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXIX. évfolyam 1. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2024/A. ISSN 2297-7538 https://epa.oszk.hu/01400/01445/00069/pdf/ és https://epa.oszk.hu/01400/01445/00069/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2024_1.pdf	128
XXXIX	2	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXIX. évfolyam 2. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2024/B. ISSN 2297-7538 https://epa.oszk.hu/01400/01445/00070/pdf/ és https://epa.oszk.hu/01400/01445/00070/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2024_2.pdf	129
XXXIX	3	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXIX. évfolyam 3. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2024/C. ISSN 2297-7538 https://epa.oszk.hu/01400/01445/00071/pdf/ és https://epa.oszk.hu/01400/01445/00071/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2024_3.pdf	130
XXXIX	4	Somlói István József: Rekonstrukció (Színes kronológia) – Tézisek. Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXIX. évfolyam 4. szám. ISSN 2297-7538 https://epa.oszk.hu/01400/01445/00072/pdf/ és https://epa.oszk.hu/01400/01445/00072/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2024_4.pdf	131
XL	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia XL. évfolyam 1. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2025/A ISSN 2297-7538 https://epa.oszk.hu/01400/01445/00073/pdf/ és https://epa.oszk.hu/01400/01445/00073/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2025_1.pdf	132
XL	2	40 éves a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület (Ungarisch Historischer Verein Zürich) Acta Historica Hungarica Turiciensia XL. évfolyam 2. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2025/B ISSN 2297-7538 Jelen kötet	133

Jahrgang Évfo- lyam	Nr. Szám	Titel A kiadvány megnevezése	Nr. Sor- szám*
XL	3	Rihmer Aurél: Az Osztrák–-Magyar Monarchia nagyobb hajóinak története Acta Historica Hungarica Turiciensia XL. évfolyam 3. szám. ISSN 2297-7538 Előkészületben	134

***** Sorszám a megjelenés időpontja szerint/Nummerung nach Erscheinung

Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Ungarisch Historischer Verein Zürich
CH-8004 Zürich, Birmensdorferstrasse 41.
zmte@freemail.hu www.zmte.org

Az 53. számtól csak digitálisan Ab Nr. 53 nur in digitalisierter Form

Az Acta Historica Hungarica Turiciensia minden száma megtalálható ingyenesen a ZMTE honlapján: www.zmte.org, azon kívül az OSZK Magyar Elektronikus Könyvtárában (MEK) és az Elektronikus Periodika Archívumban (EPA), és az első 52 szám az Európai Digitális Könyvtárban (European Library).
Hivatkozható az MTA Magyar Tudományos Művek Tára (MTMT) egyéni adatbázisában.
Felvették a Svájci Nemzeti Könyvtár Katalógusába (Helveticat)
az időszakos és online kiadványok közé.

Die Periodikas der Acta Historica Hungarica Turiciensia gefunden werden kann kostenlos über unsere Hompage: www.zmte.org sowie in Ungarische Elektronische Bibliothek und Elektronische Periodika Archiv (EPA), weiterhin die ersten 52 Periodika in Europäische Digital Bibliothek (European Library).
Die Periodikas der Acta Historica Hungarica Turiciensia werden von der Ungarischen Akademie der Wissenschaften (MTA) als Erscheinungsort für die Publikationsdatenbank der Ungarischen Historischen Werke (MTMT) anerkannt.
Aufgezeichnet in Helveticat (Schweizerische Nationalbibliothek)
als periodisch und online Publikationen.